

OUP—552—7-7-66—10.000

OSMANIA UNIVERSITY LIBRARY

Call No. T 81.6

Accession No. T 24.42

Author

S 94 వసుభక్తరావు

Title

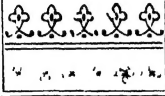
అంశ వర్తి కే రామాయణము.

Vol. I

This book should be returned on or before the date last marked below.

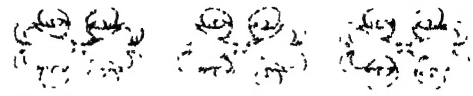
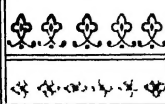
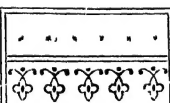
బ్ర' శ్రీ॥ వావిలికొలను సుబ్బరావుగారు.

VOL. I.

Containing
Bala
Ayodhya
Aranya &
Kiskindhakanam

Price Rs. 4.00

SREE MATH
ANDHRA
VALMIKI
RAMAYANAMU

A LITERAL METRICAL TRANSLATION
OF VALMIKI'S SANSKRIT RAMAYANAM

BY

MAHESWARAN SUBBA ROW,

Telugu Pandit, Presidency College, Madras, (Now retired)
and the author of
Sree Kumarabhyudayamu, Sree Kausalyaparinayamu
Bhagavad Gita (Dwipada), Sree Krishna Lilamritam
Krishnavatara Thathwamu, Subhadra Vijaya Natakamu,
&c, &c, &c

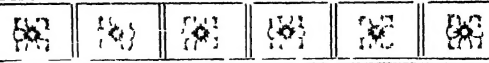
THIRD EDITION

Madras:

TITLE PAGE PRINTED AT
P. SHUNMUGAM & CO., MOUNT ROAD.

1922

(All-rights reserved)

శ్రీ.

శ్రీ సీతా లక్ష్మణ సేవ కర్మస్సు హరిబంధుమేత శ్రీరామచంద్ర పూజనాశీసము.

శ్రీ శారదామైత్రము.

శ్రీమతే రామానుజాయ నమః.

శ్రీమదాంధ్రవాత్సక్తి రామాయణము.

శ్రీకుమారాస్యకయము, శ్రీకానల్యాపరిణయము, భగవద్గీత (ద్వీపక),
శ్రీసుధద్రావిడమనాటము, శ్రీకృష్ణలీలామృతము, కృష్ణావతారికాశ్వాసము లో గల
గ్రంథముల రచించి

చెన్నపురి కాజకీయసర్వకారపాఠశాలయం దాంధ్రపండితుడగు

సకృత ముపవేత మునిశ్రీమంతుడు

న చి - త్రో - పు - స్త - ము - బ్బ - రా - మ - యే

వి ర చి త ము.

బాలకాండము, అయోధ్యాకాండము,

ఆరణ్యకాండము, కష్కోటాకాండము గల

సగ్రహ సంపుటము.

మూలము.

చెన్నపురి.

ప్రింటింగ్ మాడల్ ముద్రాక్షరశాల నుండినది.

కాలి - ౧౮౮౪. సం ౧౧

౧౧ - ౨౨.

(All-rights reserved.)

కం. మంతనములు సన్దతులకుఁ

బొంతనములు ఘనము లైనఁపుణ్యముల కీదా

నీంతనపూర్వమహాఘని

కృంతనములు రావనామఃశ్లోచింతనముః.

భాగవతము.

శ్రీరామ

మొదటికూర్పు పాఠక.

—అక్షరము—

విజ్ఞానము.

అక్షరములనా!

శ్రీమదనంతకల్యాణగుణగణవిశిష్టుండును, స్వరణమాత్ర సంతృప్తుండును, విసత శిష్టుండును, నిహతదుష్టుండును, దళితభక్తకృష్టుండును, సర్వలోకేష్టుండును, గృహ పూజ్యుండును, సత్యవాక్యవీర్ణుండును, సగు నే నాత్మార్థగచతుని సేవించు కాంత ససిగుండు హేమం బగుగాడపురోహితత్వంబున కీయకాననో, యేజగదీశ్వరు సమస్తమ శాశ్వతమోక్షసౌఖ్యప్రదంబగువర్మసంబుఁగోరి శుభింగాదిమహర్షులు తృణీకృతబ్రహ్మ లోకాద్యున్మలలోకు లయినో, యేమహానుభు జన్మస్థల మగుట నయోధ్య స్రుధమ మ్ముతీతే త్రం బయ్యెనో, యే వేదాంతైకవేద్యునకు ధరుర్విద్య నొసఁగి యపరబ్రహ్మ కృతార్థుఁ డయ్యెనో, యేపరబ్రహ్మమూర్తి సేవించి యాంజనేయుండు భావిబ్రహ్మ యయ్యెనో, యేపురాణపుసమనామంబు విష్ణుహస్తానామమయ్యిం బని సర్వజ్ఞునిచే నిజాధాంగలక్ష్మి కుపదేశించుటఁజెనో, యే దేవాదిదేవునామంబు జపించి వాల్మీకి వ్రాసిన శాశ్వత కీర్తిధాముఁ డయ్యెనో, యే యద్యోత్యునాఖ్యుఁడ దారకం బను విభూతిగలిగెనో, యే సర్వతంత్రస్వతంత్రు సభిధానంబు సర్వసుంత్రి త్తమనారంబను కీర్తి వహించెనో, యే యశుతస్వనాపునినామం బమృతముసల రుచ్యమో, యే యలలోకుచరిత్రంబు వేదంబో, యల్లిగ్నజనచోరచంద్రుఁ డగు శ్రీరామచంద్రు ఁవిత్రచరిత్రంబు గుణసంఖ్యామల సర్వసామర్థ్యమంబుగ నాదికావ్యంబుగ భగవంతుఁడగు వాల్మీకిమహాముని గీర్వాణభాష నారదోపనిష్ఠమాగ్నింబున బ్రహ్మాక్షి నను సరించి రచియించి రామచంద్రతనూజులగు కుశలపురాచే గాముసన్నిధానంబునంద వతింపించి యాయనకే యర్పించి జగంబున వెలియించె ననుట మీకెల్లరికుఁ డెల్లంబె గదా. రామచంద్రతనయం డగు నీగ్రంథకర్తయు నిజజ్యేష్ఠపితృవ్రం డగు లక్ష్మణా ఖ్యండుపదేశించినచొప్పు తప్పక రామాయణపాగాయణ మాచరించుచుండి తత్పు కృతపరిపాకవశంబునఁ గుశలపుండ్లై యాకృతి రచియించి శ్రీతాండవ రంభతార్థిం మన్నెల్లు శ్రీరామచంద్రునకే యర్పించెను.

గ్రంథాశ్చ త్తీనిదానము —

మక్తరకుఁడగు రామచంద్రగావుగారి వ్రంఘింబులుమునియొన నుద్ఘోషించె. వచనరూపాయణ ముచ్చగ్రంథ మొకఁ డుండెను దానిని నేను భోగ్యముఁడై త్క-

దడవలు చదివినాడను. అది మొదలు రామాయణకథయందు నా కభిరుచి మెండు. ఇట్లుండ శ్రీ శ. 1885-వ సంవత్సరంబున నాపినతండ్రిగారిగు లక్షణరావుగారు కమలాపురమునందు డిప్యూటీ సర్జిస్ట్ దాక్ గానున్న సమయంబున వారు నిరంతర రామాయణపారాయణ పరాయణులగుటచేతనో, నాపుణ్యపరిపాకవశంబున వారికి జనించినకరుణచేతనో నన్ను శ్రీరామాయణము పారాయణ మొనర్చి నియమించి తద్విధానం బుపదేశించిరి. అటులు నే నొనర్చుచుండ నొక్కొక్కమాటు గ్రంథము సాంతముగఁ బఠించుకొలది దానియందు భక్తిశ్రద్ధలు నా కెక్కుడగుచు వచ్చెను. ఈచొప్పునఁ బెక్కిండ్లు జరగెను. తరువాతి నేను వ్యాధిచే బాధితుండనై రాజకీ యోద్యోగముఁ జాలించికొని యుపవేతనమున జీవించుచు స్థలారినందు సమయం బున నున్నట్టుండి యొక్కనాడు “చెనకి చెఱచినాడు భాస్కరుండు గాకుండిన రామాయణము బండ్ల కెక్కింపనా” యను బమ్మెరిపోతనామాత్యుని వాక్యము మనస్సునఁ దోచుటయుఁ బ్రతిదిన మంతయో కాలము పృథ్విగాధలఁ గడపఁబడు చుండుట యోజించి మాబమ్మెరిపోతనసంకల్పము నే నేల నెఱి వేర్పరావని యూహించి నామిశ్రులు బ్ర. శ్రీ. లంకలవల్లె - వేంకటసుబ్బార్యులుగారితో నాలోచింప వారు నట్లులే యున్నవనియు, గంబరామాయణా వ్యసభాషారామాయణగ్రంథములఁ గల యుత్తమపద్యము, యభిప్రాయంబులనెల్ల మత్సాహాయ్యంబున నందుఁ జేర్చు మనియు బోధించిరి. ఇట్లు ప్రోత్సహింపఁబడినవాడినై మూలంబునఁగల ౨౪,౦౦౦ ప్లోకంబులకు నాంగ్రంబున ౨౪,౦౦౦ పద్యంబులొసఁపుఁగాక యనియెంచి శ్రేయోసి బహువిఘ్నాని యనుట నాలోచించి యే నెక్కడ? నా యారోగ్య మెక్కడ? రామాయణరచనయెక్కడ? నని యురియూడుమనంబున శ్రీరామచంద్రుడే శరణంబని నిశ్చయించికొని యాయనవాక్యం బనుసరించి నర్తించగలవాడినై యొక్కనాడు పారాయణాంతంబున భగవత్ప్రసిద్ధానంబున శ్రీమద్రామాయణంబునఁ బ్రశ్న వేయ

స్తో. “ఉత్తిష్ఠ హరిశ్చంద్రాల, లంఘయస్వ మహాగ్రవమ్

కం. లెమ్మా హరిశ్చంద్రాల, యిచ్చహితాన్తము దాటుమి”

యనివ్రతు త్తరమురాఁగా భగవత్ప్రకాశమునకుఁ బాత్రుండ నైనిగదా యని యా నాడే గ్రంథమువ్రాసినంత సంతోషంబు వహించి నామిశ్రులు కెఱిగించి యాశార్వరి (శ్రీ. శ. ౧౮౦౦) సంవత్సరమున గాశ్వయుజశుద్ధదశమినాడు గ్రంథారంభ మొనర్చితి. భద్రాద్రిరామభద్రున కంకితమిచ్చిన శ్రీకౌంల్యావనిణయమును నేటికిని నాయన కన్పింపవలనుపడిమయి, నొంటిమిట్టమజ్జ న్ననుండులంబున నుండుటయకాక శ్రీమదాం ద్రీభాగవతమునకు జన్మలమగుటయు, బోతనామాత్యుడే రామాయణమును వ్రాసి యుండిన నానామభద్రుల కే మంకిత మిచ్చియుండుననియు, నాయనసంకల్పము నెఱ

వేర్వేబూనిన నాకును నాయనయుద్దేశము సంభావనీయమనియు నెంచి యిలుముండటి పారిజాతమగు నొంటిమిట్ట కోదండరాముచేత యాకృతినంతింబాసంగితి. ఇదవడి క్రమముగ నాడునాటికిఁ గొంచెముకొంచెము వ్రాయుచు నాయూర (20-12-1900 వఱకు) ౨౯-సంక్లమము తెలిగించితి. ఇందు మూలమునఁ గలదంతయు నుండెఁగాని వర్ణనాదులమూలాతిక్రమణమొనర్చి వందలకొలంది పద్యంబు లెక్కునగ రచియించితి. శ్రీ. శ. ౧౯౦౧-వ సంవత్సరముఫిబ్రవరి నెలలో నీచెన్నపురికివచ్చుటయాదిగా 11-10-02 వఱకు మరల నీగ్రంథము నాయూరొగ్యహీనతచే విరచింప వలనునడదయ్యె. తేజిన పిచ్చుల మరల గ్రంథరచనకుఁ దొడంగుచుండ నిక్కడి నామిత్రులు బ్ర. శ్రీ. కొత్త వల్లె పద్మనాభ శాస్త్రులవారు యథామూలముగానుండు గ్రంథ మిదివఱకు లేదనియు, మూలమునే యనుసరించి యీగ్రంథ ముంజిస నెక్కునగఁ బూజితం బగుననియు, సాధ్యమైనంతవఱకు మూలగ్రంథము నతిక్రమింపక విషయములోపింపక రచియింపు మనియు, సంస్కృతంబున వాల్మీకిరామాయణము నట్టిర యాంధ్రంబున నిది యని తోచ నాంధ్రవాల్మీకిరామాయణమని వేరిడుమనియు బోధింప వెనుకటి విఘ్నములను నా దేహస్థితియు బ్ర. శ్రీ. వేంకటసుబ్బార్యునాహాయ్యంబు దుస్థభం బగుటయు యోజించి వల్లేయని యంగీరించి వందలకొలందినున్న యెక్కువ పద్యంబులఁ దొలగించి యతిగణాసాధిభాషానియమంబులు నాకు న్వాసంత్యము కలిగించినట్లు నాశక్తికొలది మూలంబుచొప్పున మూలచ్ఛేద మొనర్చు ప్రశీస్తంబులఁదొలగి రచియించుచుండితి. ఈ రచనాకాలమధ్యమున రమారమి 3, ర సంవత్సరముల కాలము వ్యాధిబాధచేతను, ననివార్యములైన కారణాంతరములచేతను వ్యర్థపఱుపఁబడెను. దీర్ఘవిఘ్నములకు భయపడి నిరుత్సాహి నయినప్పుడును, హేత్వంతరముల వినుఁగు చెందినపుడును శ్రీరామచంద్రుడే నాకుతాపహముఁ గలిగింప నాయనసూక్తియే యూతగ ధైర్యంబవలంబించి కృతిసాగించుచుండ శాలివాహన శకవర్షంబు ౧౮3౧-కి సరియగు నీకీలక వత్సరమున శ్రావణపూర్ణిమనాడు భగవదనుగ్రహంబున నీకాన్యంబు పరిపూర్ణమయ్యె. సన్నీరామాయణాగ్ధనమును దరింపఁజేసి శ్రీరామచంద్రుడే తన సత్యసంధత్వమును జగములకు వెల్గిడిపఱిచెను.

భాషాంతరీకరణమందు మూలముననున్న స్రవ్యక్షరమునకు మాఱక్షరము వేయవలయునని నేనుద్దేశింపలేదు. అట్లువ్రాయఁబడిన గ్రంథమాంధ్రంబయ్యె వక్తకు శ్రోతకు సుఖావహంబుగ నుండదు. మూలమునువిడిచి శాఖాచంద్రమణమును జేసిన వాడను గాను. పరికరపరికరాంకురాద్యలంకారంబుల నాచేనైనవఱకుఁ బోషించి నాడను. మతిహీనతచేత సారస్యము నెఱుంగఁజాలకున్న నట్టిపదములు లోపించి యుండును. క్లౌ'కభాసము మించి పద్యము మిగిలియున్నప్పుడు పాదపూర్తి కెంచేసి

కొన్ని పదముల నెక్కువగా వ్రాసియు నుండును. శ్లేషాలంకారముగల శ్లోకములఁ దెనిగించుచో వానికిఁగల యర్థములన్నియు నొకపద్యముననే వచ్చునటుల నాచేసిన వఱకు సమర్థించుకొనియున్నాను. 'తేవనేన వసం గత్వా' ఇత్యాదులయందు శ్లేషము పోషించుట దుర్బల మని తోచి యావ్రయత్నము మానితి. ఒక్కశ్లోకమున కొక్క పద్యమేగాక రెండుమూఁడు శ్లోకంబులభావ మొక్కపద్యంబున నిముడ్పఁబడియు నుండును. ఇంతయేల? అప్పటిచిత్తవృత్తి యెల్లెట్లుండెనో యెల్లెల్లవ్రాసితి. ఎక్కువగ వ్రాయఁబడిన కొన్ని పద్యముల సూచింపఁగర్హిడితి. వ్రాయునది లోకోపకారకమగు గ్రంథమనియు, సర్వజననంబుగ నుండవలయుననియు నాముఖ్యాభిప్రాయంబు. ఈ కారణముచేతనే మూలము గూఢముగనున్నచో దానియర్థము చక్కఁగఁ దెలియు నట్లు పెంచివ్రాసితి. ఏకారణముచే వాల్మీకిమహర్షి తనకావ్యము నిర్వచనముఁ జేసెనో యాకారణంబున నేనును దీని నిర్వచనంబునర్చితి. నేను సర్వజ్ఞఁడనుగామియు సర్వజ్ఞఁడను శక్తిహీనుఁడను సగుటయు మీరు యోజించి నాసాహసంబునకు ఓమించి మీ మీ బాలుర పల్కులవలె దీని గ్రహింతురుగాక. నన్న ధన్యఁ జేయుదురుగాక.

శ్లో. “మిత్రభావేన సంప్రాప్తం, సత్యజేయం కథంచన
దోషో యద్యపి తస్యస్యా, త్పతా మేత దగర్హితమ్”

తే. మైత్రిభావించి తాన సంప్రాప్తుఁడైనవాని నెటులైనఁ జేవీడుఁవాడుఁగాను
వానియెడనుండెనేని నేదేనిదోష, మర్ది గర్హింబుగాదు సహధులగును.
అనువాక్యమును స్మరింతురుగాక. నాదోషంబును సెరింతురుగాత

గ్రంథప్రకటన విధానము: —

నామిత్రులు కొండ తెల్లగొప్పగ్రంథము ముద్రితమగునని యోజింప నావార్త విని యొకనవ్వదేశీయప్రభువుగారు తామాభారమునంతయుఁ బ్రతిఫలాపేక్షరహితం బుగ వహించెడమని వాక్రుచ్చి వేలకొలఁది వెచ్చించి ముద్రింపించి కృతికిని గృతికిర్తకును జిరాయువొసంగిరి. ఏప్రభువైనను నేధనికుఁడైనను బ్రతిఫలాపేక్షలేక యింత ధనము వెచ్చించి దూరదేశవాసియై తమ సంస్థానమున నుండక, తమ పోష్యులలోఁ జేరకయుండు నాయట్టి యనానుకునికృతిఁ బ్రకటించుట లోకము వినియుండదు ప్రభువులే ప్రతిఫలముఁ గాంక్షింతురందు రేమో,

“తుష్టో ఏవ శ్లోక మేకం దదాతి, తుష్టో రాజా గ్రామ మేకం దదాతి” యని యుంట ప్రసిద్ధమేకదా? ఆశ్శత్రుష్టికై తమ్ముఁ బొగడించుకొనక యొకవరాటకమేని యిచ్చినప్రభువులు వీరును వీరిమాతులులునుగాక మత్తెవరు? కావున నిట్టిప్రభువులు నాకు బభిండుటయు శ్రీరామునియనుగ్రహమేయని నాసవ్యకము. ఇట్లేనిషయంబునఁ

దన నిర్వాప్యజకరణకుఁ బాత్రులైన యాసత్పథపుగారికి శ్రీరాముఁడే సర్వశ్రేయోదాయి యగుఁగాక. సాత్త్వికదానేచ్ఛులగు నాప్రభువుగారు తమవేరు నిందుఁ బ్రకటించ నాజ్ఞనీయమిఁ దన్నామము లోకంబునకుఁ దెలుపఁజాలమికి విచారపడుచున్న వాఁడ.

గ్రంథసమర్పణ ప్రకారము:—

గ్రంథరచన సాంతముకాఁగా మిత్రత్రయ మొక్కనాఁడు దీనిని గృతిపతియగు నొంటిమిట్ట శ్రీకోదండరాములకు నివేదించి పదపడిలోకంబున వెలయింప యోజించుచుండఁ గారాణాంతరమున నీచెన్నపురికివచ్చియుండు న్నస్తత్పురాతనమిత్రులును గడపమండలమునఁ బ్రొద్దుటూరియందు న్యాయవాదులునగు బ్ర. శ్రీ. రా. శ్రీ. వి. వసంతరావుగారు, బి. ఏ., యావార్త యెఱింగి యాకార్యంబు చక్కఁగ నెఱవేర్చు బ్రోత్సహించి తారును సహాయులై నిలిచిరి. వారు నిలుచుటేకాక కడపమండలమందు న్వీయమిత్రులును, భాషాభిమానులును, దైవభక్తియుక్తులునగు బ్ర. శ్రీ. మ-రా-శ్రీ, నెమలి పట్టాభిరామరావుగారు, బి. ఏ., (కొచ్చిన్ సంస్థానమున దివానుగా నుండిన వారు) ఏ. పరశురామరావుగారు, వావిలికొలను - రామానుజరావుగారు, బి. ఏ., సి. సంజుండప్పగారు, బి. ఏ., బి. యల్., కే. గుండురావుగారు, బి. ఏ., బి. యల్., కామసముద్రము సరసింహాచార్యులవారు, బి. ఏ., బి. యల్., యన్. సరసింగరావుగారు, బి. ఏ., సత్యధీరగురురాజప్రియ కౌకూరు రామచంద్రరావుగారు, బి. ఏ., బి. యల్., యగ్గునూరు నాగయ్యగారు, ఆర్. గిరిరావుగారు, బి. ఏ., మ-రా-శ్రీ, కొణదల రామచంద్రారెడ్డిగారు, విగా యాగంటిసెట్టిగారు, వీరెల్లరుఁ దోష్పడ నాహ్వీనసభ యొకటి యేర్పఱచిరి. దీనికి ననుమోదకులై శ్రీమదాయుర్వేద మార్తండ భిషక్కుఁడ పండిత డి. గోపాలాచార్యులవారును, మ-రా-శ్రీ, పానుగంటి రామారాయనింగారు, ఎం. ఏ., బ్ర. శ్రీ. రా. శ్రీ. గుమ్మూరు వేంకటరంగరావుగారు, ఎం. ఏ., ఆర్. పి. వేంకటసుబ్బయ్యగారు, ఎం. ఏ., పి. జయరామరావుగారు, బి. ఏ., యల్. టి., శ్రొత్తవల్లి వేంకటపద్మనాభశాస్త్రిగారును, భాసిల్లిరి.

ఇట్టిమహనీయు లలంకరించినసభ యెట్టికార్యమైన నెట్టెట్లు చేయఁజాలదు! పదపడి యీసభవారిప్రార్థన సంగీకరించి గ్రంథసమర్పణకాలమున సభాపతిత్వంబు వహింపఁ జిత్రసభియాద్యనేకసూపక గ్రంథకర్తలును, బల్లారిపురంబున న్యాయవాదులును, శతావధానులు, సుభయవేదాంత ప్రవర్తకులు నగు మ-రా-రా-శ్రీ, శ్రీమద్ధర్మవరము రామకృష్ణమాచార్యులవా రీయకొనిరి. ఆహ్వీన సభాసభ్యులు శ్రీ. శ. 1908 అక్టోబరునెల 9, 10, 11 తేదీలకు సరియైన కీలకనవత్సరాశ్వయుజ శు. ౧౫, బ. ౧, -౨ లిగులయందుఁ గావ్యసమర్పణంబు జరుగునని ప్రకటనపత్రికలమూలమున

నాంధ్రలోకంబున వెల్లిడించి హితకవిపండితులకల్లెఁ బ్రత్యేకముగ విజ్ఞాపనపత్రికల సంపి వారి నామతించిరి. నాపూర్వమిత్రు లొంటిమిట్టయందు దేవాలయ ధర్మకర్తలగునట్టియు మ-రా-శ్రీ, తిప్పన సుబ్బారెడ్డిగారును, గ్రామమేజిస్ట్రేటుగా నుండిన మ-రా-శ్రీ ఆకేపాటి సుబ్బారెడ్డిగారును నాగ్రామంబున వలయునన్ని విడుదు లేర్పఱచి దేవాలయము నలంకరించి సిద్ధపఱచి యుంచిరి. నియమితదినముల కొకనాఁడు ముందుగ నె యీవార్త వినినలోకు లాగ్రామంబున మూఁగఁజొచ్చిరి. మహాత్ముఁడగు బమ్మెర పోతనామాత్యు నాను మిప్పటికి నామండిలంబున భక్తితో సంస్మరింపఁబడుచుండుటఁ జేసి యాకవిపట్టభద్రుఁడు భాగవత మర్పించినట్టు లవరో శ్రీకొండరామస్వాములవారికి శ్రీరామాయణము సమర్పింప వచ్చుచున్నారని భక్త్యావేశంబున బాలోన్ద్రశ్రీ పితౄచగ్రస్థులవలె రామరామయని సర్వవర్ణములవారు చుట్టుపదియోజనముల నుండి వచ్చిరి. ఇట్లు చేరిన జనులసంఖ్య యధమపక్షము ౫,౦౦౦ లకు మించియుండునని యందఁ జనుకొనుచుండిరి.

ఆహ్వానసభాసభ్యుల యాహ్వానమును గౌరవించి నానాదేశంబులనుండి గొప్ప కవులు, విద్వాంసులు, నధికారులు, వీరువారస నీల పూజ్య లెండతో వచ్చియుండిరి. రాఁజాలనివారు పత్రికలమూలమునను వాచాగూఢముగను వారియనుమోదముఁ దెలిపిరి. ఇట్లు తెలిపినవారిలోఁగొండలు రా-శ్రీ, రాయబహదర్ పి. అనంతాచార్యుల వారు, విద్యావినోద, విశారద, సి.వి.ఇ., మహామహోపాధ్యాయులగుదాంకితులు బ్ర.శ్రీ. కొక్కొండ వేంకటరత్నముపంతులుగారు, మ-రా-శ్రీ, జయంతి రామయ్యపంతులుగారు, బి.ఎ., బి. యల్., (డిప్టికలెక్టర్, రస్సల్ కొండ), వావిలాల శివావధానులుగారు, బి.ఎ., బి.యల్., (గుంటూరు జిల్లాకోర్టు మునసభు), కూచి సరసింహముపంతులుగారు, బి.ఎ., (పిఠాపురమునఁ బ్రధానోపాధ్యాయులు), బి. యీజులుగారు, బి. ఎ., (వకీలు విశాఖపట్టనము), బ్ర.శ్రీ. సిద్ధాంతి శివశంకర శాస్త్రిలవారు (రాజకీయ సర్వకళాపారశాలయందలి కర్ణాటకపండితులు). చెన్నపురి రాజకీయ సర్వకళాపారశాలయందలి యాంధ్రభాషాభివృద్ధిసమాజసభ్యులు తత్సభాధ్యక్షులే స్తంభకర్తలని భక్తిగౌరవ కారణవశంబున వచ్చియుండిరి. చెన్నపురియందలి తక్కినసర్వకళాపారశాలయందలి విద్యార్థులును గొండలువచ్చి వారి స్వభాషాభిమానమును దైవభక్తియు వెల్లిడించిరి. పూర్వాచార పరాయణులును, బ్రసిద్ధపురాతన సంస్థానంబగు, పుంగనూరు సంస్థానమునకుఁ బ్రభువులనగు మహారాజరాజశ్రీ రాజా వీరబసవచిక్తరా యలు యశోవంత బహదర్ గారు, తమసంస్థానము దివానులును, బండితులు నగు బ్ర. శ్రీ. శేషప్పశాస్త్రిలవారిని, మదనవల్లెనుండి విద్వాంసులగు బ్ర. శ్రీ. వేంకటరామ శాస్త్రిలు గారిని బంపిరి. మఱియుఁ జెన్నపురినుండి శ్రీలైలాద్దంకి సమయోద్దండ కోలా

హల లక్ష్మీనృసింహ కుమారేత్యాద్యభిజనవ్యవదేశ భానురులును, నఖలహరిదంతర విస్మృత్యరకవి తాపరిమళమహాకవిత్వోచిత సహృదయ సముదయసాదర సమర్పిత కవి భూషణ బిరుదభూషణులును నగు శ్రీమత్కుమార తాతాచార్యులవారును, శ్రీ కాళ హస్తినండి యాంధ్రీకృత మహాభారతులును, సుభయభాషాకవిత్వతత్వజ్ఞులును నగు బ్ర. శ్రీ. శ్రీ. శ్రీ. శ్రీ. శ్రీ. వేంకటరంగశాస్త్రులవారును, వేంకటగిరినుండి కపిలాచిత్రకా యోపాఖ్యానాది గ్రంథకర్తలు శ్రీమదుభయవేదాంతప్రవర్తకులును నగు శ్రీమత్కొ మాండ్లూరు శ్రీనివాసాచార్యులవారును, దిరుపతినుండి చుళుకీకృతసమస్తాంధ్రగ్రం థులును సుభయకవిమయస్యులును నగు బ్ర. శ్రీ. నాగపూడి కుష్మాసమయ్యగారు, బి.ఏ., కే. చెంగయ్యగారు, బి. ఏ , లును, గడపపురిమునుండి శ్రీమదుభయవేదాంత ప్రవర్తకులు పండితపద్యులు నగు శ్రీమత్కమలాపురము రాఘవాచార్యులుగారును, గోపాలాచార్యులవారును, బ్రాహ్మటూరునుండి తర్కవ్యాకరణపారంగతులగు బ్ర. శ్రీ. సీతారామశాస్త్రులుగారును, బల్లారినుండి శ్రీమదుభయవేదాంతప్రవర్తకులును సుభయ భాషాకోవిదులునగు శ్రీమదస్తావధానము నరసింహాచార్యులవారును, నెల్లూరినుండి సత్యవిజయాది గ్రంథకర్తలు మ-రా-శ్రీ, ఐ. పార్థసారథిపెట్టిగారును, దంబల్లపల్లెనుండి మ-రా-శ్రీ, కోటిరెడ్డిగారును, లోనగు కవులు విద్వాంసులనేకులు నిచ్చేసియుండిరి. ఇంతయేల? అచ్చటి సభాస్థారులలో విద్యావంతులు గానివారు లేరు. అందుఁ బెక్కురు శ్రద్ధాభక్తులచే ననాహూతులయ్యు వచ్చుటచేతను వారు దూరదేశస్థులగుటచే నపరిచితులగుటను వారిపేరులైన వ్రాసికొన విరామములేనందునను వారి యభిధానంబుల నిం దుదాహరింపక మానవలసి వచ్చినందునకుఁ బరితాప మగుచున్నది. వారెల్లరు నాదోషమును సహింతురుగాకయని పొరింింఁగి బ్రాశ్చింఁచెద.

దినత్రయమునందు సుదయకాలమున శ్రీసీతారామచంద్రులకు సహస్రనామా ర్చనాదికము యథావిధి జరుగఁబడెను. సభ్యుల యాజ్ఞచోప్పునఁ బ్రథమదినము సుద యంబున సంస్కృతవాల్మీకిరామాయణముతోడ నాంధ్రవాల్మీకిరామాయణమును శ్రీస్వాములవారి పల్లకియందుంచి దానిని హాసపేటయందు నెన్నికఁగన్న రాయ బహద్దర్ బ్ర. శ్రీ. హనుమంతగౌడుగారు, నెమలి సుబ్బరావుగారు, మల్లవరపు పెంచ లార్యకవిగారు, కాకినాడలోని నరస్వతీవత్రి కాధిపతులగు బ్ర. శ్రీ. కొత్తపల్లిసూర్య రావుగారు నీలోనగువ్రముఖులు భుజములవహించి బ్ర. శ్రీ. కొత్తపల్లి పద్మనాభ శాస్త్రులవారును, బ్ర. శ్రీ., రా. శ్రీ., కూనవరాజు శేషాద్రిరావుగారు (పెళ్లవూపుచ్చు కొన్న డిప్టికలెక్టరు, నెల్లూరు) ఛత్రమును జామరమునుబట్టి తోడరా మంగళవాద్య ములతో దేవాలయ గ్రామప్రదక్షిణంబుగ నూరేగించిరి. పడపడి గ్రంథపూజానం తరము స్వాములవారియెదుట నాంధ్రవాల్మీకిరామాయణము సాంతంబుగఁ బారా

యణమొనర్చి సంకల్పించి కవి గ్రంథాది గొంత చదివెను. మూడుదినంబుల గ్రంథము సంపూర్ణముగఁ జదువుట దుర్లభమని బ్ర. శ్రీ. చిలుకూరు కృష్ణమూర్తిగారు, ఆర్. వి. వేంకటసుబ్బయ్యగారు, ట్ర. వడ్డనాథశాస్త్రిగారు, కొమాండ్నూరు శ్రీనివాసాచార్యులుగారు, ట్రైత్తవల్లి సూర్యరావుగారు, కూనపరాజు శేషాద్రిరావుగారు, కాశహస్తి శర్మగారు తోడ్పడి యాకార్యంబు సాంతంబుఁగావించిరి. ప్రథమదినమున మధ్యాహ్నముమీఁద దేవాలయముఖమంటపమున సభచేర, నందు బ్ర. శ్రీ. సీతారామశాస్త్రిలవారును, అష్టావధానము నరసింహాచార్యులవారును, ఆర్కాట్ హనుమంతాచార్యులుగారును, కవిభూషణ శ్రీమదన్దంకి తాతాచార్యులవారును, వాఘాల శ్రీవేంకటప్రసన్నయోగీంద్రస్వాములవారు (ధర్మకర్త)ను, శ్రీరామాయణ మాహాత్మ్యాదులగుఁజించి నిజవచోవిజృంభణమువెలయు మరందతుందిలసూక్తుల నుపన్యసించిరి. సిద్ధవటమునందలి యుపకరగ్రాహి (డిప్టికలెక్టరు) బ్ర. శ్రీ. టి. వి. గోపాలసామయ్యర్, బి. ఏ., గారు ద్రావిడులై యాంధ్రభాషాపరిచయము విశేషము లేని వారయ్యుఁడమ శ్రద్ధాభక్తులను, గార్యమునందలి యనురక్తిని వెలిగొలుప యుక్తి యుక్తంబుగ నుపన్యసించి తమ బహుగ్రంథశోధనశక్తిని వెల్లడించిరి.

రెండవదినము మధ్యాహ్నపరము మరల సభగూడెను. బ్ర. శ్రీ. రా. శ్రీ., వి. వసంతరావు, బి. ఏ., గారు దారధ్వనిచేఁ దమవాగ్మిత్యమును బ్రకటించుచు సభోద్దేశమును, నొంటిమిట్ట గ్రామప్రసిద్ధియు నిట్టికార్యముల యపూర్వత్యములొనగు విషయంబుల నుపన్యసించి సభ్యులకెల్ల స్వాగతము నిట్లు వచించిరి:—

స్వాగతపంచరత్నములు.

సీ. అసమానదాక్షిణ్యాలసమాసగుణులార! కరుణాస్థులార! స్వాగతము మీకు
సాంధ్రకలాపోషణాధికలాలసహితచిస్టులార! స్వాగతము మీకు
నిశ్చేషశాస్త్రమనీషావిశేషగ్రాహణనీయులార! స్వాగతము మీకు
సముదారగుణహీనసముదయాశయులార! సుతశీలురార! స్వాగతము మీకు
తే. గలితసత్కీర్తులార! స్వాగతము మీకు, సుతచరిత్రకులార! స్వాగతము మీకు
మతకళాస్థర్తులార! స్వాగతము మీకు, దతమహామతులార! స్వాగతము మీకు. ౧
సీ. నిన్నులై కాంతికనిష్ఠ శ్రీభగవంతుఁ, బ్రత్యక్షముగఁ జూచుభక్తులార!
జలికినపలుకులు * పటుకవిత్వంబుగ, భాసిల్లుప్రథితవిద్వాంసులార!
ఔచితీ బాండితీ * ససమాసశేముషి, వాసికి నెక్కినప్రాజ్ఞులార!
ధనపతిత్వంబున * దానకలావిధి, ధనదునిబోలున * దాచ్యులార!
తే. సరిశమతులార! నిర్వృత్తసరణులార! మాన్యులార! ప్రశస్తసౌజన్యలార!
యాచ్యులార! సుసాధితకారులార! స్వాగతము మీకు మీకును స్వాగతంబు. ౨

సీ. దేశమా శ్రీ వేంకటేశవేదముఖాగ్రమండితదేవాలీమండలంబు
 ష్టేత్రమా విధిముఖస్తోత్రైకపాత్రపుధ్వనుతేశాంఘ్రిపవిత్రితంబు
 గ్రామమా సత్కవిగ్రామశిరోమణీపాతనాదికజన్మభూతలంబు
 యత్నమా రఘుపతిః కాంధ్రవాల్మీకిరామాయణకావ్యసమర్పణంబు
 తే. సభ్యుల కకుబంధవిశ్రాంతక్షీర్తిపూతవిద్యాధనాధికుల్ ధూజ్యతములు
 అన్ని యిచ్చోట నిచ్చుట నాపటిలై నార మాపూర్వసకృతమేమనఁగవచ్చు. 3
 ఉ. ఎన్నఁడా యేమొ వ్రాసెనట యెవ్వనికో కృతి నిచ్చునట తా
 రెవ్వరొ పిల్చువారలట యెక్కడకోయని లక్ష్యమేది పె
 స్తవ్వు వృధాశ్రమంబునక ధన్యులుగా నలరింప మమ్ము మీ
 రివిధి నేగుడెంచితి రారే! కన నెంతటిసాధువృత్తులో. ౪

కవిరాజవిరాజితము.

తలచినమాత్రమే సత్కృతు లొక్కశతంబు రచింప సమర్థకులై
 పిలిచినమాత్రమే మాయెడఁ బ్రీతిని స్వీయమహాకృతికింబలె మీ
 రభ్యుదయించి జనుడెంచి మహాశయులార! భవద్గణపుష్పవరీ
 మహాపరిపూర్ణముఁ జేసితి రీక్షితి మాన్యులుగా నొనరించి మమున్. ౫

ఇట్లు

విన్నవించు తిమవిధేయులు,

ఆహవీన సభాసభ్యులు, ఒంటిమిట్ట.

పిమ్మట నాహవీనసభాస్తారాగ్రణులగు బ్ర. శ్రీ. రా. శ్రీ., నెమలి పట్టాభిరామ
 రావు బి. ఏ, గారు శ్రీమద్ధర్మరము కృష్ణమాచార్యులవారిని సభాధ్యక్షులుగా
 నుండఁ గోరిరి. సభవా రామాదించిరి. శ్రీకృష్ణమాచార్యులవారు నంగీకరించి సభా
 ధ్యక్షత వహించి చిరాభ్యస్తవాచోయక్తిపటుత్వంబు సార్థకంబుగ నాంధ్రభాషా విష
 యాదులగుఱిరించి యుపన్యసించి సభకురాజులక యుత్తరములువ్రాసిన పండితుల
 లేఖలఁబరించి గ్రంథోత్పత్తినిగుఱించి తెలుపఁ గవిని గోరిరి. కవియును భక్తియే యీ
 గ్రంథరచనకుఁ గారణమని చెప్పి యీవిషయంబున శ్రీరామచంద్రుఁడొసర్చిన సాహ
 యముల నెల్ల సారిది విన్నవించెను. తరువాత సభాధ్యక్షులు పండితులఁ గనుఁగొని
 యిష్టముగలవార లాంధ్రవాల్మీకిరామాయణమును బరిక్షింపవచ్చునని నెలవిచ్చిరి.
 ఆచొప్పున నందుండిన పండితులు రెండుమూఁడర్థములు గల శ్లోకములనేమి, యర్థ
 భావ గాంభీర్యములుగల శ్లోకములనేమి వచించి యవి యెట్లు భాషాంతరీకరింపఁ
 బడెనో తెలియఁ గోరిరి. ఆశ్లోకముల కన్నిటికిఁ దగిన పద్యముల బ్ర. శ్రీ. ఆర్. ఏ

వేంకటసుబ్బయ్యగారు చదివి వినిపించిరి. పెక్కురు బండితులులోనగువారు సభా సంతరము వారివారి విడుదులకు గ్రంథములఁ గొనిపోయి శోధించిరి.

రెండవనాటిరాత్రి బల్లారిపురమందలి సరసవినిోదినీసభవారు శ్రీమద్ధర్మరము కృష్ణమాచార్యులవారి పాదుకాపట్టాభిషేకనాటకము నపూర్వలాభకరం బగునట్లు ప్రదర్శించిరి. ఇట్లు గడించిన సహస్రాధికరూప్యంబుల ౫౦-౦-౦ రూప్యంబులు దేవాలయంబునకై వా రొసఁగిరి.

ఆరాత్రి శ్రీరామచంద్రునిదర్శించఁ బూర్ణచంద్రుఁడు మింటఁ బిండియారఁబోసి నట్లు పండువెన్నెలలఁగాయుచునరుదెంచి దూరముననుండి దర్శించుటతోఁ దనివినొం దక బహురూపియై సేవింప ధరణికిడిగియెనో యనునట్లు కనులపండవుగ వెలుంగు ధూమదీపంబుల నట్టె నాలోకించుచు విపుల శోచాలయసౌపానాదుల వేడుకగ నానీ సులయిన ప్రజలకెల్ల సంతృప్తిగ మ-రా-శ్రీ, సంజండప్ప, బి. ఏ., బి. యల్., గారును, శ్రీమత్కమలాపురము రాఘవాచార్యులవారును, మ-రా-శ్రీ, నెమలి సుబ్బరావు గారును నీతాకల్యాణముగుఱించి హరికథాకాలక్షేపముగ బోధించుటయేకాక, భక్తి, పాతివ్రత్యము లోనగువిషయంబులగుఱించియు నుపన్యసించిరి.

మూడవదిన ముదయంబున శ్రీరాముల దేవాలయ ముఖమండపమున్నతలై, పరిపూతలైన విదుషులచేతను జ్ఞానపయోభక్తిస్పృహలచేతను నిండియుండ వారికెల్ల దివ్యజ్ఞానసమాజనభ్యులలోఁ బ్రముఖులును లోకోపకారకబుద్ధియును గల మ-రా-రా-శ్రీ, రామయ్యగారు, బి. ఏ., (కడప పాఠశాలయందుఁ బ్రధానోపాధ్యాయులు), సి. సంజంఘగారు, బి. ఏ., బి. యల్., లోనగు పెద్దమనుష్యులు హిందూమతౌ తృప్తియునుగుఱించి మతవిషయకోపన్యాసములు గావించిరి.

మూడవదినము మధ్యాహ్నముమీఁద గ్రంథపరీక్షాసంతరంబునఁ బండితు లందఱు వారివారి సంస్తుష్టిని గొందఱు పద్యరహసములుగను, గొందఱు పన్యాస గూఢముగను వెల్లడించి కృతినీ బ్రశంసించి కవినాశీర్వాదించిరి. పట్టాభిషేకభాగ పఠన ముతోడను, సభాధ్యక్షుల యంతోష్ఠపన్యాసముతోడను సభ ముగిసెను. ఆరాత్రి శ్రీసీతారామచంద్రులకు మహోత్సవము జరుపఁబడెను. ఈవిధముగ మున్నెన్నఁ డిట్టిది కనివిని యెఱుఁగమని లోకులు కొనియాడుచుండ శ్రీసుదాంధ్రవాల్మీకిరామాయణము తత్కృతి భర్తలగు నొంటిమిట్ట శ్రీకోదండరామస్వాములవారికి సమర్పింపఁబడెను.

దినత్రయంబున నన్నదానంబు జరిగెను. సరాసరి పూటకు వేపురక్కెవగ భోజనముచేసిరి. ఇది వింతకాదుగాని యీ యన్నప్రదానమందుఁ బెద్దలు, బిన్నలు, సభికారులు, ధనికులు లోనగువారందఱు వారివారి ధైర్యమును బదవిని మఱచి శీల పారమార్థికబుద్ధితోఁ దమకుఁదామ స్వకార్యములకుఁబోలె సేవకులవలెఁ జరించి

కార్యము నిర్విఘ్నముగ నిరుపద్రవముగ పరిష్కరించునట్లుగ నెఱవేర్చినదే యా శ్చర్యకరము. సామికార్యమున సజ్జను లభేదబుద్ధులుగదా. బ్ర. శ్రీ. అక్కరాజు సుబ్బయ్యగారు (రివిన్యూ ఇన్స్పెక్టర్, ఒంటిమిట్ట), కోమ్మరాజు, రామరావుగారు, వావిలికొలను నరసింగరావుగారు, ఏ. పరశురామరావుగారు, కే. గుండురావుగారు, విరూరి సిద్ధయ్యగారు, నెమలి పట్టాభిరామరావుగారు, ఆర్. శేషగిరిరావుగారు, కంచనపల్లె ఆత్మరామయ్యపంతులుగారు, బల్లారి భుజంగరావుగారు (వాయిల్ పాడ్), నెమలి సుబ్బరావుగారు, మల్లవరపు వెంచలయ్యగారు, శ్రీ త్తపల్లి మూర్యారావుగారు, కూనపరాజు శేషాద్రిరావుగారు, వి. వసంతరావుగారు, యం. కే. వేంకటరావుగారు బి. ఏ., (అసిస్టాంటు మైకాలజిస్టు, బెంగుళూరు) లోనగు పెద్దలు హేమాహేమిలు నడుములు బిగించి వడ్డన లోనగు కార్యములను నెఱవేర్చినదని దక్కినదేమి వ్రాయ వలయును. వీరలొనర్చిన సాహాయ్యమున, కేమిప్రతికృతి సేయఁగలవాఁడ? నాప్రతి కృతి కోరియా వీరు పాటుపడిరి? కావునఁ గృతఘ్నతాదోషంబు నా కొదవకుండ వీరి కందఱకు సాష్టాంగ సమస్కృతు లాచరించెద. ఆకాలమున వీరిమధుల నావేశించిన శ్రీరామమూర్తియే వీరికి నిరంతరి శ్రేయోదాత యగుఁగాకయని ప్రార్థించెద. గొప్ప గొప్పవారు పైచొప్పున వర్తించినదియు వింతగాదు. ఇంకొక దైనచిత్రము. కడప మండలంబున నిరతాన్నదానంబున నసమాన యశస్సు గడించిన నైశ్యకులోద్భవము రాలగు యాదాళ్ల నాగమాంబగా రయాచితల యయ్య నిష్కుఘోతనమునకుఁ గుమారుండగు శ్రీవేంకటసుబ్బయ్యగారితోడనరుడెంచి మిక్కిలి వెచ్చించి యన్నదాన కార్యమున విశేషము సాహ్యపడిరి. శ్రీయాదాళ్ల పాపయ్యసెట్టిగారును దగుసాయ మొనరించి స్తుతిపాత్ములైరి. శ్రీరాముఁడిట్లు తనకృపకుఁ బాత్రులుగఁజేసిన యీ పుణ్యాత్ములకు శాశ్వతసౌఖ్య భాగ్యదాత యగుఁగాత.

శ్రీమన్మహామహోపాధ్యాయ బిరుదాంకితులును, బిల్వేశ్వరీయాద్యనేక గ్రంథ కర్తలునగు బ్ర. శ్రీ. కొక్కొండ వేంకటరత్నముపంతులవారు పనిచిన పద్యములు.

శ్రీరామాయనము.

శ్రీమదాంధ్రవాల్మీకి రామాయణ కృతి ప్రశంస.

రత్నావళి పద్యపంచక బహుకృతి.

౧. మునుపు తెనుఁగు భాగవతము బమ్మెర-పోతరాజు దన కిడె నిపు డిం పెనయ న్నావలిలి కొలనిసుబ్బరా-విడియె నాంధ్రరామాయణమున్.
- గన నాదిన్వర్ణభేద మగుటఁ-గవు లిరువు రొకరె యని తెల్పెం
- గనె యొంటిమిట్టఁ గలశ్రీరాముఁడు-కరుణ నేలు వా ను రాయనిన్.

- ౨ ఆ వాల్మీకిసుకవి రామాయణ-మాంస్రీకరించి సుముఖుడైకాఁ
శ్రీవావిలి కొలని సుబ్బరావనా-క్షీతిసురుడై కృతకృత్యుండై
తావెలయు నాంధ్రవాల్మీకి యనం-దగు నని వార్ధవిశేషము వా
గ్దేవి వాణియే తెలిపెడు నొరులకుఁ-దెలియఁదరమె వా ను రాయనికా.
౩. అరయఁగ రామాయణకృతికర్త మ-హర్షియాయె రామప్రియుడే
సర భాగవతముచేతఁ బోతన త-నరామకృష్ణప్రియుఁడవు జి
త్వరుఁ డీవావిలికొలని సుబ్బరావ్-తత్కవియుగధర్మముఁ గనుటకా
సరసుఁడు ధ రామకృష్ణమాచార్య-సత్పదుఁడె సభాపతిగఁ దగుకా.
౪. తెలిఁగించుట సప్తకాండములను సు-ధీచుతముగ రామాయణముకా
బాలు పలరఁగ శ్రీరాముని కంకిత-ముగ నొనరించుట సద్భక్తికా
బాలుచుట వావిలికొలని సుబ్బరా-వునకు నాంధ్రవాల్మీకి యింటిం
చిల మహామహాపాఠ్యాయుఁడు బిరు-దిడియొ గొ వేంకటరత్న మిటకా.
౫. రత్నభూషణములం బ్రభువు ల్గవి-రత్నములకు నిచ్చుట వారల
నూత్నముగఁ బ్రభురత్నము లనఁగకా-స్మత్యులగుదు రీయమిఁ బ్రభులే
రత్నము కవి ప్రభువు లెనయమి నది-రత్న మె కవి కవిరత్నంబే
రత్నకవి యొనఁగు వా ను రాయనికా-రత్నానళి పంచక మెంచకా.

ంజనుహేంద్రవరము,
కీలకగావు సం॥
ఆశ్వమేధ శు. ౧౪, గురువారము.

కొక్కంప - వేంకటరత్న శర్మ.

LAKESIDE,
Madras, 8th October 1908.

DEAR SIR.

But for my ill-health, I should be gladly present at the function you are worthily presiding over at Onti Mitta. Mr. Vavilikolanu Subba Row is one of the few scholars of whom I am proud and in whose widening reputation I rejoice. The monumental work, which he is placing at the feet of Kodanda Ramaswami there, is enhanced in value by the fact that it is his heart's tribute to the God of his fervent love and not merely an outcome of literary ambition. That he has found a liberal patron to give his manuscript a printed and permanent shape is a matter for congratulation. I wish I were at liberty to proclaim that bounteous patron. That Mr. Subba Row will write more and more and that he and his kind will find his present patron excelling himself as years roll on is the pious and earnest wish of

To

D. Krishnama Chariar

Yours sincerely,

P. ANANDA CHARLU.

RUSSELLKONDA,
29th September 1908.

MY DEAR SIR,

The cordial invitation and your more cordial letter are welcome. I can quite understand how glad you will be if I can attend but you cannot be more so than I should myself be to be present on such an auspicious occasion. Both the occasion and the place of meeting are such as to inspire enthusiasm and reverence in all lovers of Telugu Literature. I shall, moreover, have the pleasure of meeting some of my old friends. More than this, I shall have the satisfaction of testifying, with my presence, to the regard and admiration which I entertain for a man who has done so much to enrich the Telugu literature of which I am a devoted student and lover. But alas! this cannot be. The fact is that I have exhausted all my casual leave except two days and had to take privilege leave in June last on account of urgent private business. So there is no leave due to me now.

Though I cannot, therefore, be with you in body when you formally dedicate your *Magnum Opus* to the patron God and inspirer of the immortal translator of the Bhagavatam. I am sure to be there in spirit and I know I shall be present in your mind.

The great work which you have completed is one of which any poet may feel proud ancient or modern. The authors of Bhaskara-Ramayanam no doubt laid the Telugu world under deep obligations but their translation was after all an abridgement. Ranganadha's translation was not a literal translation either. They have both survived the period when they were considered adequate. Gopinadha Ramayanam is a bolder attempt to adequately interpret "the first poem" to the Telugu people and I am told that a similar attempt was made by a former Zamindar of Sathenepalli—very likely the author of the nice little poem శ్రీరామాయణము but this book has not been published. But Ramayana is a many faced gem of beauty and is to be viewed and admired from different standpoints. To understand it fully variety of interpretation is necessary for, each interpretation is sure to allow some new meaning in the old words, through the individuality of the interpreter. I welcome, therefore your translation of the great poem and venture to predict great popularity for it and same for its author. I trust you will be able to publish it before long.

I should be very glad to hear from you that the event is fittingly celebrated. May I ask you, in conclusion, to remember me to all my old friends that will attend on the occasion—the President and others.

To

V. Subba Row.

Yours sincerely,

J. RAMAYYA.

సభాస్థారుల యభిప్రాయములు.

గణమాల.

౧. కలయే త్కల్యాణః స్వః కాజీతసకలార్థదానదీక్ష సుః
ఏకశిలానగర సదా స్తశరభతనయ స్పదాతన శ్చేషే. (నిరోవ్యమ్)
౨. ఎక్కనిలా గలర హు వధి చలణజలంకణగ ఆణఆణాలం జం
కీరణి ఎడ్డిరి ఇమిణా, పసంసణిజ్ఞా ఖుణనరతంసే మహిమా.
౩. కలికల్లష మపహస్తుం కవిలోకస్యాపి మోద మాధాతుమ్
దశరథతనయోదస్తం కవి రయ మానీచకార బహువేదీ.
౪. నల్లికోద్భవసంయమిస్త్ర కుతుక ప్రోద్గీర్ణ వగ్దావళి
సారస్య ప్రథమాన తావ కలనా సావాద వాన్వావదాః
లక్ష్మీసంజ్ఞనిదానశక్యరథను ర్భజప్రసజ్జోల్లస
ద్వైదేహీ కిలికిచ్చి తాఞ్చితరుచే రేతా యశశ్శుస్సు ర్తయః.
౫. పృథక్తేకాకారై ర్భహుభి రపి యేయే నిగదితాః
కవే శ్చాతు ర్యేణ స్ఫుట మహ సమేతాహి విషయాః
స కశ్చి స్తేకోస్తి స్సనుభవతి భాషాన్తరకృత
స్తతో మన్యే కావ్యం బత భగవతా తేన రచితమ్.
౬. అబ్బురపాటుచెంద రస * మంతయు నెల్లెడ నిండి యుంట నీ
నుబ్బయ గాయ కబ్బమున * సుశ్రుత శాస్త్రుత దోచుచుండెడికొ
డబ్బున నాడుడెందము స * నూనకుతూహల మూనె నిచ్చలున్
గబ్బితనంబుఁ జూపు విధి * కాంతయె చేసెడి సాధువాదముల్.
౭. పదన్యాసైర్గీలారణిత మణిమణ్డీరమధురై
రుదారై ర్వాన్యహరై స్సహృదయ మనోరంజన చక్రైః
అలక్ష్మరై ర్భావై రపి గుణగణై రస్యకవితా
విభక్తై సమ్మోదం యువతి రివ శయ్యా ముపగతా.
౮. అన్యవాల్మీకి విరుదం సుబ్బరాయాయ దిత్తితమ్
అభినందతి సమ్మోదా దయం వః కవిభూషణః.

ఒంమిటిట్ట, }
11-10--08, }

అద్దంకి - కుమార తాతార్యః,

కవిభూషణః.

బ్ర. శ్రీ. నాగపూడి కుప్పసామయ్యగారు భాషాంతరీకరణమునఁగల కష్టముల నువన్యసింది యీగ్రంథ మన్యూనాతిరిక్తముగ నున్నదని యభిప్రాయ మిచ్చి యీపద్యములఁ బఠించిరి.

ఆశువు.

కం.శ్రీవరకరుణాపాత్రా, వావిలికొలనుప్రశస్త్యపంశాంబుధిచం
ద్రా వర్ణనీయకవితా, ప్రావీణ్యవిలాస సుబ్బరాయకవీంద్రా!

ఉ. ఆయతరామభక్తి దనఃరారఁగ నాకుభవుండు తొల్లి రా
మాయణకావ్యముం జగతి * సందఱు మేలన సంస్కృతంబునఁ
జేయఁగ నాంధ్రభాషను రఁచించితి వీవు తెలుంగువారి కిం
పై యెసలారు పల్కులను * హరియశోలతకాలవాల్మై.

కం.కడుగొప్పది గ్రంథము చొప్పుడునే యన్యలకు దానిభాషాంతరము
స్కడలిని దాటఁగ రామునియడుగులబత్తి యను తేప * యలవడకున్నన్.

కం.రామునిచరితం బగుటను, గామపదాంబుజయుగమే తిరంబుగ మదిలో
నేమమునఁ గొల్పుచుంటను, రామునకె యొసంగి తీవు * గ్రంథము దీనిఁ.

ఒంటిమిట్ట, }
11-10-1908 } నాగపూడి - కుప్పసామయ్య.

ఆశువు.

కం.శ్రీవైదేహీరామకృపావిభవోజ్జ్వలకవిత్వభాసురబుధసం
భావితనుగుణాలంకారా వావిలికొలను సుబ్బరాయ కవీంద్రా.

మ. అలవాల్లేకి మహర్షి సంస్కృతమునం *దాదిక జగచ్ఛ్రేయ ము
ర్తిలి దాఁ గోరుచు నారదోక్తి మెయి నాశ్రీరాము చారిత్రమున్
వెలయంజేసె మృదూక్తు లొప్పెనఁగ నుర్విం దన్నహాకావ్యమున్
లలితోక్తిం దెనిఁగించినాడవు బుధుల్ * వర్ణించి మే లొననన్.

చం.అదియును రామచంద్రునకె * యర్చిత మైనఁ బ్రశస్తిఁ గాంచు నా
మదిఁ దలపోసి భక్తి మహిమం బెసలారఁగ నొంటిమిట్టఁ బే
రొదవి న రామభద్రునకు * నుత్సృకతక బుధవర్ణనీయ సం
పదమెయి నంకితంబుగ సమర్పణఁ జేసి కృతాంకు డైతి వా.

ఒంటిమిట్ట, }
11-10-08, } శ. శేంకటరంగశాస్త్రి.

ఉత్పలమాలిక.

సమృద్ధ మొప్పుగా నుకవిచంద్రుఁ డితం జని భక్తి వేడుచున్
 రమ్మని కమ్మలం బనుపురాజుల విశ్వము లొల్ల కెంతయున్
 సమ్మతితోడ సత్కృతులు శౌరికి నర్పణ చేసిసట్టి యా
 బమ్మెర పోతరాజు తనభాగవతమ్మును నిర్వహింప భా
 రమ్మి నొంటిమిట్ట రఘురాముని దంచని ధన్యుడౌచు మో
 డమ్మును జెందె, నానుడిని నైకొని నమ్మచు భక్తి రక్తి దై
 ర్యమ్ము లభంగభంగి హృదయమ్మున నాటంగ వా ను రాయఁ డం
 దమ్ముగ వ్రాసి సత్కృతు లుదారిమనీషను బూర్వ మాదికా
 న్యమ్మున దేవభాష రసబంధురత స్వ వామలూరుజం
 డిమ్ముగ వ్రాసినట్టి భవమృత్యుహరం బగు రాముగాధ న
 ల్పమ్ముగ నాంధ్రదేశజనభావములన్ ముని పల్కినట్లు లే
 నెచ్చిగ నిల్వజేయుతమి శీరిజనేస్త్రిని నాశ్రయింప, లే
 లెమ్ము తరింపు మన్ని నవలీలగ నంచును బాస యిచ్చి, స్వీ
 యమ్ముగు వాక్కు పొల్లు నడ శీరిజాడి నొందెద, గ్రంథసత్ప్రమా
 ణమ్ముల సమ్మ రెవ్వ, గిక శీరిజాడి యేమగునో యటంచు జ
 స్తమ్మున నెంచి, యాశ్రితహితప్రదం డీరఘురామమూర్తి కా
 న్యమ్మును దీర్చె, గానియెడ శీరిజాడి యెన్నెయ్యె రాగ వాని బో
 జమ్ముగ నెవ్వోడోపు? సహజీవము నిల్వ దటంచు మిత్రు లొ
 క్కుమ్ముడి వీడగా బ్రతికి యెప్పెను శక్కులు వ్రాయనేల? భా
 వమ్మున భక్తి యెట్టిదో సనమ్ముగు కావ్యముఁ బల్కి దాని వే
 గమ్ముగ సచ్చుగూర్ప నేలు శీరిజాడిదంచును రామచంద్ర భా
 న మొనరించుచుండగఁ దనంతన యాంధ్రకళా విశారదం
 డిమ్ముల భూమితేడు కరుణేధితచిత్తుఁ డొకండు తాన వి
 శ్వమ్మును వేలువే లొనగి శీరిజాడి బ్రకటించె నార! నీ
 యమ్ముగండు సాశ్రితజనావనదక్షుఁ డటంట కొక్క సా
 క్యమ్ము ద్వితీయ మీయదికదా? యెటువంటిదో పల్లె గంటిరే
 యమ్ముహి జేరఁ దెచ్చె సుకవింద్రుల విజ్ఞు నెల్ల దూరదే
 శమ్ములనుండి యుత్తమశక్త రహిమితేడి ప్రాప్తివాకవా
 రమ్ముల విశ్వనాయకుల గ్రామనివాసుల నెల్లనాల్గవ
 గ్గమ్ములవారి వేల్కొలది శీరిజాడి స్వీయకృతిం గ్రహింప బూ

ర్హులు మానసమునను * రాజు గదా తనరీవి కర్పి మా
 ర్హమునఁగాక వేతొక ప్రకారమునం గ్రహించునెల్లు? పూ
 ర్హమునఁ జెల్లె నొక్క యిటువంటి మహద్భూత కార్యమెందు? నీ
 తన్నునగుండు నావ్యక్తిశబ్దఃనానన దక్షుఁ డటంట తొక్క సా
 త్యము శృతీయ మీయదిగదా? మిముబోటి మహత్తు లాగ్గ కా
 ర్యముగ దీని నెంచి ననుపారుమతిం బనివాంప్రబోలె నీ
 నున్నున నిర్వహించుటకు * మానుగఁ బూనితి రేమి హేతువో
 నెన్నుచుందుఁ జూడుఁడు వినిర్గుల భావమునక రిఘూవ్యవహం
 డిమైయి నిల్చిచేసెడిఁ జూడఁ పరికింపఁగఁ దత్త్వమెల్ల, నీ
 తన్నునగుండు నావ్యక్తిత జనానన దక్షుఁ డటంట కిద్ది సా
 త్యము చతుర్థ మయ్యెడిఁ గదా? హయమేధము వేళ రాముఁడే
 యున్నుని కావ్యముం గొనిఁచుట్టులు యజ్ఞసమాన సల్లెయక
 బమ్మి కీర్తి బ్రహ్మముమిఁచర్యసమానుల రీసు సభ్యులై
 సన్నుతిఁ దెచ్చి వా సు కవిసత్త్వముచే గ్రహించె నిప్పు భ
 వ్యున్నగు నాంధ్రరామకృతి; * భాస్కరుఁ డాదిగఁ దొల్లివార లాం
 గ్రమున దీనిఁ బ్రక్షిప్తధరాజిలి రైనను మానికావ్యత
 త్యమును గాంక్షసప్తకము * వా సు కవింబలె నిర్వహింపలే
 మి న్నునమెల్ల నీనుజనఁమిశ్రునిఁ జెల్లెదె యాంధ్రవాల్మీకా
 ఖ్య న్నుననారఁ బిల్వ? గవికంజజు లింకలు నిష్ప షేకవా
 క్యముగా లెప్పలెపు నుని * యూశిశి రీకృతి, దీపఁ ద్వత్సరీ
 ల న్నునసూయతల్ జగములక వెల్లసెక, మన సుబ్బరాయచం
 దమున భావిసత్త్వపు లుఁదారిమతిక ఘనకీర్తికాంక్ష భే
 దములు లేకయుండుత, సతతంబు సభావతి కీర్తికాముఁ
 యెమ్మె నహించుఁగాత, ధరిణీశులు ధార్మికు లౌత, భూమి న
 ర్హము లభ్యసస్వయగుఁ నొనుభయంబులు దీక్షుఁగాత, లో
 కమునవారు రామునెడఁగాటపుభక్తి నహించు గాక, త్మ
 మమును గాంక్షు గాక, యనుమల్లనరాస్వయ పెంచలార్యు వా
 క్యములు నావరించు రఘుఁకాంతుండు ప్రవృత్తి మిమ్ము నెల్లరక.

ఒంటిమిట్ట, }
 11-10-03. }

మల్లనరపు - పెంచలార్యకవి.

శ్రీమత్కొమాండూరు శ్రీనివాసాచార్యులవారు గ్రంథము మిక్కిలి రసవంతముగ నున్నదని యుపన్యసించి యూపద్యంబులఁ బఠించిరి.

పంచుత్సములు.

కం శ్రీమీఱ నాంధ్రభాషను, రామాయణకావ్యమును సఠరసమృదువచన స్తోమముల రచించితి వభి, రామతరముగాఁగ నుబ్బఁరాయకవీంధ్రా.

ఉ. ఉత్తమకావ్యలక్షణము • లోప్పఁగ సత్కవిపండితాళికిఁ జత్తము లుల్లసిల్లఁగను • జేసితి నిర్వచనంబుగాఁగ స ద్వృత్తపరంపరఁ గధసభేదములేక సునాధువాక్కితిఁ సోశ్మరకాండమై పరఁగ • నున్నతరామచరిత్ర మిమ్ములన్.

కం. ఎనిమిదియేడులలోపు, ఘనమగురామాయణాంధ్రకావ్యమును రచించినమేటివి నీ హాక్కఁక, వనఘా నిన్నెనయునుకవు • లవనిం గలరే.

ఉ. చెప్పఁగవచ్చుఁ గబ్బములు • సేయఁగవచ్చు ననేకధర్మముల్ చెప్పఁగవచ్చు నెట్లచలఁచిత్తముతో రఘురాముసత్కథఁ దప్పక యొంటిమిట్టఁగఁ దాశరధిప్రతిపాదకంబుగా మెప్పుఁగఁ బండితుల్ కవులు • మఱిని సంతసమందునట్లుగన్

కం. లగణితశాస్త్రాభివ్రంశమున, నుగుణంబున రామభక్తిసోత్కర్షముగఁ జగతిస్థామున శాశ్వతమగుకీర్తి గడించినాఁడ • వార్యచరిత్రా

కొమాండూరు శ్రీనివాసాచార్యుడు.

సీ. ఈతఁజే బహ్మరహితనాస్తికం న, భాగవతముఁకుఁ • బ్రతి యనింగ నాంధ్రవాక్కికిఁగఁమాయణకావ్యంబు, రామాంకితంబుగ • వ్రాసె నిపుడు వాల్మీకి మాటటఁపారిజఙాఁడు ముచ్చ, సంస్కృతభాషను • జలుపఁగృతిని సరసాంధ్రకవితావి శారదుండగు నుబ్బఁరాయ తెనిసింఁడఁ • బాసనముగ బ్రహ్మకులమ్ముఁ • బ్రభవించి నుమతిఁదై, జన్తంబు సఖంబు • సలుపుపొంఁత నీమహాకావ్యంబు • నీగతి రచియించి, రామచంద్రునకె యర్చన మొనఁదైఁ • తే బూర్వకపులకునాటిరాఁ • బాలుపుమీఱు, నిట్టిమహానీయమూర్తిని • నెన్నఁదరమె నిన్నునమ్మఁగొదవయుఁను న్నిజగతి, రమ్యగుణసాంధ్రశ్రీరఘురామచంద్ర.

సీ. ఏకశిలాపురఁమే యొంటిమిట్టని, భాగవతమ్మున • బ్రథితమయ్యె సందేహములనెల్లఁనుండఁగఁ జేయఁగ, నాచంద్రతారార్క • మవని వెలయ

గ్రంథప్రసిద్ధి యశ్చయ్యపుణ్యంబగు, తేత్ర ముద్ధారంబుఁ జేయుకొఱకు
ముదముతో నీపుణ్యమూర్తికి మదిలోన, రామచంద్రుడె నిల్చిఁ జాగమునను
బనియునాలుగువేలపద్యరత్నములచే, వ్రాయించె నిన్విధిఁ జాగముచరిత
మిదియెశ్రీరామవాక్కితరమేదియుఁగాదు, దృఢముగా నెల్లగుఁ దెలియవలయు
తే. నిట్టిశ్రీరామచంద్రులనెవఁడుపొగడఁ, జాలువాఁడొకొకేషుఁడేఁ జాల్చుడెకద
దైనచుహిమంబుఁగనుఁడుప్రత్యక్షముగను, నింతకార్యంబు సాధ్యమే యేర్పిన.
సీ. రామాంకితంబుగాఁ జ్రాసినఁగ్రంథ, మాసూర్యచంద్రశాఁరాద్విమలములు
శాశ్వత మగునట్లనశ్వం మగుచును, భక్తివైరాగ్యముల్ ప్రజల కొసంగి
యిహపరసౌఖ్యంబులెలమి ఘటించును, నిచ్చు నీకావ్య మభీష్టములను
భక్తితో దీనినిఁ బరిమించి పూజించి, బాలురు వృద్ధులు ప్రమదమొందుఁ
డిదియె లక్ష్యగ్రంథఁ మిదియెశ్రీరాముల, కిర వని మదిలోన నెంచి నమ్మి
మంగళవాక్కులెఁంగఁబూజించిన, రామమూర్తియెమోక్షరాజ్యమిడెడు
తే. మనకుబయ్యెరపోతనామాత్యుడితఁడె, యనుచుఁబల్కితినమ్మఁడియార్యులార
నాధమునిదాసమాసననశినవాసుఁ, డైనరాముఁడుమిముఁబ్రోచుననవరతము.

బంటిమిట్ట,
11-10-08

ప - నాధమునిదాసు.

మఱియుఁ బండితులు కొందఁ జూడన్యాసహపమునఁ గృతిఁ బ్రశంసించిరి.
వారి యపన్యాస సారాంశముల నామిత్రులొకరు వ్రాసికొనియుండి యాపత్రిక
నా కొసంగిరి. అందిల్లు వ్రాయఁబడియున్నది. శ్రీమదుభయవేదాంతప్రవర్తకులును,
నిరంతర రామాయణ పారాయణ పరాయణులును, సంస్కృతాంధ్రపండితులు నగు
సప్తాచార్యులు నిరసించుచున్నవారు

“ఇది నిజమందు సన్నిరామాయణమునకుం బు నీది బాగున్నది.”

పుంగనూరుసంస్థాపము దిచానులనారిగు బ్ర. శ్రీ. శేషప్ప శాస్త్రిలు గారు

“నేను బ్రశ్నచేసిన క్లోకముల కభిప్రాయము తెలుఁగున బాగుగ వచ్చి
యున్నది.”

పుంగనూరు సంస్థానాస్థాపవిద్వాంసులు బ్ర. శ్రీ. వేంకటరామ శాస్త్రిలవారు

“ఈ గ్రంథ మన్నివిధములచేతను బాగున్నది - ఆంధ్రమున వాల్మీకిలని
యీకవిని జెప్పనగు.”

కపిలాచిత్రకాయోపాఖ్యానాది గ్రంథకర్తలు శ్రీమదుభయవేదాంత ప్రవర్త
కులు నగు శ్రీమత్కొమాండ్లూరు శ్రీనివాసాచార్యులవారు

“గ్రంథము మిక్కిలి రసవంతముగానున్నది.”

ప్రాస్తుతూరుకుండి సచ్చిన తర్క-వ్యాకరణ పండితులు బ్ర. శ్రీ. సీతారామ శాస్త్రిగారు

ఘృతము, క్షీరము, శర్కర, కల్పిత స్వేదలుండునో గ్రంథమంతయు నట్టిదిగా నున్నది ఇట్టి మృదులమైన పాకము శయ్యతోడి యాంధ్రగ్రంథము నే నింతవఱకుఁ జూడలేదు

ఈవిధముగ నే మఱికొంతలు పరిశీలించిరి ఈయుక్తము వేలకొలదిజనులు కనులారఁ జూచినదైనను నాకీకార్యంబున సత్యంతనాహాయ్య మొనర్చిన వాగి యెవల నాశ్చర్యభరిత నీవిధముగ వెల్లడింపనెంచి నాతిరిక్తంబగు భంగి వాస్తవసృష్టమును పదింటి. నిమిత్తమాత్రముగ నొక యనామకునిఁ గొని యిట్టి కార్యమిట్టివిధముగ నొనరించుకొనిన యెంటిమిట్ట శ్రీసీతారామగారు యామయ లోకంబెఱింగి తత్సేవాపరాయణులగుఁ గాక. స్వయంఁగాక.

ఈవిషయము హూణప్రక్రీయందేకాక కాకినాడయందలి యార్యునత బోధినియందును, బొంబాయియందలి యాంధ్రప్రక్రీయందును విశేషించి ప్రకటించఁబడినది. చెన్నపురియందలి యాంధ్రప్రకాశిక 17-10-08 ప్రకీర్యందు,

“కృతి సమర్పణము—ఒంటిమిట్ట యనునది చిన్నపల్లెటూరు. కడపకును, నందలూరుకును మధ్యనున్నది ఇచట శ్రీకృష్ణవంశరామస్వామి దేవాలయము కలదు. ఏకశిలా సగరిమని వాడఁబడు పవిత్రస్థాన మిదియే భగవత్కథామయంబగు భాగవతమును పోతనామాత్యుఁ డాంధ్రీకరించి, తననాగ్రంథమును నీ శ్రీరామచంద్రునికే యంకితముఁ జేసి కృతాంశయ్యెను

ఉ. “బాలర నామగారి ననంతలైన నామగారి కాశ్యకశ్యక”

గూళల కిచ్చి యప్పడుపుఁగొను ధుజండుటకంటె పెక్కివలె”

పాళికు లైన నేమి గహనాంతరసీనుల కంఠమూలక”

ద్రాలికు లైన నేమి నిజదారినుతో నరిపొషణార్హమై.”

యని పోతనామాత్యుఁడు తన సృజనాభిసేవేశమును విశదీకరించి, తన శ్రీమదాంధ్ర మహాభాగవతమును సరాంకితము నేయనొల్లక భగవదంకిత మొనర్చెను. భగవద్భక్తుఁడగు పోతనామాత్యుఁ డొనర్చిన సత్కార్యమునే యనుసరించి, బ్రహ్మశ్రీ వావిలికొలను సుబ్బారావుగారు తమ యాంధ్రవాల్మీకిరామాయణమును గోవండ రామస్వామి కంకితమొనర్చిరి. ఈకృతి సమర్పణ మహోత్సవము గడచిన 9, 10, 11 తేదీలలో నొంటిమిట్టయందు శ్రీరామస్వామి ప్రత్యక్షమున నిరుపమానముగ నెఱవేర్చఁబడెను. బ్రహ్మశ్రీ సుబ్బారావుగారు చెన్నపురి సర్వకళాశాలయందుఁ బ్రధానాంధ్రో

పాధ్యాయులుగ నున్నారు. శ్రీసుబ్బారావుగారు వాల్మీకిరామాయణమును యథా విధిగా నాంధ్రీకరించి, యాంధ్రభాషాప్రపంచమునకు మహోపకారమొనర్చిరి. ఈ మహాకృతి సమగ్రిణోత్సవమునకుఁ జాలమంది స్త్రముఖులును, విద్యార్థులును విచ్చేసిరి. ధర్మరము కృష్ణమాచార్యులు మొదలగువారు సమయానుకూలముగఁ బ్రసంగించిరి. డిప్యూటీ కలెక్టరు మె. టి. వి. గోపాలస్వామి అయ్యర్ గారు కించిత్ప్రశ్నానము గల తెనుఁగున నుపన్యసించిరి. బళ్ళారి సునవివోదినీ సభవారు పాదుకాష్టాభిషేక నాటకమును జయప్రదముగఁ బ్రసరించిరి. ఆంధ్రవాల్మీకిరామాయణము నుండి కొన్ని భాగములు చదువఁబడెను. ప్రతిదినమును నొకపండితుఁడు శ్రీకోడండరామస్వామి సమక్షమున నీనూతన గ్రంథమును బఠించుచుండెను. వచ్చినవారల కెల్ల సంతృప్తిగా విందు లొసంగఁ బడెను. ఇట్టి సంస్థచనీయం బగుకార్యమొనర్చిన బ్రహ్మశ్రీ ఆంధ్రవాల్మీకి సుబ్బారావుగారికి శ్రీరామచంద్రుం డాయురారోగ్యైర్బులొసంగి మనుచుఁగాత. ఆంధ్రభాషా ప్రపంచమందు విలసిల్లిన నీ యాంధ్రవాల్మీకిరామాయణమును గనులారఁ జూచి, మనసారఁ బఠించి, పట్టరాని ప్రమదింబున

ఉ “ఇన్సుహి మానుషాధముః • కిచ్చిపురంబులు వాహనంబులు
సాములుఁ గొన్నిపుచ్చుకొని • సొక్కి శరీరముఁజూసి కాలుచే
సన్నెటప్రేటులం దినక • సన్నతి శ్రీహరి కిచ్చి చెప్పె నే
మమ్మున నుబ్బరాయకవి • మాన్యుఁ డటంచుఁ గివీంద్రుఁ డెంచెడిక.”

అని ప్రకటింపఁ బడియున్నది.

ఇల్లు విన్నవించు

సుగనవిశ్వేశ్వర.

పావలికొలను - సుబ్బారావు.

శ్రీరామాయ నమః.

శ్రీమదాంధ్రవాల్మీకిరామాయణ పీఠిక.

అర్యులారా!

శ్రీరామాయణభారతభాగవతంబు లవరప్రస్థానత్రయాఖ్య నైహికాముష్మిక సుఖప్రదానసమర్థంబులై యద్వితీయంబులై గీర్వాణభాషాసీమంతినీమణికి శిరోభూషా ప్రాయంబులై వేదవేదాంతార్థోపబృంహితంబులై జగజ్జనగీయమానంబులై యల రాదుచున్నవిగదా? ఈ త్రయియం దాద్యం బగుశ్రీరామాయణంబు కావ్యంబు. పద్య కావ్యంబులం దెల్లఁ బ్రథమంబున నుత్పన్న మగుటచే నాదికావ్యం బయ్యె. శ్రీమద్రామాయణంబుననే యుత్తరకాండంబున ౯౪-వ సర్గమునందుఁ జెప్పఁబడినట్లు

శ్లో. అథ కర్తాంతరే రాజా, సమాహూయ మహామునీన్

పార్థివాంశ్చ సరవ్యాఘ్రః, పండితా నైగమాంస్తథా

పౌరాణికా శబ్దవిదో, యేచ సృద్ధా ద్విజాతయః?

స్వరాణాం లక్షణజ్ఞాంశ్చ, ఉత్సుకా ద్విజసత్తమాన్

లక్షణజ్ఞాంశ్చ గాంధర్వా, నైగమాంశ్చ విశేషతః

పాదాక్షరసమాసజ్ఞాం, శ్చందస్సు పరినిష్ఠితాన్

కళామాత్ర విభాగజ్ఞాన్, జ్యోతిషేచ పరంగతాన్

క్రియాకల్పవిదశ్చైవ, తథాకార్యవిశారదాన్

భాషజ్ఞా నింగితాజ్ఞాంశ్చ, నైగమాంశ్చ ప్యశేషతః

హేతుపచారకుశలాన్, వచనేచాపి హైతుకాన్

ఛందోవిదః పురాణజ్ఞాన్, వైదికాన్ ద్విజసత్తమాన్

చిత్రజ్ఞాన్ వృత్తనూత్రజ్ఞా, నీతవృత్తవిశారదాన్

శాస్త్రజ్ఞాన్ నీతినిపుణాన్, వేదాంతార్థప్రబోధకాన్

ఏతాన్సర్వాన్ సమానీయ, గాతారా నమవేశయత్.

సీ. కాతూహలపరుండు • కాకుత్స్థతిలకుండు, కర్తాంతరంబున • ధర్మవిదుల

ఆ. మౌనివరుల బుధుల • మహిపుల నైగమ,జనములం బురాణశబ్దవిదుల

స్వ. కళానిపుణుల • బాదాక్షరసమాస,విదుల జ్యోతిషమున • విజ్ఞవరుల.

కం. సాంయత్రికవిత్తముల • గ,ళామాత్రాభాగకుశులు • లక్ష వేదజ్ఞ

స్తోమము గాయకులను బుర,ధాముల హేతుపచారదక్షిణములన్.

తే. కార్యనిపుణుల సత్త్రియాశక్తువిదుల, వృత్తిసూత్రజ్ఞులను గీతఃపృథ్వీ విదుల

నీతినిపుణుల శాస్త్రజ్ఞునిచయములను, నింగితజ్ఞుల భాష నఃపీనమతుల.

కం. వేదాంతార్థసుబోధక, వైదికఛందోవిదగ్రఃపారాణికులః

వాదవచనకుశలులః జ్యోతిషవిత్పజ్ఞులః సభావనిః గూర్హన్.

ఇన్ని శాస్త్రములు చక్కఁగఁ దెలిసినవారికిఁ గాక రామాయణమున లోఁ
తెలుంగ నెవ్వరికి శక్యము? ఇఁక నాయటివాఁడు దానితత్త్వ మేమాత్ర మెఱింగి
యుండునో మీరే యూహించి నాసాహసమునకై ట్టుమింపుఁడు. ఇప్పుడు నాగరికా
గ్రేసరుల మని విజ్ఞులగువారు మృగస్త్రాయులయి జ్ఞానగంధము లేక మృగచర్మవససులై
కేవలమృగమాంసోపదీవులు నయి యున్నసమయంబున మనపూర్వ్యలాభునికు తెలుం
గనినాగరికతల నెఱింగియుండి రని లంకణముల మనుగుడవులంబోలెఁ దలంచుకొని
గుటకలు మ్రింగుచున్నారముకదా. మనపూర్వ్య లేకారణంబుచే నాద్యు లయిరి?
వా రెట్టిగుణములుగలవారై యెట్టిమహోన్నతస్థితియందుండిరి? వారినిగరికతవిధం
బెట్టిది? వారికులాచారవ్రవర్తన మే తెఱఁగు గలది? రాజులకుఁ బ్రజల కెట్టి యైకమత్య
ముండెను? భార్యాభర్తలు సోదరులు తల్లిదండ్రులు పుత్రులు పరస్పర మెట్లు ప్రవర్తించు
చుండిరి? సుఖదుఃఖముల స్త్రీపురుషులెట్టిసడవడి గలవారైరి? వారికి దైవమునందుఁ
బ్రామాణికబుద్ధి యెట్టిది? వారెట్లు దైవము నారాధించు చుండిరి? ఇట్టి లాఠికవిష
యంబులఁ దెలియఁగోరువారికి శ్రీరామాయణమునకన్నఁ దేటతెల్లంబుగఁ దెలుపు
గ్రంథమొందు లేదు.

జననమరణచక్రంబునం దగులుకొని పరిభ్రామ్యమాణు లయి తద్బాధఁ
దొలఁగించుకొనఁ బారలౌకికచింత గలిగి నిరామయమై నిత్యమై నిర్మలమైన పరమ
పదంబుఁ గాంచఁగోరువారికిఁ గరతలామలకముగ సుఖమార్గము బోధించుగ్రంథము
శ్రీమద్రామాయణమునకన్న నన్యంబు లేదు. ఇంత యేల? మనోహరముగఁ గాల
క్షేపము చేయుటకైనను శ్రీరామాయణపఠనమునకన్న సుఖతరమార్గము లేదు.
పఠనానంతరంబునఁ గాలంబు సద్వ్యయంబు చేసితి మని మనస్సున కాప్యాయనంబుఁ
గలిగించునది శ్రీరామాయణమే. ధ్యానంబుఁ జేయుకొలఁది మనస్సున కమృతస్త్రాయ
మగునదియు శ్రీరామాయణమే. శ్రద్ధాభక్తులుగలవారికిఁ గల్పవృక్ష మగునదియు
రామాయణమే. కావున నిహపరలోకసుఖము లభిలషించువారికి శ్రీరామాయణ
పఠన మవశ్యకర్తవ్యంబు. ఇది స్తర్తవ్యంబు.

భరతఖండంబున శైవులు వైష్ణవులు శాక్తీయులు లోనగుభేదములచే నొప్పు
భిన్నమతజాలు గలరు. అందు శివునిపే రనిన వీనులుమూసికొను వైష్ణవులును, నారా
యణమస్త్యము పఠించి మఃఖము లొందుకొను శైవులును గలరనుటయు నిత్యయమ.

ఐనను శ్రీసీతారాములపేరు వినిన మనస్సులో నైనను భక్తిచే సమస్కరింపనియార్యుఁ
డుండఁడు. ఇట్లు సీతారాములు సర్వజనసంపూజ్యు లగుట కేమి కారణము? హరిశ్చం
ద్రునిపంటినత్యాత్ములు లేరా? ధర్మరాజుపంటిధర్మాత్ములు లేరా? దమయంతి, సావిత్రి
లోనగుపతివ్రతలపంటినతులు లేరా? వారియం దెంతగౌరవబుద్ధి యుండినను వారిని
లోకులు పూజించుచున్నారా? లేదు గదా? ఇఁక సీతారాములయం దేమివిశేషమున
వారవతారమూర్తు లగుటయే. ఎవ్వరెవ్వ రేయేపేరులఁ బిలిచినను భగవంతుఁ డొక్కఁ
డనియే యాద్యులమతము. భిన్నభిన్నరూపంబులు భగవత్కథావిశేషద్యోతకంబులు.
అట్టిభగవంతుఁడే శ్రీరాముఁడుగ లోకరక్షణార్థము జన్మించె ననునమ్మకమే లోకులంద
ఱకవిధముగ శ్రీసీతారాముల నర్పించుటకుఁ గారణము. ప్రత్యక్షమగుభవయుక్తు లగు
భక్తులే తద్యాధార్థ్యమును సంస్థాపింప శక్తులు. అట్టివాఁడగువాల్మీకిమహర్షి యాయవ
తారరహస్యమును శ్రీరామాయణమునఁ గంఠోక్తి ఘోషించి యున్నాఁడు.

శ్రీరామాయణము.

శ్రీరామాయణ మనఁగా లక్ష్మీరమణుఁ డైన శ్రీమన్నారాయణుని మాయా
మానుషావతార మైనశ్రీరాముచరిత్ర మనియు, శ్రీలక్ష్మీ దేవియవతార మగుసీతాదేవి
చరిత్ర మనియు నర్థము. “రాఘవత్వే భవే స్సీతా, ద్మణీ కృష్ణజన్మని, అన్యేషుచావ
తారేషు, విష్ణోరేవానపాయినీ” యనుతత్త్వమెఱింగిన మహాత్ముఁడగుటచే దంపతులవలె
వారి యభిధానంబు లనపాయముగ నుండునట్లే వాల్మీకిమహర్షి తనచే రచియింపఁ
బడిన యాదిమకావ్యంబునకు శ్రీరామాయణ మని పేరిడియె. ఇందు సీతాదేవి
మాహాత్మ్యము విశేషముగఁ దెల్పుబడి యున్నదని వాల్మీకిమహర్షియే “సీతాయాశ్చరి
తంమహా” త్తని వాక్రుచ్చియున్నాఁడు. ఈచిత్రము గ్రంథనామమందేకాదు. గ్రంథ
మందుచు గాననయ్యెడి. శ్రీరామచంద్రుఁడు “ఆత్మానం మానుషం మనేనై రామం
దశరథాత్మజ” మ్మని భావించికొని మనుష్యునివలె నటింపఁగా వాల్మీకి వాస్తవార్థము
శ్రీరామమూర్తియే భగవంతుఁడని జ్ఞో. “సహిదేనై రుదీర్ఘస్య, రావణస్య వధార్థిభిః,
అర్థితోమానుషేలోకే జజ్ఞే విష్ణుః సనాతనః.” అయో-౧. ఇత్యాది వాక్కులచే వెల్ల
డించుచు దానినే రామవాక్యంబులవలనను, గొన్ని రామచర్యల వలనను సమర్థం
బుగ సిద్ధాంతీకరించియున్నాఁడు. ఈయర్థము హరమునందలి సూత్రమువలె నేడు
కాండములయందును వ్యాపించియున్నది. రామాయణపాఠకు లీయర్థంబును మఠ
స్థున నుంచికొని ప్రతివిషయంబును, బ్రతివాక్యంబును హెచ్చరికతో శోధింతురు
గాక. ప్రతివిషయంబునను నీవిధముగఁ బరిక్షించువారకే వాల్మీకిరామాయణమునకుఁ
దక్కు రామాయణములకు (రామాయణముల కననేల? ఏభాషయందేగ్రంథమున
కైన) గలతారతమ్యము వాల్మీకిరామాయణము నొక్కప్పుడ్యము తెలియఁగలదు. కవి

హృదయము దెలియక తత్త్వవితామార్గ మనుసరింపక పఠించువారు తమశక్తిహీనతను వాల్మీకిదోషముగ భ్రమించి సంతసించుదురు.

శ్రీరామాయణము మహాకావ్యము. పుట్టువుచేతనేకాక గుణముచేతను నది మొదటిది. దానియందలి గుణములు రహస్యములు దెలియ వాల్మీకికొండె సర్వజ్ఞున కొండె శక్యము.

“యతోవాచో నివర్తంతే అప్రాప్య మనసాసహ” యని మనస్సునకు వాక్కున కందని యనంతకల్యాణగుణవిశిష్టం డగుభగవంతుని దయావంతుడని సర్వజ్ఞుడని సర్వశక్తిమంతుఁ డని యిట్లులు కొన్నిగుణముల వర్ణించి సంతసించునట్లు రామాయణ మునఁ గొన్నిగుణంబులు వారివారి శక్తికొలది నెఱింగి సంతసింపవచ్చును. తొలుతనే కించిజ్ఞుడను. అందు గ్రంథవిస్తరభీతి వచించువాఁడను నేనేమి తెలుపఁగల? అయినను నాకంటె దెలియనివారికి మార్గముఁ జూపుటకై సీతారాములకును, వాల్మీకిని, గోవింద రాజ మహేశ్వర తీర్థాది వ్యాఖ్యాతలకును, సంప్రదాయజ్ఞులగు విజ్ఞులకును భక్తులకును సమస్కరించి వారి యనుగ్రహంబునఁ గొన్నిగుణముల నూచించెద. శ్రద్ధా భక్తులు గలవారు సంప్రదాయజ్ఞులచే విశేషంబు లెఱుంగుదురు గాక. శ్రీమద్రామాయణమున నుత్తమోత్తమమహాకావ్యలక్షణము లన్నియుఁ గలవు

కం.పురసింధునగర్భివశశి, సరసీవనమధురతిప్రసంగ విరహముల్

పరిణయతనయోదయనయ, విరచనయాత్రాజిదాత్యువిభవర్ణనముల్.

అనువర్ణనములన్నియుఁ గలవు.

శైలి—వైదర్భీరీతి ద్రాక్షాపాకము.

శ్లో. సంగీత మపి సాహిత్యం, సరస్వత్యా స్తన ద్వయమ్

ఏక మాపాతమధురం, ద్వితీయం చింతనామృత

మన్నట్లు రామాయణము గానమునఁ బరసమునఁగూడ మనోహరముగ నుండును. లోకంబునఁ గొన్నికృతులు గానంబున శ్రవ్యము లగునుగాని యారక పఠించిన నీరస ములుగ నుండును. కొన్నిపతనమునకు యోగ్యములయినను రాగతాలలయాదులకు నిలువవు. రామాయణ మట్టిదిగాదు. పాత్యే గేయేచ మధుర మ్మని గ్రంథమునందే చెప్పఁబడి యున్నది. ఆప్రకారము కుశలపులు పాడిరి.

రసములు—ఇందు శృంగారాది నవరసములు గలవు. అందు శృంగారరసము, సంభోగశృంగారము.

శ్లో. “రామస్తు సీతాయా సార్థం, విజహార బహూః ఋతూః

మనస్వీ తగ్గత్త స్యా, నిత్యం హృది సమర్పితః

ప్రియాతు సీతా రామస్య, దారాః పితృకృతా ఇతి
గుణా ద్రూపగుణా చ్ఛాపి, ప్రీతి ర్భూయో వ్యవర్ధత
తస్యాశ్చ భర్తా ద్విగుణం, హృదయే పరివర్తతే
అస్తద్భాత మపి వ్యక్త, మాఖ్యాతి హృదయం హృదా
తస్య భూయో విశేషేణ, మైథిలీ జనకాత్మజా
దేవతాభి సుమా రూపే, సీతా శ్రీరివ రూపిణీ.

తయా స రాజర్షిసుతోభిరామయా, సమేయివా నుత్తమరాజకన్యయా
అతీవ రామ శృశుభేతికామయా, విభు శ్చియా విష్ణు రి వామరేశ్వరః॥

బాల. 22-వ సర్గము.

ఉ. శ్రీరఘురామచంద్రుఁడును † సీతనుగూడి యనేకముల్ ఋతుల్
హరివిహారలీలలఁ బ్రియంబుగఁ బుచ్చెను నిచ్చులున్ మనం
బారమణీలలామవయి † నాఱనికూరిమి నిల్చి యామెయ్యన్
గూరిమిపేరిమిం జెలఁగఁ † గూర్చె మనంబు సదా హృదీశుపై. బా. ౧౩౬౪

కం. ప్రణతామరునకు యోషి, స్త్రణి పితృకృతదార యగుట † మదిఁ బ్రియ యయ్యెన్
గుణముల ననుగుణసద్గణ, గణముల రూపాదికములఁ గామించె గడున్. ౧౩౬౫

కం. పతి నుందరియగు నాగుణ, వతిమనమున ద్విగుణముగను † బరివర్తించెన్
సతి యంతర్దాతాశయ, మతిసూక్ష్మం బైనఁ బతికి † వ్యక్తంబ యగున్. ౧౩౬౬

కం. అలసాక్షుల్లక్ష్మిగతిం, జెలువంబున నమరియనఁగఁ జెలు వగునామై
ధిలుకన్న సీత పతికిం, గలప్రేమ నెఱుంగు భర్తకంటెను మిగులన్. ౧౩౬౭

ఉ. రాజనుతుండు రాముఁ డభిరామయు నుత్తమరాజకన్యయా
రాజముఖమణిం గలసి † రాజితకాముఁ డనంతకామతో
రాజిలుమోహబంధముల † రంజిలుచుండె విభుండు విష్ణు వా
రాజసహోదరిం గలసి † రాగమునన్ విలసించుచాడ్పునన్. ౧౩౬౮

భార్యాభర్తల పరస్పరానురాగ మింతకుమించి వర్ణింపఁదరముగాదు. పైశ్లోక
ములయందు భావమేకాక కొన్నివదము లెంతయర్థగాంభీర్యముగలవై రసవంతము
లైయున్నవో చూడుఁడు.

వాల్మీకి వాక్యామృతరస నిరంతరాస్పాదనతుందిలుం డగుభవభూతిమాత్రము
దీనిలోని యేక డేశముంగొని

శ్లో. “లీనేవ ప్రతిబింబి తేవ లిఖితే వోత్కిర్లసూపేవ చ
ప్రభృతైవచ వజ్రలేపఘటితే వాంతర్నిఖితేవ చ

సా న శ్చేతసి కీలితేన విశేఖై శ్చేతోభువః పంచభి
శ్చింతానంతతీతంతుజాలనిబిడన్యూతేన లగ్నా ప్రియా.

యని వర్ణించియున్నాడు.

విప్రలంభము. రావణుడు సీతను హరించినది మొదలందందును
హాస్యము. శూర్పణఖావృతాంతమున; త్రిజటుని వృతాంతమున
కరుణము. ఇష్టవియోగమువలన ననిష్టసంభవము. దశరథుమృతి లోనగువాని
యందు

వీరము. లక్ష్మణుని వృతాంతమున
రాద్రము. రావణవృతాంతమున
భయానకము. వికృతక్రూర దర్శనాదులవలన భయము. మారీచాది వృతాంతముల
బీభత్సము. కబంధ విరాధుల వర్ణనమున
అద్భుతము. రావణయుద్ధమున
శాంతము. శబరీవృతాంతమున వర్ణింపఁబడి యున్నవి.

అలంకారములు.

అలంకారములు శబ్దాలంకారములని, యథాలంకారములని రెండు విధములు.
శబ్దాలంకారములు. రామాయణమున శబ్దాలంకారములు తఱచులేవు. అంత్యాను
ప్రాసము కొన్ని స్థలములఁ గాననయ్యెడి.

శ్లో. వినష్టసీతాంశుతుపారపంకో, మహాగ్రహగ్రాహ వినష్టపంకః
ప్రకాశలక్ష్మ్యైశ్రయ నిర్మలాంకో, రరాజ చంద్రో భగవాన్ శశాంకః.

పంశస్థము. వినష్టశీతోదకః బిందుపంకుఁడు
స్థనగ్రహగ్రాహ వివినష్టపంకుఁడు
వినోదలక్ష్మ్యైశ్రయ నిర్మలాంకుఁడు
న్వనిద్రహస్యక్తిః జగన్ శశాంకుఁడున్.

శ్లో. త్రైలోక్యవనుభోక్తారం, త్రైలోక్యో ద్వేగదం మహత్
జేతారం లోకపాలానాం, త్నేస్తారం శంకరస్యచ
సృష్టానాం నిగృహీతార, మావిష్కృతపరాశ్రమమ్
లోకతో భయితారంచ, నాదై ర్భూతవిరావిణమ్
ఓజసా దృప్తవాక్యానాం, వక్తారం డిపునన్నిధౌ
స్వయాధభృత్యవర్గాణాం, గోస్తారం భీమకర్షణాం
హస్తారం దానవేంద్రాణాం, యత్యేణాంచ సహస్రశః

నివాతకవచానాంచ, సంగ్రహీతార మిశ్వరమ్

వైకయజ్ఞవిలోచారం, త్రాతారం స్వజనస్యచ

యథా-గంగ

సీ. సకలజగజ్జాలఃసర్వార్థభక్తును, వైరిహృతోస్థిటసఃపరుషవక్త
సర్వదిశాపాలఃసముదయజేతను, సఖలజగత్సుభఃయప్రదాత
సహరాజతాహార్యఃశంకరక్షేప్తను, లంకాపురీదీప్తిపలలితగోప్త
సమదశాత్రవలోకఃసంఘాతనిగృహీత, శతనివాతకవచఃసంగ్రహీత

ఆ. బహుళయజ్ఞలోప్తఃస్వజనయూథవగోప్త, దానవేంద్రహంతః తతనియంత
లోకచయవిహర్తః, బాకారిమదహర్తః, బంక్షికంఠధర్తః, బ్రాణభర్త . యు. ౨౫౫౮.

అథాలంకారములు.

శ్రీమద్రామాయణము స్వభావోక్త్యలంకారములకుఁ బుట్టినిల్లు. స్వభావోక్తు
లయినను,

శ్లో. మాహిష్టతీపురీమధ్యే, ముహు రాశ్రూయ మేదిసీమ్

పాదమేకం సముద్భృత్య, శాప్త మూత్రం విస్ఫుజత్యహో.

యనుసట్టివి కావు. దేశకాలవత్సవభావముల ననుసరించి చెప్పఁబడియుండును,
వర్షమును వర్ణించుచుండిన మనయెదుట వర్షము కురియుచున్నట్లులే యుండును.
హేమంతము వర్ణించిన మంచులో మనము దడియుచున్నట్లే యుండును, అడవులలో
జరగునట్టియు మనకెన్నఁడు గోచరింపనట్టివియుఁగూడ మనకన్నులయెదుట జరగు
చున్నట్లే యుండును. ఇంతయేల? తన వర్ణనాచమత్కారముచే వాల్మీకి పాఠకునిఁ
దనచేతిలోని బొమ్మవలె జేసికొని తనయిచ్చకొలది నాడించుచుండును, ఏవిషయము
వర్ణించినను నది మన కనులయెదుట జరగినట్లే యుండును.

శ్లో. స్పృశంస్తు విమలం శీత, ముదకం ద్వీరద స్ఫుఖమ్

అత్యస్తత్యపీతోవస్యః, ప్రతిసంహారతే కరమ్. ఆర. ౧౬.

తే. అడవియేనుఁగు పెనుడప్పిఁ బడియు మిగులఁ

జల్లుమని యున్ననీటిని పల్లయదిగో

సంటియును ద్రావకయ తొండ పల్లముడుఁచు

కొనుచునున్నది తిలకింపు కులవతంస. ఆర. ౨౬ర.

ఉపమాలంకారమందు వాల్మీకి కాళిదాసున కుపాధ్యాయుఁడు.

శ్లో. గుణవంతోను రూపాశ్చ, రుచ్యా ప్రోష్ఠవదోపమాః. బా. ౧౮ స.

కం. కాంతిని బ్రోష్ఠవదోపము, లెంతయు ననురూప నుగుణులు బా. ౫౦౬.

ఈయపమాన సారస్యము సత్తత్వస్వరూపముఁ దెలిసినవారికిఁ దెలియును.

రావణవధానంతరము సీతనుజూచి రాముడు,
శ్లో. ప్రాప్తచారిత్రసందేహో, మమ ప్రతిముఖే స్థితా
దీవో నేత్రాతురస్యేన, ప్రతికూలాసి మే దృఢమ్.

కం. జనశంకితచారిత్రపు, జనకనుతా! నీవు నాదునన్నిధి నిలువన్

గనుకలక వానిముందటి, పెనుదీపమువోలె దాయవిధమైతిచుమీ. యు. ౨౭౦-౨.

ఈయుపమానముచే సీత నిర్దోషురాలనియు, శంకయను దోషముచే బాధ
పడువాఁడు రాముఁడేయనియు స్పష్టము.

రావణాసురుఁడు సీతను హరించినపుడు,

శ్లో. జగ్రహ రావణ స్వీతాం బుధః ఖే రోహిణీ మివ

కం. జనకజను బుధుఁడు రోహిణి, వినువీదిని బట్టునట్లుఁ బెనుఁ బట్టుకొనెన్.

సీత లోకమాత యగుటచే నామెను రావణుఁడు పట్టుట తల్లిని బట్టుటవంటి
మహాఘోరకార్యమని భావము.

శ్లో. రాక్షసానాం సహస్రేషు, వకశ్చి తృత్యదృశ్యత

యథాస్తంగత ఆదిత్యే, నావతిష్ఠంతి రశ్మయః.

చం. జలజహీతుండుస్త్రుంకఁ గరఁ సంతతి యాతని వెంటఁబోవున

చెల్లువునఁ గూలియున్నహరిఁ జిత్తునుగాంచి మరారికోటిలో

నిలువఁడ యొక్కఁడేని.

ఇవి యింద్రజిత్తు చావఁగానే వానిసేనలకుఁ బట్టినగతిని దెలుపును.

సద్యస్సుర్పరణమునకు వచ్చినవానినిఁ దెలిపితి. ఇంకను యోజించిన నింతకు
మేలైనవి యెన్నియో కలవు.

ఉత్పేక్ష.

లంకలో నశోకవనములో నొక వంక పాటుచుండెను. దానితీరమునందలి
చెట్లకొవ్వు లానీళ్లలో ప్రేలాడుటచే నీరు వెనుకకు మరలుచుండెను. ఈ సామాన్య
విషయమును గవి యెట్లు ప్రేక్షించియున్నాఁడో చూడుఁడు.

శ్లో. దదర్శచ నగా త్తస్మా, న్నదీం నివతితాం కపిః

అంకా దివ సముత్పేత్య, ప్రియస్య పతితాం ప్రియామ్

జలే నివతితాగ్రైశ్చ, పాదపై రుపశోభితామ్

వార్యమాణా మివ క్రుద్ధాం, ప్రమదాం ప్రియబంధుభిః

పునరావృత్తతోయాంచ, దదర్శ స మహాకపిః

ప్రసన్నా మివ కాంతస్య, కాంతాం పునరుపస్థితామ్.

సీ. ఆనగా గ్రమునుండి యవనికి పరుడెంచు, పెలయేటిచొప్పుఁ గాంచి నను నచటఁ బరిమిఁదఁ గినిసి యంకతలంబు డిగి యేగు, కోపనవైఖరి యొమరుమీఁతె నందుఁజేలాడు శాఖాగ్రంబు లాక్రుద్ధ, వారించుచుట్టల యపగిది దోచె ఝర మప్పు వెనుకకు యమరలెడివహిజూడఁ, గినుక చల్లారఁ గాంతునిగనంగ తే. మెల్లఁగ్రమ్మటి పోయెడి యెలఁతఁ బోలె. నుం. రగె, ఉత్పేక్షలయందును న్యభానమున దృష్టియుంచఁబడియే యుండును.

స్వేషాలంకారము.

శ్లో. మా నిసావ స్రతిష్ఠాం శ్వే, మగమ శ్వాశ్వత స్సమాః

య త్రౌంచ మిధునా దేక, మవధిః కామమోహితమ్. బాల. ౨ స.

తే. తెలియుమా నిపాదుండ స్రతిష్ఠ నీక, ప్రాస్తమయ్యెడు శాశ్వత యహాయనములఁ గ్రౌంచమిధునంబునందునొక్కండునీవు, కామమోహితముంజంపు యకారణముచే. ఇదియే వాల్మీకి నదనకమలమునుండి వెలువడిన స్రధమశ్లోకము. ఇదియే వేదాన్యవిషయంబునఁ గలిగిన యాదిమశ్లోకము. దీనికి నిపాదపరముగ నొక యర్థము, రామాయణకథాసంగ్రహము భగవత్పరముగ రెండవయర్థమును గలదు.

శ్లో. సమాక్షై శ్చపూర్ణిర్యః పాదై గ్గీతో మహర్షిణా.

అని చెప్పఁబడుటచే మూలశ్లోకమున ర పాదములు - పాదమునకు ౮ అక్షరములుగలవు. ఆంధ్రపద్యంబున ర పాదములు-పాదమునకు ౧౩ అక్షరములు నున్నవి. తెలియుమా - నిపాదుండ - స్రతిష్ఠ - నీకు - అప్రాస్తం బగునని యొక్కయర్థము. తెలియు - మానిపాదుండ - స్రతిష్ఠ - నీక - ప్రాస్తంబగు. అని భగవత్పరమైన యర్థము.

ఒక బోయవాఁడు క్రౌంచమిధునంబునందు మగపక్షిని జంపుటయు, నాఁడు పక్షి మగపక్షిని జూచి దుఃఖించుటయుఁ బరమదయామయుం డగువాల్మీకి చూచి బోయచేసిన యధర్మకార్యమునకై కినిసి యతని నీశ్లోకంబున శపించెను. ఓ బోయ వాఁడా! కవగూడియుండు క్రౌంచంబులం దొక్కదానిని నీవు చంపుటచేత ననేకసం వత్సరములు నీవు భూమియందుండఁజాలవు. ఇదియే రామాయణోత్పత్తికి గారణ మైనశ్లోకమగుటచేత నిది నాంది శ్లోకమయ్యెను. కావున దీనికి భగవత్పరముగ నొక యర్థము గలదు.

మానిపాదుండ=శ్రీనివాసుండ! క్రౌంచమిధునంబునందు=మందోదరీ రావణుల యందు, కామమోహితము=ఒక్కండు=కామపీడితుఁ డగురావణుని నీవు చంపిన కారణముచే, నీక=నీకే, స్రతిష్ఠ=లోకములోఁ గిగ్గి, శాశ్వతయహాయనముల= అనేక

సంవత్సరములయందు, ప్రాప్తమయ్యెడుకాలభింతుగాక. రామాయణము నేడు కాండముల కథయు నిందు సూక్ష్మముగ సమర్థింపఁబడియున్నది.

అక్షణము రామునితో సరణ్యమునకుఁ బోవుచుఁ దల్లికి సమస్కరింపఁగా నా మహాత్మురాలు సుమిత్రాదేవి యిట్లు కుమారునకు బోధించెను.

శ్లో. రామం దశరథం విద్ధి, మాం విద్ధి జనకాత్మజామ్
అయోధ్యా మటవీం విద్ధి, గచ్ఛ తాత యథాసుఖమ్.

తే. రాముడ యెఱుంగుమీ దశరథుడు నిజము
నను దలంపుమా జనకునితనయఁ బుత్ర
యటవియ యయోధ్య యంచు నీ వాత్మజాడు
పోయిరమ్ము యథాసుఖముగను దండ్రి.

ఈశ్లోకమునకుఁ బండితు లనేకార్థములు చెప్పదురు. అందు సర్వజనసమ్మతము లైనవి ప్రధానములైనవి మూఁడర్థములు. వానిని సంగ్రహముగ వచించెద.

(౧) రాముడ యెఱుంగుమీ దశరథుడు నిజము. ఇదివఱకు నీవు రాము నకుఁ గుడిచేయవలె వెలువలిప్రాణమువలె నుండినవాడవు. ఆభక్తిచేతనే యిప్పుడు కానల కాయనవెంబడిఁ బోవుచున్నాడవు. ఇదివఱకు రాముడు మహారాజకుమారుడు పట్టనమందుండి యనేక భోగము లనుభవించుచుండినవాడు. నీవు నట్లే సుఖమునకు హానిలేకుండ నన్నఁ గొలుచుచుండితివి. ఇకమీఁద నట్లుగాదు. చేయఁబోవు నది నకలదుఃఖనిలయ కాననవాసము. అదియు నొకనాఁడుగాదు. ౧౪ సంవత్సరములు. పరివారముతోఁ గూడఁగాదు. ఒంటరిగ. నీవే పరిచారకుడవు. అట్టికష్టదశయందు నీకు వినుఁగు దోచునేమో? జ్ఞాతివెంట నేనేల కష్టములకుఁ బాలుపడవలయునని తలఁతువేమో? అట్లు తలఁపవలదు. అడవియందుండినను, బట్టనమందుండినను, ధని కుఁడైనను దరిద్రుఁడైనను దండ్రి యెట్లు పూజ్యుఁడో యట్లే. పితృసమోక్షస్థయను శాస్త్రాక్షి నీకురాముడేతండ్రియగు దశరథుడు. పితృదేవోభవ యను సనుశాసనము చొప్పునఁ దండ్రియం దెట్టిగౌరవము నీ వుంచవలయునో యట్టిగౌరవము నీవు శ్రీరామునం దుంచుము.

“నను దలంపుమా జనకునితనయఁ బుత్ర”

అనఁగా, జనకునితనయను నన్నుఁగాఁ దలంపుము.

మాతృదేవోభవ యనువాక్యము చొప్పున నాయందు నీకుఁగలగౌరవము సీతయందుంచుమని యర్థము.

“అడవియ యయోధ్య యంచు నీ వాత్మజాడు”

అడవిని దుఃఖాలయముగ భావించకు సుఖాలయమైన యయోధ్యగాఁ దలంపు.

సుఖదుఃఖములు మనఃకల్పితములు. నీమనస్సు నీవశమందుండెనేని నీవెందున్నను నీకు సుఖదుఃఖములు సమములు గాఁగలవు. అని యొకయర్థము.

(౨) అమ్మా! పితృసమోక్షేష్ట యనున్యాయము తండ్రి యనంతరముగదా? తండ్రి జీవించియుండ నాన్యాయ మెట్లన్వయించు నందువేమో.

“రాముఁడ యెఱుంగుమీ దశరథుఁడు నిజము”

దశరథుఁడు రాముఁడ = దశరథుఁడు చచ్చిన వాఁడే యని యెఱుంగుము. రాముని బాసిన వెనుక నీతండ్రి జీవింపడు—నిజము.

నీతండ్రి యెప్పుడు మరణించునో యప్పుడు నాగతి యేమి? ఇక్కడనా కైకప్రభుత్వము. ఆమెకు నాయందు ద్వేషబుద్ధియుండుట నీకుఁ దెలిసినదే. నీతండ్రి లేక రాముఁడును లేక నీవును లేకపోయినప్పుడు నన్నుఁగైక యీయూర నుండనిచ్చునా? ఒకవేళ నుండినను నాకు సుఖము కలదా? కావున నేను బుట్టినయిల్లు చేరవలసిన దాననే. అక్కడ నాప్రతిష్ఠ యేమియున్నది. దశరథునిభార్య యనుగౌరవము నశించెను. అక్కడివారు మనరాజకూతురు తెంచి యిల్లు వచ్చి చేరినదని నన్ను నాతండ్రికూతుర నందురు గాన

“ననుఁ దలంపుమా జనకునితనయఁ బుత్ర”

అటులైనచో నయోధ్యగతి యేమందువా

“అడవియ యయోధ్య” - అయోధ్య యడవి కాఁగలదు. అని రెండవ యర్థము.

(3) కుమారా! “నేనేల జ్ఞాతియగు రామునివెంట నడవికిఁబోయి ప్రాణాపాయములకు లోనుగావలయును? నన్నెవ్వరు పొమ్మనిరి? నేనై చెట్టుకొట్టి మీఁదఁ ద్రోసికొనుటెల? నేను బోయిన రాఁగలలాభమేమి? పోకుండిన నష్టమేమి?” యని సం దేహింతువేమో. అట్టి యాలోచనలు చేయవలదు. ఏలన,

“రాముఁడ యెఱుంగుమీ దశరథుఁడు నిజమునను”

తత్త్వాన్వయము విచారింపఁగా మనుష్యస్వరూపమునఁ గానవచ్చునీరాముఁడే దశరథుఁడు = గరుడవాహనుఁడైన విష్ణువు.

“శలఁపు మా జనకునితనయఁ బుత్ర”

జనకునితనయఁ = సీతను; మా = లక్ష్మీదేవిగాఁ దలంపుము.

“అడవియ యయోధ్య”

లక్ష్మీనారాయణు లుండుస్థలమేదో యదే వైకుంఠము. దేవానాం పూ రయోధ్య, యని యుండుటచే నడవియే వైకుంఠము. అట్టి యేకాంతసేవ దొరకుట

దుర్లభము. కావున నాయనా! తచేకథ్యానంబున భగవత్సేవ నరణ్యంబునఁ జలువఁ బొమ్మని బోధించెను.

ననుఁ దలంపుమా, యనుచో నొకయర్థమున నధానుస్వారము గలదు. ఒక యర్థమున నుండదు. దీనికిఁ బ్రమాణము,

శ్లేషే సఖండ నిర్బిందోర్వో ర్దేశనం కుత్రచి న్నతమ్ ఆ-కా.

మా = మాఁగ అన్నందులకు

క్రియావిధేయవిశేషణంబులమీఁది యగుధాతువునకు న్నంతమునకు లోపంబు విభాషనగు. ప్రా - వ్యా.

ఇట్లే నానార్థములుగల పద్యముల సన్వయించుటయం దాంధ్రవ్యాకరణ సూత్రంబులను సమయోచితంబుగ ననుసంధించుకొనునది.

చిత్రాలంకారము.

అలంకారశాస్త్రములయం దెన్నియలంకారములు చెప్పఁబడి యున్నవో యన్నియు నిందుఁగలవు. విస్తరభీతి వానినెల్ల నుదాహరింపక కవియొక్క యసమాన కవితాచాతురిఁ దెలుపు నొక్కదాని నుదాహరించి యీవిషయము విరమించెద. రావణుడు సీతాదేవి నపహరించి చనినపిదప శ్రీరాముఁడు ప్రియావియోగంబునకై దుఃఖించుచు నడవి నిర్జనమగుటచేఁ గనులకు గోచరించు పక్షివృక్షమృగాదుల సంబోధించుచుఁ బోయిపోయి రావణుఁడు జగ్గయువుతో యుగ్ధముసేసిన స్థలమునకు సమీపముననుండు ప్రప్రవణగిరిం గాంచి,

శ్లో. “కచ్చిత్ క్షితిభృతాంనాథ! దృష్టా సర్వాంగసుందరీ

రామా రమ్యవనోద్దేశే, మఱు విరహితా త్వయా.”

తే. అబల సర్వాంగసుందరి † యపనిభృత్య

రా! మనోహర మగువనఁరాజిఁ జూడఁ

బడియెనా సీత నీచేత † విడువఁబడుట

నొంటి నాచేత నడయాడు † చుండ నివట

యనియడిగెను. అసఁగా నో పవిత్రరాజా! నాచేత నొంటిగ రమ్యమగు నప దేశమందు విడువఁబడిన సర్వాంగసుందరియగు సీత నీచేతఁ జూడఁబడెనా యని ప్రశ్న.

వృక్షములు నదులులోనగు వానివలెగాక కొండలయందుఁ బ్రతిధ్వని యిచ్చు గుణమున్నది. ఇది కవి మనస్సున నుంచుకొని యీశ్లోకమును రచియించెను. ప్రతి ధ్వనియందు మనము చెప్పినమాటలే మనకు మరలవినింబడును. “నీవు చూచితివా” యనిన “నీవుచూచితివా?” యని ప్రతిధ్వని కలుగును. అట్లు వినఁబడినదనిన గార స్యములేదు. ప్రతిధ్వనిగా వినఁబడిన యీశ్లోకములకు

“ఓరాజశ్రేష్ఠుడా! రమ్యవనదేశమందు నీచేత నొంటిగవిడువఁబడిన సర్వాంగ
సుందరి నాచేతఁ జూడఁబడియె” నను నర్థమును గలదు. ఇట్లు ప్రశ్నయునుతర మొక్క
వాక్యముననే యుండినఁ జిత్రాలంకారమగును. ఇంతదీర్ఘముగనూహించి విన్నాణ
ముగ వ్రాసినకవి యీసరికి వాల్మీకి యొకఁడే. అలంకారముల దాఁక నేల? సాధా
రణవిషయముఁ జెప్పునప్పుడు నేవోయొక చమత్కారమును గనఁబఱచుచుండును.

శ్లో. సీతాకపింప్రక్షణదాచరాణాం, రాజీవహేమబ్జలనోపమాని

సుగ్రీవరామప్రణయప్రసంగే, వామానినేత్రాణి సమం స్ఫురంతి. కిష్కిం. ౫.

కం. సరసిజ సువర్ణవైశ్వా, సరసమములు జానకీవఃనాటశనిశా

చరనాధుల డాకన్నులు, సరవిం జలియించెఁ దత్ప్రసంగము జరుగన్.

వారివారి వాక్కులు వారివారి చిత్తవృత్తి గుణముఁ దెలుపునవిగాను వారివారి
యపుటిసిత్తికి నర్హమైనవిగా నుండును. దశరథుని మృతినిగుఱించి క్షేక భరతునితో

శ్లో. యాగతిః సర్వభూతానాం, తాం గతిం తే పితా గతః

తే. ఎల్లభూతములకు యెయ్యదిగతి నీమ,

తండ్రి యట్టిగతికిఁ దనయ యరిగె అయో. ౧౭౮౮.

ఈనిచెప్పెను. తాను మహాకార్యమును సాధించినట్లు లుబ్ధుఁగు క్షేకకాక యింత
చల్లగఁ దనభర్తచావుఁ దనకుమారునితోఁ జెప్పనిట్లా లేవతే? ఈసమాచారము నే
భరతుఁడు శ్రీరామునితో

శ్లో. త్వా మేవ శోచం స్తవ దర్శనేఽహి, స్త్వయ్యేవ సక్తా మనివర్త్య బుద్ధిః

త్వయా విహీన స్తవ శోకరుగ్ధస్తావం సంస్థర న్న స్తమితః పితా తే.

తరలము. నినుఁ దలంచియ యేడ్చుచున్ మఱిఁనీడుదర్శనకాంక్షి యై

నినుఁ దలంగక యున్నబుద్ధిని యేర కేమియుఁ ద్రిప్పుగా

ననఁగు! నీవిడనాడుటన్ భవఃపార్తి వీడితుఁ డాచు నీ

జనకుఁ డక్కట యస్తమించెను యిట్లు నిన్నె స్థిరించుచున్

అని దీనోక్తి వచించెను.

వినాశకాలమునకు నోర విపరీతవాక్యములే వచ్చును. శుభవాక్యము లశుభ
వాక్యములుగ నగును. మొట్టమొదట వాసరులతోడి యుద్ధమునకు ధూమ్రాక్షునిఁ
బోవ నాజ్ఞాపించుచో రావణుఁడు,

శ్లో. త్వం వధా యాభినిర్యాపి రామస్య సహవాన్ధరః, యుద్ధ. ౧౫.

“చనుమీ

డ. నీవు నధార్థమై మగవఃనేచరయుక్తుఁడు రాముమీఁదకి.”

అనిచెప్పెను. రావణుడు భావించినది రామాదులఁ జంపుటకని యైనను నీవు చచ్చుటకుఁగాను బొమ్మనువిపరీతార్థము ర్ఘటితి స్ఫురించుచున్నది.

శ్రీరామచంద్రుఁ డెట్లాత్మవంతుఁడో యట్లు కుంభకర్ణుఁడు వపుష్మంతుఁడు. అతనిది సహజశక్తి. వరలబ్ధము గాదు. కేవలము దేహమునందే దృష్టిగలవానియందుండఁదగు పెద్దదేహము, బలము, త్రాగుపోతుతనము, నిద్దురపోతుతనము, తిండిపోతుతనము, లోనగు గుణములన్నియుఁ బక్కదశఁజెంది యాతనియందు నిలిచినవి. ఇట్టివాఁడు తాను రామునిమీఁదికి యుద్ధమునకుఁ బోయెదనని చెప్పుచు రావణుతో శ్లో. రమస్వ కామంపిబచాగ్ర్యవారుణీంకురుష్వ కృత్యాని వినీయతాం జ్వరః నుయాద్య రామే గమితే యమక్షయంచిరాయ సీతా వశగా భవిష్యతి.

తే. కోర్కులు భుజింపు మద్యంబుఁగ్రోలు కృత్య
మఖిలమును దీర్పు మేఁబోదు † హతుఁడుగాఁగ
రామవిభుఁ డక్షయంబుగ † రమణ సీతఁ
బొందఁ గలుగును నీకెదఁబొగలవలదు. యుద్ధ. ౧౮౪౫.

అని చెప్పెను. ఇందును విపరీతార్థము స్ఫురించుచున్నది.

పాత్రగుణ మాహాశ్శ్యమున కసంగత మైనవాక్యము లాపాత్రమునోర వెలువడవు. ఇదివఱకే రాముఁడు భగవంతుఁడని వాల్మీకి యభిప్రాయమని చెప్పఁబడియెఁగదా. భగవంతుఁడైనచో నుత్తరక్షణమునఁ దనబట్టాభిషేక కార్యము విఘ్నము చెందుచుండఁగా సీతతో,

శ్లో. “ధ్రువ మద్యైవ మాం రాజా, యావరాజ్యేభిషేక్ష్యతి” అయో. ౧౯.
యని చెప్పునా యందురేమో. ఈశ్లోకార్థముఁ బరిశీలించుటకుముందు దీనికిఁ బూర్వముననుండు నేతద్విషయకరామవాక్యంబు లెంత జాగరూకతతోఁ జెప్పఁబడినవో చూడుడు.

శ్లో. ఏవ ముక్తస్తు సంహృష్టో, నరసింహో మహాద్యుతిః
తత స్సమ్నానయామాస, సీతా మిద మువాచ హ
దేవి! దేవశ్చ దేవీచ, సమాగమ్య మదంతరే
మంత్ర యేతే ధ్రువం కించి, దభిషేచన సంహితమ్
లక్షయిత్యా హ్యభిప్రాయం, ప్రియకామా నుదక్షిణా
సంచోదయతి రాజానం, మదర్థం మదిరేక్షతే
సా ప్రహృష్టా మహారాజః, హితకామానువర్తినీ
జననీ చార్థకామా మే, కేకయాధిపతే న్సుతా

దిష్ట్యా ఖలు మహారాజా, మహిష్యా ప్రియయా సహ
సుమంత్రం ప్రాహిణో ధూత, మర్థకామకగం మమ
యాదృశీ పరివత్తత్ర, తాదృశో దూత ఆగతః
ఘ్రున మద్యైవ మాం రాజా, యావరాజ్యేభిషేత్సత్రి

ఉ. ఆనుడు లాలకించి వసుధాధిప సూనుడు వాని సత్త్రియా
మానితుఁడేసి నీతఁ గని * మానిని! దేవర దేవి మత్ప్రియం
బైన ప్రభుత్వదాన విషయంబు విచారము సేయచున్నవా
రానుతశీల న న్గుటిచి * యాత్మధపుం గడుఁ దీవరించెడిన్. అయో. ౪౬౭.

సీ. వెరవరి గాన దేవియు రాజు యోజన, యెఱిఁగి నాకు శుభంబు * నెనఁగఁజేయఁ
గోరుచుండుటఁజేసి * గొబ్బున నాయర్థ, వృద్ధికై తొందర * పెట్టుఁ బతిని
వరహిత కామానువర్తిని గేకయ, జనపాలతనయ నాజనని కైక
యార యదృష్ట మామవనీతుఁ డాప్రియు, రాలు నాయర్థకామాభివృద్ధి
తే. జేతమునఁ గోరెడినుమంత్రు * దూతగాఁగఁ
బంపి రిచ్చిటి కిది గదా * పాడి దలఁప
నెట్టి దో సభ దూతయు * నట్టివాఁడ
చెలియ యువరాజు న న్నిష్ట * చేయుతేడు. అయో. ౪౬౮.

ఇందు బాహ్యార్థము స్పష్టము. ఇంక నంతరార్థంబున రాముడు చెప్పినది
యేమి? నాపట్టాభిషేకవిషయమై తల్లియుఁ దండ్రియు నాలోచించుచున్నారని.
ఇది వాస్తవమే కదా. ఏమని యాలోచించుచున్నారో. పట్టాభిషేకము చేయవలయు
ననియో వలదనియో యది విశదపఱువలేదు.

“ఆనుతశీల నన్గుటిచి యాత్మధపుం గడుఁ దీవరించెడిన్”

ఇదియు సత్యమేకదా?

“నాయర్థవృద్ధికై తొందరపెట్టుఁ బతిని”

అర్థవృద్ధి యనఁగా లోకాభిప్రాయము చొప్పునఁ బట్టాభిషేకముఁధనవృద్ధి.

అర్థప్రకారే విషయేవ్యవహారేప్రయోజనే - నానారా. అని రాముని యభి
ప్రాయంబున నా(యవతార) ప్రయోజనముగుఱించి యనఁగా నేను రావణవధాది
కార్యములు చేయు ప్రయోజనముగుఱించి యని యర్థము. ఈ యర్థము శ్రీరాముడే
మునులతోనిట్లు తనమనస్సులో నున్నట్లు చెప్పెను.

శ్లో. వైవ మర్హధ మాం వక్తు, మాజ్ఞప్తోహం తపస్వినామ్

కేవల నాశకార్యణ, ప్రవేష్టవ్యం ననం చుమా

విప్రకార మపాశ్రమం, రాక్షసై ర్భవతా మిమమ్
పిరుస్తు నిర్దేశకరః, ప్రవిష్టోహ మిదం వనమ్
భవతా మర్థ సిద్ధ్యర్థ, మాగలోహం యదృచ్ఛయా
తస్యమేయం వనే వాసో, భవిష్యతి మహాఫలః. ఆర - 2.

చం. అన రఘునాథుఁడిట్లును మహాత్ముల రీ రిటు నన్నుఁ బల్కుఁగాఁ
జనునె? త్వదాజ్ఞ వర్తిలుదు • సంయములార యరణ్యసీమకుఁ
బనిగొని యాత్మకార్యముగఁ • బాపుల నెల్ల నడంచి మీకు శో
భన మొనగూర్చు మజ్జనకుఁవాక్యము సాకుగ నేను చచ్చితిన్.

కం. కాన మహాఫలగం బగుఁ, గాననవాసంబు నాకు.....

కావున రాముని మనస్సులోనున్న యర్థము రావణవధాదికమే. రిపూణా
మపి వత్సలయని పేరుపొందినరాముఁడు (నర్వసముఁడగు భగవంతుఁడు) తల్లిదండ్రుల
యందు ద్వేషబుద్ధి గలవాఁ డగునా? కాదు. కావున వారియందలి సదభిప్రాయము
తోనే సభయెట్టిదో దూత యుట్టినాఁడని చెప్పట. ఈ యవతారప్రయోజన మెట్లులు
నెఱవేఱఁగలదనఁగాఁ బట్టాభిషేకముచేసికొని రాజువలె నింటనుండిన నగునదికాదు.
అరిణ్యములవెంటఁ బోవలయును. ఆకార్యమునకుఁ బట్టాభిషేకకార్యము విఘ్నకార.
కావున జరగఁజూపునది యేమన

శ్లో. స్రువ మద్యైవ మాం గా టాయావరాజ్యేభిషేక్ష్యతి

తే. చెలి యయువరాజు నన్నిష్ఠ చేయు తేడు.

రా జిప్పుడు నన్ను యువరాజుఁ జేయఁడు.

రాజు.అయావరాజ్యేభిషేక్ష్యతి యని సంస్కృతంబున 'చెలి! యయువరాజు
నన్నిష్ఠఁచేయుతేడు' అని తెలుఁగునఁ బదచ్ఛేదము. 'ఆత్మాత్తత్వమసి'కి మతత్రయా
చార్యు లొనర్చిన పదవిభాగ భేద మిట్టిదియకదా. ఈ భాగమున సీతాదేవి మన
స్సునొ యెట్లుండెనో చదువుడు.

కాళికాదాసాదులును సీతాద్వితీయ శపథకాలంబున వాల్మీకి శ్రీరాముని సీతను
గ్రహింసఁ బ్రార్థించెననియు శ్రీరాముఁడును శపథానంతరము గ్రహించెద నని
చెప్పినట్లును వ్రాసియున్నారగుని యవతారతత్వమెఱింగిన మహర్షివాల్మీకిమాత్ర
మట్లు ప్రమాదము పడినవాఁడుకాదు. వాల్మీకి సీతను గ్రహింపుమని రామునిఁ గోరి
నదిలేదు. శ్రీరాముఁడు మరల గ్రహించెదనని చెప్పినదిలేదు. ఇద్దఱు త్రికాలజ్ఞులు.
ఉత్తరక్షణమున జరగు సమాచారము మనస్సునఁ దెలిసియుండియు నెట్లు చెప్పుదురు;
అట్లుచెప్పుట పాశ్రమగుణనిగోధముగాదా? ఉత్తరకాండమున ౧౫౦౧ మొదలు ౧౫౦౯

వఱకుఁ బద్యములుఁ జూడుడు. ఇట్టివి పెక్కులు గలవు. వీనివలననే వాల్మీకి యనుత్తమమేధ తెలియఁగలదు.

వాల్మీకిరామాయణ కలశార్ణవమున రత్నములు వెదకువారు వాల్మీకిశైలి విధానము తోలుత నెఱుంగవలయును. అది తెలియక వెదకఁబూనువాఁడు చీకటింటఁ దారాడి నట్లగును. ఒక విషయమునుగుఱించి చెప్పవలసినదంతయు నొక చోటఁ జెప్పఁబడదు. కొన్ని సందర్భములయం దావిషయ మచ్చటఁ బ్రస్తావింపఁ బడదు. అట్లుండియు నావిషయము మఱియెంచేని సూచింపఁబడియైన నుండును. లేక చక్కఁగ విశదీకరింపఁబడియైన నుండును. ఇచ్చిన వర్ణనములచేఁ బ్రయోగించిన పదములచే మనమూహించుకొనవలసియుండు. ఒక్కవిషయము రెండుమూఁడుమార్లు చెప్పినేని యొక్కొకసారి చెప్పటయం దొక్కొకవిశేషమేదైనఁ జెప్పను. ఇట్టి చిత్రములు పెక్కులు గలవు.

సుందరకాండము చదువువారు ౩౬-వ సర్గంబున

శ్లో. కాసల్యాయా స్తథాకచ్చి త్సుమిత్రాయా స్సతైవచ
అభీష్టం శ్రూయతే కచ్చి త్కుశలం భరతస్య చ
కచ్చి దక్షాహిణీం భీమాం, భరతో భ్రాతృవత్సలః
ధ్వజినీం మంత్రిభి ర్గప్తాం, ప్రేషయిష్యతి మత్స్యతే.

సీ. కాసల్యయు సుమిత్ర * కపివరాభరతుండు, కుశలులే? యవ్వార్త * విశద పడునె?

భ్రాతృ వత్సలుడైన * భరతుండు నాకయి, యక్షాహిణీసేన * సంపునయ్య అని సీతాదేవి హనుమంతునిఁ బ్రశ్నించినట్లు పైవాక్యములవలన నెఱుంగఁగలరు. ఎక్కడి పంప? ఎక్కడి పంచవటి? ఎక్కడి యయోధ్య? ఎక్కడి క్షేమసమాచారము? ఎక్కడిసేన వచ్చుట? యనుసందేహము పారకులకుఁ గలుగకపోదు. సంస్కృతమున నుత్తరరామాయణము చదువని వారెట్లు సమాధానము కుదుర్చుకొందురో తెలియదు గాని యుత్తరకాండమున సర్గములు ౩౮ - ౩౯ కాని యీగ్రంథమున నుత్తరకాండంబునఁ బద్యములు ౮౬౮ మొదలు ౮౭౮ వఱకుఁ గాని చదివినచో భ్రాతృవత్సలుఁడగు భరతుండు దూతలచే శ్రీరామాదులవార్త వారు పంచవటి విడిచిపోవునఱకుఁ దెలిసికొనుచుండె నని స్పష్టముకాఁగలదు.

సుగ్రీవుండు తన్ను వాలి పరాభవించినకథ దెలుపుటలోఁ గడపటిసారి తెలుపునపుడే

తే. అంతఁ గిష్కింధకును వచ్చి * యన్న చచ్చె

గాక యని నిశ్చయించి నా * కాంక్షలుగను

దార రుమను గ్రహించి విస్తారరాజ్య

భార మేను వహించితి ధంధయుక్తి.

అని తారను దాను గ్రహించినవార్త మాటలోమాటగా బాటవిడిచెను గాని తత్సూర్యము దెలిపినవాఁడు గాఁడు. కారణము స్పష్టము.

ధ్వని.

కం.తను వగు శబ్దార్థంబులు, ధ్వని జీవ మలంక్రియావిఠానము సాముల్

తనరు గుణంబులు గుణములు, ఘనవృత్తులు వృత్తు తార ధ్వనిని కావ్యేందిరకున్.

అన్నట్లు కావ్యమునకు ధ్వనియే ప్రాణము. ధ్వనిలేని కావ్యము శవము. రామాయణమునందు ధ్వని విశేషముగఁ గలదు. కావ్యమున కంతయు ధ్వన్యర్థ ముండుటయే కాక విశిష్టోక్తములయం దెన్నిటియందో ధ్వన్యర్థములు గలవు. ఋతు వర్ణనములయందును ధ్వని స్ఫురించును.

శ్లో. తతో రావణ సీతాయాః సీతాయా శ్శత్రుకర్షనః

ఇయేష పద మన్వేష్టుం, చారణాచరితే షధి. సుందర. ౧ స.

కం.తరువాత రావణాసుర,వరసీత ధరాత్మజాతపదము స్వదకః

గురుచారణ మార్గంబున, నరుగఁగ నృపదూత ధర్మతారి దలంచెన్. సుం. ౨.

ఈశ్లోకమునకు నాచార్యపరమైన యర్థము ధ్వని. (నృపదూతయను కర్తృపదమున నృపశబ్దమునకు భగవత్పర్యాయముగ నర్థము గ్రహించునది).

శ్లో. పక్షీచ శాఖానిలయం ప్రవిష్టః, పునః పున శోచ్యతమసాంత్యవాదీ
సుస్వాగతాం వాచ ముదీరయానః పునః పునశ్చోదయతీవ హృష్టః.

చం. నెలకొని శాఖలందుఁ గడు ధర్మముగ నుత్తమసాంత్యవాదియై

వెలసెడిపక్షి పల్కుచును ధర్మము వెండియు వెండియు స్వాగతోక్తిఁ బే

రెలమిని వెండివెండియును ధర్మము బ్రేరణచేసెడినట్లు గ్రాలెడున్

ఇందు గురు వెట్టివాఁడై యుండవలయునో యాలక్షణము వివరింపఁబడినది.

ఇట్టి యర్థబాహుళ్యము గలశ్లోకములు వందలకొలది గలవు.

శ్రీరామాయణాంతరార్థమని పెద్ద లిట్లు చెప్పుదురు.

భగవంతుఁ డొక్కఁడే పురుషుఁడు. తక్కినదంతయు స్త్రీప్రాయ మను నియమముచొప్పున సీతయే జీవుఁడు. ఆజీవుఁడు భగవంతుని నాశ్రయించి యుండువఱకెట్టియాపద నొందఁడు. కర్ణవశమున దుర్బుద్ధియై మాయామయమైన ప్రకృతిపదార్థము (మాయజంక) నందు నాన్తగిలవాఁ డయ్యెనేని మోక్షసాధనమునకు విరుద్ధమైన యట్టిబుద్ధి పురుషుల యాగమములకు పురోన్మూలకగాను భగవద్వియోగము కలు

గును. వెంటనే దేహస్రాప్తి (లంక) కలుగును. అందు రావణకుంభకన్ధులహంకారమును కారములు. ఏ కాక్షి ప్రభృతు లింద్రియములు. అనుభవముచేత బుద్ధిమంతుఁడు గానలసియుండుటచే వానికిఁ జిక్కి యవస్థపడునపుడు జీవునకు వివేకముగలిగి పరితపింపఁ బ్రారంభించి నాయందు భగవంతునకు దయవచ్చునా? నన్ను మరలఁ దనయొద్దఁ జేర్చుకొనునా యని విలపించుచుండును (సీతావిలాపము). తన్నాశ్రయించి యుండిన జీవుఁ డజ్ఞానముచే నీటి కష్టదశకులోపడెఁ గదాయని యత్యంతదయాళువగు భగవంతుఁడు బిడ్డకై తండ్రి దుఃఖించునట్లు జీవునకన్న నెక్కువగఁ బరితపించుచు (రామవిలాపము) జీవునకు ధైర్యము వచ్చునటుల బోధించి భగవంతునకు నీయఁ దనురాగము గలదని భయపడవలదని చెప్పటకై యాచార్యుని (హనుమంతుని) బంపును. అతఁ డాజీవుఁ డుండుచోటికిఁ బోయి యతని చేష్టలఁ దెలిసికొని ధైర్యముగలుగఁజెప్పి మరల భగవంతునితో నీజీవుఁ డనన్యసక్తుఁడు నీవేదిక్కని నమ్మియున్నవాఁడు (నియత - యక్షత) కావున నీవు కాపాడవలయునని వేఱఁగా భగవంతుఁడు ప్రతిబంధములనెల్ల నణచి చిత్తశుద్ధిఁ బరీక్షించి (సీతాదేవి యగ్నిప్రవేశము) మరలఁ దనయొద్దఁ జేర్చుకొనును. కావున ననన్యాసక్తుండై దృఢనిశ్చయిండ్డై జీవి భగవంతుని సేవించుచుండిన నాజీవికి శ్రేయస్కరమగునదియెల్ల భగవంతుఁడే ఘటియించును.

॥ అనన్యా శ్చింతయంతో మాం, యే జనాః పర్యుపాసతే

తేషాం నిత్యాభియుక్తానాం, యోగక్షేమం పశో మ్యహమే

అను భగవద్గీతావాక్య మీయర్థమునే బోధించెడిది.

సుందరికాండము చదువువాఁడు తన్ను సీతనుగాను, శ్రీరాముని భగవంతునిఁ గాను భావించిన నీయర్థము స్పష్టపడును.

పునరుక్తులు.

రామాయణమున సాధారణముగ సర్గాద్యంతములయందు ముందు చెప్పఁ బడినకథయే సంగ్రహముగ మరలఁ జెప్పఁబడి యుండును. ఇదిగాక యజ్ఞములు, శకునములు మొదలగువానియందు వర్ణించినవిషయమే మరల వర్ణింపవలసినచోఁ బూర్వోక్తశ్లోకములే మరలఁ జెప్పట గలదు. ఇట్టిది తత్కవి కవితావిశేషమేకాని యితరముకాదు. ఇట్లున్నను సంభాషణాదుల వాక్యము లనువదించునపుడేని యితర స్థలములందేని సహయోదితముగ నవరించి యొండె నవసరములేదేని నవరింపుక యొండెఁ బూర్వోక్తవాక్యములే చెప్పఁబడి యుండును. ఒకటిరెండు దృష్టాంతముల నిది స్పష్టపడు.

రావణుడు రామునిగుఱించి “విదితం మానుషం మన్యే రామం నశరథాత్మజం.”

రాముడు తన్నుగుఱించి “ఆత్మానం మానుషం మన్యే రామం దశరథాత్మజం.”

రావణుడు మనుష్యునిచే జచ్చునటులు విధి. కావునఁ దన విగోధియందు మనుష్యభావము లేక భగవంతుఁడను నమృతము పుట్టినచో నతఁడు చచ్చుట దుష్కరము.

ఇతఁ నమర్థుఁడైన సర్పకుఁడు దాను వహించిన భూమిక కుచితమైన నటనమునఁ దన్నుఁ దానుమఱచునట్లు రాముడు మనుష్యవేషమువహించి నటించుచుండుటచేఁ గార్యమునందలి యాసక్తిఁ దన్నుఁ దాను మఱచెను.

ఉభయుల యభిప్రాయ మేకవిధమగుటచేతనే రామునిచే రావణుడు చచ్చెను- రాముడు రావణుఁ జంపఁగలిగెను.

సుగ్రీవుఁడు లక్ష్మణుతో

శ్లో. దృష్టా సీతా న సందేహో న చాన్యేన హనూమతా.

తే. చూడఁబడె సీత సత్యంబు హనుమ, చేతనే యది యితరులచేతఁ గాదు

సుగ్రీవుఁడు రామునితో

శ్లో. దృష్టా దేవీ నసందేహో న చాన్యేన హనూమతా.

తే. చూడఁబడె దేవి సత్యంబు హనుమ, చేతనే యది యితరులచేతఁ గాదు భేదమునకుఁ గారణము స్పష్టము.

ఆరణ్యకాండంబునఁ (౬౮-వ సర్గము) గోత్రయాపిరితో నుండు జటాయువును సీతవార్తను శ్రీరాముఁ డడుగు చుండఁగనే యతఁడు ప్రాణముల విడిచెను.

శ్లో. “పుత్రో విశ్రాంత ససౌఖ్యే, ద్భ్రాతృ వైశ్రవణస్యచ,

ఇన్యైక్వా దుర్లభాః ప్రాణాః, మమోచ పతంగేశ్వరః

బ్రూహి బ్రూహీతి రామస్య, బ్రువాణస్య కృతాంజలేః”

కం. ఔరనుఁడు విశ్రాంతకు, స్థిరీన్యభునిమిత్రునకు సోదరుఁ డం

చీరీతిఁ కెప్పునాలో, నారవయాపిరియు పక్కఁగ! వెడలి చనెన్. ౧౧౬౭

కం. నుడువుము నుడువు మటంచుం, బుడమివిభుఁడు కేలుముడున..... ౧౧౬౮

ఈసందర్భమున నెట్టినానికి నయ్యో! యూరు పేరు చెప్పక చచ్చెనే బ్రదికియుండిన నేమిచెప్పియుండునో యని తోచకపోదు. ఇట్టికౌతుకము నివారించుటకై కిష్కింధాకాండంతంబున సంగతి యంగదాదులతో రావణువృత్తాంతముఁ జెప్పనప్పుడు

శ్లో. “పుత్రో విశ్రాంత ససౌఖ్యే, ద్భ్రాతృ వైశ్రవణస్యచ,

అథాస్తే నగరీం లంకాం, రావణో నామ రాక్షసః”

౧౧౬౯ స.

కం. ఔరనుడు విశ్రవనకు, స్థారీవల్లభునిమిత్రునకుఁ దమ్ముండుకొ

జేరను రావణుడు మదం, బారంగ వసియించు లంక యనునగరమునన్. ౧౩౨౩
అనిప్రారంభించెను. కవి కవిశౌత్కృష్ట్యమునకు వేటుదృష్టాంతము వలయునా?

శ్రీరాముడు

శ్లో. "అహ మేవా హరిష్యామి, సర్వలోకా స్తహమునే

ఆవాసం త్వహ మిచ్ఛామి, ప్రదిష్ట మిహ కాననే" ఆర. ౫.

చం. కొనెదను నేన నీసుకృతఃకొటుల నెల్లను మేము నిల్వ నీ

వనమున వాసయోగ్య మగుపట్టెది చెప్పము. ఆర. ౭౨.

అని శరభంగునితోను

శ్లో. "అహ మేవా హరిష్యామి, స్వయం లోకా స్తహమునే

ఆవాసం త్వహ మిచ్ఛామి, ప్రదిష్ట మిహ కాననే." ఆర. ౭.

చం. కొనెదను నేన నీసుకృతఃకొటి స్వయమ్ముగ మేము నిల్వ నీ

వనమున వాసయోగ్య మగుపట్టెది చెప్పము. ఆర. ౯౮.

అని సుతీర్ణునితోను జెప్పెను.

"అహ మేవా హరిష్యామి, సర్వలోకా స్తహమునే"

యని భగవంతునివలెఁ బలికి వెంటనే "ఆవాసం త్వహమిచ్ఛామి ప్రదిష్ట మిహ కాననే" యని మనుష్యభావముతో మాటలాడుచమత్కార మేమో యదియును బాత భేదమునకుఁ గలకారణము వివరింపవలయు ననిన గ్రంథము విరివియగును. కావున నిందలి యద్భుతవిశేషములనెల్లఁ బారకులే యోజింతురు గాక. కవిమార్గము ననుసరింపక స్వేచ్ఛచొప్పున రామాయణమునకు నర్థముఁ జెప్పఁబూనిన వా రిట్టిచోటుల హాసాస్పద మగువ్రాతల వ్రాసియున్నారు.

శ్రీరామాయణమందలి కవితాచమత్కృతిని విశేషీకరింపవలయు ననిన నెంత చెప్పిన నింకను గొంచెము కొఱత యుండును. ఇంత యేల? కాళిదాసుఁడు కాళిదాసుఁ డగుటకు, భవభూతి భవభూతి యగుటకు రామాయణమే కారణము. వారు దాని నెన్నిమార్లు వల్లించిరో కాని వారికవితానల్లి వాల్మీకివాక్కుధానేచనమున జీవించి వృద్ధియైన దనుట నిర్వివాదము. శ్రీవిశిష్టాద్వైతమనోద్ధారకు లగుశ్రీరామానుజాచార్యులవారు పదు నెనిమిదిమాటలు గురుముఖంబుగ రామాయణముఁబరించి వ్యాఖ్యి వ్రాసిరి. ఒక్కసారియైనను గ్రంథమంతయుఁ జమపక సంస్కృతభాషయుఁ దెలియక పూర్వపక్షము వ్రాయువా రెట్టిప్రాజ్ఞులో!!!

ఒక్కయేటిని జూచిన నెంతగొప్ప దనుకొనెదము. అట్లులే కాళిదాసాదులను గొప్పకవు లందుము. అన్నియేటలకాధారమైనసముద్రము నే మనవలయును? ఆరీతి

“పరంకవీనా మూఢార” వ్వుని చెప్పఁబడి కాళిదాసుదులకు జీవనదమైన రామాయణము నే మని పర్ణింపవలయును. మన మతమునందలి యేదో నొకసుగుణమును గ్రహించి దానిని విస్తరించి చెప్పుదుఁ బెఱుమతములు ప్రసిద్ధికెక్కుచున్నట్లు లుపమావిషయములు గాళిదాసునివలె నితరకవు లితరగుణముల నొక్కొక్కదాని నిందుండి గ్రహించి దానిని దము చిన్నచిన్న కావ్యంబుల విశేషంబుగఁ జొప్పించి ప్రసిద్ధులైరి.

ఆర్యమతమువలె వాల్మీకిరామాయణము గొప్పదై కేవలపామరులకు సర్వంబు గ్రహింప దుస్సాధ మగుటవలనఁ బిల్లపిల్లమతములవలె నితరగ్రంథములు ప్రసిద్ధికెక్కినను. అదియునుగాక మహర్షియు మహాయోగియు నగువాల్మీకి యెక్కడ? ఇప్పటి కవులెక్కడ?

కాళిదాసుని అస్తా సాధు విచిం త్యేత్యాదిశ్లోకములలోనివిశేషములను రామాయణములోని

శ్లో. “అహం వేద్మి మహాత్మానం, రామం సత్యపరాక్రమమ్
వసిష్ఠోపి మహాతేజా, యే చేమే తపసిస్థితాః”

తే. ఏ నెఱుంగుదు రాజేంద్ర! ధీమహాత్ము
రాము సత్యపరాక్రమోద్ధాము మఱి ప్ర
సిద్ధతేజోధికుండు పరిసిష్ఠమునియు
నీతపస్థితు లెల్లరు ధీ నెఱుంగువారు.

శ్లో. “ఇయం సీతా మమ సుతా, సహధర్మ చరీ తవ
ప్రతీచ్ఛ చైనాం భద్రం తే, పాణిం గృహ్నిష్ఠాప్య పాణినా.”

కం. ఈసీత నాదుకూతురు, నీసహధర్మచరి దీనినిం గైకొనుమా

గౌసల్యాసుత! నీకును, భాసురిశుభ మగు గ్రహింపు ధీ పాణింబాణిన్.

ఇత్యాదిశ్లోకంబులయందలి ప్రతిపదసారస్యమును జక్కఁగఁ బరిశీలించినచోఁ గాళిదాసుఁడు వాల్మీకిశిష్యుఁడని తెలియనగుటయే కాక గురుశిష్యులకుఁగల తారతమ్యము స్పష్టమగు. దీని కింకను సాక్ష్యము వలయు నేని పైనుదాహరించిన

శ్లో. “కచ్చిత్క్షీతిభృతాంనాథ! దృష్టా సర్వాంగసుందరీ

రామా రమ్యవనోద్దేశే, మయా విరహితా త్వయా.”

యనుశ్లోకమును గాళిదాసుఁడు తనవిక్రమార్వశీయంబున రచయంకంబున

శ్లో. సర్వక్షీతిభృతాంనాథ! దృష్టా సర్వాంగసుందరీ

రామా! రమ్యవనోద్దేశే, మయా విరహితా త్వయా.”

యని యొక్కపదము మార్చి చొప్పించి యుండుటచేఁ తెలియనగును.

ఇట్లు వాల్మీకిరామాయణము నుండి కాళిదాసాదులు గ్రహించిన వెన్నియో కలవు. వేదవ్యాసునంతటివాఁడు వాల్మీకిశ్లోకముల ననునదించి యుండఁ దక్కినవారి మాట యేల?

ఎవ్వఁ డైనను సత్కవి కావలయు నను కోరిక యుండినచో వాల్మీకిరామాయణముఁ బలుమాట మిగుల హెచ్చరికతోఁ బఠింపవలయును.

శ్రీమద్రామాయణము ధర్మశాస్త్రము.

శ్రీమద్రామాయణము గొప్పధర్మశాస్త్రము. ఇందు సర్వవిధము లైనధర్మములు వివరింపఁబడి యున్నవి. రాజధర్మము, ప్రజాధర్మము, పతిధర్మము, సతీధర్మము, భ్రాతృధర్మము, పుత్రధర్మము, భృత్యధర్మము, మిత్రధర్మములోనగువన్నియుఁ జక్కఁగఁ దెలుపఁబడి యున్నవి. లాభలోభపక్షపాతబుద్ధితో న్యాయమునందే దృష్టినిలిపి వాదించున్యాయవాదిధర్మముకూడఁ జెప్పఁబడియున్నది. ఇవి గాక కథానందగ్భముల నంతరాంతరముల నెన్నినితులో పలుకఁబడినవి.

సప్రభులక్షణము రామదశరథులరాజ్యపాలనవిధమున నెఱుంగ నగు. ఆర్య ప్రభువు లేకార్యముఁ జేసినను బ్రజలయనుమతి లేనిది చేయువారు కారు. తాము ప్రభుత్వభారము నిహించుట ప్రజల నుఖపెట్టుట కనియే వారిభావము. ప్రత్యక్షముగ నైనఁ బరోక్షముగ నైన వారికి హాని కలుగుపనిఁ జేయరు. ఈవిషయము శ్రీరాముని పట్టాభిషేకవిషయక మైనదశరథునుపన్యాసము (అయోధ్యాకాండము 32-వ పద్యము మొదలు ౭౬-వ పక్షకుఁగల పద్యముల) వలనఁ దెలియును. ప్రజలవలనఁ బన్నులుతీసికొని వారికష్టములు దొలఁగింపమి నరకకారణమని వారినమ్మకము. (ఆరణ్య - ౮౧-౮3).

ప్రభువగువాఁడు ధర్మమునే యాధారముఁ జేసికొని వేగులవారిచే లోకుల కష్టసుఖములఁ దెలిసికొనుచుండవలయును. ప్రజలకు సరిపడనిగుణములు తనయందుండ నేని యెంతసవ్వమైననోర్చి యాగుణములు మానుకొనవలయును. నాయంతఃకరణము నేను శుద్ధుడ నని చెప్పుచున్నది. ఇతరులను సంతోషపెట్టుటకై నే నేల దుఃఖపడవలె ననరాదు. దీనికి రామునినడవడియే ప్రమాణము. శ్రీరాముఁడు పట్టాభిషేకానంతర మొకనాఁడు వేగువాఁడుగుభద్రునిట్లు ప్రశ్నించెను.

తే. భద్రుడనువానిఁ గని రామభద్రుఁ డనియె, వార్త లేమిర వల్లెలఁ బట్టసముల
భరతలక్ష్మణశత్రుఘ్నధరణిసుతులఁ, కైకయిని గూర్చి యే మండ్రు లోకులెల్ల.
చగ జనులందఱు మేలు గూర్చిగఁ (౧) పరిపాలనముగాజు దా

వి. ౬౫౬ నన్నుఁ గూర్చి తనపీటను గాన్తుముందు లోకు లే

మనుకొనువారో సర్వవిషయంబుల రా జటుసేయఁ డేనియున్

వనములఁ బల్లెలం బురమునన్ జననిందితుఁ డౌ నిజంబుగన్. ఉత్తర. ౯౩౦.ప.
ఈప్రశ్నకుఁ దన్ను లోకులు ప్రశంసించుచున్నారని వాఁడు చెప్పఁగా సంతటితో
సంతుష్టిలేక

చం.కలది కలట్టు చెప్పుము జగజ్జన మే మని మేలు పల్కెడున్

బలికెడి నేమికిడులను ధి వార్తల నన్నిటిఁ జెప్పు, మన్నియుం

దెలిసినఁ గాదె కీడులను ధి దీర్చి శుభంబులు గూర్చుచున్, లోఁ

గలఁగకు పాప మేమనెడి ధి త్వాజనము ల్విస వాంఛచేసెదన్. ఉత్తర. ౯౩౧.

అని యడుగఁగా వాఁడు లోకులపొగడమాటలు ముందు చెప్పి

ఆ. బుక్షతతుల నేలె ధి రాక్షసకోటుల, కేలి కయ్యె నైన ధి నేమి కాని

దనుజఁ డపహరింపఁ ధి దనభార్య నయ్యది, మఱచినాఁడు మరల ధి మరగినాఁడు.

మ బలవంతంబుగఁ జేర్చి న్వాంకమున దేవదేవీ కొంచేగ, నా

ఖలుఁడే లంక నశోకవాటి నునిచెం ధి గావుంచె న్నస్త్రీల, న

చెలువం గ్రన్తఱఁ దెచ్చి యింట నునిచెన్ ధి నీ యాత్మ గర్హింపఁ డా

పాలఁతిం గూడి నృపుండు మోహమున సంభోగింప నేసాఖ్యమౌ. ఉత్తర. ౯౩౨.

కం.తామనుఁ డగురాక్షసుగృహ, నీమను జిరకాల మట్లుఁచెఱఁబడినసతిన్

రాముఁడు రోయక కూడెడి, గాముకు లగువారి కెందుఁ ధి గన్నులు గలవే. ౯౩౩.

కం.రాజానుమతము ధర్మము, రాజవిధం బనుసరింపఁ ధి బ్రజ కర్తృబా

రాజువలె మనకు నాత్మసత్తీజనచర్యలు సహింపఁ ధి దీ రగు నింకన్. ౯౩౪.

అని వారువారు వారికిఁ దోచిన ట్లనుచున్నారనఁగా నది సత్య మని యితరులచే

దృఢపఱుచుకొని భరతాదులఁ బిలిపించిలక్షణతో లంకలో జరగిననృత్తాంతముఁ జెప్పి

తే. అంతె కాదయ్య నాయంతఃరాత్రికూడఁ

బూత యంచు నెఱుంగును ధి భూమిజాత

గావున గదా యయోధ్యకుఁ ధి గ్రన్తఱంగఁ

దోడితెచ్చితి లక్షణా! ధి లోయజాతీ.

౯౩౫.

కం.అపవాదము దుస్సహ మై, తపియింపఁగఁ జేసె నన్నుఁ ధి దర్దయుఁ జిత్తం

బివుడు పురంబులఁ బల్లెల, వివరీతపువార్తలెల్ల ధి వినఁబడెడిఁ జాడీ.

చం.ఎవనియక్తి లోకమున ధి నెందనుకన్ వినఁ గల్గునో యథో

భవనములందు నందనుకఁ ధి బూరుషుఁ డుండెడుఁ బాపభోజి యై

దివిజ లక్ష్మీనిం దెగడి ధి తెల్పుచు నుండు, మక్తిరి, గాన మా

నవుడు నుక్తిరి గోరియె యనారతముం బను లొప్పుఁ జేయఁగన్.

కం.విడిచెద మిష్టెల్లర నే, విడిచెద నా ప్రాణమేని ♦ విమలయశము కై
సాదమనయకీర్తి భీతిని, విడుచుట చిత్రంబె నేను ♦ బృథివీతనయన్.

అని నీతను వాల్మీకాశ్రమముపొంత కంపెను.

ఒకనియం దింతకంటె ససత్వమైనయపవాదము గలుగఁ గలదా? అట్టియప
వాదమును బోఁగొట్టుకొన నింతకంటె స్వార్థపరిత్యాగముఁ జేసినవాఁడు కలఁడా?

శ్లో. “లోకసంగ్రహ మేవాపి, సంపశ్యకర్త మర్హసి

యన్య దాచరితి శ్రేష్ఠ, స్తత్కరణేనోజనః

స యశ్శమాణం కురుతే, లోకే స్తదనువర్తతే.” భగవ. 3-అధ్యాయము.

ద్వీకర్తృంబులచేతనే కద జనకాదు,

లందిరి సంసిద్ధి నదిగాక పాండు, నందనా! నీవు జనప్రయోజనము

మది నిల్పియేని కర్తృంబును జలుపు, బది నీకుఁ దగ వగు నర్జునా! శ్రేష్ఠఁ

డెయ్యది గావించు నితరజనంబు, లయ్యది గావించు నయ్య వాఁ డేది

సప్రమాణం బని చలుపునో మూఁఁడు, డాప్రకారమె నల్పు నమ రేంద్రతనయ

పామరు లాసక్తిపరతఁ గర్తృంబు, నేమాడ్కిఁ గావించు రింద్రజ! యల్లు

జనరక్షణేచ్ఛచే ధ్మాని యాసక్తిఁ, గనక కర్తృంబులఁ గావించవలయు.

ద్వీపదభగవద్గీత.

అను భగవద్గీతావాక్యంబులు నిట ననుసంధించునది.

కావునఁ బ్రతిమనుజుఁడు తన్నుఁజూచి యితరులుతన్నుఁజూచుటఁ బ్రార్థింపకుండు
నట్లు లోకోపకారిక మైనమార్గము నే యనుసరింప వలయును.

సత్పుత్రు ప్రజాసుఖదుఃఖము లనుదినము విచారించు చుండవలయును.

నీతావియోగానంతరము లక్ష్మణుఁడు మరలి నచ్చునఱకు నాలుగుదినములు కొలువు
చేయసందునకై రాముఁడు మర్తనికృంతన మైనబాధ పడుచు లక్ష్మణుతో

నీ. నామనంబున నొండు ♦ నాటి యున్నది చింత, చెప్పెర నీ వట్లు ♦ చేయవయ్య

నాలుగునాల్గొండు ♦ నాయనా! పౌరుల, కార్యంబు లారసి ♦ క్రమముగాను

గావునఁ బ్రకృతులఁ ♦ గార్యాధిజనములఁ, బురుషులస్త్రీలను ♦ సరగఁ బిలువఁ

బంపు పురోధకుఁ ♦ బంపుము వార్తను, గొలువుకూటమునందుఁ ♦ గూడుఁ డనుచు

తే. ననుదినంబును భారకార్యములఁ దీర్చుఁ, బ్రాణమాలెడిన్మృతతి నిఁగ్వాతఁగఁగ

మునను దుఃఖించు నిక్కంబుఁమున్ను నృగుని, చరిత విస లేదె నీవు సఁ తాన్మధుశీల!

అని చెప్పి పరితపించెను.

శ్రీరాముఁడు ప్రజాసురాగమును సంపాదించుకొనినమార్గములలో నొకఁడు
చూపఁడు.

సీ. రణరంగమున నుండి శ్రమ్యటి వచ్చుచో, రథమున నేడ గుంజరమున నేని
 తనయిల్లు చేరకమునుమున్న పౌరుల, నందఱు డనవారియట్ల చీరి
 కుశలంబు లడుగు మీఁకొమరులు సేమమే? యిల్లాండు లెసలే? యెల్లఁ గలదె?
 శిష్యులు సుఖులెకా? ఁ యేమమే యగులు?, జవదాఁటిపోవుగా ఁ ఛాత్రగణము?
 తే. లల్లరకు నాఁడుబిడ్డలకరుసమగు నె?, సౌఖ్యపలులొక్కొకోడండు? ఁ సాధులార!
 యనుచుజనకుండుబిడ్డనట్లడుగుఁగ్రుచ్చి, క్రుచ్చి పేర్చేరసర్వంబుఁ గఠుకమునను.
 ఇట్టివానివిషయమై ప్రజ లెట్లుండి రన,

ఉ. రామునిమేలుకోరి నగఁగరంబున రాష్ట్రమునందుఁ బక్కణ

గ్రామములందు నిత్యముఁ ద్రికాలములందును నెల్లవేల్పులఁ

నేమమునఁ భజింతు తరుణీమణులు ముదునల్లు లేతలు

గ్రామజనాదినాగరులు ఁ రామునిఁ దప్ప న్నరింప రెన్వని.

అట్టి యనురాగము గల ప్రభువునివయమై యిల్లుండుప్రజలతనితోడ నడవికిఁ బోవు
 టయుఁ బ్రాణములైనఁ గూడఁబరిత్యజించుట కంగీకరించుటయు నేమివంత!

ప్రభువు తా నెంతగొప్పవాఁడనను గొలఁదివారలతోఁ గలసి మెలసి యుండ
 వలయును. దీనినే సౌశీల్య మందురు. గుహునకు రామునిఁ జూడఁగానే తటాలునఁ
 గాఁగిలింపకొనుట కంతమైత్రి యుండవలయునో (అయోధ్య-౧౩౦౭).

ప్రభువు తా నెంత తెలిసినవాఁడనను మంగ్రులయాలోచనలఁ దిరస్కరింప
 రాదు. వారు చెప్పునది విని వారికిఁ దాను జేయఁబోవునది సరి యని నమ్మునట్లు
 సమాధానముఁ జెప్పవలయును. విభీషణుఁడు శరణుఁ బొచ్చినప్పటి కొల్వవిధముఁ
 జదువుఁడు. (యుద్ధ. 33౮ మొదలు)

ఇంతయేల? రామునిగుణములనుఁ జక్కఁగ శోధించినచో రాజునం దుండ
 వలసినసద్గుణములే గాక సాధారణముగాఁ బ్రతిపురుషునియం దుండఁదగు సత్వము,
 దయ, యింద్రియనిగ్రహము, విశృంభణి, యేకసత్త్వినియమము, సౌభ్రాత్రము, దైవభక్తి,
 దేవతారాధనము, నిత్యకర్మానుష్ఠానము, వీనిని గుఱించియు విపులముగఁ దెలియ
 నగు.

ఇట్లులే యుత్తమస్త్రీలలక్షణములన్నియు నీత - శౌనల్య - సుమిత్రగుణములవల
 నను నీవస్త్రీలలక్షణము క్షేత్రము, సుంధర హర్షణఖగుణములవలనను దెలియ నగు.

రావణాసురుఁడు చెడుటకు గారణము వాఁ డింద్రియజతుఁ డగుట, యసత్యము
 లాడుట, వేగులులేకుండుట, యున్నవారికిఁ జక్కఁగ జీతము లీకుండుట, యాహేతు
 వునఁ దనరాష్ట్రములో జరగునృంతములు వెంటఁగి తిలసికొనలేకపోవుట, యేది
 విన్నది సరి కనుట, ఏదొక మంత్రియైనా నగు శాపవేలు లోక రాష్ట్రవారి

జ్ఞానహీనతచే జెప్పువారిని గనిపించ లేకుండుట, యెట్టివానిని నష్టకుండుట, మూర్ఖత, ఇన్ని దుర్గుణము లుండుటచేతనే వాఁడు సమూలము నాశమయ్యెను. ఇది శూర్వణఖ, మారీచుడు, విభీషణుడు చెప్పినమాటలచేఁ దెలియనగు.

శ్లో. "అవిదూరస్థితా సర్వాః, బలాధ్యక్షాః పితృషిః

అబ్రవీ త్కాలసన్మతో, రావణో రాక్షసాధిపః

శీఘ్రం భేరినాదేన, స్ఫుటకోణాహతేనమే

సమానయధ్వం సైన్యాని, వక్తవ్యంచ నకారణమ్." యు. 3.9 స.

మ. అట రక్షోధిపుఁ డెల్లకార్యములఁ బర్యాయోచనం జల్పించు

త్కటనేనానుల సంతికన్ధుల కనుం ధ గాలార్ధస్థూవాక్కులఁ

స్ఫుటకోణాహతి భేరినాదముల రక్షోవాహినీపాలి ను

దృటయధ్వోద్యమ మొప్పుఁ గూర్చుదగుఁ జెప్పించి బోకుండి హేతువున్. 200 ప.

ఇట్లు యుద్ధకారణము తనభటులకే తెలియనీక వంచనచేసి వారిప్రాణంబులఁ దీసిన వాఁ డెట్టిప్రభువో!! ఇట్టి దివ్వుడు ప్రత్యక్షమగుభూతమే కదా.

ఇట్లులే రామలక్ష్మణభరతశత్రుఘ్నులచర్యలవలన భ్రాతృధర్మము, సుగ్రీవుని చర్యలవలన మిత్రధర్మము, హనుమంతునిచర్యలవలన భృత్యధర్మములొనగునవి తెలుపఁ బడియున్నవి. వీని నన్నిటిని జక్కగ విశ్లేశరింపవలయు నన నొకగ్రంథ మగును గాన నామూర్ఖముగనులించి యెట్టి రెండవద్యము బుదాహరించి యాగొప్ప విషయ మింతటితో విరమించెను.

అర్ధము

అయోధ్యాకాండము 22-వ సర్గము ప్రధానమును తల్లిత.

చం హితమతిఁ ద్రావ్వవారలకు ధ సెప్పును మ్రొక్కక యున్నఁగాని, దే

నతల యజింప మానినను ధ వారిజనేత్రకు భర్తృసేవ స

గ్గతి సమకూర్చు దల్లి నిరంతరత్రత యై సకతోచనాన గ్గతి

సతి పతి భక్తిఁ గొల్పిమిని ధ సత్యముగా నిరయంబునం బడిన.

201

చం.సుమతిని బుట్టినింటికిని ధ శొచ్చినయింటికిఁ గీర్తి చెచ్చు నా

సుమహిత సద్గుణప్రకరణతోఁగిత సన్నతల సాధ్వీ యు

త్తమయశముం బడంకి నిగ్రంథశుభంబును బొంది వాకసా

భ్యముఁ గనుఁగాన భర్తృహిత ధ కారిశినై చరియింపు పంగనా. అయోధ్యా.

కం.తొలుత సుఖ మనుభవించియు, గలికి! మతి పతి కదేనిగర్హ మొదవుట

దొలంగ సుఖ మతని సింగలు, పలుకుట పాయుటయు ప్రీత్యభావము తల్లి!

ఉ బాంకులపుట్టినిం డ్లయి స్వప్నూరుషు గేలిగ వెక్కిరించుచున్
గొంకక దుష్టచింతనలకున్ నిధు లై భృశగూఢచిత్త లై
మంకుతసంబునన్ వయసు ధి మంపున రోయగఁ జేయుచుండు రే
ణాంకముఖుల్ నిమేషమునఁ బ్రాణమువోలెను జూచువారిసేన్
అననూయ సీతకు హితోపదేశము సేయుఁబట్టముఁ జూడుడు. ౨౫౫౮-౨౫౬౩.

పితృభక్తి.

కం.స్వాధీనదేవతల, బిం, బాధర! తనతల్లిఁ దండ్రి, నాచార్యవరున్
దా ధిక్కరించి నరుఁ డ, స్వాధీనపుడైన మెట్లు ధి చనుఁ బూజింపన్.
చం.అన విని రాముఁ డిట్లనియె ధి నార్యజనోత్తమ! పుత్రులభిక్షై
వనిగొని తల్లి తండ్రి పడుపాటులకుం బ్రతిసేయ నొన? యిం
పునఁ దలఁ జూచి నీళ్లు కడుపుం గని యన్నము పోసిపెట్టి యెం
డను జడి గాలిఁ బ్రోచుకు దిఁనంబును వారల తుల్యులే యొరుల్. అయో-౪౮౫.
కం.తనుఁ దాను గాచుకొనఁజాలనిదశ సేమఱక యెవుడు ధి లాలించుచు న
ర్థన మొనరింతురు సత్ప్రియమును బల్కుదు రయ్య వారు ధి ముచ్చట మీఱన్.

మిత్రస్థర్థము.

కం.తనవనులనెల్ల వదలియుఁ, దసమిస్తునికార్యమునకుఁ ధి దతముత్సాహం
బును గొని చరించునాతఁడు, కనఁ డెప్పు డనర్థకంబుఁ ధి గపికులలిలకా!
కం.తనవనులఁ జక్కఁబఱచిన, తనహితులను మఱచునాకృతఃస్మృడు చావన్
విను మాతనివీచుంగును, గన న గనవు గృధ్రకంకశివాదుల్.
కం.భయపడను లక్ష్మణునకున్, భయ నొకయింత రామభద్రునకైనన్
ప్రియమిస్తుడు హేతువు లేకయె కుపితుం డగుట కేను ధి గళనళ పడెదన్.
కం.సులభము మిత్రులఁ జేర్చుట, కలసిక మఱి మైత్రి చెడక ధి కాపాడుటయే
బలితపుఁగప్తము మది చం,చల మగుటను బ్రీతి చెడును ధి స్వల్పంబునకేన్.
కం.ధరణీసురునిం జంపిన, సురఁ ద్రాగిన మ్రుచ్చిలింప ధి సున్రతము చెడన్
బరఁగును ప్రాయశ్చిత్తము, ధర నిష్కృతి లేదు నూ కృతఃస్మృన కెందున్.

న్యాయవాదిధర్మము. హనుమదావృక్యము.

శ్లో. నవాదా న్నాపి సంఘర్షా, న్నాధిక్యా న్నచ కామతః
వత్స్యామి వచనం రాజన్, యధార్థం రామగౌరవాత్. య. ౧౮ న.
సీ. వాగ్వాదము నేను ధి వాపదూకుఁడ నందుఁ, దర్కనైపుణిఁ జూపఁ ధి దలఁపలేదు
అన్యమతంబుల ధి నఱచి నావాదంబె, గెలిపింపవలయు నధి స్తలఁపు లేదు

ఎల్లవారలకన్న * నేన మిన్న యటన్న, గౌరవంబును గాంచు * కాంక్ష లేదు
నానచోజృంభణ * మావిష్కృతము సేయ, నిది సమయం బంచు * నెంచలేదు
తే. దనుజునందలి పక్షపాతమునఁ గాదగు
త్వద్గురుత్వాప్తిసభిలాషవలనఁ గాదు
రాజవల్లభ! దశరథరాజతనయ!
కలది వదియింతు శ్రీరామ * గౌరవమున. యుద్ధ. 3౮౯ ప.

కన్యాజనకత్వము.

కం.కూతులఁ గనునాతఁడు కా,హ్మకేలు విను వియ్యమాడి * కొలఁదులచేనో
లాతులచేనో తనతల, వ్రాతకొలఁది నింద్రునంతవాఁడైయున్నన్. అ-౧౫౮౦.
కం.గౌరవముం గాంక్షించెడు, పూరుషునకుఁ గూతు గొకతె * పుట్టినయేనికే
గూరును దుఃఖం బెవఁ డా,గూరమణికి మగఁడటంచు * నెనఁగినచింతకొఁడై. ౧౮౨.
కం.జననీవంశమువారిని, జనకుకులమువారి స్వపతి * సంతతివారికే
దసయా! కన్యక సంశయమునఁ గ్రోయ సదా యక్ష్మిమించునొ యనుచుకొ.
ఉ. ౧౮౩.

కోపినిశానము

కం దీపించు నగ్నిజలములు, నూపు చెలుచునట్లు పెరుగు * కోపమును సుధీ
వ్యాపారముచే నణఁచెడు, నాపురుషుఁడె పో మహాత్ముఁ * డవు ధన్యుఁడై.
కం.కోపి తునుము గురువుల నేక, గోపి కడుం గఱకులాడు * గుణనంతులనేక
గోపి యొనర్పఁగఁజాలని, వాపం బేదైనఁ గలదె * భావింపంగలె. సుం-౧.౨౫౦.
కం.ఆరయ వాచ్యావాచ్యవి, చారంబే లేదు కోపి * జనులకుఁ జేయం
గారానికార్య మాడం, గారానియవాచ్య మొండుం * గలదే చూడకె.

రామాయణమునం దన్నిధర్మములు విస్తరింపఁబడి యున్నవి. ఇందున్నవే సకల
గ్రంథములయందుఁ గలవు. ఇందు లేనివి యెందును లేవు.

కం.తనవసులఁ జక్కఁబఱచిన, తనహితులను మఱచునాకృతస్ముఁడు చావకె

విను మాతనిపీనుంగును, గన నైనను గనవు గృధ్రకంకశివాదుల్.

అని రామాయణమందు సూత్రప్రాయముగ నుండుదానికి వ్యాసమహర్షి నాళికజం
ఘుని కథను లక్ష్యముగ వ్రాసెను. ఇట్లే రామాయణమున సూక్ష్మముగఁ జెప్పఁబడిన
ధర్మాధర్మముల కొక్కొకకథఁ గల్పించి వ్యాసభగవాను లింతకు నాలుగంతలు గ్రంథ
మొనర్చెను. తుదకు భగవద్గీతయంతయు రామాయణసారమే యని గ్రహిం
పుఁడు. రామాయణము లక్ష్యగ్రంథము, భగవద్గీత లక్షణగ్రంథము.

శ్రీరామాయణము మంత్రశాస్త్రము.

శ్రీమద్వాల్మీకి రామాయణము మంత్రనిధానము. ఇందనేకమంత్రము లుద్ధరింపఁబడి యున్నవి. కావున గదా పారాయణమునేయువా రంగన్యాసకన్యాసాదులతోడ యథావిధి జేసి వారివారియిష్టార్థంబులు పడయుదురు. సద్భావముతో నుండర కాండము పారాయణముఁ జేసి కార్యసిద్ధి నొందనివాఁ డింతవఱకు లేడు.

“గాయత్రాశ్చ స్వరూపం తద్రామాయణ మనుత్తమమ్”

అని యుత్తరరామాయణమునఁ జెప్పఁబడినట్లు రామాయణమంతయు గాయత్రీ స్వరూపము. ౨౪ - యక్షరము నొక్కొక యక్షరము నొక్కగ్రంథసహస్రమున కాదియందండి చెప్పఁబడినది. అట్టిగాయత్రీరామాయణము మఱియొకచో ముద్రింపఁబడి యున్నది. ఏడుకాండములందు స్తవ్యాహృతులు విచరింపఁబడి యున్నవి. ఈగాయత్రీవిధానము నారదుఁడే వాల్మీకిసుహృది రామాయణముతోపాటుపడే శించెను.

శ్లో. “తపస్సాన్వధ్యాయ నిరతం తస్మిన్ వాగ్విదాంశరన్

నారదం చరిత్రచ్చ, వాల్మీకి స్మనిపుంగవమ్” బాల. ౧-సర్గము.

అని గాయత్రాన్యక్షరముచే శ్లోకమును ప్రారంభించి

“జుశ్చ హువ్రోసి మహిశ్వ విమూలమ్”

అని గాయత్రీకడపటియక్షరముచే సర్గము ముగించెను.

కం.తపమునసాన్వధ్యాయంబున, నిపుఁడని వాగ్విదేణ్యః * నేనుమునిజనా

ధిపు నారదు సంప్రశ్నము, తపస్వి వాల్మీకి యిట్లు * తమఁ గావించెను.

అని మూలమునందున్నట్లు దనుఁగునఁ ప్రారంభింపఁబడి,

“యథావిధి విస్తర బరింప నారయన్”

అని ముగింపఁబడినది. గాయత్రీరామాయణమున యకారము గ్రహింపఁబడుచున్నది.

శ్లో. అగ్రతః ప్రయయా రాసు, స్సీతా మధ్యే సుమధ్యహూ

పువతస్తు ధనుష్పాణి, ర్నక్షత్రోను జగామ హ.

ఇందుఁ బ్రణవము ప్రణవార్థము సముద్ధరింపఁబడి యున్నది.

తే. అగ్రవర్తియై శ్రీరాముఁ * డరగుచుండె

(ఉ)నువిడ తనుమధ్య మధ్యమం * చుండె నీత

మహితకోదండదండనంభరణహస్తః

డోలి వెన్నంటె లక్షణః * డొప్పచేను.

ఇందు మొదటిమూఁడుపాదముల ప్రథమాక్షరములు గలపిన నాలవపాదము ప్రథమాంశ్యాక్షరస్వరూపము నహించును. మంత్రాధీనుంతయు మూలమునందునలె

గ్రహించునది. ఇట్లు మనకురి, యష్టాక్షరి, డ్వయము లోనగుమంత్రము లందం దుద్ధరింపఁబడినవి. అవి శోధకులు గంచును గాక. అవిగాక తెనుఁగున

ఉ. శ్రీమహిజాధవుండు జడఁ చేతనజీవనధాత స్వర్గి

యోమరభూరుహంబు ననుదారిచిదారణిలి భక్తవా

రామృతదాత సంభృతశశరాసకరాంబుజుఁ డొంటిమిట్టక్రి

రాముఁ డమాయవర్తనుఁడు ॥ ౧౩ ॥ గ్రహించుత మున్నమస్కృతుల్.

కడపటిపాదంబున మొదటియక్షరము రా=౨.

ఈసంఖ్యాత్మకములంద్రోచి ౨ అక్షరములు చదివిన 'మాయ'. మాయ సాంఖ్య శాస్త్రమునొప్పున గల్గి.

తొలియక్షరము 'రా' తగునాన గల్గి అక్షరములంద్రోచి రెండక్షరములు పఠించిన 'సనుః'. ఈ ప్రకారము 'రాచానునం' నొప్పుచున్నది. బీజాక్షరంబులకి పూర్వ పాదంబులఁ జూడఁడు.

తే తత్సచిత్సనంశధాతీశధవనోన్య, భక్తవిధదేవ సముపాస్యమాను

ధీమహీను సద్దయోగిమోక్షయోగిని సద్వివాహిని యాశ్వరిశ్చులి యొనర్తు. ఇందు గాయత్రి గానం.

కం. శ్రీమచ్చగుణభరణా! ధీమత్సామ్రాజ్యసూరివీరితదీక్షణా!

స్వమీ! చిద్విధిని! శ్రీమహితా! యెంటిమిట్టసీతారమణా!

కం శ్రీనాంయతః కరుణాధీనా! కీర్తనామయ! ॥ ధీమజ్జనర

యోనియహా! యవర్ణవిధానము! యెంటిమిట్టవశరవిరామా!

కం శ్రీచరణా! మకసిత, వాచంసుమిహృతయకమల ॥ వారితశపిలా!

భేదరభూచరవినుత సునేచరచరపరమమిత్ర! ॥ సీదగ్గత్రా!

కం. శ్రీశుణ యాజరంజన, దాశరథిగురురెక్కిభాధారాశ్రద్ధా

శ్రీశిశ్మభిశిరన, బాన్ధ! శర్మద! జాచసమనంబుజగామా!

కం శ్రీపత్రపద్యోగిత! దురితాహహ! కానణ్యసీమా! ॥ యరిజనభిమా!

తాపహరా! విధిహరసుగ! శ్చుప్తుశ్రోల! రామచంద్రప్రపాలా!

కం శ్రీత సతకమభవ సీ, లేశా! దేవాధినాథ! ॥ భృతధీరా గౌ

రి శేడ్యా యమరాట్భరణ! శివర! యభిమంగళప్రియకసమః.

ఈకాండాది పద్యంబులు గ్వయంబుల గన నగు. అందుఁ గడపటిపద్యంబున మంత్రరఖండంబు మడపరనిఘనంబున గుఱము.

కం ఓం నాథాగ్ని గామా! శివో నాథ! యెంటిమిట్టశనామా!

యెంటిమిట్టము! యెంటిమిట్టము! యెంటిమిట్టము!

కం.రాంకృతిబీజకమంత్రన,రాంక! సమస్తప్రశస్తఃహరిగుణచయ
లంకార! సకలసులభా,శంకానాస్తిక్యరుచఃజనతాదూరా!
కం.రామా గుణధామా! రిపు,భీమా! సౌందర్యకామ • విశ్రుతతేజ
స్సీమా! శుభనామా! రుచి,సీమా! లసదొంటిమట్టఃసీతారామా!
కం.మాయాతీతా! నిజగురు,మాయాకలితావతార! • మాయావిమహా
మాయాభఃకరణచణా!, మాయామయదివ్యదేహ! • మాయామోహా!
కం.యతిమానసవినబాలయ,యతమానజనార్థనిర్వహణసుసమగ్ధా!
సతసర్వభూతవయ! యిం,గితవిజ్ఞసవర్య! నిబుధఃక్షీర్ణితచర్యా!
కం.నయనీకృతరవిచంద్రా!, యయనీకృతనాగరేంద్ర! • యవితనురేంద్రా!
శయనీకృతభుజగేంద్రా!, జయ జయ శ్రీరామ! జనకఃజాహ్నుధామా!
కం.మగ్ధరి రక్షో డక్ష స, మగ్ధరణస్థరణతుష్టఃమానసకమలా!
భాగ్మరకులదీపక శ్రే,యగ్ధరి! వినితాఘతస్కఃరా! రఘువీరా!
ఈకాండాంతవన్యంబులయందు రామషడక్షరి చొప్పింపబడి యున్నది. మూలము
నందుఁ గొన్ని యభేద్యములుగా నున్నవి. వానిస్వరూపములే దురూహములుగనుండ
నిఁకఁ దెనిఁగించు ట్లు?

• శ్లో. “ధర్మాత్మా సత్యసంధశ్చ, రామో దాశరథి ర్యది
పౌరుషే చా స్రతిద్వంద్వ, శ్వరైసం జహి రావణేహ.

తే. సారధర్మాత్మఁడును సత్యసంధుఁ డేని, రామచంద్రుండు దశరథఃరాజసుతుఁడు
పౌరుషమునను సప్రతిద్వంద్వఁ డేని, శరమ! యారావణాత్మజ • సంహరింపు.

ఇది యొకమహామంత్రము. దీనికిఁ బ్రతిమంత్రము లేదు దీనిచేతనే సర్వాస్త్ర
వేదియై యేయస్త్రముచేతను జాపనియింద్రజిత్తును లక్ష్మణుఁడు చంపఁ గలిగెను.

ఇంత యేల? రామ యనురెండక్షరములే తారకమంత్రము గదా. దానినే
కదా సర్వజ్ఞుఁడు శివుఁడు పార్వతికి నుపదేశించెను. శ్రీకౌసల్యాపరిణయంబున శ్రీరామ
నామమాహాత్మ్యవర్ణనమందుఁ జెప్పబడినదియు యోజింపుఁడు.

ఉ. ‘మా’ యనఁ బంచవింశతితమం బటి యాత్మకు సంజ్ఞ, రెండు నై
‘రా’ యన నిర్వదేజవది • గ్రాలుఁ గదా పరమాత్మసంజ్ఞ, నా
రాయణుఁ డాతఁడే, ప్రణవమందలి ‘య’ త్తన నిర్వదాటు నౌఁ
గా ‘య’ తలంప నౌఁ బురుషకారము సూచన సేయులక్ష్మిగన్.

మ. ధరణీనాయక! పెక్కు లేల? విను శ్రద్ధ; గూర్చ నష్టాక్షరీ
వరమంత్రంబునఁ బంచమాక్షరము, శైవం బైనపంచాక్షరీ
స్ఫురితం బైనద్వితీయవర్ణమును దోఁచుక రామ సంజ్ఞం; దద
క్షరివిన్లైషముచే నపాగ్గము లై • కన్పట్టు నామంత్రములే.

అ. 'నాఁడయినాను' యనుచు • 'న శివాయ' యనుచు నా

మంత్రయుగము నిల్చి • మానవేంద్ర!

కాదు ముక్తికొఱకుఁ • గాదు శుభంబున

కని విరుద్ధమైనయర్థ మిచ్చు.

శా ఆమంత్రస్వరూపజాతార్థముల సన్న్యస్తస్థలీనూచకం

బై మానస్యం బయి స్వాంకసంకలిత మా • నా 'రా' 'మ'లు లేమిడిం

దామా పెంపుచు బాసి నిష్కలము లా • ధాత్రీశ! కంటే మను

గ్రాసుం బందును రామమంత్రమును సారం బంచు నూహించుమా.

కామ్యాగ్ధ మైనను మోక్షార్థ మైనను బారాయణముఁ జేయువారికి వారి

కోరికలు నెఱవేర్చుశక్తి రామాయణమునం దుండుటకు నది భగవత్కథయగుటకుఁ

దోడు నర్పణఁ జైనవాల్మీకికూర్చిన బీజాక్షరముల మాహాత్మ్యమును గారణమే. దీని

కొక్కదృష్టాంతముఁ జూడఁడు. సుందరకాండము సందఱుఁ బారాయణముఁ జేయు

దురుగదా. దాన వారివారికోరికలు నెఱవేఱుటయుఁ బ్రసిద్ధమేకదా. ఆకాండము

సందుఁ బ్రధమాక్షరముఁత; కాండమునందలి కడపటియక్షరము త.

శ్లో. శ్రుతోరావణసీతామూః, సీతాయా శ్చక్రార్చనః

ఇయేష పన మస్తేష్టుం, చారిణా చరితే పథి.

కం. తరుహిత రామసుర, రుచిత భరాశ్చజాతఃపరము న్వేనకన్

గురుచారిణమార్గంబున, నరుగఁగ స్పృహదూత కన్యితారి దలంచెన్.

కడపటిశ్లోకము:—

“శ్రుతి మయా వాగ్భి రదీనభాషిణా, శివాభి రిష్టాభి రభిప్రసాదితా

జగామ శాంతిం మచ మెథిలాక్షణ, తవాపి శోకేన తథాభిషీడితా

తే. తత్రభవద్దుఃఖమునకును • దరణిగోత్ర, వాగ్ధిచంద్రను యట్లు తా • బాధపడుచు

శుభము నిష్టంబు నగునాడుఁ స్పృక్తి ధృతినొ, సంగ శ్రీరామనహియించె • శాంతిని.

ఇదిగాక సుందరకాండమునఁ బ్రతిసర్గమున మొదటియక్షరము సకారమో తకార

మో యుండును. లేదా యాశ్లోకంబున సీత యనుశబ్దము గాని తత్పర్యాయ పదము

గాని యుండును. అదియుఁ దప్పిన రెండవశ్లోకము మొదటియక్షరము • త శబ్దము.

ఈ సతలు సీత యనుచానిని సూచించుట స్పష్టమే కదా. సుందరకాండమున

కథిష్ఠానదేవత సీతయేకదా. కావున సీసకార తకారముల మహిమ యేమన సీత=ఓం

యని సాంఖ్యశాస్త్రముచొప్పున నగుచున్నది. అది గాక బీజాక్షరమహిమఁ జూడఁగా

తకారము, “సాక్షా దుమేశబీజం తం, ఋషిదుర్వాస ఉచ్యతే

శ్రుతిమాత్రేణ నై సశ్చ, శంఖచక్రధీం బిభౌత

వామోరుస్థాన మిత్సుక్తం, బింశ్వంతం భువినాధనమ్
తకారం వాస్తుబీజంన్యా, చేచ్ఛతం సర్వజయం లభేత్
తకారం ధనివిజంచ, ససుబీజం సుఖం తథా
యక్షిక్సుంసిద్ధానాం, సశీకారిం జగద్వశమ్.

“సకారం నారీస్వతం బీజం, ఋషి శ్శుక ఇతిస్త్వతః,
ఛంద శ్చుతిధృతిప్రోక్తః, జపత స్సావ్యోద్ధతః
బిందునాననమాయుక్త, మయుతం యోజవేత్సరిః
వాక్పతిశ్వ మవాహ్నతి, మాసమాప్రణ కేలసం
నియుతం యోజవే ద్విదావ్క, చతుర్వేదాంశ్చ వింశతి
త్రిలక్షేణాప్తసిద్ధిశ్చ, జపస్యచ షడాసన
సకారం భారతీశక్తి, జ్ఞానవాక్సిద్ధిదం భవేత్
లక్ష్యత్రయేణ వాక్సిద్ధిం, సర్వశాస్త్రాణి వింశతి.

అని గుఃమి. ఇందుఁ జెప్పుటచేయుండుదానికి శ్రద్ధాపంతులై పారాయణముచేయు సుహృద్భుతే పాత్ములు సీతాదేవి రామునిభార్యయని మాత్రము తిలించియుండిన హనుమంతుఁడు తుదకు నామెచేరు చెప్పవలసినదచ్చిపప్పులంతయు నామెకు నామె యుండదిక్కునకు నమస్కరించి ముఖి ప్రస్తావించువాడయ్యెను.

ఎన్నిరహస్యములు రామాయణమునందుఁ గలవో యెవ్వఁడెఱుఁగెను, ఒక న్యాయమున నీకాండమున ౯౭ పర్ణములే యుండెననియును. శ్లోకము పూర్వ సర్గములోఁ జేరియుండవలయును. ఆచగ్గె యిచ్చట నానాశ్లోకము.

శ్రీమద్రామాయణము వేదము.

“వేదోపబృంహణాథాయ” యనియు “వేదైశ్చసమ్మిత” వ్యనియు వాల్మీకియే చెప్పి యున్నాఁడు. అదిగాక

శ్లో. “వేదవేద్యే పఠేపుంసి, జాతే దశరథాత్మజే

వేదః ప్రాచేతసా దాసీ, తస్మాత్ ద్రామాయణాత్మనా”

యనియును గలదు. దీనివలన రామాయణము వేదముతో సమాన మగుటయే కాక వేదమే యయి యున్నది. వేదమే యయినది వేదముతోసమాన మగుట యెట్లున నీక్రింద సూచించినవిధముగ వేదములయందలి పర్ణములే యనులోమవిలో మములుగా మార్చి వేదప్రసిద్ధ మైనరామకథను జెప్పుటచే నది వేదమే యయ్యెను. వేదములయందలియర్థము గల దగుటచే వేదముతో సమానమయ్యెను. కావుననే కదా వేదసరస మూలశ్లోక మగుశ్రాద్ధాదుని రామాయణరసము నియమిత మయ్యెను.

శ్లో. “రామాయణం వేదసమం, శ్రాద్ధేషు శ్రావయే ద్బుధః.”

శ్లో. “దేవాశ్చ సర్వే తుష్యంతి, శ్రుణ్వన్ సహజా శ్శ్రద్ధా

రామాయణస్య శ్రవణా, త్తుష్యన్తి పితరస్తథా”

అని రామాయణముననే చెప్పబడి యున్నది.

ఋగ్వేదము - నిఘంతు.

భద్రో భద్రయా సచమాన ఆగా త్వసారం జానోఅభ్యేతి పశ్చాత్ సుప్రకే
తై ద్యుభిర్గ్ని విలిప్తాః సృషీద్భిన్దై రభిరామమస్థాత్.

వా. భద్రో- రామభద్రో, భద్రయా-మంగళరూపయానీతయా, సచమాన-
సంపద్యమాన అగమంతాదాగాత్ పితృనియోగవశా దరణ్యమగాత్, జానో-సరిదార
హస్తా - రావణః, వ్యసారం - మాతృవశూప్యాం జగన్మాతరంసీతాం, పశ్చాదభ్యేత్య
అరణ్యగమనానంతరం సేతుబంధనద్వారా రావణే హతే సీతాయాం చాగ్నౌ ప్రవి
ష్టాయాం విశావసార్థ మగ్నిః తాం గృహీత్వా రామం - రఘురామ మభ్యుభిముఖే
నాసాం శుద్ధేత్యభినివేదితవాన్ సకలార్థిహరిభిః కనునీయాభిః ఋషిద్భిః వర్ణైగాకార
విశేషైశ్చ నిలిప్తా విశేషేణ్యుతవాన్ తస్యైషాభవతి. అని ఋగ్వేదమున రామకథ
చెప్పబడి యున్నది.

శ్లో. “చరితం రఘునాథస్య, శతకోటి ప్రచ్ఛిన్నరమే

వక్త్రే మక్షరం హ్రోక్షం, మహాపాతకనాశకమ్”

శతకోటి రఘునాథస్య అనగా అర గాయత్రీనివాక్షరములచే నుద్ధరింపబడిన
అర, రం, ం, ధములుగల రామాయణమున బ్రత్యక్షరము మహాపాతకముల నాశ
నము జేయగలదియని కొందఱు చెప్పెను. కొందఱు శతకోటి రామాయణమును
వాల్మీకి సంగ్రహించి చె నంగెను.

శ్లో “సర్వపాపైః ప్రముచ్యేత, పాన మ వ్యసృ యః పరీతే

పాపాన్యపిచ యః కుర్యా, సహ న్యహని మానవః

పరత్యేక మపిశ్లోకం, పాపా శ్చ పరిముచ్యతే”

అని యిట్లుమహిమ రామాయణమున దుండుటకు హేతువేమో యాలోచింతము.

వాల్మీకిసూత్రమునందు

శ్లో. “ఇత్యౌకువంశప్రభవ, ఇత్యాదిస్వర ముద్భృతమ్

నార దే నోపదిష్టంహి, సర్వశ్రుతిమనోహరమ్”

అని యుండుటచే రామాయణము వేదస్వరసముద్భృతముగాను నందు సర్వశ్రుతు
లడగి యున్నట్లును దెలియ నయ్యెడిది

భారవ్యాజసంహితాయందు

శ్లో. “నధోరాధాహూప మితి, సప్తకాంశపద స్థితి,
యజుర్వేదేనంహితాయాం, కాండభక్తేషు తేవ్యధి
తథావర్ధం భవత్యేన, జనుత్యేపచ సర్వశః
చతుర్వింశశ్చహస్రాణి, శ్లోకానా ముక్తవా స్పృషీ
తేషు వేదస్థగ్గాని, హ్యనులోమ విలోమశః
వర్ణప్రమానుసారేణ, బుద్ధిమా నుద్ధరే న్మదా.

కాదినవేత్యాది సూత్రములచొప్పున నధోరాధాహూపం = ౧౨౯౨౯౦ పదం కృతి = అని, సప్తకాంశ = ఏడుకాంశములయొక్క, పదస్థితి = పదములయొక్కస్థితి, అదే మనఁగా యజుర్వేదసంహితాయాం = యజుర్వేదసంహితాయందు, తేషు = ఆకాండములు, భక్తేషు = భాగములయందు, అనఁగా వానియందే యున్న దనియెంచవలెను, తథా = ఆలాగే, అవర్ధం = అభివృద్ధి = అభివృద్ధిపరచుచున్నది, జనుత్యేన = జయించునట్లు, నేజయించును, సర్వశః = ఋక్సామాధర్వములుగా నున్న దని చెప్పబడియున్నది, ఈరీతిగల వేదములను, చతుర్వింశశ్చహస్రాణి = ౨౪౦౦౦, శ్లోక = శ్లోకములను, ఋషిః = వాల్మీకిమహర్షి, ఉక్తవాన్ = చెప్పినవాఁడయ్యెను, తేషు = వానియందు, వేదస్థగ్గాని = వేదములలోనిచర్ణములను, అనులోమవిలోమశః = అనులోమవిలోమములుగా, వర్ణప్రమానుసారేణ = వేదవర్ణములయొక్కక్రమము ననుసరించి, బుద్ధిమాన్ = బుద్ధిమంతుఁడు, ముదా = ముసముచే, ఉద్ధరేత్ = ఉద్ధరింప వచ్చును.

దీనివలన వాల్మీకిరచిత ౨౪,౦౦౦ శ్లోకములయందు యజుర్వేదమందలి ౧౨౯౨౯౦ పదములే గాక ఋక్, సామము, అధర్వము వేదములయందలి పదములుకూడ ననులోమవిలోమముగ నుద్ధరింపబడియున్నట్లు ఋగ్దము దెలియవచ్చెను.

ఋగ్వ్యాజసాధర్వవేదము లని వేదముల ననుసరింప ముందు యజుర్వేదము వర్ణింపఁ బడుటకుఁ గారణ మేమన -

తస్యయజుర్వేదశిరః - ఋగ్వ్యాజసః - సామోద్ధరితః, ఆదేశాత్ - అధర్వాంగిరసః పుష్పం ప్రతిష్ఠా యనియుండుటయే కాక శ్రీమద్రామాయణనుందర కాండంబున,

శ్లో. “యజుర్వేద విసేతత్వ, వేదవిద్భి స్సపూజితః

ధనుర్వేదేచ వేదేచ, వేదాం గేషుచ నిష్కీలః”

అని శ్రీరాముఁడు యజుర్వేది యనియుండుటయును గూడ యజుర్వేదప్రాముఖ్యము కల గాఁగూఁడును.

యజుర్వేదసంహితా ప్రమాణము.

సూ. స భావః కామతో జాధికరానాధీరధీరయః

జాతుజాలమరాః కాంఠ, ప్రశ్నానుపపదాక్షరాః

స అసఃగా 2 కాంఠములు. అవి యేనన ౧ సౌమ్యము, ౨ ప్రాజాపత్యము, 3 వైశ్వదేవము, ౪ ఆగ్నేయము, ౫ ఆగ్నేయబ్రాహ్మణము, ౬ సౌమ్యబ్రాహ్మణము, ౭ కామ్యకము.

భావః=రరప్రశ్నలు, ప్రధమకాంఠమున ౮, ద్వితీ ౬, తృతీ ౫, చతు ౭, పంచ ౭, షష్ఠ ౬, సప్త ౫, కలసి రర ప్రశ్నలు. కామతః=౬౫౧ అనువాకములు. జాధికరా = ౨౧౯-౮ పసలు, నాధీరధీరయః = ౧౨౯౨౯౦ సగములు, జాతుజాల మరాః = ౨౫౩౮౬౮ అక్షరములు.

ఈరీతి యజుర్వేదమునందలి కాంఠ, ప్రశ్నానువాక పసల పదాక్షరముల నిగ్గయము.

ఇక శ్రీమద్రామాయణమునందో

సూ. సనీతాధివకధారాజలాలితనవసుగమసభాతా. సనీ=బాలకాంఠము ౭౭ - దీనితో నయోధ్యాకాంఠమునందలి ౧౧౯ - సగములు చేర తాధివ - ౧౯౬ దీనితో నారణ్యకాంఠమునందలి ౭౫ - సగములు చేర్చ కధారా - ౨౭౧, కిష్కింధాకాంఠము లోని ౬౭ చేర జలాలి - ౩౩౮, దీనితో సుందరకాంఠము ౬౮ చేరి తిసవ = ౪౦౬, దీనితో యుద్ధకాంఠమునందలి ౧౩౧ చేర సుగమ = ౫౩౭ దీనితో సుశ్రుతకాంఠము నందలి ౧౧౦ చేర సభాతా = ౬౪౭ సగములు సేమకాంఠములు నున్నవి.

ఈరీతి సంపద గ్రంథములో ౪ పేరములు అక్షరములు లెట్లున్నవనః -

సగము. పల్లీ. అక్షరములు.

బాలకాంఠము ప్రధమ సగము మొదలు ౫-వ సగము రెండవశ్లోకము కడవఱకు నానిదు లును దేశించిన క్రమ మగుట ననంతరము బ్రహ్మ ప్రత్యక్ష మైనది మొదలగు కథాభాగము న్నందున

.... ౪ ౧౧౬ ౭౧౨౪

యజుర్వేదము, బాలకాంఠము ౫-సగము ౩ - శ్లోకము మొదలుకొని యయోధ్యాకాంఠము ౧౧౫ సగమువఱకు సంహితాపదముల యక్షరము లన్నియు

.... ౧౮౮ ౬ ౨౧౯ ౨౦౨౯౭౩

ఋగ్వేదము, అయోధ్యాకాంఠము ౧౧౬ - వ సగము మొదలుకొని కాంఠము ౭౪-వ సగము

నటకు యజ్ఞశేషమునవచ్చిన మంత్రములు

పోగా 25 2000 55353

సానువేదము, అరణ్యకాండము 25 - మొదలు

సుందరకాండము 25 - సగమునటకు 100. 55353 55353

అధర్వము, సుందరకాండము 25 - మొదలు లుత్తర

కాండము 32-ని సగమునటకు 100 55353 55353

ఉత్తరకాండము 32 - మొదలు తుదనటకు నువ

నిష్కర్షణగా శాంతి 25 1000 55353

55353 55353 55353

ఈ ప్రకారము శ్లోకవృత్తాంతసంఖ్యలు సరిపోవు చున్నవి. మీఁద యజ్ఞశేషము నందు 55353 యక్షరములున్నట్లు చెప్పి రామాయణమున 200000 యక్షరము లున్నట్లు చెప్పితివే 55353 యక్షరములు తక్కువపడుటకుఁ గారణ మేమన.

వేదపదమున అసి, ఇతి, ఏతి, ఉదితి, అన్ని యనుచర్మ ముపదములు విశేషముగ నున్నవి దీనికి వేదములు ఆ-ప్ర-అ-ప-అ-భి-అ-ధి-ప్ర-తీ-పరి-వి-ని-ఇతిఉపసర్గము లనియు, అంతః-ఇతి-పరోపి ఈసూత్రముచే తే వతే - ఉభ-భాగదే - ఉద్ధృ-విశాభే-శృంగే ఇత్యాదిప్రగ్రహపద మని ప్రాచీనాఖ్యాయకరణప్రమాణమునఁ జెప్పుదురు.

రామాయణములో ప్ర-స్-తావ మొదలగునవి 2000 పదములు చేరి యేకాక్షరములగు నుచ్చారణము - ఉచ్చారణము పదభాగము కొన్నిచోట్ల గే - మే అను నేకాక్షరములగు నచ్చ హల్లులు వేరుగ విభజన మగుచున్నది. గనుక నివి సరిచూచిన వేదసగముల తక్కువ రామాయణసగముల తక్కువ సరిపోవుచున్నది.

వేదములలోని పదస్థానాచ్చారణము రామాయణశ్లోకములలో నుద్భవమైన పదములు చేరినపదములేకటి వ్యాకరణసూత్రానుసారముగ క-శ-చ పదములకు గ-చ-బ-నస్తువేదభేదముచే మాలుచున్నది.

మాతృకానందవిరచితమాతృకాక్షరవివేకాది ప్రధమప్రకాశమునందు షష్ట్యభివృద్ధిసంవాదములో,

శ్లో. “వాగ్భవాంతాప్రసీయాశక్తిః కళాహింసహువజా ।

అకారశ్చ-ఇకారశ్చ-ఉకారశ్చ-ముకారః ।

ఇకారశ్చైవ-ఏకారః తద్గోపానవచ ।

ఏతే సప్తస్వరాస్త్రోక్తాః, తేషాముద్భవఉచ్ఛ్రేతే ।

ఏకమాస్త్రస్వరాజీవాప్రకృతేర్వికృతిస్వరాః ।

అకారోద్భవ ఆకారః ఇకారేఽనుసముద్భవః ।

[illegible]

సంఖ్య.	వివరము	సంఖ్య.	వివరము	సంఖ్య.	వివరము	సంఖ్య.	వివరము	సంఖ్య.	వివరము
౧	వి. పే.	౧	౩	౧	౩	౧	౩	౧	౩
౨	త్యా	౨	౩	౨	౩	౨	౩	౨	౩
౩	ఉ.	౩	౩	౩	౩	౩	౩	౩	౩
౪	-	౪	౩	౪	౩	౪	౩	౪	౩
౫	వ.	౫	౩	౫	౩	౫	౩	౫	౩
౬		౬	౩	౬	౩	౬	౩	౬	౩

ఈప్రకారము చూడఁగా వేదమునందలి

ఇషే తావ్ ఊర్జేత్వా, వాయసః స్థ ఉపాయసః స్థ
దేవః వః సవితా ప్రతి అర్చయతు శ్రేష్ఠతమాయక్ష్మణే.

అనుమంత్రములు రామాయణమునందు

ఇహ తే ఉజతీ వాయవా స్తా ఉపయవస్తే దేవ స సవితా అపయాతుశ్రేష్ఠత
మాయ కర్తాణి యని యగుచున్నది. ప్రతి యనునది యుపసర్గముకావున గ్రహింపఁ
బడదయ్యె. ఇచ్చట ఇషే తావ్ అనుమంత్రము ౫-వ సర్గమునందును, వాయసః అను
వైదవమంత్రము ౬-వసర్గమునందుండనేల? వెంట వెంట నేలయుండరాదు? అనునందే
హము కలుగవచ్చును. ఇషే తావ్ ఊర్జేత్వా మంత్రములకు వేదభాష్యము చొప్పునఁ
గల యర్థము ౬-వ సర్గము ౩-వ శ్లోకమువఱకు సూచింపఁబడియున్నది. అట్లులే యా
యామంత్రము రెండు యర్థము ముగియఁగానే మఱియొక మంత్రార్థము ప్రారంభిం
పఁబడును. ఇది కేవలవేదజ్ఞులకే నాధ్యయగుటచే నిది యంతతో విరమింపఁబడియె.
గాయత్రియు నిట్టులకొంచెము మార్పఁబడియున్నది గదా. ఈప్రకారము ఋగ్వజ్ఞ
స్సానువేదముల నుద్ధరించి శ్రీమద్వాహుల మాంమూకగ్రాన్థియే ప్రవరాన్విత
వాహులగోత్ర అపస్తంబసూత్ర యజుశ్శాఖాధ్యాయ శ్రీరంగం కోవిల్ కందాడై భాన
నాచార్య, శ్రీరంగాచార్యులవారికుమారులు రంగాచార్యులవారు కొంతగ్రంథమును
విశాఖపట్టణమునందలి యాన్లముద్రాక్షగ శాలయందు శ్రీరామాయణవేదసమ్మేళన
ప్రకాశిక యనుపేర ముద్రింపించియున్నారు. ధనములేమి నాగ్రంథమంతయు
ముద్రింపఁబడలేదు. రామాయణము వేదముగనుకనే కొన్నిచోట్ల నిరింతరాధ్య
యసపరు డగువాల్మీకి వేదపరిభాషాచదములను, వేదసంజ్ఞనలను బ్రయోగించెను.
సహస్రసంవత్సరముపాసిత యసుప్రమాణము చొప్పునఁ గొన్నియెడల దినశబ్దవర్యా
యముగ సంవత్సరశబ్దమును మాన్పానైపతౌ యన్నట్లు పక్షపర్యాయముగ మాసశబ్ద
మును బ్రయోగించియున్నాడు. ఇట్టిసంకేతములనెల్లఁ నెఱిగి యధగ్రహణము
సేయనివారు సందేహసముద్రమున మునుగుటే కాక సంప్రదాయజ్ఞులపరిహాసము
నకుఁ బాత్రులగుదురు.

రామాయణము సాంఖ్యశాస్త్రము.

కాదినవాదినూత్రములచొప్పున నక్షరములకుఁ గలసంఖ్యలఁ జూచి
రామాయణమునఁ గొన్నిచిత్రములు కనఁబడుచున్నవి.

రా + హ = ౨ + ౫ =	2	రామాయణయుద్ధమున ముఖ	} 2
అనతారసంఖ్య	2	పురుషులసంఖ్య.	
రామాయణకాండసంఖ్య	2	(రామలక్ష్మణ హనుమద్విభీషణాదు)	
యొప్పదినసంఖ్య	2	రావణకుంభకోండ్రాత్రులు . .)	

రాక్షసులలో ముఖ్యులు ముగ్గురనుటకు బాలకాండము ౪-వ సర్గమున కుంభ కర్ణస్యనిధనం మేఘనాద నిబర్హణం రావణస్య వినాశంచ యని మూడుపేర్లే చెప్పబడినవి. పారాయణమునకు ముఖ్యముగ నియమితమైన సర్గములసంఖ్య ౭. వ్యాహృతులు ౭. ఈ యేడవసంఖ్య నుహిమ యద్యుశము.

ఇంతియకాక “శ్లోకశతై” యని వాల్మీకిచెప్పిపట్టు బాలకాండము మొదటి సర్గము మొదటిశ్లోకమును జూడఁగా

౬౧ ౪ ౧ ౧ ౦ ౨౬ ౬౧ ౪ ౪ ౪ ౪ ౪ ౨

త ప సాన్వి ధ్యా య ని ర తం త ప స్వీ వా గ్వి దాం వ రం

౦ ౨ ౪ ౧ ౨ ౧ ౨ ౭ ౪ ౫ ౧ ౫ ౦ ౧ ౩ ౪=౧౦౦

నా ర దం ప రి ప వ్ర చ్చ వా ల్మీ కి ర్భు ని పుం గ వమ్.

ఈ ౧౦౦ సంఖ్య ప్రథమసర్గ శ్లోకసంఖ్యగా నున్నది.

కం.తపమున సాన్విధ్యాయంబున, నిపుణుని వాగ్వివేఙ్మ్యః + నిఖలమునిజనా ధిపు నారదు సంప్రశ్నము, తపస్వీ వాల్మీకి యిట్లు + తమిఁగావించెన్.

ఈసర్గమునకు ౧౦౦ సంఖ్య వచ్చుచున్నది. ద్విత్వాక్షరము, సుభయసంఖ్య గణనీయము. ఈ ౧౦౦ యనునది ప్రథమసర్గమునకు సరియగు నాంధ్రసంక్షేప రామాయణమునందలి ‘వాక్య’ సంఖ్యకు సరిపోవుచున్నది.

రామాయణమునందలి సప్తసంఖ్యానియమము గ్రహించి వ్యాసభగవానులు నిజరచితగ్రంథమునకు ‘జయ’ మ్మని పేరు పెట్టెను. జయ=౧౦. భారతమునందుఁ బర్వములు ౧౨. ౧౨ దినముల యుద్ధము. ౧౨ మంది రణహోరులు. భగవద్గీత ౧౮ అధ్యాయములు వచ్చునట్లు సమర్థించియున్నారు మహర్షులమార్గ మొక్కటియేకదా.

సీతారాములు వియోగములేక కూడియుండుట యయోధ్యాకాండమునందు మాత్రమే చెప్పబడినది. తక్కిన యన్నికాండములయందుఁ గొంతకాలమైనను వియోగము చెప్పబడియున్నది. కాబట్టి యీరెండునామముల సంఖ్యలు కలుపఁగా

$$\text{సీత} = ౬౭$$

$$\text{రాము} = ౫౨$$

$$\hline ౧౧౯$$

$$\text{అయోధ్య} = ౧౧౯$$

అయోధ్యాకాండంబున సర్గములు ౧౧౯. కాండసర్గసంఖ్య యిట్లు నియమితమయ్యెను. ఇట్టిచిత్రము లెన్నెన్ని కవి గ్రంథమున నిక్షేపించి యున్నాఁడో

గుణవర్ణనము.

ఇంతవఱకుఁ గనిమహిమ, కవిత్వమహిమ, కావ్యమహిమ కొంచెముగ నైన సూచింపఁబడెను గాని కావ్యమునందు వచ్చుపాత్రములగుగుణములు ఫలాఫల

ములు వివరించి వ్రాయుటకు నేమియు నైతిగామికి మిక్కిలి విచార మగుచున్నది. ఒక్కొక్కరి గుణగుణములు వాదప్రతివాదములచే జర్పించి ప్రమాణపూర్వకముగ వ్రాయవలయు ననిన నది యొకగ్రంథ మయ్యెడిని. ముఖ్యముగఁ బురుషులయందు దశరథుఁడు, శ్రీరామలక్ష్మణభరతశత్రుఘ్నులు, సుగ్రీవుఁడు, హనుమంతుఁడు, రావణ కుంభకర్ణవిభీషణులు వీరియొక్కయు, స్త్రీలయందుఁ గౌసల్య, సుమిత్ర, కైకేయి, సీతాదేవి వీరియొక్కయు గుణగుణములు చర్చింపవలసియుండును. దశరథు గుణములు విచారించునపు డతఁడు కామియు బహుభార్యుఁడు నై యొకభార్యయందే యత్యంతానురాగము కలవాఁడై తక్కినభార్యల దుఃఖపెట్టుటయే కాక కామాంధ త్వముచేతఁ గొడుకులను గోడలిని గవ్వపెట్టి తనప్రాణముమీదికిఁ దెచ్చుకొనిన విషయమును, రామునికిఁ దండ్రి యయ్య రామ రామ యని యడుచుచుఁ జచ్చియు న్నగ్గలోకమునకంటఁ బైలోకములకుఁ బోఁజాలమియు లోనగునవి యాలోచింపవలయును. దశరథునిగుఱించి శ్రీరాముఁడు,

శ్లో. అగ్ధధర్మా పరిత్యజ్య, యః కామ మనున్తతే
ఏవ మాపశ్యతే ష్ట్రం, రాజా దశరథో యథా.

కం. సాగ్ధక మగుధర్మంబును, నగ్ధంబును విడిచి కామమనున్తరింపక

న్యగ్ధం డెవ్వం డాతఁ డ, నగ్ధంబులు దశరథునలె ననుభోగింపక. అయో-౧౮౯౯
అని చెప్పిననీతి యెంతసత్యమో చూడుఁడు.

శ్రీరాముఁడు సామాన్యసార్థంబుల నెల్ల నెట్లునుష్ఠించినది, కష్టకాలంబుల నెట్లు వర్తించినది, సుఖకాలంబుల నెట్లునడచుకొనినది, యెట్టివారియం దెట్టియభిప్రాయము గలవాఁడైనది, దానికిఁ గారణము ఏమేవిధముగ దాఁచినది, యెప్పుడెల్లుప్రకటించినది, యప్పటిసంస్థము ఏమియును, మాయామానుషులన మెట్లుచేసినది యిత్యాదు లెన్నియో చర్చింపవలయును. గ్రంథము సాంతముగఁ జదువని కొందఱు కొన్నివిషయంబుల విరుద్ధాభిప్రాయము గలవారిగుచున్నారు. అది వారిలోపమేకాని రామునియందలి లోపముగాదు. రామాయణమునందలి లోపముగాదు. ఒక్క దృష్టాంతము. రాముఁ డేకదారవ్రతఁడని రామాయణము చెప్పుచుండఁ గొందఱు బహువత్సీకుఁ డని వాదించెదరు. వా లేకవత్సీవ్రతమన జారుఁడుకాకుండుట యని ప్రసంగించెదరు. ఇది కొందఱిపాశ్చాత్యుల బ్రహ్మచర్యమునలె నున్నది. తానుబెండ్లి చేకొనక పుంభాన్యలతో సంతుష్టిపడియుండెని నని శాస్త్రముచేయుట బ్రహ్మచర్యమని వారల కుభిప్రాయము.¹ అట్లయినచో

¹Celibacy. "The Tin Trumpet gives the following definition—"Celibacy, a vow by which the priesthood in some countries swear to content themselves with the wives of other men." C. P. Brown's Dic. First Edition.

శ్లో. "నానీ త్పురేవా రాష్ట్రేవా, మృషావాదీ నరఃక్వచిత్

కశ్చి న్నదుష్టస్తత్రాసీ, త్వందారరతో నరః బాల. ౭-సర్గము.

కందుష్టులు వెలిచవిమరగిన, భ్రష్టులు లే రస్పరిమున * రాష్ట్రమునందు

(వెలిచవి=జారత్వము)

బా-౨౮౩

అని చెప్పఁబడి యుండుటచే దశరథపరిపాలితరాజ్యమునందుఁ బ్రతిమనుష్యుఁడు నేక పత్నీకుఁ డనె కదా యగ్ధము. అటులైన నీక రామునందేమిచేప మని యాయన పికపత్నీకుఁ డనిచెప్పట?

శ్రీరాముఁడు బహుపత్నీకుఁడనిచెప్ప, నా సహాహారించువాక్యము లెవ్వ యన.

(1) "రామస్యదయితాభాగ్యా" బా-౧౭౭ యని చెప్పటచే నీతయంతటి

ప్రియురొండుకానిభార్యలు కొందఁ జున్నారని సూచించఁబడుచున్నదని.

సమాధానము ఈవాక్యముచే నీయ్యము నాధింపఁబడఁజాలదు. ఏలన నదేశ్లోకమునందే

శ్లో. తం వ్రజంగం ప్రియోభ్రాతా, లక్ష్మణోనుజగామ హ

స్నేహద్వీపయనంపన్న, స్సమిత్రానందపరస్థః

భ్రాతృం నయితోభ్రాతృ, సౌభ్రాతృ మనుకర్షయన్.

అనికలదు. ఈవాక్యము నాధారముచేసికొని భరతశత్రుఘ్నులు రామున కప్రియ భ్రాతలని చెప్పవలసి వచ్చును. అంతటినాహన మెవఁడు చేయును?

(2) శ్లో. హృష్టాః ఖలు భవిష్యంతి, రామస్య పరమాస్త్రియః

అప్రహృష్టా భవిష్యంతి, స్సమాస్తే భరతక్షయే. అయో-౮. స.

కం.సంతసమున రామస్త్రి,సంతతి ద్రుష్టంగ భరతుక్షయమున మరొగ్

సంతాపింతుగు నీస్పృహ, లెంతోచింతింపు దీని * కెయ్యది తెగువో. అయో-౧౯౬వ.

ఇచ్చట నీశ్లోకం వ్రనిచెప్పటచే భరతునిభార్యలనియర్థమనియు నట్లే రామస్య పరమాస్త్రియ యనిన రామునిభార్య లని యర్థమనియుఁ తెప్పదుగు.

సమాధానము. లోకమున భరితునకుఁ బెక్కిరిభార్యలు గలరా యని యాలోచింతము. అట్లుండిలేని యావివాహము లెప్పుడు జరిగినవి? యెక్కడ జరిగినవి? దశరథుఁడు కొడుకుకుతోఁగొనఁ విధియందుండఁగనే యుధాజిత్తు భరతునిఁ బిలుచు కొనిపోవుటకై వచ్చెను. వివాహసంతరము దశరథునితోపాటుయోధ్యకు వచ్చెను. తరువాతఁ గొన్నిదినము లుండి భరతశత్రుఘ్నులను బిలుచుకొని పోయెను. ఈలోపల నెవ్వరికి నురల వివాహములు జరుగలేదు గదా.

కేకయపురియందుండగా భరతునికి వివాహ మైనదేమో యని చెప్పటకు నాధారము లేవియు లేవు ఒకవేళ నట్లయి యుండిన దల్లిదండ్రులు రానిదే భరతుఁడు వివాహము చేసికొనియుండునా? జనకుఁడు నీతనీయఁ బూనినప్పుడు నాతండ్రి

యాజ్ఞ తేనిదే నను వివాహము చేసికొన నని రాముఁడు నిరాకరించినట్లు భరతుఁడు నిరాకరించి యుండఁడా.

శ్లో. తతోహం తత్ర రామాయ, పిత్రా సత్యాభిసంధినా

నిశ్చితా దాతు ముద్యమ్య, జలభాజన ముత్తమమ్

దీయమానాం నతు తదా, ప్రతిజగ్రహ రాఘవః

అవిజ్ఞాయపితు శ్చంస, మయోధ్యాధిపతేః ప్రభోః. అయో-౧౧౮ స.

ఉ. అంతట సత్యవాది జనశాసనినాథుఁడు నన్ను రామభూ

కాతున కీయ సిద్ధపడఁ డైకొనఁ డయ్యెను దంఢ్రియిష్టమా

వంత నెఱుంగరామి.....

అయో-౧౧౮౮. ప.

పెండ్లియే చేసికొనియుండినయెడలఁ బ్రథమదర్శనంబుననే భరతుఁడు కైకలోఁ బ్రస్తావించియుండఁడా? పెండ్లిచేసికొనెననియే యుండము. ఎవరిపిల్లను? మేనమామయింట నుండువాఁ డాయనకూతునే కదా చేసికొని యుండవలయును. ప్రతిపక్షు లీకష్టము నాలోచింపక యుధాజిస్తుదుహితల శ్రీరాముఁడు పెండ్లిచేసికొనెనని యది తమనాదమునకనుకూలమని దౌర్వాసరామాయణమందలి

శ్లో. భూ నీళా విసులా ఖ్యానా, శ్చాస్తావింశాధికంశతమ్

సర్వాభరిణసంపన్నా, సుసుభ్యా రామమోహితాః

కోసలో భానుమంతశ్చ, మూగధ శ్చిత్రభూషణః

యుధాజి త్కేకయాధీశః, కాశినాథః ప్రతర్దినః

పృథక్ షోడశసంఖ్యాకా, దుహితృః పుణ్యలక్షణాః

తాసాం సంభవవేళాయాం, రాఘవాథే నిమంత్రితాః

రాఘవాయ దదుశ్చేమ, చుభలగ్నేగ్నిసాక్షికమ్.

యీవాక్యముల నుదాహరించుచున్నారు. ఈరాముఁ డేరాముఁడో కాని వాల్మీకి వర్ణించిన శ్రీరాముఁడు కాఁడు. వాల్మీకియొక్కఁడే యధార్థచరితము వర్ణించినవాఁడు. తక్కినవారు రామునివరత్వమును వర్ణించినవారే. కావున భరతునకుఁ బెక్కురు భార్య లుండుట కల్ల, రాముని కుండుట యంతకుమున్ను దబ్బి. అట్లయినచోఁ బై శ్లోకమున కగ్గ మే మన,

శ్లో. లక్ష్మణోహి మహేష్వాసో, రామం సర్వాత్మనాగతః

శత్రుఘ్న శ్చాపి భరతం, కాకుత్స్థం లక్ష్మణో యథా. అయో. ౮ స.

కం.రామునిఁ ద్రికరణశుద్ధిగ, సామిత్రి భజించు చుండు శ సంతత మతివా!

రాముని లక్ష్మణురీతిని, సామంబునఁ గొలుచు భరతు శత్రుఘ్నుండున్.

అని మంధరయే రామలక్ష్మణు లొకయుద్ది యని, భరతశత్రుఘ్ను లొకయుద్ది యని యేర్పడిచి చెప్పుటచే నీకోడండ్రనఁగా భరతశత్రుఘ్నులభార్యలొండె వారిపరిచారిక లొండె. రామునియొక్క యుత్తమస్త్రీ లన రామలక్ష్మణులభార్యలొండె వారి పరిచారిక లొండె నని యర్థము. మంధర కైకకుఁ గలుగు హీనదశకన్న దనకుఁ గలుగఁబోవు హీనదశకే యెక్కువపరితాపపడినట్లు దాని వాక్యములవలననే స్పష్టపడుచున్నది. పరిచారికలను బరమస్త్రీ లని చెప్పనచ్చునా? యనిన

శ్లో. భుజైః పరమనారీణా, మభిమృష్ట మనేకధా. యుద్ధ. ౧౨ స.

నీ. పరమనారీజనఃకరములచేఁ బెక్కు, బడులను నల్లడఁబడినదాని (రామునిహస్తము)

ఇక్కడ సలుగిడునట్టియు, నలంకరించునట్టియుఁ బరిచారికలను బరమనారులని వాల్మీకియే చెప్పెను.

శ్లో. యస్సుభే ఘోరధానేషు, శేతే చందనరూపితః

వీజ్యమానో మహావ్రాభిః, స్త్రీభి ర్ధను సుతోత్తమః

స నూనం క్వచిదేవాద్య, పృక్షమూల ముచాశ్రితః

కాష్ఠంవా యదివాఽశ్లాన, యువధాయ శయిష్యతే. అయో. ౪౨ స.

ఉ. హాయి నలంది గంధము మహార్జులు చేడెలు వీచు చుండ ది

వ్యాయతతల్పమందు సుఖమై శయనించెడినాతనూభవుం

డేయెడ పృక్షమూలమున * నేగలిఁ దా దెసమాలి కట్టెయో

చేయియొ తాయొ దిండుగనుజేసి ధరిం బడియుండువాడొకో?

ఇది దశరథు వాక్యము ఇందును వింజామరలువీచువా రుత్తమస్త్రీ లనియే చెప్పఁబడెను. రాజులకు స్త్రీలే యలంకారాదికృత్యములన్నియుఁ జేయుట యాచారము. రావణవధానంతరమున విభీషణుడు శ్రీరాముతో,

శ్లో. న్నానాని చాంగరాగాణి, వస్త్రాణ్యభరణానిచ

చందనానిచ దివ్యాని, మాల్యాని వివిధానిచ

అలంకార విద శ్చేమా, నార్యః పద్మనిభేక్షణాః

ఉపస్థితా స్తాస్విం విధిష, తస్మిన్మయిష్యంతి రాఘవ. యుద్ధ. ౧౨౪.

ఉ. ఘమృదుదివ్యతీర్థములు * కస్తూతరమ్మగుమేలియంగరా

గమ్ములు స్థానకమ్ములు నిగారపుఁగ్రొత్తపసిండిపట్టువ

స్త్రుమ్ములు సొమ్ములు మలయజమ్ములు దైవతపృక్షపుష్పనూ

ల్యమ్ములు సిద్ధమైనయవి * యంబుజపత్రవిశాలలోచనా.

కం.వివిధాలంకారకళానువిదిత లీపద్ధములు * సుఖముగ నీకా

ప్లవమొనరింతురు నాపై,దవిలినగురుకరుణ నమ్మితముఁ జూపఁ గదే?

అని చెప్పెను. ఇప్పుటను బద్ధనభేక్షణలు స్త్రీ లని చెప్పుటచే బద్ధినీజాతిస్త్రీ లనియర్థము ఇట్టివి యింకను గలవు. ఈవాక్యములనలన రామునిపరిచారిక టాడపాప లనబడు కొలదివాడు కారినియు నుత్సనుకులజ లనియు రాముని పరిచారికలును సంతసంబునఁ ద్రుష్టుచుండ నీకోడండ్లు మూల్గుచుండదురనియు సర్థముగ్రహింపవలయును.

(3) శ్లో. పితుర్ని దేశం నియమేన కృత్వా, వనాన్నివృత్త శ్చరిత వ్రతశ్చ
స్త్రీభిస్తు మన్యే విపులేక్షణాభి, స్వం రంభ్యసే వితభయఃకృతార్థః.

సుం - ౨౮ న.

చం జనకునియాజ్ఞచొప్పునఁ బ్రశస్తగతిన్ వనవాసదీక్షఁ దీ

ర్చి నగర మేగి ధాత్రి కభిషేకముఁ గైకొనుచుం గృతార్థత్వ

జనవున వారిజాతదళఃచారువిశాలవిలోచనాభితో

నెనయిక భీతిలేక రమింపుచెడ వంతుఁ దలంతు నువ్రతా, సుందర-23౦ వ.

అనునీసీతావాక్యముచలన రామునకుఁ బెక్కురుభార్యలు గల రని.

సమాధానము. ఇది తనయచంతరము రాముఁడు మరిల వివాహముచేసికొను ననునభిప్రాయముచే జెప్పఁబడినది భవిష్యత్తును గుఱించినగూఁడావాక్యము భూతమునం దనన్వయింపదు. ఇది తమయచంతరము తమసొమ్ములెవరు పెట్టుకొందురో? తమచీరలెవరు కట్టుకొందురో? తమభర్తలతో నెవరు రమింతురో? యని దుఃఖించు స్త్రీలస్వభావమును దెలుపఁ జెప్పఁబడినది. పారిజాతాపహరణమున సత్యభామావాక్యములఁ జదువుఁడు. అయోధ్యాకాండంబున రాముఁడు చిత్రకూటంబునఁ దన్ను దగ్ధింప వచ్చినభరితునిఁ గుశలవ్రశ్న మడుగుటయందు

శ్లో. కచ్చిత్తే సఫలా దారా

యని యడుగుటచే బహువచన ప్రయోగకారణమున భరితునకుఁ బెక్కురుభార్యలున్నట్లు లగ్ధముకాదా యందులేమో యట్లు కానేరదు. దారా యనునది నిత్య బహువచనాంతము. ఏకవ్యక్తివిషయమునఁ బ్రయోగించినను దారా యనిసంస్కృతమున బహువచనరూపమే ప్రయోగించవలయును. ఈయొకశబ్దమే కాదు. ఇట్టిశబ్దమేదైన సరియ ఈప్రయోగములఁ జూడుఁడు.

i ఇమే నో గృహః తద్భానత్ ప్రవిశామి ము. రా.

ii స్వప్రాణేశ్వరనర్తనార్థ్యకటకాతిధ్యగ్రహయోత్సుకం
పాథోదం నిజకేళిసాధశిఖరా దారుహ్య యత్కామినీ
సాక్షాదపురసో విమానకలితవ్యోమానవవాభస
దన్నప్రాసనిమేషనుభ్రతరసాయాంతరసాదధ్వని. నైష.

ఇంతయే? ఈవిషయమై రామాయణమున నెక్కడ స్పష్టముగఁ జెప్పబడ లేదా యందులేని యీవాక్యములఁ గనుఁడు.

(1) శ్లో. మంగళై రుపసంపన్నో, వనవాసా దిహాగతః

పథావ్విచ మనునిశ్యం శ్వం, కామా సంవర్ధయాహి భో. అయో-౨౫ స.

తెనుఁగున ౭౫౨-వ పద్యముఁ జూడుఁడు.

ఇందుఁ గౌసల్య తనకొక్కతెయే కోడలని యేకవచనప్రయోగముచేఁ దెలిపెను

(2) కల్యాణై రుచితం యుత, త్వరివ్యక్తం మయైవ తు

శ్రవ్యాదై స్తద్భరీం తే, నూనం విపరికృప్య తే. యుద్ధ - 3౨ సర్గ.

తే. సారఘనసారసమ్మిశ్రచందనముల

నవ్యభూషణముల నొప్పి * నాయొక్క

యంకపాలి సుఖందు మే * నయ్యొక్క

గృహములపాలఁబడి యునా * సృజనతంస

యుద్ధ-౩౮౬.

ఇందు 'మయైవతు' అని సీతాదేవి రామునిఁ గోరించుకొనునది తానొక్కతెయే యని చెప్పుచున్నది.

(3) శ్లో. నఖివ్యద్యైవ సామిత్రే, జీవితం జాహ్నువీజలే

త్యజేయర రాజవంశేస్తు, భర్త్యే పరిహాస్యతే. ఉత్తర - ౪౮ స.

రాజవంశః=రాజసంతానః - పరిహాస్యతే=విచ్చిద్యేత-మయిగర్భస్యవిద్యమానత్వాదితి శేష యని వ్యాఖ్యాతలు.

కం.నామగనిరాజవంశము, భూమిపయిఁ ఛిన్న మగుచుఁ * బోవదయేని

సామిత్రీ జాహ్నువిలో, నామేను త్యజింపకుందుఁనా యీత్రుటిలోన్. ఉత్త-౯౬౬.

లక్ష్మణుఁడు సీతాదేవిని గంగాతీరమున రామాజ్ఞచొప్పున విడిచినప్పు డామె చెప్పిన వాక్యము. రామునకుఁ బెక్కురుభార్య లుండినను రాముఁడు మఱియొక వివాహముచేసికొను ననియైన ద్రైవముండినను సీతాదేవి యిట్లు చెప్పుటకుఁ గారణము లేదు.

(4) శ్లో. కాంచనీం మమపత్నీంచ, దీక్షాయాంజ్ఞాంశ్చ కర్తవీ

అగ్రతో భరతఃకృత్వా, గచ్ఛత్వ్రేమహాయశాః. ఉత్తర-౯౦ స.

అనురామునివాక్యమువలన బంగారుబొమ్మను భార్యాప్రతినిధిగా నుంచుకొని రాముఁ డశ్వమేధము సలిపియు తొలిసెడిని. ఇతరుభార్యలున్న నిటుచేయ నే?

(5) శ్లో. స సీతాయాః పరాం భార్యాం, నత్రే స రఘునందనః

యన్మేయజీవ పత్న్యర్థం, జానకీ కాంచనీ భవతే. ఉత్త-౯౯ స.

కం జానకిని గాక వేటాక, మానవతి నరింపఁ దయ్యె * సహితవ్రతుఁ డ

న్యూనంబుగఁ గార్తవ్యుఁ, జానకియే భార్యజన్మజన్మమునందుఁ. ఉత్త-౧౫౪౨.
అచువాల్మీకివాక్యము పూర్వపక్షవాదము నిర్మూలించు చున్నది.

(b) ఉత్తరరామాయణంబుననే భృగుశాపమువలన నిష్ఠువు భార్యావియోగ మనుభవింప రాముఁడైపుట్టిన ట్లున్నది కదా. భార్యలు పెక్కురుందురేని యాశాప మెట్లు రాముఁ డనుభవించినటు లగు?

ఇట్లులే వాలివధవిషయమున రామునిగుణము దోషసహితమని కొందఱు అభి ప్రాయపడెదరు. ఈవిషయమై నాకుఁ దోచిన సమాధానము వ్రాసెదను. రాముఁడు బుద్ధిమంతుఁ డగుక్షత్రియుఁడు. దీని నెవ్వరుఁ గావన రని నమ్మెద. ఇట్టిరామునకుఁ దొలుతఁ గబంధుఁడు సుగ్రీవునితో స్నేహము చేయు మనియు, నతనికిఁ దెలియని ఘటము లోకమున లేదనియు, నతఁడు వానరులను బంపి నీభార్యయునికిఁ దెలిసికొనఁ గలుగు నని చెప్పి స్నేహము కుదురునా యనుసందేహము పోవ నతఁడు నీవలె గట్ట దశయం దున్నాఁడు, సమానదశయం దుండువారికి స్నేహము కుదురును గావున నీ కతనితో స్నేహము కుదురు నని చెప్పెను (ఆర. ౭౨-వ సర్గము ౧౨౨౬-వ పద్యము మొదలు) ఆమాటయందు నన్నక ముంచి రామలక్ష్మణులు సుగ్రీవుతోఁ జెలిమిఁజేయఁ బంపాతీరముఁ జేరి రాముఁడు లక్ష్మణుని సుగ్రీవునిమిత్రమై పొమ్మనుచుండు సమయము లోనే సుగ్రీవునిచేఁ బంపఁబడినహనుమంతుఁడు వచ్చి సుగ్రీవునివృత్తాంతముఁ దెలిపి వారిని సుగ్రీవునొద్దకు నెత్తికొని పోయెను. అచ్చట రాముఁడే సుగ్రీవుశరణుఁ జొచ్చెను. అగ్నిసాక్షిగాఁ జేతిలోఁ జేయి వైచి రామసుగ్రీవులు మిత్రులైరి. అప్పుడు రాముఁడు సుగ్రీవుతో

శ్లో. ఉపకారఫలంమిత్రం, విదితం మే మహాకపే

వాలినం తం వధివ్యామి, తవభార్యాపహరిణమ్.

అనిప్రమాణముచేసెను. దీనినే,

శ్లో. ఉపకారఫలంమిత్ర, మపకారోరిలక్షణమ్

అద్యైవ తం హనిష్యామి, తవభార్యాపహరిణమ్.

అని రెండుమూఁడు మారులు చెప్పెను. దీనివలన వాలిని గుఱించి రాముఁడు మన స్సులలో ననుకొన్నవి రెండు, (1) మిత్రునకుఁదోడ్పడి వాలినిజంపుట, (2) వాలిం జం పుటకుఁ గారణము సుగ్రీవుభార్య నతఁ డపహరించుట. ఇట్లు స్నేహము కుదిరిన పిమ్మట సుగ్రీవుఁడు వాలిబలపరాక్రమములఁ దెలుపుకథలను జెప్ప నారంభించెను. ఆ చెప్పుటలో

శ్లో. తమేవ ముక్త్యా సంక్రుద్ధో, మాలా ముత్తిష్య కాంచనీమ్

పితృదత్తం మహేంద్రేణ, యథాయ న్యవత్థిత.

కి ౧౧

యని వాలి యింద్రునిచే దత్తమైన కాంచనమాలను ధరించి దుందుభిమీఁదికి యుద్ధమునకుఁ బోయెనని చెప్పెను. ఈ కాంచనమాలికనియమమై యెచ్చటఁ జెప్పఁబడిన నేమిగఁజెప్పఁబడినదో పాఠకులు హెచ్చరికతోఁ బరించి దానిమహిమ నెఱుంగవలయును. బలవంతులతో యుద్ధముతటస్థించినపుడంతయు వాలి దానినిధరించియే పోవుచుండెను. దానిగుణ మేమనః ఎదుటివానిబలము నాకర్షించి తన్నుధరించినవాని బలమును గాపాడుశక్తి దానియందుండె నని గుణవర్ణనమువలనను వాలి కట్టివరముగల దనుప్రతీతిచేతను దెలియ నయ్యెడిది. కావుననే వాలి దానిని సుగ్రీవుని కిచ్చునపుడు,

శ్లో. ఇమాంచ మాలా మాధస్య, దివ్యాం సుగ్రీవ! కాంచనీమ్

ఉదారా శ్రీస్థితా హ్యస్యాం, సంప్రజహ్య స్తృతే మయి.

౨౩ స.

సుగ్రీవా! దేవదత్తమైన యీకాంచనమాల గ్రహింపుము. నేను మరణించినంతట నీది నిస్సారమై జయలక్ష్మినిచ్చుశక్తి పోయినదగునని చెప్పెను. ఈ మాలిక వలననే వాలి రామునిబాణముచేఁ గ్రిందఁబడియుఁ జావకుండెను.

శ్లో. భూమా నివతీతస్యాపి, తస్య దేహం మహాశ్శయః

సశ్రీ ర్జహాతి సప్రాణా, నతేజో నపరాక్రమః

శక్రదత్తా వరా మాలా, కాంచనీ వప్రభూషితా

దధార హరిముఖ్యస్య, ప్రాణాం స్తేజశ్చయంచన

సతయూమాలయా వీరో, హైమయా హరియూధనః

సంధ్యానుగతపర్యంతః, పయోధరభివా భవత్.

౧౭ స.

అని మాలాప్రభావముచేతనే వాలికిఁ బ్రాణముగాని కాంతిగాని పోకుండె నని చెప్పఁబడి యున్నది. కాకున్న రామబాణము దగిలి ప్రాణముతో నుండినవాడు వాలిగాక మఱెవ్వరు? లక్ష్మణుడు తన్నుఁ జంపునేమో యని భయపడి సుగ్రీవుడు దీని ధరించి లక్ష్మణు నెదుటికి వచ్చి యతఁడు శాంతుఁడైనకారణముచే యుద్ధప్రసక్తి లేమి నీమాలికను దీసివైచె నని తెలియవచ్చెడిది.

శ్లో. తస్మిన్నతిగృహీతేతు, వాక్యే హరిగణేశ్వరః

లక్ష్మణా త్సుమహత్రాసం, వస్త్రం క్షిన్నమివాత్యజత్

తతః కంఠగతం మాల్యం, చిత్రం బహుగుణం మహత్

చిచ్ఛేద విమద శ్వాసీ, త్సుగ్రీవో వానరేశ్వరః.

3౬ స.

ఇంతియ కాక యుద్ధకాండమున ౨౦-వ సర్గమునందు శుకుఁడు రావణునకు సుగ్రీవునిఁ జూపి

శ్లో. యస్యైషా కాంచనీమాలా, శోభతే శతపుష్కరా
కాంతా దేవసుచుష్యాణాం, యస్యాం లక్ష్మీః ప్రతిస్థితా
ఏతాంచ మాలాం తారాంచ, కపిరాజ్యంచ శాశ్వతమ్
సుగ్రీవో వాలినం హత్యా, రామేణ ప్రతిపాదిత.

యనిచెప్పెను. ఇట్లులే యిక్కడ గొని పోయి గలవు. ఇ వన్నియుఁ జక్కఁగ నాలోచించిన నిది యొక్కగొప్పప్రభావము మామూలిక యని స్పష్టపడఁ గలదు. సుగ్రీవుఁడు వాలిమాలికగుఱించి చెప్పఁగనే రాముఁడు దానిగుణము గ్రహించి దానికిఁ బ్రతివిధాన మాలోచించుకొని యుండెను. ఈవ్రతకారము వాలింజంపుటకుఁ గారణము, సదుపాయము నాలోచించుకొనినవాఁడై తొలిసారి యుద్ధమునకై సుగ్రీవుని తోఁగూఁగ బోయెను. కాని వాలి యప్పుడు మాలికధరించి రాలేదు. ఆకారణంబున వాలిసుగ్రీవులకు భేదమును రాముఁడు కనిపెట్టలేఁ జయ్యెను. వాలి రెండవసారి మాలధరించి వచ్చినట్లు స్పష్టముగఁ జెప్పఁబడినది.

శ్లో. సుగ్రీవోపి త ముద్విశ్య, వాలినం హేమమాలినమ్

శ్లిష్టముష్టిం సముద్యమ్య, సంరభతరిమాగతః.

౧౬ స

రామున కీమాలికనధఃకరించు శక్తి లేదాయెనా యని యిచ్చట నొకసందేహము కలుగవచ్చును. రాముఁడు కేవలమనుష్యుఁడని యుందితిగా యింద్రనత్తమై సుహాసుహినుగలదాని నభిక్రమించు రాముని శక్తిలేదనియే చెప్పువలెను (Mesmeric amulet ను దిరస్కరింప నేర్వఁడు శిష్టుఁడు). రాముఁడు భగవంతుఁ డని యంటిరా బ్రహ్మవాక్యమును బరిపాలింప నింద్రజిత్కుమాయకు లోపపలసివచ్చినట్లును, యమఁడు రావణుపై యనుచండమును బ్రయోగింపనట్లు నొకదేవత యిచ్చినవరమును మఱియొకదేవత కాపాడవలయును గనుక నింద్రుఁడొచ్చినదానిని రాముఁడు వ్యర్థపఱుపరాదు. ఈకారణముచేత రాముఁడు దానియెదుటికిఁ బోఁ జయ్యెను.

వాలికి ద న్నేకారణముతో రాముఁడు చంప నుద్దేశించినది తెలియదు. కావుననే తారతో ధర్మాన్నిడగురాముఁడు నన్నెలచంపు నని చెప్పి యుద్ధమునకు వచ్చెను. ఈకారణముచేతనే రాముని నిందించెను.

ఇప్పుడు రాముఁడు వాలికిఁ జెప్పినసమాధానమును జూతము.

సీ నీవు పాలించుచున్నతెగఁగారిని, పైఠానకు శాసనమా • వగును గాడె?

గుప్తశిక్షణమును • శిష్టరిక్షణమును, బృథివీకుసుమ నెందు • విధియ కాడె?

యరుజునిభార్యాగృహము లాదిఁ గొని వానిఁ, గట్టవస్త్రముతోడ • నెట్లలేడె?

శిష్టునిగృహము • కనిలినవానికి, శిక్ష పడెడిది • చెప్పఁబడినది?

ఆ. యతనితోఁ నేను ♦ నగ్నిసాక్షికముగ

జెలిమిఁ జేసి హితము ♦ సేయుటకును

బ్రతినసేయ లేదె? ♦ వల్కి బొంకఁగఁ జన్నె?

యే దసత్య మిందు ♦ నెఱుంగఁ జెప్పు?

కం.సన్నతధర్మోపేతము, లిన్నిమహాకారణముల ♦ వృక్షచరేంద్రా!

నిన్ను వధించుటె ధర్మం, బన్నెఱిఁ దలపోయుమా మహాబలశాలీ!

అని వాలి నధ్యుఁ డనుట సిద్ధాంతకరించెను.

ఇట్లు వాలి నధ్యుఁడే యైనచో వాలిని జంపుమార్గ మెయ్యది యని యాలోచింపవలయును. ఒకఁడు నధ్యుఁడే యైనపుడు వాని నెల్లుచంపిన సేమి? చాటుగ నుంి చంపుట రామునంతటివానికిఁ దగ దని తలంతమా యన

(1) మాలికాప్రభావ మొకటి యాలోచింపవలయును. అది యటుండ

(2) వాలి రామలక్ష్మణులను సచివయుక్తుం డగునుగ్రీవునిఁ జూచి భయపడి కిష్కింధలోనికిఁ బరువొకై ననుకొంచును. తరువాత జరుగవలసిన దేమి? సుగ్రీవాదులకుఁ గిష్కింధలోనికిఁ బోవ ధైర్యము చాలదు. రాముడో

క్లీ. చతుర్దశసమా సౌమ్య, గ్రామంవా యదివా పురిచె

స ప్రవేశ్యామి హనుమన్, పితుర్ని ధైర్యపాలకః.

.93 స.

చం జరకునియాజ్ఞఁజేసి దొరఁజాలను బట్టుమునేని పల్లనే

హనుమఁ చత్తు శాస్త్రములు.....

కిష్కిం. ౧౦. ౬౬౫.

యని చెప్పిపట్టు కిష్కింధలోనికిఁ బోవ నునుపడును. అప్పుడు ౧౪ సంవత్సరములు దాటువఱకు రాముఁడు ఋశ్యమూఁకులకు నుండఁబడినవాఁడే నదా. తరువాత మాత్రము వాలి దొరకు నని యేమి నిశ్చయము. పానివంటఁ బరువొటకు రామునకు సాధ్యపడునా? అట్లు కాదని

(3) రామునిఁ జూడఁగానే వాలి యతని శరణుఁబొచ్చె నంచును

క్లీ. మిత్రభావేన సంప్రాప్తం, సత్యతేయం కథంచన

దోషో యశ్యపి తస్యన్య, త్సతా మేత దగర్హితమ్.

తే. మైత్రి భావించి తాన సంప్రాప్తయ్యెను, వాని నేమిలేని చేపిడువాఁడఁ గాను వానియెడ నుండ నేని సేదేనిదోష, మద్ది గర్హింబు గాదు సదాభులకును.

క్లీ. నకృతేన ప్రసన్నాయ, తవాస్థితచ యాచతే

అభయం సవ్యగూతేభ్యో, చదా మ్యశశ్వశం మమ.

కం.నీవాఁ డని యొకపరియే, నేవాఁడే శరణు వేఁడఁ జేసి సకలభూ

తావళి నభయంబును నే, వావిరిఘటియింతు నిదియఁ జేత మగునాకున్. ౩౮౫
అనువ్రతము గలరామునికిఁ గర్తవ్య మెద్ది?

వధుని రక్షించి, మిత్రునకు ద్రోహముఁజేసి, యసత్యవాది గావలయునా?

(4) వాలి రామునితో విరోధించి రావణప్రక్కనఁ దనసైన్యముతోఁ బోయి
చేరు ననుకొందము. రావణునకు వాలికి నగ్నిసాక్షి కమైత్రి గలదు. అప్పుడు సైన్య
హీనుఁ డైననుగ్రీవుఁ డెమిచేయఁగలఁడు? రామునికార్యముగతి యేమి?

వాలి క్రోతి. ఇది వాలి యనుశబ్దమే తెలుపుచున్నది. క్రోతి యనిన
నిప్పుడు మనము చూచుక్రోతి గాదు. వాలముగల యొకజాతి మనుష్యుఁడు. ఈజాతి
వా రిప్పటికిని గొందఱున్నట్లు తెలియవచ్చెడి. ౧౯౦౪-వ సంవత్సరము సెప్టెంబరు
౩-వ తేది హిందూపత్రికయందు,

"A German traveller claims to have discovered in the forests of Borneo a people who still wear the tail of our primitive ancestors. He does not write from hearsay; he has seen the tail. It belonged to a child about six years old, sprung from the tribe of Poenans. As no body could speak the poenan tongue the youngster could not be questioned; but there was his tail sure enough, not very long, but flexible, hairless and about the thickness of one's little finger. The Poenans are reported to be very simple honest folk, with a child-like system of barter. They deposit in public places the goods they wish to exchange, and a few days later they find there the equivalent they desire. No body dreams of stealing. This is almost as remarkable as the vestige of the ancestral tail."

దీనివలన వాలిలోనగువా రిట్టిజాతివారనియు, నాకారముచే వీరు మనుష్యు
లలోఁ జేర్చబడక క్రోతులలోఁ జేర్చబడి రనియుఁ దెలియునది. తోక లేనిక్రోతు
లను మనుష్యు లని చెప్పముగదా? కావున వాలిని (వాలిచెప్పుకోస్తట్టు) రాముఁడు
మృగమనుటయం దేమితప్పు? ఇంకను నావాచమును దెచ్చినవాఁడు వాలియే కాని
రాముఁడు కాదు కదా. మృగమును నిష్కారణముగానే త్రొక్కియుండు నానావిధ
ములఁ జంపవచ్చును ఇంక వధుఁడుగా నుండినపుడు మృణున నుండిచంపిన
దోషమా? కావున "ఇంగితజ్ఞాత్వకోసలాః" యనువిరుదుగల రాముఁడు ధర్మమార్గ
మును విడువక తనకార్యమును మిత్రకార్యమును సాధించెనని తెలియునది. "రామో
విగ్రహవాణధర్మ" యనఁబడినరాముఁడా యధర్మమునకుఁ బాల్పడును? అట్లులైనచో,

శ్లో. ధర్మాత్మా సత్యసంధశ్చ, రామో దాశరథి ర్హరి

సానుషే చావ్రతిశ్చోన్ము, శృణ్వేఽం జహి రాసశివే

తే. సారథర్హతుఁడును సత్యసంధుఁ డేని
రామచంద్రుండు దశరథఃరాజసుతుఁడు
పౌరుషముచను నప్రతిఃద్వంద్వఁ డేని
శరమ! యీరావణాత్మజుఁ డ సంహరింపు.

అనునది యెట్లుసాగ్ధకమగును? ఇది రామాయణమునకు మూలమంశ్ర మెట్లుగు?

వాలితో శ్రీరాముఁడు “భరతస్తుమహీపాలో, వయంశావదేశవర్తినః” కి-౧౨ న
యనిచెప్పినమాట సమయోచితముగఁగల్గింపఁబడినదనియు నయోధ్యాకాండమునఁ
జెప్పఁబడ లేదనియుఁ గొందఱు తలంచెదరు. అట్టివారు రామునకు మానులకు జరిగిన
సంవాదభాగము (ఆరణ్యకాండమున) చదువుటే కాక రాముఁడు ఖరునితోఁ జెప్పిన

శ్లో. పాప మాచరతాం ఘోరం, లోక స్యా ప్రియ మిచ్ఛతామ్

అహ మానాదితో రాజ్ఞా, ప్రాణా హంతుం నిశాచర. ఆ ౨౯.

ఆ. పాప మాచరించుఁపాపాత్ముల భవనాహితార్థులైన యట్టిఖలుల

సంహరించుటకును ఁజననాఘిచే నాజ్ఞ, బొందివచ్చినాఁడఁ ఁ నిలనుదిండి.

యనువాక్యమును గూడ స్మరించునది.

వాలినుగ్రీవులు వైరులై యుండ నుగ్రీవునిమాటనే సమ్మతియొప్పరిని విచా
రింపక ప్రతివాది నడుగక వాలిని రాముఁడు చంపుట న్యాయమా? యని కొందఱు
సందేహింతురు. తనభాగ్యము వాలి హరించి నాఁడని సుగ్రీవుఁడు చెప్పటకు ముందే
“నానృతం వష్యతే వీరో, హనుమాన్ మారుశాశ్మజ” యని నన్యకము సంపాదించు
కొనిన హనుమ “సహిరాజ్యాశ్చిరీభ్రష్టః, కృత నైశ్చ వాలినా, హృశదాగో నైశ్చ
త్యక్తోభ్రాతృ విసికృతోభృశ” మ్మనిచెప్పెను.

శ్రీరాముఁడు సంధ్యావందనము, దేవతార్చనము, విగ్రహారాధనము, వ్రతా
నుష్ఠానము లోనగు నిత్యనైమిత్తికకర్మములన్నియు శ్రద్ధతోఁ జేయుచుండినవాఁడు.
ఉద్దేశింపఁబడినపట్టాభిషేకదినమునకు ముందటిరాత్రి వ్రత మనునెవమున నాహా
రము గొనఁడయ్యె. పట్టాభిషేకదినమున నాయంతనమునఁ దహసాతీరముఁ జేరి స్రోత
పవాస మని జలఘనముఁ జేసి యూరకుండె.

శ్లో. అద్భిరేవతుసామిత్రే, వత్సాన్య మప్యనిశా మిమామ్

ఏతద్ధి రోచతే మవ్యాం, వనేపి వివిధే సతి.

ఆ. ౪౬. స.

మూఁడవనాఁడంతయుఁ బయనించి సంధ్యాకాలమునకు గంగాతీరముఁ జేరి
తీర్థోపవాస మని గంగాజలముఁ గ్రోలి పడుండెను. తాను స్వయముగఁ దనయింటి

లోని విస్తృతతనంబున లక్ష్మీనారాయణుల బూజించుటకాక దైవభక్తిచే బట్టుకము లోని దేవాలయముల కప్రసక్తికముగ నైనఁ జూచువవాఁడు కాఁడు.

భూమిమీఁద బుట్టినమనుజుఁడు

౧ సమస్తధర్మములు జ్ఞాత్రమానుగారముగ నాచరించుట

౨ సమస్తమునం దనురాగమునవలె కేవలభగవత్కైంకర్యమందే కాలము గడుపుట

౩ భగవంతునకుఁ దరతంత్రుఁ డై యనఁగా దాసుఁడై వర్తించుట

౪ భాగవతసేవ సేయుట

యీనాలుగువిధములఁ దొంగిలెయును

ఇందు మొదటిది రాముఁడు స్వీకృతమొనముచే బోధించెను. రెండవది లక్ష్మణుఁడు, భగవత్పరతంత్ర్యమును భవతుఁడైన, భాగవతపరతంత్ర్యమును శత్రుఁ ఘ్నుఁడును లోకమునకు నేర్పిరి.

సుగ్రీవునిచర్యయం నతఁడు తనకుఁ దెలిసినరాముని గుఱించి తన కేమియఁ దెలియ దని చెప్పటయం దశనిమేధయు మైచివిధములు జక్కఁగ గమనింపవలయును. చక్కఁగ నాలోచించనిచో సుగ్రీవుం డసత్యవాది మిత్రద్రోహివలె నగపడును.

హనుమంతునిచర్య మిక్కిలి పాద్యరికతతో జడపడవగినది. ప్రాయశఃముగ నాలోచింపఁగలిగినప్రతివాక్యమునందే కాక మానమునందు విశేష మాహింపవలసి యుండును. అందు ముగ్యముగ నుండుకాంక్షమునం దశనివ్రతభి చక్కఁగ వర్ణించి బడి యున్నది లంకనుండి మరలినచ్చి వానియొక “వృష్టాసితా” మాడబడె నీత యని చెప్పటకును శ్రీరామునితో “నియతయతదేవ” యని చెప్పటకుఁ గారణము నానందక్రమముసావ్రీస్యము యెఱింగించునది రావణునిదప్పభుత్వవిషయమై యిదివఱకే కొంచెము చెప్పబడినది. రాముఁ డిందియజతుఁడు. ఇంద్రియజతుఁడెంతవంశిత్వజ్ఞునను భగవదనుగ్రహమునకుఁ గొన్పఁడు కానినఁ డని రావణచర్య వలనఁ దెలియవగు. కుంభకర్పణం పాంచభౌతిక మైనదేహమే షరమాగ్ధమని యెంచి దానిఁ బోషించువాఁడు. దేహదేవత కుండలూనినగుణము లన్నియు పీనియందుఁ గలుపు. ఇట్టిలోకాయులికుఁడు (Materialist) ను భగవదనుగ్రహమునకుఁ బాత్రుఁడు కానేరడు. ఇతఁ నెట్టివాఁడు భగవత్కైంకర్యం బాత్రుఁడనఁ జక్కముచే నెట్టివాఁడనను దుష్టసాంగత్యము నదలి భగవంతుని శరణుజొచ్చి సేవించువాఁడని విభీషణువృత్తాంతమున నెఱుంగఁదగు. ఇంద్రియజ్ఞుఁడెవ్వఁడు కొంచెలు విభీషణుఁడు భ్రాతృద్రోహి యని భ్రమింతురు. తత్వము విచారించిన నది యసత్యమని తెలియవచ్చును. స్త్రీల

యందు ముఖ్యురాలు సీతాదేవి. ఈమె లక్ష్మీదేవి యగుటచే లోకమాతృత్వము, పాతీత్రత్వము, కరుణాస్వరూపత, లోసగుగుణము లె ట్లెట్లు కనబడిచినదియు, “సహధర్మచరీతన” యను జనకునివాక్య మెట్లు సత్యపఱచినదియు, స్త్రీస్వభావమును లోకమున కెట్లు బోధించినదియు, నివియెట్లు మనస్సునకుఁ దెచ్చుకొనవలయును.

శ్లో. ప్రణిపాతప్రసన్నాహి, మైథిలీ జనకాశ్లాభా

కం. ప్రణతిప్రసన్న జానకి

యని రాక్షసులచేతను గొరివింపఁబడి ‘నకశ్చిన్నావరాధ్యతే’ యవరాధముఁ జేయఁబట్టి యతఁడుం గలఁడే యని చెప్పినమహాదేవి నిష్కారణముగ నిరసరాధిని లక్ష్యము దూషించి తా సనేకస్థములకుఁ బాల్పికినిది స్త్రీస్వభావము సాధుదూషణఫలము లోకమున కెఱిగించుటకే యనియు, దత్తావృథమున భర్తృసంకల్పము నెఱవేర్చి సాయ పడుట కనియుఁ దోచెడిని. ఉద్భరకాంక్షమునందలి యూమచరిత్ర యవశ్యపరసీ యము ఈవిధముగ సముద్రమును నాచగింజతో నణఁచిస్కర్మ లిగొప్పవిషయము సంజ్ఞిపించితి. విశేషములు నాయుపాధిము యచింతురుగాక.

పూర్వనాగిరికి.

నాగరికత యనునది వేషభాషలచేతనే కాక చక్కనిపండితీయతను దెలియఁ దగి యున్నది. అనార్యుఁ డనార్యు, యనునవి కేలనిందావాచకములుగ రామాయణమునఁ బ్రయోగింపఁబడి యున్నవి. జనులు శుచిఃసంతానము, సత్యవాదులు, సవ్య ఛిచారులు, సదాచారసంపన్నులని పెక్కుచోటుల వక్కాణింపఁబడి యున్నది.

అయోధ్యాకాంక్షమున ౧౭౦౪-వ పద్యముమొదల నరాజకత్వదోషము స్థితి పఁబడి యున్నది. అది చదివిన రాజున్నప్పటియయోధ్యాజనులస్థితియు రాజు లేని యెడలఁ గలుగునట్లము దెలియ నగు. అందులకు

కం.ధారిణి యరాజకముగాఁ, గూరిమిఁగై నేత గొప్పఁ † గొమరెలు గొమరుల్

సారారామంబులను బ,చారములఁ సౌఖ్యవడరు † సాయుష్షములఁ

కం.ధారిణి యరాజకముగా, స్వారిం జనఁబోరు సతులు † వల్లభయుత లై

తేరులపై వరసుమనో,వారాపయంబుగొఱకు † వసభూములకుఁ

అనునీపద్యములయర్థమునకు నిప్పటివారు చెన్నపురిసముద్రతీరంబున ననాదుల సాయుష్షముల విహరించుచిధమునకుఁ దారతమ్య మున్నఁ జూడఁబడి. అయోధ్యకు సమీపమున సముద్రములేమి నుగ్ధానముగాఁ గ్తిపఁబడినవి.

సుందర కాండమున సీతా దేవి విలపించుటచుండు

శ్రీ. నూనం మమాంగా స్యచిరా దనార్యః

శాస్త్రజ్ఞుల ఘోషాన్ని రాక్షసేంద్రుఁ

తెస్సెన్ననాగచ్చి లోకనాథ్

గర్భస్థదంతో రివ శల్యాకృంతః.

౨౪ న.

మాసిని, దుగ్భిరతేజుడు రాముడు నన్నిటఁ • దూర్జను చూడఁగ రానియెడల

నీర్మలకోపముతో గడు వేగిన • నిమరశాతకృపాణములన్

గృహమున మరణించినజంతువు + కంఠం శస్త్రచికిత్సకుఁడు

స్వీకృతము - ఘటియించు గర్భిణి రజస్వినీచరుఁ డ్దోడక కోయు ననున్.

సీనియర్ నాథులు శస్త్రచికిత్సయం దంతయభివృద్ధి జెందియుంజిన్ తెలి

య: ను,

నా సమయ సేతువు కట్టబడినప్పుడు,

సో. పర్యతాంశ్చ ముత్పాప్య, యం పృ పరిచహన్తిచ

సాక్షాత్కారమునకు రిచలై, స్పహనా జామిన్లకు 40- గు. 11.

ఆ అందుఁ గప్పులు గొందఁ దఁ జూపుమిఁజేత

కొంపగిమూలఁ బుత్తీకి • దండియంక్రందము

నునిచి తెచ్చి రప్పు • దుదధికడకు.

పంచామృతము. గుధర్ గుధల్ గుభి ల్లసంగఁ ♦ గొంజ్-తెల్ల నంజి, గా

సభాపతిగారి బహిష్కరణ, వ్యతిరేక సత్వములు

గడ్చిరి లక్ష్మింగ నుండియల్ చిగ్గాబ్బడంగ, బిందువుల్

సభంబునం జివాలునన్ ఘనంబుగన్ నటింపంగన్.

ఇది చదివినఁ జెన్నపురియందలి నావాశ్రయము (Harbour) కట్టుటకై గోడ
ఒండొం తేచ్చుచుండునయంత్రములు స్పష్టికి గాక తప్పువు.

జ్యో. అగాధా గ్రహసంస్కర్షణ, పరిభా మీననేవితాః

ద్వైతేషు తాసాం చత్వారి, స్పంశ్రమాః పరమాయతాః

యం ^{ప్ర} దుపేతా బహుభి, ర్హాన్తి ర్హాపంక్షిభిః

శ్రావణం తే సంక్రమాంత్ర, పరస్మైగాగ్మే సతి

యంత్రాన్ని సై రవక్రీయ స్థితి, పరిభాసు సమంతతి:

గావ్-కా పే పాపలా స్వస్థాన, శ్చ త్వాం సుపహంబిత

శ. శా. చరిత్ర, విజయ మహాసభ

తత్రేషూపలయంత్రాణి, బలవంతి మహంతిచ
ఆగతం పరస్యైవంతు, తస్మై ప్రతిహస్యతే
ద్వాదశేష సంస్కృతా భీమాః, కాలాయనమయా శ్శితాః
శతశో రచితా వీరై, శ్శతఘ్నో రక్షసాంగణైః
సౌఖ్యశ్చ మహాంస్తస్యాః, ప్రాకారో దుష్ప్రధన్యః
మఃపిద్రుమవైహార్యః, ముక్తావిరచితాంతరః

సర్వతిశ్చ మహాభీమా, శ్శీతతోయవహా శ్శుభాః యుద్ధ - 3 స.

సంక్రమము లనగా నిష్ఠము వచ్చినపుడు వ్రాలుటకు లేవ నెత్తుట కను
కూలముగ నుండునట్లు లగడలపై నిర్మించబడినదారుసేతువులు (పలకల వంటెనలు.)

ఉ. అంతలి యశ్శయంత్రముల • నాగతశాస్త్రవ్యసైన్య మంద వే
న్త్రుందు, శతఘ్నకల్ తఱచు • రాక్షససంఘవినిగ్గితంబు లై
క్రందుగ ద్వారదేశముల • గ్రాలుచు నుండు, సువర్ణసన్నదీ
బృందవిహారజాంతిరతః భీమసువప్రము దుష్ప్రధిర్నమా. యు-32.

సీ. ఆపురిచుట్టు మహాభీములు గ్రాహ,రంతముల్ శీతలఃవారి మిగులఁ
గన్తంబు లగును సఃగాధంబు లగుదు సఃశక్తహృష్టను మీనఃకాండయుక్తి
ద్వారంబులందు యంఃగ్రాహములు చాల,నికపు తావంతెనల్ వెలయు నాలు
గచొట్టఁ గలవు మఃగృహంబు లా,పలకలనం తేనల్ పరుల సేన
తే. వచ్చునప్పుడు రక్షించు • బ్రహ్మంబు, వాని యంగ్రాశిబలమునఃఃబరిఖలోన
విడుచుచుందురు; &c. &c. 33.

లంకయందలి దుర్గములగుణించి హనుమంతుఁడు రామునితోఁ జెప్పినసందర్భ
మున నీపద్యము లున్నవి. ఇప్పటి హా.బా.కోటలపిఠానముఁ బరికించినవారి కివి
స్పష్టముగ నర్థ మగును.

స్త్రీలు విద్యానతులుగి సున్నట్లు గామాయణము సూచించు చున్నది. విద్య
యనఁగ నిప్పటివారు స్వీయమతాచార్యముల నలవరించుకొనక గృహిణికి నలయు
తెలివి నుజ్జగించి బుజ్జగించు సరకియవిద్య గాదు. తాను దసభర్త యిహమునఁ బర
మున సుఖముగ నుండుటకు సాధన విద్య స్త్రీలకు ననవద్య.

సీతా దేవికి సంస్కృతము చక్కఁగభాషింప వచ్చియుండె నని యామెహను
నుంతునితో సంస్కృతమునఁ బ్రసంగించుటచేఁ దెలియ నగు. ఇంతియ కాక యా
మెకు నీక శాస్త్రములఁ బొందిత్యముండుటయే కాక యాయుధములపట్టువిడుపులు

కూడఁ దెలిసియుండె నని తెలియవచ్చు చున్నది. వాలిభార్య తారకు నాత్పాతిక శాస్త్రము చక్కఁగఁ దెలిసి యుండెను. కైక రణమున సారధ్య మొనర్చెఁ గదా.

అంతఃపురస్త్రీలు వెలికి రాఁగూడ దని నియమ ముండినట్లు లుత్తరరామాయణ మున (౮౧౧-ప.)

కం. అట్టిజగత్పాణుఁడు నేఁ, డిట్టులు మము సంతిపురపుటెంటులవలె ని

ట్టట్టు చరింపక యుండఁగఁ, బెట్టం బెనుబాధ లెట్లు వేఁగదు మధిసా.

అనువాక్యముచేఁ దెలియ నయ్యెడిఁ గాని యిది యుక్తకాలములం దనియే యుద్ధకాండమున (౧౧౭వ.స.) రామవాక్యముచేఁ దెలియ నగు.

శ్లో. సగృహాణి సవస్తాణి, నస్తాకారాస్త్రీరస్త్రియాః

నేదృశా రాజసత్కారా, వృత్త మావరణం స్త్రియాః

న్యసనేషు సకృచ్ఛేషు, నయుద్ధేషు స్వయంవరే

సక్రమౌ సవివాహేచ, దర్శనం చుష్యతి స్త్రియాః

ప్రేమా యుద్ధగతావైవ, కృచ్ఛేవ మహతిస్థితా

దర్శనేస్యా సదోషస్సస్య, న్నత్సమీపే విశేషతః.

కం. చేలములు ప్రహరు లాలయ, జాలంబులు నిట్టిరాజసత్కృతులు తెఱవ

చాలపు చెలువలఁ గానఁగ, స్త్రీలకు సంతోషకంబు * శీలం బె చుమీ. ౨౬౪౦

కం. సమరంబుల వ్యసనముల, సమరముల స్వయంవరంబునన్ బెండ్లియెఱవ

మమతీ, యజ్ఞములందుం, గమలాక్షులదిర్శనం బకార్యం బగునే? ౨౬౪౧

కం. ఈనీత రణతలస్థిత, మాసందుఃఖమౌ బొంగి * మఱిఁగెడి నందున్

నాసవిధంబున నుండఁగ, దోసం బెయ్యదియు లేదు * దోచిన బయలన్. ౨౬౪౨

ఇవి సీతాదేవి నుద్దేశించి రాముఁడు విభీషణుతోఁ జెప్పినవాక్యములు.

ఇప్పటివా రిప్పుడు స్రయత్నించు చుండు గాకాశయాసములు పూర్వమే యున్నట్లు పుష్పకధనులనుఁ దెలియఁగను. ఇట్టివిపూర్వము మన పెన్సరునుండెనా యని బ్రాహ్మణనియింటియాపుడూడఁబోలినవాని నం దేహించుచు గావ.

రావసునియంతఃపురంబున హనుమంతుఁడు

శ్లో. నియుజ్యమానాస్సు గృహ స్సుహస్థా, స్సుకేసరా శోచీత్పలపత్రహస్తాః

బభూవ దేవేచ కృతానుహస్థా, లక్ష్మీధాపద్మనిపద్మహస్తా నుం-2౧.

కం. తమయంతఁ గరులు నునుదొంగములన్ నెఱవిరియకలును * గొలనినీ

రముఁ గొని యభిషేకంఁగఁ, గమలాంబితహస్తగ్రహణ * కమలా తిళిన్.

ఇట్టివిదిశ్రము గఁగఁగొనెను దీనిచలు శిల్ప మంతస్యగ్నియం దొండవన్ నెఱుంగనగు.

ప్రశస్తములు.

ఈలివా రసకులు రామాయణమునఁ దగుయిష్టానుసారము చిత్రకథలు గ్రాసి విడి విడి స్లోకములే గాక సగ్గములు సగ్గములే చేర్చియున్నారు. ఏ రీతికారము చేయుటకు రామునందలిభక్తియే కారణ మైనను గదలుమాత్రము వాల్మీకియాశ యమునకు విరుద్ధము లై యున్నవి. కావున సత్యమునకును దూరము లే యనిచెప్ప వలసియున్నది. ఇట్టిప్రక్షిప్తపాఠములను బ్రమాణములుగఁ జైకొని కొందఱు లేనిపోని సందేహములకుఁ బొలగుచున్నారు. అయినను వాల్మీకి ౨౪,౦౦౦వేలుగ స్లోకసంఖ్య నియమించి యుండుటయు వ్యాఖ్యాత లక్షరము లెంచి య౨౪,౦౦౦ వేలను నిర్ధారించి యుండుటయు నెంతో మేలైనది. సులోచనాచృత్రాంతము, కాలనేమి కథ, పాతాళహోమములోనగునవి యన్నియుఁ బ్రశస్తములే ఈప్రశస్తములకు ౧,౨ దృష్టాంతములు చూపఁడు.

కాలనేమికథ.

హనుచుంతుఁడు లక్ష్మణునినిమిత్తమై సంజీవనిఁ దే బోవునపు డీతనిధ విశేషము చెప్పఁబడి యున్నది. లక్ష్మణమూర్ఖు పగటిపూటచర్యగాని రాత్రిచర్యగాదు. ఏలన, మూలబలయుద్ధము సూర్యోదయకాలంబున జరగినట్లు “సనం గ్రామో మహాఁ భీమ సున్దిగ్యస్యోనయనంప్రతి” యని యుద్ధకాండము ౯౪-వ సగ్గముననున్నది. ఆసగ్గమునందే “దివనస్యాప్తమేధాగే శరై రిగ్నిశిఖోపమైః | హతా న్యేకేన రామేణ రక్షనాం కామరూపిణాం” అని దినమున నెనిమిదవభాగమున సనఁగా ౧౫ గంట కాలములో (దివనస్యాప్తమేధాగే = పాదోసఘటికాచతుష్టయే, పాదఘటికోసము హస్తాద్వయే యని వ్యాఖ్యాతలు) రాముఁడొక్కఁడే మూలబలమునంతయు నాశముఁ జేసె నని చెప్పఁబడినది. కావున నెక్కువపక్షమున నుదయము ౮ గంట లప్పటికి మూలబలము హస్తమైనవార్తకూడ రావణునికే దెలిసియుండవలయును. అంతనేన నాశనముకాఁగా రాక్షసస్త్రిలందఱు రావణుని గట్టిగఁ దిట్టి యేడుచుచుండఁగా రామాటలు విని రావణుఁడు

శ్లో. ఆర్తానాం రాక్షసీనాంశు, లంకాయాం వై కులే కులే

రావణః కరుణం శబ్దం, శుశ్రావ పరిదేవితహ.

సరు దీర్ఘ వినిశ్చ్యస్య, ముహూర్తం ధ్యానమాస్థితః

బహువ పరమక్రుద్ధో, రావణో భీరుదర్యునః.

యుద్ధ. ౬౯ స.

స్వల్పకాలములోనే యుద్ధమునకు బయలు వెడలెను. అనఁగా యుద్ధమునకు రావణుఁడు ౮ గంటలకు బయలు వెడలి యుండఁగలఁడు. టియుద్ధము దీర్ఘ

కాలము జరుగలేదు. కావున రావణుడు పగటిపూటనే లక్ష్మణ మూర్ఖుని నొందించి యుండవలెను. ఏలన మూర్ఖుడేటిసలక్ష్మణుడు శ్రీరామునిని జూచి

శ్లో. “అహంతు వధ మిచ్చామి, శీఘ్ర మవ్య దురాత్మనః

యావత్తం న యాత్మ్యష, కృతికర్తా దివాకరః.”

౧౦౨ న.

ఈసూర్యుఁ డస్తమించులోపల రావణుఁ జంపు మని చెప్పెను. కావున లక్ష్మణ మూర్ఖు రాత్రిపూట ననుట యనంగతభాషణము.

ఇట్లు కథలే కాక నడుమనడుమ మూలచ్ఛేదముఁ జేయుప్రక్షిప్తశ్లోకములు గలవు. రామలక్ష్మణులు నాగపాశబద్ధులై యున్నపుడు నారదుఁడు వచ్చి శ్రీరాము నుతించి నీవే యావిష్ణువ వని చెప్పినట్లున్నది. ఇట్లులే నేతుబంధనకాలమున సముద్రుఁడు నీవే విష్ణువ వని పొగడి నట్లున్నది. ఇట్టివన్నియు ప్రక్షిప్తము లే. “ఆత్మానం మానుషంనున్యే రామంశరీరధాత్మజ” మ్మనుష్యావ్యముగుఱించి యిదివఱకే కొంత నూచింపఁబడినది ఆతత్త్వావర్థమును గడవెడల శోధించువారికి మాయామానుష సటనమునకు విగుణముగ నీవే విష్ణుఁడ నని రావణచధనునకుఁ బూర్వముచెప్పి మనుష్య భావమునకు హాని గలిగించుట కవ్యాశయమునకు విరుద్ధ మని తోచక మానదు. గరుత్మంతుఁడు రామునితోఁ జెప్పినవాక్యము లెట్లున్నవో చూడఁడు.

కం.అనవుడు నానందాశ్రులు, కనుఁగొనలక సందశింప † ఖగపతి యను మీ

కనుఁగుసఖుండనుగరుడుఁడఁ, బ్రణతయశా!నీబహిశ్చఠరాప్రాణంబన్ . యు ౧౦౪౩.

ఉ. నేను సఖుండ నెట్లయితి † నీ కని చూచెన పవ్విచారముః

మానుము, తద్విధం బని సహజాస్థము నొంక నెఱుంగ వచ్చు, నా

కానతి యిచ్చెదే చఁగ

౧౦౪౪

రావణచధ మగునఱకు రామునితో నెవ్వరు ప్రత్యక్షంబుగ నీవుభగవంతుఁడ వని చెప్పలేదు. కావున నట్టి వన్నియుఁ బ్రక్షిప్తములే.

అయ్యలారా! దిక్పదర్శనముగ వ్రాయఁబడిన యీవీధిక నేనుద్దేశించినంత కన్న గొప్పదయ్య ననేకవిషయములు చర్చింపక విడిచియు మిగులసంతోషముగ నుండుటచే నాకే సంతృప్తి నొనఁగలేదన గంఢూషీకృత రామాయణార్థపులగు మీ మాటఁ జెప్పు నేల? గ్రంథమా గొప్పది. కవియూ బ్రహ్మర్షి. పుర్ణములా మెండు. భాషయూ సంస్కృతము. చదువుశాలిఁది విశేషములు దోచు చుండును. ఇక నేనా కించిజ్ఞుఁడను. పంచలచిత్తుఁడను. శక్తిహీనుఁడను. కావున దోషములా దండిగ నుండును. దానికి నవరణవట్టికయే సాక్ష్యము. మీగండఱు కేరలవయచే దీనిని గైకొని నన్ను ధన్యుఁడేయ నొయ్యను.

గుణవతీమతల్లులగు తల్లులారా! శ్రీరామాయణమును సాధుజనసముపాదే
యంబగు పరమపదాభేదముంబుగ గ్రహింపుడు. రామా మణిస్త్వస్థిగు నోపజ్ఞ
లారా! దీన నెందేని యేదేనిగుణంబుండిన లోకంబునకుం బ్రసాదించు
భగవద్ధ్యానైకసత్తు లగుభక్తులారా! మీభృత్యునిచే భగవంతుని పేరిట
ప్రసాదంబుగ నీకృతి భావింపుడు. సరళసరసనచోవిభక్తు లగుకవులారా! దీని మీ
సాంతకావ్యంబుగ సంభావింపుడు. విజ్ఞానువులగు తత్త్వజ్ఞానువులారా! యమందే
హులరై న్యాయ్యసందేహమందరంబున రామాయణకలశార్ణవంబు మధింపుడు. మీ
శ్రమంబు వ్యర్థంబు కానేరదు. అమృతంబు సిద్ధించు. సౌజన్యధన్యలగుకన్యలారా!
గుణాలవాలురగు బాలురారా! మీరు సంసారార్ణవంబు నీమహానావసాహాయ్యం
బున నిగ్భయంబుగఁ దరింపుడు. ఆర్యులసంతతివార మనుకీర్తి లోకంబున నిలుపుడు.
ఉభయలోకసుఖంబు లనుభవింపుడు. అందఱు నాదోషంబుల ఊచింపుడు.

మ. “హరినామస్తుతి సేయు కావ్యము సువర్ణాంభోజహంసావళి
సురుది ప్రాజిత మైనమానసరసఃస్ఫూర్తిక వెలుంగొందు శ్రీ
హరినామస్తుతి లేనికావ్యము విచిత్రాథాన్వితం బయ్యు శ్రీ
కరమై యుండ దయోగ్యదుర్గలిననఃత్కాకోలగర్తాకృతిన.”

..మ. అపశబ్దంబులఁ గూడియుఁ హరిచరిత్రాలాపముల్ సర్వపా
పసరిత్యాగము సేయుఁ గావున హరికః భావించుచుం బాడునుఁ
జపముల్ సేయుచు వీనులక వినుచు సఃశ్రాంతంబుఁ గీర్తించుచుఁ
దపసుల్ సాధులు ధన్యులౌదురు గదా తత్త్వజ్ఞ చింతింపుమా.” భాగ.

అని యుండటం జేసి

కం. తపై నను నొపై నను, దెప్పుచునో మెచ్చుకొనుచో దీర్ఘ శ్రద్ధక
దప్పక నకలముఁ జదివెడు, నప్పుణ్యాత్ము కొనస్త్రు నాప్టాంగనమౌత.

కీలకసంవత్సర మాఖ శు ౧౧, }	ఇట్లు విన్నవించు,
తిరువలిక్కిణి. }	సుజన విధేయుఁడు,
	వావిలికొలను సుగ్ధావు.

శ్రీరామచంద్రాచార్యుః
రెండవకూర్పు పేరిక.

శ్రీరామచంద్రాచార్యుః సంస్థానాధిపతులగు మహారాజరాజశ్రీ శ్రీరాజారావు వేం
కటకుమారి విహిపతి సూర్యారావు బహదర్ వారి యాదార్యాశీశయమువలన నీ
గ్రంథము తొలుత ముద్రితమై ౧౯౦౯-వ సంవత్సరము జూలై నెలలోఁ బ్రకటితమై
లోకమున వెలువడి ౧౯౧౨-వ సంవత్సరాంతములోపల గ్రంథము లన్నియు విక్ర
యింపఁ బడియెను. జీవత్కవి వ్రాసిన యంతగొప్పగ్రంథ మింతయల్పకాలములో
మనదేశములో నిట్లు లోకమున వ్యాపించినది మఱొంచులేదని కొందఱు పుస్తకవిక్రే
తలు చెప్పియున్నారు. అంతియగాక యీ గ్రంథమును జదివినవారిలో నించుమించుగ
నందఱును శ్రీవీధికాపుర ప్రభువువారిని గ్రంథకర్తగారిని వినుతించుచు ఒంటిమెట్టలో
నీగ్రంథమును శ్రీకోదండరామస్వాములవారికి సంకీర్త మిచ్చినకాలమునఁ బండితు లీ
గ్రంథకర్తగారికిచ్చిన బిరుదము నామోదించి స్థాపించుచు వ్రాసినవారే. అట్టియుత్తర
ములు సూక్ష్మకొలఁది నాయొద్దనున్నవి. పదార్థము రుచితెలిసినపిచ్చట దానిని వర్ణిం
చుట యనావశ్యకముగనుకను బ్రభువువారును గ్రంథకర్తగారును స్తుతివిముఖులు గను
కను వానిని ప్రకటింప సాహసింపనైతిని వీరులయం దిదిరఱకు రాత్రులయందుఁ బరిం
పఁబడుచున్న కొన్నిగ్రంథములకు మాటుగ నీగ్రంథము నెంతతో వీధిపురాణముగఁ
జెప్పించుటకాక యనుదినము వారాయణ గ్రంథముగఁగూడ దీని నుపయోగించుచు
న్నారు * ఉత్తమస్త్రీలును దీనినిభక్తితోఁబఱించి విశేషముగ నామోదించుచున్నారు.
ఇట్టిగ్రంథము సర్వజన జ్ఞాఘ్యమగుటకు నిది సంపూర్ణమై యధార్థమైన శ్రీరామ
చరిత్ర యగుటయేకారణము. ఇది సర్వజనోపయోగముగ నుండవలయునని తలంచిన
కవిగారి యుద్దేశము నెఱవేఱెనని నిస్సందేహముగఁ జెప్పఁగలను. కృష్ణదేవరాయ
లాంధ్రకవితాపితామహుని గృతిచెప్పుచున్నప్పుడు

* అయాదేశమువారికి, నాయాదేశంబు భాష నమరిన కావ్యం

చాయతి పురుషార్థం ౧౭౯, బాయక సహకూర్పు దేవభాషయసోరె.

చం. “నిరుపహతిస్థలంబు, రమణీప్రియదూతిక తెచ్చియిచ్చు క
 ప్పరవిడె, మాత్తకింపయిన భోజన, ముయ్యెలమంచ, మొప్పు త
 ప్పరయు రిసజ్జ, లూహ తెలియంగల లేఖకపాఠకోత్తముల్,
 దొరకినఁగాక యూరక కృతుల్ రచియింపు మటన్న శక్యమే”

యనిచెప్పినట్లు ప్రతీతిగలదు. అల్లసానిపెద్దన్నగారు కోరిన సౌఖ్యములలో సౌకర్య
 ములలో నొకటియైన నీకవిగారికి లేదని సదా యాయనతోడనుండి చూచిన నాయ
 ట్టివారందఁ జెఱుంగుదురు. ఈకారణముచే నిందు స్థానిత్యము లెందేని గలవు. ఈ
 కూర్పునందు సాధ్యమైనంత జాగ్రత్తతో నట్టివానినెల్లఁ దొలఁగించి మూలము
 నందలి సారవంతములైన పదములు శ్లోకములు స్రమాదమున విడిచిపోయాయుండిన
 వానిని నిందు గ్రంథకర్తగారు చేర్చియున్నారు. ఆకారణముచే నిది మొదటి కూర్పున
 కంటె నెక్కువ సమాదరణీయమగు ననుటకు సందేహములేదు. అటులని మొదటి
 కూర్పు నిష్ప్రయోజన మగునన్ని సవరణలను జేసియుంచలేదు. అటుచేయఁ గారణ
 మునులేదు.

ఈరామాయణము మూలమునలెనే వారివారిశక్తికిఁ దగినట్లు బోధపడుచు
 న్నది. కాని సర్వసామాన్యముగ నందఱకు సరహస్యముగ బోధపడుటలేదు. ఇది
 శబ్దకాఠిన్య దూరాన్వయాదులచే నైనదికాదు. శ్రీమద్రామాయణము క్షీరరత్నా
 కరము. ఒడ్డునఁగూర్చుండి యాచమించువానికి నోరుతీపుకాఁగలదు. కొంచెము
 లోఁతు పోయి దోసిలికొలఁచి వ్రాసెవానికి దేహమునకుఁ బుష్టి యాత్మకుఁ దుష్టి
 కలుగఁగలదు. మునిఁగినవానికి మత్యయన్యముపై నోకిలింతకలుగు. లోఁతు శోధిం
 చినవానికి చింతామణిమంటి రత్నములు దొరకును. చక్కనిశ్రద్ధాభక్తుల మధించిన
 విబుధులకు సమృతము లభించుట యేమివింత?

ఈ కారణముచే ననేకులు విజ్ఞులు రామాయణ మర్హులు శ్రీరామాయణ
 మును దెలిఁగించుటయందు మీరెంతయో గ్రంథశోధనము చేసియుండ వలయును
 గదా. మీకుఁ దెలిసినన్నివిషయములు మీయంత పాటుపడనియితరులకుఁ దెలియ
 సాధ్యముకాదు. పెట్టినవారికిఁ దెలియును నితేప మనికలదు గదా. సంస్కృత
 మున వ్యాఖ్యానములుకలవుగాని కేవలాంధ్రులకుఁ బాఠములకు స్త్రీలకు నవి దురప
 గాపాము. కావున శ్రీరామాయణమును లోకులకెల్ల సాంతసాత్త్వ చేసినట్లు దాని

వ్యాఖ్యానమును జేసినలోకమునకు మిక్కిలి యుపకారమొనర్చినవా రగుదురు" అని కవిగారికి వ్రాసియున్నారు. అట్లువ్రాసిన యుదాహరణయులకును అట్టిభావము గల యితరులకును ఆప్రయత్నములు జరుగుచున్నవనియుఁ గిష్కింఘాకాండము పూర్ణము కావచ్చినదనియు గ్రంథము పూర్తికాఁగానే ప్రకటింపఁ బ్రయత్నములు చేయఁబడు ననియు విన్నవించుకొనుచున్నాఁడను. అయినను ఇది చాలవ్యయ ప్రయాసములతోఁ జేయవలసిన కార్యమైయున్నది. భగవంతుఁడెట్లు నిర్వహించునో చూడవలసియున్నది.

“అసన్యా శ్చింతయంతో మాం, యేజనాః పర్యపాసతే

తేషాం నిత్యాభియుక్తానాం, యోగక్షేమం వహఃప్యహమ్”

అనుభగసద్వాక్యమే శరణము.

ఈ గ్రంథమును లోకమున వ్యాపింపఁజేయు నేవిధముగ నైనను దోడ్పడిన వారి కెల్లరకుఁ జానఃపున్యముగ నమస్కారము లర్పించుచున్నాఁడను. - పునర్దుర్ద్రా మొకటిన్నర సంవత్సరముక్రిందఁ బ్రారంభించియు ముద్రాక్షరశాలవారి జాడ్యమున నింతజాగ్రత్తదకు మఱొక శ్లోతిష్ఠతీ ముద్రాక్షరశాలవారి తోడ్పాటుచే నిప్పటికి నెలువడినది. కావున గ్రంథములకై వ్రాసినవారందఱు ననివార్యమైన యీ యాలస్యమును ఊహింతురుగాక.

క్రొత్తపల్లి - వేంకటప్రసాదాభిరామశాస్త్రి.

(శ్రీ):

శ్రీ గాయత్రీ రామాయణము.

—o—o—o—

శ్లో. త్రవస్సాన్విధ్యాయ నిరతం, తపస్వీ వాగ్విదాంపరమ్

నారదం పరిప్రచ్చ, వాల్మీకి ర్భునిపుంగవమ్.

కం. త్రవమున సాన్విధ్యాయంబున, నిపుణుని వాగ్విద్య చేఱున్ • నిఖిలమునిజనా

ధిపు నారదు సంప్రశ్నము, తపస్వీవాల్మీకి యిట్లు • తమిఁ గావించెన్.

శ్లో. సహత్వా రాక్షసాన్ సర్వాన్, యజ్ఞఘ్నాన్ రఘునందనః

ఋషిభిః పూజితస్సచ్యు, గయథేంద్రో విజయూ పురా.

తే. సవనమును బన్న మొనరింపఁ • దవులు సర్వ

రాక్షసానీక మీఁతి • మ్రందఁ జేసి

ముచ్చు కదనంబునను గెల్పు • గొన్నయింద్రు

నోజ రాముఁడు ఋషులచేఁ • బూజఁ గొనియె.

శ్లో. విశ్వమిత్ర స్సధర్మాత్తా, శ్రుత్వా జనకభాషితమ్

వత్స రామ ధనుః పశ్య, ఇతి రాఘవ మబ్రవీత్.

కం. విని జనకునివాక్యము లా, మునివద్యుం డతిశయించు • మోదంబున రా

మునిఁ జూచి వత్స! రాఘవ! కనుమీ కోదండ మునినఁ • గాకుత్స్థిండున్.

శ్లో. త్రుష్టావాస్య తదావంశం, ప్రవిశ్య స విశాంపతేః

శయనీయం స తేంద్రప్య, తదాసాద్య వ్యతిష్ఠత.

కం. త్రుల గాననిసాధ మన, ర్గళగతిఁ జొరఁబాటి సొగడి • రాజాన్వయమున్

లలితగతి నృపునిశయా, తలముఁ గదిసి తెఱ యొకండ • తన కడ్డముగన్.

శ్లో. ఏనవాసంహి సంఖ్యాయ, వాసాం స్యాభరణానిచ

భర్తార మనుగచ్ఛంత్యై, సీతామై శ్వశురో దదా.

కం. ఏనవాసార్థము పతితో, ననుగమనమునేయునతికి • సనీనుతకున్

జనపతి మామ యొసంగెను, ననుపమభూషణములును మహాధనచయముల్.

శ్లో. రాజా సత్యంచ ధర్మశ్చ, రాజా కులవతాం కులమ్

రాజా సూతా పితా నైవ, నా హి హితకరో వృథాన్.

కం. రాజే సత్యము ధర్మము, రాజే సత్కులజలకును † బ్రథితకులంబున్
రాజే తల్లియుఁ దండ్రియు, రాజే హితవధ్యకరుఁడు † ప్రజలకు నెల్లన్.

శ్లో. నిరీక్ష్య స ముహూర్తంతు, దదర్శ భరతో గురుమ్
ఉటజే రామ మానీనం, జటామండలధారిణమ్.

కం. నిండుతమిఁ గొంతవడి భరతుం డారఁగఁగాంచి తెలిసె † దోరంపుజటా
మండలితో నుటజానీనం డగుశ్రీరాము నన్నఁనున్ ధీరగుణన్.

శ్లో. యది బుద్ధిఃకృతా వ్రష్టు, మగస్త్యం తం మహామునిమ్
లద్యైవ గమనే బుద్ధిం, రోచయస్య మహాయశః.

కం. యతిహిత యగస్త్యునిం గన, మతి గల్గినయేని యిపుడ † మంచిది చనఁగా
జతనం బొనరింపు మనన్, ష్ఠితివతితనయుండు మానిసెలవుం గొనుచున్.

శ్లో. భృరత స్యార్యపుత్రస్య, శ్వశ్రుణాం మమచ ప్రభో
మృగహృప మిదం వ్యక్తం, విషయం జనయిష్యతి.

కం. భృరత కుమారు మికును నాకరయుము నాయత్తలకును † వ్యక్తంబుగ నీ
హరిణము విషయజనకము, పురుషోత్తమ! దీనిభంగి † బుద్ధిం గనుమి.

శ్లో. గచ్ఛ శీఘ్ర మితో రామ, సుగ్రీవం తం మహాబలమ్
వయస్యం తం కురుక్షిప్ర, మితో గత్వాద్య రాఘవ.

కం. గమనింపు మచటి కిప్పుడ, యమలమతీ! యిచటనుండి † యతిజవమున న్నే
హము సుగ్రీవునితోఁ జేయుము వాఁడు మహాబలుం డఁనుత్తమగుఁడున్.

శ్లో. దైశకాలా ప్రతీక్షస్య, ఊమమాణః ప్రియాప్రియే
సుఖదుఃఖనహాకాలే, సుగ్రీవవశగో భవ.

కం. దైశకాలంబు లెఱిగి వత్తింపు మింక
ఊమ నహించి ప్రియాప్రియఁసంగతులను
సౌఖ్యదుఃఖంబు లోర్చి తత్సమయములను
పలనుమీఱఁగ సుగ్రీవు † వశఁడ వగుము.

శ్లో. వంద్యా స్థేతు తప సిద్ధా, స్థపసా వీతశిల్పహః
ప్రవ్రవ్యాస్తేపి నీతాయా, ప్రవృత్తిం వినయా న్యోశః.

శ్లో. వందనములు వారిలు † పరమశివము
పొగి తిల్పమాణ్డలై † పేర్చు మంద్రు

మిగులవినయంబుతోడుత • మిథిలకన్య
వార్ల వారల నడుగుడు • ప్లవగులార!

శ్లో. స నిర్జిత్య పురీంశ్రేష్ఠాం, లంకాం తాం కామరూపిణీం
విశ్రమేణ మహాతేజా, హనూమాన్ మారుతాత్మజః.

తే. సత్యవిక్రముఁ డైన కేశరినుతుండు
కామరూపిణి లంకను • గడిమి గెలిచి
తడయ కాపత్తనంబు సఁదావరమునను
జొచ్చెఁ బ్రాకారమును దాఁటి • శూరపరుఁడు.

శ్లో. ధన్యా దేవా సుగంధరావ, సిద్ధాశ్చ పరమర్షయః
మమ పశ్యంతి యే నాథం, రామం రాజీవలోచనమ్.

కం. ధన్యులు రఘుకులపువమ్మార్ధన్యుని నాహృదయనాథు • రాముని సతరా
జన్యుని రాజీవాత్ముని, మాన్యునిఁ గను దేవ సిద్ధమానిప్రవరణం.

శ్లో. మంగళాభిముఖే తస్య, సా తదానీష్ఠహాకషేః
ఉపతస్థే విశాలాక్షీ, ప్రయతా హస్యవాహనమ్.

తే. మంగళాత్మిక సతి యాత్మః పురణతుల్య
మైనవాక్కులు విని వికః చాఁబుజాఁగి
శోకసంతప్త యయి కపిశుభముఁ గోరి
హుతవహునిఁ గూర్చి యిట్లని • నుతి యొసంగె.

శ్లో. హేతం మహార్థం మృదుపేతుసంహితం,
స్యతీతకాలాయతినంప్రతిక్షమమ్
నిశమ్య తద్వాక్య ముపస్థితజ్వరిం,
ప్రసంగవా నుశ్కర మేత దబ్రవీత్.

చం. హేతము మహార్థము మృదువు • హేతుయుతంబు న్యతీతకాలసం
ప్రతిశుభదంబు సౌఖ్యదము • భావిని నౌతసతమువాక్యము
శ్రుతిఁ జూర సిచ్చి రావణుఁడు • శ్రోధముఁ దాలించి యాత్మకృత్యమం
దతిశయ మైనపట్టుదల • నాతనితోడ పదించె నివ్వినన్.

శ్లో. ధర్మాత్మా రక్షసాంశ్రేష్ఠ, సుంప్రాప్తాయం విభీషణః
లంకేశ్వర్యం ధ్రువం శ్రీహృదయం ప్రాప్తోహ్యకంటకమ్.

తే. ధర్మచిత్తుండు రాక్షసతతిగరిష్ఠుఁ
డగువిభీషణుఁ డిట నన్ను * నాశ్రయించె
నిశఁడు శ్రీమంతుఁ డొందె లంకేశ్వరత్వ
మనుర! నిష్కంఠకముగ నిత్యంబు గాఁగ.

శ్లో. యోవజ్రపాతాశనసన్నిపాతా, న్నచక్షుభే నాపిచచాలరాజా
సరామబాణాభిహతోభృశార్త, శ్చచాలచాపంచముమోచవీరః.

తే. యోధుఁ డెవ్వఁ డశవికులిశోగ్రహతుల
కించుకేనియుఁ గలఁగఁడు * సంచలించు
డట్టివీరుఁడు రామబాణార్తి మిగుల
నడలి వడఁకుచు ధనువులు * విడిచెఁ బుడమి.

శ్లో. యస్యవిక్రమ మానాద్య, రాక్షసా నిధనంగతాః
తం మనేయ రాఘవం వీరం, నారాయణ మనామయమ్.

తే. యోధవరులు నిశాటు లాఁయోధనమున
నెవనిశక్తిని యమపురి * కేగి రట్టి
వీరు రాము ననామయు * విష్ణుమూర్తి
నాదినారాయణునిఁగ నే * నాత్మ డలఁతు.

శ్లో. సతే నిదృశిరే రానుం, దహంత మరివాహినీమ్
మోహితాః పరమాస్త్రేణ, గాంధర్వేణ మహాత్మనా.

ను సరమాడామశి రామభూవిభుఁడు గాంధర్వంబునకొ మాడ్చుచోఁ
బరసేనాతతి మోహితాస్త్ర మయి దిగ్భ్రాంతిం గొనెక; వే పర
స్పూముకొ రాముఁడుగాఁ దలంచుచును దానినివృత్తముం దోపఁగా
బారి ననోపశ్యముఁ గ్రుద్ధచిత్తు లగుచుం * బోకాచ్చి రారాక్షసుల్.

శ్లో. ప్రణమ్య దేవతాభ్యశ్చ, బ్రాహ్మణేభ్యశ్చ వైధిలీ
బద్ధాంజలిపుటా చేద, మువా చాగ్నిసమీపతః.

కం. ప్రవిమలగుణజానకి హస్త్యసహు సమీపించి మోడ్చి * హస్తములు మడి
నవీరవీరుల మ్రొక్కుచుఁ, బననసఖుం గూర్చి యిట్లు * సలికె భక్తీన్.

శ్లో చలనా శ్చుర్యతేంద్రస్య, గణాదేవాశ్చ కంపితాః
చచాల పార్వతీ చాపి, త దాశ్లిష్టా మహేశ్వరమ్.

కం. చోద్యంబుగ సతఁ డగ్గిరి, మాద్యన్గతి నూఁపఁ బ్రమథఁమండలి వణఁకెన్
బ్రోవ్యత్కంపంబున దే, వాద్యుని గిరిరాజతనయఁ యాన్లేపించెన్.

శ్లో. దారాః పుత్రాః పురం రాష్ట్రం, భోగాచ్చాదనభాజనమ్
సర్వ మే వావిభక్తం నో, భవిష్యతి హరీశ్వర.

కం. దారలు పుత్రులు పురమును, శ్రీరాష్ట్రము భోగములును, కేలలు సకలా
హారంబులు నవిభక్తము, లారంగ మనకిమపురకు వఁనాటేశ యగున్.

శ్లో. యామేవరాత్రిం శత్రుఘ్నః, పర్ణశాలాం సమావిశత్
తామేవరాత్రిం సీతాపి, ప్రసూతా దారకద్వయమ్.

కం. యామవతిదేనియం దా, రామానుజఁ డుండె బర్ణశాలమృహమునన్
భూమితనుజాతయు నా, యామవతీవేళ సుతులఁ సమడలఁ గాంచెన్.

శ్లో. ఇదంరామాయణం కృత్స్నం, గాయత్రీబీజసంయుతమ్
త్రిసంధ్యం యః పఠేన్నిత్యం, సర్వపాపైః ప్రముచ్యతే.

కం. గాయత్రీయుత మీరా, మాయణమున్ రేపు మాపుఁమధ్యాహ్నమునం
దాయుతశ్రద్ధఁ బఠించినఁ, బాయును బాపములు రామభద్రునికరుణన్.

శ్రీగాయత్రీరామాయణము సంపూర్ణము.

శ్రీరామచంద్రాష్టకాస్తు

శ్రీరామానుజమ్.

శ్రీరామస్తుతి.

—అంశము—

గాలకాండము.

శ్రీమద్రవికులదీపక రామ
శ్రీతజనకల్పక సీతారామ
రాక్షసకులబలశీక్షక రామ
భక్తావననువిచక్షణ రామ
మాయాతీతగుణాంచిత రామ
సత్త్వైకగుణాధిష్ఠిత రామ
యక్షేశ్వరహితపూజిత రామ
కరభృతధర్మవిరాజిత రామ
నరసురవరదత్తాభయ రామ
భాషాతీతగుణోద్భవ రామ
ధృతమానవరూపాంచిత రామ
సతవిధిశక్రమాధవ రామ
కాసల్యావరనందన రామ
దశరథతోషణకారణ రామ

ఘోరాసురయోషాంతక రామ
కౌళికలభౌఖలశర రామ
విశ్వామిత్రసవావస రామ
మారీచస్తయవారక రామ
వైతన్యదపటుపదనఖ రామ
గౌతమహృదయానందన రామ
జనకతపఃఫలసూపక రామ
ఖండితభర్గశరాసన రామ
క్షోణీతనయాసంగత రామ
నిర్జితభార్గవకులమణి రామ
సాకేతపురీభూషణ రామ
సీతాహృత్పంజరీకుక రామ
రామరామశ్రీరామా రామ
రామరామజయసీతా రామ.

అయోధ్యాకాండము.

కేకయతనయావంచిత రామ
పితృజ్ఞాపరిపాలన రామ
సీతాలక్ష్మణసేవిత రామ
సరమసుహృద్గుహపూజిత రామ
ధృతతాపనవేషాంచిత రామ
భారద్వాజసుదావహ రామ

చిత్తకూటతటనివసన రామ
కైకేయూతనయార్ద్రిన రామ
కృతప్రేక్షకజయరాఘవ రామ
భూమిధవీకృతపాదుక రామ
రామరామశ్రీరామా రామ
రామరామజయసీతా రామ.

ఆరణ్యకాండము.

భీకరకాననవిహరణ రామ
క్రూరవిరాధవిదారణ రామ
దత్తాభయమునిజనగణ రామ
తారణకారణదశ్యచ రామ
దిశ్యమహామునినన్నుత రామ
కుంభజదత్తమహాయుధ రామ
పుణ్యసుతీత్యాభ్యర్చిత రామ
పరిచితగృధ్రకులాధిప రామ
పంచపటీతటవర్తన రామ
హృతశూర్పణఖానాసిక రామ
హతఖరదూషణదానవ రామ

మాయాహరిణోద్వంచిత రామ
దారితమారీచాసుర రామ
దైత్యేశ్వరహృతభూసుత రామ
దారాన్వేషణతత్పర రామ
గృధ్రాధిపసంబోధిత రామ
గంధకబంధోన్మంధన రామ
శబరీచక్రఫలాశన రామ
పంపాలోకనదుఃఖత రామ
పవనాత్మజసంపూజిత రామ
రామరామశ్రీరామా రామ
రామరామజయసీతా రామ

కిష్కింధాకాండము.

రవిజనివేదితనిజకథ రామ
ప్రాప్తావనిజాభూషణ రామ
లీలోత్తిప్తానురతను రామ
ఖండితసప్తమహీరుహ రామ
ఏకాశుగనిహతేంద్రజ రామ
అభిషిక్తార్కతనూభవ రామ
గిరిదర్యంతరనివసన రామ

వానరసేనాపరిశృత రామ
సీతాలోకనతత్పర రామ
ప్రేషితవానరనాయక రామ
మారుతసుతదత్తోర్ధ్వ రామ
గృధ్రసుబోధితవానర రామ
రామరామశ్రీరామా రామ
రామరామజయసీతా రామ.

సుందరకాండము.

జలనిధిలంఘనపటుభట రామ
లంకాంతకసముపాసిత రామ
సీతానందకరార్చిత రామ
విశ్రావితనిజనామక రామ
దూషితరావణవిక్రమ రామ

భస్మీకృతలంకాపుర రామ
ప్రాప్తసతీచూడామణి రామ
జలనిధివేలావాసక రామ
రామరామశ్రీరామా రామ
రామరామజయసీతారామ.

యుద్ధకాండము.

శరణాక్రాంతవిభీషణ రామ
 శయనీకృతదర్భోత్కర రామ
 జలనిధిగర్వనివారక రామ
 వారిధిబంధనకౌశల రామ
 విపులసువేలాచలగత రామ
 అహిపాశోత్కరవీడిత రామ
 ఖండితఫణిశరబంధన రామ
 ఘటకర్ణానురవిదళన రామ
 నిర్గధితేంద్రజిహ్వాయ రామ
 నాశితమూలబలోత్కర రామ
 రావణకంఠవిలుంతక రామ
 అభిషిక్తాహితసోదర రామ
 సీతాలోకసకౌతుక రామ

శుచిపరిశోధితభూమిజ రామ
 బ్రహ్మాండ్రాదినమీడిత రామ
 దశరథవర్జనమోదిత రామ
 మృతవానరసంజీవన రామ
 పుష్పకయానారోహణ రామ
 భారద్వాజార్చితఃపద రామ
 పూరితభరత కుతూహల రామ
 జనయిత్రహర్షప్రద రామ
 నరవానరదితిజావృత రామ
 అభిషేకోత్సవహ్నిత రామ
 కరుణాముద్రితవీక్షణ రామ
 రామరామశ్రీరామా రామ
 రామరామజయసీతా రామ.

ఉత్తరకాండము.

సంజీవితవిప్రార్థక రామ
 స్థరికైకసుతుప్రాశ్నక రామ
 అపవాదభయైకార్దిత రామ
 ఆజడమోక్షప్రదపటు రామ
 ఏకశిలానగరాలయ రామ

సుబ్బరాయసంపూజిత రామ
 పాహిపాహిరఘనాయక రామ
 భక్తశ్రావణపరాయణ రామ
 రామరామశ్రీరామా రామ
 రామరామజయసీతా రామ.

శ్రీరామహిమస్తు

శ్రీరామాయనమః.

ఆపదాచారకస్తోత్రము.

—o—o—o—

హరిః ఓం. అస్యశ్రీఆపదధారకస్తోత్రస్య వసిష్టోభగవాన్ ఋషిః | అనుష్టు
 ప్పందః | శ్రీరామచంద్రోదేవతా | శ్రీం బీజం - రాం శ్లోకః - మం కీలకం | మమ ఆప
 దధారక శ్రీరామచంద్రప్రసాదసిద్ధ్యర్థే జపేవినియోగః | ఆపదామపహర్తారం -
 అంగుస్తాభ్యాన్నమః, దాతారంస్వస్థంపదాం - తర్జనీభ్యాన్నమః, లోకాభిరామం -
 మధ్యమాభ్యాన్నమః, శ్రీరామం - అనామికాభ్యాన్నమః, భూయోభూయో - కనిష్ఠి
 కాభ్యాన్నమః, సమామ్యహం - కరతలకరపృస్తాభ్యాన్నమః | ఏవంహృదయాదిన్యా
 సః | భూర్భువస్సువరో మితి దిగ్బంధః || ధ్యానం || ఆర్తానామార్తిహంతారం, భీతానాం
 భయనాశనమ్ | ద్విపతాం కాలదండంచ, రామచంద్రం సమామ్యహమ్ || చాపం
 ధునాన స్తనయిత్ను ఘోషం, కర్షనిషంగాదిషు మార్జివిఘ్నమ్ | ఆపత్సు భూయా
 దభయప్రదో మే, సాకం సుమిత్రాతనయేన రామః || ఆపదా మపహర్తారం, దాతా
 రం సర్వసంపదామ్ | లోకాభిరామం శ్రీరామం, భూయోభూయో సమా మ్యహమ్ ||

ఆపన్నజనరక్షక, దత్తాయామితతేజసే

సమోస్తు విష్ణవే తుభ్యం, రామాయాపన్నివారిణే. ఆపదా. ౧

పదామృజరజస్పర్శి, సవిశ్రమునియోషి తే

సమోస్తు సీతాపతయే, రామాయాపన్నివారిణే. ఆపదా. ౨

హం నేస్త్రమహోత్తమ, గజపంచాస్యహసిణే

సమోస్తు రఘునాథాయ, రామాయాపన్నివారిణే. ఆపదా. ౩

మహిజాకుచసంగ్మి, కుంభుమారుణవక్షసే

సమః కల్యాణరూపాయ, రామాయాపన్నివారిణే. ఆపదా. ౪

పద్మసమ్భవ భూతేశ, మునిసంస్తుతకీర్తియే

సమోమార్తణ్వంశాయ, రామాయాపన్నివారిణే. ఆపదా. ౫

హరత్యాగ్రించ లోకానాం, యో వా మధునిషూరసః

సమోస్తు హరయే తుభ్యం, రామాయాపన్నివారిణే. ఆపదా. ౬

త్రాపకాగణసంసార, గజసింహస్వహువిణ్

సమో నేదాస్తవేగ్భావ, రామాయాపన్నివారిణే. ఆపదా. ౭

రంగతరంగజగధి, గర్విహృచ్ఛరధారిణే

నమః ప్రతాపహరాయ, రామాయాపన్నివారిణే. ఆపదా. ౮

దౌరాసహితచంద్రాన, శంసభ్యాశ్వమూర్తయే

నమః స్పృశ్యస్వహరాయ, రామాయాపన్నివారిణే. ఆపదా. ౯

తౌరానాయకసంకాశ, పదనాయ మహాజనే

నమోస్తు గాత్రకాహంత్రే, రామాయాపన్నివారిణే. ఆపదా. ౧౦

రమ్యసానునిచ్చిత్ర, కూటాశ్రమవిహారిణే

నమః సేనుమిత్రినేవ్యాయ, రామాయాపన్నివారిణే. ఆపదా. ౧౧

స్వర్ణదేవాహితాస్క, దశాసనవిహారిణే

నమః కలుషసంహర్త్రే, రామాయాపన్నివారిణే. ఆపదా. ౧౨

రత్నసానునివాస్తక, వింద్యపాదాంబుజాయచ

నమః స్నేహోన్మేషనాథాయ, రామాయాపన్నివారిణే. ఆపదా. ౧౩

సంసారిబంధమోక్షైక, హేతునామప్రకాశినే

నమః కలుషసంహర్త్రే, రామాయాపన్నివారిణే. ఆపదా. ౧౪

వసనాశుకసంకప్త, మార్కచాగినురారిణే

నమో ముఖనిగ్రాహ్యే, రామాయాపన్నివారిణే. ఆపదా. ౧౫

దౌరబిక్షేగంధకృష్ణు, మహదానందదాయినే

నమః కమలనేత్రాయ, రామాయాపన్నివారిణే. ఆపదా. ౧౬

లోకశ్రయోద్వేగకర, కంభకర్ణశిరిశ్చిదే

నమో భీషణహరాయ, రామాయాపన్నివారిణే. ఆపదా. ౧౭

రాకాన్మర్తకనయన, హస్తీలాస్త్రధారిణే

నమో భక్తకపంద్యాయ, రామాయాపన్నివారిణే. ఆపదా. ౧౮

భీషణునివమాత్రాంత, బలివీర్యకసంపదే

నమో హేమనగూహరాయ, రామాయాపన్నివారిణే. ఆపదా. ౧౯

రాజీవనేత్రస్ఫుంజ, రుచిరాంగినురోచినే

నమః కృష్ణలక్ష్మిణయే, రామాయాపన్నివారిణే. ఆపదా. ౨౦

మందమారుతసంపీత, మందారిమృదువాసినే

నమః పల్లనహస్తాయ, రామాయాపన్నివారిణే. ఆపదా. ౨౧

శ్రీకంఠచాపవళన, ధురీణబలబాహవే		
నమ స్త్రీతానుషక్తాయ, రామాయాపన్నివారిణే.	ఆపదా.	౨౨
రాజరాజసుహృద్యోషాద్భితమంగళమూర్తయే		
నమ ఇత్యోపసంశయ, రామాయాపన్నివారిణే.	ఆపదా.	౨౩
మంజులారగ్యనిర్రేక్ష, ణోర్పుకైకవిలాసినే		
నమ పోషితధక్తాయ, రామాయాపన్నివారిణే.	ఆపదా.	౨౪
భూరిభూధరకోపంశ, మూర్తిశ్చయస్వహుపిణే		
నమః ప్రతాపహుచాయ, రామాయాపన్నివారిణే	ఆపదా.	౨౫
యోగీంద్రహృత్సరోజాత, మధుపాయ మహత్తన		
నమో గాజాధిరాజాయ, రామాయాపన్నివారిణే	ఆపదా.	౨౬
భూనరాహస్వహుచాయ, నమో భూరిప్రదాయినే		
నమః కోమలదేహాయ, రామాయాపన్నివారిణే	ఆపదా.	౨౭
యోహంజలివినిర్మల, లాజించితనపుష్పతే		
నమ స్సంకర్యనిధయే, రామాయాపన్నివారిణే.	ఆపదా.	౨౮
సఖకోటివినిర్భన్న, దైత్యాధిపతినక్షతే		
నమో నృసింహనూపాయ, రామాయాపన్నివారిణే.	ఆపదా.	౨౯
మాయామానుషదేహాయ, వేదోర్గణాపేతవే		
నమోస్తు మత్స్యహుచాయ, రామాయాపన్నివారిణే.	ఆపదా.	౩౦
మిత్రశూన్యమహాద్య, మహిషేషమానిరాత్మినే		
నమో బ్రహ్మస్వహుచాయ, రామాయాపన్నివారిణే	ఆపదా.	౩౧
ప్రహంకారేతరజన, స్వంతసాధవిహారిణే		
నమోస్తు చిత్స్వహుచాయ, రామాయాపన్నివారిణే	ఆపదా.	౩౨
సీతాలక్ష్మణసంకోభి, పార్శ్వాయ పరమాశ్లేసే		
నమః పార్థాభిషిక్తాయ, రామాయాపన్నివారిణే	ఆపదా.	౩౩
ఇనుం స్తవం భగవతిః, పతే కృతః ప్రీతమానసః		
ప్రభాతే వా ప్రదోషే వా, రామస్యహమాశ్లేః		౩౪
నమ త్తైవభవాంభోభి, మాంసం సుకలం లబ్ధి		
రామనాయక్య మాహృతి, దేవదేవప్రసాదిః.		౩౫

- కారాగృహాదిబాధాను, సంప్రాప్తే బహుసంకటే
ఆపన్నివారకం స్తోత్రం, పరేద్యస్తు యథావిధి. 3౬
- సంయోజ్యానుష్ఠానభంమంత్ర, మహాశ్లోకం స్థూర విభుః
సప్తాహం సర్వబాధేభ్యో, ముష్యతే నాత్ర సంశయః. 37
- ద్వాత్రింశద్వారజపతః, ప్రత్యహం సుదృఢవ్రతః
వైశాఖే భాను మాలోక్య, ప్రత్యహం శతసంఖ్యయా. 3౮
- ధనేన ధనదప్రఖ్యాం, లభతే నాత్ర సంశయః
బహునాత్ర, కిముక్తేన, యం యం కామయతే నరః. 3౯
- తం తం కామ మవాప్నోతి. స్తోత్రే గానేన మానసః
యంత్రపూజావిధానేన, జపహోమాదితర్పణైః. ౪౦
- యస్తు కుర్యేతసమాసా, సర్వాన్ కామా సవాప్నుయాత్
ఇహలోకే నుభూత్వా, పరే ముక్తో భవిష్యతి. ఆమదా. ౪౧

ఇతి శ్రీ ఆర్యస్య సంహితాయాం ఉమామహేశ్వరసంవాదే
ఆపదుద్ధారకస్తోత్రసంహితామ ఏకత్రింశోధ్యాయః.

ఓం తస్మై నమః

THE RAMAYANA.

"(THIS IS AN APPRECIATION OF THE GREAT POEM BY A
FAMOUS WESTERN WRITER.)"

THE year 1863 will always be to me dear and blessed, for in it I was privileged to read for the first time the great sacred poem of India—the divine *Ramayana*.

"When this poem was first sung, Brahma Himself was ravished with it. Gods, genuses, all beings from birds to serpents, men and holy anchorites exclaimed: "Oh! the sweet poem which we would always gladly hear. Oh! enrapturing song! How it imitates nature! How clearly we see this long history! It lives under our very eyes."

"Happy he who reads this book entire. Happy he who has read but the half of it. It makes the Brahmana wise, the soldier brave, the merchant rich. If, by chance, a slave (Pariah) hears it, he becomes ennobled. He who reads the *Ramayana* is absolved from all his sins."

This last expression is no delusion of the fancy. This great stream of poetry sweeps away our abiding sin, the dregs, the bitter leaven, which time brings and leaves in us, it washes away and thus makes us pure. Whoever feels his heart dry let him drink of the *Ramayana*. Whoever has lost what was dear to him and is plunged in sorrow let him draw from it the sweet comforts and sympathies of nature. Whoever has labored too much and wished too much, let him drink from this cup a deep draught of life and youth.

Man cannot always work. Every year he must rest, take breath, and renew himself at the great living springs which preserve their eternal freshness. But where are these to be found except at the cradle of our race—on the sacred summits whence descend on one side the Indus and the Ganga, and on the other the torrents of Persia, the rivers of Paradise?

Everything is narrow in the west. Greece is so small that I am stifled in it; Judea is so dry that I pant in it. Let me glance at the side of high Asia towards the deep Orient. There I have my immense poem as vast as the Indian Sea, blessed and adorned by the sun—a book of divine harmony, where nothing jars. A calm peace pervades it, and even in the midst of

battle described in it we perceive an infinite sweetness, a boundless brotherhood, which extends to every living thing; an ocean without bottom or shore, full of love, pity and clemency. I have found that for which I was looking—the Bible of goodness. Receive me then, great poem. Let me plunge in thee, O Sea of milk.

It is only quite recently that the whole of this poem has been translated. It has always been judged by an isolated part or an interpolated episode, directly contrary to its spirit. Now that it has appeared in all its truth and grandeur, it is easy to see that whoever was its last compiler, it is the outgrowth of India—the product of its ages. During perhaps two thousand years the Hindus gave utterance to the *Ramayana* in the different songs and recitals which constitute this epic; and for the last two thousand years they have enacted it in the popular dramas, which were and are still represented at the great national festivals.

It is not a mere poem. It is a kind of Bible which, with the sacred traditions, contains nature, society, the arts, the Indian scenery, vegetation, animals, and the changes of the year in the peculiar enchantments of the different seasons. We cannot judge such a book as we would the *Iliad*. It has never undergone those expurgations and corrections to which the Homeric poems have been subjected by the great critics of Greece, the greatest of the world. It has had no Antiarchus. It comes to us unaltered. We see this in its numerous repetitions, and in some of its descriptions, which recur two or three times and even oftener. We see this also in the many additions which have been made to it at sundry times. Here we meet with facts of such antiquity as to reach back to the cradle of India, and again with things comparatively modern and of such delicate sweetness and fine melody as would seem to be Italian.

It has not been arranged with that skill which characterises the literary works of the West. No one has taken such trouble with it. Every one has relied on the unity, which such an immense diversity receives from vague harmony in which the shades, the colors and even the opposite tunes are blended. It is like the forest and the mountain which it describes. Under gigantic trees, there is a superabundant life, which springs up from smaller trees and from an infinitude of shrubs and humbler plants, which those wood-giants permit to exist under them, and over which they pour down their showers of blossoms, and these great vegetable amphitheatres are full of life. On high soar and flutter birds of a hundred kinds and colors; apes swing from the immediate branches, and now and then the mild-eyed gazelle is

seen beneath. Is this totally a chaos? By no means. The agreeing diversities deck themselves with a commingling charm. At evening, when the sun extinguishes his overwhelming light in the Ganga, when the noises of life are silent, the skirt of the forest exhibits all this animation, so diverse and yet so well blended in the peace of the sweetest twilight, in which all things love each other and sing together. A common melody emerges. This is the *Ramayana*.

JULES MICHELET,

(the French historian in his *Bible of Humanity*.)

Taken from Madame Annie Besant's "In the Defence of Hinduism."

ఆర్యసంతతిశరీరంబున జనియించిన విపరీతవిమర్శకవ్యాధుల కీఖండంతర మతాంతరజనిత విభీషణనాకారములు మహోషధంబులయి పరిణమించునుగాక. వివేకముతోడ వాల్మీకిరామాయణమును శోధించిన యార్యనర్యులు నరవిందఘోషు ఎం. ఏ., గారివలె నిట్లు ప్రశంసించుదురు.

"It has been said, truly, that the *Ramayana* represents an ideal society and assumed, illogically, that it must therefore represent an imaginary one. The argument ignores the alternative of a real society idealised. No poet could evolve out of his own imagination a picture at once so colossal, so minute and so consistent in every detail. No number of poets could do it without stumbling into fatal incompatibilities either of fact or of view, such as we find defacing the *Mahabharata*."

* * * * *

"... The *Ramayan*, the grandest and most paradoxical poem in the world, which becomes unmatchably sublime by disdaining all consistent pursuit of sublimity, supremely artistic by putting aside all the conventional limitations of art, magnificently dramatic by disregarding all dramatic illusion, the uniquely epic by handling the least as well as the most epic material. Not all perhaps can enter at once into the spirit of this masterpiece, but those who have once done so, will never admit any poem in the world as its superior."—*Extract from Indian Review, July 1902.*

శ్రీరస్తు.

శ్రీమదాంధ్ర వాల్మీకి రామాయణ

విషయసూచిక.

బాల కాండము.

సర్గసంఖ్య.

పుటసంఖ్య.

	ఇష్టదేవతాస్తుతి	౧
	సంస్కృతకవీంద్ర వినతి	౨
	ఆంధ్రకవీశ్వర వినతి	౩
	మిత్రప్రశంస	౩
	స్వవిషయము	౪
	కవికృతపూర్వగ్రంథసంగ్రహవట్టిక	౫
	వితర్కాదికము	౬
	ఉత్సాహకారణ భగవద్వత్తాభయ వాగ్దానము	౧౦
	గ్రంథారంభము..	౧౧
౧	వాల్మీకిలకు వారధుఁడు సంక్షేపముగ రామాయణ ముపదేశించుట	౧౨
౨	సంక్షేపరామాయణము సమాప్తము	౧౩
౩	వాల్మీకి తమసాతీరంబున వివరించుట	౧౪
౪	బోయ క్రాంచపక్షిని వధించుట వాల్మీకి చూచుట	౧౫
౫	వాల్మీకి మహర్షి బోయను శపించుట	౧౬
౬	బ్రహ్మ వాల్మీకిని కొండ వచ్చుట	౧౭
౭	బ్రహ్మ వాల్మీకిని రామాయణముఁ జెప్ప నియమించుట	౧౮
౮	వాల్మీకి యోగదృష్టిచే రామచరిత మంతయుఁ గనుట	౧౯
౯	ప్రబంధవైలక్షణ్యకథనము	౨౦
౧౦	కుశలపులు రామాయణము నయోధ్యాపురంబున గానము సేయుట	౨౧
౧౧	రామాయణము గానము సేయుకుశలపుల శ్రీరాములు పిలిపించుట	౨౨
౧౨	శ్రీరామాయణకథా ప్రారంభము	౨౩
౧౩	అయోధ్యాపురవర్ణనము	౨౪
౧౪	దశరథమహారాజగుణవర్ణనము	౨౫
౧౫	అయోధ్యాపురజనవర్ణనము	౨౬
౧౬	మంత్రిజనవర్ణనము	౨౭
౧౭	దశరథుఁడు దశపుత్రహీనతకు విచారపడుట	౨౮
౧౮	దశరథుఁ డశ్వమేధయాగముఁ జేయ యోచించుట	౨౯

సర్గసంఖ్య.			పుటసంఖ్య.
౯	దశరథునకు సుమంత్రుఁడు సనత్కుమారవచనంబులఁ దెల్పుట	౩౪
౧౦	సుమంత్రుఁడు దశరథునకు ఋశ్యశృంగచరిత్రఁ దెలుపుట	౩౫
౧౦, ౧౧	వేద్యులు ఋశ్యశృంగుని వంచించి తోడి తెచ్చుట	౩౬
౧౧	దశరథుఁడు ఋశ్యశృంగునిఁ దోడితేరఁ బయనించుట	౩౮
,,	దశరథుఁడు ఋశ్యశృంగునితో నయోధ్యఁ బ్రవేశించుట	౩౯
౧౨, ౧౩	దశరథుఁ డశ్వమేధయాగము సేయ యత్నించుట	౪౦
౧౩	వసీష్ఠుఁడు యజ్ఞసంభావముల సిద్ధము చేయించుట	౪౧
,,	వసీష్ఠుఁడు రాజులను బిల్వ సుమంత్రుని నియమించుట	౪౨
,,	యజ్ఞంబుఁ జూడ నానాదేశములరాజు లయోధ్యకు వచ్చుట	౪౩
౧౪	అశ్వమేధయాగ ప్రారంభము	౪౪
,,	యూషష్ఠంభ ప్రతిష్ఠ	౪౫
౧౫	దశరథుఁడు పుత్రకామేష్ఠిఁ జేయుట	౪౬
,,	దేవతలు రావణుఁడు పెట్టుసంకటముల బ్రహ్మతో విన్నవించుట	,,
,,	శ్రీవిష్ణుమూర్తి దేవతలకుఁ బ్రత్యక్ష మగుట	౪౮
,,	విష్ణువుతో దేవతలు తమసంకటంబుల విన్నవించుట	,,
,,	విష్ణుమూర్తి దేవతల కభయ మిచ్చుట	౪౯
౧౬	దేవతలు విష్ణువును మానవావతార మెత్తఁ బ్రార్థించుట	,,
,,	దశరథునకుఁ బ్రాజాపత్యపురుషుఁడు పాయసం బిచ్చుట	౫౦
,,	దశరథుఁడు తనభార్యలకుఁ బాయసముఁ బంచి యిచ్చుట	౫౧
౧౭	బ్రహ్మ దేవతలను వానరుల స్పృశంప నియమించుట	,,
,,	వానరొత్పత్తి వివరణము	౫౨
౧౮	శ్రీకౌసల్యాదేవి గర్భము ధరించుట	౫౩
,,	శ్రీభగవదవతారఘట్టము	౫౪
,,	శ్రీరాముని శైశవవర్ణనము	౫౫
,,	రాజకుమారగుణవర్ణనము	౫౬
,,	విశ్వామిత్రుఁడు దశరథునిఁ జూడ వచ్చుట	౫౭
,,	దశరథుఁడు విశ్వామిత్రుని రాకకుఁ గారణ మడుగుట	౫౮
౧౯	విశ్వామిత్రుఁడు దశరథునకుఁ దనరాకకుఁ గారణముఁ జెప్పుట	౫౯
,,	విశ్వామిత్రుఁడు శ్రీరామునిఁ దనతోడఁ బంపు మని దశరథు నడుగుట	,,
౨౦	శ్రీరామునిఁ బంపఁజాలక దశరథుఁడు పరితపించుట	౬౦
,,	దశరథుఁడు విశ్వామిత్రుని యజ్ఞవిఘ్నకరు లగురాక్షసులవృత్తాంత మడుగుట	౬౧
,,	దశరథుఁడు శ్రీరాములను బంప నిరాకరించుట	౬౨
౨౧	విశ్వామిత్రుఁడు దశరథుపైఁ గోపించుట	,,
,,	వసీష్ఠుఁడు దశరథునకు శ్రీరామునిఁ బంప బోధించుట	౬౩
౨౨, ౨౩	దశరథుఁడు రామలక్ష్మణులను విశ్వామిత్రునివెంట నంపుట	౬౪

సర్లసంఖ్య.		పుటసంఖ్య.
౨౩	విశ్వామిత్రుఁడు రామునకు బలాతిబల లనువివర్ణల నిచ్చుట	౬౫
౨౩, ౨౪	విశ్వామిత్రుఁడు రామునకు సంగదేశవృత్తాంతముఁ దెలుపుట	౬౬
౨౪	విశ్వామిత్రుఁడు రామునకు సరయూవృత్తాంతముఁ దెలుపుట	౬౭
,,	విశ్వామిత్రుఁడు రామునకు మలవకరూశములవృత్తాంతముఁ దెలుపుట	౬౮
,,	విశ్వామిత్రుఁడు రామునకుఁ దాటకావృత్తాంతముఁ దెలుపుట	,,
౨౫	తాటక సగస్తుఁడు శపించుట	౬౯
,,	తాటకను జంప విశ్వామిత్రుఁడు రామునికి బోధించుట	,,
౨౬	శ్రీరాముఁడు తాటకను వధించుట ✓	౭౦
౨౭	విశ్వామిత్రుఁడు శ్రీరామునకు దివ్యాస్త్రంబు లొసంగుట	౭౧
౨౮	విశ్వామిత్రుఁడు శ్రీరామున కుపసంహారాస్త్రంబు లొసంగుట	౭౩
,,	శ్రీరామున కుపసంహారాస్త్ర దేవతలు ప్రత్యక్ష మగుట	,,
౨౯	శ్రీరామునకు విశ్వామిత్రుఁడు సిద్ధాశ్రమవృత్తాంతముఁ దెలుపుట ✓	౭౪
౩౦, ౩౧	శ్రీరామలక్ష్మణులు విశ్వామిత్ర యాగరక్షణం బొనర్చుట	౭౬
౩౧	శ్రీరాముఁడు మారీచుని బాఱఁదొలి గుబాఱువును వధించుట	౭౭
,,	విశ్వామిత్రుఁడు రామలక్ష్మణులను మిథిలానగరమునకుఁ దోడ్పొంది పోవుట. ✓	౭౮
౩౨	విశ్వామిత్రుఁడు తనవంశకథ శ్రీరామునకుఁ జెప్పుట ✓	౭౯
,,	కుశనాభువు త్రికల వృత్తాంతము	౮౦
౩౩, ౩౪	కుశనాభుసుతిలు తమ్ముఁ బవనముఁ జవమానించుట దిండ్రునికిఁ దెలుపుట. ..	౮౧
౩౪	బ్రహ్మచక్రుచరిత్రము	౮౨
౩౪, ౩౫	రాత్రి వర్ణనము	౮౪
౩౫	శ్రీరాములు గంగానదీవృత్తాంతము విశ్వామిత్రు నడుగుట	౮౫
౩౬	గంగ త్రిపథగ యైవవృత్తాంతము శ్రీరాములకు విశ్వామిత్రుఁడు దెలుపుట ..	౮౬
,,	పార్వతీదేవి దేవతల శపించుట ✓	౮౭
౩౭	కుమారస్వామి జననచరిత్రము	౮౮
,,	శ్రీకుమారస్వామి జననము	౮౯
౩౮	సగరచక్ర నిర్వివృత్తాంత ప్రారంభము ✓	,,
౩౯	సగరుఁ డశ్వమేధము సేయ నింద్రుండు యజ్ఞాశ్వము నపహరించుట ..	౯౧
,,	సగరకుమారు లశ్వమునిమిత్తమై భూమిని ద్రవ్యుట	,,
౩౯, ౪౦	దేవతలు బ్రహ్మతో సగరకుమారులవలనిరాయుడి విన్నవించుట	౯౨
౪౦, ౪౧	సగరకుమారులు కపిలకోపాగ్నిని ధిస్తీభూతు లగుట	౯౩
౪౧	అంశుమంతుఁడు యజ్ఞాశ్వము వెదకఁ బోవుట	౯౪
,,	పితృవృత్తులై వగచునంశుమంతుని గరుడం డూరార్చుట ✓	,,
౪౧, ౪౨	అంశుమంతుని గరుత్మంతుఁడు గంగఁ దేర బోధించుట	౯౫
౪౨, ౪౩	భగీరథుఁడు గంగకై తపంబు చేయుట	,,
౪౩	గంగ రుద్రజటాజూటంబునఁ దిరుగుడు పడుట	౯౬

సర్వసంఖ్య.

పుటసంఖ్య.

౪౩	జహ్నుముని గంగాజలంబులెల్లఁ ద్రావుట	౯౮
౪౪, ౪౫	భగీరథునకు బ్రహ్మ వ్రత్యక్ష మగుట	”
౪౫	గంగామాహాత్మ్యకథనము	౯౯
”	శ్రీరాములు విశ్వామిత్రుని విశాలానగరవృత్తాంత మడుగుట	౧౦౦
”	శివుఁడు హాలాహలమును మ్రింగుట	౧౦౧
”	క్షీరసముద్రమున స్వస్థంతరి లోనగువా రుదయించుట	”
౪౬	దిలి యింద్రునిఁ జంపుకొడుమనకై వ్రత మవస్థించుట	౧౦౨
”	ఇంద్రుఁడు దిలిగర్జునున నున్నపిండంబును ఖండించుట	౧౦౩
౪౭	సప్తమరుత్తుల యుత్పత్తి	”
”	శ్రీరాములకు విశ్వామిత్రుఁడు విశాలాదేశవృత్తాంతంబుఁ దెలుపుట	౧౦౪
౪౮	సుమతివిశ్వామిత్రులసంభాషణము	”
”	గౌతమాశ్రమవృత్తాంత ప్రారంభము	౧౦౫
౪౮, ౪౯	గౌతముఁ డహల్యను నింగ్రివి శపించుట	౧౦౬
౪౯, ౫౦	అహల్యకావచిమోక్షణము	౧౦౭
౫౦, ౫౧	జనకవిశ్వామిత్రులసంభాషణము	”
౫౧	శ్రీరాములకు శతానందుఁడు విశ్వామిత్రపూర్వవృత్తాంతముఁ దెలుపుట	౧౦౮
౫౨	విశ్వామిత్రుఁడు వసిష్ఠుని నాశ్రమంబునకుఁ బోవుట	౧౧౦
౫౨, ౫౩	వసిష్ఠుఁడు విశ్వామిత్రునికి విందు సేయుట	”
౫౩	విశ్వామిత్రుఁడు దనకుఁ గామధేనువు నిచ్చుచి వసిష్ఠు నడుగుట	౧౧౧
౫౪	విశ్వామిత్రుఁడు కామధేనువును బలాత్కరించి పట్టుకొని పోవుట	౧౧౨
౫౪, ౫౫	కామధేనుకల్పితస్వేదములచే విశ్వామిత్రునేన నాశ మగుట	౧౧౩
౫౫, ౫౬	వసిష్ఠవిశ్వామిత్రుల యుద్ధము	౧౧౪
౫౬, ౫౭	విశ్వామిత్రుఁడు పరిభవ మంది తపస్సు చేయ నిశ్చయించుకొనుట	౧౧౬
౫౭, ౬౦	త్రిశంకూపాఖ్యానము	”
౬౦, ౬౧	విశ్వామిత్రుఁడు త్రిశంకుని స్వర్గంబున కనుచుట	౧౨౦
౬౧	శునశ్శీపాహాఖ్యానము	౧౨౨
౬౨	శునశ్శీపుఁడు విశ్వామిత్రు శరణుఁ జొచ్చుట	౧౨౩
౬౩	విశ్వామిత్రుఁడు మేనకను మోహించుట	౧౨౪
”	విశ్వామిత్రుఁడు మహర్షి యగుట	౧౨౫
౬౪	రంభ విశ్వామిత్రునితపంబుఁ జెలుపఁ బోవుట	౧౨౬
”	విశ్వామిత్రుఁడు రంభను శిలగా శపించుట	౧౨౭
౬౫	విశ్వామిత్రుఁడు ఘోరతపంబు చేయుట	”
”	బ్రహ్మ విశ్వామిత్రునకు బ్రహ్మర్షిత్వ మిచ్చుట.. ..	౧౨౮
౬౬	విశ్వామిత్రుఁడు జనకునితో రామలక్ష్మణులకు శివునిదింటిని జూపుమని చెప్పట	౧౨౯
౬౭	జనకుఁడు రామలక్ష్మణులకు శివునిదింటిని జూపుట	౧౩౦

సర్గసంఖ్య.

పుటసంఖ్య.

౭౭	శ్రీరాముడు హరువిల్లు విజయము	౧౩౧
౭౮, ౭౯	జనకుడు దశరథుని నొద్దకు దూరము బంపుట	౧౩౨
౭౯, ౮౦	జనకుడు దశరథునితోఁ గుఱలప్రశ్న వేయుట	౧౩౩
౮౦	వసిష్ఠుడు జనకునితో నూర్వంశక్రమంబుఁ దెలుపుట	౧౩౪
౮౧, ౮౨	జనకుడు వసిష్ఠునకు విజయశక్రమంబుఁ జెప్పట	౧౩౫
౮౩	యథాజాత్యు దశరథుఁ జూడ వచ్చుట	౧౩౬
౮౩, ౮౪	శ్రీసీతాకల్యాణగుట్టము	౧౩౭
౮౪	దశరథునకు మార్గమున నవశకునంబు లగుట	౧౪౧
„	పరశురాముఁడు శ్రీరాములఁ జూడ వచ్చుట	౧౪౨
౮౫	దశరథుఁడు పరశురాముని కిమింపఁ బ్రార్థించుట	„
„	శైవవైష్ణవధనుస్సుల వృత్తాంతము	౧౪౩
౮౬	శ్రీరాముఁడు పరశురాముని ధిక్కరించి నివ్రేజుఁ జేయుట	౧౪౪
„	పరశురాముఁడు తనపుణ్యలోకంబులపై నస్త్ర మేయ శ్రీరాముఁ బ్రార్థించుట	౧౪౫
౮౭	పరశురాముఁడు పోయినవార్తఁ దెలిసి శ్రీరాముఁడు దండవీని బ్రయాణమునేయఁగోరుట	„
„	దశరథుఁడు అయోధ్యాపురిఁ బ్రవేశించుట	౧౪౬
„	శ్రీసీతారాములు స్వపురంబున నుఖంబు లనుభవించుట	„
„	బాలకాండారంభపద్యములు	౧౪౭

అయోధ్యాకాండము.

౧	భరతుఁడు శత్రుఘ్నునితోఁగూడఁ దనమీనమామగానియింటిఁ బోవుట	౧౪౮
„	శ్రీరామచంద్రకిశ్కాణ్డగుణవర్ణనము	„
„	దశరథుఁడు శ్రీరామచంద్రు యువరాజుఁ జేయ యోజించుట	౧౫౨
౨	దశరథుఁడు శ్రీరాముని యువరాజుఁ జేయఁ జెరులతో నాలోచించుట	„
„	దశరథునుపన్యాసము	౧౫౩
„	పాదులు శ్రీరాముఁడు యువరాజగుటకు సమ్మతించుట	౧౫౪
„	పాదులు శ్రీరామునిగుణముల వర్ణించుట	„
౩	పట్టాభిషేకసంభారములు గూర్చి దశరథుఁ డాహ్వానించుట	౧౫౬
„	వసిష్ఠుఁడు మంత్రులకు వలసినసంభారములఁ జెప్పట	౧౫౭
„	దశరథుఁడు శ్రీరాములను సభకుఁ బిలిపించుట	౧౫౮
„	దశరథుఁడు శ్రీరాములకుఁ దనయభిప్రాయంబుఁ దెలుపుట	౧౫౯
౪	దశరథుఁడు శ్రీరాములను దననగరికిఁ పిలిపించుట	౧౬౦
„	దశరథుఁడు శ్రీరాములను యువరాజుఁ జేయుటకుఁ గారణము లతనితోఁ జెప్పట	„
„	శ్రీరాములు దశరథునికి పాష్టాంగ మిఱుగి సెలవుఁ గైకొని దనతిల్లియంతిపురికి వెళ్లుట	౧౬౧
„	కౌసల్య శ్రీరాముని దీవించుట	౧౬౨
౫	దశరథుపంపున వసిష్ఠుఁడు సీతారాముల నుపవాస ముంచుట	„

సర్గసంఖ్య.

పుటసంఖ్య.

౫	శ్రీరామపట్టాభిషేకమునకై జనులు గుంపులు గూడుట	౧౬౩
౬	శ్రీరామండు నారాయణార్చనము సేయుట	౧౬౪
౭	శ్రీరామపట్టాభిషేకమునకై యయోధ్య యలంకరింపఁబడుట	౧౬౫
౮	పట్టాభిషేకవిషయకజనసంభాషణము	౧౬౬
౯	మంధర యయోధ్యలంకారముఁ జూచుట	౧౬౭
౧౦	మంధర కైకయికి శ్రీరామపట్టాభిషేకవార్తఁ దెలిపి దుఃఖించుట	౧౬౮
౧౧	పట్టాభిషేకవార్తఁ దెప్పినమంధరకుఁ గైక పారితోషిక మిచ్చుట	౧౬౯
౧౨	మంధర కైకను దూషించుట	౧౭౦
౧౩	మంధరకుఁ గైక శ్రీరామగుణములు వర్ణించి చెప్పట	౧౭౧
౧౪	మంధర కైకకు దుర్బోధన సేయుట	౧౭౨
౧౫	కైక మంధరను శ్రీరామపట్టాభిషేకము విఘ్నము సేయ నుపాయ మడుగుట	౧౭౩
౧౬	మంధర కైకకు రామపట్టాభిషేకము విఘ్నము సేయ నుపాయంబుఁ జెప్పట	౧౭౪
౧౭	మంధర కైకకు రాజావైఁ గోపము వచ్చినట్లు నటింప బోధించుట	౧౭౫
౧౮	కైక మంధరను మెచ్చుకొనుట	౧౭౬
౧౯	కైక కోపగృహముఁ జొచ్చుట	౧౭౭
౨౦	దశరథుఁడు పట్టాభిషేకవార్తఁ దెలుపఁ గైకగృహంబునకుఁ బోవుట	౧౭౮
౨౧	దశరథుఁడు కైక దుఃఖించుటకుఁ గారణ మడుగుట	౧౭౯
౨౨	కైకకోపి నెఱవేర్చిన నని దశరథుఁడు ప్రమాణము సేయుట	౧౮౦
౨౩	కైక తపశ్శూన్యవరవృత్తాంతము దశరథునకుఁ జెప్పట	౧౮౧
౨౪	కైక భరతపట్టాభిషేకము శ్రీరామప్రవాసము వరంబులుగఁ గోరుట	౧౮౨
౨౫	కైక గోరినవరంబుల విని దశరథుఁడు పరితపించుట	౧౮౩
౨౬	దశరథుఁడు కైకను దూషించుట	౧౮౪
౨౭	దశరథుఁడు శ్రీరామగుణముల వర్ణించుట	౧౮౫
౨౮	దశరథుఁడు కైకను వేడుకొనుట	౧౮౬
౨౯	కైక దశరథుని దూషించుట	౧౮౭
౩౦	కైక నిష్ఠురత్వము దశరథుఁడు వివక్షలుఁ డెగుట	౧౮౮
౩౧	దశరథుఁడు కైకయితో న్యాయనిష్ఠురము లాడుట	౧౮౯
౩౨	దశరథుఁడు కైకను ప్రార్థించుట	౧౯౦
౩౩	కైక దశరథునకు సత్కయి బోధించుట	౧౯౧
౩౪	దశరథుఁడు కైకను వివేచింపట	౧౯౨
౩౫	వనిష్ఠుఁడు పట్టాభిషేకసంభారములతోఁ జనుదెంచుట	౧౯౩
౩౬	వనిష్ఠుఁడు దనరాజ దశరథునకుఁ దెలుప నుమంత్రుఁ బంపుట	౧౯౪
౩౭	కుమంత్రుఁడు దశరథుని నిద్ర మేలుకొలుపుట	౧౯౫
౩౮	కైక కుమంత్రునితో శ్రీరామునిఁ దోడితెచ్చని చెప్పట	౧౯౬
౩౯	కుమంత్రుఁడు సామంతరాజులతో సంభాషించుట	౧౯౭

సప్తసంఖ్య.

పుటసంఖ్య.

౧౫	దశరథుఁడు సుమంత్రునితో శ్రీరామునిఁ బిలుచుకొనిరమ్మని చెప్పట	..	౧౯౫
౧౬	సుమంత్రుఁడు శ్రీరామునితో దశరథువాక్యంబుఁ జెప్పట	..	౧౯౬
..	శ్రీరాముఁడు సీతాదేవికి రాజాజ్ఞ నెఱింగించుట
..	శ్రీరాముఁడు దశరథుగృహమునకుఁ బోవుట	..	౧౯౮
౧౭	ప్రజలు శ్రీరాముని దీవించుట	..	౧౯౯
౧౮	శ్రీరాముఁడు దశరథుసీతకి వగచుట	..	౨౦౦
..	శ్రీరాముఁడు కైక న దశరథుదుఃఖపాటునకుఁ గారణ మడుగుట	..	౨౦౧
..	శ్రీరామునితోఁ గైక తనవరవృత్తాంతముఁ దెల్పుట	..	౨౦౨
౧౯	శ్రీరాముఁ డరణ్యమునకుఁ బోవ నంగీకరించుట	..	౨౦౩
౧౯, ౨౦	శ్రీరాముఁడు కాసల్యగృహమునకుఁ బోవుట	..	౨౦౪
౨౦	శ్రీరాముఁడు కాసల్య ను జూచుట	..	౨౦౬
..	శ్రీరాముఁడు తల్లితోఁ దా నరణ్యమునకుఁ బోవువార్తఁ జెప్పట..	..	౨౦౭
..	శ్రీరాముఁ డరణ్యమునకుఁ బోవుట విని కాసల్య దుఃఖించుట	..	౨౦౮
౨౧	లక్ష్మణుఁడు కాసల్యతో శ్రీరాముఁ డరణ్యమునకుఁ బో రాదని చెప్పట	..	౨౧౦
..	లక్ష్మణుఁడు శ్రీరామునితో నరణ్యమునకుఁ బో వలదని చెప్పట
..	శ్రీరాముఁడు కాసల్యలక్ష్మణుల నూరార్చుట	..	౨౧౨
౨౧, ౨౨	శ్రీరాముఁడు లక్ష్మణునకు ధర్మోపదేశంబుఁ జేయుట	..	౨౧౪
౨౨	శ్రీరాముఁడు లక్ష్మణునితో మేలుగీర్లకు దైవము కారణ మని చెప్పట	..	౨౧౬
౨౩	లక్ష్మణుఁడు శ్రీరామునితో దైవముకంటెఁ జారుషమే శ్రేష్ఠ మని చెప్పట	..	౨౧౭
౨౪	కాసల్య శ్రీరాముని నిశ్చయ మెఱిగి పరితపించుట	..	౨౧౮
..	భార్యలు భర్తల విడిచి పోఁ గూడ దని శ్రీరాముఁడు కాసల్యతోఁ జెప్పట
..	శ్రీరామునివనవాసమునకుఁ గాసల్య యీయకొనుట	..	౨౨౩
౨౫	కాసల్య శ్రీరాముల నాశీర్వాదించుట
..	కాసల్య శ్రీరామునకు మంగళాకాశన మొనర్చి రత్న గట్టుట	..	౨౨౪
౨౬	శ్రీరాముఁడు సీతను జూడఁ బోవుట	..	౨౨౬
..	శ్రీరాముఁడు సీతతోఁ దా నరణ్యమునకుఁ బోవువార్తఁ దెల్పుట	..	౨౨౭
..	శ్రీరాముఁడు సీతకు నీకులు చెప్పట	..	౨౨౮
౨౭	సీత శ్రీరామునితో నరణ్యమునకుఁ దాను వచ్చెద నని చెప్పట..	..	౨౨౯
౨౮	శ్రీరాముఁడు సీత కరణ్యమునందలికష్టంబులఁ జెప్పట	..	౨౩౦
౨౯	సీత శ్రీరామునితోఁ దా నడవికి వచ్చుటకుఁ గారణములు చెప్పట	..	౨౩౨
౩౦	సీత శ్రీరాముని నిష్ఠురంబు లాడుట	..	౨౩౪
..	శ్రీరాముఁడు సీత వనంబునకు వచ్చుట కంగీకరించుట..	..	౨౩౫
..	శ్రీరాముఁడు సీతతో నయనకుఁ విశ్వభూష యవశ్యకర్తవ్య మని చెప్పట	..	౨౩౬
..	శ్రీరాముఁడు సీతను దానము నేయ వియోగించుట	..	౨౩౭
౩౧	లక్ష్మణుఁడు తాను వనమునకు వచ్చెద నని శ్రీరాముం బ్రార్థించుట

సర్గసంఖ్య.

పుటసంఖ్య.

౪౭	పాదులు రాముని గానక దుఃఖించుట	౨౭౫
౪౮	పాదు లయోధ్య మరల జేరుట	౨౭౬
..	పాదు లయోధ్యకు బోవ స్త్రీలు వారిని నిందించుట	౨౭౭
..	పురిస్త్రీలు శ్రీరాముల దలంచి దుఃఖించుట	౨౭౮
౪౯, ౫౦	శ్రీరాముడు కోసలదేశము దాటి పోవుట	౨౭౯
౫౦	శ్రీరాముడు గంగానది గాంచుట	౨౮౧
..	శ్రీరాముడు గంగాతీరము జేరుట	౨౮౨
౫౦, ౫౧	గుహుడు శ్రీరాముల దర్శించుట
౫౧	రామవనవాసనిమిత్తక మైనతనదుఃఖమును లక్షణుడు గుహునితో జెప్పట	౨౮౪
౫౨	శ్రీరాముడు గంగను దాటి బ్రయత్నించుట	౨౮౬
..	సుమంత్రుడు తప్పక యమునకు దోడ్పొందిపోవ శ్రీరాము వేడుకొనుట
..	శ్రీరాముడు సుమంత్రుని సమాధాన పఱుచుట	౨౮౭
..	సుమంత్రుడు శ్రీరాము విడిచి పోలేక పరితపించుట	౨౮౮
..	రామలక్షణులు జలము ధరించుట	౨౯౦
..	సీతాదేవి గంగను బ్రార్థించుట	౨౯౧
౫౩	శ్రీరాముడు తల్లిపండ్లు దలంచి దుఃఖించుట	౨౯౨
..	లక్ష్మణుడు శ్రీరాము నారాధింపుట	౨౯౪
౫౪	శ్రీరాముడు భరద్వాజాశ్రమమునకు బోవుట	౨౯౫
౫౫	భరద్వాజముని రామునకు బ్రత్యక్షమాగమము దెలుపుట	౨౯౭
..	సీతారామలక్ష్మణులు శ్యామవలంబుల జేరుట	౨౯౮
౫౬	శ్రీరాముడు సీతకు జిత్రహుటంబునందలి చిత్రముల జూపుట	౨౯౯
..	శ్రీరాముడు వాగ్దేశమహర్షిని సంపర్శించుట	౩౦౦
..	రామలక్షణులు చిత్రహుటంబునం బగవాల నిర్మించుట
౫౭	సుమంత్రుడు మల నయోధ్యకు బోవుట	౩౦౧
..	సుమంత్రుని ధముం జూచి పాదులు దుఃఖించుట
..	సుమంత్రుడు దశరథుల జూచుట	౩౦౨
౫౮	దశరథుడు సుమంత్రుని రామలక్షణులవృత్తాంత మడుగుట	౩౦౩
..	సుమంత్రుడు దశరథునిని రామవాక్యముల దెలుపుట	౩౦౪
౫౮, ౫౯	సుమంత్రుడు దశరథునకు లక్షణువాక్యముల దెలుపుట
౫౯	సుమంత్రుడు తాను వచ్చుమాగమముల జూచి విశ్రాంతిల జెప్పట	౩౦౫
..	సుమంత్రుడు పౌరగుఃఖమును దశరథునకు జెప్పట	౩౦౬
..	సుమంత్రునితో దశరథుడు ద్విగ్న రాముల కుడువోటికి దీనిని పొమ్మని చెప్పుట
౬౦	సుమంత్రుడు కొవ్వని నూరార్చుట	౩౦౮
౬౧	కొవ్వని దశరథునితో నతడు శ్చేష్టగుఱించి చెప్పిన యేడ్పుట	౩౦౯
౬౨	దశరథుడు కొవ్వని నూరార్చుట	౩౧౦

సర్గసంఖ్య.

పుటసంఖ్య.

౩౩,౩౪	దశరథుడు తానుజంపినమునిబాలకువృత్తాంతముఁ గౌసల్యకుఁ జెప్పట ..	౩౧౩
౩౪	ఋషి తనపుత్రునకై విలపించుట ..	౩౧౪
..	౩౧౫
౩౫	దశరథుడు మృతుఁ డగుట ..	౩౧౬
౩౫,౩౬	దశరథమృతికై యంతఃపురస్త్రీ లేడుట ..	౩౧౭
౩౬	అరాజకత్వ దోషవర్ణనము ..	౩౧౮
౩౭	మంత్రిపురోహితులు భరతునకు దూతల నంపుట ..	౩౧౯
౩౮	భరతుడు గుప్త్యముఁ గని పరితపించుట ..	౩౨౦
౩౯	రాజదూతలు భరతునితో సంభాషించుట ..	౩౨౧
౪౦	భరతుఁ డయోధ్యుఁ బ్రయాణం బగుట ..	౩౨౨
..	౩౨౩
౪౧	భరతుఁ డయోధ్యాగర్భినికి వగచుట ..	౩౨౪
౪౨	భరతుడు కైకేయియింటికిఁ బోవుట ..	౩౨౫
..	౩౨౬
..	౩౨౭
..	౩౨౮
౪౩,౪౪	భరతుడు కైకేయిని దూషించుట ..	౩౨౯
౪౫	భరతుడు కౌసల్యుఁ జూడఁ బోవుట ..	౩౩౦
..	౩౩౧
..	౩౩౨
౪౬	భరతుడు దండీశవంశుని జూచి యేడ్చుట
౪౬,౪౭	భరతుడు దశరథుని కుత్తరక్రియలు సలుపుట ..	౩౩౪
౪౮	శత్రుస్సేనలు భరతు నూరార్చి మంథరను దర్శింపట ..	౩౩౫
౪౯	రాజకర్తలు భరతునిఁ బట్టాభిషేకము చేసికొనఁ బ్రార్థించుట ..	౩౩౬
౫౦,౫౧	పాపము వసూలమును జక్కఁబఱచుట
౫౨	వసిష్ఠుడు భరతునిఁ బట్టాభిషేకము చేసికొన్న చిహ్నము ..	౩౩౭
౫౩	భరతుడు శ్రీరాముఁ దోడితేరఁ బ్రయాణ మగుట ..	౩౩౮
౫౪	గుహుడు భరతురాకఁ గని సంజేపించుట ..	౩౩౯
..
౫౫	గుహుడు భరతునిఁ జూడ వచ్చుట
౫౬	గుహుడు భరతు నుద్దేశించు సంజేహించి యడుగుట ..	౩౪౦
౫౭	గుహుడు భరతునకు లక్ష్యమవ్వలైతముఁ చెల్పుట ..	౩౪౧
౫౮	గుహుపల్కులు విని భరతుడు గుఱియించుట ..	౩౪౨
..
..
..
౫౯	శ్రీరాముడు పరుండినస్థలమును గుహుడు భరతునకుఁ జూపుట ..	౩౪౩
౬౦	శ్రీరాముడు పరుండినస్థలమును జూచి భరతుడు పరితపించుట
౬౧	భరతుడు గంగానది దాఁచుట ..	౩౪౪

౬౧,౬౨ గోలుడు పిదపానాహుతి సంఘటనఁ జూపుట ..

సర్గసంఖ్య.

పుటసంఖ్య.

౯౦	భరద్వాజుఁడు భరతునిరాకకుఁ గారణ మడుగుట	3౬3
౯౧	భరద్వాజుఁడు భరతునకు విందు పెట్టుట	3౬౪
౯౨	భరతుఁడు భరద్వాజుని రామాశ్రమంబునకుఁ ద్రోవ యడుగుట	3౬౯
..	భరతుఁడు భరద్వాజునకుఁ దనతల్లల నెఱిఁగించుట
..	భరతుఁడు చిత్రకూటమునకుఁ బ్రయాణ మగుట	3౭౦
౯౩	భరతుఁడు శత్రుఘ్నునకుఁ జిత్రకూటవనంబు వర్ణించి చెప్పట	3౭౧
౯౪	రాముఁడు సీతకుఁ జిత్రకూటంబున వినోదములఁ జూపుట	3౭౨
౯౫	శ్రీరాముఁడు సీతకు మంగాకినీది వర్ణించి చెప్పట	3౭౪
౯౬	లక్ష్మణుఁడు శ్రీరామునితో భరతుఁడు నేనతో వచ్చుట దెలుపుట	3౭౪
౯౭	భరతునిపైఁ గినిసినలక్ష్మణుని శ్రీరాముఁడు శాంతిపఱుచుట	3౭౬
౯౮	భరతుఁడు పాదచారియై రామాశ్రమంబు వెదకుట	3౭౮
౯౯	భరతుఁడు రామాశ్రమముఁ జూచుట	3౭౯
..	భరతుఁడు శ్రీరాముని దర్శించుట	3౮౧
౧౦౦	శ్రీరాముఁడు భరతునిఁ గుశలప్రశ్న సేయుట
..	శ్రీరాముఁడు కుశలప్రశ్నవ్యాజంబున భరతునకు ధర్మోపదేశము సేయుట	3౮౨
౧౦౧	భరతుఁడు శ్రీరామునకు దళిరథండు మరణించుట దెల్పుట	3౮౩
౧౦౨	పితృమరణంబు విని శ్రీరాముఁడు దుఃఖించుట
..	రామలక్ష్మణులు దండ్రకి నివాసంబు లిచ్చుట.	3౮౯
..	పాదులు శ్రీరామునిపట్లశాసనం బోవుట.
౧౦౩	కాసల్య సుమిత్రకు రామలక్ష్మణులయేటికిఁ బోవుట జూపి దుఃఖించుట	3౯౦
..	కాసల్యులు శ్రీరామునిఁ జూచుట	3౯౧
౧౦౪	శ్రీరాముఁడు భరతునిరాకకుఁ గారణం బడుగుట	3౯౨
..	శ్రీరాముఁడు భరతునితో నీవు నిర్దోషి వని చెప్పట
౧౦౫	భరతుఁడు శ్రీరాముని రాజ్యంబు గ్రహింపఁ ద్రార్పించుట	3౯౩
..	శ్రీరాముఁడు భరతునకు దుఃఖోపశాంతివాక్యంబులు చెప్పట	3౯౪
౧౦౬	భరతుఁడు శ్రీరామునితోఁ దనదుఃఖమునకుఁ గారణముఁ జెప్పట	3౯౬
..	భరతుఁడు శ్రీరామునితో వనవాసం బతని కర్షణంబు గా దనుట	3౯౭
౧౦౭	శ్రీరాముఁడు భరతునితో నతఁడు రాజగుట ధర్మ మని చెప్పట	3౯౮
౧౦౮	జాబాలి రామునితో నాస్తికవాక్యంబులు చెప్పట	3౯౯
౧౦౯	శ్రీరాముఁడు జాబాలిమతమును ఖండించుట	౪౦౧
..	శ్రీరాముఁడు జాబాలికి సత్య మవశ్యానుష్ఠించుం బని బోధించుట
..	జాబాలికి శ్రీరాముఁడు కర్మం బవశ్యకగ్రవ్యం బని చెప్పట	౪౦౨
..	జాబాలి శ్రీరామునితోఁ దన్ను తుమింపఁ జేడుట	౪౦౩
౧౧౦	వనీఘ్నఁడు శ్రీరామునితో క్షీణుఁడు గాజ్ఞాన్యుఁ డని పూర్వరాగ గృహ్యంతముఁ జెప్పట	౪౦౪

సర్గసంఖ్య.

పుటసంఖ్య.

౧౧౧	వసిష్ఠుడు శ్రీరాముని రాజ్యంబుఁ గొను మని వేడుట	౪౦౫
..	శ్రీరాముడు వసిష్ఠునితో నాచార్యులకంటెఁ దల్లివండ్రులు శ్రేష్ఠులని చెప్పట	౪౦౬
..	శ్రీరాముడు వనవాసానంతరము రాజ్యంబుఁ గొన నంగీకరించుట	౪౦౭
౧౧౨	శ్రీరాముడు భరతుని సమాధాన పఱచుట	౪౦౮
..	శ్రీరాముడు భరతునకుఁ దనపాదుక లొసంగుట
౧౧౩	భరతుఁ డయోధ్యకుఁ బ్రయాణ మయి భరద్వాజాశ్రమంబుఁ జేరుట ..	౪౦౯
౧౧౪	నిరాసంద యైనయమోఢ్యాపురివర్ణనము	౪౧౦
..	భరతుఁడు మరల నయోధ్యఁ బ్రవేశించుట	౪౧౧
౧౧౫	భరతుఁడు సందీగ్రామముఁ జేరుట	౪౧౨
౧౧౬	ఋషిశ్వరులు చిత్రకూటంబు విడిచి పోవుట	౪౧౩
..	వృద్ధఋషి తమకష్టంబుల శ్రీరామునిలోఁ జెప్పట
౧౧౭	సీతారామలక్ష్మణుల త్రిమనయాశ్రమంబుఁ జేరుట	౪౧౪
..	సీత కనసూయ హితోపదేశంబుఁ జేయుట	౪౧౫
౧౧౮	సీత యనసూయవాక్యంబు లనుమోదించుట	౪౧౬
..	ఆనసూయ సీతాదేవి కింగరాగాగు లిచ్చుట	౪౧౭
..	సీత యనసూయకుఁ దనస్వయంవరవృత్తాంతముఁ జెప్పట
౧౧౯	ఆనసూయ సీతకు సాయంకాలము వర్ణించి చెప్పట.. .. .	౪౧౯
..	ఆయోధ్యాకాండంతి వర్ణనములు	౪౨౦

ఆరణ్యకాండము

౧	శ్రీరాముడు దండకారణ్యముఁ జొచ్చుట	౪౨౧
..	మునులు తమ్ము రక్షింప శ్రీరామునిఁ ప్రార్థించుట	౪౨౨
౨౩	విరాధుండు సీత నెత్తికొని పోవుట	౪౨౩
౩౪	రాచలక్ష్మణులు విరాధుని వధించుట	౪౨౪
౪	విరాధుఁడు శ్రీరామునకుఁ దనశాసనంబు నెఱింగించుట	౪౨౬
౫	సీతారామలక్ష్మణులు కంఠంగాశ్రమమునకుఁ బోవుట.. .. .	౪౨౭
..	శరణంగుఁడు శ్రీరామునితో నింద్రునింకకుఁ గారణంబుఁ జెప్పట ..	౪౨౮
౬	మనీంద్రులు శ్రీరామునితోఁ దమకష్టంబులు జెప్పి శాసనం జూచ్చుట ..	౪౨౯
౬౨	శ్రీరాముడు మునుల కిభయం బొసంగుట	౪౩౦
౬౩	శ్రీరాముడు మత్స్యేశ్వరుండుఁ జేరుట	౪౩౧
౯	సీతాదేవి శ్రీరామునకు హితోపదేశంబు నేయుట.. .. .	౪౩౨
..	సీత సూర్యుని శత్రుసాంగిత్వశాసనము నెల్లినదిహాసముఁ జెప్పట ..	౪౩౩
౧౦౧	శ్రీరాముడు సీతకు సాక్షాదీదము పరమధర్మం బని చెప్పట	౪౩౪
..	మాండ్ల వృత్తాంతము వర్ణనముఁడు శ్రీరామునకుఁ జెల్పుట.. ..	౪౩౬

సర్గసంఖ్య.

పుటసంఖ్య.

౧౧	శ్రీరాముఁ డగస్త్యాశ్రమంబునకుఁ బోవ నుత్థునిచే ననుజ్ఞఁ గొనుట	..	౪౩౮
..
..
౧౨	శ్రీరాముఁ డగస్త్యునికుఁ దనరాకఁ దెలుప లక్షణుఁ బంపుట..	..	౪౪౧
..
..
..
౧౩	అగస్త్యుఁడు శ్రీరామునకు వైష్ణవాయుధంబులు సమర్పించుట
..
..
౧౪	శ్రీరాముఁడు జటాయువుం జూచుట
..
౧౫	సీతారామలక్ష్మణులు పంచవటిఁ బ్రవేశించుట
..
..
౧౬	లక్ష్మణుఁడు హేమంతులుతుఁగున వర్ణించి యన్నపఁ జెప్పట
..
౧౭	శూర్పణఖ శ్రీరామునిఁ జూచుట..
..
౧౭,౧౮	శూర్పణఖ శ్రీరాముని మోహించుట
..
౧౮	లక్ష్మణుఁడు శూర్పణఖ ముక్కు- సెల్లలను గోయుట
..
౧౯	ఖరుఁడు శూర్పణఖ వికృతవేషమును జూచి కోపించుట
..
..
౨౦	ఖరుఁడు పదునల్వరు లాక్షునుల శ్రీరామునిమీఁదికిఁ బంపుట
..
౨౦,౨౧	శ్రీరాముఁడు పదునల్వరురాక్షసులఁ జంపుట
..
౨౧	శూర్పణఖ ఖరుని రామునిమీఁదికి గురుధమునకుఁ బోవఁ గ్రరించుట
..
౨౨	ఖరుఁడు సేనతోడ శ్రీరామునిమీఁదికి యుద్ధమునకుఁ బోవుట
..
౨౩	ఖరునకు దుశ్శకునంబు లగుట
..
౨౪	రాముఁడు లక్ష్మణునకు యుద్ధకృతనంబులఁ జూపుట
..
..
..
౨౫	ఖరుఁడు సేనతోడ శ్రీరాముఁ దాఁచుట
..
..
౨౬	దూషణుఁడు శ్రీరాముతోఁ గురుధముఁ జేసి చెచ్చుట
..
..
౨౭	త్రిశరుఁడు శ్రీరాముతోఁ బోరి చెచ్చుట
..
౨౮	ఖరుఁడు శ్రీరామునితోఁ గలఁ బోనగ్గుట
..
..
౨౯	ఖరుని శ్రీరాముఁడు సంహించుట
..

సర్గసంఖ్య.

పుటసంఖ్య.

30	శ్రీరాముడు ఖరునిగదను ఖండించుట	ర20
31	ఖరుడు శ్రీరాముచే హతుం డగుట	ర21
32	నువ్వులు శ్రీరాముని బ్రశంసించుట	33
33	సీతలత్నాలులు శ్రీరాముఁ జేర వచ్చుట.. .. .	ర23
34	అకంపనుడు రావణునకు ఖరాదివధవృత్తాంతముఁ జెప్పట	35
35	అకంపనుడు రావణునకు శ్రీరాముపరాక్రమంబు వర్ణించి చెప్పట	ర24
36	అకంపనుడు రావణునితో సీతాసహరణము శ్రీరామవధోపాయంబుగఁ జెప్పట	ర25
37	రావణుడు మారీచుం జూడఁ బోవుట	36
38	మారీచుడు రావణునకు శ్రీరామునితోడివిరోధంబు వల దని చెప్పట	37
39	శూర్పణఖ లంక కేగి రావణుఁ జూచుట	ర26
40	శూర్పణఖ రావణు నిందించుట	ర27
41	శూర్పణఖ రావణుతో శ్రీరాముని వర్ణించి చెప్పట	ర28
42	శూర్పణఖ రావణుతో సీతను వర్ణించి చెప్పట	38
43	రావణుడు రహస్యంబుగ మారీచాశ్రమంబునకుఁ బోవుట.. .. .	ర29
44	రావణుడు మారీచుతో సప్తసానవృత్తాంతముఁ జెప్పట	ర30
45	రావణుడు మారీచుఁ దోడుచు వేడుట	39
46	మారీచుడు రావణునకు శ్రీరామునిబలంబాక్రమమును చెప్పట	ర30
47	మారీచుడు రావణుతో శ్రీరాముచే దాను బడినపాట్లు చెబువుట.. .. .	ర31
48	మారీచుడు రావణుతో దాను రామునిబారి బడి తప్పించుకొన్నవిధముఁ చెప్పట	ర32
49	రావణుడు మారీచుఁ జరుపంబు లాడి బలాత్కరించి తోడుచు సంగీకరింపఁ జేయుట	ర33
50, ర33	మారీచుడు రావణు నిందించుట	ర34
51	రావణమారీచులు ఎంచవటికిఁ బ్రయాణ మగుట	ర35
52	మారీచుడు మాయామృగం బగుట	39
53	జానకి మాయామృగంబును జూచుట	ర36
54	సీత మాయామృగంబును బట్టి తెచ్చని కోరుట	40
55	శ్రీరాముడు లక్ష్మణునకు సమాధానముఁ జెప్పట	ర37
56	శ్రీరాముడు లక్ష్మణుతో మారీచుమాయయేని మాయామృగం బవశ్యవర్ణంబు చెప్పట	ర38
57	శ్రీరాముడు మాయామృగమునెంటఁ బోవుట	ర39
58	శ్రీరామునిబారిముచే మారీచుడు హా! లక్ష్మణా! యని పిలుచి చెప్పుట	ర40
59	సీత లక్ష్మణుని రామునకు సహాయుండుగఁ బొమ్మనుట	ర41
60	సీత లక్ష్మణునిఁ గోసించి బంప	40
61	లక్ష్మణుడు సీతకు సమాధానముఁ జెప్ప	41
62	సీత లక్ష్మణుని నిష్కలంబు	42

సర్వసంఖ్య.

పుటసంఖ్య.

౪౫	లక్ష్మణుడు నీతపై గోపించి రామనాద్యకు బోవుట	౫౦౧
౪౬	రావణుడు యతివేషము భరించుట	౫౦౨
..	రావణుడు యతివేషంబున నీతయొద్దకు వచ్చుట
..	నీత యతివేషంబున నున్నరావణు సత్కరించుట	౫౦౪
౪౭	నీత మాయాయుక్తిక దనవృత్తాంతము జెప్పట
..	రావణుడు నీతకు దనవృత్తాంతంబు జెప్పి యామెను మోహించుట	౫౦౫
..	నీత రావణుని నిష్కరంబులు పలుకుట	౫౦౬
౪౮	నీతకు రావణుడు తనస్వరూపము జూపి భయోక్తు లాడుట	౫౦౭
౪౮,౪౯	నీత రావణు నిందించుట	౫౦౮
౪౯	రావణుడు నీతను బలత్కారముగ నెత్తికొనిపోవుట	౫౦౯
..	నీత రామలక్ష్మణుల పేర్కొని యేడ్చుట	౫౧౦
..	నీత జటాయువు జూచి విలించుట	౫౧౧
౫౦	జటాయువు రావణుని దూషించుట
౫౧	జటాయురావణులయుద్ధము..	౫౧౩
..	రావణుని జటాయువు పరుషోక్తు లాడుట	౫౧౪
..	రావణుడు జటాయువు తెక్కలు నలపట	౫౧౫
౫౨	నీత రామలక్ష్మణుల గూర్చి యాశ్రోశించుట	౫౧౬
..	రావణుడు నీత నెత్తుకొని పరుషేక్షుట
౫౩	నీత రావణు నిందించుట	౫౧౮
౫౪	నీత తనయాభరణంబులు కవులముండట వైచిట	౫౨౦
..	రావణుడు నీతతో లంక జొచ్చుట	౫౨౧
..	రావణుడు శనస్థానంబునకు గావుించుట
౫౫	రావణుడు నీతకు దనసాధంబు జూపుట	౫౨౨
౫౬	నీత రావణుని బహుషోక్తు లాడుట	౫౨౪
..	రావణుడు నీతమీద రాక్షసస్త్రీల గావలి యుంచుట	౫౨౬
౫౭	రాముడు పవశకునముల గని పరితపించుట
౫౭,౫౮	రాముడు లక్ష్మణుని జూచి నీతక దలించి దుఃఖించుట	౫౨౭
౫౮	రాముడు లక్ష్మణుని నీతనువిడిచి యేల వచ్చితి వని యడుగుట	౫౨౯
..	రాముడు లక్ష్మణుగో సరఁడు నీతను విడిచి వచ్చుట తగనినని యని చెప్పట	౫౩౦
..	రాముడు సర్వశాలలో నీత లేమి గని గూఁఖించుట	౫౩౧
..	రాముడు నీతను వెదకుట
౬౦,౬౧	నీత రాక్షసహత యైననని యెంచి రాముడు విలించుట	౫౩౩
౬౧	లక్ష్మణుడు రామునకు సమాధానము జెప్పట	౫౩౪
౬౨	రాముడు దుష్టమైనవలె దుఃఖించుచు నీతను తోయుట	౫౩౫
౬౨,౬౩	రాముడు లక్ష్మణుని సయోధ్యకు పోవుట	౫౩౬

సర్గసంఖ్య.

పుటసంఖ్య.

౬౩౬౪	అడవివృగములు రామునకు నీకపోబడి నూచించుట..	౫౩౮
..	రాముడు సీతాదేవిభూషణుల నేలపైఁ జూచుట	౫౩౯
..	రాముడు దేవతలపైఁ గోపించి జగత్సంహారముఁ జేయఁ బూనుట	౫౪౦
౬౫౬౬	లక్ష్మణుడు రాముని శాంతునిఁ జేయుట	౫౪౧
౬౫	రాముడు లక్ష్మణవాక్యంబుల శాంతుఁడై సీతను వెడఁపట	౫౪౩
..	రామలక్ష్మణులు జటాయువును జూచుట..	౫౪౪
..	జటాయువు రామునకు సీతాహరణవృత్తాంతముఁ జెప్పట
..	జటాయువుస్థిలికి రాముడు దండంచుట
౬౬	జటాయువు రామునకు సీతావృత్తాంతము నవ్విరంబుగఁ జెప్పట	౫౪౫
..	జటాయువులికి రాముడు శోకంచుట..	౫౪౬
..	రాముడు జటాయువున కిగ్నిసంస్కారగులు చేయుట
౬౭	లక్ష్మణుఁ డెవ్వఁడని విచారఁ జేయుట	౫౪౭
..	రామలక్ష్మణులు కబంధునఁ జొక్కిరట	౫౪౮
౬౮	రామలక్ష్మణులు కబంధుని బాహువుల నణఁపట	౫౪౯
..	లక్ష్మణుడు కబంధునకు దనవృత్తాంతముఁ జెప్పట
౬౯	కబంధుడు రామలక్ష్మణులకుఁ దనవృత్తాంతముం జెప్పట	౫౫౦
౭౦	కబంధుడు కృష్ణహిమంబు నొందుట	౫౫౧
..	కబంధుడు రామునకు కుగ్రానతో మైత్రి చేసికొనఁ జెప్పట	౫౫౨
౭౧	కబంధుడు రామునకుఁ బంసాహ్వానముఁ జెప్పట	౫౫౩
..	కబంధుడు రామునకుఁ బంసాహ్వానము వరించి
..	కబంధుడు రామునకుఁ కబరికి దుష్టమిస్తు	౫౫౪
౭౨	రామలక్ష్మణులు కబరిఁ జూచుట	౫౫౫
..	శబరి రామలక్ష్మణులకుఁ బరిఁగా క్రమానుసారీ వింతులు చూపుట	౫౫౬
౭౩	రామలక్ష్మణులు పరిఁగించి నది నుండుట	౫౫౭
..	రామలక్ష్మణులు పరిఁగించి నది నుండుట	౫౫౮

కిష్కింధాకాండము.

౧	రాముడు పంపాలీంబు సీతావిహారమునఁ దవించుట	౫౬౧
..	లక్ష్మణుడు రామునకుఁ దైర్యోన్మత్తుల చెప్పట	౫౬౨
..	కుగ్రానము రామలక్ష్మణులఁ జూచి భయపడుట	౫౬౩
..	వానరాదులు సుగ్రీవుని భయకారణం చూడుట	౫౬౪
..	సుగ్రీవుడు వానరాదుల రామలక్ష్మణులయొద్ద నుండుట	౫౬౫
..	వానరాదులకు సుగ్రీవుని రామలక్ష్మణులయొద్దను బోధించుట
..	వానరాదులు సుగ్రీవుని రామలక్ష్మణులయొద్దను బోధించుట	౫౬౬

సర్గసంఖ్య.

పుటసంఖ్య.

౪	లక్ష్మణుడు హనుమంతునితోఁ దమవృత్తాంతముఁ జెప్పట	౫౭౩
,,	లక్ష్మణుడు హనుమంతునితో రాముడు సుగ్రీవసాచివ్యముఁ గోరి ముందుట చెప్పట	౫౭౪
౫	హనుమంతుడు రామలక్ష్మణులను సుగ్రీవుఁడనుఁ దీసికొని పోవుట	౫౭౫
,,	సుగ్రీవుఁడు రామలక్ష్మణులతో సుభాషించుట	౫౭౬
,,	రాముడు సుగ్రీవునితో సఖ్యమునర్చుట	,,
,,	సుగ్రీవుఁడు రామునితోఁ దనకు వాలిచేసిన యపకారముఁ జెప్పట	౫౭౭
,,	రాముడు సుగ్రీవునితో వాలిం జంపఁ ప్రతిజ్ఞఁ జేయుట	,,
౬	సుగ్రీవుఁడు రామునితో నీతను దాను గొనివచ్చునట్లు చెప్పట	,,
,,	సుగ్రీవుఁడు రామునకు నీతాదేవి వైచిత్ర భూషణములఁ జూపుట	౫౭౮
,,	రాముడు సుగ్రీవుని రావణవృత్తాంతము నడుగుట	౫౭౯
౭	సుగ్రీవుఁడు రామునకు ధైర్యముఁ జెప్పట	,,
౮	సుగ్రీవుఁడు రామునితోఁడి మైత్రిని గొనియాడుట	౫౮౦
,,	రామునితో సుగ్రీవుఁడు వాలి దమ్ముఁ బరిభవించిన విధములఁ జెప్పట	౫౮౧
౯, ౧౦	సుగ్రీవుఁడు రామునితో వాలికిఁ దనకు విరోధము వచ్చిన కారణముఁ జెప్పట	౫౮౨
౧౧	సుగ్రీవుఁడు రామునకు వాలిబలరాక్రతుంబులఁ దెలుపుట	౫౮౩
,,	సుగ్రీవుఁడు రామునకు దుందుభివృత్తాంతముఁ జెప్పట	౫౮౪
,,	దుందుభి వాలిమీఁదికి యుద్ధమునకు వచ్చుట	,,
,,	మఠంగుడు వాలిని శపించుట	౫౮౫
,,	రాముడు దుందుభికి శీఘ్రమును పాపమునఁ జిమ్ముట	౫౮౬
౧౨	రాముడు సాలపక్షకంబు భేదింపుట	,,
,,	సుగ్రీవుఁడు తొలిసారి వాలిమీఁదికి యుద్ధమునకుఁ బోవుట	౫౮౭
,,	వాలిం జంపమికి సుగ్రీవుఁడు రాముని నిష్ఠురమాడుట	౫౮౮
,,	రాముడు సుగ్రీవునితోఁ దాను వాలిం జంపమికిఁ గారణము దెలుపుట	,,
౧౩	రాముడు సుగ్రీవగులతోఁడఁ గిష్కింధయుద్ధముఁ బోవుట	౫౮౯
౧౪	రాముడు సుగ్రీవునకు ధీయము పాయ నుల్సహోక్తులు చెప్పట	౫౯౦
,,	సుగ్రీవుఁడు వాలిని రణంబునకుఁ బిల్చుటనై నేంపానాదముఁ జేయుట	,,
౧౫	యుద్ధమునకుఁ పోవువాలిని దార యడ్డిగించుట	౫౯౧
౧౬	వాలి తొరకు సమాధానముఁ జెప్పి యుద్ధమునకుఁ పోవుట	౬౦౦
,,	వాలి సుగ్రీవుల ద్వితీయ యుద్ధము	౬౦౧
౧౭, ౧౮	రాముడు వాలిని నేలఁ గూల్చుట	౬౦౨
౧౮	వాలి రాముని దూషించుట	౬౦౩
౧౯	రాముడు వాలిదూషణములకు సమాధానముఁ జెప్పుట	౬౦౪
,,	రాముడు వాలికి ధర్మశాస్త్రవాద్యంబులు చెప్పట	౬౦౫
,,	వాలి రామునివాద్యంబుల సమాధానముఁ జెప్పట	౬౦౬

సర్గసంఖ్య.

పుటసంఖ్య.

౧౮	వారి యంగడుని రామునకు నప్పగించుట	౬౧౦
..	రాముడు వారిని సమాధానపఱచుట	౬౧౧
౧౯	నాల్గవొలి విని తార కిష్కింధవెలి వచ్చుట
..	వానరులు తారకు వారిపాలు దెలుపుట	౬౧౨
..	తార వారిం జేరబోవుట
౨౦	తారా విలాపము	౬౧౩
౨౧	హనుమంతుడు తార సూరార్పుట	౬౧౪
..	తార హనుమంతునకు బ్రత్యుత్తర మిచ్చుట	౬౧౫
౨౨	వారి సుగ్రీవునితో దాసు జేసిన యపకారము మఱపునుని చెప్పట
..	వారి సుగ్రీవునకు నంగడు నప్పగించుట	౬౧౬
..	వారి యంగడునకు నీతి దెలుపుట
..	వారి మరణించుట	౬౧౭
౨౩	వారి మరణమునకుఁ దార యేడ్చుట
౨౪	సుగ్రీవుడు వారికై దుఃఖించుట	౬౧౮
..	రాముడు తార సూర్యుఁ బోవుట	౬౧౯
..	తార దన్నుఁజంపునుని రామునిఁ జూచి ప్రలాపించుట	౬౨౦
౨౫	రాముడు తార వాత్సాసించుట	౬౨౧
..	లక్ష్మణుడు సుగ్రీవునితో వారి సంస్కరింపఁ బ్రయత్నింపఁ జెప్పుట	౬౨౨
..	శిలకాయందున్న వారిఁజూచి తార యేడ్చుట	౬౨౩
..	అంగనుడు వారిని సంస్కరించుట	౬౨౪
౨౬	హనుమంతుడు రాముని సుగ్రీవునకుఁ బట్టాభిషేకం బొనర్ప వేడుట
..	రాముడు సుగ్రీవుని పట్టాభిషేకంబున కనుమతి యిచ్చుట
..	సుగ్రీవ పట్టాభిషేకము	౬౨౬
౨౭	రామలక్ష్మణులు ప్రప్రవణిగిరి గుహఁ జేరుట	౬౨౭
..	లక్ష్మణుడు రాము నడునయించుట	౬౨౮
౨౮	వర్షర్తువర్ణనము	౬౨౯
౨౯	రామపరశంక్రుంధగు సుగ్రీవుని హనుమంతుడు బోదించుట	౬౩౦
..	హనుమంతుడు సుగ్రీవునితో నీతను వేదకింపునుని చెప్పట	౬౩౧
..	శరిత్కాలంబున రాముడు నీతాచిరహంబునఁ దపించుట	౬౩౨
..	లక్ష్మణుడు రాముని దుఃఖముఁ బాపుట	౬౩౩
..	శిరర్తువర్ణనము
౩౦	సుగ్రీవుడు సమయ మతిక్రమించినందునకు రాముడు విచారపడుట	౬౩౪
..	రాముడు లక్ష్మణుని కిష్కింధకుఁ బోయిరమ్మనుట
౩౧	లక్ష్మణుడు రామునితో సుగ్రీవునిఁ దాను వధించెదనని చెప్పుట	౬౩౫
..	రాముడు లక్ష్మణుని శాంతిపఱచి కిష్కింధకుఁ బంపుట

సర్గసంఖ్య.

పుటసంఖ్య.

3౧	లక్ష్మణునిఁ జూచి క్రోధులు భయపడి పరువెత్తుట	౬౮౮
,,	సుగ్రీవునకుఁ దనయాగమనవార్తఁ దెలుపుమని లక్ష్మణుఁ డంగడుఁ బంపుట	,,
,,	సుగ్రీవునకు మంత్రులు హితము బోధించుట	౬౮౯
3౨	లక్ష్మణుఁడు వచ్చినవార్త విని సుగ్రీవుఁడు భయపడుట	,,
,,	హనుమంతుఁడు సుగ్రీవునకు హిత ముపదేశించుట	౬౯౦
3౩	లక్ష్మణుఁ డంగడునితో సుగ్రీవు నంతఃపురంబుఁ జొచ్చుట	౬౯౧
,,	లక్ష్మణుని సమాధానపఱువ సుగ్రీవుఁడు తానను బంపుట	౬౯౨
,,	తార లక్ష్మణునితో సంభాషించుట
,,	లక్ష్మణుఁడు తారతో సుగ్రీవుఁడు సమయాతిక్రమణంబుఁ జూపుట చెప్పట	౬౯౩
,,	తార లక్ష్మణుని సమాధాన పఱుచుట
3౪	లక్ష్మణుఁడు సుగ్రీవునిఁ జూచి నిఘ్రురంబు లాడుట	౬౯౪
3౫	తార లక్ష్మణుని కాంతి పఱుచుట	౬౯౬
,,	సుగ్రీవుఁడు కపిసేనల రప్పించినవార్త తార లక్ష్మణునకుఁ దెలుపుట	౬౯౭
3౬	సుగ్రీవుఁడు లక్ష్మణుని సమాధాన పఱుచుట..
,,	లక్ష్మణుఁడు సుగ్రీవునిఁ బ్రశంసించుట..	౬౯౮
3౭	సుగ్రీవుఁడు హనుమంతునితో వానరులనిమిత్తమై మచల దూతలఁ బంపుమని చెప్పట
,,	వానరసేను కిష్కింధకు వచ్చుట	౬౯౯
3౮	లక్ష్మణ సుగ్రీవులు సేనలతోడ రామునియొద్దకుఁ బోవుట	౭౦౦
,,	రాముఁడు సుగ్రీవునకు నీతిఁ దెలుపుట
,,	సుగ్రీవుఁడు రామునితోఁ దాను వానరసేనల సిద్ధపఱుచుట తెలుపుట	౭౦౧
3౯	రాముఁడు సుగ్రీవునిఁ బ్రశంసించుట
,,	వానరసేను రామునికడకు వచ్చుట	౭౦౨
౪౦	సుగ్రీవుఁడు రామునకుఁ దనసేనల నివేదించుట	౭౦౪
,,	తూర్పున నీతను వెదక సుగ్రీవుఁడు వినతునిఁ బంపుట
౪౧	సుగ్రీవుఁడు హనుమదాదులను దక్షిణదిక్కున రోయఁ బనుచుట	౭౦౬
౪౨	సుగ్రీవుఁడు సుషేణాదులఁ బంపుచుదిశ రోయఁ బనుచుట	౭౦౭
౪౩	సుగ్రీవుఁడు శతవలని నుత్తరమున రోయఁ బనుచుట	౭౦౮
౪౪	సుగ్రీవుఁడు కార్యభారము హనుమంతునిపై మోపుట	౭౦౯
,,	రాముఁడు హనుమంతుచేతికిఁ దన ముద్రికనిచ్చుట
౪౫	వానరులు నీతను వెదకఁ బోవుట	౭౧౦
౪౬	సుగ్రీవుఁడు రామునితోఁ దాను భూమండలముఁ జూచిని విధానముఁ జెప్పుట	౭౧౧
౪౭	వినతాదులు నీతను గానక వచ్చుట	౭౧౨
౪౮	హనుమంతుఁ డంగదాదులతో వింధ్యంబున నీతను వెదకుట
౪౯	అంగదఁడు కవుల నుత్సాహ పఱుచుట	౭౧౩

సగ్గసంఖ్య.

పుటసంఖ్య.

౫౦	హనుమదాదులు ఋక్షబిలంబుఁ బ్రవేశించుట	౬౮౧
౫౧	హనుమంతుఁడు స్వయంప్రభతో సంభాషించుట	౬౮౩
,,	స్వయంప్రభ హనుమంతునకు బిలవృత్తాంతముఁ జెప్పుట	,,
౫౨	స్వయంప్రభ హనుమంతునిఁ గళులవృత్తాంత మడుగుట	౬౮౪
౫౩	స్వయంప్రభ కళులను బిలంబునుండి వెడలించుట	౬౮౫
,,	అంగదుఁడు గడువు మీతినందునకు విచారపడుట	,,
,,	అంగదుఁడు భేదోపాయోక్తులు వచించుట	౬౮౬
,,	కళు లంగదు వాక్యంబుల నామోదించుట	,,
౫౪	హనుమంతుఁ డంగదుని సమాధాన పఱుచుట	౬౮౭
౫౫	అంగదుఁడు సుగ్రీవుగుణముల నిందించుట	౬౮౮
,,	అంగదాదులు ప్రాయోగవేశంబు నేయుట	౬౯౦
౫౬	సంపాతి యంగదాదులఁ జూచుట	౬౯౧
,,	సంపాతి యంగదాదులతో సంభాషించుట	౬౯౧
౫౭	అంగదుఁడు సంపాతికిఁ దమవృత్తాంతముఁ జెప్పుట	౬౯౨
౫౮	సంపాతి కళులతో జటాయువు తనతత్త్వఁడని చెప్పుట	౬౯౩
,,	సంపాతి కళులకు రావణునునికిఁ జెప్పుట	,,
౫౯	జాంబవంతునితో సంపాతి సీత వృత్తాంతముఁ జెప్పుట	౬౯౫
౬౦	సంపాతి నిశాకరబుద్ధితోఁ దనకు నైన సంభాషణంబుఁ జెప్పుట	౬౯౬
౬౧	సంపాతి తనకు తెక్కిలు గాలినవిధము నిశాకరునితోఁ జెప్పుట	౬౯౭
౬౨	నిశాకరుఁడు సంపాతికి తెక్కిలు మొలచు నుపాయంబుఁ జెప్పుట	౬౯౮
౬౩	సంపాతికి వరిల తెక్కిలు మొలచుట	౬౯౯
౬౪	వానరులు సముద్రతీరంబుఁ జేరుట	౭౦౦
,,	అంగదుఁడు కళుల సముద్రంబుఁ దాఁబఁ ప్రేరేపించుట	౭౦౧
౬౫	అంగదునితోఁ గళులు వారివారి లంఘనశక్తిఁ జెప్పుట	,,
౬౬	జాంబవంతుఁడు హనుమంతునిఁ ప్రోత్సాహపఱుచుట	౭౦౩
,,	జాంబవంతుఁడు హనుమంతుని జన్మవిధంబుఁ జెప్పుట	,,
౬౭	జాంబవంతుని వాక్యంబుల హనుమంతుఁడు విజృంభించుట	౭౦౫
,,	హనుమంతుఁడు గళులతోఁ దనపరాక్రమంబుఁ దెల్పుట	౭౦౬
,,	హనుమదాదులు మహేంద్రాద్రి నెక్కుట	౭౦౭
,,	కీర్తిసంధాకాండారంభపద్యములు	౭౦౮

శ్రీః.

శ్రీసీతా లక్ష్మణ భరత శత్రుఘ్న హనుమత్సమేత శ్రీరామచంద్ర పరబ్రహ్మణేనమః.

శ్రీ శారదాయైనమః.

శ్రీమతే రామానుజాయ నమః.

శ్రీమదాంధ్రవాత్సక్తి రామాయణము.

బాలకాండము.

ఇష్టదేవతాస్తుతి.

మహిజాధవుండు, జడఃచేతనజీవవిధాత, సద్గరి
యోఽమరభూరుహంబు, సమదారివిదారణశీలి, భక్తవా
రామృతదాత, సంభృతశఃరాసకరాంబుజః, జ్ఞాంతిమిట్టశ్రీ
రాముఁ డమాయవర్తనుఁడు ధర్మగ్రహించుత మన్నమస్కృతుల్. ౧

చం.జగముల నాశ్రయించి, శ్రీతఃసంతతి కాశ్రయభూతయై, సతో
క్తి గరుణ విస్ఫు, నాథునకుఁ ధెల్పుచు, గృత్తనమస్తదోషయై,
యగణితశక్తియుక్తిని సదాశ్రయయై, పతి భక్తిః గొల్పుశ్రీ
భగవతి మాత సీత నిరఃపాయసుఖాత్ములఁ జేయు భక్తులన్. ౨

కం.సత్యము వాక్యము, లోకము సత్యము, తనవ్రాయసంబు సత్యము, ప్రోయాల్
సత్య యగువాణి, యప్రవిధిఁ, బ్రత్యహమును గొలుతుఁ గృతికి ధర్మాయు విడన్.

ఉ. నారసనాలతాగ్రమున సవ్యగతి న్నటియించి నద్యశః
పూరము నించి తీజగతిఁ బూర్వమునంద మదంబ! వాణి! సం
సారము నుత్తరింప రఘుచంద్రముసత్కృతికై తొడంగిలికా
సారసనేత్ర! యేకరణి సారిదయం గృతి నుద్ధరించెదో.

కం.రామా! మారాముని వే, నామములకు నీడు రామనామం బది పో

రాములకు విరామ మిడిని, రామయసుఖ మిడెడు న నెడు హరుఁ డోముః గృతిన్.

ఉ. ప్రేమ సురార్థ మై విషము ధ మ్రింగుట డాయుట స్థానిపరతః
సా మతి దోషనదీందు లవి ధ చక్కఁ దొలంపఁగ రామి రామనా
మామృతభుక్తి జేవఁ గొని ధ యంది మహేశ్వరసర్వమంగళా
త్వామితభూతి, మీఱెడుశివానమకల్పలతల్ కృతిత్రముల్.

ఉ. శ్రీరఘురామపాదసరఃసీరుహయుగ్మము నాత్మ నిల్పి, కూ
చారము దాఁటి, విఘ్నములఁ ధ బాఁజఁగఁ దోలుచు, లంకఁ జొచ్చి, సీ
తారమణీమణిం గని, ముదంబును గూర్చి, రఘూత్తమాంఘ్రినే
వారతి మీఱుపావని శిశునంకరుఁ డై వెలయించు మత్స్యలిన్.

←→ సంస్కృతకవీంద్రవిసతి. →←

ఉ. శ్రీమహిళాయనంబును, బ్రకృష్టసుకాండము, సావ్యదునద్రసో
ద్దామగభీరతాధ్వనివిధాలసితంబు, మనోహరంబు, నా
రామకథాసుధాంబునిధిఁ ధ ద్రచ్చి, బుధుల్ విమలామృతోజ్జ్వలుల్
గా, మహిఁ జేయునాదికవికంజజుఁ బ్రాంజలి నై భజించెదన్.

కం పంచజనరక్షార్థము, పంచమవేదంబుఁ దెలియఁ ధ బల్కినలీలా

పంచజనపంచముఖు న, భగ్యంచితమతిఁ గొలుతు నార్యుఁ ధ బారాశర్యున్.

సీ. ఏసత్కవీంద్రవాచాసముజ్జ్వలంభణ, వింతతాలము నేర్పు ధ వేధనతికి
నేవాక్షతిపటిష్ఠవావదూకత తార్కి, కగజకోటికి సింహగర్జనంబు
ఏనుహమహుమతి ధ రామానుజాచార్య, మతమహీనీతపోత్రిమహితదంష్ట్ర
యేనైష్టవాగ్రణిభావమార్గము ముక్తి, భామినీసాధసోపాసవంక్తి
తే. యట్టికవి తార్కికోగ్రపంచాన్యమూర్తి, సాధుమతక్షిర్తి వైష్ణవచక్రవర్తి
ధీసురాచార్య వేదాంతఃదేశికార్య, వేంకటాచార్యుఁ గొలుతు వేవేలగతుల.

కం. కవికేసరి యన దేశిక, కవికే సరిగాక యితరకవియుం గవియే?

పవినఖసఖముఖభయదవ, పుపు పులియుం బులియు నీగఃపులియుం బులియే? ౧౧

తే. కాళిదాసుని రఘువంశకర్తఁ దెలిచి, పూతవాగ్భూతి కాభవభూతి కెరఁగి

యల్లజయ దేవునిసతమహానుభావు, రాజశేఖరుని మురారి ధ బ్రస్తుతింతు. ౧౨

←→ ఆంధ్రకవీశ్వరవిసతి. →←

కం. అయకవి తావిభవుల న, న్నయ నేతాప్రగడ దిక్కనలఁ బూర్వకవి

త్రయము స్మార్తి త్రయముం, ద్రయివోలె నుతింతు నతశిరస్కుండ నగుచున్. ౧౩

సీ. ఆంధ్రీకరణశక్తి ధ సతకరించెను జాల, సర్వజ్ఞు లనఁబడునకలకవులఁ

బరమమధూక్తుల ధ భవ్యకవితఁ గూర్చె, గొద దీఱ నమృతంబుఁ ధ గూరి కూరి

బక్తిరసైకసంఘద గర్భితముఁ జేసె, నకలరసావళి ధ్వాఘ్యరీతి
హరివర్ణనానమఁయుమునను స్వశరీరవిస్తృతి గనఁబడఁ వెలసె నట్టి
తే. పోతనామాత్యు సత్కవిఁ పూగజాత్యుఁ, నర్పి తాదిత్యు రఘుపతిఁ ధ్యాననిత్యు
సహజపాండిత్యుఁ గృతకృత్యుఁ శస్తనత్యు, ధీనురామాత్యుఁ గొలిచెదఁవాసిచెలఁగఁ
కం. తుచ్చుఁడు సరిగా దనినను, స్వచ్ఛపుఁజోతనకవిత్వసంపద చెడునే?

స్వేచ్ఛ జఱి భి దూషించిన, నచ్చసతివ్రతను బాపఁ మంటుట గలదే? ౧౫
కం. రామాభ్యుదయకవీంద్రుని, ధీమహితులఁ దిక్కునార్యుఁ ఁ దిమ్మన మొల్లాం
బామణి భాస్కరుఁ బాపన, రామకవుల రంగనాథుఁ ఁ బ్రణతి యొనర్తున్. ౧౬

శా. శ్రీ రామాయణపూర్వభాగము రచించె నృక్తి నాంగ్రంబుగా
ధీరుం డార్యజనస్తవాన్ముడును, బృధ్వీదేవతాశ్రేష్ఠుఁ, డు
ర్విరామాత్మభవేశభక్తుఁ, డగుగోపీనాథ వెంకటాచ్యుఁ, డా
నూరిం గూర్చి నమస్కరించెదను సత్సాక్షిం బ్రశంసించుచున్. ౧౭

కం. కరములు శిరమునఁ జేరిచి, వరగతి భజియుంతుఁ గృతిఁ గృపారలిఁ గనఁగా
వరకవితాచఃఖలఁ హిత, కరగుఃఖలఁ వర్తమానఁకన్యగ్రఃఖలఁ. ౧౮

కం. నతిఁ జేసెన నీ రాముల, కృతి సారదయార్ద్రవృష్టి యీలి రయింపఁ
శతగతులఁ బుధతతులఁ, గతకల్పమతుల భావికవితాచులన్. ౧౯

←→ మిత్రప్రశంస. ←→

సీ. సీతాంబికాగర్భసింధునుధాంశుఁడు, వీరరాఘవనంశఁ నృధికరుఁడు
శ్రీకుప్పమాంబికాఁహృత్కంజమిత్రుండు, పట్కళాసారవిశారదుండు
నిర్నిమిత్తకదయానిర్నిద్రమాననుం, డంకహీనప్రతిభాంచితుండు
కలితవాక్యామృతాస్థలితకవిత్వండు, కాళిగోత్రుఁ డగళితయశుండు

తే. ప్రధితలంకలపల్లెసఁవ్వంశజాతుఁ, డనఘ వేంకటసుబ్బార్యుఁ ఁ డార్యహితుఁడు
కృతు లొనర్పఁగఁ బెరచేచిఁక్కిరించెచ్చె, నాకునీడ్యుఁడుగాఁడోనామహితుఁడు.

సీ. వేంకటపరసాఖ్యవిఖ్యాతదైజ్ఞ, స్తనమహద్భావచంద్రముండు
సరమాసశీగర్భఁనుభుక్తిముక్తాఫ, లాయమానుఁడు సాధుగీయమానుఁ
డన్నపూర్ణానందహామల్లకామృతరొచి, హరితనగోత్రాభ్యుదయకరుండు
శ్రీరావు చెల్లమాంబారావుకరుణాకటాక్షనలబ్ధుఁ మాధికుండు

తే. రామకృష్ణావ్యసనజుండు ఁ ప్రకటన్రొత్త, నల్లికులఖనిమఃకిరయాఁపరుఁడు ఘనుఁడు
మన్వయమింద్రుండు హితుఁడు సన్తాగరతుండు, నన్యగుణహరి శ్రీవత్సనాథ శాస్త్రి.
చం. హితము సంతంబుఁ గూరిచెద ఁ రెక్కటిన్రొక్కినఁ బెక్కుచిక్కులఁ
వెతఁ బడఁ జావుసెజ్జఁ జెయివీడ స్వకీయులు పూర్వసామితుల్,

మతి గొని యాదుకొం చునుఱు † మందుల నిల్పిరి; పూర్వజన్మసం

చితసుకృతంబ గాక ధరఁ † జిక్కుదురే యిటువంటిమిత్రులున్? ౨౨

శా. ప్రేరింతుర్ శుభ కాన్యసంఘటనకై † ప్రేరించి మధ్యంబునం

దేవోగంబున నైన డీలువడ నెంతే గూర్తు రుత్సాహముం,

బారం బండఁ బ్రశస్తి సేయుదురు, నాభాగ్యంబు గాదే మహా

దారుల్ ధీరులు ధీరశాంతు లిటు లత్యంతాప్తులై యబ్బుటల్. ౨౩

కం. ఎక్కడి చింతలపూడియొ, యెక్కడి రఘునాథపురమొ † యెక్కడి కడపో

చిక్కని నెయ్యము ముపురకు, నెక్కరణియొ, దైవచిత్ర † మే మనవచ్చున్. ౨౪

ఆ. అడవియసిరికయును † నంబుధిలవణంబుఁ, జేరి నట్టటంచుఁ † జెప్పు చుండు

మైత్రిఁ బలుకుచోటఁమాయెడ నయ్యది, సత్య మయ్యె రామఁచంద్రుకరుణ. ౨౫

కం. ఫలకాంతైరహితంబుగఁ, బలువిధముల నాకుఁ దోడుపడుమిత్రులకున్

గలిమియు సుఖముఁ జిరాయువుఁ, గులవృద్ధియుఁ గలుగఁజేయఁగోరెదరామా!

↔ స్వవిషయము. ↔

శా. భారద్వాజపవిత్రగోత్రజుడ, నాపస్తంబసత్పుత్రుడన్,

బారావారసుతాధినాథపదసేవాలోలగోల్కొండవే

చారిన్, సత్కవిమిత్రుడం, గనకమాంబారామచంద్రాహ్వయౌ

దారానుశ్చమదంపతిప్రజల మధ్యస్థుండ, నుబ్బాఖ్యుడన్. ౨౬

డి. పూతచరిత్రులున్, విబుధపూజితులున్, సుయశోమనోహర

స్థితపవిత్రమూర్తులును, † శ్రీరమణీయనిజాలయాంగణల్,

శ్రీతరుణీశ పాదసరఃసీరుహసంకలితాత్మమందిరుల్,

మాతలిదండ్రులం దొరయ † మాతలిదండ్రులై శక్తు లిద్ధరన్. ౨౭

కం. గురువులఁ బరమదయాళుర, ధరణిం బ్రత్యక్షదైవతంబుల నన్న

త్కరణకేబరదాతల, నిరతము భజియింతు నఘము † నిర్హులింతున్. ౨౮

శా. బాల్యంబందున తండ్రి వాసి చన సద్భానంబునన్ మమ్ము ము

స్థల్యాణాత్మకుడైనకృష్ణుడు కృపం † గౌరవ్యసంజాతకౌ

టిల్యం బందక యుండఁ బొందవులఁ బాటించెం గదా, యట్ల దా

కల్యుండై ననుఁ గాచుపిన్నజనకుం † గాదే ప్రశంసింపఁగన్. ౩౦

కం. కఱపెను విద్యాబుద్ధులు, నెఱపెను మజ్జీనసంబు † నీతియు గుణముం

గఱపెను లక్ష్మణరాయఁడు, మఱవంగా వశమె సుజనమాన్యుఁ బితృవృన్. ౩౧

కం. లన్న యగు శేషగిరి రా, వన్నవ యగురంగరాయఁ † డాత్మగృహిణి యై

చెన్నలరురంగనాయకి, నన్నుత కాన్యములె నాదుసంతానంబుల్. ౩౨

సీ. శాంతచిత్తుల మేలిబంతి యెవ్వం డన, నాతఁ డం చన నర్హుఁ డైనవాఁడు
అతిసాధుతకు నుదాహరణ మెవ్వం డన, వాఁడెవో యని చూపఁబడెడివాఁడు
సత్యనీతివ్రతాచరణకు గుటి యెవ్వఁ డనిన వాఁ డన యోగ్యుఁ డైనవాఁడు
బంధువత్సలతకుఁ డ బట్టుఁగొ మ్మెవఁ డన, నాయన యనఁగఁ బాఠనవాఁడు
తే.సారసాభ్రత్రమున రామచంద్రు సాటి,యెవ్వఁడన వీఁడనఁగఁగీర్తి నెనఁగువాఁడు
బుద్ధికాణాచి, నెయ్యంబుభూమి, సుప్రసన్నతను సిరియన్న, శేషన్న నిజము.
కం.తెలియనికతమున భావిక,పులు మద్విషయంబునందుఁ డ బొరవడకుండన్
బలికితి నాడుకుటుంబముఁ, గలరు పితృవ్యజులు తల్లి డ గల దిప్పటికిన్. 3౪
కం.మావంశము తెఱఁ గంతయు, మాన్మత్తాంతంబుఁ దెలియ డ మత్పూర్వకృతం
బై వెలయురాభ్యుదయమం,దే వ్విస్తృత మగుట నొడువ డ నే నిట మరలన్. 3౫

←→ కవికృతపూర్వగ్రంథసంగ్రహపట్టిక. ←→

కం శ్రీపతి యగుసీతాభా,మాపతికృపబలిమి శ్రీకుమారాభ్యుదయం
బాపయి శతకము కౌస,ల్యాపరిణయకావ్య మొండు డ నయ్యెం బలుకన్. 3౬
కం.కృష్ణావతారతత్త్వముఁ, గృష్ణసులీలామృతంబుఁ డ గీర్తించితిఁ, ద
త్కృష్ణసుగీతల శ్రద్ధా,నిష్ణాతుఁడ నగుచుఁ బల్కి డ నెగడితి ద్విషదన్.¹ 3౭

←→ విత్కాదికము. ←→

సీ. కనులకుఁ గలఁకయు డ గరళంబు మదికి నై, తపియింపజేయ విత్తమ్ము లేదు
కాళ్లబందా లురిత్రాళ్లు కుత్తుకకు నా, బిడ్డలజేంజోట డ మడ్డు లేదు
మంచిసెబ్బర లెడ డ స్థరియింప నీయని, యంతటిభోగంబు డ లమర లేదు
ఈపూట హరిహరీ డ యేపాటఁ గడచు న, స్థారిద్రవ్యభీతి యింతయును లేదు
ఆ. రాముఁ దలఁపజేయనామయం బుండఁగ,సౌఖ్య మరయుపొంటెజాయ యుండ
నింత వలను గలుగ డ నిప్పుడ శ్రీరాముఁ, దలఁప కున్న నెపుడు డ దలఁచువాఁడ.3౮
చం.ప్రబలి కఫంబు కంఠమున డ బాధలు పెట్టెడివేళఁ, జూపఱుల్
గబగబ బైటఁ బట్టుఁ డిఁకఁ డ గార్యము లే దనువేళఁ, గింకరు
ల్లబదబఁ బ్రాణవాయువులు డ లాగెడివేళల, నాలుఁ జాట్టముల్
లబలబ లాడువేళలఁ, దళంపఁగ శక్యమె రామనామమున్. 3౯

సీ. దంతంబు లూడు నశ్చింతపుట్టకమున్న, కనుదోయి మసకలు డ గొనకమున్న
ముడుతలచే మేను డ మిడుకులాడకమున్న, నడఁకునఁ గాల్గడఁబడకమున్న
పెండ్లము కడుఁ గడఁగండ్లు పెట్టకమున్న, నందను ల్లినుఁ జూచి డ నగకమున్న
గద్దించి బుడుతలు డ బుద్ధి చెచ్చకమున్న, చెడురోగములఁ దెల్పి డ చెడకమున్న

¹ ఇవిగాక శుభద్రావిడయాదిగ్రంథంబులు పెక్కులు గలవు.

తే. పూని వైద్యుండు చెప్పకపోకమున్న, కాలభటదర్శనంబును ♦ గాకమున్న
రామశ్రీరామశ్రీరామశ్రీరామాయనుచు, ధ్యానమొనరించువాడెపోధన్యతముండు.

కం. సంగతవాక్యంబుల హృత్పంగతు రఘురాము భక్తిః ♦ దలఁచుటకన్నఁ
రంగగుమేలువిధంబు గ, నంగా రా దింక నెన్నినయమార్గములన్. ర౧

కం. పూర్వులు నెవ్వరుఁ బలుకరు, పూర్వోత్తరరామకథల ♦ ముని పల్కినయ
తైర్వీనఁ దెలుఁగునఁ గావున, సర్వము నెఱిఁగింతు రామచంద్రనికరుణన్. ర౨

చం. తీతభవబంధమోచననిదాన ము టంచు నెఱింగి ఘోరసం
సృతి దృఢపాశబంధనము ♦ ఛేద మొనర్పఁగ, శాశ్వతోరుసా
ఖ్యతతి నెసంగ, నిత్యము నిరామయ మైనముకుందలోకసం
గతిఁ జెలువార, రామకథఁ ♦ గైకొనితిన్ రచియింప నీగతిన్. ర౩

చం. కవికిని యోగిపర్యవకుఁ ♦ గానను భేద మొకింత, నెట్లు నా
నవిరళభక్తియైక్కిని మఁనోంబుజవిధిని నిల్పి శ్రీహరిం
బ్రవిమలనిష్ఠఁ దన్మయత ♦ భాసిలి తద్గుణవర్ణనానఁదే
నవిరతకాలయాపనసమంజసుఁ జొంగద సత్కవీంద్రుఁడున్. ర౪

ఆ. మనసు కారణంబు ♦ మనుజునిబంధమోక్షముల కౌట మనసు ♦ సారసాక్షు
నందు నిల్చి ముక్తి ♦ నందుట సుకరకా, ర్యంబ టంచుఁ దోచె ♦ నాశ్చయండు. ర౫
మ. అటు గా కైహికవృత్తిమై, విషయతంత్రాధీనుఁ డై ధీరుఁడుం
బటువాగై వ్యభవజ్యంభణంబు తరుణిఁ ప్రత్యంగదుర్బలనా
ర్భటి వ్యర్థంబుగఁ జేయఁ దత్కలితహృదావ్యవహరమృచ్ఛితనా
స్ఫుటఘోరాఘనుదగ్ధచిత్తుఁ డగుచున్ ♦ స్రుక్కుం గదా యెంతయున్. ర౬

ఉ. రామకథానుధాంబుధి నిఁరంశరనుజ్ఞన మాచరించెదన్
రామకథామృతంబుఁ దమిఁ ♦ ద్రావుచు దారుణశృష్ట నారౌదన్
రామకథానులాపమునఁ ♦ గ్రొందు నుందు సహర్షిశంబు, నే
గామకథామధంబున నిఁరామయ శాశ్వతసౌఖ్య మొండెన్. ర౭

తే. రామనామమాహాత్మ్యంబు ♦ రా దోలుంగ, నల్లనన్వీక్షునకు నైన ♦ నట్టిచోట
నేను రామాయణముఁబ్రొక్కేన్మనుచు, బూను బెట్టివివేకమోఁబుధులు కెలుక.

శా భావిబ్రహ్మకౌ పార్వతీపతిన్ దుఃస్వాసుండునో కాక నే
భావింపన్ రఘురామునద్గురువు విశ్వామిత్రసన్తానినో
యావిశ్వజ్ఞుఁడు నౌ వసిష్ఠుఁడనౌ లీలాంభోజసంభూతుఁ డౌ
నావాక్కినౌ పల్కు నౌ నె సకలం ♦ బారామచారిశ్రమున్? ర౮

- కం.రాముకథఁ బలుకఁ డేనియు, నేమెయినేనుకవి గాఁ డ ధట్టిబుధుండున్
ధీమహితులమత మా టిది, రామాయణమును రచింతు ధ శ్రద్ధాయుక్తిన్. ౫౦
- కం.రాముండు పరదైవత మా,రాముఁడె నాపాలివేల్పు ధ రక్షింపఁగ శ్రీ
రామకృపానంబికి, రామాయణమును రచింతు ధ శ్రద్ధాయుక్తిన్. ౫౧
- కం.రామాయణమును బూర్వులు, దాము వచింపఁగ నె యేమి? ధ తత మొరుసుకృతం
బోమునె యితరులఁ? గావున, రామాయణమును రచింతు ధ శ్రద్ధాయుక్తిన్. ౫౨
- కం.ఆమిక యిది గాదు నుఁడీ, రామధ్యానక్రమంబు ధ రాగిల్లుట కై
బాములు దొలఁగుట కొఱకై, రామాయణమును రచింతు ధ శ్రద్ధాయుక్తిన్. ౫౩
- ఉ. ఆరయ మోక్షమార్గము లుపాయము పూరుషకార, మీద్యయిన్
భారతమం దుపాయ మభివర్ణిత మయ్యెను, రామసత్కథన్
గౌరవ మారఁగాఁ బురుషకారము విస్తృత మయ్యెఁ, బేర్చి పెం
పారహిఁ దోచు భాగవతమందు ననుత్తమవిష్ణుతత్వమున్. ౫౪
- కం.మును వాల్మీకీరితన,జ్ఞననుతకావ్యంబు రామచంద్రునితనయుల్
వినిపించి; రిపుడు దెనుఁగునఁ, బొనరింపఁగ రామచంద్రపుత్రుండఁ గదా. ౫౫
- కం.తనయులు మును దమచరితము, వినిపింపఁగ వినినయట్టివీనుల మరలన్
వినుఁగాత రాముఁ డిట్టి,తనయుండు వినిపింపఁ గోరుతమచరితంబున్. ౫౬
- తే. రామచంద్రుండుకృతిభర్త,రామచంద్ర,నుతుండు కృతివక్త విషయంబుశుద్ధమోక్ష
మహితలాభ ప్రదంబు రామాయణంబు,గలుగఁగలదెవైలక్షణ్యములనుగొఱఁత.
- ఉ. శ్రీమహితుండు వాల్మీకి వచించెఁ గదా యని యుత్సహించి శ్రీ
రామకథార్ణవంబును దరంబె తరింపఁగ నాదుబోఁటికిన్?
భీమతరస్వి యాహనుమ ధ వేగమ దాఁటె నటంచు నీరధిం
జీమయు దాఁటఁ బూన నికఁ ధ జెప్పెడి దేమి వివేకసంపదన్. ౫౮
- కం.ఓపి యగస్త్యుండు నీరధి, నాపోశన మెత్తెఁ గాదె ధ యని యితరులు దా
మాపనికై పూనినఁ దుద, యేపారున? లోకమెల్ల ధ నిహిహీ యనదే? ౫౯
- కం గోవిందుండు ము న్నైత్తఁడె, గోవర్ధన మనుచు వెట్టిగొల్లం ఁకాఁడా
గ్రావం బెత్తఁగఁ బూనిన, నేవిధమున సఫల మగు నభిష్టార్థంబుల్. ౬౦
- ఆ. రామకోటి నేను ధ వ్రాయంగ మఱవ వై,రాగివేషములను ధ రాత్రి గలను
బోధ మొనరఁజేయు ధ పుణ్యాత్మ లీకృతి, నిర్వహింతు గాక ధ నిఖలవిధుల. ౬౧
- తే. అద్భుతంబుగ మట్టమధ్యహ్నమునను, బుష్కరాఖ్యవిరాగిని ధ బుణ్యరామ
భక్తి నామదిలోపలఁ ధ బ్రవ్వలింప, నెఱవఁ బంపిన ఘనుఁ డిది ధ నిర్వహించు.

తే. అన్న చేత నిరస్తుఁ డై యార్జి గూరి, శరణుచొచ్చిన రాక్షసు ధ శత్రు ననుజు
 బ్రేముఁ జేపట్టి నట్టిదయ్యామయుండు, ప్రోచు న న్నెప్పు నాదోషపుంజ మణచి.
 కం.మందరనగభరమునకై, బృందారకు లెల్ల మొలులు ధ పెట్టినఁ బత్రి

స్వందనుఁ డై సాయముపడు, నిందిరపతి నాకు శరణ ధ మిత్రార్యమునన్. ౬౮
 చం.అమృతము లభి మాను గలఁశాంబుధిఁ ద్రచ్చ,నటంచుఁ దన్నహో
 ద్యమమున బాసఁ జెచు,నమృతం బిడి ప్రోచె నిలింపఁజి నే
 విమలుఁడు, వాఁడె లోడగుత ధ వీడక నే నమృతోపభోగిన్
 యమరఁగఁ జల్పు రాఘవకథామృతసాగరమంథనంబునన్. ౬౯

ఉ. శ్రీరఘరామచంద్ర! యొనఁగించెద నే నొకమన్వి, నాదరం
 బారఁగ నప్రమాదమతి ధ వై వినుమీ కనుమీ, నచింపఁ ద్వ
 ద్భూరితరప్రబంధమును ధ బూనితి, దానిని నిర్వహింపఁగా
 భారము నీభుజంబున నె యెచితి, వల్లన వీడ నమ్ముమీ. ౭౦

చం.కవి ననుగాఢగర్వమునఁ ధ గాదు, మహతర మైనబుద్ధిన్
 భవమునఁ గాదు, నిస్తులితఁపాండితి పెంపునఁ గాదు రయ్య, యీ
 ప్రవితతకావ్యసంఘటనభారము నే నిటు పూను లెల్ల, రా
 ఘవ! భవదీయసచ్చరణఁకంజయుగంబు స్థరింపఁగాఁ జూమీ. ౭౧

చం.చిలునగ వొప్ప నేమిటికొ ధ శ్రీరఘరామ! భవన్ముఖాబ్జమం
 దెలుఁగఁగఁ దెల్పవే, తెలిసె ధ హీ యితఁ డెక్కడఁ దుచ్చమానవుం?
 డులు వగుమత్కథం బలుక ధ నూనుట యెక్కడ? నేమి సాహసం!
 బుఱక పయోధి నీదుటకు ధ నూనె గదే యనుచు హసించెదే? ౭౨

చం.తెలియుము రామ! నీవ యొకఁధీరుడ వంచుఁ దలంపఁ బోకుమీ,
 జలనిధి నీదు లెంత పని? ధ జన్మము లెన్నిటి నెత్తినాడ నో,
 యలయక ఘోరసంస్పృతిమహంబుధు లెన్నిటి నీడినాడనో,
 యలయక యన్నె? నైజము నుమా బహుశార్దులు దేహధారికిన్. ౭౩

ఉ. తావకవర్ణనానరణిఁ ధ దప్పులు గల్గినఁ గోపగించుచుం
 ద్రోనకు నన్ను, నావలన ధ దోసము లే దణుమాత్రమేనియు
 భూనుచంద్ర! నీవు తెలుపో నలు పో నిజ మే నెఱుంగ, నా
 కీనఱ కన్నఁడె దెలిపి,తే? కనిపించితె యున్న రూపమున్? ౭౪

కం.వలువురు పరిపరివిధములఁ, బలికిరి యం దెంత నిజమొ ధ ప్రభువ! యెఱుంగఁ;
 బలికెద యధార్థ మిట నీ,కలహపుం దెలిపి తేని ధ కారుణ్యనిధి! ౭౫

కం.మీనుహిను మీర లెఱుఁగరు, శ్రీమహిళానాథ! యిట్టిచిత్రచరిత్రో
 ద్దాముల మిముఁ దెలియంగా, నేమానవుఁడోపు,నీవ ధ యెఱిగింపు దయ. ౭౬

- తే. చక్కఁగా ని న్నెఱింగినఁసత్యవచన,వరుఁడు పలుకుట నీతనూఁభవులె పాడ
నీవ త్రత్యక్షముగ విని * నిక్క మనుచు,మెచ్చి యుండుట నీకథ * నచ్చినాఁడ. 23
- సీ. ఆమ్నాయపరనంబు * లడవియేడ్చులె కదా, తావకభక్తి యఁభావ మైన
నిత్యకర్తృవృత్తి * నిగిడి చచ్చుటె కా,తావకభక్తి యఁభావ మైన
నఖిలతీర్థస్నాన * మగచాట్లకే కదా, తావకభక్తి యఁభావ మైన
బట్టెనామంబులు * భయ పెట్టుటకు నె కా,తావకభక్తి యఁభావ మైన
- ఆ. నీదుభక్తి లేమి * నిఖిలంబు వ్యర్థంబు, ప్రాణహీనమైనఁవపువుఁ జోలె
నీదుభక్తి గలుగ * నిఖిలంబు వ్యర్థంబు, నదిఁ దరించుపిదప * నావయట్లు. 2౪
- తా. ప్రార్థనంబులు పెక్కు లెప్పుడు నను * న్నాధించెడిం, గాన నా
ధీరత్వం బతిచంచలత్వముఁ గనెం * దెలేవెదె, విఘ్నానభుల్
చేరం జొచ్చి కలంచుచు న్నసము ని * న్నేరంగ రా నీయ, వీ
ఘోరావజ్జలరాశిభంగముల మఁగ్నుండు చు ట్తీనింతునో. 2౫
- ఉ. ఎంతటిజ్ఞానహీనుఁడ, న * దెంతటిమత్తుఁడ, నెంతవ్యర్థుఁడ,
జింతిలు చున్నవాఁడ నెటు * చేకులు నాయభికాంక్షితం బటం
చెంతయు, నీవు రాఘవ! యహీనకృపామతి భీతిఁ బాపుచుం
జెంతల బాస పై నిలువఁ * జేడ్చడ నేల వ్యధావిలుండు నై. 2౬
- చ. మనమున నెప్పు డేని నొకఁమాటయినన్ స్థిరసత్ప్రవృత్తిచే
నను శరణంబుఁ జొచ్చినజఁనంబుల కే నభయం బొసంగెనన్
విను మిది నావ్రతం బనెదుఁనీదగువిశ్రుతవాక్య మూఁతగాఁ
గొనితిని, స్థైర్యధైర్యములు * గూడె, నపాస్తము లయ్యె శంకలున్. 2౭
- ఉ. ఉల్లమునందుఁ దోచెను మ * టొండుభవల్లపితంబు, నెవ్వఁ డే
బెల్లగుసరవృద్ధముల * వీడి, దృఢోద్యదనన్యభక్తి సం
ధిల్లఁగ,నన్ను నొక్కరు, హృదిన్ శరణం బన,మత్పదాప్తి రా
జిల్లఁగ నీనివిఘ్నములఁ * జెండెదఁ జింతిల కంచుఁ బల్కవే. 2౮
- కం. కావున నిర్భీకుఁడ నై, కావించెన నీదుచరితఁ * గావ్యము గాఁగెన్
నావలనఁ దప్పు గలిగిన, నీవలన నె కలిగె ననుచు * నే మది నెంతున్. 2౯
- సీ. భవ్య మై మానిసంఁభావ్య మై సుజనాను,భావ్య మై నవనిసంఁభావ్య మగుచు
హృద్య మై భక్తి సంఁవేద్య మై కావ్యాళి, నాద్య మై సతతానందద్య మగుచు
శుద్ధ మై పద్యనిబద్ధ మై శాస్త్ర సంఁబద్ధ మై నిగమార్థసిద్ధ మగుచుఁ
బూత మై కలితసంఁగీత మై మానిరా,క్షాత మై ధర్మనిఁకేత మగుచు

తే. శ్రవ్య మై సర్వలోకసంఘ స్తవ్య మగుచు, దివ్య మై పార్వతీశాసనవ్య మగుచు
సవ్య మై గుణమణిగణవీర్యవర్ధ, మయిన కావ్యంబు రచియింతుఁ నాంధ్రభాష.

తే. అమరభాషను బలికె రాఁమాయణంబు, నాంధ్రభాషనువ్యాకృతికాద్యుఁ డయ్యె
నట్టవాల్మీకి మనమునఁ నలరికున్నె, యన్నదీయాంధ్రచద్యరాఁమాయణమున. ౮౧
కం. ఉండఁగ నెండటో వేల్పులు, కొండాడెద రొక్కరాముఁ గోవిదు లేలా?

పండిసమామిడి దండన, యుండఁగఁ గీరంబు లొండుఁ నొల్లునె చేరన్? ౮౨

తే. తక్కువృత్తచంశధారిణీఁధవనరేణ్యు, భర్గవిధిదేవతాసముపాస్యమాను
ధీమహితు సధియోగి యోక్తీపుమనఃప్రచోదనార్థంబు యాత్మవిఘ్నమొనర్తు.

ఉ. ఖండితపాతకోత్కరు, సఖింషయశోజయభాగ్యశాలి, మా
ర్తంషకులప్రకాండు, సహితాండజపన్నగవైరి, సత్కృపా
మండనభూషితుం, గడపఁమండలవాసుని, నొంటిమిట్టకో
దండరఘూత్తము, న్నియతఁదాస్యమున న్భజియింతు భక్తిమై. ౮౪

ఉ. బమ్మెరపోతరాజు నిరఁపాయసుఖస్థితుఁ జేయుపొంతు వా
క్యమ్ముల నిల్చి భాగవతఁ మాం సుధారసధార లొల్కు, బూ
ర్విమ్మును నేడు నింక సరివారలు మిన్నలు లేక యుండ సా
రమ్ముగఁ బట్కి నట్టిరఘుఁరాముఁడు నాకుఁ బ్రసన్నుఁ డయ్యెడున్. ౮౫

ఉ. అమ్మక! కోవెలందుఁ దనఁయన్తుయు నొంటిమి వీడి పోవ, రే
పమ్మినయూకటా శిశువుఁ పాలకు నేడ్వఁగ, నాలకించి తా
నన్దుగ స్తవ్య మిచ్చినదయామయి! నన్దన వన్దు! యన్దు! నీ
తన్దు! భయముధార్దీతునిఁ నయ్యలరాజుకులోగ్యహుంబలెన్. ౮౬

→ ఉత్సాహకారణ భగవద్దత్తాభయ వాగ్దానము. ←

కం. ఎమ్మెయి సగునో ప్రారంభ మ్మెనరింపఁగ ని దండుఁ బ్రార్థింప నినుక
లెమ్మా హరిశాస్త్రులా! యిన్దుహితార్జనము దాటుఁ మీ నని యస వే. ౮౭

కం. కావున నీవాక్యమ్మే, కేవల మాధానిముగనుఁ గీర్తింపద నీ
పావనదివ్యచరిత్రం, బాసల నే మైనఁ జేయఁమా శ్రీగామా! ౮౮

గ్రంథారంభము.

↔ వాల్మీకునకు నారదుడు రామాయణ ముపదేశించుట. ↔

కం.తపమున స్వాధ్యాయంబున, నిపుణుని వాగ్వివేచనా
 ధిపు నారదు సంప్రశ్నము, తపస్వి వాల్మీకి యిట్లు * తమిఁ గావించెన్. ౮౯
 నీ. ఎవ్వఁ డీహరిణి * నీకాలమున గుణవంతుండు సతివీర్యవంతుఁ డెవఁడు
 ధర్మజ్ఞుఁ డెవఁడు కృతజ్ఞుండు నెవ్వఁడు, నిజచరియును దృఢనిష్ఠుఁ డెవఁడు
 సంతతానుష్ఠితచారితుఁ డెవ్వఁడు, సర్వభూతహితాన్ధ * జరగు నెవ్వఁ
 డెవ్వఁడు విద్వాంసుఁ * డెవఁడు సమర్థుండు, తత్సంపైకప్రియ * రగ్గునుండు
 ఆ. నెవ్వఁ డాత్మనంతుఁ * డెవఁడు జితక్రోధుఁ, డెవఁడు కాంఠియుక్తుఁ * డెవఁ డనూయ
 లేనివాఁడు కలన * లీల నెవ్వం డూన, నాగ్రహంబు నణఁకు * సమరతతియు. ౯౦
 చం పరమకుతూహలంబు విన * భానమునం దుచయించె దీని, నో
 పరమమహర్షిర్య! తెలుపం దగువాఁడవు నీవ యిట్లిన
 శ్మరుషు, న టన్న నబ్జజనుతుండు త్రిలోకవిదుండు హర్ష సం
 భరితమనోంబుజుండు వినఁచూ యని యిట్లను సావరింబుగన్. ౯౧
 నీ. సీవు క్షీర్ణదినసమరుపమగుణములు, బహుశముల్ మఱి దుర్లభముల యైన
 మానీంధ్ర! చక్కఁగ * మనమున యోజించి, వదియింతు నే నిట్టిచరగుణాఘ్న
 జనియించె నయ్య యిత్యైకువంశంబున, రామనామంబునఁ * బ్రజలు వొగడ
 నియతాత్మకుడుమహానిస్తులవీర్యుండు, ద్యుతిమంతుఁడును ధృతియుతుఁడు నశేయు
 తే. బుద్ధిమంతుండు సశులవ్ర * సిద్ధనీతి, పరుఁడు వాగ్మియు శత్రుని * బర్హుండు
 శ్రీయుతుండును విపులాంసుఁ, డాయతంబు, లైన భుజములుగలఁడును * హాహనుండు.
 కం.కంబుగ్రీవుఁడు విపులో, రంబున వెలుగొందువాఁడు * రాజితకోదం
 డంబు గలవాఁడు శత్రుక, నంబక కాలాంతకుండు * దారుణు డాజన్. ౯౩
 నీ. ఆజానుదీర్ఘంబు * లైన బాహులవాఁడు, రమణీయ మైనశి * రంబువాఁడు
 తరము లేనట్టి సుందరలలాటమువాఁడు, కమనీయ మైనవి * శ్రమమువాఁడు
 అంగై న సరిసరియంగముల్ గలవాఁడు, మినమిన మనుమేని * మెఱుఁగువాఁడు
 దారుణ మైనవ్ర * తాపంబు గలవాఁడు, చారువీరసున * క్షంబువాఁడు
 తే. గేయ మగు వాలువిరివికం * దోయివాఁడు, మెచ్చగొలి పెడిలచ్చిచే * హెచ్చువాఁడు
 నవ్యశుభలక్షణుండును * భవ్యమూర్తి, రామచంద్రుండు సుగూ * ధి * రాముఁడనఘ.
 నీ. శస్త్రధర్మవిదుండు * సత్యసంఘండును, సకలభూజనహిత * సతతరితుఁడు
 సద్యశఃపూర్ణుండు * జ్ఞానసంపన్నుండు, సత్యంతశుచియు స * మాధియుతుఁడు

వశ్యంబునుం బ్రజాపతినిన్ని భుండును, శ్రీమంతుండును ధాతః * నిపుహరుండు
జీవలోకావసానీలుండు ధర్మసం, రక్షుండు నిజధర్మరక్షణుండు

తే. నీవీయజనగోష్ఠయును సాంగ * వేదతత్త్వ, నిపుణతముండు ధనుర్వేద * నిష్ఠితుండు
సర్వశాస్త్రార్థతత్త్వజ్ఞ, చతురుఁ డనఘ, స్మృతియుతుండును బ్రతిభావి * శేషయుతుండు.

ఉ. సర్వజగత్ప్రియంకరుఁడు * సాధు వదీనవిచక్షణుండునున్

సర్వసరిత్తులఁ జలధి * నా సతతార్యజనాభిగమ్యుఁడున్,

సర్వసముండు, నార్యగుణ * శాలి, సక్షేమనోజ్ఞసర్వసుం,

దుర్వీర సర్వపూజ్యుఁడు, గుణోత్తరుఁ డన్నిట, మానిసత్తమా!

౯౬

సీ. అతఁడు కాసల్యాత్మహర్షవృద్ధికరుండు, గాంధీర్యమునను సాంగరముఁ బోలు

ధైర్యంబునను హిమధరణీధరముసాటి, వీర్యసమున్నతి * విష్ణునిభుండు

ద్విజరాజగతిని సప్త్రియకర్మచుండును, బ్రశయాగ్నిసముండు కోసంబు గదుర

నోరుపుగుణమున * నురీప్సమాయండు, ధనదనంకాశుండు * త్యాగమునను

తే. నవరధర్మనియట్టివాఁ * డతులసత్య, సరత మునిరాజచంద్ర! యావరమపురుషుఁ

డతనికిని నుద్దిగలరయ్య * యరయ నెంత, రాజమాత్రుండె శ్రీరఘురామవిభుండు.

కం. రాముని నేతత్సుగుణ, రాముని నిర్వక్రఘనపరాక్రము జ్యేష్ఠున్

సామగుణాఘ్నిఁ బ్రియునిన్, భూమిజనహితప్రసక్తుఁ * బారిఁ బ్రకృతులకై. ౯౮

కం. తనయుని దశరథమహిమతి, దనమతి యువరాజుఁ జేయఁ * దలపోయుచుఁ జ

య్యన జేతనము గావించఁగఁ, జేసవుమెయిం దదభిషేకసంభారంబుల్. ౯౯

చం. కనుఁగొని ధారిణీశుసతి * కైకయి యాధరిణీశు వేడఁగన్

మును తన కిచ్చినట్టివరిముల్ నెఱవేర్చుగ, రాముఁ గానకుం

బనువ, నిజాత్మజుభరతుఁ * బట్టము గట్టగ, ధర్మపాశ బం

ధనములఁ జిక్కి సత్యవచనప్రవణుం డయి కూర్చివుత్తునిన్.

౧౦౦

కం. రామునిఁ గానకుఁ జను మని, యామహిపతి పంప వీరుఁ * డయ్యుం జనియెన్

నేమము నడువఁగఁ గయికకు, నామోదము గూర్చు జనకు * నాజ్ఞం దీర్చున్. ౧౦౧

సీ. అడవుల కారీతి * నరుగుశ్రీరామునిఁ, గని తమ్ముఁగుఱ్ఱుండు * కరముఁబ్రియుండు

నయధురంధరుండు నశన్నకుఁ బ్రీతిమంతుండు, సనఘనుమిత్రకు * నాత్మజుండు

నగులక్ష్యుండు నయ్యంబు దీపింప హా! సౌభ్రాత్ర మేపారఁ * జనియె వెంట

రామునిప్రియభార్య * రమణీయగుణచర్య, నయశీల హితలోల * నాఘనకుచు

అ. సతముఁ బ్రాణతుల్య * జనకావనీశ్వర, మహితకులజ దేవ * మాయయట్లు

సంభందించి నట్టిహాసకి నద్గుణ, నీవీత వినుతచరితః జాతపూత.

౧౦౨

కం. సీత సకలశుభచిహ్నో, పేత వరాహోహ దళరథేశ్వరు కోడల్
చేతోధవు శశి లోహిణి, రీతి న్విన్నంటి చన సరీణ శ్రీతిన్.

౧౦౩

కం. పౌరులు దున్నహచింతా, భారులు దూరంబు వెంటఁబడి;
ద్వారము తండ్రియు; గంగా, తీరంబును దాసి; ధర్మధీనిరతుండున్.

౧౦౪

తే. శృంగి బేరపురంబును, జేరి యచట, నాత్మమిత్రుని గుహు నిమాదాధిపతిని
జూచి సెలవిచ్చెఁ బొమ్మనిఁ సూతునకును, గుహుఁడు దాఁటించె వారిముఁగ్గురనుగంగ.

ఉ. రాజకుమారులు జనక రాజకుమారియుఁ గానకానఁ బే
రోజను గాల్చడం జని, బహూదకసింధులు దాఁటి, యాభర
ద్వాజనిశాసనంబున సుపరస్వనికాశులు చిత్రకూటమున్
రాజలు వేడ్కఁ జేరి, తమి ఁ గ్రాలఁగ నుండిరి పర్ణశాలలోన్.

౧౦౬

కం. పుత్రకులు చిత్రకూటధరిత్రీధరవాసు లయినఁ
బుత్రునకై విలపించుచు, ధాత్రీపతి చనియె సమరధామముఁ జేరిన్.

౧౦౭

కం. జనకుం డీల్లుట రాజ్యం, బునకు వసిష్ఠాదివిప్రముఖులు దన్నుం
బనిపూని వేడ భరతుఁడు, గొనఁ డయ్యె న్వారిమాటఁ
గొనసాగింపన్.

౧౦౮

సీ. అన్తుహబలుఁడు నిజాగ్రజంఘ్రిప్రసాదార్థి యై వనమున
ననఘు మహాత్ము యధార్థపరాక్రము, నార్యభావంబున
నడిగి కొనియె నన్న! ధర్మజ్ఞుండ వైననీవే రాజ, గా నుండవే యనఁ
గరుణఁ జూచి రాముండు త్యాగభిరాముండు సుముఖతో, ద్వాముండు సద్యశోధాముఁడయ్యుఁ
తే. దండ్రియూ దేశమును మదిఁ దలఁచి రాజ్యపాలనం బొల్ల కతనికిఁ
బావ లిచ్చి తనకుమాటుగఁ, బొమ్మంచుఁదఱిమిచెప్పి, వంచె నతని నయోధ్యకు
భరతుఁడంత.

కం. కామము నెఱవేఱమినే, రామునిపాదుకలఁ గొల్చి
బే మది వేచుచు నంది, గ్రామంబున నిస్సృపాతను
రాజ్యముఁ జేసెన్.

౧౧౦

సీ. భరతుఁ డట్టులు చనఁ బౌరులు మఱిమఱి, దనుఁ జూడ వత్తుర
స్తలఁపుఁజేసి దండక విజతేంద్రియుండు సత్యాత్ముండు, సొచ్చి విరాధుని
స్రక్కఁజేసి శరభంగు దర్శించి
చని సుతీర్థునిఁ గాంచి, కనుచు నగస్త్యు నగస్త్యుభ్రాతఁ
గడుమోదమునను నగస్త్యుమాటన యెంద్రధనువు ఖడ్గముఁ దూఁగి
సునిశితంబు తే. లక్షయశరంబులం గొనె
నటవిచరుల, తొడ నుండెడిరఘురాముఁడ మౌన
లసురరాక్షససంహార
మర్థి వేడ, నట్ల కావెంతు నని వారి
కభయ మిచ్చె.

ఉ. ఆనరపాలచంద్రసుతుఁ డచ్చట నిచ్చుఁ జరించుచో జన
స్థాననివాసిని భయదదానవకామిని గామరూపిణి

బూని విహూః జేయ నది ధోదనచేసిన సర్వరాక్షసుల్
తో నమనం ద్రిశీర్ష ఖరఃమాషణముఖ్యులు నన్నుఁ దాఁకినన్.

౧౧౨

ఉ. వారిని వారివారి ననివారణవారణవిక్రముం డనిఁ
వీరుల నాలుగుంబదియఁజేవుర గాఘవుఁ డేకతంబ దో
స్సారమున న్వధింపఁ దనఃపూతులసంహరింబు విన్ని డు
ర్వారతరాగ్రహంబుమొయి ధరావణుడుం దనకుఁ సహాయులన్.

౧౧౩

శా.మారీచుం డనురాక్షసాధిపుని సంప్రార్థింప వాఁడెంతయే
నోరీ రావణ! నీకుఁ గానినని దహోద్రిక్తుఁ డా రాముతోఁ
బోరాటఁ ఘటియింప నం చతనికేఁ ధోధింప, నద్వైత్యుఁడుం
ప్రేమింపఁ శమనుండు, నీతి రుచి గాఢిం, బోయెఁ దద్యుక్తుఁడై.

౧౧౪

ఉ. మాయలమారి యాముసుర ధమానవనాథతనూజయుగ్మ మెం
తో యెడగల్గ రా వనులఁ దోడ్పొని పో, రఘురాముడేవి దై
తేయకులాధినేత గొని యెప్పుడ బోవుచు నాజగయు ధూ
తాయువుఁ జేసి లంకను ధర్మాశ్రయ నుంచె నశంకితాత్ముఁడై.

౧౧౫

సీ. పక్షిరాజ్యరణంబు ధార్యాపహరణంబుఁ, గని విని రాముండు ధళవళించి
యాకులెంద్రియుఁ డయి యాగృధ్రరాజున, కగ్నిసంస్కారంబు లాచరించి
హోయని పలవించి యఖిలవనంబుల, వెదకుచో వైదేహి వికృతగూపు
ఘోరదర్శనుని రక్షిం నాథునిఁ గబంధుఁ, గనిత్రుంచి దహియింపఁ జనియెవాఁడు
తే. నాకలోకంబునకు; నాతఁ డరుగువేళ, శబరి వరిధర్మచారిణి శ్రమణి గలదు
సకలనష్టర్థనిపుణ యాసతిని జూడఁ, బొమ్మటంచును బోధించి పోవుటయును.

కం. ఆపగిదిశత్రుదమరుఁడు, భూపనుతుఁడు చక్క శబరిపూజలఁ గొని యి

చ్ఛాపున్తి కామె చెప్పిన, నూపునఁ బంపాసరస్సులోధముఁ జేరెన్.

౧౧౬

కం. హనుమత్కృపి నటఁ గని యాతనివచనముపేర్చి సూర్యతనయునితోఁ బొం
దొనరించి తనదుకథయును, వినిచెన్ సర్వంబు నీతఃపృథ్వాంతంబున్.

౧౧౭

కం. అంతయు విని కపి నలినీ, కాంతతనూజుండు చెల్లి గావించె ధరా

కాంతకుమారునితో నే, కాంతము హుతవహుఁడు సాక్షిగా నామీఁదన్.

చం. తనకును వాలికెం బగవిధంబు దివాకరసూతి చెప్పినఁ

విని ఘను వాలిఁ గూల్ప రఘువీరుఁడు పూని ప్రతిజ్ఞచేసినఁ

విను మని వాలివీర్యబలవిక్రమము ల్వినిపించి యాత్మలో

నెనకులుఁ డింద్రజిత్ గెలుచునే యని సంశయలోలితాత్ముఁడై.

౧౧౮

- ఉ. నమ్మిక యూనుపొంటె దిసఁనాథతనూజుఁడు గానిపింప గో
 శ్రువున నుండుదుందుభినుఁరస్తకరారికశేటరంబు హా
 స మ్మిగురొత్తఁ జూచి బలఁశాలి వెసఁ దళయోజనంబులం
 జమ్మెఁ దదస్థిద్రైశ్ల్య రఘుఁసింహుఁడు పాదముచుంగుటంబునన్. ౧౨౧
- కం. లీలగ నొక పెనుఁగోలను, సాలాగమస్తకంబు ఁ శైలవరంబుఁ
 దూలించె రసాతలమున, ప్రీతినిప్రత్యయము గలుగ ఁ వీరుం డంతన్. ౧౨౨
- కం. బంధుర మగువిశ్వాసము, సంధించుచుఁ బ్రీతమానఁగముపెంపునఁ గి
 ప్పింధాగుహకును నలినీ, బంధవజం డొక రామభద్రునితోడన్. ౧౨౩
- ఉ. కాంచనపింగళుండు స్లవఁగప్రభుఁ డర్కతనూజుఁ డంత గ
 ర్జించినఁ దద్రవంబు విని ఁ జష్ణుతనూజుఁడు యుద్ధకాంక్ష నే
 తెంచుచు దార తారకును ఁ దెల్పి భయంపడకుండ, సూర్యజ్ఞ
 నొంచిన, వానిఁ ద్రుంచెను ఘోరుం డొక కోలను నేలఁ గూలఁగన్. ౧౨౪
- ఆ. మిత్రపుత్రమూటఁమేరగ వాలిని, రణమునందుఁ ద్రుంచి ఁ రాఘవుండు
 వానిరాజ్యమున దివాకరతనయునే, పట్ట మొప్పఁగట్టెఁ ఁ బ్రాభవముగ. ౧౨౫
- ఉ. సీతను రోయఁగాఁ బనిచెఁ ఁ జెచ్చెర వాసరనాథసూనుఁ డ
 త్యాతతవిక్రమాఘ్యుల మహాకపివర్యుల, వారిలోన సం
 పాతినచఃప్రబోధమునఁ ఁ బాని యామడ లొక్కనూలునై
 భీతిద మానుహర్షణముఁ ఁ బెల్చునఁ దా ననలీల దాటుచున్. ౧౨౬
- కం. రావణపాలిత మూలం, కావరనగరంబుఁ జొచ్చి ఁ కనియెను బహుశో
 కావిల నశోకవనగత, శ్రీవాస న్నాథసక్తఁచేతన్. ౧౨౭
- కం. వైశ్వానరహితతనయుఁడు, విశ్వాసముపుట్టఁ జూపి ఁ విభుముద్రికఁ దా
 నాశ్వాసించెను నతి; హరి, నశ్వసుతునితోడిచెలిమి ఁ యగుటయుఁ జెప్పెన్. ౧౨౮
- సీ. లోఁకంబును బ్రవిఁదారణం బొనరించి, పంచనేనామలఁ ఁ ద్రుంచి వైచి
 సప్తమంత్రినుతాచి ఁ సప్తాశ్వసుతుఁ గూర్చి, శూరు నయుని నల్చి ఁ చూరు చేసి
 బ్రహ్మాస్త్రమునఁ డక్కి ఁ బ్రహ్మవరంబునఁ, గట్టు వాసినయట్టిఁగుట్టు దెలిసి
 తను లాగుదైత్యుల ఁ మనమున మన్నించి, సీత దప్పఁగ లంకఁ ఁ భూతిఁ జేసి
 తే రయముమెయి దాశరథికిని ఁ బ్రియముఁజెప్ప, మరలి చను దెంచివాసరఁవరుఁడుఁడీర
 తామహోత్తరుఁ గాంచిప్రదక్షిణించి, కంటి జానకిఁ దత్ప్రయఁక్తముగ ననియె.
- సీ. సూర్యకులుం డంత ఁ సూర్యాశ్మజనితోడఁ, జేరి మహాదధిఁపతిర మచట
 సూరసన్నిభశరాసారంబునను వార్ధి, జాలఁగ నల్లకల్లోలపలుప

నాపగానాయకుం * డోవక తనదూపు, నపు డూని బోధింప * నువమ త్వష్ట
 నూతిచే గట్టించి * నేతువు నాత్రోవ, లంకాపురంబు నిశ్శంక మరిగి
 తే. రణతలంబున దైత్యు రాఃపణునధించి,క్షమనుతనుబొందిలజ్ఞాభఃరమునఁ గుండి
 నిండుసభనిష్ఠరములు రాఃముండువలుక,త్కృతనూజాతచితిసాచ్చ * సాధ్వీగాన.
 కం.క్షీతిమత నిస్తులితవతి,వ్రతయని హుతవహుఁడు వలుక * రామవిభుం డా
 సతినిఁ మరలం గైకొని, యతిమోదం బందె వేల్పులండలుఁ బొగడన్. ౧౩౧
 కం.సురతతిచేఁ బూజితుండై, కర మలరెక్ రాముఁ డతనిఃఘన కార్యమునఁ
 సురమునిగణములు సచరా,చర మగుముల్లోకములును * సంతోషించెన్. ౧౩౨
 కం.శ్రీరాముండు విభీషణు, నారత్నోవిభుఁగ లంక * సభిషేకమునుఁగ
 గూరిమిఁదానొనరించియు, వీరుఁడు గృతకృత్యుఁ డగుచు * విభ్వరుఁ డయ్యెన్.
 సీ. స్వర్గవాసులచేత * వరములఁ దా నొంది, మృతకపులకు నును * టిచ్చి మనిచి
 మిత్రవృతుం డయి * మిత్రకులాగ్రణి, యరి కసాధ్యము నయోధ్యం గనంగఁ
 బుష్పకాయానుఁ డై * పోవుచో దిగి త్రోవ, నల్ల భరిద్వాజఃనాశ్రమమున
 భరతాంతికమునకుఁ * బడమాననుతు నంపి, పుష్పకంబును నెక్కిఁపురమునకును
 తే. బోవుచోఁ బూర్వకథను నుఃక్రీస్తుతోడ, ముచ్చటించుచు నెలమి నాఃసచ్చరిత్రుఁ
 డనుజఁ డున్న నందిగ్రామఃమందు డిగ్గి, బడల నట వీడె సోదరఃసహితుఁ డగుచు.
 కం.తనతో వెలయుఁగ భూమి,తనయామణి రాజ్యరమను * దాల్చెక్ మరలఁ
 దినమణి తేజఁడు దశరథ,తనయుఁడు భవనంబు లతిముఃదంబున వఱలన్. ౧౩౩
 కం.విష్టవచయములు మిగులఁ బ్రహృష్టములై యొప్పెఁ బుల్క * లేపార మెయిఁ
 శిష్టులు సుధార్మికులుఁ గడుఁ, బుష్టిని గని రవని రామఃభూవరుఁ డేలన్. ౧౩౬
 కం.ఆధులు పొసఁగవు జనులకు, వ్యాధులు తను వంట వాఙ్గ * కవరోధముగా
 సాధుల కీతు లనంబడు, బాధలు లే వెందు రామఃపాలనమందున్. ౧౩౭
 కం.కానరు పుత్రులమరణము, మానరు సాధ్వీగుణంబు * మానవతుల్ దా
 మూసరు వైధవ్యము వై,శావ్వనరుభయ మింతయేనిఁ * బాటిల్ల డెటన్. ౧౩౮
 కం.కూలపు జంతులు జలముల, వ్రీలదు ప్రజ వాతజాతఃభీతిం, జోరుల్
 గ్రాలరు, వేఁకిని నాఁకట, వ్రాలుట లేదెందు రామఃరాజ్యమునందున్. ౧౩౯.
 కం.పురముల జనపదములఁ గాఁ,పురములు గావించుజనులు * భోగాభోగ
 స్థిరతను ధనధాన్యంబులఁ, గరము సుఖించెదరు కృతయుఃగంబునఁ బోలెన్. ౧౪౦
 ఆ. వాజపేయశతము * బహుసువర్ణకములఁ, గూర్చి జలిపి కోట్లఃగోచయముల
 నెన్నరానిధనము * లిచ్చి బ్రహ్మణులకు, బ్రహ్మణోక మరుగుఁ * బ్రథితగుణుఁడు.

ఆ. రామచంద్రవిభుఁడు † రాచనంగడముల, నిలిపి నూర్లకొలఁది † నిల్కడ నిల
నాల్గువర్ణములజఃసంబులఁ దమతమధర్మమందు నిలుపు † డలఁగకుండ. ౧౮౨
కం లోకంబు లేలి యబ్జము, లేకాదశదశశతంబు † లేకాకృతి ధ
ర్మైకరతుం డయి రాముఁడు, ప్రాకటగతి ప్రహ్లాదకృపదముం జేయన్. ౧౮౩
చం. కడుఁబరిశుద్ధమున్, సకలకల్తషనాశము, పుణ్య మిచ్చుటం
దడయదు, వేదసమ్మితము † తారకయాపము, దీర్ఘకాలమున్
బుడమి నుఖంపఁ జేయు గణపుత్రకపాత్రకయ్యై, నిద్రి యే
ర్పడఁ బరియించినం, బిదప † వాఁడు నుఖంచును జచ్చి స్వప్నినిన్.¹ ౧౮౪
ఉ. వాగ్మవభత్వమున్, సకలవార్ధిపరీతధరాపలిత్వమున్,
బాగుగఁ బణ్యలాభము, సఃపారమహత్త్వముఁ గల్గు నీకృత్రిన్
సాగఁగ విప్రభూమిధవఃసంఘము వైశ్యులు శూద్రకోటి శ్ర
ద్ధాగరిమం బరించిన యథావిధి విన్నఁ బరింప నారయన్. ౧౮౫
సంక్షేపరామాయణము సమాప్తము.

↔ వాల్మీకిమహర్షి తమసాతీరంబున విహరించుట. ↔

ఆ. అనుచు నారదుండు † హర్షరసావిష్టచిత్తుఁ డగుచుఁ దెలియఁ † జెప్పుటయును
వాక్యకుశలుఁ డైనవాల్మీకి యస్తోత్తరంబు నాలకించి † శ్రద్ధతోడ. ౧౮౬
చం. అడిగినయర్థ మెల్లఁ బరమాప్రతఁ గర్తృసాయనంబుగా
నొడుపుట నోమహాశయ! యనూసనుధారసతుందిలోకై, ని
ప్పుడ కృతినైతి నం చతనిఁ † బూజలఁ దన్ని సశిష్యవర్గుఁ డై
కడుఁ బరితుష్టుఁ జేసె నసఃఘవ్రతుఁడున్ హృదయంగమోక్తులన్.¹ ౧౮౭
తే. అర్చనల నంది యాగతి † హర్ష మొంది, నారదుఁడు దాను బోవ నానతని బొంది
చనియెను యథేచ్ఛ మాకాశసరణిఁబట్టి, దేవలోకంబుఁ జేరంగ † దేవమాని.
కం. నారదుఁ డరిగిన గంగాతీరంబున కనతిదూరఃదేశంబున ని
హ్మరివరకునుమభరవి, స్తారలతాచారుకుటిని † దమసాతటినిన్. ౧౮౮
మత్తకోకిలము. రాజితద్యుతి వాల్మీకర్షియు † రాఁగ వెన్నొని త స్ఫుర
దావ్విజఁ డన్నియశిష్యవర్గుఁడు † వారి నాడఁగ నేగి, పే
రోజ మై నడిమంట రాజల † నుగ్రదీధితి, చార్వసు
ద్యేజితాంబులఁ గాంచి యిట్లును † బ్రీతుఁ డై నిజశిష్యుతోన్. ౧౮౯

¹ స్వప్నిని = మోక్షపదవి. క్లో. విశ్వపాదపీఠోవిందం విషసూపాత్తజన్మరణం ।

శివపాలోగతస్సర్గం కంపునస్తత్పరాయణః ॥ అత్రిచ్ఛతి.

కం. అంబువుఁ గంటె నుజనుమ, నంబునకుం దుర్య మగుచు † నవ్యము రమణీ
యంబై నిరతంబుఁ బ్రసన్నుంబై నిష్పంక మగుచు † ననువుం గూర్చెన్. ౧౫౧
కం. తెమ్మా యావల్కల మిటు, లిమ్మా కలశంబు నుంపు † మిమ్ముగు నెడ వే
రమ్మా వత్సా! నేన్నా, నమ్ముం గావించుఁ బుణ్యనది తీర్థమునన్. ౧౫౨
కం. అని పలుకుచు వల్కలమున్, ఘనుఁడు భరద్వాజుఁ డీయఁ † నైకొని యతఁడీ
ఖని యార! సంఛించుచు, వనసీమన్ విపులవిటపిఁవారోద్దామన్. ౧౫౩

←→ బోయ క్రొంచపట్టిని వధించుట వాల్మీకిమహర్షి చూచుట. ←→

కం అంచితచారుష్యవై, చంచచ్చద మగుచు నురతఃసంగతిఁ గడుదూ
ణించెడివిరహాసహన, క్రొంచద్వంద్యంబు మాని † కనెఁ జేయలఁతెన్. ౧౫౪
ఆ. వానియందు నొక్కఁదానిని మగపట్టి, గూల్చె వైరబుద్ధిఁ † గూళయెఱుకు
పాపనిశ్చయుండు † తూవునొక్కటి దొడి, తానుజూచుచున్ననైన నుఱక. ౧౫౫
కం. అంతటఁ గనుఁగొనె ముని భగ, నంతుఁడు బహుశాస్త్రపూరఃపరిమగ్నుంబై
యెంతయు మెడ వ్రేలాడ, స్థైర్యం బడి పొరలు చున్ననీడోద్భవమున్. ౧౫౬
కం. ఎత్తఱి నేనిం బాయక, హత్తిన నెయ్యమున వెంట † నంటెడుమగనిన్
మత్తిల్లి యున్న వానిని, నెత్తురు ముంపఁగ శిరంబు † నేలం బొరలన్. ౧౫౭
కం. వివివి మని ప్రాణానిల, మూలఁ బాయుచు విస్మయవత్తఃమును గలకాతున్
జేలుజేలఁ గన్నుల నీళ్లు లు, రలగం గని కూసెఁ బెంటిఁ క్రొంచము వగచేన్. ౧౫౮
ఉ. ఎంతయుఁ గీచుకీచు మని † యీరెలుఁ గొప్పఁగఁ గూయుచున్, ధవుం
బెంకను వ్రాలి చంచువునఁ † జీటుచు, బోయకు నుల్కిపాటుచున్,
బొంతను గొన్తువ్రాలి నిజఃపూరుషుఁ జూచుచు, నేడ్చుకాంత నే
కాంతము చూచి నేలపయిఁ † క్రొంచము గూటుట కాంచి యాత్మలోన్. ౧౫౯
ఆ. కరఁగి ధర్మనిదుఁడు † కడువగఁ దత్కృతి, నెఱికి దూర మగుట † నిశ్చయించి
గ్రుకుటి వికలముగనుఁగోపతామ్రాక్షుడై, కఱకుటెఱుకుఁజూచిఁకరుణమాలి.

←→ వాల్మీకిమహర్షి బోయను శపించుట. ←→

తే. లెలియు మా నిషాదుండు! ప్రతిఘనీక, ప్రాచ్యమయ్యెడు శాశ్వతఃహాయనములఁ
క్రొంచుచునుండునందు నొక్కఁడనివు, కానుమోహితముంజంపుకారణమున.
చం అని శపియించి కోప మెక † నాఱినఁ గూరినచింత నెంతయుం
బస నెడిక్రొంచపట్టిదుర్యుధుఁగఁగ నిషాదుఁ గూర్చి నే
ననినది యెమి యంచును మహామతి దాఁ దలపోసి యాత్మలోఁ,
గనుఁగొని శిష్యు నిట్ల నియెఁ † గాంచి తె వింత నొకండు నేఁ డిటన్, ౧౬౦

తే. కినిసి కుమరినిపాదునిక్కిడునేత, కాన్త తపియింప శోక్తార్తి, నాడిపట్టి

భాషితముచదవ్వు మగుచును, బరిధివిల్లి, సది భరద్వాజ! చిత్ర విట్టిదియుఁ గలదె.
కం. సచుపాదచతుష్కంబై, సమవర్ణాన్వీత మగుచుఁ జారువిసంచీ

క్రమతాలలయాన్వితమై, కొమరారుచునున్నయదియుఁ గోవిదసర్యా! ౧౬౪
చం. అనుచును వామలూరుభవుఁ జాదటఁ బల్కు గురుక్తి వింతు న

ద్విసయముశోఁ దదుక్తికిని విస్తయ మందుచు వాగ్విధేయ మై
పనుగొనఁ జేయ శ్లోకమును వాల్మీకుఁ డెంతయు సంతసించె శి
ష్యునిచరితంబుఁ గాంచి; కవి యాట లోకము మెచ్చుట కదా.

౧౬౫

చం. అను యథావిధి మునికులగ్రణి యేటఁ గృతానగాహుఁడై

సవిధమునందుఁ బూర్ణకలశంబును గొం చరుదేర ఛాత్రుఁడు
దవులఁగఁ జింత పద్యమునఁ దత్పరుఁడౌచు నిజాశ్రమస్థలి
గవితలకంబు చేరి హితఁగాధలఁ బ్రొద్దులు పుచ్చి వెండియన్.

౧౬౬

↔ బ్రహ్మ వాల్మీకిని జూడ వచ్చుట. ↔

చం. చటులవిపాద మూచుచు నిపాదుని దిట్టి వచించి నట్టియా

పటుతరపద్యముం గుఱిచి పావనశీలుఁడు భావనారతి

దిటముగ నుండ, భూరినిజఁ తేజము దిక్కుల నిండ హస్తనం

పుటములతోడ యోగిజనఁపుంగవు లెల్లరు వెంట నంటఁగన్.

౧౬౭

కం. వచ్చెను వాల్మీకిం గన, నచ్చపుమచ్చికను దాన యబ్జజుడు త్రిలో

కోచ్ఛయకర్త మరుత్తతి, విచ్చలవిడి బలసి కొలువ వివిధస్తుతులన్.

౧౬౮

పంచచామరము. ఇటాచతుర్ముఖుండు రాగఁ నిష్ఠశిష్టపాళితోఁ

దటాలున స్తునిప్రభుండు తర్ద భక్తియుక్తిమై

నిటాల మందుఁ గేలుదోయి నిల్చి మ్రొక్కి నిల్చి తా

నిటేటి కో ననుం గనంగ నేగుడెంచె ధాతయన్.

౧౬౯

కం. అని కడు నచ్చెరువడి ముని, వినయంబున సర్వపాద్యవిధిఁ బూజనముల్

ఘనముగఁ జల్చి యథావిధి, గను సాష్టాంగముగఁ బ్రణామిఁ గావించిమఱిన్. ౧౭౦

ఆ. కుశలవార్త లడుగఁ గూర్చుండి వీరిపై, సబ్బభవుఁడు మానినాజ్ఞసేయఁ

జిఱుతయాననమునఁ జేరికూర్చుండియు, నదలఁ డయ్యె నెఱుకువానిచింత. ౧౭౧

ఆ. పాపబుద్ధి యకట పగఁబూని వగమాని, యేమికలమునేక భూమి గూల్చె

నట్టిచారునినద మమరుక్రంచంబు నా, యెఱుకువాఁ డెట్టికఱకువాఁడౌ.

ఆ. అనుచు నాఁడుపక్షిఁ న్యసంబు మఱిమఱి, రలఁచితలఁచి నగపు దలకొనంగఁ

దా రచించి నట్టితత్పర్యముచుగూర్చి, మనములోనఁ జింత మునుగుచున్న.

↔ బ్రహ్మ వాల్మీకిని రామాయణముఁ జెప్ప నియమించుట. ↔

మ. దరహాసాంకుర మొప్పు బద్ధభవుఁ డాధన్యాత్మ వీక్షించి సా
దరుఁ డై యేటికిఁ జింతసేయ మునినాఁగా! శంకఁ బోవీడు మీ
యరయఁ బద్మమె చుప్తు యద్ది, యెటులాఁగా వచ్చె నం చెంచ, కా
నరణిం దెల్పెద, మన్ని దేశమున భాషాకాంత నీవాక్కునన్ ౧౭౪

శం. అమరఁగ నిల్చి పల్కెను, ఘోషాక్షరధర్మము గాదు నీవు ప
ద్యము రచించు టెల్ల, నటులాటను రామకథాప్రపంచ మ
త్వమలినభక్తియుక్తిని మహాకృతి సేయుము నారదోక్షత
శ్రమమున; సద్గుణాంబునిధి యధ్రియు రాముడె చూ మునీశ్వరా! ౧౭౫

ఉ. ఆమతిమంతుసచ్చరితఁడయందు సగూఢనిగూఢవృత్తముల్
రాముని తత్సహోదరుని యరాక్షసపాళుల సీతవృత్తముల్
ధీమహితా! భవన్మతికిఁ యెల్లముగాఁగను గోచరించెడి
నీమహనీయకావ్యమున యేరదు దబ్బ తొకండునుం జొరన్. ౧౭౬

కం. ఇంచుక యైనను గావునఁ, గొంచక శుభరామకథను యగొబ్బునఁ గృతిఁ గా
వించి మనోహరసత్పుష్పాంచితగా ధరణి వెలయునటు సేయ వనా. ౧౭౭

కం. ఎందఁడఁ గులధరావళి, లెందఁక నదీనదంబు యలి వెలయునొ తా
నందఁక రామకథ జగ, మందుఁ స్థిర మగుచు నిలుచు యెవ్వ మునీంద్రా. ౧౭౮

కం. నీరామాయణకావ్యము, ధారణి నెందఁక నిలుచుఁ దత్పర్యంతం
బార యశంబును గని మని, మారమ్యజగంబుఁ బొందుమా యామీఁదన్. ౧౭౯

కం. అనుచు వదించి విరించియుఁ, జనుచుం దత్సాక్షి కలరి యసారాద్భుతవా
ర్ధిని మునిఁగెను శిష్యులతో, మునివరు డెవఁ దలఁచి తలఁచి యమునుపటిచరితన్. ౧౮౦

కం. పాపపున్యముగాఁ దమ, మానసముల ముదము వర్ధమానముగా న
క్షానీశుశిష్యు లెల్లరు, మానుగఁ గడువిత యనుచు యతిమతి తమలోన్. ౧౮౧

కం. ప్రాకటముగ నమవర్ణం, బై కొమరాచుచును నాలుగంశ్రులకలిమి
శోకమె శ్లోకం బగుచును, శ్రీకరమై చెలఁగె నిట్టిచిత్రము గలదే. ౧౮౨

కం. అని యలర భావితాత్ముడు, ముని రామాయణముకావ్యమును రచించుట
బనిగొని యేతాదృశపద్యనిరూపముగాఁగ నెంచు యాత్మం దలఁచెన్. ౧౮౩

కం. సారమనోహరవాణ్యోదారము సమవర్ణవృత్తతతగూఢార్థా
ధారము నదమలక్ష్మిని, శోరము రామాయణంబు యెవ్వ హరణంబున్. ౧౮౪

కవిరాజ విరాజితము.

సరసనమాసవిలాసవిభాసము ✦ సాధునుతంబు సుసంధిగమున్

వరమధురోపన తార్థసువాక్యనిబద్ధము యోగసమంజసము

స్థరదశకంఠవధాధికృతంబు మఱనస్సుఖదంబు మునీరితమున్

స్ఫురదురునద్దణభూషణభూషితమున్ వినుఁడీ రఘురాముకథన్.

౧౮౫

✦ వాల్మీకి యోగదృష్టిచే రామచరిత మంతయుఁ గనుట. ✦

కం.లని ధర్మాత్ముడు వాల్మీకి,¹ ఘనధర్మయుతంబు రామకథ సర్వంబున్

గనఁగ యథార్థము నాలోచన సేయఁగ సాగె మిగుల ✦ శ్రద్ధాన్వితుఁ డై.

కం.వారిది కరములు మోడిచి, తూరుపుకొనదద్దలవయి ✦ దోరపుయోగం

బార సుఖానీనుండై, సారమతిం గనఁగ రామఁచంద్రుని చరితన్.

౧౮౬

ఉ. ఆరయ రామలక్ష్మణధర్మాత్మజలున్ స్వసతీసమేతుఁడౌ

ధారణిభర్త యుం, బ్రజలు ✦ దద్దయు నెయ్యెడ నేది సల్పిరో

వారల యాచరిత్రములు ✦ వారలనవ్రసలు వారిమాటఁజ్

వారలరాకపోకలును ✦ వారలచేష్టలు నున్నరూపునన్.

౧౮౭

ఆ. స్త్రీతృతీయుఁ డైనశ్రీరఘురాముఁడు, సత్యసంధుఁ డగుచు ✦ జలిపె నెవ్వ

కానలోన నట్టికార్యంబు లన్నియుఁ, గరతలామలకము ✦ గాఁగఁ గాంచె.

ఆ. మఱియుఁ గోరి యోగఁమాగ్ధావలంబుఁ డై, నఱిఁ దడేకనిష్ఠఁ ✦ గొఱలి కాంచి

యనఘరామకథ యథార్థంబుగా సర్వ, మొందుకృతి రచింప ✦ నూన నపుడు.

శా.కామార్థంబులు నించుకించుకయ గల్గెన్,ధర్మమోక్షంబు లు

ద్దామన్నార్చిని విస్తరిల్ల,వరరత్నస్ఫారవారాశియ

ట్లాహానీతుఁడు సంఘటించె రఘురామాధీశుకావ్యంబు ము

న్నేమాడ్కిన్ నురహాని పల్కె నటు లెంతే గర్జ పేయంబుగాన్.

౧౮౮

ఉ. రామునిపుట్టు, వాతనిపఠాశ్రమమున్, సకలానుకూలతన్

భూమిజనప్రియత్వమును, ✦ భూరితితిక్షయు, సౌమ్యసత్యసం

ధామహిమంబు, గాధిజకథాకథనంబు, ధనుఃప్రభంగమున్

భూమినుతావివాహమహామున్, జమదగ్నిజాతో వివాదమున్.

౧౮౯

ఉ. రామగుణోత్కరంబు, యువరాజుగ నొనభిషేకయత్నమున్,

గాముక కైక పల్కుబడి ✦ కాంక్షిత, మాయభిషేకవిఘ్నముల్,

రామవివాసనంబును, ధర్మరాపతి శోకముచేత నీలుటల్,

భూమిజనార్తి, తజ్జనుల ✦ భూమినుతాపతి వీడి పోవుటన్.

౧౯౦

¹వాల్మీకి - వాల్మీకి. వాల్మీకుడు - వాల్మీకుడు రూపాంతరములు.

- చం. సారిది గుహాభిభాషణము, నూతనివర్తన, ముభ్రవాహినీ
తరణము, వాజధారిమునివర్తన, మావలఁ జిత్రకూటభూ
ధరనరదర్శనంబు, దశభామనిమిత్తము వాస్తుకర్తమున్,
భరతుసమాగమంబును, గృహమతి నాతని నాదరించుటల్. ౧౯౪
- చం. జనకునకున్ నివాపము లొసంగుటయున్, మఱిపాదుకాభిషే
చనమును లోనుగాభరతుచర్యయు, రాముఁడు దండకాటవిం
జనుట, విరాధుమారణము, సంయములన్ శరభంగునిన్ సుతీ
త్త్వనిఁ గను, టంత నీత కసంసూయ యొసంగుట యంగరాగముల్. ౧౯౫
- కం. ఘటసంభవదర్శనమును, జటాయుసంభాషణంబుఁ ఁ జని పంచవటి
తటమునకున్ శూర్పణఖున్, ఘటిరవికారాపఘనగఁ ఁ గావించుటయున్. ౧౯౬
- ఉ. ఏచి ఖరత్రిశీర్షులు జయించుట, రావణనిర్గమంబు, మా
రీచవధంబు, నీతను హరించుటయున్, రఘురాముశోకమున్
నీచునురారి గృధ్రపతి ఁ స్థిలగఁ జేతఁ, గబంధదర్శనం
బాచతురాశ్చ యాశ్రమఃశ్రయాశ్రయమున్, హనుమంతుఁ జూచుటల్. ౧౯౭
- తే. ఋశ్యమూకంబునకు నేగి ఁ యిననుతునకు, సప్తకముఁజూపినెయ్యంబుఁ నెమ్మిఁ జేసి
వాలినుగ్రీవు లని సేయఁవాలిఁ గోలఁ, ద్రుంచి సుగ్రీవు రాజఁ గావించుటయును.
- కం. తారార్థియు సమయము వ, గ్నారాత్రి నివాసనంబు ఁ రఘుపతికనలున్
వ్రోచని కపిసేనా, వారముఁ జేర్చుటయు దిశలఁ ఁ బంచుట కఘ్నలన్. ౧౯౯
- ఉ. భూమినివేదనంబుక్రమమున్, మణిముద్రికయావియున్, గుహాన్
ధీమహితు ల్గపీశ్వరులు ఁ దేకునఁ జొచ్చుట, చావఁ గోరుచున్
భూమి శయించుటల్, నికటభూమి జటాయుసహోదరుండు శా
ఖామృగపాలిఁ జూచుట, సంగంబును నెక్కుట, యభి దాఁటుటన్. ౨౦౦
- తే. కడలిబోధ మైనాకునిఁ వాడగనుటయు, సింహికావధ మలయంబుఁ ఁ జేరి రాత్రి
లంకఁ జొచ్చుట యేకాంతశంకఁ గనుట, దశముఖాసుర పుష్పకదర్శనంబు.
- ఆ. మర్యపానగృహగమన మర్యోధంబుఁ, గాంచుటయు సశోకకాసనమునఁ
బంక్తికంఠనీచభాషణక్రమమును, నుంగరంబు నీత ఁ కొనఁగుటయును. ౨౦౧
- కం. రంజనీచరులయవల్పులు, ప్రిజటాస్వప్నంబు మణి సంతమణి యీచిన్
గుజభంగం బసురసతుల్, గజవిజి నొందుటయు దైత్యకాండమువధయున్. ౨౦౩
- తే. వాయుసూనుంచుచిక్కిరాఁచఁబనిగనుట, లంకఁగాల్చుటయును వాధిఁలంఘనంబు
మధుసనంబునఁ గ్రోతులు ఁ మధుసలాళి, సాపడుటయును రాఘవాశ్వాసనంబు.

కం.మాయతి మణి నౌసఁగుటయుఁ బ్రతాపించుట జలధి నలుఁ డుదారకుశలతఁ

వారిధి సేతువుఁ గట్టఁగ, నారాతిరి లంకఁ జొచ్చి * నట్టిచరితమున్. ౨౦౫

కం.హితత విభీషణుశరణాగతి రత్నోపధవిధంబుకథనం బనిలో

సతికాయుఁ గుంభకర్ణుని, నతివిక్రము నింద్రజిత్తు * నడఁగించుటయున్. ౨౦౬

కం.రావణవధయును భూజాతావాప్తియు సరిపురంబునందున యభిషే

కావాప్తి విభీషణునకు, నావలఁ బుష్పకమునందు * నధిరోహణమున్. • ౨౦౭

కం.అంద ఁయోధ్యాపురమునకుం దరలుట భరతుఁ గూడికొనుటయు సతులూ

నందంబుగఁ గౌసల్యానందనుఁ డభిషేకమహమున న్వేటలుటయున్. ౨౦౮

తే. సర్వసైన్యవిసర్జనచరిత మవని, భావిన్మత్తంబు శ్రీరామభద్రకృతము,

నించుకవుదాని వాల్మీకిఁబుష్పివరుండు, కావ్యమునఁ బల్కెనుశ్చరకాండముగను.

↔ ప్రబంధవైలక్షణ్యకథనము. ↔

సీ. భువనావనార్థంబు * భూమిపై జన్మించి, ప్రాప్తరాజ్యం డయి * ప్రజల రాముఁ

డోముచు నుండ లోకోపకారంబుగ, భగవంతుఁ డగుఁబుష్పి * వాల్మీకుండు

శ్రీరాముచరితంబు * చిత్రపదంబుల, వెలయ నిర్వదినాల్గువేలు శ్లోక

సంఖ్యయు, వానిని * సర్గముల్ గాఁగను, పూర్వరామాయణమునను నూలు

తే. లేను, కాండంబులూగుఁజూనుమీఱ, వెండియునుబల్కెఁ బడవడికాండమొందు

పావనంబైనఘరాముభావికథను, సోత్తరంబుగ నెల్ల రసోత్తరముగ. ౨౧౦

కం.వ్యాపింపఁ జేయ జగమున, నోపిక వాగ్దేశముగాఁగ * నొనరింపఁగ మేల్

నైపుణి గట్టుగునమథుండు, ప్రాపించునె దీని కనుచు * భావించె మదిన్. ౨౧౧

కం.ఘనముగఁ జింతింపఁగ నిటు, మునిపుంగవుఁ డతనిపాదములఁ జాఁగిలిపా

టున మునివేషులు బాలకు, లనుపమధీరతులు మ్రొక్కి * రధికపుభక్తిన్. ౨౧౨

ఉ. రాజకుమారు లాజలధిరాజకుమారయశోవిభానులున్

రాజితధర్మవేత్త లపరాజితతేజులు మంజులస్వర

భ్రాజతులున్ నిజాశ్రమనివాసులు ప్రాజ్ఞులు సామగానవి

ద్యాజయశోభితుల్ కుశలవాఙ్ములు నిశ్చలవేదనిష్ఠులున్. ౨౧౩

తే. అన్నదమ్ములు దనకు సాష్టాంగ మొరంగ, దతము వేవోపబృంహణాంగంబు నైన

మామకౌశ్టమకావ్యంబు * మహిమరీతి, బరనమొనరింప వీరలే * ప్రభువులనుచు.

ఆ. జనకరాజనుతానుహాచరితమెల్ల¹, బల్కెరామాయణంబు గాఁగ్యంబుగాఁగ

ప్రతగ్రిస్థుండుపాలస్యోపధముమిమను, బ్రథితభాషణముల యథాశోధముగాఁగ.

సీ. చదివినఁ బాడిన * శ్రవ్యమై భవ్యమై, జనమనోహర మయి * యొసరు దాని

లలి ద్రుతమధ్యవిలంబితధ్వనిపరి, చేదగానంబులఁ * జెలఁగుదాని

¹ ఉత్తరకాండము వాల్మీకిము కావ్యమగు గుర్వాకమును నెల్లొప్పును ఖండించుచున్నది.

సరిగఁజుపదని యౌఁగవ్వరముల జాతుల, బద్ధ మై శుద్ధ మై † ప్రబలు దాని
రాణ విసంచికాఁగవ్వ మై సౌమ్య మై, తాలలయంబులఁ † దసరుదాని
శే. నతులశృంగారకారుణ్యహాస్యవీర, రాత్రశాంతాద్భుతాదిక † రసము లలరు
దాని శృంగారరసము ప్రధానముగను, గన్తు మవుదాని నేర్పె నాఁకవలు పాడ.
ఉ. గానకళాధురంధరులు † కన్యతరాకృతు లీడ్వమూర్ఖునా
స్థానవిశారదాగ్రణులు † చారుతరస్వరు లన్నదమ్ములు
న్నానుగ మంజుభాషణులు † నాటకలక్షణశాస్త్రువేదులు
మానితరామచంద్రవిభుఁమాటమూర్తులు గావ్య మంతయున్. ౨౧౭

← కుశఁపులు రామాయణము నయోధ్యాపురంబున గానమునీయుట. →

చం. నిపుణత వాగ్విధేయముగ † నేరిచి లెస్స యథాక్రమంబుగా
నసరిమితానురక్తిని మహాన్దులు విప్రులు సాధు లున్నయా
విపులసభాంతరాళముల † విశ్రుతవైఖరిఁ బాడఁ జొచ్చి రా
తపసికుమారులట్టికు యథాకథితంబుగ ధర్మకావ్యమున్. ౨౧౮

చం. జేలజేల రాల బాష్పములు † సర్వమునీశులు దాని నెల్ల వీ
నులకును విందుగా విని మనోగతి నచ్చెరు వంది హర్షసం
కలితమలిం గుశీలపుల † గాయనవర్ణుల మానివేషులన్
సలలితహాసయుక్తులఁ బ్రశంస యొనర్చిరి సాధుసూక్తులన్. ౨౧౯

ఉ. ఎంతటి పాటసాం పహా! † యెంతటి యింపగు పద్యపాళి హా!
యెంతటి శబ్దస్థావన మ † యెంతటి సన్నధురస్వరం బహా!
యెంతటి యర్థపుష్టి యిది † యెంతవిచిత్ర మహా! ప్రవృత్తమై
యెంతయుఁ గాల మేగినను † నిప్పుడు జగ్గెడు నట్లు దోఁచెడిన్. ౨౨౦

చం. అని యనసూయులై మునికులగ్రణు లందఱు నొక్క పెట్ట మే
లని నుతియింపసాగ మఱి † యంతకునంతకు హర్షమాణమై
కని యమళంబు మిక్కిలిగ † గాన మొనర్చె సరక్తితాలమూ
ర్ఘసముగ సొంపు నింపి మధురంబుగ శ్రోతలు సొక్క; వారిలోన్. ౨౨౧

నీ. ఇంకమింక మటంచు † నిచ్చెజందెమొకండు, నిదొయిదొయనిబ్రుసినిచ్చె నొకఁడు
కోకోండటంచు నొక్కొరుఁడు వల్లల మిచ్చె, మంచి దంచొకరుండుఁమాంజనిచ్చె
బట్టుపట్టుఁ దటంచు † బాత్ర మొక్కరుఁ డిచ్చె, సరసత నొకఁ డక్షుఁసరము నిచ్చె
గొండుకొండనుచు గఁమండలు వొకఁ డిచ్చె, రండురండనియిచ్చెఁదండ మొక్కఁ

తే. డొక్కఁడాయవ్యమిచ్చెనం † దున్నమునులు, తమకుఁ గలిగినవస్తుసంతతుల నేటి
రాణమొడిసవాని నామాణపులకుఁ, గరుణ నొసఁగిరి సంలోషగరిమ నిట్లు.

కం.మంది యొడఁగూడి యుండిన, నందుల గొందులను రచ్చఁచావడులను నా
 నందు లయి వివశిమార్గము,లందును బాడంగఁ జొచ్చి, రారాకొమరుల్. ౨౨౩
 సీ. *కొండెగా నొదలఁ ఁ గునులను ముడి వైచి, వీఁపుపై నొకకొన్ని ఁ ప్రేల విడిచి
 పున్నమజాబిల్లి ఁ బుడిచించు మోమున, భవ్యచందనరేఖ ఁ పదిలపఱచి
 మొనయించి డాపలిఁమూఁపువూఁదఁ బ్రవాళ, మఱకేలఁగాయల ఁ నమర నిలిపి
 తరుణాంగుశంబులఁ ఁ దంశ్రుల మీటుచు, మెడ నొంటిజం దెంబుఁమెఱుఁగు లీనఁ
 తే. గటితలంబునఁ జిన్నిఁకల్మలముఁ జుట్టి, రాగ మలరార మంజులఁరాగ మొప్పఁ
 గాలతాలలయాదులఁక్రమ మెఱింగి, పాడి రవ్వేళనట వాడఁవాడయందు. ౨౨౪
 సీ. భావికపిత్వరాఁవలికిఁ బట్టుంగొవ్వ, యుక్తగీతంబుల ఁ కోజబంతి
 ఊమ వినువారికిఁ ఁ గన్గిరసాయనం, బాయుపు పెంపఁగ ఁ నమృతధార
 రమణీయసద్గుణఁరత్నరత్నాకరం, బఖిలరసంబుల ఁ కాటపట్టు
 సలలితాలంకృతిఁచదుములమణిపేటి, యూత్తుపుష్టికిని దిఁవ్యావధంబు
 తే. భవ్యకాన్యంబు నీరీతిఁ ఁ బలికెనొర, యహహ! వాల్మీకి యెంతమహామహుండొ
 యనియయోధ్యాపురమ్మునఁసఖులజనులు, వాడవాడల సంత్రు కైవారములచు ౨౨౫
 ఉ. అందము దప్పకుండఁగ సయ్యాభినయంబులతోడఁ దన్తన
 న్యందిమనోజ్ఞవైఖరిని ఁ సారెఁ గుమారులు పాడు చుండ నా
 నందరసాభిమన్నులు జఁనంబులు మైచుట పొంది మేలటం
 చందఱుఁ దత్కుశీలపుల ఁ నాదట మెచ్చిరి మేలివాక్కులన్. ౨౨౬

➔ రామాయణముగానము సేయుకుశలపుల శ్రీరామకుండు పిలిపించుట. ➔

ఉ. రాజవధంబునందు మునిఁరాజకుమారకవేషు లానిశా
 రాజముఖుల్ సుధాజలధిఁరాజకుమారికుమారుఁ బోలును
 త్రేజులు పాడు చుండ రవిఁతేజుఁడు రాముఁడు పిల్వఁ బంపెఁ బే
 రోజ నిజాలయంబునకు ఁ నూర్జితకీర్తులఁ బుణ్యమూర్తులన్. ౨౨౭
 కం. *బాలకులను జితరోలం, బాలకులను బాలశశినిఁభాలికులను శ్రీ
 పాళకులను రామత్వోపాలుండు కృపాలుఁ డగుచుఁ ఁ బనిచెం బిలువన్. ౨౨౮
 ఉ. వారలఁ బిల్వఁ బంచి చెలుఁవం బగుదివ్యసుపర్ణపీరిపై
 బేరిమి నుండి తమ్ములును ఁ బెక్కురు గాజ లమాత్యవర్యులు
 గూరిమిఁ గొల్వ భాసిలుచు ఁ గొబ్బున నెచ్చది గారవించి తాఁ
 గోరె వినంగఁ దచ్చరితఁ ఁ గోవిదవర్యులు పాడు చుండఁగన్. ౨౨౯
 కం.మారాకారుల నతిసుకు,మారుల మునివేషయతకుఁమారులఁ దుల్యా
 కాకురీ సమస్తవిద్యాఁధారులఁ గని నియతశాలి ఁ డమ్ముల కనియెన్. ౨౩౦

కం. అందం బై నివ్యదమ, రందం బై యమృతరసతఃరంగం బై స
 చ్ఛాదం బై విస బ్రహ్మ, నందం బై యమరగాఁ గఁణంగిరి పాడన్. ౨౩౦

ఉ. సోదరులార! వింటిరె రఃసోదయకారణ మై విదిత్రశ
 బ్బాదరణీయ మై విమల ధ మై చెలువారెడుకావ్య మిందిరా
 సోదరమూర్తు లీతపసిఃసూనులు గానమొనర్చ నద్దిరా
 మాదిరి మీతె సంచు బహుఃమానపురస్కృతవాక్కు లాడినన్. ౨౩౧

కం. ఆలావర్త్యమధురిమ, బాలకు లట వెల్లి గాఁగఁ ధ బాడిన సభ్యుల్
 గ్రోలిరి కుస్తుకబంటిగ, వ్రాలిరి తలమునుక లైసఁ ధ బరవశు లగుచున్. ౨౩౨

చం. అది గని రామచంద్రుఁడు ధరాధిపలక్షణలక్షితాంగు లై
 పాదలిక మానివేషములఁ ధ బూనినవారిఁ గుశీలవాఘ్యులై
 సదమలహృ శ్రపమ్య లయి ధ బో నగువారల నాకునుక శుభ
 ప్రద నుమహానుభావకథఁ ధ బాడెడివారి వినుండు సాధువుల్! ౨౩౩

తే. అనుచు సభ్యుల బాలకు ధ లలరఁ బల్కి, వారు దీపుసకును దీపుఁ ధ గూరి పాడఁ
 దిన్నతిన్నగ గద్దయ ధ దిగ్గి నచ్చి, సభనుగూర్చుండి వినెనహః సక్తమతిని. ౨౩౪

కం. శ్రీరామోత్సాహవ్యాహరములక మార్గవిధి మహానందముమై
 నీరీతి వారు పాడిరి, సారం బైనట్టిరామఃచరితం బెల్లన్. ౨౩౫

←→ శ్రీ రామాయణకథా ప్రారంభము. ←→

తే. పూర్వమీభూమివలయంబుపూర్ణముగను, సస్యదుస్సాధనుగుచుజఃయాఘ్యులైన
 మనువు మొదలగు నేవృషమణులచేతి, నింపు దళితైశ్చ జక్కఁ బాలింపఁబడియె.
 కం. ఘనులగునలువిదివేవురు, తనయులచే సాగరంబుఁ ధ ద్రవ్వించె నెవం
 డనుగతు లందఱు నెవనికీ, ససముం డానగరుఁ డెందఁ ధ సధికుం డయ్యెన్. ౨౩౬

తే. అట్టియియ్యోకువంశంబుఁసండుఁ బుట్టి, నట్టిసరపాలురం దిల ధ సవతరించి
 నట్టిరఘురాముచరిత రామాయణంబు, పూజనీయంబు ప్రథితంబుఃభువనములను.
 సీ. వాల్మీకి యొకఋషి ధ పల్కినయది యిది, బ్రహ్మముభోగ్యతంబా?¹ యటంచు
 నస కనసూయులై ధ యాలింపవలె మీరి, లటుగామిఁ బ్రత్యవాఁయంబు గలదు
 బ్రహ్మపల్కిన దిది ధ బహుపాపవిచ్ఛేది, షీలిని బ్రవర్తింపఁజేయు మాత్ర
 మధికారి మందిరి ధ నాద్యులారా! ధర్మకామార్థములఁ గూర్చుఁ ధ గాన దీని
 తే. నిర్మలంబుఁగఁ జేసెఁ విశదృశిలి, మొదటి నుండియుఁ దువదాఁకఃమోదమునను
 నస్యవిషయాభిషేకంతఃసరలఁద్రోచి, భక్తితోడుత వినుఁడుశుభంబు లొదవు.

¹ బ్రహ్మముభోగ్యతంబా = వేదమా?

←→ అయోధ్యాపురవర్ణనము. ←→

కం.రానులు ధనధాన్యంబులు, వాసిలుప్రజ లెల్ల బుష్టిపరులుఁ నుఖులై;
 యాసల వాసి రహించుచుఁ, గోసల మొప్పారు సరయుఁకూలమునందున్. ౨౪౦
 సీ. రాణమై సిరులకుఁ థాణ మై సోగనుల, నాణె మై మనువినిఁగ్గ్రాణ మగుచు
 నిడివిని బదిరెండుఁ వెడలుపుననుమూఁడు, యోజనంబులయియఁయోధ్యయొప్పు
 నిరువంకలను మేలిఁవిరులను వెదచల్లు, తరువులచే మనోహరము లగుచు
 సంబు వైచినయట్లుఁ డంబుమీఱిన యట్టియిం బైనరాజమాఁగ్గంబు లమరి
 తే. గాలికిని రేఁగు పెందూళిఁ చేలములను, సొంపుచెడ ముంచి కనులఁ గాఁగింపకుం
 బాటసారుల కింపుగఁబాట లెల్ల, నీట స్తింబు లై యుండుఁ వాటముగను ౨౪
 సీ. వాట మామేటికఁవాటంబు లామోద, కారణంబులు నైనఁతోరణములు
 నెడ నెడ విర్వియంఁగడివీడు లొప్పును, సర్వయంత్రాయుధాఁఖర్వమహిమ
 శిల్పకోవిదవరాఁచల్పనమూహంబు, సూతమాగధవందిఁజాతి గలిగి
 శ్రీమంత మతులనుఁధీమంత మగుచు నుచ్చాట్ట కేతనములఁ మట్టు మీఱి
 తే. నాధ్వసకరశతఘ్ని కాఁనంచయంబు, లెచటఁ జూచిన నర్తకీనిచయములును
 దోర మాతియ్యమామిడిఁకోఁపులమరి, శ్రీపురంబుద్దియగునయోధ్యాపురంబు
 సీ. పురసతీమేఖలాఁభరణ మావరణంబు, విద్వేషిముస్తాళిఁవిశిఖ పరిఖ
 ధారాటకరిఘటాఁవారం బసారంబు, గోమహంగంబులుఁ కోటికోట్లు
 మంతురిహించుసాఁచుంతు లమంతులు, వరికరస్త్రదక్కఁపరులు పరులు
 ప్రకటనానాదేశఁవాసు లావాసులు, సమధికధనులు సఁచ్ఛర్యు లరు్య
 తే. లోజనవరత్నమయములుఁ రాజలిండ్లు, సాటిమీఱుమనోజ్ఞంబుఁ లాటమలలు
 ఘనవిచిత్రతవలభులుఁ దనరి సిరిసి, గోపురముసాటి యగు నయోధ్యాపురంబు
 ఉ. మానితరత్నకీలితవిఁమానవితానము, పుత్రపౌత్రసం
 తాసలసన్గ్రహంబు, సమఁధాత్రినివేశిత, ముక్తమోక్షసం
 భ్రానసుశాలితండులచఁచుంబును, సుత్తమపంకజాతనే
 త్రానికరంబు, నై పురముఁ రాజులు జూదపుఁబీలపాఁలికిన్. ౨౪౫
 కం.ఆవరపురమున జలములు, భావితమధురిమచు జెఱకుఁపాలం బోలుక
 బావనతను ముక్తాఘ్ర, లావణ్యముఁ బోలు రుచిరఁలాఘవ మనురిన్. ౨౪౬
 కం.దుందుభివృధంగవీణా, బృందంబులయలిపు వణవఁవేణునినడముల్
 నుందరుల కాలియందెల్ల, క్రందును నొక్కటిగఁ బెరికిఁ నొక్కలి నిండున్. ౨౪౭
 కం.వరతపమున దివి సిద్ధులు, పరిబ్రుం గనువిమానఁపర్వతాలు వోలెన్
 సరిచరసమావృతం బై, వరవేశము లాపురమునఁ వన్నెల మీఱున్. ౨౪౮

ఉ. ఒంటరివాని, వంశమున ♦ కొక్కడ కర్తగ నుండువాని, భీ' యంటిన డాగువాని, లఘుహస్తవిశారదు లయ్యుఁ జంపఁ బో' రొంటు లభించియుం బురి నశ్శుభ్రమహారులు; కాననంబులక' గెంటుదు రొక్కనేటునన ♦ కేసరుని గిరిఖడ్గకోటులన్. ౨౮౯

తే. ఆహితాగ్నులు గుణులును ♦ సాంగ'వేద,పాంగులు సత్యవతులు సహారదాను లగు మహాత్ములు ఋషిమాస్త్రిత్రైవహన్వి, కల్పలగు ద్విజవర్షులు ♦ గలరు పురిని.

→ దశరథమహారాజగుణవర్ణనము. ←

కం. కులీల మహారథతతి, వాలాయము గొలువ నమరవరుఁడు దినంబుం బాలించెడినడువునఁ బరి, పాలించును నశరథుండు ♦ ప్రథ నాపురమున్. ౨౯౦

సీ. వేదవేదాంతాధివిదుఁడు కోవిదుఁడు భా, స్వద్బుధశూరాదిసంగ్రహుండు నతిచిరకాలభా, వ్యర్థవృన్సశీలి, పారజానపదాధి, సుసహితుఁడు నిత్యోకువంశ్యుం ♦ డెల్లను నతిరథుం, ఏమితాధ్వరస్థి, హాపరుండు వాపికారామకూ, పుష్కాహన్వికృత, స్వరశీకృతా, జనచయుండు

అ. పరమహర్షిసముండు ♦ పరమరాజరియు, విశ్వవినుత్కర్త ♦ వీర్యనంబుఁ డమితబలుఁడమిత్ర, హరుఁడు స్రశస్త్రమి, త్రాన్వీతుఁడు జితేంద్రి, మూగ్రసరుఁడు.

కం. రా జగణితయశమున నగ, రా జతులితధృతిని భోగి, రాజ కళల నా' రా జగతి దశరథునిసరి, రా జగదీశుండు గలఁడె ♦ రాజకులమునన్. ౨౯౩

చం. అమరసువర్ణరత్నమహి, తాంబరసంచయసంగ్రహుండు నై యమరధవైకపింగనిభుఁ ♦ డై విభుఁడై మనురీతి విక్రమ క్రమమున లోకలోకపరి, రక్షణదతుఁడు నై యధార్థివా దిమఱి త్రివర్గరక్షణవి, ఛిజ్ఞుఁడు నై పురి నేలు నిచ్చలున్. ౨౯౪

→ అయోధ్యాపురజనవర్ణనము. ←

చం. శమదమసద్గుణాన్వీతులు ♦ సత్యవచస్కులు నాహితాగ్ను ల త్యమలినధీద్విజాతులు సహస్రనవేదషడంగపాంగో' థములు మహామతు' సుకృతధన్యులు దేవమహర్షి కల్పులుక' హిమకరమిత్ర తేజలు మనీషులు గ్రాలుదు రస్పరంబునన్. ౨౯౫

ఉ. అందఱు హృష్టమానసులె ♦ యందలియందఱు ధర్మవేదు లే యందఱు శాస్త్రచింతనస, రాయణ లే మఱి స్వస్వతుష్టు లే యందఱుఁ ద్యాగశీలు రట ♦ నందఱు సత్యవచోభిభాషణా మందులు భూరిసంచయు లమానగవాశ్వధనాఘ్య లందఱున్. ౨౯౬

కం.జననియుజనకుఁడువధువులు,దనయులుఁదనయులునుగృహిణిఁదాను నతిథియున్

దనివిగ నిండక యుండెడి, మనికి యొకం డైన లేడు * మందున కైనన్. ౨౫౭.

ఆ. తన్ను ధర్మవిధులఁ * దనయులఁ దనయలఁ, తల్లిఁ సంక్రిఁ దనదుఁదార నన్న
దమ్ములను గదర్మఃతావశచిత్తుడై, యేచువాఁడు లేడ * యెచట నేని. ౨౫౮
కం.పోడిమి గలతత్పురమున, లేడు ఖలుఁడు దుష్టకామి * లేడు చదువులన్
వాడిమి మీఱనిపురుషుఁడు,¹ లేడట నాస్తికుఁడు నెందు * లేడు వెదకినన్.

ఉ. లందఱు ధర్మశీలరతు * లందఱు నిశ్చలసంయతాత్ములే
యందఱు సత్సృభావయాతు * లందఱు నిర్మలవృత్తశాలు లే
యందఱు సన్మహర్షినిభు * లందఱు నిర్మలమానసాఘ్ను ల
యందఱు దారహరయుతు * లందఱు గుండలమండితశ్రవుల్. ౨౬౦

ఉ. లందఱు సుందరుల్ మకుటు * లందఱు జండనలిప్తదేహు లం
దందఱు బూర్ణభోగయుతు * లందఱు సంతతమృష్టభోక్త ల
యందఱు దానశీలరతు * లందఱు భూషణభూషితాంగు ల
యందఱు నిష్కవంతు లట * నందఱు సంగదదీప్తబాహువుల్. ౨౬౧

ఉ. లందఱు నిద్రితేంద్రియులు * నందఱు యజ్వలు నాహితాగ్ను ల
యంద టటన్ స్వకర్మరతు * లందఱు నిత్యము బ్రహ్మచింతనుల్
లందఱు సంతతాధ్యయను * లందఱు సంయమితుల్యు లప్పరిం
జెందినయట్టిలోకులు సుశీలరతుల్ కరుణాపరాయణుల్. ౨౬౨

ఆ. ఆహితాగ్ని గానిఁయాతఁ డయజ్వయు, సధమజనుఁడు దొంగ * యైనవాఁడు
వృత్తసంకరుండు * వెదకిన దొరకఁ డా,కాలమందు నాజుఁచాలనమున. ౨౬౩

కం.తమతమకర్మంబులనే, తమిఁ జేయుచు విప్రవరులు * దానాధ్యయనో
త్తములయి జితేంద్రియులు సం,యమితాత్ములు నీవి గొనఁగ * నర్హులు సుమతుల్.
కం దీనులును జంచలులు బల,హీనులు నషడంగిదిదు లఁనృతపరు లీర్ష్యా
ధీనులు నబుధులు ననయుత,దానులు వ్యధితులును లేరు * తత్సమయమునన్.

కం.సొగయించుచక్కఁదనముం, జగిబిగులును లేనివారు * షీతివతిభక్తిన్
దగులనివారలు లే రట, మగలందును మగువలందు * మాటకు నైనన్. ౨౬౬

తే. దేవతాతిథిపూజల * దీక్షితులును, గృత మెఱింగినవారలు * నీగి గలరు
శౌర్యవిక్రమవంతులు * సత్యధనులు, నాల్గువర్ణంబులండలిపరులు పురిని. ౨౬౭

ఆ. సత్యశీలధర్మసంశ్రితవ్రతు లాత్మ,చిరతరాయులుగ సఃశేషజనులు
సుతులతోడఁ జాత్ర,తతులతో సతులతో, నొప్పు చుందు రన్నియొప్పిదముల.

¹ దీనివృథఁ బూర్వకాలమున బ్రాహ్మణియగుట విశ్వలేకసు దుర్వాచము ఖండితము.

చం.ధరణిసురోపదిష్టవిధితత్పురు లై చరియింతు, క్షత్రియుల్
 ధరణిధవానుకూలత సతంబుఁ జరింతురు వైశ్యవర్యులు
 ధరణిసురాశి క్షత్రియవిఠానము నర్యుల సేవఁ దన్నుచున్
 బరమపవిత్రు లై యవరఃపర్ణులు పొల్తురు నైజగృత్తులన్. ౨౬౯

కం.కందరముల సింహము లన, నుండురు దావాగ్నిసములు ధ యోధు లకుటిలుల్
 మందరధృతిబంధురబల, మందిరు లన వన్నెకక్కుఁచుహితౌజస్సుల్. ౨౭౦

కం.¹కాంభోజ బాష్ణికక్షేతి, సంభూతపనాయుజాతః, సందపవతతు ల
 య్యంభోజ బాంధవాశ్వము, జంభాపహయంబు గెలుచు ధ జవనాధికతన్. ౨౭౧

తే. అచటఁ దనరాచు దిగిభాన్వితప్రధములు, మదయుతంబులు శక్తిసమన్వితములు
 వింధ్యహిమశైలభవములు ధ విశ్రుతములు, నైవగజములు వేనవే ధ లనమ్మ మీఱ.

తే. భద్రమంద్రమృగంబులు ధ భద్రములును
 మంద్రములు మృగములు భద్రమంద్రములును
 దగఁగ మృగమంద్రములు భద్రమృగము లనఁగ
 నచలసన్నిభమదకరు ధ లందుఁ గలవు. ౨౭౩

తే. ఆమడలు రెండు నటుచూడఁసార్థకాభి, ధానమయియొప్పునాయయోఽగ్రాపురింబు
 శక్రుఁ డమరావతినీ జోలె ధ సారసారి, ఋక్షములయల్లు శమితారి ధ యేలుచుండె.

←→ మంత్రిజనవర్ణనము. ←→

ఉ. మంతులు మంతుగల్గుమతిఁ మంతులు నింగితశీలనద్యశో
 వంతులు ధర్మలోలగుణఁ వంతులు లోకహితానుకూలధీ
 మంతులు న్యాయవంతులు సఁ మంతులు మంత్రసుతంత్రసత్కథా
 వంతులు శౌచవంతులు సృపాలకభక్తి వలంతు లంతయున్. ౨౭౫

తే. అర్థసాధకవిజయసింధ్వాన్ధు లనఁగ, ధృష్టియు జయంతుఁ డనఁగను ధ ధీరగుణులు
 మంత్రపాలుఁ డశోక సుఁ మంత్రు లనఁగ, మంత్రు లెనమంద్రుగ్రాలిరాక్షాధవునకు.

కం.హితు లై రవివంశపురో, హితు లై తద్రాజపృథ్విహితకర్మసులై
 సుతిఁగాంచి రలవశిష్ఠుడు, మతిమంతుడు వామదేవః పూనీంద్రంబున్. ౨౭౭

సీ. అన్వీక్షకీత్రుగాఁ భ్యాతవిద్యల నెల్లఁ, జక్కఁగా నేర్చి ప్రశస్తి నొంది
 చేయఁగా రాసట్టిచేత లచ్చాళు రై, నియతేంద్రియులు శుభఃసీతవిహులు
 భాగ్యభోగాభోగభాక్కు లొందు గుళాగ్ర, బుద్ధు లై శాస్త్రప్రబుద్ధు లగుచు
 సప్రతిహతవిక్రమాన్వితులై క్షిప్తి, మంతు లై రాజ్యకర్తలంబులందుఁ

తే. ద్రికరణంబుల నొక్కటై ధ తేజలిలుచు వఱలి సుస్థితపూర్వాభిభాషు లగుచు
 బలిమిగులుములమిగులఁ బ్రాభవముఁగనుచు మహిమ వెలసిరిషశరఘః మంత్రివరులు.

¹ దీనిని గొంతులు రాంబోడి యనియు వ్రాసెను.

- కం. కామంబున నైనను ధన, కామంబున నైనఁ గ్రోధఁగగిమన యేనిఁ
 నీమంబుఁ దప్పి కల్లల, నామంత్రులు వలుక రెట్టియవనములలోన్. ౨౭౯
- సీ. చారమూలంబు విచారణమూలంబు, గా నాత్మవరరాష్ట్ర కాండజనులు
 సలిపిన సలిపెడి * సలుప నెంచినవనుల్, గల్గదు వా రెఱుంగని దొకండు
 వ్యవహారకుశలులు * పరమసౌహృదమున, నుపరిక్షితులు పరిశుద్ధమతులు
 తప్ప గల్గినఁ దమతనయుల నైనను, దండింప కుండరు * దండనీతి
 తే. సర్గ సంగ్రహకుశలత * సఖల సైన్యవిత్తదానంబునను గాపుఁవితమునందు
 సప్రమాదులు శత్రువునైన నిరప, రాధు దండితుఁ జేయ రీరసముఁ బూని. ౨౮౦
- కం. వీరులు సతతోత్సాహులు, పారగతనృపాలశాస్త్ర వారులు శుచు ల
 ప్పారజనంబులఁ బ్రోతు రు, దారులు ధీమలు దశరథఁధరణిపుమంత్రుల్. ౨౮౧
- ఉ. నేరము లేకయున్ననొకఁనిష్కము దండుగు దీయ రేయెడఁ
 నేరము గల్గినం బరిగఁగించి బలాబలతారతమ్యముల్
 వారిక విప్రరాట్కులజఁవర్చుల యొద్దన యేనిఁ దీసి పెం
 చారఁగఁ గోశముఁ లనదుఁపాయులు నింతురు ధర్మకర్షు లై. ౨౮౨
- కం. సుద్దుల మఱి బుద్దుల నొక, యుద్దిగఁ బ్రెగ్గడలు గలసి * యొద్దిక నుండుర్
 బద్దులు పలికెడిమనుజుఁడు, పద్దునకేఁ లేడు పురిని * బల్లెలయందున్. ౨౮౩
- కం. దుష్టులు వెలిచవి మరగిన, భుష్టులు లేరష్టరమునఁరాష్ట్రమునందుఁ
 శిష్టులు నువేషపటయుత, పుష్టులు నృపహితచరిష్టువులు మంత్రివరుల్. ౨౮౪
- చం. గురువులయందు నున్నగుణాకోటులు మాత్రమ సంగ్రహించుచుఁ
 బురుతరవిక్రమంబుమెయి * భూతభవిష్యదుదంతవేదితఁ
 బరివిషయంబుల న్నిగులఁ * బ్రస్తుతి కెక్కుచు, సంధివిగ్రహ
 చరణధురీణులై పతికి * సత్ప్రియవాదులు నైరి తజ్జనుల్. ౨౮౫
- ఆ. రాష్ట్రకార్యచింత * ప్రకటంబు గానీక, వరకుశాగ్రబుద్ధిపర్తు లగుచుఁ
 బలుకుప్రల్లదంబుపజ్జను బోవక, ప్రతిభ మింత్రు ప్రాడ్వీవాకవరులు. ౨౮౬
- ఉ. ఇట్టియమాత్యు లెల్లఁ దను * నెప్పుడు గోల్పిఁగఁ జారవతు నై
 దిట్టలు చెల్లికాం ద్రమరఁ * దేజున నెక్కుడు నుద్ది నూడు పే
 రైట్టఁగ రాక, కప్పుములఁ * బెల్లుగ నీయఁగఁ గ్రిందితెండ్లు దా
 నట్టె వెలింగె నాజి కిరణావళి నూతనభానునట్టులై. ౨౮౭
- ←→ దశరథుఁడు దనపుత్రహీనతకు విషాదపడుట. ←→
- కం. * కల రాతనికిని మువ్వరు, జలజాతునిసతులఁ బోలుఁచంద్రనిభాన్యల్
 లలితత్రినగ్గసృశలు, సలలితగుణవతులు పరమసాధ్వీలు భార్యల్. ౨౮౮

తే. *సతతధర్మసుకూల్య కాశల్య యనఁగఁ, బాత్రజనవసుగోత్ర సుమిత్ర యనఁగఁ
గాంతహర్షదూపాక ధైర్య యనఁగ, నాఖ్యలు వహింతు రాతని యబ్జముఖులు.

కం. *వారణములు వాజు లసా, ధారణభోగంబు లెన్నొ ధైర్యముఁ దనయో
దారసుఖంబును గానఁడు, ధారణివల్లభుఁ డ దేమి ధైర్యకృతం బో. ౨౯౦

ఉ. *కాంతనిశాంతకోటులును ధగ్రుఘుమాయితపుష్పవాటులున్
దంతసువర్ణరత్న రచితాసమశాలలు రాజ్యలీలలున్
గాంతలు సౌకుమార్యరతికాంతలు విక్రమ మిన్ని యుండియున్
సంతతిలేమి సంతతివిపాదమునం బరితప్యమానుఁ డై. ౨౯౧

తే. *సౌఖ్యసంతానములు నాకుఁజాలఁగలవు, గాని సంతానసౌఖ్యంబుగలుగదయ్యె
భోగసంతతి నాకు నాభోగముగ నెఁ, గాని సంతతిభోగంబు గలుగ దయ్యె.

ఉ. చాలఁగ నిట్లు మానసము ధ సంతతిలేమికిఁ గుందు చుండఁ బే
రోలగమందు భాసిలుచు యోజనచేసెను మంత్రియుక్తుఁ డై,
యేల తురంగమేధమును నే నొనరింప? నిఁకైనఁ జేయుదున్
జాలములేక కల్లు సుతసంతతి యంచును నిశ్చితాత్ముఁ డై. ౨౯౩

కం. మంత్రినికరావతంసు ను, మంత్రిని వృషకార్యవిహితమంత్రిని సరిభీ
తంత్రిని సమస్తకళల స్వతంత్రినిఁ జేరంగఁ బిలిచి ధశరథుఁ డనియెన్. ౨౯౪

కం. గురువుల నందఱు వైభవ, పురోహితులఁగూడ నీన పోయి యిచటికిఁ
గురు వగుకార్యముగల దని, సరసతఁ దోడ్పాటుచు రమ్మ చయ్యనఁ బొమ్మా!

చం. లని పతి యానతిచ్చిన రయంబున నేగి సుమంత్రుఁ డెల్లరం
బనివడి తోడితెచ్చె శ్రుతిపారగవర్యుల వామదేవునిన్
మునుల సుయజ్ఞ కాశ్యపుల ధముఖ్యగురుం డగునవ్వసింఘఁ ద
క్కినద్విజనత్రమావళులఁ గీర్తిధనాఘ్యుల సాధుశీలురన్. ౨౯౬

←→ ధశరథుఁ డశ్వమేధయాగముఁ జేయ యోజించుట. →

ఉ. ఈగతి నేగు దెంచినమునీశ్వరులన్ బహుమానపూజనో
ద్యోగముచేతఁ దన్నుచు రఘూద్యహుఁ డిట్లను భక్తి నోతపో
భోగినరేణ్యులార! మిముఁబోటిమహాత్ములప్రాపు గల్గియున్
నాగడుసుంగ్రహంబు లవి నన్నవపత్నునిఁ జేసె నీవిధిన్. ౨౯౭

కం. *ఆలోకనయనుఁ డాదిగ, వాలినయీమహాత మైనవంశము నిలువఁ
ప్రేలఁడు ములకయు లేమికి, వాలాయముఁ జింత నొందఁవలసెనునాకున్. ౨౯౮

కం.సంతానము ప్రాప్తింపమఁ, జంతాంభోనిధినిమగ్నఁచిత్తుడ నై యే
 కాంతము వనరెడ నీకనా,సంతాపముఁ బావరయ్యఁ సంయములారా! ౨౯౯

కం.నుతలబ్ధికి హయమేధ, క్రతువును జలుపఁగను గోర్కిఁ గలిగెను నది దా
 నతులిత మగుగతి విఘ్నని,హతిఁ బొందక యుండు తెట్లాఁయరయుండు మీరల్.

చం.అన విని మేలు మేలదియఁ యానని బ్రాహ్మణు లెల్ల సమృతం
 బునఁ బొదల న్యసిష్ఠముఖముఖ్యధరామరు లెల్ల భూపతిం
 గనుఁగొని లెస్స నీతిలఁపుఁ గలు నవశ్యము వాంఛితార్థముల్
 పనికిని బూనుమీ వలయుఁవస్తువులన్ సమకూర్పురీ వెనన్. 3౦౦

కం విడువుము ఘోటకమును బో,విడువుము సందేహ మెదనుఁ బ్రేమ్యుల కెల్లన్
 నుడువుము సామగ్రులకై, కొడుకులు గలిగెదరు నీకుఁ గువలయనాథా. 3౦౧

కం.తనయులఁ గానఁగవలె నను,ఘనధార్మికబుద్ధి నీకుఁ గలుగుటచేఁ బూ
 తనయులఁ దనయులఁ గనియెద, వనఘులసంకల్ప మేలఁ వ్యర్థ మగు ననన్. 3౦3

కం.అనుడుల వినుచుఁ గన్నుల,నానందాశ్రువులు రాలఁ నధిపతి హర్షా
 ధీనతఁ దనయుల నప్పుడ, మానుగఁ గని నట్ల పొంగిఁ మంత్రుల కనియెన్. 3౦౪

చం.వలసినసర్వవస్తువు లఁవారిగఁ జేర్చి గురూక్తి గుట్టమున్
 బలియు ఘనుం బురోహితునిఁ బ్రాపుగఁ గూరిచి వీడి యజ్ఞశా
 లల సరయాశ్రరక్షీతితఁలంబునఁ¹ గట్టి యధావిధిం గ్రమం
 బలవడ శాంతికార్యము సమాచరణం బొనరింపుఁ డంతయున్. 3౦౫

కం.అపరాధంబులు పోసఁగిన, విపులవ్యసనములు డమ్ముఁ వెనుకొన వేనిన్
 నృపవరు లెల్లరు దీని, న్నిపుణులు వో చలువ ధాఁడీస్థలి నెందున్. 3౦౬

కం.నెమకుచు నుందురు యజ్ఞ,వ్రమకోవిదు లైసబ్రహ్మారాక్షసు లెట ఛి
 వ్రము లొడవవెయిని క్రతువి,ఘ్నమునం దత్కర్తయపుడఁ గను నాశంబున్.

కం.వేలిమి యెటు విఘ్నంబుల,పాలం బడకుండు నట్టిభంగిని మీరల్
 చాలసమర్థులు దీర్చుగ, హాళిమెయిన్ నిర్వహింపఁ రయ్యా శ్రద్ధన్. 3౦౮

చం.పతి యిటు లాడఁ బ్రెగ్గడలుఁ వల్లె యటంచును మిమ్ముఁ బోల్కహా
 మతు లిలఁ బూనుకర్జములఁ మాటొడఁగూడు నె? సత్యసత్ఫలా
 న్వితనుతకార్యలోలురరుఁ విఘ్నములుం బొడచూపు తెట్లగున్?
 హితగతి సప్రమాదమతిఁ నెంతయుఁ దీర్తుము సర్వికార్యముల్. 3౦౯

కం.అని యాడుచు భూపరునిం, గొనియీడుచు నున్నవిప్రఁకోటులు స్మృతుదీ
 వనలం దనువుచు ననుమతి, గొనుచుం బనివినిరి ముదముఁ గుబ్బుతిలంగన్. 3౧౦

¹ సరియవునకు దక్షిణమున సయోధ్య. సరియవునకు నుత్తరమునఁ గోసల. కొసల్యా వివాహానంతము పరమహంస కర్ణముగ నది లభించెను.

ఉ. అంతట మంత్రులం బిలిచి ♦ యంతయు సంతసకట్టుఁ డిద్దియొక
సాంతత నొందునట్టు లని ♦ యాజ్ఞ యోనన్చి నితాంతసన్నదా
క్రాంతమనోబ్ధుఁడౌచు నిజకాంతనిశాంతముఁ జేసి యాజ శు
ద్ధాంతగణాశ్శిష్యులను ♦ నాచటఁ గానఁగ నేగి యిట్లనన్. 3౧౧

ఉ. ఓయలివేఁబలార! తనయోవయకారణ మౌసవంబు నేఁ
జేయఁగఁ బునఁగఁగఁ, దిమి ♦ చెన్నలరారఁగ నేటినుండి దీ
యోయత లై చరించుఁ డని ♦ సాంత్వనవాక్కులు పల్కె మరచుకా
ర్వామఁగ నొప్పుశిష్యులని ♦ వారిముఖాబ్జము లుల్లిస్లింగన్. 3౧౨

— సతతసంకట నిమగ్నముల సనత్కుమారనచనంబులు బెల్లుట. —

సీ. సంగ్రహశ్రమఁబు సుఖసంగ్రహి డిట్లను ధరా, కాంతునితోడ నేకాంతమునను
జింత యేటికి నీకు ♦ సంపాదమున కన, పాయంబు నెనయుఁపాయ మొందు
దొల్లి ఋషిశ్రవ్యు ♦ తెల్లరు విసఁగ న, సత్కుమారుండు హర్షోత్కముగను
వివరించునుండఁగ ♦ సరసగ నే వింటి, నది యెద్ది యన విను ♦ ముదముతోలకఁ

సే. గలఁడు కాశ్యపుఁ డనెడినిర్భలతపస్వి,
'యం' స నాతనిసుతుఁడు విభంజకుండు,
నశనికిని ఋశ్యశ్రృంగుఁ డ౯ సుతుఁడు పుష్ప
హరికి యుదాకగురుతనంబును సుకృతే.

3౧౩

తరులము. జనన మందిన దాదిగా ననఁచారినై సరతంబు నా

మనిర య్యుండు గానఁ దండ్రికి ♦ మ్రొక్క నచ్చెడియోగులక

ఘనతపస్వుఁ గాని య్యముఁ ♦ గానఁ డెద్దియు, నిత్య మ

య్యనఘాఁ డుగ్రసేవంబులక జనకాజ్ఞచోప్పున వర్తిలన్. 3౧౪

తే. విప్రతతి బ్రహ్మచర్యంబు ♦ వినిపిసేయఁ, బ్రధయజగమున నెప్పుడు ♦ ప్రబలుచుండు
నల్లహఁట్టని బ్రహ్మచర్యంబునకును, నల్పుడై వ్రనిధ్య మది కారణాంతరమున.

చం జనకునిఁ గొల్చు చగురులు ♦ నర్హతి వేల్చుచు నుండు, నిట్టి చా
యరు జరియింప నానయఁగనివ రహించును రోమపాదఁ డ౯
సురుజనరేయ్యుఁ డొక్కఁ డనఁమానపరాక్రముఁ డంగరాజు, ద
జ్జనపతిదోష సేతువున ♦ తపియించును నృప్తిహీనతన్. 3౧౬

కం గారుణ సగుణత విటు తన, ధారినీ నొదవినను దుఃఖతాపార్థితుఁ డై
కారణమును శ్రుతవృద్ధుల, ధారినీస్థిరులఁ బాచిశం బతఁ డడుగున్. 3౧౭

ఉ. పాలులు వీరశాస్త్రచయఁపారగు లంతట రాజుఁ జూచి డై
వారునుగాన సుదలు విభంజకుఁ డన్ననిరయ్యపుత్రుఁ డ౯

పోతఁడు ఋశ్యశృంగుఁడు శరభధనుఁ డాతఁడఁ దెచ్చిసంగఁడఁ
దీటు నువప్రవంబు, లెదిఁగ్గిరున వాఁ డిటు రా నొనర్చుమీ.

3౧౮

నీ. అతనికి భక్తి నీఁనుత శాంత గుణకాంత, మాక్షేకృతి¹ నొంగు ♦ శస్మపక్షిని
నన వీర్యవంతు నాశని నెట్లు రప్పించ, నని మానసమున యోజన యొనర్చి
మంతు² రప్పించి ♦ మంత్రసం బుంకిన, భృశ్యపురోహితాఽచూర్యసరు³
బనిచెన నని హ్మ ♦ విని వారు వెఱఁ గుంది, టిను లైఁ గుంద్రు నఁతాననముల
తే, వెఱచువారిముమునినాఘఁకటకుఁడలఁచియుండునె ప్పెన మేమొండుఁ నృపురోణ్య
యనుచువారనధూటులఁబునపు దాన, దోష మొనఁచు వారియోషితలను.

కం పంచిన వారలు మునిఁ దోడ్కొంచును రా నృపతి తనదుఁహారతుకా శాంతఁ
జంచలనయనామణిఁ గా,నించును బరిణయ మనం. ♦ నృప్తియుఁ గురియన్.

తే. అతనియార్చివ్రజ్యమున నీవు ♦ క్రమపు నేను, నొనర్చుచునీకుఁడనయులు ♦ విదితకీర్తి
లంచుఁ బలుకంగఁ నే నాటకించినాఁడ, నృపాశ్రయంబు గలపె యఁగ్గూన్యనుడికి.

చం. అని వచియింప మేనఁ బులికాంకురముల్ నన లైర్చ బల్కెవే
యనఘచరిత్ర! యానుమహితాఽగ్గిభండకపుత్రుజ్వము
వనితలు వాని నెట్టి నెఱి ♦ పంచనలం గొని తెచ్చి రాక్షస
స్తనమున వేడ్కయయ్యెడు విఁచంగ సవిస్తరివాశ్యవధ్ధు.

3౨౨

కం అని యడిగిన బృధివీరంఁ, గనుఁగొని హితంబుచనవలయు ♦ కారుకనుతీయై
యనియెకమంత్రియతంబుగ, వినుమీ విచరింపు నీవు ♦ విశేషతహ్గక్షన.

3౨3

➔ సునుంక్రుడు చశరఘనకు ఋశ్యశృంగచరిత్రఁ చెలుపుట. ➔

తే. అతని నెట్టులు పిలిపిం ♦ చగును నాకటంచు నెంచి యమాన్యుల ♦ కనియెనృపతి
యనఘులార! మత్పరమహితాఽగ్గులార! యగుగ రేమీయలోకహితాఽగ్గుముగను.

కం. హితమతు లగుమీరుఁ బురో, హితులును జేతనాడి వేగ ♦ మేగి నుకృతధీ
రతి సతులితమతిచాతురి, చతనిం గొనిరిం పమాన్యులారా! యనినన్.

3౨౫

కం. వారలు వెల వెలఁబోవుచు, భూరియమనిఁ గాంచి యనిరి ♦ భీమానుత! యశనిం
జేరిగఁ జని మనియెనమే, క్రూరత శేషియింప కున్నె ♦ కుటిలత బలియన్.

మత్తకోకిలము. ఆఋషేంద్రుఁడ పట్టు వాదిగ ♦ సంబుజాయనీత్ర ల
నావీర లెట్టిరొ యాలకింపఁడు ♦ పల్కె నెటికిఁ జూచుటన్

వారిముఖులు ధారణీశ్వర! ♦ పంచనాపర లాటచే
నేరుపుల్ పచరించి తేరిగ ♦ నేర్పు రెంశయుఁ దిన్నగన్.

3 ౨౭

¹ మాక్షేకృతి=వివాహము. ² మంతు=అశోచనచేష్టగాదు. ³ అచూర్యులు = అశక్తులైనవారలు.

కం.కాపున వారలఁ బంచుట, యేవిధమున నైన లెప్పు యిది యుక్త మనకా
భూవరుఁడు సన్నుతించిన, వే వారలు పంచి రపుడు యే శాశ్వముఁబులన్. 3౨౮

కం.ఆరామలు ముని యుండెడు, నారామమునందుఁ దిరిగి యారామరమా
కారంబుల నా మాయో, దారలు యత్నించి రతని యదర్శించుమఱిన్. 3౨౯

తరలము. జనన మందిన దాదిగాఁ బురిసంభవంబు నెదేనియన్
జనపదోద్భవమైనఁ జూచినఁజూడ లేదు, నెలంత ల
న్వీనియు గేని నెఱుంగఁ, దుగ్రనునిష్ఠుఁ డౌటఁ దపంబునకా
దనదునాశ్రమభూమి వీడఁడు యదండ్రీ దన్ను సవర్ణిలన్. 33౦

కం.భూదేవకుమారునకుఁ ద,లోదరు లిటు వేచి యుండు యొకదివసమునకా
యాదృచ్ఛికముగ నాతం, దాదృతి జనుడెంచె వారియంతికమునకున్. 33౧

→ వేశ్యలు ఋశ్యశృంగుని నందించి తోడితెచ్చుట. ←

కం.వచ్చెడిఋషిపుత్రునిఁ గని, మెచ్చగువేషములఁ బూని యెఱుఁతుకమిన్నల్
పొచ్చెంబు లేనిమధురిమ, మెచ్చఁగ గానంబు నెఱపు యేగిరి డాయన్. 33౨

కం.చని యిటు వినయంబున న, న్వనజేక్షణ లనిరి విస్త్రానర! యెంటరి నై
మనుజులు మిట్టాడని యీ, వనముల నెవ్వడ వి టేల యెంత దిరుగన్? 333

చం.పలుకు మ టంచు వేడఁగ విభండకపుత్రుఁడు పూర్వ మట్టిని
స్తులనుమనోహరాకృతులఁ దోయరుహాక్షులఁ జూడ కుండుట
న్లలికితనంబుచేఁ గరఁగి యన్తలిఁ బల్కు విభండకాఖ్యుడౌ
నలఘుతపస్వి కౌరనుడ యెందును బేరను ఋశ్యశృంగుడన్. 33౪

ఉ. లల్లదె దాపునందున మదాశ్రమభూమి రహించు, నయ్యెడకా
స్థలితాంగులార! విధిసమ్మతిఁ గూర్చెద నాతిథేయ మం
చెల్లర వేడ నాశ్రమదివృక్ష లతాంగులు వోన వారలం
బెల్లుగ నర్హపాద్యములఁ బ్రేముడిసత్ఫలమూలపాళులన్. 33౫

ఉ. పూజలఁ దన్న వారు మునిపుత్రకుతో భుజియింపు వేగ మో
రాజితతేజ! స్వాదుఫలరాజి మదీయము, దానిపేర్లి నీ
తేజ చెలంగు నంచు నని యెప్పునఁ గొంగిట జేర్చి స్వాదుతా
యోజితమోదకావళుల యొప్పుగుభక్ష్యము లెన్ని యే నిడన్. 33౬

కం.వనచరుల కలభ్యములై, ఘనరుచ్యము లైనవానిఁ ద్రైగిని తిని యా
ముని యవియును శలములకా, మనమునఁ నలపోసి హర్షమాఁగు డయ్యెన్.

- కం. రాజాస్యలు గురుసంయమి, రాజునకు వెఱచి మానిరత్నప మారుం
బూజావసర మటంచును, వ్యాజం చిడి పాటిపోయి ధరిహారముగన్. 33౮.
- కం. వారలుపోయినపదపడి, యాబుషిపుత్రుండు వారిఁ యాకారంబుల్
సారెకుఁ దలపోయుచుఁ జింతారతి నస్వప్నమతి నఁసంబునఁ దిరిగన్. 33౯
- కం. అవనిసురనుతుఁడు తొలుతటి, దినసంబునఁ గనిన నెలకుఁ¹ దెచ్చునఁ జని తా
నవురుగఁ గనుఁగొనియెను రో, నవలాలను మునుసనాఁడు ధరిహారితులన్. 3౪౦
- ఉ. పూర్వదినంబుచొప్పున సప్తార్థవిలాసగతిం జరించు చా
పర్వసంధాకరాస్యలు దశస్వినరా! యిక్కఁ బోదుమయ్య? మా
యర్వికి నీవు వచ్చెదె? సుఖోన్నతిఁ గూర్చెద, మన్న వేఱుపా
టోర్వఁగ లేమి వెన్నొనియె ధర్మమందక తండ్రిఁ బోయుచున్. 3౪౧
- ఉ. ఇట్లులు దోడుకొం చరిగి యిందుముఖుల్ నగరోపసేమ నా
నట్టకనీల² నిల్చి ధరణివిభునొద్దకు వార్తఁ బంప ధా
త్రీట్టరుదెంచి గ్రాహణసమేతముగా నులియించి కార్యముం
బట్టుగఁ దెల్చి తోడ్కొనుచు వచ్చె నిజాలయసేమలోనికిన్. 3౪౨
- ఉ. ఏ మనువాడ నోదశరధశ్వఁగ! యాతఁడు రోమపాదభూ
మిమహిలేశురాష్ట్రమునఁ మేరఁ బదం బిడినంతమాత్రనే
వ్యోమతలంబు నిండ మెఱపుల్ మొగులు ల్లయంగఁ గ్రాకి ధా
రామహితోగ్రవృష్టి జలఁరాసులఁ జేసె నదీతటాకముల్. 3౪౩
- ఉ. అంతట రోమపాదుఁ డతఁ డాగ్రహ మూనకయుండ నిచ్చె నా
శాంతయశోవిశోభితసమస్తసుశీలమణీనిశాంత మే
కాంతసురూపకాంత నిజకాంతమనోజలరుణ్ణిశాంత మా
శాంతను గాంతఁగా జనులు ధరిహారి మంక వివాహసర్వధిన్. 3౪౪
- తే. ఋశ్యశృంగుఁడు కాంతాసమేతుఁడగుచు, మానుగారింటనుండెనన్మానమము
మొగిని రెండవయాత్రమంబునుగ్రహించి, శిష్టపృథియ వెలియనిశ్చింతమతిని.
మ. ధరణీనాథ! ననత్కుమారముని స్మృత్యాంతంబుఁ బూర్వోక్త మా
దరబుద్ధి వినిపించి మానులకుఁ దద్దండం బల్కె జన్మించెడి
నరధర్మజుఁడు సత్యసంధుఁ డిల నిఁకావ్యవస్థయతీరినా
గరరాకామృతరోచియై దశరథాభ్యుత్కృతవాఙ్మతుఁడన్. 3౪౫
- తే. ఆతనికి సంగరాజుతో నధికమైత్రి, సంఘటిలు, నాతనికిఁ బుట్టుశాంత యనగ
నమలగుణశీల తనుజాత యంగపరికి, రోమపాదుం డసంగఁ బుట్టుండు పుట్టు.

కం ప్రథితు లగుచిత్రరథదశ, రిభులకు సంపాదుమైతి * రాజ్యలైడు ని
 ర్భధితారి దశరిభుడు హృద్విధచే గన నేగి రోమపాదుం బలకున్. ౩౮౮
 ఉ. సంతతి లేనివాడ నృపశస్త్రము! పంపగదే మహాత్ము నీ
 శాంతమనోవిభుం గ్రతువు * సాంతముగా నెఱివేర్చుపాంతు,¹ నా
 చింతలు దీర, వంశము ప్రసిద్ధిఁ బ్రతిష్ఠయు నొంద ధాత్రిపై
 సంతతి పొందుపాంతు, హితశస్త్రము! యంచును వేడు చుండగన్. ౩౮౯
 ఉ. ఆనుడు లాలకించి మహితాత్ముడు యోజన నేసి శాంతశో²
 మానిని ఋశ్యశృంగుని నమానుష తేజనిఁ బుత్రసంతుని³
 మానుగఁ బంపఁ దోడ్కొనుచు * మానవసాధుఁ డవాస్తశోకుఁ డై
 తా నగరంబుఁజేరి శ్రతుఁతంత్రముఁ దీర్చుఁ బ్రహృష్టచిత్తుఁ డై. ౩౯౦
 కం. లంజక⁴తోడుత నృపతి కృతాంజలి యై ఋశ్యశృంగు * నార్హిజ్యముఁ బ్రే
 మం జలుపగఁ బ్రార్థించిన, సంజాయింపక⁵ యతండు * నౌనని పూనున్. ౩౯౧
 కం. ప్రసవాగ్రము⁶ ప్రసవాగ్రము, పానగఁగ స్వైంబు చలువ * భూపతి యజ్ఞ
 బసమానవిక్రముల వంశముప్రతిష్ఠాపకులను * శాశ్వతయశులన్. ౩౯౨
 కం. నలుపురుతసయుగఁ గను నని, పలుపురు విన విధినుతుండు * పలికెను గధగాఁ
 దొలియుగమున నటులగుటను, బిలువగఁజననలయు సతనిఁబ్రయమున నిటకున్.
 కం. ఘనవాహనబలయుతముగ, ఘనవాహనతేజ! నీర * కడుకొని చని యా
 యనతేజని గొనితెచ్చినఁ, గొనసాగును నీకు న్నెల్లకోర్కు లటన్నన్. ౩౯౪

—> దశరిభుడు ఋశ్యశృంగునిఁ దోడి తేరఁ బయనించుట. <—

ఉ. సూతునివాక్యవైఖరిని * సూరకులాగ్రణి యవ్వసిస్తుతోఁ
 త్రీతిగఁ దెల్పి యాతఁ డది * రీతియ యంచును సన్తుతింపఁగా
 జాతకుతూహలంబునను * సత్వరుఁ డై తనరాణివాసముల్
 భ్యాతసుధీనిధుల్ సదిచ్చ * లందఱు రాఁ బెనుగాజసంబులన్. ౩౯౫
 ప్రహరణకలిత. వనములు నదులు⁷ * నరునగఁ గనుచున్
 జరపతి చనఁ దిశ్శనిపయనములన్
 మునికులతిలకున్ * మును చని కనఁ బా
 వనశుచిరుదినన్ * నరఋషితనయున్. ౩౯౬

ఉ. ఆవల రోమపాద వనుధాధిపుఁ జూప నలంచు నెయ్యమున్
 భావనచేసి పూజల నాచారముగా ఘటియించి తుష్టుఁ డై

¹పాంతు = కొలుసు.

²లంజక = క్షుణ్ణము.

³అంజాయింపక = సంజాయింపక.

⁴ప్రస

వాగ్రము = విష్ణులకొలుసు - యజ్ఞముకొలుసు.

కం. అంతర్లపురకాంతలు భూ, కాంతుండును గారవింపఁ ♦ గా మిక్కిలి నా

శాంతా కాంతుం డుండె న, సంతముడముతోడ బుద్ధిగన్వితఁ డగుచున్. 3౬౫

←→ దశరథుఁ డశ్వమేధయాగము సేయ యత్నించుట. ←→

ఉ. * అంత లతాంత కాంతము సఃనాంతరిభుల్లా తాంతవాసనా

క్రాంతదిశాంత ముచ్చటనిఁగంతరకంతుగుణారవాభ్యుప

క్రాంతము పాంశనాధ్వసదుఁగంతము పల్లవపుష్పభాగశా

ఖాంతము ప్యాగ్నోరుహనిఁశాంతము దోచె వసంత మెంతయన్. 3౬౬

చం. పరచునునోహగం బగుచు ♦ వాలిన యమ్మధుమాసపూర్ణిమఁ

వరము మలిమ్ముచాదికవిఁచర్చిత మైనదినంబునన్ ధరా

వరుడు దలంచి నాంగ్రహిణి ♦ వర్షిఁగ శేయఁగ బుశ్యశృంగునిన్

సరిసత వేడెఁ బూనఁ గులఁసంతతి కై నిజయాజకత్వమున్. 3౬౭

ఉ. ఆయుషిచంద్రుఁ డవ్విధి నె ♦ యాత మటంచును బల్కి వేగ సం

భారముఁ గడింపు మధిఁవాణిని వీడు మటంచుఁ జెప్పినన్

శ్లోకముండు మంత్రని సుఃమంత్రునిఁ గన్పొని బుత్తిగాదున్

ధీరుల బ్రహ్మవాదులను ♦ దేరిగ వేగమ పోయి ర యునన్. 3౬౮

తే. వామ దేవసుయజ్ఞశాఁ బాలికాశ్యపులఁ బురోధ వసిష్ఠునిఁ ♦ బురుడులేని

యితరభూమినుండేంద్రులఁ నెల్లఁదోడి, తెచ్చెనుసుమంత్రుఁడపుడుహన్వోచ్చమునను

ఉ. ఈగలి సేగుడెంచినముఁనీశ్వరులన్ బహుమానపూజనో

ద్యోగముచేతఁ దన్నుచు రంఘూర్వహుఁ డిట్లను భక్తి నోతపో

యోగవిశిష్టులార! భృశఁయోగ్యులు మీకృప కల్గి యుండియున్

నాగడుసుంగ్రహంబు లిటు ♦ న న్ననపత్యునిఁ జేసె గ్రూరతన్. 3౭౦

కం. సంతానము ప్రాప్తిపమిఁ, జంతాంభోనిధినిమగ్నఁచిత్తుడ నై యే

కాంతము వసరెవనిక నా, సంతాపముఁ బాపయ్య ♦ సంయములారా! 3౭౧

కం. సుతఁబ్ధికి హయమేధ, క్రతువును జూపఁగను గోర్కి ♦ గలిగెను నాకీ

యరులితమునిసూనుమహిమను, మతఁ గలవాంఛితము లెల్ల ♦ మానక తీరున్. 3౭౨

చం. అన విని మేలు మే లదియ ♦ యానని బ్రాహ్మణు లెల్ల సమృత్తం

బునఁ బోయి న్వసిష్ఠముఖఁముఘ్నము శాంతధవుండు భూపతిన్

గనుఁగొని లెస్సె నతఁడపు ♦ గల్లు సవిశ్య మభిషి తార్థమున్

పనికిని బూరుపూ నులముఁచవులున్ సమకూర్చుమీ వెనన్. 3౭౩

కం.విడువుము ఘోటకమును బో, విడువుము సందేహ మెదను ♦ బ్రేమ్యుల కెల్లె
 నొడువుము సామగ్రులకై, కొడుకులు కలిగెదరు నీకు ♦ గువలయనాధా! 32౪
 కం.తనయుల నొండఁగ వలె నను, ఘనధార్మిక బుద్ధి నీకు ♦ గలిగెను గానక
 దనయుల నలువురఁ గాంచెద, వనఘులసంకల్ప మేల ♦ వ్యర్థ మగు ననన్. 32౫
 కం.ఆనుడుల వినుచుఁ గన్నుల, నానందాశ్రువులు రాల ♦ నధిపతి హగ్నా
 ధీసతఁ దనయుల నప్పుడ, మానుగఁ గనినట్లు పొంగి ♦ మంత్రుల కనియెన్. 32౬
 చం.వలసినసర్వసస్తువు లఁవారిగఁజేర్చి, గురూక్తి గుఱ్ఱమున్
 బలియర సత్పురోహితునిఁ ♦ బ్రావుగఁ గూరిచి వీక్షి, యక్షశా
 లల సరయాశ్తరక్షేతితఁలంబునఁ గట్టి, యధావిధిం గ్రుచుం.
 బలవడ శాంతికార్యము సఁమాచరిణం బొనరింపుఁ డెంతయున్. 32౭
 కం.అపరాధంబులు పాపఁగిన, విపులస్వసనములు దమ్ము ♦ వెనుకొన వేనిక
 నృపవరు లెల్లరు దీని, న్నిపుఁబలువో చలువ ధారిణీస్థలి నెందున్. 32౮
 కం.నెమకుచు నుంచురు యజ్ఞశ్రమకోవిదు లైసల్పప్తాఁరాక్షసు లెట ఛి
 వ్రము లొదవవె యసఃక్రితువిఘ్నమునం దత్కర్త యపుడ ♦ కను నాశంబున్.
 కం.వేలిమి యెటు విఘ్నంబుల, పాలం బడకుండు సట్టిభంగిని మిరల్
 చాలసమర్థులు దీర్చుగఁ, హాళిమెయి నిర్విహింపఁబరయ్యా శ్రద్ధన్. 3౨౦
 చం.పతి యిటు లాడఁ బ్రెగ్గడలు ♦ వలె యటంచు భవాన్యశు ల్బహా
 మతు లిలఁ బూను కార్యముల ♦ మా తొడఁగూడు నె? సత్యసత్పలా
 న్వితనుతకార్యలోలురరు ♦ విఘ్నములుం బొడచూపు పెట్లగుక?
 హితగతి నప్రమాదమతి ♦ నెంతయుఁ దీర్తుము సర్వకార్యముల్. 3౨౧
 కం.అని యాడుచు భూవరునిం, గొనియాడుచు నున్నవిప్రకోటులు స్వపు దీ
 వనలం దనువుచు ననుమతి, గొనుచుం బనివినిరి¹ ముకము ♦ గుబ్బతిలంగన్².

←→ వసిష్ఠుఁడు యజ్ఞసంభారముల సిద్ధము చేయించుట. →

చం.సమముగ నొక్కయేఁ డరుగఁ ♦ జారువసంతము రాఁగఁ గ్రమ్మట
 నృమమున సశ్వమేధము నొశుర్ప నులాస్తికినై ధరాధవుం
 డమలు వసిష్ఠఁ జేరి విధి ♦ సర్వన నేసి యథోక్తి నే నువ
 శ్రమ మొనరింతు విఘ్నహతిఁ ♦ గానక యుండఁగఁ జేయుఁ డీకృతిన్. 3౨౩
 కం.గురుఁడవు నిస్తులమైత్రీ, భరుఁడ వవిచ్చిన్నసఖ్యపరుఁడవు తేమం
 కరుఁడవు కూరిమి మిర లె, భరియింపను వెలయు యజ్ఞభారం బెల్లన్. 3౨౪
 చం.అనవుడు నవ్వసిష్ఠముని ♦ యా నిక సర్వము నిర్వహింతు నే
 నని నవనంబుఁ దీర్చుగ నిఁయామకు లైనదీప్తిజాతిస్సద్గులక

¹ పనివినిరి = సలవుతి, కొనిపోయిరి.

² గుబ్బతిలంగక = ఆతిశయింపఁ గా.

సనియమధర్మలక్ష్మీ సప్తతిస్సంఘములక్ష్మీ వరశిల్పవిజ్ఞలక్ష్మీ
ఖనకుల¹ గర్భకారులను ధివర్తకవర్ధక² చిత్రకారులన్.

3౮౫

చంగూనకొనివేసవేలుగను ధిగూర్పుడు తెండిట, కిష్కం డిట్టికల్
ఘనవిపులంబు లైనయువకారిక లుత్తమవిప్రవాటికల్
గనంగ సునిష్ఠితంబులు ధిలప్రచయూదిక భక్ష్యపానభో
జననిలయంబులు స్వలయుఁ ధిజక్కంగ నిర్జితసేయ నియ్యెడన్.

3౮౬

తే. విప్రనరు లుండ యోగ్యంపువీటిఁజ్ఞు, బహువిధంబులుభక్ష్యోన్నపానములును
గలిగివృథ సమువాసయోగ్యంబుగాఁగ, వందలకొలందిదీర్చంగవలయుమీరు.

కం. అట్టి న పాదులకును గడు, దిట్టము లొవనతు లొగిని ధిదీర్చంగ వలయున్
నట్టన యెవియెని కోరిన, నట్టట్టివి నిండి యుండ ధి నగు నాయొడ్లన్.

3౮౭

కం. ఆరీతి బాసపదులకుఁ, బాచునరంబుగను దీర్చి ధి శాస్త్రోక్తవిధన్
సారతరాన్నాదులఁ గడు, గారెఁమున నిడఁగవలయుఁ ధి గా వశ్రద్ధల్.

3౮౮

తే. అన్నిఁజాతులవారి యధార్థభంగి, సత్కరించుచు వారలు ధి సంతసించు
నటులొనర్పుడు కినుకచేఁచైనఁ గామ, బలముచేనైన సవమానపఱుపవలదు.

చం. సలఁయును యజ్ఞకాండ్రములు ధి వ్యగ్రమనస్కులు, శిల్పి కారులన్
నలసినయస్త్వవిక్రము లుపారిగ నీచ్చి యధార్థమంబుగా

నలరఁగఁ జేయ, వీడక రఁవంశయుఁ గూర్పుడు సర్వమున్మదిం

జెలిమియుఁ ద్రిసూని, యనఁ ధి జెచ్చెన వారలు దీర్చి యమ్మునిన్.

3౮౯

కం. నొగు నదించినవిధమునఁ, గారియము బ్రీగ్గు టయ్యెఁ ధి గడవపడక యిం
కేరీతి నదించిన నా, తిరున సర్వంబు వేగ ధి దీర్ఘమ టన్నన్.

3౯౦

➤ సస్థిఘ్నంబు గాజులను బిల్వసుమంత్రిని నియమించుట. ➤

చం. అతఁడు సుమంత్రి జూచి విడిఁగ్రాతక! పెప్పునఁ బిల్వఁ బంపుమీ

క్షీతిఁ గలసర్వభార్తకుల ధి శిష్టగ్రామరఘామిచార్యశూ

చ్రాతరుల సర్వదేశగనఁరప్రకరంబుల వేనవేలు, స

త్కృతు లొనరించి శ్రద్ధ దలఁగింపక రక్తిపురపురంబుగన్.

3౯౩

చం. జనకుని సత్యవిక్రముని ధి శౌర్యధనాఘ్నుని వేదతాత్త్వని

స్థని మఱిఁ బూర్వబాంధవుని³ ధి సూరిజనాగ్రణి నీ న పిల్వమీ

యనఘ మహాత్మ్య సత్కృతుల ధి నాదృతిఁ దన్నుచు; మున్నుమున్ననే

సనినిని శిష్టఁ డిష్టఁడును ధి నై యతఁ డొప్పుటచే నెఱుంగుమా.

3౯౪

కం. సతతము ప్రియవాదియు నా, హితుఁడును నగుకాశిరాజ ధి వృద్ధుని ధర్మన్

సుతసహితు స్వపరిమామచు, హితగతిఁ గేకయుని⁴ లుపు ధి మీ వే యిటకున్.

¹ ఖనకులు - గ్రీష్మవాలు.

² వర్ధక = వృద్ధుని.

³ పూర్వ బాంధవుని = చిరకాలస్నేహితుని.

తే. అంగవిషయాధినాథు మహాయశస్వి, రోమపాదుని నృపతిశాస్త్రాలమిత్రః

దోడితెమ్ము మహాభాగుఁ డోన నీవ, సత్కృతుల్ పొనరించుచు డాఢుచరిత.

తే. భానుమంతుని¹ గోసలపార్థివేంద్రు, సర్వశాస్త్రవిశారదు డశార్థధనుని

మగధనాథు² వదాన్య సంప్రాప్తివేది, సత్కృతు లొనర్చితోడితేరఁ డజనుమునీవు.

కం. తూరుపుభూమిశుల సౌ, వీరపతిని సింధురాజబృందారకున్

సౌరాష్ట్రేయుల దక్షిణభూరమణులఁ బిల్వీ బంపు డ పాలుపుగ నిటకున్. ౩౯౮

కం. ఇంతలు నంతలు బుడతలు, కాంతలు సహచరులు హితులు డ గలవారలతో

నంతలపొంతలవాదిని,³ నెంతే దమిఁ బిల్వీ బంపుమి యీవేళన్. ౩౯౯

కం. అనవుడు వసిష్ఠునుడుల, న్వీని పంచెను నృపులఁ బిల్వీ డ వే తగునారీ

జనెఁ దాన ముని వచించిన జనపతులం బిలువ నర్హిసంభావనల్. ౪౦౦

కం. అంతటఁ గర్ణాంతికు లా, నంతయుఁ గొఱలేక దీర్చి డ యన్నియుఁ దడవ్వి

త్రాంతముఁ దెలిపి మునిజన, కాంతునకుం జక్కనయ్యెఁ డ గార్విము లనుచున్. ౪౦౧

చం. కని యది యన్నియు న్మనియు డ గాటపుహర్షముతోడ న్మెల్లం

గనుఁగొని వారి కిట్లనియెఁ డ గార్యభరాటశయంబు దోషఁగన్

బను లొనరించువేళఁ బొరఁపాటున నే నెఁడేని నెప్పు డే

జన దవహేల యీవి, నటు డ సల్పిన దాత నిజంబు నాపఱున్. ౪౦౨

➔ యజ్ఞంబుఁ జూప నానాదేశముల రాజు లయోధ్యకు వచ్చుట. ➔

కం. ఈరీతిఁ బలుక నావల, ధారిణిపైఁ గలుగునగల డ ధాత్రీనాథుల్

చేరి రయోధ్యాపురము న, సారము లగుబహువిధోపహారంబులతోన్. ౪౦౩

కం. రేయుం బవలును ధరణీ, నాయకు లరుదేర ముదమునం గొంగుచు మే

ధాయతమైత్రానరుణియు, నాయాజం గాంచీ పత్కె డ సయగలి దోషన్. ౪౦౪

ఉ. వచ్చిరి ధారిణీశులు భవన్తహితాజ్ఞ వహించి, కానుకల్

దెచ్చిరి వేనవేలుగఁ ద్వదియనవార్థము, వారి నందఱ

గ్రచ్చట యుక్తరీతిని వధం బగుసత్కృతి నాదరించితిన్,

మెచ్చిరి నీనియంతృత, కమేయగుణాకర! లెమ్ము చెచ్చెరిన్. ౪౦౫

కం. జన్మము నారంభింపఁగ, జన్మపు నెలవులను జూడఁ డ జనుడె, న్ముటఁ దా

మున్నవి సిద్ధమువస్తువు, లన్నియు మతివిరచితములయట్ల నృపాలా. ౪౦౬

ఉ. చెప్పఁగ బుశ్యశృంగుఁడు వసిష్ఠుఁడు నిట్టిలు, పుణ్యగర్భునం

దప్పుడ రాజు దా వెడలి డ యచ్చటి కేగిన, బుశ్యశృంగుఁ దా

రోప్పగ మున్నుగాఁ గొని ద్విజోత్తము లెల్లరు యజ్ఞగర్హమున్

దప్పక చల్చు బూనిరి యథావిధిగా సరయూత్తరాసనిన్. ౪౦౭

¹ భానుమంతుఁడు = కాన్యక తండ్రి. ² మగధనాథుఁడు = సుమిత్ర తండ్రి. ³ అంతలపొంతల వారు = దూరపుబంధవులు, చక్కబంధవులు.

↔ అశ్వమేధయాగస్మారంభము. ↔

సీ. అశ్వంబు విడిచి హోయన మాటయును నది, గ్రమ్మటఁ బిప్పలఁ ప్రజమునందు
బంధించి హయమేధఁసరత నైభౌండక, పూర్వంబుగా ద్విజఃపుంగవులును
బ్రతిపత్తు మొదలుగాఁ ♦ బ్రతిదినంబును మాఁడు, నైశ్వదేవంబులు ♦ వజలునట్లు
సప్తవాసరములు ♦ నల్పి క్రమంబుగ, జరపి స్రవ్యోపసదము లాది
తే. నవలఁ బ్రాతఃపున మాది ♦ నైంద్రమిచ్చి, సోమఁల్లిన విధ్యుక్తి ♦ స్తుతి యొనర్చి
యంత మాధ్యందినముఁ దృతీయంబుఁ దీర్చి, రోలి న్యూనాతిక్రత ♦ లొందకుండ.
చం. స్థలితము హోమలోప మెటఁ ♦ గానము, సర్వము మంత్రవంత మై
వేలసె నిరంతగాయముగ ♦ వేమక కే నట నొక్కఁ డేనియున్
గలుగఁడు డప్పి నాఁకటను ♦ గాతీయ నొండెడివాఁడు, విద్యలం
దెలియనివాఁడు, నూర్లకొలఁదిం దగుశిష్యులు లేనివిప్రుఁడున్. రం౯

ఉ. పాటులు నాథనంతులును ♦ బాలురు వృద్ధులు వ్యాధిచేత నో
టాతినవారలున్ శ్రమఁ ♦ లంగనలు నివృథౌదనంబులున్
గాఁగఁగఁ జేరలన్ ఘృతము ♦ కమ్మనిపప్పులు పిండినంటలున్
జూటలుగా భుజించి రటఁ ♦ జొక్కపుమక్కువ ముక్కుబంటిగన్. ర౧౦

ఉ. అంచితభక్ష్యభోజ్యములయచ్చపుంగునివాసనల్ ఘుమా
యించుచుఁ దీర్పు నాఁకలిని ♦ నెంతయుఁ ద్రేచుచుఁ బట్ట డవ్వచున్
మంచినయాన నాపడియు ♦ మేకొనఁ జాలమఁ దృప్తి విస్తగుల్
దించి చనంగ లేరెనరు ♦ దీర్చి రెట్టులొ శాకపాకముల్. ర౧౧

కం. కుడువఁగఁ జాలక విస్తరి, విడునంగి లేక మిఱుక ♦ వెక్కన మయి, వే
యిడుఁడి యిడుఁడి యన్నం, బడబాలల¹ టంచుఁ బలుకు ♦ నధికారితతుల్. ర౧౨

కం. సూపంబులు వివిధంబు ల, పూపము లన్నంబు నాజ్యపూరము రుచ్య
ద్వీపితపాయసములును స, సూపము² నొనరించె ధర సఃసూపముగాఁగన్. ర౧౩

కం. నానాదేశనమాగత, మాసప్రభురమజనము ♦ మానక యెప్పుడున్
గొనాన్నంబులరుచులం, బూనిక కొండొడి యాడి ♦ భుజియించె దమిన్. ర౧౪

కం. దిన దినము గ్రౌత్యక్రౌత్యగ, జరులకు విధివంతములుగ ♦ సమకూర్చినయో
సంరాసులు కొండలొ నాఁ, గన నయ్యె మహానసముల³ ♦ గ్రతువిధివేశన్. ర౧౫

శా. భద్రం తే నృపలోకపాలనర! తృప్తాస్థ ప్రభో! యంచ న
ఘోర్రా మోదముతోడ సభ్రతలమున్ ♦ సోకంగ భోక్త ల్నుడుల్
మాగి, స్త్రీతగఁ గూయిడ స్తెరిధిఁ త్తోపాలుఁ డాలించి య
చ్చిద్రానంసము నొంది దానమును జేసెం జేలము లూహలున్. ర౧౬

¹ అడిబాలలు = వడ్డించువారు. ² అసూపము = బుర్రపేనె. ³ మహానసము = వంటయిల్లు.

కం. బోసేసెడివిప్రులకు, నైనేతల నొప్పుశుచిజనము వడ్డించెన్

వేసట లే కవ్వారికి, బాసట యై కుండలములవారిలు దిరుగన్.

౪౧౭

కం. *మా¹ పూపో మా సూపో, మా పరమాన్నం ఘృతం చ ♦ మా నధిదుగ్ధే

మా పరితుష్టాస్తు యనుచు, గూపెట్టినదాఁక నిడిరి ♦ తోరిన వెల్లన్.

౪౧౮

తే. కుడిచి కూర్చుండి నర్హణీకుండలాది, భూషణాలంకృతాంగులై ♦ భూమినురులు
గెరలి లోడఁగి రనోన్మయజిగ్గిమఁజేసి, హేతువాదంబునకు; జేన్న ♦ మిట్లు జరుగ.

కం. దినము దిన మచట సంస్తరమున నేర్పరు లైనద్యిజాలు ♦ మునుకొని క్రియలన్

గొనసాగింపుదు రన్నియుఁ, బనివడి విధివిహిత మైనపద్ధతు లమరన్.

౪౨౦

ఆ. వ్రతులు గానివారు ♦ వాదశాలీను ల, శ్రుతిషడంగవిదులు ♦ సూరిజనుల

వలన వినికి లేనివారు నాదశరభు, నోలగమున దొరకఁ ♦ డొక్కఁడేని.

౪౨౧

➔ యూపస్తంభ ప్రతిష్ఠ. ➔

సీ. యూపప్రతిష్ఠకు ♦ సుచితంపువేళ రా, మారేడుచండ్రుల ♦ మహితము లగు

యూపంబు లాతాఱునొకటి చావుగ నాటి, నన్నియ మోదుగు ♦ లవల నిల్చి

విరిగి యూపం బొండు ♦ వేదిపజ్జ ఘటించి, దానిన్రక్కల దేచదారుయూప

యుగ్గంబుఁ బొనరించి ♦ యెయ్య శోభార్థమై, శాస్త్రుకోవిదులు కాంచనవిభూష

తే. ణంబులను వానిని సలంకృతంబుఁజేసి, యేకవింశతీయూపంబు ♦ లిరువదొకటి

గలుగఁ జిటికెనన్త్రేల్కూరఁకొలఁతనిలిపి, యొక్కొకటినన్త్రముంచిరొక్కొక్కటికిని.

కం కలొప్ప క్తమార్గమునను న, న్నొము సుకృతంబు సుదృఢ ♦ నుస్తాప్రముగఁ²

గొల్పంగ మెఱుఁగు లీన, న్నిల్చు లొనర్చుటను యూపఁగిహము వెలిఁగెన్.

కం లిప్తవరచందనం బై, ప్రాప్తాంబరపుష్పకాంచనాలంకృత మై

దీప్తిం గ నె యూపవితతి, న్నష్టములు మింట వెలుఁగుచందం బమరన్.

౪౨౪

సీ. శాస్త్రోక్తపరిమితి ♦ సప్రసన్నయిట్టికెన్, గొనిశుల్బ మనుపనిఁ ♦ గుశులు లైన

బ్రాహ్మణుల్ వేదీని ♦ బాగుగఁ దీర్చిఁగ, నది గరుడాకృతి ♦ సైమహక్ష

యుక్తమై త్రిగుణ మై ♦ యొప్పి యస్తాదశా, త్తగ మయి రాజిలై ♦ మఱినియుక్త

పశువులఁ బొములఁ ♦ బఱులు విధిరీతి, నయ్యయివేల్పుల ♦ నాస్త నిలిపి

తే. వాజి జలచరములఁ గట్టెనైది రపుడు, యూపములకును నచ్చటి ♦ యూపములకుఁ

బశువులను మూఁడు నూల్లను, బాధింకెన్ద్రు, శశ్వోన్నంబులఁగట్టిరాఁయవనినురులు.

సీ. అంతలఁ గొనియ్యి ♦ హయమును వేదించి, ముఁగిసి కృపాణముల్ ♦ మూఁటఁ జల్చి

యొక్కలే గుల్లను ♦ మగ్గును శమనించె, నావాబయొద్ద ధర్మాభిలాష

¹ మా = మాంస. ² నుస్తాప్రము = ఎనిమిదిమూలములది.

బ్రహ్మకు హోతకుఁ ♦ బనవడి నధ్వర్యునకును నుద్ధాతకు ♦ నరవిభుండు
మహిషి¹ వావాతను² ♦ ముజియుఁ బాలాకలఁ, బరివృత్తిని³ నొసంగె ♦ స్పర్శనముగ

ఆ. సంత వాజపవనుఁనగ్నిలో వేల్వ సంతపన్న బుద్ధిజుండు ♦ పాప మణగఁ
బార్ధివుండు తద్వఃపాదూమగంధంబు, మూరుకొనియెఁ గాలఁమునను సవిధి.

ఆ. హయవరంబునంగఁమంగంబుఁ గైకొని, పదియు నార్దు రైనఁబ్రాహ్మణోత్త
ములు సమంత్రకముగఁ ♦ బూనివేల్చిరి వహ్నియందు శాస్త్రయుక్త ♦ మైనసరణి.

తే. అన్య మగునధ్వరంబుల ♦ హవినుఁ బ్లక్ష, శాఖచే సంస్కరిం త్రశ్వసవమునందు
వైతసంబున నుంపఁగ ♦ వలయుఁ గాన, నట్లయెనరించె నాబుద్ధిఁగాలియపుడు.

సీ. యజ్ఞవిధానంబుఁనందు బ్రాహ్మణముల, దినములు మూఁడు వాఁకొనఁగఁబడియె
హయమేధవిధియందు ♦ నందుఁ జతుష్టోమ, మనఁబడు దొలుతటిదినమురెండ
వదిన ముక్త్యం బయ్యె ♦ వల నొప్పు మూఁడవ, దిన మతిరాత్రంబు ♦ ననెడిపేర
శాస్త్రదృష్టం బగు ♦ సకలేతరక్రియా, పాలిఁ దీర్చెను బుద్ధిఁగాలి యంత

తే. సమలరీతి జ్యోతిష్టోమఁయజ్ఞ మాయు, రధ్వరంబును సలిరాత్రఁయజ్ఞయుగము
నవల సభిజిత్తు విశ్వజిఁదధ్వరంబు, గ్రాలఁ జేసెనప్తోర్యామఁత్రతుపంబు. ౪౨౯

సీ. ప్రాచి హోతకు నిచ్చి ♦ పశ్చిమం బధ్వర్యునకు బ్రహ్మకును దక్షిణంపుదిశయు
నత్తరదిశయెల్ల ♦ నుద్ధాతకు నొసంగి, స్పర్శనంబుగ వంశఁనర్ధనుండు
హయమేధ మంతయు ♦ సాంతంబుఁ గావించి, శాస్త్రచోదితమైనఁసరణివెలయ
సర్వసర్వసహఁచక్ర మీరీతిని, బుద్ధిజులకు దాన ♦ మిచ్చియున్న

తే. యనఘు నిర్లబితుని ♦ నవనినాధుఁ, గాంచి బుద్ధిజు లెల్ల నిఁష్కాములైన
సంయముల మేడఁబుడమిజంఁజాలమేడ, యోగమేయూరుభోగమేయూరుచెవుమ

డి. ఒల్లము ధారణీశ్వర! ప్రయోజన మేదినమేదినీధలం

బెల్లను నీ వ కైకొనుచు ♦ నేలుచు నుండుము, దాని మాటుగాఁ

బెల్లగ గోవు లేని మణిఁబృంపముఁ బైడి నొకించుకేని రం

జిల్లుదు మిమ్ము చాలుఁ; దమిఁసేయము ధారిణిఁ జేరఁడంతయన్.

౪౩౧

మ. అనుచు విప్రులు పల్క భూమిపతి యు ♦ స్థలఁగాక యం చీయ నా

లను వేవేల్ పదికోట్లస్వర్ణములు నా ♦ ల్లంతల్ల రూప్యంబులుం

గొని యాబుద్ధిజు లెల్ల రెల్లధనముం ♦ గొంపోయి యర్చింపఁ జ

య్యన భాగించిరి యవ్వసిష్ఠుఁడును శాంఠాత్మేశుఁడున్ భాగముల్.

౪౩౨

ఆ. వారు వారివారిభాగంబు లన్నియుఁ, బాడి దప్పకుండుఁ ♦ బంచి పెట్ట

వారు గొని నృపాలవరుఁ గాంచి సంప్రీతిఁ, జెందినార మనుచుఁ ♦ జెప్పిరంత. ౪౩౩

¹ మహిషి = ఉత్తమ శ్రుతియస్థి. ² వావాతి = మధ్యమజాతి భార్య - వేశ్య. ³ పరివృత్తి = ఉపేక్ష - హింస.

ఉ. జేన్నముఁ జూడ వచ్చినప్రభల్ గడుసంతస మంద జాళువా
నన్ననిచేలము న్నలులు * సాలులు స్వర్ణము లగ్గలంబుగా
నెన్నఁగ రానికోటులను * నిచ్చెను, జేతికడంబు లర్థి ని
చ్చెన్నిఱు పేదపాఱునకుఁ * జేరి తనుం గొనియాడ నాతఁడున్.

౪౩౪

ఉ. ఈవుల నెల్లవారలను * నీవిధి మిక్కిలి దన్ని భక్తి సం
భావనఁ జేరి కేల్తాగిచి * పజ్జన నిల్చినఁ జూచి యచ్చుహా
పావసు భూమి దేవత ల*పారద యామతిఁ బెక్కు నీతులన్
దీవన లిచ్చినం దరణి* తేజఁడు హృష్టమనోభిజాతుఁ డై.

౪౩౫

కం. అనితరధరణివనులభం, బనుత్తమము¹ సర్వపాపహరమున్ సర్వర్థం
బును సవముఁ దీర్చి యలరుచు, నిసకులుఁ డాదటను బుశ్యశృంగుం బలికెన్.
కం. కులవర్ధను లగుతనయులు, గలుగఁ బ్రసాదింప నీ వ * కా కెవ్వరు యో
గుల్య సన్న ధరణి ధన్యునిఁ, జలువఁగదే యనినఁ బ్రాజ్ఞ * సత్తముఁ డనియెన్.

↔ దశరథుఁడు పుత్రకామేష్టిఁ జేయుట. ↔

ఉ. అట్టుల యాను గాక వసుధాధిపచంద్రమ! కీర్తిపట్టులౌ
పట్టులు నీకు నల్ప రోదఁచం గలవారు విషాద మేల? యం
చట్ట యొకింత ధ్యానపరుఁ * డై స్మృతిఁ దోఁపఁగ నీకుఁ బుత్రకుల్
పుట్ట నధర్మమంత్రములఁ * బొల్పగు నిష్ఠి యొనర్పఁ జేసెదన్.

౪౩౬

ఆ. ఉక్తమంత్రవిధిని * హుతవహు వేల్చిన, సుతులు పుట్టఁ గలరు * ఓతిప! యనిన
నామనోహరోక్తు * లాలించి తుష్టఁ డై, సవము సల్పు చున్న యవసరమున. ౪౩౭
తే. అటకు గంధర్వ దేవసిద్ధాదిసురులుఁ, బరమబుష్టులును దమ హవిర్భాగములకు
వారిజాసనుతోడుత * పచ్చుకతన, ధాతఁ గన్గొని దేవతాతతి వదించె. ౪౪౦

↔ దేవతలు రావణుఁడు పెట్టునంకటములు బ్రహ్మతో విన్నవించుట. ↔

చం. స్థిరనతిమద్విధేయ! భవదీయదయాపరలభి రావణా
సురుఁడు నితాంతగర్వమున * సూడు దలంచి యలంచె మమ్ము నె
ల్లరును, భుజాబలంబున వలంతులు గా మెదిరించి గెల్వ, నీ
వరమును గారవించి వలు*పాటులు సైచెదమయ్య దీనతన్.

౪౪౧

ఉ. ఆకులత్ జగత్త్రయము * హాయన రాయిడి పెట్టె దుష్టుఁ డై,
వ్యాకులత్ మహేంద్రునిఁ బ్రవాసిగఁ జేయఁగ నిట్చగించె, న
స్తోకవరస్థయంబున వసున్రలియక్షధరామరాదులన్
గాకు పడంగఁ జేసె, గొఱగముల కెయ్యది మేర చెప్పుమా.

౪౪౨

¹ అనంతము = దేనికిం బె నుల్లను మైనది లేదో యది యనంతము.

చం.తపసుడు చంద్రుఁ డయ్యెను, సదాగతి వీవడు పట్టనిచ్చ భం

గపడుసముద్రుఁడ౯ నకనశకం బడి నిశ్చలుఁ డయ్యె నివ్వెఱ్ఱ,

గృహ యొకయింత లేక మముఁ † గీప్పడఁజేయుట నేమి చెప్పఁగా?

నువను యొకండు లేదె పనుఁ † డోటటిపోవ జగంబుఁ బ్రోవఁగన్? ర౪౩

నీ. వేలుపు లిటు వేడ † విధి మేలు మేల్ వాడు, ద్రుంగు నుపాయంబుఁదోఁచెవినుడు

జేనగంధర్వదై, తేయవిద్యాధర, ననుయక్షభేచర, నరులచేత

పథ్యుండఁ గానట్టిచరము ని మ్మని కొర, నట్ల యాఁగావుత † మంటిఁ దొల్లి

మానవులను నవమానబుద్ధిని జేసి, పరిగణింపడు వాడు † వరము వేళఁ

తే. గాన మనుజునిచే వాడు † కాల మందుఁ, గాని పరులకు నధ్యుడు † గాఁ డటన్న

సురలు మానులుఁ గెరలిరి † యరుసముసను, నిట్లు వారలు రక్షకాపేక్షు లగుడు.

→ శ్రీవిష్ణుమూర్తి దేవతలకుఁ బ్రత్యక్ష మగుట ←

కం.ఈలోనన జాంబూనద, చేలుండు జగత్పుభుండు † శ్రీకరతను రు

ద్ధాలుండు శింఖచక్రగ, దాలలితుఁడు విష్ణుమూర్తి † శ్వర విచ్చే సెన్. ర౪౪

కం.అరుదెంచి యావిరించను, దరిని సమాహితమనంబుఁన న్వీరిస్థిఱ్ఱ

సురుల్ పినతుల నుతుల్, హరిమన మలరించి యిట్లు † లాడిరి భక్తిన్. ర౪౬

సుగంధి. నిన్ను వేడు వార మయ్య † నీరజాక్ష! మమ్ము నా

పన్నులం బ్రపన్నులం బ్రపంచము స్వయామలం

జెన్ను మీఱఁ గావవే; ప్రసిద్దుఁ డివక్తీరిసం

పన్నుడు వదాన్యుఁడుం దశపస్వీతుల్య తేజఁడున్. ర౪౭

కం.కాకుశ్శనరుడు దనయుల, కైకడఁగెను భక్తిఁ గ్రతువుఁ † గావింప నిలే

శాకూతము నెఱవేఱఁగ, శ్రీకర సదయాంతరంగ! † చింతింపఁగదే. ర౪౮

కం.కల రీతనికిని మువ్వరు, వెలఁదులు ప్రీతిని గ్రీడి † బెంపునఁ బోలం

గలవారలు వారలకుఁ, నలువిధముల నుతఁడ వగుచు † నటియింపఁగదే. ర౪౯

ఉ. ఆవరవణ్ణీత్రికముఁనందు సరాశృతిఁ బూని లోచి, దు

గ్భావుని లోకకంటకుని † బాహువరద్రవిణస్రవృద్ధుని

దేవసమాజదుర్దయునిఁ † దీర్పుము రావఁ, సిద్ధనాధ్యతే

ఖాసలి మానసంఘము † నాతఁడు కాటియ పెట్టెజ్జి హరి! ర౫౦

→ విష్ణువుతో. దేవతలు తమసంకటంబుల విన్నవించుట. ←

నీ. మునికోటు లడవు † ముక్కుపట్టఁగ రాదు, దేవతల్ వాహ్యళి † దిరుగ రాదు

గంధర్వకోటులు † గాన మెంచఁగ రాదు, యాయజుకులు¹ యాగ † మసఁగరాదు

¹ యాయజులు - ముగ్ధులు.

తెఱగంటికన్నెలు † తెరువులఁ జనరాదు, నందనం బనుపే రఃనంగరాదు
 సురకోటులు హవిస్సుజోలి పల్కఁగరాదు, చెలువలు కైసేత † సేయరాదు
 తే. ఏ ముటంచు వచింతు మోయిందిరేశ, మాయవస్థలు దాఁగంగ † మఱువు లేదు
 ఖలుని వధియించి సురచాళిఁ † గావ నిన్ను, శరణుఁ జొచ్చినవార మోజగదధీశ.
 కం. అరిమర్దన! నీవే కద, పరమగతివి మాకు నెల్లవారికిఁ గానన్
 సురశత్రుల దండింపఁగ, ధరణికి నీచనఁగ మదిని † చలఁపుము దేవా. ౪౫౨

←→ దేవతలు విష్ణుమూర్తి దేవతల కభయ మిచ్చుట. →

చం. అడజడి వేల్పు లిట్లు చతురాస్యఁడు మున్నుగ విన్నవించఁగా,
 నడలకుఁడీ సురల్, వెఱపు † నందకుఁడీ మునివర్యు, లింక నేఁ
 బుడమిఁ జెనంటి రక్కసులఁ † బొల్బఱఁ జేయుదు, మీకు నైనయీ
 గొడవ దొలంగఁ జేసెదను † గూర్చెద మే, లభయం బొసంగితిన్. ౪౫౩
 కం. శుత్రులతో మంత్రులతో, బాత్రులతో వాస్తవ్యాతి బాంధవతతితో
 మిత్రులతో శకలీకృత, గాత్రుని గావించుఁ బంక్తి కంధరు సనిలోన్. ౪౫౪

కం. అదయుని మునిసురచరితరు, బాదవి వధించెన రణాగ్రమునఁ బృథివి పయిం
 బది వేలవత్సరంబులు, బదిసూర్యేందులు వసించుఁ † బాలింతు ధనన్. ౪౫౫

చం. శరణముఁ జొచ్చి నట్టివసజప్రభవాదుల కెల్ల నీగతిన్
 దరము దొలంగఁగా నభయదాన మొసంగి యెసంగురక్తి నీ
 ధరవయి నేరియందు నవతారము నొందఁగ మానవాకృతిం
 దర మగు నంచుఁ గొంతవడి † దాఁ దలపోసి యనంతరంబునన్. ౪౫౬

కం. పశ్యపలాశాత్ముఁడు దురి, త్రాన్తగుఁ డానతజనావనానక్తుం డ
 చ్చ్యుత్తుఁడు దనకు నయోధ్యానద్దుఁడు¹ దశరథుఁడెతిగును † జనకుఁడు గాఁగన్.

చం. అనుచుఁ జతుర్ద్విధాకృతుల † నాచటఁ బూని జనింప నెంచినన్
 ఘనతరహృష్ట చిత్తులయి † కాలగళాదిసురుల్ మధుద్విఘ్నన్
 వినుతి యొనర్చి త్రుంపఁ గడవే నదయాత్మక! రాజహనురున్
 మునిజననిగ్రహున్ సురసఃసూహవిరావణు దుర్నివారణున్. ౪౫౭

కం. బలబంధుయ్యక్తివానిన,² పాలియించి సురేంద్ర గుప్తమును గతదోషా
 నలియుం జరము స్వలోకము, వెలయఁగఁ జనుడెప్పు మరల † విగతజ్వరతన్. ౪౫౮

←→ దేవతలు విష్ణువును మానవావతార మైత్తఁ బ్రార్థించుట. →

ఉ. చేయఁగఁ బ్రార్థనంబు సురసిన్ధముఖామరు లెల్ల రిల్ల నా
 రాయణుఁ డాదరంబు మెయి † నాత్మ నెఱింగియుఁ బల్క నేమహా

¹ రామాయణకాలమున కయోధ్యకు సాకేతమనుపేరు లేదు గావున మూలమునందువలె నిందును సాకేతమనుపేరు గానరారు. ² వానిన :: వానినే, విశ్వేశ్వరులఁ గాడనట.

పాయముచే నురారులను • బంచతఁ గూర్చెదఁ జెప్పుఁ డన్న వా
రాయమితోజ మ్రొక్కుచు నఁరాకృతిఁ బూని షధింపు మాశరున్. ర౬౦

ఉ. తేకువఁ బెక్కులేడు లతిఃప్రముగాఁ జతురాన్యుఁ గూర్చి పె
న్నీకఁ దపంబు సేయ నిధి • నెమ్మిదయం బొడచూప లోక మ
జ్ఞాఃకలు పెట్టఁ గోరి వివిధాకృతిభూతములందు దేనికిఁ
లోకున గారుఁ గోరె; మదిలో గణియింపడు మానవాళులన్. ర౬౧

కం. బౌ సని వర మజుఁ డిచ్చుట, దానవుఁడు మదించి లోక • తరుణీతతికిఁ
మానముఁ బ్రాణము దీసెను, మానవుచే గాని వాఁడు • మడియఁడుగలనన్. ర౬౨
చం. అనుచు నదిన నట్ల యగు • నంచుఁ దిరోహితఁ డయ్యె వెన్నఁడు;

జనపతి పుత్రులం బడయఁ • జల్పుచు నుండఁగ నిష్ఠి, హవ్యవా
హను నడుమంతరంబున నయంబున నుద్భవ మందె నిండుఁ దే
జున దిత లెల్ల వెల్లఁగను • జూపలు నివ్వెరపాటు పొందఁగన్. ర౬౩

←→ దశరథునకుఁ బ్రాజాపత్యపురుషుఁడు పాయసం బిచ్చుట. ←→

సీ. నీరుక్తం బైనఁచేంబు నెట్టుని, మోము దుందుభిరవంబును రహింప
నునుపాను కేసరిఃతనుజాతములఁ బోలు, వెండ్రుకల్మీసలు • వెలయుచుండ
శుభలక్షణంబులు • శుభభూషణంబులు, శైలశృంగోన్నతి • హేనుమీతి
నమదశాస్త్రాలవిక్రమము సూర్యోపమా, కారంబు దీప్తాగ్ని • కరణిఁ దేజు
తే. గలిగి భూరివీర్యంబున శ్రేణుబలంబుఁ, దొఱసియద్భుతభూతంబు • దోచియపుడు
దివ్యపాయసయుతము పత్నిసలఁ బ్రియము, నైనపైడిపాత్రిక బాహులందునమర.

శా. త్సానాథుం దిలకించి భూషవర! ప్రాజాపత్యమూర్తిం జమీ
కాన న్వచ్చితి ని న్న టన్నఁ బ్రణతుల్ • గావించి కేల్తోడ్చి దే
వా! నాకుం గరణీయ మెయ్యది యసం • బల్కెన్ మహాశక్తి సం
తాసం బీ నభిలాష చేసి క్రతుతంత్రం బిట్లు గావింపఁగన్. ర౬౪

చం. ఎనఁగినసంతసంబున మఃహీనర! దేవత లెల్లఁ బంపఁ బా
యస మిది దేవనిర్మితము • నన్యదురాసదముం బ్రజాకరం
బసమ మనామయంబు శుభఃమై కపిధన్యము నైనదాని నీ
కొనఁగఁగఁ దెచ్చితిం గొనుమ • యూర్జితపుణ్యచరిత్ర! దీనినన్. ర౬౬

కం. అనుచూప లైసభార్యలకును గరుణ నొసంగు మీపు • గోరినమాడ్కిఁ
దనయులు జనియించెవ రో, మనుజవరా! యనిన మోడఃమానుం డగుచున్. ర౬౭
కం. సురదత్తముఁ గాంచనభాస్వర మగు దేవాన్న పూర్ణఃపాత్రము నృపుఁడన్
శిరమునఁ గొని భూతమునకుఁ, బురుభక్తిఁ బ్రదక్షిణించె • బొగడుచు మ్రొక్కెన్.

కం.నిలువేదకుఁ బెన్నిధి చే, కుటినగతిఁ సంతసిల్లెఁ గొబ్బుచ భూతం
బుజపుగ నదృశ్యముగ; న, త్రటిఁ దఱ చగుకోర్కూ లూరఁ దశరథుపత్నుల్.

చం. ఎలమి వికాసభాసురముఁ ఖేందులుగా నవరోధనంబు భా
సిలె శరదందుమండలరుచిప్రకరస్ఫుటపుష్క రాభ మై,
తలఁగక భూపచంద్రుఁడునుఁ దారలయొద్దకు నేగి సమదా
కులహృదయంబునం బలికెఁ గోసలరాజతనూజుతోఁ దమిన్. ౪౨౦

← దశరథుఁడు తనభార్యలకుఁ బాయసముఁ బంచి యిచ్చుట →

కం. దేవీ! పుత్రీయం బై, పావన మానమృతతుల్యః పాయస మిది సం
భావింపుము సుతపతి వై, శ్రీ విలసిల్లెద వటంచుఁ జెలఁగిసగక్తిన్. ౪౨౧

ఉ. అంబురుహాస్తవంశ్యుఁడు నయజ్ఞుఁడు కోసలరాజపుత్రి క
ర్థంబు నొసంగెఁ బాయసముఁ దక్కినయర్థమునన్ సుమిత్ర క
ర్థంబు నొసంగెఁ, నైకకునుఁ దక్కినయర్థమునన్ సగంబు, శ్రీ
మంబు సుమిత్ర కిచ్చెఁ బతిఁ స్వాంతమునం దలపోసి వెండియున్. ౪౨౨

కం. సుతసంప్రాప్తికి ధరణీపతి యీగతిఁ బాయసంబుఁ బంచి యొసఁగినన్
క్షీతిధవుపత్నులు కడున, మృతిఁ గొనిరి నితాంత హృష్టమానస లగుచున్. ౪౨౩

ఉ. వారలు పాయసంబుఁ జెలువంబుగ నాని వహించి రంత దు
ర్వారపలుతాశనాంబురుహః బంధవతుల్యరుచిప్రదీప్తముల్,
వారక దేవతానికరః భావుకకారణముల్, సురాంగనా
వారకశృంఖలాహరణః పాలవగర్భము లైనగర్భముల్. ౪౨౪

ఉ. ఆలలనాశిరోమణులఁ నర్థిలిఁ గాంచి సరోరుహాస్తవే
జోలలితుండు శాత్రవనిఘాదనదక్షుఁడు దీర్ఘకాలవాం
ఛాలులితుండు నిస్తులితః సమృదసారవికస్వరాత్ముఁడై
చాలఁగఁ బొల్పె సిద్ధసురః సంచయపూజితజిష్ణువైఖరిన్. ౪౨౫

← బ్రహ్మ దేవతలను వానరుల సృజింప నియమించుట. →

ఉ. అక్కడ నిర్దరాళి హవిరంశములం గొని యేగుచోటఁ బె
న్నక్కువ మీనిమిత్త మయిఁ మాధవుఁ డుర్వి జనింప నెంచె, మీ
రుక్కునఁ గామరూపుల బలోద్ధతుల్ నఖరాయుధోగ్రు లా
నెక్కటివీరులఁ హరికిఁ నెంతయు బావటగా సృజింపుఁడీ. ౪౨౬

ఉ. సూరులు నీతిమంతు లతిఃసూరులు వాయుసమానవేగదు
ర్వారులు విష్ణుసన్నిభపరాక్రము లాజి నజయున్ లిద్ధమా

1 కాసల్యకు సగము. మిగిలిన సగములో సగము (1) సుమిత్రకు. మిగిలినదానిలో సగము (2) కైకకు. సగము (3) సుమిత్రకు.

యారతు లస్త్రశస్త్రనిపుణాత్ములు ధీరులు ఋక్షవానరా
కారులు ద్వితీమానబలగర్వితచిత్తులు నైనవారలన్.

౪౭౭

ఉ. కిన్నరకాంతలందు, గపికింపురుషాంగనలందు, యక్షవి
ద్యున్నిభకాత్రలందు సురయోషలయం, దహిఋక్షభామలం,
దెన్నికగన్నరామలమెయిం గపివర్యులు పుట్టఁ జేయుడి
క్రన్నన వారు దైత్యవిసంకంబులఁ ద్రుంపఁగ నేర్తు రాజులోన్.

౪౭౮

తే. ఇంతకును మున్ను నా కానలింత గలిగినంత జనియించె నొకజాంబవంతఁ డనఁగ
నంతకోపమవీరుఁ డసంతయశుఁడు, వింత బలియుఁడు భల్లూకఁ డకాంతుఁడగుచు.

చం. అనుచు వచించి ధాత చనఁ నా నని యందఱు సిద్ధసాధ్యులు
క్షునగమునీశకింపురుషచారిణిస్సరభేచరావభుల్
వనచరభల్లవీరులనుఁ జావరిగా నృజయింపఁ, గోనలక
వనములఁ బర్వితాగ్రములఁ జాకల వారు చరించి రుగ్రులై.

౪౮౦

↔ వానరోత్పత్తివరణము. ↔

✓ సీ. హరిహాయనకు వాలిఁ జారికి సుగ్రీవుండు, గురుమతి తారుండుఁ జగురున కపుడు
నరవాహనునకునుఁ జరగంధమాదనుం, డలవిశ్వేకర్షకుఁ జలుఁడు రోహి
తాశ్వినకును నీలుఁ జాశ్వినేయులకును, మైందద్వివిదులు నమందబలులు
నప్పటికి సుషేణుఁ జొప్పుగాఁ బర్జన్యునకు శరభుండు వాయునకును నప్ర

ల. మేయబలుండు నైవతేయజపుండు నజ్రాయితాంగుఁ డాంజనేయుఁ డనఁగ
నరగ జనన మందిఁ జెరసిరి దశకంఠ, కంఠదళనరతు లకుంఠగతులు.

౪౮౧

తే. మేరుమందరతుల్యులుఁ జీరవరులు, కామరూపులు ప్రబలవిక్రాంతిరతులు
దృఢశరీరులు గోవుచ్చఋక్షకాన, నౌకనులు పుట్టి రిటు లసంఖ్యాకు లగుచు.

కం. ఏదేవత కేసూపము, యాదేవతహూప మూనిఁ జయవనీపల్లవై
బ్రాదుర్భావము నొందిరి, యాదృఢసత్త్వములతో వనౌకస్థనరుల్.

౪౮౩

సీ. ఋక్షీతతికిఁ గిన్నరీచయంబులకు గోలాంగూలనతుల కభంగగతుల
దేవతాస్త్రీలకుఁ చివ్యర్షితరుణుల, కహియోషలకుఁ దార్క్ష్యసహిశలకును
సపురగ్గకింపురుషాంగనలకు నాగ, సిద్ధకాంతలకుఁ బ్రసిద్ధబలుల
విద్యాధరాబలావితతికి మోనివ, రాహులకు యక్షఁ నారులకును

తే. సుతులఁగలిగింప నపు దేవతలు ధరణి, వారువారును శిలలునుఁ జూరుహములు
గోల్లఁ గోటలు నాయుధకోటులుగను, వివిధ శస్త్రాస్త్రవిదులయిఁ జీక మీఱి.

ఉ. కొండలు పిండిగొట్ట, ద్రుమకోటులఁ జెండఁగ నొక్కపెట్ట, మా
ర్తండుని మ్రొంగఁ, బట్టుకొనిఁ జాలము దట్ట నభోవనుల్, సము

ద్వండత సద్ధిగల్పుఁ, బదతాడనమాత్రన యుర్విఁ గూల్పు, నౌ
చండపరాక్రముల్ బలిసి ధిక్తుతల మెల్లను నిండి రయ్యెడన్.

ర౮౫

కం. పట్టుదురు మేఘముల నేఁ, గొట్టుదు రటవీప్రమత్తకుంజరతతులన్

దట్టుదురు నేలఁ బడ దివి, ముట్టినవిహగముల శౌర్యమున నాకీశుల్.

ర౮౬

ఉత్సాహము. కామరూపధారులుం బ్రకాశమానతేజులున్

ధీమతుల్ ప్రధాయుతుల్ సుధీరతావిరాజతుల్

భీమవేగభూరిశౌర్యవిక్రమేడ్యయాధపుల్

భూమిశతసహస్రశతము ధిక్తుక్రాలు చుండఁగన్.

ర౮౭

మత్తకోకిలము. అట్టిమర్కటయాధపాళులయందు మిక్కిలిమేలులై

దిట్టలై రివిపుష్పఁ డాదిగఁ ధీజరిల్లిరి యూధనా

భేట్టు లీస్థచగేంద్రులున్ జనియింపఁ జేసిరి ధీరతా

పట్టభద్రుల శౌర్యగురుల ధిక్తుమికార్యవినిద్రులన్.

ర౮౮

కం. కొందఱు ఋషవచ్చైఃముఁ, కొందఱు నానావిధాద్రికూటచయములున్

గొందఱు కాంతారంబులు, మందిరములుగొగ్రహించి ధిక్తుచునుండన్.

ఉ. వానరకోటి నెల్లఁ బరిపాలన సేయుచు గోత్రపక్షభి

త్సానుఁడు సార్వభౌముఁ డయి, సూర్యజాఁడున్ యువరాజుగా, హనూ

మానుఁడు నీలుఁడున్ నలుఁడు ధిక్తుత్రులుగా, సమదారిభీకరుం

డైనతఁ గాంచె; గీశులు సయంబునఁ గొల్చిరి వారి నన్యలన్.

ర౮౯

అ. వైనతేయబలులు ధిక్తుధనవిశారదుల్, వివిధదేహచిహ్నావేషధరులు

వ్యాఘ్రసింహభుజగభయదులై నిండిరి, గానలందు విరివిఁ కోసలందు.

ర౯౦

మనోహరిణి. జలధరబృందాచలకూటనిభుల్, బలమవనంతుల్ ధిక్తుస్థవగప్రముఖుల్

వెలసిరి సీతానిభుసాహ్యముకై, బలకొని చతుఃస్థయదాకృతులన్.

←→ శ్రీకౌసల్యాదేవి గర్భము ధరించుట. ←→

చం. క్రతుపరిపూర్తి దేవతలు ధిక్తుకొని పోవ వావిష్యభాగముల్

క్షీతిపతి దీక్ష వీడి పురిఁ జేరి ప్రియాశ్చసతీసమేతుఁడై

హితతనమాగతాఖిలనరేశ్వరులం బరివారయుక్తులన్

విత్తదుకూలహేమమణిబృందములం బరితుష్టచిత్తులన్.

ర౯౩

అ. చలువ మానినాధునిల వంది వా రెల్లి, నేగ ఋశ్యశృంగఋషివరుండు

వీడుకోలుగాంచి ధిక్తువచ్చేసెఁ దనదార, మామఁ దోడుకొని సమంజసముగ.

ర౯౪

ఉ. అందఱు నిట్లు వుచ్చి హృదయంబున వేడ్క దొలంక నెన్నఁ డేఁ

గందునొ కన్నులారఁ గనిగందుల నంచును వేచి లోన మి

న్నొందినకోరిక మదిని • నువ్విభూలూరుచు నుండె భూపనం

క్రందనుఁ; డంతఁ గోసలధరాపతిపుత్రికి నంతకంతకున్.

౪౯౫

కం. *వటవత్రసన్ని భం బగు, కుటిలాలకయుదరసీమ • గురు వయి యిపుడుగ్

వటవత్రసిభమ యయ్యెను, వటవత్రశయానుఁ డుంట • వారనిప్రీతిన్.

౪౯౬

ఆ. *పాల వెల్లిలోనఁ • బండి లోకంబులఁ, బాలనంబునేయఁ బాలకునకుఁ

బా లొసంగునట్టి భాగ్యమ బృన్వటంచు, నోలిను బృ సతివయోధరములు.

౪౯౭

కం. *బంధం బెక్కడ నెఱుంగని, బంధురగుణయశుఁడు బుధుల బాధల మాన్పు

సింధురగమనోదరని, ర్బంధంబున నుండె భక్త బాంధవుఁ డగుటన్.

౪౯౮

→ శ్రీ భగవదవతారఘట్టము. ←

కం. క్రతువు పరిపూర్తి యగుడుగ్, ఋతువట్కం బరుగఁ బదియఁ రెండవనెలలో

క్షీతిఁ జైత్ర శుద్ధవషమి నదితితారను రవియు నడిమిదివిని వెలుంగన్.

౪౯౯

కం. వరకర్కటలగ్నంబున, సురగురుఁ డుదయించుచుండ • సోమునితోడగ్

దరణిముఖ గ్రహపంచక, మరుదుగ సోచ్చృష్టలంబు • లందు వెలుంగన్.

౫౦౦

కం. కొనల్య జగత్పతి శ్రీ, వాసునియధాంశమూర్తి • వరశుభచిహ్నుగ్

భాసురరఘుకులవర్ధను, వాసిఁ గన్గెగ్ సర్వలోకవందితు రామున్.

౫౦౧

ఆ. అమిత తేజః జైనయోపుత్రకునిచేతఁ, గోస లేంద్రతనయ • కొమరు, మీఱె

సమరనాథుడైనయోవప్రవాణిచే, హవణ మీఱి వెలుఁగునదితి వోలె.

౫౦౨

శా. సాక్షా ద్విష్ణువు నందు నాలుగవయంశం బూని కైకేయికిగ్

జతుష్కప్రీతికరుండు సర్వగుణరాజన్మూర్తి జన్మించె న

త్యాగీణాతిబలాఘ్నిఁ డాభరతుఁ, డోయ్యం విష్ణునధాంశు లై

దక్షిణల్ వీరులు పుట్టి రిర్వురు సుమిత్రాదేవిగర్భంబునన్.¹

౫౦౩

కం. తనయు లశేషవిశేషర, ననిలయు లయి లక్ష్మణుండు • శత్రుఘ్నుండు నాఁ

దనరినవార లకల్పవ, వినయమతుల్ సుగుణరతులు • విదితాస్తతతుల్.

౫౦౪

తే. పుష్కమున మీనరాశిని • బుట్టె నుప్ర, నన్నమతి భరతుండును; • సార్భభమునఁ

గర్కటకమున మధ్యాహ్నకాలమందుఁ, బుట్టిరి సుమిత్రతనయులుపుణ్యసింధులు.

కం. కాంఠిని బ్రోవవదోపము, లెంతయు ననురూపమగుణ • బీడ్యలు ధరణీ

కాంతున కిటు వే ర్వే జ, త్యంతమహామహలు కలిగి • రాత్తజ లంతన్.

౫౦౬

కం. పాడిరి గంధర్వులు తమి, నాడిరి యచ్చరలు మింట • నమరు ల్గుము లై

కూడిరి పరమోత్పనమున, వీడిరి భయ మెడల విబుధావీరుల్ నారుల్.

౫౦౭

కం. కురిసెను బూవులవాసలు, మొరసెను సురదుందుభులును • ముచ్చుర మగుచుగ్

బెరసెను బురి నుత్పరములు, నెరసెను నమ్మనము ధారిణీజనమందున్.

౫౦౮

¹ సాక్షాద్విష్ణువు = రాముండు. రాముండు సగభాగము (½). భంతుండు పరక. లక్ష్మణుండు పాతిక. శత్రుఘ్నుండు పరక. చూ. పుట ౫౭.

ఉ. ఆపురమందు నయ్యెడ మహామహ మదృశ్యతభంగిఁ బర్వఁ ద్రో

ద్రోపులు నయ్యెఁ బట్టనముఁ త్రోనల నన్నిట రాచబాటలఁ

భూపతిదత్తగోనిచయఁ భూరిధన గ్రహణేచ్ఛ విపులు

ద్వీపితలేజ లెల్ల జగతితల మీనినయట్లు వచ్చుటన్.

౫౧౯

కం. నటనర్తకసంకుల మై, పటుగాయక గాననాదఁ పందిరనప్ర

స్ఫుట మై హర్షోత్పటమై, పుటభేదన మమరె హృదయఁ పుట ముల్లసిలన్. ౫౨౦

తే. పదియరెండవదినమునఁ, బార్ధివుండ, పురుడు పాయంగఁ దనప్రియఁ పుత్రకులకు

నామకరణమహంబు నొనరెచ్చెఁ బ్రేమ, నిర్భరానందమగున్ డై యివ్వటిలుచు.

తే. అనఘ జ్యేష్ఠనిరాముఁ డటంచుఁ గైక, తనయుభరతుఁడనుచునుమిఁత్రా మతులకు

సరవి లక్ష్మణశత్రుఘ్నఁ నంజ్ఞ లమరఁ, బేరు లిడియె వసిష్ఠుండు యివ్వఁ పెరింగి.

కం. భూరమణుండు బ్రాహ్మణులకుఁ, జారులకు నమస్తజానఁ వదులకు నపు డ

వావిరిగ భోజనమిడి మణి, వారంబుల నిచ్చె విప్రవర్యుల కెల్లన్.

౫౨౩

→ శ్రీరాముని శైశవవర్ణనము. ←

కం. *కాపు మనిగజము మొట లిడఁ, గావఁగ దట్టుండు దా నొకం డే జగతిం

గావుటఁ బరు విడువేలుపు, త్నావరనుతుం డగుచుఁ గాపుకా వని యేడ్చెన్. ౫౨౪

ఉ. *లాలనమానసంబులఁ గలాలవతులుఁ రమణీయఁదోలికా

పాలుల నుంచి యాజనరఁ పాలకుమారులఁ, గంకణధ్వనుల్

దాలము గాఁగ, రాగములు యీతము దప్పక పంచమధ్వనిఁ

లాలి యటంచుఁ బాడిరి విలాసవికాసవిభాసమాన లై.

౫౨౫

ఉ. *నాయన నిద్రవోర, రఘునందన నిద్దుర వోర, యేలరా

పాయనియాటలం దవిలి యంగరుకొండ మొగుడ్చు పక్షులఁ?

మాయరె యిట్లు లెనను శ్రీమం బగురా, యని యెన్నఁ డే గనుత

మాయనియాడిచేవుఁ గని యుగ్ధలు జోలలు వాడి రయ్యెడన్.

౫౨౬

కం. *జలములు దానము గాఁగను, గలకాలము వెలయువేల్పు యీ కంజాతాతుల్

జలముల బోర్కాడింపఁగ, వెలదులఁ గనుచుండు ముగ్ధవిధమున నగుచున్.

తే. *జలములం గొని తనపాణిజలజమునను, రక్ష ద్రిప్తును శ్రీరామ యనుచు

రామునకును ద్రిలోకాభిరామునకును, శ్రీమతీమణి గౌసల్య ప్రేమమునను.

కృ. *చెడుగులు దమప్రాణములం, విడికిట నీరీతిఁ బట్టి యిడికెద రనఁగాఁ

బిడికిలి విడువక యుండెం, బుడుతఁడు గొన్నాళ్లు జననిమోహము దీర్చున్. ౫౨౯

ఆ. *చూడ వచ్చినట్టిచేడియల్ రామునిఁ, బొత్తిచేలములను యిచ్చెయెత్తి,

ఱొమ్ములంబు నొత్తి యెమ్మెగా నవ్వించి, తల్లిచేలి కిత్తు యల్ల మలర.

౫౩౦

- కం. *ఆటలకై జగములజేం, జాటం బిడుగొనెడివేల్పు * జలజాతులకే
 రాటుగ నాటలఁ బాటలఁ, బాటసముసు జాపె శత్రుపాటసపరుడై. ౫౨౧
- శా. *దాయల్ దానును గూడి యాడునెడలక * డక డాసి కొసల్య యెం
 తోయానక్కిని రార డస్సితివిరా * యో రామచంద్రా యటం
 చీయోజం దనుఁ బివ్వఁ జనుమనఁగా * నేతెంచి తాఁ ద్రావ కే
 "ఊ"యన్నా యని వ్రేలఁ జూపు సనుజుక * హోయెట్టిసౌభ్రాత్రమో! ౫౨౨
- కం. *తనయుయ్యలస్రక్కన ల, త్తజునుయ్యల లేకయున్నఁ * గనుమూయం డే
 మిని నుల్లాసముఁ గానఁడు, జపనీ స్తన్యంబుఁ గ్రోలఁ * జనఁ డే మైనన్. ౫౨౩
- తే. *పాలు విడువని యాశేతఃప్రాయమంద, స్రవదినమునొక్కవరియైన * రాఘవుండు
 సవతితల్లులయిండ్లకుఁ * జనక విడువఁ, డెత్తికొని పోవ నైగల * నెలమిఁజేయు.
- ఉ. *కమ్మనితైల మంటి, యెనఃకమ్మన గంధిజలంబు వోసి, ధూ
 పమ్మన నార్చి, వెండుకలఁ, * బాసనగా జడ యల్లి, తల్లి పా
 నొమ్ములు వెట్టి మోమునను * జక్కయుఁ, గన్నులఁ గాటు, కుంచి మో
 దమ్మన ముద్దు వెట్టి పిసఃకమ్మలతోడుతఁ బంపు నాడఁగన్. ౫౨౪
- మ. *ఘలుఘ ల్లంచును మ్రోయ గజ్జయలు బంఁగారందియల్, లీల ను
 య్యల లూఁగక విపులారసం దురుమణీహారావళుల్, గుండలం
 బులు ధాశధృ లాడఁ, గంకణరవంబుల్ మీఱఁగా, గంతులక
 జెలఁగ నైచుచు నాడఁ బోవు దినముక * శ్రీరామధన్యుం డొగిన్. ౫౨౬

→ రాజకుమారిగుణవర్ణనము. ←

- కం. ఈలీల రాచకొమరులు, వాలాయము గారసమున * సరిల్లుచు వి
 ద్యాలంపటు లై నేర్పిరి, యోలిక సకలంబు మేలియొజ్జలతోడక. ౫౨౭
- కం. వారలలో జనకునకుక, శ్రీరాముండు ధ్వజమునీతిఁ * బ్రియుడయ్యెఁ గడుక
 ధారణి భూతావళులకు, సారససంభవుడవోలె * జనవినుతుం డై. ౫౨౮
- ఉ. అందఱు సర్వవేదవిదు * లందఱు శూరకులగ్రగణ్య, ల
 య్యందఱు లోకభద్రరతు, * లందఱు జ్ఞానయుతుల్, దయాళు రా
 యందఱు, సత్యస్తవ్యగుణ * లందఱు, సాధుమణుల్, మహాత్ము ల
 య్యందఱు సుందరుల్, విమధు * లందఱు సర్వకళాప్రవీణతన్. ౫౨౯
- ఉ. రాముండు, శీలసంపదభిరాముండు, బాహువరాక్రమక్రమో
 ద్దాముండు, నిర్వికల్పగుణధాముండు, భూజనతాపహృత్సుధా
 ధాముండు, సాధుచిహ్నునుమదాముండు, భాసిత నీలనీరద
 శ్యాముండు వారిలోనఁ దనుచారిమ ధిక్కృతకామధాముడై. ౫౩౦

ఉ. ఏనుఁగుమీఁద నెక్కి, హయఃపుష్పమునందు, రథోపరిస్థితిఁ,
బూనిక నిల్చి, కేల విలు ధూని, కృపాణముఁ దాల్చి, శత్రు మే
దైన ధరించి, సంగరమునందుఁ జరింప హరింప శత్రులఁ
మానధనుండు నేర్చె; నసఃమానసపర్యలఁ దేల్చుఁ దండ్రినిన్. ౫౩౧

ఉ. చిన్నతనాననుండియును ధ జ్యేష్ఠుఁడు శ్రేష్ఠుఁడు లోకరాముఁ డా
నన్నకు, లక్ష్మీవర్ధనుఁ డనంతముఁ గూరుచు స్నేహభక్తిసం
పన్నుఁడు లక్ష్మణుండు వెలిఁప్రాణము స్వీకము నాశరీరముఁ
కన్నను మిన్నయున్, నకలఃకార్యహితాచరణుం డజస్రమున్. ౫౩౨

కం. జనయిత్రియె మృష్టాన్నముఁ, గొనివచ్చి యదెంతవేడుకొన ముట్టండున్
గనుమూయఁడు పురుషోత్తముఁ, డనుఁగుం నమ్ముండు లక్ష్మణాఖ్యుండు లేమిన్. ౫౩౩

ఉ. రాముఁ డుదారవిక్రముఁ డఃరణ్యముకై మృగయావినోదకే
లీమతి నశ్వ మెక్కి చన ధ లీలమెయిం జను నీడవోలె ను
ద్దామజవాన లక్ష్మణుండు ధ దారుణచాపశరాసిపాణి యై,
యేమఱ కెప్పుడుం దిరుగు ధ నెంతయు భక్తిరసప్రపూర్ణుఁ డై. ౫౩౪

తే. భరతునకునల్లెలక్ష్మణావరజఁ డెపుడుఁ, బ్రాణములకంటెఁ బ్రియుఁడయిఁరాణఁదనరె
భరతునందును లక్ష్మణావరజఁ డెపుడుఁ, దరము లే నట్టిప్రేముడిఁ ధ దాల్చియుండె.

కం. భ్రాతృలఁ బరిచితస్తవహిత, నీతుల హితకాలసముపసీతుల నగుణా
వేతుల సమస్తవిద్యో, వేతుల ప్రీయుతులఁ గీర్తివిదితుల నుతులన్. ౫౩౫

కం. సూరుల నిజ తేజోజిత, సూరుల శాస్తాదికళల ధ సూరుల మారా
కారులఁ బితృశుశ్రూషో, దారులఁ గని వానిఁ గలితఃపారులఁ జేయన్. ౫౩౬

కం. గురులఁ నమస్తబాంధవ, వరులఁ హితవరుల మంత్రివరులం గని భూ
వరుఁ డాలోచన దెల్పుండు, ధరణిం గల రెచట నెచటఁ ధ దగురాకన్నెల్. ౫౩౭

→ విశ్వామిత్రుండు దశగధునిఁ జూడ వచ్చుట. ←

కం. లని యోజించుచు నుండఁగ, వినుతమహాతేజఁ డైనవిశ్వామిత్రుం
డును నృపదర్శనకాంక్షం, జనుడెంచి వచించె దావ్వరఃసంరక్షకుతోన్. ౫౩౮

ఉ. చెచ్చెరఁ బోయి మీపతికిఁ ధ జేష్ఠము వచ్చినవాండు గాధిజం
డిచ్చటి కంచు, నన్న విని ధ మెచ్చినభీతిని వార లెల్లరున్
గ్రచ్చఱఁ బర్వవాటి, ట్టితికాంతుగృహంబు ససంభ్రమంబుగాఁ
జొచ్చి, మునీంద్రురాక యజఃసూనునకున్ వడి విన్నవించినన్. ౫౩౯

కం. ఆపల్కులు విని దశరథ, భూపతి సంహృష్టచిత్తమున సపురోధుం
డై పరమేష్ఠి నెదుర్కొను, నాపవిధరుమాడ్కి డాయ ధ సరిగి వ్రతీంద్రున్. ౫౪౦

మ. పరితుష్టాత్తునిఁ జేసి యర్హ్య మిడి సంభావించి యత్యంత మా
దర మొప్పార భజించి మోడ్చి నిజహాస్తస్పంద్యము న్నిల్వ భూ
వరుసర్వ్యంబు గ్రహించి మాని కుశలప్రశ్నంబు గావించె నో
ధరణీశోత్తమ! నీకు నేమమ కదా ధారాత్తజశ్రేణితోన్. ౫౮౨

మ. ధరణీశా! పురమందు నెల్లరకు మోదం జా నె? కోశంబులున్
బరిపూర్తి నిల్లసిల్లు నే? జనపదావాసుల్ మఖం బుందురే?
వరమిత్రావళికి శుభం బె? యతిధివ్రాతంబుఁ బూజింతు వే?
జరగుంగా సురమానుషార్చనలు? శిక్షాయుక్తు లే శాస్త్రపుల్? ౫౮౩

కం. అని ప్రశ్నించినపదవడి, యనఘాత్తు వసిష్ఠ ఋషుల ధారయఁగఁ జేరం
జని కుశలం బడుగఁగ నా, మునులు పరిస్పరము కుశలమును భాషింపన్. ౫౮౪
కం. అంద ఁమందానందపుఁ, గందళములు దీఁగపాటి ధృవిభునిసభా
మందిరముఁ జొచ్చి యానన, బృందంబుల నుండ మునికిఁబృథ్వీశుఁడనెన్. ౫౮౫

→ చశరఘుఁడ విశ్వామిత్రుని రాకకుఁ గారణ మడుగుట. ←

చం. తనయవిహీనుఁ డాశ్రయముఁ దారలయందుఁ దనూజుఁ గంటఁ, బో
యిననిధు లబ్బుటన్, బహుశఃసృష్టుల నిర్జలసీమలన్, నుధా
శనమున, నిర్భరాభ్యుదయఃసంగతి, నెట్టిప్రమోద మబ్బు నో
మునివర! యట్టినిండుముఁదముం గనిలిక భవదాగమంబునన్. ౫౮౬

ఉ. నన్నుఁ గృతార్థుఁ జేయుతమి ధాకడ కిట్టులు నచ్చు టయ్యెఁ గా
సన్నతశీల! నాయెడఁ బ్రసన్నుడ నై యెఱిఁగించి తేని శ్రీ
మోన్నతి నీదుకామితము ధావృగ నే నమకూర్తు నెద్ది యే
మన్ననఁజేసి తెల్పు బతిమాలుద వ్రాతెన సీపదద్యయిన్. ౫౮౭

కం. మహి దొలుత రాజబుషి వై, మహితాత్ముడ వైతి నిస్సమానగురుతపో
మహిమను బ్రహ్మవి మతి, బహుధాపూజ్యుడవు నీవుపరమమునీంద్రా. ౫౮౮

ఉ. నీవు మహాత్మ నాకడకు ధా నేఁ డిటు వచ్చుటఁజేసి జన్మ మే
పాసన మయ్యె, నాబ్రదుకు ధా పండెను నిప్పు డె సార్థకంబు వై,
కేవలమూనిమాత్ముడవె ధా కీర్తితశీల! మహానుభావ! నా
దైవమునీతి వచ్చితి వుదారమహాభ్యుదయంబు నా కగున్. ౫౮౯

ఉ. పాత్రుడ పీవు నాయనమధాగ్యమునం జనుదెంచితయ్యై వై
ధాత్రిసమాన! పాపనము ధా తద్దయా నద్యుత మయ్యె రాక, ను
క్షేత్రనివాసభాగ్య మిటు ధా చేకులెఁ దవ్వనదర్శనంబునన్,
బాత్రుడ నేని మీదయకుఁ ధా బల్కఁగదే భవదీప్సితార్థమున్. ౫౯౦

ఉ. చేయునొ చేయఁ డో యితఁడు † చెప్పుదునా వలదా యటంచు గా
ధేమ! విచారమున్ విడుము † దేవుఁడ వీ విల నాదుపాలికిన్,
జేయుదు నెద్ది యేనియు నశేషవిశేషశుభంబుఁ గూర్చ న
త్యాగతరక్తి వచ్చితివి † ధర్మ మనుత్తమభంగి వర్ధిలెన్.

౫౫౧

→ విశ్వామిత్రుఁడు దశరథునకుఁ దనరాకకుఁ గారణముఁ జెప్పట →

చం.లనిన వికాసభాసురముఁఖాంబుజుఁడై గగు రొప్ప మౌని యో
జనవర! రాఘవాన్వయము † శస్త్రము గాదె జగంబులందుఁ దా
నొనరు బుతోక్తికిన్ వితరఁగోన్నతికిన్; భవదీయపూర్వలక్
విను మఱిపించినాఁడవు పవిత్రచరిత్ర దయాసమృద్ధిమై.

౫౫౨

కం.కులము సవిత్రన్వయ మఁట, కులగురుఁడు వసిష్ఠఁ డంట † గుణము లమేయం
బులు నఁట తదుచితభంగిని, బలికితి విది నీకు నుచితపద్ధతి గాదే.

౫౫౩

ఉ. వేడిన నిత్తు నంటి పృథివీవరచంద్రమ! యెద్ది యేనియున్,
వేడెద నామనోగతము † వేగమ దానిని సంఘటించి యే
నాఁడును బొంకఁ డంచును ఘనప్రథఁ గాంచుము లోకపాశులం,
బోడిమి నాచరిత్రమును † బొల్పుగఁ దెల్పెద విన్తు సన్తులెన్.

౫౫౪

ఉ. తీరుప జన్న మొం డిపుడు † దీక్షనహించితి, సంతరాయమున్
గూరుప రాక్షసద్వయముఁనూర్కొని యుండెడుతోడ! వార లె
వ్వార లనన్ సుబాసలుఁడును † వానికి నన్నయుఁ గామరూపులున్
గ్రూరులు నస్త్రసంతులు నశకుంరబలుల్ గృతహస్త లిరువ్దరన్.

౫౫౫

కం.నెత్తురుఁ బ్రేవులు నెఱచియు, మొత్తంబులుగాఁగఁ గురిసి † మొగి వేదిపయిన్
మొత్తి సదన్యుల మునులన్, మిత్తిని గూర్చెదరు మేము † మిడుకుచు నుండన్.

౫౫౬

కం.ఆయసురులు విఘ్నం బటు, చేయఁగ నుత్సాహ మెడలి † చేడ్వడి గాసిన్
నాయాశ్రమదేశంబును, బాయుచు నినుఁ గనఁగ నిట్లు † వచ్చినవాడెన్.

౫౫౭

కం.పాపాత్ముల దైత్యులపన, శాపంబున మాపి యమునినదనంబునకున్

వేపుచ్చ వారి నాకుం, గోపింపంగరాదు దీక్షఁ † గొనుసమయమునన్.

౫౫౮

→ విశ్వామిత్రుఁడు శ్రీరామునిఁ దనతోడఁ బంపుమని దశరథు నడుగుట. →

తే.ముంగురులు వ్రేలుముద్దు నెఁమ్రొగమువానిఁ, గమ్రతర మైసప్లికూఁకటులవాని
రాము బలధామ నీదుగాఁరామునుతుని, సత్యవిక్రము నీగ దేక్షాతలెంద్ర
శా.నాచే రక్షితుఁడై భవత్పుతుఁడు విఘ్నాణంబు మైఁ ద్రుంచు మా
రీచాద్యాశరతోటి దివ్యనిజనిర్మిత్రతాపాన్నతిన్

నీచుల్ వారలు వారి రాముఁ డొకఁడే † నేర్పుకొ వధింపంగ, నా
 లోచింపం బని లేదు రక్షకును జాళుం బంపుమా రామునిన్. ౫౬౦
 కం.నా కీకార్యము సేయ న, నేకశుభంబులును గూర్చు † నీనుతునకు న
 స్తోకయశోభాసురుఁడై, లోకంబుల నెగడు మనుజుఁలోకాధ్యక్షుఁ. ౫౬౧
 కం.బలగర్వితు లయ్యును బావులు గావునఁ గాలపాశములకు న్వశులై
 కలన మని రాము నెదుటకొ, నిలువంగ లేరు నిజము † నిజము నృపాలా. ౫౬౨
 కం.చాలం డని కలనికె, బసిబాలుం డని, విడువు పుత్రుపై మోహంబుకొ
 జాలరు బ్రతుకఁగ నీనుతు, మ్రోల సురాహితులు శపథము న్వచియింతున్. ౫౬౩
 తే. ఏ నెఱుంగుదు రాజేంద్ర † యీమహాత్ము, రాము సత్యపరాక్రమోద్దాముమఱి ప్ర
 సిద్ధతేజోధికుండు పశిష్టమునియు, నీతపస్థితు లెల్లరు † నెఱుంగువా ర. ౫౬౪
 తే. నమధ స్థిరముగ ధర్మలాభంబు మఱియు, లలితకీర్తియు నొందఁగ † నలతు వేని
 రాముఁ బంపుము నాతోడ † రాజచంద్ర, లేనిపోనికుశంకలు † మానవయ్య ౫౬౫
 తే. నిను పసిష్ఠుఁడు మొదలైన నీదుమంత్రి, నరులు సమ్మతి నీనుతుఁ † బంపు నునిర
 యేని పంపుము నాతోడ † నిష్ఠముగను, రమ్యగుణభద్రు వేగమ † రామభద్రు.
 కం.దశరాత్రంబగు యజ్ఞము, దశరథ! రక్షింపవలయు † దైత్యావళికి
 వశపడ కుండఁగ దీక్షు, దశ సతికాలంబుగాక † తనయుని నిష్ఠా. ౫౬౬
 కం.శామిత్రానవమిష వి, శావ్విశ్రుల దైత్యపతుల † హరియింపఁగ వి
 శావ్విశ్రుఁడు మిత్రాన్వయు, రాముని నిటు పంప వేడి † రాజితఘటితీన్. ౫౬౭
 ఉ. ఊరక కూరుచుండిన నృపొత్తముఁ డామునినర్హుఁ డన్న వాన్
 హారము లాలకించి హృదయప్రవిదారణదక్షదుర్వ్యధాఁ
 హరమహంబుధి న్నునిఁగి † వారనిశోకమునం దపించుచుకొ
 ధారణి వ్రాలె శస్త్రనిహితం బయికూలు ద్రుమంబుచాడ్చునన్. ౫౬౮
 ➔ శ్రీరాముని బంపఁజాలక దశరథుండు పరితపించుట. ➔
 కం.ఒక్కముహూర్తం బీగతి, ద్రెక్కినుమూర్ఛకును జక్కి- † ధృతిగాని సుతుపై
 మక్కువచే నివృద్ధమున, నక్కుశికతనూజతోడ † నవనిపుఁ డనియెన్. ౫౬౯
 కం.మారాముండు బాలక్రీడా రాముం డూనఁజూడ † శాబ్దం¹ దీయం
 భోరుహనేత్రుండు నిశిసం, చారులతో రణము సేయ † శక్తం డగు నే. ౫౭౦
 నీ. కలదు నా కొక్కయక్షోహిణిసేన పూర్ణంబుగ దానిఁ దూర్ణంబ లోడు
 కొనుచు నే వచ్చెదఁ † గ్రూరశస్త్రాస్త్రో, విదులు నాభృత్యులు † వీరివరులు

¹ ఊనపోడశాబ్దండు = ఐదునాలు సంవత్సరములకు లోపడినవాడు. ౧౬ ఏండ్లకుగాని బాల్యము పోయి, యుద్ధయోగ్యుడశ రాదు. ఇప్పటి రాముని వయస్సు ౧౨ ఏండ్లు.

దైత్యులతోడ యుద్ధం బొనరింపఁగ, శక్తిమంతులు సతిసాహసికులు
 నే ధనుష్పాణి నై ధనిఖలయోధులతోడఁ, కాచెద యజ్ఞంబుఁ గడిమి మెఱసి
 తే. ప్రాణములు మేనిఁ బాయనిఁయంతదనుక, రాక్షసులతోడఁ బోరుచుఁ ద్రాసమేది
 సవనరక్షణమును నేను ధిబలుపువాడ, నమ్ము నామాట యోమునిఁనాధచంద్ర.
 కం. బాలుని నవిదితవరశర, జాలు బలాబలవిమూఢు ధి సమరమునేర్చుల్
 చాలనిశ్చీరకపోలు ను, శీలునిఁ గొనిపోవ నీకుఁ జెల్లు నె చెవుమా. ౫౨౩

కం. క్రించులనుఁ దృఢపరిచిత, పంచనులఁ రాక్షసులను ధివయింపఁగ లే
 జించుం గలబాలుఁడు వాఁ, డంచితగతి నెల్లు శక్తుఁ డగును మహాత్మా. ౫౨౪
 తే. *పండుకొనలేఁడుతోడు నొక్కండు లేక, చీకటినినొంటిసనున్నఁ జికిలుఁజికిలు
 నట్టివాఁటి యడవుల ధిగుట్టలందు, నెట్టులు చరించునాకడు ధిపట్టులోర్పు. ౫౨౫
 తే. *పండుకొనఁ దల్లి కేలిడి ధిండుగాఁగ, మీఁద నొండాక చెయివైచి ధిమేలికతలు
 చెప్పునూఁగొట్టుచును గనుఁతెప్పమాయు, కూనముండ్లనుతాలనుఁ గూర్చునెట్లు.
 తే. *గిల్లినను బాలు బుగ్గలఁ జిల్లు మనును, దీర నుచ్చియు నాఱునిఁతీగచాటు
 పిందె యతఁ డేడ నడవులఁ గందమూల, ములను దినివారితోఁబోరుఁసలుపుసేడ.

కం. రాముని నెడఁబొసియు నే, నీమహి జీవింపఁగలనె ధిత్పటియొక్క డైనన్
 రామునిఁగొనిపోవకుమీ, యోమునివర! నీదుచరిణిఁయుగము భజింతున్. ౫౨౬
 కం. రామునిఁ దప్పక తోడ్పొని, పో మదిలోఁ దలఁతు వేని ధిపురుతరసేనా
 స్తోమముతో నాతనిబడి, నోమునివర నేను వత్తు ధిసంఘము యాజ్ఞన్. ౫౨౭
 కం. పొడవిన దాదిగ నేఁడులు, నడచెను నార్పదులవేలు ధి నా, కతిదుఃఖం
 పడి కొడుకును శ్రీరాముని, బడసితి మ మ్మెడలఁబాపఁ బాడియె నీకున్. ౫౨౮
 కం. నలుపురు పుత్రులు నాకుం, గల రైసం బెద్దవాఁడు ధి కడుధర్మపరుం
 డలరామచంద్రుమీఁదనె, నిలుపుదుఁ బ్రాణంబుఁ బంప ధి నేర్తు నె వానిన్.

↔ { దశరథుఁడు విశ్వామిత్రుని యజ్ఞవిఘ్న కరు లగు
 రాక్షసులవృత్తాంత మడుగుట. } ↔

ఉ. ఎవ్వనిపుత్రు లాయనురు? లెవ్వనిపంపున వచ్చువారు? వా
 రెవ్వనిఁ బోరువారు? బల ధి మెంత? ప్రమాణము లెంత? వారివే
 లైవ్వయి? నాయకుం డెవఁడా? యేగతి మా టొనరింపఁగాఁ దగున్
 జివ్వను రాముఁ డైన మఱి ధి సేనలతోడుత నేన యేనియున్? ౫౨౯
 కం. అన విని దశరథుఁ గనుఁగొని, మునివరుఁ డి ట్లనియె రాజఃముఖ్య విసవే
 ధనదునితమ్ముఁ బులస్త్యుని, మనుమని విశ్రవసునుతుని ధి మహి రావణునిన్. ౫౩౦
 కం. లోకేశదత్తవరుఁ డ, స్తోకబలపరాక్రముండు ధి దోహచరసే
 నాకాండపరివృత్తుం డై, లోకంబుల నెల్ల నతఁడు ధి లొగ్గడి పెట్టున్. ౫౩౧

ఉ. ఆతఁడు దానుగా నరిగి యజ్ఞవిఘాతము సేయఁ దైన దు
 ర్హితపరుండు గానఁ దనఁ నెయ్యర భృత్యులఁ బంపు దానికై
 యాతనియాజ్ఞ మేరగ మహాబలు లిద్దఱు తాటకాశ్చనం
 జాతులు వచ్చి యధ్వరిము ఁ సాగఁగ నీ రొకయింత యేనియున్. ౫౮౫

→ దశరథుఁడు శ్రీరాములను బంప నిరాకరించుట. ←

చం. అని వచియింపఁగా విని ధరాధిపుఁ డెంతయు భీతచిత్తుఁ డై
 యనఁఁడు! వశంబె నా కయిన యాదురితాత్ముని మ్రోల సంగరా
 నని నిలువంగ, నాపయి గృహగరిమంబును జూపవయ్య, నా
 తనయుని మన్నవయ్య, మఱి యెవము నీవ కదయ్య నా కిటన్. ౫౮౬

కం. నాపాలిగురువ వంచును, నీపాలం బడినవాఁడ యిర్భాగ్యుఁడ నా
 కీపుత్రభిక్ష నిష్ఠా, యాపాపనిఁ బంపఁ జాల యయ్య మునీంద్రా. ౫౮౭

కం. సురకిన్నర యత్సులు కింపురుషులు గంధర్వులైనఁ యింకఁగ లే రే
 దురమున రావణుతోడను, దర మే మనుజులకు వానిధాటి సహింపన్. ౫౮౮

సీ. ఆతఁడు వీరదర్శనాపహుం డౌటను, నబలుండ సబలుండ యయ్యఁ గాని
 కొమరులతోడతఁ యాడి యైనను గాని, యెదిరింపఁ జాల నాయుండ్రవైరి
 నుండోపనుండులనుతులు సామాన్యలే, యంతకప్రతిము లత్యంతబలులు
 కలనిలో వారు ముక్తాకలఁ దీరిన, వారు నాకొమరుండు బాలుఁ డౌట
 లే. నకృతహస్తుండు నౌట నే నంపఁ జాల, వారిలో నొక్కరునితోడఁ బారుషమున
 సఖులతోఁ గూడి సమరంబునలుపువాడఁ గాకయనుచును స్నేహపర్యాకులతోక్తి.

→ విశ్వామిత్రుఁడు దశరథుపైఁ గోపించుట. ←

కం. జనపతి యిటు వదరిన నా, మునిపతి యాహుతుల యజ్ఞమున పహ్ని యనన్
 గనుఁగవ నిప్పుక లురలఁగ, మనమున రోషంబు గదుర యటమటలాడెన్. ౫౯౦

మ. *వికటభ్రూకుటిదుర్నిరీక్షుఁ డయి పృథ్వీమండలం బెల్ల నే
 చి కటాక్షోగ్రహతాశనార్చులను భస్మీభూతముం జేయుపో
 లిక దీపింప యుగాంతరుప్తతర కాశీనాథుభంగి సభా
 బ్రకటాటోపతఁ బూని మౌనివిభుఁ డుగ్రక్రోధ సంరంభియై. ౫౯౧

ఉ. *ఎండినకాష్ఠదండముల యేర్పి మహోగ్రత మండుమంటలో
 దండిగ నేయిపోసినను యధగ్గని రేఁగు హుతాశునట్లు దా
 మండి ప్రచండకోపమున యమానవనాధునిఁ జూచి దేవతా
 మండలిగుండె యుల్లన యహుతల మెల్ల వడంక నిల్లునున్. ౫౯౨

శా. * ఓరీ రాఘవసత్కులాపశబద! లేరో పుత్రులెవ్వారికి ?

గారామారంగ నీ వాకండవె ధరం ధన్యంఁటివే నేటి? కీ

పారిం గూర్చెన నాడుకోర్కి యని ము ధన్యట్లాడి యిష్టిట్లహం

కారం బాత్తంగ నీను బొమ్మ నెద వా ధన్య క్రీయల్ నిల్పునే. ౫౯౩

కం. * నిను మూర్ఖు విషయలోలుని, నన్మతపరు శకుని మూఢు ధన్యనీతిగా

గను రాముజనకుఁ జేసిన, వనజానను వలయుఁ బట్టి పాలార్పంగన్. ౫౯౪

కం. * చంద్రమతీశ్వరు ఘనని, సంద్రఋతత్వ మ్మేఱింగి ధన్యతవ్యంఁడ వన్

సాంద్రాభిలాష భూపర, చంద్రా! నిను వేడినాడ ధన్యమింపఁ దగున్. ౫౯౫

ఆ. పలికి బొంక నీకుఁ ధన్యమింపఁ దగు నేని, వచ్చినట్ల పోవువాడ రాజ!

సౌఖ్యపడఁగదయ్య నకలబాంధవులతో, నన్మతవాది వగుచు ధన్యమింపఁ గనుక.

తే. కటము లదరంగఁ జూపఱుకంప మందఁగన్నుఁగవ నివ్వులు రాలఁ గ్రాలుగాధి

సంభవునిఁ జూచి దేవతల్ ధన్యమింపఁ, దత్తతీం చెడిధారిణీధవునిఁ గాంచి ౫౯౬

←→ వసిష్ఠుఁడు దశరథునకు శ్రీరామునిఁ బంప బోధించుట. ←→

చం. పలికె వసిష్ఠుఁ డిట్లునుచుఁ ధన్యమింప! యేది కోరినన్

జలిపెద నంచుఁ బల్కిలివి ధన్యమింప యాడినమాటఁ దప్పఁగా,

నలఘుకకుష్ఠున నన్వయముఁసండు జనించి వహించి సువ్రతా

కలనము ధర్మమూర్తి వనఁ గ్రాలిననీవును బొంకఁ జెల్లు నే. ౫౯౭

కం. మతియుతుఁడవు ధృతిరతుఁడవు, న్రతహితుఁడవు విమలకీర్తిపరుఁడవు త్రిజగ

న్ముతధర్మిణుఁడ వయి యీ, గతిధర్మము దప్పు నాడఁ గార్యం బగు నే. ౫౯౮

కం. జగముల నన్నిట దశరథ, జగతీవతి పరమధర్మచరితుం డనుచున్

బొగడితఁ గనియు స్వధర్మము, దగునే విడునంగ నీకు ధర్మైకరతా. ౬౦౦

సీ. చెప్పు మెయ్యది యైనఁ ధన్యమింప నంటివి, చేయ కుండఁగ నిష్ఠ ధన్యమింప?

చేసెద నని మున్ను ధన్యమింప చేయకయున్న, వచ్చు నిష్ఠాపూర్తవధఫలంబు

గావున శ్రీరాముఁ ధన్యమింపఁ బెంపడి, బంపుటయే నీకు ధన్యమింపఁ

కలితాస్త్రుఁడైన నకలితాస్త్రుఁడైనను, నగ్నిరక్షించు దివ్యామృతంబు

తే. నట్లు గాధిజరక్షితుం ధన్యరామ, భద్రుఁ డెనకంగ లే రెట్టి ప్రబలదైత్య

వీరు లైనను వెఱవకు ధన్యపంపు, మానిమాత్రుండు కౌశికమానివరుడు. ౬౦౧

ఉ. ఆకృతి గొన్నధర్మము, పరాక్రమవంతులలోన మేటి, మే

ధాకలితుండు, సువ్రతనిధానము, లోకమునం జరాచరా

నీక మెఱుంగఁజాలని యధికమహాస్తము లీతపస్వికిం

గ్రాకటలీల సత్యమయి ధన్యరాజు చుండు, సతుల్యుఁ డన్నిటన్. ౬౦౨

కం. సురకిన్నరకింపురుషా, సురగంధర్వాహిగరుడశూరుల కైవఁ

బరికించి తెలియరానివి, సరమాస్త్రచయంబు లితనివశమునఁ గ్రాలున్. ౬౦౩

సీ. మున్ను భృశాశ్వనాముఁడు ప్రజాపతి యొక్క, రుండు చెలంగుధీరుండు దక్ష
సుతల జయాఖ్యను ధనుత్రభాఖ్యను బెండ్లియయ్యె నిర్వర జయయందుఁ గాంచె
గామరూపులను విక్రమవంతులను నేను, వదులపుత్రకుల; నుప్రభయఁ గాంచె
నందఱునుతుల సంహారాభిధానుల, దుర్ధర్షబలుల నిస్తులితశక్తి

తే. పరుల నస్త్రంబు లైరయ్య ధార లెల్ల, వాని నన్నిటి నిజతపోబలముకలిమిఁ

బొందె నితఁడుభృశాశ్వచేఁబుడమి నేలు, నమయమునయందనీకేలసందియంబు.

కం. అవి యేటికి నెన్నెన్ని యొ, నవనవముగ నృప్తి సేయునైపుణి గలఁ డీ

భవనిభుఁ డాతని వెంబడి, నవనీశ్వర! పంపవయ్య యాత్మజా రామున్. ౬౦౪

కం. తలఁపకు తనకార్యంబును, జలుపుకొనఁగ లేక రామచంద్రుని వేడఁ

దలకొనె నని; నీనుతునకుఁ, గలిగింపఁగఁ గోరి వచ్చెఁ గల్యాణంబుల్. ౬౦౬

కం. అనుచు వసిష్ఠుఁడు వల్కిన, విని ప్రముదితచిత్తుఁ డగుచు ధివులాపతియున్

ముని వెంటఁ బంపఁగా రాముని లక్ష్మణసహితుఁ బిలువఁ బూర్ణమనమునన్.

←→ దశరథుఁడు రామలక్ష్మణులను విశ్వామిత్రు వెంట నంపుట. ←→

ఉ. వారలు సమృదం బెదల ధర్మి వచ్చినఁ దల్లిదండ్రు ల

వావిరికిఁ బ్రీతి మున్నుగను ధన్వస్త్రయనం బొనరింప బాలుర

జ్ఞేరి పురోహితుండు హితనిష్ఠిత బుద్ధిని మంగళోక్తులఁ

గారవమార మంత్రితులుగా నొనరించినయంతఁ దంద్రియన్. ౬౦౮

తే. చిన్నికొమరునిఁ దనవజ్ఞచేరఁదీసి, శిరము మూర్కొని మీఁదను జేయి వైచి

యంతరాత్మమహాప్రీతి నలరుచుండ, నబ్జజనమానుడగు ముని కప్పగించె. ౬౦౯

ఉ. మందము మంద మై సురభిమారుత మల్లన నీరజంబుగాఁ

బొందుగ వీచె స్పర్శనుఖమున్ ఘటియించుచు, దేవదుందుభుల్

క్రందుగ మ్రోసె, రాలె సుమారాసులవర్షము, కోసలాత్మజా

నందనుఁ డిట్లు లాకుళికనందను వెంబడిఁ బోవఁ బూనినన్. ౬౧౦

కం. రయమునను శంఖదుందుభి, చయములనిస్సనము లెనఁగె సంకులముగ న

ష్టయగతి మునిపతి వెంటను, బయనం బై వేడ్క రామభద్రుఁడు వోవన్. ౬౧౧

సీ. ముందు విశ్వామిత్రముని యేగఁగఁ బిలువంద, డాకేలఁ జావంబు డాక మెఱయ

ముద్దుజాల్పంబులు¹ మోదంబు నింపఁగ, ననుఁగుఁడమ్ముఁడు వెంటఁ సంటి రాఁగ

¹ ఇప్పటికి రామునివయస్సు ౧౨ సంవత్సరములు.

రామభద్రుం డేగెఁ ♦ గ్రాలభూషణములు, దశదిశల్ వెలుఁగంగఁ ♦ దేవదుద్యతిని
 బురమునఁ గల్గిసఃపురుషులు మగునలు, మూఁగ లై యందంక ♦ మూఁగి చూడఁ
 తే. బూలు గొని పూవుఁబోఁడులు ♦ లీలఁ జల్లి, మంగళరవంబు దెసలను ♦ మ్రొంగివైవఁ
 దల్లు లందఱుఁ గిటికీలు ♦ దఱిసి నిల్చి, చొక్క కనుమేరిదూరింబు ♦ నిక్కి చూడ.
 నీ. తరకసంబులజఁగ ♦ దవరుమూఁపులవారిఁ, గెంగేళి ధనువులు ♦ గెరలువారి
 ముత్తలపాములఁమురువుఁ జూపెడువారి, నంగుళి త్రాణంబు ♦ లమరువారి
 దశదిశల్ వెలిఁగించుఁతనురుచుల్లలవారి, మెయినిండ సొమ్ములు ♦ మెఱియువారి
 సౌందర్యమున జితఃజలజేషులగువారి, ఖడ్గముల్ గలనడికట్టవారి
 తే. విధిని వెన్నంటునశ్వలఁవిధమువారి, శివుని వెనుకొనుకొనురుల ♦ చెలువువారి
 మహితగుణులనురామలఁత్తుఁబులఁదోడు, కొనుచుఁజనియెనుగౌళికఁమునివరుండు.

❦ విశ్వామిత్రుఁడు రామునకు బలాతిబల లనువిద్యల నిచ్చుట. ❧

మ. అరుగఁగా నిటు నార్థయోజనము ధ్యాతాత్మస్వరూపాభ్యుదయ
 సరయాదక్షిణతీరధారిణిని జంఁచన్తాధురీవాఁడఁ డ్రే
 మ రఘూత్తంసుని రామచంద్ర! రఘురామా! యంచు నోవత్స! నీ
 కరినీరేజములఁ జలంబుఁ గొనుమా ♦ కానిము జాగేటికిన్. ౬౧౪
 కం. తెప్పున బల యతిబల యను, నొప్పుగువంశ్రములు నీకు ♦ నువదేశింతున్
 దప్పియు నాఁకలి శ్రమమే, స్థపుదు పరియింపఁ ద్రోవ ♦ నడచెడివేళన్. ౬౧౫
 చం. నిరురను బూని యున్నయెడఁజేసిఁ, బ్రహాసమునందు నేని, నా
 పన లొనవింప లే నసురఁపంతులు నీకు, భూహబలంబునన్
 సశ్వశులు గల్గి రెయ్యెడల, ♦ జ్ఞానమునన్ సుభగ్యవీర్యం
 పవలను ధీరఘాప్తి నసమానుఁడన పట్టుదు, కీర్తి మోచ్చెడిన్ ౬౧౬
 కం. ధీమహిమ యుక్తి పటుత య, సామాన్యం బగును వీని ♦ జ్ఞానజననులన్
 నీమదిఁ బరించి తేని, పితామహనుత లివి యటంచుఁ ♦ దలఁచుము మదిలోన్.
 ఉ. పాపసధర్మనిష్ఠఁ దగుఁపాత్రము నీవ గ్రహింప నీమనుల్,
 గావున నిచ్చెదం గొనుము ♦ కాలవిలంబన మేల, నీమదిన్
 భావనసేయుకార్యము లఁవశ్యము చేకుఱు, సందియంబు లే
 దోవరశీల! పెక్కుగతు ♦ లుర్విఁ జెలంగుత నీకు నిచ్చుటన్. ౬౧౭
 మ. అని బోధింప జలంబు వార్చి శుచియై ♦ యారామచంద్రుండు గై
 కొని యామంత్రియుగంబు నొప్పేశరవత్కంబోలి తేజానఁ, జ
 య్యనఁ గావించె గురుప్రయత్న మగుకాఁర్యం బంతయున్, రాత్రి యె
 ల్లను నామువ్వురుఁ బుచ్చి రంద సుఖలీలాలోచిత్తంబులన్. ౬౧౮

తే. అపుడు దశరథవసుమతిః శాస్త్రజలకు, ననుచితపుఁదృణశయనీయఁమందుఁ గూడఁ
బండువారికిఁగొళికఁవాక్యలాల్చి,తులకు నా రేయి¹ సౌఖ్యంబు ఁ గలుగఁ జేసె.

కం. తెల తెలవాఱఁగ మేల్కని, నలినాసనసన్నిభుండు ఁ సవత్సృణపద్మా
కలితశయనంబులఁ రవి,కులజలఁ గని వారి డాసి ఁ కూర్చిం బలికెన్. ౬౨౧

కం. కౌసల్యానుప్రజ! రా,మా! సరసిజనయన లెమ్ము ఁ మా నగుఁ బ్రాకృం
ధ్యాసమయము నరపుంగన, వాసిగ దైవాహ్నికంబు ఁ నలయుం జలుపన్. ౬౨౨

సీ. అని యిట్లు కౌళికుఁ ఁ డాదరంబునఁ బల్కు, విని లేచి రఘుకులఁవీరు లంత
సరయువునం గృతఁస్మాను లై యుదకంబు, వారిచి పరమజఁపంబు నిష్ఠ

జపియించి యర్హ్యాదిసకలక్రియల్ దక్కు, నాహ్నికంబులు దీడ్చి ఁ యమలమతిని

వరతపోధనుని విశ్వామిత్రునిఁ డాసి, యభివాదన మొనర్చి హర్షమునను

తే. బయన మొనరింపనూల్కనుఁ బాలురఁగని,తోడుకొంచేగుచుండనాఁ త్రోవలోన
రాచకొమరులు గాంచి రఁబ్రంబు గదుర, సరయసంగమభూమిని ఁ జహ్న్నతనయ.

ఉ. అచ్చట నుగ్ర తేజాలు మఁహర్షు లనేకసహస్రవర్షముల్

పాచ్చెము లేనినిష్ఠలను ఁ బూని తపం బొనరించి రాధలిఁ

సచ్చరితుల్ రఘూర్షవహులు ఁ సంతనమారఁగఁ గాంచి యాత్మలో

హెచ్చెడికొఱుకంబుమెయి ఁ నిట్లని రామునిసార్వభౌముతోన్. ౬౨౩

కం. ఈపుణ్యాశ్రమ మేరిది? యేపురుషుం డిట నసించు ఁ నెప్పుడు? గుతుకం

బేసారె దీని వినఁగ మ,హాపురుషా! యెఱుంగఁ జెప్పఁవయ్యా మాకున్. ౬౨౪

↔ విశ్వామిత్రుఁడు రామునకు సంగదేశ వృత్తాంతముఁ దెల్పుట. ↔

చం. అన విని పిన్ననవ్వు దొలఁకాడ మునీంద్రుఁడు పల్కు రామ! యీ

యనఘమహాశ్రమంబుకథ ఁ యంతయు నీకు నెఱుంగఁ జెప్పెదన్

మునుపు మరుండు భాసిలఁగ ఁ మూర్తియుతుం డయి స్థాణుఁ డిచ్చటన్

ఘనతప మాచరించె గిరికన్య దమిం బరిచర్య సల్పఁగన్. ౬౨౬

కం. ఆతపమునకును విఘ్నము, చేతోభవుఁ డాచరింప ఁ శ్రీకంఠుఁడు వ్ర

స్థితం బగుఘాలానల,జాతంబునఁ గుమతి భస్మసాత్కృతుఁ జేసెన్. ౬౨౭

చం. అదినుత మేను లేమిని నఁనంగుఁ డనంగుఁ డనంగ భూమిపై

విదితసమాఖ్యుఁ డయ్యెఁ జామి; ఁ వీడుటచే మరుఁ డంగ మిచ్చటన్

సదమలశీల యియ్యదియు ఁ సన్నతిఁ గాంచెను సంగదేశ మం;

చిదియ తదాశ్రమం బిట సఁహీనతపస్వులు రుద్ర శిష్యు లై ౬౨౮

కం. తరతరములుగా నుందురు, పొరయపు పాపములు వారిఁ ఁ బుణ్యాకృతుల; నేఁ

డిరవుగ నున మిచ్చట రే,¹ జరిఘచు తేవమరతటినిఁ ఁ జనుఁ దరియింపన్. ౬౨౯

¹ ఇది యిట్లు విడిచినపిమ్మట మొదటిరాత్రి.

ఉ. పోవుదమయ్య యీసరయుఁపుణ్యజలంబులఁ గ్రుంకి శుద్ధులై
పావనమంత్రవారము జఁపం బొనరించి హుతంబు వేల్చి భూ
దేవులదన్యనార్థ మని ధ తేల్పుచు నుండఁగ నింతలోన నా
దేవఋషుల్ తపోవిభవఁదీర్ఘస్థుచక్షు లెఱింగి ప్రీతు లై. ౬౩౦

ఉ. వారలఁ జేరి యర్ఘ్యముచు ధావ్యముఁ గౌశిక మాని కిచ్చి సో
దారత నాతిధేయము ధరాధిపసూనుల కిచ్చినంత స
త్కారము లంది మువ్వనఁ గఁఠాశ్రవణంబులఁ బ్రొద్దు వున్నచున్
వారిచి సంధ్య నిష్ఠను జఁపంబులు సల్పిరి యర్హతసేన్. ౬౩౧

కం. కామాశ్రమమునఁ గడు సభి, రామం బగుకథలచేత ధ రమణీయగుణా
రాముల నిద్దురవుచ్చెను,¹ రాముని లక్ష్మణుని మానిఁరాజ్రాణియున్. ౬౩౨
— విశ్వామిత్రుఁడు రామునకు సరయావృత్తాంతముఁ బెలుపుట. —

సీ. వేగుఁబోకను² రఘువీరు లాహ్నికములఁ, దీరిచి మున్ను గాఢీయుఁ డరుగ
నాతనివెన్నంటి ధ యరుగుచు జాహ్ను వీ, తటరమ్యదేశంబుఁ ధ దరియ నచటి
సంయమధనులు విశ్వామిత్రునిం జేరి, మహితాత్మ నాన యఁచుర్చినార
మీరలు భూతలాఢీశనందనులతోఁ, దరియింపుఁ డీపుణ్యతటిని నేల
తే. తడవటం చన సరి యని యుడుప మెక్కి, యానదిఁ దరించుచుండఁబుధ్యంబునందు
భంగసంరంభ వర్ధితఁ, ప్రబలరవము, నాలకించి రఘుత్తముఁ, ధనియె మునికి. ౬౩౩

కం. మునిశాస్త్రాలమ ప్రోత, స్వీనిజలముల వినఁగ నయ్యె ధ విపులపుటులి వీ
ధ్వని వీచీకర్ణానం, జనిత మొ మఱి యొం డొ దీర్చు ధ సందియ మనినన్. ౬౩౪

కం. ఆరాముని వచనంబుల, నార్థాముని విని యుద్వీగఁహర్షాకులుఁ డై
గారామున ని ట్లనియెను, సారామునితని దానిఁచరితం బెల్లసే. ౬౩౫

శా. కైలాసంబున ము న్విధాశ్మఁడు దటాకం బొండు సంకల్ప కే
ళీలోలుం డయి మానసంబున నె బాళిన్ సృష్టి గాపించె, నా
నాళీకాకర మొప్పు మానససరోఁనామంబునం, దత్తరంగ
పాళీనిర్గత మాట నిద్రి సరయాఁప్రఖ్యాతిఁగాంచెం జుమీ. ౬౩౬

సీ. అది యయోధ్యాపురి ధ నంటుచుఁ బ్రవహించి, గంగాతరింగిణిఁ ధ గలియు నిచట
నీనీటియొరయిఁ ధ నెనఁగు శబ్దం బిది, సలుపు నమస్కృతి ధ శ్రద్ధతోడ
ననిన నాధర్మాత్మ ధ లభివాద మొనరించి, యద్దరికిని దాఁటి ధ రంత మువ్వ
రావలఁ బయ స మై యరుగుచుఁ గనియందుఁ, గడుభయంకరమైనఁగహన మొందు
తే మానివరునిఁ గనుంగొని ధ మానవేంద్ర, తనయు లి ట్లని రీరనాంతరము చూడ
విజన మై దృష్టిభయద మై ధ వెలయుచున్న, దెస్వరిందునసంతురో, యెఱుకపఱుపు.

కం.తిందుక పాటలధవకా, కేందునదీనర్థకుభాఃకీచకబనరీ

కం.పనిభీతకసిందుక, బృందాన్విత మగుచు లోకభీకరలీలన్.

౬౩౮

కం.గంఢకగంఢోలివే, తంజన్మోడాచ్చభాః దారుణమహిషో

ద్వంద్వారవములు దశది, జ్ఞానలి నిందారె దుర్గమం చిది యనగన్.

౬౩౯

→ విశ్వవిశ్రుతు రామునకు ముగిసితాశముల సృష్టాంతముఁ దెలుపుట. →

కం.ఈవనచారిత్రం బో, పాననశుభనీల తెలియఁబడిచెన వినుమా

దేవివిశ్వాభవనం, భావిశజవనము లిది ముఁ ధ్రాక్కాలమునన్.

౬౪౦

సీ. ముగదక హాశనాః మంబు నొచ్చున, నిల శొల్లి యింద్రుండు ధ్రువ

నాతని బ్రహ్మహః త్యాచోష ముగిస, నాకలి మలము వాకారిఁ బొందె

మలము మహామలు ధ్రువనాథు సున్నుఁ, గావింప నిందుఁ డత్కాయజములు

మలముఁ గాఢాశంబు ధ్రువంగ సంకల్పంబై, నిర్మలంబును మఱి నిష్కళాశుఁ

తే. డగుచు నీదేశములకు నాహాశహ రుండు, పరిములిచ్చెను నిజదేహభవములంబు

నీధరిల్లి ధరింతుట ధరికూడ, ముగద మనగఁ గల హాశాభ్యుతలయు ననుచు.

తే. చాకళాననుఁ డిచ్చంగఁ బలికనంగ, మేలు మేలనింబున లెల్ల మెచ్చి రతని

నీవిషయములు సౌభ్యసఃస్ఫుర్తి దనరె, జనులు వెలసిరి ధనధాన్యఃపంపదలను.

→ విశ్వవిశ్రుతు రామునకుఁ దాటకావృతాంతముఁ దెలుపుట. →

ఆ. ఇట్లు కొంతకాల ధ్రువగిరి జనియించె, దాటకాభ్యుతలమున నూలు

పద్మలగజములంత బలమును కేవలమును, హావహావ మెత్తునేవు గలిగి.

౬౪౩

ఉ. ఆచపలాక్షీ సుందనికి ధ్రువ లయి యాశ్చర్యఁ గాంచె నొక్కమా

రీచుని శక్రవిక్రము నశరీణపరాక్రము స్పృత బాహువు

ద్యౌచరభీకరుఁ వికటఁ దుష్టదరిశ్రుని రాక్షసాధము

నీచుఁ గుశీలు భక్తితముఁ నివ్రసరాధ్యగ నాగుసంఘసిక.

౬౪౪

తే. దినముదినముచు జవములఁ దినుచుఁ దినుచు, భాంబ గావింప నీగి న్నన్, కామిగాంగ

మృగముచు గల హాశము నులుఁ మాయ మగుచు, నిర్లభికరగతని గఁ స్పృహింపఁబు.

శా. ఈదేశం బెటు వాచు నేయఁబడె విశ్రాంతి, యక్షియావాస హా

నా దేశం బింక సార్థియోజనము నన్వేషి యుండెను, భాల్లి నిగి

భేకంబుకా ఘటియింపు మీచె నుజ్జిత కైం దాటకం దిన్ని, నా

యాదేశంబున బాపుమీ భయనింబుమా! యాప్రదేశంబునన్.

౬౪౬

కం. మనగఁ గోరెడివారిలు, మనమలె నెవ్వరి లైన ధ్రువమున నైన

జన నోడుదు; రది తటిమనఁ, జనినజనం బిప్పటికిని జనుదేర దనన్.

౬౪౭

←→ తాటక నగస్త్వండు శపించుట. ←→

కం.బలహీనులు యక్షు లన, న్వేలయును లోకోక్తిః యెట్లుఁ నెలఁతకుఁ గలిగెన్
 డెలుపుము నహస్రవారణ,బలము తపోధన యటన్నఁ ఁ బలికె న్మనియున్. ౬౪౮
 నీ. తొల్లి నుకేతుఁ డక్షఁదొడ్డయత్నుఁ డొకండు, నదమలాచారుండు ఁ సంత టేక
 తీవ్రతపంబున ఁ దీపింప నాతని,యం దతిప్రీతుఁ డై ఁ యబ్జభవుఁడు
 తాటకావామికఁ ఁ దనుజాతఁగా నిచ్చి, పదిమూర్తగజములఁబలము దాని
 కొనుఁగెను గాని తా ఁ నొసఁగఁడు పుత్రు నా,చనితకు హాపయాఁచనము లొప్పు
 తే. సుంకుఁ డనియెడిర్పుర్పునిఁనుతునకిచ్చి, పెండ్లి గావింప నతఁ, డది ఁ ప్రియతనూజాఁ
 గాతచె మారీకుఁ డనియెడిఁక్రూర్యనిరతుఁ; గాలవశుఁడయ్యె సుండుఁ డఁగస్త్వచేత.
 ఉ. తాటక పుత్రుఁగూడి యతిఁదారుణభంగి మునీంద్రుఁ జంప ది
 క్కూటము లావ నార్భటులఁ ఁ క్రూరతఁ జైఁగవియంగఁ, దా నిరా
 మాటత శాప మిచ్చి ముని ఁ కమ్ము నిశాటుఁడ వంచుఁ బుత్రు; నో
 బోటి నుఁహసము న్విడిచి ఁ పొంది వికారపుభీమహాపమున్. ౬౫౦
 కం.మనుజుడిని నై వికృతా,ననమునను విహాప నగుచు ఁ నడమాడు మటం
 చును శపియించినఁ గినుకఁ, మునివరుఁడు చరించు దేశఁముల నీకరిణిన్. ౬౫౧
 కం.క్షణదాచరి మానవభ,క్షణపర యై పాడుచేసె ఁ జనపదములు; గ్రా
 వ్తాణగోచయహితముగ ని, ర్హ్మణతఁ నధియించి దీనిఁ ఁగ్నిం గనుమా. ౬౫౨

←→ తాటకను జంప విశ్వమిత్రుఁడు గాముని బోధించుట. ←→

కం.శాపవరీత వధింపఁగ, నేపురుషుం డైన నుత్సఁహింపఁగ లేఁ డో
 భూపసుత నీవు దక్కఁగ, నేపాటియతండు నైన ఁ నేలోకమునన్. ౬౫౩
 కం.కాంతానధపాపసమా,క్రాంతుఁడ నగుదు నొ యటంచుఁ ఁ గగుణావరతఁ
 జింతింపకు నృపమానుఁడు, సంతతముం గానియును ఁ జూని నాన్లున్. ౬౫౪
 కం క్రూరపుఁబని యేనియు న,క్రూరపుఁబనియేని నఘముఁ ఁ గూర్పుచయేఁ డే
 కూరునయే నపవాదము, క్షీరచుఁబు నేయఁ దగుఁ బ్రాఁశరిక్షు నై. ౬౫౫
 తే. రాజ్యభారధురీఁబు లాఁగరాజసత్తుల, కిది ననాతనధర్మ మం ఁ చెఱుఁగిపయ్య
 ధర్మ మెఱుఁగదు చంపు,మఁసర్గరతను,వినుము ను తేని యిఁకఁబురాఁసృష్టమును.
 ఉ. క్రూరతఁ జంపఁడే మాను విఁకోచననంచు యైవంతుంక
 భారిణిఁ జంపఁ బూనినచు ఁ దారుణుఁబ్రహతిక శచీతుఁడు
 వార కనింప్రలోకమును ఁ వాంఛ యొనర్చెడికాన్యమాట లు
 క్షీరమణుండు చక్రమునఁ ఁ జెక్కఁడొకో భృగువచ్చి రాఘవా. ౬౫౬

కం. ఇంతియగా కన్యలు భూ, కాంతు లధర్మాత్మిక లగుఁ కాంతల ధరణిఁ
హంతవ్య లగుటఁ జంపిరి, చింతింతు మదాజ్ఞ నీవు * చేయుము సృపతీ! ౬౫౮

→ శ్రీరాముఁడు తాటకను నధించుట. ←

కం. అనిన మహోర్ధ్వోధకము * లైనమునీంద్రునిసంగతోక్తులఁ
విని మునియాజ్ఞ లెల్ల నెఱఁపేర్పు మటంచును బత్మేఁ దండ్రి నిం
డిననభలోన నాయన నుండిఁ జవదాఁటఁగ రాదు గౌరవం
బునఁ గన నౌను గాన మునిపుంగవుచిత్తముఁ బట్టి పోయెదన్. ౬౫౯

చం. పసిదిన తండ్రిమాటఁ గొని * బ్రహ్మనిభం డగుబ్రహ్మవాదిశా
సన మొనరింతు, నేమిటికి * సందియమంచు మొగిడ్చి హస్తముల్
జునివర విప్రగోవిషయముల్ నుఖమొండఁ గప్పిదక్కిఁ దాటకఁ
దునిమొద నంచు దిక్కులు * తుంపెనలాడ గుణంబు మీటినన్. ౬౬౦

శా. అరావంబు శ్రవోవిదారణచణం * బై వీచుడుఁ యక్షి హుం
కారాస్ఫోటితభూదిశావరణ యై * గర్జించుచుఁ లేచి వే
యారావం బరుడెంచుజాడఁ గొని తీఁవ్రాసోనపాదోద్ధతిఁ
ఘోరాకారతఁ బాటుదేరఁగ ననుంగుండమ్మతో రాముఁడన్. ౬౬౧

ఉ. తమ్మఁడ లక్ష్మణ! కనితె * దారుణదేహముతో వికారివే
షమ్మున జైరవారవము * సల్పెడు రాక్షసి; భీరులైన ను
గ్రస్తుగుడినిరూపుఁ గన * బ్రహ్మలువాఁడఁ గుండె లంత నా
శమ్మును బొందలే; యతులఁశాంబరిప్రేరి నజయ్య యేరికిన్. ౬౬౨

ఉ. వీని మరల్లుఁ జూడు గుడఁతీహసనం బొనరింప నొల్లని
ద్దాని నికృష్టనాసికఁగ * దారితకర్ణఁగఁ జేసి నీరముఁ
మానిచి యానవేగమును * మాయఁగఁ జేసెన నంచు నుండ న
ద్దానివి రాముఁడై గవిసె * దారుణహుంకృతిఁ జేసె లెత్తుచున్. ౬౬౩

చం. భయదతరాకృతిం గవియ * బ్రహ్మముషీంద్రుఁ డడల్చి హుంకృతిఁ
జయజయ రామభద్ర యని * స్పృశ్చి నచించెను, యక్షకాంతయుఁ
రయమునఁ బొందునర్హమున * రాఘవులం గడుముంప మోహత
న్దయత ముహూర్తముం బ్రతి యొకఁడగుఁ యోజన కేయుచుండఁగన్. ౬౬౪

సీ. అదియు మాయాయుక్త * యై రాఘవులు నొంచె, జటులనిష్ఠరశిలాసారధార
దానిపోకలఁ జూచి * దారుణక్రోధాంత, రంగుఁడై బాణవర్షంబుచేత
రాముండు దానిపూరిత మాన్చి ఖండించె, గరయుగ్గమును బృష్ఠములచేత
నీలోన సామిప్రి * హృతకర్ణనాసికఁ, గావించె దాని నిష్కరుణుండగుచు

తే. నీడఁబోవక యదియును * నేవుమీటి, కామసాపంబులను దాల్చి * కనఁగరాక
మాయచేమోహపలుచుచు*మాటుకొనియె,నత్తప్పినిగురియించుచు*చఱికముగను.

ఉ. దానియసహ్యవిక్రమని*తాంతజవంబులఁ జూచి రామ నీ

పూనకుమయ్య దీనియెడ * నొక్కలవంబు దయక, పధింపుమీ

దీనిని దుష్టచారిణి స*దీనపరాక్రమ యజ్ఞహంత్రి ని

ష్టేనటి, సంజ యైన వధి*యించుగ దుష్కర మయ్య దైత్యులన్.

౩౬౭.

సీ. లని మాని బోధింప * సంతలో యక్షీయు, వర్నించుచును రాల*వాస గదియ

మాయాబలంబున * మహిపకుమారుఁడు, శబ్దవేధులు నైన*సాయకములఁ

ద జ్వేగ మణఁగింపఁ * దాటక వేగ పై,వడఁగ రా టివున * బలియుఁడుగ్ర

సాయకం బొక్కటి * సంధించి యురమున, నట్టె నాటింప ని*శాటి చచ్చి

తే. భూమి యల్లలనాడ ద*బ్బునను బడిన, హరిహరూదినురావళి * హర్ష మంది
మేలు మే లని పొగడుచు * మెచ్చికొనుచుఁ, బూజగావించె నారఘు*పుంగవునకు.

ఉ. అంత జలాంతకాదులు స*సంతము సంతసమార సప్రవి

ద్కాంతునిఁ జూచి యిట్లనిరి * కాళికి! యీమహనీయదైత్యకాం

తాంతకు స్నేహయక్తిని భృ*శాశ్వసుతాప్తునిఁ జేయవయ్య, భూ

కాంతనుతుండు చేయఁ దగు*కార్యము లున్నది లోకరక్షకై.

౩౬౮

ఉ. ఈతనికన్నఁ బాత్రుఁడు మ * తేఁడును నీకు లభింపఁ జెల్లవి

ద్యాతతి నిష్టుటంచుఁ జనఁ * దాపనుఁ డారఘువీరుఁ గ్రుచ్చి సం

ప్రీతి శిరింబు మూర్ఖునుచు * రే యిటఁ బుత్రమటయ్య తేవు వి

భ్యాతచరిత్ర పోదము మ*దాశ్రమభూమిని డాయ సం చనన్.

౩౬౯

ఉ. అట్టులగాక యం చచట * నానిశ¹ యుండఁగఁ జూడ నొప్పె ఘు

న్దొట్టినశాప మూడుట వి*నూతనఫల్లవపుష్పరాజిం

బట్టయి శ్రీదువైత్రరథ*మా యని సందియ మెల్లవారికిం

బుట్టఁగఁజేయ నాగహస*భూమి నునోర్జరమానివాస మై.

౩౭౦

సీ. ఆరీతి నచ్చోట * నాత్మాత్రి వసేయించి, ²వటువాత నాచిన్ని * బాలకులను

మునిరాజు బోధించి * కనుఁగొని శ్రీరాము, సంతోషమయ్యె నీ*చరితములకుఁ

బరమముదంబున * సరసురాసురయక్ష,గంధర్వకిన్నర*గరుడసిద్ధ

సమితి నైనను నీవు * సమితి జయింపఁగఁ, జాలెడివరమా*స్త్రిసముదయముల

తే. నిచ్చెదను నీకు గ్రహియింపు * మింపుతోడ, నెట్టిశత్రుల నేనియ * మట్టులెట్టి
వశముఁ గావించుకొనఁ జాలు*వాలుమగఁడ,వైధరాస్థలి వెలసెడు * సాధువినుత.

❧ విశ్వమిత్రుడు శ్రీరామునకు దివ్యాస్త్రంబు లొసంగుట. ❧
సీసమాలిక.

దండచక్రంబును ❧ ధర్మచక్రముఁ గాలచక్రంబు మఱి విష్ణుచక్ర మతుల
మైందాస్తభయదవఁ బ్రాస్తముల్ నరమగు, శివశూలమును బ్రహ్మశీరశతము
వైషికశరము బ్రహ్మాస్త్రంబు మోచకీ, శిఖరు లఁ పేరైనఁ శ్రేష్ఠగదలు
నరుణపాశంబును ❧ వారుణాస్త్రము ధర్మపాశంబు మఱి కాలపాశ మొండు
నార్ద్రశుష్కాభ్య తాపశనులు రెండును, నారాయణాస్త్రపై నాకశరము
లాగ్నీయబాణంబు ❧ నగ్ని దయిత మైన, శిఖరాస్త్రమును వాయుజిహ్వగంబు
మాయశిశ్నంబుఁ క్రాంతాస్త్రంబు శక్తులు, వైశ్యసంఘాలంబుఁ దాల్చిలిరుగు
కంకాలమునలకంకణములుఁ గాపాలు, మును నివియెల్లఁ బెంపుగ నొసంగు
వాఁడను మఱియును ❧ వైద్యాధరాస్త్రంబు, నందనం బనుపేర ❧ నందగిరిచు
నసిరత్నమును మానవాస్త్రంబు గాంధర్వ, శరముఁ బ్రశమనప్రసాదపనములు
భాస్కరాస్త్రంబు దర్పణశోషణంబులు, సంతాపనవిలాపశరయుగంబు
దర్పకాస్త్రంబుఁ గంఠచర్మకదయితంబు, పైశాచకశరంబుఁ ❧ బ్రబలమోహ
నంబును సంవర్తకంబును దామనంబును సౌమనంబు నఁమోఘ మైన
మాసలసత్యముల్ ❧ మాయాధరంబు తేజస్వినాభాస్త్రంబు ❧ సౌమ్యశరము
ద్వీష్టస్త్ర మైనను దామనంబు భగేషు, శీతేషుమానవశితశరములు

తే. గామహవసుహంబులకలితము లగు, నీశరంబులు నన్నింటి ❧ నిచ్చువాఁడఁ
దూర్ణముగఁగొన్పటంచిచ్చెఁదూర్పుదిరిగి, శుచితరామునకాయస్త్రనిచయములను.

ఉ. ఇన్నియు దేవతాశకులు ❧ కేని యసాధ్యము సంగ్రహింపఁ, దా
నన్ని యొసంగె రామున కుదారతఁ గౌశికుఁ, డంత రాముఁ డ
తున్వతనిష్ఠమై జపము ❧ నోలి నొనర్చ మునీంద్రునాజ్ఞ దా
మన్నియు నస్త్రశస్త్రనిచయంబులు రామునిఁ గొల్చి భృత్యులై. ౬౭౩

ఉ. గారవమార వానిఁ గరకంజములన్ స్పృశియించి యింక నేదీ
చ్చారతి మీరు మీనలయుచక్కటికిం జని యెప్పుడేని నేఁ
గోరినపట్లఁ గార్యమును ❧ గొబ్బునఁ దీర్చగ రండు పొం డటం
చారఘవీరుఁ డాడ నవి ❧ చున్నియుఁ జోయె యథేష్ఠితంబుగన్. ౬౭౪

కం. ఆశ్రమతి రిఘువీరుఁడు, చేతము రంజిల్లి మాని ❧ శేఖరునకు పం
ప్రీతిని మ్రొక్కి ప్రయాణం, బై తరలుచు నిట్టు లనియె ❧ హర్షముపేర్చిన్. ౬౭౫

ఉ. ఆరము దేవతాశకులఁకైన నజ య్యము లైనయస్త్రముల్
కారుఃకాగ్రణీ యొసంగఁ ❧ స్రవణిణి మఱి వీని కిచ్చు సం

హారముల యధావిధిగ • నంచు వచించిన సువ్రతాత్ముఁ డా
శ్రీరఘురామచంద్రునకుఁ • జెప్పఁ దొడంగెను నాని నన్నిటిన్.

౬౭౬

→ విశ్వామిత్రుఁడు శ్రీరామున కుపసంహారాస్త్రము లొసంగుట. ←

నీ. సత్యవంతంబును • సత్యక్షీర్తిశరంబుఁ, బ్రతిహారతరదృష్టశరభసములును
మొగిఁ బరాక్ష్మఖ మవాఁజ్ఞుఖము లక్షాక్షవిషములును మఱి దశాక్షంబు సుగ్ర
దృఢనాభము సునాభ • మెసఁగు సుదీప్తంబు, దశశీర్షమును శలోదరిము నిశిత
శతవక్త్రశరముఁ గృశిసము జ్యోతిషస్త్ర, నాభమహానాభానామకములు
తే. దుందునాభ సునాభముల్ • తోయజాక్ష, విమలనైరాశ్యశుచిబాహువిరూచిరుచి
ధనమహాబాహునిష్ఠులిదైత్యశమన, కాండములునుహరిత్రయోగంధరములు.
తే. మకరధాన్యములుఁ బిశ్చసామనసములును, శాతకరపీఠశరము విధూతశరముఁ
గామరుచి యావరణమోహాకామరూప, సర్వినాభబృంభకములుఁ • జారుశీల,
కం. సంతానవరణశరము ల, నంతవిభావంతములు భృశాశ్వతనూజల్
చింతితసూపులు జాపక, చింతామణు లనుచు నిచ్చె • శ్రీరామునకున్.

౬౭౭

→ శ్రీరామున కుపసంహారాస్త్రదేవతలు ప్రత్యక్ష మగుట. ←

ఉ. కొన్ని సుమూర్తిమంతములు • గొన్ని యఖర్విసువర్ష తేజముల్
గొన్ని సుఖప్రదంబులును • గొన్ని జ్వలన్దహనోపమానముల్
గొన్నియు ధూమతుల్యములు • గొన్ని యహస్కరచంద్రదీప్తు లి
ట్లన్నియు రాముఁ జేరి కలితాంజలు లై మధురోక్తి ని ట్లనున్.

౬౭౮

తే. కంజదళనేత్ర నీకుఁ గింకరుల మేము, పని విధింపుము మా కనఁ • బార్థివుండు
మదిని నేను దలంచినమాత్ర వచ్చి, సాహ్య మొనరింపుఁ డిచ్చమైఁ • జనుఁడటన్న.
కం. నిటలతటఘటితకరసం, పుటములతో రామచంద్రభూమిశున కు
త్కటముదమున వలగొని యవి, మటుమాయం బయ్యె నంత • మనుజేంద్రుండున్.
కం. ఆమునివరునాజ్ఞం గొని, సౌమిత్రికి నిచ్చె నఖిలసంహారాస్త్ర
స్తోమము సంతోషంబున, నీమెయి నావిద్య లెల్ల • నెఱిగినవాడై.

౬౭౯

వనమయూరము. మాణవకరత్న ములు • మానివరు వెంట
రాణమెయి బోవు నెడ • రాముఁడు మృదుశ్రీ
వాఁకి నిటు పల్కె ఋషిసర్వ! గిరిచెంత
బోణిమి నెసంగెఁ డరుపుంజ మది గంటే.

౬౮౦

చం. జలదనికాశ మై సరససాలరసాలతమాలమాలతీ
మలయజబీజపూర్వహుఁమాఖ్యశివీషకమాధవీలతా

వళులును జిత్రచిత్రశుకఃపర్విణ్ణబంధరశింభర్షుంకృతుల్

గలయఃగః బర్వే లోచనవిఃకాసకరంబు మనోహరంబు నై.

౬౮౫

కం. శారీకీరీమత్తమ, యూరీనాదములు గగన ః మొరసెను దశ మై

యేఋషి యిం దుండెడి నో, సారమతి న టంచు రామఃచంద్రుఁడు మఱియున్.

మత్తకోకిము. దారుణం బగుకాననంబును ః దాఁటినార మ టంచు నీ

హరిపౌఖ్యతరప్రదేశము ః నారయ స్తదిఁ దోఁచెడిన్

జూరుభూరినినాదముల్ మృగఃసంచయంబుల సైవీరసం

చారముల్ గన నయ్యెఁ బెల్లుగ ః సంయమిశ్వర చెప్పవే. ౬౮౭

మ. భనదీయాధ్వరవిఘ్నకర్త లగునాఃబ్రహ్మఘ్న లెవ్వారు? మీ

సవనారామ మ డెద్ది? యాఖలులవాఃసస్థాన మెం దుండు? నే

సవనం బేక్రియ నెప్పు డెప్పుగిదిఁ జేయం గార్య మాః? బల్కవే

యివి సర్వం బన సప్రమేయునకు మాఃసీంద్రుండు దా నిట్లనున్.

౬౮౮

←→ శ్రీరామునకు విశ్వామిత్రుఁడు సిద్ధాశ్రమవృత్తాంతముఁ దెల్పుట. ←→

ఉ. ఇచ్చట మున్న రాఘవ యఃనేకయుగంబు లనేకవర్షముల్

పొచ్చెము లేనినిష్ఠఁ దపఃముం బచరించెను విఘ్నమూర్తి దా

నిచ్చఁ దపోవ్రతంబును సహీనపుయోగము సిద్ధిఁ బొందఁ గా

నిచ్చట వామనుండు వసిఃయించెఁ దదాశ్రమ మిద్ది, యియ్యెడన్.

౬౮౯

కం. సిగించు మహాతపములు, సిద్ధము కశ్యపుఁడు యోగఃసిద్ధిం గనెఁ దా

సిద్ధముగ నిచట దాన్, సిద్ధాశ్రమ మహఃగ నిది ప్రఃసిద్ధం బయ్యెన్.

౬౯౦

ఉ. యాచన కామరద్రుమము ః నై బలియుండు బలీంద్రుఁ డెల్ల నై

లోచని నిర్దిఘాళలమఃపర్వణసిద్ధబలారి యై త్రియా

మాచరిభేదరప్రకరఃసుండలి గోల్వ జగత్ప్రశస్తృఁ డై

ధీవతురుండు విశ్రుతగఃసీం బరిపాలనచేసె లోకముల్.

౬౯౧

ఉ. అప్పుడు వచ్చి యిచ్చటికి ః నగ్నిపురోగము లైనదేవతల్

దెవ్వన విఘ్నఁ గాంచి కడఁచినతఁ బల్కిరి న్నవతంతువుఁ

గొప్పగఁ జేసెడిన్ ననుజఃకుంజరుఁ డయ్యది తీరుమున్న మీ

రివ్వుడ యాబలిం గనఁగః నేగి స్వకార్యముఁ జక్కఁబెట్టుడే.

౬౯౨

తే. యాచకు ల్లిక్కు గిక్కులఃయందునుండి, వచ్చి యాతని యాచింపఁనిచ్చకోలఁది

నెన్వ రెది గోరి రేనియు ః నిచ్చు సతఁడు, మట్టు మీఱిన మఱి యది ః యెట్టిదైన.

ఉ. నూయ సమాశ్రయించి సురిఃసుండలి కభ్యుగయప్రచాత వై

చేయము వామనాకృతిని ః జేకొని యుత్తమ మాశుభంబు నా

రాయణ వారిజాక్ష యని * స్తార్థన సేయుచు నుండ నట్టిచో
 వాయుసఖోపముండు మునివర్యుండు నందనలాభకాంక్షమై. ౬౯౮
 ఉ. శ్రీవతిఁగూర్చి కశ్యపుండు * చేసె దపం బదివిద్వితీయుఁ డై
 యోషిక దివ్యవర్షము లొకొండునహస్రక మత్యుదారని
 స్థాపరిణాహ మొప్ప నతిస్తాత్వికవృత్తి యెసంగ, దాన ల
 త్కీవతి తువ్వుఁ డౌచు దయచేసిన నిట్లు నుతించె మానియన్. ౬౯౯
 నీ. పుణ్యతపోమయు * భూరితపోరాశి, వరతపోమూర్తిని * భక్తవరదు
 వరతపత్రకుఁ * బరమపూరుషు నిన్నుఁ, గంటి నిప్పుడు తపోగరిమచేత
 ననఘ నీదుశరీరమునయందు సకలప్రపంచంబుఁ గన నయ్యె * భద్రమూర్తి
 నీ వనాద్యుండ వనిరదేశ్యుడవు గాన, శరణంబు నాకు నీచరిణయుగ మె
 తే, యనినఁ గశ్యపుఁ గనుఁగొనిమునములోనఁ, గరుణభక్తినిట్లనెగరుడగమనుఁ
 డయ్యె వరమున కర్హుండ * వ్రైలి వింక, వరము గోరుము నీ కెది * వాంఛ యనుడు.
 ఆ. వరము నిమ్ము దేవ * వరదుండ వేనియు, నదిలియందు నాకు * సమరవైరి!
 సుతుండ వగుచుఁ బుట్టి * సుత్రాముభ్రాతవై, గాసి వగచు సురలఁ * గావపయ్య.
 కం. ఆతతముగ సిద్ధించెను, నాతప మిటఁ గాన దీనినామము పరఁగుం
 గాత౯ సిద్ధాశ్రమ మని, భ్యాతి౯ జనియింపవయ్య * కారుణ్యాగిధీ. ౬౯౯
 చం. అనినఁ దథా స్థటంచుఁ జని * యంబుజనాభుండు వామనాకృతిం
 గనికర మారఁగా నదితిగర్భమునం దుదయించి తా విరో
 చనసుతుఁ గానఁ దత్సవనశాలకు నేగి జగత్ప్రయావనం
 డనఘు సురారినేతఁ గని * హాళి వచించెను మానదుం డిటుల్. ౬౯౯
 ఆ. అడుగు లొకటి రెండు * యాచింతు ననురేంద్ర, యంతమాత్ర ముర్వియైసఁజాలు
 నని గ్రహించి భువన * మంతయుఁ దా నింకి, యతనిఁ గట్టివైచ * నతులశక్తి. ౭౦౦
 కం. వంచితవైరోచనియుఁ బ్ర, పంచము సర్వంబు మరల * బలవైరికి న
 ర్పించెను మేల్ మే లని మో, దించిరి మునుల్లెల్ల సురల * తేజం బెనఁగెన. ౭౦౧
 కం. శ్రమనాశక మగు నీయా, శ్రమమున వామనుండు నిలిచె * రామా నేను౯
 గమలాహృదయేశ్వరపద, కమలామితభక్తికలిమిఁ * గలిగితి నిలునన్. ౭౦౨
 కం. ఇచ్చటికి నేగుడెంతు ర, నచ్చరిశులు డైశ్యనరులు * జన్నంబులకు౯
 నొచ్చు ఘటియింప నిటఁ బొరి, పుచ్చంగా వలయు వారిఁ * బునుషవరేణ్యా. ౭౦౩
 ఉ. నాయన రామచంద్ర యిడ * నవ్యము భవ్య మనుత్తమంబు నె
 నాయనఘాశ్రమంబును గనం జన నొను; సదాశ్రమంబు నా

కోయఘమార! యెట్టిదియో * యొప్పుగు నీకును నట్టి దాచు,¹ నం
చాయతి యామతీప్యసుకృతాత్మలఁ దోడ్కొని యేగి ప్రీతితోన్. 2౦౪
కం. శ్రమ మెడలఁ జొచ్చి సిద్ధాశ్రమమును మునివరుఁడు రామఁసౌమిత్రులతో
హిమరహితుఁడై పునర్వసు, సమేతుఁ డయి వెలయుచున్న * చందురుమాడ్కిన్.
సీ. అరుదెంచు నక్కుశిఃశాశ్వజఁ బొడఁ గని, సిద్ధాశ్రమస్థు లశేషమాను
లభిముఖులై నచ్చి * యచ్చించి విధియైకై, నట్టల యమ్మహిఃశాశ్వజలకు
నాతిభేయం బిచ్చి * యలరించి స్రశ్మింప, నావల బడలిక * యపనయింప
నొకముహూర్తంబు దా * మూరక కూర్చుండి, రాఘవుల్ పలికి రాఘాచతపసి
తే. కధ్వరీపునీక్షఁ దాల్చుమిఁచునఘనేడ, భద్రమగుఁగాతయజ్ఞంబుఁఫలముగాంచ
నగుత సిద్ధంబు సిద్ధాశ్రమాహ్వానంబు, సత్య మగుత భవత్సక్తి * సత్యవచన.

→ శ్రీరామలక్ష్మణులు విశ్వమిత్రయాగసంరక్షణం బొనర్చుట. ←

చం. అనఘులు రాఘవేంద్రు లిటు * లాశిన నాదట నాలకించి యా
మునిప్రభుండు గాధిజుఁడు * మోదమున న్నియతేంద్రియండు నై
కొనియెచు దీక్ష, వేదవసు² * గోసలరాజకుమారు లశ్వపో
ధనుఁ గృతసాంధ్యకాద్య లయి * తత్పురులై ప్రణమిల్లి రంతటన్. 2౦2
ఉ. కాలము దేశముం బిలిసి * కార్యసమర్థులు వాక్కుబుల్ తప
శ్శీలుని గాధినందనుని * జేరి మహాశ్వనిశాచరాళు లే
కాలమునందు నిచ్చటికిఁ * గచ్చెకు వచ్చెడుఁ జెప్పు మేము త
త్కాలము మీఱ కుండఁ గ్రతుఁతంత్రముఁ గాచుచు నుండు మం చనన్. 2౦౪
ఉ. సంగరరంగకాతుకుల * సాహసశీలురఁ బ్రీతిఁ గాంచి తా
రంగము వొంగ మోదమున * నందఱు మానులు మేలు మే లటం
చుం గరము న్నుతించి నృపఁసూచులు నేడు మొదల్ సహవనం
బుం గడఁకఁ ఘటించుఁడు తపోధనుకై తమి నాటుయామిచుల్. 2౦౬
కం. దీక్ష వహియించి మునిహ, ర్యతుండు మానంబుఁబూను * నటు గావున మీ
రక్షుద్రజాగరూకత, దక్షుల రై కావుఁ డనుచుఁ * దగ బోధింపన్. 2౦౮
ఉ. వారలభాషణంబు విని * వారిజలోచను లుగ్రధన్వ్యలై
కూరు కొకింత లేక మునికుంజరు సమ్మనియాగభూమి దు
ర్వాకపరాక్రమంబునను * వాసరవట్క మహర్షిశంబు పెం
పారఁగఁ గాచి దాశరథి * యాజవనాఁడు సుమిత్రపుత్రుతోన్. 2౧౦
శా. అన్నా లక్ష్మణ! యింక హెచ్చరిక నుచ్చూ, నీవు నేనుం గడఁ
నన్నాహంబునఁ గావఁగా వలయు యజ్ఞం బంచు నన్నద్దఁ డై

యున్న నేటిక ప్రజ్వలించె గునుమఃపూహంబుతో స్రుక్కతోఁ
జెన్నాదర్శలతోడ ఋత్విజలతోఁ శ్రీపానపాత్రంబుతోన్.

209

చం.సవిధిగ మంత్రవంతముగఁ జన్నము సాగుచు నుండ నాకసం

బవియఁగ భూరిరావము భఃమానక మై జనియించె, వెంటనే

యవిరళమేఘసంఘము నిఃసంతర మై వెన వర్ష నభ్రమున్

వ్యవధ యొనర్చు కైవడినిఁ వచ్చిరి శాంబరి నాశ్రయించుచున్.

213

కం.మారీచనుబాహులు పరి,వారము గొల్పంగ రక్తఃపక్షము వేడిన్

ఘోరంబుగఁ గురియింప న,పారంబుగ నదియు వెలిగెఁ బలురక్తమునన్.

217

→ శ్రీరాముఁడు మారీచునిఁ బాఱఁదోలి నుబాహువును నధించుట. ←

సీ. రామచంద్రుం డంతఁ సౌమిలినహితుఁడై, యాపేడి వీక్షించిఁ

వెనవెన వచ్చి యాఃకసమునఁ బఱ తెంచు,దైత్యులఁ గనుఁగొనిఁ తమ్ముఁ జూచి

యన్న లక్షణ చూడుఁ మిన్నరాదుల దుష్టచరితుల మానవాఃస్రంబుబలిమిఁ

బెనుగాలి వీవంగఁ వనదముల్ నల్లడఁ, జెల్లాచెదరు లయిఁ చీలునట్లు

తే. చెదరఁ గొట్టెద నని దానిఁ జేతఁ బూని, చూచిమారీచు తొమ్మునఁ సూటి వైవ

దండి శతయోజనంబు లుద్బంధ రీతి, వానిఁ గొనిపోయి పడవైచెఁ వనధిభోన.

కం.మునుగుచు మూర్ఛను దెలివిం, గనక చటులమానవాస్త్రంకారణమునఁ దాఁ

బెనుగాలికి నొగుడా కనఁ జనుదైత్యునిఁ జూపి రామఃచంద్రుం డనియెన్.

211

కం.చూచితె లక్షణ నరనా,రాచము సన్నర్థయుతముఁ రాక్షసనరు మా

రీచునిఁ జంపక తోఁని, వే చనియెడి మూర్ఛముంచిఁ వియదధ్వమునన్.

212

కం.అర్చితమునివర్యులఁ గడు,నిర్దయులన్ దుష్టగుణులఁ నిఖిలబుధాసౌ

హృద్దులఁ బాపాత్ముల నే, మర్దించెదఁ జూడు నిశితఃపూర్ణశక్తిన్.

215

మ. అని యాగ్నేయశరంబుఁ గేలఁ గొని క్రోధావిప్లవశంబునన్

గనుచున్ వేగ నుబాహుతొమ్ము పయి డాఃకన్ వైచినన్ దాస నా

దనుజం డుద్విఁ బరాను నై పశియె, సంశయిం దక్కునిత్తులన్

ఘనవాయవ్యశరంబునన్ ధరఁ దొరంఁగం జేసె దర్శింపఁగన్.

219

తే. నవనమును బన్న మొనరింపఁ దవులుసర్వ,రాక్షసానీక మీగతిఃప్రందఁ జేసి

మున్నుకదనంబుననుగెల్పుఁగొన్నయింద్రునోజరాముఁడుఋషుఁడేఁ బూజఁగొనియె.

ఉ. భాతి దిశల్ వెలింగె బరిఃపాటి సమాస్తము గాంచె సద్ధిరిం

బీతి దొలంగె న్లయెడఁ నింతయుఁ గన్గొని గాధిపట్టి సం

శ్రీతిని రాముఁ జూచి కృతఃకృత్యుడ నైతి గుహ్లాకీ నీవు వి

ఖ్యాతిగఁ దీర్చి తీకతనఁ సాధక మయ్యె మదాశ్రమం బనన్.

221

↔ { విశ్వమిత్రుఁడు రామలక్ష్మణులను మిథిలానగరమునకుఁ
దోడ్కొని పోవుట. } ↔

ఆ. రాచతపసివేల్చిఁ గాచి యీకరణిని, బ్రాద్వకొలమురాచఁబొట్టియులును
నిదురగొనిరి రేయి¹ఁ నిండ్లారునలమిని, వేగుఁబోక యైనఁ వేగ లేచి. 2౨౨

ఉ. వేకువకర్ణముల్ సలిపిఁ వీరవరుల్ కుశికాత్మజుం దప
శ్రీకలితాస్యమానులనుఁ జేరి సమస్కృతు లాచరించి మా
ధ్వీకరసాభవాక్యములఁ వీనులవిందుగ మందలించి ర
య్యా కుశికాత్మసంభవ దశయామయభావన యోగపావనా. 2౨3

కం.వీరలు మీ కింకరులు స,పారతపోవిభవ యేమిఁ పనిగల్గిన వే
తీరువ సమర్థు లానతి,మేరగ సెల వి వు దేనిఁ మేకొన వలయున్. 2౨౪

సీ. అని యిట్లు పలికినఁయాకుమారకులకు, గాధిపుత్రుఁడుదొట్టిఁ మేధ గలుగు
తపసు లిట్లనిరి యోదశరథనందన, మైథిలుం డగుజనఁనాధవరుఁడు
వరమధర్మిఁ డైఁ పరఁగెడి జనకాఖ్య, సవమున కాతండుఁ దివిరె గాన
నది చూడ మే మందఁ జరుగువారము నీవు, మాతోడ వచ్చెదేఁ పూతచరిత
తే. దివ్యకోదండ మొప్పు సంస్తవ్యమగుచు, నద్భుతముగొల్పుదానిమహత్త్వమరయ
మున్ను దేవత లొనఁగిరిఁ జన్నమునను, దేవరాతసమాఖ్యపృథ్వీధ్వజపునకు. 2౨5
కం.సురగంధర్వోరగకి,న్నరరత్నోయక్షవరగఁజంబుల కైనం

గర మరు దది మోపెట్టెగ, నరణిటుల నేమి చెప్పుఁ నాళికాక్షా. 2౨౬

కం.ఆవి లైక్కిదుతమి బహు,భూవరు లరుదెంచి దానిఁ బూరింపక ల
జ్జావనతాననములతోఁ, బోవుదు రే మనఁగ నాత్మపురములక్రోవన్. 2౨7

కం.రాఘవ కులదీపక నీ,వాఘను సధ్వీరవరంబుఁ నచ్చటిదివ్యా
మోఘధనూరత్నంబును, శ్లాఘాపాత్రముగఁ జూడఁ జనుదువు రమ్మా. 2౨8

చం.ప్రథితచరిత్రుఁ డొక్క క్రతుఁరాజము శస్త్రనిధిఁ ఘటించి ము
న్దిలివిభుండు వేల్పులకుఁ మేకొనఁ జేసి నితాంతశృప్తి ని
ర్ధితవిరోధ తత్ఫలముఁమాటుగఁ గోరె సునాభమున్ మనో
రిథముగ దివ్యచాపము సురప్రకరంబులఁ దచ్చరాసమున్. 2౨9

ఉ. వార లొసంగి యేగి రదిఁ వర్తిలు సప్పటినుండి తన్నుపా
గారమునందుఁ బ్రత్యహముఁ గంధమునన్ సుమధూపదీపసం
భారములన్ శుభాక్షతలఁ మండిత మై కడుఁబూజ లొందు, సం
చాఘపివర్యు లాడఁ దనఁయంచున రాముండు లక్ష్మణుండు రాన్. 230

కం.చనఁ దొడఁగి గాధితనయుఁడు, వనదేవతలార మీకు ధర్మముల్
చనియెడ మీసిద్ధాశ్రమమును వీడి హిమాచలంబుపొంతకు ననుచున్. 23౧

తే. ఆశ్రమమునకు వలగొని యరుగఁ బూనె, నుత్తరపుదిక్కునకు నంత ధన్యుమాని
వరుని వెంటను జనుమునివరు లనేక, శకటముల వహ్మలను గొని చనిరి వేడ్క.

కం.చనియెను ముని వెంటను ద, ద్వీపమందలిహృగశకుంతతతులున్ వానిన్
జనుఁడీ మీ నెలవుల కని, చనవున మరలించి కుశికసంభవుఁ డరిగెన్. 23౩

ఉ. దూరము పోయి పోయి యటఁ ధోయజబాంధవుఁ డస్తశైలశృం
గోరుతటంబున న్నిలువ ధన్యున మానులు శోణినిమ్మగా
తీరమునందు నిల్చి నదతీర్థములం దొగిఁ దాన మాడి పం
కేరుహబాంధవుండు సనఁ గృత్యము లన్నియుఁ దీర్చి యెలిమై¹ 23౪

కం.ముందుగ నిడిసొని గాధిజ, నందఱు విలసిల్లి నచట ధన్యుజానినా
నందమున రామచంద్రుఁడు, నందన మొనరించి మానివరులకు భక్తిన్. 23౫

ఉ. ఎవ్వనిదేశ మియ్యది సమృద్ధతాతరువండమండితం
బివిధ మాలకింపఁగ మహిష్మకుతూహల మయ్యె నంచు వా
క్రువ్వఁగ రామచంద్రు రఘుకుంజరుఁ గాంచి తపోధనుండు దా
నివ్వధిఁ జెప్పఁగాఁ దొడఁగె నెల్లమునుల్ విన నున్నదున్నటుల్. 23౬

↔ విశ్వామిత్రుఁడు తనవంశకథ శ్రీరామునకుఁ జెప్పుట. ↔

కం.కుశుఁడు తపోనిష్ఠ నిరిం, కుశుఁడు పితామహునిసుతుఁడు కుటిలజనాళి
కశుఁడు హితవిదుఁడు సజ్జన, నశుఁడు మహామహుఁడు మున్ను వర్తిలె వత్సా.

కం.నిర్భరసద్గుణమణి వై, దర్శి మహావంశ తనకుఁ దగునాలుగఁ ద
ద్గర్భమున నాత్మతుల్యుల, నర్భకులం బడసె సుతుల ధన్యులనగుణులన్. 23౮

తే. నలువురఁ గుశాంబుఁ డనఁ గుశనాథుఁ డనఁగఁ
బరఁగ నాధూర్జజనుఁడు వసువు నాఁగ
దీప్తిమంతులు సుత్సాహధీరతాది
సుగుణలసితులు వా రతిశూరు లగుడు. 23౯

కం.క్షత్రియధర్మచిక్రీరను, బుత్రులతో ననియె గుశుఁడు పుణ్యము పెరుగఁ
ధాత్రిని బరిపాలించిన, మాత్రన యటు సేయుఁడీ కుమారకులారా! 2౪౦

ఉ. ఆకుశనందనుల్ నలువు రాముషివల్కుల నాలకించి సు
శ్లోకులు యోగ్యదేశములచొప్పులు గన్గొని యందు నిల్చి న్యా
యైకవిశుద్ధులై జనము లాటడి పోవక యుండ నాచట
నీవున నేను చుండి రహనీధవులై జనలోకపూజ్యులై. 2౪౧

సీ. కడిమిఁ గుళాంబుండుకాశాంబినగరంబు, నతనితమ్ముఁడుమహాః, నయముమఱియు
 నాధూర్తరజసుండు * నతులధర్మారగ్య, మనుపత్తనవరంబు * ననఘవనువు
 ఘనగిరివ్రజముచు * గావించిగొని రయ్య, తమకు యోగ్యంబు లాఘానములుగ
 వారిలో ననుధరాఽన్లుభుఁ డియ్యెడఁ, బ్రజలఁ బాలించెను * బ్రథితరీతి
 తే. నీచహాధారిణీధ్రంబు * లేను దీనిఁ, జట్టుకొని తేజరిల్లు నిఁచోట్లఁ బాటు
 మంజుతరశోణనద మదిఁచుగఁధఁబుట్టి, హారరుచిఁ దాల్చు నీయహార్యములనడుమ.
 కం. పాటును బడమటిమొగ మీ, యే టిపెన్నీటఁ బండు * నపు డారబముల్¹
 కాటుకొని కానికారున; మీఱెను వసుకృతిని నిది సమృద్ధిని పృథ్విన్. 2౪౩
 ఉ. దూపసి నుండహానశశిరోచి ఘృతాచిని బెండ్లియాడి యిం
 ద్రోపమనైభవుండు పృకుఁలొత్తముఁ డాకుశనాభుఁ డంతట
 సూచవిలాసధన్యలను * నూర్చురఁ గన్యల లోకమాన్యల
 స్థిపితకాంతియుక్తల నఁనిందితరక్తలఁ గాంచె వారిలున్. 2౪౪

←→ కుశనాభువుత్రికల పృథ్వాంతము. ←→

సీ. *పూచినతంగేడుఁపొలుపున మేనులు, పసిమిహారంగులఁచనల సీన
 విరిసినమల్లెలఁవిధ మయి హూ వ్వనఁ, బోవుదున్వలువలఁగివీ దనర
 విచ్చునశోకంబుఁచుచ్చున భూషల, కెంపులతళతళ * లింపు గూర్చు
 గాలికఁ గంపించుకందర్పు కేతనం, బనఁగఁ బయ్యెట లసియాడు చుండ
 తే. నిండుఁబ్రాయంపుఁబగలున * గండు మీఱి, దండు వెడలినమరుతేజఃకాండమనఁగ
 దండియొయ్యారిములను వేతండుఁనూన, లొండు దినమున నుద్యాసఁమండలమున
 ఉ. చేతుల వీణె లూని తమిఁచేతలఁ జేతము లుల్లసిల్లి వ
 ధ్వాతటిదుత్కరంబు లనఁ * జారుశరీరము లొప్పుఁ జూపఁ గే
 లీతదధీనచిత్తలయి * లీలల బాళిని బాడుచు న్వసీ
 జ్యాతల మందు వెల్లిరి ఘనాంతరతారలచంద మొండఁగన్. 2౪౬
 కం. అసమానహావయావన, అసమానలఁ గలితమఃకికలాపలఁ గని పె
 నిస్సమానమ్ముగ మదనవి, కసమానస్వాంతః డయి జగత్ప్రాణుఁ డనున్. 2౪౭
 కం. కోరెద మీ మైల్లర నా, దారలుగా నట్టు తైనఁ * దడయక నరతా
 దూరతఁ గని దీధ్యాయస్త్రి రిహి మీఱెనరు నుండు * చేడియలారా. 2౪౮
 ఉ. అంగనలార! మిమ్ముఁ గనినంతటినుండి యనంగవేదనఁ
 భంగము నొండఁ జొచ్చితి నభంగురమోహమున, స్వచత్వరి
 ప్వంగినుఘం బొసంగరె రఁసంబున, మీకు నురత్వ మెల్లు మ,
 ర్వాంగనలందుఁ జంచలము * గుగూఁస మాటను మీ రెఱుంగరే. 2౪౯

కం.అంగుగ నాసంగతిని నె,నంగ నమర్త్యత్వ మబ్బుఁ జయ్యిన ననఁ జ
క్రాంగగమన లని రాసా,రంగతురంగునకు సాపహాసవచనముల్. 2౫౦

ఉ. రాణను భూతరక్షణపఃరాయణతః సడిసన్న నిఁ జగ
త్ప్రాణ! యెఱుంగ కుందుమె, చఃరాచరణోటులయంతరాశ్చ వై
పోణిమి నుందు, విట్టి నినుఃఖోటులకుం బరిపాటి దప్పి భీ
తైణవిలోచనామణుల యి న్నవమాసపెట్టంగన్? 2౫౧

ఉ. ఓవవమాస! ని న్నిచట యి న్నండంగనీక తొలంగఁ జేయఁగా
నోపుదు, మైన ని న్గడవ యి న్నొల్లము వమ్మగ మాతపమ్మ పో
నోపము గాన, నీ వెఱుంగఁగో యెపు డీకుశనాభుకూతులం,
బాపము! నీ కెఱుంగఁ దరఃమా మరుఁ డత్యుల దుమ్ము గొట్టంగన్. 2౫౨

ఉ. దుష్టవిచార! ని న్నిపుడ యిండ్డడిగక తిండ్రి, యా
శిష్టనిఁ జల్కఁ జూడకుము, యెచ్చెద మాతఁడ తేఁడు వేల్పు, దా
నిష్టము పూని యేఘునన యిచ్చునొ యాతఁ డె మాకు భర్త, యీ
కష్టపువాక్యముల్ పలుకఁగఁగ న కూరక పొమ్ము మారుతా. 2౫౩

కం.కంజాయతాక్షు లీగతిఁ, గొంజక భాషింప మిగులుఁగోపంబున నా
కుంజరయాశలమేనులు, భంజించెను లోనఁ జొచ్చి యివనుఁడదయుఁడై. 2౫౪
కం.కళకుటాడల్ వంకనడల్, కుఱుచతోడల్ గలిగి మిగుల యిండ్డంగొనుచున్
మఱుగుజ్జ లగుచుఁ గడువడిఁ, బఱుతెంచిరి తెఱన లాశ్మభవనంబులకున్. 2౫౫

ఉ. ఇట్టుల యింటి కేగి, మది యెచ్చినసిబ్బితి సోలి వ్రాల, లేఁ
బట్టులఁ జూచి తండ్రి మదిఁ బ్రబ్బిన నిబ్బర మేది చింత లోఁ
దొట్టఁగ సంభ్రమంబునను యిదోయరుహాయితసేత్రలార! యే
కట్టిఁడి మీకు నిట్టియపఃకార మొనర్చెను ధర్మదూరు డై? 2౫౬

ఉ. కన్నుల నీరుగాఱ నెసఃకంబుగ రిత్తధరిత్రి బొన్గు చా
పన్నదశావశాత్త లయి యిండ్డద రేల? యెవ్వఁ డా
సన్నవిసాశుఁ డాడుడు వశా¹గమనామణులార! యంచుఁ ద
త్తిన్నతకుం గతంబు విని యిదవ్యమహామహిముండు వేచినన్. 2౫౭

కం.వారెల్ల వారిపూరము, భారాళముగాఁగఁ గన్నులవమ్ముల రాలన్
సారసభవనిభువదములఁ, జేరిచి మస్తకము లిట్లు యెచ్చిరి వగచేన్.² 2౫౮

←→ కుశనాభునుతలు తమ్ముఁ బవమానుఁ డవమానించుట దండ్రీకిఁ దెల్పుట. ←→

శా.తండ్రి! యే మని చెప్పవార మకటా యిదొంది మోహంధుఁడై
మంద్రాటం బొదవించె గా డ్యశుభ మామార్గంబునం జొచ్చి, నన్

¹వశా = అశ్రేయః ²చక్రవర్తిమనః కన్నానిని యే. ఇష్టవిహు కనోజ్ అందు.

గొండ్రా వల్లభుఁడొకఁడ నందుఁ బలుకం ♦ గోరంగదే నీవు మా
 తండ్రి; దండ్రీ యొసంగ న ల్లగుత స్వాతంత్ర్యంబు మాకున్నదే. ౭౫౯
 కం.జనకుఁడు మాపరమార్థము, కనుఁగొనవా తండ్రిచాటుకన్నెలు గామా?
 యనకు మధర్మపునుడి మముఁ, గనలింపకు నీకు శుభము ♦ గావ్రత మనుచున్. ౭౬౦
 కం.అబ్బజనిభ యిటు పల్కిన, నబ్బాఁడుల మనక పాపి ♦ యవమానించె
 గుబ్బలుగా నొనరిచి యను, న్యుబ్బలుగా నున్నవారి ♦ నుత్తమసుతలన్. ౭౬౧
 ఉ. నమితవిరోధి యొసకుశనాభుఁడు గన్గొని బిడ్డలార! మీ
 ఊమ స్తవనీయ మా; ఘనులచందము నిట్టిద కాదె, నాడునం
 శమునకు యుక్త మైనకృతి ♦ సల్పితి రిందఱు నొక్కమాటగా;
 ఊమయ కదా సుభూషణము ♦ కాంతలకే వ్రగవారి కేనియున్. ౭౬౨
 ఉ. పైరణ వాని యం దది యసాధ్యపుఁగార్యము, దానిలో నభ
 శ్చారుల సూపదర్శికుల ♦ సైఁచుట యంతకు నుత్తమంబు, ని
 మ్మారణకారిణాకరుని ♦ గాచుట యం దసమానరూప మా
 నోరుపు నిందఱుం గొనెతి, ♦ రుత్తమ మింతకు నొండు కల్లు నే. ౭౬౩
 తే. ఊమయె దాసంబు జేన్నంబు ♦ ఊమయ చుండు
 ఊమయె సత్యంబు సత్కీర్తి ♦ ఊమయ కాదె
 ఊమయె సర్వ మటుగానఁ ♦ గనవలార!
 ఊమను నెలకొని యుండెడి ♦ జగము లెల్ల. ౭౬౪
 సీ. అని యిట్లు తనముద్దుఁడనయల నూరార్చి, కుశనాభుఁ డంతటఁ ♦ గొలుపు దీరి
 కాలదేశంబులఁ ♦ బోల నాలోచించి, తగు వరులకు నీయఁ ♦ దనదుసుతల
 విశ్వాసపాత్రులై ♦ వెలయుమహామాత్ర,జనులలో యోజన ♦ సలుపు చుండె
 నిన్వహిఁ గుశనాభుఁడెల! యేల నూర్ధ్వరే, తనుఁడు చూళి యనంగఁ♦దాపసుండు
 తే. తనము సేయంగనచట గంధర్వితరుణి, యూర్ధ్వశామహిళాసుత ♦ యోర్ధ్వ మిఱ
 సోమద యనంగ నొక్కర్తు ♦ సుదతి యతని,యొద్ద శుశ్రూషగావించుచుండెభక్తి.

←→ బ్రహ్మదత్తు చరిత్రము. ←→

ఆ. కొన్నివత్సరములు ♦ చన్న నీరీతిగ, దానిభక్తి కిచ్చఁ ♦ దపసి మెచ్చి
 సుంకరాంగి! నీదుఃశుశ్రూషకును మెచ్చు,వచ్చె నేమిప్రియము ♦ వలయు ననిన.
 కం.నరివన్యానియతికి¹ ముని, పరితుష్టుం డగు తెఱింగి ♦ భాగ్యం బనుచున్
 బరమప్రీతిని మధురా,ధర మధురాలాపకుశల ♦ తపసిం బలికెన్. ౭౬౭
 కం.చూళీ దివ్యతపోధన, చూళీ యసమప్రతాపమర్దిత హేళీ
 కేళీభృతతనువిధి నా, బాళి న్ని వడుగ నాదుభాగ్యమ కాదే. ౭౬౮

¹ పరివన్యానియతి = సుశ్రూష.

- కం. బ్రహ్మణపుంగవుడవు స, దృష్టాజ్ఞానైకనిధివి ♦ బ్రహ్మాత్ముడ వో
 బ్రహ్మనిభ! నాకు నిష్ఠా, బ్రహ్మతపోయుష్టుఁ బుత్రుఁ ♦ బరమపవిత్రున్. 22౯
- కం. నా కెవ్వఁ డింటియాతఁడు, లేకుండుట నీక తెలియు ♦ లేదు వివాహం
 బోకరుణాకర! యీశర,ణాకలితఁ సనుతఁ జేయ ♦ నగు నీమహిమన్. 22౦
- కం. లిన్నెలఁతుకపలుకులకుఁ బ్ర, సన్నుండై చూళి తనదుఃసంకల్పభవుఁ
 సన్నతశీలునిఁ బుత్రుఁగ, నన్నారీమణికి నిచ్చి ♦ యనిపెం శ్రీతిన్. 22౧
- తే. బ్రహ్మదత్తుండు సోమదాఃరమణిపుత్రుఁ, డతఁడు గా జయి కాంపిల్యఃయనుపురంబు
 నింద్రుఁ డమరావతిని బోలె ♦ నేలు చుండె, లలితసత్కిర్తిదిక్కుల ♦ నలముచుండ.
- చం. సయముగ బ్రహ్మదత్తుఁ గుశఃనాభుఁడు వే పిలిపించి కూర్చి స్వా
 శయము నెఱుంగఁ జెప్పి తనుఃజాతల నూర్వరఁ బెండ్లిచేయ వి
 స్తయముగ సంజఱుం గనఁగఁ ♦ జానలకే లతఁ డంటఁ దత్సృశీ
 చయవికృతాకృతుల్ దొలఁగి ♦ సారమనోహరకాంతిసంపదన్. 223
- చం. వెలయుఁ దనూజలం గనుచు ♦ విస్తయహర్షపరీతచిత్తుఁ డై
 నలుపుగ వారి న్స్టాఁ గుశఃనాభుఁడు నాధునితోడఁ బంచె, నా
 చెలువలఁ బుత్రకానుగుణశీలల సోమద చూచి మేనఁ య్రం
 బులకలు మొల్కు లెత్త మెయి ♦ ముట్టుచు మెచ్చెను వారిఁ దండ్రినిన్. 22౪
- ఉ. ఆనిధి బ్రహ్మదత్తుఁడు నిఃకాత్తభవాశతమున్ వివాహ మై
 పోవఁగఁ దోడుకొంచుఁ దనఃపూర్వణికిం, గుశనాభుఁ డంతటన్
 దా విగతాశ్శజం డగుటఁ ♦ దత్పురు డై సుతలబ్ధి కిప్పిసిం
 బావనరీతిఁ జేయఁగను ♦ బ్రహ్మసుతుండు కుశుండు పుత్రునిన్. 22౫
- చం. కనుఁగొని పుత్ర! ని న్నైనయఃగఁ గలపుత్రుఁడు పుట్టు ధార్మికుం
 డనఘుఁడు గాధి, శాశ్వతయశోందితుఁ జేయు నతండు ధాత్రి ని
 న్ననుచును బ్రహ్మలోకమున ♦ కాతఁడు పోవఁగఁ గొంతకాలము
 వ్రన జనియించె గాధి సుజఃసప్తసనీయుఁడు ధర్మనిఘఁ డై. 22౬
- కం. ఆగాధియ నాజనకుం, డోగుణభూషణ కుశాన్వయోద్భవుఁడను నీ
 లా గగుటను గౌశికుఁ డని, నే గణనీయుండ నైతి ♦ నిఖిలజములన్. 22౭
- కం. నాయుప్ప సత్యవతినిన్, జాయఁగను ఋచీకునకు నొసంగిన సతి దా
 నీయొడలితోడ దివముం, దాయం జనె నిజసుశీలఃతామహిమమునన్. 22౮
- ఉ. లంతియ కాక యయ్యమ మహాపగ కౌశికి నాఁగ దివ్య మై
 కాంతము నై చెలంగుచు జగద్ధితవాంఛను నగ్నదేవతా

క్రాంతము శీతశైలశిఖరంబును దిగ్గ దివంబునుండి, య
 త్యంతము నపు నెయ్యమున † నచ్చట నే సుఖ నై వసించెదన్. ౭౭౯
 కం. ఆనత్యనతీనతియును, భానురనత్యైకధర్మపథచారిణి యై
 తా సత్యవతీఖ్యాతిని, భాసిలు నానదికి సాటి † పలుకం గలదే. ౭౮౦
 కం. రామా! యాగార్థం బై, శ్రీనుంతుముఁ జేరి నిలిచి † సిద్ధాశ్రమన
 దూరుని సిద్ధుఁడ నైతిని, నీమహనీయప్రసాదఁనిస్తులశక్తిన్. ౭౮౧
 కం. నీ నడిగినకారణమున, నానంశముచరితరీతి † నాజననవిధం
 బీవిషయాఖ్యానంబును, బావనగుణశీల! యెఱుంగఁ † బలికితి నీకున్. ౭౮౨
 ఉ. అన్దనురేయి డాసెడిని † సజ్జహితాస్వయ నేఁ గభావళుల్
 పద్దుగఁ జెప్పుచుండుటను † భద్రము నీ కగుఁగాక రాఘవా
 నిద్దుర పొమ్ము లెన్న యింక † నిద్దురలే కడు గెల్లు సాగెడిన్
 బ్రొద్దుర లేచి ప్రోవ చనఁ † బూనినచో వ్యథ దోష కుండునే. ౭౮౩

↔ ¹రాత్రి వర్ణనము. ↔

శా. ఆ కల్లాడుట మానె స్పృశములయం, † దత్యంతేనిద్రాఘు లై
 జోకం గూర్కుగొనెన్ మృగాండజము, లఘస్తాకాంధకారింబు న
 వ్యాకీర్ణం బయి ముంచె దిక్కులను, సంధ్యం బాసె నల్లల్ల రే,
 యాకాశం బుడువంక్షితో విమలనేత్రాప్తిం బలెన్ భాసెలన్. ౭౮౪
 కం. చల్లనితనకిరణంబుల, బల్లిదపుంజీకువాలు † పలుపటియలుగా
 నల్లదె యుదయించెను జాబిల్లి జగం బెల్ల ముదముపెంపునఁ గ్రాలన్. ౭౮౫
 కం. చీకటి వెఱవని గూబల, మూఁకలు మొదలైనక్రూరము లగుమెగంబుల్
 దేకున రక్షస్సంఘము, సోకుగమి చరించె నెల్లఁబోటులఁ గలయన్. ౭౮౬
 చం. అని ముని యార కున్న మును † అందఱు నాతనిఁ గాంచి మేలు మే
 లని విచుతించి మీ యమలిఁనాన్వయ మెంతయు సుప్రసిద్ధ మ
 త్యనఘము ధర్మశీలము త్వఁదన్వయజాతులు బ్రహ్మతుల్యుల్
 మనుజవరేణ్యుల్ నిరుపమానులు దివ్యమహానుభావులున్. ౭౮౭
 ఉ. వారలలో సుపర్వతతి † వారిజగర్భుఁడవోలె నీవు దు
 ర్వాంమహానుభావుఁడవు † రాజతక్షీర్తివి గాధిపుత్ర! మీ
 సారితరాన్వయంబును బ్రశస్తముఁ జేసె నదీమతల్లి నీ
 గారిపుదోడఁబు ట్టచుచు † గౌతుకమారఁగఁ బల్క నంతటన్. ౭౮౮
 కం. అస్తగతుం డగుసూర్యుని, సింహున ముని నిదుర వోవ † శ్రీరాముఁడు సం
 శస్తగుఱుక్ మునిఁ దెలిచి త్యైకాస్తరమున నిదుర వోయెఁననుజాతునితోన్. ౭౮౯

ఉ. తక్కుటిరేయి యంతయు యథానుఖ్యవృత్తి మునీంద్రకోటితో
మక్కున శోణకూలమున * మానిమ్మగేంద్రుడు నిద్ర వోయి తె
లైక్కగఁ దూర్పు లేచి కృతకృత్యవిధుం డయి కానలేయునిఁ
మిక్కిలి గార మారఁ గని * మేల్కొలిపెన్ మృదుభవ్యసూక్తులన్. 2౯౦

కం. తెల తెలవాఱగఁ జొచ్చెను, దొలిసంజయు డాసె లెమ్ము * తోయజనేత్రా
కలదుగదా పయనము మీ, కలమిన్ శుభ మగుత మని ఋషీశ్వరుఁడాడన్.¹

ఉ. ఆనుడి నిద్ర మేలుకొని * యంబురుహోత్సుఁడు కల్యవిధ్యను
స్థానము లెల్లఁ దీర్చికొని * చయ్యనఁ దాఁ బయనంబు సేయఁగాఁ
బూని మునీశ్వరుం గని తపోధన శోణము శుభ్రసీర మై
మానిత సైకతావళుల * మంజుల మై యలరారె గాధ మై. 2౯౨

కం. ఏరేవునఁ దరియింపం, దీ రగు నీవదిని నా మునిప్రవరేఽయ్యల్
కోరి చనెద రేతెరువున, దారియదియ మన కలంచుఁ * దలఁతుఁ గుమారా. 2౯3

చం. అనిన మహర్షు లంత భృశహర్షమునన్ వనజాలవీధులం
జనుచును వేష్క మీఱఁ దమఁచాయలు దా రలు ప్రొక్కువేళకుఁ
మునిజన సేవ్యమాన మయి * పుణ్యతరోదక మై మరాళకో
కనికర మైనజాహ్నువిని * త్కృతవనందనయై డాయుచున్. 2౯౪

కం. ఆవిబుధనిమ్నగాతీ, రావని వసియించి యుచిత * మగు నెలవులఁ దా
రా వెనుకఁ దర్పణదులఁ, గావించి భుజించి యమృతకల్పహవిష్టున్. 2౯౫

→ శ్రీరాములు గంగానదీవృత్తాంతము విశ్వామిత్రు నడుగుట. ←

చం. వరవిబుధాపగావిమలవారితటిన్ సికతోరువేదిన్
పరి యుపవిష్టు లై నడుచు * భాసీలు చామునిసేత యొప్పుగాఁ
బరమముదంబునన్ సుగుణభద్రుఁడు రాముఁడు మూనిఁ గాంచి ని
ర్జరనది మూఁడుత్రోవలుగ * సాగరుఁ జేరుట కేమి హేతువో. 2౯౬

ఆ. అనుచు వేడ గాఢితనయుండు దశరథు, ముద్దుఁబట్టె జూచి * మోదమునను
బలుకఁ దొడఁగె గంగఁ ప్రభవంబు నద్దాని, యభ్యుదయము నచటి * నభ్యు లలర.

కం. కలదు గదా ప్రాలేయా, చలము వివిధరత్నకూటఁచయచుంబినభోం
చలము బహుధాతువర్గో, జ్వల మతిశయశీతవాతఁచలనాతులమై. 2౯౭

కం. ఆతండును హేమాచల, జాత మనోరమను మేన * జాయగఁ గొని వి
భ్యాతయశస్సీతలఁ దను, జాత నిరువురను గాంచెనంపన్నతలన్. 2౯౮

ఉ. వారలలోనఁ బెద్ద యయి ధన్యులు గంగ, ద్వితీయ యాయుమా

వారిజనేత్ర, వా రెలమి ధన్యులు చుండఁగ దేవతార్థ మై

కోరి సురావళుల్ శిశిరఃకోశ్రముఁ జేరి మహాశక్తి గంగ ము

ద్వారిని బాఱఁ జేయు మని తద్దయు వేడఁగ జైలనాధుఁడన్.

౮౦౦

చం. లడిగినవారియూసలను ధన్యుడిపుచ్చుఁగ రా దిట్లన్న యా

నుడి మది నిల్చి యగ్రసుత ధన్యులొక్కని పుణ్యఁ ద్రిలోకపావని

గడిమి యథేష్టగామిని జగద్ధితముఁ ఘటించుచు పొంటె న

పుడ యొసఁగఁ గ్రహించి తమభూముల కేగిరి వారు ధన్యులై.

౮౦౧

ఉ. రెండవకూతు రైనయుమ ప్రేనియుగ్రతపంబు మై జగ

త్కండము లెల్ల మ్రొక్కఁగను గ్రాలిన నస్తతిహావ జైలకో

దండున కిచ్చె భార్యగను, దాశరథీ! యిటు లోకపూజ్యులై

కొంపలతేనియయ్యనఁగుఁగూతులు భాసిలి రిద్దకిన్తులై.

౮౦౨

కం. గలిమద్వర! తోలుదొల్తును, షీతిధరవరతనయ గంగ ధన్యులను నభో

గత యొనవిధం బంతయు, సుతచరితా! నీకుఁ జెలియ ధన్యుడివితిఁ జచ్చి

౮౦౩

కం. ఈవర్యతవిభుసుత యే, పాపాపహ యగుచు నునకఁబాహిని యై దే

వాపగ యై నాకంబును, బ్రాపించెను నాయనా! సురప్రార్థిత యై.

౮౦౪

→ గంగ త్రిపథగయెనవృత్తాంతము శ్రీరామునకు విశ్వామిత్రుఁడు చెల్పుట. ←

చం. అన విని రామలక్ష్మణులు ధన్యుల సముత్సుకులై మహాశక్తి యీ

యనఘచరిత్ర దేవమనుజునిజాతము నెంతయు న్విసర్జ

గొనియెద మాన, మంచుమలకూతు రదేటికి మూఁడుత్రోవలన్

గొన! నది యెట్లు కీర్తిగనె ధన్యులగునెఱుల మేలుబంటి యే?

౮౦౫

కం. అని రాకొమరులు వేడినఁ, గని వారిని మానిచుధ్యుగతగార్థయుం

డనియెను వినుఁడి వినిచెద, నవఘాతకులార! గంగయూనవచ్చరితన్.

౮౦౬

ఉ. పూర్వము రామచంద్ర! నలఘాతలదాలుపువేల్పు పెండ్లియై

పూర్వతి నిండుహర్షమున ధన్యుడ కేళి కుసక్రమింప సా

స్వౌత తాబ్దముల్ గడచె, ధన్యు యొకండును బుట్టఁ డయ్యె, లో

పర్వినభీతి గుంపు లయి బ్రహ్మాయు లోనగు బాసవార్దముల్.¹

౮౦౭

కం. వలిగుబ్బలిసుతకడుపునఁ, గలిగినచో భూత మొకఁడు ధన్యుడ యెవఁ డే

బలిమిని నోర్వనటంచును, గలఁకను శితికంఠ డాసి కలితాంజలులై.

౮౦౮

తే. దేవదేవ మహాదేవ త్రిభువనైక, హితరణాత్మక దండంబు ధన్యునివాస

కనికరింపుము మా మ్రొక్కఁగును గ్రహించి, జగములోపవనీదు తేజంబు మోవ.

¹ బాసవార్దముల్ = దేవతాసమాహములు.

ఉ. దేవియు నీవు వేదహితశ్రీవ్రతపశ్చరణైక శీలతేజ

భావజవైరి క్రాలుడు, ప్రభాభరితం బగునీడు తేజమున్

నీన ధరింపుమీ, జగము † నిశ్చలహర్షమునం జెలంగఁగాఁ

గావుము దేవ, లోకము లఁకాండలయంబునఁ గూల్చుబోకుమీ. ౮౧౦

చం. అని గొనియాడువేలుపుల † నాదటఁ దాఁ దిలకించి శంకరుం

డనియె నుపర్వలార! యటు † లాత, ధరింతుము మేమ వీర్యమున్,

జనములు నిర్దరుల్ ననుఖసంపద వర్తిలు చుంద్రుగాక, యే

యనఁఁడు మోచుఁ జెప్పుడు మహత్తర తేజము జాణి నంతటన్. ౮౧౧

ఉ. గారవ మార నిట్లు కఱకంఠుఁడు పల్కిన దేవతాళి యీ

ధారిణి నీదుతేజ చలితం బయినన్ ధరియించు నా భవా

నీరమఁబుండు బోవిడున † నిండె నకాననపర్వతంబుగా

ధారణి యీశుతేజమున † దానికి బెగ్గిలి దేవసంఘముల్. ౮౧౨

చం. హుతవహుఁ జూచి యిట్లనియె † నోపుదు వీన మహాశ్త పూనఁగాఁ

గ్రతుహరుతేజ నెయ్యుఁ డగుఁగాడ్పును గూడి యటన్న వల్లెయం

చతఁ డది చొచ్చె దాన నది † యాచు సితాచలరీతి లోకన

మృతదిననాథపావక సమగ్రవిభావిభవాభిరామ మై. ౮౧౩

తే. శరవణం బయ్యె సద్దాన † జనన మంది, యనలనుతుఁ డయ్యెఁ గార్తికేయప్రభుండు

దానిఁగని వేల్పులెల్ల నితాంతమదిత, హృదయులై పూజ సలిపిరి † యీశుగౌరి.

↔ పార్వతీదేవి దేవతల శపించుట. ↔

తే. వడఁకుగుబ్బలిగారాబుఁబట్టి యంతఁ, గంటుగొని కింక నాలెఱఁగంటిగముల

గంటసము లాడెనోవేల్పుఁడుంటలార, యనుభవింపుడుమీచేయ † నఘఫలంబు.

చం. అని కనుఁగోనలందుఁ గన † లంతకు నంతకు మీఱ వారలం

గని తనదోయిటన్ జలముఁ † గైగొని మత్తనయాభిలాష వి

ఘ్ననిహతి నొందఁ జేసితిరి † గావున నోసురలార! మీకు మీ

వనితలు బిడ్డలం గనరు, † వార లిఁకన్ మనువారు గొడ్డులై. ౮౧౬

చం. అని శపించి భూమిఁ గని † యాఁకర¹ మాఁచక యోసి పాంసులా!

మనుమ యనేకభార్య వయి † మానక నైక విధస్వహం వై

తనయుఁడు నాకుఁ గల్గుటకుఁ † దాలిమి నోరువ వైతి గాన నీ

కును లభియింప కుండెడిని † గూరిమి పుత్రులఁ గాంచు మోదముల్. ౮౧౭

చం. అని గిరిరాజనందన యహంకృతిరోషవరీత యై శపిం

చినఁ బెనుసిబ్బితిం దలలు † జేజెలు వాంచిన వారిదుఃఖమున్

గనుఁగొన లేక శంకరుఁడు * గాఁచి గూడి ప్రతీచి కేగి ని
ష్ఠను దవ ముండె భూరిహిమఃశైలవరోత్తరశృంగసీమపై.

౮౧౮

కం ఎఱిఁగించితి గఱకంకుని, తెఱవచరిత్రంబు నెల్లఁ * దెలియఁగ మీకుఁ
దెఱఁ గొప్పుఁగ గంగ తెఱం, గెఱిఁగించెద వినుఁడు తమ్ముఁ * దీవును వేడ్కన్. ౮౧౯

←→ కుమారస్వామి జననచరిత్రము. ←→

ఉ. తొల్లి పినాకపాణి యతిః, దుగ్ధరఘోరతపం బొనర్చిగా
నెల్లఱుషీశ్వరుల్ దివిజు * లేగి పితామహుఁ గాంచి భారతీ
వల్లభ! మాకు నొక్కదళఃవాయి నొసంగితి వాళివుండు దాఁ
జల్లనిగుంటిపైఁ దవముఁ * జల్పఁగఁ జొచ్చె నుమానమేతుఁ డై.

౮౨౦

ఉ. ఆవల నేమి చేయఁదగు * నయ్య జగంబులమేలుకోరి వా
ణీవర! మాకు నేడుగడ * నీ వ కదయ్య, యథోచితంబు సం
భావన సేయవయ్య, యని * ప్రార్థన చేయఁగ వారిఁ జూచి హ్రా
ప్త్యావిభుఁ డూఱడించుచును * మేలగు తేనియ లొల్కుపల్కులన్.

౮౨౧

చం. వలిమలపట్టిశాపవిధి * వాస్తవ మయ్యది తప్ప దెప్పుడుఁ
గలుగదు మీకు సంత నుజ * కాంతలయం దది యుండ నిండు, వే
ల్పుల మొగ¹ మొక్కనిం దనయుఁ * బుట్టఁగఁ జేయును గంగయందు, న
య్యలఘుపరాక్రముండు పృథ * నాధిపుఁడై మిముఁ గాచు చుండెడిన్.

౮౨౨

ఉ. గంగయు గారవింఁచుఁ దనఁగొదిలిపుత్రుఁడు గాఁగ నాతనిఁ,
రంగుగ సమృతించు గిరిఃరాజకుమారియు, సందియంబు నా
త్మం గన కుండుఁ డంచన విఠాతను సంస్తుతిఁ దన్ని దేవతల్
చంగున వెండికొండకును * జాగి కృశానునిఁ జూచి శ్రీతు లై.

౮౨౩

కం. విశ్వావసనలోలాత్తక, వైశ్వావర పడయుఁ దివురు * వరబలు సుతునిఁ
విశ్వజనీనం బిది నీ, యాశ్విర తేజంబు విడుపుఁమీ సురతటినిన్.

౮౨౪

మ. అని ప్రార్థించినఁ బావకుండు సితశై * లాధ్యక్షజః డాయఁగాఁ
జన నాగంగయు సమృతించి సతి యై * సౌందర్యసంపత్తిమై
జను దేరఁ సకలాంగకంబులను దే * జగ్గపాతముం జేయ స్వ
ర్గునిపూరంబు సమస్తముం బరఁ గ నెంతో తేజఃనఁ; గంగయున్.

౮౨౫

ఉ. దుష్టుహ మయ్యె నోప నిక * దుర్బర మౌభవదీయ తేజముఁ
ద్రైస్సిడి నంగకంబు లివె * దీనతఁ, జెందితి దగ్ధ నైతి నం
చున్నురు మంచు నున్నఁగని * నొయ్యనఁ గొమ్ములవేల్పు¹ భగ్గురం
హస్సురవాహినిం గని న * యంబునఁ బల్కెను గార్యవేది యై.

౮౨౬

¹ మేల్పుల మొగము - కొమ్ములవేల్పు = అగ్ని.

కం. హైమగిరిపాదతలమున, హైమవతీ¹ విడువు గర్భం మన నానతియున్
 బ్రేమంబున నటు చేయగ, హేమము రజతింబు నయ్యెన్ ధిల యచ్చోటన్ ౮౨౭
 ఉ. తక్కుటితొరభాగములు ధి తామ్రము నల్లనియిన్తు నయ్యెన్, మ
 పైక్కడ నీనముం దగర ధి మేర్పడె నక్కడ, నద్ది పాటునా
 యిక్కలఁ బెక్కుధాతువులు ధి వృద్ధిగ నేన్, మఱి గర్భ మేయెడ
 ప్లక్కఁగ నిల్పె నాశరవణంబు² సత్తైలము మించె హైమ మై. ౮౨౮
 తే. అచటిసృక్షలతాగుల్లయవనములును, హోటకం బయ్యె నది మొన ధి లగ్నితుల్య
 కాంతిసంపద వహియించి ధి కనక మనఘ, జాతరహవనమాఖ్యఁ బ్రశస్తి గాంచె.

➔ శ్రీకుమారస్వామిజననము. ➔

సీ. అందు జనించినశంకనఁ గనుఁగొని, బృందారకులును బురంకరుండు
 నందించి స్తవ్య మీయం దగఁ బెరిచేప, నందఱఁ గృత్రికాశుంధరులను
 డెందంబులను బొంగి ధి నందనుఁగా మాకు, నొందింతురే నీయఁగొందు మనిన
 సందేహమెల యీకందు జగంబులయం దెల్లఁ గృత్రికాశంకనఁ డనఁ
 తే గార్తికేయుఁ డనంగను ధి గాంచుఁ గీర్తి, ననిన వారిలు హరించి ధి యక్కుమారు
 బోరుకాడించి³ చన్నిచ్చిపాలఁతు లెల్లఁ, బుత్రుడంచునుభావించిపాలుపుగనిరి.
 కం. గర్భపరిస్రవమున బ్రాదుర్భాసము నొందె గానఁ ధి దోంబుగ నీ
 యన్భికునకు స్కందుఁడనన్, స్వహృభువనములఁ బేరుచను నని రమరుల్. ౮౩౧
 కం. జాఱఁగఁ జిన్నుల దుగ్ధము, లాఱుగురుం గృత్రికలును ధి నటు గదిసినఁ దా
 నాఱు మొగంబులఁ గ్రహిని, పోఱఁడు⁴ పాలావి యొక్కపూటచ వెలిగెన్. ౮౩౨
 చం. తనదుబలంబుకల్గి నతిదారుణ మాస్రవిదారణంబునన్
 ననుజవమూసమూహములధర్ప మణంప, నిలింపు లాత్మనా
 హినిదళ వాయిఁగా సతని ధి నిచ్చగఁ దా రభిషిక్తుఁ జేసి, రో
 యనఘ! సురాపగాచరిత ధి మంతయు నంటి సవివరంబుగన్. ౮౩౩
 కం. ఈశోమరసామిచరితం, బాకగ్నించినగుణాన్యఁ ధి డవనీశ్వరపు
 త్రాకడుధన్యఁడు ఘోషం, డై కల్యాణములఁ గూడు ధి సనవరతంబున్. ౮౩౪
 కం. శ్రీకార్తికేయభక్తుఁడను, కాకుత్స్థునఁడీ! సుఖంచి ధి యను సుతపాత్ర
 శ్రీకలితం డయి మించిన, నాకమునం గాంచు స్కందసాలోక్యంబున్. ౮౩౫

➔ సగరచక్రవర్తివృత్తాంతప్రారంభము. ➔

చం. అని యిటు పల్కి వెంశియును ధి నాధరణీశకుమారయ్యుగ్ధముం
 గని వచియింపఁగాఁ దొడఁగెఁ ధి గౌశికుఁడన్ మును మీఁచు యోధ్యకుం

¹ శంకనంబు = శైలవనము

² బోరుకాడించి = పన్ననముచేయించి.

³ పోఱఁడు = పోరును.

జనవతి సూరవద్యుఁ డతిసత్కృతిలోలుఁడు లోకపాలనా

వసుఁడు యశోవిభాస్వరుఁడు † వర్తిలఁ దా సగరాభిధానుఁ డై.

౮౩౬

కం. ఆతఁడు దనకు నొకతను, జాతుండును లేమి మిగుల † సంతాపించెన్

బూతుండును సద్గణివి, ఖ్యాతుండును నైనకొడుకు † గలుగునె యనుచున్.

౮౩౭

ఉ. నిర్భరతేజః ధైర్యధరిణీపతికిఁ సతు లిరువ్వి, రందు నై

దర్శితనూజ కేశిని సుధర్మవిలోలయు నిత్యసత్యసం

దర్శియు జ్యేష్ఠయయ్యను, నితాంతసుదూప యరిష్ట నేమికిఁ

గర్భజ యైనయానుమతి † ఖ్యాతివహించె గనిష్ఠ భార్యయై.

౮౩౮

ఉ. దప్రసమానమ్మా తనదాంలతోఁ జని భక్తిమై భృగు

ప్రప్రసవాఖ్యైలమున † నర్మశతంబు దపం బొనర్చ నా

యప్రసవైరి తేజనకు † నానటఁ దోచి భృగుండు నిండుమో

దాస్యులఁ జూచునాతనికి † స్థిలి నిచ్చె వరద్యయిం గృహన్.

౮౩౯

ఉ. పుత్రులు నీకుఁ బెక్కు రిలఁ † బుట్టెన రయ్య, భవద్యశోలతల్

ధాల్నిని నిండు మెండుగను † ధాల్నిప! వంశకరుండు నొక్కఁడే

పుత్రుఁడు పుట్టు నొక్కతెకుఁ † బుత్రకష్టస్థినహస్ర మంబును

జ్ఞేత్ర కొకరై కంచను మునింగని మ్రొక్కి వచించి రంగనల్.

౮౪౦

తే. సత్య మగుఁగాక సీసూక్తి † సత్యవచన!

యేకపుష్పంబు జనియించు † నెవ్వతెకునొ

యెవతె కుదయింపు బహుసుతు † లెఱుంగఁ బలుకు

మనిన మీకోర్కి చొప్పున † నగుత మనియె.

౮౪౧

ఉ. అంతట మానికాంతుఁడు తరంగనలం గని కాంతలార! మీ

సావితమువొప్పు చెప్పుఁ డీక † సంతతికారణ మేకపుష్పం డే

కాంతకు నిష్ఠఁ డా? బలులు † గాఢయశుల్ బహుపుత్రవద్య తే

కాంతకు నిష్ఠు తొడు రినఁ † గంజవళాక్షులు మానివద్యుతోన్.

౮౪౨

తే. చెప్పి రిట్లని యంఘ్ర గోశిని పచించె, వంశకరుఁ డైవతనముఁడు † పలయు సనుచు

నలసుపర్వహోళరి † యభిమించె, సుతుల సఱువని వేపురి † తీతపు మ్రొల్.

కం. అంతట ముని వీడ్కొని భూకాంతుఁడు నిజపురికి సరిగెఁ † గాంతాయుతుం డై

కొంతవడి యిట్లు చను నా, కాంతలు గద్దములుదాల్చి † క్రాలిరి వేడ్కన్.

౮౪౩

తే. తామరసనేత్ర కేశినితనయుఁ గాంచె, నతఁడ యనమంజుఁ డనఁగ విఖ్యాతిఁదనరె

గద్దసుంబంబు జనియించె † గలికి సుమతి, కందు నఱువదివేపురుకందు లొదవ.

ఉ. దాదులు నేతికుండలను ♦ దచ్చిశుకాండము నుంచి నేర్పు మై
బ్రోది యొనర్చు చుండఁగను ♦ బోయెఁ జామీ బహుకాల; మంత దా
యాదులు ప్రాప్తయాననులు ♦ హరివిహారులు నై; యందు వ్యా
పాదిత బాలకుం డగుచు ♦ వ్రలె నాయసమంజః డుగ్రుఁడై. ౮౪౬

కం. పౌరులబిడ్డల సరయూ, పూరంబుల వైచి వారు ♦ బుటుకున మునుఁగన్
నీరంబులపైఁ దేలఁగఁ, దీరంబుననుండి కనుచుఁ ♦ దెంపరి సగుచున్. ౮౪౭

కం. అనుదిన మిటు పాపావహ, మనక శిశులఁ జంపు సజ్జః నాహితుఁ బాపున్
జనహితుఁడు పురమువలనను, దనయుఁ డనక వెడల నడిచె ♦ ధర్మిష్ఠుం డై. ౮౪౮
కం. అతనినుతుఁ డంశుమంతుఁడు, ఋతవాదియు సర్వలోకహితుఁ డై వెలసెన్
మతియొదవె సగరునకుఁ దాఁ, గ్రతు వొక్కటిచేయ దానికై పని పూనెన్. ౮౪౯

→ సగరుఁ డశ్వమేధము సేయ నిందుఁడు యజ్ఞశ్వ మపహరించుట. ←

కం. సంధ్యా తాండవునకు సాం, బంధ్యము గలధారణీధ్ర, పరిస్థుఁడును నా
వింధ్యావనీధరంబు న, సంధ్యాన్యోన్యేక్షణముల ♦ నజలు సశంబున్. ౮౫౦

కం. ఆరెంటికి నడుమను నవ, నారంభము సేయ యోగ్య ♦ మగుఁ గావున ధా
శ్రీరమణుం డచ్చో సం, భారంబుల నెల్లఁ గూర్చె ♦ మఖ మొనరింపన్. ౮౫౧

కం. అశ్వాధ్వరి మొనరించుచు, సశ్వముబడి సంశుమంతు ♦ సంపిన నపు డా
విశ్వమినుతధానుష్కుఁడు, విశ్వాసము మెఱయఁ జనియె ♦ విపులబలముతోన్.

కం. పవ్వడినంబున మాయ ను, పర్వప్రాగ్రసరుఁ డసురః పవుపున యశ్లే
యార్వంబు నపహరించిన, సర్వోపాధ్యాయు లనిరి ♦ సగరునితోడన్. ౮౫౩

ఉ. కర్తను నిన్నుఁ గైకొనక ♦ కార్యము భంగము సేయఁ గోరి యే
ధూర్తి హరించె వారువము ♦ దోసము, దీన ఘటిల్లుఁ గీడు భూ
భర్తకు నీకు మాకు, నటు ♦ ప్రాప్తిల కుండఁగ నశ్వహస్తసం
హర్తపు నౌచు యజ్ఞమును ♦ సాంతముఁ జేయు నృపాలకాగ్రణీ! ౮౫౪

కం. ఋత్విజ లిటు పల్కిన విని, సశ్వరుఁ డై సగరుఁ డాశ్లేః బాతులఁ ద్రిజగ
జ్జిత్వీరులను నలువదివేల్, సత్యాస్యరుఁ గాంచి పలికె ♦ సంభ్రమ మమరన్. ౮౫౫

→ సగరకుమారు లశ్వమునిమిత్తమై భూమిని ద్రవ్వట. ←

సీ. నుతులార! దివ్య తేజాలు ఋత్విజులు నన్ను, మంత్రనంతపుఁ గ్రతుః తంత్రమునుపఁ
జోరత రాక్షసుల్ ♦ వారువంబును గొని, యేగుటఁ గన నైతి ♦ నీర లెల్ల
జలనిధివలయితః, సర్వసర్వంసహా, చక్రంబు వెడుకుఁడు ♦ సశ్వరముగ
నొక్కొక్కయోజనం ♦ బోలిమై దొంగయు, చూపుఁ జేపడుదాఁక ♦ మరలవలదు

తే. ఋత్విజులు మనుమండును * నేను నిచట, సుండువారము సైంధవ * మొదవుదాఁక
నిది యనుజ్ఞగఁ గొని చనుఁ * డీ రటన్న, హృష్టమానసు లై వారి * లేగి యంత.

తే. యోజనాయామవిస్తార * మొక్కఁడొకఁడ, నాకపాయధశిఖరాభ * నఖరముతను
సుగ్రహాలహంబుల * నుర్వి జీల్పు, దాస జనియించె దున్నహం * జైనరసము.

కం. నీల్గడిచిలువలతుటుముల, యీల్గడిపొలదిండిగముల * యేడుపుటులివుల్
మీల్గడిరక్కసిమూఁకల, మూల్గులు న్గోన * లందు * ముప్పుర మయ్యెన్. ౮౫౮

కం. లఱునదివే లామన యా, యఱునదివేవును ద్రవ్వ * రాబలితలమున్
గఱకుఁడనంబును గొని చిం, దఱనందఱ చేసి రెల్ల * ధరణీతలమున్. ౮౫౯

→ దేవతలు బ్రహ్మతో సగరికమారులవలనిరాయడి విన్నవించుట. ←

కం. డంబున సభారణీధర, జంబూద్వీపంబుఁ ద్రవ్వ * సగరాశ్మజుల
శ్వంబును వెదకఁగఁ జొచ్చిన, నింబటి గంధర్వనాగ * బృందారకులున్. ౮౬౦

సీ. కాంచనగర్భుని * గానంగ నేగి సం, భ్రాంతమనస్కులై * పల్లటిలుచు
నాతనిఁ గని దేవ * భూతలం బెల్లను, సగరాశ్మజులచేత * జక్కఁబడియె
గుఱ్ఱంబుకొఱకు వై * కఱ్ఱలు చేకొని, విఱ్ఱులతో నేల * దొడ్డి వెట్టి
పెక్కురు పెద్ద * బీరంబుఁ బెడఁబాపి, పాతాళతల మెల్ల * బాతు గలఁచి
తే. రితఁడ మామావుదాం గని * యిదిగోవీడె, తురికిజన్నంబుఁ జెటిచిన * దుండగీఁ డ
టంచుఁ జెలఁచేగి సర్వభూ * తాపకులను, బారి సమరుచు నున్నార * భారతీశ.

చం. లనుడుఁ బితామహుం డను మహాభయకంపితనిర్దరాకుల
గని సురనర్మలార! ననఁఖండయుతానని యెల్ల వాసుదే
వునియది, యన్తుహామహుఁడు * పూనుచుఁ గాపిలసాపుఁ దాల్చు మే
దిని, నటు గాన సాగరుల * దీర్పుఁ గ్రుధోగ్రహుతాశనార్పులన్. ౮౬౧

తే. కల్పకల్పంబునందు నీకరణి ధాత్రి, యెల్ల ద్రవ్యగఁ బడు చుండు * నేల వగవి?
నగును నాశంబు నిజము స్వల్పాయు లైన, సగరసుతులకు నంబర * చారులార.

తే. లనిన ముప్పదిమువ్వు రా * ముమరవరులు, వచ్చుత్రోవన పోయిరి * పరునకట్టి
వారివారి నెలవుల క * పార మైన, సంతసం బెడఁ గ్రాల నానగరసుతులు. ౮౬౨

చం. లట మహితాకృటిం బుడమి * సంతయుఁ ద్రవ్వ ప్రదక్షిణంబుగాఁ
జటలతఁ జాట్టి వారునముజాడ గనుంగొనఁ జాల కండ తొ
క్కటిగను జేరి తండ్రి గని * ద్రౌతల మంతయుఁ ద్రవ్వ విక్రమో
ద్భుతసుర ద్రోహికిన్నరులు * భంగపెడఁ వధియించి యెంతయున్. ౮౬౩

ఉ. విఱ్ఱును బల్ల మం చనక * మేదిని యంతయు రోసిరోసి యా
గుఱ్ఱముపొబడిం గనక * గొబ్బున సచ్చిలి మంచు బొక్క గ

న్నెట్టి యొనర్చి చిట్టున మఃహీరమణీరమణుండు పల్కు నా
కుట్టలఁ ద్రవ్వఁ డింక ధరఁ గుట్టపువొంగను దేక నృగ్ధ లై.

౪౬౬

సీ. వత్తురే మరలుఁడీఁ ప్రచ్ఛుఁడీ నర్పింబు, రాకుఁడీ కాగ్యంబుఁ గాకమున్న
యని తండ్రి వల్లినఁ విని యెల్లరును వేగ, మేగి రసాతలఁ మెల్లఁ ద్రవ్వీ
యచ్చో ఏనూపాక్షఁ మనుదిశానాగంబు, నెద్ది పెన్నగమునఁ కుద్ది యగుచు
నుర్విని మోచుచోఁ బర్వదినంబుల, భారభేదంబునుఁ బాపుకొనఁగ
తే. శిరము నణఁకింప దాననఁ ధరచలించు, నట్టియేసుంగు వలగొనిఁ దిట్ట లగుచుఁ
దూర్పు భేదించి వలకడఁ దొఱట వెట్టి, యట నుహస్త మను వేరిహాసిఁ గాంచి.

ఉ. దానిని జుట్టి వచ్చి విసతప్రధమాంగకు లై ప్రతీచిన్
మానక త్రవ్వీ యచ్చటనుఁ క్షౌధర మో యన నొప్పుదాని నా
శానుతనాగముం గనుచుఁ సౌమనసాఖ్యము మ్రొక్కి దాని కీ
శాసనఘాత కేగి సితఁ నామజవర్యము, గాంచి భద్రమున్.

౪౬౮

కం. మంచును బోలుచు సితరుచి, నంచిత మగుదానిఁ గుళలఁ మడుగుచుఁ జని యా
పంచానుష్ఠిదేశను ధర భేదించిరి సమకట్టి రోషఁ దీపితమతు లై.

౪౬౯

↔ సగరకుమారులు కపిలుగోపాగ్నిని భస్మీభూతు లగుట. ↔

ఉ. రాకొమరుల్ మహాబలపరాక్రమశీలురు ద్రవ్వవోట ను
ద్రేకిత వాసుదేవుని సఃసీతపోమయు దేవదేవుని
న్యాయకటయోగశీలుని సఃనాతను నాతనిదాపునందు హే
మాకలితాశ్వముం గనుచుఁ సంతస మందుచుఁ గ్రోధమూర్తు లై.

౪౭౦

చం. నిలు నిలు మోరిచోర! తగునే యిటు జన్నపువారువంబు మ్రు
చ్చిల? మునిముచ్చవై యిచటఁ జేసిన బూమెలు మోసపోదు మే,
తెలియవె సాగరావళులఁ దీరు నె డొంగినయంతమాత్రనే,
పలువ మదీయ ఘోటకముఁ బట్టినీ కింక నేది దిక్కురా.

౪౭౧

కం. జంకక యిటు పల్కినయూ, మంకులఁ గని కపిలమానిఁ మండుచుఁ గినుక
హంకారముఁ గావించిన, బింకము చెడి వారి లైఁ వెలిమిడిప్రోవుల్.

౪౭౨

సీ. లక్కడ సగరుఁడుఁ స్రుక్కుచు నాశ్శలో, బెన్దకాలం బైనఁ బిష్టలెల్ల
రామికి వగచి గాఁరాముమన్ననిఁ జూచి, నాయనా! నీకు లేఁబ్రాయ మైనఁ
గృతవిద్యుఁడవు మఱిఁ కృతహస్తఁడవు మహా, హూరవరుండవుఁ ధీరతాది
సద్గుణంబులఁ బూర్వజనపాలురను బోలు, వాఁడవు గుట్టంబువలతి యెఱిఁగి
తే. పిన్నతండ్రు లదేగలఁ జన్నవారొ, వారిపోబడి యారసిఁ పత్తి! రమ్మ
నీకతంబున జన్నంబుఁ నేను నిష్వహింపఁ గలవాఁడ వేగి నీ వేగి రమ్మ.

౪౭౩

తే. భూమిలోపలఁ గల్గినఁ భూతతతులు, భూరిసత్త్వవిశిష్టముల్ * పురుశరీర
 వంతములు గాన వానినిఁ రావనాథుఁడునుఁగోదండముచుగొనిఁ యరుగవయ్యె.
 కం. మొక్కఁ దగువారి కెల్లను, మొక్కుము విష్ణుంబు సేయుఁ మొఱకుల బలిమిన్
 దక్కగొనుము కదనంబునఁ, జక్కఁగఁ జనుదెమ్ము కార్యఁసాధకుఁ డగుచున్. ౮౭౫

→ అంశుమంతుఁడు యజ్ఞశ్వము వెదకఁ బోవుట. ←

చం. అన వి వి యంశుమంతుఁ డటు * లౌ నని ఖడ్గియు ధన్వి యాచు గ్ర
 క్కనఁ జని పిన్నతంద్రు లిల * ఖాతముచేసినచొప్పు నట్టి భూ
 మిని నడిఁ జొచ్చి యచ్చట నుఁ మేరుసమోరుదిశాగజంబుఁ గ
 న్గొని వలగొంచు వేడఁ దనుఁగుఱుచుచొప్పుఁ బితృవ్యసంస్థితిన్. ౮౭౬
 ఆ. అంశుమత్కులీను * సంశుమంతునిఁ జూచి, దిగ్గజంబు పలికె * దివ్య తేజ!
 యబ్బు నీకుఁ దేజి * గొబ్బున నీవు కృతార్థుఁ డగుచుఁ బురికి * నరుగఁ గలవు.
 తే. అనిన నాపల్కు లాలించి * యచట విడిచి, చనుచు దిగ్గజపంక్తిని * సరవిఁ గాంచి
 యవదిలి నొనర్చి యర్థించె * నశ్వవిధముఁ, బిన్నతంద్రులచొప్పునుఁ బ్రేమవవియు.
 కం. మఖఘోటకముం గొనుచును, సుఖముగ మరలంగఁ గలవు * నుమ్మి నీ వీ
 ముఖముగఁ జను మన నాశేత, మఖవిక్రముఁ డట్ల యరికి * మార్గమునందున్. ౮౭౭
 తే. పిన్నతంద్రులబూచిప్ర * వున్నఁగాంచి, సైఃపఁగారానిదుఃఖాన * సంతపించి
 వా విడిచి యేడ్చె వారల * వధమునకును, జనకదుఃఖంబు సుతునకు * సహ్య మెట్లు?

→ పితృవ్యులకై వగచు సంశుమంతుని గరుడుం దూరార్చుట. ←

ఉ. కన్నుల నీరు జాలుగొన * గన్గదికం గొని మేతమేయు చం
 దున్నహమంబుఁ గాంచి తగ * పూహ యొనర్చి జలక్రియాదులం
 గ్రన్నన దీర్ప రోయఁ గనఁరా దొకఁడేని జలాశయంబు; త
 త్థిన్నత నన్నిచోట్లఁ బరికించుచు దూరమునందు నొక్కఁడన్. ౮౮౧
 చం. కనియెఁ బితృవ్యమాతృలు ఖగప్రకరప్రవరేణ్యుఁ బుణ్య
 వనజనతావగిల్గని సువర్ణసనన్దు సువర్ణ నంత న
 వివేకతనూభవుండు పృథివీవరిచుగ్రునిఁ జూచి పల్కు న
 జ్ఞానుతధీరతా! భువనఁసన్నత మీవధ కుందు మానుమి. ౮౮౨
 ఆ. అప్రమేయుఁ డైనఁహరి కపిలాకృతిఁ, గని మనంగి వీరిఁ * గనిమనంగి
 మనిగఁ జేసె జమ్ము * మహితవిక్రములకు, వగవఁ జన్నె రాజవర్ణితనయ. ౮౮౩
 ఉ. శూరుల కీధరామరనిఁఘాదిత మాన్యులకున్¹ నివాపముల్
 వారిజమిత్రవంశ్య! తగఁవా తగుచారిని నీయ క్లిష్టు ని

¹ గ్రాహ్య బోధమునఁ బచ్చినవారి కన్యత్ర గతులైవు.

స్సారపుసారసాకరముఃసారములం గొని యూయఁ బూస?నీ
హరధరాధరా గ్రతనఃమాంబువులం ఘటియింపు మే లగున్.

౮౮౪

➔ అంశుమంతుని గరుత్మంతుఁడు గంగఁ దేర బోధించుట. ➔

ఉ. పావనశీల! వీరివగుఃభస్మసమూహముమీఁద నాజగ

త్పానని పాతె నేని వఁభావితనారకమార్గ తాచు సం

భావన పొంది నాకమున ః భావన కందనిసౌఖ్యసంతతుల్

వావిరిచేపడక సతము ః వాలఁ గలఱ రటు చేయు పుత్రకా!

౮౮౫

కం.చేవాటునఁ! జరియించెడి,యావారునముం గ్రహించి ః యగుగుము వత్సా

కావింపు తాతజన్మము, వేవే పారంబుముట్ట ః విశ్వం బెఱుంగన్.

౮౮౬

సీ. ఆఖగేంద్రునివాక్యః మాలించి యంశుమంతుఁడు వోయి పురికినిఃదురికిఁగొనుచు

దీక్షితుఁ డై యున్న ః యాక్షితిపాలుని, వీక్షించి నర్పంబు ః విన్నవించె

నైన తేయునిబోధ ః లోనుగాఁగలవట్టు, లంతయు విని న్యథాఃక్రాంతమతిని

సగరుండు మిక్కిలి ః పొగిలి జన్మముఁ దీర్చి, విహితకల్పము యథావిధిగ వంతఁ

తే. దనదుపురిఁ జేరి యాకాశశఙ్ఖునిని ధరిణి, జేరఁ దేరింగ మార్గంబుః సేర కతఁడు

చాలఁ దలపోత ముప్పదిఃవేలయేండ్లు, ధరణిఁ బాలించి దివమున ః కరిగెఁ బిదప.

చం.ప్రకృతిజసంబు లెల్లరును ః రాజుగఁ గోరిరి యంశుమంతు ధా

ర్రికవరు, నాతఁ డాశ్శజ నఃమేయబలుం గనుచుకా దిల్లిపుని

సకలధరిత్రి యాతనిభుజంబుల నిల్చి తపంబు చేసె మై

హికగిరిరాజకూటమున ః కేగి భయంకరినిష్ఠ గంగకై.

౮౮౮

తే.ముప్పదియు రెండువేలేండ్లు ః మొనసి తపము, నలిపి గంగను దేలేక ః స్వర్గ మరిగ

నాపుడమితేడు పిదప దిల్లీన విభుఁడు, తాతలమృతికి దుఃఖఃపరీతమతిని.౮౮౯

కం.నీఁగంగఁ బితలఋణముం, దేఁగం గనుఁ బెట్టఱ గంగఁ ః చిప్పలపై నే

నీఁగంగఁ జేయు పెటో, యీగం గాండములు వారిః కెట్లయ్యెడినో. ౮౯౦

సీ. అనుచుఁ జింతావశుః ః డయి నల్చి పెక్కులఃధ్వరముల నొకమూఁడుఃపడులవేలు

వరముల్ పాలించి ః వసుధను చితరుల, నుగరింపుగఁ జాలుఁనోజ లేక

శ్లోకావిలుం డయి ః నాకలోకముఁ జేరె, నుతు భగీరథు భూమిఃపతిగఁ జేసి

యతఁడు రాజన్వి యై ః హితము నాలోచించి, యనవత్కుఁ డగుటచే ః సఖలధరిణి

తే. యాశ్శసచివాక్రిణులకును ః నప్పగించి, గంగఁ దేరింగఁ బూని గోఃకర్ణమునకు

నరిగి పంచాగ్నిమధ్యంబుఃపండు నిలిచి, నిర్జితేంద్రియుఁ డయి కడుఃనిశ్చిముగ.

➔ భగీరథుఁడు గంగకై తపంబు చేయుట. ➔

ఉ. వర్షము లొక్కవేయి యసఃవారితవిశ్రముఁ డూర్ధ్వబాహుఁ డై

వర్షము గాలి నాక, కొని ః వన్యములన్ నేని ఒక్కతేన, సో

త్కన్వతపంబు సేయఁగను * దద్దయుఁ దా నెవ మెచ్చుచుం జతు

శ్రీస్తుఁడు నిర్జర్జితతి * చెంతలఁ గొల్వఁగ నచ్చి యిట్లనున్.

౪౯౨

శా.నత్సా! లెమ్ము భగీరథా! పరముల * న్వాంఛింపుమా నీదుని

మ్ముత్సాతుల్యతపస్సమాధి కెన మెచ్చున్ వచ్చె నం చన్న నా

సత్సేజస్యధనుండు లేచి విచికిత్సాదూరుఁడై చూచి భా

స్వత్సైవర్ణశరీరు హస్తపుటముల్ * సంధించి తా నొదాన్.

౪౯౩

తోటకము. జగదీశ్వర నాకుఁ బ్రసన్నుఁడవే, నొగి నాతపమున్ ఫలఁయుక్తము యేన్

సగరాత్తజ లంకలు * నావలనన్, వగ దీఱఁగఁగాంత్తు నిఁవాపములన్.

కం.హైమవతీజలములఁ బ్రపితామహభసితములఁ దడుపఁ * దా రరుగఁగ స్వ

రూఢికి; వంశము నిలువం,గా మహి సుతు లొదవ వరముఁ * గరుఁకింపు మనన్.

కం.దుర్ధర్ష! యట్ల యగు నా,స్వస్థని దివినుండి వడఁగ * త్స్థైర్యమునకున్

దుర్ధరము గాన వేడుమ, యధేందుకిరీటు; నోపఁ * డన్యుఁడు హైవన్.

౪౯౬

కం.లని యిట్లు పల్కి యారా,జనకున్ మఱి నాకనదని * జూచి సతీ యీ

యనఘునికోకిల దీర్పుమ, యని యంతర్ధాన మయ్యె * నమరులతోడన్.

౪౯౭

కం.ఈవిధి విధి పల్కి తిరో, భావంబును బొందఁ దనదుఃభావమున హరున్

భావించి బొటనఁజేల్చి, సుధానరుఁ డిల మోపి యేడు * తప మొనరించెన్.

౪౯౮

ఉ. బాహులు మీఁది కెత్తుకొని * పట్టాక యింతయు లేకయుం బ్రుష్

ద్వాహము భోజనంబుగను * స్థామిపుష్పాలిక నిట్ట నిల్చి యా

యాహతలక్షణుండు మదఃనారిని గొల్పి సహర్షి శంబు గో

వాహనుఁ డేగి యాధరణిఃపల్లభునిం గని పల్కుఁ గూర్చితోన్.

౪౯౯

సీ. ప్రీతుండ నైతి నో,నృపతికులారణి, శిరమున నహియింతు * సురసరిత్తు

నని పల్కి నంతనే * యాకాశవాహిని, గర్విసముద్రైకఃగరిమఁ దలఁచె

నోపు నే నాదునాఁటోపంబు నీతఁడు, వీనిని గొని యేగుఁదాన నిపుడ

సాతాశమున కని * భయహాసంబున, దుస్సహవేగంబు * తోరముగను

తే. బాఱుదెంచెడిమిన్నేటిఃపటిమఁ, జూచి, దానిగర్వం బెఱింగి భావానివిభుఁడు

గోపసంరంభమూర్తి యై * హుపు మాపఁ, దలఁచె నంత హిమావనీఃధరినిభంబు.

→ గంగ రుద్రజటాజూటంబునఁ దిరుగుడు పడుట. ←

కం.రుద్రజటాఃపావ్నిమును, హస్తంబుగఁ జొచ్చి వెలికి * గాఁ జాలక య

క్షుద్రంబుగ భ్రమియించు చు, సద్రసమును బొందె గంగ * బహుసత్సరముల్.

కం.చొచ్చుటయె కాని వెలికిని, నచ్చుట లే కున్నఁ జూచి * వసుధావళి పెం

పచ్చుపడం దప మొనరిచె, సచ్చరితా' శివునిఁ గూర్చి * సదమలనిష్ఠున్.

౯౦౨

స. వాసికి మెచ్చి భవానీధవుఁడు గంగ, జడలగుంపు లొకింత ♦ నడలఁ బుచ్చి
 బిందుసరోవరింబందుఁ దా విడువఁగ, నేమపాయలుగాఁగ ♦ నేలు పాతె
 వ్లాదిని పావని ♦ యనఁగను నళిని నాఁ, బాయలు దూర్పుగఁ ♦ బాఱఁ జొచ్చె
 బడమటిదెనగాఁగఁ ♦ బాహుమాండునుచఱ్ఱు, వన సీతయన సింధు ♦ పనఁగ నెగడి
 తే. యందు నేడపవాలు పుట్టించె నృపతి
 నామహాతేజఁ డొక్కఁడొక్కరిన మెక్కి
 ముందు చన మింట గంగ యాశ్రయంగనంబు
 వెనుకఁ జనె భూమి నుత్తియింధ ♦ విబుధగణము.

కం అచ్చమృతి దివివలనక, విచ్చిల్లని బాంధవ పొంది ♦ విశ్వేశుజటక
గచ్చపటచగయ్యకి స,విచ్చిన్నముగాఁగ గంగ ♦ సృణిం బాటన్. ౯౦౪

ఉ. అంతట దేవమాని నుని ముక్షరకుల్ గెఁ సంభ్రమంబునక
దంతితురంగసంఘములుఁ ♦ దారు మహానగరోపమానయో
నాంతరీప్సలు న్నిలిచి ♦ యబ్బర ముబ్బతిలింగ సంబరా
భస్మంతరసీమ శైలితనఁ మాసతనంబును గాంచి రెంతయున్.

కం.క్షేత్రానికి డిగునురతతలో, ద్యుతి మెరిసెడి తద్వీభూషణోత్కరములలో
గతలోయ మగుగగనము, శతభాస్కరయుతమసంగం సంతోభించెన్. ౯౦౬

కం. చంచళశృంగీపన్నగ, సంచయగురుశింశుమారశసంహతితో రా
ణించె వియత్తూ మపూమ, చంచలనను నిండి యున్నచంగము దోచన్. ౯౦౭

కం.నదియురవడి నలుగడలం, జెవరిన వెలినురుగుతోడిఁ జెలు వలరె సిత
 చ్చునతతితోఁ గూడినశా,రవనీరవముల నభంబు ఁ రాఁచిచు గతిన్. ౯౦౮

ఉ. ఒక్కొక్కచోట తాఁగ యన ♦ నుద్దవిడిం బరువెట్టి, నొక్కచోట ✓
 జక్క గభీరత న్నడుచు ♦ సాధియటల్, మఱి భోగినీగతిన్
 మిక్కిలి వక్రమార్గ యగు, మిగ్గున నద్దకియట్లు గంతులన్
 నొక్కటలాడు, నొక్కయెడ ♦ బోంచు నితంబిని యటు మందతన్. ౯౦౯

కం పాత్రాశీనీరును నెదురై, పాత్రాశీనీరుంబుఁ దాఁడి * పై కెగిరి పడుకొ
మీఱిసనిరి నడుమను రా, వీటిఁడి దా మికిలిపడెడి * నిన్న మెరుఁ దోఁడన్. ౯౦౦

కం. శ్రష్టం బై హరుకిరముచ, శ్రష్టం బై సురూ భూమిః శ్రాగమునందు
విషవముల వెల సెను నది, కహాకాహవహాకం బయి యీది. ౯౧౧

ఉ. దేవఋషుల్ సురల్ ననుమఃప్రీతౌవాసుః వాద్ధి రంజఃఖం
బ్రాహ్మణ మిజాబంబు హృత్తమనఃసంపత్తం బటంచు,సం

దావల ఘోరశాపహతు ధై దివి నుండి ధరిత్రఁ గూలు నా
దేవతల్లఁ గ్రుంకు లిడి ధివ్యతఁ గాంచి రహస్తదోషు లై.

౯౧౨

చం.ధరిణిజనంబు గ్రుంకి విగతశ్రమ మై చెలువారె, సంత నా
యరుణకులావతంసముశఁతాంగము ముందుగఁ బోవ గంగ యా
యరవము వెంట నంట ధి ససురామరకిన్నర యక్షపాళులా
సురధుని వెంబడించె; జనుఁచో నది జహ్నునియజ్ఞవాటమున్.

౯౧౩

↔ జహ్నుముని గంగాజలంబుల నెల్లఁ ద్రావుట. ↔

ఉ. ముంచె నిజంబుపూరముల ధి ముంచిన నాముని దానిగర్వ మూ
హించి సరోషుఁడై జలము ధి నెల్లను ద్రావ నిమేషమాత్రఁ, బూ
జించుచు నమ్మహామహు సఁశేషమునీశునరేశులెల్ల న
భ్యంచితరీతి నీదునుతఁయన్ ప్రథ గాంచును వీడు మం చనన్.

౯౧౪

తే. దాన సంతుష్టి చెంది యత్తపసియవుడు, వీరులను దానిఁ బోవీడె ధి విస్తయముగ
దాన జహ్నునినుత యనితరణికులుఁడ, జహ్నువియనంగఁబరఁగెనీఁసారతటిని.

ఉ. అంత మఱి భగీరథరథానుగ యై మినువాఁక యాఁక లే
కెంతయు నభిఁ జొచ్చి తడఁభీష్మితనీధికి లేలిహాసలో
కాంతముఁ దూటి యూరివికులగ్రాణితాతలబూదిమీఁద నే
కాంతము పాళి వారు హతఃక్లమ లై దివి కెగి రందఱున్.

౯౧౬

↔ భగీరథునకు బ్రహ్మ ప్రత్యక్షమగుట. ↔

ఉ. అంచితరీతి నాన్యపలి ధి యట్టులు గాంగర్పురంబు వె న్మోనన్
సంచితసాధుకీర్తు లగుఁసాగరు లెల్లరు భస్మనాత్మృతిన్
గాంచినచోటి కేగి గతిఁగాననివారలబూదిరాసులన్
ముంచినఁ జక్క వచ్చి స్పృశముఖ్యునిఁ గాంచి విరించి యి ట్లనున్.

౯౧౮

సీ. రాకేంద్ర! సగరతఃసూబాతు లఱునది, వేపు రిప్పుడు దేవభావ మంది
త్రిదివంబు ప్రాపించి ధి రుద్రుని నీరంబు, లెంతదాఁక రహించు ధి సంతదాఁక
వాగును దివ్య లై ధి సౌరాలయంబున, నుండంగఁ గలరు; భూమండలమున
గంగ నీకూఁతు రింనంగ విభ్రాంత యహ, నీవేరఁ బరఁగును ధి నేడుమొదలు

తే. దేవతటినియు గంగ నాఁ ధి ద్రివధగ యన

వెండి భాగీరథి యనంగ ధి వినుతిఁ గాంచి

మూఁడుపేరులఁ, బాఱుట ధి మూఁడుమార్గ

ములను ద్రివధగ యనుపేరు ధి మొనసి యుండు.

౯౧౯

- ఉ. తాతల కెల్ల నీ వ్రనకదానము లిచ్చటఁ జేసి నీప్రతి
జ్ఞాతము దీర్చు కొమ్మతియశస్వీయు నుత్తమధర్మ నీదుము
తాతయు గంగఁ దేరి మును ధాను సమగ్గుడు గాఁడు గాదె నీ
తాతగుసంశుమంతుఁడు వృధాశ్రమ మొండె బ్రతిష్ఠ దీర్చుగన్. ౯౦౯
- సీ. భూపతీంద్రుండు దిలీపుఁడు మేటిరాజరియు దేనమహర్షి సముఁడు
నీతండ్రి తపమున ధాతోడఁ బురించు, క్షుద్రధర్ముండు పవిత్రక్షీర్తి
యట్టివాఁడును గట్టుపట్టిని నేలపై, బాఠింప లేక తాఁ దీటి బోయెఁ
గొఱ లేక ప్రతిసను నెఱవేర్చి నిర్మలక్షీర్తి వైతివి పుణ్యముఁగ్గి పవర
ఆ. యననరతము దాన ధాడంగఁ దగుగంగ, నీటిలోన నాడి నీవు మిగుల
శుచివి గమ్ము పుణ్యనిచయఫలంబును, బొందవయ్య రాజ యిందు తేజ. ౯౧౦
- ఉ. తాతల కెల్ల నీ వ్రనకదానము లిమ్ము, పురింబుఁ బొమ్ము, సం
ప్రీతిని నేను బోయెద నభీష్టగతిం ద్రిదివంబుఁ జేరఁగా
నాతతమంగళం బగుత మంచు వచించి, నిశేచ్ఛ సత్యమున్
ధాతయుఁ బోవఁగా, నృపతి తిర్పణముల్ పొనరించి గంగలోన్. ౯౧౧
- కం. తనదుపురంబునకుం జని, తనరాజ్యశ్రీని బూస ధరణిజనంబుల్
వనట దొఱంగుడు ముదముం, గని యతిసంపదలఁ దేలె గతసంజ్వరతన్. ౯౧౨
- ఆ. గంగచరిత మెల్లఁ గాకుత్స్థకులచంద్ర, యానుభూష్టి బలుకు టయ్యె నీకు
మేలు గలుగుఁ గాక మిగలె సంధ్యావేళ, గంగ యిలకు దిగినకథను వినిన.

↔ గంగామాహాశ్మకథనము. ↔

- సీ. విశ్వకాములకును ధిశ్శంబు ఘటియించు, గ్రీతికాములకును గ్రీతి నిచ్చు
నాయువుఁ గోరి దీర్ఘాయువుఁ బొందించు, సుతులను గోరిన సుతుల నొనఁగు
స్వర్గంబుఁ గోరిన స్వర్గంబును సయించు, చితరుల కెల్ల దాఁ ప్రీతి నిడును
దైవతకోటులు దనిసెడు నిద్దాన, బ్రాహ్మక్షత్రియవైశ్య లితర
తే. జాతులం దెవ్వ రైనను శ్రద్ధ పూని, వినడివారును గథ వినిపించువారు
సర్వసావంబులను బాసి సర్వకానుములను నాయువుఁ గీరియుఁ బొందఁ గలరు.
కం. కాశీకువాక్యములను విని, దాశరథి నితాంతహర్షితస్వాంతం దై
వేశలవనసంబులఁ ద్రిది, వేశనిభా! వినిన భవదుదీరితకథలన్. ౯౧౩
- ఉ. లచ్చెరువయ్యె మా కనుచు నానిశ యెల్లను దమ్ముతోడ నా
సచ్చరితుండు పల్కినప్రశస్తకథ న్నదిలోఁ దలంచుచు
నైచ్చుచుఁ బూర్వనికటము నీరజమిశ్రుఁ డలంకరింపఁగా¹
బొచ్చెము లేనిభక్తి నతిపూర్వముగాఁ గృతకన్య నిట్లుచున్. ౯౧౪

- ఉ. లేయి భవత్కృణుమనఃశ్రీనిమేషమునట్లు వోయె; నీ
వీయెడ నుంట దా రెడిగి యిద్దసుఖానన మొనయోడి నీ
కై యిచ్చు ప్య లైసముసిహితకగర్భలు పంచి రోమహా
మయగుగా! వెనం జనునఁమే తరియించి సుపుణ్యజాహ్నువీస. ౯౨౭
- కం. ఆరాకొమరునివచనము, గారామున విని తరించి యిద్దముడు న
ద్భూరమణ కుమారులతో, నాముపితతితో నుద్దృఢావని దిగియెన్. ౯౨౮
- కం. సాలంబుల ధిక్ష్మతకుల, శైలంబుల సౌధకోటిజాలంబులను
జ్జాలంబుల సుసహితర, నాలంబుల దివిని నగువిశాలానగరిన్. ౯౨౯
- శ్రీరాములు విశ్వామిత్రుని విశాలానగరవృత్తాంత మడుగుట. →
- ఉ. రాముని లక్షణం గలసి యాముని వే చొర రాచపట్టి తా
నామహానీయుఁ గాంచి మహితాశ్చక్! యిప్పురి యేలురా జెనం
డో మఱి వానింశ మెగియో? యని ప్రశ్న మొనర్చి నాయనం
ప్రేమ దలిర్పఁ గాంచి ముసిహేలుపుత్రుడు వచించుఁ దత్కథన్. ౯౩౦
- మ. వినుమా రాఘవ! ముక్ గృతంబున మహావీరోశ్మముల్ దైత్యుల
ఘనశౌర్యుల్ బహుగర్భకన్ధిరతిం యెలంగ నాదిత్యుల
మన మిం కెట్లు లోకో సిరామయుల మై యగ్ర్యశృముం బాయుచు
స్తన నొ నిర్దుభావ మూని యనుచు యాభించి వారాశ్మలన్. ౯౩౧
- కం. కలశపయోధనిఁ జటికిసఁ, గలుగును ను నాండు వారు యిష్టముగాఁ బె
న్నల మందర మహి వాసుకిఁ, జలకుండ్రామగ ఘటించి యిలుకుచు నుండన్. ౯౩౨
- మ. ఒకవేదస్థూముల్ చనంగి ఘటిరా యజ్ఞంబుగా డ్వేష మో
ర్విక తాఁ గ్రక్కి తటస్థ మోశిలల సంస్థానదప్తము లేమయఁగా
వికటిభూత శిలాప్రభుత మయి యాఘటిలోహహాహల
ప్రకటద్వేషము నామరామరిభువిన్ యిష్టముఁ గావించెనన్. ౯౩౩
- ఉ. అంత నితాంతతాపకరి యెనహాలాహలము స్థగించి న
కాంక్షపుభక్తి దేవతం యిక్కున దేవవిభు న్నగర్భజ
కాంక్షుని బహి పాహి ప్రజగత్పరిరక్షణశీల యంచు న
త్యంతము వేడి వారిలకు యిష్టాధిపతిఁ డయ్యె నీమోక్షున్. ౯౩౪
- ఉ. అంతట శంఖచక్రిధిని యెఱివారి చోది ప్రసూలిఁ గాంచి యు
క్తింత స్థితంబు దోచు పింఛోశ్వరి! వేల్పులు గ్రచ్చు బుట్టె ను
ద్దాంతపింఛు తొడ్దొలుత యెవతకోటయి బెద్ద హేటన
తాన్వోమునన్ గ్రహింపు మిది యెవరి మందగ నన్రపూజనన్. ౯౩౫

శివుడు హాలాహలమును త్రొంగుట

తే. ఇటులునచియించి హరియుఁ దా † నేగె నంత, సుఖము వెఱపును గనిసిరి † చరునిపలుకు
వినికరంబునఁగొనియు గ్రుఱిషము హల, హలముఁ దా † పుష్కమునరించె † హరుఁడతీల.

మత్స్యకోకిలము. ఆహరించి విషంబు నిట్లు పుఠారారి యేగిన దేవతల్

మోహరించి ముటికొ మధింపఁగ † మున్నె గొండ్ల † యోనిధి

బాహి యంచు నుతించి రింతటఁ † బంకజాక్షిని నీజగ

దూవ్యహరక్షకు నందు మాకును † బూట వీవ కదా హరీ. ౯౩౭

కం.మునిఁగినకొండను మీఁదికిఁ, గొని రిమ్ము మహాశ్ర నిమ్నఁ † గొలిచెడివారల్

గను చుండఁ గాతీయలు నీవును జూచుచు నుండె యనిన † భవనాత్మకుఁడన్.

కం.కరమును గిరికొన మోపుచుఁ, దరికొండను మోసి యుదధిఁ † దనవీపునయి

సురలందుఁ దాను నొకఁడై, పురుషోత్తముఁ డమృతమథనముం గావించెన్.

క్షీరసముద్రమున ధన్వంతరి లోనగువారువయించుట.

కం.తిరముగ నిటు వేయేడులు, జరగినఁ దొలుగొల్త నందు † జని¹ గనె ధన్వం

తరి దండకమండలువులు, ధరియించి త్రిజన్మ² డగును † దైవతతతికిన్. ౯౪౦

కం.అప్పులు మధింప వానను, నుచ్చిత్ర³ లెక రిసము దాన † నుశ్చన మై రిం

పోవుమిటారులు సాగసుం,దిప్పులు సుస్థిరన లనఁగ † గిక్కులు వెలుగన్. ౯౪౧

కం.అచ్చర లటువదికోటులు, సచ్చరితా వారికిఁ బరిచారిక లెన్నె

వచ్చునె యెందఱో; యసురవి,యచ్చరులు గ్రహింపఁగై † యాయంగనలన్.

కం.కావున స్థలి నాక్రొం,బూవుంబోడుల నెవండుఁ † బూనమిఁ గొన రా

మా! వారలు సామాన్యా,⁴భావంబున వెలయు చుండు † పడవుంజెలు లై.

కం.వరుఁబసికొఁతురు వారుణి, సుర పేరి గ్రహీత నరసి † చూచుచు బుట్టె

బరికింపరై యసురులు, తరుణిని గైకొనిరి సురలు † తాశ్చర్యమునన్. ౯౪౪

కం.సుర నొల్లమి దితిపుత్రు లసుర లైరి; పరిగ్రహించి † సుర నదితినుతుల్

సుర లగుచును హృష్టాంతగ్గ,కరణంబుల నొప్పి రిపుడు † గగ్గురుపాడువన్. ౯౪౫

తే. అవల నుచ్చైశ్రవం బనుఁహయము పుట్టె,గొస్తుభం బనురిత్తుంబు † గలిగెఁబిదవ

వెండి నుత్తమ మమృతంబు † వెడలిపచ్చె, జలధ నది వారివంశంబునమయఁ జేసె.

చం.అది యెటు లన్న నాసుధకుఁడై యొకట యల రాక్షసాసురుల్

ప్రిదులక వేల్పులం దొడరి † పెందురిముకొ ముటియింప వారిలో

గుదిగొని రెండువాఁగులను † గూలిరి లెక్కకు మిక్కుటంబుగాఁ,

ద్రిడశులపక్ష మూని హరి † తెప్పనఁ దా హరియించెఁ డెత్తిగన్. ౯౪౭

¹ జని = పుట్టి. ² త్రిజన్మ = త్రిజన్మ. ³ సుచ్చిత్ర = చిత్ర.

కం. మోహపమామును ననురుల, మోహింపగఁ జేసి యెదురుఁముఁకలఁ గూల్చె-
న్నహంబు నెఱపి విబుధఃపూహంబున కిచ్చె నమృతఁ ముల్లం బలరిన్. ౯౪౮
కం. ఘోరాహవరంగంబునఁ, గ్రూరానురకోటిఁ దునిమి ఁ చూతుంబుగఁ బా-
కారి స్వరాజ్యము నేలె స, చారణముపిదైవతంబు ఁ సంతోషపపన్. ౯౪౯

→ దితి యింద్రునిఁ జంపుకొడుకునకై వ్రత మనుషించుట. →

చం. కొడుకులపాటుఁ గాంచి దితి ఁ కూరినదగ్గఱముచే విషణ్ణయై
మిడుకుచు భర్త కశ్యపునఁమీసముఁ జేరి సబాష్పనేత్ర నా
కడుపును నీకుమారకులె ఁ కాల్చిరి చు మ్మిటు నాథ! యింక నే
వడువున నోర్పుదానఁ బగఁ బాపునుతుండు జనింపఁ దేనియన్. ౯౫౦

కం. పాకారిఁ జంపువుత్తుండు, నాకడుపునఁ బుట్టఁగల్గినం బగదీటున్
నా కట్టినుతు నొసంగుము, చేకొనుమా మనవి తపము ఁ చేసెద ననుచున్. ౯౫౧

సీ. అతిదుగ్గఱతాత్త యాఁదితిఁ గని యిట్లనుఁ, గశ్యపుఁ డట్లగుఁ ఁ గాక నీవు
నిండువేయేడు లఁఖండతపంబున, నాపల్కురీతి నొనర్చెదేని
శక్రునిఁ జంపుపఁరాక్రమవంతునిఁ, దైలోక్యభర్తఁ బుత్రకునిఁ గనెద
వని యామె యుదరంబుఁ ఁ దనకేల స్పృశియించి, శుభ మగు నీకు నోనుందరాంగి

తే యనుచు వదియించి యతఁ డేగ ఁ వనమునకును

దితియు ముద మంది యొనరించె ఁ దీర్ఘతపముఁ

దాఁ గుశప్లవనంబున ఁ దారుణముగ

శక్రుఁ డామెకుఁ బరిచర్యఁ సలుప వచ్చె.

౯౫౨

ఉ. నీతి యొకింత దప్పక విఁసీతుండు నై గురుభక్తియైకే ద
న్మాతకు సేన సేయుఁ, దరుఁణంబును దప్పుఁగనీక సత్ఫల
వ్రాతము దర్శలున్ సమిధఁసర్గము లోనుగ నెల్లవస్తువుల్
ప్రీతిగఁ దెచ్చి యిచ్చు, మఱి ఁ వీవన వీడు శ్రమంబు దీఱఁగన్. ౯౫౩

చం. బడలినవేళఁ గాల్చినుకు, ఁ భామిని యెయ్యది చెప్ప జాగు లే
కెడ వినుమాల కద్ది ఘటియించు, నిటుల్ పరిచర్య సేయఁ గాఁ
గడచె దశాబ్దకంబుకొఱఁగా నొకవేసమ¹, లంతఁ దృప్తయై
కొడుకును జూచి వల్క నుమఁకోమల ప్రీతమనోంబుజాతయై. ౯౫౪

ఉ. వేడఁగ నీదుతం డిఁ బృథివీధరశాసన! యొక్కపుత్రు వే
యేడులు నిష్ఠ నీవ్రతము ఁ నే నొసరింపగఁ గల్గు నంచనన్,
మూఁడుజగంబుల నిన్ను నఁమోఘబలంబున గల్ప శక్త మా
జూడియు నాకుఁ గల్గె, ననుఁజం గనుఁగొందువు నిష్ఠ నిండినన్. ౯౫౫

చం. వెఱవకుమయ్య నీకొఱకు ♦ వేయివిధంబుల నైనఁ జేప్పి యే
 కొఱఁతయు నీకు లేనిగతిఁ ♦ గూర్చినుతుఁ నవరించుదాన, ని
 ద్దఱు నొకటై జగంబులను ♦ దద్దయుఁ బ్రోవుఁడు, నిన్ను భద్రము
 బ్బొఱయు నటంచు నాడుచును ♦ దొయ్యలి యానడిపూట నెండకున్. ౯౫౬
 ఉ. ముమ్మర మైననిద్ర దను ♦ ముంచిన మైచుట పొంది పాదదే
 శమ్మున ప్రేల వెండ్రుకలు ♦ సాధ్వి శిరిగ్గళితాంఘ్రిభాగ యై
 యిమ్ముగ నుంటఁ గాంచి హసింపుచి ముదంబున లోనఁ జొచ్చి గ
 ర్భమ్మును నేడుతున్కలుగ ♦ వజ్రహతిఁ హరి ద్రుంచె, ద్రుంచినన్. ౯౫౭

←→ ఇంద్రుఁడు దితిగర్భమున నున్న పిండంబును ఖండించుట. ←→

ఉ. మానక యేడ్వఁ బిండములు ♦ మా రుద¹ మా రుద యంచుఁ ద్రుంప శా
 చానయు నిద్ర మేలుకని ♦ చంపకు చంపకు మందుఁ బల్కినన్ ✓
 మానుచు మాతృవాక్యగరిమంబున నజ్రముఁ గేలఁ బూని యా
 మానినిపాదసీమ శతఃపన్యఁడు వ్రాలి వచించె నీగతిన్. ౯౫౮
 శా.తల్లీ! నే నసరాధి నిక్క మిది తుంతవృంధ మన్నింపుమీ
 యల్లీలన్ నిదురింప నీ వశుచి నై ♦ యంఘ్రిద్వయి స్తూర్ధజ
 మ్ముల్లీల న్నటియింప నిమ్ము గని నీ ♦ పుత్రుఁ బిహజ్జోంతుకన్
 బెల్లొల్యంబున నేడుతున్కలుగ నే ♦ భేదించితిం జమ్మనన్. ౯౫౯

←→ సప్తమరుత్తులయత్పత్తి. ←→

తే. తనదుగర్భ మిగలి నేడు ♦ తునుకలైనఁ, బాల శోకించి మిగుల నజయ్యుఁడైన
 బలవిరోధిని వీక్షించి ♦ పలికెదితియు, సానునయవాక్యముల నిట్లు ♦ లంబుజాక్ష.
 ఉ. దోసము లేదు నీవలన ♦ దోసము నాయది యాట భూమిభృ
 చ్ఛాసన సప్తభాభిరగఁ ♦ జల్పఁగఁ గల్గితి వీవు గర్భమున్ ✓
 రోస మదేల నా కింక, మరుత్తులు నేడ్వరు నేలుభూములన్
 వాసిగ వీరిపాలనము ♦ వర్తిలఁ జేయుము నాకుఁ బ్రీతిగన్. ౯౬౦
 కం. నాకొడు లేడ్వరును ది, వ్యాకృతు లై నీవు పిలిచి ♦ నలు మారుతు లన్
 ప్రాకటనామంబున వా, తాకృతిఁ జరియించు వార ♦ లాకనమందున్. ✓ ౯౬౧
 ఆ. ఒకఁడు బ్రహ్మలోక ♦ మొకఁడింద్రలోకంబు, నొకఁడు వాయు వనఁగఁనుడుఁడభంబు
 నొంది మలయువార ♦ లున్ననల్వరు² నాల్గు, దెసల యుష్మదాజ్ఞఁ ♦ దిరుగువారు. ✓
 కం. కొంజక యిటు నలుపు మనం, బ్రాంజలి యై తల్లిఁ జూచి ♦ యన నింద్రుం డో
 రంజితసుజనా! సత్య మ, గుం జూవె యి డెల్ల శంక ♦ గూర్చుకు మదిలోన్. ౯౬౨

¹ మారుద = ఏడువలదు.

² లన్న నల్వరు = తిక్కన నలుగురు.

కం. అని తల్లియుఁ గొడుకుఁ దపో, ననమున నీరీతి నమయఁపడి సంతృప్తిం
జనిసి దింబున కని లాది, వినినారము మున్ను దివ్యఃపిథవా రామా! ౯౬౫

←→ శ్రీరాములకు విశ్వవిమత్రుఁడు విశాలాదేశ పృథ్వాంతంబుఁ దెలుపుట. ←→

కం. ఈ దేశము శక్రుఁడు మున్నాదితికిని సేవ చేసి యిట్టిది వినుమా

భూదయితుం డిహ్వాకుం, డావృతిని నలంబుసాఖ్య యందుం గనియెన్. ౯౬౬

సీ. పరమధార్మికక్షీర్ణిఁ యిరుగువిశాలుని, నతఁ డిటఁ గట్టించె యయ్య దీని

ననుభ విశాల నాఁ వజ్రలు నియ్యదియు విశాలునుతుఁడు హేమఁచంద్రుఁ డయ్యె

నన్దుహృతశాలిఁ మూర్తజండు సుచంద్రుఁ, డతనికిఁబుట్టె ధూమాశ్రువఁడనఁగ

నాతని తనయుఁ డె యలరె స్పంజయుఁడతఁ, త్రనయుఁడు సహదేవఁమనుజనాథుఁ

తే. డతని కులచక్రండు కుశాశ్రవఁ డయ్యె, నతనినుతుఁ డయ్యె సోమదఁష్టాఖ్యవృషతి

సోమదఁష్టవ కువయించె యూరవరుఁడు, వినుతగుణుఁడు కకుత్స్థపృథ్వీవిభుండు.

కం. ఆశనినుతుఁ డగునునుతియె, యీతరుణము నందు దీని యేలెడి; నిహ్వ

కావృతతనయ నీన్రుచతుఁబు, పూతమతులు ధర్మతులుఁ యీ బారి దీర్ఘాయుల్. ౯౬౭

మ. మన మీ రే¹ యిట నిల్చి సౌఖ్యముగ గామా! తేపు వేవంగ² నే

జనకుం జూత మటంచు నుండునెవ విశ్వమిత్రఃసూనీశురా

కను నైశాలింఁ డైనయానుమతి యాకర్ణించి వే నచ్చి య

మ్మనివయ్య విహితోపచారవిధులం యూజించి తా మ్రొక్కుచున్. ౯౬౮

కం. ధన్యుఁడ నైతిని మునిరాజన్యా! మదేశ మీవు యచనుదేర సనా

మాన్యధవర్తర్పనమున, ధన్యులు నాకంటె లేరు యతఁడని ననుచున్. ౯౬౯

←→ సుమతివిశ్వమిత్రుల సంభాషణము. ←→

కం. కుశికసుతుండును సుమతియుఁ, గుశలప్రశ్నంబు చేసి యీమ రగుతమి నా

దశరథనుతులను గనుచుఁ గ్రివశ వల్లభనిభుఁడు గాధితనయున కనియెన్. ౯౭౦

సీ. ఏవార లుచ్య గాఢేనపరాక్రముల్, వారణసంచాన్యఃపరమగతులు

వీరులు శాస్త్రవిద్యధనంకాశులు, జూజూతలోచనుల్ యననమతులు

కరివారుసూరితఃసూచిధారులు, నాశ్వినేయసమాసఃహరితనులు

లోలకరించుచు నున్న యీమిత్రమువార, లిచ్చమై దివినుండియిలకు దిగిన

తే. యన్యుగభోజనులట్లు యీమిత్రులవారు, మఱియు నింగితచేష్టాప్రమాణములను

నొక్కరీతిని నున్నవా యీమిత్రులు గ, వేడెదను జెప్పవే వీరివిధమునల్ల. ౯౭౧

ఉ. ఏటికి నీబడి³ మనుజు యెన్నఁడు స్రుమరరాని యట్టిఘో

రాటవిఁ బాదచారు లయి యీయధముల్ ధరియించి యెట్టు లి

పాట ముసీంర! వచ్చిరి తుపాకరసూర్యులు మిన్నువోలె నీ
వాటి వెలుంగఁ జేసెన రథవారణవిక్రము లేరిపుత్రు లో?

౯౨౩

కం. అనునావాక్యములను విని, ముని సిద్ధాశ్రమనివాసమును రాక్షసులఁ
దురుముట లోనగుచరితం, బును సర్వము వినిచె సుమతిభూపతి కలమిన్. ౯౨౪

చం. కుశికతనూజవాక్యములకుం బరమం బగుమోడ మంది యీ
దశరథరాజపుత్రుల నుదారబలాశ్వుల సత్రియాశ్వులం
బ్రశమితవైరి యానుమతి ధాగ్య మటంచును బూజ సత్వి, దావ్
దశతనుసంశభాతులు ముఁదంబున దాని గ్రహించి కూరిమిన్.

౯౨౫

ఉ. ప్రాకటలీల నాపురిని ధాతిరి యొక్కటి వుచ్చి వేషకఁ
వేకున¹ లేచి తల్లి మునిబృందముతో మిథిలం గనంగ, న
స్తోకము దానిసాంపుఁ గని ధాక్కి మునీశులు మేలుమే లనఁ
శ్రీకరశీలి చూచి పుఁచేయన నాశ్రమతుల్య బేశమున్.

౯౨౬

←→ గౌతమాశ్రమవృత్తాంతప్రారంభము. ←→

ఉ. ఎవ్వరి యాశ్రమం బిది? యి ధాటికి నిర్జన మయ్యె రియ్య మై?
యవిధ మెల్లఁ జెప్పు మని ధాకుశికాశ్లాఙ వేడ మేలు మే
లివ్వన మిట్ట లాటకును ధాతువుఁ జెప్పెన విన్న రాఘవా!
యవ్వనజాననాభుడు మహాత్ముడు గౌతముఁ డుండె మున్నిటన్.

౯౨౭

శా. రామా! యాతఁ డహల్యఁ గూడి పలువఁస్సింబుల్ తపం బుండ, సు
క్రముం డొక్కడ సందు గాంచి, సతిఁ జేరి వచ్చి యామానియ,
ట్లామోదంబున దానిఁ గాంచి జలజాస్యా! మనధప్రేరిత
వ్యామోహాత్ములు కార లే ఋతుప్రతీక్షాశక్తు; ల క్లాటచేన్.

౯౨౮

కం. అంగజాకేలిని దమి నీ, సంగతిఁ గాంక్షించినాఁడఁ ధరితానునిగా
సంగన సలుపుమ యని బహు, భంగులఁ బ్రార్థింప నత్తపస్వీని మదిలోన్. ౯౨౯
కం. మునివేషధరుడు శక్రం, డని యెఱిగియు నిర్దేశేంద్రుఁ ధనుతలఁపున నీ
కొనియె దుర్భతి యై యా, తనితోఁ గలియంగ మఱి ముఁదంబునఁ బలికెన్.

ఉ. సంతస మయ్యె, నిన్ను ననుఁ ధక్కఁగఁ బ్రోవుము మానదా! శచీ
కాంతుఁడ! ధన్య నైతి, నిటఁ ధా దిశ నిఃస్వఁగఁ బొమ్ము వేగ యీ
ప్రాంతము వీడి, యన్న సురధాజ హసించుచు మోడ మయ్యె నో
యింతి! భయంబు మాను మిదె ధయేగెన వచ్చినశ్రోవ నింతలోన్.

౯౩౦

కం. అని యాసతి సంతృప్తగ, నొనరిచి గౌతముడు వచ్చునో యనుశంకఁ

గొని బిటబిట సుటజము విడి, చనుటకు వెలి వచ్చి జంభశాస్త్రుఁ డెదుటన్.

¹ ౧౪-వ వాటఁ యుదయము.

ఉ. చేతను దర్శు లూని, పెడఁచే సమిధల్ ధరియించి, తీర్థను
 స్నాతుఁడు నోట నార్తవసఁసంబులు దాలించి, మండునమ్మియ
 ట్లాతతదేవదానవదుఁరాసనతేజఁడు గొతముండు రా
 జేతము పల్లటిల్లఁ గని * చేప్పడి భీమఁ బ్రకంపితాంగుఁడై.

౯౮౩

కం. వెల వెలఁ బాటెడిమోమున, నిలిచినఁ దనరూపు గొనసఁనిర్ధరనాథుం
 డెలిసి మహామహుఁ డిట్లని, పలికె రోషంబు చూపు * పడసినభంగిన్.

౯౮౪

→ గొతముఁ డహల్యను నిందుని శపించుట. ←

కం. నాయట్టిరూపుఁ గైకొని, చేయంగానాని యట్టిచేతకుఁ దెగినా
 వా? యజ్ఞజాతీ! బీజము, పాయుంగా నీకు నేలఁపాలుగ దీనన్.

౯౮౫

కం. అని శపించిన సంక్రం, దనుస్పృహణము లూడి పడియెఁ * దత్తణమ ధరక,
 ఘనరోషంబునఁ దనజా,యను ముని శపించెఁ గలుము * లదరఁగ నిట్టొల్.

కం. పెక్కిండ్లు నీవు గాలిఁ, మెక్కుచుఁ గూ డేమి లేక * మిడుకుము తాపం
 బెక్కఁగఁ గనఁబడ కేరికి, నిక్కడఁ బెనుబూడిఁ బండి * హీనచరిత్రా.¹

౯౮౬

కం. ఏనాఁడు దశరథేశ్వరు, నూనుఁడు రాముండు దీనిఁ * జొరఁ గలుగునో నీ
 వానాఁడు పూత వై దు,ర్జానిని! పాయంగఁ గలవు * మహితాఘంబున్.²

౯౮౭

చం. అతనికి నాతిభేయ మగుఁనర్హస్పర్య లొనర్చి యోసి దు
 ర్గతి! గతలోఁధమాహ నయి * మానిత మైనస్వరూప మూని యా
 తతమునమార మన్నికటఁధారిణి నిర్వృంగఁ గల్గు నంచు ను
 ద్ధతి శపించి దీని విడి * తాఁ జనె శీతనగంబుపొంతకున్.

౯౮౮

సీ. ఈరీతి ముష్కవిఁహీనుఁడై శతమన్యుఁ, డగ్ని పురోధము * లైనసురలఁ
 గడు వెల్లఁబొటునఁ * గని గొతముఁడు ఘోర,తప నూచరించ నాతవముఁ జెఱచి
 యతనికిఁ గ్రోధంబు * సగ్గలం బొనరించి, తపమును నే విఘాతంబు చేసి
 దేవకార్యముఁ దీర్చితిని; ముని కలుపించి, బీజహీనుఁడుగ శఁపించె నన్ను
 తే. సతి సహల్యను దిట్టి రోఁసమున విడిచె, సత్రంబు మ ప్పిల్లు దిట్టుట * సతీనితపము
 పొల్లుచడె సురకార్యంబుపొంటె నిట్టు, లైతి సఘటనిఁ జేయ రే * యమరవరులు.

చం. హరిహయుఁ డిట్టి లాడ విని * నాగ్ని పురోగము లెల్ల దేవతా
 వరులు మరుగ్గణంబు పితృఁగ్రములం గని మేక నాండ మా
 సురపతి యంఘ్రీహీనుఁ డయి * స్రుక్కుట గల్గెను గాన వేగ మీ
 రంసి యజాండముల్గని సుఁరాధిపు బీజయుతుం ఘటించరే.

౯౮౯

ఆ. అభ³ మైనమేకఁయూమిషంబును మీకుఁ, దనివి గూర్చు గాక * ధరణిజనము
 లట్టిదాని నొసఁగ * యజ్ఞఫలమునకు, హాని రాక యుండు * నని వచింప

౯౯౦

¹ దీనివలన సహల్య రాయి యయ్యె నహట వాగ్గీమరము గాదు. ² భగవద్దర్శనంబునఁ గాని
 జారిత్వహీను పాము. ³ అలము = వృషభాహు నము.

చం.దివిజల నాలకించి పితృ^౧ దేవత లప్పుడు మేకబీజము

ద్దివిది సురేంద్రునందుఁ దవి^౧టించిరి;¹ నాటను గోలె బీజముల్

దవులనిమేకమాంసమును ♦ దారు భుజించుచు యజ్ఞ కంకు^౧

మివుల ఫలంబు లీయఁగను ♦ మేకొని రాపితృ దేవతల్^౧ దమిన్.

౯౯౩

ఆ. గౌతమర్షి తపముకలిమిబలంబున, మేషశృషణుఁ డగుచు ♦ మేఘవాహుఁ

డమరె నాటఁ గోలె ♦ నాశ్రమంబును జొచ్చి, సతీఁ నరించుజేయ ♦ మతఁ దలంపు.

↔ అహల్యాశాపమోక్షణము. ↔

సీ. అనుచు వాక్రుచ్చినమునివాక్యములు విని, సహృత్తులును రామచంద్రుఁ డంత

ననఘండు కాశికుండుచు మున్నగా నేగ, గౌతమాశ్రమ మేగి ♦ కాంచె నందు

వరమహాభాగను ♦ గురుతపోద్యోదిత, దుర్బిర తేజను ♦ దుర్నిరీక్షఁ

బనిచడి నలువచేతను సమానుషగుఁచు, గాఁగ మాయూయుకరికి స్పష్ట

తే. మంచు కప్పిన, మబ్బున ♦ మాటునడిన, నిండుఁజందురుచుచివోలె ♦ నుండుదాని

నీటఁ బ్రతిబింబితం బయి ♦ నిగుడు చున్న, యెండ యనఁ దేజిమాడ రాకుండుదాని.

కం.శ్రీరామచంద్రుఁ డాశ్రమ,ధారిణిఁ జేరింగ శాప^౧తాపము వాయె

నారీమఁకి తనపూర్వా,కారంబున భుజనములకుఁ ♦ గనఁబడె మరిలన్.

౯౯౬

సీ. రామశ్మణు లంత ♦ నామెకు మ్రొక్కిన, మదిరాక్షి గౌతముఁమాటఁ దలఁచి

వారిలు పూజ్య లం ♦ చారసి పాద్యంబు, నర్ఘ్యంబు నిచ్చిన ♦ నందుకొనియె

గాకుస్థిఁ డంతట ♦ నాకంబునందుండి, సునుస్పృష్టి గురిసెను ♦ సురలు దేవ

దుంగుభిన్నములు ♦ క్రందుగ మొరయంగ, మెలుమే లంచును ♦ మెచ్చి రింతి

తే. ఘోరతపమున శుద్ధ యా^౧వారిజాక్షి, స్వీకరించుచు గౌతమశ్మిప్రసరుడు

రాముఁ బూజించెనామునిరాజుచేతఁ, బూజులను బొంది రాముండుపోనఁ దొడఁగె.

సీ. తమ్ముఁడు దోడు రా ♦ నమ్ముని మున్నగా, నీశాన్యదిక్కుగా ♦ నేగి జనకు

ససనవాటముఁ జొచ్చి ♦ సప్తరు నాలోకించి, మునివర్యుతోడ రాముండు పలికె

యజ్ఞసామగ్రి యశ్శత్యంతము శ్లాఘ్యంబు, వివిధ దేశాగతవిప్రనరులు

వేదాధ్యయనరతు ♦ లేసినవే లున్నారు, పరమఋషీశుల^౧వాటములును

తే. శకటశతసంకులం బయి ♦ ప్రకట మయ్యె, నెంచు నెలువంగ మన కిటఁబొందు సనిన

జలము నిండారి జనకలకలము లేని,తలము విధియించె నమ్మునిజలభజవుఁడు.

కం.మునివర్యుఁడు కాశికుఁ డటఁ, జనుదెంచుట నాలకించి ♦ జనకుండు భక్తి

దనదువుచోహితవర్యుని, ననఘు శతానందుఁ గూడి ♦ యచటికి వచ్చెన్.

౯౯౯

↔ శ్రీరామాదులు మిథిలకుఁ జోవుట. ↔

చం.ఇటు లరుదెంచి యమ్మునిమహేంద్రునిఁ గొల్చుచు నుండ నింతలోఁ

డటుకున ఋత్విజల్ విధిహితంబుగ నర్ఘ్యముఁ బాద్య మీయఁ బ్ర

¹ దీనివలన నెంతటి శస్త్రదిక్కు యర్హుడైద్యు లిడింగియుండిరో తెలియనగు.

స్ఫుటమతి దానిఁ గైకొనుచు ♦ భూపతిసేమము సప్తతంతుసం
ఘటనము ప్రశ్నచేసి ఋషిఁ కాండములన్ మఱి గారవించుచున్. ౧౦౦౦

ఉ. ముచ్చట లాడు చుండుమునిఁముఖ్యునిఁ జూచి వరేంద్రచంద్రుఁడో
సచ్చరితా! మునీశ్వరులఁసంఘముతోడన యాసనంబునం
దిచ్చమెయి న్నవసంపు మని ♦ యెంతయు వేడిన నట్ల చేసి యిం
పచ్చుపడంగ నీవు భాదాసనముం గొను మంచుఁ బల్కినన్. ౧౦౦౧

కం. జనకమహిపతి ఋత్విగ్జనసహితుం డగుచు మంత్రిసంఘంబులతోఁ
డనదుపురోధులతో నాసనముఁ గూర్చుండి గాధిసంభవుఁ బలికెన్. ౧౦౦౨

సీ. నేడుగా మునిచంద్ర ♦ నేఁ జేయునీయజ్ఞమునపుణ్యఫలముచు ♦ బొందఁ గంటి
నేడుగా దేవతానికరింబు లీక్రతు, సామగ్రిఁ జేసెను ♦ సఫలముగను
నేడుగా మానీంద్ర ♦ నీ విటు నచ్చట, కతన ధన్యుడ నైతి ♦ త్కౌతలమున
నేడుగా పుణ్యాత్మ ♦ నీయచుగ్రహమున, జన్మ మెత్తుట యయ్యె ♦ సార్థకంబు
తే. పదియరెండుదినంబు లేపుడియెఁ గొఱత, యజ్ఞపూర్తికి ననెద రి ♦ యార్యవద్యు
లంత భాగార్థు లై వచ్చుననుకవితతి, ననఘ దర్శింపఁ దగు నని ♦ యడిగె మఱియు.

సీ. ఏవార లయ్యి యీఁ దేవరాక్రముల్, వారణపంచాస్యఃపరమగతులు
వీరులు శాస్త్రాలఁపుష్పభసంకాశులు, జలజాతలోచనుల్ సరసమతులు ✓
కరవాలతూణీరీశరచాపధారులు, నాశ్వినేయసమాసఃహరితనులు

తొలకరించుచునున్న ♦ మొలకప్రాయమువార, లిచ్చమై దివినుండి ♦ యిలకుఁ డిగిన
తే. యమృతభోజను లట్టుల ♦ యమరువారు, మఱియు నింగితచేష్టాస్రఃమాణములను ✓
నొక్కనూ పయి కూఁకట్ల ♦ నొప్పువారు, వేఁడెదను జెప్పవే నాకు ♦ వీరి తెఱఁగు.

చం. అని జనకుండు పల్కిన మహాత్ముఁడు గాధినుతుండు తేని కీ
యసఘపరాక్రముల్ దశరథావనినాథతనూజు లంచు వా
కొని నిజమజ్ఞ రక్షణముఁ ♦ స్మారనిశాటవధంబునున్ విశా
లను గనుఁగొంట వెండి మహిఁళామణి యైనయహస్యఁ గాంచుటల్. ౧౦౦౫

కం. గౌతమసందర్శనమును, బ్రతిగ నచియించి వీరు ♦ శ్రీకంఠుని
ల్పేతము రంజిలఁ జూడ మహాతేజా కోర్కి గలిగి ♦ యరుదెంచి రనన్. ౧౦౦౬

కం. మునినుండిలను విని గౌతమ, శనయాగ్రణి మేనఁ బులకఃకృతు లమరఁగ రా
మునిదర్శనమున నచ్చెరు, గొనుచు శతానందుఁ డనియెఁ ♦ కుశికాశ్లాఘతోన్.

సీ. చూపితే మునిరాజ ♦ నుశ్లోకఁ జరితప, స్వీని నాదుజనని రాఁతనయునకును
దెలిచెనే యీసర్వఃదేహీపూజార్హుని¹, నాతల్లి రాము వశన్యంబు లొసఁగి

¹ దీనివలన రాముఁ డివతాసమూహముని కతానందుడు గ్రహించెనని యెన్నిడుచున్నది.

చెప్పి తే నాతల్లి * చేటుకాలం బైనఁ, జలిపిన యాదుష్టఁచరిత మ్మొఁ
 జేరనే నాతల్లి * చలిమి నాతండ్రిని, దశరథాశ్చజశుభఃపర్యవమున
 తే. నాదు జనకుండు పూజించెనా మహాత్ము, రాముఁ? బూజల నందెనా * బ్రహ్మవిదుఁడు
 స్వాశ్రమాగతుఁ డైనయీ * యనఘుచేతఁ? దండ్రి కైనా నె నయ్య నాతల్లి మరల?
 కం.లని యిట్లు శతానందుఁడు, దను నడిగిన గాధిజుండు * తరుణము చెడకుం
 డను జేసితిఁ గర్తవ్యంబును; లేకుక పతిని బోలె * ముని గౌతిమునిన్ ౧౦౦౯
 కం.మితల్లి చేరికొనియెం, బ్రీతి నటం చనఁగ మునము * మేకొని కాస
 ల్యాతనయునిఁ గనుఁగొనుచు మహాతేజుఁడు గౌతమర్షి * యాత్మజుఁ డాడున్.
 తే. స్వాగతము నీకు నోరామఁచంద్ర * మాయ, సృష్టమున నిట్లు నచ్చి తి * దేశమునకు
 నరయఁగ నజయ్య తేజుఁ డైనట్టిగాధి, నందనుఁడు మున్నుగాఁగ నా * నందమునను.
 తే. తెలియుదే రామ! నిస్తుల * తేజుఁ డైన, కాశికం డెన్నరా నట్టి * గడునుఁదపము
 చేత బ్రహ్మోతను గొన్న * శిష్టనరుఁడు, నీకు శివతాతి¹ యంచును * నెప్పునమున.
 కం.ధన్యుఁడు గలుగఁడు రామా, యన్యుఁడు నీకంటె భువన * మం దెందు నసా
 మాన్యతపోబలుఁ డగునీ, మాన్యుఁడు నీరిక్షకుఁ డయి * మహి వెలయుటచేన్.
 కం.వినుమా విశ్వామిత్రుని, ఘనమాహాశ్త్యంబు నీవు * కడమ వడక యె
 ల్లను మానితగతి నే వా, కొనువాఁడను సతినిబలము * గుణములుఁ జరితల్. ౧౦౧౪
 → శ్రీరాములకు శతానందుఁడు విశ్వామిత్రపూర్వీకృతాంతంబుఁ దెల్పుట. ←
 నీ. ఈధర్మశీలుఁడు * పృథ్వీశుఁ డై యెంత, యేనికాలము ప్రజ * నేలినాఁడు
 నకలనిద్యలనేర్చి * జనహితరతుఁ డయి, ధర్మజ్ఞు డనుకీర్తి * దనరినాఁడు
 లజునిపుత్రుఁడు కుశుండాతండు కుశనాభుఁ, గనియె నాతఁడు గాధిఁ * గనియెనయ్య
 గాధితనూజుఁ డీ * కాశిక బ్రహ్మర్షి, పెక్కువేలేడు లీ * పృథ్వీ సేలు
 తే. చుండియొకనాఁడునిజచమూ * హ్యూహయక్తి, నభుజమేదినినగరింబు * లాశ్రమములుఁ
 బట్టనంబులు నేఱులుఁ * బర్వతములు, సంచరించు చొ * కానొక * సమయమునను.
 కం.నానావృక్షసమాకుల, మై నానామృగవిహంగ * మాకీర్ణం బై
 దాననదేవాన్విత మై, మానిత మై సాధుహరిగ * మంజుల మగుచున్. ౧౦౧౬
 ఆ. అగ్నికల్పులా మహాత్ములచేతను, దపము సేయుధన్య * తములచేత
 దివ్యతేజు లైన * దేవర్షివరులచే, బ్రహ్మఋషుల చేతఁ * బ్రబలుదాని. ౧౦౧౭
 ఆ. వారిభక్షకులును * వాయుభక్షకులును, భూజ శీర్ణ పర్ణ * భోజనులును
 ఫలము లారగించి * పరివర్జితక్రోధు, లైనవారు దాంతు * లైనవారు. ౧౦౧౮
 కం.రినులును² జపపరవైఖా, సనులును మఱివాలఖిల్య * నానామునిరా
 డ్విసరంబులు పాలుపారఁగ, నసమం బై బ్రహ్మలోక * మనఁ దగు దానిన్. ౧౦౧౯

¹ శివతాతి = శుభముచేయువాఁడు, ² రినులు = ఋషులు; ఋషి కబ్బధవము రిసిగాని రుసిగాదు.

↔ విశ్వమిత్రుఁడు వసిష్ఠు నాశ్రమంబునకుఁ బోవుట. ↔

చం.ఘనుఁడు వసిష్ఠునాశ్రమముఁగొంచి ముదంబును జెంది చొచ్చి న
ద్వినయవిధేయ తాగరిను * వీరుఁడు నమ్మనిరాజుచెంతకున్
జని ప్రణతుల్ ఘటించ మునిఁచంద్రముఁ డోన్మనవర్య సేమమా
యని యుచితాసనం బిడిన * నం దువవిష్టుఁడు నయ్యె నీతఁడున్. ౧౦౨౦

కం.ఇం బమర యథాశాస్త్రీ,యంబుగ మునితెచ్చి మధుఁగలాదుల నివఁ జ
త్తంబునఁ బొంగుచు నానందంబున నీయన గ్రహించి * తపసిం బలికెన్.

తే కుశలమా మీకు నోమునిఁకులవతంస, సేమమే యగ్నులకు నెల్ల * శిష్యులకును
భద్రమా లెప్పు యౌనెతఁపంబు జపము, తరులతాదులఫలములు * దసరునయ్య.
తే. అనిన రాజేంద్రునకు నిట్లు * లనె వసిష్ఠ, మౌని కుశలంబ సర్వంబు * మానవేంద్ర
సేమమే కద నీకు నీ సేవకులకు, నయినవారికి హితులకు * సందఱకును. ౧౦౨౩

సీ. ధర్మమార్గం బింత * తప్పక రాజన్య,నీతిమై జనములఁ * బ్రోతునయ్య
నీభృత్యు లెల్లరు * నీవశవస్తు లే, కరముప్రీతిని వారి * సరియుదయ్య
నీశత్రు లెల్లరు * నిర్జితు లే కదా, బలకోశమిత్రముల్ * ప్రబలునయ్య
భార్యలుఁ బుత్రులుఁ * జాత్రులుఁ గుశలు లే, జనులకు హర్షంబు * దసరునయ్య
తే. యనుచు నడిగినఁ గుశల మ * టంచుఁ బలికె, నిట్లు లిద్దఱు హర్షంబుఁబుట్టు మీఱఁ
బుణ్యగాధలఁ గాలంబుఁ * బుచ్చు చుండ, త్కౌతలేంద్రునిఁ బలుకువిధాతృసుతుఁడు.

↔ వసిష్ఠుఁడు విశ్వమిత్రునకు విందు సేయుట. ↔

కం.అతిథిశ్రేష్ఠుఁడ వీ వో, క్షీతిపా! పూజ్యుఁడవు నిన్ను * సేసలతోడన్
మతి గలిగె సత్కరింపఁగ, నితవుగ సంగీకరింపుమీ నీ వనినన్. ౧౦౨౪

ఉ. అందితి నాతిథేయము మహాశక్త నీప్రియవాక్కులన్, సుధా
తుందిలకందమూలవిత్తుతుల్ వనమందలి వారగించి నా
సందముఁ బొందినాఁడను, ఘనం బగుతావక దర్శనంబునన్
జెందితి ధన్యతన్, సెలవె * స్నేహముఁ బాయకు పోయి వచ్చెదన్. ౧౦౨౬

కం.అనుచున్ మఱిమఱి తనుఁ బ్రార్థన చేసెడిమౌనివరుని * దా నిట్లు లనెన్
మునివర! నీ కిష్టం బెది, యొసరించెద దాని ననుడు * నుద్వీధవుఁడున్. ౧౦౨౭

చం.అనఘుఁడు మౌని యంత శబఁలాఖ్యను దైవతసౌరభేయిం
గని విను రమ్మరమ్మ క్షీతిఁకాంతున కేఁ బెనువిందు పెట్టెనన్
జని యిదె వీర కల్లరకుఁ * బాలఁగ్గఁ గూర్చుము కోర్కెతీరఁ జ
య్యన మధురాన్న పానక రసాయన లేహ్య ఫలాదిభోజ్యముల్. ౧౦౨౮

చం.అన విని కామధేనువు యథార్హస్థముగాఁ బలుపిండివంటలుఁ
ఘనముగఁ దేనె మద్యములుఁ † గమ్మనికూరలుఁ బప్పు లప్పుముల్
గొనిగొని యెవ్వ రెవ్వ రెవి † గోరుదు రట్టివి యెల్ల రాను లై
యొనరఁగఁ బాలుఁ బండ్లు రుచిఁరోష్ణతరాన్నముఁ గండచక్కెరల్. ౧౦౨౯

ఉ. నీటగుతియ్యపానకపుఁనిర్జలపాత్రలు లోనుగాఁగ నే
రాటుగ సృష్టిచేయ ముసఁరాజు నృపాలున కెల్లవారికిఁ
హాటకపాత్రు లుంచి రుచిఁరాసనము ల్లోన వారిఁ బంచి వే
పాటిగఁ గుడ్డు వెట్టెఁ బరిఁపాటిగ వెండియనంటి యాకులన్. ౧౦౩౦

కం.అంతర్గపురకాంతలతో, మంతులతో ద్విజులతోడ † మఱి సైన్యముతో
నెంతయు మెక్కిను నృపుఁ డ,శ్వంతము సంకుష్ట కంఠఁగఁగ్నుముగాఁగన్. ౧౦౩౧

కం.ఈపాటను బరిపాటిగ, సావా తొనరించి మానినశ్మముతో మే
మాపోనఁ గంటి మనఘా, నీపూజల మెచ్చు వచ్చె † నీశక్తులకున్. ౧౦౩౨

↔ విశ్వామిత్రుఁడు దనకుఁ గామధేనువు నిమ్మని వసిష్ఠు నడుగుట. ↔

కం.మచ్చిక నొక్కటి చెప్పఁగ, సచ్చరితా కుతుకపడెద † శతదశశతముల్
మెచ్చులిడు మేలికచుపుల, నిచ్చెద నా కొనఁగవేమునీశ్వర! శబలన్. ౧౦౩౩

కం.ఏల యన నాలలోపల, మేలైనది శబల చూవె † మిత్రసుతేజా
మేలైనవస్తుతలి భూ,పాలిది¹ గద వినవె రత్నఁహారులు రాజుల్. ౧౦౩౪

చం.అనిన వసిష్ఠుఁ డిట్లను జనాధిప! యేటికి నూలువేలు వా
కొనియెద వాల నిత్తు నని † కోటిశతంబుల నాల నిచ్చినన్
గనకపురాను లిచ్చినను † గా దెడఁబాయఁగ దీని, నాత్మచం
తుని యశ మ్మెట్టు లట్లు లిది † దొల్లదు న న్విశి యెల్లవేశలన్. ౧౦౩౫

ఉ. హవ్యముఁ గవ్యము స్ఫులియు † నగ్నులు హోమము దేహయాత్రయన్
భవ్యగుణాఘ్న! యీసురిభిఁపాలనె సర్వముఁ దీగ్గు చుండెద
ద్రివ్యము లైనవిద్ధియ లఁనేకము లున్నవి దీనియందు, నా
కవ్యయమోదహేతువు యథాగ్రము ను మ్మిది పాయ నేర్తు నే. ౧౦౩౬

సీ. అంతియ కాక యఁనంతము లున్నవి, హేతువు ల్గాన నే † నీయ శబల,
నన వసిష్ఠునిఁ జూచి † యనియె గాధిసుతుండు,బంగారుసాములఁ † బటిమ మీలు
పమనాల్గు వేలద్విపముల నొసంగెద, నాల్గకర్కములచే † సవ్యము లగు
హేమరథంబుల † నిచ్చెద నీకును, నెనిమిది నూలు లఁహీనజవము

తే. లయిన దేశభవంబుల † సశ్వములను, బదియునొక్కొండువే లిత్తు † బహుశస్థ
యక్తధేనువులను గోటి † నొసఁగువాఁడ, నీయవే నాకు మానీంధ్ర † యీశబలను.

మ నగలో రత్నముతో హిరణ్యములో నానాదేశసామగ్రులో
తగుమాన్యంబులో భూములో మడులొ కాంతాశ్రేణులో యెవ్వీ ని
చ్చగ నాసించెద వన్ని నిచ్చెన మునీశా! యీయవే దీని నా,
నగునే యీయఁగ నెంత యే నడుగు మీఁయ న్నేర భూపాలకా! ౧౦౩౮

చం ఇదియ ధనంబు నాకు ధరణీశ్వర! యియ్యదె నాకు రత్న మి
య్యదియ మదీయసర్వధన ✦ మయ్యెడిఁ జమ్ము మదీయజీవితం
బిది యగు దర్శ యజ్ఞము లహీనపుదక్షిణపూర్ణమాస, లి
య్యది చురు మల్లియూతతుల ✦ కంతకు మూలము గాధినందనా. ౧౦౩౯

కం. ఏమిటికి నిష్ప్రయోజక, మామాటలు పెక్కు లాడ ✦ నన్నిటి నిడు నీ
కామగవి నొసఁగ నేను, భూమిశ్వర! విడువు ప్రొద్దుఁ పోవనిమాటల్. ౧౦౪౦

✦ విశ్వవిత్తుఁడు కామధేవును బలాశ్శరించి పట్టుకొనిపోవుట. ✦

సుగంధి. ఇట్లు లామునీంద్రుఁ డాడి ✦ యీయ నన్న ధేవువు
బట్టి కట్టి కొంచుఁ బోవ ✦ బాధివుండు బల్లి మైఁ
దొట్టఁగఁ దురింతచింత ✦ దుష్టతాత్మ యాచు న
న్నిట్లు వాయఁగా మునీంద్రుఁ ✦ డేమి తప్పు చేసితిన్. ౧౦౪౧

కం. ఏప్పుచు నుండఁగ న న్ని, ట్టిచ్చుకొనుచుఁ బోవ జాగి ✦ రీభటు లని తా
నూచ్చుకొని కట్టులను గవి, మాప్పుచుఁ దప్పటులఁ జేరిమానినికటమున్ ౧౦౪౨
ఉ. కన్నుల నీరు గాఱ నధిశవ్యధ నేడ్చుచు గోలుగోలునఁ
బన్నగ దేవదుందుభిరవంబున నిట్లను బ్రహ్మపుత్ర యా
పన్నజనావనా! యిటులు ✦ పాయుటకుం గత మేమి నన్ను, నీ
సన్నిధిఁ బాపి కొంచుగ ✦ సాగిరి యీధరిణీశుంకరుల్. ౧౦౪౩

శా. తోడంబుట్టువుతోలె దుష్టగురిమన్ ✦ దోధూయమానాశ్చ యై
వాచంబాతినమోముతో వగచుచుం ✦ బ్రార్థించు సగ్గోవుతో
వీడ న్నే నిరు ధేవురత్నమ! కడుఁ ✦ వీర్యాతిగర్వంబునఁ
బాడిం బాసి గ్రహించె నిస్పృలిమి భూపాలుండు మోహంధుఁ డై. ౧౦౪౪

కం. ఆతండు ధారిణీశుఁ డు, పేతబలుఁడు వీర్యయుతుఁ డిఁకే మన నేనో
వీతబలుఁడ బాఁపఁడ నా, చేత మతే మగును వానిచేతలు మాన్పన్. ౧౦౪౫
కం. వానిఁగ గల దక్షాహిఁశి, నేన శతాంగాశ్వకేతుఁసింధురయత మై

జా నై; యే మున్నది నా, కాన్తువు నెదిరింప? నెఱుఁగవా నాస్థితులన్. ౧౦౪౬
చం. అన విని సౌరభేయియు మహాత్మక! యత్రబలంబునుం బలం
బన నగు నయ్య? బ్రహ్మబల ✦ మా బల మన్నును; నప్రమేయ మా

ననుపము లేజ! నీమహిమ ♦ మాన్యపుఁ డెంతబలాఘ్నఁ డయ్య నీ
కును నధికుండు గాఁడు, వెనఁ ♦ గూల్చెన నాతనిసేన సంతయున్. ౧౦౪౭
కం.వాని దురాత్ముని దర్శవి,హీనుంగా యుష్మదీయ ♦ భృశమంత్రబలా
దీనను నేఁ గావించెద, మానీశ్వర! యాన తీయఁమా యని తన్నున్ ౧౦౪౮
కం.వేఁడెడిశబలకు నమ్ముని,తేఁ డానతి యిచ్చె రిపులు ♦ టిచ్చ నడంగాఁ
బోఁడిమి సెడఁ గల్పింపుము, వాఁడిమిగల ననిన శబల ♦ వందలకొలఁదిన్. ౧౦౪౯

→ కామధేనుకల్పితసైన్యముచే నిశ్వామిశ్రు సేన నాశ మగుట. ←

కం.శూరుల రిపుచయభయదా,కారులఁ బల్లవుల సంతఁ ♦ గల్పించెను హుం
భారవమున; వారు చమూ,వారంబును రూపుమాపి ♦ వఱలఁగఁ గనుచున్ ౧౦౫౦
ఉ. శ్రోధకపాయితాక్షుఁ డయి ♦ ఘోరశరంబులఁ బల్లవాళి దు
స్సాధపరాక్రముండు ధర ♦ సాల్పడి వీఁచ మడంగఁ గూల్చినఁ,
గాధితనూజపైఁ బఱపెఁ ♦ గ్రమ్మఱ ధేనువు పట్టిసావళి
సాధనధారులన్ యవనఁసంఘములన్ శక్తసైన్యకోటులన్. ౧౦౫౧

ఉ. వారలు కారుచి చ్చన సఁవారిణవిక్రమకేళికారతిఁ
భూరమణోరుసైన్యమును ♦ బూర్ణముగా దహించి వైచినన్
గ్రూరతరాశ్రుకోటులను ♦ గూల్చెను వారల నెల్లఁ గింకిరిన్
ధారణిఁ బీఠుపెంటలుగఁ ♦ దద్ద వడఁగుది గ్రుచ్చి నట్లుగన్. ౧౦౫౨

సీ. చటులవిశ్వామిత్రఁశస్త్రాశ్రునిర్దగ్ధ, సేనలఁ గాంచి వశిష్ఠమునియు
శబల! సృజింపుము ♦ సత్వరంబుగ యోగ,బల మాశ్రయించుచు ♦ బలఁగములను
నని నిదేశించిన ♦ నదియు హుంభారనం,బున సృష్టిచేసెఁ గాంభోజసమితిఁ
బాదుగునఁ బల్లవఁపూగంబుఁ గల్పించె, యోనిని యవనాళి ♦ నొదువఁ జేసె;
తే. సృష్టి గావించె శకుల శక్తకృత్రదేశ, మునను; మ్లేచ్ఛకిరాతాళి ♦ పాడమె ధేను
రోమకూపాళి; వారెల్లఁ ♦ ద్రుంచి రఱిమి, సరధగజఘోటభటముగఁత్రాపుసేన.

ఉ. సేనలు మూలముట్టుగ వశిష్ఠునిచే హత మైన, భూమిభృ
త్సానులు నూర్పు రుగ్రతరఁశూలపరశ్వధశస్త్రహస్తులై
మానుగ నొక్కపూఁపున సఁమన్యమునీంద్రుని డాయ, హుంకృతి
నైనిపరుండు నూర్పుర నొసరై త్పణంబున బూదిప్రోవుగన్. ౧౦౫౩

చం.కొడుకులు నూర్పురున్ ధరణిఁ ♦ గూలుటయున్ బల మెల్ల నుగ్గుగాఁ
బాడవు చెడంగ బిద్దుటయు ♦ భూపతి గన్గొని స్రగ్గి సిగ్గుచేఁ
జెడితి మునీశ్వరు న్దేలువఁ ♦ జేకులు పెట్టా యటంచు దీనుఁడై
మిడుకుచు వెచ్చనూర్చుచును ♦ మేదిని వ్రాలి విషణ్ణచిత్తుఁడై. ౧౦౫౪

ఉ. వేగము లేని నీరనిధి, * వీడినకోటలక్ష్మారసర్పమున్,
 బాగుగ గ్రస్తుఁడైనఖరభానుఁడు, పక్షము లూడఁ బక్షి, నా
 వేగముఁ బాసి కాంతి చెడి * వెల్వలఁ బోవుచు భగ్గుదర్పుఁడై
 యేగతి నే జయించు మది * నెంచి కుమారుని నిల్పి భూభృతిన్. ౧౦౫౬
 కం. వీరుండు వడఁకుగుబ్బలిఁ, జేరం జని తప మొనర్చె * శివుఁగూర్చి; భవా
 నీరమఁఁడు దర్శన మిడి, కోరుము రాజేంద్ర కోర్కిఁ * గొనసాగింతున్. ౧౦౫౭
 చం. ఇటులు నిటాలనేస్తుఁడు నృ*పేంద్రునిఁ బల్కిన మోహుఁడై తులఁ
 నిటలముఁ జేర్చి మ్రొక్కి ధరఁజీవిభుఁ డోనతభక్తలోకసం
 కటహరణా! యుమారుణా! * కర్కశదైత్యహరా! హరా! విశం
 కటవయ నన్నుఁ జూచు పురఁఖండన! తుష్టుఁడ వేని నాయెడన్. ౧౦౫౮
 కం. సాంగోపాంగోపనిష, శ్సంగతి సరహస్యముగఁ బ్ర*సాదింపుము నా
 కుం గరుణ ధనుర్వేదం, బంగజమదహరణ! సురస*మర్చితచరణా! ౧౦౫౯
 ఆ. అసురులందు మునుల*యందును గంధర్వి, వగులయందు యక్ష*సురులయందుఁ
 గలుగునస్తునాతిఁ * గరుణించవే నాకు; గారమారఁగోర్కి * దీర ననిన. ౧౦౬౦
 ఉ. నలై యటంచు హైమవతి*వల్లభుఁ డేగిన, నస్తుమండలం
 బెల్లును గైవసం బగుడు, * నెంతయుఁ బొంగి నమృద్దదర్పుఁడై
 పొల్లడఁగె న్తునీశ్వరుఁడు * పో యని పున్నమనాటికంధి నాఁ
 బెల్లుగ నుబ్బుచుం జనియెఁ * బెన్నడ నమ్మనియాశ్రమోద్వేగిన్. ౧౦౬౧

→ వసిష్ఠవిశ్వామిత్రులయుద్ధము. ←

చం. జితనకలారి భూపతి న*సింఘతపోవన మెల్ల భస్మసా
 శ్శృత మొనరించె నొక్కప్రతిఁ * గీ*ప్పడి యచ్చటి మోనికోటి భీ
 హతమతిఁ బాట దిక్కులకు * నన్యయదిన్యమహాస్త్ర క్షీలణ
 మ్రతగతిఁ బాటఁ బక్షితతి * దూలిరి శిష్యవసుల్ భయాన్తులై. ౧౦౬౨
 చం. నిమిషములోపలం జవిటి*నేలకుఁ దుల్యతనొంది తవ్వసం
 బమరగ శబ్దశూన్యమయి * యప్పుడు రుప్తమనంబుతోడ సం
 యమి పొరిపుల్గు గాఢజ ర*యంబున మంచును సూర్యనట్టు ల
 శ్రమమునఁ బోకుపోకుఁ డని * సారెకుఁ జెప్పిన నిల్వై దెవ్వరున్. ౧౦౬౩
 కం. ఇటు చెప్పియు నిలకున్నను, బటుతరసంరంభరోష*పరవశుఁ డగుచున్
 గుటిలభ్రూకుటిసటనము, స్ఫుటముగ ని ట్లనియె మాని * భూపాలునితోన్.
 ఉ. ఆఁపగ లే నటం చనిర * యక్కట మచ్చిరసంప్రవృద్ధ మా
 తోపును దూపులం గినిసి * దోడిన పెట్టితి, కాల్చి దివ్వటి

- దోషికి కాఁడువోలే? నిను ♦ దోసము రోరి దురాత్మ! యిం కిటఁ
నైఁచుగ, నంచు రోషవిసశస్పృహఁ డై కడు దుర్నిరీక్షుఁ డై. ౧౦౬౫
- కం. రెండవ యమదండం బయి, చెండుచు నిర్హమకల్పశిఖ యనఁ గీలల్
మండు తనబ్రహ్మదండం, బొం డాడక కేలఁ దాల్చి ♦ యుద్ధతి నిలిచెన్. ౧౦౬౬
- శా. జ్యంభారంభమహోద్ధతి న్నిలువ నేసెన్ మానిపై భూమిభృ
జ్యంభారాతియు నిల్చు నిల్చు మని వాచాడంభ మేవార సం
రంభోత్తేజితవహ్ని బాణ; మదిపై ♦ రాఁ జూచి యహ్లాని దో
స్తనింభాగ్రంబున బ్రహ్మదండ మిడి విశ్వామిత్రుతో నిట్లనన్. ౧౦౬౭
- చం. నిలిచినవాఁడ గాధిజాఁడ! ♦ నే నిదె చూపుము క్షత్రబంధు! నీ
బలముఁ జేలంబు శస్త్రములఁ పాండితిదర్శము నీటు చేసి ని
న్నిలకును బాతు; క్షత్రబల ♦ మెక్కడ బ్రహ్మబలం బ దేవరా¹
పలువ! సృశంస! దివ్య మగుఁ బ్రహ్మబలం బిటు చూడు చూపెడన్. ౧౦౬౮
- సీ. అని బ్రహ్మదండంబుఁసను నార్చె గాధిజ, నగ్ని బాణము నీట ♦ నగ్నిఁ బోలే
ధారణిశ్వరుఁడును ♦ వారుణరాద్రంద్ర, పాశుపతైషికఁ బాణములును
స్వావనగాంధర్వఁ పోషముల్ మోహన, మానవజ్యంభణఁ మాదనములుఁ
సంతాపనంబు దుష్టాంతవిలాపన, దారుణశోషణఁ దారణములుఁ
తే. బరమదుర్జయ మగువస్త్రశరము బ్రహ్మ, పాశమును గాలవారుణఁ పాశములును
దండపైశాచవయితముల్ ♦ రెండశిసులుఁ, గ్రంచశుష్కార్ద్రపైనాకఁఖగములేసె.
- సీ. ధర్మచక్రంబును ♦ దారుణకాలచ, క్రంబును విష్ణుఁచక్రంబు మఱియు
మధనవాయవ్యముల్ ♦ మఱి హయశిరమును, శక్తియుగ్రంబు ముసలము వెండిఁ
గంకాశమును ఘోరఁ కాలాస్త్రమును దీప్త, వైద్యాధరంబు నాఁ వఱలుశరముఁ
గాపాలముఁ గ్రిశూలఁకంకణ జహగం, బులుఁ గిన్నఁ దెగ నిండఁ ♦ బూన్చి చిచ్చు
తే. బ్రహ్మదండంబునను మ్రింగె ♦ బ్రహ్మసుతుఁడు, తచ్చరంబుల నెల్లను ♦ దక్షిణమున
నేమి చెప్పదు శ్రీరామ ♦ యెల్లరకును, నక్కజం బయితోఁచె మహాత్ముమహిమ.
- శా. సర్వాస్త్రంబులు నిష్ఫలం బగుడు విశ్వామిత్రుఁ డుద్యన్తహా
ఖర్బక్రోధధయానకాకృతి లసద్ధర్మంబునకా ఠేగి గం
ధర్వీర్షి ప్రతతుల్ సువర్వగణముం ♦ దైలోక్యముఁ భీతిమై
దుర్వాధరంబుగ సంభ్రమింప మునిపై ♦ దోర్దర్శముం జూపుచున్. ౧౦౭౧
- శా. బ్రహ్మాస్త్రం బరి వోసి యేయ సదియుం ♦ బైరా శిఖామాలిక
లబ్రహ్మదండంబున సిండఁ గాంచి తనకేలకా బ్రహ్మదండంబునకా
బ్రహ్మదత్తము పూని మ్రింగె విబుధు ♦ ల్బ్రూతాత్ములై చూడఁ; ద
దబ్రహ్మాస్త్రగ్రసనంబున న్దునికి రాగ్రం బయ్యె నాకారమున్. ౧౦౭౨

¹ అనాదివిద్యుదుం డెంత బలీశుఁడైనను నాదివిద్యావలయని గలవఁబాలఁడు.

కం. ఈకరణి నేగి వినుతశ్లోకుల నిష్టుల్యకాంతిశుద్ధుల సుతప

శ్రీకుల గురుసుతులం గని, భూకాంతుడు మ్రొక్కి యానుభూర్యముగాగన్.

చం. కరములు మోడ్చి లజ్జను ముఖం బర వాలించి వారి కి ట్లునుక

గురుసుతులార! మీశరణః ♦ గోరెడఁ గం డిట దిక్కు నాకు నా

దరమున; మేనితో దివికి ♦ దార మనంబునఁ గోరి యొక్కయ

ధ్వర మునుపంగ మీజనకు ♦ వావిరిఁ గోరితి బైసిమాలితిన్.

౧౦౮

చం. శిరము భవత్పదంబులను ♦ జేరిచి వేఁడెన నన్నుఁ బ్రోవుఁడి

పరమతపస్వలార! సురపట్టనముఁ మెయుతోడఁ బోవ న

ధ్వర మొనరింపఁ బంపుఁడు; భవజ్జనకుండు తిరస్కరింపఁగా

గురుసుతు లీరు గాక సమకూడునె వే తొకస్రావు నా కిలన్.

౧౦౯

శా. ధిక్కారంబును బొంది వచ్చితిని, నాది క్కింక మీ రయ్య, నా

కిక్కార్యంబు ఘటించుఁడి, గతి గదా ♦ యిత్సోకువంశ్యాళికిఁ

దక్కం జేయఁగ నెల్లపుణ్యముఁ బురోధస్సప్త, యాతండ పో

ది క్కన్న న్నటి దైవ మన్న నిల ధాత్రీపాలక శ్రేణికిన్.

౧౧౦

కం. కోపసమన్విత మయి యా, భూపాలాపముల నెల్లఁ ♦ బొరి విని యను నా

తాపసవరసుతశత మాత్మపాలునిఁ జూచి రోషఃసంక్రమవరతన్.

౧౧౧

మ. అవివేకీ! ఋతవాది యాగురుఁడు ప్రత్యాఖ్యానముం జేయఁగాఁ

దపునే యున్యుని నాశ్రయింప? మరియూదా వానిఁ బోనాడఁగా?

రవివంశ్యావళికిం బురోహితుఁడఁ గోత్రనాధ యాచార్యుఁడఁ;

నపునే యాతనిమాట మీఱ, ముని మిథ్యావాది యం చెంచి తే?

౧౧౨

కం. కాదని వసిష్ఠఁ డాడిన, భూదయితా మాకు దానిఁ ♦ బొసఁగున చేయఁ

లేదు వివేకము నీ కెడఁ గాదన కిఁకఁ బురికిఁ జనుము ♦ కనుము వసిష్ఠున్.

౧౧౩

ఆ. నిన్నె కాదు జగము ♦ లన్నిటియందలి, వారి నెవరినైన ♦ సారశక్తి

సతఁడు సవన మునుపఁ ♦ జతురుఁ డాతని కవ, మాన మొదవువనినిఁబూనఁ గలమె.

కం. పరుషంబుగ నిటు లాడిన, ధరణీశుఁడు గురువుచేతఁ ♦ దత్తనయలచేఁ

బరిభవముగల్గె వే తొక, శరణంబును గాంతు మీకు ♦ స్వస్య ప్రసూచున్

౧౧౪

కం. చరియెద నన నృపుఁ గనుఁగొని, మనమున రోషాగ్ని పెరుఁగఁ ♦ మానితనూజుల్

గనుమీ చండాలత్వం, బని శాపం బిచ్చి చొచ్చి ♦ రాశ్రమతలమున్.

౧౧౫

సీ. పలువాత మేల్కన ♦ నొక పైన నునుజేల, కాటు కద్దినగుడ్డఁకరణి నయ్యె

బంగారురుచిమించు ♦ సింగారపున్నెయి, కారుమేఘము రీతిఁ ♦ గాన నయ్యె

మృదువులై నిమగ్నలై * యింపు లా నెఱికురుల్, కఱకున రేగిజంజాటులు నయ్యె
మఃశిమయకనకభూషణసమూహంబులు, నాయసాభరణంబు * లగుచు నొప్పె
తే. జూడ నే మందు మెడను ప్రేలాడుచుండు, జన్మిదపుఁబ్రోగు లెల్ల నాఁత్యౌపునందు
నిరుపకమ్ములు నయ్యె నోమనుజవర్య, సైవ రా నట్టి మునిజనశాపమునను.

ఉ. మానులకిన్నచేత నిటు * మాలతనంబును గన్నయాధరా
జానిని గాంచి యెల్లరును * సత్వరు లై యెడ బాసి పోవ లో
నూనినధైర్య మొక్కటియ * యూడనిబాసట గాఁగ దుగ్గిఖసం
తాననుదగ్ధమానసమునం బతి కాశికు డాసి నిల్చినన్.

౧౦౯౪

ఉ. చేరిన మాలరూపమునఁ * జేప్పడి యున్నత్రిశంకుఁ గాంచి నిం
డారుదయ్ మునీంద్రుఁడు ధరాధిప! శాపము వేర్చి బుల్కునా
కారము నొంది యిచ్చటికిఁ * గారణ మే మరుదేర? నన్న నా
భూరమణుండు మోడ్చి కర్రముల్ వదియించెను వాక్యకోవిదున్.

౧౦౯౫

కం. గురుఁడును గురువుత్రులు నొప్పరికించుట కాక నన్ను * వాంఛం దీర్చున్
దొరకొనక యిట్లు నేసిరి, పరిభవముం బడితి నిట్టిపాటును వచ్చెన్.

౧౦౯౬

కం. దేహంబుతోడ స్వర్గా, రోహణముం జలుపఁ గోరి * హాశిగ శతసం
ఖ్యాహసములు సలిపితి నే, నూహింపఁగ ఫలము శూన్యమొ మునివర్యా.

౧౦౯౭

ఉ. ఆడను గల్గి యిందనుక * నాడుట లే దిఁకమీఁద నెన్నఁడే
నోడక శ్రుత్రధర్మము * నొప్పు మెయిన్ శపథంబు నేనెడన్
గో డొడఁగూడి యుండినను * గోవిదవర్య నిజం బె పల్కుదున్
వీడక ధర్మమం బ్రజల * వేయివిధంబులఁ బ్రోచి జన్నముల్

౧౦౯౮

తే. ఎన్నిటినా చేసి గురుల కహీనచరితములను సద్గుణగణముల * ముదముఁ గూర్చి
వాసిఁగంటిని గాని యాధ్వరము నేయఁగడఁగునాయుండు వారికిఁ * గరుణ లేదు.

కం. కాపున దైవ మె పర మని, భావించు నిరర్థకంబు * పౌరుష మిల్లపై
దైవాక్రాంతము సర్వము, దైవ మె పరగతి యటంచుఁ * నలఁతు మునీంద్రా.

కం. దైవోపహతుఁడ శరణము, నీవే యొండెడకుఁ బోవ * నిశ్చయ మిది నా
దైవంబు నివర్తింపుము, కాపుము న నివుడు పురుషకారముబలిమిన్.

౧౧౦౦

కం. లని దీనోక్తుల వేఁడెడి, జనపతి సాక్షాన్నిపాదు * సంయమిగని యి
ట్లనియెను మధురోక్తుల నా, యన! కడు మేలగుత నీకు * నంచును మఱియున్.
చం వెఱుకకు మోన్మచాల శుభశృంగార వంచు నెఱుంగు దేను నీ
కొఱఁతను దీగ్గువాడ మునికోటలు నెల్లను బిన్నో బంతుఁ గ్ర

చ్చఱ సవనంబు నేయు గురుశావకృతం బగు నిట్టిహవుతో
మఱిది దివంబుఁ జేర నిను ధ నోడకు పుచ్చెదఁ గీర్తి దెచ్చెదన్.

౧౧౦౩

కం.విస్తర మేలా నృప విను, వాస్తవము వచింతు నింక ధ స్వర్గము నీకున్

హస్తామలకం బనుచుఁ బ్రశస్తగుణా తలఁతు నన్ను ధ శరణముఁ గనుటన్.

చం.అని వచియించి గాధినుతుఁ ధ డాక్షజలం గని యజ్ఞ సస్తువు

ల్లనుఁగొనఁ జెప్పి శిష్యులబంధంగముఁ జూచి మదాజ్ఞ పెంపునన్

మునినరులన్ సశిష్యహితముఖ్యబహుశ్రుతయుత్పజంబుగా

సవయత నేగుదెం డనుచు ధ సత్వరులై పిలువుండు వెండియన్.

౧౧౦౪

మ. ఎవఁ డే నాపలు కావరింప కను నేమే దానిసంక్షయంబు మీ

రు వదించం దగుఁ జుండు నా కనుడు, వాఁడుఁ దేశ దేశంబు లు

ద్దవడిం బోయి తదాజ్ఞఁ బిల్చిరి ననుఁ స్తబ్రహ్మవాదీశులన్

సవముం జూడఁగ వచ్చి రెల్లరును విశ్వామిత్రునాజ్ఞ ప్రిచేన్.

౧౧౦౫

ఉ. ఛాత్రులు నేగుదెంచి మునిసత్తమ పిల్చితి మెల్లవారి, స

చ్చాత్రులు బ్రహ్మవాదు లిదెఁ చయ్యన వచ్చిరి వేల్చి జూడఁగా,

శ్రోత్రియుఁ డామహాదయుఁడు ధ చూడఁగా రాఁ, డది యట్టు లుండ వై

ధాత్రినుతాళి రోషనశఃతన్ వచియించెను నిట్లు లుద్ధతిన్.

౧౧౦౬

శా.చండాలుం డఁట దీక్షితుండు, మఱి విశ్వామిత్రభూపాలుఁ డా

చండాలాధ్వరయాజకుం డఁట, బలే ధ సద్రాహ్మణాగ్రేసరుల్

చండాలాన్న మ దెట్లు తిందురొ? మరల్ ధ సంప్రీతిమై వత్తురొ?

చండాలుం డెటు స్వర్గ మేగెడినొ? యాస్వర్గం బహ యెట్టిదో?

౧౧౦౭

కం.అనుచు మహాదయుఁ డానిగ, మునివర! వాసిష్ఠు లనిరి ధ మునుకొని యనఁ దాఁ

గనుఁగవ నిప్పులు రాలఁగఁ, గనుఁగొని యట నున్న వారి ధ గాధిజాఁడనియెన్.

చం నిరతతపస్సమాధిపరినిష్ఠితు ధర్మంతున్ సనున్ మహా

దురితము లాడి తిట్టుకుమఃతుల్ మసి గాఁగలవారు వెంటనే,

నిరయముఁ బొంది కాలభటనిష్ఠురపాశవశాత్తు లై ధరం

బారయుడు లేడునూర్లభవముల్ శవభక్షకు లౌచు, నాపయన్.

౧౧౦౮

తే. కుక్కమాంసంబుఁ దినుచును ధ దిక్కుమాలి, నెనరు మది లేక దుర్జాతినిచులగుచు

వికృతవేపంబుతోడత ధ వీర లెల్ల, భూమిఁ దిరుగంగఁ గలవారఃపూజ్యు లగుచు.

ఆ. తిట్టరానినన్నుఁ ధ దిట్టినయామహాదయుఁడు బోయ యగుచు ధ ధరఃఁ దిరిగి

యాతృహత్యబలిమి ధ నరిగి దుర్గతి కందుఁ, గూలువాఁడు నాదుఁగోపమునను.

కం. ఈగతి శపించి మునివర, పూగంబును గాంచి గాధిపుత్రుండు మహా
భాగుఁ డితండు త్రిశంకుఁడు, త్యాగియు నిత్యైవకులుఁడు † ధర్మాత్ముండున్.

ఉ. ఈమెయితోడ స్వర్గమున † కేగ మదిం దలపెట్టి వచ్చి న
న్నీ మెయిఁ బ్రాపు గోరె నిఁక † నెల్లర మయ్యది దేవ సాధ్య మా
నామహితాధ్వరంబును బ్రయత్నము సేయుద మన్న నాత్మలో
నామును లెల్ల గాధినుతుఁ † డాగ్రహశీలుఁడు వహ్నికల్పఁడున్. ౧౧౧౮

ఉ. మాటు నచించిన స్థనల † మాడ్చు శపించి యి దేటిపీడ యీ
మోఱకుఁ డెద్ది చెప్పె మనఃముం దగ దాని న లెస్స యన్న నీ
డేతెడిఁగాక భూధవునిఁ బుచ్చయు మానిమహానుభావతః
జాఱనినిండు మోచ్చరిక † సర్వము దీర్ఘమ టంచు నెంచుచున్. ౧౧౧౯

ఉ. యాజకుఁ డైనకొళికుఁడు † యాగము సంతయుఁ దీర్చి, వారుఁ బే
రోజను వారివారిపను † లొక్కటి దప్పుక చేయ, నాత్మభూ
తేజఁడు భాగము ల్గానఁగ † దేవతలం బిలువంగ, వారు రా
మోజపశీల! యన్న, మునియుం బటురోషకషాయితాత్ముఁ డై. ౧౧౧౬

→ విశ్వామిత్రుఁడు త్రిశంకుని స్వర్గంబున కనుచుట. ←

చం. స్రువమును జేత నెత్తుకొని † చూడు నృపా! క్రతు పట్టు లుండనీ
యవితథమత్సమార్జితతః పోధికవీర్యము పెంపుచేతనే
దివిగిని మేచుతోడ నినుఁ † దెప్పునఁ బంచెద నంచుఁ బల్కి యా
యవనిపుఁ గాంచి వెండి యిటు † లాడుఁ దపోవిభవాభిరాముఁ డై. ౧౧౧౭

తే. ఏ గడించుతపస్థలం † బిండుకంత, నింకయును గల దటుగాన † నేరికైన
మేనితోఁ జోవ రానిన్వృష్టానమునకుఁ, జనుము మెయితోడ నాతపఃశృక్తితేడ.

కం. లని గాధి పుత్రుఁ డాడినఁ, గనుచుండఁగ నెల్లమునులు † త్మనాధుండున్
జనె నున్లమించి మెయితో, వనజాతౌ విబుధనగరఃపరమును డాయన్. ౧౧౧౮

కం. సురనికురుంబయితంబుగ, హరిహాయుఁ డా నృపునిఁ గాంచి † యనియె షీతీశా
సురలోకమునం దీవిటు, లిరిపు గొనం దగవు ధరణి † కేగుము మరలన్. ౧౧౨౦

మ. గురుశాపోపహతాత్మ! బాలిశ! త్రిశంకూ! నీకునున్ స్వర్గ మా?
ధరణి నేవ్ర తలక్రిందుగాఁ బడు మనఁ † ధాతీశుఁడుం గూలుచున్
గురుతేజా! ననుఁ గావ వే యనుచు నాశ్రోశింప, గాధేయుఁ డా
వరమార్తధ్వని నాలకించి పటుకోపస్ఫూర్తి భూపాలుతోన్ ౧౧౨౧

నీ. నిలునిలు మం చంద † నిలిపి యాతని సప్తఋషులను జాక్కల † సృష్టి చేసి
దక్షిణదిక్కున † రూక్షరోషంబున, నింద్రు నొక్కని నేను † సృష్టి యొండ

సలిపెడ గానిచోఁ ధగలుగు కుండడిఁగాక, యింద్రుఁ డం చమచుల ధసృష్టిసేయ
గమకింప దేవసంఘములు మానులు వచ్చి, ప్రార్థించి రిట్టు లోఁభవ్యతేజ
తే. మహిపుఁ డీతఁడు గురుశాపఘనహతుఁ డయ్యె, స్వర్గమే వీని స్వర్గంబునందు నుంప
మేనితోడఁ దపోధనా ధ దీని నీవ, మదిని దలపోసి మానుము ధ మచ్చరంబు.

నీ. అనివ వారలఁ జూచి ధ యనియె గాధేయుఁడు, పృథివీశు నీశనిఁ ధ ద్రిదిశమునను
నిలిపెడ నని పల్కి ధ నే నెట్లు దప్పుదు, నైన నొక్కటిచేయఁరయ్య మిర
లాజగదంతంబు ధ తేజరిల్లెడు నాదు, తారాగణం బన ధ దైవతాళి
యట్ల యాఁగావుత ధ మమరునియ్యవియ్యె, శాశ్వతం బగుచునైఁశాస్వరాధ్వ
తే. మునకు వెలిగాఁగ నోమునిఁముఖ్యనిలుచు, నాత్రిశంకుఁడు తలక్రిందుఁగుచునతని
ననునరించెడి నుడుతతి ధ యమలక్ష్మి, నాకమునఁబోలె సౌఖ్యంబు ధ లందు నఁదు.

కం. అన విని వల్లె యచుచును, మునివరుఁ డనఁ జనిరి సురలు ధ మునులునున్నేచ్ఛన్
జని రాయజ్ఞము ముగియుడు, మునివరులును దమనివాసఁములకుం బ్రీతిన్.

ఉ. అంశలు వోవ నాననమునందలిమానులఁ జూచి విఘ్నముల్
పొందఁగఁ గల్గె నీయెడఁ దపోగరిమంబున, కింక వేటుది
క్కుం దగఁ జేరి చల్లుద మె ధ ఘోరతపంబు? విశాలనద్యనీ
సుంసర మల్లశ్చిమము ధ సొంపునఁ బెం వగుఁ బుష్కరం బటన్. ౧౧౨౧

ఉ. అచ్చటి కేగి యందఱ మనంతతపం బొసరింప సిద్ధి యాఁ
జెచ్చెర రం డటంచుఁ జని ధ చేసె భయంకర మాతపంబు, పెం
పెచ్చ సలాశనుం డయి యుహీనగర్తిఁ దృణనిశ్చయంబునన్
సచ్చరితా! మహామహుఁ డనన్యవించిత్వమహిష్టనిష్ఠులన్. ౧౧౨౨

మ. అతఁ డీరీతిఁ దపంబు సేయఁగ నయోధ్యాధీశ్వరుం డార్యసం
స్తతభాషుండు తపోవిశేషుఁడు నరోఘం దుత్తమన్యాయని
ర్జితదోషుండు గుణైకభాషుండు ధరిఁత్రీపాంబరీషుండు ప్రీ
ణితశేషుం డగునంబరీషుఁ డటఁ బూజన్ వేలిమిం జల్పఁగన్. ౧౧౨౩

కం. ఆజేన్నపుఁబశువును సుర,రా జొకఁడే మ్రుచ్చిలింప ధ రాజును విప్రుం
డోడ చెడ నీవు గాచెడి, యాజంతువు పోయె, నిట్టియలంకత దగునే? ౧౧౨౪

కం. క్రతువశువు పోయె నేనియు, ట్రితిపా! తత్పశువుఁ గావు, సేయనిరాజాన్
హతుఁ జేయును దద్దోషము, మతి మఱి పగునయ్య యిట్టిమహితార్థములన్?

ఉ. నీమఱి పింత చేసె ధరిఁగిధవ! పోయినయట్టిదానిఁ గా
నీ, మఱి యద్ది దుష్టభవ ధ యేని మఖ్యాముగా మనుష్యుఁ గా

నీ, మొగిఁ దెము వేగ మన ♦ నిర్జరతుల్యుఁడు వల్లెవల్లెయు
 న్రామముగ్రామమున్ పనసఁజంబును బట్టచపట్టనంబునున్ ౧౧౩౦
 కం.రోయంగఁ దొడఁగి స్వయముగ, నేనొక నవఁ జేసి దొరకఁడే తాఁ బశువై
 యీ యజ్ఞముఁ దీర్చుగ నని, రేయును బర లనక తిరిగె ♦ నృపతిలకుండున్.

➔ శునశ్చేపోపాఖ్యానము. ➔

ఉ. పాలితధర్మఁ ధైరవరఃపాలకుఁ డీగలి సంచరించుచో
 నాలును బిడ్డలం గలసఁహల్లు ఋచీకునిఁ గాంచి మ్రొక్కి నీ
 కాలను నూలువే లిడుదు ♦ నయ్య, యొనంగుచుఁ బుత్రు జేన్నముం
 బాలన సేయు, మంచ బతిమాలుచు వెండియుఁ బల్కు మానికిన్. ౧౧౩౧
 కం.కా లీచపడఁగఁ దిరిగిరి, జూలంగ దేశములు నెందు ♦ జన్నపుమెకమున్
 జాలన కన సరపశువుగ, బాలకు నా కమ్ము మాత్తేభవు లం దొకనిన్. ౧౧౩౨
 తే. అనిన నీ వేమియిచ్చిన ♦ సధిస గూయఁ, బ్రేమభాజన మైననాపెద్దకొడుకు
 ననిన స్పృశుఁ జూచి యనియని ♦ ప్లతనిభాగ్య, వినితి వే రాజ భాగ్యుఁ ♦ జనినపలుకు.
 కం.తనపెద్దకొడుకు నీఁ డఁట, శుచకుం డస్కన్ననిష్ఠఁసుతుఁ డాతని మే
 కొనఁజాల నన్న నీకును, జననికిఁ గడగొట్టకొడుకు ♦ సన్మతుఁ డధిపా. ౧౧౩౩
 తే. ప్రాయశఃపూర్ణ జగమున ♦ రాజుర్య, పెద్దవానిపైఁ దండ్రికి ♦ బ్రేమ మెండు
 పిన్నవానిపైఁ నిల్లికి ♦ గ్రీతి గానఁ, గుఱ్ఱవానిని రక్షించుకొనుదు ననుడు.
 కం. జనకునిసలుకుల నావయి, జననీవాక్యములను విని ♦ జనపతిని గనుం
 గొనుచు శునశ్చేపుం డను,తనయుఁడు వాఁగ్యముఁడు కడు నుదారత సనియెన్.
 తే. తండ్రి యొల్లఁడు శస జ్యేష్ఠఁతనయు నన్ను, దిల్లి యొల్లఁడు తనపిన్నఁతనయు నన్ను
 వారియిరువురిమాటలఁబలను చూడ, మధ్యముని నన్ను సన్నంగ ♦ మనసుగలరు.
 మ. ఇదె నే వచ్చెర మానవేంద్ర! కొనిపోల్కొ యిమ్మి నీమాలువేల్ ♦
 కదువుర ండ్రికి నంచు నన్ను సిడి భూఁ కాంతుండు నైశంబ తా
 ముర మార్క మునిపుష్ప ధన్వరుఁ గొంఁపోనంగ మార్గంబున
 న్గదియం బుమ్మర మంచు నొప్పి సడిమింతు నేవేలుం గొప్పగన్. ౧౧౩౪
 ఉ. ఓపక యెండవేడిమి నృపశాస్త్రియుఁ డాయెడ నిర్వఁగా శుచ
 శ్చేపుఁడు పాలుఁడెంచి ఋషిఁశేఖరయుక్తిని మాతులుం దపో
 వ్యాపుతుఁ గొలికుం గనుచు ♦ వారనివచ్చిని గాసి దీనుఁ డై
 ప్రసరి గాజవాట ముఖమున్ వడిగా నొడిలోన న్రాలుచున్. ౧౧౩౫

←→ శునశ్చేపుడు విశ్వమిత్రశరణుఁ జొచ్చుట. ←→

శా.మామా! యే మని చెప్పువాఁడ నీక నశ్చన్నించి కాపాడవే
భూమిం దండ్రీయు లేడు, లేదు తలియుం ధ్రోవంగఁ జట్టంబు లే
డోహానీశ్వర నాకు నిప్పు డెటు లే ధూహించి భూమిశున
త్కామంబు న్నెఱవేఱ నేఁ దపసి నై ధ్రావంగ స్వర్ణామమున్

౧౧౮౧

చం.చిరమగు నాయు వొందునటు ధేయుము, చి క్కొకఁ డైన లేడు, నా
పర మగుదిక్కు గమ్ము, తనఁపట్టిని దండ్రీయుఁ బోలె నాపదం
బొరయఁగ నీక కాపు, మతిఁ పుట్టిన లోకములోనియెల్లరి
గరుణను గావవే యనినఁ గౌశికుఁ ధూతడఁ బల్కి యల్లునిన్.

౧౧౮౨

చం.తనయులఁ జూచి యిట్లనియె ధర్మపరాయణులార! భూమి
దనయులఁ గోరు చుంట తల్లిదండ్రులు దాము నచించువాక్యము
ల్పినియెడివారు పుట్టుటకు, విశ్రుతనాకసుఖంబుఁ గాంచఁగా
గనుటకుఁ గాన వాని కిదె కాలము వచ్చెను మీరు దీర్పఁగన్.

౧౧౮౩

శా.బాలుం డీతఁడు మానిపుత్రుఁడు గాపాడంగదే యంచు భీ
లోలుండై శరణంబు వేడె నను, మీలో నెవ్వఁడే వీనికే
వాలాయంబుగఁ బ్రాణదాన మీడుఁ డీవాక్యంబు పాటింపుఁడి
మేలైపట్టిప్రియంబు నా కిది నుతుల్ ధీరీయడం గూర్పుఁడి.

౧౧౮౪

ఉ. మీర లెఱుంగనట్టివియు ధీమాయెనరింపనిధర్మజులు
ల్లారణి లేపు గావున నిలాతలనాయకుయజ్ఞ నీకిక
మీరు పశుత్వ మూనుకొన ధీమోని యగ్నికిఁ గృత్తి గూర్పుఁడి,
యారయ దీనఁ గల్గెడునఁనంతఘం బది చెప్ప శక్య మే.

౧౧౮౫

కం.కాపుగడ గనెడు నీతఁడు, భూపతిడెన్నంబు చక్క ధీం గగు సురలు
ప్రాపింతురు హర్షంబును, గాపాడఁగఁబడు మమ్మక్కి ధీకావింపుఁడటమల్.

౧౧౮౬

చం.అన జనకోక్తుల నివ్వి యహంకృతితోఁ బరిహాసభాసురా
ననములతోడఁ దండ్రీ! నిజఁనందనుల్ బలిపెట్టి యన్యసం
దనుఁ బరిరక్ష సేత దగునా? యిది చూడఁగ శాపివంబుభో
జన మనఁ గానికార్య మని ధీయన్యఁ బుత్రకు లున తాడినన్

౧౧౮౭

శా.ఏమీ! యా నని నేను జెప్పినది యంశ్రే కాదు కా దంచు మీ
రీమాడ్కి భయ మేని ధర్మమతియే ధీనంచంగఁబో కాశ్చలో,
నామాట జనదాటి మీర లిక మండ్రా! లించు వాసిస్థు ల
ట్లె మండ్రాడుఁడు జాగిలంబునెఱచి ధీనాత్ములై వేనమల్.

౧౧౮౮

ఉ. ఈవగిదిం దనూజుల శశీసరువక్ శపియించి హాని యా

పాపనిఁ గాంచి రక్ష యిడి ధన్రము చేకుట వైష్ణవంబు నొ

యూపమునందుఁ గట్టఁబడి యుండు నెడఁ దహనోన్ముఖంబుగా

వే పతియింపు వీని నని విశ్రుతగాధల నిచ్చి రెండిటిన్.¹

౧౧౪౯

కం. మఱియును నిట్లు వీని, స్త్రవక పరియించి తేని ధమహితత్రితువున్

నెఱవేలు నీకు సిద్ధియు, నెఱలు ననుచుఁ బనుప నతఁడు నడి చని సృపునిన్

చం. కని సరపాలచంద్రమ! యిఁకం దడ వేటికి యజ్ఞవాటికె

జరుదము, సప్తతంత్రులు ధిట్ట దీక్ష వహింపు నైశ, మం

చన మునిపుత్రుమాలకు ధర్మము నొంది సృపాలుఁ డధ్వరం

బునకుఁ బురోధ సమ్మతిని బూనె నతంద్రత సంత విప్రులున్

౧౧౫౦

కం. అట్టునఁ బువ్వునఁ జాట్టిము, నెఱునిపుట్టములు గట్ట నడి జన్మంపుం

గొట్టునఁ గట్టిన వెఱవక, కుట్టుఁడు పతియించి మంత్రకూటము మదిలోన్ ౧౧౫౧

కం. ఇంద్రుని నింద్రాచరజా, నాంద్రముచంబునను ముంపఁ జయ్యున నాహా

నీంద్రజనకు దీప్తాయువు, నింద్రుం డిడి సఫలుఁ జేసెఁ బృథ్వీచరునిన్. ౧౧౫౩

కం. నైశావసర తేజం డీ, విశ్వావిత్తుండు నిండు వేయేండ్లు దనున్

విశ్వంబు పొగడఁ దపమున్, శశ్వత్సతిఁ బుష్కరమునఁ జలిపెన్ నిష్ఠన్. ౧౧౫౪

ఉ. నింకిన నేండ్లువేయియు మునిప్రవరుం గన వచ్చి దేవతా

మండలితో విరించి శుభఃపూనిత వాక్కులఁ బల్కు సత్త్రియా

కాండసమార్ద్రసం బగునఁ బుండసలాన ఋషితప్త మంది తో

దండిత నైరి యంచు నని తాను దిరోహితుఁ డయ్యె సయ్యెడన్. ౧౧౫౫

౧౧౫౫

ఉ. అంతటఁ దృప్తి నొందక మహాత్ముఁడు గాధిజఁ డాచరించె నే

కాంతతపంబు, నట్టియక ధాకమలాకరవారి నాడఁగాఁ

గాంతనితాంతమందరితఁ ధంతునికుంత మనంగ నస్పరగ

కాంత యొకన్తు మేనక నికాంబిధంబున వచ్చె, వచ్చినన్

౧౧౫౬

➔ విశ్వవిత్తుండు మేనకను మోహించుట. ➔

కవిరాజచిరాజతన్మత్తము.

నలినవిలోచన సూనమునోహరిఁ నన్యశరీరి విహారంతన్

జలదవినీశిరోరుహఁ గోరికఁ పాయరన్ శశిరాంశుముఖ

స్థలకము లాప ఘనాంశుచండన్ నాఁ గని మూలశరాహతుఁ డై

కలఁగుచుఁ దామరి పాకుజలం బనఁ గాంతను డాసి వచించె నిటుల్. ౧౧౫౭

౧౧౫౭

¹ ఎనామేనరు. మను ముత్రము లివియే.

ఉ. అచ్చరకన్న రో! శుభముతాత, నినుం గని సంతనుండియున్
 గ్రుచ్చెడి నన్ను మన్నఁకుడు † క్రూరశరంబులఁ, దాళఁ జాల, నీ
 విచ్చగ నిచ్చట న్నిలిచి † హెచ్చుతమి న్నను నేలుకొమ్ము, నీ
 నచ్చిసబంబ నాదు నను † నమ్ముము నెప్పుది నంచు వేడిసన్ ౧౧౫౮
 తే. ఆవరారోహ యాను గా † కంచు నిలిచెఁ, దత్తపోధనునాశ్రమస్థుని లీల
 నిట్లు పదియేడు లరుగ మునీంద్ర చంద్రుఁ, డొక్కనాఁ డిట్లుతలపోసఁబల్లుమునను.

ఉ. వీడక బ్రాహ్మణత్వమున † వేళ్ళ యొనర్చువిరాగి గాధిజం
 డేడ? నిరాకులస్థితి సహీసతపం బొనరించు లేడ? డా
 గూడి చరింపఁగాఁ బడువుఁగోమలి యేడ? నయారె విన్న చో
 బాడబు లెల్ల నన్నుఁ గని † పక్కున నవ్వ రె, బైసి యార్చు రే. ౧౧౬౦
 కం. రేపటిమాపటివలెనే, వే పోయెం బదియునేండ్లు † వెల నెలఁతుకతో
 శ్రీపుత్రునిబారి కయో, లోపడితిన్ సిగ్గు చెడితి † లోలాత్తుడ నై. ౧౧౬౧
 కం. తేడఁట సుఖమున్ రోసిస, వాఁ డఁట బ్రాహ్మణతఁ గోరి † వనముల నేడల్
 పూఁడులు ముని యై వెుననఁ, బోడికిఁ దక్కి నఁట! యిట్టిబూమెలు గలవే.
 కం. ఘన మైసబుద్ధిమోసం, బునఁ జెడితిం జెడితి రిక్తబూటక మేలా
 ముని యఁట వెుచెలిపొం దఁట!! వినువారలు నగరె నట్టి వేడబ మనుచున్.

మ. అని లజ్జావనతాస్యఁడై యెటు లొకో † ప్రాప్తించె జేంజోట మం
 చని యోజించి సుపర్వతోటులు తపోహానిన్ ఘటించంగఁ జే
 సినమోపం బని యూర్చి కుంది మదిరాక్షీన్ సాధ్యసాకంపితాం
 గను వీక్షించి తపోధనుండు మృదువాఁక్యస్ఫూర్తిఁ దా నిట్లుచున్. ౧౧౬౪
 కం. ఏలా వెఱచెద వోసుర, బాలా! స్వరజతుఁడ నైనఁ బాలిశుఁడను ద్వ
 ల్లీలారతిఁ జెడితిని ని, న్నేలా యన వలయు నిక † నేగుము తరుణీ. ౧౧౬౫
 తే. అనుచుఁ దెఱగంటివాల్గంటిఁననిపిచనియె, దాను వలిగట్టపొంతకుఁ, నపమునేయఁ
 గామముజయింపఁగా మదిఁ † గార్య మూని, కౌశికీతీరమునఁ జల్పెఁగడునుడపము.

— విశ్వామిత్రుఁడు మహర్షి యగుట. —

ఉ. ఉత్తర పర్వతంబున మహాహోద్యమతత్పురు డైన వేసమల్
 మొత్తముగా నిలింపతతి † మోడ్చుఁగరంబుల బ్రహ్మ డాని యీ
 సత్తముఁడున్ మహర్షి యనఁ † జాలుతపం బొనరించె, రాఁ గదే
 యుత్తలపాటు చెందె భుసఁ, నోత్కరముల్ ముని శాంతుఁ జేయవే. ౧౧౬౭
 తే. అనినఁ జనుదెంచి మునిఁ గాంచి, యూడరించి, నాయనా యైతివిమహర్షి † నాఁగవగవు
 గొనక తన్వీ వహించక † ననభభవుని, మోముఁ గని యార పలికె నీఁమునిసరుండు.

ఉ. నీవు మహ్ని వం చనుట ♦ నే నిపు డైతి జితేంద్రియుండ నాఁ,
గావు జితేంద్రియుండ విఁక ♦ గాధిజ! యత్నము సేయు దానికిఁ,
నావుడు జేతు లైతి యశఃసంబుగ గాడువుఁ గ్రోలి ప్రాపు లే
కావలఁ గేసలం బచలుఁజౌచు మహాద్భుతనిష్ఠ సల్పుచున్

౧౧౬౯

తే. మండువేసంగిఁ బంచాగ్నిఁచుధ్యమందు, నారబయటను వాన లఃవ్వారి గురియఁ
బుండుచలిలోన జడజలఃపూరమందు, నిలిచి రేయుంబవల్లునుఁనిష్ఠ సలిశె. ౧౧౭౦

తే. దానఁజేసి జగంబులు ♦ తల్లడిల్లె, వాసవుఁడు దేవతలతోడ ♦ వనట గుడిచి
తమకు హితమును ముని కహితంబు నైన, పలుకు లిట్లని రంభతోఁబలికె నపుడు.

→ రంభ విశ్వమిత్రునితపంబుఁ జెఱుపఁ బోవుట. ←

శా.రంభా! వందితయోగిపుంగవసమాఃరంభా! భవన్నైపుణీ
జంభం బిచ్చుచు చూపఁగా నదను, విశ్వమిత్రమానీంద్రు సం
రంభం బాఁచవె, జేవకార్య మిది విస్తంభంబుగాఁ దీర్పు, నా
జంభారాత్రిని జూచి సిగ్గువడి వాఁచాడెనన్ మేపారఁగన్

౧౧౭౧

చం.కరములు మోడ్చి యిట్టు లనుఁ ♦ గంజదళాక్షి సురేంద్ర! కాళికుఁ
సరసకుఁ బోవ నెంచినను ♦ జల్లును గుండెలు చల్లజంపు నాఁ
కరమున కాటప్పలు, వణఁకం దొణఁగెం దను వెల్లి, వాని వా
దురును నెఱుంగ వే, కొఱవిఁతోఁ దల గోఁకినొసంగ వచ్చునే?

౧౧౭౩

ఆ. దయఁ దలంప వయ్య ♦ దంభోలిసాధన, కరుణ చూడ వయ్య ♦ సరళహృదయ
యచుచు దీసవారిఁ ♦ బ్రార్థింప గీర్వాణి, కాంతఁ జూచి దానఁవాంతకుండు.

చం. వెఱచెద వేల రంభ! తగవే శుభ మయ్యెఁడు గాత నీకు, నీ
యొఱపు మఱింతగా మెఱయ ♦ నుజ్జ్వలపుష్పపు సార రమ్మ నీ
కుఱఁగట నుండువాఁడ, సుమఃకోమల! మారునితోఁ బికంబనై
బిఱుసుగఁ గూయఁగాఁ గలను, ♦ బ్రేయసి! యామని నిల్పుఁ గొవ్వలన్.

౧౧౭౫

కం.లనుచు వచించిన మేకొని, వనితయుఁ గైసేసికొని నశఃసంబుగఁ ద
న్నుని జేరఁ బోయి చిఱున, వొప్పర మనోజ్ఞంపుఁ బాటఁయొక్కటిపాడెన్.

౧౧౭౬

చం.వివ వివ నింపు సాంపు నొడఁగించుచు మించెడి పంచమధ్వనిఁ
ముని విని కన్ను విచ్చి తసఃముంగలఁ బాడెడిదేవకామిన్
గని మది సంశయించి శచిఃకాంతుని తంశ్ర మటం చెఱింగి లోఁ
గినుక జనింపఁ గన్నుఁగనకెంపు రహింపఁగఁ బల్కు రంభతోన్.

౧౧౭౭

→ విశ్వామిత్రుడు రంభను శిలగా శపించుట. ←

శా. ఓసీ! కామముఁ గ్రోధముఁ గెలువఁగా • నుంకించుచో నానశు
దోసం బెంచక నాతపోగరిమముఁ • దుశ్శీల! పోకార్పణగా
వేసంబుఁ నహియించి వచ్చితివి, పృథ్విరౌ రాయి వై వేలువుం
దాసీ! పో పదివేలయేండ్లు పడియుండుకొ మ్మాదల గ్గయ్యెడికొ. ౧౧౭౮
కం. నాయుచ్చినఘాతాప మ, మేయతపోబలయుతుండు • మేధానిధి య
త్రాయత తేజుడు విప్రుడు, పాయంగాఁ జేసి నిన్నుఁ • బరిరక్షించున్. ౧౧౭౯
కం. అని తిట్టి త్రాల్చి లేమికి, మనమున నుడు కొందె;¹ వేల్పుఁమగువయునావెం
టనె శిల యై పడె; దానిని, గని పఱచిరి వాసవుండుఁ • గందర్పుండున్. ౧౧౮౦
ఉ. అంతట మానినాఘుడు రంభంతయు శాంతము లేమికిం గడు
న్చింతిలి యెంత లైన నీక • నిశ్చయ మియ్యది కోప మూస నా
నావృంతముపండు, వా తెఱచి • పల్కును పల్కుటె యుజ్జగింతు, నే
నంతకుఁ దీర కుండిన శత్రుత్వము లైనను నూర్పు మా నెదన్. ౧౧౮౧
కం. చిక్కించెదఁ గాయంబును, స్రుక్కించెద నింద్రియముల • శుద్ధంబుగ నే
మక్కించెదఁ గామంబును, ప్రక్కిన మ్రొక్కినను నొక్కఁ • శ్రోవనయందున్.
కం. కుడువను గుడువును శ్వాసము, విడువను మఱి కోప మనెడివిషయంబు మడికొ
దడవను బాటునితన ము, నడుదాఁక నటంచు సుస్త్రింపం బగుమతితోన్. ౧౧౮౩

→ విశ్వామిత్రుడు ఘోరతపంబు చేయుట. ←

కం. ధనదాశ విడిచి తూరుపు, చని పల్కుట యుడిగి వేయిసంనతృరముల్
వినియతిఁ దప మొనరింపఁగఁ, బానుపక్షి శుష్కించెఁ బూరిపుడుకయ పోలెన్.
తే. ఎడ నెడ ఘనాంతరాయంబు • లెన్ని యేని
దాపరించినఁ గోపంబుఁ • దాల్చి డయ్యె
నిట్లు నిశ్చితమతి యయి • యెనక మెనఁగ
నిండువేయేండ్లు పెనుదప • ముండె నితఁడు. ౧౧౮౫
ఉ. నిండిన వేయియేడులు మునిప్రచరుండు భుజింపఁ బోస శ
క్రుండు ద్విజాతిహాసమునఁ • గోరెఁ దదస్సముఁ, బెట్టవే డ్విధా
ర్థుండ మునీంద్ర! యస్సు, మని • తోరపుభక్తి నొసంగఁ గాని లో
నొండు దలంపఁ డాగ్రహము • నొందఁడు సర్వము నిచ్చె మాని యె. ౧౧౮౬
తే. నిట్లు పాసెంబుగా నెల • నిలిచి యూరు, పార్థికయ వెంకి వేయేడులధికతపముఁ
జేయ జనియించె నాతని శరమునుండి, ఘోరధూమంబు లోకంబుగోడుగుడుప.

¹ కామమునకిందఁ గ్రోధము దుష్టతము.

సీ. మరలు గంధర్వ శిశువులుఁ బన్నగులును, వ్యాకుల మందుచు † నజనిఁ గాన
 నరిగి యిట్లనిరి యో † సురనాథ జగముల, గాధిజవలనను † గావవయ్య
 యెన్నియో యుక్తులు † పన్నితిమే కాని, కామియు, గోపియుఁ † గాఁడు దేవ
 యాతనిహృదయ మఃశ్యంతనిర్భలనశఁ, బుటము దీరినపైడి † పోలె నున్న
 తే. దనఘ యాలంబు చేయుట † చనదు వాఁడు, నిఖిలజగమును దళమున † నిర్దహింప
 కుంప మును వానియిష్టంబు † నింపఁ జేయ, వయ్యలోకంబు హావళి నాపురనియె.
 కం. దిక్కులు వ్యాకులితము లై, పొక్కడి జలనిధులు గ్రాఁగి † పొంగెడి నగముల్
 స్రుక్కడిఁ బుడమి వడంకెడి, మిక్కిలి పెరుగాలి జగము † మిడికెడి దేవా. ౧౧౮౯
 కం. నాస్తికుల యల్లు జనము లు, సాస్తిని మానిరి దినేశుఁ † స్రభ చెడె జగముల్
 కన్తిం గనె గాధేయుఁడు, పస్తుండి తపంబు నేయఁ † బట్టి విధాతా. ౧౧౯౦
 కం. కాలాగ్ని వోలె లోకము, వాలాయము గాల్చె గడఁగె † వానవుపద మే
 లీలాగతి నొసఁగి జగం, బేలుము తద్వాంఛితంబు † నిష్కది యేనిన్. ౧౧౯౧
 చం. అనినఁ బితామహుండు విబుధావళిఁ గూడి మునీంద్రుఁ గౌశికుఁ
 గని యింక లెమ్ము బ్రాహ్మణతఁ † గంటివి, వెండి చిరాయు విచ్ఛిత్తి,
 ఘనతరభద్రముల్ గలుగు † గాధిజ! పొమ్ము యథానుఖంబుగా,
 ననవుడు బ్రహ్మ జూచి యనుఁరావళి మ్రొక్కి వచించె నీగతిన్. ౧౧౯౨

—> బ్రహ్మ విశ్వామిత్రునకు బ్రహ్మత్వ మిచ్చుట. <—

సీ. దేవ బ్రాహ్మణ్యంబునీర్ఘాయువును నాకు, నమరన నోంకార † మాగమములు
 మఱి వషట్కారంబు † మానుగా పరియించుఁ, గాత న న్నిం కొందు † గలదు దేవ
 క్షత్రవేదవిదుల † నదృష్టావేదుల, మొదటివాఁడు వసిష్ఠమునివరేణ్యుఁ
 డాతండు న న్నిట్లు † లంగీకరింపఁగ, వలయు నియ్యది నాడు † వాంఛితంబు
 తే. దీని ఘటియించి చన రయ్య † దేవనరులు, నాఁగ వేల్పులు వేడ ననఘతపస్వి
 గాధిజనితోడ నయ్యంబు † గలిగి నీవు, బ్రహ్మముషి వైతి వనియెను † రామచంద్ర.
 తే నీవు బ్రహ్మి వైతివి † నిశ్చయముగ, బ్రాహ్మణార్హక్రియాకలాపంబు లెల్ల
 నిన్నుఁ బొందె నటంచేగ † నిర్దరాళి, స్నేహపడియె నితండు వసిష్ఠతోడ.
 కం. ఈవిధమున బ్రాహ్మణ్యం, బీవిధితుల్యండు పొంది † యిచ్చాగతిమై
 భూవలయంబునఁ గ్రుచ్చుకు, నీవిశ్వామిత్రు నేమి † యెంచితి రామా! ౧౧౯౩
 కం. మునితల్లజుఁ డాకారంబును బూనినతపము వీర్యమునకున్ తావున్
 జననుతధర్మసక్తుఁడు, నినితే శ్రీరామ! మానిఁచుటైంతంబున్. ౧౧౯౪
 సీ. అని చెప్పి గౌతనుఁతనయుఁ డూరక యున్న, జనకుండు రామలక్ష్మణులతోడ
 నాతనివాక్యముల్ † శ్రీతి నాకర్ణించి, కరములు ముకుళించి † గాధితనయు

మోముఁ గనుంగొని ధూమిశవుత్త్రులతో నీవు వచ్చుట ధురితదూర
 ధన్యుండ నైతిని మాన్యుండ నైతిని, నిరన్యసంబున నిర్మలాత్మ!
 తే. పాననుండ నైతి నీదుశఃపావిశేషములు వింటి మసంభ్యాకములు గుణంబు
 లప్రమేయంబు తపమును సప్రమేయమైన బలమును వినివిననరిది తృప్తి.
 ఉ. వేడి వెలుంగువేలు పడె స్రేలెడిఁ బశ్యినులైలవాటిపై,
 వేడెడఁ గర్మకాల మింక విహ్నుచే దయ యుంది, వేకునన్
 బోడిమిఁ జూడఁగాఁ దగును, బోయెద నేటి కటంచుఁ బల్కి యా
 తేడు ప్రదక్షిణించె మునితేని గురూత్తనుబంధుయుండై. ౧౧౯౮
 కం. రాముండు లక్ష్మణుండును మహాహూనిచయంబుఁ గొల్పి నాగాధిపక్షన్
 సామోదుం డయి స్వాశయభూమిం జేరంగఁ జనియె బుధవినతుం డై ౧౧౯౯
 ఉ. ఆమునాడు వేకునన్¹ గృతాహ్నికుండై జపకాపనీశుండన్
 రామునితోడఁ గూడుకొనిరా మునిఁ బిల్వగఁ బంది వారలం
 ప్రేముని గౌరవించుచు సమీపింప మెయ్యగి నాచరింతు నే
 నోమునిచంద్రమా! యస సృష్టిశ్రముఁ జూచి వచించె మోనియున్. ౧౨౦౦

→ { విశ్వామిత్రుండు జపకునితో రామలక్ష్మణులకు శిష్యునింటిం జూపు మని చెప్పెట. } →

కం. వీరిలు దశరథ పుత్రులు మారులు దివనాథవంశికుండునులు మహా
 వీరులు జగత్ప్రసిద్ధులు, కోరిరి నీధనుప్రకాశం గువలయనాథా. ౧౨౦౧
 కం. ధనువును గాన్పించుచు యది, గనుంగొని కృతకాము లగుచుఁ గాకుత్స్థమణుల్
 చనువారు యధేష్టంబుగ, నన జపకుం డిట్లు లనియె సమ్మనితోడన్. ౧౨౦౨
 సీ. విసవయ్య మునినాథ వినిపించెదను నీకు, నీవి ల్లిచట నుండు హేతువును
 దేవరాతుం డన దివ్యప్రభావుండు, నిమికి నాజనవాడు నిర్మలుండు
 దేవత లతనికి దీని నిల్లడ యిచ్చి, పోయిరి దివికి బూజ్యచరిత
 నయోధ్యరథసంశతత్పరుం డయి మున్ను, రుద్రుండు త్రిదశుల రోషమునను
 తే. గాంచి భాగాధ్యలార భాగంబు నాకు, నేం కల్పించ రిప్పుక యదిగో నొక్క
 పెట్ట మీశిరముల బలి పెట్టువాడ, నేల కీచింట నన సురినికర మపుడు. ౧౨౦౩
 ఉ. విన్నవనంబు దోషం దను వేడ ట్లమించి ధనుస్సునిచ్చె నా
 పన్నగభూషణుండును సుపహ్వలకున్, మఱి వారు దీనినిన్
 గ్రన్నన నాకుఁ బూర్వ డగురాజున కిచ్చిరి, నాటఁ గోలె దా
 సున్నది మధ్యహంబున సర్వోత్తమ నిత్యసమర్పితంబు నై. ౧౨౦౪

¹౧౫-వ వాటి మొదలుము.

కం.జేన్నంబు సేయుతలపున, దున్నింపగ భూమి నొండుఁ దోఁజెంచె జామి
పిన్నది యొకర్తు; నే నా,చిన్నారి నెలంత కిడితి ఁ నీతాహ్వయమున్. ౧౨౦౫

ఉ. మాన్యచరిత్ర! పూత మగుఁమాడ్కి జనించెను గాని లోకసా
మాన్యగతిఁ జనింపద చుఁమా, యటు గావుటఁ బెంచి కూఁతుఁగాఁ
గన్యను వీర్యశుల్కు యని ఁ గాధిజ! పెండిలి సేయ కున్న రా
జన్యులు వచ్చి వేడిరి యొసంగవె మా కని, నేను వారితోన్ ౧౨౦౬

సీ. ఈవిల్లు మోపెట్టు ఁ నెవ్వఁడు వానికి, నాకూఁతు నిచ్చెద ఁ లోక మెఱుంగ
వీర్యశుల్కు నొసంగ ఁ బెండుమానిసి కన, విల్లుచూడఁగ వచ్చి ఁ రెల్లవారు
గొనయంబు గనయంబుఁ¹ గూర్చు లేమి యటుండ, నెత్తె జాలర వారఁలుత్తబిరుదు
లామూఁకమగఁటిమి ఁ యిప్పు మా పెఱిగి నేఁ, గన్య నీయ నటన్న ఁ మన్యవ్రసను

తే. జుట్టు ముట్టి మిథిను ఁ బెట్టిరముగ, నట్లుచేసిన నే లక్ష్యఁ పెట్ట నైతి
దిట్టతనమున వా రెల్ల ఁ రట్టు మీఱి, గట్టిమొనలుగఁ దీరిరి ఁ తుట్టతుదకు. ౧౨౦౭

సీ. ఏడాది వారు న ఁ న్నేచిన రణమున, సర్వసాధనములు ఁ నన్నగిల్లె
నెంతయు వగచి యఁహీనతపమునఁ, దృష్టి నొందించితి ఁ దేవతలను
సంతసంబున వారు ఁ చతురంగబలముల, నీయఁ జెల్లిగించితి ఁ నెల్లవీర
మాని² శాస్త్రపులను, మహితరణంబున, నూడఁబాడిరి³ వార ఁ లోర్వలేక

తే. యాధనూరిత్తు మియ్యది ఁ యనఘశీల, కానిపించెద రామలక్ష్యణుల కిపుడు
విల్లు మోపెట్టు శ్రీరామఁవిభుఁ డయోని,జాత సీతను బ్రీతి నొసంగఁవాడ.

కం.జనకుని నచనంబులు ముని, విని చూపుము వింటి ననిన ఁ విభుఁడు సచివులఁ
గని కొని తెండి చాపం, బనవుడు వా రెల్లఁ బురికి ఁ నరిగి ద్రుతగతిన్. ౧౨౦౮

ఉ. ఆయతభీమదేహులు మహాహలు లొక్కట నైదువేలు దా
రాయనపేటితోడఁ మహాధనువుం గొనివచ్చి నిల్చి దే
వాయితలేజఁ డైనజనఁపరుని మైథిలుఁ జూచి దేవ ను
శ్రీయుత మాశరాసనఁపిష్ఠముఁ దెచ్చితి మయ్య చూడుమా. ౧౨౦౯

←→ జనకుఁడు రామలక్ష్యణులకు శివునింటిని జూపుట. ←→

సీ. అని మంత్రులాడిన ఁ జనకుఁడు గని లేచి, మోడ్పుఁగేలను రాఘమునిని రామ
సౌమిత్రులను జూచి ఁ యోచునిచంద్రమా, యిది యయ్య జనకావసీంద్రు లెల్లఁ
బూజించుచాపంబు ఁ రాజు లెంతటిమహాబలనంతు లయ్యను ఁ భగ్నపడిరి
యెక్కు పెట్టఁగ లేక ఁ నిక్కు లెల్లను బాసి, మానసవాలుర ఁ మాట యేల
తే. నుగలు నసుగులు యక్షకిన్నరులు నైన, నెత్తెజాలర యెక్కిడు ఁ శేల చెప్పఁ
జూపఁగ నభీష్ట మేనియుఁ ఁ జూప నయ్య, చాపరత్నంబు రామఁ ఁ క్షణుల కనిన

¹ గనయంబు=వింటికొన్న. ² మాని=తన్నుఁదాను నిమిషనిలించువాఁడు. ³ డాడఁబాడిరి=పరువైతిరి.

కం విని జనకునివాక్యము లా, మునిచర్యుం డతిశయించు మోదంబున రా
మునిఁ జూచి వత్స రాఘవ, కనుమీఁ కోదండ మనినఁ ♦ గాకుత్స్థుండన్ ౧౨౧౨
కం మునివాక్యచోదితుం డయి, ధను పుండెడిమందసంబు ♦ దాయం జని మూఁ
తను దెబ్బచి చూచి యిట్లను, మునివర స్పృశియించి కంటి ♦ ముదలయ యేనిన్
కం ల్రిక్కక వెలువలఁ దీసెద, నెక్కిడియెద నన్న నట్టులే కానిమ్మా
గ్రక్కున నని జనకుండును, మక్కువ గాధిజుఁడు పల్క ♦ మహిపసుతుండన్

→ శ్రీరాముఁడు హరువిల్లు విలుచుట. ←

కం. ఉఱక యనలీలఁ జావం, బజచేతరు దిగిచి, చూడ ♦ నవనీశులు, శ్ర
చ్చఱఁ దెగ¹నిండఁగఁ దీసిన, బిటు నే మని చెప్ప విల్లు ♦ ఘెల్లన విఱగెన్ ౧౨౧౩
కం నిర్ఘాతనాద మగుచు ధ, నుర్ఘటితమహాస్వనం బహూనం బగుడుక్
దీర్ఘముగ వణఁకె ధరణి స, నిర్ఘోషంబుగను గిరులు ♦ నెఱెపాటుగటిన్. ౧౨౧౪
ఉ. రాముఁడు లక్ష్మణుండు మునిరాజు నృపాలుఁడుఁ దక్క నెల్లరుక్
భూమి విసంజ్ఞ లై పడిరి ♦ బాష్పర వోవుచునంబుతోడ, నా
భూమిధవుండు సభ్యతతి ♦ పోడిగఁ గ్రాలుడు లభసంజ్ఞ మై
యా మునితల్లజుం గనుచు ♦ నస్తవరుం డయి కేలు మోడ్చుచున్ ౧౨౧౫
శా. కంటిం గంటి మునీంద్ర! రాఘవునమోఘం బైనదోశ్యక్తి, దా
గెంఱెక్ వింటి, మహాద్భుతంబును విశిష్టించఁగ దుస్సాధ మే
వెంటం జూడ నచింత్య మియ్యది చుమీ ♦ వే యేల మానీతచే
గంటిక్ ధన్యత రామచంద్ర విభుఁగాఁ ♦ గన్గొంట వాల్గంటియున్. ౧౨౧౬
కం. రాముని దశరథతనయుని, నాముద్దుఁగుమారి సీత ♦ నాధునిగ జన
స్తోమం బెఱుంగఁగఁ బడసి త, పోమహితా! జనకనంశమున కిడఁ గీర్తిన్. ౧౨౧౭

→ జనకుఁడు దశరథునొద్దకు దూతలఁ బంపుట. ←

ఉ. నాసుత వీర్యశుల్క యను నావచనంబు ఫలించె, నిచ్చెడక్
వాసిగ జీవితంబునకు ♦ వర్తిలి మిన్నగఁ బ్రేమపాత్ర యూ
భూసుత రామచంద్రునకు ♦ భూరిగుణాభికి; నీయనడ్ల మైఁ
గోసల కేగువార లిదె ♦ కోవిదవర్య! మదీయమంత్రులున్.² ౧౨౧౮
ఉ. చాలఁగ మీసుతుల్ కుశికసంభవరక్షితు లౌచు వచ్చి మా
ప్రోలికి రాముఁ డుగ్రధనువుక్ సభవారలు చూడఁ ద్రుంచుట
స్త్రీలగ వీర్యశుల్క సుత ♦ నీయతనూజున కిచ్చువాఁడు నై
పాలితలోక మ మ్మిటకుఁ ♦ బంచెను మైథిలుఁ డంచు వెండియున్ ౧౨౧౯

¹ తెగ = అడ్డెత్తాడు. ² ఇది ౧౫-వ వాటి వృత్తాంతము.

కం.మీ యదేరగ వేడెడ, మారా జని యందు రినిన ♦ మాని పరియన్
 ధీరుఁడు మంత్రులఁ బుచ్చె యధానీతి వచింప దశరథత్వపతికిన్. ౧౨౨౨
 కం.రాజప్రేషితదూతలు, వాజులు రోజంగఁ బరువుపాలుచు రాత్తుల్
 వే జరపి మూఁడు ద్రోహన, యాజపుముఁ గనుచు నాలుగవదివమునన్¹
 ఉ. దావ్యముఁ గాచి యున్నభటపర్యులఁ గాంచి యెటుంగఁ జెప్పఁడి
 ధారిణీనేతకుఁ జనకధాత్రిపుమాతల మంచు వాణొనన్
 వారలు చెప్పి వచ్చి జనపాలుఁడు ర వ్యునినాఁడు వేగమే
 నారయ యన్న లోఁ జని ధరావరు నృధు సురాభు నాజనిన్ ౧౨౨౪
 చం కని భయ మేది కేఁగిది ♦ క్రుచ్చదూక్షుల రాజశేఖరా!
 జనకుఁ డెఱుంగఁ గోరెడి సప్తర్షిపురోహితమంత్రివహ్ని నై
 తనరెడినీదు సేమముచు ♦ దద్దయు నింకొకవార్త గాధినం
 దనుమొయికోలు గాంచి వసుధాఽల గుగతి మన్వీచేసెడిన్. ౧౨౨౫
 నీ. వివరయ్య నానుత ♦ వీర్యశుల్క యటంచుఁ, బ్రతిస చేసితి ముచ్చు ♦ పార్థివేంద్ర
 రాజు లెందఱో వచ్చి ♦ రాజానన వరింప, బెండుమానుసులయి ♦ పెంపు సెడిరి
 గాదె యదృచ్ఛమై ♦ గాధేముతో వచ్చి, నీరుతుల్ గెలిచిరి ♦ నీరజాక్షి
 నిసభమునఁ గన ♦ న్లొగు రాముండు, వింటిని రెండుగా ♦ విడిచి నైచెఁ
 తే. గాన సమృహత్తునకు నాకనయ నీత, నానఁగి వీర్యశుల్క య నెడిముక్తి దీర్చుఁ
 గోరుచున్నాడ నాకోర్కి ♦ దీరు మీరు, నొ వొసంగర రేయట్లఁ చేయు మచుచు
 చం కొడుకులఁ జూడవచ్చు, పృథకుంజరి సంతన మందవచ్చు, నా
 యడిగినకోర్కి గీర్చి నను ♦ వౌ, నటు గానఁ బురోహితాభితో
 వడి హితపాఠితో సదినవగ్రముతోఁ గొలుచంగ దేవెరు
 బ్బడయక యేగు దెమ్ము, సుతులంగ ననుగొమ్ము ప్రియంబు మీఱగన్. ౧౨౨౭
 తే. అనుచు వదియించి సందేశ ♦ హరులు రాజ, కౌరవముశంకచే నిల్చి ♦ త్సాధివుండు
 వామదేవసస్థాడిఁ పరిసచిపుల, మోముఁ గని పల్కు నిర్భరామోదయక్తి.
 నీ. గాధిజగుప్తుఁడై ♦ కౌన్యోననయుండు, సౌమిత్రితోఁ గూడి ♦ జనకపురిని
 నున్న వాఁడట, రాముఁడు ప్రశక్తిని జూచి, జనకుండు సుత నీయ ♦ సమ్మతించె
 నట, జనకునివృత్త ♦ మని మీకు మెచ్చేనిఁ, దరులుద మచటికిఁ ♦ దడ విఁ కేల
 యనుచు మంతరు లెల్ల ♦ రిగు నగు నిది యన, సంతృప్తచిత్తుఁడై ♦ జనవిభుండు
 తే. చేయనగు తేవయసంబు² ♦ సిగ్ధుచుచు, మంత్రిులకుఁ జెప్పిజనకునిఁ మంత్రులకును
 హితము నీపింపఁగా బహుఁచుతు లొసంగ, నితను జరిపిరి వా రంద ♦ నిమగ్నముగ.

సీ. రేపాడి¹ సభదీరి ధూపతి చుట్టముల్, మానులు గొలున నుచుంతుఁ జూచి
యిప్పుడ ధనములు ధనములుగాఁ గొని, ధనపతుల్లుందుగాఁ దరిల వలయుఁ
జతురంగబలముల ద్రుతగతి వెడలంపు, మాజ్ఞతోడన కూర్చు మందలంబు
వామదేవుండు పితామహునుతుఁడును, జాబాలికాశ్యపుల్ నాథుఁడతి

తే. గాయువు మృకండునుతుఁడు కాశ్యాననుండు

చనఁగవలె మున్ను; నా కొకస్వందనంబుఁ

బన్నమీ దూత లాశ్రముఁచలుచు చున్న

వారు కాలంబు మీటిస వలను గాదు.

౧౨౩౦

కం. లనవుడు నుమంత్రుఁడును ద, జ్ఞనవలయాదేశమునను సర్వబలంబున్
బనిచి ఋషివర్షులకు స్వందనములు కల్పించి తెలిపె దశరథపతికిన్. ౧౨౩౧

ఉ. రాజవరుండు మంత్రిముని రాజసమూహము గొల్పి వాహినీ

రాజులు వెంట నంటఁ గడు రాజులు వేడ్కను బంచమాహ్నుమం²

దోజ విదేహముం గన మహాహృత్సకతః జనకుండు నచ్చి తాఁ

బూజ లొనర్చె నామునలిభూపతికి భృతహృష్టచిత్తుఁ డే.

౧౨౩౨

↔ జనకుఁడు దశరథుతోఁ గుశలప్రశ్న సేయుట. ↔

తే. స్వాగతము నీకు నోనఁచాలచంద్ర, వచ్చితివి నాదుభాగ్యంబు పండుకతన
నాత్మభవశౌర్యసంజాత మైనప్రీతి, ననుభవంపుము మన సారి సర్క తేజ.

సీ. నాయదృష్టంబున సరనాధచంద్రమా, నినుఁ గాంచుపుణ్యంబు నేడు గలిగె
నాభాగ్యమునను మహాభాగ ద్విజయుక్తుఁడును నసిష్ఠమునీంద్రుఁ గనఁగఁగలిగె
నాసుకృతంబున సలిసలిగాఁ జోయె, బ్రత్యూహనిచయంబు పార్థివేంద్ర
నాపుణ్యమునఁ జేసి సలిస్తావంశమ, హస్తలతో వియ్య మందఁగంటిఁ

తే. బరమశౌర్యాఘ్యులైనమీ బాంధవమున, నస్తదన్వయ మతిపూజ్యమయ్యె నివుడు
నిండె నాకోర్కు లెల్లను నీదుకృపను, సరసగుణనాంద్ర దశరథఃకృత లేంద్ర.

తే. రేపు వఱువాతో నోధరి, త్రీమహేంద్ర, వేల్కిడివలఁ జలుపు మీ విధిహితముగఁ
బరమఋషిసమృతంబుగఁ బరిణయంబు, ననిన జనకునితో నను నాజి యెలమి.

కం. ఇచ్చెడివారలవశ మగుఁ, బుచ్చుకొనుట యనుచు వింటిఁ బూర్వము జేడ
యెచ్చందమున వచించిన, నచ్చందమునం జరింతు నన్యఁడ నొక్క, ౧౨౩౩-

కం కీర్తి ధర్మముఁ గూర్చెడి, జ్యోరమ. ఋషినుడికి నాతఁ డచ్చెరువుగొనెన్

జేరినమునిసంఘాతం, బారింగ సుఖరీతిఁ గడపె నారే ప్రీతిన్.

౧౨౩౪

కం. తనయులఁ గని రఘుభూపతి, మనుమఁడు సుఖగోష్ఠి నుండె మఱి జనకుండున్

గొన ముట్టఁ దీర్చి జన్మము, గొనబుగఁ గావించె బెండ్లికూతుల సుతలన్.

సీ. వఱువాతఁ గృతకర్తృచగ్గుఁడై జనకుఁ డ, నఘుఁ బురోహితు శతానందుఁ జూచి
నాపిన్నతమ్ముండు * నయధర్మశీలుండు, ఘనపుష్పకాభసాంకాశ్యపురిని
నిక్కుమతీజలం * బింపారఁ గ్రోలు చున్నాఁడు కుశధ్వజరామమకుండు
వానిఁజూడఁగనాకు * వాంఛయయ్యెడునాదు, క్షత్రువుఁ గాఁచెనటంచుఁగలదునాకు
తే. నాతఁ డీవేడ్క నాతోడ * చనుభవింప, నలయు ననీయాసయయ్యెడు * వలయుఁబనుప
వార్తికావలి నతనికి * వైశచు యని, పుచ్చెఁ గొండఱ జంఘాలపుంగవలను.

ఆ. విభునిశాసనమున * వేగవంతంబు లౌ, సైంధవముల నెక్కి * జాగు లేక
జిహ్వానాజ్ఞచేత * విష్టునిఁ గొనివచ్చు, వారు వోలె నరిగి * వార్తఁ దెలుప. ౧౨౪౦
తే. అన్న రమ్మన్న యామాట * విన్న యంతఁ
గ్రన్న నరుదెంచి మోడంబు * మిన్న ముట్ట
నన్నకుఁ బురోధకును మ్రొక్కి * చెన్నమీఱు
చున్నయొకయాసనంబున * నుండె; నిట్లు ౧౨౪౧

ఉ. భ్రాత లలంకరించి రుచిరం బగునాసనపాళులం గడం
బ్రీతి నుదాము మంత్రివరుఁ * బిల్చి వచించిరి మంత్రిసత్తమా!
చేతము పల్లవింపఁ జని * చెచ్చెరఁ దోడ్కొని రమ్మ యాజి ధా
శ్రీతలనాథు ధీనచివః * బృంధముతో నిజపుత్రపంక్తితోన్. ౧౨౪౨

కం. అనుడు నుదాముఁడు దశరథ, జనపతిశిఖింబుఁ జొచ్చి * త్కౌపతిఁ గని నం
దన మొనరించి శిరిమ్మున, జనకుఁడు మిముఁ జూడఁ గోరె * నపురోహితుఁడై.

సీ. నావుడు దశరథభూవల్లభుఁడు బుషి, నర్గంబు నిజబంధువర్గ మమరఁ
జని జనకావనీంద్రునిఁ జూచి యిట్లనుఁ, దెలియుదు విత్కృకుకులమువేల్పు
యీవనీఘం డని * యీవరశీలుండె, వక్రయు నకలార్థశక్తుఁ డనఘ
గాధిజం దాదిగా * మేధావులీయున్న, మును లెల్ల ననుమతించిన మనీయ
తే. వంశవిధ మీనుహర్షి నిఃస్పంశయముగఁ, దెలుపఁగలవాఁ డటం చనిపలుక కున్న
హితపురోహితమంత్రిన * మేతు మిథిల, నాథుఁగనుఁగొని యమ్ముని * నాథుఁ డనియె.

→ వనీఘడు జనకునితో సూర్యవంశ శ్రమంబుఁ దెలుపుట. ←

సీ. అవ్యక్తజాఁడు నిత్యుఁ * డవ్యయుం డగుబ్రహ్మ, గనె మరీచి నతండు * కశ్యపమునిఁ
గనియెఁ గశ్యపుకుఁ * గలిగె వివస్వంతుఁ, డన నాతనికిఁ బుట్టె * మనువు వాని
తనయుఁ సిత్వంకుఁ డాతనిరాజధాని య, యోధ్యాపురం బయ్యె * నొప్పుమీఱ
నిత్వంకుతనయుఁడై * యెసఁగెఁ గుక్షి వికుక్షి, కొడు కాతనికిని వికుక్షినుతుఁడు
తే. బాణు డనరణ్యుఁ¹ డాతనిపట్టి యయ్యె
నతనిపుత్రుఁడు పృథుఁడు తదాత్మజుండు

¹ రావణుని శపించిన రాజయోగి యితఁడే.

సుమి త్రిశంకుఁడు నాతనినుతుఁడు ధుంధు
మారుఁ డన నొప్పై గడు నసమానబలుఁడు.

౧౨౪౫

సీ. యువనాశ్వుఁడనునామఁ మొప్పు నాతనికిఁడ, తనయుండుమాంధాత్యజనవిభుండు
మాంధాత్యసుతుఁడు శ్రీమంతుఁ డైనసునంధి, యతనికి ధ్రువసంధి యనఁ బ్రసేన
జిత్తు నాఁ దనయులు ఁ చెలఁగిరి ధ్రువసంధి, తనయుండు భరతుండు ఁ ధర్మరతుఁడు
భరతునిపుత్రుఁడై పరఁగెను నసిలాఖ్యుఁ, డతఁడు శత్రువులు సైహాయులుదాల
తే జంఘశశిబిందువులు దాఁకఁసంగరమున, నోడివనములఁబడిమంత్రియుక్తుఁడగుచుఁ
బాఱి వలిగట్టునను భృగుఁప్రసవణము, నందువనియించె మితబలుఁడనుచువింటి.
కం. ఆపన్నసత్త్వ¹ లిరువురు, భూపాలక యతనిసతులు ఁ పాలఁతుక యొక్క

రైపగదినా సవతాలికి, నావడ నిడై భక్ష్య మొందు ఁ సగరము² గాఁగన్. ౧౨౪౬
ఉ. అందుల కేగుదేరఁ జ్యవనాఖ్యుఁడు భార్గవుఁ డొక్కనాఁడు కా
ళింది మునీంద్రు డాయుచు లలిం బ్రణ మిల్లె సుతుండు గల్గె నా
యందు ననుగ్రహింపు మని యాశ్లే దలంచుచు నామఁ జూచి యో
సుందరి! పుత్రుఁ గాంచెదవు ఁ శోకము మానుము శూరవహ్యునిన్. ౧౨౪౭

కం. గరసహితుం డయి పుట్టుట, సరిసిజముఖి వాఁడు పరఁగు ఁ సగరుం డనఁగా
వరబలుఁడై యసఁగ ననం, తరమునఁ గాళింది గాంచెఁ ఁ దనయున్ సగరున్.

సీ. అనఘ! యాతనిపుత్రుఁ డనమంజుఁ డతనికి, నంశుమంతుఁడు పుట్టెనతనితనయుఁ
డయ్యె దిలీపుఁడు ఁ నాతనిసుతుఁడు భగీరథుఁ డయ్యె భగీరథునకుఁ
గలిగెఁ గకుత్స్థుండు ఁ క్షౌపాల యతనికి, రఘువు సుతుం డయ్యె రఘువుకొడుకు
భువిఁ బ్రసృద్ధుం డయ్యెఁ బురుషాదకుం డనఁ, గల్తాషపాదాఖ్యి ఁ గల దతనికి
తే. నతనిసుతుఁ డయ్యె శంఖణుం డతనికొడుకు, పరఁగెను సుదర్శనుండు నాపార్థివునకు
నగ్నివర్ణుండు గలిగె నామగ్నివల్గు, సుతుఁడు శీఘ్రగుఁ డాతనినుతుఁడు మరువు.

సీ. అతఁడు ప్రశుశ్రుకు ఁ నతఁ డం బరీషుని, నతఁడు నహుషుఁ గనఁ నతనిసుతుఁడు
వజ్రులు యయూలి నా ఁ నసుమతీనాథుండు, నతనికి నాభాగుఁ ఁ డాత్మజుండు
నాభాగునుతుఁ డయ్యె ఁ సన్వయశోధనుం, డైనమహాశక్తుఁ ఁ డజన్మపాలుఁ
డజనకు జనియించె ఁ నాడిదుర్భిన్నుండు, దశరథుం డనుమహాభన్యుఁ డల్ల
శే. ఘుచునకువయించి రయ్యె యీయనఘ తేజ, లైసశ్రీరామలక్ష్మణు ఁ లార్యచరిత
యాదిచంశెనిశుద్ధులు ఁ నసమధర్మ, సతులు వీరులు సత్వైక్యకరతులు వీరు. ౧౨౫౧

కం. రామునకును సౌమిత్రికి, భూమిప! నీసుతఁ డయ్యెపూజితగుణులన్.

బ్రేనుమున నీయ వేడెద, నామనవిని దీర్చ నయ్యె ఁ నరనాధ యనన్. ౧౨౫౨

¹ఆపన్నసత్త్వము = గర్భిణులు. ²సగరము = విముత్యముగాఁబడి.

—> జనకుడు వసిష్ఠునకు నిజసంశక్తమంబుఁ జెప్పట. —>

సీ. జనకుఁ డిట్లనియె నోసంయమి! మాచంశ, విధ మెల్ల వివవయ్య • విస్తరింతుఁ¹
గన్నియ దానంబుఁ • గావించునాతఁడు, సత్కులీనుం డయి • జరగె నేని
వక్తవ్య మతనికి • సంశయిధం బెల్ల, నిమి యొప్పు సర్వ గ్ధానిరతుఁ డగుచు
సతనిపుత్రుఁడు మిథి • యచ్చుహాత్తునిచేత, మిథిలాపుంబు ని • ర్తింపఁబడియె
తే. బ్రథమజనకుఁ డతఁడ యుదాఁచనువుఁ గనియెఁ
దనయుఁ డతనికి సందిశఁగ్ధనుఁడు గలిగె
నాయనకుఁ సుకేతుఁ డాత్మ్యాధపునకు
దేవరాతుఁడు జనియించె • దేవనిభుఁడు.

౧౨౫౩

సీ. ఆయనకుదయించె • నయ్య బృహద్రథుం, ఉత్తఁడు మహావీరు • ననఘఁ గనియె
నామహావీరుఁ మాశ్లేజుండు సుధృతి, సుధృతియు నిరుపమఁ సూరుఁ డైన
ధృష్టకేతువుఁ గనె • ధృష్టకేతువునకు, హర్యశ్వఁ డుదయించె • సమితబలుఁడు
హర్యశ్వనకు మరు • వావిగ్ధునించెను, ధీరుఁడు మరువు ప్ర • తీంధకునిని
తే. గనియెఁ గీర్తిరాధాఘ్నిని • గాంచె నాతఁ
డతనిపుత్రుఁడు దేవమీఁధాఘ్నఁ డయ్యె
సతనితనయుండు విబుధాఘ్నఁ • డతనిపుత్రుఁ
డయ్యెను మహీధ్రకుండు నా • సతనిసుతుఁడు

౧౨౫౪

సీ. కీర్తిరాతుం డయ్యెఁ • గీర్తిరాతునకును, సుతుఁడు మహారోమఁ సూరివర్యఁ
డతనికి స్వగ్ధోఁమాఘ్నఁడు వానికి, హ్రస్వరోముఁడు పుట్టె • నాతనికిని
గలిగెను బుత్రయుఁ గ్ధంబు తత్పుత్రులందు, సగ్రజుఁడను నాదుఁచనుజుఁ డితఁడు
ఎనమున, కేగుచో • వసుధేశుఁ గాఁ జేసి, సనుఁ బెద్ద నౌటను • నాదుతమ్ము
ఆ. నాకు నప్పగించి • నాకంబునకు నేగె, జనకుఁ డేను నీకుఁశధ్వజునిని
నౌమిఁ జూచుకొనుచు • నిశి నేల సాంకాశ్యచతి సుధన్వఁ డనెడిఁజ్ఞీతివిభుండు
కం దూతల నం పిను సరసీ, జాతాన్ని సీత శివునిఁచాపము నీయఁ
భీతిప్రదఘోరాహన, మాతనితో నయ్యె దేని • నర్పింపమిచేన్. ౧౨౫౬
మ. సమరత్నోణిని వానిఁ ద్రుంచి యనుజుఁ • సాంకాశ్యమం దుంచిత
స్థనుకుం బట్టముఁ గట్టి, యాతఁడ చుమీ • నాతమ్ముఁ చే జ్యేష్ఠుఁడ౯
విమలాఘా! యిదె రామలక్ష్మణులకుఁ • వీర్యంబె శక్కుంబు నౌ
రమణీరత్నము సీత నూర్తిశను గాఁరామారఁగా నిచ్చెదన్. ౧౨౫౭
కం. ముష్కాటికి నిచ్చెద లే, దిమ్మాటకు సందియంబు • స్మృతవర! సుతర
శ్చమ్ము రాముని నాతని, తిమ్మని గోదాచమిదియె • తఱి చేయింపన్. ౧౨౫౮

¹ శ్రీరాముడి యజగ్ధము, కాశ్యపగోత్రము. సీతాదేవిది ఆశ్రేయగోత్రము.

కం. నేడు మఖాసత్కృతము, మూడవదినమున¹ వివాహమును జరపవయా
 తే.డా! యుత్తరఫల్గుని, నాడు; సుఖోదర్క మిగిలి నందరు లీయన్. ౧౨౫౯
 సీ. అని జనకుం డాడ ధీ సంత గాధినుతుండు, మైత్రావరుణిఁ గూడి ధీ మందలించె
 ననఘ యచింత్యంబు ధీ లప్రమేయంబు లి, త్కృష్ట విదేహనంశంబు లిలను
 మీకు సమానులు ధీ మేటులుఁ గన గారు, సంబంధమును సూపసంపదయును
 రామలక్ష్మణులకు ధీ రాజన్య! భూమిను, శోర్కీలానతులకు ధీ నొక్కరూప;
 తే. కలదు వేటొందు మాకు సత్కన్య మధిప! నిదుతమ్ముండు నద్ధర్మనిష్ఠుడైన
 యీకుశధ్వజసకుఁగూఁతులిరువురమ్ము, భరతశత్రుఘ్నులకు వారిఁ భార్యలుగను.
 కం. అందంబున భుజబలముల, చందంబునఁ బరువమునను ధీ జనవర! యొక్కడే
 చందం బందఱు దశరథ, నందనులు దిగ్విజయలులు ధీ నందితలోకుల్. ౧౨౬౧
 కం. సరి సరి యని జగ మెన్నఁగ, సరి సరి యగు బాంధవంబు ధీ చను మీకు; మఱిం
 బొరిఁబొరి నృద్ధిం గను మీ, యిరువురనంశములు గూడి ధీ యెనఁగిన యేనిన్.
 కం. అన విని జనకుం డి ట్లను, మునిసింహులు తుల్యనంశమునసంబంధం
 బును దామ యానలిచ్చుట, ననఘము ధన్యంబు నయ్యె ధీ నస్తత్కలమున్.
 ఉ. వింధ్ర మహాత్ములార! కడుఁబ్రీతి గుశధ్వజరాజు కూఁతులఁ
 ఆంధ్రుగఁ గెకపుత్రునకు ధీ నాతనితమ్మునికే నొసంగెదఁ,
 వింధ్రకు నొక్కనాడ నెఱవేడుకఁ బెండ్లిలి సేయ నొప్పు, గో
 డంధ్రుర నల్వరం గన నెఱవంద ముదం బగుఁగాక యాజికిన్. ౧౨౬౨
 కం. ఉత్తరదివసంబున నగు, నుత్తరఫల్గునియ; దాస ధీ నుద్వాహము మే
 లత్తఱి భగండు ప్రజాపతి, నత్తము లది యుత్తమ మని ధీ శంసింత్తు గదా. ౧౨౬౩
 కం. ఛాత్రుండను మీకరుణకుఁ, బాత్రుండను నాకు మీరు ధీ పరధర్మంబుఁ
 బాత్రం బని చెప్పితి రని, ఛాత్రీశుండు మఱియు మానిఁ ఛాత్రీశులతోన్ ౧౨౬౪
 ఉ. ఓముషివర్యులార యివె ధీ యుండుండు కూరిమి నాననత్రయఁ
 మీరలు; మూఁడురాజ్యములు ధీ మీయవి గా వొకొ, యాజి కిద్రి యె
 ట్లరయ నా కయోధ్య యటు ధీ లొట యధార్హులఁ భరింపుఁడి
 మీరలు సంశయింప కన ధీ మెచ్చుచుఁ బంక్తిరిధుండు హృష్టఁడై ౧౨౬౫
 తే. అన్నదమ్ములు మీర లసంతభద్ర, గుణుల రెప్పుడుఁ గోటానఁగోటు లైన
 రాజులను మునిరాజుల ధీ రాజులఁ దమిఁ, బూజ సేసినవారలు ధీ పుణ్యధనులు.
 తే. ధరణినాయక నేనింటిదాఁకఁ బోయి, వత్తునే? నాంది మొదలుగాఁపలయుఁగాదె
 జరుప నని కాశికవసిష్ఠుఁసహితుఁ డగుచు, విడిదికిని నేక దశరథవిభుండు వేగ.

చం. ఇటు తనయింటి కేగి ధరణీశుడు నాంది యొనర్చి వేగుఁబో

కట నడి మేలుకాంచి తనఁగాదిలిపుత్రులఁ గూర్చి యిచ్చెఁ బ్ర

స్ఫులకన కేంద్రశృంగయుతఁభూరివయస్వీను లైనయాల నొ

క్కట నలునూలువేలు, పిడుకంక నొసంగెను గంచుపాత్రముల్.

౧౨౨౦

కం. కొడుకులకొఱకై పెల్లుగ, విడిముడి బ్రాహ్మణుల కిచ్చె * విధిమై నల్పు

క్కొడుకులతో దిక్పాలకు, లొడఁగూడి భజింప నీరఁజోద్యవుఁ డనఁగన్.

౧౨౨౧

➔ యథాజిత్తు దశరథుఁ జూడ వచ్చుట. ➔

కం. ఏదినమున గోదాసము¹, భూదయితుఁడు చేసె నల్లఁపూఁటన చూడం

గా దశరథుఁ గేకయనుతుఁ, డాదటఁ జనుదెంచె; మేనఁయల్లుం భరతున్

౧౨౨౨

ఉ. హరినప్రేమఁ దండ్రి దను * సంపఁగఁ దోడ్కొనిపోన నాయథా

జిత్తురు దేరఁ గాంచి పతి * సేనుము నారయ సేను మంచుఁ దాఁ

జిత్తుముసందుఁ దండ్రి దమి * సేసె నుతానులఁ జూడ, దాన నే

నిత్తటి వచ్చినాఁడ వృన ! * యేగితి ని న్లన నయ్యయోధ్యకున్.

౧౨౨౩

ఉ. అచ్చట విన్నవాఁడ నిట * కందఱఁ గూడి నృపాలచంద్ర ! నీ

నచ్చుట పెండ్లికై, పరుగుఁపాటిలి నల్లునిఁ జూడఁ గోరి నే

ముచ్చట మీఱ, నన్న విని * మోదమునం దనబావగారిఁ దా

నెచ్చుగ నాదరించె ధరణీశ్వరుఁ డాజి యథార్హస్త్వత్కృతిన్.

౧౨౨౪

కం. కొడుకులతో నాగాతిరి, గడపి దశస్యందనుండు * కడువేడుకలఁ

బాడువుచులఁ బ్రొద్దు దోచిన, వడి దీరిచి విఘన యజ్ఞఁపాటముఁ జొచ్చెన్.

కం. ఇన్సుగుసొమ్ములు దాలిచి, తమ్ములతోఁ దాను భద్రఁగం బగునుముహూ

ర్తమ్మున ధృతకంకణహ, స్తమ్మున వెలుగుచును రామఁచంద్రుఁడు వచ్చెన్.

ఉ. మున్ను వసిష్ఠగాధిపతిఁముఖ్యులు దో నడునంగ రాముఁ డా

జేన్నపువాటిఁ జొచ్చుడును * జయ్యన నేగి వసిష్ఠమాని వి

ద్యన్నుతు మైఖిలుం గని యథావిధిమైఁ గృతకౌతుకుల్ సుతుల్

దన్ను భజింప నాజి యదె * దాతనిమిశ్తము వేచి యుండెడిన్.

౧౨౨౫

కం. దాతయును బ్రతిగృహీతయుఁ, జేతఁనీతిమెయి నొకటఁ * జేరినఁ గాదే

యాతలికార్యము లగు; విఘాతి స్వధర్మంబు నిలుపుమా పెండిలిగాన్.

ఉ. ఇవిధి మాని నల్క మిధిఁ లేశ్వరిచంద్రముఁ డామునీంద్రుతో

నెవ్వరు క్రొత్త? లిట్లు తడ * వేటికఁ జేసితి? రేది యడ్డమో?

యెవ్వరి యాజ్ఞ వేఁడెదరా * యిమ్మహి యెల్లను మీదె యన్న వా

ప్రవ్వఁగ నే నాగ్రహముఁ * గోవింద! జంకు గొసంగ న్యాయ్యమే?

౧౨౨౬

¹ గోదాసము = కేకభంపనము ౨౫-వ దినము.

కం. భూషిత లై రుచిరవధూ, వేషంబుల నాదునుతలు * వేదికకడ సం

తోషమున నున్నవారు వి, శేషంబుగ వెలుంగునగ్ని * చెలువున మానీ. ౧౨౮౦

కం. ఇదె సిగ్ధ మెల్ల మీకై, యెదురు గనుచు నున్నవాడ * నేల తడయఁగా?

ముదితల నిలిపితి వేదిన, సడయులరై పెండ్లిఁ దీర * సలుపుఁడు మీఁచి. ౧౨౮౧

కం. జనకుఁ డిటు లాడ దశరథుఁ, డనిపెను దనతనయులను మఃపాగులఁ గ్రతుశా
లను వెండి వసిష్ఠుం గని, జనకుం డిట్లనియె నధికఃసమృద మారిన. ౧౨౮౨

తే. ఋషులతోఁ గూడి యోమునిఁ పృషభనీవు, రామునకును ద్రిలోకాభిః రామునకును
నింపు దళుకొత్త వేగ చేయింప వయ్య, యింక వైవాహిక క్రియాఁబృంద మెల్ల.

నీ. అనిన వలై యటంచు * ననఘుండు గాధిపు, శ్రుండు శతానందుండు * తోడసడఁగఁ
జేలువపందిరిలోన * శాస్త్రోక్తవిధి వేదిఁ, గల్పించి పుష్పసుంగంధతీతులఁ

గౌసేనీ మెఱుంగుబంగరుపాలికలతోడ, సాంకురింబు లయి శోభావహ మగు

చిర్రకుంభములతోఁ * జిగుళుల నొప్పుగు, మూఁకుళ్లతోడత * మోహనముగ

ఆ. భూపయుక్తమైన భూపపాత్రములతో, వజ్రలు చున్నస్రుక్తువములతోడ

సర్వస్థలాజపురిఁ తాచ్చపాత్రములతో, నక్షతలను నించె * నపుడు వేది. ౧౨౮౩

ఆ. మంత్రపూర్వకముగ * మంచి దర్శలఁ బర్చి, విధిహితంబుగాఁగ * వేదియందు

నగ్ని నుంచి వేల్చె * సందు వసిష్ఠుండు, నంత జనకరాజ * హర్షయుక్తి. ౧౨౮౪

←→ శ్రీ సీతాకల్యాణఘట్టము ¹ ←→

కం. నీతను సర్వాభరణో, పేతను దా నిలిపి నగ్ని * కెదురుగఁ గౌస

ల్యాతనయున కభిముఖముగ, ధ్యోతలనాధుండు రామఁచంద్రున కనియెన్.

కం. ఈసీత నాదుకూతురు, నీసహధర్మచరి దీనినిం గైకొనుమా

కౌసల్యాసుత! నీకును, భాసురశుభ మగు గ్రహింపు * పాణిం బాణిన్. ౧౨౮౫

తే. నిన్ను నెడఁబాయ దెప్పుడు * నీదునీడ, పగిది నీవతివ్రత మహాభాగ యనుచు

మంత్రపూతజలంబుల * మైధిలుండు, ధారవోసెను రాముహః స్థంబునందు.

ఉ. మెచ్చిరి దేవతల్ ఋషులు * మే లిది మేలు భళి యటంచు, లో

హెచ్చిరి నిండుమోదమున * నెల్లరు, వేల్పులు పుష్పనర్లముం

దెచ్చిరి, దేవదందుభులు * దీర్ఘముగా మొరయించి, రంతిలఁ

వచ్చిరి శోకదైన్యములు * వాసపుఁ డాదిగ నెల్లవారిన్. ౧౨౮౬

కం. ఈసీతని మంత్రోదక, భారాపూర్వకముగాఁగ * ధరణీతనయఁ

శ్రీరామున కిచ్చి మణిఁ, త్కౌరముణుం డిట్లు లనియె * సంతోషమునన్. ౧౨౮౭

కం. రమ్య లక్షణ యుర్రులఁ, గొమ్మా దానంబుగాఁగఁ * సూర్తి నొసఁగెదక

గొమ్మా కరమ్ము పెరిచు శుభ మగుత మీఁ కేల జాగుఁపఱుపఁగుమారా. ౧౨౮౮

¹ ౨౨-వ పదమున సీతాకల్యాణము. ² పాణింబాణింబుకొనలు సంకీర్ణము పాఠగోమూర్తి

కం.లని జనకుఁడు భరతునిదెసఁ, గనుఁగొని మాంఽవకరంబు † గ్రహియింపు మటం
చని శత్రుఘ్నుని శ్రుతకీ, ర్నిగైకొనుమా యటంచుఁబ్రేమం బలికెన్. ౧౨౯౨
కం.సుందరు లగుభార్యలతో, సందఱు సౌమ్యులకు నంద † తాచారములన్

జెందినవారల రగుడ యనిదితమతులారి చునుచు † నిలుచున్నయెడన్ ౧౨౯౩
కం.జనకునివాక్యమును విని, కని గురు ననుమతి గ్రహించి † కరములఁ దత్త
ద్వినజాతాక్షులకరముల, ఘనమతి నల్పమను వేదఃకల్ గొన బారిన్ ౧౨౯౪

చం.అలమినభక్తి మ్రొక్కి రట † నగ్నికి వేదికి మానికోటికె
వలగొని రక్తి రాజులకు † వారిజనేశ్రులతోడ రాఘవుల్,
నెలసె వివాహ మంత నతివిశ్రుత మై విధిపూర్వకంబుగాఁ

జెలఁగుచుఁ బుష్పనృప్తి గురిఁసెన్ మొరసెన్ దివి దేవదుందుభుల్. ౧౨౯౫
కం.ఆదిరి నిర్దరకాంతలు, పాదిరి గంధర్వసతులు † బహులముగ గుమిం
గూడిరి మింటను వేల్పులు, వీడుచు భయ చుప్పు డిట్టివింతలు నెలఁగెన్. ౧౨౯౬

కం.మీఱఁగ వాద్యధ్వని దై,వాఱఁగ మోదంబు రాఘవచతుష్కము ము
వ్రూఱగ్నికి నలగొనఁగా, బాఱనికురుకములఁ జెండ్లి † నాంతముగాఁగన్ ౧౨౯౭
కం.పడఁతులతోఁడుత దశరథు,కొడుకులు దనువిడిసియుండ్లఁకుం జనఁ దోడన్

నడచెఁ బతి మానియతుడై, యెవలక చుట్టములతో మునిశ్వరుఁ డంతన్.
ఉ. వేగిన మేలుకాంచి నృపవీరునిసమ్మతి నొంది దీనసల్

బాగుగ నిచ్చి యానృపతిఁబాలురకుం గుళికాశ్చజండు దా
నేగె హిమాద్రిప్రాంత కటు † లేగుడు మైథిలుఁ గాంచి యాజి మే
మేగ ననుజ్ఞ యిచ్చెద రె † యింక నయోధ్య కటంచుఁ బల్కినన్ ౧౨౯౮

ఉ. బ్రాంతి రహింసఁగా జనకఁరాజశిఖామణి యిచ్చె గారపుం
గూఁతుల కొక్కతోక్కతెకు † గోవులక్షయు, మేలివన్నెగై
నేతలకంబళంబులను, † నిగ్గలచేలచయంబు, నిండుఁగై
నేతలదాసులన్, రుచివిశేషతాంగమశంగజాభులన్. ౧౩౦౦

కం.వాఁడిమి గలగుట్టంబుల, వాఁడిమగలు వైనభటులు † నరహక్తికముల్
వైడినిఁ బగడంబులఁ దన,యాఁడుంబిడ్డలకు సరణ † మాజనకుండున్ ౧౩౦౧
తే. ఇచ్చి యారీతి బిడ్డలఁ † బుచ్చి తాను, గొంతద వేగి కౌసల్యఁకాంతు నవల

సాగ నంపితదనుమతి † నేగెఁ దనదు,మందిరిమునకు భూపపురిందరుండు. ౧౩౦౨
కం.ఆరామచంద్రు నరసుకు,మారతయున్ సోయగంబు † మహితం బగుగం
భీరత తౌర్యముఁ గని పుర,వారిజలోచనలు మెచ్చి † వాకొని రిట్టుల్. ౧౩౦౩

- సీ. *వీ డటే తాటక ధీరరణంబున, గీటణగించినయేటుకాడు
 ఇతఁ డటే కాళికక్రతురిక్షనునుబాహుఁ, బిలుకుమాన్విన యట్టిబిరుదులాడు
 వీ డటే గౌతమువెలది శాపముఁ బాపి, యింతిగాఁ జేసినయితవుకాడు
 ఇతఁ డటే మనవీటిపతి దాచి యున్న యా, యుగ్రువి ల్వీటిచినహొంతకాడు
 తే. ఈతడా నిన్న మనసీత ధీమతి బెండ్లియాడి కులుకుచు నున్నట్టియందకాడు
 బొర యెంతటిపుణ్యాత్ముఁడన్న జనకుఁ, డితఁడు తన వెండ్లికొడుకుగ¹ నెసఁగినాడు.
- సీ. *ఏమి నోచెనొ కదే యీతని సుతుఁగాఁగఁ, గౌనభ్య కడుపారఁ గాంచుటకును
 నేనిష్ట సలిపెనో మానినీ మనసీత, పతిగాఁగ నీతనిఁ బడయుటకును
 నేమి జపించెనో యీమనజనకుండు, వీ డల్లువాఁ డయి వెలయుటకును
 నేతపం బుండినో యీతఁ డేలిక యయి, యోమఁగాఁ దమ్ము నయోధ్యజనులు
 తే. ఏమినియమంబు జరపెనో యింతులార, ప్రత్యహంబును శ్రీరామభద్రుఁ గనుల
 కటవు దీఱంగ వీక్షింపఁ గానయోధ్య, జనము సత్తైత్రితీర్థవాసంబు పొదలి.
- సీ. *చూడఁగాఁ గలమె యీఁసుందరాకారుని, నిం కొక్కమాటైన యింతులార
 కానఁగాఁ గలమె యీకమలాయతాక్షుని, మఱి యొక్కమాటైన మగువలార
 వీక్షింపఁ గలమె యీయిందీవరశ్యాము, వేటొక్కపరి యైన వెలదులార
 లక్షింపఁ గలమె యీలలనామనోహరు, నొం డొక్కతఱి నైన నువిదలార
- ఆ. యేమిబాములందు నేమిపుణ్యంబులఁ, జేసినార మొక్కచెలునలార
 నేడు చూడఁ గల్గె నిండాదుఁగన్నుల, పండువుగను రామభద్రునిచట. ౧౩౦౬

↔ దశరథునకు మార్గమున ననశకునంబు లగుట. ↔

- కం. అంతటఁ దమిని నయోధ్యా, కాంతుఁడు దనుఁ గూడి రాఁగఁ గాదిలితనయుల్
 చెంతల మునిచర్గము రాఁ, గొంతవడికిఁ జనఁగ నెడుట ఘోరత దోషన్. ౧౩౦౭
- కం. పక్షులు గూసెను హృత్త, నక్షత్రపథంబునం గన్గ మృగనంఘం
 బాక్షణమ పాటఁ దొడఁగెఁ బ్రదక్షిణముగ దానిఁ జూచి దశరథుఁ డార్చిన్.
- చం. అడిగె వసిష్ఠ నేమి యది యంచు మునీంద్రుఁడు పక్షిక్షాంతలన్
 బెడిదవుఁగీడు దోచినను బెగ్గిలపోకు ప్రవక్షిణించె నీ
 యడవివృగంబు లట్లగుట నాపద లేదనుచుండ సంతోహ
 నుడినుడి గొట్టె వాయువులు చూపఱుగుండెలు ఝల్లుఝల్లునన్. ౧౩౦౮
- చం. వడఁకె వసుంధరాతలము, వ్రాలె ద్రుమంబులు, దండిచీకటల్
 నుడిసెను భాస్కరుఁ, దెసలఁచొప్పు దొలంగె నెఱుంగరాక, పెం
 బుడమిదుమార మేచి యలభూపతిసేనలఁ గప్పుఁ దెలివ్వియుం
 జెడి నిలపాటు చెందె వెఱుఁ జేయఁగ నేమియుఁ దోప కంఠటన్. ౧౩౦౯

¹ వెండ్లికొడుగు = అల్లుడు.

కం.అక్కట యే మన సత్తతి, సక్కడ దశరథస్థపాలుఁ డాత్తజాలు ఋషుల్
దక్కఁగ నొక్కం చేసియుఁ, జిక్కఁడు వెఱఁ దెలివి దొఱఁగి ధేడ్పుడ కుండన్.

→ పరిశురాముఁడు శ్రీరాములఁ జూడ వచ్చుట ←

శా.ఆపెంజిఁకటి భీనుసంహననుఁ డత్యాభీల తేజస్వి గో

ప్రాచాలాంతకమున్ బార్గవుఁడు దుర్ధిష్టుండు రాష్ట్రాద్రి నాఁ
గోపద్రేకితఁ గల్గుచున్న జనచక్షుర్ద్వర్నిరీక్షుండు నా

టోపన్నున్ శరాసమాస్త్రుఁ డురుజాఁటుం డాపుఁఘ్నా భుండున్ ౧౩౧౨

కం.స్కంధవిలసితపరశ్వధ, మంధీభూతులను జేయ ధనంజయ మదయు

శ్చింధురగమనంబున నిలి, ధంధ మ్మన వచ్చె జానకగర్భుండు నశిన్. ౧౩౧౩

ఉ. వచ్చిన నవ్వోసిగముఖఃపర్యలు నొండాచతోడ నాఁగఁ

జొచ్చిరి గుంపు గూడి మది ధౌర్భిలఁ దండ్రినధంబుకోప మీ

సవ్వరితుండు భూమిధవఃపంతతులన్ వధియించి మా నెఁగా,

న్రచ్చి వధించునే మరల ధరాజల, లేవుగ యట్టికోరికల్. ౧౩౧౪

కం.అని మునివర్గం బర్హస్వింబును రామా! యనుచు మధురిఁముగఁ బలుకుచు ని

చ్చినఁ దైకొని దశరథరామునితో జమదగ్నిసుతుఁడు మునుకొని పల్కెన్.

కం.రామా! దశరథరామా! నీచుహితాద్భుతబలంబు నెఱి వింటిని, నీ

భీమదనగ్ధంజవమును, భూమిని నెల్లెడఁ జెప్పుఁ బొలుపుగ వింటిన్. ౧౩౧౫

కం.త్రినయనువిలు నీవిలుచుట, యన సత్యద్భుత మచింత్య మది విని నేను

గొని వచ్చినవాడ మహాధనువును వేఱొందు నీదుఃపర్పముఁ జూడన్. ౧౩౧౬

కం.ఇదె జామదగ్నుచ్చాపం, బరయం గుంజియలు చూచిఁనంతన దీనిం

బదిలముగ శరము నెక్కి, బెదరిక నా కిప్పుడు చూపు బీరము లావున్. ౧౩౧౭

కం.ఈవింటిని మోపెట్టిన, నీవిక్రమ మేను జూచి నీతోఁ బరసం

గావెంటు డ్వంశ్యయుధం, బోవీరవతంస యన సయోధ్యాపతియున్ ౧౩౧౮

→ దశరథుఁడు పరిశురాముని శమింఁ బ్రార్థించుట. ←

చం.వెలవెఱఁబాటి మోము కడువిన్నఁబడం, బదముల్ నణంకఁగఁ,

బలుకులఁ దొల్తుపా టొడవఁ, బల్కును భాగ్యపు నోమహాశక్తా!

కులమున ప్రాప్తాండు, నటు గూరితి శాంతత రాచజాతివై,

బలరిపుతోడ శత్రుమును బట్టి నటంచు బ్రవిజ్ఞ సేనువే. ౧౩౧౯

కం.బాలురు కొనుచులు క్రీడా,లోలురు¹ కరుణింప నయ్య లోఁ గొని తప్పు

శీలులు సావధాన్యవ్రత, శాలులు భార్గవులు నీకుఁ జన్నే యలుగిన్. ౧౩౨౦

¹ శ్రీరాముని శాస్త్రమును నొదెంచియును

కం. ఇల నెల్లఁ గాశ్యపునకున్, సలలితగతి ధార వోసి ధన్వంతరీ
నిలిచితి మహేంద్రపర్వత, మీలు గాఁగను; జన్మ మతీయఁ ధిలు లలుగంగన్.
కం. ఓహూనివర్య! నచ్చితై, నామహితార్థంబు లెల్లఁ నాశము సేయన్
రాముని నొక్కని జంపితి, వా మేమును వానితోడి వారము గామ. ౧౩౨౩
కం. అని దశరథుఁ డాడినఁ దా, విన కవి పెడఁచెవులఁ బెట్టి వీరుఁడు భృగుసం
జనితుఁడు రామునితో నను, వినుమా విసరింతు విండ్లఁ నృతాంతంబున్. ౧౩౨౪

→ వైవస్వతవధనుస్సులవృత్తాంతము. ←

సీ. ఈ రెండువిందులు ధూరినత్వంబులు, దివ్యముల్ శ్రేష్ఠముల్ ధృఢతరములు
విశ్వకర్ముడు వీని విపులప్రయత్నుడై, కావిధివఁ ద్రిపురముల్ గాసి చేయ
సం దొండు శివునకు సమరు లిచ్చిరి నీవు, విడిచిన దదియ చూ విష్ణువునకు
సీరెండవధనుస్సు నిచ్చిరి దేవత, లిది వైష్ణవము రామ యింద బలము
తే. వైవచాపంబుఁ బురికించు సత్త్వగరిమ, సరుగ నటుకొంతకాల మనంతరమున
నలువకడ కేగి నిష్ఠిరఁ నాధు లడిగి, రెవఁడు బలియుండు విష్ణుచుఁ హేళులందు.
ఉ. అంత విధాత వారితలఁ పంత నెఱింగి విరోధమున్ రమా
కాంతునకున్ గిరింద్రసుతఁ కాంతునకున్ జనియింపఁజేయ న
త్యంతభయానకం బగుచు నాహవ మాహరికిం బినాకికన్
వంతగ సంఘటిల్లె రఘువీర! పరస్పరమున్ జయెచ్చుమై. ౧౩౨౬
కం. పంకజలోచనుభీకర, నలుంకారముబలిమిఁ బెట్టిలఁ నుగ్రునిధనువున్
బింకమఱి మహాదేవుఁడు, శంకరుఁడు త్రిలోచనుండు స్తబ్ధుం డయ్యెన్. ౧౩౨౭
కం. నాకాకోమునిచారణ, లోకం బదిగాంచి యాత్రిలోచను హరి న
సోకంబుగఁ బ్రార్థించిన, మైకొని రాస్కందనంబు¹ మాసన్ వారల్. ౧౩౨౮
కం. గుడుసుం డైదుపువేలుపు², వడికిని శివునిపు పెడిలిపడుటయు వేల్పుం
దుడుములు మునులును విష్ణువె, కడు నధికుం డనుచు నపుడు గ్రహించి రెదన్.
సీ. ప్రియఁడె నుగ్రుండు కోనండ మిచ్చె నా, గాచంబుతో దేవకాతునకును
నిగి నెస్టుం బయి యెసఁగుశరాసనం, బిచ్చె ఋషీవం డున్ భృగుభవునకు
విష్ణుండు సతఁడిచ్చు విశ్వవిగుం డగు, తనసుతునకు జనుఁగన్మి కతఁడ
నాతంత్రి యాతండు స్యస్తశస్త్రుండయి, తప మాచరింప మనంబుజేర్చి
తే నన్దురుడు సీవమతి యయి హతునిఁ జేయ, దాచుణం బైనజనకసంధంబు వినికి
గ్రోధ మెఁజుట్టఁబట్టంగఁ గ్రూరగతిని, బెక్కుమాటులురాజులఁ బిలుకుమార్చి
సీ. ధారణి సకలంబు దక్షిణగా విచ్చి, ప్రశుపరివ్రాద్రిని గశ్యపునకు
సేను మహేంద్రంబు నిలయంబుగాఁగొని, యున్నాడ సుఖస్థుతి నుగ్రతపము

¹ అస్కందనము - యుద్ధము. ² గుడుసుండుగవువేలుపు = విష్ణువు.

పలువురు సురసంఘసంసేవితుండ నై, యిప్పు డ నీవు నుత్కృష్టబలము
 చూపి ద్రుంచితి హరుచాపంబు నావిని, పరువున వచ్చితిఁ ♦ బౌర్ణివంధ
 తే. రాను! యానైష్ఠ్యవం బయి ♦ క్రాలుచాప, మిదియె నీతండ్రి తాతలయేపుమీటు
 ఓత్రధర్మబుడలఁచి యీచాపమక్కు, పూన్మమాచూచెదనునీడు ♦ భుజబలంబు.
 కం. ఎక్కిడి శరముం గూర్చిన, నుక్కున నీతోడ ద్వంద్వీయుధమునకు నే
 నక్కటి¹ దొడఁగెదఁ గానీ, గ్రక్కునఁ గాని మ్మటన్నఁ ♦ గలుపితమతి యై ౧౩౩౨
 —> శ్రీరాముడు పరశురాముని ధిక్కరించి విస్తేజఁ జేయుట. <—
 కం. ఆరాముని మాటలు విని రా, రాముడు చెంతఁ దండ్రి ♦ రాజులు కతనఁ
 గౌరవమున సౌమ్యస్వర, మారఁగ నిటు పలుకు భార్గవా! యే మంటి. ౧౩౩౩
 కం. వింటిని నీకథ; సరి యని, యంటిని జనకునిబుణంబు ♦ నలు దీర్చుట; న
 న్గంటివిగా దుర్బుణఁ డని? యంటివిగా ఓత్రధర్మముం దనదవలెన్? ౧౩౩౪
 తే. తెలియఁగా లేవుగా నాడు, తేజమీపు? కాంచుమా చూపువా, డ నాకడిమిపెంప
 టంచు భార్గవుకరమున యందు నున్న, యుగ్రధనువును బాణంబు ♦ నొడిసి తిగిచి²
 కం. ఎక్కిడి కోడండముఁ జే, నుక్కున నారాచ మందు ♦ నూనిచి బలుకెం
 పెక్కఁగఁ గంటను గోపం, బక్కజముగఁ గదుర నిట్టు ♦ లను భార్గవునిన్. ౧౩౩౬
 కం. గాధకుమారునిచుట్టచు, నై ధాత్రీనిర్బరుండ ♦ వగుటను నీపైఁ
 గ్రధము గొనినినుఁ జంపెడి, సాధన³మిది నైవ మనసు ♦ చాలదు నాకున్. ౧౩౩౭
 కం. నీయూపదగతిఁ గానీ, నీయార్జితపుణ్యలోక⁴నిచయముఁగానీ
 నీయిష్టము చొప్పున నే, నీయెడ ఖండింతు నిక్క ♦ మీబాణమునన్. ౧౩౩౮
 కం. అగ్నిపుము పరనగరా, నర్థకరము వైష్ణవంబు ♦ నగుశర మిది దా
 వ్యర్థంబుగఁ బోనేరదు, సార్థక మయి లక్ష్యభేద⁵నాప్తిం దక్కన్. ౧౩౩౯
 కం. అని పరశురాము దళఁధ, తనయుడు భర్జించుచో నితాంతాద్భుతమం
 చును గుమిగొని బృందారక⁶, మునిచయములు మేఘమార్గముననుండి కనన్.
 కం. వీగని రాముని భయదా, కాగునిఁ బటుచాపబాణకరునిం జూడం
 బారణకిన్నరబ్దో⁷, వారియుతుం డగుచు బ్రహ్మ ♦ వచ్చె నవటికిన్. ౧౩౪౦
 కం. బెడిసఁజూచావముఁ బూనిన, నడిఁ గని జగ మెల్ల ప్రాను⁸పడె భార్గవుడు
 జమిఁదై నిర్వీర్యుం డై, చెడి రామునిఁ గనుచు నుండఁ ♦ జిత్తువునలెన్. ౧౩౪౧
 తే. రాను తేజోభిహతపరాక్రముడు నగుచు
 జానుదగ్గుర్చిండు బల మేది ♦ జడతఁ గాంచి
 రామచంద్రునిఁ గమలాభిరామనయనుఁ
 గాంచి లిట్లను మెల్ల నగౌరవముగ. ౧౩౪౩

¹ ఎక్కిటి = అనవాయముడు. ² వింటికోడఁ జేజున్నను హరించెను. పరశురామవతార మాతౌవ
 తారము - శ్రీరామవతారము పూర్వవతారము. అవతారతత్వమును శ్రీకృష్ణవతారతత్వమునఁ జూడుడు.

← { పరశురాముడు తనపుణ్యలోకంబులపై సత్తు మేయ } →
 శ్రీరాముఁ బ్రార్థించుట.

కం. ఇల నొసఁగితిఁ గాశ్యపునకు, నెలపుకొనకు మనియెఁ దనదుఁ నేల పయి రా
 త్రులయందుఁ గాన నిలువను, జలజాతా! గురునరేణ్యుఁ శాసనగరిమన్. ౧౩౪౪

చం. నటకకుమీ మహాత్త! గమనంబు, మహేంద్రనగంబుఁ జేరఁగాఁ
 బటతు మనోజనంబునఁ, దఃపస్సురణ్ గడియించులోకముల్
 బిటబిట నీదుబాణమున ✦ భిన్నముచేయుము, తప్పు చేసితిన్
 మఱకువ, నీవునన్ నృపతిఁ చూత్రుడవే తలపోయ రాఘవా. ౧౩౪౫

చం. ఎఱిఁగితి నాశరాసనము ✦ నీగతి నీశ్చిత్రంబుఁ బూన్పఁగా
 నెటవడి యక్షయుండ వని ✦ నీవు మధుప్రతిపక్షుఁ డంచు, నే
 మఱపునఁ దప్పు చేసితిని ✦ మన్నన నేయుము, నీకు భద్రముల్
 వఱలెడుఁ గాక, యీయమఁచర్యము చూచె భవశ్రృతాపమున్. ౧౩౪౬

కం. డల్లమున లజ్జ దోషదు, ముగ్ధోకము లేలు దేవముఖ్యునిచే నే
 నిల్లీల భంగపడ ను, ద్యులితకృపాభిరామ ✦ సశరధరామా. ౧౩౪౭

కం. లనమామోఘశరంబును, నసుభాతనయాహృదీశ ✦ వడి విడువుము నా
 యన మఱగతులు చెడఁ గని, నెనఁ జరుదు మహేంద్రనగము ✦ వేళకుఁ జేరిన్.

కం. లనవుడు శరమున్ విడిచినఁ, దనన్వాల్లిశ్రపుణ్యగతులు ✦ దగ్ధము లగుఁడొన్
 గని రాము మెచ్చి నలగొని, చనియె మహేంద్రంబుఁ జేర ✦ జమదగ్నిజుడన్.

కం. విచ్చెను దిమిరము దెసలన్, మెచ్చిరి నిర్విగులు మును లఁమేయబలాఘ్యన్
 హెచ్చినముదమున రామున్, వచ్చెను స్థిరంబు నెల్లఁవాడికి నేనన్. ౧౩౪౮

← { పరశురాముడు పోయినవార్తఁ దెలిపి శ్రీరాముడు దండ్రుని } →
 బ్రయాణము నేయఁ గోరుట.

తే. బాసుగర్జ్యుండు చనిన దాశరథి ధనువు, నిషువు నరుణునిచేతికి ✦ విచ్చి మరలి
 మ్రొక్కి మ్రొక్కుచుకొనిఁమునుల కెల్ల, విహ్వలుం డైనతంద్రుని ✦ వేగ దాని
 డ. పోయెను బాసుగర్జ్యుఁ డిఁకఁ ✦ బోసఁగ వచ్చు నయోధ్య క్లిరున్
 హాయిగ నాయనా! బలఁగ ✦ మంతయు నీదుననుజ్ఞ గోరి యి
 ట్లీయెడ వేచు టయ్యె. న్ననఁయిత్తు¹ జలార్థము చాతకోశ్శరం
 బో యన నాజ్ఞ యిమ్ము చన ✦ నొయ్యన నిష్క్రమ నేని యంచనన్. ౧౩౪౯

ఉ. పోయెను రాముఁ డంట విని ✦ పొంగి మునంబున నాత్మజుండుఁ దా
 నీయిలఁ గ్రన్యతన్ జనన ✦ మెత్తుటగాఁ దలపోసి గామునిన్

¹ ప్రయత్నించుట = మేము.

దాయగఁ దీసి చేతుల నఁజంపకుఁ గ్రుచ్చి శింబు మూరుకొం
చాయననీశ్వరుండు చన * నాజ్ఞ నొనంగెను సేన కంఠకున్.

౧౩౫౩

←→ నశంభాదు లయోధ్యాపురిఁ బ్రవేశించుట. ←→

నీ పలుకంబులను మీఁజి కలువచంబులు గట్టి, మంగళరానముల్ * నింగి ముట్ట
బాటల నన్నిటి * సీట నిర్జముఁ జేసి, యెల్లచోటుల వెనఁచల్లి పూలు
తీరణంబులు మోఁ * కారణంబుగఁ గూర్చి, సగ్గుగా నన్నెల * ముగ్గు దీర్చి
చెన్నుమీఱఁగ నన్నవన్నెచేలు దాల్చి, యెమ్మెదోఁడు గదానిసాము లూని
తే. సోగు లెల్లగు నుంగి లోచారకలనఁ, బెరుమునంబునఁ దన్నెదుఁకొనఁగ సుతుల
తోడహినుచున్నవృక్షహా * మేదయందుఁ, జొచ్చె నశంభుఁడెవలోన * హెచ్చ నెలమి
తే గరినుఁ గానల్యము సుమిత్ర * కైక యాది, యెవనరహితులు మహానుభావ
సువ్యోతస మ, యశస్విని * నగర్విలాభ్య, మాంఁపీత్రుశక్తిమ్మ * మంజుశతని
కం మంగిళవాన్యధాన్యము, లంగుగ క్రాంతగం వెనుఁగుఁ సంతిపునములన్
లంగుమఁ బ్రవేశి పట్టరి, శృంగారింబరి సుశోభి * చేలంబులతోన్.

౧౩౫౬.

కం చంపనవితేనాదు, నుండు మగుమేను లొచ్చ * శుభసచనంబుల్
ప్రియగఁ నమములవేఁపు, మందిరముల కన్న లిచ్చి * మఱి పెన్వలకున్ ౧౩౫౭
కం గురుమతి యొక్కెద కంఠం, ద్రుగు ధనధాన్యములు నాలఁచున్ విప్రుల ద
న్నిరి భర్తృతో సోగాం, గుములు సుఖముంచి రెనఁగ * నన మోదింబుల్. ౧౩౫౮
కం వీరులు కృతదారు లు సుగు, మోములు నిజాపహసితి * కూరులు హిశం
చారులు కుసుంకు లొప్పిరి, హేములు జన క్షేప్త శుభవిహారులు నగుచున్. ౧౩౫౯

ఉ. పోయిం గొంతకాలు మోలు * భూపతి కైకనూజుఁ జూచి యో
నాయన నాంబులుం డెదట * నాటను గోలె భవన్నిమిత్త స్త్రై
శోరుక యున్నచాఁడె చనుఁదే యన లక్ష్మి సగమ్మఁ గూడి మి
ప్రియశిమూ * కంఠకిని * నల్లులకుం గ్రుమ్మల్లి యేగిసన్

౧౩౬౦

కం భగతుం డెగిని గుగ్గి గుఱుగోతులు వే ల్పనెగిలుగ్గి * నిజజపకుని ము
వృత్తం తే ముగ్గు నెడ * ధరి సూతి ల్లగుఁడె * ముగ్గులు భక్తి ౧౩౬౧
కం జనశిష్య గుఱుగోల్పన, జయగు హేమముగ్గి, మల ల * సోమముఁ బేమున్
జననీగురులకు గాముఁడె, ముముగ్గి లోకము ము * కాలమునంది. ౧౩౬౨
కం గాముని సహస్రగుఱుగో, గాముని నల్లలతో * గాముని సుగలో
ద్రిము యోధామనీ * లో నుగుమునొండె రిగ్గి గూత్ర లోలుభుల్. ౧౩౬౩

←→ శ్రీరామ గాములు స్వభుగంబు , సుఖంబు లనుభవించుట. ←→

ఉ శ్రీరామ గాములచేర్చుకొను * తేను గూడి యునేకముల్ గుఱు
హామిహానిల * ముం గుగ్గి సుచ్చిగ్గి ముం

శ్రీః.

శ్రీసీతా లక్ష్మీ భరత శత్రుఘ్న హనుమత్సమేత శ్రీరామచంద్ర పరబ్రహ్మణేనమః.

శ్రీశారదాయైనమః.

శ్రీమతే రామానుజాయ నమః.

శ్రీమదాంధ్రవాత్సక్తి రామాయణము.

అ యో ధ్యా కా ం డ ము .

మత్సుగుణాభరణా!

ధీమత్పురణప్రసూనానీపితచరణా!

సావీరి చిదచిన్తవిణా!

శ్రీమహితా యుంటిమిట్టసీతారమణా!

౧

←→ భరతుడు శత్రుఘ్నునితోడఁ దన మేనమామయింటికిఁ బోవుట. ←→

కం.అనురక్తు ననఘు శత్రుఘ్ను నిత్యశత్రుఘ్నుఁ¹ గైకొనమరుం డనుజున్

దన వెంటఁ దీసికొనుచుం, జనియెను దన మేనమామనదనంబునకున్.

౨

కం.తనకన్నతనయుపోలిక, ఘనతరసత్కారములను ♦ గావించుచు లా

లన మొనరింపఁగ మాతులు, డనయము, దమి, దమ్ముతోడ ♦ నతఁ డట నుండెన్.

కం.అచ్చట నుండియు నిచ్చకు, నెచ్చిననుఖసంతతులను ♦ నెలమిం గనుచున్

నిచ్చలు స్థరించు చుండిరి, నచ్చరితులు దశరథేశు ♦ జనకున్ వృద్ధున్.

౩

కం.కోసలధరణీశుఁడును బ్ర,వాసుల నిజనుతుల శక్ర,నరుణోపములన్

భాసుర తేజుఁడు గైకే,యీనుతశత్రుఘ్నుల నెద ♦ నెప్పుడుఁ దలఁచున్.

౪

కం.తనయొడలన జనియించిన,ఘనబాహుచతుష్క మనఁగ ♦ యైనాభునకున్

దనయులు పురుషర్షభు లేద, ననువున నిష్ఠతము లైరి ♦ నల్వవ మిగులన్.

౫

¹ భరతుడు శరవత్సరతంత్రుడు, శత్రుఘ్నుడు భాగవతవతంత్రుడు.

శ్రీరామచంద్రకళ్యాణగుణావర్ణనము.

ఉ. అంశతోన రాముడు మహాహీనుఁ డనుత్తమ తేజః డెంతయున్
దంపడిప్రీతిఁ గూర్చుఁ దనఃకృత్రిక భూతములక విధాత్మన
చ్చందమునక గుణాశ్వుఁ డయి; * సశ్యము రావణుఁ జంప దేవతా
బృందనులక సనాతనుఁడు * విష్ణువు పుట్టె ధర్మ సరాశ్రుతిన్. ౭

ఆ. అమిత తేజః జైవః * కూపుత్రకునిచేతఁ, గోన లేంద్రతనయ * కొనురు మీతె
నమరనాధుఁ డైవః * మలవప్రపాణిచే, హావణు మీటి వెలుఁగునదితివోలె. ౮
కం. అందమునక భుజపీర్వము, చందమున నసూయ లేమి * జగతిసల్లి నై

నెందును బురికింపఁగ రిప్పు, చందముని మనోజవుం¹ గఁనంబడఁ డొకఁడున్. ౯
కం. ఎవ్వర యేనిముఁ దన్ను, న్నొవ్వొం బలికినను దాను * నొడువఁడు కలుకుల్
నవును మృదుపూర్వంబుగఁ, ద్రవ్యఁ బ్రతివచన మిచ్చుఁ * దిర మగుశాంతిన్.
కం. ఉపకార మేరుపనికే, నెవుజే నించుక యెనర్పి * నెలమిఁ గను నదా;
యపకారశతము నల్పి, వివరీతము నెంచఁ డాత్మవిజ్ఞం డిగుటన్. ౧౦.

తే అతఁడు వినివిద్యఁ గలుచెడు * చప్పు డైన, జ్ఞాననృధివయోన్మద్ధ * సజ్జనులును
శీలవృద్ధులు సయినవిశిష్టజనులు, గూడ సత్సంప్రదాయంబుగోష్ఠి జరపు, ౧౧
కం. తియ్యసపలుకులు ప్రియముగ, నెయ్యడఁ దా మున్నవలుకు; * నెనఁగినబలిమిన్
గ్రుయ్యించుఁ బరుల; ధీముతుఁ, డియ్యత్తనుశక్తి కెద సహంకృతిఁ గొనఁడున్.
కం. నట్లుత లాడఁడు; గోలుచు, నిబ్బరమునఁ బంజీతులను * నెఱముదుసల్లన్;
బ్రబ్బివతము జనులకు మున, ముబ్బించుఁ; బ్రజారురాగఁముక్తుఁడు బుధుఁడున్.
చం. కరుణ గలండు, లోపలుపఁ * గల్గెను గ్రోధము, బ్రహ్మవిస్మహీ
సుగతతిఁ బూజుం ననుపు, * స్తుక్కినవారికిఁ బొక్కుఁ బ్రోచు, ధ
ర్మతుఁడు, పాయఁ డెందు నియమంబు, సదా శుది, వంశస్మత్త మా
దరమునఁ జల్పు నెప్పుడు, స్వస్థగర్భము యాశ్రము గౌరినించెడిన్. ౧౨

ఉ. దాన లభించునవ్యశము * తప్పక స్వర్గఫలప్రదాయిగాఁ
దా నెవ నెంచు, భద్రరహితం బగుకార్యముపొంతఁ బోఁడు, వి
ద్యానిధి, ప్రుద్ధువోకకయి * ధర్మవిరుక్తకథాభిలాషి గాఁ,
దూనిక నుత్తరోత్తరసుయ్యుక్తుఁ గిమ్మటివోలె వక్ష యా. ౧౩

ఉ. రోగము లంట వెన్నఁడు, నిఃసంధబలాశ్వుఁడు, దేశకాలముల్
బాగుగఁ దా నెఱుంగు, నడిఁ ప్రాయమువాఁడు, ప్రశస్తభాషుఁడున్,
జేగ గ్రహించుఁ బూరుషులఁ * జెచ్చెరఁ జూచినయంతమాశ్రలోఁ,
బాగిఁను, ² నద్వితీయుఁ డని, * నాధుగుణంబున నిశ్చితుండునున్. ౧౪

తే ఇట్టిమీలిగుణంబుల * కల్లు నావు, గానుచంద్రుఁడు జనననోరాముఁ డగుచుఁ
బ్రజల కల్లును వెలుఁపలిఁ ప్రాణ మయ్యె, గానురామాయటం ప్రనాథితము వాడు.

¹ సకల ప్రాణ = తంద్రియోపనిషదిని. ² పాగి = దాత.

కం. ప్రతముల విద్వియగును నవ, సిత మొనరిచి న్నాతుఁ డగుచుఁ ♦ శౌర్యగెం, జదివెఁ
 శ్రుతులను నాంగములుగ; రఘు, సతి శస్త్రాస్త్రముల జపకుఁడైచే యయ్యెన్. ౧౯
 నీ వినుతనశ్చందముగ ♦ వెలయించె ధరిమించ, జపకసంశంబును ♦ జననికులము,
 నాధు నెదిరుండు ♦ సత్త్వోక్తి ఋజువర్తి, ధర్మాధర్మనః తత్పరులగు
 ద్విజులచే శిష్టుతాః శుద్ధులచే శిష్యులుండు ప్రవర్ణవిమండు స్రతిధ
 నమరు లొకకసమః మూచారకృతకల్పం, డును నర్తనసమర్థః యను నిధృతుఁడు
 తే. సంస్కృతాకృతి, గలఁడు బాః సలయః గుప్త, మంత్రుఁడు నమోఘ మైనయః చుర్విహర్ష
 ములను గలఁ డార్జనవ్యయః ములకుఁ దగిన, కాలములఁ జక్కఁడెలిసినః ఘనమనీషి.
 నీ. దృఢభక్తియుక్తుఁడు ♦ స్థిరబుద్ధిగలవాఁడు, దురుసుమాటలు నాల్గిఁతుదకుఁ దేఁడు
 చెనఁటియర్థమునకుఁ జెడుజనంబులును, మమతసేయఁడు తేశిమాత్ర మైవ
 మందుండు గాఁడు స్వః మత్తుండునుం గాఁడు, తనతప్పునొరుతప్పుఁ ♦ నగి నేలుంగు
 శాస్త్రంబులును డక్కఁజనురి మే లంచు, గుణి పునమాంతఃకోపిడుండు
 తే. ప్రగ్రహనుగ్రహక్షిప్తశుభలను, జరిపు న్యాయంబుకొలుది; విచక్షుండు
 మంచి వారిలఁ జేర్చుట ♦ మనుచుటందు, శస్త్రునిహమునయందు ♦ స్థానవిదుఁడు.
 నీ. ఆర్జనమందు నః పాచుంబు గలవాఁడు, వెచ్చ మునర్చును ♦ విధిహితముగ
 వ్యామిశ్రకముగ శాస్త్రానశ్చింతలు, గడుమేటి ధర్మాః కలన సూక్ష్మయు
 నలనుండు గాఁడు నైః హరికంబులు శిల్పి, యను లలలుంగును స్థిః భాగివిదుఁడు
 ఏనుఁగు గుఱ్ఱంబు ♦ నెక్కంగ నేర్చును, శిష్యింప నేర్చును ♦ జనఁటివాని
 తే. విల్లువట్టడివారిలో ♦ నెల్ల ప్రేమఁ డతిరఘులకెల్ల నిర్భయః చ్చులుండు ఘనఁడు
 తాన యభిముఖుఁడౌచు శాస్త్రపు నణంచు, నండు నవిపింపఁ డురుండు, ద్వండుగలిని.
 కం. వీకునఁ బెనుఁగోపంబున, నాకొకొమగచమంబు ♦ ప్రైవను దాఁకఁ
 జీకాకుసతీచి తోలును, భికరంబమున నజయ్యః విక్రముఁ డగుటన్. ౨౩
 డ. కుండఁ డిసూయచేత, జిశిఃకోపుఁడు, గర్వ మంగ నెట్టిదో
 డండమునం దొలుంగిండు, కః పిందబలాస్పండు నయ్య నీ నీ
 నిం దెగి ముంబుం గొనఁ, ♦ నిచ్చలుఁ గానినశానుగిత్విముం
 జెండఁడు, ముస్సంబు మదిఁ ♦ జేర్పఁడు, పొంగు నయ్య వ్రక్కింబు. ౨౪
 కం. గీర్వతి బుద్ధిబలంబు, న్విన్విత వీర్యమున యును ♦ టిను నిశ్యము నం
 తర్విత భుంసత్, యుండు నపాన్వి పంతుంగు పూ. శ్యం ♦ డన్న జగములన్. ౨౫
 కం. శాంతములై కరిము ప్రజా, కాంతములై జనకపాన్వి ♦ కరిములు నగుచుఁ
 దాంతములొ గుణముల ది, కాంతండు కాంబులును బోలెఁ ♦ గడునాటల్లన్. ౨౬
 తే. అనఘు నిష్టప్రతాప్యుని ♦ నప్రభృష్య, విక్రముని రాము గుణధామి ♦ విశితధాము
 లోకపాలోపముని గోరెఁశ్రాకటముగ, ననుమతీ కాంత దనహుచ్ఛుః ప్లభుఁడగ.

↔ దశరథుడు రామచంద్ర యువరాజు జేయ యోజించుట. ↔

చం. అశులిత తాదృశామలగుణాఘ్నని బుత్తునిఁ గాంచి యెట్లు లే
బ్రతికియ యుండఁగా ధరణిఁపట్టముఁ గట్టఁ గలాఁడ వీనికి?
ముకుకఁడ నైతి, వీనియెడ * మోహము తన్దయుఁ బెద్ద నాకు, నే
గతి నభిషిక్తు రానువిభుఁ * గాంతునొ యంచు విచారయుక్తుఁడై. ౨౮

ఉ. ఈతని రాజు జేయుటయ * యెంతయు నిష్ప్రతిబంధు, లోకసం
ఘాతమువృద్ధిఁ గోరు, జన * కాండముపై ననుకంప మెందు, వి
ఖ్యాతిగ నృప్తి నుంతుడగు * నంబుదవాహుఁడు వోలె లోకులం
శ్రీతులఁ జేయు చుండుఁ గడు * మెచ్చిదు నాయెడకంటె వారికిన్. ౨౯

కం శివునబలదమనులకుఁ¹ దా, సముఁడు పరాక్రమమునందు; * సరి గుర వ్రసకున్
సుచుతి; ధృతి మేరుజైల్లో, సముఁ డగు; నాకంటె సుగుణావంతుఁడు దలఁపన్. 3౦
కం సన్నతచరితుఁడు పుత్రుం, డిన్నేలను నేలు చుండ * నీవయసున నేఁ
గన్నారఁ గని యధాగతిఁ, బచ్చుగ స్వర్గమున కరుగు * భాగ్యము గలదే. 3౧

తే. అనుచు లోకోత్తరంబును * నప్రమేయ, మనస్యరాజన్యదుర్లభ * మైనసద్గు
ణాళిగలరాము యావరా * జ్యంబునందు, నిలుపఁ దలఁచెను సచివోక్తినిశ్చయించి.
కం. దివి భువి బొడముచు నుండెడ, సవశకునోత్పాతములను * నాశ్శతనువ్రునన్
చనిలినముదిమిభరంబును, నవనివిభుఁడు ప్రాజ్ఞఁ డగుట * నాలోచించెన్. 33

కం. రామునకును ముఖనిర్జిత, సోమునకును స్వాత్మకలిత * శోకాపనయో
ద్ధామునకును సద్గుణనిస్సీమున కగుప్రజలరక్తి * చింతించి మదిన్ 3౪
కం తనకును బ్రజకును శ్రేయము, సచపురు గూర్పంగ నవని * నాధుఁడు కాలం
బును జనుడెంచుట గని ప్రే, చును దీవరపడఁగ సాగె * మదిఁ దత్కృతికై. 3౫

↔ దశరథుడు రాముని యువరాజు జేయఁ బొరులతో నాలోచించుట. ↔

కం మంశవమునకై పతి సా, నుంతుల నానావిదేశ * చుహిజసముల భూ
కాంతుల ముఖ్యుల సంకటి, సంతసమునఁ బింపి * బనిచె * జానపదాళిన్. 3౬

కం. చెప్పుకుఁ బండువుగా వా, రను విసం గలుగుఁగాక * యని దూరపుభూ
ధవులగు కేకయజనకుల, నవనీపతి పిలువ సంపఁ * డయ్యెం ద్వరంచేన్. 3౭

కం. చచ్చినతక్కటివారికి, విచ్చువిడి నుచితరీతి * విషదులు సొమ్ముల్
చెచ్చుగ నిడి ప్రజకు నిధి, యిచ్చెడిగతి దర్శనంబు * నిచ్చెం బివపన్. 3౮

చం. అరిబలహంత యాదశరః ఛాననినాధుఁడు కొల్వ దీరఁగా
వరుసగ నున్న భూమిధనః పర్యులు నచ్చి నృపాలవత్త మా

సురుచిరవీరవర్ణముల † సొంపుగ సమ్ముఖులై రిహింపఁగా
నరత, మహీశుఁ డొప్పె విబుఁధౌఁ ఘనమాస్పతశక్రకైవడిన్.

3౯

↔ దశరథు నుపన్యాసము. ↔

చం.కలయఁగఁ జూచి యాయవనిఁకాంతుఁడు నిండునభౌఁ వచించె ని

స్తులహితహర్షహేతు వయి † తోరపుఁగీర్తి ఘటింప నైనమే

ల్పలుకులు దుండుభిన్నననిభంబు గిభిరము రాజయోగ్యము

స్థలతము మాధురీభురము † నన్యము నొగతి మేఘఘోషుఁడై.

౪౦

కం.కడుపునఁ బుట్టినవిడ్డల, వడుపున నాపూర్వ లెల్ల † వసుధాప్రజలన్

దడవుగ రక్షించిరి కడు, విడి నిది మీ కెల్లరకును † విడితంబె కదా?

౪౧

తే. అట్టియిడ్వోకుకులమునఁ † బుట్టి నట్టి, యేను బూర్వులు పాలింప † ననఁగి సౌఖ్య
మునకు స్వరంబునొడగంఁబునకుమిగుల, శ్రేయమునుగూర్చ యోజనఁసేయువాఁడ.

కం. పెద్దలు నడచినత్రోవన, తద్దయు హెచ్చరికతో యథాశక్తిగ నే

బద్ధుగ రక్షించితిఁ బ్రజ, నిద్రియు మీమానసముల † కెఱుకయ కాదే.

౪౩

కం. భూతలహితముం జల్పఁగ, నేతరుణమునందుఁ గోరుఁనీమే నట్టుల్

శ్వేతచ్ఛత్రమునీడను, ఖ్యాతిగ దుర్భరజైత్రకలితం బయ్యెన్.

౪౪

కం. అటువదివే లేఁడులు నా, కఱిగొఱ లేకుండఁ గడచె † నంగంబును నో

టఱియెను, దెఱపును మఱపును, నఱలకముచు హాయి నుండ † వాంఛ జనించెన్.

ఉ. ఎంతయు ధైర్యశౌర్యములు † నేవుఁ గలాఁడు, జితేంద్రియుండు, దు

ర్ధాంతవసుంధరాభరణదార్ధ్యయుతుండును, ధర్మశీలఁ, డే

కాంతము చాల్పఁగాఁ దగినఁగాఢభరంబును మోచి మోచి వి

శ్రాంతికి నాన చేసితిఁ, దిఁగంబుగ నాకు ననుజ్ఞ నీయరే.

౪౬

ఉ. ఇచ్చటఁ జేరి యుండెడిద్విజేంద్రుల కందఱి కిష్ట మేని, మీ

రిచ్చగ నొనటం చనెద † చేని, మదాదిమపుత్రు రామునిన్

గ్రచ్చఱ ధూతశాత్రపుఁ, బుఁగందరసన్నిభు, ధార్మికాగ్రణిన్,

సచ్చరితున్, మహామహుని, † సర్వగుణంబుల మత్సమానునిన్.

౪౭

తే. పువ్యమునుగూడియన్నట్టిపూర్ణచంద్రు, చందమున నేనుయావరాఁజ్యలబురాము
ధర్మభృద్వగు నరసింహు † శర్మ యుక్తిఁ, బూన్పదలఁచితి మీచిత్తముల నెఱింగి.

తే. నాఁకుఁ డగువేనిచేతను † నాధవత్త, రం బగుచు ముజ్జగంబులే † రమణమీఱు

నట్టిశ్రీమంతుఁ డౌలత్తఁగాగ్రజుండు, జగతి కనురూపవిభుఁ డౌట † దగున కాదె?

కం. ఇప్పుడ యీభూభారము, నెప్పరమున రామునందు † నిలిపి ధరణి కీ

గొప్పగుశ్రేయముఁ గూరిచి, తప్పట భారంబు నేను † దర్శ సుఖింతున్.

౫౦

కం.అను వగుప్రయోజనం బిది, యొనరించున యేని, మంచిఁ యోజన యిది యేన్
గొనసాగింపుట యెటు లో, యనుమతిని నొసంగుఁడీ మహాజనులారా !¹ ౫౧
కం ఇంతకు లెస్సయుఁ గలిగినఁ, జింతింపుఁడ; యంటిఁ బ్రేమఁ చేత; స్వజనతా
చింతకుఁ గడుమే లగు నడు, చుంతరపునవ్వరు హితము • నాలోచింపన్. ౫౨

చం.అని జనపాలుఁ డాడిన మహాముద మంది నృపాలి వర్షమున్
నినుచుఘనంబుఁ గాంచి భువి • నిండఁగఁ గేకలు వైచు నెవ్వఁపిం
డెనయఁగ మేలుమే లచుచు • నెంతయు మెచ్చురనంబువేర్కి గం
పనమును గాంచె దగ్గభయు • బాధముగాఁ బ్రతిశబ్ద మిచ్చుచున్. ౫౩

↔ పౌరులు శ్రీరాముఁడు యవరా జగుటకు నన్నుతిండుట. ↔

తే. లంత ధర్మాన్ధవిదుఁ డైవఁయననినాధు, వాక్యముల విని బ్రహ్మణఃవరులు పౌర
జానపదులనుగూడి యోజన యొనర్చి, యట్లు లని రేకమతు లయి • నృధన్యపతి.

కం. ఏడులు పూఁడు లనెన్నియొ, తేఁడా ! వేవేలు చనె మఃజీవ సృద్ధుఁడవున్
వేఁడెదము రామచంద్రునిఁ, బోడిమి యువరాజుఁ జేయ • భూతలమునకున్. ౫౪

కం. కోరుదుము మహాబాహుని, శ్రీరఘునరు భీమబలుని • శ్రీరాముఁ గనఁ
వారణయూఁధాధిపయా, నారోహణ ఛత్రసంస్మ • తాననకమలున్. ౫౫

కం. అని వారెల్లరుఁ బలికిన, విని వారిమనఁగ్రీయంబుఁబిధ మెఱుఁగఁగ నే
మిని దెలియనివానివలె, జనపాలకుఁ డనియె నెల్లజనములఁ గనుచున్. ౫౬

కం. జనపతులారా ! నానుడి, వినివినకయమున్న రాము • విభుఁ గోరితి రే
మన మీతనుకముఁ జూడఁగ, ననుమానం బయ్యె నిశ్చయం బాడరయా. ౫౭

కం. లేనో? ధర్మాత్ముఁడ నేఁ, గానో? ప్రజ కెల్ల సుఖముఁ • గల్పింపనో? నేఁ
బోనో మీమిత? మీ రే, లా నాసుతు రాజుఁ జేయ • లాలసపడఁగన్? ౫౮

↔ పౌరులు శ్రీరామునిగుణములు వర్ణించుట. ↔

సీ. అనుచు మహాత్ముఁ డాడిని పని వారెల్ల, నొక్కమాటగ నిట్లు • లూఁది యనిరి
భూపాల! దేవనిఁ భుండు గామునియందుఁ, గ శ్యాణగుణములు • గలవు పెక్కు
లానందకరము లయ్యవి ముచ్చటింతుము, వినవయ్య వినులఁవిందు గాఁగ
సత్యకౌర్యుఁడు రామఁచంద్రుండు నిర్యగు, ణంబులఁ బురుష స్వర్ణాయకునకు

తే. మేటియిత్తోకులం దెల్ల • మేలుబంతి, రాముఁ డాద్ధినిధిర్గంఁరాయణుండు
లోకముం సర్వనినుతసుఁజ్జోకుఁ డతఁడె, రామువలనజనించె ధర్మర్థులు సిరియు.

సీ. చంద్రునిరీతి ప్రజారంజనంబున, త్సాటి విమలత్సమాగుణమున
ననుపమబుద్ధి బృహస్పతితుల్యుండు, విబుధేంద్రునకు జోడు • వీర్యమునను

¹ ఏకాగ్రమైనను బాహ్యుల ప్రశాసనమున కేమియును గాని తమ యిష్టప్రకారము స్వతంత్రించి చేసినవారు కాదు.

సకలధర్మజ్ఞుండు ♦ సత్యసంధుండును, శీలవంతుఁ డనూయఁ ♦ జేర నీఁడు

అపరాధులకు నైన ♦ నాదరంబున చూపు, దుష్టకుల కూటట ♦ దోషఁ బలుకుఁ
తే. గృతము మఱవండు నిర్దించె ♦ నింద్రియముల, మనసు మైత్తన స్థిరమతి ♦ మధురవాది
నిజమరియి¹ నానికించెను ♦ నిఖిల మార్గ్య, స్పృహనశ్చిన్మును గొల్చి ♦ విహితరీతి.
కం. వీరుండు రణవితరణముల, ధీరుండు సురమర్త్యపూర్వ ♦ దేవావిదితం

బైరాజులునస్తాళి వి, శారదుండును సాంగవేద ♦ చతురితరుండున్. ౬౨

కం. వ్రతవిద్యల న్నాతుం డ, ద్భృతముగ గాంధర్వ² మేఱుండు ♦ బుధసుతుండు మహా
మతి కళ్యాణాభిజనుం, డతులితసద్గుణగరిష్ఠుఁ ♦ డమలుండు సతమున్. ౬౩

కం. దురమునకై లక్ష్యణతోఁ, బురమును జల్లెలను గావఁ ♦ బోయి యరుల సం
గరమున నిర్దంపక తా, మరలఁడు సుమి; శరణమన్న ♦ చున్నించుఁ గృపన్. ౬౪
సీ. రణరంగముననుండి ♦ క్రవ్యుటి నచ్చుచో, రథమున నేఁ గుంజరిముననేని
తనయిల్లుచేరక ♦ ముచుమున్న వారుల, నందఱఁ గనవారిఁయల్ల చీరి
కుశలంబు లడుగు మీఁకొడుకుల కరుస మే, యిల్లాండు లెన్నలే ♦ భృత్యజనులు
శిష్యులు సుఖులె కా ♦ డేమ మే యగుులు, జనదాఁడి పోవుగా ♦ ఛాత్రగణము
తే. లల్లురును నాడుబిడ్డలు ♦ నలరువారె?

సౌఖ్యవతు లొక్కొ కోడండ్రు ♦ సాధులార!

యనుచు జనకుండు బిడ్డన ♦ ట్లపగఁ గ్రుచ్చి

క్రుచ్చి పేర్చేర నందఱఁ ♦ గుతుకమునను.

౬౫

కం. వ్యవసంబులు జనములకును, బొసంగినఁ దా సధిక దుష్కఃఖమును బొందును; సం
తనముచు గన జనములు సం, తనమును దా నొందుచుండుఁ ♦ దండ్రివిధమునన్.

సీ. బహుళసంకటములు ♦ ప్రాప్తించె నేసయు, సత్యంబు దప్పనిఁచదురుకాఁడు
ఎగచుచో శత్రుల ♦ నింద్రచాపముఁ బోలు, పెనువిల్లు ధిరియించుఁబిరుదుకాఁడు
రోషంబ యేని సం, తోషంబ యేనియుఁ, బాల్లు వోషగ నీఁఁపోటుకాఁడు
ప్రత్యక్షమైననాఁరాయణునట్టుల, నెఱి మించు తే జోవ్వనీటుకాఁడు

తే. సూటి తప్పనిబాణంబు ♦ నేటుకాఁడు, మంచియుక్తుల గురుఁబోలు ♦ మాటకాఁడు
పాటి దొఱఁగనిసకలండు ♦ నేటుకాఁడు, దేవపతి యైన నీతనిదీటు కాఁడు. ౬౬

కం. ఇమ్మున విండుల నగుకను, బొమ్మలు గలవాఁడు విషయములకై చపల

త్వమ్మును బొరయనివాఁడు సహమ్మతి లే కుండువాఁడు ♦ నతిమహిముండున్. ౬౭

కం. ఈలోక మేల యొక్కఁడె, త్రైలోక్యం బైన నేలఁ ♦ దగు; వధ్యులనే

పాలార్చెడిని; నవధ్యుల, జోలికిఁ బోవండు సత్యశూరుం డగుటన్. ౬౮

¹ నిజమరి = సత్యవాది. ² గాంధర్వము = సంగీతము.

కం.సంతస మిడుపురుషున కే, కాంతము ఘటియించుఁ గామితార్థములఁ; భా
 స్వంతఁడు కరములఁజొలెఁ, శాంతప్రజాకాంతగుణగఁబంబుల వెలుఁగున్. 2౦
 తే. అట్టిరాముని సత్యశౌఁర్యాదిధాము, సఖసజ్జననుతసద్గుణాభిరాము
 లోకపాలోసమునిఁ గోరె ఁ బ్రాకటముగ, వసుమతీకాంతదనకూర్పుఁవల్లభుఁడుగ.
 కం.ఊరీతిని ద్వత్పుకృతా, ధారుని శ్రీరామఁ గంటి ఁ తనయునిఁగా నీ
 వోరాజ! యేమిపుణ్యము, మారీచుఁడు కశ్యపర్షిఁమాడ్కిం జూడన్. 2౧
 కం.రాముఁడు సుఖ యగుఁ గావుత, రాముఁడు చిరజీవి యగుచు ఁ రంజలుఁ గాతఁ
 రాముఁడు నిరామయుం డగు, రామునకుఁ దేహబలము ఁ గ్రాలెడి నెపుడున్.
 కం.అని వేల్పులు గంధర్వులు, జనములుఁ బన్నగులు రాష్ట్రజనపదములఁ బ
 ట్టనములఁ బరదేశంబుల, మనసీమను గోరుచుండు, మహిపా! సతమున్. 2౪
 ఉ. రామునిమేలు కోరి సగఁరంబున రాష్ట్రమునందుఁ బక్కణ
 గ్రామములందు నిత్యముఁ ద్రికాలములందును నెల్ల వేల్పులఁ
 నేమమునఁ భజింతు, తరుణీమణులు మునుసళ్లు స్త్రీలును
 గ్రామజనాదినాగరులు ఁ రామునిఁ దప్ప స్మరింప రెవ్వనిన్. 2౫
 నీ. ఇందీవరశ్యాము ఁ సౌందర్యజితకాము, గమనీయగుణపాత్రుఁ ఁ గంజనేత్రు
 శాత్రవమదనాశు ఁ జనరసనావాసుఁ, గరుణాలవాలు సుందరకపోలు
 నవయావనోదీర్ఘ ఁ నన్యయశఃపూర్ణు, జలనిధిగంభీరు ఁ శైలధీరు
 సజ్జనతాసక్తు ఁ సత్యధర్మయుక్తు, మంజులమృదుభాషు ఁ మధితదోషు
 తే. యావరాజ్యసదంబున ఁ నలరు చుండఁ
 జూడఁ గాంక్షించెదము మేము ఁ శుద్ధమతిని
 మాహితముఁ గోరి యీమత్సమీహితంబు
 వే సమాహితమును జేయఁవే యటంచు. 2౬

← పట్టాభిషేకసంభారంబులు గూర్చి దశరథుఁ డాజ్ఞాపించుట. →

కం.పుంజకొనుసంతసంబున, సంజలి ముకుళించి యెల్ల ఁ రాడిన విని లో
 రంజలి వారికి రఘుకుల, కుంజరుఁ డత్యంతముదము ఁ గులుకఁగఁ బలికెన్. 22
 ఆ. ఏమి నాయదృష్ట ఁ మెంతయుఁ బ్రీతుండ, నైతి నార్యులార ఁ యైకకంఠ్య
 ముగను నాతనూజఁ ఁ బూన్పంగ యావరాజ్యంబు నీర లెల్ల ఁ సమృత్తింప. 2౩
 తే. ఆనుచు వారల నెల్ల మఁన్ననలఁ దనిపి, వామదేవవస్థిమలఁవంకఁ జూచి
 వలయుసంభారములఁ గూర్చివలయు మీరు, శ్రీరమ్మాస్త్రముపట్టాభిషేకమునకు.
 కం.వైత్రము సర్వీనుఖశ్రీ, పాత్రము ఫలపుష్పనికరఁభరితోరువనీ
 గోశ్రము పుణ్యం బిది నా, పుత్రుని యువరాజుఁ జేయఁ ఁ బోలును నిపుడే. ౨౦

కం. అని జనపాలుఁడు విరమించిన మేల్ మే లనుచు జనము † చెచ్చెర ఘోషిం
చిననినద మణఁగ మెల్లిన, మునివరుని వసిష్ఠ రాజఃముఖుఁడు పలికెన్. ౮౧

కం. రామాభిషేకమున కిపు, డే మీ రుపకరణములను † నేర్పఱుపుఁ డనం
గా మాని యరత వజ్రలెడి, ధీమహితుల మంత్రివరుల † దిక్కుం గనుచున్. ౮౨

← వసిష్ఠుఁడు మంత్రులతో వలసినసంభారములఁ జెప్పట. →

సీ. బంగారు రత్నముల్ † బలులు నోషధులును, లాజలు శుక్లమాఃల్యములుఁ దేనె
గమ్మినేయియుఁ † గారికపుట్టంబు, లరదంబు ధ్వజము సఃస్వామ్యములుఁ
జతురంగబలము నుఁ † స్తంభేరమము వెలి, చానురంబులు వెల్లఁఫల్ర మొండఁ
బైడికుండలు నూఱుఁ † బైడికొమ్ములయెద్దు, సంపూర్ణ మావాస్యఃప్రమొకటి
తే. చందనము లోనుగాఁగ సేవ్యవ్యములును

వేగుఁబోకకు ముంద పృథ్వీతలేంద్రు

నగ్నిగృహమునఁ జేర్చుడీ † యనఘులార

యనుచును వసిష్ఠ మానీంద్రుఁ † డనియె మఱియు.

౮౩

కం. హారంబులఁ జందనమున, దావరంబుల నంతిపురిని † బట్టనముఁ శృం
గారింపుఁడు చల్లుఁడు పన్నీరంబుల ధూప మిడుఁడు † నెఱబుగులుకొనన్. ౮౪

కం. పాలుపెరుగుతో నొకనూ, రేపే లగుద్విజులకును లెప్ప † రేపకడఁ మీ
రాలస్యము లే కన్నము, చాలఁగ నిడ వలయు భక్తి † శ్రద్ధయుఁ దోఁపన్. ౮౫

కం. రేపటియదయంబున మీ, రోషిక దక్షిణలతోడ † నుద్వీసురులఁ
వే పిలిపించి యొనంగుండీ పేలులు నేయి పెరుగు † నెయ్యము మీఱన్. ౮౬.

కం. ఇనుఁ దుదయించినయా వెం,టన యగుఁ జూడి స్వస్తివాచఃసము; దానికి నై
ఘను లగువిపులఁ గూర్చుం, డనఘాత్తకులార! పీట † లమరింప రయా. ౮౭

కం. కట్టింపుఁడు కల్పడములఁ, గొట్టింపుఁడు నున్న మన్ని † కూటములందుఁ
దట్టముగ నీరు చల్లఁగ, దిట్టము గావించి మ్రుగ్గు † దీర్చింప రయా. ౮౮

కం. తాళంబులతోనర్తక, జాలంబులతోడ వారఃసతులఁ సొగసుల్
మేలిమిగఁ జేసికొని భూ,పాలయము ద్వితీయకక్ష్యఁయం దుండఁ దగున్. ౮౯

కం. దేవాయతసంబుల¹ భూ,దేవులు పూజింప వలయుఁ † దెగ కన్నాదుల్
వావిరి మాల్యాదులుఁ జై, త్యావళులం దిడఁగ వలయు † నర్హక్రీయలన్. ౯౦

కం. రామాభ్యుదయోత్సవమున, భామానితమండలాగ్రఁభాసితయోధుల్
దా మూని మంచిచేలలు, భూమిశాంగణముఁ జొరఁగఁ † బోలున్ తీవిన్. ౯౧

కం. అని కార్యంబుల నెల్లను, గొనకొని వచియించి, వృపతికుంజరునకుఁ దాఁ
బొనరింపవలయు పనులఁ, వినిచి యచట నుండి తీర్చే † వివిధంపుఁబనుల్. ౯౨

¹ శ్రేతాయగమంచును దేవాలయములు నర్హపూజలు గలవు. ఇత్యేషుల యిలువేల్పు శ్రీరంగనాయకుఁడు.

తే. అన్ని కార్యంబు లీరితి * ననువుపటిచి, వామదేవసన్ధ్యలు * భూమినాథుఁ
గాంచి కావించితిమి యెల్లఁ కార్యముల నటంచు వదియింపనాతండు * మించె నెలలు.

→ దశరథుఁడు శ్రీరాములను సభకుఁ బిలిపించుట. ←

ఉ. అంత నుమంత్రు డేడు సుకృతాత్మకు నిష్ఠుఁ డామచంద్రు నా
పాంతకుఁ దోడి తెచ్చునుడు * బోయె నతండును దోడి తేర; భూ
కాంతుఁడు నాల్గదిక్కులను * గల్గునృపాళులు మ్లేచ్ఛరథ్యతై
లాంతననాంతవాసులు సయంబున నూకలఁ గొల్వఁ గొల్వినన్. ౯౮

కం. అమృతాంధనులు¹ భజింపఁగ, నమరేశ్వరుఁ డనఁగఁ బొల్పి * యతులప్రాసా
దమున నలు నుండి యుజ్జ్వలి, విమలతతాంగంబునందు² * వెలిగెడి వానిన్. ౯౯

సీ. కనియెను శ్రీరాముఁ * గమనీయగుణధాము, సారింకగమనుఁ గంఠజాతనయను
నాజాను బాహు సీలాంబుదనను దేహు, మిహికాంశువదను గాంధీర్యనదను
గంధర్వపతితుల్యుఁ * గరుడారసాతుల్యు, సన్నతతత్పువ్వి బ్రశస్తనస్త్యు
నౌదార్యగుణసాంద్రు * నభిలాషనాతంద్రు, నగధీరు లోకతాపాపహరు
తే. భయవఘుర్భాతప్రభాప్రజు కెల్ల, హర్షదుం డగుపద్మన్యునిట్టివాని
మహితరూపగుణదార్యమహిమకలిమి, బురుషుమనమైనదాజాజుపుచ్చువాని.

కం చూచియుఁ జూచియు నెంతే, జూచియు సంతృప్తిలేక * సొక్కుచు నుండఁ
వే చనుడెంచె రథం బా, రాచనగరిద్వారసీను * రహి డాయంగన్. ౧౦౦

తే. అంతటనుమంత్రుఁ డవనిజాకాంతునకును, దానుగై దండయ్యెనఁగి రథంబునుండి
దింది తండ్రిని గనఁ బోవు * దేవనిభుని, వెనుకఁ బ్రాంజలి యగుచును * జనుచునుండె.

కం. జనకుని గనునుత్సుకతా, జనవర్యుం డుండురాజనదనాగ్రంబు
జనకనుతాపతి యెక్కను, వినయంబున మోడ్పుఁగేలు * వెలయం దటిసెన్. ౧౦౧

ఉ. ప్పంచినభక్తి రాముఁడను * వచ్చితి నంచును దండవత్ప్రణా
మం బొసరించి నిల్వ సుతు * మానవపాలుఁడు చూచి హర్షవే
గంబునఁ గౌఁగిలించుకొని * కాంచనరత్నమయాననంబునం
దింబుగ నుండుగా రఘుకులైశ్వరు రాముని బంచె నర్చిలిన్. ౧౦౨

కం. దిననాథుఁ డుదయసమయంబున మేరువుఁ గాంతియుక్తముగఁ జేసెడిమా
డ్కిని రాముఁడు తత్పరమాననమును రహి మీఱఁ జేసె * స్వప్రభమహిమన్.

కం. కౌసల్యానుతసహితం, బైసభ రాజిల్లె టెక్కు * లగుచుక్కలచే
భాసుర మగుశరవ్రము, వాసి సుధాకరునిచేత * భాసిలుభంగిన్. ౧౦౩

కం. అద్దంబునఁ గన నగుతన, నిద్దపురూపంబు వోలె * నృపతియుఁ దనయ
ట్లగ్నిర వెలుంగురాముని, ముద్దులసుతుఁ గాంచి మిగుల * మురియుచుఁ డసలోన్.

కం.చిన్ని¹ చిటునవ్వు మోమున, వన్నియ చిలుకంగ హఠాయల • వలె²లెడివానిన్
జిన్నారిమతునిఁ గనుచుం, గన్నారిఁగ ననియె హరికి • కశ్యపురీతిన్. ౧౦౪

➔ దశరథుఁడు శ్రీరామునకుఁ దనయభిప్రాయంబుఁ దెలుపుట. ➔

ఉ. నాయన రామచంద్ర! నిను • నాయనుహుషగాధ్య పట్టపుం
దోయజనేత్రయందు సుతఃనూజునిఁ గంటిని, నీవుచుకా మహా
మెయగుగాలి లోకులకు • మె చొనరించితి, పువ్యయోగమం
దే యురరాజుఁ జేయ మని • నెంచిత నిన్నుఁ గుమారకాగ్రణీ! ౧౦౫

కం.నీవు నృభావముచేతనె, వావిరి విసయంబు సుజనఃపర్ణిగుణసం
భావనయుం బొందితి; నీ, కేవిధమున నీడు లేదు • యెఱుంగుదు నరులన్. ౧౦౬

మత్తకోకిలము. నీ వెఱుంగని యట్టినీత్యవిఃసీతు లున్ననె యెందునే?
నేవి క్రొత్తగ నీకు నేర్పఁగ • నేను నేర్చుఁ గుమారకా!
భావితాదృతిఁ జేసి పుత్రకఃపస్ఫురిత్యమువేర్చి నే
నేవియో యొకకొన్నిటిన్ వచింపెద నవ్వను నందనా! ౧౦౭

నీ. విసయవంతుండ నైః • విజితేంద్రియుండనై, నిశ్యసుశీలి నైః • నగడనయ్య
కామంబు క్రోధంబు • గలిగించు నట్టిదు, గ్వ్యసనంబులను బ్రీతిఃపడికుమయ్య³
తఃకాడి బోత్తఃకళఁ దన్నుచును మంత్రి, తతుల సమ్ముఖమునఁ • దనుపవయ్య
ధనధాన్యములకొట్లు • తతశస్త్రశాలలు, వెలితి వోకుండఁ జాఃపెట్టవయ్య
తే. యిట్లు ధరయేలుచున్ననఁ • రేంద్రుఁగాంచి, ప్రకృతిజనులెల్లసంతోషః • భరితులగుదు
రతనిహితనయ్యలెల్లరు • నమృత మొంది, సంతసిలు వేల్పులట్టుల • సంతసింతు.

కం.అని బోధించుచు నుండఁగ, విని రామునిమిత్రనరులు • వేగ పరువునన్
జని చెప్పిరి కొనల్యకు, జనపాలునిచదనసరిణి • సంతస మారన్. ౧౦౮

కం.ఆరామామణి యొసఁగెను, శ్రీరామునివార్త యనుసుఃపృష్టద్యులకున్
మేరలు మీఱ ధనంబులు, హరింబులు వివిధమణిమఃకల్పంబుల్.⁴ ౧౦౯

చం.జనకుని సన్నతిం దనిపి • స్వంధన మెక్కి రిఘూశ్తముండు దాఁ
జనియె నిజాలయంబునకుఁ • జయ్యనఁ జారు లనుజ్ఞఁగాంచుచున్
జని తమకోర్కి పండుటకు • సమృతి మీఱఁగ నిల్లువేల్పులన్
దనిపి రిభీష్టపూజనః • భావములం గడుసంప్రహృష్టులై. ౧౧౦

ఉ. పౌరులు వీషకో ల్వడసి • పాయఁగ నానల నిశ్చయజ్ఞఁ డా
ధారిణిత మంత్రిసహితంబుగ నెల్లియ పువ్యయోగ మై
శ్రీ రహి మీఱుఁ గాన రఘుఃశేఖరునిన్ యువరాజుఁ జేయఁ బెం
పారు నటంచు నిశ్చయము • నాకి సభం, జనె నింటిలోనికిన్. ౧౧౧

¹ చిన్ని = మనోజ్ఞుడైన. ² కావుననే కదా క్షయంబుఁ గోపము గాని రాజ్యకాంక్ష గాని లేక
తంద్రియిష్టుమదీన్న సహిణిఁబోవుట. ³ ఆకల్పంబుల్ = అభిమానములు.

↔ దశరథుఁడు శ్రీరామునిఁ దననగరునకుఁ బిల్పించుట. ↔

కం. ఈరీతి నృపతి యంతర, గారంబును జేరి నూతుఁ డగని వేగమునన్
 శ్రీరఘురాముని నిం కొక, వారముతోడి తె వ్వుటంచు డ వాక్రుచ్చుటయున్. ౧౧౩
 ఉ. చయ్యన నేగి, రాము మొగఁసాలను నిల్చి, యదంత¹ మంపఁగా,
 నయ్యనఘుండు శంక గొని యాతనిఁ బిల్వఁగఁ బంచి, రాజుగా
 రియ్యెడ నన్నుఁ బిల్చువని యెయ్యది నా, మిముఁ దోడితేరఁ గా
 నయ్యి వచించెఁ, బోకయుఁ దననగరము సేతయు మీయధీనముల్. ౧౧౪
 చం. అనవుడు వేగ తండ్రిఁ గన డ నారఘురాముఁడు పోయి, దూరమం
 దున కని, దండనత్ప్రణతిఁ డ దూర్ణముగా ఘటియింపఁ, బ్రేమమై
 దనయుని లేవ నెత్తి, ననుభావతి కౌఁగిటఁ జేర్చి, యోగ్యపీ
 ఠని గనిపించి, కై కొనఁ గఁడిందిప్రియంబునఁ బల్కురాముతోన్. ౧౧౫

↔ { దశరథుఁడు శ్రీరాముని యుచరాజుఁ జేయుటకుఁ }
 గారిణము లతనితోఁజెప్పుట. ↔

శా. రామా! నృధుఁడఁ బెక్కు లేండ్లు మనిలిఁ, డ రాజ్యంబు ప్రాజ్యంబుగాఁ
 గామంబుల్ మన సారఁ బొందితిని, నేఁ డ గావించితిన్ సత్కృతు
 స్తోమంబుల్ సరసాన్నదక్షిణలతోఁ డ దోరంబుగా దాన ము
 ద్దామశ్రీ విలసిల్లఁ జేసితి యథాతాత్పర్యశాస్త్రంబుగన్. ౧౧౬
 చం. సలిపితి సర్వదానములు, డ శాస్త్రము లన్నిటి నభ్యసించితిన్,
 దలఁగితి నాత్తదేవననుభావిబుధర్మపితృణబంధముల్,
 కలిమిని సర్వభోగములు డ కామితము ల్లని వార నొందితి,
 స్వలియు నతుల్య నిష్ఠు నిను డ నందనుఁ గాంచితిఁ బూరుషోత్తమా!
 కేం. రాజితగుణి వగునిను యవ, రాజుం గాఁ జేసి మిగులఁ రాగంబున భూ
 మీజన ములరంగను బే, రోజను గను టొకట కొఱతఁ డ యుత్తమచరితా!
 ఉ. కావున నావచించునది డ కాదన కీ వొనరింపఁగాఁ దగున్,
 బావనశీల! నీవు సరఃపాలుఁడుగా జను లెల్లఁ గోరి రి
 చ్ఛానిధి, నట్లుగాన నినుఁ డ జయ్యన నే యుచరాజుఁ జేసెనన్,
 నీవు భరింపఁ బూను మవఁసిం, గత మే మిటుచేత కంటివేన్. ౧౧౮
 ఉ. భీతిదదుర్నిమిత్తములు డ పెక్కులు గాంచెద స్వప్నమందు, ని
 గ్ధాతము లుల్కలుం బడఁగఁ డ గంటి మహారవసంయుతంబుగా,
 ప్త్యతిపి కాని రాహుకుజఃసప్తతురంగులు² జనతారకన్
 వే తవులంగఁ బొచ్చి రన డ వింటి, నిఁ కేమి వచింతుఁ బుత్ర కా!
 ౧౨౦

¹ ఉదంతము = వాడు.

² సప్తతురంగుడు = నూర్వడు.

తే. ఇట్టిశకునంబులఫలంబు * నెంచి చూడ, నవనిపతి మరణించు; లేదా మహాప
దాళి ఘటియిల్లుఁగానరాజ్యంబుఁగొనుము, ప్రాణసంతుండనైయుండునపుడవత్స!
తే మన్మథోన్మత్తి యిప్పుడీమాడ్కి నున్న, దింక నెపు డెట్టులుండునోయెఱుఁగరాదు
కాననిపిప్పడ యభిషేకగరిమఁ గనుము, కలదె ప్రాణికి మనసునిల్కడ తనూజ!

తే. కర్తిలెడి రాఘవా! పునఃర్వసుపు నేడు
పుష్పయోగంబు రే పౌట * బుఘలు నీవు
యావరాజ్యంబుఁ గోనఁగ యోగ్యం బటంచుఁ
దెల్పి రటు నేయు, నను మది * తీవరించె. ౧౨౩

ఉ. సీతయు నీవు రే యుపవసంపుడు, దస్థుల పైఁ బరుండుడీ,
శ్రీతి వచించుమీ హితులు * రే నిరుఁ జక్కఁగఁ గావ, విష్ణు సం
భూతము లెన్నియో న్నలుగుఁ * గావున నిట్టిక్రియాకలాప మం
దాతతజాగరూకత సమంబు వహింసఁగి న్నెట్టివానికిన్. ౧౨౪

కం. అది గాక యెందును నా, మది నున్నది భరితుఁ డిటకు * మరలకమున్నే
యెదితీతన నభిషేకము, తుద నాగించుటయె మేలు * తోచెంచొడన్. 1 ౧౨౫

ఉ. నే నిటు లంటి నా వలదు * నీయనుజుండు జితేంద్రియుండిను
నానుగ భర్తవర్తి కరుణాపరుఁ డగ్రజభక్తుఁ డైనను
మానవమానసంబు లతిమాత్రచలంబులు, ధర్మతత్వలం
దేనియు సజ్జవావళుల * నేని నవే కృతకోభా²లయ్యెడిన్. ౧౨౬

తే. చెల్లు నెల్లియ పట్టాభిషేకమహము, పోయిరానాయనా! యని * భూమిధివుఁడు
పలుక సాస్తాంగ మెఱుఁగి స్వభవసమునకు, నరిగి వెంట నె చ నెఁ దల్లియంతిపురికి.

సీ. అరిగి రాముండు దేవతాయతనంబున, నెలిపట్టుబుట్టంబు * వెలయుదానిఁ
దలఁగనిభక్తిని * దనయుని శ్రీయక్కు, నొనరింపు మని మ్రొక్కు * చున్నదాని
నీలువేల్పు పైఁ దనహృదయంబుఁ గీలించి, ధ్యానైకరతి మాన * మూనుదాని
నతులితగతిని బ్రాణాయామమునఁ బరార్పింప జనార్దనుఁ * దలఁచుదానిఁ
తే. దనప్రసృత్తిని విని సుమిత్రయును లక్ష్మణుండు మునుపచ్చి జనకతనూజ నటకుఁ
దోడితెప్పింప మువ్వరఁ * గూడియుండు, దాని సాధ్వీచుతల్లిని * దల్లిఁ గనియె.

కం. కాంచి సమస్కారముఁ గా, వించి రిఘుశత్రుస మంత * వీనులవిం దా
సంచితవాక్యంబుల వినిపించె హన్సిమున మేను * నెఱి గగురింపన్. ౧౨౭

శా. తల్లీ! నాయన యానతిచ్చె నను గోత్రపాలనప్రక్రియా
సత్తీలం జరియింప, తోప యువరాజ్యశ్రీ గొనక, రేయి నే

1 క్రకను బండ్లచేసికొనుసమయంబున దశరథుండు దశరాజ్య ముంకువగానిచ్చెను. ఆ మెళోడుకు
గోదారాజ్య మిచ్చునట్లు మాట. ఈధయముచేతనే దశరథుని గోకులరాజ్యసమ వార్తఁబంపలేదు.
2 కృతకోభి = యయినదేమా యయినదని యూహించుట.

నిల్లాలుం దగు నిట్లు పూన నట, నా ధీమతి మాతంద్రీ దా
నల్లాపించె బుర్రోహితాన్వీతుఁడు నై ధీమతి మేపారగన్.

౧౩౦

కం వీడ కిపుడ చేయుము నీ, కోడలికిని నాకు రేపు ధీమతి మేపారగ శుభముం
గూడఁగఁ జేసెడిక్రియలను, బాడిమెయి మాకు శుభము ధీమతి మేపారగన్.

౧౩౧

→ కాసల్య శ్రీరాముని దీవించుట. ←

నీ. అన నిట్లు దీర్ఘకాలాభికాంక్షితవాక్యమును విని కాసల్య ధీమతి మేపారగ
కలవాక్యమునఁ బల్కుఁ ధీమతి మేపారగ! రామ! చిరజీవి పగుచును ధీమతి మేపారగ
శ్రీమతేంద్రుఁడ నై ధీమతి మేపారగ నాదునుమిత్ర, బాంధవులను బ్రీతిపఱుపఱయ్య
జనకుని సంతోషుఁ ధీమతి మేపారగ బలె, కళ్యాణతార ని ధీమతి మేపారగ
తే. రామ! నీ విష్ణు ధీమతి మేపారగ రాజ్యరమకుఁ
బలివి గావుట నే జేయఁపస్త్రాచ
నార్చనము నేడు ఫలయుత ధీమతి మేపారగ సయ్య
మొనసి శత్రులు చెడిరయ్య ధీమతి మేపారగ!

౧౩౨

చం. అని జనయిత్రి పల్కు దరిహాసవికాసవిలాసభాసురా
ననమున లక్ష్మణుం గని ఘోరం బగునీపసుధాతలంబు నె
ల్లను దమి నాకుఁ దో డయి చెలంగుచు నేలము నీవు, లక్ష్మీ ని
న్ననువుగ నాద్వితీయ మగునాత్మవు గావుటఁ బొందె లక్ష్మణా.

౧౩౩

కం. భోగంబులు రాజ్యఫలా, భోగంబులు నిచ్చకొలఁది ధీమతి మేపారగ
రాగమున నీకు నై కా, దే గొప్పగఁ జూతు రాజ్యమే బ్రాణములేన్.

౧౩౪

కం. అనుఁగుండమ్మన కిట్లని, జనసుల కభివాదనంబు ధీమతి మేపారగ
జనకజ కనుజ్ఞాగొని తా, జనియె రాముండు తనని శాంతంబునకున్.

౧౩౫

→ దశరథువంపున వసింపుడు శ్రీసీతారాముల నుపవాస ముంచుట. ←

కం. ధీమతి పతి వసింపనయమి, పతినిం గని రామచంద్రుఁ ధీమతి మేపారగ
ధీమతి మేపారగ నుపవాస, సతముం జరపింప మీరు వలయును బోనన్.

౧౩౬

చం. అని యిటు తేడు వల్లిన మహామతి యమ్మనినాథుఁ డట్లులే
చనె నొకవిప్రయోగ్య మగుఁ స్యందన మెక్కి రిఘూద్వహలయం
బున కటు మాని కక్ష్యలను ధీమతి మేపారగ మూటిని దాటి చనంగ రాముడన్
విని యెదు రేగి డింపఁ గడఁ ధీమతి మేపారగ బ్రయంబుగఁ బల్కు మానియున్.

౧౩౭

కం. అన్నా! నీజనకుండు ప్రసన్నత యువరాజుఁ జేయు ధీమతి మేపారగ
న్నన్నమృదుండు యయాతిబ, లెన్నె డుపవాసవిధి వలెఁ జరుపంగన్

౧౩౮

డి. నీతయు నీవు; తేప యభిషేకము నేయు విభుండు నీకు, నం
చాతరణీద్యవంశజ ధీమతి మేపారగ నివృధిచోదితంబు నౌ

రీతి సమంత్రకంబుగ వర్తివృత్తపన్వీ యతోపవాసను

స్థీతులఁ జేసి యర్చనలఁ శ్రీరమురాముఁ డొనర్పి నందుచున్ . ౧౩౯

కం. వెను వెంట వచ్చురఘురా, ముని ముని నిలు నిలు ముటంచుఁ ముదల నొసఁగి తాఁ
జనియెను రామని వేశన, మును వీడి రథస్థుఁ డగుచుఁ బురిమార్గమునన్ . ౧౪౦

➔ శ్రీరామపట్టాభిషేకమునకై జరులు గుంపులు గూడుట. ➔

చం. మునికులసార్వభౌముఁ డిటుఁ మోడముతో నగుగం బ్రయంనదన్

తనహీతు లెల్లరుం గొలువఁ దాఁ జని యాత్మగృహంబులోనికి

జనకనుతామనోహరుఁడుఁ సాంత్యపువాక్కుల వారిఁ బ్రీతులం

బొనరఁగఁ జేసి వెండి రఘుఁముఖ్యుఁ డనుజ్ఞ యొసంగె వారికిన్ . ౧౪౧

కం. విచ్చినకమలంబులు మడ, మెచ్చిన శకునములు నై¹రిఁపించుకొలను నా

నచ్చజిఁబురుషయువతిన, ముచ్చయములతోడరాముఁమోసల వెలసెన్ . ౧౪౨

సీ. ఇను² మెత్తి చల్లినఁ నిలను రాలకయుండ, మూఁగినమూఁకచేఁ మొనయువాని

నెప్పు డెప్పు డటంచుఁ నెదుగు చూచుకుతూహ, లప్రజ చేతఁ జెలంగువాని

జనతాతరంగహర్షస్వనోద్ధాఢ మై, యంబురాశికి నుద్దిఁ యైనవాని

సంబువుల్ చల్లి వృక్షంబులు గట్టి మేల్, రంగవల్లులను బంపిండువాని

తే. నెప్పు డెప్పుడు భాస్కరుఁ డేగుదెంచు, ననుచు నట్టెత్తితూరుపుఁ గనుచు నున్న

బాలబాలావధూన్మన్మథులచేత, మించి యిటు కైన తెరువులఁ గాంచె మాని,

కం. మిదైల మేడల ధ్వజతతు, లద్దిర యెగురంగ సాగెఁ హర్షముతో నీ

సుద్దిన మింటను వేలుపు, ముద్దయలకుఁ జెప్పు చున్నఁముచ్చట దోచన్ . ౧౪౪

కం. జనతాలంకృతిభూతము, జనతానిస్తులితమోడఁజనకం బగువ

త్తనమున నుత్సుకజనములఁ గనుచుం బ్రజ బంతిఁదీర్చుఁగతి మెల్ల చనెన్ . ౧౪౫

చం. అరుసముతోడ మాని యవి యన్నియుఁ గాంచుచు నేగియేగి డాల్

పరఁగ సితాంబుదాంచలనిభం బయి క్రాలున్నపాలచంద్రమం

దిరమును జేర నేగ, గురుఁ దేవవిభుం డన నాన్మపాలుఁడు

దొరతొర లేది తన్నట నెఁదుర్కొని కార్యము ప్రశ్న సేయుడున్ . ౧౪౬

కం. జరపితి సకలం బనియెను, ధరణిపుతోడన సభాసదప్రజ మెల్ల

గురుమతి లేది వసిష్ఠుని, గరముం బూజింప నవనికాంతుఁడు పిదపన్ . ౧౪౭

కం. జరగినవృత్తాంతము విని, గురువర్యుననుజ్ఞఁ గాంచిఁ కూడినమనుజో

త్కరమునకుఁ సెల విచ్చెను, బరమముదంబునను దగినభంగిని నిట్టుల్ . ౧౪౮

మానిని. వారల నెల్లరఁ బోవఁగఁ బంచి నృపాలుఁడు సింహము శైలగుహన్

జేరెడిరీతి సమగ్రమువేవవిశేషవధూజనతాకులజం

భారినిశాంతమనోహరరాజగృహంబును జూచి సముత్తరణో
దారనభంబును జేందురునట్టులు * దా వెలిగించె స్వదీధితులన్.

౧౪౯

→ శ్రీరాముడు నారాయణాస్థనము సేయుట. ←

కం.చనుడుఁ బురోధయై దా మజ్జన మొనరిచి నియతమతి విశాలాక్షిని బ
త్నిని గూడి రామభద్రుం, ఉపస్థుఁడు నారాయణుని¹ సమర్పన సలిపెన్. ౧౫౦
చంతలను హవిస్సుపాత్రము యథావిధిఁ దాల్చి, జ్వలింపు నగ్నిలో
పల విధిపూత మాఘృతము * భక్తిమెయిం బరదైవతంబునం
బలఁచుచు వేల్చి, శేషమును * సద్దయఁ శ్రీతి భుజించి శ్రీపతి^౨
నిలిపి యెడండ్ల దర్శశయఁసీయమున^౩ హరిమందిరంబునన్.

౧౫౧

కం.వినియతవాహ్లాననుడై, జనకశుతాసహితుఁ డగుచు * శయనించెను, మే
ల్కొని వేగ జాము గల దనఁ, దసగృహ మఖిలం బలంకృతము సేయించెన్.

కం.సూతజనవందిమాగధ, చేతోహరవాక్యములను * జెవిపండువుగా
సీతాపతి విని నిశ్చల, చేతంబున సంధ్య వార్చి * శ్రీమధువైన్.

౧౫౩

చం.శిరమును వ్రాల్చి మ్రొక్కి, సితఁదేముఁ దాలించి, స్వస్తివాచనా
చరణము దీర్చి, బంప ద్విజసత్తమముఖ్యులఁ, దగ్గభీరహృ
ద్యరసము నిండఁ బట్టనమునం దొగిఁ దూర్వరవానుసారి యై;
వరనియతవ్రతంబు నుపవాసముఁ దీర్చె సలిద్వితీయుఁ డై

౧౫౪

కం.కౌసల్యతనయుఁ డని సం, తోసంబున నాలకించి * తూర్ణ మయ్యోధ్యా
వాసులు దొంకొనిరి పురిం, సైనేయఁగ వేగుఁబోకఁ * గమనీయముగన్.

౧౫౫

→ శ్రీరామపట్టాభిషేకమునకై యయోధ్య యలంకరింపఁబడుట. ←

సీ. వెలిమబ్బులను బోలి * వెలయుదేవళములఁ, గలితచైత్యముల శృంఘాటకముల
నట్టలకంబుల * నఖిలవణ్యసమృద్ధ, మైవబేహరులయంగడులను
రమణఁ గుటుంబిపూర్ణగు బౌసంకల్ప,మృద్ధమందిరముల * నెల్లనభల
నాలక్షితోద్వీరుహంబుల నన్నిట, ధ్వజములఁ జిత్రపతాకములను
తే. నెత్తిరప్పుడు; పలుస్తంభకోశములయు, గాయకులయును గానంబు * కర్ణపర్వ
ముగను వ్యాపించె జ్వరంబు * సాగయు చుంప, నీడ నా డన కాపురి * నెల్లయెడల.

ఉ. శ్రీరఘరామచంద్రునభి * షేకముఁ జూడఁగఁ జత్వరంబులం
భారిగృహంగణంబులను * మూఁగిననారులఁ బూరుషానభు
ల్లారపువేష్క-మీఱఁ దమలోనఁ బరస్పరముం గుతూహల
శ్రీరతి రామచంద్రునభి * షేకముఁ గూరిచి సెక్కురీతులన్

౧౫౬

¹ నారాయణుని = ఇంటిలోని శ్రీంగవాహమునకు పురాణగాథ.

కం.ముచ్చటలాడఁగ ; బాలురు, ముచ్చట నాడుచును వారిఁముంగిళ్ల ముదం
బెచ్చఁగ జిలిబిలిపలుకుల, నచ్చరితమె చెప్పుకొందు యనయముఁ దమలోన్.
సీ. పుష్పసహారముల్ ధమ్మలంబుగ నిచ్చి, ధూపంబు లిడి గంధఁధూళి చల్లి
ఘంటాపథంబులు కడురమ్యములఁ జేసి, యేగుపెండ్లిని¹ రేయి యేగుదెంచు
నో యనుశంకచే నున్న తదీపవృక్షంబుల నిరుపంక సర్వమార్గ
ముల నిల్చి కలయంగ ముదితచేతస్కులై, గుమిగూడి చత్వరకూటములను
తే. రామువట్టాభిషేకంబు రమణఁ గనుదు, మెప్పు డెప్పు డటంచును నెదురుచూడ
రాముగుణములుగొండాడిరాజవర్యు, మెచ్చుకొనుచును జనులెల్లనిచ్చమెఱయ

→ పట్టాభిషేకవిషయకజనసంభాషణము. ←

సీ. అహహ యెంతమహాత్ముఁ డౌర రాజన్యండు, తన కేండ్లుచెల్లుట తలఁచి తనయు
రామచంద్రుని యువరాజు సేయఁగ నెంచి, పట్టాభిషేకంబు పరఁగఁ జేయు;
భామచంద్రుఁడు మనరాజు గావుటఁ జేసి, ధన్యుల మైతి మంహఃము మనము;
దృష్టలోకపరావశ్యరేఖఁ డనుధృత, చిత్తుండు ధర్మాత్మశేఖరుండు

అ. భ్రాతృవశ్యులుండు భ్రాతృలఁ దానెట్టికరుణఁ జూచు నట్టికరుణ మనలఁ
గాచు నాతఁ డింతకాలంబునకు జనరక్షకత్వమూనె రాజకరుణ. ౧౬౦

కం. ఎవనిప్రసాదంబున మన, యవనికి శ్రీరామచంద్రుఁ డగు రాజుగ నా
యవనీపాలుఁడు దశరథుఁ, డవన్ శుభయించుఁ గాత మాయుర్వృద్ధిన్. ౧౬౧

మ. అని పౌరుల్ దమలోన నాడుకొన నత్యంతప్రమోదంబునన్
వినుటన్ జానపదాభిముద్దినమ తద్వృత్తాంతము, స్థంపులై
చనుదేర న్నలుప్రక్క నుండి జనితస్వానంబు రోదోంతరం
బున నిండం బురి పర్వకాలజలధిం బొలెన్ రవోదీర్ఘ మై. ౧౬౨

చం. అమరపురీనిభం బయినయస్సర మప్పుడు వేష్కఁ జూచు పెం
దమకము మీఱ మూఁక లయి తద్దయుఁ జేరుమనుష్యకోటిరా
వము గలయంగఁ బర్వడు నవారణవారిచరావళీపరి
శ్రమణచుహృద్భరీటదఁపాంపతిచందముగాఁగ భాసిలెన్. ౧౬౩

→ మంధర యయోధ్యాలంకారముఁ జూచుట. ←

ఉ. ఏకడఁ బుట్టెనో, పితరు లెవ్వరొ, యేరు నెఱుంగనట్టిదై²
కైకకు బంధుదాసి యయి కర్ణము దీర్చుచు బొట్టకూటి కై
కైకను బాయ కుండెడు నొకానొక మంధర దాఁ దటాలునన్
బ్రాకటశీతదీధితినిభం బగుహర్షము నెక్కి వేడుకన్ ౧౬౪

¹ ఏగు పెండ్లి = ఊరేగింపు. ² అభిషేకవిష్ణుమూర్తి యొకదేవతాస్థి దేవతలచే బంపబడెనని గాథ.

చం. జిమజిమ లాడువీధులును, ✱ జిత్రముగా వేసచల్లబడ్డపు
 మ్మములు, దలంటుకొన్నజనసంఘము, గల్పజముల్, ధ్వజాళి, హ
 స్తములను మాల్యమోదకవిఠానముఁ దాల్చి చరించులోకపూ
 గములును, శుభ్రదేవగృహఁకాంచములు, హితవాద్యఘోషముల్ ౧౬౫

చం. కెరలఁ బ్రహృష్టనర్వజనఁకీర్ణము, బ్రహ్మరవాభినాదితం,
 బురుతరహృష్టహస్తితురఁగోత్కర, ముక్షనినాడపూర్ణమై,
 కరము పరిష్కృతం బగుచుఁ ✱ గ్రాలునయోధ్యను గాంచి లోన న
 బ్బురపడి ట్టేమవాసినీఁ బ్రఘ్లువిలోచన దాది నొక్కతన్ ౧౬౬

ఉ. చేరునఁ గాంచి యిట్లనియెఁ ✱ జెప్పుమ యర్థసరాత్త యయుఁ జెం
 పారుమునంబునఁ జనుల ✱ కర్ణము లిచ్చెడు రాముమాత యే
 లా? రమణీ! పురంబు బహుశ్రమదాకులలోక మయ్యె, భూ
 మీరమణుం డొనర్చెడినా ✱ మేలిశుభం బెదియేని ధాత్రికా? ౧౬౭

తే. పొంగిపొరలుముదాన నుఁప్పొంగుమేన, ధాత్రి యిట్లనెఁ గుబ్జకు ✱ ధరణీనాథుఁ
 డెల్లి పుష్పమునందు జితేంద్రియాధ్యుఁ, డైనరాముని యువరాజుఁగా నొనర్చు.

కం. ఆపల్కులు చెవిఁ బడఁ గడు, గోపంబున మండిపడుచుఁ ✱ గుబ్జయుఁ గైలా
 సోపమసౌధము డిగి చని, పాపపుమతి ననియె హాయి ✱ పండినకైకన్. ౧౬౮

✱ మంధర కైకేయికి శ్రీరామపట్టాభిషేకవార్తఁ దెలిపి దుఃఖించుట. ✱
 సీ. లేలమ్ము మూఢాత్మరాల! కొంప మునింగె, దెలియవు విపదభీఁ దీర మునిఁగి
 భర్తయొల్లనిదాన! ✱ పరమదుర్భగ! వృధా, సౌభాగ్యవతి నని ✱ చాటుకొనెడు
 మండువేనవి నేట ✱ నుండుజలం బన, నీదుసౌభాగ్యంబు ✱ నేలఁ గలయు

యైకాంతుఁ డెప్పుడు ✱ నాకుఁ గైవస మని, విష్ణువేగెద విసీ ✱ వెట్టి వగుచు
 తే. ననుచుఁ దనుఁ గోపరుఁడొక్క ✱ లాడుపాప, దర్శినినిగాంచి కడువిషాదమునఁ గుండి
 కైక యిట్లను నేడ్చెడుకరణి దీన, వదన వైతేల సేమంబు ✱ వజ్రలు గాదె? ౧౭౦

చం. అని మధురోక్తిఁ గైక యన ✱ నానుడికారపుఁబ్రోడ రక్తలో
 చన యయి కేకయాత్తజకు ✱ శర్మము రాఘవువేటుపాటునుం
 దనమదిఁ గోరి యశ్రువులఁ ✱ దద్దయుఁ గార్చుచు నామె కిట్లనున్
 వనిత! భవద్వినాశమిదె ✱ వ్రెలు చున్నది తప్ప దేమిటన్. ౧౭౧

ఉ. రాముని నీమగంఢె యువరాజు నొనర్చెడి నంట యెల్లి, యో
 చామనా! దీని వింట భృశసాధ్వనశోకపరీతచిత్త నై
 హా మెయి నిప్పులం బొరలి, నట్లయిన నయిరింప లేక నీ
 సేమము గోరుదాన నయి ✱ చెచ్చెర వచ్చితి నీకుఁ దెల్పెగన్. ౧౭౨

ఆ. నీకు దుఃఖ మొనవ † నా కతిదుఃఖ మా, నీకు వృద్ధి గలుగ † నాకు వృద్ధి
సందియంబు లేద † యిందీవరాక్షిరో, యాయెడటమందు¹ † నెఱుంగ వినుము.

ఉ. పుట్టితి వీవు పేరుగలభూపతివంశమునందు, తేనికిం

బట్టుచుదేవి వైతి విట † భామిని! నీ పిటు లయ్యు నిస్సె యీ
మట్టు నెఱుంగ లేవ, యిక † మాటల నే మగు? రాజధర్మమున్
గుట్టు న దెంతకూర మెడ † గోమలిరో! తలపోయ లేవుగా.

౧౭౪

చం.వలుకులు ధర్మయక్తములె, † భావము నా సతిదారుణంబ, యు
గ్న లి! పువుఁదేనెలం జలుకుమాటలు కంఠముమీఁదనుండియే,
తెలియక మోసపోయితివి † దేవి! విభుక్ బుజమార్గన్త్రాగఁ

దలఁచి; తదీయదుష్పలము † తార్కొనెని న్నిపు డింతఘోర మై.

౧౭౫

కం.అచ్చికబుచ్చికగా నీ,మెచ్చులకై వగలుపడుచు † మేదకు నటులై
యిచ్చట, ననర్థకంబుగ, నచ్చటఁ గౌసల్య కిడెడి † చైత్యర్యంబుల్.

౧౭౬

కం.చుట్టంబులఁ జూడఁగ నను, సా ట్టాక్కటి పెట్టి నీదుఃసుతు దూరముగా
నెట్టి తన పెద్ద పెండ్లము,పట్టిని నృపుఁ జేయు తేవ † పతి దుష్టచుతిన్.

౧౭౭

కం.పతి యనునెవమున నరి యని, మతి నెఱుంగక మూఁగురాల † మాతవలె సదా
హితవగుచు మరగి తహి స,స్తుతిఁ దొడ లాలించుకుమతిమాడ్కి మహీశున్.

కం.ఆలంబు సేయ శత్రు,వ్యాలంబుల వెట్లు సేయు † సస్పరుసున నో
బేలా! దశరథుఁ డివ్వుడు, వాలాయము నిన్ను సాత్తభవ నటు సేసెన్.

౧౭౮

కం.బాలా! పరిచితచిరసుఖ,జాలా! పాపియును ననృతసాంతుప్వం డగుభూ
పాలుఁడు రాముని రాజుగ, నేలకుఁ జేయంగఁ జెడరె † నీవును జుట్టల్.

౧౭౯

చం.చతురపు విన్న విస్మయవిశాలవిలోచన! నాదుపల్కు నీ
సుతు నిను నన్నుఁ గావ నొకచొప్పు తలంపుము, నీకు మే లెదో
హితగతి దానిఁ జేయఁగ నిఁదే సమయంబు చుమా, ప్రమాదపు
న్నతిఁ జెడి పోకు పోకు మని † మంధర యీగతిఁ దీవరింపగన్

౧౮౦

↔ పట్టాభిషేకవార్తఁ జెప్పినమంధరకుఁ గైక పారితోషిక² మిచ్చుట. ↔

కం.ఆలలితవనన మంధర,యాలాపము లాలకించి † యతిహర్షమునక
వే లేచెను శారవనిశ, లీం బొడ తెంచుచంద్ర,లేఖయ పోలెన్.

౧౮౧

శా.ఆనందంబున మేను పొంగఁ బరమం † జావిస్తయం బారఁగా
మేనం దాల్చినమేలిభూషణముఁ గొఁమి యంచు నొం డిచ్చి యే
ణినేత్రామణి కుబ్జ కిట్టు లనియెక † ని నైచ్చితి మంధరా!
దీని నాపరిమప్రియంబుఁ దొలుతం † దెల్పంగ నీ పూనుటన్.

౧౮౩

వరపుక మో¹పి చేయుచును ♦ వర్తిలు చుండువు మన్మథుఁ గూడి, నీ
భరతుఁడు ప్రవృత్తభావమున ♦ బాధింపఁ దలఁపరాముఁ గొల్చుచన్. ౧౯౫
కం. సంతసమున రానున్న సంతతి² ద్రుల్లంగి, భరతుఁడు చుమున నుగిలో
సంతాపింతురు నీన్నువ³, లెంతో చింతఁబడి దీని ♦ కేయర్థది లెరువో. ౧౯౬

➔ మంథరకుఁ గైక వ్రీరామునిగుణములు వర్ణించి చెప్పుట. ➔

కం. ఈమాడ్కిఁ బ్రీతి లే కను, నానందభరినాన్వితమిట ♦ నాలించి రఘు
వ్రామునిరామునిగుణములు, భావిని యగ్రాచర⁴ డింక ♦ బలుకం బొడఁగెన్. ౧౯౭
కం. మఱువఁడు మేల్, శుచి, నిజ మేమాతఁడై, దాంతండు, గురుల⁵మతి శిష్యుఁడై
మఱి రాజుజ్యేష్ఠపుత్రుఁడు, నెటి గాదే యోచనాజ్యోతిష్మితుఁ డగుటన్? ౧౯౮
కం. రాముఁడు దమ్ముల భృతులై, ప్రేమగూఁడు నిర్మల⁶ లు ♦ శంపక నేర్పుక;
రామాభిషేకమును విని, యాచార్యుల నవ్వెను నెచు ♦ లోక మిట్టా? ౧౯౯
కం. వత్సరములు నూలైనను, ముగిసినది రామునిమాత ♦ సహి యుచ్చిడి సంత
పత్సంతతితో; దీనికే, గుఱించెడు రత్నంబు ♦ హనుమండు కనఁడే? ౨౦౦
కం. ప్రాప్తించె శుభము; మీఁదట, ప్రేమింకగె గలదు కులంబంబుగా, సంత
తిప్రహృదయ వేలయ్యెడు, శృంగం గల చురుకె నానందభరితయుఁ గనరె. ౨౦౧
కం. భరతుం డెటు మాన్యఁడో తి, స్మరింపి నామాంబు మాన్యభవంజగు నిచ్చల్
పరిచర్య సలుపు నా కన, సరముగో నెనెట్లెకంబు ♦ ఎఱుకెభక్తిన్. ౨౦౨
కం. జనకనుతాపతి రాజై, నను భరతుఁడై రా జటంకం ♦ నందింతుఁ జమి;
తనయట్లు చూచుఁ దమ్ముల, వినవే రాములను లేపు ♦ వేటిమిలుద్దుల్. ౨౦౩
కం. ఇట్లు కైక వదించిన, నిట్టూర్పుల వేడిగాలి ♦ నిగడించుచు రా
పట్టికి మంథర యనుఁ దన, దిట్టంబగు నెనట ముదిలి ♦ లేటుకొనంగన. ౨౦౪

➔ మంథర కైకకు గుర్చోనిము సేయుట. ➔

ఉ. ఎంతటిమూర్ఖురాలవో కదే, కన లే వె యనన్బుదన్వినీ!
యెంతయుఁ దీర మున్నియు సఖిగానగ న్వసనంబై, జానకి
కాంతుఁడు రాజుగాఁ బిదిమి ♦ గానినో యాతఁ డున్నాఁ డెను భూ
కాంతుఁడు, నీసమాజులకుఁ ♦ గల్గు నట ప్రసాద భాగములు? ౨౦౫
కం. ఎందఱు నుగు లాంబివ సం, ప్లందలు రాక్షసుల సుమారు ♦ టసయము గాడే?
నందను నగ్రజ రాజ్యంబు, నందనులగు నందఱునకు ♦ కిసను విన్నుల్. ౨౦౬
ఉ. కావున బన్నిముల్ సమయం ♦ గాదిబియ్యింక బహువిధము
భూవిభుత⁷ నుఖంబును ♦ జోకు ప్రియశ్రవణంబు నె

¹వరపుము = దానము. ²రాముని ముచ్చట. ³నీన్నువ = నీన్నువ. ⁴అగ్రాచర = అగ్రాచర. ⁵గురుల = గురువులు. ⁶నిర్మల = పవిత్ర. ⁷భూవిభుత = భూవిభుత.

నేవిధిఁ జూడలేమి నను ♦ నిట్టులు తొందర పెట్టెవఁ; నస

తీవిభవాభివృద్ధికయి ♦ నీ విసి కానుక నా కొనంగె దే? ౨౦౭

చం.కల తెఱఁగు న్వచించెద, నొకంటక రాజ్యము రాముఁ డొంది యా

వల భవదీయపుత్రు నసఁవాసిగనో పరిలోకవాసిలో

చలువఁ గలండు నమ్ము మిది; ♦ బాల్మతఁ బంపితి బాలుఁ బుత్రకుఁ

వలనఱి మాతులుం గను నెవంబున, నింతకు మోస ముండునే? ౨౦౮

చం.చెలఁగును స్థావరింబులను ♦ స్నేహము దావున నున్న మాత్ర నే,

చలువరొ! రాజవయ్యనకుఁ ♦ జెప్పెడి దేమిఁకఁ బుత్రులందు, నీ

వలనన పోయె నద్దియును; ♦ వారక నీనుతుఁ గూర్పుతమ్మఁడే

మెలఁగిన నిందు నొక్కగతి ♦ మే లగు, నయ్యది యైన లేదుగా. ౨౦౯

కం.వివమా కాననసీమల, వనజీవులచేత నఱికి ♦ వైవంబడఁ జా

లివతరువులు ములుపొదరులు, పెనఁగొని నికటమున నుంట ♦ వెఱగొన కుంటల్.

శా.రాముఁ లక్ష్యఁ డెప్పు డేమఱఁడు, శ్రీరాముండు సౌమిత్రి గా

రా మారక దయఁ బ్రోచు, నశ్వీయుగ సౌభ్రాత్రంబు నట్లంతయుఁ

శ్యామా! వారల భ్రాతృచత్సలత విభ్రాతంబు, సౌమిత్రికి

స్రాముం డెప్పుడు గీచు సేయఁ, డది మానం బోదు నీపట్టికిన్. ౨౧౦

ఉ. కావున నీదుపుత్రునకుఁ ♦ గార్యము మాతులునింటనుండియే

తా వనసీమ కేగుటయ; ♦ తద్దయు నీ కిది మేల; రాజుగా

నీవిభుఁడే భవత్పుత్రుని ♦ నమ్మి నొనర్చిన ధర్మరీతి బే

లా! విను నీదుచుట్టలు చెల్లం గెడివారు ప్రహృష్టచిత్తులై. ౨౧౧

కం.బాలుఁడు నిత్యనుభోచిత,శీలుఁడు సహజాహితుండు ♦ నీతేశున కే

లీల నివృథవచ్యుతఁడై, బాలా! రామునకు లొంగి ♦ భరతుఁడుబ్రదుకున్. ౨౧౨

కం.అడవిని సింహముబారిం, బడినగజమునట్లు రాముఁబారిం బడు నీ

కొడుకు న్నుచుమున్న వెనం, గడుకొని కానంగ సర్వఁకార్యము నీకున్. ౨౧౩

తే. నీవు సౌభాగ్యగరిమచు ♦ నిక్కినడుచు, గర్వియున ధిక్కరింపవే ♦ పూర్వమందు

సనలి రామునితల్లి; నాఁబోణ యేల, యక్క సెల్లను నీపయిఁ ♦ గ్రక్కకుండు. ౨౧౪

ఉ. అర్జునమేఖలావలయ ♦ మంతయు సాచలపత్రనంబుగాఁ

దూర్ణము కైవసం బగుడుఁ ♦ దోయజలోచన! నీకుఁ బట్టికే

దుర్లయన్పత్తి రాఘవుఁడు ♦ లోరఘుగీడు ఘటించు నమ్ముమీ;

నిగ్గయమిద్ది, దైవ్యముచు ♦ నీకుఁ బరాభవ మేల తప్పెడిన్? ౨౧౫

కం. నీనవతికోడుకు రాజ్య, శ్రీసహితుం డైన భరతుఁచేటు నిజం బా;
నీసుతుఁడురాజ్య మేలఁ బ్ర, వానిగ రాముండుగా నుపాయముఁ గనుమీ. ౨౧౭

↔ { కైక మంధరను శ్రీరామపట్టాభిషేకము విఘ్నముసేయ } ↔
నుపాయ మడుగుట.

చం. అనవుడుఁ గోపరక్తనయఁ నాంబుజ యై, నిడువేడియూరుపుల్
కోన లిడఁ, గేకయాత్మభవ ఁ కుబ్జఁ గనుంగొని పల్కు, నిప్పుడే
ననములపాలు సేసి రిఘునర్యుని రాముని, యౌవరాజ్యమం
దనువుగ నిల్వఁ జేసెనను ఁ దొయ్యలి చెచ్చెర నాతనూభవున్. ౨౧౮

ఉ. ఏవిధి నైన రాజ్యపదఁహీనుని జేయఁగ రామచంద్రు, గో
త్రావిభుతాతిరేకమున ఁ రాజుల జేయఁగ నాతనూజ, నా
కేవెర వొప్పు జెప్పు గదఁవే సదుపాయ మొకండు మంధరా!
నావుడు బాపకార్యరచఁనాచణ మంధర కైక కిట్లనన్. ౨౧౯

చం. బళిర బళిరె యొండునదుపాయము నీసుతుఁ డొంక రాజ్యమున్
దెలియఁగ లేవుగా, యిదియఁ ఁ దెల్పెన విన్న, భవద్ధితార్థమున్
దెలిసియు విస్తృతిం గనితొ? ఁ తెల్పక దాచెదొ నీ వెఱింగియున్?
జెలువరా నీవె పూర్వమునఁ ఁ జెప్ప వొకో పలుమాలు నర్థిలిన్. ౨౨౦

కం. నామాట వినఁగ నభిరుచి, భామిని! నీ కున్నదేని ఁ పలికెద నుపమన్¹
ధీమతి వై విను సర్వం, బామీఁద విమగ్న సేయుమా యెక ననుచున్ ౨౨౧

చం. పలికెడికుబ్జఁ గాంచి తనపానుపునుండి యొకింత లేచి తొ
య్యలిమిహి దాని కిట్టులను ఁ హర్షవికాసముఖారవింద యై
పలుకవె మంధరా! యొకయుపాయము నాసుతుఁ డే ప్రభుత్వ మీ
యిలకు నహింపఁగా జనకఁజేతుఁడు కూడనె కూడ దెప్పులున్. ౨౨౨

కం. అనఁ గైక పాపదర్శిని, విని మంధర రామచంద్రుఁవిభవాతిశయం
బును జెలువఁ గోరి యిటులను, దనదేవికి హర్ష మాత్మఁ ఁ దళు కొత్తంగన్. ౨౨౩

↔ { మంధర కైకకు గామపట్టాభిషేకము విఘ్నముసేయ } ↔
నుపాయంబు జెప్పుట.

ఉ. రాజును నీవు పోరె సురరాజు సహాయతఁ గోర, దేవతా
రాజియు రాక్షసాళి సమరం బొసరింపఁగ శక్తు శంబరుం
డాజి జయింపనుండ శమనాశను దండకఁ బట్టిశాస్త్రవో
ద్యేజకన్యత్తి డాయఁ బరఁవీరుపురంబగు వైజయంతమున్. ✓ ౨౨౪

మ. శతమా ముండు లెటుగ్గి యెఱుఁగె, శతస్సంగ్రామరంగంబునకొ
క్షులును లెట్టియై నెఱుఁగెను ముండు ముండు ముండు
గ్రుమ్మలును వాల్మీకిగారి పాదముల నొకటిగా భావించి నొక
దరికానందున చాటికెట్లను గానెనెను నొప్పించినన్

౨౨౫

ఉ. వ్రాలుడు, గాయము లెట్లొక ప్రాణపిఠం గని తచ్చతాంగముం
దోలుచు నవ్వగాఁగ రలువోహులు గావవె నీవు? తన్మృతక
మాలక రాక్షసు ల్లకఁగ మూముగాఁ గొనిపోయి కావ న
వేళ వరన్వయంబు పృథివిపతి నీకు నొసంగఁ జేసతి!

౨౨౬

చం. జలజడళాక్ష! యిట్లు మెదిల సంగస మారఁగఁ జెప్పు మన్న నే
నలసినవేళఁ గోరుకొనఁనచ్చునె నాచట గాక యంచు నీ
చెలువుఁడు పల్కె నంచు మును మును మును మును మును మును మును
కలికిరా! నీహితైషిణి! గావును నిల్పితి నాత్త నీకథన్.

౨౨౭

← మంధర కైకకు రాజ్యమఁ గొనము వచ్చినట్లు నటించ బోధించుట →

శా. అంభోజాయతనేత్ర! ని స్వీకరణం కాదు నవచ్చిన న్నించువి
ప్రంభం బారఁగఁ గోరుకొనఁ నుండును ముండు ముండు ముండు
సంభారంబులు మాన్పు నీభంజు రాజ్యప్రాప్తి, బ్రవ్రాజనా
రంభం బొప్పు దత్తులొప్పులు శ్రీ రాముండు గానం జనన్.

౨౨౮

కం. పదునాలుగువందలు, సెడులక గామరంబు నెనును ముండు ముండు
మది న్నేహములైనవియుడి, ముదిలొ! నెనును నె నెనును నె నెనును నె నెనును

౨౨౯

ఉ. కింక నహించి పట్టపున మ్రోడురాడకనుజ! పోయి ప
ర్యంకము లేక, కలకంఠంబునందు పొక మైల గట్టి, లో
జంకక, నేలఁ బండి, నుండు ముండు ముండు ముండు ముండు ముండు
బొంకుగ; వానింకఁ గింకబోలును, పల్కిన బల్కి కుండుమీ.

౨౩౦

శా. నీ కుంతే నుండఁ గూర్చి వచ్చి యెఱుఁగెనె ముండు ముండు ముండు
నీకై నిప్పులఁ బూయు మున్ను ముండు ముండు ముండు ముండు ముండు
నీకొండును జూపి లోకంబున ముండు ముండు ముండు ముండు ముండు
నీకై ప్రాణము లెవఁ బోన పునును ముండు ముండు ముండు ముండు

౨౩౧

చం. తలకకు నీదుమూట జనుదాఁబడెను నీదుమంగంబు, చెల్వపుం
బు మది నుండు ముండు ముండు ముండు ముండు ముండు ముండు
మొగలముల్లముల్ పరిఁజ ముండు ముండు ముండు ముండు ముండు
మొగలముల్లముల్ పరిఁజ ముండు ముండు ముండు ముండు ముండు

౨౩౨

కం. దేవాసురరణమున ధాన్త్రీ, వల్లభుఁ డొసంగినట్టి రెండునరంబుల్
నీ సతనిం దలఁపించిన, నీరలచినకార్య మెల్లఁ జూచి నెఱవేఱుఁ జూచి, ౨౩౩

ఉ. లాలన చేసి నిన్ను సువిలాసిని తీర్చెనఁ గోన్ము లన్న భూ
పాలుని సత్యపాశచయఃబద్ధునిఁ దొల్ల యొనర్చి వేడుమీ
లీల నరేంద్ర! రాముఁ చరఃలింపుము వే పదునాలుగేం డ్లర
ణ్యాళిఁ జరింపఁగా, భరతుఁ నాచటఁ బట్టము గట్టు ధాన్త్రీకిన్. ౨౩౪

ఉ. రాము నరణ్యవాసమునెఁ జూచి రాజముఖ! చలవట్టి కోరుమీ,
రాముఁడు కాన కేగ నుకఁగరం బగు సర్వము, నీతనూజఁ ద
నీవీ! మఱి గొల్పు మూలబలఁ మెల్ల స్రునం బగుభక్తిభీతులఁ,
రాముఁడు కాసలోనన విఠరామతీ¹ నొందు నిజంబు చూడుమీ. ౨౩౫

కా. కాదే రాముఁడు నచ్చెఁబో మరలఁ గైకా! యింతలో లోకులఁ
మోదస్థీతులఁ జేయు నీనుతుఁడు, సరఃపూజించుఁ బూజ్యుని, సం
పాదించుక నవమిత్రకోటి, దృఢ మైఁ పాఁ తొందు రాజ్యంబు, దే
వీ! దూరంబుగ భీతి నెట్టి నరముఁ త్వేషంగఁ గాలం బిదే. ౨౩౬

కం. కావున రాముని రాజుఁగఁ, గావించఁగ నీకు మున్నఁ గైకయు భృశహ
ర్షావిప్లవిత్ర యగుచుం, దా విష మగునగ్ధ మెంచఁ దనహిత మనుచున్. ౨౩౭

కం. కారానితెనువులం జనఁ, గోరిన గోడిగవిధానఁ గొని విస్తయమున్
జారువిలోచన తమి పెం, పారఁగ నిల్లనియెఁ గుట్టఁ కలిమాదమునన్. ౨౩౮

→ కైక మంధరను మెచ్చుకొనుట. ←

ఉ. కుబ్జ! యెఱుంగ నింతవఱకున్ నిను నింతటివ్రోడ వంచు నేఁ,
గుబ్బలు లేరె ధారిణి? నొకొన్ముక యేనియు నీకు నాటియే?
యజ్ఞహితాన్వనాయవరుఁనాశయ మింత² కెఱుంగి నేనె, న
న్యజ్జమదీయతోభనముఁ నొక్కత పి వెన నిల్పినావుగా. ౨౩౯

ఉ. సంకరటింక రైవయలింపల్ మఱుగుజ్జలు లేరె, యిన్ని యు
నంకఁ గనుంగొనంగ మదిఁ నచ్చునె, ఘోరవికారదేహులఁ,
గొంకిరిబింకిరి నైయినిఁ గూడియు గాలికిఁ గంగి యున్నమే
ల్పంకజమున్ పాపించెడు విలాసమునం ప్రచుర్యునాస్తిన్. ౨౪౦

కం. యావత్సృంధసమున్నత, మై వఱలుచురంబుఁ గాంచిఁ యణఁకున బనాలు
జ్ఞావిష్కృతినొ సునాథం, పై వెల్లసియుచుమాదిఁ యుం నన్నగిలెన్. ౨౪౧

చం. నలువుగఁ బూర్ణ మైవజ్రుఁనంబును నెల్కిఁ గచ్చిపల్కులు
నీలసరనూననిగ్గునిఁ నీలసరజహితోభమున్

గలరళనాగుణాకలితకన్రునినానము, స్తనజంఘలుం,

బలుచనిదీర్ఘస్తానములు, † మంధర! యెంతటి యంగగత్తెవే! ౨౪౨

ఉ. తెల్లనిచీర గట్టి, కడుదీర్ఘము వైనతోడల్ బెళంకగ,

శ్లాగ నాదుముందటను † నీవు చన, స్వరాజహంసినాఁ

జెల్లుదు; వల్లశంబరుఁడు † చేజి! సహస్రము నేర్చె మాయల్,

గొల్లులు వేనవేలు గదె † కోమలి నీయెడఁ దక్కుమాయముల్. ౨౪౩

కం. గురురథహోణాయత మై, పరఁగెడి నీదీర్ఘ మైఃపక్షముసందుక

ధరఃకిపనీతులుఁ గుట్టలుఁ, దిరుముగ నెలకొనుట నేడ † తెలిసితిఁ గుఱ్ఱా! ౨౪౪

చం. భరతుఁడు యావరాజ్యపనఃపట్టముఁ గట్టుకొనంగ, రాముఁడె

సరగునఁ గాన కేగినను, † జాన! భవశ్శృంగుసీమఁ జుట్టెర

వరముఁగి దాచుపంక్తి, నదఃసంబున దిద్దెరఁ జిత్రకంబు, నా

భరణము లుంతు మేన, శుభఃసప్త్రము లిచ్చెర నీకుఁ గట్టగన్. ౨౪౫

తే. లబ్ధవింబంబు నెకనక్కె † మాడు చున్న, నిస్సలాసన మురుంగ † నిర్జరసతిఁ

బోలి కానిజనంబులుఁ † బోలఁ జూచి, గర్వమున ధిక్కరింపఁగఁ † గలవు నీవు.

కం. ఏవేళ నన్నుఁ గొలిచెడి, యావడువునఁ గుబ్జ లెబ్బ † ననవరతంబుక

నీచశవస్తిను లై నీ, సేవం జేయంగ మిగులఁ † జెలఁగెదు కుఱ్ఱా. ౨౪౬

ఆ. వేది జాతవేదు¹, విధమునఁ దెల్లని, తలిమ మందుఁ బండి † తన్నుఁ బొగడు

క్షైఁ జూచి కుబ్జ † గతజలసేతుబంధమ్ము గాదె మిగులఁ † దడవు నేయ. ౨౪౭

→ కైక కోపగృహముఁ జొచ్చుట. ←

కం. లే లెమ్ము నృపతివచ్చెడి, వేళకు సరి యెదురు చూడు † విధుముఖ యన నా

లోలాక్షి లేచి మంధర, తో² లీలం గోపగృహము † దురుసుగఁ జొచ్చెన్. ౨౪౮

ఉ. కామిని స్యాభిరూప్య³ భవఃగర్వవికారివిలోలిలాశ్చ యై

భూమిపుఁ డింత చేయఁ బనిఃపూనఁ గదా యని ప్రుధచిత్త యై

భామహితంబు లైనచుఁగి భర్తవిభూషణసల్లలంలికా

స్తోమము తారహారములు † శ్రోవుడు వెట్టి వచించెఁ గుబ్జకున్. ౨౪౯

ఉ. మన్నియనుంబు కుబ్జ! వినుమా, రఘురాముఁ డరణ్యసీమకుక

జన్న మచీయపుష్పిఁడు వెంసక ధరణీశ్వరుఁ డైనఁ గావలెక,

నన్ను నుచేక్షి సేయుజనఃసాగసనకుక మది సంతసెల్లంగ

స్తన్నున నాదుచావు నయింపం బలుక న్వలె నీవు మంధరా! ౨౫౦

కం. రామునకే యభిషేక్తుము, భూమిారకుఁడు చేసె నేని † భవి సంతయ చు

మీ ముజ్జీవిత; మేటి కి, నీ మణులును భూషణములుఁ † జేలలుఁ డైచుల్. ౨౫౧

¹ జాతవేదుడు - అగ్ని. ² అభిరూప్యము - సౌందర్యము.

చం. అసవుడుఁ గ్రూరవాక్యనిపుణాత్మిక యాస్పపుడేవి గాంచి యి

ట్లను రఘురామచంద్రునకు * నత్యహితంబుగఁ గుబ్జ భాషిసీ!

వినుము ధరాత్మజాధవుడె * విశ్వవిభుం డయినన్ స్వవంబుగాఁ

గనెదరు నీవు నీనుతుండు * కప్యములన్, మఱింగఁ బోకుమీ.

౨౫౩

ఉ. కావున నీనుతుం డకణకంజముఖి! విభుతం దల్సింగ

భావన సేయు మంచు బహుభంగుల బోదన సేయ వాక్యబా

ణావళితాడితాత్మ యయి * హస్తములన్ హృది జేర్చి, కోపవే

గావలచిత్త యై, విభుండు * హా యిటు సేయునె యంచు నెంచుచున్

౨౫౪

కం పొగడును ముగధర ముతీనుటి, తెగడును నిజభగ్గ నవర * తెగ నెంత కయో

మగఁ డని ప్రియుఁ డని నమ్మిన, నగ పిడియె నె యనుచుఁ గుబ్జవంకం గనుచున్

ఉ. ఇక్కడనుండి కుబ్జ! విను * మేగెన సంయమనీపుంబునుం

ద్రొక్కఁగ నొండె, నొండె భరతుండు ధరాశలరాజ్యసంపదన్

నెక్కిన, రామచంద్రుడు వశనీస్థలిఁ గ్రుమ్మర దీర్ఘకాలమున్

గ్రక్కున నాకనుల్ చలుఁగ నరుగం గనుఁగొందు శుంభరా!

౨౫౫

శా. నేనా పండును బాన్పునందుఁ జెలియా, * నే మాల్వమున్ చాల్చినే,

నానేత్రంబుల దిద్దఁ గాటుకను, బాసం బేని నన్నంబునన్

జే నంటన్, మఱి చందనంబు నలఁదన్ * జీవితం నం చెఱువా?

నే నారాముండు కాసనాళిఁ దిరుగ * ప్రేమే న్రయాణింపఁడన్.

౨౫౬

చం. అని బెడిదంబులం బలుకు * చాయలివేణి నిన్ద్రభూష యై,

జనితరుషాతిరేకఘనసంతమసాస్పత వక్త యై, స్పృహ

వని నునుసెజ్జ¹ లేక మెయి * వ్రాల్చి ధరిం బడి కిన్నరిం బఱన్

దనరెను దారికల్ మలుగ * నట్టపుఁజీకటి పరుష మిన్ననన్.

౨౫౭

శా. ప్రేరింపం దనుఁ బాప మంధర ధరిఃక్రిన్ దిగ్ధబాణావళి

ధారావిధమనోజ్ఞ కిన్నరివలెం * దాఁ ద్రెల్లి కార్యంబు తీ

రార్చన్ నెత్తుది సత్సయించుకొని కుఁజ్జాస్యంబుఁ గన్గొందు మేల్

గూరం జేసితి లెన్చి చేసి తనుచుం * గొండాడి², రోషంబునన్

౨౫౮

ఆ. పాపపాప³ వోలెఁ * బడితి నిట్టూర్పులు

సెగలువాఱఁ దనదుఁచింతితంబు

సాంత మగునొ కాదొ * యని సంగియము గొని

యాత్మహితముఁ దలఁపునందుఁ జేర్చె

౨౫౯

¹ కజ్జ - బాసపు. ² గొండాడి = పొగడి. ³ పాపపాప = అపరాధము.

ఆ అర్థకాను కుబ్జయా నెలంతుక నిశ్చి, సంపుచుది నెఱింగి • తనకుఁ గార్య
సిద్ధియొసయట్ల • చెల్లుగుచు నెత్తుని, సఫకహన్ పులికితాంగి యయ్యె. ౨౬౧

ఆ. కలికి నిశ్చయించి • కాన్యవిధం బెల్ల, మహిషికోఁఘ్నార్థ నూన యగుచు
బొనులు ముడివడంగ • భూమిపైఁ బ్రెళ్లుచు, నున్ను రచుచులోన • నుదిలకొనుచు
కం.ఎగఁబల్లె నెల్లయెఁ నా, నుగుచు మహాభరణములును • మాల్యచయంబుల్

దిగునెబడ సవియు ధారణి, జిగి మీఱి సతారసభముఁ చెన్ను రహింపన్. ౨౬౩
కం.ఒకటిగఁ బెనసినబడతో, వికటగ్రూచల్లితోడ • విశ్వతాకృతితో

వికలాలంకృతితోఁ గా,ముక మాసినచీరతోడ • బుడమిం బండెన్. ౨౬౪

→ చిశరభుఁడు వట్టాభి పేకవార్ధఁ చెలువఁ గైగగ్రహంబుచకుఁ బోవుట. →

తే. అంత గళరథవనుమతి, కాంతుఁ డపుడు, రామవట్టాభి పే.చనఃక్రమము దీర్చ
నాజ్ఞ గావించి గురువులఁ మాజ్ఞ పొంది, శననివేశనమును జొచ్చె • మనము పొంగ.

కం.రామాభి పేకవార్తయు, భూమి నిపుడ ప్రకట మయ్యెఁ బో, కైకేగూ

కామినికిఁ జెప్పఁబడే, యే మున్నగఁ బోయి యనుచు • నెంచుచు నృపుఁడున్
చం.ప్రియముఁ బ్రియార్థిఁ డెలువఁ • త్రేనుచు జొచ్చె సితాద్రభాసిరా

వసుమతసభంబుఁ జొచ్చు నల • యుశ్వలమిస్త్రిసభంగిఁ గీరికా

చయకలకంఠ కేకినఁ సాంధ్రము వాసనికాఁ గులంబు న

న్యాయసుచుభ్రాశోభితలఁ తాంచితసుంకరమందింబు నై ౨౬౬

కం.రాజతదాంతకనకవేదీజుష్టము నిత్యపుష్పఁ దీపిత ఘన

ద్యూజాన్విశము సునూపన, తీలాలసుశోభితంబు • త్రిదివనభంబున్ ౨౬౭

ఉ. క్రంచనినాదసంయుతము • రాజతదాంతఘనగ్లవీతికా

సంచయరాజతంబు నవఁచంకశోభితచిత్రవల్లికా

భ్యంచిత మన్నపానశుభఁ భక్త్యసముల్లసితింబు ప్రోదిరా

యంచల నాదు పెంపును ది • తాదికవాద్యనినాదహృన్విమున్ ౨౬౮

కం.అగునంతఃపురర మా, నగధిరుఁడు చొచ్చి కామఁ నారాచములన్

బెగ డొంది శయనతలమున, హృగలోచన నెనుకి కాన • కెంతయుఁ జింతన్

కం.సతి యెన్నం డాసనుచుము, సతివర్జించుటయు లేమి • త్యాగిపుఁ డెపు డా

గతి నొన్యగ్రహముఁ జొచ్చిన, వితమంతికు మున్ను లేమి • వికలాశ్శం డై. ౨౭౧

సీ. ఎన్నఁడే నీవేళ • నక్కడ కేగదు, పూర్వ నిాచిగురారుఁ బోడి నేఁ డ

యెచ్చటి కేగనో • యెక్కటి యని స్వార్థపు ము మాధయు నయివనరు చుంట

యెఱుంగ కావంతయుఁ • బృన్దీనుఁడును బ్రతి, హరిని కైక యెం • దరిగ ననిన

నదియు భయంబు • హుగూర్ నీవేది, విన మంబు మై బల్కు • విసవినగను

తే. దేవ! దేవేరి¹ క్రోధసంపీప్త యగుచు, గోవిధవనంబు జేరె నాఁ ఁ గుతలపడుచు
 వ్యాకులేంద్రియుఁ డగుచు దుఃస్వారశోక, భారమునఁ గుంది కాంచె నాఁపజ్జకరిగి.
 సీ. కడు ననుచితగిలి ఁ గుఱుగేలఁ బరుంసి, యధికమఃఖాచిలి ఁ యైవదానిఁ
 ప్రాంచివైచివ నురుఁపేగ నా ధర బాలి, పట్టినిర్విహల ఁ ననుచుదానిఁ
 ద్రోగకన్నరి ఁ దిక్కుఁ బేకిం గూలి, లగడు సచ్చరయన ఁ ననుచుదాని
 నాఁప్రామలను జక్కిఁ గుని నెఱుంగకఁ మ్రక్కి, యున్న జింకనువోలె ఁ నొప్పుదాని
 తే. కుహఁ బరిశ్రష్టయైయుండునూయబోలె, నున్నకమలాగ్నినరపతిఁ యూధవిభుఁడు
 వ్యాధధిగ్ధశ రావిగ్ధఁ మైనకరిణి, సంతులె వెఱి లో నంటి ఁ నల్లి నంటి ౨౭౩
 కం. ఇమునుకం డాబేష్విని, శ్రేష్ఠఁ ఁ ప్రాణములకుఁ ఁ ధ్రియఁ బుణ్యప్ర
 భానుహితుఁడు పాపాత్మను, గామి మహాభీతి నల్లఁ కాముకఁ బలుకున్. ౨౭౪

❦ దశరథుఁడు కైక దుఃఖించుటకుఁ గారణ మడుగుట. ❧

చం. ఎఱుంగ నె సుందరీ! కినుక ఁ కేమికతం బొకొ నీకు? నిట్లు క
 న్నటపఁ నేమికారణము? నా కెఱింగింపు, మెచండు నీకు నీ
 ముఱుకునఁ గూర్చె? నెవ్వఁ డనఁమానము? చెప్పె? కఱోపరీనుణ్
 చుటచుట చూడదే మనము ఁ సాంపాతి నీ వికలఁ గూళిఁ బండింప. ౨౭౫
 ఉ. ఏటికి బంపితే కువలఁ యెరుణ! భూగము సోఁకన్లు! ప్ర
 స్థాపిత మాఁ గదే మనము ఁ మావఁగి ని స్తురుంటిదుగ్ధశా,
 మేటులు లేరె వెళ్ళి గనిఁ మేషవిహోచన! నిశ్యబోషిమి
 పాటిల్లుమైకెగుర్ నుచును ఁ బా గొనరింటి గొకింపమాశ్రలోప. ౨౭౬
 ఉ. ఆడుము నీకుఁ గామిని! ప్రియం బగు నెవ్వని శేషు చేసినకా,
 జేడియ యేమరాత్మపకుఁ ఁ జేటొనరింపినా నిన్న నీ నుటకా,
 గో డెడఁడో కొనుం, బ్రయము ఁ మాఱు నచెప్పని కాన తిన్నయో
 యేమనకే తలోనరి! యి ఁ పిటికె నేహము న్రక్కఁ గేనుఁగింప? ౨౭౭
 ఆ. చంపఁ దగనివానిఁ ఁ జంపింతు నీకుఁగాఁ, జంపఁ దగినవానిఁ ఁ జాన! విడుతు
 ధనికుఁ బేదఁగాఁగ ఁ ద్రవ్యామృతగా నిలు, చేర నేనొనర్చుఁ ఁ శ్రేయఁ బెవును.
 కం. నావారును నేనును నీ, నేనకులుము గామ యేల ఁ చిం బుల నిడుచి!
 నీ వెనఁ దలఁచినకావ్యం, బేవిధిని విఘాత మంద ఁ నేఁ జేయుదునే. ౨౭౮
 కం. నాప్రాణము గొవ నీకు న, భిక్తాయం బేని చెప్పఁపే పుటియింతు
 నాప్రయసి! నాపై నీ, కప్రత్యయ మెల్ల ముఱుగఁగ నా నామలును? ౨౭౯
 ఉ. తూపునాట సింధువునఁ ఁ దొమ్యలి యంగనవచ్చుచున్నసా
 వీరతలంబుల న్నగధఁపుధ్విని దక్షిణ గేళిమంచుచు

వారక కాళిఁ గోసలను * వంగమునందు జనించు నెవ్వయే

గోరుము నీ కొసంగెదను * గోమలి నానుకృతంబు నాక్షిగన్. ౨౮౧

కం.లే లే మ్మాయాసం బిది, యేలూ యోభీసు! పల్కు * మేగతి భీతి

వ్యాలోలత్వము గతిగెను, బ్రా లేయముఁ దరణివోలే * భంజింతు వెఱన్.

కం.అనియూఱడఁ బల్కినఁ దన, నుచమునఁ గలపాంఛితంబు * మచుజేంద్రునకుఁ

వినిపింపక మును నాతని, పనటక మటి మటియుఁ ద్రోయఁభాషిని దలఁచెన్.

➔ కైకకోర్కి నెఱవేర్చెద నని దశరథుఁడు స్రమాణముసేయుట. ➔

కం.అలరులవిల్తునిసెలక, క్షౌల పోటుల కోప కిటు కడింగి నెత్తు నా

కులపపువల్లభుఁ గని యా, చెలున కుటిలచచనసరణిఁ * జెప్పెం గఱకుల్. ౨౮౨

అ. తెగులుగొంటు గాను * దేవ! నా కవమతి, సేయ రెచరు; నీచ * చేయ నలయు

సఫల మొండుకోర్కి * నలున నిష్ఠను యేని, బాస చేసి తేని * పలుకుదాన.

చం.అనఁ జిటునవ్వు నెవ్వ మదఁనానలదగ్ధమనస్కుఁ డెనయూ

జనపతి తన్నీశిరిముఁ * జేయ్యన నంకముఁ జేర్చి వేనలి

దనకరపల్లవంబున ముదంబున నంటుచుఁ బల్కుఁ గామిని!

కనుఁగొన లేవుగా నిజము * గర్వితురాల! మదీయచిత్తమున్. ౨౮౩

కం.వనితా! జగముల నీకం, తెను బ్రియతమ యొండు గలదె * ననుకిన¹ యేని

మనుజుతఱిఁ బురుషసింహుని, మనరామునికంటె బ్రియుఁడు * మఱి నాకున్నే.

కం.అపరాజితుఁడును ముఖ్యుఁ డ, కృషణుండును జీవనాహ్వా * డింతి! రఘునం

శపతి యగురాముమీఁదను, శపథము చేసెదను జేవును * నలుపుదుఁ గోర్కిన్.

కం.తపియించి యెవని మూర్తము, చపలాక్షీ! కనక యున్న * సత్యము బ్రతుక

విపులను,² నారామునిపై, శపథము చేసెద నొనర్తు * సతి! నీపలుకున్. ౨౮౪

కం.వపువ్రో³ దొఱంగెద విడిచెదఁ, గృపలే కన్యాశ్శజులను * శ్రీరామునికై

నృపవరుఁ డగురామునిపై, శపథము చేసెద నొనర్తు * సతి! నీపలుకున్. ౨౮౫

చం.సరసిజనేత్ర! నామనముఁచందము నింత యెఱింగి బాగుగా

సరసి మదీయవాఙ్మనస * మైక్యము నొందుట సీదుకోరికల్

సరగునఁ జెప్పుమీ, బ్రదుకఁ * బాలఁ జూమీ, నను నుద్ధరింపుమీ,

పారిగ నెఱింగి యాత్తిబలముం దగునే యిటు సంశయింపఁగన్? ౨౮౬

కం.నానుకృతము నాక్షిగ నే, బాస యొనర్చెదను నీదుఁపాంఛిత మొనరక

జేసెద ననఁ గైక సముల్లాసభరివికాసమానఁలపనాంబుజయె. ౨౮౭

తే. ఆత్మనంకల్ప మనుకూల * మయిన యట్లు, రాజభావం బెఱింగి యారమణి మధ్య

వస్తు లెప్పుడు లేమి నఁభ్యాగతాంశ, కోపమోష్టుని నాక్రూరయుచితీ పలికె, ౨౮౮

¹ నెమిద - నంకన. ² విపుల - భూమి. ³ వపువు - దేవాము.

చం.జనవర! బాస మున్నుగ నొసంగెద నంటివి కోర్కి-, నీనుడల్

వినియెనువానుగాక పృథివీరవిచంద్రనభస్తమస్వినీ

దినశుచిపూర్వకాదితినతినుతఘాతదిశాభవన్నికే

తనవరదేవతల్ మఱియుఁ ♦ దక్కటిస్తవ్యములు నిశాటముల్. ౨౯౮

కం.సనయుఁడు ధర్మజ్ఞుఁడు సత్యనిరతుఁడన్ స్వస్థచిత్తుఁ ♦ డగునాఘుఁ డొసం

గెను నరముల దయతోడ, న్వియఁడీ దేవతలు! ధారిణీవరుపలుకుల్. ౨౯౯

→ కైక తనపూర్వచరములనృత్రాంతము దశరథునకుఁ జెప్పట. ←

చం.అని సతి బిగ్గఁజెప్పి వనుఁధాధిపుఁ గామవిమూఢు సత్యపా

శనికరబద్ధుఁ జేసి యను ♦ త్సాధవ! సంస్తృతి కింత తెచ్చె దే,

మును పమరామరారులసముహము పోరెడివేళ వైరిబా

ణనిహతి నీవు సోలఁ గడఁనంబునఁ గావనె యుప్రమత్తతన్? ౩౦౦

కం.నీవే వరముల రెంటిని, నీవే యానాఁడు; వాని ♦ సిపు డిమ్మి, ధా

త్రీవర! సరనత నీయక, యీ వనమతి సేయఁ జత్తు ♦ నిప్పుడ వింటే. ౩౦౧

కం.వరయుగ మచునిజేవము, ధరణీశ్వర! నీదుకడన ♦ దాఁచితి, దానిన్

మరలం కైకొనఁ గోరుచు, సరసన నీయం దొసంగుమా నా కనుచున్ ౩౦౨

కం.పలికనమాత్రంబుననే, వలలోనికి నులుకులేడిపడువున నవలా

వలలం బడి సతి కనియెం, దలఁచితి నిచ్చితినిమరలఁ ♦ దరుణీ!యనుడున్. ౩౦౩

కం.నీ వానాట నొసంగిన,యావరములరెంటి నిప్పు ♦ డడిగెద తేఁడా

నే వివరించెద వానిని, నీ వాలింపుము ఋతంబు ♦ నిలుపుము బుద్ధిన్. 300

→ కైక భరతుష్టాభిషేకము రామప్రవాసము వరంబులుగఁ గోరుట. ←

కం శ్రీరామునియభిషేకస,చూరింభము నాఁపి తత్ప్రదార్థంబులతో

నారఁగ నానుతునభిషేకారంభము జరగవలయు ♦ సది యెంచు నుమ్మి. 30౧

కం.సింహమతి దైత్యనిర్ధరి,చండ్ఱాహవమందు నీ హాసంగినవరమా

రెండవది కోర నిపు డో,చండాంశుకులావతంస ♦ సమయము వచ్చెన్. 30౨

ఉ. నారలు గట్టి, జింక యశఃనంబు ధరించి, జడల్ వహించి, నీ

తారమణుండు దండకను ♦ దాసనుఁ డై పదునాలు గేండ్లు సం

చారము సేయఁగా వలయు; ♦ త్సాధ! యకంఠకయౌవరాజ్యమున్

గూరెడుఁ గాక నానుతునభిషేక; బరమార్థము లివ్వ నామదిన్. 303

కం.ము న్నీహాసంగినయవియే, నిన్నిప్పుడు గోరు టయ్యె ♦ నెటి శ్రీరాముం

బన్నుగ నిప్పుడ నే నీకన్నులఁ జూడంగ వలయుఁ ♦ గానకుఁ బోవన్. 30౪

ఛం. తరఃసి రాజరా జనః బ్రహ్మాలసితుండపు, గాన సత్యపం
గరుఁడవు గమ్ము, నీకుల ముఖల్లమశీలము నీదుజ్జమున్
నరచుకీ గాచుకొమ్ము, విసకవా యిహహుం బహుమున్ సుఖింపఁగా
నదులకు సత్య మే శరణఁ మునిగుర్వులు సత్యధామణి!

3౦౫

←→ కైక గోరినచుంబుల వినె దశరథుఁడు పరితపించుట. ←→

తే. అన మహారాజు కైకేయియధికదాడు, కోర్పు లాలించి తహతహ • నొంది మిగులఁ
జింతచే గుంది మూర్ఖుంబు • నేపు తనకుఁదాన యిట్లుకొనుఁ గడుఁవత్తఱమున.

ఉ. ఈ యిది యేమి నాకుఁ గలకయా? మతిమోహను? పూర్వజన్మం
దే యనుభూత మైనకృతి • యీగతి దోచెడినా? మనోరుచా

చ్యాయతియా? యటంచు వసుధాధిపచంద్రుఁడు లోఁ దలంచు చ
త్యాయతచింతఁ గుంది యతిఁచారుఁడుగ్గము దన్నుఁ బ్రక్కొనన్

3౦౭

ఉ. దేవేవల్కుముల్కులహారీం బడి సోలియు లగ్నసంజ్ఞఁ దే
యావిభుఁ డెట్టకేని నొకఁయూఁడుపులిం గరుఁగొన్న తేడి య

తై వికలుండు దుఃఖతుఁడు • నొచు ససంస్మతధాత్రినుండి మం

త్రావలియంశ్రుధృజఃగాకృతి ద్విధ్విహూర్పు లూర్పుచునె

3౦౮

కం. కోవంబున హాళి యని, భూపాలుం డాడి శోకమున మూర్ఛితుఁ డై

ప్రాసించి తెల్వొ గినుకం, జూపుల జూడెడివిభాన • సుందరి కనిగెనున్.

3౦౯

←→ దశరథుఁడు కైకను దూషించుట. ←→

ఉ. ఓసి దురాత్మరాల! యయఁయో యదియెంతటిగట్టినాయీ¹వే,
యీకుజనస్తుతాన్వయము • నింకఁగఁ జేమఁగ రాతిగుండెదా
నా! సనుదెంచితే యిటకు • నాయక నేనియు రామునందు నే
వీనముఁ బాప మున్న సనఁవే కత మేమిటు ద్రోహ మెంచఁగన్.

3౧౦

ఉ. తల్లివిభోలఁ జూచును గదా నిచు రాఘవుఁ డెల్ల వేళలం,
దుల్లములోన నీచెనఁటిఁయగ్యము మేటి కొనఁబు భూనితే?

పెల్లువివంతుఁ బాము నిటు • వీఁడి నై నృపకన్య యుత్తమం

బొల్లునవంగ నాదుగృహముం జొరి నిచ్చితఁ జేను పెచ్చిలినె

3౧౧

కం. ఎల్లుపుడు జీవలోకము, స్థలితగుణాగృహముఁచంద్రునిఁ బొగడన్

దెల్లుగ; నేమి నెవం బిడి, కిల్లు నై స్త్రియ సూజఁ • గానకుఁ బరుతున్?

3౧౨

కం. విడిచెనఁ గౌసల్యను సిరి, పడినెదను సుమిత్ర విడుతు • విడిచెన నును తేన్

విడువను బిశ్వసత్తులు నో, పడఁతీ! మగి నమ్మ రానుభద్ర సుకీలున్.

3౧౩

కం. శ్రీరాముఁ జేష్ఠమృతఁ గ, న్నారం గనఁ గనఁగఁ న్రీతి * యాగుబృతిల్¹

నారాము విడిచి బ్రతుక, న్నేరుతు నే చెనఁటి! యొక్కఁ నిమిషం బైనన్? ౩౧౪
కం. సూరుండు² లేక లోకము, నీరమ్ములు లేక పైరు * నిలుచు ఊణంబే;

నారాముఁ బాయ జీవం, జేరీతిని నిలువ నేర్పు; నే నామృతంబున. ౩౧౫

తే. ఏటికే యంతఃపూర్వ మై * గాట మైన, పాపకార్యంబుచందు నే³ * బట్టుపలువ?
మానవే దీని నోసి దుఃస్థానగాల! కాళ్ల నైనను బడియెనఁ గావు నన్ను. ౩౧౬

సీ. పడఁతిరో భరతునిపై నాకు నెయ్యంబు, గలదొ లేవో యని * కనుఁగొనంగ
దలసి కోరితి గాక * భరతాభిషేకంబు, పేర్చి రాముండు నాపెన్దకొడుగు

శ్రీమంతుఁడుచు మఱి * జేష్ఠుండు భర్తంబు, నం దనియిచ్చకా * లాడి తీవు

మున్నది యుపచారమున కటు గాకున్న, శ్రీరాముఁ డొసరించు; నేనకొఱకొ

తే. యతనిసహృదిషేకనృత్యంత మిప్పు, డాలకించి వ్యధాభరితాత్మ నగుచుఁ
గరము నను గోడుగుడి పెదుకరినురాల! పరులమాటలునినిచొచ్చిపాడుగృహము.

తే. నీతిమతి నగునీకు దుర్మితితోడ, మతివికారము గలిగినకతనఁ జేసి

వనిత! యిత్వోకునన్నతఁవంశమునకుఁ, జేటుఁగాలంబు వచ్చెను * జెడియె నీతి.

తే. ఇంతకును బూర్వ మెన్నఁడ * నింతయైన, నప్రియంబైన ననుచిత * మైనఁ జలువ
విప్పు డీ విలుసేయుడే * యేటిమాట, నేమ నమ్మంగఁ జాలనే * నీరజాన్య! ౩౧౭

తే. భరతునట్టిడ శ్రీరామభద్రుఁ డనుచు, నెన్నిమాటలొ నాతోడ * నీవ యనవ?
యట్టిధర్మాత్ముఁ డేగతి * నడవులందు, నవయఁగా నేర్పునే పడునాలుగేండ్లు? ౩౧౮

↔ దశరథుండు శ్రీరామునిగుణముల వర్ణించుట. ↔

కం. రాముండు సుకుమారుండు సయ, ధాముండు జంహితరతుండు * ధిగ్మాత్మం డో

భామ! భవదీయశుక్రా, సామహసహితుం డదేబ * చనఁ గానలకున్? ౩౧౯

చం. భరతునికంటె రాముండు భాసత్పరిచర్యల మేలుచేయి, నే

సరిసియుఁ గాన నీ నయన * నాడిము విందును రాముకంటె నీ

భరతునియందు నిన్గొలుచుచున్న రిశేషము లేమి కంటివో,

వరిమతి రాముండు విదిన⁴వాటి విడం దగినట్టిచాక్రం డే? ౩౨౦

కం. సారమతిఁ బూజసేత స, పారగురుశ్వప్రమాణవచనక్రియలన్

శ్రీరామునికంటెచు ని, న్నే రే భజింతుంచువారు * హెచ్చుగఁ దరుణి? ౩౨౧

ఉ. వేగకొలందు లైనయతివేయినేఁ బనికత్తెలందునే

వ్రేలు మడంచి చెప్పు గలవే యొకచేడియై యెన నెన్నఁడే

¹ అగుబృతిల్ = అలిగి యిండును. ² సూరుండు = సూర్యుండు.

నాలుగగంటి యొందుపరివాదమునే నపవాద మేనియు

స్థలకు నైన రామువయి ధీకు వచించియ యున్నఁ గామిని? 3౨౪

కం.అకలుషమతిచే రాముఁడు, సకలం బగుభూతతతికి ధీమాతోవ్వుక్తులచేఁ

బ్రకటాభీష్టదుఁడై త్యాగకలన లోకులను జేయుఁ గైవసపడఁగన్. 3౨౫

కం.నరసత్వంబున లోకోత్కంఠము, దరిద్రులను నీవి ధగుశుశ్రూష

గురుజనముల, సంగరమునఁ బరులం దనవింట, రామభద్రుఁడు గలుచున్. 3౨౬

కం.నరసత్వము దానంబును, గురుతపము శుచిత మైత్రిగణ మార్దవము

గురుసేవ విద్య త్యాగము, స్థిరముగ నారామునందె ధిచెలుగుచు నుండున్.

కం.అర్జననంపన్నుండును, నిర్దగతుల్యుఁడు మహర్షినిభిజేతాం డ

త్యూర్జితయశుఁ డగురాముఁడు, వర్ణింపఁగఁ దగినయట్టివాఁడే దేవి? 3౨౭

కం.అప్రియవాక్యంబును జగత్ప్రియుఁ డగురాముకై మృనిం దలంపఁగ లే,

నాప్రియపుత్రు న దెట్టులు, నిప్రేరణ సప్రియంబు ధీ వచియింతున్? 3౨౮

↔ దశరథుఁడు కైకను వేఁడుకొనుట. ↔

తే.శుమయు దమమును ద్యాగంబు ధిసత్వరతియు

ధర్మముఁ గృతజ్ఞతయును భూతంబులందు

నెల్ల దయయును గలుగునీతేశుఁ బాపి

తేని యయ్యయె నాగతి యేమి చెపుమ? 33౦

కం.పొమ్మనియెడి వీ డిటు రా,రమ్మనియెడిఁ గాడు నన్ను ధిరమణీ! ముదుక

జమ్మి తపస్విని దీనుం,డ మ్మటిమటి వేడువాఁడ ధి ననుఁ గానఁగ దే. 33౧

కం.జలనిధిపర్యంతము గల, యిల లభ్యం బయిన గవ్వ ధియేనియుఁ గొన కే

గలధన మంతయు నిచ్చెన, సలుగకుమీ తగుణి! నను దయఁమాతిఁ గనుమీ.

ఉ. అంజలి చేసి మ్రొక్కిడుదు, ధిసంస్కృతి నైన స్పృశింతు, రాముమీ

దం జేలపట్టఁబోకు ముదితా! శరణం బవు గమ్మ వానికే,

నెంజలి మాన్పు, మిట్లయిన ధి నేర దధర్మము నన్ను సోఁక నం

చుం జపనర్యుఁ డత్యధికశోకంసాంబుధిచుగ్మచిత్తఁ డై 333

కం సోలుక ధివయి మూర్ఖు, న్రాలుక మతి లేచు శోకఃపారిధికూలం

జేల్చి నైనఁ జేర్చినె, బాలా! యను నిట్లు వగచుపార్థివుఁ గనుచున్ 33౪

↔ కైక దశరథుని దూషించుట. ↔

ఉ. చేడియ లోపభిషణవిశేషభయప్రదవాక్యయుక్త యై

యాడె, నొసంగువాఁడ నని ధి యాడి నరంబులు నేను గోర ని

ట్లేడుచు చున్నవాడ నగునే? యిక మీఁదట నీకు నెట్లు నో
రాడును ధార్మికుండ నని యందఱిలో నగవు న్విచింపగన్?

33౫

ఉ. ఏయెడనేని ధాత్రిఁ గల యెల్ల సృష్టలు నీవుఁ గూడుచో
నీ మువనీశచంద్రుఁడు ముహిష్మసుధర్మితుం డటన్న నే
చాయ వచింతో? యేసత్ప్రసాదమున న్ననినాఁడ నట్టి కై
కేయి యెఱుఁగించునుడి యీక్షుడ సందునె ధార్మికోత్తమా?

33౬

ఉ. ఎల్లసృపాలచంద్రులకు యేర్పడ దోషము నీకతంబునన్
జెల్లునె? యిప్పు డాడినన యెఱిగి నొల్లక నీదువాక్యమే
పొల్లవడంగఁ జూచెదవు¹ యీక్షుము శైబ్యుఁడు పాపురంబునన్
మల్లడి పెట్టుచేగకు స్వమాంసముఁ గోసి యెసంగఁ జే నృపా.

33౭

కం. లోచనములు నీ విచ్చుని, యాచించినఁ దన్ను నొక్కయననిబుధుం
డాచరితతదీయేష్టుం, చనఁడె యలర్కనృపతి యతులితగతికిన్.

33౮

తే. కడలి యేటికిఁ జెలియలికట్ట దాఁటి, రాదు సనుయంబు చేతనఁకాడ; వీనిఁ
జక్కయోజించినీవా క్కృపత్యదూషితంబు గానీక నిలుపు యశంబు జగతి.

ఉ. ధర్మము రోసి సత్యము నెడం దలపోయక రామచంద్రునిన్
గూర్చిని రాజుఁ జేసి యుల్కోసలకన్యకతో రమించె దే?

ధర్మము లేకధర్మమొ ఋతంబొ యసత్యమొ యశాను గాక, యో
ద్దుతి! యే నేను విడుతున్ భనదాశ్రుతి² మీక తక్కినన్?

3౪౦

కం. రాముని రాజుగఁజేసెన, వా ముహితవిషంబుఁ గ్రోలి యనుభవ! యిదే
నీముందట నీవు గనన్, నే మరణము నొందుదాన యిక్కము నుమ్మి.

3౪౧

కం. కరములు మోడిచి యందఱు, నురువుగఁ గొనల్య కెరగ యొకదినమేని
ధర బ్రదికి చూచుకంటెను, మరణంబే నాకు మేలు యనుజవరేణ్య.

3౪౨

→ కైకనిష్ఠురొక్తులకు దశరథుఁడు విహ్వలుఁ డగుట. ←

కం. నృప! నాపై భరతుని పై, శపథం బొనరించుదానఁ యిక్కఁగ వినుమీ
కృప లేక రాము నడవుల, కిపు డనువుట తక్కు నొంట యే దృష్టి పడన్.

3౪౩

చం. మెలఁత వచించి యిట్లు విరమించి కడు న్వగఁ గందుఁజేసితోఁ
బలుకక యుండ, నాతఁడును యామిని కోరినచెడ్డకోరికల్

తలచి మనంబు విహ్వలతఁ యెత్తె మంద ముహూర్తమాత్ర దా
నలుకను బల్కు మాని సతి యిట్టే కనుంగొని దుఃఖితప్రుఁడై

3౪౪

చం. పిడుగులువోలె దాఁకుచుఁ నశింపఁగఁ జేయుమనోఽప్రియోక్తులన్
దొడిఁబడు స్రుక్కు, నాయువిదదుర్వ్యవసాయము నెంచి యెంతకుం

¹ వివాహమునాఁటినుటనట్టి యాడినన భరతుఁడు శేడవుననియో, 'వారిజాతులందు వైవాహికములం
దు పొంకవచ్చు'నని చెప్పి తప్పించుకొనుకో యనికై యిన్నిసోకు సోయెను. ² అశ్రుతము=ప్రమాణము.

దూడఁగెరురా దురాత్మిక యశుం, వసచేసినబాస నెంచుచున్

మిడుకును, రాముఁగూరిచి తమిం దలపోయుచు నూర్చి వెచ్చనన్. ౩౪౫

కం.రామా రామా యనుచును, భూమిశుండు నేల వ్రాలెఁ బోలుచు మూర్ఛన్

వే మూలమంట నఱికిం, భూమి దబా లనుచు బడసి భూరుహ మనఁగన్. ౩౪౬

తే. నవ్వుచిత్తురీతి నుత్తగ్గునాడ, భూరినంగోగపీఠిశుఁబోల్కిఁ దేజ

గూలిపోవంగ మంత్రాళిఁ గుంటుచడిన, పాముగతి నయిదీనోక్తిఁబలికె టిభుడు.

← దశరథుండు కైకేయితో న్యాయనిష్ఠుగము లాడుట. →

ఉ. ఎవ్వఁడె నీకు నిట్టినివఁమెచ్చుచు మేలనిబోధ చేసె నీ

వివేధి నయ్య మంటినటుఁ లేటికె నానయు లేక నాకడన్

గ్రొవ్విన మాడఁ జొచ్చిలివిఁ కోనులి! నీ యెడ ము న్నెఱుంగనే

యివ్వెటలప్రసక్తముఁ నిప్పుడ తోచె వివర్యయంబుగన్. ౩౪౭

ఉ. ఏటికె నీకుఁ గల్గె భయఁ మేటికె నీ విటుచంటికోరికల్

పాటిగఁ గోరఁ గొండికకుఁ ఁట్టముఁ గట్టఁగ జేయ్యె రాము ను

గ్రాటవిఁ ద్రోయ, భక్తకుఁ ద్వదాశ్శబ్దబోలుకుం బ్రియంబు నీ

మాటి! యెనర్ప నెంచిననుఁ మానఁ గడే వివరితవర్ణతుల్. ౩౪౮

ఉ. ఓ మరమూర్ఖురాల! లుకఁబోషితగర్భవిచారి! తున్న పా

పాయిసశీల! రాఘవునిఁబట్టచు నాయెడ నేనిఁ జెప్పవే

యే చునాధముంగనితొఁ యేయెడ నీకుచు దుఃఖకారణం

బాఁచుకొ? తేనీ తేనీ కిటుఁ లాడుట నీలిమొ సాధ్యిరీతియో? ౩౪౯

కం.రాముండు లేక యుండిన, నీనుసా భుతుండు పూను, నే యెం పైవన్?

రామునికంటె భరణుండె, భామిని! ధన్యుంబునందుఁ బ్రాజ్ఞుడు నువ్వి. ౩౫౦

కం.వనమున కరుగుమ రామా, యని సంతనె రాచుగళితఁ మగు శశిబింబం

బస నొప్పి వెలవెలంజను, ఘనమతి యగురాముమోముఁ గన నెటు లోర్తున్. ౩౫౧

కం.హితవహితంబుగ ముచు నిశ్చిత మగుచుని కీడు వొందఁ జెలియా! పరసం

హతినిహత మైనవాహినిగతి నె న్లే మరుఁ జేసిఁ కలను మఖంపన్. ౩౫౨

సీ. దిక్కుదిక్కులనుంసిఁ మక్కువ మూఁగిన, వసుధేశు లే మనుఁవారు నన్ను

జడమతి యాజి యేఁచడప్రసఁ జాలించె, నింతకాలము ధాత్రిఁ నిన్ని యనరె

పెద్దలు సజ్జనుల్ఁ విద్వాంసులును గారు, భద్రుఁ డేడన నేమిఁ పలుకువాడఁ

కైకేయి పీడింపఁ బోకార్పితిని బుఱ్రు, నందునా? యదియు యభాగ్ధనుయ్యిఁ

తే. బదుగురు వినంగ నభగోనఁ బలికెఁబ్బెఁగలకు నీన్నిమి నన్యంబుఁ భంగపడదె

యెన్నివిధముఁ జూచినఁ నిహము బహు, నెన్ను నీమాటఁ బట్టింపునంబురాంగి!

కం. అడవులకుఁ బనుసఁ దనసుతు, నడుగునా యేనుచుఁ గోసఁ లాత్తజ నను, నా
 కొడు కేడి యన నే మని, నొడువుదు నే నిప్రియంబుఁ నుం జేసి యిటుల్. 3౫౫
 సీ. సమయోచితంబుగఁ సఖవలె దాసి నా, భార్యయట్టుల సొంతఁ భగినివీరి
 దల్లిచూడ్కిఁ జరించుఁడగ నుప్రియంచక, ప్రియకామ ప్రియపుత్రఁ ప్రేమ కంతొ
 యప్పుగా లయునఁ నకట యాకౌశుక్య, నీకగుండునఁజేసిఁ నేను గౌర
 వింప నైతిని సవిఁ వేకి నై నాపిన్ను, చాలు తెందినఁ గప్పుఁ భగ్గు మనియె
 శే నేను నీకయి చేసినఁ దెల్లఁ కలుచు, వ్యాధివీడినఁ డగునాతఁ డరయ లేక
 చలువు నట్టి మృతధృభోజనముభంగి, సనటఁ బెనుచంగ సాగెనేఁ నగలమారి.
 కం రామునియెడ నట్టిచి కొఱ, గాములు గావించి పునుఁ గానకుఁ గని స
 న్నేయూక్కి నవ్వుఁజాలునొ, నో మహిమఁజేసి మమిశ్రఁ కూరినభీతిన్. 3౫౬
 కం. పంచత నేఁ గనుటయు వన, సంచారము సేయ నిఘుడుఁ చను టీరెం డా
 లించి యెటు సైచు నయ్యో, పంచాపనమధ్య నీతఁ పటుదుఃఖంబున్. 3౫౭
 కం కట్టా తనసతి నడవికి, నెట్టివదుఃఖమున నీతఁ నెఱి చెడి మంచుం
 గుట్టకడఁ గిన్నరునిఁ బోఁ, గొట్టుకొనినకిన్నరవలెఁ గూలుం గాడే. 3౫౮
 కం. అడివికిఁ జనుసుతుఁ గంటికిఁ గఁ వెడుగా నేచ్చుజనకఁకన్యం గనుచు
 గడుదుఃఖముచు నే నో, పడఁతి! జీవించు గలునెఁ బురుగుకాలు మిలన్. 3౫౯
 కం సీతాకాంతునిఁ బాసిన, నాతరమా వెండి బ్రదుకఁ నామృతిఁ గని వే
 యాతల విధవాగాజ్యము, నీతునె కట్టుకొమ్ముఁ నీపుత్రునితోన్. 3౬౦
 కం తళతళ మనుదున్వీషన, స్తుభితచుదిగఁ గ్రోలి వెండిఁ మిడుకునరువలెకా
 దెలియక నతి నని యనతి! తలపై నెక్కించుకొంటిఁ దాపముఁ గంటిన్. 3౬౧
 తే. ఇచ్చకపుఁగల్ల లాడి నీయిచ్చ కొలదిఁ, జేపవిననన్నుఁ జంప నేర్చితివె చెనఁటి
 కాన మృగయుండు శ్రవ్య మాఁగానరసము, నెఱిపి జంకను వధియింపఁ నేర్చినట్లు?
 కం. సతితోడినుఖముఁ గొనఁగా, నుతు నమ్మెనినన్నుఁ జూచిఁ మారులు వీధి
 తతులందుఁ గల్లు ద్రావిన, ఖితినురు నిందించునట్లుఁ చెడనాడ రొక్కో. 3౬౨
 సీ. నీమాట వినియునుఁ నిను సైచు చున్నాడ, నెంతకన్యం బయ్యోఁ యెంతదుఃఖ!
 మిది తొలి బామునఁ నే నొనరించిన, దోషంబు గుడువకఁ తీలఁగు నెట్లు?
 పెద్దకాలముగఁ బాఁపిని నిన్ను రక్షించి, లిని గదా యుగిఁ గ్రాటిఁ తెరువు దోషం
 జఱుతవాఁ డొంటిమైఁ జెనుపాము నంటిన, నీతి నొ గైకొంటిఁ మృత్యుభంగి
 ఆ. నెంతబాలిశుం డఁ దెంతటికాముకుం, డెంతదుష్టబుద్ధిఁ గూవిభండు
 ముద్దుఁబట్టి రాముఁ ముదితై యడవికిఁ బనుచువాఁ డి దెమిఁ పాప మొక్కో.

- కం. అని నిఖిలజీవలోకం, బసయము నను దూఱకుండునా? న్రతములచే
తను బ్రహ్మచర్యమునఁ దా, వసరియు సుఖవేశ సుతఁడు • వసములఁ బడెడిన్. 3౬౬
- కం. ఆమహానీయుఁడు దురితపుభూమి యయిననాకునేల • పుట్టెనొ కట్ట
రాముఁ డయో నాకతమున, వామాక్షీ! తండ్రి లేనివాఁ డయ్యెఁ గదే. 3౬౭
- కం. వసముల కగుగు ను తనయా! యన రెండవమాట చెప్పఁ • డటులే యను; వాఁ
డనినఁ బ్రతికూలసచనం, బసయత నా కెంతో మేలయనఁ డటులయ్యెన్. 3౬౮
- ఆ. నిమ్మశంకుఁ డగుట • నెఱిరామచంద్రుండు, తెలియఁ డకటనాదుఁ తెఱఁగుమతియు;
వనికి సరుగు నున్న • వల్లె యనుం గాని, యడుగఁ బోఁ డదేల • యనుచు నైన.
- తే. రాము పసిచినయంత సర్వభయమునకు, సర్వజనముల ధక్కతి • స్నేహలేని
యసమచాతకిఁ దక్షణమంద మృత్యు, వెట్టిలుక యమగృహమునఁకీడ్చు నన్ను.
- కం. వైచస్వతపురి కేచు మహావనులకు రామచంద్రుఁ • డరిగినపిదపఁ
నావారల నెల్లర నీ, వేదిధమునఁ బఱిలో యంచు • హృదయము గలఁ గెన్. 3౬౯
- సీ. రాముండు పని కేగ • నామృతి సత్యంబు, మా వెంటఁ గౌసల్య • మరణ మొందు
సర్వకౌముల లక్ష్యఁడు పాయఁడు రాము, నన్నతోఁ జనియెడు • నడవులకును
శత్రుఘ్నుఁడును మున్నె • చ నె భరతుని వెంటఁ, బతియును బుత్రులుఁ బాసిచనిన
సకట నుమిత్ర దుఃఖాన్వితమగ్న యై, చనుదెంచు నా వెంట • శమనపురికి
- తే. నన్నుఁ గౌసల్యను నుమిత్ర • సయగుణు లగు
ముగురుకొడుకులఁ గడుదుఃఖమునను ద్రోచి
యీన సర్వనిఖంబులు • నెనఁగు చుండు
చెనఁటి! ని న్నెల్లవారు భీభీ యనంగ. 3౭౦
- ఆ. రాముఁడు నేను లేమిని దిశంబును సత్కృతముఁ గుణోత్కృతో
ద్దామము శాంత మైనరఘుభాత్రిపునంశము పాడుగాఁగ నీ
వీమహి నేలు; నీమతున • కిప్తమ యేక రఘురాము వీడుటర్
నామృతివెన్క నీమతుఁ డొనర్పఁడుగాక మదుత్తరక్రియల్. 3౭౧
- ఆ. ఓసి దుష్టురాల • యోసి నాపగదాన, యేను నీల్ల రాముఁ • డేగ ఎనికి
విధన వగుచు నేలవే సర్వరాజ్యంబు, నీవు నుతునితోడ • నిచ్చకొలది. 3౭౨
- ఆ. తోర మగునక్షిత్తి • ధ్రువపరిధనమును, బ్రజులచే నవడ్చి • పాపశీల
నీదుకూపుఁ గాంచి • నిలిచెనే నాయెంట, నతులపాపియింటియందుఁ బోత. 3౭౩
- ఆ. అంగవ! వాఙ్మహిమశఃతాంగము లెక్కి చరించు నెప్పుడు
న్రంగుగ నట్టి నాకొడు కఁ నాధులెన్ నయిదోడు లేక యే

కాంగిగఁ గంటకోత్కరశిలావృత మాగహనంబునందు నే
భంగిఁ జరింపఁగాఁ గలఁడు • పాపము! బొబ్బలు వోవఁ బాపముల్? 32౬

ఉ. పొంకము మీఱ నానుతుఁడు • భోజనవేశేళయందుఁ గుండలా
లంకృతు లైనపాచకులు • లాలసమాసనవృత్తి నేన ము
న్నిం కిట నేన ము న్ననుచు • నెంతయు వంతులు పల్కికొంచు ని
శృంకము శస్తపానమును • జారుతరాన్నము పెట్టఁ గైకొనున్. 32౭

ఉ. అట్టిఁడు నాదుపట్టి గహనాంతరమందలిచెట్టు చెట్టు పె
న్లట్టయు గుట్టయుం దిరిగిఁకొంచును గారముఁ జేదనుం వగ
ర్బుట్టెకి వచ్చి కాయలను • భూమిని స్రవ్వీకంఠదమూలమున్
తెట్టువఁ బొట్టపోసికొని • దేబెవలె నడయాడు టెట్లొకొ. 32౮

కం. ఎంతయు వెలగలచేలలు, న్వాంతము రంజిల ధరించి • యతినుభవరుఁ డే
కాంతుండు కావిగుడ్డల, బొంతలు ధరియించి యెట్లు • భూమి వసించున్. 32౯
కం. ఇన్వసుధ భరతుఁ డేలఁగ, నవ్వీపినమ్ములకు రాముఁ • డరుగఁగ నయ్యో
యెన్వఁడు చెప్పె నె కుమతీ, యివ్వీధము నచింతితంబు • భృశదారుణమున్. 3౩౦

ఉ. నారులు క్రూరమాసన లానారత మాత్సహితార్థసిగ్ధయే
యేరహిఁ గోరి గూఢముగ • నెంతయుఁ గీ డొనరింతు రిన్నినీ
నేముఁ బల్కఁబోవ నవనిం గల యెల్లపాలంతులందు, నో
మారి! తగుం జూచి భరతుఁ మాతకు మాత్రము యట్టినింఁదయునీ. 3౩౧

చం. కనరున నన్ను వేచుటకుఁ గా మతిపట్టితె క్రూర చిత్త! యో
చెనఁటి! యనర్థకార్యపర! • స్వీయహితాచరణైకశీల! యే
యసయము నెప్పుడే గనితె • యక్కట నాయడ నేని సర్వభో
కనివయసుంగ నాచరణకారణంబురామునందు నేనీ? 3౩౨

ఉ. నీ విటు నన్ను నేచుటయు • నేచును రామునిఁ బాయఁ ద్రోచుటతో
వావిరి చూచి నిక్కముగ • భంగిలఁ దా రనురక్త లయ్యునఁక
బోవిడువారు కామినులు, • పోకడ పెట్టెచివారు తండ్రు లా
హా విరళానుకంపఁ గడుఁ పారఁగఁ గాంచినయట్టిపుత్రులన్. 3౩౩

కం. న్యనాంభోధినిమగ్నుని, ననుభాతసయాహృదబ్ధభాస్కరుఁ గనుడున్
వెన సకలజగములును ని, న్లసరునఁ గనకుండునా నిఁకారచరిత్రా. 3౩౪

ఉ. దేవకుమారయావు, వరదీప్య దలంకరణాభిరామ, నీ
తావిభు, నాదునందనుని, • దాయుగ వచ్చెడువానిఁ జూచి లో

భావనచేసి పొంగిపడుచాడ, సమక్షము చూచినంతనే

యోగన మప్పుడే యొవవిధన ట్లగు నాకు సార్థకాఠిణి.

3౮౫

కంఠవి లేకయు, నిర్వింశకం బవిపాణియు లేక జగము ధన్యులు; మహా

టవి కేగురాముఁ గనుఁగొని, యవిదా! ప్రాణములతోడ నుండునె యొకఁడున్.

చం. అకట మదీయనాశసహజాన్తిక సైఃపగ రానిశేస్రువ్రా

బ్రకటతరాపమృత్యుగతిఁ ధిపిని నిన్నిలు సేరి నిచ్చితిన్,

వికటచరిత్ర! ద్రావిషః సేకరభూరిభుజంగి నంకధా

గకలితిఁ జేసినట్ల వినుఁ దైఃని నిచ్చితి న్ని చచ్చితిన్.

3౮౬

ఉ. రాముని సన్ను లక్ష్యమఁ దిగిస్కృతి చేసి, పురింబు రాష్ట్రమున్

భూమిఁ గలట్టిబాంధవులపాం గడఁగఁ వధియించి, యేలనీ

ఝానుహి నితీనూధవుఁ డె ఝావును నాసగవారిడెందముల్

కామిని! యోలలాఝును యఃగాధమహాసుఖవారిరాశిలోన్.

3౮౭

శం. కటికిమనంబుదాన! విను ధైర్యము దుర్వేణముందుఁ గూర్చున

ట్లటమట సన్నుఁ జెట్టుదువె? యుక్కునునం బతి యందుఁ జూడ కీ

గుటగుటలా! ధరాస్థలిని గూలెడిఁ గా కెటు లుండ నోపిడిన్

గుటిలమనన్మ! తస్మిన్సహకూటము వే నెంకవేయితున్మలై.

3౮౮

ఉ. అడఁడు కీమనల్కు నొక ధైర, న జెప్పరి నైన నొవ్వఁగా

నాడఁడు, పెప్పరి కను ధరాడఁడు, సద్గుణ మొక్కఁ చేనియున్

వీడఁడు, నానుండు రిఘువీరుడు, సర్వహితుండు, వాని గూ

తొడిగ నీకు నొక్క యెటు లాడఁక నొక్క గయాళిజేంతరో?

3౮౯

ఉ. చచ్చెన వేసి చావుము, భృశింబుగి మండన వేసి మండుమీ,

హెచ్చుగి తొఱముం గొనెని వేసెయఁ గొ, మొకవేయితున్మలై

కప్పుర దూఁకునూ పెనుసంగింబుననులసి ధరిల్ల, నంతే గా

కిచ్చగఁ జేయఁ జాలు భిషక్కుము పికయంబుజపాంసన!

3౯౦

చం. తురిశితధారనా మిగులఁ ద్రావి, వసత్ప్రియవాక్య వెన్నుఁ

ఖరితరగుప్తచిత్తపు, నిశాంబుధి స్వకులోహంప్రసాద,

గరి మిల నానునోరలుపు, ప్రాచెనవా యిటు మూలుముట్టుగ

స్వీరిసత నానానం? నెనతి నీ వికఁ జచ్చుట మేలు చూడఁగన్.

3౯౧

తిరిలము, ననజలోచన! కాననంబులపాలుగాగ నుతుండు నే

మనుట కల్ల నిజంబు, సౌఖ్యముమాట యేటిక చెప్పఁగా?

మనితిఁబో పని యేమి నీవు? నుమాళి నొందున? విప్రియం

బును ఘటింపకు నీదు కాల్లికు మ్రొక్కనక మెకి మ్రొక్కడన్.

3౯౨

చం. అని యిటు భూమిపాలకుడు • హా మని యేడ్చు దేవాధునట్లు నై

తనమలమీర మీఱి చనుఁగొని చేరికఁ దక్కి స్మృత్తి తా

ననితప్రసాదితాంఘ్రులను • న్రాలియుఁ దాఁకక, రోగివీడితుం

డనఁ బడియె- ధిరాత్ముఁడనుండు మహర్షి వినట్టచిత్తఁడై.

౩౯౪

సీ. పుణ్యాంతమున స్వర్గముననుండి శ్రైల్లును, మూతినా ననుచితఃసీతి దీన

గతిఁ నేలఁబడియుండు • త్కృష్ణభునిఁ బురా, ననుభూత తాదృశ్యస్వప్ననునిఁ గాంచి

వెఱి పొకింతయు లేక • వెఱి పెట్టును ననర్థ, హాస యసిగ్ధార్థ • పాప మనక

మునుపటినుము లే • మునున దాఁ గోరుచుఁ, నన పెనిమిటిఁ జూచి • తగుఁక కనియె

ఆ. నేను సత్యవాది • నే దృఢవ్రతుఁడ నటంచు నిన్ను నీర • యామకొనెను

నాచరంబు లిట్లఁనర్చుకయె బురూ, పాతకుఁడవు గాఁగ • భ్రాంతిపడితి.

౩౯౫

మ. అని త. న్నాడఁగఁ గైక యాజియును మూర్ఖాధునియై డై మూర్తిమూర్

గనుచుం దాని సర్వోపవేగమున నేగ న్నేను లోకాంతరం

బుచు రాముండు మహాబలీభుతికి సంపూర్ణేష్ట నై యుండుమీఁ;

నను ఛీ ఛీ యన వేల్పు లోచనఁటిదానా! యెట్లు ధైరింతు నీ.

౩౯౬

సీ. కైకేయికొఱకుఁగాఁ • గాన కంపితి నన, సత్య మయ్యును న దశసత్య మగును

గానక కానక • ఘనతపంబులఁ గన్న, ననఘు శ్రీరాముఁ బోకాన్తు నెట్లు?

హరుండు నుశ్చితహస్తండు జితశ్రోధండు, తునుకు మాఱులహచ్చ • చారుకమల

పత్రలోచనుండు నుశ్చలచళశ్యాముండు, దీర్ఘబాహుండును • దివ్యమూర్తి

తే. రాము సఖిరాము నిద్రనుఁధాము నెట్లు, దిండకాలవి కనుతు నుద్గండవృత్తి

గరమునుక వాసిశోకంబుఁ తెరువు గానఁ, పార్థి గొనుచుండఁజూడ నెట్లొద్దు జెవును.

కం. వ్యసనానర్హుని రాముని, వ్యసనంబుల ముంప కుండ • నందితి నేనీ

వెన దేహాంతరలభిని, నసమానసుఖంబు గెల్గు • నాకంబుననేన్.

౩౯౭

తే. అకట పాపాత్మురాల! దయావిహీను, రాల! నా ప్రియపుష్ప, శ్రీరాముఁ గోమ

లాంగు నెటు బుధుఁజిచి గూఁయనని నిశ్య, సరిధన మోగి నాశివఁ • బలుపడి తే.

తే. అన్నమ నీగిడి వినిపించు • నును నితాంశ, మును గలంగునిపించితిమి • నపించు

చుంక నాత్మఁడు నీజాఁపుండు దోర, గిల్లఁ దోడ్పాటు నేయియుఁ • గెతె జగిత.

చం. కడుకొని పండు వెన్నెలలు • గాయుచు నుండియు నాశ్రయూనులు

దుడుగదదుఁగువేగమున • నోటఱి యేడ్చుచు నుంట తేరికే

గడుగడుమానరం బగుచుఁ • గన్పడె, నాతఁడు వేడియూనుపు

నిడుచుచుఁ జూడ్కులం గగనఃపీఠిని నిల్చి వచించె నేడ్చుచున్.

౪౦౦

ఉ. అంజలిచేసి మ్రొక్కెద దయామలిఁ జూచుము నన్నుఁ దెల్లవా

అం జనఁబోకు చుక్కలనెఱాగయినేత నెసంగురాతిరీ!

నెంజలి పెట్టు నీచెనఁటి * నిర్వయ కైక మొగంబు చూచుటై

నం జనుఁ గాన వేగ మయింపం దొవ్వాలుము లేచి పోయెదన్.

ర౧౨

కం.అని పలికిముఁ దైకయిమోమును బొడఁగని హస్తయుగము * మోడిచి ననజా

క్షిని నుప్రసన్నఁ జేయఁగ, విసద్యోక్తుల నిల్లు వేడు * విపులాధవుడనన్.

ర౧౩

←→ దశరథుడు కైకను బ్రార్థించుట. ←→

ఉ చీరుడ, మంచివాడ, ద్వైతఃస్థిరుడ, జానఁగ నున్నవాడ, నో

మానని' నీకు భక్తును, శ్రీరామపతినిం గన, యొగ్గ దోసిలిఁ

మానము వీడి వేడవను * మున్నన సేయును, యెంటి గాదు నేఁ

డానికలొనవీడవనఁనున్నమునం గవ బాస చేసితిన్.

ర౧౪

కం.ఏమి దానిఁ ద్రోయుదు, బాలా! కరుణాశ్చురాలు * పరమనుశీలా!

ఘాలింపుము నామకి నక, హాలింబెట్టకు నయం బ్రసాదింపు సతీ!

ర౧౫

సీ. నీయిచ్చరాజ్యంబె * నిత్య మాఁ గాపుత, శమియింపు నారామఁచంద్రు డేవి!

పరమఁబ్రార్థియుఁ * గ్రాపించు నీ కిల, నిది రామునకు నాకు * నెల్లజనుల

కును భంతునకును * గురువుల కెల్లను, సన్నతం బిది యని * జౌలి పుట్ట

నడలు రక్కాకు శుద్ధాత్ముని నశ్రుపూర్ణాక్షునిఁ బలిసి మే * లాడ కున్నఁ

ఆ. బ్రయ నడువ్వుభావఁ * బెంకెను బ్రతికూలచవనఁ జూచి నుతుని * నననివాస

మంచు బుద్ధి నిలిపి * యన నేర కేమియు, శోకమునను బడియె * శోషమొంది.

కం.ఏర్చెడిచంత నలంగుచు, నూర్పుచుఁ బడియుండి నృపతి * యువయుము కాఁగ

బేర్చి ప్రతిబోధకాళి యొనర్చెడిగీతంబు లాఁపి * నలగుడువడఁగన్

ర౧౬

←→ దశరథునకు సత్యంబు కైక బోధించుట. ←→

సీ. పుత్రశోకంబున * భూతలంబునఁ ద్రెల్లిపడి మూగ్ధుల నలంగుఁపతిని జూచి

చాచాశ్చురా లిల్లు * పలుకు నోపృథివీశి! బాస చేయును నిఁపవుట దానిఁ

జలువక చాచి నై * చనఁ జూచెదవె యిల్లు, ధరణిఁ గొల్లుకు? నేల * తప్పువిడుతు

దిలముగా లేలెమ్ము * తీర్పుము వరములు, తలఁపుమీ నీవిత * ధర్మనిధము

నే. గొల్లికులు సత్యమే పరఁధర్మ మనరె, నీవు ధర్మంబు చలువఁగ * నేను సత్య

మూఁతగాఁ బట్టుపటిచెద * నూరికేల, సత్య మెడవఁగ వలవనిఁజౌలి పడదు.

కం.తనమాటఁ బట్టి కాదే, మును నైఁబ్బుడు తనదుదేహఁమును డేగకుఁగాఁ

గొను మని యిడి వెనఁ జూటం, గొనె నుత్తరు మైనగతిని * గువలయనాథా. ర౧౭

కం.అందునకై కాదే తనకుం దానముఁ గనులు వేడిఁకొనువిప్రునకుఁ

గుంపక యిచ్చె నలక్ష్మఁడు, నందితదివిజండు తనదుఁనయనయుగంబున్.

ర౧౮

కం.జలనిధి ధరిశిని ముంచగఁ, గలఁచిన వక్షంబు గలదె? తనచుగ్ధాచక
దలఁచి కదా వేలావని, వల నొప్పుగ దాఁట కుండు • స్వప్నంబైనన్? ర౧౧

ఉ. సత్య మొకండ బ్రహ్మచుగు • సత్యముపంస వసించు ధర్మముల్
సత్యను యక్షియంబు లయిచాగెడి యొగచుక్కలు లన్నియు
సత్య మొకంటసే కలుగు • శాశ్వత మొనపంబు, గావున
సత్యముఁ బట్టుమీ మది నెఱుంగిన నించుక ధర్మచింతయన్. ర౧౨

ఆ. ఇంతయేని ధర్మచింత నీనుది నున్న, సఫలముగను కేయ • ధౌత్యేంద్ర
నీ వొసంగి నట్టియూవరక్షయమును, దప్పు బలుక నొప్పుదానిఁ గాను. ర౧౩

కం.దాటమి ధర్మము మేలని, దూఁటి యిటుల్ పలుకు దానఁ • దూగ్ధము నని కీ
నాఁటన సంపుము గాముని, మూఁటికి ముమ్మాటి కిదియ • మూఁఘత రాజా. ర౧౪

కం.నాతోఁ జేసిన బాసను, వే తీర్చక యుందు వేని • విను నావలుకు
నీతోడు నీవు చూడగఁ, బాశుం బ్రాణముల విచటఁ • బడి యని కిచుకన్ ర౧౫

ఉ. జేం కొకయింత వేక యిటు • జేంకెన లాడడు కైకకున్ స్వనా
శంకరదాస మిచ్చు బలిఁదాక్షిణ్య సూక్ష్మత పాశబద్ధుఁడై
లింకము కక్కి చిక్కి మది • బెగ్గిలి వెల్వలఁబాటుమోముతో
నంకిలిఁ గాడిగండ్లకును • నంతరిమందలియె న్ననం గొనెన్, ర౧౬

←→ నశరీరుండు కైకను విడనాడట. ←→

ఉ. భూవరుఁ డెట్టకేని ధృతిఁబూని; సతిం గన గోసి, గుఱునుమై
నావలిమోము నై యునె, హుతాశనుక్రొలను నుంత్రిసంస్కృతి
బాసనరీతిఁ గైకొనినఁపాణితలంబును నిన్ను మధ్యపు
నీవలనక జనించుటను • నీనుతు వీడితి నేను దుర్లభి. ర౧౭

ఉ. రాతిరి దీతె, వేకువయు • రాఁ దొడఁగెం, దనయాభిషేకకా
ర్యాతతరక్తి మై గురుచఁయంబులు న న్నికఁ దీవరించు, వి
ఖ్యాతముగాఁగ రామునితదర్థము గూర్చిసవస్సుకోటిచే
నాతఁడె యార్ధవృద్ధహికము • లన్నియు నా కొసరించుఁ జ్రేతకున. ర౧౮

కం.ఈకరణిని రామునియభి, షేకమునకు విఘ్న మీపు • చేయుటఁ జెనఁటి
నీకొడుకును నీవును నప,వేకిని! నా కింక నీళ్లు • విడరాదు నుమీ. ర౧౯

కం.మును పెలమి నలరు చుండగఁ, గనినట్టిపురిజనంబు • గతహర్షంబై
కనఁగ నవాఘ్ని మై కడు,ననటం బడ నెట్లు చూడ • నశి మను చుండున. ర౨౦

కం.రిక్కలు మాయఁగ జలధికి, జుక్కలతోడరుగఁ దూర్పు • సొబగు గనంగా
గ్రక్కన రే వేగుట గని, త్రొక్కినురోషమునఁ గైక • నృపతికి ననియున. ర౨౧

ఉ. ఏ యిటు చూట లాడెను షీత్రీశ్వరి! దుష్టిపహోష్ఠహోరుతీ

క్రాను ముక్కుభాషణము ♦ లాల మి కేటికి? బిష్వి బంపుమీ

రామునిఁ గానకుం బనుచ ♦ నాజ నొచ్చుము నానుకున్ నను

వ్వాహిక నిఘోషత్తు గ నొచ్చుము ధన్యుడ వౌదు నంతటన్ .

౪౨౨

చం.స) యిటు శమ్ము బల్కి- స్పృహచంద్రుడు తీర్తూ శాభిభూతబా

ధతగురు ఘోటకంబుగల ♦ దెప్పుచ రేగి నచించె నొసె యీ

గతి భృశభృశాశములు ♦ గట్టువీక్ష వలసెన్ విసప్తమై

స్పృచెడె, రామచంద్రు శుభశీలుఁ గన న్నది గల్గె నం చనన్

౪౨౩

కం.అంతటఁ దూన్యున నెలినీ, కాంసుడు తోఁతెంచె విరియఁగఁ జీకటు ల

శ్వంతము డాసె ముహూర్తం, బంతి పసిష్టుండు న్నాతుఁడై యోగ్యగతిన్

౪౨౪

→ పసిష్టుండు చట్టాభిషేకసంభారముతో, జనుడంచుట. ←

సీ. ధాత్రసమీతుఁడై ♦ సకలసంభారముల్, గొంతుఁ బురంబుఁ జొరల్లెంచు చోట

సిక్తపక్షాద్భిశఃశ్రీచధంబును మూర్ఖ్యబృంహమూర్ఖీ ♦ నుండరంబు

చిత్రిధ్వజాభిభూషితము సంహృష్టలోకపటలంబు సన్మృగవివక్షినిధి

కిత్తిశోభివసమాకీర్ణంబు చందనా, గురఃపూజపాతకకూటచయము

తే నుర్విహధిచహేతుఃసముత్సుకంబు, చారుతోభామరావతిఃసన్నిభంబు

నైనపురమును గనుచు నం ♦ చంద కడచి, యధపునలతఃపురంబు డాఁయింగ వచ్చె.

కం.కలకల మనికూసెడిపక్షులతోఁ బురిజనులతోడ ♦ శుచిమద్విజకో

టులతో న్వజతతితో స, భృగ్విలతో జెలువారు నంతఃపురముం గనుచున్

౪౨౫

→ పసిష్టుండు చురక దశరథునికుఁ బెలుచు నుమంత్రుఁ బంచుట. ←

ఉ. మూఁగిన యట్టిమూఁకలను ♦ మున్నగఁ బాయఁగఁ జేసి ప్రీతిమై

లోఁగిటి కేగుచో నిజవిలోకననీచరుడౌచు న్నెల్లలన్

రాఁగ లిశారదున్ సుసతి ♦ బ్రాణిత మగ్రానయన్ సుమంత్రునిన్

దాఁ గనుచున్ నుదాగనుము ♦ ధారణివేత్తుఁ డెల్లు వేగమే.

౪౨౬

సీ. ఇవె గాంగిజరిపూర్ణ ♦ హేనుకుంభంబులు, నివె సింభుజలఘటిఃబృంహములును

లభిషేకముంకుఁగా ♦ నావృత్తందైన యో, దుంబరధర్మ పీఠంబు నదిగొ

నకునిజంబులు ♦ డ్రోగ్రంబు మ.శిగంధ, విధిస్తులేలాజలు ♦ నన్బి లవియె

యాష్టకసర్గలు వారె ♦ యగిగొ ఖగ్గము మన్త, నారణ సుదే పూలఃపాలు సవిగ్న

అ సతులవాయుచక్రము ♦ వాదిగొ లేగు ధనుస్స, నదివిరాటవాహానంబు నదిగొ

నదిగొ చల్లగొడుగు ♦ సన వేదీకలు ల, గింకలకలక మోగె ♦ గనఁగిశయ్యు.

నీ. బంగారుతలుగులు * బలు మూఁపురంబులు, గల తైల్లయూఁబోతుఁ * గౌరవ నయ్య
నాలుగుకోటల * నలువారు కేసరి, సత్త్వవీరంతము హరి * సత్తమ మదె
సింహాసనం బదె * చలఁగడిఁ బులితోలు, నదె ప్రజ్వలిల్లునూ * తాశనుండు
వాదీశ్రీసంఘంబు * ఎఱలెడి నదిగొ న, మాంబుకృతంబు వే * శ్యామనంబు

తే. గ్రాహ్యులు వారె, యాచార్యరాజ యదిగొ,

నావు లవె, పుణ్యమృగము * లనిగొ, చార

జానపదులు నైశ్యాళులు * ట్టెయులును

వారె కొలు వెల్ల నిండిన * వారు కంటె.

౪౨౯

తే. రామచంద్రుండు పుణ్యతా * రికను గాజ్య, మందుఁ గావుత, నీవేగి * యననిపాలుఁ
దీనరింపుము, రవియుఁ దో * తెంచె ననిన, సస్విరంబుగ నతఁ డె * క్కపుకొఱకు.

ఆ. ముతుక రాజవర్య * మతికి నెక్కినవాని, సంతిపురికి నైన * నష్టలేక

విడువఁ దగు నటంచు * బుడమిఁజే దానతి, నిడుట మున్నె పోన * విడిచె గొల్లె

➔ సుమంత్రుండు దశరథుని నిన్ర మేలుకొలుపుట. ➔

చం. వసుమతి నాథుఁ డున్నదుర * వస్థ యెఱుంగనివాఁడు గావున

న్వేసఁ జని యాసుమంత్రుఁ డన * నీపతి డాసి, ఘటించి యంజలిన్,

బస గలనూక్తులం బలికె * బార్ధివవర్యనిఁ గూర్చి తాఁ బ్రభా

తనమయయోగ్యవధతిని * దద్దయు భక్తిపురిస్సరంబుగన్.

౪౩౨

నీ. అవధారు దేవ! త * మౌరిరాకను వార్ధి, పొంగెడినీని ను * ప్పొంగు మెలమి

ననురారి యైవబ * లారి మాతలి మేలు, కొలుపుభాగిని మేలు * కొలుపువాడ

సాంగవిద్యామ్నాయ * మబ్జసంభవుని బో, ధించుచందాస బో * ధించువాడ

నవనీతలంబు నూ * ర్యాచంద్రములయల్లు, బోధించువాడ నిన్ * భూవవర్య

తే. వేగ లెమ్ము మహారాజ * వివిధరుచిర, నుంగళాలంకృతుండ వై * మహితభంగి

స్వర్ణగిరి వీడి వచ్చుభా * వ్యరూనిపగిది, రమ్మ రాజేంద్ర లోకంబు * రంజలంగ.

కం. సోముండు సూర్యుండును సు * క్రాముండును మహేశ్వరుండు * ధననాయకుండన్

భూమివ వరుణుం డగ్నియు, నోముదురు జయంబు నీకు * నొప్పుగ నిడుచున్.

చం. భగవతి రాత్రి దీతెను, బ్ర * భాతము మీఱె, నితఃపరోచింతం

బగుక్రియలన్ ఘటించ సమ * యం బగుచంచెను, లెమ్ము నీ విఁకం

దగుగతిఁ జారజానపద * నైగమసంస్కతుఁ డై పసిఫల డో

ప్పుగ నట యున్నవా, డిడుము * పుష్కరిం బట్టము గట్ట నానతిన్.

౪౩౫

కం. కాఁది లేనిపశుల్ ధ్వజ, నీపాలుండు లేనిసేన * నెల లేనినిశల్

గోపతి యెఱిసినకడుపులు, భూపాలక! రాజు లేనిపురరాష్ట్రంబుల్.

౪౩౬

ఆ. అనిన సర్థవంతః మైసయాసామోక్తివిని విషాదగరిమః విభుఁడు. శోక
 శోణలోచనములః సునిశితమర్థవి, భేదనోక్తిః గప్తః పెట్టె దేల. ర౩౭
 కం. ఆన నృపునకర్మణవాక్యము, లను విని కని యతనివిహ్వలత్వంబును గే
 లిని మోడ్చి జరగఁ గొంచెము, వెనుకకు నూతుండు మదినిఁ జెఱ నివ్వటిలన్.

→ కైక సుమంత్రునితో శ్రీరామునిఁ దోడితె మ్మని చెప్పట. ←

ఉ. తా నయి చెప్పలేక పతిఁ జక్షుమునం బడియంటఁ జూచి యూ
 హానిధి కైక పల్కెనచిఁవాగ్రణితోఁ బతి రామహర్షనం
 దానితమానసుం డగుచుఁ డద్వయ నిద్ధర లేమి శ్రాంతుఁడై
 తా నిటు లిప్పు కన్గనికఁ దానఁ జూచి వచియింపఁ డేమియున్. ర౩౯
 కం. సూతా! వేగమ చని యా, సీతావతిఁ దోడితెమ్ముఁ చెచ్చెర నిటకున్
 గాత శుభము నీ విది యే, మో తలఁపకు మనిన నతఁడుఁ ముద మెద మెదలన్.

శం. రామాభిషేకమునకే, యీమానిని తఱిమి చెప్పెఁ నీగతి నిజ మీ
 భూమిఁగొందు తగర్థమె, యీమెయి నాయానపడెడుఁ హితధర్మమిన్. ర౪౧

ఉ. నిక్కమ గానుచంద్రునకుఁ నేఁ డభిషేక మటంచుఁ బొంగి తా
 గ్రక్కనఁ గౌసలేయుఁ గనుకాంక్షను నంతిపురంబు వీడుచున్
 స్త్రీక్రితముఁకలం గడచిఁ కేల మహాధనమున్ పొంది లో
 నెక్కునమక్కువం జేలఁగుఁహృష్టులఁ జారుల రాజులం గనెన్. ర౪౨

సీ. వేగుఁబోకనులేచిఁ వేదపారగు లైన, బ్రాహ్మణుల్ సభ దీరిఁ బాశ్చిరముగఁ
 బట్టసస్థులు దళఁవాయులు మంత్రులు, నితరముఖులు నొక్కఁయెడను జేరి
 ప్రోద్బోధో యవయించెఁ బుష్కలంబు ప్రాప్తించె, లక్ష్మణగ్రజజన్మలగ్నమిదియ
 యభిషేకమునకలుఁ యమరించి సట్టియా, పసుపు లన్నియుఁ నెఱతె నవిగొ
 తే. భగ్రజలకుంభములుఁ జూచుభద్రప్రవీతి, సమ్యగన్వేషణగూఢచర్యలసిత
 రిధముఁసింధుజలంబునఁ బ్రసదియమున, కలయుతలమునఁ గలయుదఁకంబుమఱియు.

సీ. ప్రాగ్వాహములయుఁ దివ్యగ్వాహములయును

సూర్యవాహములయుఁ నునకములును

బహ్లోస్సంసమితః పాః పూర్ణసహలాజ

పల్లవచ్ఛన్నశునన్దమృతలు

సచ్చుభాచారలుఁ సర్వాభరణభూషి

తాంగలు వైసవాః రాంగనలును

జలజాఙ్గరవికః చప్రభ్యకాంచన

మణిగూషిగంధః చామముః పూలు

తే. చంద్రమండలసంకాశః చారుధనశః, మాతృపత్రంబు పాండురం ధైవశృషము
 త్సైగుఱ్ఱంబు లెన్న మః త్తిల్లి యున్న, పట్టపుంగారు దశులు ధాల్లు వెలసె.
 కం. మంగళవాద్యోత్కరిములు, మాంగళ్యాభిసంకర్షః చుకెమయభూషా
 లింగితకన్యాప్రకము హోరంగుగ వందులును ఘృతము ధానించె నటన్ రర
 కం. ధ్మకాంతు లెన్న నపు డి, హ్మకులయభిషేకవేళ సముచిత మగుమే
 తాకానిక లాదిగ నీ, తాకాంతునిహితకుఁ డెచ్చి తమలో సభలోన్ రర
 కం. పుట్టెను సూర్యుడు పతి గ, న్నట్టఁడు రాజున కెండు సయముగ దీనిన్
 నెట్టవ చెప్పఁడు దశరథు, పట్టికి నై యెల్ల సిద్ధపడె జా గేలా. ర:

➔ సుమంత్రుఁడు సామంతరాజులతో సంభాషించుట. ➔

చం. అని తలపోయు చుండఁగ ధరాధిపులం గనుచు సుమంత్రుఁ డి
 ట్లనుఁ బతి రాముఁ బిల్వ మన సచ్చటి కేగెన, భూమిభర్తృకు
 ఘనులరు మీరు, పూజ్యులరు హృతనయాపతి కంతకుఁడె, గా
 వున సంఘింపుఁ డేను నిదె పోయి నృపుం గని యుష్మదుక్తిగన్ రర
 కం. సేమ మడిగి మేల్కనియున్, రామికి నెలి కేమికతము స్రశ్మింతు నటం
 చామహిపతి డాయం జనె, సామంతమతానుసరణఁచరితజ్ఞుండన్ రర
 కం. తుల గాననిసాధ మన, గ్గళగతిఁ జొరఁబాటి పొగడి రాజాస్వయమున్
 లలితగతి నృపునిశయా, తలముఁ గదిసి తెలి యొకండె తనకడ్డముగాన్ రర
 చం. అనఘము నిదురంశము మహాత్మ! రవీంద్రశశీశవహ్నులున్
 ధనదుఁడు పాశియున్ జయముఁనంబులు గూర్తురు గాక నీకు, కే
 చనియెను మేలుకొమ్మ నృపఁచంద్రు! కాగలయట్టికార్యముల
 పెనుపుగఁ దీర్పుచూ, సభను పేదిరి విప్రసృపార్యసత్తముల్. రర

➔ శశరథుఁడు సుమంత్రునితో శ్రీరామునిఁ బిలుచుకొని రిన్నని చెప్పుట. ➔
 మ. అని కొండాడునుమంత్రుగొం తెడికి గోత్రాధీశుఁ డే నిర్దురం
 గనఁ జూ, రామునిఁ దోడితె న్నునివవాక్యం బేలపాటించ? విం
 కనయేనిం జని లోడితె మ్మిటకు పేగం, బన్న నావాక్యముల్
 విని మే లంచును నిర్లమించి నగరిక వీషించె మార్గింబులన్. రర
 కం. ప్రేమంబున గుంపులు గొని, రామకథాలాపబహుళః రాగము వెలయున్
 భూమిజను లుండఁగఁ గను, చామాటలు వినుచు గాఢహర్షాకలుఁ డై రర
 చం. చని రజతాగ్రివేటునకు సాటి, సురేంద్రునివీటిపాటి, యా
 ధనదునిమేడకు జత, బుధప్రకరాలయశృంగతుల్య ఘై,

- గోప బగుతల్పులుఁ ముదము ధూగ్గునరుంగులుఁ డైడిబొమ్మలుఁ
ఘనమహితోరణంబులును ధ గల్గి శరజ్జలదోహమాన మై ర౫౪
- సీ. మణిసరమాశ్యాశిఁమండితం బగుచును, మలయజాగదధూపఁలలిత మగుచు
నాకీరనిమలముఁక్తాఁశీరత్న మై, దార్దరం బస సుగంధయుత మగుచు
సారసమాయూరఁచారున్వసంబు నై, సఃకృతస్థ కావళిఁసుందర మయి
మేలికాంతులచేతఁ విలువిల్లు గోలుచుచు, దోయజరిపుసూర్యఁతుల్యమగుచుఁ
తే. బంటు తెఱంగుల రంగులఁపత్తు లమర, మేరుగహ వోలి యంజలిఁకారు లొప్పఁ
ఘానుకలనార లందంస థాచి నిలునఁ, బల్లెటూరులవారలు ధ బాన్లు కట్ట ర౫౫
చం. వెలసి మహాధ్రతుల్య మయి ధ వేడుక మీఱి యలంకృతంబు నై
కలయఁ శిరాతక్కుబ్బజనఁకాండసమానృత మైనరామచం
ద్రులభసపంబుఁ జూచి యటఁ ధ దొప్పలుదోరలు మూఁగి యున్నలో
కులఁ గని హర్ష భాసురముఁఖం డయి, యింద్రగృహంబుఁ బోలుచున్ ర౫౬
- ఉ. జానగుమేడఁ జూచి, రఘుఁనశ్రముమెచ్చులవారు సస్త్రియల్
మానుగఁ నుంట గాంచుచు సుమంత్రిఁడు సంతిపురింబు జాసి యం
దాసరచాలసూనుభవిఁకార్థదిదృఘుశుభ ప్రసంగము
ల్గినుల కింపుగా విని సఃలీల శికుంతలినావజప్త మై ర౫౭
- ఉ. అంజలికారులుఁ లనదుఁపాయనకోటిహర్ష్యలోకు లా
యంజనశైలసన్నిభమఁదాండదుద్ర శిరీరభన్యశ
స్త్రింజయనామకేభ మఁత్రోశ్రీ మసహ్యపహస్రమంబు రా
ట్కుంజర మాపవాహ్యమును ధ గుంజరవాజరఁగేఢమంత్రిలున్ ర౫౮
- కం. దావీరిమనందు న్నిలునఁగి, వారిల వీక్షించి చని యఁవారితగతి వి
స్తారమణీగణరాజతి, సారిధి హకరింబు వొచ్చుఁపడువునఁ జొచ్చెన్. ర౫౯
- తే. సడిమిచయనునవారిని ధ సవ్యకుండ,లోజ్జ్వలుల నప్రమాదుల ధ నశ్రమాను
రక్తులును గ్రాసకాన్తుకఁశిఘ్రుల, వెండి కనుఁగొన నృధుల ధ వేత్తధరుల్. ర౬౦
- తే. పూసి తొడి కట్టి పెట్టి ప్రభాతరీతిఁ, గావచేలలు ధరియించి ధ కాచి యంక
నింట హచ్చరికను సుమంత్రిండు పూర్వీకృతవేది సమీపింప ధ నెల్లనారు
తే. సంధ్రమంబున గిగుడు నాసనము లోలి, వారి నాదృతి నిట్లు ధ వరసమర్థఁ
డెఱుంగఁకెప్పుడు వేగ సీఁతేశునకును, వాకిటనుమంత్రిఁడిదెయన్నఁవాడటంచు.
- కం. అన వార లెఱుంగఁ జెప్పిరి, జనకనుతానహితరామఁచంద్రున కతఁడుఁ
జనకాంతరంగు సూతుని, జనవున రిప్పింపఁ దనదు ధ ఛక్రటి కతఁడన్. ర౬౩

→ సుహంశ్రుడు రామునితో దశరథువాక్యంబు జెప్పట. ←

సీ. రమణీయకనక పర్యంకభాగంబున, సప్త ధైర్యముత్యాలసభలవాని
 ఘనఘనంఘమితసూక్తరత్ననిభశుచి, గంధలిప్తుడునయి * క్రాలువాని
 గంకణరూపరూపతార్పరంబు దోచు జా, మర వీచుజానక * మరగువాని
 దనవాద్యమున నింపి * ధరిశేష చిక్రాన, మేతు మృగాంకుని * మించువాని
 తే. భాసురం ధైర్య నైజప్రభావిశేష, పూరిమున సగ్విపాక్షిని * బోలువాని
 సకలసౌభాగ్యములనునై * శ్రేణుగామ, భద్రుగనుఁగొనఁగూర్చున్న వానినియతి.
 చంపరదుని రాము నంచి గని * ఎత్తనముల్ ఘటియించి శీర్షిణ్
 త్కరముల సన్నుతించి నయశత్రుగఁ డైకరిముల్ మొగిడ్చి మీ
 కనునమె కా విహారశయఁ నాననలీల నెల్ల నంచు దా
 నరసి సుఖంబు వెండి వసుఁగ్ధాత్మభవాపతితోడ నిట్లుచున్. ర౬౫

కం కాసల్యాతనయా! రా, మా! సరిగున మిక్కుఁ గనఁగ * మహిపతి కోర్కిం
 జేసెను గైకెయూదే, వీసహితుం డగుచు నటకు * విచ్చేయుఁ డనన్ ర౬౬

→ శ్రీరాముడు సీతాదేవికి రాజ్యాజ్ఞ నెఱింగించుట. ←

ఉ. ఆనుడు లొంగించి, వరుఁధాధిపసూకుడు వాని సత్త్వియా
 మానితుఁ జేసి, సీతఁ గని * మానిసి! దేవర దేవి మత్ప్రియం
 ధైర్యప్రభుత్వదానవిషయంబు విచారము సేయు చున్నవా,
 రానుతిశీల న న్నటించి * యాత్మధవుం గడుఁ దీవరించెడిన్. ర౬౭

సీ. వెరచరి గాన దేవియు గాజయోజన, యెఱిగి నాకు శుభంబు * నెఁగఁజేయఁ
 గోరు చుండుటఁ జేసి * గొబ్బుర నాయర్థవృద్ధిక్రే, తోందం * ప్పెల్లఁ బరిని
 వరహితకామానురతిని గేకయ, జవపాలతెనయ నాజనని వైక

యార యవృష్ట మాఁయవనీతుఁ డాప్రియు, రాలు నాయర్థకాఁమాభివృద్ధిఁ
 తే. తేరముఁ గోరెడి సుమంశ్రు * దూతగాఁగఁ, బంప రివ్విటికిదిగదా * నాడి నలఁచ
 న్నెట్టిదో సభ దూతయ * ప్పట్టివాడ, చెలియయనరాజ సన్నిష్ఠ * చేయు లెట్టిడు.
 కం. ఇది పోయి గాజఁ గనుఁగొని, సుదర్శ * చనుఁడంచువాడ * సుఖముగ సీవున్
 మదితొలతో నంచుకను, మదిదేక్షణ * వేడ్క నుండుమా యసి యనుడున్

సీ. ప్రాణశనన్మానితాశిశేషుగ సీత, వాకిటివలకును * వచ్చి పృథయ
 కాంతుని దివ్యమంశగభిగ్రహునిఁ జూచి, యాశాసనముల¹ ని * ట్లనియె నిన్ను
 ప్రాస్తాణ జప్తంబు * రాజ్యంబు రాజనూ, యాధి ప. చనమున * సననివిభుడు
 బ్రహ్మ పురీమబాపలికిఁ జేయువిధాన, నభిషిక్తుఁ జేయుత * హర్షమునను

¹ ఆశాసనము = ఆశీర్వాదము.

తే. దీక్షితుని న్రశనంపమ్ము • దివ్య తేజ, నజనధరు శుచి నిమ్మ నే • హరిణశృంగ.

హస్తః గని నిమ్న భజయింప • నాశ్రయింతు, సర్వశుభములు నీకు నైసంగుఁగాత
కం. కులిశాయ ధుండు తూర్పున, సశిస్తాసుతుండు దక్షిణమున బడచుట

జునిధిపి యుత్తరమున, గలకాలం బైబిలుడు • కావ్రశ నిమ్నన్. ౪౭౧

కం. అంగ న నిటు కృతకౌశుక, నుంగళుఁడగు నృపసుతుండు • మరలఁగ నాజ్ఞా
సంగత నొనర్చి సూచుని, సంగతి నిలు వెడలె రామచంద్రుం డెలమిన్. ౪౭౨

→ శ్రీరాముఁడు దశరథగృహంబునకుఁ బోవుట. ←

సీ కందరాంశుని నిర్ధిశింహమోయన, నిజమందిరము వీడి • నీటు మెఱయఁ

బ్రధనుకత్వౌంతర, దావీరభాగంబునఁ, బ్రహ్వంబలి సుమిత్రపట్టిఁ గూడి

మధ్యనుకత్వ సమృద్ధి జేరి యశట మి, త్రాళ్ళల నంజిఱ • నాదరించి

చని యటఁ బావకసంకాశ మై వ్యాఘ్ర, చోర్కాంచితంబు నై జలవరనము

౮. నుగ్రభానుకాంతి • యుదితనై శాల్యంబు, కలభకల్పజవనగణము లమర

ధవళతాంగజవము • సప్రతేయ శ్రీరామ, చంద్రుఁడక్కఁ దూర్పుఁ • జంద్రునట్లు.

సీ. ఛత్రచామరములు • జౌ నొప్పఁ గేవ్లోయి, మెఱయ వెన్నక్క సౌమిత్రి గావ

సౌరమార్గమునఁ బర్వన్యసి విధముర, నరళతాంగము కడుఁ మొరయుచుండ

నుదయాద్రి వెలువడుఁ నుప్పలాపునిఁ బోలి, తననికేతము వీడి • తరలుచుండఁ

గనుఁగొనుజనములకలకలశాసంబు, తుముల మై వర్వంగఁ • దోరముగను

తే. జంకనాగరుహపితృజనము చాపఖిగ్ధరకోటు లెలమిముంగలను నడువ

వెనుక నూర్లకొలందులు • వేనవేలు, హయవరింబులు నేనుఁగు • లంటి రాఁగ

౬. మంగళవాద్యఘోషము లమంకసునందిజయారవంబు సా

రంగతురంగ రావములు • ప్రస్ఫుటహోమహానినాదముల

రంగుగ నెల్లచోట్లఁ దనరంగ గవాక్షగభాషితాంగ లా

సంగన లెల్లఁ జల్లిరి కఠాంజలులం గొని పూలు రాము పై ౪౭౫

కం. శేలును సౌధంబులఁ గిట్టి, క్షీలును గనుచుండునటలు • క్షీర్ణించిరి సీ

తా. లనావ్యాకయేశు ను, చూసెనుఖమారు నశఁడు • హ్వము నొంకన్. ౪౭౬

సీ. కాసౌమ్యంకనా! • కర ములగాను నిన్, సఫల మాత్రుఁ బడన్లు • జనిని చూచి

సీతామనోహరా! • సీనులినీనరి, ము న్నెట్టితపముల • మొనసె నొక్కొ

యావోహి శశాంకునట్టులు నినుఁ గూడి, నీప్రియురా యి • నెగడనీత

రామచంద్రా నిను • రాజఁగాఁ గన నేమి, సలిపినారము ప్రశఁ స్మృతంబు

తే రామభద్రుండు దశరథరాజకరుణ, మనకు నేలక యయ్యెడు • మనము పూర్వ

కాము లోదుము మఱియు • కష్ట మనఁగ, నెట్టిదో యింక నీతనియెలుబడిని.

చం.అని యిటు కాంతలెల్లఁ దను ♦ నాడుగొనన్ విని హృష్టచిత్తుఁడై

చని హయవారణంబులయు ♦ స్వస్తికమాగధవందినూతపు

ర్జనులయుఁ బుణ్యవాటులయు ♦ సంఘముఁ లుల్లిసిలంగ రాముఁడన్

జననిదీరిన సౌధగృహఁ చత్వరరాజవధంబుఁ గన్గొనన్.

ర౭౮

సీ. కమనీయ మగువతాఁకాధ్వజతతులతోఁ, బరిశుభదగురధూఁసములతోడ

వెలినుబ్బులను బోలి ♦ వెలయుగృహశితో, నగరుచందననిచయములతోడ

వలివంపుఁబట్టుదుఁవ్వలునలరాశితో, స్ఫటికముక్తాఫలఁపటలితోడ

నుచ్చావచంబు లై ♦ యొప్పుభక్త్యములతో, వల నొప్పు సంగళ్లవరుసతోడ

తే. రాజితం బయి యలయంబఁగంబునందు, దేవదధమున కుద్ది యై ♦ తేజరిల్లు

రాజమార్గంబునందు శ్రీరామవిభుఁడు, శంతనం బొరఁ దా నటు ♦ చనుచు నుండ

కం.హవి దధ్యక్షతలాజూ, బ్రవిమలరాజార్పణ్యభద్రశ్రీధూ

వవితతుల మాల్యముల నర్పిసింఁ బూజితము లైనఁయజరములఁ గనన్. ర౮౦

↔ వ్రజలు శ్రీరాముని దీపించుట. ↔

కం.అందులవారలు చన కా,నందంబున నీయ దీపఁసలు వారిల నె

ల్లం దగురీతిగ మర్యాదం దేవీమఁ జనఁగ నారు ♦ తాత్పర్యమునన్ ర౮౧

కం తాతలు ముత్తాతలు నేరీతిం బాలించి యిదిగిరిని నీవున్

ఘాతలనాధుఁడ నై మముఁ, బ్రీతిం బాలింప నయ్య ♦ శ్రీరఘరామా! ర౮౨

సీ. ఊరిఁ దండ్రిదాతలఁప్రొపుకన్నసుఖాన, రామరాజ్యంబున ♦ బ్రదుకఁ గలము

అన్న మేటికిఁ బరిమార్గంబు లేటికి, రాముఁడు రా జయి ♦ రాకమున్న

శ్రీరామచంద్రాభిషేకంబుకంటెను, గడుశుభం జెద్ది రాఁ ♦ గలదు మనకు

రామునుహోశ్చనం ♦ బీమయి వర్తిల్లి, నవ్యంబులకుఁ బుష్ట ♦ నురుగు నెట్లు

ఆ. లేమి పుణ్యఫలమొ ♦ యింతకుఁ బూర్వంబు, తెమక నేటికిని లభింప నట్టి

రామచంద్రయానఁరాజ్యాభిషేకదర్శనము గలిగె జన్మసాధికముగ.

ర౮౩

మ అని శ్రీరామునిమీఁద నుంచిననిజాఁపాంగంబులుం పుష్టముల

ఘనుఁ డాతండు సుదూర మేగినను లోకవ్రాత మొక్కింత యై

నను ద్రిపుంగ వలంతి గాదు, బయల ♦ న్నింకల్పదాన్తింబునన్

గను చుండున్ రఘురామునాకృతిని నుత్కంఠాంతరేకంబునన్.

ర౮౪

కం రామునిఁ గనుఁగొనఁ జెప్పఁడు, రాముఁడు గనఁ జెనని వానిఁబ్రతు కదియేలా

భూమిని నిండున్ దై మచు,నానునుజాధముని వానిఁయూత్తయై రోయున్. ర౮౫

తే నాల్గుజాతులవాని ♦ నయము మీఱి, నన్నివయసులవాని ♦ నాడరించు

నటులు గావుర జను తెల్లఁ పసవతిము, ననఘధగృహు శ్రీరాము ♦ కనుసరింపు.

కం.చదుకములకుఁ జైశ్యములకు, గొడకొనునాయతనములకుఁ • గోవెలకు స
ముదమున సీతాకాంతుఁడు, ప్రదక్షిణముగఁ జనె రాజభవనంబునకున్. ౪౮౭
కం.అంబుదసంఘసిధం బయి, యింబగు వ్రాసావముల యిహించుచు మిటి కా
ప్య బగు శిఖరికి జో డై, యంబరిమును ముద్దు గొనుచు • సమలం బగుచున్
తే. రిత్నజాలపరిష్కృతశరన్యసర్థ, మానగృహముల మెఱయుచు • మఱి మహేంద్ర,
సవనమోయనఁ దులలేని • సపురుషాసరి, దివ్య మగుశనతంక్రియం దిరిఁముఁ జొచ్చి
తే. విల్లుకాఱుచు సుభలులు • విమన కెపుడు, కాపుసే నెడిమూఁడుకట్టలను రథము
తోడ మిక్కిలతో దాఁటి • తోయజాఱుఁ, డవలిఁండును గాల్చుఁ • నధిగమించి
ఉ. అచ్చటఁ దోడవచ్చినహితాశుల నల్లను నిల్చి తంక్రి పే
రిచ్చఁ జరించునంతపురి • కేగ రిఘూర్షవహుఁ డంత లోకులుఁ
గ్రచ్చట రామురాకకయి • కాచి వసించిరి ద్వాపనీనుఁ డెం
పెచ్చ మహాగ్నంబు కునఁ లేశునిరాకకు వేచునట్లు డై.

౪౮౮

←→ శ్రీరాముఁడు దశరథునిస్థితికి వగచుట ←→

చం.చని యటు గానుచంద్రుఁడు విశాలశుభాసనమందుఁ గైకెత్తో
బెనువనలఁ నిజాననము • విహ్వలపాటున వాడువాఱఁగా,
గనుఁగవ నశ్రుధార లొలుకం బెడమో మయియున్నతండ్రిఁ దాఁ
గని యభివాసనం నొనరఁగఁ బచరించి వినీతిమంతుఁ డై
కం.పిచ్చటఁ గైకేగింపా, నమ్ముల సుప్రసాది నిలున • దశరథుఁ డతిశో
కఘ్నున గామా యని వాక్యమ్మును నొం డనఁడు చూడఁ • గానఁడు సుతునిన్.
కం.మున్నన్నఁ డెఱుంగనియా, సన్నదశం గుండు నృపతిభయదాకృతిఁ దాఁ
గన్నుఁ గని రాముండును, బన్నగముచు గ్రొక్కువానిపగది న్వేఱిచెన్. ౪౮౯
చం.అనుపమశోకకర్మిణుని, • హర్షవిహీనుని, నష్టచేతునఁ
ఘనతరద్భినిశ్చయనుఁ • గచ్చదశావశు, రాహుషీతీ
ర్కనిగతి, షోభితాంబునిధిఁకొప్పున, డబ్బట లాడినట్టి
న్తునినలె, నున్నవానిఁ గని • తొట్రిలుపాటునఁ దాను నట్టు డై
కం.జలనిధి పరుచంబునవలె, గలఁతంబడి కలుగరానిగతి భూపతికిఁ
గలిగె నెటో యని తనలో, సల చింతించె రాముభద్రుఁడు భీతిన్. ౪౯౦
ఉ. అక్కట నన్నుఁ జూచి ముఖముం దిప్పు డేగ వికాస మూనఁడో?
యొక్కడ దేనికేఁ గినుక • నూనియు మున్నుఁ జూచినంతనే
మక్కున గారివించు, నలఁమాన్యము నప్పిచఁబడి దోచె, నా
దిక్కును జూచి యిప్పు డతివీరతఁ గుండెడి, నేమి హేతువో?

౪౯౧

కం.అని మది నాలోచించుచు, బెను పగుశోకమున మిగుల • విహ్వలుఁ డగుచున్
దనమోము వెల్లఁబఱఁగ, ననఘుఁడు భీతాత్మయుక్తిఁ • బ్రాంజలి యగుచున్.

←→ శ్రీరాముఁడు కైకను దశరథుదుల్లఖపాటునకుఁ గారణ మడుగుట. ←→

ఉ. డల్లము దల్లడిల్లి వ్యసఃసోదగతిఁ గైకయినంకఁ జూచి యో
తల్లి! ప్రమాదపాటునను • ద ప్పొకఁ డే నొనరింపఁ దండ్రి, కి
ట్లాల్లఁడు నన్నుఁ జూడ, మొగఁమోడెడుఁ బల్కఁగ నప్రసన్నుడై,
చెల్లఁ దదీయకారణముఁ • జెప్పవె, లేర్పవె నీవ యేనియున్. ౪౯౯

ఉ. నాపయ్య నెంతయో నెనరుఁనం జరియించెడు నెప్పుఁ దండ్రి, దా
నోపఁడు మాటలాడ నిపు • డోజననీ! యిది యేమి దేహసం
తాపము? చిత్తవేదన యె? • ధారిణిఁ బుట్టినజీవి రోగసం
తాపముఁ గాంచ కుండునె, సఃదా నుఖ మబ్బునె దేహధారికిన్? ౫౦౦

కం.వినఁడు గదా భరతుని కడతనయుని విషయంబునందుఁ • దా సశుభంబుల్
కనఁడు గదా కీమను నాజననులవట్టులను వీతఃసప్తుడుఁ డగుచున్. ౫౦౧

కం.ఏవిషయ మైనఁ జెప్పినఁ, గాఢింపక తండ్రి నొవ్వఁగ మూర్ఛఁబేర్
జీవిన నొల్ల ధర నే, నేవిధి జీవించుఁ గుపితఁ • డేనియుఁ దల్లి. ౫౦౨

కం.సత్యముగఁ దనకుఁ దరణోచిత్యము గల దేహ మిచ్చి • ష్టిలిఁ బ్రోచినయా
ప్రశ్నోక్షద్రెమున కప్రత్యయమితిఁ దండ్రి కెఁడు • ప్రతిభాపించున్. ౫౦౩

కం.ఈవిధి జనకుఁడు వగవఁగ, నీ వభిమానంబుబలిమి • నెగ్గించుచుఁ గో
పావేశంబున నోతల్లి! వఱగొడ్డంబు లాడఁలేదుగ చెపుమా. ౫౦౪

కం.నిక్కము వచింపు స్వపతికి, నెక్కరణిని నచ్చెఱ బూర్వ • మెఱుంగనివ్యధ దా
స్మృక్కెడి నేటికి నీగతి, నక్కట యింతకును మూల • మాడుము దేవీ. ౫౦౫

కం.అనుగామచంద్రమాటలు, విని లజ్జ దొఱంగి మదిని • వికలత లే కి
ట్లనుఁ గైక యతనిఁ గనుచును, దనహిత మేమిదిఁ దలంచితగ వెంచ కెదన్. ౫౦౬

ఉ. కోపము లేదు రాజునకుఁ • గోసలరాజతనూజ! మేనికిం
దాపము లేదు, మానసముఁనం గలకోర్కి వచింప నీ కెదన్
గోపము వచ్చునో యనుచు • గొంకెడి, నే వచియింతునా? మన
స్తాపము దీఱు రాజునకుఁ • దప్పక నీ వది చేసి లేనియున్. ౫౦౭

కం.ప్రియుఁ డగునీతో నెట్ల, ప్రియమును వచియింతు ననుచు • భీతిల్లుట నా
ల్కయు రాదితనికి నీతో, నయముగ మాట్లాడఁనందుఁ • నా యది తనయా? ౫౦౮

ఉ. మున్న యెసంగి నాకు వరఃముల్ బహుమానపురస్కరంబుగాఁ
బన్నుగ నిప్పు కోరినను • బ్రాకృతునట్టులు గుండుచున్న వాఁ

దన్న! ప్రతిజ్ఞ చేసియు గఱతాంబుల సేతువుఁ గట్టఁ జూచెడి,

నృన్నమ కాక న్యాయ మగునా తనమాటయె తాను దప్పగన్? ౫౦౯

ఉ. నాయన! ప్రాజ్ఞు లెల్ల భవఃసంబులమూలము ధర్మ మంద్రు, మీ

నాయన నీపయి న్నెసరుఁసం, గడు నాపయిఁ గిన్నఁ జేసి, తా

నీయెడఁ దప్ప కుండుగతి * నీ వయినన్ గురుబుద్ధి మేలు గా

. నీ యది కీడు గాని సుత * నమ్మి నొనర్చెద వేని చెప్పెదన్. ౫౧౦

కం. భూపతితలంపుఁ జెప్పెద, నాపలుకులు వ్యర్థముగ నొనర్చన యేనిన్

నీపయి మోమోతును దా, నై పలుకఁడు నీకు నప్రియంబో యనుచున్. ౫౧౧

కం. ఈశరణిని వచియించిన, కైకం గని కులిలపడుచుఁ * గడు రాముఁడు భూ

మీకాంతునమఱుంబునఁ, బ్రాకటగతిఁ బత్నెఁ దనదుభావము దెలియన్. ౫౧౨

శా. ఇన్నీ తల్లి! యి దేటిమాట, తగవే * యి ట్లాడ నన్ రాముని?

లె సాన్యై నృపునాజ్ఞఁ జేసి విను వఃహ్నిజ్వలకున్ దేవమున్

. భిస్సానూత్రముఁ జేసెనన్, విషము లే * న్వే త్రావుదుం, గంధి రం

హస్సంరంభము మీఱఁ జొచ్చెదను, శంకాతంక మిం కేటికిన్. ౫౧౩

కం. భూమిపతి గురువు తండ్రియు, నామే లెడఁ గోరు నెపు డొనర్తు నభీష్టం

బోమాత! బాసచేసెన, రాముం డిరుమాట లాడ * రాఁ డెఱుఁగు మనన్. ౫౧౪

➔ శ్రీరామునితోఁ గైక తన వరములనృత్తాంతముఁ దెల్పుట. ➔

కం. చక్కనినడవడి గలయా, చక్కనిసుతు సశ్యవాది * జనవినుతుని నా

టక్కరి బాణెత యిట్లును, నుక్కును గరఁగించి చెవుల * నుంచినమాడ్కిన్ ౫౧౫

ఉ. పూర్వము నిర్జరాసురులఁబోరున నీజనకున్ సశల్యనిన్

గర్విత్తఃకృత్యకోటికిని * గైవసముంపడకుండ నేను యు

ద్ధోన్వినీ గాచితిం గొడుక! * యొప్పుగ నిచ్చె నరదవ్యయంబు నీ

య్యుర్విధపుండు తస్మతిగ * నుత్తమసీల! కృతజ్ఞుఁ డాటచేన్. ౫౧౬

కం. ఆ రెండునరంబులచే, గోరితి నీతమ్ము భరితుఁ * గునలయవతిఁగాఁ

గుఁదిమి నొనర్చి దండకఁ, జేరఁగ నీ విపుడ చనఁగ * శ్రీరఘురామా. ౫౧౭

కం నీశంక్రికి నీకును వి, ఖ్యాతిగ బొం కొదవకుండఁ * గాచుకొనెద వేన్

నీతానాయక! విను సంప్రీతిన్ నాపలుకు డీర * నృపతి కుమారా! ౫౧౮

సీ. అన్న! నాయాశిన * పన్ని వింటివి గదా, జనకువాక్యము దప్పఁ * జనకు మయ్య

పదునాల్గువన్నయల్ * బహుళాటపులయందు, సంచరింపఁగ నిష్ట * చనఁగదయ్య

నీయభిషేకంబు * నెఱవేర్చు గూర్చిన, వస్తువుల్ భరతుకై * వలయు నయ్య

పట్టాభిషేకసంభ్రమ మంతయును వీడి, జడలుఁ జర్చముఁ దాల్చి * నడువ నయ్య

తే. వివిధ రత్న సమాక్షిర్ణవిపులవిభవ

యుక్తరథగజవాజినంస్తక్మమైన

కోసపురంబునందు నాఁగొడుకు భరతుఁ

డొప్పుగ నృపాలుఁ డయి యేలుచుండుఁ గాక.

౫౧౯

చం. అతులదయాళుఁ డైన పనుఁధాధిపుఁ డీవరయుగ్మ మిచ్చియు

స్తతి చెడినట్టు లార్తి వదనం బిటు వెల్వలఁ బోవుచుండ నీ

గతి నినుఁ జూడ నోడె నసంఘుత్రత! యీతని మాటఁ జల్పి యీ

క్షీతివతి సత్యవాది యనుఁకీర్తిని నిల్పి తరింపఁ జేయుమీ.

౫౨౦

ఉ. ఈవిధ మైననిష్ఠరము + లెన్నియొ పల్కిన ధీరబుద్ధి శో

కావితం గనండు మదియందున యే సనుమంతయేని, భూ

మివిభుఁ డంతయు న్విని సమిధవియోగమహాగ్నిఁ గ్రాఁగుచున్

వావిరి తాపవేగమునఁ + బల్లటిలెన్ మతశోకతప్తఁడై.

౫౨౧

↔ అరణ్యమునకుఁ బోవ శ్రీరాముఁ డంగీకరించుట. ↔

చం. మరణసమాసముల్ సవతిమాతనుడుల్ గడునప్రియంబు లా

పరబలమర్దనండు విని + భావమునం దొక యింతయన్ వ్యధా

భరమున పుక్క కిట్లనియె + భామిని కైకకు, నింతమాత్ర కా

నరపతి దుఃఖ మందెడిని + న న్గని పల్కెఁగ నొల్ల కక్కటా?

౫౨౨

కం. బేడలను దాలించి నారల, నెడవక ధరియించి తల్లి! + యిప్పుడ చనుదున్

బెడివపుటడవులకును నృపు, నుడువుల సాధికముఁజేయ + నూన్కొనునాఁడన్.

ఉ. నా కిది చెప్పనన్తు జననాయకుఁ డేటికి మున్ను వోలె నా

రాకకు నన్నుఁ జూచియును + గంజు నోపఁడు, నీసమక్షమం

దే కలభంగిఁ జెప్పెద, నిదే వనిఁ జీరజటాధరుండు నై

నీ కెడఁ బ్రీతిగాఁ జనెద + నెన్నది నూతిడు, మల్క మానుమీ.

౫౨౪

కం. హితుఁ డెట మఱి జనకుం డెట, కృతజ్ఞుఁ డెట గురువును నెట + నృపతీయు నెటను

మృతి నమ్మి చేయు మన్నను, క్షీతి బ్రదికియు నేల ప్రియముఁ + జేయక యుందున్.

ఉ. ఒక్కటికిం నపింతు, నది + యుల్లముఁ గ్రాఁచెడిఁ జూడఁ జూడఁగా,

నక్కట తానుగా నృపతి + యాదట న స్థిలిపించి నాయనా!

మక్కున చేసెద భరతు + ధృఢపుఁ జేయఁగ నంనుఁ గూర్చి పెం

పెక్కఁగ నొక్క మాట యనఁ + జేయపరాధ మొనర్చినాఁడనో.

చం. భరతున కి వ్వు టన్న బహుభాష ల వేటికి మున్నె¹జానకీ

ధరణిని బ్రాణమున్ ధనవిఠానము నీయఁగ లేనె నేనుగా?

¹మున్నె = వినాసమునకుఁ బూర్వమి.

- ధరణిపుఁ డంతె కాక మఱి ధి తండ్రియుఁ దానుగఁ గోర, నీకు ము
త్కరముగఁ జేయ కుండుదునె ధి త న్నిల సత్యధురంధరప్రభున్? ౫౨౭
- చం.ధరణిపుఁ దేర్ప వస్తు, వసుధాగతలోచనుఁ జౌచు బాష్పముల్
గురియఁగ నేల దుర్లభపడ, ధి గొబ్బున మాతులునింటికి నుతున్
భరతునిఁ దేర దూతలను ధి బంపుము రాజు ననుజ్ఞఁ; గాన కే
సరిగెడఁ, దండ్రి చెప్పఁ డనునంకిలి పెట్టను, నొప్పు ద పునన్. ౫౨౮
- చం.అనురఘరామువాక్యముల ధి కాత్త నితాంతము సంతసించి యా
వనితయు నల్ల చేసెదను ధి బంపెద దూతలఁ దోడితేర నా
తనయునిఁ, గాలయాపనముఁ ధి దాళను, నానుతువార్త లేటికిన్?
వనముల కీపు తల్లు మెడఁపల్కక, సంతసకట్టు పోకకున్. ౫౨౯
- ఉ. సిగ్గున నీదుతండ్రి తమి ధి నేయఁడు చూ పలు కాడ, దానఁ దా
నగ్గినముగ్గినల్ గొనెడిఁ ధి జాలఁగ దైన్యమువేర్చి, దాని నీ
వెగ్గుగఁ జూడఁ బోకు, వని ధి కీ వటు పోయెడిదాఁక తేఁడు దా
నిగ్గిఁ గూడు నీళ్లు గొనఁకేని యిలం బడియుండు నం చనన్ ౫౩౦
- చం.చెలి నుడు లాలకించి, పతి ధి చీ యిది యెంతటికష్ట మంచు లోఁ
గలఁక వహించి, శోకమునఁ ధి గ్రాఁగి, శయంబున సొమ్మసిల్లుడున్,
బలియుఁడు లేవ నెత్తి, సతి ధి పల్కెడుమాటల కష్ట యోజనన్
జలిపె వనాళికిం జనఁ గఁశాభ్యుతాడితఘోటకం బనన్. ౫౩౧
- కం.ఆచెడుగు దన్నుఁ బలికిన,వాచానారాచములకు ధి నగఁ జెందక నీ
తాచవలాక్షీపతి యా,పాపపునతి కనియెఁ దనదుఁభాషము దెలియన్. ౫౩౨
- చం.అతివ! ధనార్జనంబ పరఁమార్గముగాఁగఁ దలంపఁ బోను, నీ
క్షీతి నిలువంగ నైనఁ దమి నేయఁ జామి, నిజ మీ వెలుంగుమి,
యతులితసత్యధర్మనియఁమైకరతిం జరియించునయమి
ప్రతతులతోడ సాటి నని ధి బాగుగ నిల్పుము దేవి! నీమదిన్. ౫౩౩
- చం.ఇది యన నెంత? దేవి! వినుఁమి ప్రియ మెయ్య దొకండు తండ్రికిన్
మదిగొన చేయఁ గల్గినను ధి మానక ప్రాణము లిచ్చి యైన నే
నది యొసరిందినాఁడ నెటులైనను; దండ్రిసహృదకంటఁ ద
గ్గదితము దీర్చుకంటె ధరఁ ధి గల్లున మే లగుధర్మ మేదియన్? ౫౩౪
- కం.జనకుఁడు పా మ్మన కున్నను, జననీ! నీమాటఁబట్టి ధి చనియెద నిపుడే
వనములఁ బలునార్గేడులు, గొనకొని వసియింప నీరుఁకోరికఁ దీర్చున్. ౫౩౫

కం.బలవంతపెట్టి భూపతి, నలయించితి వొక్కమాట † ననవైతివి నా

కెలమిగ నియంత్రి వయ్యను, దెలియఁగ లేవైతి నాదుఁదీగతి గుణమున్. ౫౩౬

కం.తల్లియనుజ్ఞం గొని నా,వల్లభ నూరార్చి నచ్చువఱకు విళంబం

బుల్లమున నైపు మిదె నీ, కుల్లానముగాఁగ నడవి † నుండఁగఁజోదున్. ౫౩౭

కం.భరతుఁడు రాజై తండ్రికి,గుడుమతి శుశ్రూష సేయ † గుఱుకొను నట్టుల్

వరమతిఁ జెప్పము తల్లీ, ధరణి నిది సనాతనంపుఁధర్మము కైకా. ౫౩౮

కం.అనురామునివచనంబులు, విని దుస్సహశోకభారఁవేగంబునఁ ద

జ్జనకుఁడు వావిడిచి మహాస్వనమున నా వఱచినట్లు † పలవింపంగన్. ౫౩౯

↔ శ్రీరాముఁడు కౌసల్యాగృహమునకుఁ జోవుట. ↔

చం.శలగొని మ్రొక్కి తండ్రికిని † వందన మాజగజంత కైకుఁ

నలిపి సురోచి యంతిపురి † చయ్యన వెల్పడి యశ్రుపూర్ణదృ

క్కుల ననుజుండు వెన్నొనఁగఁ † గ్రోధసముజ్జ్వలితాంతరంగుఁడై

వలనుగ నాభిషేచనికఁభాండములఁ వలగొంచు రాముఁడున్ ౫౪౦

చం.ఇవి భరతాభిషేకమున † కేర్పడుఁ గాక యటంచు వేడుచుఁ

దవులఁగ నీక వానివయఁ † దద్దయు దృష్టియు రక్షిఁ ఛత్రముఁ

నపు రగుచామరంబులును † స్వందనముఁ స్వజనంబు వీడి తా

నవికలితేంద్రియుం డయి జఃనానళిమఃఖముకై నగర్చుచున్. ౫౪౧

చం.చనియెను దల్లివీటికయి † సర్వసుఖంబులు రాజ్యభోగముల్

పొనువడినఁ ముఖంబునను † బొల్పు దొఱంగదు యోగి కట్లు రా

మునకు, తుపాగమంబు జనమోహనమూర్తికి శీతర్శ్మికిఁ

గనఁగ మలీమసశ్య మొసఁగంగ సమర్థమె యెన్నఁడేనియున్. ౫౪౨

ఉ. ఏతదనిష్ఠవార్త వచింపఁగ నేగెడురామచంద్రప్ర

స్థితముఖంబుజంబున విశేషముగానరు చూప తెవ్వేకే

ధీతతయుక్తిమై శరదుఁదీర్ఘకరుండు మృగాంకునట్లు తే

జోలితయంబు మానఁడు, ప్రహర్షము వీడఁడు కొంచె మేనియున్. ౫౪౩

చం.కదుకొనుదుఃఖముఁ హృదయఁకంజమునంద యణంచి లక్ష్మణుం

డుదితపరాక్రముండు దనయొప్పునఁ దోఁ జనుదేర లోకులఁ

ముదమున మంచిమాటలను † మోదిలఁ జేయుచుఁ జొచ్చె మాశ్వన

త్పదనముఁ జెప్ప కాత్మలయఁశంక నిజార్థవిపత్తి నేరికిన్. ౫౪౪

ఉ. అంతిపురంబు వీడి చని † సంతన రాముఁడు ఘోరలటంచు శు

ద్ధాంతనితంబినీజనులఁయార్తనినాఁము మిన్న ముట్టె నే

కాంతము, రామచంద్రుఁడు వఃసాంతరవాసముఁ జేయు నంట, హా
యెంతలు పుట్టె నేమిగతి యేగతిఁ దాళఁగ? నేమిచేయఁగన్? ౫౮౫
చం.జనకుఁడు చెప్ప కుండినను సర్వము సంతిపురంబుకృత్యముల్
చనవునఁ దీర్చి యందఱకు సమృతి మై శరణంబు దిక్కు నై
జననిని గొల్పురీతిఁ దనఃజన్మముఁ దొట్టి నితాంతరక్తిమై
మనలను గొల్పుతఁడ్రీ గుణఃమాన్యుఁడు రాముఁడు కాన కేగెడిన్. ౫౮౬
చం.తనయెడ నెవ్వరైన నొకత ప్పానరించినఁ బ్రల్లదంబు లా
డిన విని కోపగింపఁడు, వడికి విడనాడును గ్రోధనీయము,
ల్లినసినవారియందుఁ గృప సేతము మానఁడు. కోసలాత్తజా
తనయుఁడు రామచంద్రుఁడు సుధన్యుఁడు కానల కేగు నయ్యయో. ౫౮౭
కం.గతి యెవ్వఁ డఖిలభూత, ప్రతతికి నటువంటిపుణ్య స్రామని వనికీ
మతి దప్పి పనుచు భూపతి, కుతలముఁ దనవాత వేసిఁకొన కెలు లుండున్. ౫౮౮
కం.అని దేవెరు లందఱు భీ,జనకంబుగఁ దన్నుఁ దెగడి సరవమ్ముగ గో
లున నేవ్వ దశరథుం డది, విని తల్పమునంద క్రుంగె సన్నఁదనమునన్. ౫౮౯
సీ. సామిత్రిసహితఁ డై! రాముఁడు దధ్వని, విని దుఃఖము నణంచి మనమునంద
నెఱిఁ గుంజరం బన సత్పూర్వ విడుచుచు. దల్లియంతిపురంబుఁ దఱిసి యందు
ద్వారపాలకు వృద్ధుఁబరమపూజిత మఱి, యందు మూఁగిన యట్టియఖిలజనులఁ
జూచి వారలు దన్నుఁ జూచి జయారవ,పూర్వకంబుగ లేవఁ జోవు చనల
తే. నాది కక్ష్యను దాటి రెండుదది సాచ్చి,యందు నృపమాన్యులై వృద్ధులైనయట్టి
వేదసంపన్ను లగుపూజ్యవిప్రవరులఁ, జూచి వారికి రాముండు సారిది మ్రొక్కి
డి. ఆవలి కక్ష్యద్వార మనఁయంబును గాచుమునల్ల బాలల
వావిరి చేరఁబోవుటయు వారలు దీవన లిచ్చి యేగి నీ
తావిభురాక చెప్పునెడఁ దానును రేయి వ్రతంబుఁ బూనుచు
వేవిన విష్ణుపాదపదః పవరణిన్ధమనోంబుజాతయై

౫౯౦

శ్రీరాముఁడు కాసల్యను జూచుట.

సీ. సుతహితార్థంబుగ సతిభక్తి శ్రీవిష్ణు,పూజ గావించెడిపుణ్యశీల
వెలివలివము గట్టి సెలమి విధ్యుక్తంబు, వ్రతపరాయణ యైనపరమసాధ్వీ
మంత్రపూతంబుగ మంగళాకలిత యై, యగ్ని వేల్పుచు నున్నయమలచరిత
నిష్ఠులఁ గృశియించి నిజదైవతము నీటఁ, దన్నుచు నున్న కాంతామతల్లి.
తే. పల్లెఁ గని దేన పూజ కాదధిస్తుతంబు
హవియు లాజలు మాల్యపాయసము లార

నిండుఁగడవలు సమిధలు * నిర్మాంపుఁ

గృహమును గాంచి యామెకు * నెఱఁగె భక్తి.

౫౫౨

కం.వచ్చిననుతుఁ గని యచ్చపు,ముచ్చట గోడిగ కిశోరమునుబోలె నెదు

ర్యచ్చి తమి హెచ్చుఁ గొఁగిటఁ,గ్రచ్చి శిరము మూఁకుండు * గురువత్సలతన్

కం.కౌసల్యానతి యన్యదు,రాసద తేజుని రఘూద్యోహగ్రణి నిజహ

ర్వాసనుకలశోదధిరా,కాసితకరుఁ బ్రియహితంబుఁగా దీవించెన్.

౫౫౪

కం.స్థవిదుల మహితాత్మల ధర్మవిదుల రాజన్విదులఁప్రథ యాయుస్సన్

రవణిల్లు నీకు; ధర్మము,సవు రొప్పెఁ గులాన రామఁచంద్రకుమారా.

౫౫౫

కం.చనుమీ యిప్పుడ తండ్రిని, గనుమీ సత్యస్రతిష్ఠ * గలఁ డతఁ డీయన్

గొనుమీ యువరాజత్వము,మనుమీ చిరజీవి వయ కుమారా యనుచున్

౫౫౬

కం.అనుకంప భోజనార్థం, బునిచినయాపీట నంటి * యొయ్యనఁ గేలన్

జననికి గించిద్రోహ,ననుఁ డై కేల్తోచ్చి యిట్లఁనంగఁ దొడంగెన్.

౫౫౭

కం.అతిమాత్రవినయగుణ మా,ప్రీతిజాపతికిన్ స్వభాసస్థిం బందున్

నుతగుణ జననియెడం గల,యతిభక్తిని వినతుఁ డగుచు * ననుఁ దనపోకన్.

౫౫౮

శ్రీరాముఁడు తల్లితోఁ దా నరణ్యమునకుఁ బోవువార్తఁజెప్పట.

కం.తల్లీ! తెలియవుగా యిపు, దుల్లం బగలించుదుఃఖ * ముగ్రత నీకున్

సల్లలితగుణకు నీతకుఁ, జెల్లంబో లక్ష్మణునకు * సిద్ధించుటయన్.

౫౫౯

ఉ. ఏటికి నీనుఖాసన? మిఁదే చనువాఁడిను దండకాటవి

వాటికి,విష్టరాసనముఁపై వసియింపఁగ వేళ నాకుఁ దాఁ

బాటిలె,మానిరీలి మధుఁపక్ష్యఫలంబుల మెక్కి మాంస మ

న్నాట దలంప కుండుఁ బడుఁనాలుగునర్జము లేఁ నవన్వినై.

౫౬౦

కం.ధరణిపతి యౌవరాజ్యము, భరతునకు నొసంగు నన్నుఁ * బడునాల్లేడుల్

చరియింపఁ బంపె దండక, ధరియించి మునీంద్రుఁసాపుఁ * దన్లీ యిపుడే.

౫౬౧

చం.వసముల నాటునెన్నిదియ * పశ్చిరముల్ విజనన్ఫలంబునన్

గొనకొని సంచరించుచును * గూరలు గాయలు వేరువెల్లెకుల్

దిని, ముని రీతి మాంసము మఁదిం దలపెట్టక, ప్రొద్దుపుచ్చుచుం

దుచు నన గొడ్డటన్ నలుక * దొల్లెడుకానససాలమో యవన్

౫౬౨

చం.దివి విడి నేలపైఁ దొరలుఁదేవతనాఁ బడె, ని ట్లరంటి నా

భువిఁ బడియున్నతల్లి సుఖఁపూజ్యను మూర్ఛితఁ జూచి వేగ రా

ఘవుఁడుచు లేవ నెత్తి కడుఁగాటపువ్రేకను ద్రెల్లినట్టిగో

డివవలె ధూళి బ్రుంగుడుఁ గఁగిందిగఁ గేలను మెల్లఁ బాచుచున్

౫౬౩

కం. చెంగటఁ గూర్చుండిననుతునిం గని సౌఖ్యార్హ పలుకుఁ నెఱిశోకమునన్
ముంగలఁ గలసౌమిత్రి వి,నం గన్నులయందు జలకఁబంబులు గురియన్ ౫౬౮
→ శ్రీరాముఁ డరణ్యమునకుఁ బోవుట విని కొనల్య దుఃఖించుట. ←

ఉ. నాయన! నీవు నాకడుపునన్ జనియింపక యుండి తేని య
త్యాయతదుఃఖ మీపగిది ఁ నందక యుండుదుఁ గాదె? మేలు గా
దే యిటువంటిదుఃఖములఁ దీటుటకంటెను గొడ్డురాల నై
యే యెటులో ధర్మ దినము ఁ తేగఁగఁ ద్రోచుచు నుంట వుత్తరా? ౫౬౯

కం. బిడ్డలు లే రని యొక్కటె, గొడ్డుంబోతులకుఁ జింత ఁ కొడుకులు పుట్టన్
దొడ్డగ బ్రదికిన మేలగు, బిడ్డా! యిటులైన నేమిఁప్రియ మగుఁ జెపుమా. ౫౭౦

ఉ. లక్కట! పెద్ద పెండ్ల మని ఁ యైన విభుండొకనాఁట నైన న
న్నక్కవఁ జేరఁదీసి బహుమానపురస్సరవాక్కు లాడి యిం
వెక్కఁగ సౌఖ్యమో శుభ మొ ఁ యేమియుఁ గూర్చ నెఱుంగ, బిడ్డఁడే
నొక్కఁడు పుట్ట న స్థయిన ఁ నొందుదుఁగా నుఖ మంచు నుండుదున్. ౫౭౧

చం. చనినది పోవని మ్మిక నఁసహ్యము లై వినరానిమాటలన్
మన మవియంగ నాడ నధఃమల్ నవతుల్ వరకాంత నెట్టులే
వినఁ గలదానరా, సతికి ఁ వెండియుఁ గన్ప మొకండు గల్లునా?
చనినను నీవునున్ వనికి ఁ శత్రుమె నైచ ననంతదుష్కఱమున్? ౫౭౨

కం. పలువతనంబున సవతులు, పలుకఁగ దుర్భాషణములు ఁ వరవర్ణిని నై
కలనా వినుచుండఁగ? హ, లేలియను గద నాదుదుఃఖఁదీనతలతుదన్. ౫౭౩

కం. సీ వుండఁగనే నాకడ, నీవిధి సంప్రాప్త మయ్యె ఁ నిక్క; ట్లింకన్
నీవును నడవుల కేగినఁ, బా వొక్కటిదక్క నేది ఁ శరణము తనయా! ౫౭౪

చం. చుగనికిఁ బ్రేమ లేమి కనుఁమానము లే, దిక్కమీదఁ బుత్రకా
వగ చెడఁ గైకతోత్తులకు ఁ వత్తును నాటిగఁ; గాదు కాద; యె
ట్లగు నది? వారికంటె నధఃమాధమ నయ్యెద రామచంద్ర! యే
మిగ మెముఁ దాల్చు దాన? నది ఁ మేర వచింపుము దుష్కఱవార్ధికిన్? ౫౭౫

ఉ. వాయనినోటిమంచి నెడఁపా దడపా ననుఁ గొల్పు వారలే
నేయెడ నైన నొక్కవరిఁయేనియు నే మని పల్కరించు వా
రో యనఁ బోరు నేఁ చిలువ, ఁ నొల్లరు మోమును జూప, నింకఁ గై
కేయితనూజఁ జూచి వెఱఁ ఁ గీడ్పడుచున్ నుత! దేని కేడ్చెదన్. ౫౭౬

కం. మటమట లాడెడిమోమును, జటచిట యని కసరికొట్టుచీఁదఱవలుకుల్
కుటిలగుణంబును గల యా, పటుమాయల కైకమోముఁ ఁ బరికించు పెటో. ౫౭౭

మ. పదునేజేడులనుండి¹ యెప్పు డొకొ నాభంగంబు దుఃఖంబులున్
 దుదిగాంచున్ నుఖ మబ్బు నంచు మది నెంతో వేచి మోదించుగాఁ
 దువ కి ట్లయ్యెనుగా! సపత్నులదురుక్తుల్ వించు నెన్నాళ్లయో
 మది ఊణించుచు నుండ నేర్పు దనయాఁ మానంబు బోకార్చుచున్. ౫౭౮
 కం. ఎప్పటికి నాకు దుఃఖము, దప్పు నటం చోర్తు సవతిఁదౌర్జ్యం; బది నే
 నెప్పుగిది నొ యొర్చిననున్, ముప్పునఁ దద్విప్రకారముల నెటు మైతున్. ౫౭౯
 చం. పాలుపున నిండుజేందురునిఁ ఁ పోలిననీదుముఖారవిందమున్
 సలలితరీతి నొక్కనిమిషంబును జూడక యుండ నేర; నే
 తలఁపున జీవము న్నిలువఁ ఁ దాళుదురా పదునాల్గునర్షమున్
 చెలువటి నిన్నుఁ జూడకయె ఁ చిన్నికుమారక! దీనురాల నై? ౫౮౦
 కం. వ్రతములు తప ముపవాసము, వెత లెన్నియొ పడుచు దుఃఖఃపృథ్వికిఁ గాఁగన్
 సుతరత్నమ! నిను సాకిలి, నతులితనిర్భాగ్యురాల ఁ నగు నే నకటా. ౫౮౧
 ఉ. ఎక్కటి నీవు కానలకు ఁ నేగెన నన్నను నాదుగుండియల్
 వ్రక్కలు గొమిచే నినుమొ ఁ రాయయొ యా నిది నిశ్చయంబ, యొం
 డొక్కటి యైన వానల మఃహోర్ధ్ధతిఁ బాతెడి క్రొత్త వెల్లికిఁ
 జక్కినయొడ్డు నా ననుసి ఁ చేప్పవ కుండునె యింత కయ్యయో. ౫౮౨
 చం. ముగము లేదు నాకు, యనుపందిరమందుఁ దలంబు నేనియున్
 దొరకదు నిక్క, మేల యనెదో విచు నీదుప్రవాసపార్శ్వకున్
 భరపడి యేఁచు నన్ను న్నుగిఁ ఁ బట్టి బలాత్కృతిఁ గొంచువోవుకే
 సరికరణి యముం డిపుడ ఁ సత్వీరుఁ డై కొనిపోవ కుండుటన్. ౫౮౩
 చం. అనఘ! సహింపరానివిపులాగ్నికిఁ జిత్తము తుక్కు. తున్న లై
 చన, దిది యుక్కుతుంట యగు ఁ సందియ మింతయు లే; దకాలమం
 దొనరదు దేహికి స్మరణ; ముగ్రపునోములు దానముల్ తపం
 బును వెతఁ గూర్చె, ము న్నెవుడు ఁ పొందఁగ లే దిటువంటిదుఃఖమున్. ౫౮౪
 కం. కొడుకులు కొడుకు లటంచును, గొడుకా! నలిపితిని నేను ఁ ఘోరతపంబున్
 గడకు నది చవిటి నేలను, నిడువిత్తన మయ్యె నేమియేడ్చును జెపుమా. ౫౮౫
 కం. గురుతరదుఃఖహతాత్ములు, మరణింపఁగ శక్యమేని ఁ మత్సుత! నీవీ
 సరణిఁ జన లేఁగఁ బాసిన, సురభి యనం బోనె యమునిఁ ఁ జూడఁగ నిపుడే.
 చం. బ్రదికియు నేమిసార్థకమురా సుత! నే నిక నిన్నుఁ బాసి యీ
 సదనమునందు; దూడబడిఁ ఁ జక్కఁగ నేగెడిబక్కగో వనం

¹ ఇప్పుడు శ్రీరాముల కిరువైయిదు సంవత్సరములు. ఉపనయనము మొదలు ౧౭ వేండ్లు. అప్పటి నుండియేదా ద్వ్యజత్వప్రాప్తి. అప్పటినుండియే యెప్పుడు బిడ్డలు పెద్దవారై తమధర్మముతో యను నాశ కలుగును.

బద చనుదెంతు నీబడిని • మానసు న న్నొనిపొమ్మటంచు నా
నుదతి దురంతశోకమున • స్రుక్ష్మను గిన్నరి నా సుతార్థమై.

౫౮౩

➔ లక్ష్మణుడు కాసల్యతో రాముఁ డరణ్యమునకుఁ బోరా దని చెప్పట. ➔

కం. ఈసరణిని విలపించెడి, కాసల్యం జూచి దైన్యకలతాననుఁ డై
యాసామిత్రియుఁ దద్యే, శాసదృశము¹ లైనవాక్కుల న్వచియించెన్. ౫౮౪
ఉ. అడుది యాడినట్టిపలుకం దొకయాదరబుద్ధి నిల్పి యే

పోడిమి లేక రాజ్యమును • భోగము లన్నియు మాని కానకు
నావ్విడిమిఁ బాసి పోవు టన • నామదిక్ రుచియింప దయ్యెడఁ;

౫౮౫

కం. మతి చెడి విషయసుభైకనిరతుఁ డై విపరీతబుద్ధి • రా జంగజచో
దితుఁ డై యేవలు కాడఁడు? సతివలలం జిక్కువాఁడు • జడుఁ డగు టుదే?

ఉ. త ప్పదియేమొ నే నెఱుంగఁ • దధ్యము రామునియందు తేఁడు దా
నిప్పగిది న్వనావళికి • నేగు మ టంటకు, నింతపాపమా?

యొప్పనివాడె యైన, నొకయొప్పుమి దండితుఁ డైన, దూఱఁ గా
నప్పు డెఱుంగ నే నెదుర • నేనియుఁ జాటుగ నేని రామునిన్.

౫౮౬

మత్తకోకిలము. దేవకల్ప బుజ్జు సుదాంతుని • దేవి! శత్రుల కైన స
ద్భావుఁడై ముద మిచ్చు వాని నిఁ తాంతపుణ్యనిఁ బూజ్యనిఁ
భూవరుం డొకతప్పు లేక యుఁ, బుత్రు నెట్టిస్వధర్మసం
భావనం బురిఁ బాసి పొమ్మనె? బ్రాజ్ఞు లియ్యది మెత్తు లే?

౫౮౭

ఉ. పిల్లతనంబునక నృపుఁడు • ప్రేలినచో నిటు ధర్మదూరతే
జెల్లఁగ నిచ్చునే నృపతిఁ నీతి నెఱింగినరాచబిడ్డఁ డో
తల్లి! యెవండు నైన సని • తాలిమి పట్టఁగ లేక వెండి తా
నల్లన లక్ష్మణుండు జనఁకాత్మభవాపతితోడ ని ల్లనున్.

౫౮౮

➔ లక్ష్మణుడు శ్రీరామునితో సరణ్యమునకుఁ బోవల దని చెప్పట. ➔

చం. ఇరుచెవి సోక కుండుమునుఁజే విషయంబు ధరాతలంబు నీ
గురుతరశాసనంబునకుఁ • గోల్కొనునట్లుగ నేను దోడుగాఁ
ద్వరపడి చేయుమీ, మఱి కృతాంతసముఁ నినుఁ జాపగారి నై
దురమున నేను గాచి నిలుతుఁ మఱి నీ కొకయడ్డ మున్నదే?

౫౮౯

ఉ. భాసుర తేజ! తీవ్రశరఁవారపరంపర నిర్మనుష్యముఁ
జేసెద, నింతలోనఁ బురిఁ • జేప్పడ నాభరతాప్తు లెవ్వరే

¹ శాసదృశములు = సమయోచితములు. కావున లక్ష్మణుఁడు చెప్పినది పరమార్థము కాదనియు నన్నగుఁఖము తొలఁగింపఁగోరి చెప్పినదని యు నెఱుంగవలయు.

డాసినఁ జెంది చెందెదను ధాకను, మత్తదనంబు చేత నే

వాసియుఁ గల్గఁబోదు, పరిభ్రావితుఁ డౌ బరిపంధికోటిచేన్.

౫౯౧

కం.తనయాలికి లోపడి మన,జనకుఁడు పగతుండువోలెఁ

గనికరము లేక నలయుం, దునుమంగా నొండెఁ; జెఱును ధ్రోయఁగ నొండెన్.

తే. కార్య మియ్యదియిదియు నకార్య మనుచు, దెలియకైనను గర్వంబుబలిమిపైనఁ

గానితెరువునఁ జనియెడివాని గురుని, వైన దండింపవలయు ధర్మకనిరత.

ఉ. ఏమిబలంబు నచ్చి ధరఁజీశ్వరుఁ డేమి నెపంబు పెట్టి నీ

భూమిభరంబు నీవలనఁ ధూన్వక కైక కొనంగ నెంచెడి?

శ్రీమహితా! నృపాలకుఁడు నీయెడ నాయెడ వైర మూని తా

నేమిగతిఁ ఘటించు నవశీశ్వరుఁగా నలకైకపుత్రునిన్?

౫౯౨

మ. వినుమీ నామదిభంగి నోజనని దేవీ! భ్రాతృభావంబు మై

ననురక్తుండ భవత్తనూజనకు, సత్యాభీష్టదానాశుగా

సనరాజంబుల మీఁదఁ జేసెదను బాసన్, సంజ్వలదృష్టి నే

వనినే రాముఁడు చొచ్చుచోఁ దలఁపుమా ధ్రాగ్వర్తిగా న న్నెదన్.

కం నూర్పుఁడు చీకటివలెనే, వీర్యంబున నీదుమనమువేకి వెలార్తున్

గార్యం బిది చూడుఁడు నా,శౌర్యం బోజనని! రామచంద్రుఁడు నీవున్.

ఉ. అన్నను భ్రాతృభక్తి సతఁ ధాడినయానుడు లాలకించి యా

పన్నదశాప్తి కేఱుచును బంకజలోచన పుత్రుఁ జూచి యో

యన్న! భవత్పహాదరుఁడె యాడినపల్కుల నాలకించి తే

పన్నుగ నీకుఁ జిత్త మెటువచ్చు నటుల్ ఘటించుపు పుత్ర కా!

౫౯౩

కవిరాజవిరాజితము.

మనమున నానవతాలు వచించినమాటను బట్టి గృహంబున న

న్ననయము దుఃఖములందు మునుంగు మ టంటయు నీకును ధర్మమొకో?

ఘనమతి ధర్మము సల్పఁగ నీయెవఁ గల్గినచోఁ బరిచర్యల నన్

దనువఁగ రాదొకొ, తల్లిని గొల్పుట ధర్మము గాదె తనూజలకున్?

౫౯౪

మత్తకోకిలము. నిండుభక్తి భజించి తల్లిని నిచ్చి యింట నె మున్ను వి

ప్రండు కాశ్యపుఁ డన్ననీశుఁడు పొందఁడే సురలోకమున్;

దండికారవమందు తేనికఁ ధక్కు వొనాకొ తల్లి? నీ

ప్రండు మిందుఁ, బ్రవాసి వౌటకు నొల్ల నాజ్ఞ నొసంగఁగన్.

మత్తకోకిలము. నిన్ను బాసి నసింపఁ గల్గిన నిశ్చయం బిది పుత్రకా!

యన్న మేటికి నీర మేటికఁ బ్రాణ మేటికి సౌఖ్య మం

చెన్న నేటికి? నీవు గల్గిన * నిన్ని యున్నటు దోచుచుగా,

తిన్నచో నునుబచ్చికైన మదిం బ్రియం బొసరించు రా! ౬౦౦

కం.నే నింట నేడ్చు చుండగఁ, గానలకున్ నీవు పోవఁ * గాంక్షించెదవే

నే నొల్లను జింపఁగఁ, బూనుదుఁ బ్రాయోపవేశమున్ నాతనయా. ౬౦౧

కం.నను వీడనాడి కొడుకా! వనములకుం జనెద వేని * వచ్చును జమ్మి

ఘననిరయ మధర్తంబున, వననిధికిన్ బ్రహ్మహత్య * వచ్చినకరణన్. ౬౦౨

కం.ఇటు విలపించుచు నిజకట,తటముల బొప్పంబు లురలఁ * దద్దయు దుఃఖ

శ్రుతితప్పుదయ యగుతల్లికిఁ, బటుగతి రాముండు ధర్మ * వద్దతిఁ బలికెన్. ౬౦౩

↔ శ్రీరాముండు కౌసల్యలక్ష్మణుల నూరార్చుట. ↔

కం.తల్లీ! జనకునివాక్యము, నుల్లంఘింపఁగను శక్తి * యున్నదె, నీవే

యుల్లమునఁ దలఁపు, మేగెదఁ, జల్లనిచూపులను జూడు * సాంగిలిపడెదన్. ౬౦౪

కం.జనకునివాక్యముఁ బాటిగఁ, గొని న్రతి యగుకండుమాని * గూల్పఁడె గోవున్

జననీ! ధర్మమునూత్తరఁ, గని కాదె యొనర్చె? దానఁ * గలిగెనె యథుముల్?

చం.ఇతరుల మాట లేని జననీ! విను మాకులమందు మున్ సరి

త్పతి ఖననంబుఁ జేసినస్థుఁపాలురు సాగరు లుద్వేద్రప్రప్త చో

మతిఁ దనుతండ్రిమాట గొని * మాననిహారత భూతకోటులన్

హత మొనరింప రొక్కొత్తము * ప్రాణవిनाశము నోర్చి యేనియన్. ౬౦౬

కం.తండ్రి వచించె నటంచును, దీండ్రించుకుగారధారఁ * డెగ న్రేయఁ డొకో

.. గండ్రలుగఁ గన్న తల్లిని, వేండ్రంబుగ భాగ్యవుండు * వినమా దీక్షన్. ౬౦౭

కం.ఎందఱో మహానుభావులు, బృందారకసము లొనర్చి * పితృవాక్యంబున్

జెందిరి యశంబు; నే నే, చందంబునఁ జేయ కుండు * జననీ! చెపుమా. ౬౦౮

సీ. ఏ నొకండనె కాను * హితగతిఁ బితృవాక్య,పాలకుల్ పెక్కండ్రు * వసుధఁగలరు

నే నపూర్వపుధర్మ * మూని నీ కిటు న్రతి,కూలుండ నె పోవుఁకోర్కి లేదు

పూర్వలు పెంపుమై * బోయినశ్రోతన, యరిగెదఁ గాని యశస్యంబు గాదు

కావున జనకోక్షి * కార్యంబు; జనకుని, వాక్యంబు విన కున్నఁ * బాప మొదపు

తే.నిశ్చయంబుగఁ జనుదు ఎఁసినవాస,మునకుఁ జరింప వలవ దోవుణ్యచరిత

నన్నుఁ గరుణారసేక్షణఁన్నాతుఁ జేసి, కాన కంపుము దయచేసి * కనరువాసి.

కం.నిర్మలమతిఁ దిల్లికి నిటు, శ్రర్తంబుగఁ బలికి రామఁచంద్రుండు శశ్వ

ద్ధర్మ విదక్రేసరుడను, ధర్మభృదక్రేసరుండు * దమ్మున కనియెన్.. ౬౧౦

ఉ. తమ్ముడ లక్ష్మణా విను సంతింబుగ నాపయి నీకు స్నేహమున్

ముమ్మర మాటయున్ భనెదఁమోఘపరాక్రమస్తవ్ శౌర్య తే

జమ్ములు, నేరమిక్ జనని ధారల దపించు టెఱుంగనోట; న
 త్వమ్ము శమమ్మునుం దెలియుధన్యుడ వీవును నిట్లు పల్కుచే? ౬౧౧

కం.నీ విలువలికిన జనచికి, భావంబున మీఱు దుఃఖపా, టటుగానన్
 గావింపకు మయ్యా నీ, వీవిధసంభాషణములు ధీమతి నగుచున్. ౬౧౨

కం.ధర్మమే పర మీజగతిని, ధర్మమే సత్యంబునకు నిధానం బగుటన్
 ధర్మేధ జనకవాక్యము, ధర్మంబు తప్ప ద్రోయః ధర్మవైజ్ఞులకున్? ౬౧౩

కం.జనకునివాక్యం బైనను, జననీవాక్యంబు నైన ధర్మబుధుచుడి యె
 నను జలిపెద నని మఱి నృధ, చనఁ జేయఁగఁ దగదు ధర్మశాలుల కెందున్.

చం.పితృవచనానుసారముగఁ ధిన్నసవిశ్రీయు నాన తిచ్చె, నేఁ
 బ్రతిన యొనర్చినాఁడ సలుపం దదభీష్ట, మ దేల తప్పుదున్;
 మతిని ననార్య మానదయఃపూర్ణము ధీమతియధర్మ మద్ది న
 మ్మతిఁ గనఁ బోకు, క్రూర్యముచు ధమానుము, మత్తత మూనియుండుమీ. ౬౧౪

కం.కనికరమున నిటు తమ్మున, కని తల్లిం జూచి యామెయంఘ్రిదవ్వయి పై
 వినయనమితోత్తమాంగంబును రాముఁడు నిల్చి పల్కుఁ ధిబుల్లభక్తిన్. ౬౧౫

శా.తల్లి! నాకు ననుజ్ఞ ని మ్మిపుడు కాంతారస్రవాసార్థ మై,
 పెల్లాడం గన కన్ను, యెట్టిదడు చేపి నాదుప్రాణంబు పైఁ,
 దెల్లం బైనకృపాకటాక్షమున నన్ దీవించి స్వస్థాదికం
 బుల్లం బొరి ఘటింపుమీ, చెలఁగుమీ ధీమాహిక్షంబునన్. ౬౧౬

కం.జననీ! ప్రతిజ్ఞ దీరిచి, చనుదెఱుగు ననంబుచుండి ధిచయ్యనఁ బురికిన్
 ముచుపు యయాతియు స్వర్గంబును విడి ధరిసుండి మరిలి ధిపోయిన మాడ్కిన్. ౬౧౭

చం.వగపుచు లో నణంపు, పితృవాక్యము దీరిచి వేగ వచ్చెదన్
 మగుడఁగఁ, గన్నతంత్రి యగుమానవపాలునిమాటఁ బట్టఁ బొం
 దగుఁ గద నేను నీవు పనుఁధాత్తజ లక్షణుడన్ సుమిత్రయుం
 దగుగతిఁ, దల్లిరో! ఘనసాతనధర్మవిధం బిదే కదా? ౬౧౮

కం.మానిచి సంభారంబుల, నూనత నొందించి దుఃఖ ధిముల్లంబున నా
 కాననవాసంబునకున్, మానుగ సెల విన్న ధర్మమార్గముఁ గనుమా. ౬౧౯

తే. వినుతధర్మ మన్యగ్రం బభివల్లంబు, నైనతనయునిమాటల ధి నాలకించి
 తల్లి ధర సోలి తెలి వొంది ధితనయుఁ జూచి, దైవ్యపాలున నిట్లనుఁదలఁకుమదిని.

కం.కనుమా ధర్మముచేతను, దనయా! స్నేహంబుచేతఁ ధిదండ్రికి సరి యా
 జనని గద; నేను వంతుర, జనియెదె ననుఁ బొసి వనికి ధిసమ్మతి నీయన్. ౬౨౦

శా.లన్నా! నీ వెడఁ బాయ నేమిటికిరాఁ ప్రాణంబు లీబొంది? పం

పన్నం బాపరలోక మేల? స్వధయేఁ ప్రాప్తించెఁబో యేల? యా

సన్నంబైనను నేటికి నుద? నిమేషం బైన నాయొద్ద నీ

పున్నఁ శ్రేయము జీవనంచయము లెన్నో యుంట కం చేడ్చినన్ ౬౨౩

కం.నరు లుల్కాతతులం గొని, యరికట్టిన యేని యిచ్చుఁ నరిగెడికరి నాఁ

గరుఁగోక్తులకుఁ రాముఁడు, పర మగుతనమతము విడఁడుఁ పటుఁడైర్యమునన్.

చం.తను పవశత్వ మొంద వసుఁధాస్థలి వ్రాలినదీనఁ దల్లిహో

రని తనకంటికిం గడవెఁ డశ్రులు గూర్చెడి పిన్నగమ్మునిఁ

గనియును రాముఁ డొక్కరుఁడెఁ కా కిటు దుస్తరిధర్మసంకటం

బున నెవఁ డోపు ధర్మమునఁపొంతను బోవ నితాంతిధీరతన్. ౬౨౪

→ రాముఁడు లక్ష్మణునకు ధర్మోపదేశంబుఁ జేయుట. ←

ఉ. తమ్మునిఁ జూచి యిట్టులనుఁ డమ్ముడ! వింతలె నాకు నీదు నె

య్యమ్ముఁ బరాక్రమమ్ముఁ, దగుఁనా యిటు లేడ్పుచుఁ దల్లితోడ నా

కుమ్మలికంబుఁ గూర్చెద, పయో మదిఁ గానపు కంటె నాదుచి

తమ్ములెఱంగు; ధర్మపుఁబఁధం బెడఁబాయఁగ నొల్ల నేమియున్. ౬౨౬

ఉ. ధర్మపథం బొకండె తనుఁ డప్పక కొల్పెడివాని కెప్పుడున్

ధర్మము నర్థకామములఁ డప్పక కూర్చు నీజం, బ దెట్లనన్

ధర్మిణి యైనభార్య గడుఁధర్మముఁ గూరుచుఁ, బ్రేమఁ గామపున్

శర్మముఁ గూర్చు, నర్థమును సత్పుత్రములముగాఁగఁ గూర్చెడున్. ౬౨౭

చం.కలుగవొ ధర్మ మర్థమును ఁ గామము దేనను దాని నెవ్వఁడే

జలుపఁగఁ బూన రా, దెటఁ బ్రశస్తపుధర్మము గల్గు దానినే

చలుపఁగ నొ, ననేకులకు ఁ శాత్రువుఁ డాను ధన్యైకామి, కే

నలమును గామసక్తుఁడు గ్రుంపంబుగ నిందుయిడు సుమ్ము తమ్ముడౌ. ౬౨౮

చం.గురుఁడును రాజు దండ్రి ముదిఁగూరినవాఁ డొకపేళఁ గింక నే

నరునముప్పేసిన నేతుల ఁ మాభృతకామముచేత నైన నె

పురుసున నైనఁ జేయు మని ఁ పంచినదానిని జేయకుండు నా

నరుఁడు నృశింసుఁడుఖలుఁడు ఁ సప్తయశుం డగుఁ గాదె లక్ష్మణౌ. ౬౨౯

చం.ధరణిత లేశ్వరుం డిటు యథామతిఁ బంచిన దెల్లఁ జేయ కే

కరణి సహించువాడ, విను ఁ త్కౌఠివుఁ డేగతి నయ్యె నాకునున్

భరతునకుం బ్రశాస్త, మది ఁ భావన నేయుము తల్లి కట్ల యౌ,

నరయఁగ భర్తగాదె పరమార్థము ధర్మము దిక్కు భార్యకున్. ౬౩౦

- ఉ. భూమిధవుండు పుణ్యపథభూషణుఁ డూపిరితోడ నుండఁగా
నే మని వచ్చు నాబడిని * నీసతి భర్తృవిహీన యట్లుగా?
భూమిని కెయ్యెడం దగవె * ప్రాణధవుం బెడఁబాసి యుండఁగా?
భూమిఁ దనూజకంఠెఁ బతి * పూజ్యుఁడు సాధ్వీకిఁ జమ్ము లక్ష్యణా. ౬౩౧
- చం. వనముల కేగుదున్ జనని * స్వస్థయనంబు నొనర్చు నాకు, న
నగుఁగొనుమీ ప్రసాదనుముఖం బగుదృష్టిని, బూర్ణమైనచో
జనకునియాజ్ఞ, గ్రమ్మతెడ * సత్యము; పేర్చిని మున్ యయాతి వ
చ్చినగతి వచ్చు వాఁడ, దయ * సేయుము చేయుము తీర్ణసత్కునిన్. ౬౩౨
- ఉ. పోకడ పెట్టి ధర్మమును * భోగములం దడియానఁ జేసి య
స్తోకపునద్యశంబుఁ గడు * దూరము నెట్టంగఁ జాలఁ దల్లిరో!
ప్రాకటభంగిఁ జాడఁ ద్రుటి * భంగుర మాయపు గాన, ధర్మముం
జేసిన కెల్లు హీన మగు * శ్రీలకు నై తమి సేయఁ జాలుదున్. ౬౩౩
- చం. అని యిటు కన్నతల్లిఁ బ్రియ * మారగ నూటడఁ బల్కి యాదటన్
దనహితధర్మపద్ధతులు * దమ్ముని కెన్నియొ తెల్పి దండకా
వని కరుగంగఁ గోరి నర * వల్లభుఁ డంతట భక్తియుక్తుఁ డై
జననికి వే ప్రదక్షిణము * చల్పఁ దలంచి మనంబులోపలన్ ౬౩౪
- చం. కుమిలెడిశోకవహ్నిఁ గడుఁ * గూరిన దైన్యము పేర్చిఁ గింక దే
హము నుడికింప రేఁగి ముఖ * మంతయుఁ గన్నులుగాఁగఁ గ్రుడ్ధస
ర్పమునల రోఁజుచున్ వెఱగు * పాటున నిల్చినకూర్చితమ్మునిన్
సుమతిని లక్ష్యణం గదిసి * నూల్కొను దైర్వ్యము పేర్చి నిట్లనున్. ౬౩౫
- ఉ. మానుము రోషమున్, నగపు * మానుము, పూనుము నిండు దైర్వ్యమున్
మానము దూలె నచ్చె నవ * మాన మటం చెద నెంచఁబోకుమా
మానితసన్నదంబుఁ గను * మా, యభిషేకసమస్తసన్నపుల్
మానుము, పూనుమీ వనస * మర్వము లైనపదార్థముల్ వెనన్, ౬౩౬
- కం. అభిషేకమునొకతై యే, విభవంబునఁ గూర్చు బడియె * విశ్వంబును నా
కభిషేకనిష్ఠ త్రికి నా, విభవంబున మార్చు వయ్య * వివిధార్థంబుల్. ౬౩౭
- మ. చనునో రాముఁడు కానకుం జనఁ డొక * సామిత్రి ప్రేరించినన్
జన నే నంచు నచించునో యనుచుఁ దా * సందేహలోలాత్త యై
యనఘా! తత్తతలాడు కైక మది శం * కాతంకనిర్మ క్తముం
జను నీ కియ్యెడఁ జేయ * సైఃప విచికిత్సం¹ గుండ నాయంబయున్. ౬౩౮

కం.నినుమా యెపు డేనియు నే, మన సెటిగియొ యెఱుంగకైన * మాతల కేనికా
 జనకున కేనియు విప్రియముచు నించుకయైనఁ జేత * మొనయదుజ్ఞప్తిన్. ౬౩౯

కం.సత్యపరాక్రమవర్కుడు, సత్యవచస్కుండు సత్యసంఘుడు జనకుం
 డత్యంతము పరలోకా, ప్రత్యయభీతుండు దిగులు * పాయుత మింకన్. ౬౪౦

ఉ. ఈయభిషేకసంభ్రమము * లిప్పుడు మాసక యుంటినేని పా
 ల్లాయె మదీయసత్య మని * యారట మొందు నృపాలుఁ డెంతయుఁ;
 బాయనిచింతఁ దండ్రి వగఁపాటునఁ గుండఁగ నాదుచిత్త మే
 చాయఁ దపింప కుండెడిని * సంతతముఁ వచియింపు లక్ష్మణా! ౬౪౧

కం.కాన సభిషేకయత్నము, మానించి యిదే యరణ్యఃసూర్యముఁ బట్టం
 గా నేను, గైక రాజ్య, శ్రీ నిలుపుత భరతునందుఁ * జిత్తం బలరన్. ౬౪౨

కం.చీరాజనధారి జటా, భారాన్వితు న స్వరణ్యఃపథసంగతుఁ గ
 న్నారఁ గని కైక తొమ్మునఁ, జేరిచి హస్తంబు నినుర * చెందెడుఁ గాతన్. ౬౪౩

ఆ. ఎవరిబుద్ధిశీఘ్ర * నియ్యది ఘటిల్లు, నిశ్చయింపఁబడియె * నెఱిగ మదిని
 నట్టిమదికి నొప్పు * పుట్టింప నేఁ జాల; నిపుడ ననిక బోదు * నింత నిజము. ౬౪౪

→ శ్రీరాముండు లక్ష్మణునితో మేలుగీళ్లకు దైవము కారిణ మనిచెప్పట. →

కం.నించన కైక ఘటించె నటంచును గినియకుము, రాజ్య * మందుటయు నివ
 ంమట నాచనగమనము, నెంచఁగ దెన్నైకృత, మి * కేలా వనినన్? ౬౪౫

కం.దైవప్రేరిత మగు నీ, భావన గాకున్న శక్యఃపడ నేచ్చ నె యా
 దేవికిఁ గైకకు నన్నుం, గానలె సని యిట్లు మిగులఁ * గాటియపలుపన్. ౬౪౬

ఉ. అంతర మే నెఱుంగ హృదఃసూంతరిసీమను సౌమ్యశీల! యా
 సంతయుఁ డల్లు లొముగురయం, దలకైకకు నాత్మపుత్రుఁ డం
 చెంతయుఁ జ్రేను, నారలన * నెంతయు నొల్లమి లేదు పూర్వ, మి
 ట్లింతయు నేడ పుట్టుటకు * హేతు వి కెయ్యది తెల్పు తముఁడా? ౬౪౭

కం.అంతటిశత్రు నను నే, కాంతము స్రల్లిదము లాడి * కాన కనుచుటల్
 చింతింప వలెతి యగుబల, సంతపువిధిచేష్టగాక * పరులకు నశమే? ౬౪౮

ఉ. పుట్టువుతోడఁ బుట్టె గుణఃపూజ్యత, మంచితలంబునందుఁ దా
 బుట్టెను రాచకూతు రయి * పుష్కలదాసదయానిధాన మై
 ప్బుగఁ గీరి గాంచె, నటువంటిది కైకయి, భర్తృపన్నీధి
 గట్టిడి రీతి దిట్ట యయి * కాలులు నన్నెటు లోవఁ బ్రేలఁగన్? ౬౪౯

కం.కావున నచింత్యమహిమము, దైవం బప్రతిహతంబు * ధర నెవ్వరికే;
 నావనితయందు నాయెడ, దైవంబె వివర్ణయంబుఁ * దమ్ముడ! కూర్చెన్. ౬౫౦

తే. కార్యభూతఫలంబులకంటె వేటు, చోట నించుక యైనను ధాడరాని
దుర్జయంబైన దైవంబుతోడఁ దొడరి, యెవఁడు పోరంగఁ దానుత్సహించుఁజెప్పును.
ఉ. జా నగుసౌఖ్యము న్వగవు ధాంతియుఁ గ్రోధము లాభనష్టముల్
మాననిపుట్టుగిట్టుటలు ధానవకోటు లకారణంబుగా
వేనిఁ దలంచు నవ్వియును ధాశ్రుత మింతకు దైవ మొక్కఁడే
తా నగు మూలకారణము ధాదప్ప దదెంతయు నమ్ము తమ్ముడా. ౨౫౨

కం. కామక్రోధంబులచే, నేమంబుల నఱదఁ గలిపి ధానేటిచెడి శ్రష్టల్
గా మునులు తపను లయ్యెను, సామిశ్రీ! చెడుట దైవచర్యన కాడే. ౨౫౩

౧౧. ఎన్నం డెంచని దెటులో, యున్నట్లుగనుండి యగుట ధాయానినపని వి
చ్చిన్నం బగుటయు నట్లులే, యన్నా! యివి దైవకృతము ధా లగు సత్యముగన్.
కం. ఈనిశ్చితమతిచే నా, లో నేనే కాలగతి విలోకించినచో
మానసమున నభిషేకవిధానము దప్పటకు వగవు ధాదగులదు నాకున్. ౨౫౪

కం. కావున నీవును వగవక, నావిధమును ననుసరించి ధా నలు వగునభిషే
కావశ్యక కార్యంబులఁ, బోవిడువుము; చింత యేమిఁ ధా బూనకు మన్నా. ౨౫౬

కం. మా నగునభిషేకార్థన, మానీతఘటోదకంబు ధా లగుఁ దాపనయో
గ్యానూనవ్రతమజ్జన, మూనిక నొనరింప నెంచి ధా యుండెడినాకున్. ౨౫౭

కం. ఈరాజద్రవ్యం బగు, వారియు నా కేల? కైక ధా వసరదె శంకా
ధారికైతోఁగెద నని; వారక నా తెచ్చునీ రె వ్రతమున కగుతన్. ౨౫౮

చం. వగవకు మన్నలక్షణ! విపర్యయ మందెను లక్షి యంచు; నీ
యగణితరాజ్యభోగము మహావిపినాలయవాస మొక్కరూ
పుగ మదిఁ దోచె, నారసిన ధా భూరివనాంతరవాసమే నుఖం
బగు, నటుగాన నేటికి వ్యధావిలమానసవృత్తి దూపిలన్? ౨౫౯

మత్తకోకిలము. అన్న లక్షణ! ప్రాప్తలక్షికి ధా సంతరాయముఁ గూర్చె నా
పిన్నతల్లి యటంచుఁ గుందకు ధా శ్రీతి దప్పకు, దైవమే
యన్నలంతుక నట్లనిష్టము ధాలాడఁ జేసె ముఖస మై;
సన్నతాత్మక! దైవ మంతకుఁ ధా జాలు నంచు నెఱుంగవే? ౨౬౦

అట్లుఁగఁడు రామునితో దైవముకంటెఁ బొరుషమే శ్రేష్ఠ మని చెప్పుట. ౨౬౧

కం. అనురామునివచనంబుల, వినమితమూర్ఖుండు నగుచు ధా విని విని మదిలోఁ
బెనఁగొనువిషాదముదములకును మధ్యస్థువలె నుండి ధా కొండొకనేవున్. ౨౬౧

సీ. సామిశ్రీ దీర్ఘరోషంబున నిష్కుహాస్యాశీవిషముభంగి ధా నట్టె రోఁజి
కుటిల మై భూకుటిచలులనిటాలత, టంబున నటియింప ధా డంబు మెఱసి

క్రుద్ధసింహాన్యంబుఁగోపున నెమ్మొము, దుర్నిరీక్షంబయి ధోరగిల్ల
హస్తహస్తమునట్లు ధాన్యమునుదా విధూనసంబొనరించి తోరగఁబఱపి
తే. దృష్టి నేలను నిరువంకఁ ద్రిప్పి మెడను, నడ్డమాపులకొనలు నిజాగ్రజాతు
నాన్యమునయందుఁ బ్రసరింపఁనధర మదరఁ, గావిహఱఁగఁ గన్నులుఁకనలి పలుకు.
చం. జనకునిమాట దాఁటఁ గలుఁపం బగు నంచును, రామచంద్రుఁడే

వినఁ డఁట తండ్రిమాట యని వీటిఁడిమూఁకలు ధర్మనేతువు
గొనకొని త్రెంపఁ జూచెడు నొఁగో యనుశంక, సరణ్యభూమికి
గనుకనిఁ బోవఁ జూచెదవు ధాన్యము గా దిది తత్ప్రసక్తికిన్.

౬౬౩

ఉ. ఎంతకుఁ జాల వీవు? తగునే యసమర్థపుడైన మిట్లు నీ
వెంతయుఁ బెద్దఁ జేయఁగ? నిజేప్పితసిద్ధికి నన్యు వేడు, నొ
క్కింతయు మున్ను దా నిలిచి యేమియుఁ జేయదు, దాని నీ నసం
భ్రాంతుఁడ వయ్యఁ బ్రాకృతునిభంగి నిటుల్ గొనియాడ నర్హుడే?

౬౬౪

ఉ. పాపము పాప మం చ నెదు ధాన్యము గల్గునె పాపులైనజా
యాపతు లాడుమాటల నానాదృతి చేసిన? శాశ్వరీతి ల
క్షీపదముం దొలంగి రని చిత్రమునందు నెఱుంగ వయ్యె, ధ
ర్మోపధర్మధర్మకంచుకులు నురివ్వని గల్గెర ధర్మతత్పరా?

౬౬౫

సీ. మచ్చిక బలిమిని నిచ్చకంబులఁ దన, కొడుకునకును కైకఁ పుడమిఁ గోర
జేతనంబు శ్రీరామచంద్రున కొనరింతు, వరములు గోరు మోతరుణి! యనుచు
యక్షియొక్కటి చెప్పి రక్తు నట్టిచ్చట, నాడంబర మొనర్చి యటకుఁ బోయి
మోసంబు చేసె నాఁముధుకండు; గాదేని, యేల గోరదు కైకఁ యిన్ని నాళ్లు
తే. వరములను? భూమిపతి యేలఁపరిహరింపఁ, డయ్యె? డక్కిది, నిజమైన నఖిలజనులు
వినినయది మున్నుగా నెఱవేర్చు నలదె? యామెకోర్కుల కిదియెకో? యర్హునే?

కం. లోకంబులు దేవీపింపఁగ, నీకుట్రల నిన్నుఁ గాక యితరులరాజ్య
శ్రీకలితులఁ జేయఁగ నే, మేకొనఁగా నేర్తునే? ఓమింపుము నన్నున్.

౬౬౬

కం. విసతనుధీస్తమ! నెప్పుడమున నేధర్మచింత మలయుట దైవధం
బును బొందె బుద్ధి మోహంబున నాధర్మమున నేవ పుట్టెను నాకున్.

౬౬౭

కం. ఏకృతికి నైన వలఁటివి, కైకేయీవశతఁ దండ్రి గర్హ్య మధర్మ
బాకాఱులు ప్రేలినచో, జేసొనదే మోహమునను జేడ్చుడ కున్నన్?

౬౬౮

ఉ. మోసపుబుద్ధిచేత వరముల్ పరికల్పిత మైనఁ, బెద్దగా
జేసెడు గాని వాని నిరసింపవు సాధుతపేర్చి, దానికై
గాసిలి దుఃఖ మందెడను గాని యి కేమియు లేద; యిట్టిచో
వాసిఁ దొలంచు ధర్మపథఁవ్రస గర్హ్యము గాదె యేరికిన్?

౬౬౯

- ఆ. తల్లి తండ్రి యనఁగఁ దగనిపేరులు దాల్చి, కామవృత్తులైనఁ కానివారు
పలుకువాని నెల్లఁ బాటింప వచ్చునే, యన్న! మనసునందు నైన నీవు? ౬౨౦
- కం. వారలదుర్గంధ్రము నీ, వారఁగ దైవిక మటంచు నాత్మ దలఁచినన్
దీ రగు నీకుం దదుపేక్షారంభము; నాకు నరుచి యయ్యెన్ దానన్. ౬౨౨
- కం. బలహీను లల్ప తేజాలు, బలవంతము దైవ మనుచుఁ బలికెద రన్నా
బలయుతులు క్షీరి కాములు, కలనైనం దలఁపఁ బోరుఁగా దైవంబున్. ౬౨౩
- కం. పౌరుషబలమున దైవము, దూరంబుగ నెట్లుఘనుఁడు తుద దైవముచేఁ
గారింపఁబడక నిజకార్యారంభముఁ దీర్చికొను సమర్థుం డగుటన్. ౬౨౪
- కం. దైవబలంబే యెక్కుడొ, వాఱిపురుషునిబలంబె పరమో, లోకుల్
దైవపురుషబలభేదం, బోవీరవతంస! చూతు నొప్పుగ నిపుడే. ౬౨౫
- ఉ. దైవముచేతఁ గీడ్చడినఁతావక పట్టమహోత్సవంబు నా
దావరపౌరుషంబున రయంబునఁ దీర్చఁగ, ధారిణీజను
లైవము పౌరుషోద్ధతిని లావణి కూలింఁ జూచి, యాత్మలో
దైవముకంటె పౌరుషమె తద్దయు మేలని యెంచఁ జేసెదన్. ౬౨౬
- ఉ. భూరిమదోత్కటంబు సృణిపొటులఁ జిక్కక ఛిన్నశృంఖలం
బై రయమారఁ జెనుఱుక నట్టి మరలైడినీతి దైవమున్
సారతపోగ్రపౌరుషమె సాయముగాఁగ మరల్తుఁ జూడుమీ
యోరిమి, నామతంబునకు నూఁకొనుమీ, కనుమీ యధాస్థితిన్. ౬౨౭
- శా. అన్నా! నీయభిషేకముం జెడఁగఁజేయన్ లోకపాలాభి యా
సన్నంబై యెదిరించి నిల్చిన జగత్సంఘాతముల్ పూని డీ
కొన్నన్ నేరదు; తండ్రి జెప్పువలెనా పురోరాటవి న్నిన్ను నా
పన్నుం జేయఁగఁ గోరువారి ననుతుం బద్నాలుగేం డ్లుండఁగన్. ౬౨౮
- కం. నీ కభిషేకము సేయక, యాకొడుకున కవనిఁ గూర్చునాజనకున కా
కైకేయి కాశఁ గోయుచు, బ్రాకటముగ వారి నెట్లుఁపఱతునొ కనుమీ. ౬౨౯
- కం. పరిపంథులకును నాభీకరపౌరుష మెట్లు దుఃఖకారణ మగు నా
కరణిని దైవము వారికిఁ బరఁగింపఁగ లేదు సుఖము పద్దదళాక్షా. ౬౩౦
- చం. భరతున కెట్లు వచ్చు మహి? పాలన సేయుచు వేలయేండ్లు నీ
వరిగినఁ గాన కంత భవదాత్మజు లుర్వి వహించువారుగా,
కరయఁ బురాన్మపాచరిత మట్టిద కాదె? జనంబులన్ సుతో
త్కరములఁ నేలఁ జెప్పి మఱి కాసల కేగరె తొల్లి భూపతుల్? ౬౩౧

ఉ. చంచలచిత్తుఁ డానృపతిఁ శాత్రువ మూనిన రాజ్య మెట్లు ని
శ్చంచలవృత్తిఁ గ్రాలు ననిఁ సందియపాటునఁ బూస వేని, నీ
యందితరాజ్య మంతయు మహాంబుధి నాఁగెడివేలభంగి ర
క్షించెద, బాస చేసెద, సశించుతఁ దప్పిన వీరలోకముల్. ౬౮౨

కం. అభిషేకమునకు నియ్యెడ, శుభవిధిగా నియ్యకొనుముఁ చొర నిమ్ము మదిన్
బ్రభువుల నెల్లను నాబలవిభవంబునీ నే నొకండఁ విదళింతుఁ జూచి. ౬౮౩

శా. అన్నా! మధ్యజడండయుగ్గమిది శోభార్థంబు గాదన్న, వి
ల్లనన్ నా కది భూషణ గాద, యసినాఁ నాబంధనార్థంబు గా
దెన్నన్ బాణము తూణి మోత కయి కాఁ దీనాల్గు ద్విట్పుక్రమున్
ఛిన్నాంగంబుగఁజేసి కండలను బ్రచ్ఛేదింపఁగాఁ జు మ్మనిన్. ౬౮౪

కం. ఏవాఁడు నాదుపగతుం, డై వర్తిలు వానియునికిఁ నైన సయింప నే
నావజ్ర నైనఁ ద్రుంచెద, శ్రీవిద్యుచ్ఛలితకాంతశతఖడ్గమునన్. ౬౮౫

తే. ఖడ్గనిష్పేషనిష్పిష్టఁగజనరాశ్వహస్తమూర్ధోరుసంచయఁవ్యాప్తధరణి
దుశ్చరంబయిగహనమైఁతోఁపఁజిత్రగతులమెఱయుచుఁబగతురఁగుతిలపఱుతు.

తే. మామక్షీననిశాతోగ్రమండలాగ్రచటలధారావిదారితఁశాత్రవేధ
మండలంబులు శంపాసమగ్రవారిధరములట్టుల వ్రాలునుఁ ధరములట్లు. ౬౮౬

తే. బద్ధగోధాంగులీత్రాణఁపరిగృహీతఁభూరిచాపుఁడ నై రణఁభూమి నిల్వ
నెనఁడు శూరుండ ననివచ్చియెదుటనిలుచు, గుండెగలవాఁడుధారిణీమండలమున?

కం. ఒక్కనిఁ బెక్కుశరంబులఁ, పెక్కుర నొక్కంటఁ గ్రుచ్చిఁ పీనుఁగు పెంటల్
గ్రక్కునఁ జేయనె పగఱం? జెక్కాడ నె వారివాఙ్మసింధురరథముల్? ౬౮౭

కం. ఇవ్వడ నృపునేలుబడిం, దప్పించి ప్రభుత్వమెల్లఁ దటుకున నీకే
యప్పించెడిఁ గనుఁగొనుమీ, మె పై నె మదస్త్రలనదఁమేయబలంబున్. ౬౮౮

౧. చందనసుందరంబులు, ప్రశస్తతరాంగదరంగభూము, ల
స్పంద వసుప్రదానవిభవంబులు, మిత్రజనావనక్రియా
నందనముల్, సుయోగ్యములుఁ నాభుజదండము లిట్లు సత్పెడిన్
జిందఱవందఱల్ త్వదభిషేకనివారణకర్తశీలురన్. ౬౮౯

౨. పీఠింకనుండ, ధారణి నీ కెట్లు లభించుదానినిం దెలుపుమ, యి
ష్టా కానివాని నిలఁ బ్రాణాకలితుఁడు గాక యుండఁ నలఁచెద సధిపా. ౬౯౦

౩. అని వదియించుతమ్మునయఁనాంత వినిగ్గతబాష్పవారి నొ
య్యనఁ దనకేలఁ బోఁ దుడిచిఁ సాదరభాషలఁ దేర్చి నాయనా!

జనకునిమాట పట్టుటయె † నత్తుభ ముద్ది దొలంగ నేర నే

సనయత దానిఁ దీర్చుటయె † నత్తుత మంచు నెఱుంగు మం చనన్.

౬౯౩

←→ కాసల్య గామునిశ్చయ మెఱింగి పరితపించుట. →

చం.జనకనియోగపాలనమె † చల్పఁగ నిశ్చితచిత్తుఁ డైన పు

త్రునిఁ గని కోసలాత్మభవ † తోయజనేత్ర సుశీల బాష్పవా

రినిచయరుద్ధలోచన యఃపీణసధర్మపథావలంబి రా

మునిముఖపంకజంబు సుతః మోహమునం దిలకించి యి ట్లనున్.

౬౯౪

ఉ. ఎన్నఁడు దుఃఖమం చనఁగ † నెట్టి దోష్టో యెఱుంగండు, ధర్మసం

పన్నుఁడు, నర్వభూతహితః మార్గఁ డెప్పుడు, నాకు నాని కు

త్పన్నుఁడు, విక్రమాఘ్నిఁడు, ప్రధావిభవుం, డెఱులొక్కొ కాసలో

నెన్నుల నొక్కటొక్కటిగ † నేటి భుజించు, భుజించుఁ గట్టముల్.

౬౯౫

కం. ఎవ్వనిభృత్యులు దాసులు, మవ్వముగ భుజింప నిష్ట † మంజులభోజ్యం

బవ్వభుఁడు మూలఫలముల, నెవ్విధి నమలుచును గడుపుఁ నెరగలి నార్చున్.

కం. కరుణాపాత్రుని సుగుణ, భరణుని శ్రీరాము నడవి † పా లేసినయా

ధరణిపుచరితము విన్నను, నరుఁ డెవ్వఁడు నమ్మ వెఱపుఁసం బడకుండున్.

౬౯౬

కం. లోకాభిరామ! రామా! యీకరణిని నిన్ను నడవి † కేగించుటచే

లోకమున దైవ మొక్కం, డే కడుఁ బ్రబలంబు దేనిఁ నేని ఘటించన్.

౬౯౭

సీ. నాయనా! శోకాగ్ని † నాయదరంబున, జనియించి భవదదఃస్పృహసమీర

మున రేఁగి దుఃఖేర్ధఃములచేత వర్ధిల్లి, నశ్రుహుతాహుతి † వ్యాప్తమగుచుఁ

జంతోష్ణఘామసంఘిత మయి నిశ్వస, నాయాససంకలితా భ్యుదయత

నీపు లేకుండుట † నటిహిమాత్యయమున, నెండుపొదరుగుమి † నేర్చు కారు

తే. చిచ్చునా నన్ను నీఱుగాఁ † జేయ కున్న, యి ట్లగుట లేఁగ వెనుకొనుఁ నాపునట్లు

వత్తు ననుఁ దోడికొనిపోమ్ముఁవత్తు! యనుచు, శోకహతయైసతల్లికిఁ సుతుఁడు పలుకు.

←→ భార్యలు భర్తలవిడిచి పోఁగూడ దని రాముఁడు కాసల్యతోఁ జెప్పుట. →

అ. కైక మోసగించె † గాకుత్స్థతిలకుని; నరుగుచున్న వాఁడ † నడవి కేను!

నమ్మ! నీవొకర్తుఁడైన నొద్దను నిల్వ, కున్నఁ దండ్రి యెట్లు † లుండు బ్రదికి? ౭౦౦

కం. పతిని విడనాడుచెలువలు, పతితలె గద యగుదు; రిట్టివర్తనమును నీ

మతివైనఁ దలఁపవచ్చునె? పతి వగు నీడియుఁ దగునె † జననీ! చెప్పుమా? ౭౦౧

కం. ఎందఁక బ్రదుకు జనకుం, డందఁకను నీపు నతని † నర్హపర్యా

స్పందగతిఁ గొలుపుమీ యా, నందమున సనాతనంపుఁ న్నాయం బిది యౌ. ౭౦౨

- కం. ఆవుణ్యశీల శుభచ, ర్యాపరుఁ డానిజతనూజఁ డాడెడిధర్మా
లావష్టుల విని ప్రీతిని, నాపట్టిని జూచి యట్లు యాఁ గాక నుతా. 2౦3
- కం. అని మఱి వగకూరెడినిజ, జననిం గని దుఃఖశాంతి యసంపాదించఁ
జనకనుతావిభుఁ డిట్లను, వినయంబు నయంబు దోచఁ విశదోక్తులతోన్. 2౦౪
- చం. గురుఁడును, భర్త, రాజు, జనశోకుల కెల్ల నధీశుఁడౌ గదా
యరయఁగఁ దండ్రి? యట్టిప్రభు యాజ్ఞఁ జరింపఁగ నాకు నీకును
దరమగుఁ గాదె? నే నిదిగొ యడకలోఁ బదునాల్గువర్షముల్
పరువడిఁ దీర్చి వచ్చి పిదపఁ భవదాజ్ఞ మెలంగుచుండెదన్. 2౦౫
- కం. అనిన విని యశ్రుపూర్ణానన యయి కౌసల్య ముద్దునందను మోహ
మ్మున ననియె శోక గద్గది, కను బలుకులు తడఁబడంగఁ గడుదైన్యమునన్. 2౦౬
- చం. జనకునిమాటఁ బట్టి వనచారివిగా మది నీయకొంటివే
నిని నవతాండ్రమధ్యమున యే నిలువం గల నెట్లు పుత్రకా!
వనముల నాఁడుజంక యన వర్తిలు చుండెద సంతనంబునఁ
జననుతశీల! నీ బడిని యజ్యునఁ దోడ్పొని పొమ్ము నా దయన్. 2౦౭
- తే. తల్లి వగలను బాగులువిధంబుఁ గాంచి, యల్లి మెరియంగ నశ్రువులొలుక నిట్లు
సానునయముగ నను రామచంద్రుఁ డపుడు, కన్నతల్లికి ధర్మంబు కడమ వడక.
- ఉ. జీవము గల్గునంతకును యజ్ఞలకం బలియే ప్రభుండును
దైవము, గాన శాసకుఁడు యధానినాథుఁడె చుమ్ము నీకు నా
కోవరశీల! నీకు నతఁ డుండ ననాథత యెట్లు గల్గెడిన్?
గావునఁ జిత్తశాంతిఁ గను యాతరభావముఁ బొంద నేటికిన్? 2౦౮
- కం. భరతుండును ధర్మాత్ముఁడు, కరుణామతి కీడు పలుకఁ గానం డెవరిన్
గురుభక్తిని భవదుక్త్యను, సరణము మానండు పలుడు యందియపడఁగన్. 2౦౯
- చం. అడవికి నేను బోఁ గడుపునారటపాటున తేఁడు వృద్ధుఁడు
బడుగును గాన దుఃఖపడి య్రాణముఁ గోల్పకు నొక్కొ యంచు నే
జడిసెనఁ, దండ్రికి న్నదికి యంకటపాటాననంగనీక యె
వ్వడువున నప్రమత్త వయి యగ్నితశీల! భజంపు ప్రేముడిన్. 2౧౦
- చం. హితమతిఁ బెద్దవారలకు యెప్పుడు మ్రొక్కక యున్నఁగాని, దే
వతల యజంప మానినను యారిజనేత్రకు భర్తృసేవ స
ద్గతి సమకూర్పుఁ దల్లి! నిరతవ్రత యై సతతోపవాస యై
సతి పతి భక్తిఁ గొల్పియిని యసత్యముగా నిరయంబునం బడున్. 2౧౧

కం. శ్రుతులందును స్పృతులందును, హితగతి క్షీతిఁ బూర్వస్పృష్టఁదృష్టాంతములఁ
నతి పతిహితరత యయి సమృతి నేవించుటయె ధర్మఁమార్గము దల్లి. ౨౧౩

కం. కావింపుము హోమములఁ, భావింపుము దేవతలను ఁ బ్రాహ్మణవూజల్
వావిరి నాకొఱకై యో, దేవీ! గావింప వచ్చు ఁ తెరలనిభక్తిన్. ౨౧౪

ఉ. ఇక్కరణిక్ మదాగమన ఁ మెంతయు వేచి చరింప వచ్చు, పే
రక్కఱ నీమముల్ జరుప ఁ వచ్చు, భుజింపుము నీత మాగతిఁ,
మక్కువఁ బ్రాణనాథు బహుఁమానయుతం బగుసేవ దన్నుమీ,
తక్కుమి చింత సాధుచరితా! హృదయంబున నాయెడఱ మై. ౨౧౫

కం. వనవాసం బే నొనరిచి, చనుదెంచెడియంతదాఁక ఁ జనకుఁడు సుఖ యై
మనెనేనియు నీమదికిఁ, ఘనతరసంతోష మొదవఁ ఁ గల్గును దల్లి. ౨౧౬

→ రామునివనవాసంబునకుఁ గౌసల్య యాయకొనుట. ←

కం. ఈలీలఁ బలుకుతనయుని, నాలోకించుచును గోసలాత్తజ యను నేఁ
జాలను నీమదిఁ ద్రిప్పుఁగఁ, గాలంబు నతిక్రమింపఁగా మనవశమే? ౨౧౭

కం. చని ర మ్మేకాగ్రత నీ, కనయము శుభ మగుతఁ దండ్రి ఁ యన్నిదశల; నీ
పునరాగమనంబును గని, వనటల నేఁ బాయదాన ఁ వారిజనయనా. ౨౧౮

ఆ. జనకుఋణముఁ దీర్చి ఁ నలిపి నీన్రతముఁ గృతార్థుఁడ వయి మరలి ఁ యరుగుదేర
నోమహానుభావ ఁ యొందెద సుఖ మంత,దాఁక నుగ్గఁబట్టుదాన నునుఱు. ౨౧౯

కం. నామాటలు పెడచెవి నిడ, నీమాడ్కిని నీమనంబు ఁ దృఢపఱిచెఁ గదే
యామాయదైవ మకటా, యేమనుజుఁడు దైవచిత్ర ఁ మెఱుంగఁగ నేర్చున్. ౨౨౦

కం. పొవ్చి తనయా! యిప్పుడ, రవ్చి సౌఖ్యముగ మరల ఁ రాజితశుభవా
కృష్ణులఁ దియ్యఁదనమునఁ, సమృతి ననుఁ దేర్చి వన్న ఁ నారామన్నా. ౨౨౧

కం. జలలం దాలిచి నారలు, కటితలమునఁ గట్టి నీవు ఁ గ్రమ్ముఱఁగ వనీ
తటినుండి వేళ యిదె యై, ఘటియిల్లునె? యంతశుభముఁగలదే యనుచున్. ౨౨౨

కం. అడవుల కరుగఁగ నెంచిస, కొడుకునునిశ్చిత మెఱింగి ఁ కోసలనుత దాఁ
గడునాదరమున నిట్లని, తడయక దీవింప నెంచి ఁ తద్దయుఁ గరుణన్. ౨౨౩

→ కౌసల్య శ్రీరాము నాశీర్వాదించుట. ←

ఉ. గాసి లొలంచి మంచియుదఁకంబుల వారిచి సాధ్వీ మంగళా
శాసనముల్ వదించు, నిను ఁ సాధ్యముగా దిఁక నాఁగ నాయనా!
వాసిగఁ బోయి రమ్ము రఘుఁవంశమణి! యిపు డీవు వైళ మా
యాసములేక క్రమ్మఱుము ఁ హాళి జరింపుము సత్రమంబునన్. ౨౨౪

కం. ఏధర్మము నీచేత మహాధైర్యస్థైర్యనియతి • సవితం బయ్యెన్

సాధితశాస్త్రవజన! నిన్నాధర్మమే కాచుఁగాక • యనవరతంబున్.

2౨౫

మత్తకోకిలము. దేవతాయతనంబులన్ రుచిఁ దేఱుచైత్యములందు నీ

చే వరం బగుమ్రొక్కులందుచుఁ • జెన్నుమీఱినయామహా

దేవతల్ ఋషియుక్తులై వనిఁ • ద్రిష్టరం జనుచుండు ని

న్నేవిధంబులఁ గాచుచుందురు • నిర్మలం బగుసత్కృపన్.

2౨౬

కం. ప్రీతుం డై గాధితనూ, జాతుఁడు నీకొనఁగి నట్టిశస్త్రాస్త్రంబుల్

నీతంబుగ నిను సద్గుణ, పూతుని రక్షించుఁ గాక • పుణ్యచరిత్రా!

2౨౭

కం. జనకునిఁ గొలిచిన ఫలముచు, జననీశుశ్రూష ఫలము • సత్యఫలంబున్

వనవాసాయాసము నీ, కొనరక యుండంగఁ బ్రోచుచుండుఁ గుమారా!

2౨౮

చం. సమిధలు, దర్బలున్, జేగతిఁచాలును, నాయకనాళి, వింతలై

కొమ రగుస్థండంబులును • గొండలు, జెట్టులు, గుజ్జుచెల్లు, సీం

హములు, బతంగకోటి, పనఁనాశనమండలముల్, మడుంగులున్,

విమలదయన్ నినున్ సకలఁవేళలఁ బ్రోచుచునుండు నాత్మజా!

2౨౯

ఉ. స్వస్తి ఘటింతు నీకు ఋషి • సాధ్యమరుత్తులు, విశ్వ, లాస్థమై,

స్వస్తి విధాతృధాతలును • స్వస్తి ఘటింతు భగార్యమార్కులున్

స్వస్తి దిశాధినాయకులు • శక్రముఖుల్ ఋతుపక్షమాసముల్

స్వస్తి శ్చూబ్ధఘనములు • స్వస్తి ఘటించుత సన్తాపహర్తముల్.

2౩౦

కం. స్మృతియును ధృతియునుధర్మము, సుతరత్నమ! నిన్నుఁ బ్రోచుఁనుఖదము లగుచున్

సీతకరగురుగుహకమలజ, సుతసస్త్రులు సతంబు • సుఖముల నిడుతన్.

2౩౧

కం. దిక్కులు దిక్పతులును నా, మ్రొక్కుల సంగీకరించి • మునుకొని యెప్పుడున్

దిక్కుగుత నీకుఁ దండ్రీ, దిక్కుఁటి వనవీధులందుఁ • ద్రిష్టులువేళన్.

2౩౨

కం. గిరిసింధువరుణగగనాంతరిక్షవసుధానదులును • దారాగ్రహశ్చ

ర్వరులు దినంబులు సంధ్యలు, గురురక్ష యొనర్చు నడవిఁ • గ్రుమ్మరు నీకున్.

కం ఋశుషట్కము మాససమల్, హితగతిఁ గావలను గలలు • బృందారకులున్

దితినుతులుఁ బ్రోవుతన్ సుత, ధృతమునివేషమునఁ గానఁ • దిరిగడినిన్నన్.

2౩౩

ఆ. సూరకర్షనిరతః, ఘోరపిశాచాది, రాక్షసాళివలన • రూక్షవన్య

మృగచయంబువలనఁ నేభయంబును నీకుఁ, గలుగకుండుఁ గాతఁ • గానసముల.

ఆ. వాసరంబు తేలు • వనమక్షికంబును, నీఁగ పాము పురుగు • నెవ్వ డైన

సోకకుండుఁ గాక • మందరాకార! నీ, వడపులందుఁ దిరుగు • నపుడు పుత్ర.

కం సింగంబులు నెలుంగులు నే, నుంగులుఁ గోఱమ్మగములు నిను న్వనవీధిఁ

శృంగులుఁ జెనకవు; మఱి నీ, చెంగటఁ జేరంగ లేవు * చెన్నఁటిమ్మగముల్.

కం. నరమాంసభోజనంబు లో, నరిచెడిమ్మగసంఘములు నానారతమును నా

పరమప్రార్థనచే నీ, దరిఁ జేరంగ నైన రావు * తనయా! యడవిన్. 23౮

తే. అడవిత్తోవల నీ విట్టు * లరుగుచోట, బహుళసౌఖ్యప్రదంబు లా * బాట లెల్ల;

రహిని ఫలియించునీదుపరాక్రమంబు, నాయనారామ శుభ మగుఁ * బోయిరమ్ము.

ఉ. మాటికి మాటికి శుభము * మానక కూర్చుత మిన్ను, దేవతా

కోటులు, నీదుశాస్త్రపులు * కూరిమి సోమగురుల్, కుజేరుడుఁ,

బాటిగ సూర్యుఁ; డగ్ని యను * వాయువు ధూమము మంత్రపాళి ఘో

రాటవులందు నీరముల * నాడఁగ నీకు శుభం బొసంగుతన్. 2౪౦

తే. నర్వలోకవిభుండును * నర్వసాక్షి, బ్రహ్మభూ తైకభర్తయు * బ్రహ్మములుఁ

దక్కు దేవతలును వసి, తలమునందుఁ, దిరుగునినుఁ బ్రోచుచుందురు * దివ్య తేజ.

తరువోజ.

అనుచువేల్పుల నెల్ల * నాపుణ్యసాధ్యి * యమలమాల్యంబుల * సతులగంధముల

ననుకూపవినతుల * నర్పించి మఱియు * నసఘవిప్రునిచేత * నగ్నుల వేల్చి

తనయునకును శుభ, దం బగురీతి * ధవళమాల్యముల ఘృతంబుల సమిధ

లను దెల్లయావల * లలనలమిన్న, లలితంబుగాఁగఁ జల్పఁగ ఘటియించె. 2౪౨

తే. ఒజ్జలు నిరామయముగ శాస్త్రోక్తసరణి; శాంతికై వేల్చి వెలుపలి, స్థానములను

బలిని గల్పింప మధునధి, పటలి నేత, నక్షతల స్వస్తివాచంబు * లనిరి బుధులు.

తే. ఆద్వితేంద్రుల కెల్లర * కర్వరీతి, దృష్టి వెలయంగ దానంబు * లిచ్చి రాము

మాతసత్కీర్తిపూతప్రేమమున రామ, చంద్రుఁ గనుఁగొని దీపించు, సారమతిని.

✽ ✽ ✽ కాసల్య శ్రీరామునకు మంగళాశాసన మొనర్చి రక్ష గట్టుట. ✽ ✽ ✽

కం. ఏమంగళ మొదవెనా నా, నామరపూజ్యనకు దశశతాక్షునకును సం

గ్రామమున వృత్తుఁ జంపఁగ, నామంగళ మొనరుఁగాక * యన్నా! నీకున్.

కం. ఏమంగళము సువర్ణన, కామాత ఘటించె వినత * యమృతముఁ దేరం

బో మదిఁ బూనినవేళను, నామంగళ మొనరుఁగాక * యన్నా! నీకున్. 2౪౬

కం. ఏమంగళ మదితియు ను, త్రామునకు ఘటించె మును సుధాలబ్ధి సరి

స్తోమము నిగూలింపఁగ, నామంగళ మమరుఁగాక * యన్నా! నీకున్. 2౪౭

కం. వామనుఁ డై మూఁడడుగుల, చే మహిఁ గొలువంగ వృద్ధి * జెందెడు వేళఁ

శ్రీమధుహరి కేమంగళ, మామంగళ మమరుఁగాక * యన్నా! నీకున్. 2౪౮

కం.ఋతుజలధిద్వీపంబులు, శ్రుతులును లోకములు దిశలు * శుభమంగళముల్
నతతము నిను సన్దంగళ, యుతుఁగాఁ గావించుఁగాత * మొప్పుగఁ బుత్రు. ౨౪౯
సీ. అని తనూజునకు శేషాక్షతల్ శిరమునఁ, గదియించి మిగిలినగంధ మలఁది
దృష్టఫలంబు లై * యెసఁగుమూలికల వి, శల్యకరణిని రక్షగను గట్టి
జపియించి మంత్రముల్ * సాధ్వీ దుఃఖత యయ్యుఁ, బరితుష్టవోలె వెల్పులికిఁదోవ
శిరము మూర్ఖాని ప్రేచుఁవరతఁ గాఁగిటఁ గ్రుచ్చి, గద్గదవాణి వాఙ్మూర్తఁ బలుకుఁ
తే. బోయిరా పుత్ర! సిద్ధార్థ * పూతుఁ డవుగ
సౌఖ్యముగ నీవు కార్యముల్ * చక్కఁజేసి
మరలి యాయయోధ్యను రాజమార్గవర్తి
వైననినుఁ గాంతుఁ గాక నాఁయనుఁగుఁగుజ్జి. ౨౫౦

కం.సప్తంబులుగా దుఃఖము, లిష్టాప్తికి నలర మో మఃహీనముగ వసి
కష్ట మతి వచ్చునిన్ను, స్పృష్టనుతా! యదయదిందుఁనింబలెఁ గాంతున్. ౨౫౧
మ. వనవాసంబుఁ దరించి, యాయవనిపఁవ్యాహరముం దీర్చి, వ
చ్చి నమద్వేషణ! భద్రవీరమున నాఁసీనుండ నై యుండ ని
గనుదుం గాత; వధూయుతుండవయి నాఁకాంక్షించునర్థంబులున్
ఘనసంవర్ధిత మాచరింపు చిరముం * గల్యాణయుక్తుండ నై. ౨౫౨

కం.నాయర్పించెడిసురమును, లాయీశుఁడు భూతములు మఃహాసురఫణులున్
నీయేగెడువనముల న, త్యాగతత్కృపఁ బ్రోచుచుండు * రన్నా నిన్నున్. ౨౫౩

మ. అని యశ్రుప్రతిపూర్ణనేత్ర యయి తా * నాశాసనంబుల్ సమా
పనముం జేసి యథావిధిన్ సుతునిసౌభాగ్యార్థ మై ప్రేమముం
దనరన్ మంత్రితరక్షఁ గట్టి తనయుం * దర్శనమాశ్లేషణం
బున సాధ్వీమణి దేబుఁ బ్రీతుఁ డయి రాఘంబుం డుత్తమశ్రద్ధ మై ౨౫౪

కం.జననికి వలగొని పదముల, వినయంబున వ్రాలి వెండి * వెండియు సీతా
వనజాక్షీనిలయమునకుఁ, జన నెంచె మహాయశుండు * స్వశ్రీ వెలుగన్. ౨౫౫

→ శ్రీరాముఁడు సీతను జూడఁ బోవుట. ←

తే. తల్లి దీవింప వలగొని * తరలి యచటఁ, దనదుకల్యాణగుణములఁ పెనుపుఁ జేసి
భృశసమాకృష్టచిత్తులై * యెల్లజనులు, దన్ను వీక్షింపఁజనియె సీతను గనంగ.
ఉ. అక్కడ భూమిపుత్రి యొకఁ * డైన నెఱుంగమి నీయుదంతమున్,
మ్రొక్కుచు యావరాభ్యవదఁమున్ వహియించుత భర్త యంచుఁ, బె
న్నక్కువ దైవపూజల సఁమంజసరీరిని దాన తీర్చి, జో
కెక్కి కృతజ్ఞ గంధతతు * లెల్లను గూరిచి భర్తృపూజ కై ౨౫౬

కం. నృపనీతిదుషి యగునా, విపులాయతచారునేత్రః శ్వేతచ్ఛత్రా

దిపరివృతుం డగునాథుం, డెపు డెప్పుడు వచ్చు ననుచుఁ జూడన్. ౨౫౮
ఉ. చారువిభూషితంబు ఘనఃసమృద్ధహృద్వజనాకులంబు సావీ

గారముఁ జొచ్చి సిగ్గుపడిఁ జ్రన్న నవాబ్జుఁ డైననాథునా

కారముఁ జూచి మేను వణఁకక సతి దిగ్గన లేవ, శోకదు

ర్వారత సైపలేక రఘుఃపర్యుడు దూపిలె బాహిరంబుగన్. ౨౫౯

చం. వెలవెలఁబాటు నెమ్మెగముఁ జేదజలార్దిత మైన దేహమున్

బలితపుడుఃఖభారమునుఁ పద్మవిలోచన గాంచి శోకవి

హ్వల యయి ప్రాణనాథ! చెపుమా యిటు లీనమయంబునందు నీ

వెలమిఁ దొఱంగి యుండుటకుఁ హేతు వ దెయ్యది కలె వల్లభా? ౨౬౦

చం. అలగురు దేవతాకము శుభాకరపుష్పము నేడ యంచు వి

పులు వచియించి, రేమిటికిఁ బొల్పటి తీగతి దుర్గసుండ నై?

లలితవిశాలమున్ శతశఃలాకము పుష్కరఘనతుల్య మా

వెలినునుగొఱునీడఁ బృథివీవర! యేటికి రావు చెప్పుమా? ౨౬౧

సీ. చంద్రహాసప్రకాశంబు లాచామరల్, వినర రేల ముఖారవిందమునను?

వాగ్గులు వండులుఁ పరమనస్తుదమునఁ, బొగడ నేటికి రారుఁ పుణ్యశీల?

సూతమాగధు లేలఁ శుభమంగళంబుల, నీవెంట రా రైరిఁ నీరజాక్ష?

వేదపారగు లైనవిప్రులు నభిషిక్తశిరమున నుంచరేఁ పెరుగుఁదేనె?

తే. మంత్రు లేటికి నీతోడఁ మలయ? రేల, పారజానపదుల్ వెంటఁ రా? రదేల

స్వర్ణభూషితనిస్తులఃజవనహయచ, తుష్కయతపుష్కరధము ముందుగను బోదు?

చం. అరుగ దదేల కృష్ణజలఃదాద్రినిభంబు సులక్షణంబు నె

కరిపతి నీదుముంగలను? గాంచనచిత్రము భద్రవీర మో

సురుచిరహాప! మున్నుచనఁ జొప్ప డదేల? యపూర్వవర్ణ మై

యరుసముఁ బాసె మోము చెపుమా యభిషేకమువేళ డాసియున్? ౨౬౩

➡ శ్రీరాముడు సీతతోఁ దా నరణ్యమునకుఁ బోవువార్తఁ దెలుపుట. ➡

కం. అని కరణంబుగ విలపించినసతిఁ గని రాముఁ డనియెఁ నీతా! నన్నున్

వనములకుఁ బొమ్మటంచును, బనిచిరి చుమి తండ్రిగారుఁ పద్మదళాక్షి. ౨౬౪

కం. గొప్పకులంబునఁ బుట్టితి, పొప్పుగ ధర్మముల నేర్చిఁ లోసతి! ధర్మం

బెప్పుడుఁ దప్పవు జానకి! చెప్పెద విను నిబ్బరముగఁ జెల్లినతెఱఁగుల్. ౨౬౫

చం. జనకుడు సత్యవాదియునుఁ ట్టైతలనాథుఁడు నైనయాజి నా

జననీకఁ కైకకున్ ముచువుఁ సమృతి రెండువరంబు లిచ్చె; నా

వనితయు వాని నాత్మ నిడి * వర్తిల నేఁ డభిషేకయత్నముల్
గసి, యవి ధర్మమార్గమున * త్వేవిభుఁ దీర్చుగఁ గోర జానకీ. ౨౬౬
శా. ఈరే డేఁదులు దండకాటవులలో * నేఁ గ్రువ్వరం బోవ, భూ
భారం బెల్ల వహింపఁగా భరతుఁ, డీభంగి న్వీరంబుల్ గొనెన్;
సారాఠ్యవిహారకేళిఁ జలుపం * జంద్రాస్య! నేఁ బోవుచున్
జేరన్ వచ్చితి నిన్నుఁ జూచుటకు నై * నీతా! సతీరత్నమా! ౨౬౭

→ శ్రీరాముఁడు నీతకు నీతులు చెప్పట. ←

చం. భరతుని మ్రోల న న్బొగడి * పల్కుకు మెన్నఁడు, వృద్ధియుక్తు లా
పురుషులు నైతరురే యితరః పూరుషసంస్తవ, మట్లుగావునన్
భరతుఁడు నీకు మ్రొక్క నిట * వచ్చినవేళల వానితోడ నో
తరుణి! ప్రశంస నేయమి హితం బగు మద్ధుణజాతవర్ణనల్. ౨౬౮
ఉ. లోకము పాడి నీవు పదిలోఁ బదునొక్కటిగాఁగ నుండు, మ
స్తోతరానుకూలతన * త్రోయుట మే లగు నీకుఁ గాలమున్;
గైతమాజు నింక మన * త్వౌపతి పూన్నుట యావరాజ్యమున్
నీకుఁ బ్రసాద్యుఁ డాతఁ డవసీపతియే కద చక్కఁ జూడుమా. ౨౬౯
కం. జనకుని ప్రతిజ్ఞ దీర్చుగఁ, జనియెదఁ గానలకు నిపుడ * స్థైర్యముఁ గొనుమీ;
వనముల నే నుండఁగ నిటఁ, జను నీకు న్రతోపవాససంగతి యనఘా. ౨౭౦
ఉ. ప్రాద్దున లేచి వేల్పులకు * మ్రొక్కి, యథావిధిఁ బూజఁ దీర్చి, యో
ముద్దియ! నాదుతండ్రికిని * మ్రొక్కుము, ధర్మ మొకండ యూతగాఁ
దద్దయు నృద్ధదుఃఖభరతప్తయు నైనమదీయమాత నీ
వాద్దిక భక్తిమైఁ గొలుచుచుండుము, పూజలఁ దన్నుచుండుమీ. ౨౭౧
ఉ. భ్రాతృచరిత్ర! తక్కుగలఁబలు నీకును వంశ్య లెప్పుడన్
మాతలు నాకు నందఱు సమానలు ప్రీతిని సాహృదంబునన్
భ్రాతృలరీతిఁ బుత్రకులభంగిని మిక్కిలి చూడు కైకయీ
జాతుని లక్షణానుజని * సన్తుతి వారలు నాదుప్రాణముల్. ౨౭౨
కం. కులమునకు దేశమునకున్, వల నొప్పుగ రాజు ప్రభువు * భరతుఁడు కానన్
జలజాతీ! యెప్పు డేనియు, వల దప్రియముల్ ఘటింప * వానికిఁ గినుకన్. ౨౭౩
కం. భూపతు లారాధితు లై, భూపుత్రీ! శీలయత్నముల లోకులచే
బ్రాపింతురు సన్తుదముర, గోపింతురు తద్విరుద్ధగుణములఁ గనినన్. ౨౭౪
కం. కడుపునఁ బుట్టినబిడ్డలు, దుడుకున సహితంబు నేయఁ * దొడఁగిర యేనిన్
విడితురు భూపతు; లన్యుల, గడియింతురు కార్యసాధకతఁ గ్రాలినచోన్. ౨౭౫

ఉ. కావున నింద యుండుము సుఖంబుగ, రాజనుతానుకూలన
ద్యావమునన్ స్వధర్మచరితంబును సత్వసరాయణత్వమున్
ద్రోవకు, నొవ్వఁ జేయకుము ధీమత్యులి! యెవ్వరిచిత్తమైన, సం
భావన సేయు నాపలుకుఁ బాపని! నేఁ జనువాఁడఁ గానకున్.

22౬

← సీత శ్రీరామునితో సరణ్యమునకుఁ దాను వచ్చెద నని చెప్పట. →

కం. అణుమధ్య ప్రియార్థయు సద్గుణవతి ప్రియవాదిని సతి ధీగురువిప్రియభా
షణములు దనుఁ బతి పలికినఁ, బ్రణయామర్షమున సీత పలికె విభునిన్.

22౭

కం. ఏ మిది యిటు పల్కెద వో, రామా! యీపేదపలుకు ధీరాజకుమారా!

నీమాటలు విని నంతన, నామాత్రకు నాఁపరానిన వ్రష్టదయించెన్.

22౮

చం. తన తన పుణ్యపాపములు ధీరాజ భుజించుచు నాత్మభాగ్య మా
పనులు ఘటించు చుండెడిని ధీత్రయఁ దల్లియఁ దండ్రి కోడలు
దనయుఁడు; భర్తృభాగ్యమును ధీరాజ భార్య యొక్క పొందుఁ; గా
వున నినుఁ గాన కేగు మనఁ బొమ్మనినట్లులె నన్ను వెంబడిన్.

22౯

కం. జనకుండు కాఁడు, కానిన జనని, యాశ్చ నుతుండు కాఁడు ధీసకియలు గా రిం
దును నందు నెల్లకాలము, ఘనవేణికి భర్త యొక్కఁడఁ గతి ప్రాణేశా.

2౩౦

ఉ. కానల కేగె దేనియును ధీరాంతుండ! నీకును మున్నువోవు చేఁ
గాననమార్గసీమఁ గుశకంటకముల్ దొలఁగించి మార్దనం
బూనఁగఁ జేయు చుండెదను, ధీనొడ్డులు ద్రాసఁగఁ దక్కునిమున్
మానినరీతి నాపయిని ధీరానుము రోసము నీనుఁ బ్రీతి మై

2౩౧

ఉ. మానసనాథ్య! వీరవర! ధీరానుము బాలిక నొంటిదాని నేఁ
గానకుఁ దోడుకొం చరుగఁగా నెటు లొ ననుసందియంబు, న
న్నానక తోడుకొం చరుగుమా, నినుఁ బాసియు జీవయ్యక నై
యె నిట నుండునంతయఘ ధీమతి యొనర్చును గాదె వల్లభా.

2౩౨

చం. అతులితసాధవీకులను ధీహాయిగఁ గ్రున్నరుకంటె, దేవతా
తతులవిమానసీమల సదా విహరించుటకంటె, వ్యోనుప
ద్ధతులఁ జరించుకంటెను, వెతల్ పడు చున్నను సేయనస్థలక
సలికిని భర్తృపాదపరిచర్యయొ యున్నను మార్వనస్తమా.

2౩౩

ఉ. అంబయుఁ దండ్రిమున్న వివిధాశ్రయముల్ పతిఁ గొల్చుభంగి స
ర్వంబును నేర్చి, రియ్యెడ సవంబుగ నేర్చెదనద్ది లేదు, నే
నింబుగ వచ్చుదాన, హృదయేశ్వర! మానవవర్జితంబు దు
ర్గంబు పృథాకుభల్లకతరక్షువికీర్ణము నైన కానకున్.

2౩౪

కం. పుట్టినయింటనుబలె నే, నట్టడవుల హాయి నుందు * నాథా; చింతిల్
దొట్టవు నుది ముల్లోకము, లెట్టెనఁ; బతివ్రతంబ * యెంచుచు నుందున్. ౨౫౧

ఉ. ఘమ్మనిపువ్వుఁ దేనియలఁకమ్మనితావులు గ్రమ్ము నాయర
ణ్యమ్ముల దీమ మొప్ప ననయమ్మును దాలిచి బ్రహ్మచర్యము
సమ్మతి నీపదాబ్జభజన మైనరించుచు నిన్నుఁ గూడి నే
నమ్మడకేలిఁ దేలెదను * శౌర్యధనా! యిది సమ్మతింపవే. ౨౫౨

కం. ఏమనుజుల నైన వనీ, భూముల రక్షింపఁ గలవు * పారపడ కింక
నామాటఁ జెప్ప నేటికి, నోమానద! పూర్ణకరుణ * యుంపుము నాపై. ౨౫౩

ఉ. పందియ మింత లేదు, నృపఁచంద్రమ! వచ్చెద నీదు వెంట, నా
డెందమునిశ్చయం, బిది కడింది సుమీ మరలింప నీకు, నీ
కెందును గవ్వ మీయను, బఁతీ! ఫలమూలము లారగించి లోఁ
గుండక నిన్నుఁ గూడి మదిఁ * గూర్చెద మోదము, నన్ను నమ్ముమీ. ౨౫౪

ఉ. శోరెడఁ బ్రాణనాథ! నినుఁ * గూడి చరింప వనీధునీర్పురీ
తీరగుహకుటీరముల * ధీరజనాగ్రణి! జల్లు లాడఁగాఁ
గోరెద హంససారసనిఁకూజిత రాజిత పద్మినీధృతా
సారములఁ మనోజ్ఞరుచిఁసారములఁ మనసార నేటులన్. ౨౫౫

చం. అలరుచు నీదుసంగతి శతాయుతవర్షము లైనఁ గానలో
నలజడి లేక యుండెదను * నాకమ యైనను నాకు మోదముఁ
గొలుపదు నిశ్చయంబు నినుఁ * గూడఁగఁ గల్గక యున్నఁ, గావునఁ
బలిముఖసింహావారణవిభాసము కానకు వెంట వచ్చెదన్. ౨౫౬

చం జనకగృహంబుచందమున * సౌఖ్యముగా నివసించు, నీకు నొ
య్యనఁ బరిచర్య నేయుదు, నననస్యమనస్క, దృఢానురక్తచి
త్తను, నను వీడితేని మెయి * దాల్చు నిజంబుగఁ, దోడుకొంచుఁ బొ
మ్మనఘ! ఘటింపు కోర్కె నినుఁనంతటివానికి నిద్దిభారమే? ౨౫౭

→ శ్రీరాముఁడు సీత కరణ్యమందలి కష్టంబులఁ జెప్పట. ←

కం. అనుచు వచించినసీతను, గని ధర్మరతుండు మదిని * కైసొనఁ డయ్యెన్
వనితను గొనిచన; ముతీయును, వనజాక్షికి నిట్లు లనియె * వనదుఃఖములన్. ౨౫౮

కం. వనవాసశ్రేణింబుల, ఘనుఁ డాలోచించి బాష్పకలితేక్షణఁ దాఁ
జనవున నాశ్వాసించుచు, వనవాసోద్యమము మాన * వనితకు ననియెన్. ౨౫౯

ఉ. పుట్టితి గొప్పవంశమునఁ * బూని చరించెదు ధర్మనిష్ఠ, లోఁ
దట్టిన దెల్లఁ ద్రోవగ యధానుఖస్మత్రిఁ జరింపఁబోకుమీ,

నట్టుగ నిండ యుండుము; శుభం బగు ధర్మము నాచరింపు, మే

నట్టు వచింతు నప్పగిది * నీ వొనరించుట కార్య మా జామీ.

౨౯౪

కం.అడవులకుఁ జనఁగఁ గోరికి, విడువుము; బహుదుఃఖకరము * విపినం; బే నీ

యెడఁ బ్రేమకలిమిఁ జెప్పెదఁ, బడఁటి! నుఖ మన నెఱుంగ * వనవానమునన్.

కం.విను మబలా! కాంతారము, ఘనతరదుఃఖముల కునికి * గావునఁ జామ్మ

వన మని చెప్పం బడియెడి, వనమున సౌఖ్యంబు గలదె * వనరుహనయనా! ౨౯౬

కం.మానితచరిత్ర! శైలగు, హానివనద్యూరికరభాహరిరవము ఝరీ

ధావనము కర్ణకఠోరమ్ము, కాన నరణ్యంబు దుఃఖకరము లతాంగీ!

౨౯౭

కం.మానవవర్జితతలకే, భీనిశ్చలనిరతమదమలీమనమ్ముగనం

తానము పయిఁ బఱ తెంచును, గాన నరణ్యంబు దుఃఖకరము లతాంగీ! ౨౯౮

కం.మానిని! పంక యుతంబు మ, హానక్రవిభీషణము మదానేకపనం

స్థానము సరిద్వితానము, కాన నరణ్యంబు దుఃఖకరము లతాంగీ!

౨౯౯

కం.ఓనవలా! కంటకశాఖానిచితము తామ్రచూడఁఖరరణితము ని

ష్ఠానీయము దుర్గము వని, కాన నరణ్యంబు దుఃఖకరము లతాంగీ!

౩౦౦

కం.తానుగఁ బడునాకులగుమి, పైనగచాల్చె న్నొ పగలు * పడి నరుడు నిక

మేను పడవైవ వలయును, గాన నరణ్యంబు దుఃఖకరము లతాంగీ!

౩౦౧

కం.తానుగ రాలినఫలసం, తానమ్మును రాత్రులకాదిసమ్ముల నియతి

దాను దిని ముదముఁ గొనఁ దగుఁ, గాన నరణ్యంబు దుఃఖకరము లతాంగీ!

చం.జడలు ధరింపఁగావలయు * జానకి! నారలచీర లెప్పుడు

విడువక కట్టఁగా వలయు * వెండియు నోపినయంత పస్తులం

దడజడి పొందఁగా వలయు * నాగత మానతిధివ్రజంబు నె

ప్పుడుఁ బరిచర్యఁ దన్న, విధిపూర్వకదైవతపూజ, లో ప్పగున్.

౩౦౩

కం.మానవతి! మూఁడుప్రౌద్ధుల, దైనందినమును మునుంగఁ * దగు; నేమముల

బూసఁగ వలయును గావునఁ, గాననవానంబు దుఃఖకరము లతాంగీ!

౩౦౪

కం.మానితవిధియక్తంబుగఁ, దానుగఁ బూవుల గడించి * తగ వేదిని శ్ర

ద్ధానతి బలి కిడ వలయుం, గాన నరణ్యంబు దుఃఖకరము లతాంగీ!

౩౦౫

కం.ఏనాఁటికి నేమాత్రం, బోనలినాఁ! లభించు * నుదరము నింప

దా నంత తృప్తి గొనఁ దగుఁ, గాన నరణ్యంబు దుఃఖకరము లతాంగీ!

౩౦౬

కం.మాననియాఁకలి హోరని, మాననిగాలియును నిరులు * మా వెఱపు సదా

మానక యుండెడిఁ గానల, గాన నరణ్యంబు దుఃఖకరము లతాంగీ!

౩౦౭

కం.నానాచూపంబులు గల,నానాగిరిఫణులు పూనినాదముల నర

ణ్యానుల నిచ్చగఁ దిరుగును, గాన నరణ్యంబు దుఃఖఃకరము లతాంగీ! ౮౦౮
కం.చాన! నదీవక్రంబు ల,హీనఘనీనీలయశణులు * నెపు డడ్డం బై

కానఁబడు మార్గములలోఁ, గాన నరణ్యంబు దుఃఖఃకరము లతాంగీ! ౮౦౯
కం.జానకి! యీఁగలు దోమలు, గానఁగ భయ మిచ్చున్పుష్పికంబులు పురువుల్

మే నెల్ల ముసీరి కఱచును, గాన నరణ్యంబు దుఃఖఃకరము లతాంగీ! ౮౧౦
కం.ఓనెలఁత! ముంక్లచెట్టు ల,నూనం బగు దగ్ధ తెల్లు * నొగి ప్రేతెడి శా

ఖానికరము కొన లాడెడిఁ, గాన నరణ్యంబు దుఃఖఃకరము లతాంగీ! ౮౧౧
కం.కాననవాసుల కెందును, నానాతను కష్టములు సఃనంతస్వధలుఁ

మానసభీతియుఁ బాయును, గాన నరణ్యంబు దుఃఖఃకరము లతాంగీ! ౮౧౨
కం.మానసము శ్రోధలోభ,స్థానముఁ జలుపంగ రాదు * తప మురు వగు, నె

ద్దానికి భయపడఁ జెల్లదు; కాన నరణ్యంబు దుఃఖఃకరము లతాంగీ! ౮౧౩
ఆ. వలన దుడుగు మబు * పనవాసగమనంబు, పడఁగఁ జాల నచటిఁయిడుమ లెల్ల;
నింతవట్టు చూడ * నెన్ని యోదోషముల్, గాన నచ్చేఁ గాడె * కాన ననీన.

← సీత రామునితోఁ దా నడవికి నచ్చుటకుఁ గారణములు చెప్పుట. →

ఉ. రాముఁడు దన్నుఁ దోడ్కొని యశ్రణ్యతలంబున కేగ నిష్టముఁ

లేమి నెఱింగి శోకమున * లేను ప్రసక్తతాశ్రుధార నై

యోమహనీయ లేచ! భసఁదుర్వనాంతరవాసదుఃఖము

ల్నామదిఁ దోఁచె నమ్ముము గుఁణములె నీ దగుప్రీతిపెంపునన్. ౮౧౪

కం.మృగశరభసింహవారిణ,ఖగనృసురిము లెప్పు డేని * కాననిచూపుఁ

దగ నినుఁ గని మార్గ మై, బెగడునఁ బరు వెల్లు; వెఱచఁవే భయ మైనన్.

కం.గురుజనులయాజ్ఞ చొప్పునఁ, గరుణాశక్తి! వచ్చు లొండె * గానకు నీతోఁ

బారి నెడఁబాసిన నిష్పాప, మరఁజించుట యొండె నొండుమార్గము గలదే. ౮౧౫

కం.నీకడ నే నుండఁగ నున్నోకా! కన్నెత్తి లేఱిచూడం గలఁ దా

నాకేతుఁడైననాదెన? నాకింతయుఁ దెలియదాఁయెనా జితవైరి! ౮౧౬

కం.పతియెడఁబాసిననాధ్వయు, ఖీలి బ్రదుకం జాల దనుచుఁ * జెప్పరె మీరే

మతి నాకుఁ బూర్వ? మిపు డా,హితగతికిని నన్యధాత్వ * మేగతిఁ గలిగెన్? ౮౧౭

ఉ. ఇంతియకాక నే జనకునింబ వసించినయప్పు ప్రాజ్ఞ నీ

ద్ధాంతులు చెప్పు వింటి, గహ * నాంతరవాసము గల్గు నా కటం

చంతటిలక్షణజ్ఞులును * నాడిరి మున్న భవిష్యదగ్ధ, మ

ల్లంతయుఁ దప్పు నెట్లు? పృథులూ మహనీయులయూఁడువాకృముల్? ౮౧౮

కం.సాముద్రికశాస్త్రజ్ఞులు, రామా! నే వసులఁ గ్రుమ్మరం జనుదు ననం
 గా మది నువ్విఘ్నలూరుదు, నామెయి నే నెన్నఁజొక్కొ • యరుగుదు ననుచున్.
 శా.వారల్ చెప్పినయట్లు కల్గె గహనావాసంబు, నే బ్రాహ్మణా
 జ్ఞాతీలం జరియించు టర్వమై కదా • సత్యంబుగా వారివాన్
 హారం బూనియ వెంట వచ్చెదను, లే • దన్యంబు, కాలం బిదే;
 ధీరా! యోదురు గాక విప్రులు యథా, ర్థభూతసద్భాషణుల్. ౨౨౨

కం.అకృతాత్మలైనవారికి, వికటంబులు గాక బహుళవివేనశ్రమముల్
 వికటంబులె మనబోంట్లకు, నుకరంబులు గాక నిజము • చూడుము వీరా! ౨౨౩

ఉ. పిన్నటనాట నే జననివీట వసింపఁగఁ గన్య నౌచు మున్
 సన్నతశీల యైనయొకసంయమినీమణి భావి¹ బల్కె నీ
 చిన్నది భర్తతోడఁ దమిసేయు సరిణ్యనివాసలీలకున్
 బన్నుగఁ దోడికొం చరుగు • భర్తయు నం చని యోహృదీశ్వరా! ౨౨౪

కం.ఇచ్చటనే యుత్సుక నై, సచ్చరితా! నిన్ను నెన్ని • సారులొ యెల్లె
 ట్లిచ్చమెయి వేడ లేదే, మచ్చిక నీతోడ వసుల • మలయఁగ నాథా! ౨౨౫

కం.ఓడక యడవులకును నీ,తోడన చనుడెంచి శౌర్యధుర్యా! నీకున్
 వీడక సేవలు సేయఁగ, వేడుక పడియెడి మనంబు • వినవే మనవిన్. ౨౨౬

కం.శుద్ధచరిత్రా! కరుణా,బద్ధుని నిను భర్తఁ గొలిచి • పావని నగుదున్
 సిద్ధము వేయేటికి నా,బుద్ధిని దైవంబు నాదుపురుషుండ చుమ్మి. ౨౨౭

కం.ఈలోకము మా పేటికి, నాలోకమునందు నైన • ననఘాత్తక! నీ
 తో లీలాగతి నుండుట,యే లాభము నెల్లశుభ మిం • కేలా మాటల్. ౨౨౮

కం.సతి జనకునిచే ధారా,యతముగ నెవ్వనికి దత్త • యోగ్యచరిత యా
 సతి కాపతి పరమున నగు; శ్రుతు లిట్లని మొఱలు వెట్టు • నుమతీ వినవే. ౨౨౯

శా.ఈలా గుండఁ బ్రమాణవధతులు నీ,యిల్లాలి, నదృష్ట, స
 చ్చీలాత్మం, బలిదేవతన్, వినయసుశ్రీయుక్త, నీభక్త, జం
 తాలోలన్, పరసౌఖ్యదుఃఖములఁ దుల్యన్, నాదుప్రాణేశ! నీ
 వేలా తోడ్కొనిపోవ నొల్లవు? హితంబే యిద్ది నీబోటికిన్? ౨౩౦

తే. రామ! నన్నిందు దుఃఖవాఃరాశిఁ ద్రోచి, కానలకు నీవ పోవఁగఁ • గడఁగ దేని
 యగ్నిచేనైన విషముల • నైన నీళ్ల,నైన మేను త్యజంతు సత్యంబు నుమ్ము, ౨౩౧

కం.ఇంతయుఁ దాఁ జెప్పినఁ దన, కాంతారనివాస మతఁడు • కాదన నీతా
 కాంత కనునీటఁ దోఁగిన, సంతాపముఁ బాపె రామచంద్రుడు కూర్చిన్. ౨౩౨

¹ భావి = జరుగఁజోవునది.

←→ సీత శ్రీరాము నిష్ఠురంబు లామట. ←→

ఉ. ఊటవఁ దన్నుఁ బల్కుపురుషోత్తముఁ గన్గొని వెండి సీత దాఁ
గాటదవని జరించుమతి • గల్గుట యిట్లు నెందునెయ్యపుం
గోఁడముల్ మనంబు వెఱఁ • గొట్టుకొనం బరికంపమానయై
మీఱినకింకచే బతి సమేయపరాక్రము నట్టె చూచుచున్.

౮౩౩

తే. నాదుజనకుండు మిథిలాధిపాసుఁ డిప్పు
డిది వినంగ వైదేహుఁ డేమెంచు నిన్ను
రామ! జామాత పురుషపిగ్రహముఁ గొన్న
శ్రీ యటంచును దలఁపఁడే • చిత్తమునను.

౮౩౪

తే. అధిప! ఖరకరుఁ డగునర్కఃసండుఁబోలె, బరమతేజంబు శ్రీరామభద్రునందు
లేద యని పల్కఁజ్ఞానంబులేని లోకమనృత మది యెట్లునైరింతు • నక్కటకట.

ఉ. ఏమిటికై విషాదము నఁపించితి వీగత? భీతికారణం

బేమి ఘటిల్లె నీకు? నను • నేటి కౌన్యపరాయణ సత్వి
శ్రేమ దొంగి పాయ మదిఁ బెట్టి? వొక్కని నిన్నుఁ దక్క నే
నామనమందు నేనియుఁ గనం గులపాంసనివోలె నన్యనిన్.

౮౩౬

కం. నీవశనర్ధిని యగున, న్నోవరినుతశీల! మది సమూహింపుము ముక్
సావిత్రి సత్యవంతున, కేవిధ మావిధ మటంచుఁ బృథ్వీశనుతా!

౮౩౭

కం. నీయిల్లాలను గొనురుం, గ్రాయపునుండరిని సరిని • మఱి నధ్యక్షిత
జాయూజ్యపునిపోలికి, మాయుర యన్యని క్కొంగ • మదిఁ దలఁచెదవే?

౮౩౮

కం ఏరికి హితముం జలుపఁగి, వానించెడు నన్ను నట్టి నారికి నీవే

కూరిమి నశ్యుఁడ నగుచున్, ధీరత! చరియింపుమీ విఁధేయుఁడ వగుచున్.

౮౩౯

మ. నను వెంటం గొనిపోక పోఁ దగదు కాంతారాళికిన్ నీవు, కా

సన మైనం, నవ మైన, స్వని మయి • నా కెల్ల సీతోడిదే
యనఘా! లోకము, బాట నే నలయఁ జున్దూ, నిన్ను వెన్నంటి వ
ట్టురు, నుద్యానవిహారమందునలఁ గూర్చుం శ్రీతి సత్యంతమున్.

౮౪౦

కం. నీ వెంట నేను జనుచో, వావిరి మితకాశములును • బల్లెరుగానుల

భావించు జంకచ్చము, నైసిఁ దూలికలపోల్కి • గిట్టం బేదే?

౮౪౧

కం క్రందుగఁ గాంతారింబులు, యందలినుడిగాలి ఘాళి • యలమి న యేని

డెండంబున వల్లభ! నును, గండంపుంబొల్లభంగి • గ్రహియింతుఁ జమి.

౮౪౨

కం. లేఁబచ్చికపట్టుల నీ, తోఁ బవళింపంగ నుఖము • దొరకొన నేలా

లోఁబుట్టుఁ గంబళంబుల, పైఁ బంజర నాశ? యెక్కుఁవలె తత్సఖముల్? ౮౪౩

కం. ఆకులొ యలములొ పండులొ, నాకుల గొంచెం • గొప్పొసయముగ నీవే

చేకూర్చి చేతులారఁగఁ, బ్రాకటముగ నిడివ నవృత్తపాపము నమఁపూ. ౮౪౪

చం. తలఁపను దల్లినిం, దలఁపఁ • దండ్రీ, స్వరింపను దోడఁబుట్టులఁ;

దలఁపను నిల్లు వాకిలి, యఁగఁగఱుతి నీ వయి నాదిచేతిలో

పలఁ దమి నుంచు కాయలకొ • పండ్లనొ మెక్కిద, నొక్కకప్తమేఁ

గలుగఁగ నీను నీకు, నొకఁకాతియ గల్గదు నష్ట రాఘవా. ౮౪౫

కం. నీతోడ నున్న స్వర్గము, నీతోడు రహింప కున్న • నిరయం బదియే;

నాతలఁ పిది మది నెఱుఁగును, యేతెంచెద మాన్మకుండుఁమీ ప్రాణేశా! ౮౪౬

కం. తగు నని తోడ్కొని పోవక, వగఁ గుండఁగ నన్ను నిచటఁ • బాసెద వేనిఁ

దెగి విషముఁ గ్రోలుధానను, బగతురచేఁ జిక్కి కప్తపద నోవుదునే? ౮౪౭

ఉ. ఒంటిమి నన్ను వీడి చన • నోర్చెన వేని వియోగభాధ నీ

వెంటనె వచ్చుఁ బ్రాణములు • విన్న పరోక్షపుఁజావుకంటె నీ

కంటికిముంద సీచరణఁకంజములుం బడి చచ్చు టుత్తమం

బొంటరమింటరంబు లనుఁ నొప్పనివారిలఁ గొల్పు చుందునే? ౮౪౮

చం. పదియును మూఁడు నొండు నట • న్నుము నొక్కట దుఃఖవాఙ్మో

గొడకొని యుండ నేర్కనె యఁగుంతితిరితిని నొక్క మూర్ఖమేఁ

మది ధృతి నిల్పిఁ జాలఁ గనుఁమాటయింక విను నాథ! నీ చటం

చదవద రాముఁ గట్టుకొని • హా యసుచుం బావించె నార్తదై. ౮౪౯

తే. అరణియదరులు విషుచు న • స్త్రామృగాడీ, కార్పె దీర నిరుద్ధాశ్రుఁకణము లపుడు

విసపుఁగోలలు నాటిస • విహ్వలించు, కణిపోలికఁ బరివచోఁఘాతిములను. ౮౫౦

కం. తమ్ములనీరమువలెఁ గం, దమ్ములలో నుండి జాతెఁ • దద్దయుఁ గన్నీ

రమ్ముదియకును సంతా, సమ్ముధరమ్ముచను గాంతి • స్ఫటికాధం బై. ౮౫౧

తే. అవ్వుహాభాగపూర్ణ చం, ద్రాధ మైస, వదననీరజ మెంతయు • వాడు వాతె

విషువక స్రవించుకన్నీటిఁ వేడుములకు, నీటఁ బాపిన నెత్తమ్మిఁసాటి యగుదు.

← శ్రీరాముడు సీత వనంబునకు వచ్చుట కంగీకరించుట. →

చం. పరవశ యైనయట్లు వెతఁపాటున నేచ్చుచు నున్న జానకిఁ

గర మసురక్తే గ్రుచ్చి తనఁకాఁగిట నూఱడఁ బల్కి, నమ్మికల్

పరఁగఁగఁ జెప్పి, యిట్లు లను • భామిని నీకు వ్యభాకరంబు నై

జరగజిహ్వగ మైన నది • సవృత్త మెట్లగు నాకు నిర్వోగన్?

- ఉ. ఇంచుకయైన నాకు భయం మెందును లేదు స్వయంభునట్లు, లో
చంచలనేత్ర! నీమధనుఁచంద మెఱుంగమిఁ జేసి, కావఁగా
నందితశక్తి గల్గియు నఁనాంతరవీధుల నిన్ను, నేను దో
డ్డొంచుఁ జనంగ నడ్డములు ఁ గొన్ని వచించితి హైపు మాత్తలోన్. ౮౫౪
- కం.నాతో నరణ్యవాసముఁ, బ్రీతిం జేయుటకె నిన్ను ఁ విధి సృష్టించెన్
బాతునా¹ నిను నాత్మజుఁడు, భ్రాతృవలెన్ నీకు నేల ఁ కళవళపడఁగన్. ౮౫౫
- మ. కరినాసారు! మహాత్ము లీకరణి ము ఁ న్నావించి యున్నారు, దాఁ
దరుణిం దోడ్కొని కాన కేగుటయు సద్ధర్మంబు, తద్ధర్మ మా
పరణి నేను జరించువాఁడ, జలజాస్యా! రమ్ము నా వెంట భా
స్కరుని న్వేన్మొనునానువచ్చులగతిఁ ఁ సంతోష మేపారఁగన్. ౮౫౬
- శ్రీరాముఁడు సీతతో నరునకుఁ బితృపూజ యవశ్యకర్తవ్య మని చెప్పట. ౮౫౭
- ఉ. పో నన రాదు నాకుఁ బుత్రుఁబోడి వనాంతరసీమ, కిప్పు డా
మానిని కార్యుచేసినప్రమాణము లీడ్చెడి నన్నుఁ గానకున్
జానకి! తల్లిదండ్రులవఁచ స్థితి నిల్చి చరించు తెంతయున్
మానఁగ రానిధర్మ, మది ఁ మాని మనంగ నహింతు నేగతిన్. ౮౫౮
- కం.స్వాధీన దేవతల బింబాధర! తనతల్లిఁ దంత్రి ఁ నాచార్యవరున్
దా ధిక్కరించి నరుఁ డ, స్వాధీనపుడైన మెట్లుఁచనుఁ బూజింపన్? ౮౫౯
- కం.అమువ్వురఁ గొలిచిన నరుఁ, డామూఁడుజగంబు లైన ఁ నగు సాధింపఁ
వామాయీ! తత్సమానం, జామహితపవిత్ర మొందు ఁ నలవవ దననిన్. ౮౬౦
- కం.దానము మానము సత్య మ, నూననుదక్షిణము జేన్చు ఁ మోజాపకి! యే
మానవున కైనఁ బితృసేవానియతిఫలం బానంగ ఁ వశమే పరమునన్? ౮౬౧
- కం.సురలోకమొ ధాన్యమొ ని, ర్భరసుఖమో ధనమొ సుతులొ ఁ భాగ్యమొ చదువో
గురుశుశ్రూషాబలమునఁ, దరుణీ! దుస్సాధ మగుపదార్థము గలదే. ౮౬౨
- కం.మారాపితృ సుపరాయణు, లై తనరుమహానుభావు ఁ లశ్రమమున గో
పైతామహానురగంధ, ర్వాతతలోకములు గన సమర్థులు చెలియా! ౮౬౩
- కం.నాతంత్రి, సత్యధర్మో, పేతమనన్ముండు చెప్పె ఁ నెది యవి సముపన్
జేతమునఁ దలఁచినాఁడ; న, నాతనధర్మక పథము ఁ నవలా! యిదియే. ౮౬౪
- కం.నీమత మెఱుంగఁ జాలమి, నామెయి నల దంటి; నిశ్చయంబుగను ననీ
భూమి కరుదెంతు నంటివి, శ్యామా! ని న్నెట్లు విడిచి ఁ చన శక్తుండున్. ౮౬౫

కం. అనవద్యగాత్ర! నిన్ను, వసవాసము చేయుకొఱకె ధ్రువ్య సృజించెన్

వసజాతీ! దీనికి నై, వసరెన వేమిటికె రమ్మ ధ్రువనింపు మింకన్. ౧౬౫

ఉ. తెమ్ము మనంబునందు బని ధ్రువ దింక సందియ మూన నీకు లే

శ మ్ముదెమ్ము ధర్మనహాచారిణి నై వెను వెంట, నీడువం

శ మ్మునకు మదన్వయయశంబునకుం గడుయోగ్య మైనశీ

లమ్మును నిశ్చయించితివి ధ్రువ్యమ కా కిది యేమి దోసమే? ౧౬౬

➔ శ్రీరాముడు సీతను దాసము సేయ నియోగించుట. ➔

కా. ఆరంభింపు మరణ్యయాత్రకును యోగ్యంబైన కార్యంబులన్,

దూరభూతపరస్పరంబు నమృతాంధోలోకమున్ నే మదిం

గోరన్, విప్రులకున్ ధనంబు లిడు, భిక్షువ్రాతము నిన్ములా

హారప్రీతముఁ జేయు, సిద్ధపడు జామీన్ యింక జాగేటికిన్. ౧౬౭

తే. బ్రాహ్మణానంతరమున పశువ్రుములు నగలుఁ

బాన్సులును వాహనంబులుఁ బైడిబొమ్ము

వేషవస్తువు లన్నియు ధ్రువ లది నావి

పరమమతి నిన్ము యనుజీవివర్ణములకు. ౧౬౮

కం. అని ప్రీతచిత్తమునఁ ద, స్వనుమతి సేయుటయుఁ బొంగి ధ్రువనీనుత రా

మునిపనిచినయట్టుల నిజ, ధనవర్గము దాస మీయఁ ధ్రువకునఁ బూనన్. ౧౬౯

➔ లక్ష్మణుడు తాను వసమునకు పంపిన పని రాముం బ్రార్థించుట. ➔

ఉ. ఇంతయు నాంకించి మునుపే రఘురామనితోడ వచ్చి త

త్పాంతమునందు నున్న పిసశిష్కుండు లక్ష్మణు ధ్రువ్య సీతకే

యింతటికష్టసాధ్య మంట ధ్రువగతి నన్ను సనుగ్రహించు న

వ్యంత సహించలేక భృశః బాష్పసమాకులిఖాస్యబింబుఁ డై ౧౭౦

ఉ. అన్నపదంబులం బడి మహామతి గట్టిగఁ బట్టుకొందు, నా

యన్నులమిన్న సీతఁ గని ధ్రువమెను బ్రార్థనచేసి ముచ్చుగా,

నన్నకు న్నహావ్రతున ధ్రువచనున్ వససీమ కేగ దే

ని నిన్నుఁ గొల్చి వత్తుఁ గరుణింపుము నావయి దీనపథల! ౧౭౧

ఉ. కేలను విల్లు పూని మృగశీర్ణమహావనిఁ ద్రోవ దీయు చే

లీలగ మున్నువోవ నవలీలఁ జరింపఁగ వచ్చు మీకు, న

త్వానిమృగోత్క రాన్వితఃపహావసముల నెన్ను ధ్రువని య

న్నానిమి మారు గ్రుచ్చురంగ ధ్రువ జామి నే వెను వెంట వచ్చినన్. ౧౭౨

తే. నేవలోకాశ్రమణమైన * దేవ యల్ల, నిర్జ్వరత్వంబ యైనను * నిఖలలోక
ములయు నైశ్వర్యమైనను * వలచునాఁడఁ, గాను నీలేని చోట మహానుభావ. ౮౨౩
కం. సౌమిత్రి యిట్లు పలికిన, రాముఁడు వదిలించి పెక్కు * ప్రత్యూహాక్షుల్
సామంబున సూరార్చినఁ, దా మరల సుమిత్రపట్టి * దగ నిట్లనియెన్. ౮౨౪
కం. అంగీకరించి¹ మున్నీ, భంగిని వారించె దిపుడు * ప్రతిపే.ధము నే
యం గత మెది చెప్పము? నా, సంగతి వీడదవు దీన * సందియ మయ్యెన్. ౮౨౫

→ శ్రీరాముఁడు లక్ష్మణుని సయోధ్యయం దుండు మని చెప్పట. ←

ఉ. చేతులు మోడ్చి మున్నచన * సిద్ధుఁడునై తను వేడుచున్న వి
ఖ్యాతచరిత్రు లక్ష్మణునిఁ * గాంచి వదించును రామచంద్రుఁడన్
భ్రాతృ, ప్రాణతుల్యుఁడవు * వశ్యుఁడవు, వరధర్మశాలివి,
బూతగుణుఁడవు, సఖుఁడవు, బలశాలివి, నీవు నెయ్యుఁడన్. ౮౨౬

చం. వసులకు నీవు నాబడిని * వచ్చెద వేనియు నెవ్వరయ్య నా
జననిని నీదుతల్లి నిటఁ * జక్క భరించెడివారు? భూమికి
ఘనతర వృష్టియట్లులు సుఖం బొడఁగూర్చెడియట్టి నాథుఁ డా
జనకుఁడు కామపాశచయఃపంపరిబ్ధుఁడు నీ వెఱుంగవే. ౮౨౭

ఉ. మే లొనరింపఁబోవదు సుమీ సవతాండ్రకు దుష్టుహవ్యభా
లోలల కామ కైక యిల * లోఁగొనుటన్, భరితుండు తల్లి పె
న్దాలనఁ జేసి వారల మఃసంబున నైన స్థరింపఁబోఁడు, తం
త్రీ! లలి నీవయైన నిట * నిల్వము వారలకుండు మాన్వగన్. ౮౨౮

కం. సౌమిత్రి! స్వయముగనో, భూమిధవానుగ్రహంబుఁబోడిమినో యిటన్
నామాతను భరియింపుము, నామాటనుబట్టి నిలుము * నయమతి వగుచున్. ౮౨౯

ఉ. నాదువియోగపాటున వఃనారిలుతల్లికి నీవు నిల్విన
నోదము గల్లు, నాయెడ సమస్తమ మహాభవదీయభక్తి నిం
పాదిగఁ దోఁచెడిన్, గురుల * భక్తిభజించిన ధర్మ మూర్తితం
బాదురితంబు వాయు, సనఃఘా¹ యటు సేయుము సన్నతిం బగున్. ౮౩౦

కం. నామాట వినఁగదయ్యా, సౌమిత్రి! రఘుకులాభిచంద్రు మనాకై;
యేమాడ్కి సుఖంతురు చెపు, మా మనమిరువురును లేమి * మనతల్లు లిటన్? ౮౩౧

చం. అని రఘురాముఁ డిట్లు సనఃయంబుగఁ జెప్పినతీవ్రవాక్యముల్
విని విని లక్ష్మణుం డను వివేకధనా! భరితుండు సీదుత
ల్లిని మఱి మత్సవిత్రి నమఃలీమనచిత్తమున స్థరించు, నీ
యనుపమ తేజముం దెలియఁదా? యటు లేటికిఁ జేయు నెన్నఁడేన్. ౮౩౨

మ. ననుబోంట్లా భరియించువారు జననిఁ న్నోసల్య నార్యామణి?
 ననుబోంట్లా భరియించు వేల్కొలఁది నాఁ నాదానపూజాదులకా
 దనసేవం జరియించువారి కతులొఁదార్యంబునం గుర్తి ని
 చెప్పెను గ్రామంబులు వేయి; యేమిఁపని నఁచెన్ వారితో వీరితోన్.

౮౮౩

తే. తనను గౌసల్య భరియించుకొనెడిరీతి
 ననఘ! నాతల్లియు భరించుకొనఁగఁ గలదు
 గ్రామములు పెక్కు లున్నవి ఁ బ్రదుకుకొఱకుఁ
 గాన ననుబోంట్లు రక్షింపఁగలదు దేవ.

౮౮౪

కం. అనుచరునిఁగాఁగ నన్నేల్కొనుమీ వైభవ్య మిందుఁ గొఱలదు నేనుకా
 మనఁగలుగుఁ గృతార్థుడనై, విను నీకుఁ బ్రయోజనంబు వలెనెడి దీనన్.

ఆ. గంపగడ్డపాఱిఁ గైకొని యొక కేల, విల్లు బాణములును వలెయ నొకట
 నీకు ముందు పోయి నెఱిగఁగ మార్గంబుఁ జూపువాఁడ శ్రమముఁ బూవువాఁడ.

ఉ. పండులు గడ్డలుకా నననివాసులు గ్రామముగాఁగ మెక్కువే
 తొండు నెదైనఁ దెచ్చెనను నుర్విజ నీవును గూడియాడుచుకా
 గొండలపేటల న్నిదురఁ గూర్చియ యున్నను మేలుకొన్నఁ గో
 దండధరుండ నై మెలవుఁ దాలిచి సర్వము దీర్చు చుండెదన్.

౮౮౬

←→ లక్ష్మణుఁ డరణ్యమునకు వచ్చుటకు రాముఁడు నమ్మతించుట. →→.

చం. అన విని ప్రీతిచిత్తుఁ డయి యన్న వచించెను లక్ష్మణా! నెనకా
 జని భవదీయమిత్రులకు నర్పముఁ దెల్పుము, మామ యజ్ఞముకా
 జేలి పెడుచోఁ బ్రచేతనుఁ డొసంగ స్వయంబుగ భీమదర్శనం
 బులఁ బెనువిండ్ల రెంటి, రవిఁ బోలుచు హేమపరిష్కృతంబు నై

౮౮౮

కం. వెలిఁగెడి రెండుకటారులములుకులు నెపుదని వెలిఁగిపోవనిపాదులకా
 జెలు పగునభేద్యకవచంబులదోయిని వాని దినముఁ బూజింపంగన్.

౮౮౯

కం. మనగురువులనదనంబున, నునిచితి నవి యెల్ల మనకు నుపయోగపడుకా
 వనసీమలఁ గావునఁ జని, కొనిరచ్చి యిటుకు నీవు గొబ్బున ననుడున్.

౮౯౦

ఉ. అర్యమతేజఁడుం జని హితాఘట కెల్ల నెఱింగఁ జెప్పి యా
 చార్యునివీటి కేగి యలసాధనరాజములకా గ్రహించి వే
 యార్యవిభుండు రామునకు నన్నియుఁ జూపిన సంతసించుచుకా
 గార్యముతీ రెఱిగి యిటు న్రక్కన వచ్చితి వెంచినంతలోన్.

౮౯౧

→ శ్రీరాముఁడు తనపదార్థముల దానము చేయుట. ←

మ. అనుచుఁ మేలు పచించి నాకుఁ గలయఁగ్గాలి స్మినుం గూడి చ
య్యన బ్రాహ్మణ్యశపస్వీకోటులను గుఁరావృరానకాత్తోపడి
వినికాయంబులను నివ్వజేషముగ నీవని చిప్తస్త్వం జేయుదుఁ
జని వాసిష్ఠ సుయజ్ఞఁ దక్కుగలశిష్ట వ్రాతముం బిల్వమీ. ౧౯౨

సీ. అని పల్క శుభము ప్రియం బగునుడిని ను, యజ్ఞానింటికి నేగి యగ్నిగృహము
నందు నాతనిఁ గాంచి యందనంబు లొనర్చి, కడిదికార్యము సల్పఁగడఁగియున్న
రామునియింటికి యారము మిత్రమా, యన సంధ్య వార్చి యాయనఘతోడ
శ్రీరమ్యనుండరఁ శ్రీరామనుందిగం, బును జొచ్చె వచ్చెడిపుణ్యమూర్తి

తే. వేదవిదునకు రాముండు వేదిజాత, తోడ నగ్నికీబోలె నెందునగఁ బోయి పడఁగ.
యంజలి ఘటించి మ్రొక్కి యాయనఘమతికి, నిచ్చె దనవస్తువులను బెంపచ్చు
డి. బంగరుటంగదంబులును యజ్ఞతకుండల హేమసూత్రముల్
రంగగుచేకఁడెంబులును యత్నకీరీటములు నిభూషణు
బంగరుటంగరంబులును యంధురరత్నచయంబు లెల్ల ని

చ్చెర్చి గమలాక్షిప్తరణముఁ చే, నిటు వెండియుఁ బల్కు నాతనిన్. ౧౯౪

కం. హారము సారసనసరి, హారంబును హేమసూత్రసత్తమమును గే
యారంబుల నంగడముల, దారాధిము నీకొసంగు ధరణిజ కొనుమీ. ౧౯౫

కం. తల్పంబులు మణిరచితా, కల్పంబు లొసంగు జనకకన్యక కొను నీ
తల్పముకై వనగమనా, నన్నివినిశ్చయముఁ జేసి నారము విబుధా! ౧౯౬

తే. మేనమామ యొసంగిన మేటిగజము, గొనుముశక్త్రుంబయ్యుంబుఁ గూడనిడుదు
వేయిగజము లటంచు వేదోష్ఠ నీయ, నన్నిగైకొని రామవాక్యంబుఁ బట్టి. ౧౯౭

సీ. శ్రీతి సుయజ్ఞండు విధ్యుక్తరీతిని, రామలక్ష్మణుల ధరాతనూజ
దీవించి యుగ నిజావరజం గని, యాయగ స్త్యజుని గాఢయనుతుని
నర్పించి హైరున యంబువుల్ గూర్చిన, గతి నిష్టు వారికి యగవులు వేలు
వెండియుఁ బైడియుఁ వివిధరత్నములు, గౌసల్యభక్తిమై యాంక్షతోడ

తే. నాశ్రయించినతైత్తిరీయగురువునకు, దన్విగొనుదాఁక యానముల్ దాసిపిండు
పట్టుబుట్టంబుల నొసంగు, పశుకములను, నా వేయింటి రత్నధానాంబరముల

తే. పెద్దకాలంబుగాఁగ నావీటనున్న, సూతునకుఁ జిత్రరఘునకుఁ బ్రీతి యిష్టు
ధనములును వస్త్రతఱులు రత్నములుఁ బాలు, బాలుననియెడునందాఁక సంతసినవ

తే. పలుకపలు మఱి కాలాపవర్గములును, నధ్యయనశీలు రగుట నిరంతరంబు
నన్య మేదియుఁ జేయకఁచులను లగుచు, వాచవిగఁ దినఁ గోరెడువారు మఱియు

తే. గొప్పవారలమెప్పులఁ ♦ గూరినార

లగుట నెనుబదిలోట్టల ♦ నవ్వీ మోయు

రత్నములతోడ నిమ్మ ట్టిరంబు పెరుగు

ఘృతము లభియింప వేయాల ♦ నిమ్మ మఱియు.

౯౦౧

కం. ఇమ్ము కృషిక్ర్మా మగునృప, భన్ముల నిరుసూలు మఱియు ♦ వజ్రాకవేయిగో

తమ్ము లవి మోయు నెద్దులఁ, దమ్ముడ వేవేగ యిచ్చి ♦ తరలింప వయా. ౯౦౨

తే. వటులనంఘంబు కొనల్యభవనమునను, గలుగు నందొక్కరొకరికిఁ ♦ గాంతు దీర

వేయి వెయియాల నీచయ్యవేటు వేటఁ, దల్లి మెచ్చంగవలయు నాదానవిధిని.

తే. తక్కినద్విజాతులకు నెల్లఁ ♦ దగినరీతి, మక్కువ నొనంగుమీ నీవు ♦ తక్కుధన మ

టన్న సొమత్రిరామునిఁ యూర్క రీతి, ధనదునట్టులు సర్వంబు ♦ దాన మిచ్చె. ౯౦౩

ఉ. కన్నుల నీరు జోలుకొనఁ ♦ గాటింపఁబాలున నిల్పియున్న యా

నన్ననిజాచుజవులకుఁ ♦ జాలధనంబులు వేటు వేట తా

మన్నన ముచ్చుగా నొసఁగి ♦ మానుక గేహముఁ దమ్మునిల్లు ము

న్నున్నవిధంబుగా నరయఁచుండుడు మాయిటవచ్చునంతకున్.

౯౦౪

చం. అనుచును వారతో సని ధానాధిపతిం గని విత్త మెల్ల వే

కొని యిటు రమ్మటన్నఁ జని ♦ గొట్టుచు వాఁడను దేర నిచ్చె ని

ర్ధమ లగు బొలవృద్ధులకుఁ ♦ గ్రచ్చట సద్విజవర్త్యకోటికి

జనసుతఁడై శాలి రఘుఁచంద్రుఁడు లక్ష్మీణసంయుతంబుగన్.

౯౦౫

→ త్రిజటుఁడనుబ్రాహ్మణునితమ్ము. ←

ఉ. నాఁగటికట్టు గుర్తలియు ♦ నాఁగలియుం గొని యుంధన్వత్తికి

లోఁగి దిసంబునుక వనములోనఁ జరించుచు లేనడిం గడు

దోఁగి జరాభరంబునను ♦ దూముడు వేవ్వని నాలి బిళ్ళల

ప్రేగుంఁ జ్రోవునేయు నొకపింగళివర్గుడు గొర్గుఁ డెత్తికిన్

౯౦౬

ఉ. దైవవశంబునం బురిం ♦ దారిఁగఁ గల్గుట భర్తఁ జూచి యా

చావని పాట గుర్తలిని ♦ బొటఁగ నైవుము రామచంద్రుని

నావచనంబు చేకొని కనం జనుమీ మముఁ దల్లి ధన్యు

ద్భావనుఁ డెంచు కేనియుఁ గృష్ణుఁ డిటుచేయఁడె యాల మేటికిన్.

౯౦౭

కం. అని బోధించినఁ ద్రిజటుఁడు, తనపుట్టముచింపులెల్ల ♦ దశరథనుతుఁడు

గనకుండ దాఁపఁ జాటుచు, ననువునడిక చనియె రాముఁ నాలయమునకున్. ౯౦౮

కం. కొంచ కెద నంగిరో భృగవ్వంతితతేజఁ డగుత్రిజటుఁ ♦ డరుగఁగ నతని

బంచుకడ్యవఱకు వాఁరించినవాఁ డెఁడు లేడు ♦ శ్రీరామాజ్ఞన్. ౯౦౯

కం.జనపతినుతు దాయఁగఁ జని, యనియెం ద్రిజటుండు రాఘవ! నిఱుపేడన్

గనికరముం జూపుము నే, నని బ్రదికెద నుంఛన్పత్తి * బహుపుత్రకుఁడన్. ౯౦౧

చం.అన దరహాసభాసురముఁఖాంబుజఁ డై రఘురాముఁ డాడు నో

యనఘచరిత్ర! నామొదవులం దొకవేయియుమాత్ర చిక్కె, నీ

వును నొకదండమున్ విసరి * పో విడుమీ, యది యెంతమేర లోఁ

గొను నది యంత నీకడుదుఁ * గొల్పుము నీ భుజశక్తి నావుడున్ ౯౦౨

ఉ. దోపతి యెత్తి చెక్కి, పయిదుప్పటి చక్కబిగించి చుట్టి, యా

పై వల కేల దండమును * బట్టి, పదంబులు ముందువెన్నగాఁ,

జేసను నీలకర్ణిణిని * చెచ్చెరఁ బ్రాణము లెల్లఁ, బొలుండున్

దా విన రొప్ప వీచి న్ననుదంబున గోవులలోన న్నెచివన్ ౯౦౩

కం.సరయూతీరముచందుం, బరిఁగెడివేవేలయ్యాల * బసవసలకడన్

ధరణీసుగకరముక్తము, గురుదండము పడఁగఁ జూచి * గొఱలిగిప్రేమన్ ౯౦౪

ఉ. కాఁగిటఁ జేర్చి యావిబుధఁకాంతుని నాసరియూతిటంబు నై

మ్రేఁగినయాల నెల్లఁ గొని * ప్రేఁడులు! మానివరాశ్రమంబునన్

వీఁగక తోలుఁ డెంచుఁ బృథివీతనయారమఁబుండు పల్కి ని

న్నేఁ గనలేక కోఱకము * లేము పచించితి నన్ను నైఁదవే. ౯౦౫

చం.అలుగకుమీ మహాశక్త! దురిత్యయ మూఢపదీయ తేజముం

డెలియఁగఁ గోరి వేడుకకు * నే నటు పల్కితి, నింకఁ గొంతయే

కలదు ధనంబు, గోరు మది * కాంక్షిత మేని యొసంగువాఁడ, నా

వలుకు నిజంబు నాధనము * బ్రాహ్మణకోటినిమిత్ర మే నుమీ. ౯౦౬

కం.నినుబోఁటి మహాత్ములకున్, ధన మెల్లను నీయఁగా నితాంతయశంబున్

ఘనసంప్రీతియుఁ గలిగెడు, నన నాతిండు తుష్టఁ డగుచు * నావాక్యములన్.

తే.యశము బలమును ప్రీతియు * సతులసుఖము, వృద్ధి యగు నంచు దీవించివిప్రసర్వఁ

దాతితోడను జేకొన్నయూలతోడ, న్వాశ్రమాపనిగిని నేగ * నంత విభుఁడు.

చం.అనుపమసత్యవిప్రమగుఁగార్జునశిష్యము లాప్తకోటికొ

ఘనుఁ డతిగౌరవంబు మునుఁగా మనసారి నొసంగె, విప్రమి

త్రనిచయభృత్యపాలిక వదాన్యచరుండు దరిద్రభైక్ష్యజ్ఞ

వనపరసంచయంబుల కౌవారిగ నిచ్చె యథార్థపూజలన్. ౯౦౭

➡ సీతారామలక్ష్మణులు తండ్రియొద్దకుఁ బోవఁజూచి ప్రజలు దుఃఖించుట. ➡

ఉ. ఈవుల నెల్లవారలను * దృప్తులఁజేసి రిఘూద్వపూల్ ధరి

ప్రేమకన్యతో సరుగుఁడేరఁగఁ డంద్రిని చూడఁ గోరి శో

భా॥నిరళంబులు మలయఃజార్చితముల్ వరసాధనంబులు

గ్రేవల ప్రేలఁ బోవఁగఁ బురిజనముల్ గని దుఃఖతపు లై

౯౨౦

నీ. మిదైల నెత్తగుఃమేడలఁ బ్రాసాద, శిఖరంబు లెక్కి విఃక్షించువారు

నెఱసిసమూఁకలఁయిఱకటంబునఁ జూడఁ, గానమి నగరెక్కి ఁ కాంచువారు

పట్టంగ గొడుగును ఁ బంటొక్కఁడును లేక, నడుచురామునిఁ గని ఁ యడలువారు

కటకటా యెంతటికష్టంబు వచ్చెరా, రామున కని వెతఁ ఁ గ్రాఁగువారు

తే. భవ్యచతురంగబలములుఁపటిమమెఱయ, వెంబడినిరాఁగ వేంచేయుఁవిభుఁడునేడు

కాలినడకను దమ్ముండు ఁ నాలు దోడు, రాఁగఁ జనియెడిఁగా యని ఁ వేఁగువారు.

కం. శ్రీరుచి మరగియుఁ గోర్కులు, కోరెడువారిలకు ముదముఁ ఁ గూర్చెడువాఁడై

నేరండు ధర్మగౌరవ, కారణమునఁ దండ్రిమాటఁ ఁ గాకుం జేయన్.

౯౨౨

కం. ఆకాశచరులకే నా, లోకింపఁగ రాదు మున్ను ఁ లోలాంబక నీ

రాకన్నె నీత నిపు డ, స్థాకం బగు తేరువుమూఁక ఁ చూడం గలిగెన్.

౯౨౩

కం. హరిచందనసేవిని యగు, పరిమోజ్జ్వలితాంగరాగఁపాత్రను గనుచు

బురజసములు కనునీటిం, బొరిఁబొరిఁ దొరఁగించి రుక్మఁముగ శీతముగన్.

౯౨౪

↔ పాదులు కైకేయీదళరథుల నిందించుట. ↔

కం. దయ్యంబు సోకి దళరథు, నియ్యనువునఁ బలుకు నిప్పు ఁ డిది నీక్కం పా

నెయ్యిచ్చనైనం బతి తన, నెయ్యపునుతు నడవి కనుచుఁనే దుర్నితన్.

౯౨౫

కం. కొడుకు గుణహీనుఁడైనను, వెడలఁగ నడువంగఁ జగున? ఁ విశ్వములను మే

ల్నడపడి గెల్చినఘనుఁ డగు, బుడసెని నోలు పాయనట్టిపురుషుఁడు గలఁడే

౯౨౬

చం. బగులకు నొప్పి నీయమి, యఁబుట్టెను పకాదను, శాస్త్రు చింతనా

పరతయు, నత్సృభావమును, ఁ బాయనియింద్రియనిగ్రహంబు, ని

గృరతరినిశ్చేశాంతి, రఘుఁరాముని పెట్టెనసామ్మ లాఱు, నీ

పుగువచయోత్తమున్ సుగుణఁభూషణుఁ గోల్పడువారు నుందు రే.

౯౨౭

కం. నీరమున బ్రదుకుజీవులు, నీ రిగిరినగ్నిష్ఠమునను ఁ నెఱిచెడుమాడ్కిన్

శ్రీరాముఁ డిట్టిధన్యుఁడు, దూరంబుగఁ జనఁగఁ బూన ఁ దూపెలె జనముల్.

కం. జగదీశ్వరుఁ డగురాముఁడు, వగ పొందిన జగము లెల్ల ఁ వగ చెందుఁ గదా

తగ వేరు హాఁ జెందిన, నగములఁ బూవులును బండ్లు ఁ నాశము గావే.

౯౨౮

కం. వరధర్మసారుఁ డతిదు, ర్భరతేజఁడు వేరితండు ఁ ప్రజలకు; నితరుల్

శరు లాకులు పుష్పంబులు, గురుశాఖలు పండ్లు గారె ఁ గుఱుతుగఁజూడన్.

౯౨౯

ఉ. ఆటఁగ వచ్చునే రఘుకుఁలాగ్రఃశి రామునిఁ బాసి, యేల యీ

తోటలు గేహముల్ మనులు ఁ దొడ్లును లక్ష్మణురీతి వీడి యే

పూటకు రాముఁ డెందు నిలఁ • బూను నుఖార్థుల సేకమై యటన్.

మాటుగలట్టిచుట్టముల • మానినులం గొని యేగి యుండమా. ౯౩౧

సీ. నిశ్చేదముల నెల్ల • నెఱవెల్లించియు, భవనాంతరము లెల్ల • బాడువెట్టి
ధనభావ్యముల నెల్ల • మనవెంటఁ గొని చనఁ, గుల దేవతలు వీనిఁదొలఁగి చనఁగఁ

ఖడ్గువారలు లేక • దుష్టులు లేఁగుచుఁ, బాదస్థు లీఁగెలుఁపాటుచుండఁ

గొక్కుభాక్తల మట్టిఁకుప్పలు నిండఁగ, నెలుక లిచ్చగఁ బర్య • లెత్తి చుండ

లే. మంత్రహోమజపములనుఁమాట లేక, బోఁడి పెంతులు నిండఁగఁ • బొలుపు వాని
మనము విడిచినగృహములఁమనసు దీరఁ, కైక తలుఁగొట్టుకొనియెడిఁగాక యింక.

కం. రాముం డుండెడివనమే, శ్రీమానిత మైనపురము • నీతేశుండున్

లేమిని మనమును విడుచుట, చే మహితారణ్య మిదియ • సిద్ధం బగుతన్. ౯౩౩

ఉ. నెట్టవ యింద తేగిన వనీగుహలందలిసంహముల్ కరుల్

పుట్టల నున్న పాములును • భూధరసానుగతోఁగ్రవత్సులున్

దొట్టినభీతిచేఁ బఱచి • దూరము పాడఁటి యున్నయట్టి యీ

వట్టనమందిరాళి నిరఁపాయముగా నుఖయించుఁ గావుతన్. ౯౩౪

ఉ. రామునితోడ నెల్లఁగ నురణ్యముఁ బట్టినయంత మీఁద గా

రామునుతుండు చుట్టలు నిరంతరమున్ భజియింప నుండన్

బూమెలకైక మాంసమును • బూరియుఁ గాయలు మెక్కు వానిన్

దీమన మారఁగఁ గఱపు • దీఱఁ బ్రభుత్వపటుస్థిసంపదన్. ౯౩౫

ఉ. శోకమువేర్చి నిట్లనెడిఁచూపఱవాక్యము లాలకించుచున్

స్తోకవికారమే న్లనక • దూరమునన్ మడికాసుకొండతో

జోక రహించి మించు పితృఁమండరమందిరవాటిఁ జూచి నీ

తాకమనుండు డాయఁ జని • తన్నితీవీరజనాళిఁ జూచుచున్. ౯౩౬

కం. వారలయార్తికి మది నవి, కారుం డై మందహాసకలిలాననుఁ డై

భూరితరదైవ్యయుతు నవి, దూరచ్ఛ సుమంశ్రుఁ జీరి • తోరపురక్తిన్ ౯౩౭

➡ శ్రీరాముండు దమరాకను దండ్రికిఁ జెప్పి వుచ్చట. ➡

చం. జనకునిఁ గాంచి యాజ్ఞ గొని • నాగైశువాఁ డయి యిట్లు పల్కు నో

యనఁఁగుఁ మదాగమంబు మనుఁజాగ్రహికిం దెలుపంగ దే యట

న్నను నతఁ డార్చి నీరు నయఁనంబులఁ గాఱఁగ లోని కేగి యా

మనుజవలేణ్య దుఃఖభరఁమగ్నుని గ్రస్తదివాకరుం డనన్ ౯౩౮

ఉ. నీ ఱలమంగ ని ప్పనఁగ • నిర్బల మైనతటాకమో యన

నీతీనదుఃఖభారమున • నివ్వెఱమై నుతు రామచంద్రుఁ బ

ల్లాటును సంస్కరించుచు విలాసము నేయన్పువారుఁ గాంచి తాఁ
 దాటనిదక్షి మ్రొక్కి మును * దద్ద జయోక్తుల సన్నుతించుచున్ ౯౩౯
 సీ. ఏ మని చెప్పుదు * నీవార్త యనువెఱి, నేడ్పున గుదిచడ్లఁగూరెలుంగు
 గ్రాల మెల్ల నచించు * రానుచంద్రుం డిదె, దావీగంబునం దున్నవారు దేవ!
 ద్విజులకు నుపజీవినిసరంబులకు నెల్లవిత్తంబు లొసఁగి నుహృత్తములకు
 నెల్లరకును జెప్పి * పృథ్వీశ మియాజ్ఞఁ, గొని కాసనములకుఁ * జనఁగఁగోరి.
 ఆ. నచ్చియున్నవారు * మచ్చిక్ర మిముఁ జూడ, నడవి కరుగు నింకఁ * గొడుకుఁ జూడ
 వయ్య రత్నివాళి * నర్కుని పోలిక, రాజగుణము లొప్పి * తేజరిల్లు. ౯౪౦
 కం. అన వసనిధిగంభీరుఁడు, జనసుతధర్మైకరతుఁడు * జలధరమార్గం
 బన విమలుఁడు సత్యాత్ముఁడు, జనసౌఖం డిట్లు లనియె * నచివాగ్రణితోన్.
 శా. నాయిల్లాండ్రుర నెల్లఁ దోడ్పొని సుమంత్త్ర! యిందు ర మ్మేను భా
 ర్యాయుక్తంబుగఁ జూడఁ గోరెదను ధర్మస్థేయు శ్రీరాము నా
 నాయాజ్ఞం జని రాణివాసముల కాఁర్యల్! రండు భూనాథుఁడు
 నేవ్ర యందుం జనుడెం డటంచుఁ బలికె * ని మ్మెల్ల నా నానతుల్ ౯౪౧
 తే. మూఁడువందలయేబది * ముద్దరాండ్రు
 కెంపువాఱినకన్నులఁ * గీడుపడుచు
 నరగఁ జనుడెంచి రటకుఁ గొఁసొయ్య బుగసి
 యంతట నుమంత్త్రు సుతుఁ బొప్పి * మనియె వృసతి. ౯౪౩
 కం. ఆమాట యెఱుంగఁ జెప్పిన, రాముఁడు లక్ష్మణుఁడు సీత * రాఁ దనవెంటఁ
 భూమిశు డాయఁ జనియెం, తేమోడ్పున నెల్లు వచ్చునీతాకాంతున్ ౯౪౪
 —————> దశరథుఁడు సీతారాములక్షణులఁ జూచుట. <—————
 కం. అంతంతం గని ధరణీ, కాంతుం దాసనముచుండి * కడునడి దుఃఖా
 క్రాంతమనన్ముం డయి త, త్కంఠిలతో లేచె రాము * దాయం జనఁగన్. ౯౪౫
 కం. రామున కెదురుగఁ బరు విడి, భూమిశుఁడు పోనలేక * పుషిమిం బడియ్యె
 సాము¹ తెరువునక దుఃఖిధ, గాఁగితినిగి తాగ్రుముకుళి * తాత్తుం డగుచున్. ౯౪౬
 శా. ఆరంగూరినయొడ్దిమై నిపెరిసిం * డనట్టిభూకాంతునిం
 జేరం బోవుచు రానులక్షణులు చె * నే నెత్త హా రామ రా
 మా రామా యనుకామినీజనుల హా * హాకారముల్ భూషణో
 దారారావము మిశ్రమై బలిసి నా * ధాత్రీశుగేహంబునన్. ౯౪౭
 కం. రాముండును సామిత్రియు, భూమిశ్వరుఁ దమకరములఁ * బొదవుచు సీతా
 వామాక్షితోడ నేడ్పుచు, నామంచముమీద నుంచి * రాసీనుఁడుగన్. ౯౪౮

ఉ. మూరుత మూర కుంఠి నృపఃముఖ్యుఁడు మూగ్ధుఁడు దేఱ నంజలిఁ
జేరిది తండ్రిఁ జూచి యను * శ్రీరఘురాముఁడు మాకు నెల్ల ట్లో
ఁగిరమానుండ వీవు దగునే ధృతి దప్పఁగ దండకాటవిఁ
జేరఁగఁ జోదు నాజ్ఞ దయఁ నేయుము చూడుము చల్లఁజూపులన్.

౯౪౯

— రాముఁడు సీతాలక్ష్మణులతో వనమునకుఁ జోవ ననుజ్ఞ వేడుట. —
కం.సీతయును లక్ష్మణుండును, నాతోడ న్వచ్చువారు * నయగతి నెం తెం
తో తథ్య హేతువుల నా, చేత నయినయంతివట్టు * చెప్పితి నిలువన్.

౯౫౦

కం.నే నెంతయు వారించిన, మానక నాతోడ రాఁగ * మతిగొని నిలువఁ
గా నొల్ల రైరి యిచటం, గానఁ మైకొంటి వారు * కానకు రాఁగన్.

౯౫౧

కం.మానుము దుఃఖము నాకుఁ, జానకిని లక్ష్మణునకు * సరగున సెల వి
మ్మా నాయన! ప్రజ కజవలె, నా నవనీవిభుఁడు పల్కు * నందనుతోడన్.

౯౫౨

చం.తలఁపఁగ లేక మున్ను వఃరదానవిమోహితబుద్ధిఁ గైకమా
యలపలలందుఁ జిక్కుకొని * యారట మందుచు నుంటఁబట్టి యిం
తలు జనియించె, న న్నిపుడ * తండ్రి! నిరాకరణం బొనర్చి భూ
తలము సమస్తముం గొనుము * తథ్యము నాపలు కాదరింపుమి.

౯౫౩

చం.అనిన నృపాలుఁ జూచి జనఃకాశ్చభవాహృదయేశుఁ డాడు నీ
వనఘ! నహస్రవర్షములు * హాయిగ నేలుము దేశ మింక, నీ
వనృతము పల్కు. నేల సుకృతాశ్చ! నాదునిమిశ్మ మక్కటా
'చనియెద దండకాటవికి * సౌఖ్యము మీఱఁగ నంద యుండెనన్.

౯౫౪

కం.తొమ్మిదియు నైదు శేండ్ల వనమ్ములఁ గ్రుమ్మరుచు నుండి * నాబాసయుఁ దీ
ర మ్మరలఁ దండ్రి సీపా,నమ్ముల దస్మించువాడఁ * దధ్యం బనినన్

౯౫౫

ఆ. సత్యవాక్యపాశఃసంయుతం డయి రహస్వీనుఁ బల్కి చేతఁ * జెప్పఁబడుట
నార్తి గూరుచును నిఃజంభజ శ్రీరామ,చంద్రుఁ గాంచి పలుకు * జనవిభుండు.

— శ్రీరాముఁ డరణ్యమునకుఁ జోవ దశరథుఁడు సహితించుట. —
కం.ఇహమునఁ బెంపును బరమున, మహితాభ్యుదయంబుగాఁ గుఃమారా! యింక భీ
రహితాధ్వమునను జరతుభ,సహితంబుగఁ బోయి మరలి * చయ్యన రమ్మా.

ఉ. ప్రకటధర్మశీలుడవు * బంధురసత్యరతుండ వట్టిని
న్నా కగునే మరల్చి రఘునందన శక్యము, కోర్కె నొక్కటం
జేకొని తిర్గు, మీనిశ వఃసింపుము నాకడఁ గాన కిష్టదే
పోకుమ, యొండుపూఁ టయినఁ * బుచ్చెన హాయిగ నీదుకూటమిన్.

౯౫౬

ఉ. తల్లిని జూడ వన్న! వనుఁ డంద్రిని జూడుము పుత్ర! మాకుఁగా
నుల్లము రంజల న్నిలుమఁ యొక్కదినం బిట నాశ దీరఁగా
నెల్ల నొసంగి నీకుఁ గని యత్పప్తివహింతుము, నీప్రతిజ్ఞ యుం
జెల్లఁగ వేగుఁబోకటను యేయ వయా పయనంబు నిచ్చుమై. ౯౫౯

కం. ఎంతయుఁ బ్రియములఁ బాయుచుఁ, గాంతారముఁ బోవ నీవు యడఁగితి నీతా
కాంతా! నాప్రియమునకై, యెంతటి దుష్కరము సేయఁ నెంచితి పుత్రా. ౯౬౦

ఉ. బాస యొనర్తు సత్యమునఁ యబ మొకండును నే నేలుంగ, న
న్తోసము చేసి యీకుటిల యమోహమునకొ మసికప్పువహ్ని యీ
దోసమురాశి వంశగుణఁదూషక యింతలు చేసె, నీవు న

య్యా సలివాకృతమే నిలుప యోజన చేసీతి వేమి చేయుదున్. ౯౬౧

కం. ఇది యేమి వింతకార్యము, పెదకొడు కై నీవు గలుగఁ యేమి నాకున్
మదిఁ దలఁతె యన్యతదోషముఁ, బాదవింపఁగ నెంత లైన యబధనుత యనినన్.

శ్రీరాముఁడు తనమనోనిశ్చయముఁ దండ్రికిఁ జెప్పుట.

కం. జనకునియార్థాలాపము, విని రాముం డనుజఁగూడి యిరవిరవోవక
దను విట్లు లనియొక దండ్రికి, జనునే నీబోఁటి కిట్లు యంతాపింపన్. ౯౬౩

కం. భూపాల! నీ వొసంగెను, నాపరమపదార్థసమితి యందినవాఁడెన్
తే పెన్వ రిత్తు రయ్యా, యీపాటికిఁ గాన వాని యనిచ్చింపఁ జూచి. ౯౬౪

కం. అర్థిమొయి నీ వొసంగువ, దాగ్ధములకు మాటు నేను యదగ నీబాసకొ
వ్యర్థంబుచేయ కెటులే, నాగ్ధకముగఁ జేయ నిన్ను యరిగెద వనికీన్. ౯౬౫

మ. వనవాసంబున కీయకొంటి నికఁ దప్పం బోదు నానిశ్చయం
బనఘా! నక్షితిలోకపూగధనధాన్యం బైనయైశ్వర్యముకొ
మును నీకైకుఁ జెప్పినట్లు భరతుం యబూన్పం గదే, నేను నీ
పనుపారం బదునాలుగేడులు వసివాసంబుఁ గావించెదన్. ౯౬౬

కం. అవనీశ సౌఖ్యమునకై, యవనివిభుత్వంబునకుఁ బ్రియంపడ నీవే
తవు నటు సేయు మన స్నే, నవు నని యీకొంటి నీదుఃనాజ్ఞం దీర్చన్. ౯౬౭

ఉ. మాను విచారముకొ, ధరణిమండల మెల్లను నైక పట్టిం
బూనుపు, మొల్ల రాజ్యమును యభోగము లొల్ల, ప్రియంబు లొల్ల, నీ
యానతిఁ దీర్చువాడ, హృదయంబున మానుము దుఃఖ, మశ్రులకొ
బూనకు, మావగాధవుఁడు యెందునె యీభము నెన్నఁ జేనియన్? ౯౬౮

ఉ. ఒట్టిదుకొందు సత్యమున యొప్పుగ నీదుఃఖముక్షమందు నీ
కెట్లును సత్యవాది వగుట మది గోరెద, నొల్ల రాజ్యముకొ

దొట్టినుఖంబు, లొల్ల బ్రయఁ డోయజనేత్రను నీత, నొల్ల నె
ట్టెట్టివి కోర్కు, లొల్ల దివిశేంద్రునిపట్టన, మొల్లఁ బ్రాణముల్.

౯౬౯

కా.తంద్రీ! నేను నిమేషమైన నిచటం డారంగ నా దింక, నీ
కంద్రావిం గని దుఃఖ మొందకుము సిక్కిం బంత నామాట వే
టొం ద్రాఁ బోవదు కోరెఁ దైకయియు న న్ముగ్రబవిం బోవఁగాఁ
బంద్రెందు న్నటి రెండుపత్నీయు లవ్యాకృత్యంబు నే నొప్పితిన్.

౯౭౦

కం.అనత్యముఁ బాలించెన, వాసిగ నానావిహంగపరిమృగపాళీ
వాసిత మరణ్యదేశము, వాసముఁ గావించు మేల డవగచెదు జనకా.

౯౭౧

కం.దేవతల కైన దంద్రీ! దైవము జనకుండ యనుచుఁ డగు పిని ముంటక
దైవంబ వసుచు నీనుడిఁ, గావించెడివాఁడ నేల డకాటయపడఁగన్?

౯౭౨

కం.కడవనఁ బదునా ల్గబ్బము, లడపులలోఁ బిదప జూప డగు నీవు ననుఁ
గడతేజఁ గృతార్థుండ నై, విజృంభము శోకంబు నన్ను డవిడు మిప్పటికిన్.

౯౭౩

ఉ. నీవగపాటు గాంచి జననీముఖసర్వజనంబు బాష్పధా
రావికటికృతాక్ష మయి డరావిశి చెందెను, వారిఁ దేవ్యుగా
నీవ కదయ్య యింక, నిటు డనీవ వగంబడఁ దేర్చువార లే
రీ, వసుధాస్థలిం భరతుఁ డశ్రీతిని గూర్చుము పోయివచ్చెదన్.

౯౭౪

ఉ. ఏఁ జనినంతటా భరతుఁ డీమహి నాద్రినకాంసంబుగాఁ
బాఁజులు దీరి మంది తనుభక్తి భజింపఁగ నేలుఁగాక యే
గోఁజును లేక, నీనుడిని డగోర్కిని దీర్చెద, నానిమ్మిన్మై
గోఁజెడ వేల యిట్టు లతిహూతముగాఁ, బయనింప నిమ్మికన్.

౯౭౫

ఇంద్రవంశము. ధీమజ్జనుల్ మెచ్చెడిఁ దేవరానతిఁ

నేమంబుమై దీర్చిఁగ నేను గోరిన

ట్టిమేలిభోగంబుల డనిచ్చగింపఁ జా

భూమిక నాకై యిటు డపొక్క నేటికిన్.

౯౭౬

తే. కల్ల లాడించి నిను నేను డగాంక్ష నేయు,వాడనే రాజ్యకాముడీవముల నకట?
నీకయైనను నా కేల డచెప్పెద విను, నీదుసత్యవ్రతం బెందు డనగడఁ గాక.

౯౭౭

కా.వ్యాఖ్యానం బిఁక నేల తంద్రీ ఫలమూలాలవినప్రవాహమే
ముఖ్యాహరముగా మలల్ నదులసాంపుల్ చూచుచున్ దండకా
వ్రఖ్యాతాటవిఁ జొచ్చి కల్పలతికాప్రఖ్యద్రుమచ్ఛాయలఁ
సోఖ్యం బొరఁగ నుండు నీకు నిట నంత్రేసిఖ్యంబు సంధిల్లు నాన్.

౯౭౮

కం శోకంబునఁ దాపంబున, వ్యాకులుఁ జై దశరథుండు * నాత్మ పంక్తే
మాకలితుఁ జేసి నోలెం, బ్రాకటచేష్టావిహీనుఁ పగిదిఁ ధరపై.

౯౪౯

శా. హాహాకారము నిండఁగా నృపతియిల్లాం ద్రంవటున్ తేనిపె
న్తోహంపునృతి కైన్ దక్క వగలో * మున్గన్, నుమంత్తుండు వ్యా
మోహోద్దామత మూర్ఛ ప్రుక్క, నవలాఁమూఁకల్ దురంతవృథన్
హాహా నాఁగ, నుమంత్తుఁ డంతఁ బటుకోఁపాటోప మేపారఁగన్

౯౫౦

— సుమంత్తుండు కైకను దూషించుట. —

చం. కటకట పండ్లు గీఁటి, యెనఁకంబునఁ గెలు విడిచి, కన్నులన్
జొటచొట నిప్పు లుర్ల, మెయిఁసాం పటఁ, యెన్ను వెచ్చ నూర్పుచున్,
జటచిటలాచున్, నృపతిఁ చిత్తముబాడ నెలింగి, కైకకుం
బటపట గుండియల్ పగిలి * బ్రద్దలు వాటఁగ వాక్కురంబునున్

౯౫౧

చం. వృదయము గాఁడి పాట, నుడియేటలు మృగము లెల్ల ప్రయ్య, దు
ర్మదచరికన్ పచించు నిటు * ప్రాణధవున్ జగత్ ప్రభుఁ డయూ
సదనుని నాజినిఁ విడువఁ * బాలిననీ కొనరింపరానియ

ట్టిది యొకఁ డుండునే ధరఁ గఁడింది, యదేమిటియూఁడుచానవే.

౯౫౨

చం. తలఁకెడివాఁడు గాఁడు పనుఁధాపతి శ్రైమునీరి, నింపుఁడుం
బలె గలుసుగ దుర్మయఁడు * వారిధి పోలె గుంగఁ డట్టి యూ
బలియుని నీకుచేట్టలను * భంగము పెట్టి వెంతఁజూచే
తలఁతుఁ బలిగిల్చి వండు జెనుకాన కులధివి గావె నెంకియన్.

౯౫౩

కం. కొడుకు లొకకోటి యుండినఁ, బడఁకి విభవ ననుసరింప * భవ్యం బగు నీ
యెడ వరిదుండు ఎగఁడు నీ, నృపగక కారించు వగున * యువిదా యిట్టుల్?

తే. కాలభర్తంబుఁ గనెనని * క్షౌర్యమండు, నవల వయసునఁ దెన్వ రాజ్యంబు నేత
ధర్మ; మీరాజు జీవించుతరుణమండు, గాఢపటుపంగి జూచె దాపాడి నేడు
డి. నీకొడుకే ధరిత్రి గొనఁనీ, ప్రభుతం గననీ, గ్రువంబుగా

లోకుల మెల్ల రాముఁ డట * లోలసులిం బరియంగు నంప ము

చ్చీకుల మై చరించెద, మిఁనీ, నెఱిమాలినసేమవీటిలో

నేకరణి నృసింతురు నుఁధింద్రులు సజ్జను లార్యస్తముల్.

౯౫౪

కం. ఇట్టిభవచ్చరితకు హాదిట్టలు ట్టితితల మదేల * చీలదొ రెండై

తిట్టుగా ఛీ యని నృపుఁడట్టిం గారించు నిన్నుఁ * బరచుముసింద్రుల్.

౯౫౫

కం. మామిడిని నఱకి గొడ్డట, వేమును బాల్చిసి పెంగ * వెలుగునె నీ పై
నీమాతయట్ల నీవును; వేమున శ్రనియించునొక్కొ. * పలుకె తేనెల్

౯౫౬

కం.నినుఁ గన్నతల్లియగుణము, విని నారము పూర్వమునను • విశ్రుతరీతిఁ

గనినార మిపుడునీయెడ, జనితా! యెటు దాఁచ నొ స్వభావగుణంబుల్. ౯౮౯

చం.ఎఱుంగమే నీదుతల్లికథ • నెవ్వఁడో సిద్ధుఁడు నీదుతంక్రికే

నెఱి మృగకోటిప ల్మెఱుంగుఁ నేర్పు ఘటింప దరంబు పేర్చి దా

నెఱుంగుచు నుండి పాన్పున శఙ్ఖించినవేళను డైడిచాయ డై

కొఱలెడిచీమపల్కుచుకు • గొల్లిన నవ్వే నృపాలుఁ; ఉంతటన్. ౯౯౦

సీ. కినుక పెంపాన నీజనని యాతని జూచి, యేల నవ్వితి విడి • యెఱుంగఁ దెలుపు

మన్న నోడేవి! నే • నాడరా దది చెప్పి, నంతన ముంఁబు • నందువాడ

ననిన నాతని జూచి • యపహసించెదె నన్ను, నేల నీ కింతటి యల్లిదంబు

చావుము బ్రగుకు మేఁచందవైచు గెట్లు, చెప్పక విడి నందుఁ • జేడ పలుక

తే. వరము లిచ్చిపఘనున కాఁవాఁడ బలుఁ, బాపి గానిన్ము చావనీ • పడతి తేడ

చెప్పుకు మటన్న నట్ల యాఁచెడివె విడిచి, హాయిగఁ జరించె ధనదునియట్టులతడు

చం.లనయపుఁజెట్టినేతఁ నలిఁచుంతటిదానవు నీవు కావే? దు

ర్జనులు చరించునను నశనోవ్యయయింపున నోని పాపిని!

జనవతి నేచె దీ విపుడు • నన్యోని పల్లవిబోలి పూర్ణుడవే

జనకునిబోలి పుట్టెనుచు • సుఖంబు నందింపు రెన్న నానుడుల్. ౯౯౧

చం.జనము విచంగఁ బుట్టినరీతిగాఁజెవాక్యము నాగి నీన్పు, నీ

జననిని బోలఁ బోకు, పు • న్నగఁ గొల్పెను, నొకఁబడికె

ఘనతర నన్నుం బుంఁకఁగా రెండు • పు గెట్లు, చేరెరా

జనిభుని లోకభక్తఁ బలి • నంకిట పట్ల కన్న మునానగెన్. ౯౯౩

చం.వరములు పొల్లువోవు నని • వానిజన్మత్ర లింప, కింతకున్

గురుతర మెనుంబుల • గొల్పెను నీదుతీత్యేరొడి, దు

ర్భరింపుకాలి తేన్మఱ జనఁగఁజేట నవ్వెన్మఱ

బరమవదాన్య నామవిధుఁ • బట్టెను గొల్పెగ నెల్ల పితరీ! ౯౯౪

కం.ధరనేతఁడండ్రి. బాఁగునా, ఎరిగి శ్రీరామచంద్రుఁ • డెడవులకును ను

స్థిర మై జగయివలయు, బహివానము నీకుఁ గల్గుఁ • బరికంపు మెదన్. ౯౯౫

ఉ. రాముఁడు గాన కేగినఁ బుంబున నంతటివాఁడు గల్గుఁ డో

భామిని! కాన రాజ్యముచు • బాలన నేయఁగ నిమ్ము రామునే,

రాముఁడు రాజులంగ యువరా జయి తేడు పురాచరిత్రమున్

దా మది నెంచి కానకు యథామతి బోవుఁ దపంబు నల్పగన్. ౯౯౬

చం.సయముగ, నిష్కరంబుగ, మఃసంబు గలంగఁగఁ, గేలు మోడ్చునఁ,
 ఘనుఁడు సుమంత్రిఁ బాడినను † గాఢీమ పొందదు, స్రుక్క- దింతయుఁ
 మనమున, నాన్వసీమ రుచి † మార్చును, కింకను దింప దేమియుఁ
 వనిత నిభాతయంబు నెఱుఁగఁ సమకట్టుట గట్టివాయి యై.

౯౯౭

→ దశరథుఁడు రామునితోడ సైన్యాదులు పంప సుమంత్రితోడ జెప్పట. →

తే. కైకమోము ప్రసన్నతాళిఁ గనక, గుండఁ గనఁగొని జవపతి † కంటినీరు
 జేలువాఱఁగఁ యై యి † బాలు వెడలు, చూపులను బల్కుఁ దనవరఁ మూహ చేసి.

కం. సూతా! సంగంకట్టుము, నీ లావతితోడఁ గుగ † ద్వైత, మ రతోన్
 పేతచట్రువ్వినేరా, బాతంబు నశ్రువైస్త్ర పంఘంబులతోన్.

౯౯౯

కం. గాణల సూపాజీవా¹ ప్రేమ ధనపద్యశిజుల † నిర్వహితులూ
 పోడిమి రాసునినీల, రాఁడింపఁగఁజేయ వస్తుఁగానులతోడన్.

౧౦౦౦

కం. రామునియొద్దితడ యును, రాముు గరిడీర రామఃచంద్రునిమెచ్చ
 నామనుజులఁ గరింపుము, హేమాదు లొంగి నారి † కిచ్చకొలందిన్.

౧౦౦౧

కం. ప్రకటముగ నాయుధీయుల,² శకటంబులఁ బాఠజనుల † నాగింపు; ననా
 టకు లగుబోయలఁ జెందుల, వికలత లేకనుపు రాసువీరుని వెంటన్.

౧౦౦౨

కం. నొంచుచుఁ గనును మృములు, ద్రుగమమ బలుమలలోఁగఁదోఁగుచునాన్వ
 గించుమఁ గిచ్చురీ తేనెల, సంచితరాజ్యంబు మఱచి † యట సుతుఁ డుండున్.

కం. మరుజులు షిష్టాడీయో, వినిముఁ జరయించు రామఃగ్రునితోడఁ
 బనువుము నాకుం గలయూ, ధనధాన్యము లెల్ల గొడుగు † నిర్ద సుఖంపన్.

౧౦౦౪

ఉ. మంచితలంబులం దొగి సఃసుంచితరీతిని యజ్ఞ కట్టఁ గ
 విందుచు మోనివర్యులకు † విప్రచేనుంబుల కెల్ల న్రీతి పం

భించుచు భూరివక్షిణల † గిర్వమహ్నులతో నదా ప్రసం
 గించుచు హాయి నుండడివి † గీ డొకయించుక లేక కానలోన్.

౧౦౦౫

కం. భరతుఁడు ధరణీరాజ్యముఁ, బురిమును నిట నిల్చి సకలభోగంబులతోఁ
 బరిసముదమ్మన నేలుతఁ, ద్వైతపమిరా రానువిభుఁడు † వనముల కరుగున్.

చం. అనుచు ధరాధిపుం డన భయాకుల యై మొగ మెల్ల వాడఁగాఁ
 గనుకనిఁ బెన్వోపాదమున † గగ్గద తోఁపఁగ నాల్కి తొట్టిలఁ

జనవతియాన్య సుతై కని † సాధువర్ణ్యుఁడ! వీతమండప
 ద్యనిభము పాశురాద్య మదఃనాన్విత మేటికి నాచుప్పట్టికిన్?

౧౦౦౭

¹ సూపాజీవ = వీర్య. ² ఆ రుగ్గి గుఱు = ఆ రుగ్గములచే జీవించువారు.

ఉ. సిగ్గు దొఱంగి క్రూర్య మెడఁ జేర్చి వచించెడికైఁ జూచి యో

యెగ్గులమారి! నెత్తిపయి నెత్తియు నెత్తెగరానిమోపు నీ

విగ్గతి వెండి యేఁచెద వశట, చెనటే! మును వేడినా వట?

యగ్గలికంపుటనుమెయి నాడెవవా చలపట్టి యాయెడన్?

౧౦౦౮

చం. అని కసరారఁ బల్కుమనుఁబాగ్రణి గుబ్బెత్త యిబ్బడించుకిం

కను భవదన్వయంబుననఁకా నగరుండు నిబాగ్రపుత్రకుం

బనిచి ముక్తిర్తి గాంచె నసమంజుని నాగతి రామచంద్రుడన్

జనుటయె రిత్తచేతులను నమృత మంచన భూమిపాలుడున్

౧౦౦౯

కం. ఛీ యనుటను వినువారలు, మాయురె యని బజ్జె దలలు నుణఁచుటయేన్

కేయి గణింపద; యాయెడఁ, జేమలఁతిని వృద్ధమంత్రి సిద్ధాన్ధుడున్

౧౦౧౦

— సిద్ధాన్ధుఁడు కైకకు బుద్ధి చెప్పట. —

తే. భూవునున్నవ గలవాఁడు పుణ్యశీలుఁ, డనియె కైకేయి! తెలిసినయట్లు లేని

మాటలాడెద వాయసమంజుఁ డేల, వెడలఁగొట్టంగఁబడియె నావిధము వినుము.

ఉ. ఆయసమంజుఁ డీనగరఁబుచ్చకు లెల్లరు నాట లాడుచో

దాయఁగ జోయి వారిని గడంకను దా పరయాజలంబులన్

గూయిడుచుండ వైచి పసికూసలు మున్నుచుఁ గెలి కొట్టుకొన్

గోయని యూర్చి వేడుకలు నూర్పును బుగ్గలు లేవ దుష్టుండై.

౧౦౧౧

ఉ. ఆతనిఁ జూచి నాగరిజనావళి యెల్లను గోపించి త

ద్యుత్సాహు ని ట్లనియె భూమిజనంబు నొండె నీతనూ

జాతుని నొండె గోరికాని నాగఁగఁ బంపుము తక్కువారి నా

త్కౌతలభర్త యి ట్లనియె గారిణ మే మిటు పల్కు జెప్పఁడి

౧౦౧౨

చం. ప్రకృతిజనంబులార! యనఁ బృథ్విసత్త్వ మెమి చెప్పఁగ

నృకటవిరుద్ధసర్వనుఁడు నీమతుఁ డాడడియూరిబిడ్డిలన్

దికమికలాడఁ గొంచుఁ జని లేప్పనఁ దా పరయాజలంబులన్

వికలుఁడు గాక ముంచుచును వేడుకఁ జూచెడి జన్మ చుండఁగన్.

౧౦౧౩

చం. అని జనముల్ వదింప మనుఁబాగ్రణి వారలతుష్టిపొంతుఁ బు

స్త్రుని సహభార్యుఁ గానలను ద్రోయఁగఁ జచ్చెడుదాఁక వాడునున్

గొని యొకకిల్లా గంపయును సూరమహాటవులండు దిక్కుది

క్కునఁ జూపించె గండములు గూడుగ నాకులు వేళ్లు మెక్కుచున్.

౧౦౧౪

ఆ. పాపి యై నుతిని బాసె ధర్మాత్ముండు, సగరిచక్రవర్తి చాన! చెపుమ

సాప మేమి రామభద్రునియెడఁ గంటి, విట్లు లడవి కర్తుగ నెట్టుటకును.

౧౦౧౫

- ఉ. మే మొకదోషమేని నిరఃమిశ్రుఁడు రామునియందుఁ గాన మో
భామిని! సోక నేర్చునొకొం ఁకము చందురునందుఁ బల్కు నీ
వేమియుఁ గాంచి యున్నయెడఁ నిష్పవ రామునిఁ ద్రోచి పుచ్చ నొ
భీమమహాటవీసలికిఁ బెంకెననం బిది యేల దిశ్శకున్. ౧౦౧౭
- ఆ. సాధు వైనవాని ఁ సత్పథనిరుతునిఁ దేర నాపదలను ఁ గూరఁజేయ
గర్హణి యగుటఁ దప్పక తెగఁగాల్పు, శక్తు లేజ మైన ఁ వక్రగమన. ౧౦౧౮
- ఉ. కావున రాజ్యలక్ష్మిని విఘ్నాటంబు నేయకు రాముఁ డొందఁగా
దేహిం! యీసు మాను మిఁకఁ దేరకుఁ దెచ్చెద వేల హాసలిక
రావణిపోవనీకు మది ఁ రాజనతీ! యపనింకఁ బాపుతో
నా విని కైకఁ గాంచి వరఁసాధుఁడు నల్కు భృశాగ్నియుర్జు డై. ౧౦౧౯
- ఉ. ఈవచనంబు లెల్ల రుచిఁయింపవు గానట నీకుఁ బాపిని!
భానన నేయ లేవు హితఁపద్ధి నాకును నీకు; దుష్ట మా
త్రోపల లోభివృత్తిఁ గొని ఁ త్రొక్కెదు, నీచపుఁజేత మాన వీ
కావల మేల కట్టుకొని ఁ కాటియ పెట్టెగ వెల్లవాగలన్. ౧౦౨౦
- ఉ. నీవును నీసుతుండు నికఁ నెనినిఁ గొట్టుకొనుండు శాశ్వతం
బావసుధాధిపత్యము దుఃరాశ్శకురాల! నుఖంబు సిగ్గుముఁ
భూవిభుతఁ దిగ న్విడిచి ఁ పోయెన రాముని వెంటఁ గానకున్
నీవికటాధిపత్యమును ఁ నేర్పు నట గన నొక్కపూటఁబయ్యెన్. ౧౦౨౧
- కం. సచివ్రుఁడు జనకుఁడు పలికిన, పచనంబుల నానింపి ఁ పరమవిగ్రం
డచలధృతి గామభద్రుఁడు, వచియించెగ దాక్రిఁజూచి ఁ వజ్రలెడిభక్తిన్. ౧౦౨౨
- కైక సీతారామలక్ష్మణులు నాననిగ లిచ్చట. ←
- ఉ. నీటికి మీర లెల్ల నట ఁ కల్లునుఖంబులు వీడి నంతకా
వాటిని పర్వసంగములఁ బాసి చరించును వేరు వెల్లెఁగున్
గాటముఁగాఁగ మెక్కుచును ఁ గాలము ద్రోమఁగ నున్ననాకు; నీ
కేటికి భ్రాంతి, యగ్గ మొకొ ఁ యేనుఁగు నిచ్చియుఁ ద్రాడు కోరఁగన్. ౧౦౨౩
- ఉ. పంపఁగ నేల నాబడిని ఁ వాహినికోటుల, వానిఁ కైక మా
ర్నివఁగ నేన యాభంతుఁ ఁ జేర్చెన, నా కని నేమి నొక్క! తె
ప్పింపుము నారచీరలను ఁ వేగన గంపయ గొట్టెను, నే
నింపుగ నుండువాడఁ బడిఁ దోనులు నాలుగుఁ గాననంబులన్. ౧౦౨౪
- తే. గాముఁ డిటుపల్కు విని ప్రహఃస్థులనఁ బొంగి, లొన నారలఁ గొనివచ్చిఁ బాశంధికి
గట్టుకొ వీని నని మిచ్చెఁగైక జనుల, చుధ్యమున సిగ్గు బిడియంబుఁమదిని గొనక.

ఉ. ఇవ్వీధిఁ గైక హస్తమున • నీయఁగఁ గైకొని నారచీరలఁ

దువ్వలువల్ దొలంగ నిడి • తుట్టి మెయిన్ ధరియింప రాఘవుం

డవ్వుం లక్ష్మణుండు మనుజుఁజాన్రణి తంక్రి గనుంగొనంగఁ దాఁ

జివ్వసఁ దాల్చె నారలను • జిత్తముచందుఁ గలంక దీటఁగన్.

౧౦౨౬

శా. పట్టుంబుట్టము గట్టి యున్న జనకావత్యంబు కైకేయి యీ

పుట్టుంబుల్ ధరియింపు మం చొనఁగినం • బూఁబోచే సిగ్గున్ వ్యధం

దొట్టన్ భీతిల నాఁడుజింక నలఁ గన్గొన్నట్లు లై వానిఁ దా

నట్టే చూచుచు, వెండి చేతఁగొని ధర్మాభిజ్ఞ చింతారతిన్

. ౧౦౨౭

కం. ఏమియుఁ జేయఁగఁ దెలియక, తా మచి దూపిల్లి ధర్మదర్శిని బాష్ప

స్తోమపరిపూర్ణోచన, యై మఱి గంధర్వనిభునిభాత్యహృదీశున్.

౧౦౨౮

కం. ఎట్టు లొకో మానిజనుల్, కట్టెక రీవల్కులములఁ • గానల నని తా

నిట్టట్టు త్రిప్పి వానిని, నెట్టును నేరకయ భ్రాంతి • నెనఁగుచు మఱియున్.

ఉ. కైకొని యొక్కచీరఁ దనఁకింకరమునం దపలించి యొండు దాఁ

జేకొని కేల నేమియును • జేయఁగ నేరక నిల్వ సిగ్గున

వ్వేకని రామభద్రుఁడును • నీరజలోచన పట్టుజీరఁదై

బ్రాకటరీతిఁ దాన కొని • నొక్కలముల్ ధరియింపఁ జేసివన్.

౧౦౩౦

→ శకు దోష్టా ని పోతా దని రాజకాంక్షు రాగుని ప్రార్థించుట. →

కం. రాముఁడు తాకై తనస్త్రియ, భామకుఁ జీరలను గట్టఁ • జరికించి యటన్

రామలు తమతమలోచన, నీను న శ్రువుల నించి • చిడిముడిపడుచున్

౧౦౩౧

కం. రామా! యెవ్వరు నీతా, భామను నిటుగాన కరుగఁ • బలికిరి? యేలా

నీమాటిని గొనిపోయెడు? మామాటలు వినఁగదయ్య • మానఁగదయ్యా. ౧౦౩౨

కం. జనకునినిర్బంధముచే, ననములకు నీవు పోవ • నత్నా! నీమా

అనయంబు నీమె వైచును, గనుఁగొని మే మూఱియిల్లఁ • గాఁ జేయఁ గదే. ౧౦౩౩

కం. తమ్ముఁడు నీవును గాంతా, రిమ్ములకుం బోవరయ్య • గామారత్నం

బిమ్ముగ్ధ మృదుఁగాత్రి, పుష్పముల మునిభంగి నెట్లు • నవసెడిఁ బుత్రా. ౧౦౩౪

౧౦౩౪

చం. వినఁగద వయ్య మావలుకు • వీచుము జానకీ దంక్రి! మానుడిఁ

గొనవుగదయ్య నీవు నిటఁ • గూరిమి నిల్వఁగ ధర్మబుద్ధి నం

చును నట నున్న భామ లనుఁసూక్తుల వించును నాదరింప కా

ఘనమతి నారచీరలను • గట్టెను నీశకుఁ దూర్వశీలకున్.

౧౦౩౫

← సీత నారచీరలు గట్టఁగూడ దని వసిష్ఠుఁడు నిషేధించుట. →

ఉ. చీరలు చక్కఁ గట్టుకొనునీతను నాఁగి వసిష్ఠమాని యా
 స్త్రూరచరిత్రఁ గైకఁ గని * రోషముమై నను వంశపాంసనీ!
 ఘోరకుశీల! యోచనఁటి * కూశవిభంబున మోసగించియున్
 త్కారమణుం బ్రచూడాభిసంస్థితి నొల్ల నచేల దుర్జితీ? ౧౦౩౬

ఉ. పోవఁగ రాదు రామువువుఁబోడి హృదీశ్వరు వెంటఁ, బట్టపుం
 దేవరి యై నిశేశ్వరున్ * దివ్యమహానన మెక్కుతఁ; గృహ
 స్థావితథాశ్రమస్థులకు * స్థలిభార్యయ యాశ్చర్యఁ గదా
 కావున రాము మాటు నతి * క్షౌతల మెల్లను నేలు చుండెడిన్. ౧౦౩౭

కం. అట్టిది కాదని జానకి, పట్టుగఁ బట్టివెంటఁ జనఁగఁ * బనిపూనిన మే
 మెట్టును దోఁ జనువారము, పట్టరమే పోవు రామభద్రుని వెంటన్. ౧౦౩౮

ఉ. జాయయుఁ దాను రాఘవుఁడు * సాగెడిచోటికి నంతవాలకుల్
 వ్యాయతభిత్తదానశక * గాదిగఁ జోయెడివారు; పూర్వజం
 డేయెడ నుండు నవ్వనికి * నేగు భవ్యవయుండు సానుజం
 డై యజనంబు వల్కలము * లారటఁ దాలించి మానివేషియై. ౧౦౩౯

కం. అంతటఁ బాఁజు రాజ్యము, నంతయు జనతాఁహిత్యాప్రియార్థికి * కొని య
 త్వంతాధికారిముచు ని, శ్చింతంబుగఁ జూపు ఛక్ష్వ * సేమల విూడన్. ౧౦౪౦

కం. రాముండు తేనియెడను, స్కామిని రావం బడెను * గానరదు; శ్రీ
 రాముఁడు నిలచింపనమ, శ్రీసూసితరాష్ట్ర మగుచు * నిర్ణము నుచ్చి. ౧౦౪౧

చం. తనకును శ్రీపూర్వముగఁ * కంఠి యొసంగనిరాజ్య మే నే
 యనువున స్వోజ్ఞ భరితుఁ * డాపలు క్షుల యుండ నిమ్ము, నీ
 తనయుడఁ గూమహీపతకిఁ * దా నుదముంచుట కల్లె నేని ని
 న్నును దనతిల్లిగాఁ నలఁప * సూక్ష్మాను నీ కనుఁగొవ్వు నానుడిన్. ౧౦౪౨

తే. నేలనుండియు నీ వెంత * నింగి కిపుడు, షడిసిపడినను భరింతుండు * మిటుకులూడి
 పిత్తుకులూచార భర్తనం * వేది యెల్ల, రప్ప నడచును స్కర్ధంబు * ముప్పు గదుర. ౧౦౪౩

కం. కొడుకు నెడఁ బ్రేమకతమున, నిడుమలు తెచ్చిలవి వాని * కిది యెఱుంగ వొకో
 వుడమిని రాము భజింపని, జడమతి యొకఁడని లేఁడు * సత్యము కైకా. ౧౦౪౪

చం. కనియెదు గాక నీ విపుడ * కై! వసుంధరఁ గల్గుగొడ్డులున్
 జనములుఁ బాములున్ శకున * సంతతులున్ రఘురాము వెంబడిన్
 జనఁ బురి బాసి చెట్టులును * సత్పులపల్లవపుష్పకోటితో
 నసయికి లేక రామవిభుఁ * డేగడిత్రోనకు నున్నుంబు లా. ౧౦౪౫

కం. ఇమ్మి భూషణములు గై, కొమ్మి నారలను మరలఁ జగదలిచే వం
చమునిల్లజఁ దావన, నచ్చులఁ గట్టంగ నీకఁ నాలిక ననియెన్. ౧౦౪౬

ఉ. రాముని నొక్కనిం గద యథరణ్యనివాసముఁ జేయఁ గోరి, తి
థామినితోడ నేమి పనిఁ పాపమశీల? నిబాధినాథుతో
సేమహిళాసతింపమునుఁ నెప్పటియట్లుల రా నలంక్రియఁ
శ్రీమహాసీయ యై చూడఁ జెల్వెనబాఱుకఁ నెప్పయుక్ల యై. ౧౦౪౭

కం. యీసంబులు నుపదిరవఁ, గానంబులు భూషణములుఁ దాసిజననం
రానంబులు నుచి తప్పఁ, విధానంబులు గూడి సీతఁ ధవువెంటఁ జనున్. ౧౦౪౮

కం. ఎందాన కాలమున నీవెరవల్లిని సీత దాల్చుఁ వల్కలముల నో
తరుణి! యుగగుట లేదగ, రోరతొర నారల నిలఁబఁ రోయ్యలి కీచున్.

కం. అని గురుఁడు విప్రముఖ్యుం, ఉనుమాటల నార్జునిపకఁ యలిపి ధరించెన్
దనపతి చనియెడి తిరువున, జనఁ గోరుట నాంచీరఁ సంతస మారిన, ౧౦౪౯

← సీతకు నారచీర లిచ్చటను చరణములు రక్షను నిండించుట. →

కం. ఆచీర లట్లు సీత స, మిదీనములకఁ ధరింపఁ విక్కిలి జనమున్
వాచాపాపవ్యంబునఁ, జిచ్చి యని జరగఁ న్విధించుచు నేవ్విన్ ౧౦౫౦

శా. ఆనాచం బలిదున్నహం బగునుఁ దాఁ నాలించి భూపాలుఁడున్
మానన్ దేహమున్ యశిలముపలు ధిఁ గ్కంబంబు శ్రేష్ఠం, గడుం
బూన్ డుఁగము సంతఁ గ్కం గని యీఁపూఁబోటి యీనారల
స్త్రేణం దాలిది బోదగాను ననికేన్ఁ సక్కుంబు ను మ్మంతయున్. ౧౦౫౧

కం. పాప నెఱవూపవయసుడి, పాము! మకుమారి సీతఁ పని కరుగంగా
నోప దని కూడ నని కడుఁ బొంబు నిని నిజము గురుఁడుఁ పలికం దైవా. ౧౦౫౨

మత్తకోకిలము. భూపచంద్రముపుట్టి యు ధిరఁ బట్టి నాఁగువరిత్ర యు
పాప మెద్ది యుంబుగ నట్టిడిఁ బంబు శ్రీమతి యేరి కే
పాపముం బచరించనే యిటుఁ న్మృలంబులతో నుత్తఁ
దావసిం బల నెల్లఁడు గనుఁ దా నెఱ్ఱలి నిలఁగినన్? ౧౦౫౩

మత్తకోకిలము. చేసినాఁ డని నీకు బాగున్ సీత నారలతో పని
వాసముం బచరింప, నీగలఁ బండివెట్టక¹ వేటికే?
తా నుఖుంబుగ నెవ్వరత్నవిఁ రాననంయుత యై చనున్,
గాసి యేటికి నొంద? నారలుఁ గట్టి కుండఁ గావుతన్. ౧౦౫౪

ఉ. కాటికిఁ బోవ నా కిప్పుడుఁ కాలము దావుగ రాఁగఁ గూళ నై
పాటి దొంటంగి ఘోర మగుఁ బాస యొనర్చిలి నీచబుద్ధి నా

¹ బండిపెట్టు = నిష్కంధమును.

మాటయె నన్నుఁ గాల్చెడిని * మానక వేణువు దానిపు స్వోపకా; ౧౦౫౬
 బాటిల కున్నె దుఃఖములు * పాపపు జేంతలమాటఁ బట్టినన్? ౧౦౫౭
 క్షం. అల్లీల బాసలం గొని, యిల్లీలను బేరుఁ బెంపు * నిందును నందున్ ౧౦౫౮
 బొల్లనడఁ జేయువరములఁ, బిల్లతనముచేత వలచి * న్రేలెడు కంటే. ౧౦౫౯
 ఉ. మాటకు నైనఁ జూత మొక * మాటు రిఘూత్తమునందుఁ బాపముం
 బాటిలె నందువేఁ దెలుపు * మా కనుఁగొందము, పల్కు వింస మీ
 పాటలగంధియందుఁ గల * పాప మొకం దయినన్, దురాత్మరా
 లా! టకటాంకు మాన విది * లడణమే నుగనాల¹ నైనచోన్. ౧౦౬౦
 తే. హితచరిత్రక హరిణాక్షి * మృదులశీల, బాల సాధుతపస్విని * పార్థివేంద్రు
 కన్య భూసుత మిక్కిలి * కరుణ గలదు, పాప మెయ్యది గంటివే * పగుషతకును?
 తా. ఓనీ రామవివాసనాకలితపా * పాఘంబె యాగ్రాంతమున్
 గాసిం బెట్టఁగఁ జాలి నారకమునం * గ్రామన్ నినున్, వెండియున్
 శ్రీనీతానతి లోభబుద్ధి నీటు క * స్థిం బెట్టఁగఁ గల్గునీ
 దోనంబుల్ నిరు నేమి చేయఁ గలుగున్ * దుగ్రాంత మై యెంతయున్. ౧౦౬౧
 కం. రాముఁ డభిషేకముండు, యీమాడకు నచ్చియున్న * గుఱు నాతనితో
 రామా! వినికిం బొ ఘ్న, నామాటయె వింటి నవన్ * మాడవు కాదే. ౧౦౬౨
 మ. వినవే రామవినాసం బొ కడ న * న్వేడంగ నీకొంటి, నీ
 వనఘ్న నీతను వేడ, వేఁ బ్రతివ నే * యన్; దాటి యీమేర యీ
 ననజాక్షీమణి నారచీరలును ని * వ్వం జూడగఁ గోరుటన్
 జనగఁ జూచెడు దుర్గతిం బడఁగ, నిన్ * నైలించునే కాలుఁడున్. ౧౦౬౩
 కం అని విలపించుచు గుహుళా, ర్నిని గుండుచు దశరథుం డభివ్యథ నిల వ్రా
 లినఁ గని జనకునితో నిలు, లనియన్ శ్రీరామచంద్రుఁ * డతివినయమునన్.
 —————
 ————— రాముఁడు తనతల్లిని గాపాడు మని తండ్రిని పోషింతుట. —————
 సీ. నాతల్లి కౌసల్య * నవ్యగుణాకల్ప², సాధుతపస్విని * సత్వశీల
 యిదివఱ కెన్నందు * మదిదుఃఖః మెఱుగెడు, నే నెడఁబాయుట * నేడు మొదలు
 పుత్రకోకంబునఁ * బాగులుచు నుండును, నేండ్లు చెల్లినయది * యెట్లు లైన
 నాదుఃఖమున మరణంబు సంపద యుండు, నీమెను బాలింపు * మీ మహాత్మ
 తే. నిన్ను మది నైన నెపుడు నిం * దింపఁ బోదు, నన్నుఁ దలంచుచు దలంచుచు * వన్నగిల్లి
 కాలుపురి కేగ కుండఁగఁ * గావ పయ్య, నాడుప్రాప్తన నోసర * నాధచంద్ర.
 కం. అడవులలోఁ దిరుగుచు నే, నిడుమల బడు చుందు ననుచు * నెంతోవనటన్
 బడుచుఁ గృశించుచు ననుఁ గనఁ, గడుఁ దమిగొను నాదుశీల * గావవే దేవా.

¹ మగనాలు = పతివ్రత. ² నుజాకల్ప = నుజములే యాధానములుగాఁ గలది.

—> మునివేషధరుం డైనరాముని జూచి దశరథుఁడు దుఃఖించుట. —>

కథిలనురామునివచనము విని, మునివేషముఁ గొనినయతనిఁ మోముం గన లే
కను¹ బల్క నేరకయు నాంధ్రును దానుం ద్రెల్లి ధరణిఁ చూచుమూర్ఖున్.

ఉ. ఇంచుక తేటి భూమితనఁ యేశునిఁ గూర్చి మహీశుఁడుం బ్రలా
పించు నయో పురాకృతముఁ ప్రేపక పోవునె నన్ను, లేఁగలన్
గ్రించుతనాన నెన్నిటికిఁ గీడుగఁ బాపితి నొక్కో గోవులన్,
గొంచక యెన్ని ప్రాణులకుఁ గూర్చితిన్ దురితంపుహింసలన్.

౧౦౬౭

ఉ. వెల్లెడివాఁడు తేజమునఁ వీతవహుం డన నాదుపుత్రుఁ, డీ
నల్గురుఁ జూడ నాయెదుటఁ నారలు గట్టుకొనంగ పైఁచెదన్,
నీల్గున కైకబారిఁ బడిఁ నిర్భరదుఃఖ మిఁ కొండు గల్గునే?
కల్గ దనాగతం బయినఁ కాలమునన్ మరణంబు దేహికిన్.

౧౦౬౮

కం. వందించి నన్ను స్వార్థం, బెంచి కటాక్షైక యొకతేఁ యీయున్నప్రజా
సంచయముం గారించెడి, నంచును రామా యటంచుఁ నశ్రులు నించెన్. ౧౦౬౯

కం. రామా యని యొకపరి పై, సేమాటయుఁ బలుకలేకఁ యేడ్చి సుమంత్తున్
భూమీశుఁ డనియెఁ దెవ్వా, రామున కుపవహనయోగ్యరథ మొం డిటకున్.

కం. కొని చని మహానుభావుని, జనపదముల నెల్లఁ గడచిఁ చని యట విడుమీ
యనవుడు నాతఁడు తేరిం, గొనితేరఁగఁ జనిన ననియెఁ గువలయపతియిన్.

ఆ. నోరులేనివాని, వీరుని నడవులఁ, దల్లిదండ్రు లిట్లుఁ దలఁగఁ ద్రోయ
నరసి సాధుగుణులఁ యమలగుణంబుల, ఫలము నిట్టి దనుచుఁ దలఁచువాఁడ.

కం. త్వర త్వర కార్యముఁ జేయఁగ, వెరవరి యగునాంధియునుఁ పేవే తేరిక
దురగములఁ బూన్చి ధరణీ, త్వరచంద్రముఁ డుండునింటిఁ వాకిట నిలిపెన్. ౧౦౭౩

కం. కనకాలంకృతిభూషిత, మును బరమజవాశ్వయ్యుక్త, మును సరదంబున్
గొని వచ్చితి రామునికై, యని యాతఁడు విన్నవింపఁ నాత్మోధవుఁడనన్ ౧౦౭౪

సీ. విత్తకోశాధ్యక్షుఁ సత్తము దేశకా, లజ్జ నిశ్చితుఁ బిల్చిఁ ప్రాజ్ఞ వర్య
వెల గలనగలు దుఃస్వలయలుఁ బదునాలుఁ, గేఁడుల కగుచట్టుఁ లిలతాంగి
కీయఁగఁ గొనితెచ్చుఁ యీ వన నతఁ డేగి, యన్నియుఁ గొని వచ్చిఁ యప్పగింపఁ
గోడలి కన్ని యాఁకునలయపతి యిచ్చె, నిచ్చిన వానినిఁ బుచ్చుకొనుచు

తే. మేలిభూషణములఁ గొన్నిఁ మేనఁ దాల్చి

మెలుపునకు మెఱుఁ గిచ్చినఁ మేల్లి దనర

వెలిఁగఁ దత్కాంతి గృహ మెల్లఁ వేగుఁబోక

బాలసూర్యునిచే మిన్నుఁ పఱలునట్లు.

౧౦౭౫

↔ కాసల్య సీతకు ధర్మోపదేశముఁ జేయుట. ↔

కం.ఔండమునఁ జింత యేమియుఁ, ఔండక నిలుచున్న న్నుషనుఁ సీతను దనుఁ జే-
రం దిగిచి కోసలాత్తజ, పొందుగఁ గౌఁగిటను గ్రుచ్చిఁ పాలఁతుక కనియెన్.

కం.కలిమియు సౌఖ్యము సతతము, వలువుగఁగూర్చుగను బ్రాణనాథుఁడు తీవికొ
గులుకుచు, సిరులు దొలంగినఁ, గులటలుగద పతిని దూఱుఁగుణహీనసతుల్.

కం.తొలుత నుఖ మనుభవించియుఁ, గలికీ! మఱిపతి కెదేనికష్ట మొదవుటకొ
దొలఁగ నుఖ మతని నిందలు, వలుకుట పాయుటయు స్త్రీస్వభావము తల్లీ.

ఉ. బొంకులపుట్టినిం డ్లయి స్వప్నూరుషు కేలిగ వెక్కిరించుచుకొ
గొంకక దుష్టచింతనలకున్ నిధు లై భృతగూఢచిత్త లై
మంకుతనంబునక వయసుమంపున రోయఁగఁ జేయుచుందు రే
కాంకముఖుల్ నిమేషమునఁ ఁ బ్రాణమువోలెను జూచుభర్తనేన్. ౧౦౭౯

చం కులముమహత్త్వముం గన, రఁకుంతితరక్తి విభుండు సేయుచె
య్యల మదిఁ జేర్చు, రాత్తవిభునుజ్వలపాండితి మెచ్చ రెంతయుకొ
నలఁపరు పాణిసంగ్రహము ఁ దత్తధనాదుల నెంచ రాత్తలకొ
జలజదళాక్షి! తాఁగ లగుఁచంచలచిత్తలు మత్తకాశినుల్. ౧౦౮౦

కం.పతిహిత యయి శీలంబును, శ్రుతమును సత్యంబు శమము ఁ సాబగును గలయా
పతివత్సీరిత్తమునకుఁ, బతి యొక్కఁడె వరమగతియుఁ ఁ బావనగతియన్.

కం.అక్కట నాదుతనూజుఁడు, దిక్కటి వనవాసియగుట ఁ దెప్పుకు మమ్మా
రొక్కము గలిగిన లేవడి, జక్కిన దైవత మతండె ఁ చెలువా! నీకున్. ౧౦౮౨

కం.అత్త వచించినమాటలు, చిత్తంబున నిలిపి సీత ఁ చేమోడ్చునఁ దా
హత్తింది దనదుచూ పా,మత్తచకోరాక్షియందు ఁ మానుగఁ బలికెన్. ౧౦౮౩

ఉ. అత్తరొ! మున్ను వింటి జనఁకావనధంబున నుంసి భక్తిసం
పత్తిని వల్లభుం గొలుచుఁవద్దతు లన్నియు, మీరు చెప్పి న
ట్లత్తివరక్తి గొల్చెద నఁనార్యలతో సరి చేయఁ బోకుఁడి;
పుట్టునె ధర్మముం, దొలఁగఁ ఁ బోవునె వెన్నెల చంద్రుఁ బాయుచున్? ౧౦౮౪

తే. తంత్రిలేకున్న వీణానాదంబు లేదు, చక్ర మెడసిన శకటంబుఁ ఁ సాగఁబోదు
కువలయాక్షికినూర్గురుకొడుకులున్నఁ, బ్రాణపతి లేమి సౌఖ్యంబుఁబడయరాదు.

కం.మితముగ నిచ్చును జనకుఁడు, మితముగఁ దల్లియును నుతుఁడు ఁ మితముగ నిచ్చుకొ
మితి లేనినుఖము నిచ్చెడు,సతినికొ భజియింప దెవతె ఁ పరమపవిత్రా. ౧౦౮౫

కం.వింటిని బెద్దలవలనను, మంటిని వద్దర్కగతిని ఁ మఱి విభు సేలా

గెంటనము లాడుదును; వా,ల్లంటికి దైవత మనంగఁ ఁ గాంతుండ కదా. ౧౦౮౬

కం.అన విని వనటయు నెలమియు, బెనఁగొనఁ గౌసల్య బాష్పవిత్తులు రాల్చకొ
గని సనతులలో నుండెడి,జననికి నలగొనుచు రానుఁచంద్రుం డనియెన్. ౧౦౮౭

←→ శ్రీరాముడు కౌసల్యాదిమాతలయొద్ద సెలవు తీసికొనుట. ←→

శృ. అడలకు మమ్మ! నాజనకు * నాదర మొప్పుగఁ జూడవమ్మ, నా
కడవుల నాలుగుం బదియు * నబ్జము లేగెడి నీదునిద్రలో,
వడిఁ జనుదెంచి మిత్రహితవర్గముతో వెలయంగఁ గాంతు వం
చడ బుడుగంగఁ బల్కి తనఁయంబవిధంబున నేడ్చువారికిన్ ౧౦౮౯
కం. మున్నూ పేరిబదితల్లులకు న్నతుఁ డై మోడ్చి కేలు * కొమరుగ ధృతిసం
పన్నుఁడు ధర్మయుతం బగు, నన్నెఱి వచియించె వారి * పండఱఁ గనుచున్.
కం. జ్ఞానము లేమి నో, చనవుననో, నీతి దొఱంగి పలికి * యుండిన మిమ్ముఁ
నానేరము తమియించుచు, నానతి నా కిడుఁడు తల్లులారా! కరుణన్. ౧౦౯౦
మ. అనినఁ రామునిమాటలఁ విని సరోజాక్షుర భృశార్జి మహా
నినదం బొరగఁ గొంచ లట్లఱవ ము * నిష్కల్యవాద్యధ్వనిఁ
గొవ జాభూమిధవేంద్రహర్షము మహాకోలాహలావేత మై
వనజాతాయతలోచనానికరరాఘవసూర్తి సాంపాటుడున్. ౧౦౯౧

←→ మమిశ్ర లక్షణునకు రామునివెంటఁ బోవ ననుజ్ఞ యిచ్చుట. ←→

కం. రాముడు సీత కృతాంజలి, సౌమిత్రియు దైవ్య దుఃఖసంతాపములఁ
భూమిశ్చరు వలగొని శ్రద్ధామతిఁ జరణముల వ్రాలి * తగుగతిఁ బరపన్.
కం. జనకతనూజను దమ్మని, చనసల్లికి మ్రొక్కఁ బనుచి * దైవ్యచతుం డై
వనజేక్షుండు తానును, వినయమున సమస్కరించె * వెలయుకమిన్నన్.
కం. అనువదమున లక్ష్మణుఁ డొకఁ డున్నట్లని బాగి మ్రొక్కి * కౌసల్యకు, వెం
డిని దనజనిని సుమిత్రకు, వినయంబున మ్రొక్కె భక్తివివేకం బగుచున్. ౧౦౯౨
ఆ. వందమానుఁ డైవసంపన్నుఁ డగుంగఁ దిగిచి యత్ని బురిల * పగిపుత్రోడ
శిరము మూరుకొనుచుఁ * చరుణుతల్లి సుమిత్ర హితముఁ గోరి * పుత్రు ననియె.
సీ. నిఖిలసృష్టి త్పతి * నియతానురక్తి, రామునితో నంబులములకుఁ
బోవ జన్మించి¹ * పొమ్మాన అచ్చెర, నేనుఁడవు సుమీ * యప్పు డైన
వీమనంబుననేని * రాముఁ డేగి వనాని, న్యసనైయైన సమ్మగ్ధి * నెవఁగు చున్న
నీతండా గతి నీకు * నల్లెడ నిద్రింబు, నేమి నువ్విధి యై * చెలఁగు చుంట
తే. పుత్రక! ననాతపం బైనపుణ్యవృత్తి
మీకులంబున నిదియ సుమిత్రా తలంప
దానమును యజ్ఞదీక్షి యుద్ధమున మృతి య
టంచు బోధించి పో పొమ్మ * టంచు మఱియు ౧౦౯౩

¹ అవతారహాస్యము చూడు బా. ప. ౫౦౩.

తే. రాముడ యెఱుంగుమీ దశరథుడు నిజము

నను దలంపు మా జనకునితనయఁ బుత్ర!

యటవిఘ్న యయోధ్య యంచు నీ వాత్మఁ జూడు

పోయి రమ్మ యథానుభవముగను దండ్రీ.¹

౧౦౯౮

చం. అని నుతుచిత్తదార్ధ్యమునకై యిటు బోధము చేయ నంత నా

మనుజునరేణ్య రాముని సుమంత్రుఁడు మాతలి యింద్రునట్లు స

ద్వివయమున న్వదించె నదె తే రరుదెం డెట కేగ నాజ్ఞ చే

సిన నట కేన తోలెవను జేయుఁడు తొందర యాల మేటికిన్.

౧౦౯౯

→ సీతారామలక్ష్మణులు తే రెక్కి వనములకై పోవుట. ←

చం. వనముల నాలుగుం బదియు వర్షము లుండఁగ మీర లిప్పుడే

చమఁ డని చెప్పె గైక, యది సాగుత నేడు మొదల్ల రాఘవా,

యైన నిననన్నిభం బయి యసంతమణీమయ మాళతాంగమున్

జనకతనూజ యెక్కి నరుసంబున భూషణభూషితాంగి యై.

౧౧౦౦

కం. అనలోపమాన మగుచుం, గనకమయం బైనరథముఁ గౌసల్యానం

దనుఁడును నుమిత్రపట్టియు, ననుమానము లేక యెక్కి రత్నత్సృకతన్.

౧౧౦౧

కం. వనవాసార్థము పతితో, ననుగమనము సేయునతికి సవనీనుతకున్

జనపతి మామ యొసంగిన, యనువమభూషణములును మహాధనచయముల్

కం. ఆయిరుపురకవచంబులు, నాయుధములుఁ జర్చయున్ మగుగుద్దలియున్

వే యుంచి రరదమున నా, చాయం గని తేరు దోల సారథి వడిగన్.

౧౧౦౩

చం. అనిలజవంబునం బఱచునట్లు సుమంత్రుఁడు దోల నయ్యయో

యని బలితంపుమూర్ఖుఁ గొని రండలు పౌరులు వేడ్కఁ జూడవ

చ్చినజనముల్ బలంబులు విశేషవుఁగాలము, క్రుద్ధమత్తదం

తినచయవాజింజితము సెక్కిన సంకుల మైనయాపురిన్.

౧౧౦౪

→ రామునిపోకకుఁ బ్రజలు దుఃఖించుట. ←

ఉ. రాముని వెంట నండలను గ్రాగినవారలు నీటికిన్వర్త

వే ముదునెల్ల బాలురును వీడక పాటిరి, యశ్రుపూర్ణ మా

మోముల నార్తనాదముల మోరల నెత్తి రథంబుచాయకున్

రాముని తేరు వట్టుకొని ప్రక్కల వెన్నల నేలీ కొండలున్

౧౧౦౫

కం. పోవుచు నీగతిభృతదుఃఖావేశవివష్టనత్త్వ లై సూతునితో

నీవిధమున వాకొందురు, పోవయ్య నుమంత్ర మెల్లఁ బుణ్యం బగుతన్.

౧౧౦౬

¹ ఈపద్యమునకుఁగల యర్థములు సంగ్రహముగఁ బీఠికయందుఁ దెలుపఁబడినవి.

ఉ. ఎన్నఁడు చూడఁగాఁ గల మొ యీరఘరామునిమోముఁ గ్రమ్మఱక
దిన్నగఁ దోల వన్న! యిటు తీవర మేటికి రన్న! పగ్గముల్
మన్ననఁ బట్ట వన్న! యొకమాటయినం గనుఁగొందు మిప్పుడే
సన్నతీలిఁ డైనరఘుఁచంద్రమువారుముఖారవిందమున్. ౧౧౦౭

సీ. రామునితల్లికి యియోయె మొండె, గాఁబోలు గుండియఁ గాకయున్న
దేవగర్భోపముఁ డీ వనజాక్షుండు, వనికి నేగఁగఁ బెట్టిపడక యున్నె
కాంచనసగము సర్కప్రభ పాయని, చంద మై తననాథుఁ డెఱవోలె
గొనఁగొని వెన్నొని యెడి యామె పో, ధన్యాత్మరాలన ధరణియందు
తే. నార లక్ష్మణ నీవె కృతాన్ధుడ విల, ననయమును బ్రియవాదిని ననుఁగుభ్రాత
దేవసంకాశు నిర్మలభావమునను, బరిచరింపఁగఁ జనెదు నీభాగ్య మహా!

కం. రామునితో నీపోవుట, యే మానుగఁ బరమసిద్ధిపేతువు కల్యా
ణముల బీజం బిదియే, పో మానక నాకమార్గమును నని వనటన్ ౧౧౦౯
కం. ఉడుగక కనులను బొడబొడ, జడిగొని వర్షించు బాష్పజలములు పోవం
దుడువఁగఁ జాలక రాముని, బడి నేగిరి పోరు లెల్లఁ బలుదుఃఖమునన్. ౧౧౧౦

—> దశరథుఁడు శ్రీరామునిఁ బూజ వచ్చుట. <—

ఉ. రామునిపోకఁ గందు నని యిటులతో నిలు వీడి వచ్చి ను
త్రామనమానుఁ డాజి తనదాపున బద్ధమతంగజార్థ మా
భీమకరేణుకారవముఁ పెల్చున సారసపత్రిలోచనో
ద్దామనినాడముల్ చెలఁగఁ డద్దయు గ్రస్తమృగాంకు నట్టు లై ౧౧౧౧
కం. అరుదెంచుతండ్రి గనుఁగొని, స్థిరమతి రాముండు నూతుఁ డీవరపటిచెక్
దురగంబులఁ జోనివ్వి, నరగున నీ వందు నట్ల సలిపె నతండున్. ౧౧౧౨
కం. తోలుము తోలు మటంచును, వాలాయింపఁగను రామభద్రుఁడు జనముల్
తాళుము తాళు మటంచున, నేలీలం జనక నూతుఁ డిటికి న్నడుమన్. ౧౧౧౩
కం. హరిఖరఘట్టన జనముల, చరణహతిఁ లేగుడుమ్ము యజనసంచయని
ర్భరశోకజాతఘనరస, నరిదాళి నడంగెఁ బుడమి యంబాలముగన్. ౧౧౧౪

శా. హాహ నిస్సనపూరితం బగునయోధ్యాపట్టనంబందు నీ
తావృన్నాఘప్రయాణవేళను నితాంతద్యూన మయ్యెం బ్రజా
హృదయం బెల్లి, విసార¹సంక్షుభిత మంభోజాళి నా నావరా
రోహణుల్ గన్ననరు గార్చెను మహాక్రూరంపుశోకవృధన్. ౧౧౧౫

ఉ. ఏకమథంబుతోడిజనబృందము నెల్లను గాంచి తేఁడు శో
కాకులచిత్తుఁ డొచు మొద యలంఁగఁ గొట్టినవృక్షముంబలె

జోక దొరికి వ్రాలుడును * జూపలు హోయని యేడ్వ సాగి ర
స్త్రీకముగాఁగ తేఁడు భృశఃఖతుఁడై ధర సోలి యుంటకున్. ౧౧౧౬

కం. ఆయెడఁ గొందఱు కొన, ల్యా యనుచు రామ రామ * యని కొందఱు దుః
ఖాయితమతులై యేడ్చిరి, హోయని యంతఃపురంబును విడలు కలఁకన్, ౧౧౧౭

ఉ. శ్రాంతమనస్కుఁడై వెనుక * వచ్చునృపాలునిఁ దల్లి జానకీ
కాంతుఁడు పాశబద్ధ మగుఁకర్మకిశోరము దల్లిఁ జూచున
శ్లైంతయు ధర్మరజ్జుల నఃపీనముగాఁ బరిబద్ధుఁడౌట నే
శ్రాంతములం గనిం గనఁడ * యంతగఁ గానఁగ నొల్ల కుండుటన్. ౧౧౧౮

తే. యానముల వచ్చుటకు యోగ్యుఁ * లయ్యు రిత్త, గాల్గ వచ్చెడివారి నుఁఖంబు గలిగి
శోకభరితుల రాముండు * చూచి సూత, తోలు తోలు మటంచును దొందరించె.

తే. శోలపోటును హైవని కుంజరంబు, పగిది జనకుండు జననియుఁ * బడెడిదుఃఖ
ములను జూడంగ నోపండ * జలజలోచ, నుండు రాముండు కరుణాత్మకుండు గాను.

ఉ. కట్టఁగఁబడ్డ లేఁగకయ * కాంక్షను బాతెడిగోవువోలె నా
పట్టువుదేవి తేరుబడి * పట్విడుచుం దనయా! రఘూత్తమా!
వట్టి! కుమార! లక్ష్మణ! కృపాపర! యయ్యయ్య తల్లి జానకీ!
యెట్టు సహింతురా యనుచు * నేడువ రాముండు చూచె బల్లులన్. ౧౧౨౦

తే. నీలు నిలు మటంచు నఱవంగ * నృపతి పిఱుఁదఁ
బద పద మటంచు రాముండు * పలుకు చుండ
బండికలుదోయిఁ జిక్కిన * వానిభంగి
మిడికెను నుమంత్రమన మంత * నుడుకు గదుర. ౧౧౨౧

ఉ. క్రమ్మటి నీవు పోవఁగ ధ * రాపతి ని న్గని యేల యాశతాం
గమ్మును నిల్పవైతి నుడి * గైకొన వేటి కటన్నఁ జెప్పునా
నమ్మది నీదువాక్యముల * నే వినఁగాన నటంచు, నేల నా
నిచ్చహిత్రాల్ల దీర్ఘ మగు, నేనియు దుస్సహ మాను తేసికన్. ౧౧౨౩

చరి. అని రఘురాముఁ డాడఁగ శ * తాంగము వెంబడి వచ్చు నెల్లరి
సనయత నిల్వఁ జెప్పి రభ * సంబుగ బోవుగుఱుల సూతుఁడన్
ఘనరయ మారఁ దోలుటయు * ధృఢపుకాంతలు నార్తి రామచం
ద్రుని వలగొంచు నిల్చిరి మ * నోజలజంబులు కందు చుండఁగన్. ౧౧౨౪

కం. అతివేగంబునఁ జనియెడి, క్షీతిపతినుతురథముతోడఁ * గ్రేవల నశ్రు
ద్ధతి నంధు లగుచుఁ బఱచుచు, మతిఁ దలఁపరు పౌరు లెవరు * మరలెడిమాటన్.

1 దురుక్షేపముగాని స్వలాభాపేక్షగాని లేక సద్భావముతో సాధుభావముతో భూతహితముగాఁ బలుకు బొంకును సత్కథలంబు నిచ్చునని శాస్త్రోక్తి. తేరు నిలుపుటవలనఁ గార్యహాని. దళింపునకు దీర్ఘ శోకాభివృద్ధివలనఁ బ్రాగహని.

ఉ. దూరము పోవ రాదు నుమి యూర్జమ క్రమ్మటఁ గోరువారితో
భూరమణా! యనన్ సచివః పూగము, సర్వగుణోపపన్ను లా
వారలమాటఁ బట్టి సహభార్యఁడు నై ప్రవిష్ణుహృపుఁ డై
వారి స్రవించ మేన నిలువంబడె నచ్చట రాముఁ జూచుచున్.

౧౧౨౬

శ్రీరామునకై యంతఃపురస్త్రీలు దుఃఖించుట.

కం మ్రొక్కుచుఁ దల్లికిఁ దండ్రికి, నక్కరణిని రామచంద్రుఁ డరిగిన న్నాపై
నొక్కమొగి సంతిపురమున, మిక్కుటమై యార్తరవము యింటికి నెగసెన్.
కం.గతి యెవ్వఁ డనాథులకున్, గతి యెవ్వఁడు దుర్బలులకుఁ డగడుఁదపనులకున్
గతి యెవఁడు కరణ మెవఁ డానతి గతిచెడి యెచటి కేగువాఁడో యుకటా.

సీ. తనమీఁద నెవరైనఁ డంట లాడిన నైనఁ, గోపంబు చెందఁడే యొమ్మలార!
యేమి చేసిన నది యెవరి నొప్పించునో, యని జంకు చుండునే యొమ్మలార!
యెవ్వరేనియుఁ గింకనొ వ్వొంద వారల, నూటట లాడునే యువిదలార!
పరమఖదుఃఖముల్ సప్రమఖదుఃఖము లట్లు, పరికించు చుండునే తరుణులార!

తే. కన్నతల్లిని కాసల్యఁ డగన్నవగిది

మనల నందఱఁ జూచునే మగువలార!

యట్టిపుణ్యాత్ము డటువంటియనఘచరితుఁ

డెచట నున్నాఁడో కటకటా యెందుఁ జనునా.

౧౧౨౯

కం.నచ్చి తను డాయఁ గైకయు, మచ్చరి యై యేవ విభుఁడు మతిచెడి విడిచెన్
నచ్చరితు లోకరక్షకు, నెచ్చటఁ జను చున్నవాఁడో యెయ్యది గతియో.

ఉ. ఎంతటిబుద్ధిహీనుఁడో కదే ధరణీశుఁడు బాలి మాలి యే

కాంతము సత్యశీలుని జగజ్జనతాప్రియు ధర్మమూర్తి దు

ర్ధాంతపరాక్రమాశ్వుని సరణ్యములం బడె బంచె నంచు శు

ద్ధాంతసీతంబిసీజనము హా యని యేడ్చెను దుస్సహవృథన్.

౧౧౩౧

కం. లేగలఁ బాసినయావులు, నాఁ గమలేక్షణలు బిగ్గనాడున నార్జిన్

గ్రాగఁగఁ మ్రోగుడు విని ధర, మ్రోగెన్ మ్రోగన్నతోడ మనుజవిభుండున్.

సీ. వండరు గృహమేఘు లిండులలోపల, వేల్వ రిగ్నులలోన విబుధు లెవరు

మనుజుఁ డొక్కండైనఁ బనికిఁబోనొల్లఁడు, మాగ్రాండబింబంబుమణుఁగుపడియె

గరులు దిండి తొఱంగి కన్నీరు గార్చెను, నాలు లేగలఁ జన్నులంట నీవు

తొలిచూలు మగబిడ్డ గలిగియు జనయిత్రి, యానంద మంద డావంత యైన

తే. దాగుణులగు గురుబుధాంగారకులుఁ ద్రిశింకువును నాక్రమించి రేణాంకు; వీత

కాంతిఁ జక్కలు గ్రహములుగ్రాల ధూమ, యుక్తమయ్యె విశాఖయుఁవోక్తమవీధి.

తే. కాళికానిలరమమునఁ ♦ గడలి కళవ,ళించుసంచునఁ బుర మెల్ల ♦ సంచలించె
నిరులు గప్పెను దిక్కుల ♦ నెల్లఁ జాక్క,యైన గ్రహ మైన వెల్లద ♦ యంబరమున.
కం. దారుణదైవ్యముపేర్చి వి,హారాహారములయందు ♦ నానగరమునఁ
బూరుషులు సతులు నొకరే, గూరుపరు మనంబునందుఁ ♦ గోరిక యైనన్.

తే. వేడినిట్లూర్పు లూర్పుచుఁ ♦ బోడిమిచెడి, వ్యసనసంతప్తమై యయోధ్యాజనంబు
కాటువేసిన నెత్తు రఁ ♦ మాట లేని,వదనములఁ బల్లటెల్లను ♦ ముదముఁ బాసి.

కం. వీవఁడు వాయువు చల్లగఁ, బానకుఁడుం జల్లవడెయి ♦ భానుఁడు తాపా
భావత నొప్పెను శశియు, న్నాచిరి నిజసౌమ్యదర్శనశ్రవము మానన్. ౧౧౩౭

ఉ. పాలకు నేవ్వఁ డెవ్వఁడును ♦ బాలుఁడు తల్లిని జూచి, తల్లులుఁ
బాలురుఁ దమ్ము లన్నలును ♦ భార్యలు భర్తలుఁ జట్టవక్కముల్
చాలఁగ రామునంద తమఁ న్నావంతము నిల్చి యొక ల్లొకళ్లులఁ
దూలుచుఁ బాసి పోయి రెటా ♦ దుస్సహశోకభరంబుప్రేకనన్. ౧౧౩౮

ఉ. రామునిమిత్రు లందఱు భారం బగుశోకముపేర్చి దిగ్భ్రమఁ
ధామమునంద టోలుచును ♦ దర్దయు మానరు సెజ్జ¹ లప్తు, సు
త్రామునకు న్వణంకునధరాధరఁధారిణి నా నయోధ్య శ్రీ
రాముఁడు లేమిచే విణఁకె ♦ న్రాలినభీతియు నార్చి ముంపఁగన్. ౧౧౩౯

→ దశరథుఁడు మరలి తనగృహమునకుఁ బోవుట. ←

ఉ. రామరథోత్థితం బగువరాగము దోచెడుసంతదాఁక నా
భూమివిభుండు పుత్రకునిఁ పోయినపంకను తెప్ప న్రాల్చు, డా
భూమిపరాగముఁ నుతునిఁ పోవుట భూపతి చూచునంతకుఁ
స్థామముగాఁగ రేగెఁ బతి ♦ స్రుక్కక యుండెడిఁ గోక యంచునో. ౧౧౪౦

ఉ. ధూళియు మాయ మైన ధృతి ♦ దూలి ధరం బడి యున్న యల్లభా
పాలకు గాముతల్లి కుడిఁ ప్రక్కను గైకయి వామభాగమం
దోలిన పట్టి యెక్కుటయు ♦ నొయ్యనఁ దెప్పిటి లేచి భూధవుం
డాలిరైకఁ గాంచి యిటు ♦ లాడె మనం బెరియక వ్యధాగ్నులన్. ౧౧౪౧

ఉ. అంటకు మింక నన్ను దురిఁతాట్టిక! పొమ్మటు, నీదుమోమునున్
గంట కసహ్య మయ్యెడిని ♦ గా విక బాంధవి, భార్య గావు, నీ
యంట సహింప నోప, విను ♦ ముర్చిని నీయును అుండుదాఁక ని
న్నంటినవారు నాకహితు ♦ లట్టులే నేనును వారి కిం కిటన్. ౧౧౪౨

అ. కేవలార్థపరవు ♦ క్లిష్టధర్మవు నీవు, గాన నగ్నిపాక్షిఁకముగఁ గొనిన
తావకీనకరిముఁ ♦ దద్దయు విడిచితి, నిందు సూర్యవలోకఁమందుఁ గూడ. ౧౧౪౩

కం. భరతుం డీరాజ్యముఁ గొని, మురియుట కలిగినను వాఁడు * మొగిని నివాపా
చరణం బొనరువఁ దండ్రికిఁ, బరగతి నవి నాకుఁ గాక * పరఁగుత మనుచున్
ఉ. ధూళిని ట్రుంగియున్నపతిఁ * దోయజలోచన రాముమాత దాఁ
గాలువ గట్టునశ్రువులఁ * గన్నులు మూత వడంగఁ బాచుకొం
చోలిని దోడుకొం చరిగె * నుర్వరభర్త నుతుం దలంచి తాఁ
గేలను నిప్పు నంటినటు * కీర్తితు బ్రాహ్మణుఁ జంపినట్టులై ౧౧౪౫
ఆ. సొక్కు మరలి మరలి * చూచుఁ దే రరిగిన, జాడ గ్రస్తుఁ డైన*సవిత్సవట్లు
మాటువడఁగ రూపు * మఱి మఱి పలవించుఁ, బుత్రుగవనుదాటి*పోక యెఱిగి.
కం. కొడుకును గొని పఱచెడిత, త్రడి¹మిన్నలయడుగు లివిగొ * ధరఁ గనఁబడెడికొ
కొడు కే కనరాఁడే యెటు, మిడుకుదునో నుకృతిఁ బాసి * మేదినిమీఁదన్.
ఉ. హాయి నలంది గంధము మ*హార్వలు చేడలు వీచు చుండ భ
వ్యాయతతల్పమందు నుఖ*యై నిదురించెడి నాతనూభవుం
డేయెడ వృక్షములమున * నేగతిఁ దా దెసమాలి కట్టెయో
చేయియొ తాయొ దిండుగను * జేసి ధరం బడి యుండు వాఁ డొకొ. ౧౧౪౬
తే. వందిమాగధనుతులను * వాద్యములను
మేలుకొనువాఁడు కృపణుఁ డై*ధూళి దులుపు
కొనుచుఁ బ్రసవణాంతిక*కూటములను
లేచును వశాళి యూధపు*లీల నుతుఁడు. ౧౧౪౭
ఆ. త్రిజగములకు విభుఁడు * దీర్ఘ బాహుఁడు పట్టి, దిక్కు లేనివాని*తెరువు దోచ
నడవిఁ బడుచుఁ బోవ * నటవీచరుల్ జనుల్, గన్నులారఁ గాంచ * నున్న వారు.
చం. వల దన మాన దయ్యె జన*వందిత యౌజనకేంద్రకూతు, రా
కలికి సదా సుఖోచిత స*కంటకభూములఁ బోవు చుండు, న
చ్చెలువ యరణ్య మే మెఱుంగుఁ * జేప్పడి భీతిని శాస్త్రపదాలికూఁ
తలకుఁ దలంకుఁ బెన్గలఁకఁ * దత్తత మందు గభీరహంకృతిన్. ౧౧౪౮
కం. ఓవిధవా! రాజ్యంబును, నీవే తలఁ గొట్టుకొమ్ము * నీయప్తము మై
నావనజనేత్రుఁ బాయుట, జీవింపఁగ నొల్ల గడియ*సేపును గైకా. ౧౧౪౯
కం. అని పలవించుచు జనపతి, జననంఘము వెంట రాఁగఁ * జనియె నరిష్టం
బు నగుపురంబునకును దా, వనట మృతన్నాతుఁబోలి * వన మఱి మఱియున్.
చం. జనములు లేనిగోహములు * చావడులుక బలహీనలోకరో
దనములు మూతలుం బడిన*దైవతకూటము లావణంబులుక

గనుఁగొన నెందునే నొకఁడు + గాఁగ మహాపథమంద తోఁచఁగా
మనుజునకుండు చూచుచు స్వఃమందిరముం జొరఁ బాతె నేడ్చుచున్. ౧౧౫౪
తే. గరుడహృతపన్నగం బయి + క్రాలునఱు, భితమగుహ్రాదంబుచొచ్చినఁగతిని, నవిత
మబ్బుమాటున కరిగినఁమాడ్కి సుతులు, సీతయును లేనియింటిని + జేరి యచట
తే. గద్గదస్వరయుక్తుఁడై + త్వేనరుండు, మృదులమందార్థవాక్కుల + నీ రెలుంగు
తోడ నిట్లనుఁ గనుఁగొని + తోడివారి, నాకు నిచ్చట నిలువ మఃనంబులేదు.

➤ దశరథుఁడు కొనల్యాగృహమునకుఁ జోవుట. ➤

కం. తీసికొని పొండు న స్మికఁ, గౌసల్యాగేహమునకుఁ + గలుగదు హృదయా
శ్వాసం బొండెడఁ గడువి, శ్వాసంబునఁ జూచు రాముఁజననియ నన్నున్. ౧౧౫౭
కం. అన మార్గదర్శకులు న, ద్విసయంబున రాముజననిఁపీటికిఁ గొనిపో
యిన నచటఁ బడియుఁ దల్పం, బున లులితమనన్ముఁ డగుచుఁ + బొక్కుచుఁజేడున్
కం. కోడలు నిర్దణుకొడుకులు, పీడినయవ్వీడు విగతవిధు వగునభిముఖ
జాడఁ గని బాహు వెత్తుచు, పీడితెరామా! యటంచు + బిగ్గర నేడ్చెన్. ౧౧౫౯
కం. నేమమున మరలి వచ్చిన, రామునిఁ గని కొఁగిలింది + రమణఁ జెలఁగఁగా
సీమహి సంతకు బ్రదికెడి, యామహితాత్మకులె ధన్యు + లవురా యనుచున్ ౧౧౬౦
ఆ. పొరలి పొరలి మిగులఁ + బొక్కు చుండఁగ నిట్లు, రాజుపాలి కాళఁరాత్రి నాఁగ
రాత్రి వచ్చె; సర్ధఁరాత్రంబువేళను, నాతఁ డనియెఁ గోసఁలాత్మజకును. ౧౧౬౧
చం. వినఁ గదె రామచంద్రు వెను + వెంటను జోయిన నాచుచూపు లా
ఘను విడనాడి యిప్పటికిఁ + గ్రమ్మటి రా, నటుగాన నిన్ను నేఁ
గనుఁగొన నేర నయ్యెదను + గాంతరొ! దాపునఁ జేరి నీకరం
బున నను నంటు లెస్స యనఁ + బొక్కుచు నుగ్గలి చేరి నాధునిన్ ౧౧౬౨

➤ కొనల్య రామునిఁ దలచి దశరథుతోఁ జెప్పుకొని యేడ్చుట. ➤

తే. కడుపుదుఃఖంబునను దనఁకాంతఁజూచి, పలుకుఁ గౌసల్యఃశ్రీరామఁభద్రమీఁదఁ
గ్రక్కి కొటిల్యవిష మెల్ల + గైక కుబుస, మెడలఁ బన్నగసతి యన + నెలమిఁగనియె.
కం. రాము నిలువెడల నడుచుటఁ, గామిని కైకేయి లబ్ధఁకామయు నగుట
ధామమునందలి నాగుం, బా మన వెఱ పెట్టె నను నృపాలక మిగులన్. ౧౧౬౪
ఉ. అక్కట చిచ్చ మెత్తి తిని + యాసనతాలికి దానుఁ డై సుతం
డొక్కట నింటిలోనఁ బడి + యుండఁగ నిచ్చిన లెస్స గాదె, నీ
వక్కలకంఠి కట్టివర + మాదట నీయఁగరాదె, రాజ్యము
దక్కకయున్న మానె గుణఁధన్యుఁడు కానల కేల పోవఁగన్?, ౧౧౬౫

ఉ. ఆకట! యాహితాగ్ని యగుఁనాతఁడు దర్శలఁ బూర్ణమాసలఁ

బ్రాకట మైననిర్దరులఁపాలిహవిస్సును రాక్షసావళుల్

గైకొన నిచ్చిన ట్టివుడు * కైక కొనంగి యథేచ్ఛ మీవు ను

శ్రీకము రాజ్యమున్ నుతుని * జ్యేష్ఠ గుణిక్ వెడలంగఁ గొట్టితే. ౧౧౬౬

కం. కేల శరాసముఁ దాలించి, యాలును దమ్ముండఁ దోడ * నరుడేర ననీ

పాలిని గజపతిగతి సీ, తాలలనాధపుఁడు చొచ్చుఁ * దా నింతటికిన్. ౧౧౬౭

కం. వనవాసదుఃఖ మిట్టిది, యని యెఱుఁగనివారిఁ గైకయనుమతి నీ వా

యనఘులఁ గానల నెట్టితి, కన నయ్యెడ వార లేమిగతి పట్టెనరో. ౧౧౬౮

కం. ఎలప్రాయపువారల నుఖ, ఫలకాలమునందు నెడలఁ * బాపితి వయ్యో

ఫలమూలాశనులై యే, చెలువున జీవించువారు * చెవుమ యనదలై. ౧౧౬౯

కం. రారాదా రాముఁడు సహ, దారుం డై యనుజతోడఁ * దటుకున నిపుడే

కారాదా నాదుఃఖం, బారఁగ నశియింపఁ జేయ * నద నిది శుభ మా. ౧౧౭౦

సీ. ఎప్పుడు నత్తురో * తెప్పున మేల్కొన్న, రమణ సయోధ్యాపురంబునకును

నెప్పు డెత్తుడు రొగో * యెల్లెడ హృష్టు లై, లోరణాధ్వజము లీయూరిజనులు

ఎప్పుడు పొంగునో * యిప్పుర మెల్లను, బున్నమనాఁటియంభోధిపగిది

నెప్పుడు తే రెక్కియే తెంచు సీతతో, నాపు వెన్నొనుకోడఁయనఁగ నుతుఁడు

తే. ఎప్పుడొకొ రాచబాటల * నీపురంగఁ, జొచ్చి వచ్చెఁనాముద్దునుతులమిఁద

జనసహస్రంబు లాడలఁ * జల్లఁగనులు, చల్లగాఁ గందు నాకుందుఁసమయించుండ.

కం. నురుచిరకుండలయుతు లై, నరకనిస్త్రింశచాపధరులై శిఖర

స్ఫురితవసీధరము లనం, బురి జొచ్చెడినుతులఁ జూచుపుణ్యం బెపుడో. ౧౧౭౧

చం. కనుఁగొను అన్నఁడొక్క ద్విజఃకన్యలు పుష్పఫలాళిఁ జేతులం

గొని ముద మారఁగాఁ బురికిఁ * గోర్కి చెలంగఁ బ్రదక్షిణించుటల్;

ఘనపరివక్షబుద్ధి, శిచిఃకాంతుఁడు ప్రాయమునందు, నోరు మె

త్తనముగుడుండు, వానిముఖఃతామరసంబెటు గాంచు టబ్బునో. ౧౧౭౩

కం. మూఁడేండ్లముద్దుబాలుని, పోడిమి నామ్రోలు నుతుఁడు * పొడకట్టఁగ నే

నాఁడు కనులారఁ గందునా, యేడి రాముండు తనయుఁ * డేడి నాకున్. ౧౧౭౪

ఉ. నందియ మింత లేదు లోలిఃజన్మమువేళను నేను దల్లు లా

నందముతోడఁ జ న్గుచుప * నందనులం గడునీచురాల నై

కందులనోటిచన్నులను * గండలక్రొవ్వునఁ బాయఁ జేసిరి

దండసియాయఘం బిలులు * దారుణభంగిని నన్ను మ్రొంగెడిన్. ౧౧౭౫

సీ. సింహంబుచేత హింసితవత్సగోవు వివత్స యైనట్లులు • వత్సల యగు
నేను గైకేయిచే • నీగతి సుతహీన, నైతి నిం కే మని • యనుకొనంగ
నట్టిసద్గుణజుష్టు • నఖిలశాస్త్రాభిజ్ఞ, విడి యేకపుత్రుని • మిడుకు టెట్టు
లే మని బ్రదుకుదు • నేగతి బ్రదుకుదు, నానెఱసరి నిష్ఠుఁ • గాన కున్న
తే. మండుపేసంగి నెట్లు మాన్తాండుఁ డెల్ల, యుద్ధరను గరవాడినుఁ యూభములను
ప్రేచు నాగతి నాదుశఁగీర మెరియఁ, జేయు చున్నది సుతకోకజాయతాగ్ని.

➔ నుమిశ్ర కాసల్యకు శోహోపశమనంబు సేయుట. ➔

కం అని నగచెడికొసల్యా,వనితామణిఁ గాంచి ధర్మఁపధర్మని యి
ట్లనియె నుమిశ్ర సగ్ధము, ననయంబుగ నీకు నేల • సంతాపింపన్. ౧౧౭౭

చం. అనుపమసద్గుణుండు నవరాజతుండుం బురుషోత్తముండు నీ
తనయుండు, వానికా కృపణతఁ విలపించెద వార్య యిట్లు? దా
వనముల కేగు టెల్ల జనఁచగన్వని దంఢిని సత్యవాదిఁ జే
యన కడు? దానికే వగన • న్యాయమె చెప్పుమ ధర్మమానసా? ౧౧౭౮

కం. పెద్దలు మోక్షముకొట్టఁ, తగ్గ నడచు చుండు నట్టిధర్మపథమునఁ
మద్దులనుతుండును నడచెను, నెద్ది దోసంబు దీన • నేటికి వగవన్? ౧౧౭౯

ఆ అప్రసూరుని • యల్లభూతములజా, లములఁ గరుణ గలఁడు • లక్ష్మణుండు
సంతతుంపుచు • నున్నవాఁ డచ్చుహత్తువకు నదియె లాభఁమును ఘటించు.

కం. వనవాసంగున నుజ్జడి, జనకద సుఖశీల యెఱుంగఁ • బాలకయా తాఁ
జసియ? నఖిల లంచు నీ, తనయుని ధన్యాత్మఁ గొలుచుతమిఁ దోస చనన్.

కం. దీధ్వజ మెల్లఁగఁ గ్రొంగుచుండు జేయు జగతిఁ • బ్రభుఁ డగువినిప
న్గూర్తి వ్రతసత్కర్మధర్మస్కా నిఁనుం డతని కేల • పానరుం గొడవన్ ౧౧౮౨

సీ. అనాముశుచితామహాశ్చర్యంబు లెంతయు, న్యక్తంబు లగుటను • వనజహితుండు
దనకిరీణంబుఁ • దాంబుఁ గూర్చుండు, వానికిఁ గాననఁవాటులందు
య్యునితోష్ఠ మె • యొప్పుగఁ గన్గుని, మందవాయువు సుఖ • మంద వీచు
శయించుననఘ్న • జనుకన్వయు మిహి, కాంతుండు కరముల • నంటి మిగుల

తే. హర్ష మొగూర్చు, నాశంకరామరారి
తనయు సథియింప మెచ్చి విధాత యెనవి
కెచ్చె రిన్వ్యాప్తముల నాయఁహీనసశ్శుఁ
డుండు నట లెస్స యింటిఁనుం • దున్నయట్లు. ౧౧౮౩

తే. ఏనిశరములమాంగంబుఁగోని గోచరించుమాన్తరు ముట్ట నశించుగార
లట్టివిప్రముశాలి సోపట్టి; వాని, యాభి నర్తింప కెటు లుండు • నఖిలధరణి ౧౧౮౪

తే. బలము శౌర్యంబు కాంతినంపదయు నెపుడు

వెలుగు నెవ్వనియందు నావీరవరుడు

కాననావాసముననుండి * క్రమృతంగ

వచ్చి తూర్ణంబ పాలించు * ననుధ యెల్ల.

౧౧౮౫

ఉ. భానునకుం బ్రభాకరుడు * పావకపావకుఁ. జెల్ల శ్రీలకుం

దా నగు శ్రీ, ప్రభుండు ప్రభునామకకోటికిఁ, గీర్తి కీర్తికిఁ

మానుగ వేల్పువేలుపు, క్షమాక్షమ, భూతతతిం బ్రభూత మా,

వానికి లోప ముండు నొకొ * పట్టనమందునయేని కాననేన?

౧౧౮౬

ఉ. శీలవతిమణి! నుతుడు * చెచ్చెరవచ్చి ధరాధరానుతా

శ్రీలను గూడి వేడ్క నభిషేకము మువ్వరితోడఁ దైకొనఁ

జాలుగ బాష్పపూరములు * జాతి నవారిగ లోచనంబులఁ

హానిని లోకులెల్లరుఁ గనంగలవార లపాస్త శోకులై.

౧౧౮౭

కం. భామహితుని నపరాజితు, స్వామిని గుశచీరధరుని * బద్దాలయ నా

భూమినుత యనుగమించెను, రామునకును దుర్లభంబుఁ గ్రాలునె యెందున్.

కం. భీనుధనుర్ధరస్తోముఁ, డో మహిళా! ఖడ్గమార్గఁగోశ్రుఁడు నడువఁ

దా మున్నుగ లక్ష్మణుఁ డా, రామునకును దుర్లభంబు * గ్రాలునె యెందున్.

కం. బట్టగు శవధం బగు నీ, పట్టి యరణ్యంబునుండి * వచ్చిన మరలఁ

దొట్టినముదమునఁ జూచెడు, కట్టా శోకంబు మోహఁగరిమయు విడువీ. ౧౧౮౮

కం. శశనీపకములఁ బడి యో, మానిని! నీతనయఁడే నమస్కృతిఁ జేయఁ

జనుగ నుదితాబ్జునివలె, గానం గల వేల నీకుఁ * గాటియవడఁగన్. ౧౧౮౯

కం. క్రమృతీ పురికి స్వచ్చి ను, ఖమ్మగ నభిషిక్తుఁ డైనఁ గాదిలిపుత్రుఁ

నెమ్మది నానందాగ్రులు, గ్రమ్మఁగఁ గనులారఁ జూడఁ * గలవు సుశీలా. ౧౧౯౦

కం. శోకింపకు మమ్మా దుఃఖాకుల విటు గాకు పుత్రు * నందపు కీడుల్

వే కాంచెడు సహలక్ష్మణు, క్షౌకన్యాసహితు రాముఁచంద్రుని నిచటన్. ౧౧౯౧

కం. ఇందఱ నూరార్చుగ నీ, కుం దగ వగుఁ గాక నీవ * కోమలి వగవుం

జెంవఁగ ని న్నూరార్చుగ, నిం దెవ్వరు గల రిచేమి * యేడ్చెద విట్టుల్. ౧౧౯౨

కం. రాము జపయిత్రి వై గుణధామా! దుఃఖంప నీకుఁ * దగునే చెపుమా

రామునికంటెను వే తొకఁ, డీమహి సన్తార్గవర్తి * యేడి లేడే. ౧౧౯౩

ఆ. నందమానుఁ డైనఁ నందను సహమిత్రుఁ, గాంచి కూర్చిపుత్రుఁ * గన్నులారఁ

గారు¹ నందు నీరు * గార్చు మి బ్బన హర్ష, జలకణాళి విడువఁ * గలవు నీవు. ౧౧౯౪

ఉ. వైశ్రమ వచ్చి త్వేచ్ఛరణః^౧వారిజముల్ దనమెత్తచేతులన్
 హాళిని బట్ట నీతనయుఁ డాతనిశీర్షముమీఁద నశ్రువుల్
 శైలముమీఁదఁ గార్చొయిలు^౨లాగునఁ జాలుకొనంగఁ జేయఁగాఁ
 జాలెద వీన, యిప్పుగిది^౩ జాలిఁబడం బని యేమి చెప్పుమా. ౧౧౯౭
 కం. ఈసరణినుడులచే నా, శ్వాసింప నుమిత్ర పెక్కు^౪చందంబుల నా
 కాసల్య శోక మంతం, బాసెను శరదల్పవారి^౫ వారిద మనఁగన్. ౧౧౯౮

←→ శ్రీరాముఁడు పౌరులను మరలి పోవఁ బ్రార్థించుట. ←→

సీ. అక్కడ శ్రీరాముఁ డడవిమార్గముఁ బట్టి, చనుచుండ ననురక్తి^౧ జనము లెల్ల
 రథము వెంబడిఁ జోవ^౨ రాజును సచివులు, వల దవి వారింప^౩ వారు వినక
 పోవుచు నుండిరి^౪ పురమునవారికి, సతులయశస్వీ రా^౫కాబ్బినట్టి
 వాఁడు పౌరులుడన్ను^౬ నలదయ్యవలదయ్య, మరలుమంచును వేడ^౭మరలఁడయ్యె
 తే. దనదుజనకుని సత్యవా^౮దిన నొనర్చు, నిట్లు పోవుచుఁ దనవెంట^౯ నేగుడెంచు
 ప్రజల నెల్లరఁ దనకన్న^{౧౦} ప్రజలయట్లు, స్నేహమునఁ జూచి యను రఘు^{౧౧}శేఖరుండు.
 కం. నాయందలిమీ^{౧౨}ప్రీతియు, నాయందలికౌరవంబు^{౧౩} నయగుణబారా
 చేయుఁడు భరితునియె^{౧౪}మీ, రాయదియే నాకుఁ గడుఁబ్రి^{౧౫}యం బగుఁ జండ్రి.
 తే. అతఁడు కైకనుతుండు క^{౧౬}ల్యాణచరితుఁ
 డారఁ బ్రియము హితం బగు^{౧౭}నవియ యెల్ల
 మీకు ఘటియించు నెద మెర^{౧౮}మెర విడుండు
 ఎదఁడు మీమీగృహములకుఁ^{౧౯} పౌరులార. ౧౨౦౧

కం. వినుఁడు వయస్సున బాలుండును జ్ఞానమునందు వృద్ధుఁ^{౨౦}డును మృదుగుణుడ౯
 ఘనవీర్యవంతుఁ డాతం, డనురూపపుభర్త మీకు^{౨౧} నగు భయ మేలా. ౧౨౦౨

కం. రాజగుణలక్ష్మీతుండు యువ, రాజుగ నియమింపఁబడె భ^{౨౨}రతు డటుగానఁ
 రాజాజ్ఞ కార్య మగుఁగా, యోజింపుడు నాకు మీకు^{౨౩} నున్నజనులకున్. ¹౧౨౦౩

ఉ. నాకుఁ బ్రియంబు సేతయు మ^{౨౪}నంబున మీకు రుచించు నేని యో
 లోకులు! నే సరణ్యములలో^{౨౫} జరియించెడివేళఁ దండ్రికి^{౨౬}
 సోకముఁ గుందు లేనిగతిఁ^{౨౭} జూచికొనుండుని చెప్పఁ జెప్ప ధ
 రైకరతాత్మ భూపతిగ^{౨౮} నందఱుఁ గోరిరి రాము నయ్యెడన్. ౧౨౦౪

కం. ఎంతెంత జనకతనయా, కాంతుండు ధర్మంబునుండి^{౨౯} కదలఁడొ లిరుడై
 యంతంత పౌరులును భూ, కాంతునిగా రామభిభుని^{౩౦} గాంక్షించి రెదన్.

కం. కన్నుల బాష్పము లురల, నివ్వనిమోమునను వచ్చు^{౩౧}నిభిజనములన్
 బ్రన్ననితనగుణముల నా, యన్న సలక్ష్యుండు గట్టి^{౩౨} యాకర్షించెన్. ౧౨౦౫

కం. జ్ఞానవయస్తేజముల న, నూనంబుగ వృద్ధులైన యున్నీజనముల్
మానక తల వడఁకెడివా, రీ నెతి వెను చిక్కి యనిగి యెలుఁ గైతి వ్యధన్.

ఉ. ఓరఘరాము మోసికొని యున్నతిఁ బోయెడి బాలివాజులూ
రా! రమణున్ వివాసిగ నఁరిణ్యముకై కొనిపోదు రే యిటు
ల్యూరజవంబుమాని మరలుం డిఁక బోకుండు, దాటఁ డెట్లు నీ
తారమణుండు పృథ్వీపితంబులు¹ మీ రిటు మీఱఁ జెల్లునే. ౧౨౦౪

తే. కర్ణవంతము లయిన మృగంబులందు, గుఱ్ఱములె శ్రేష్ఠములు గదా
యెన్నఁ జెవరిని వేఁడమ యిట్టిమేము, మిమ్ము బ్రార్థించెదము వేగఁ క్రమ్ములుండు.
కం. వీరుండు ధర్మైకసదా, చారుండు పూతుండు రామఁచంద్రుం డతనిన్
మీరలు పురకిని గొనిరా, కాఁరణ్యతలాళి విడువ నరిగెద రేలా? ౧౨౦౫

← పౌరవృద్ధులు శ్రీరామునిఁ బరికి రాఁ బ్రార్థించుట. →

చం. అని ప్రలపించునద్విజలఁ యార్చినాదము లాలకించి గ్ర
క్కన తనభార్య దమ్ముడూ దిగం దనతోడ రథంబుఁ గాల్చున్
జనియెను నన్ని కృష్ణపదఁ చారములం దన వెన్న నున్నయా
జను లెయిడన్, రథస్థుఁ డయి సాధ్యము గామి మరల్పు వారలన్. ౧౨౦౬

కం. తేరిగి డిగ్గియుఁ గాల్చుడ, చారిత్రనువత్సలుండు
జేరి యిటు లనిరి ద్విజ లో, శ్రీరామా యిట్లు సేయఁ బెల్లునె నీకున్. ౧౨౦౭

సీ. బ్రహ్మణ్యఁ డగునిన్ను బ్రహ్మణ్య మిది యెల్ల, వెనుకొని వచ్చెడి
యరణులయందు సమాహృతంబులై, యగ్నులు వచ్చె ద్విజాంసములను
వాజపేయాధ్వరఁ ప్రాస్తాతపశ్రముల్, శరదశ్ర గతి వచ్చుఁజాడఁ గనుము
ఛత్రహీనత నీవు సంతాప మిటు లేల, పొంద నెండకు దివ్యఁసుందరాంగ

తే. యుద్ధదీయంబు వాజపేయార్జితంబు, లయినగొడుగులు పట్టద
చాయలను రమ్ము వేదాను సారికి మతి, వనుల నీతోడఁ దిరుగంగ
చాంఛవడియె.

కం. పాతివ్రత్యసురక్షిత, లౌతరుణులు నిలుచువార
బూతాస్తత్పరమార్గములై తగు వేదములు నిల్పు
నాత్మల మాకున్. ౧౨౦౮

ఉ. మానఁగదయ్య నీవృదయఁ మార్గము, మామతినిశ్చయంబు ని
ట్లైన గదయ్య, మామనవి యారయ కీవ యుపేక్ష సేయుచున్
దీనికి మేలిధర్మమును దేని నొసర్చుగఁ జూచె? దీవ యి
ట్టినను విప్రవాక్యమును నారయువా రెవ రింక ధారిఁకెన్? ౧౨౦౯

కం.తల వణఁకాడఁగ వెలిగు, న్వలఁబోలిన నరల¹ నొప్పువారము నిక బాఁ
గిలిపడి యీదుమ్మన ని, క్షలశీలా! వేఁడెడము మఃరల్పుము తేరిన్. ౧౨౧౬

కం.ఇం దరుదెంచినసద్విజా, లేందటో యజ్ఞముల కూనిఁ రెల్లను సిద్ధం
బందునకు నవి సమాప్తిం, బొందించుట నీవశంబ ఁపుణ్యపరిత్రా. ౧౨౧౭

తే. జంగమాజంగమంబు లొసకలభూత
తతులు నీయందు భక్తిమంఃతములు సూవె
వేఁడుకొను చున్నభక్తులవిషయమునను
గరుణ చూపుము మదిఁ దేటి ఁఖలవిదారి. ౧౨౧౮

ఉ. వేరులు నేలఁ బాఁతికొన ఁ వెల్వడి నీబడి రా సమర్థతా
దూరము లై కుజంబు లవెఁ తోయజెలోచన! నిన్నుఁ జూచుచున్
బారులఁబోలె మమ్ము నెడఁబాసెదవే రఘురామ యంచుఁ దా
మూరక గాలివేగమునఁ హో రని యేడ్చుచు నున్న వక్కటా. ౧౨౧౯

తే. సర్వభూతానుకంపి వైఁ జరగునిన్నుఁ, గదలమెదలక యాహారకలన లేక
చెల్లొమ్మలయంద నిశ్చేష్టితాండ, జాళి యాచించుచున్నవల్లదిగొఁ గంటె.

←→ శ్రీరాముఁడు తమసానదీతీరముఁ జేరుట. ←→

తే. అనుచు రాము మరల్ప నాఁయఖిలజనము, యాచన యొనర్ప శ్రీరాముఁనడ్డగింప
వచ్చెనో యనఁ దమన యఁన్నాహిని యట, నడ్డముగ వచ్చెవారలఁయరుగుత్రోవ.

ఉ. అంత నుమంత్రుఁ డచ్చట హఁయంబులఁ దేరిని బాపి మార్గవి
శ్రాంతి దొలంగ నీములఁ ఁ ద్రాపియు మేపు నొసంగి మేని నా
ద్యంతముఁ దోమి కొంతవడి ఁ యట్టిటు త్రిప్పుచు నుండ జానకీ
కాంతుఁడు నీతఁ జూచుచును ఁ గాదిలితమునితోడ నిల్లనున్. ౧౨౨౦

కం.మన కాననయాత్రావ్రత, దినములలో నిదియ మొదటికిది న మరిగెడి నో
యనఘా చేరితి మిడవియు, ననవాసం బెట్లా యనుచు ఁ వగవకు మన్నా. ౧౨౨౧

కం.మన్యువున నెలవులకుఁ జను, వన్యమృగవిహంగమాదిఁనర్గంబులచే
శూన్యాటవు లేడ్చెడి క్రియ, మాన్యగుణా! తోఁచు చున్నఁమార్గము కంఠే.

ఉ. అక్కట మామకీనజనఁకానుఁమోజ్జ్వలరాజధానిలో
మక్కువ నెంచుచున్ మనల ఁ మానవతీపురుషాళి మిక్కిలిం
బొక్కుచు నుండుఁగా! సతతఁమున్ భరతుం బినతమ్ము నిన్ను న
న్నక్కటికంబుతోడ వసుఁధాధిపునిం బ్రజ ప్రేముడించెడిన్. ౧౨౨౨

చం.జనకుఁ దలంప దుఃఖ మగు ఁ సాధ్వీ యశస్వినీ పృథ్వి యైననా
జననిఁ దలంప గుండియలు ఁ ఝల్లు మనున్ జామి యంతకంతకున్

గొనఁగొని యేడ్చి యేడ్చి కడుఁగోరముగాఁ గనుదోయి వాఁచఁగా
జనకులు చీఁకు తాదు రొకొంఁదియ మయ్యెఁ గదయ్యి లక్ష్మణా. ౧౨౨౬

చం.కలఁడు గదా నుధీరతుఁడు కైకతనూజుఁడు తల్లిఁ దండ్రిఁ దా
నలమట పొందికుండ నట నాదర మారఁగ నూఱిడింపఁగాఁ
దలఁచి మఱి మఱి భరతుఁధర్మర తత్వదయార్త బుద్ధులన్
దలర నొకింతయేని తలిదండ్రులపట్ల నెడంద లక్ష్మణా. ౧౨౨౭

ఉ. మే లొనరించి తీవు నిటు మేకొని నాబడి వచ్చి యీయర
ణ్యాని నీతఁ గావఁగ సహాయుడ వౌటను, నేటిరేయి యిం
దే లలి వన్యమూలము లనకము లుండియు నీరుమాత్రమున్
గ్రీలి యుపాస ముండెదను గోరిక యయ్యెడు నట్లు సేయఁగన్. ౧౨౨౮

కం. అనుచు నుమంత్రం గనుఁగొని, యనఘా గుఱ్ఱములఁ జూడు మవఘానిత నాఁ
జని ప్రొద్దు గ్రుంక వాజులకును నీరును మేపు వెట్టి కొద లే కుండన్ ౧౨౨౯

ఉ. ఆరసి మ్రొక్కి సంధ్యకును నాతఁడు లక్ష్మణుతోడ నానదీ
తీరమునందు నాకులను దీర్పఁగ శయ్యను శ్రీతియుక్తుడై
చేరె రఘూద్యహుం డచటఁ జేడియతోఁ బిసతమ్ముతోడుతన్
గూరిమి; నన్నయన్ వదిలెఁ కూరుకు చెందిన యంత వారలన్ ౧౨౩౦

ఉ. చూపి నుమంత్రతో ననియె శూరకులగ్రాహి లక్ష్మణుండు కం
తే పడి యున్నవారు నవనీరజనేత్రులు సౌఖ్యవాసు లం
చీపగిడి రఘూత్తము నహీనగుణంబులు తెప్ప మూయ కె
న్నోపలుకాడు చుండఁగ నె యుగ్రకరుం డుదయింప నున్నెడన్. ౧౨౩౧

తే. గోకులాకులతీర మై కొమరుమీఱు, నల్లతమసానదీతీరమందుఁ జౌర
జనులతోడుత నారాత్రి సంవసించె, నాలుఁ దమ్ముండుఁ గొటవ గుణాకరుండు.

➔ శ్రీరాముండు పౌరుల మోసగించి పోవుట. ➔

ఉ. అంతట మేలుకాంచి యట నంతట సంతట నిద్దురం బధి
శ్రాంతిని గూరి యున్నజనసంఘములం గని కంటె లక్ష్మణా
యెంతలు వుట్టె నాన విడి యిండ్లపయిన్ మవమీఁది ప్రేమనీ
గుంతల మిట్టలం బడియుఁ గూర్కిరి చెట్లమొదళ్ల నీజనుల్. ౧౨౩౨

చం. వలవదు మార్గస్య, మేఁ బురికి వచ్చెడువాడను గాను, బొం డసం
దొలఁగరు వెంబడిం బడిరి నొక్కివచించితి నేని ప్రాణము
ల్దొలఁ గడివారు నిక్క మిది లోకులు నిద్దుర గూరి యుండఁగా
మెలసి రథంబు నెక్కి ననమేదిని నిర్భయ మార్గనీమలన్ ౧౨౩౩

- తే. పోదమా వీరలెల్లరుఁ నాదమఱచి, నిద్రగూరిరియింక నిట్లునిద్రఁగొనరు [గొనఁగ
ప్రజల స్వకృతంపు దుఃఖంబుఁ బాపవలయు, నృపుఁడు; నాకయి వీరేలఁ నెగులు
ఉ. మేలు త్వరం జనంగ ననఁ మేకొన నావచనంబుఁ దమ్ముఁ డా
వేళ నుమంత్రుఁ జూచి పృథివీతనయావతి పల్కుఁ డేరి గు
ఱ్ఱాలను బూన్పు మేలుకొనిఁ జం పొనరింపకమున్న యీ ప్రజల్
లీలగ దాఁటి పోవుదముఁ లె మన నాతఁడు నట్లు చేయుచున్ ౧౨౩౬
- ఉ. ఆయిత మయ్యెఁ డేరు మహిఁతాత్మక నీవు సలక్ష్యుఁడ వై
జాయను గూడి యెక్కు మనఁ జయ్యన నాతఁ డొనర్ప నట్ల య
త్యాయతవేగ మైనతమఁసావగ దాఁటఁగఁ దోలె సాది యం
దాయనఘండు కాలృడ మహానధముం గని చొచ్చి యయ్యెడన్ ౧౨౩౭
- ఉ. పౌరుల మోసగింప నిటుఁ పల్కు నుమంత్రునిఁ జూచి నీవొకం
డే రథ మెక్కి తూర్ణముగఁ నేగుమ యుత్తరదిక్కుగాఁ, గడుఁ
దూరమునందునుండి పెడఁత్రోవను గ్రమ్మఱు మెట్టు లైననీ
పౌరులు మమ్ము గన్గొననిభంగి నొనర్పు నుమంత్ర! నాపుడన్ ౧౨౩౮
- చం. పనివిని యట్లు చేసి రఘునల్లభు నాతఁడు డాయ వారుఁ జ
య్యన రథ మెక్కి సారథి ప్రయాణశుభైకనిమిత్తే దర్శనం
బుచకయి యుత్తరంబుగనుఁ ముందుగఁ డేరిని గ్రిప్పి పిన్నటన్
వనులకు నేగుమార్గమునఁ వాజులఁ దోలె జనంబు మీఱఁగన్. ౧౨౩౯

↔ పౌరులు రామునిఁ గానక దుఃఖించుట. ↔

- ఉ. ఆవలువాత లేచి జనుఁ లందఱు రామునిఁ గాన కార్తిచే
డేవురు నొంది మూర్ఖులనుఁ ద్రెళ్లుచుఁ గన్నుల నీరు గాఱఁగా
నీవల నావలన్ వెనకిఁ యెందును వారలజాడ లేమి దుః
ఖాచిలచిత్తు లై రఘువరా! యని యార్పుచు వెచ్చ నూర్పుచున్ ౧౨౪౦
- ఉ. నిష్ఠర పాడుగాను, దలఁ నొక్కొని యిట్లులు చేసె నయ్యయో,
బుద్ధి పరాకు చెందె, నేటుఁ పోదుము, గానగ రాఁ డెటన్, మహా
వద్దక సంభవించె, నిజభక్తుల నెల్లర వీడి కానకున్
బద్ధుగ నేగె నొంటి నిఁకఁ బ్రావేశో మన కెల్ల నియ్యెడన్. ౧౨౪౧
- కం. ఎట్టులు చూడఁగఁ గల్గునొ, యట్టి పృథూరమ్మనిన్ మహాభుజ రామున్
నెట్టుకొని యెట్టిపనియే, బట్టుగ నెఱవేర్చునట్టిఁ పార్థివుఁడట్టిన్. ౧౨౪౨
- కం. తనకన్నబిడ్డలను దయ, జనకుఁడు రక్షించురీతిఁ సంరక్షించున్
మనల సదా యిపు డేటికిఁ, జనియెనొ యిందఱను వీడిఁ సాహసయతి యై.
ఉ. రాముఁడు లేకయున్న మనఁప్రాణము లుండిన సేమి పోయె భో
నే మటు గానఁ బ్రాణముల నియ్యెడఁ బాచుకొనంగ మేలు కా

దే మన కెల్ల నొండె నికఁ యృత్యముఖాభిముఖంబుగా నున
 ధీమన పోవు టాప్పు, నదిఁ చేయుట యుత్తమభంగి చెప్పఁడా. ౧౨౪౪
 కం.దండిగ నున్న విటం గడు, నెండినకట్టియలు వీనిఁ నెల్ల న జితగా
 మండించి దానిలోఁ బడి, దండధరుం జూడఁ జనఁగఁ దగుఁ దగు మనకున్. ౧౨౪౫
 కం.ఆనెయ్యం బాతియ్యం, బాసీతియు నీమలేమి యామృదువాక్యం
 బానిస్తులగుణసంపద, యేనరులం గందు మింకఁ నే మనుకొనఁగన్. ౧౨౪౬
 ఉ. ఊరికిఁ బోవ వృద్ధులును యోవనివాడును స్త్రీలు బాలుర
 య్యారె రఘూదత్వహుం డెచట? నాదటఁ గ్రన్నుటి వచ్చెనే? యనఁ
 వారల కెల్ల రాము వనఁవాటికి సాగఁగ నంపి వచ్చు చు
 న్నూర మటంచుఁ జెప్ప నగునా? మఱి యే మని చెప్పశక్య మా. ౧౨౪౭
 కం.రామునితోడత వచ్చియు, రామునిఁ దోడ్కొనక చనినఁప్రజఁ గని నృధ్ధ
 స్త్రీమాణవకోపేతం, బా మననగరంబు మిగుల యడలదె యార్చిన్. ౧౨౪౮
 కం.రామునితోడత వచ్చియు, బ్రేమంబున నింతవట్టు వెండియు నగరం
 బీమెయి నే మోములతో, నే మని చొర మనసు లోర్చుఁ నె ట్లని చింతన్. ౧౨౪౯
 కం.క్రేవులఁ బాసినగోవుల, చూపునఁ గనుబాహు లెత్తి, రోదనసహితా
 లాపములఁ బెక్కులెఱఁగుల, వాపోయిరి యెల్ల జనులు యల నెఱుఁగమిచేన్. ౧౨౫౦
 కం.తేరి తెరువునను గొండొక, దూరము చని దానిజాడఁ తోఁపమి ననలఁ
 బారులు నిర్భాగ్యుల మం, చూరక తముఁ దిట్టుకొనుచు యత్తలపడుచున్. ౧౨౫౧
 కం.ఏమి యిది యేమి గతి యిం, కెమి యొనర్పంగ వచ్చు నిందఱ దైవం
 బే మోసము చేసెఁ గదే, యీమాడ్కి నటంచు నేడ్చుఁ చేగి పురికిన్. ౧౨౫౨

➔ పౌరు లయోధ్య మరలఁ జేరుట. ➔

ఉ. పాడఱినట్లు దోఁవఁ దమఁపట్టన మంతయు రాముఁ డున్న యీ
 వీ డశుభాస్పదం బగుచు యీవృడఁ గంటిరె, సక్షిరాజు నెం
 టాడి ఘోష వెలార్పఁగ జలశయమో శశి లేనిమిన్నా నీ
 రూడినకంధియో యనఁగఁ నొప్పు దొఱంగె నటంచుఁ జింతచేన్ ౧౨౫౩
 తే.కనులు శాఁచఁగ నేడ్చుచుఁ గదిసిశమ్ము, దమజనంబులుఁ బెటవారుఁ దద్దగనఁగ
 వారి గుర్తింప లేరైరి యనటకలిమి, బాష్పవిస్ఫుతనేత్రులై యాలి పడుచు.
 ఉ. రాముని వెంట నంటి యిటుఁ గ్రన్నుటి వారలు పీఠులట్టులై
 భామములందుఁ జొచ్చి నిజఁదారసుతావృతు లాచు దీనతఁ
 మోములఁ జేతు లూనుచు ముఁమూర్ఖును హోయని బిగ్గ యేడ్చిరి
 కేమి లెఱంగొ యేమిగతిఁ యెక్కడ కేగుద మంచు నంతటన్ ౧౨౫౪

ఉ. శ్రోత్రగ మిశ్రు లబ్బుటకుఁ ♦ గూర్చరు మోదముఁ, శ్రోత్రసస్తువుల్
హస్తీయు హర్ష మూన రట ♦ నంగడు లుంపరు వైశ్యు లెవ్వర౯
శ్రోత్రగ నత్త లిండులకుఁ ♦ గోడలు రా మురిపెంబు గాన రెం
దత్తజీఁ బ్రొయ్యి రాఁజ నిడ ♦ రాఁజి బురిఁ గృహమేధు లెవ్వరున్. ౧౨౫౬

కం. పలుధనములు లభియించియు, నలరగు చిరనష్టవిత్త ♦ మంది మురియరు౯
దొలిచూలుఁ గొడుకుఁ గాంచియుఁ, దలఁపున నేస్తుదముగనదు ♦ తల్లియుఁబురిలోన్.

↔ పౌరు లయోధ్యకుఁ జోవ స్త్రీలు వారిని నిందించుట. ↔

కం. ఇంటింట నేడ్చువాలుం, గంటులు తమవతులు రాఁగఁ ♦ గని యిండులకు౯
గెంటనము లాడి రార్చిని, గంటులు వడ నంకుశమునఁ ♦ గరి నడుచుక్రియన్.

ఉ. రామునితోడఁ జోయియును ♦ రాజశిఖామణిఁ దోడి తేక యి
ట్లే మని వచ్చినార లొకొ ♦ యిండ్లకుఁ గ్రమ్మజీ, యిండు లేటికో
యేమిటి కాలుబిడ్డలు నఁహీనసుఖంబులు విత్త మేటికి౯
రామునిఁ గన్నులారగఁ గఁన౯ సుకృతాత్ములు గానివారికిన్. ౧౨౫౯

ఉ. ఒక్కడ లత్కణుండు నుజఁనోత్తముఁ డీజగమందు భక్తి మై
మక్కువ రామచంద్రుని ట్టఁమాతనయాస్వీతుఁ గొల్పఁ గానకై
చేక్కఁగ నేగె, నాయడవిఁ ♦ జారుధునీసరసీవరంబులం
దక్కమలాక్షుఁ డాడ నహఁహా యవి యేసుకృతంబుఁ జేసెనో. ౧౨౬౦

కం. కాంతారకసంతాపము, కాంతానూపములు నదులుఁ ♦ గటకప్రస్థా
క్రాంతధరాధరములు న, త్యంతము శోభిల్లఁ జేయు ♦ నాశ్రీరామున్. ౧౨౬౧

కం. కాననములేని శైలము, లేనిఁ బ్రియాతిథినిబోలి ♦ యేతెంచినసీ
తానాధుని నర్చింపక, మానఁగ నెటు లోపు నవి సమర్పావిధులన్. ౧౨౬౨

కం. నెరయంగ మొకరి తేటులు, వరకునుమాపీడము లయి ♦ పలుమంజరల౯
సరసం బయి వనవిటపులు, దరిసింపఁగఁ గలవు రాము ♦ ధన్యము లగుచున్.

కం. కాలంబు గాక యుండియు, బాళిని బూవులును బండ్లుఁ ♦ బరమాదృతిమై
శైలంబు లొనఁగు సీతా, బాలాహృదయేశ్వరుండు ♦ పజ్జల డాయన్. ౧౨౬౪

కం. సెలయేటుల నిర్మలతర, జలపూరము చిత్రముగను ♦ జోలు గొన మహా
చలములు నలుపును దమతమ, పొలిమేరలు చేరఁ బురుషఁపుంగవుఁ డాస్థన్.

కం. ఎండకు సొటసొట లాడుచు, దండను దమకాలినొవ్వుఁ ♦ దలఁగింపఁగ వా
రుండఁగఁ గొమ్ముల వీచుచు, దంషిగ రమియింపఁ జేయు ♦ ధరణీరుహముల్.

—> పురస్త్రీలు శ్రీరాముఁ దలంచి దుఃఖించుట. <—

ఉ. ఎచ్చట రామచంద్రుఁడు మహిష్మగుణోత్కరసాంద్రుఁ డుండునో
యచ్చట భీతి లేదు చుడి * యచ్చట లేదు పరాభవంబు నా
సచ్చరితుండు దూరముగ * సశ్వేనుఁ డైచనకుండు మున్న పెం
పచ్చుపపంగ లెండు పనఁడా చని యండ నసంత మర్రిలిన్. ౧౨౬౭

ఉ. ఆతఁడ జీవకోటికిఁ బరామాయణ మాతఁడ ప్రాప్య మాటచే
బ్రీతిని నమ్మహాత్ము సదశీరిణగతిం బదనేవఁ గొల్వఁగాఁ
జేతము లుల్లసిల్లెడిని * నీతను భక్తిని గొల్తు మేము, మీ
రాతరుకార్క లేజఁ బ్రియ * మార భజింపుఁడు లెండు పోవఁగన్. ౧౨౬౮

కం. మీయోగక్షేమంబుల, నాయనఘ్నం డరయుచుండ * నవనిజ యరయున్
మాయోగక్షేమంబుల; నేయడలును లేదు వారి*నే కొలువంగన్. ౧౨౬౯

సీ. అప్రశస్తంబు నై * యమనోహరంబు నై, యవలక్షణంబు నై యాత్మనాశ
కం బయి మిగుల నుత్కంఠఁ గల్గించు నీకొంపపై నెవ్వఁడు * కూర్చిసేయుఁ
నైకేయి రాజ్యంబు * గావింప ధర్మహానయము దిక్కులేని చా * నగర మింక
నెక్కడి బ్రతుకుచా * టెక్కడిబిడ్డలు, నెక్కడిధనము ల * దేటిమాట
తే. భాగ్య సంప్రాప్తి కై తనఁజట్టి విడిచె, మగని నెడఁబాసె నట్టిదుర్మార్గురాలు
వంశపాంసని యింక నెవ్వని నేమి, చేయ కుంశెడి మన మేమి * చేయఁగలము.

కం. కైకేయి బ్రతికి యుండఁగ, నాకెడం గూలివాండ్ర * మగుచును బ్రదుకన్
మా కోర్వీదు మది నిక్కం, బీకొడుకులమీఁద శఛద * మిడితిమి చుండీ. ౧౨౭౦

ఉ. రాజకుమారునిం గనికఁగిం బనుమాట యొకింత లేక దు
ర్యోజనఁ జేసి కాటడవి * ద్రోసినదుర్గతి దుష్టశీల న
య్యో జగజేంతఁ గొల్చి యెవఁడో సుఖ మందెడివాఁ, డనాయకం
బై జనహీన మై నగర * మంతయుఁ బా డయిపోవు నీవయన్. ౧౨౭౧

ఉ. రాముఁడు గానకుం జనుట * రా జింక జచ్చును, మీఁద నేడ్చి యీ
భూమిని; ఊటపుణ్య! లిది * బుద్ధిఁ దలంచి విషంబుఁ గ్రోలుటో
రామునివెన్నడిం జనుటా * శ్రచ్చుట నీనగరంబువార్త పే
రేమి వినంగ రాని మహి * కేనియుఁ బోవుటా నిశ్చయింపుఁడీ. ౧౨౭౨

చం. అలుకక మోసమై దశరథావనినాథుఁడు రాముఁ డమ్ముతో
జలజదళాక్షితో వనికి * సాగఁగ నంపి దయావీహీనుఁ డై
మలఁగక మిమ్ము మమ్ము దెఁ * మాలినవారిని బోయవానిముం
గలఁ బశుపాల ముంచుగతిఁ * నైకయిపట్టికి నప్పగించెడిన్. ౧౨౭౩

నీ. నిండుఁబండురుఁబోలు † నెమ్మొముగలవాఁడు, నహితపాపికిఁ గాలుఁ † డైనవాఁడు
 గూఢజత్తులకల్లి † రూఢి కెక్కినవాఁడు, నుత్తమాజానుబాహువులవాఁడు
 కమలంబులనుబోలు † కందోయి గలవాఁడు, తాన మున్నుగఁ బల్కునూనువాఁడు
 కమ్మనిపల్కులు † నెమ్మి నాడెడివాఁడు, మాటు లేనిపరాక్రమంబువాఁడు
 తే. సౌమ్యుఁ డగువాఁడు, మఱి జగజ్జాలమునకు
 నమ్మతకరునట్లు చూడఁ బ్రియంబు నైన
 వాఁడు, పురుషోత్తముఁడు ఘోరవనచయంబు
 శోభితముఁ జేయ కుండునే † నుకృతరతుఁడు

౧౨౭౫

కం. రాముండు సత్యభాషా, ధాముఁడు దానాభి రాజితద్విపగమనం

డామహానీయుఁడు నిజతను, ధామంబున వెలుఁగఁ జేయుఁ † దదృశ మెల్లన్.

కం. ఈకరణిఁ బరమునం గల, యాకరిణీయాన లెల్ల † నలమటపడ న

స్తోకంబుగ మృత్యుభయ, వ్యాకులల ట్లంతఁ బంకజాప్తుఁడు గ్రుంకెన్. ౧౨౭౬

ఉ. వేలుప రగ్నిహోత్రముల † విప్రులు, వేదపురాణసత్కథల్

బాళిఁ బరింప రెవ్వరును † బాధతమంబు పురంబు ముంపఁగా

జాలి మునింగి దిక్కు చెడి † సంతస మింతయు లేక శూన్యవ

ణ్యాళియు నై గ్రహోదుంహితాభ్రముభంగి నయోధ్య చెన్నతెన్. ౧౨౭౭

శం. తమతమముద్దుబిడ్డలను † దమ్ముల సన్నిలఁ బాసినట్లుగాఁ

గమలదళాక్షు లాపురిని † గాదిలిరామున కంగలార్చిగా

శమకరగీతసృత్యములు † చారుతరోత్సవముల్ దొలంగి సం

శమితజలార్ణవంబుగతి † జానఱి పట్టన మొప్పె నయ్యెడన్.

౧౨౭౮

↔ శ్రీరాముఁడు కోసలదేశంబు దాటి పోవుట. ↔

నీ. అక్కడ శ్రీరాముఁ † డాకొఱరేయిని, గడుదవ్వు చని రేపకడను వార్చి

యావిషయం బెల్ల † సలితరించుచు దూర, మందలియూరులు † మందరంపుఁ

దోటలు, విత్తైడుదుక్కినుల్లను జూచు, చును సత్వరంబుగఁ † జనుచు నుండి

యును మెల్లగాఁ జనునొప్పు దోఁపఁగ నట, వఱలెడిగ్రామసంవాసజనులు

తే. తత్కుమారులఁ గనుఁగొని † దశరథుండు, ఛీఛీ యాడుదానికిఁ † జెప్పి నిచ్చెఁ

గామవశుఁడయి యయ్యయో † కైక యెంత, పాప పాపానుబంధిని † భ్రష్టరాలు.

ఉ. ఎంతటిమానసీన, యది † యెంతటికూళ, య డెట్టిపాపదు

శ్చింతకురాలొ, యీయనఘః † జిన్నిమతుం గరుణాలవాలు స

చ్ఛాంతు జితేంద్రియుఁ ననిక † సాగఁగ నంపె, మహానుభావ యీ

కాంత విదేహపుత్రి యట † కాటడవిం బడు నట్టె దుఃఖముల్.

౧౨౭౯

కం. అయ్యో! దశరథుఁ డెంతటి, నెయ్యింబును లేనివాఁడో! నిజపుత్రకుపై
 నియ్యనఘ్ను లోకహితునిక, డయ్యక ఘోరాటపులఁ బడం ద్యజియించెన్.
 కం. ఈరీతి నాడ నయ్యా, యూరులవా రాలకించు, చొయ్యనఁ గడచెన్
 వీరుడు కోసలదేశం, బారఘ్నుకులుఁ డంతఁ జేరి యావగ నొండున్ ౧౨౮౩
 కం. వేదశ్రుతి యనుదానిని, మోదంబున దక్షిణాభిముఖుఁ డై చనుచున్
 భూవయితునుతుఁడు గోమతి, సాదరమతిఁ గాంచి దానిఁ జయ్యన దాఁటెన్.
 కం. శారీకీరీమత్తమ, యూరీకలహంసకలకఁ లోడ్బటరుచిరో
 దార యగుస్వందికానది, తీరంబును దాఁటి విభుఁడు, దేవికి ననియెన్. ౧౨౮౪
 తే. కమలలోచన! యీనది యీగఁగ, మను వొనంగెను నిత్యైకుఁమనుజపతికిఁ
 దక్కినది యెల్లఁ గరదు లై ధరణీనాథు, లేలుచుందురు సంప్రీతి యెనక మెనఁగ.
 చం. అని తనసూతుఁ జూచి యను, హంసకలస్వరలక్ష్మితోడ నో
 యనఘ సుమంత్ర! యెన్నఁటికి నబ్బునా నే సరయాతలంబునన్
 గొనబగుతోఁటలందు జనకుండును దల్లియుఁ దోడ రా ముదం
 బున మృగయావిహారరతిఁ బోడిమిగాఁ జరియించుపుణ్యముల్. ౧౨౮౫
 తే. భువనములయందు రాజర్షిఁపుంగవులును వేడుకకు నయి, పితృకార్యవేళలందు
 నజ్జనులు, విలుకాటు లత్కస్యంబుపొంటి, వేట చుచుదురు నాకంతవేడ్క లేదు.
 తే. కోసలేంద్రుఁడురాజులగుణములిట్లు, మనసునకుఁ దెచ్చికొనుచు నుమంత్రజూచి
 హర్ష మొప్పార ముచ్చట లాడుకొనుచు, నేగె గోసల దేశంబునెల్ల దాఁటి.
 కం. మును పురజనసమృద్ధము, నను మ్రొక్కఁగ పలను పడమి నవసారసలో
 చనుఁడు పురిదిక్కు మొగ మై, వినయోక్తుల మ్రొక్కియిట్లు వేడె నయోధ్యన్
 డ. ఓరఘవంశ పాలితపురోత్తమమా! నిను గ్రామదేవతా
 వారము నీయెడన్ వెలసి వర్తిలు వేల్పుల నెల్లఁ గ్రమృతం
 దీరిచి తండ్రియచ్చను వసనీపలిఁ గ్రుచ్చరి తల్లిదండ్రులం
 గూరిమిఁ గూడి వెండిఁ గనుఁగొందును నన్ను ననుగ్రహింపుమా. ౧౨౯౦
 కం. అని యిట్లు పలికి జేగులుఁగనుఁగవలన్ బాష్పవారి కాఱఁగఁ గుడిచే
 తిని నెత్తి యచట మూఁగిన, జనపదజనములను జూచి సమృతిఁ బలికెన్. ౧౨౯౧
 నీ. అపఘాత్తులార! మీ రనుకంపయుచు ననుక్రొశంబుఁ దగురీతిఁ గూర్చుకతన
 నాపయి, మీ కిట్లు పాపీయ మౌచిర, దుఃఖంబు ఘటియిలై ద్రోవ పనమె
 పొందు మీమీకార్యముల సవరింపఁగ, స్వార్థసిద్ధికి నేను నరుగువాఁడ
 నని పల్క, వారు మఱివాత్తుని రాముని, వలగొని యేడ్చు చా వలను గనుచు

ఆ. నిలిచి యచట నచట ధిజలజాతఁ జూచుచుఁ, బోవు చుండఁ దృప్తిఁ పొంద కెదల
వారి కెల్ల మఱుఁగుపడి చను చుండె ని, శాముఖంబునందుఁ నవిత్తోలే. ౧౨౯౩
సీ. చనుచు నీరీతిఁ గౌఁసల్యాతనూజుండు, పురుభూతధనధాన్యపుంజిత మయి
దానశీలప్రజామానిత మగుచును, లలితసాభాగ్యసంకలిత మగుచు
సకుతోభయంబు నై యధికరమ్యంబు నై, చైత్ర్యయాపాత్మకరసాంద్ర మగుచు
గున్న మామిడితోఁటఁచెన్నుల మీఱుచు, సంపన్నవరజలాశయము నగుచుఁ
తే. బుష్పతుష్పజనాకీర్ణపురము లగుచు, నాలమందలవందలుఁ లీల నెగడ
బ్రహ్మఘోషంబు లొప్పారఁ బార్థివేంద్రబ్రహ్మణీయంబు నగుకోసంబు శుభము
కంకనుచును నడుచును నడుచును, గన నగునుద్యానవాటిఁ గడచుచు భుభృ
జ్జనభోజ్యము రాజ్యము విడిచి, చనియెను ధీరోత్తముండుఁ చని యచ్చోటన్ ౧౨౯౪

→ శ్రీరాముఁడు గంగానదిఁ గాంచుట. ←

లయగ్రాహి. అంగుగ దినేశకలఁపుంగవుఁడు మోద మల

రంగను గనుంగొనె నభంగతరభంగో

త్పంగను శివాంబుచయరంగను మహాఋషిని

షంగను శుభాశ్రమచయాంగను సురీవ్యా

సంగనుతనుందరవిహంగకులరాజితత

రంగకజలాశయవిభంగను నశాఘో

త్తుంగభనభీహననచంగను నభంగురశు

భాంగను దరంగముఖరంగ నలగంగన్

౧౨౯౫

కం. ఖేలాలోలామరవర, బాలాతలి కేళిశైలఁపాళీశతమున్

లీలావనమాలాచయ, హేలాభర మొప్ప నయనహిత మగుదానిన్ ౧౨౯౬

సీ. అంబుచయాఘాతకాట్టహాసోగ్రయై, భాసుర ఘనసుహాసిని యయి

యొక్కచో వాకయై యొకచోట నుడి గల్గి, పెరచోట స్తిమితగంభీర యగుచు

నొండుచో నడిగ నుద్దండతఁ బాటుచొక్కొటను గంభీరనిర్ఘోష యగుచు

నొక్కొక్కచో భైరవోగ్రనిష్ఠన యయి, దేవసంఘాప్లుతదీర్ఘయగుచు

ఆ. నమరకమల యగుచు విమలకువల యయి, పఱపుటినుకతిప్ప లొఱపు చూపఁ

దెల్లయినుము గల్గి యివ్వసారసహంస, చక్రవాకనాదఁసంకుల యయి ౧౨౯౭

సీ. ఒకచోటఁ దీరజాతోర్విజపంక్తులు, లలిత మాహారవల్లరులు గాఁగ

నొక్కచో నవవికచోత్పలచ్చన్నయై, యొక్కచోఁ గుమునపంఙ్గోజ్జ్వల యయి

యొక్కచో వివిధపుష్పేఘరజోధ్వస్తయై సమదాకృతి యమరు చుండ

నొకచో మయిల లేనియొఱపుటగ్దముధాతి, నిగనిగ లాడుచు నిర్మల యయి

తే దిగ్గజంబులు వసకరుల్ • దేవతోప, వాహ్యములు రొడ నే సెడిననులు వెలయ
భూషణోన్మనసరత్నభూషిత యగు, స్రమవయలు లొప్పి కన్నులపండువుగను
సీ. లనమానఫలపుష్పకిసలయూన్మత సయి, పొలం బట్టు నొప్పుపొదలదాని
శింశుమారభుజంగ • నేవిత యవుదాని, హరిపాదసంద్యుత • మ్రొసదానిఁ
బాసహీనాశ్శను • బాపవినాశిని, భవజటాజాటని • భ్రష్ట యగుచు
సంభోధిఁ గలయుచు • గంభీర యవుదాని, సభిపట్టపు దేవి • యయినదాని
తే. సారసక్రందకారండు • వారిభటులఁ, జూచు వగుదాని గంగను • జశు లులఁ
జేరి కనుఁగొని యట శృంగి • బేరపురము, జేరఁ జనె రామచంద్రుడు • శీఘ్రగిని.

→ శ్రీరాముడు గంగాతీరంబుఁ జేరుట. ←

కం. రంగత్తరంగమాలా, సంగతి రంగారె గంగ • సరసత సూతా!
రం గగు మన కిప్పుడు నిర్వింగను నిట నిలుపు రథము • వల సగుచోటన్. ౧౩౦౧
కం. అల్లదిగొ దాపురనె యొక, పుల్లకునుమవిరవిటసంపూగంబులచే
మెల్లు మగుగారిచెట్టిక, మెల్లిగఁ గొనిపొమ్మ తేరు • మెలఁగుద మచటన్.
ఉ. అచ్చట గంగ లెస్స గన • నౌ సురదానవమానవాళిచే
మచ్చిక సంచరించు మృగ • నుంజులవలచే రహించఁగా
మెచ్చుగ నన్న లుక్ష్మి యెడు • మేకొన నూటెడు దోలె వాజులన్
జెచ్చెరి నింగునీతిరుపుఁ • జేరఁగ ముప్పగు శిగ్గి రచ్చటన్. ౧౩౦౩
కం. ఆల సుమంబ్రుడును దెసఁ గావళి బో విడిచి మేపు • ననురచి యుర్రీ
జావిరళచ్చాయాశ్రమిఁ, పో విభుకడ కరగఁ దాఁగ్గుతాంజలి యగుచున్ ౧౩౦౪
ఉ. అప్పుడు గామచంద్రునకుఁ • బ్రాణసంఘంబు సిమావజానఁ
గొప్పబలంగ మొప్పెడిచుకుంపశపేక్షుడు బోయనాయకుం
డిచ్చుగిడిఁ రిఘూన్వహుడు • నృక్షమునీడను నుంట నింటఁ దాఁ
దెప్పున విచ్చె నృథహిణఁ భీనచివాదికబంధుయ్యుడై. ౧౩౦౫

→ గుహుడు శ్రీరాము దర్శించుట. ←

కం. చనుదెంచుగుహుని దన్వనఁ, గని సహలక్ష్మి యెడు నీతఁ • కాంతుఁడు హర్షం
బునఁ బొంగి యశనిఁ గలియఁగఁ, గని రామునివేష మతఁడు • కడుదుఃఖతుఁడై
ఉ. క్రొచ్చి కపుంగిలం బలుకుఁ • గూరిమితోడ నయోధ్య యెట్లులో
నిచ్చఁ నొంపు మియ్యదియు • నీ కటు లంచును దేనిఁ జేయుదున్
సచ్చరితా! వచింపుము, సశింబె లభింపఁగ నిట్టిసత్ప్రియుం
డిచ్చుకు నచ్చనయ్యతీధి • యేసుకృతంబు లొనర్చినాడెన్. ౧౩౦౬

కం. అని వివిధము లగునన్నము,లును రుచిమత్పానకంబులును సర్వవ్రంబుల్

గొనివచ్చి ననుర్పించియు, వినయపతశిరస్సుఁ జూచుఁ డి వేంకియు ననియెన్.

తే. స్వాగతము నీకు శ్రీరామఁడంద్ర దేవ, నిఖిలధారిశిరఃపాయంబు ధీన చుమ్ము
నీదుకింకరులము మేము ధిగ్గలాశ్రి, మమ్ముఁ బనిగొమ్ము నెచ్చి రాజ్యమ్ము నేల.

ఆ. భద్ర్యభోజ్యలేహ్యః పానీయములు నివే, పండుకొనఁగి నివిగోఁ డ బాన్పు లశ్వ
ములకు ఖాననంబు ధి వలసిన వైల్ల ననుగ్రహించి వెనఁ బరిగ్రహింపు. ౧౩౧౦

ఉ. అచ్చపుభక్తినాతఁ డిటు ధి లాకిన రాముఁడు వల్కు మిత్రమా!

నచ్చె భవత్కృతంబులు సఁపర్యలు, శుష్టుడ నైఁగి గాల్పుడన్

నచ్చుట నెయ్యపున్నుటలు ధి వాకొనుటన్, శివు మింత యేల యే

యొచ్చెము లే దటంచు బిగి ధి ముత్తి కవుంగిటఁ బినబాహులున్ ౧౩౧౧

తే. అనియె నాభాగ్యవశమునఁగనుటగల్గె, బంధుయుతు నిన్నునాోగ్యఁవంతునిపుడు
నెచ్చెనీ! తెన్నుగా మనఁనిఖిలహితులు, ధనము రాష్ట్రము కుశలతఁగనగు నయ్య.

చం. నిఘ్నము నానిచ్చియుగ ధి నయ్యము మై నమకూర్పు పెంతయున్

స్మృడ యెఱుంగునున్, మిగుల ధి సంతస మయ్యెను, గాని నీనుదిం

బ్రభురతగాఁ దలంప, కిది ధి భావ్యముగా దొకలేనియుం గొనన్

సుఖము నెల్లఁ గౌశి నిఁ ధి నొచ్చెడి నాకిలి యేల చెప్పమా ౧౩౧౨

కం. వీరముఁ గృష్ణాశిరమును, వారిక ధరియిగి నచుల ధి ఘోరములము లా

హారముగా మునినై సం,చారము చేయంగ నేను ధి జనియన హితుఁడా. ౧౩౧౩

కం. మావులకు గక్కియొక్కడ, కావ్యలయున్ నీపు దానిఁ ధి గల్పించుటచే

వేవిఁములఁ బూజల నను, భావించినయట్లు తలఁపఁ ధి బరచుచున్త్రా. ౧౩౧౪

కం. ఈవారునములు నశరిధి, భూవిభులకు మిక్కిలిప్రియఁములు గావున నీ

వీవాఱుల నన్నుట న, స్పించినయట్లు మునముఁ ధి జెందుడు స్మృడవా. ౧౩౧౫

చం. అనఁ నగువారిఁ బంచె గుహుఁ ధి డర్శించుగ్గునుఁ గాఁగ నీట్లు మే

పును ఘటియింప లేయి గడఁ ధి గ్రో పొందెంక, నంత గాముఁడున్

సనయత వార్షి లక్ష్మణుఁడు ధి జాహ్నువిక్రముఁ చేసే సేతా

సఖముఁడు గ్రోలి యిచ్చును ధి హోయిగ నేలఁ బరుగి నంతటన్ ౧౩౧౬

ఉ. అన్నకుఁ గౌరము ల్గికిగి ధి యాచ్చి తేకిం జని వ్రేలముల మం

దున్నెఁ లక్ష్మణుఁ, డలగుఁహుండు సుసుంత్రునిఁ గూడి సేదనా

భువన్నతి ముచ్చటించుచుఁ త్రొఁమోన్నతి నజ్యోత రా మండు నై

కన్ను ముగుచ్చ కానిశెను ధి గాచుచు నులడెను రామచంద్రునిన్. ౧౩౧౭

కం.ధీమంతుంః యశస్వీద,యామంఃనుఁడ౯ మహాశ్వుఁ డవిదితకన్తుం
దామహిపసుతుఁడు సుఖ యా,భూమిం బన్నుంఁడ రేయి డ పోయెన్ మెల్లన్.

ఉ. అన్ననిమిత్త మై వగ యధార్థపుభక్తియుఁ గల్గులత్తఁబు
సన్నతశీలుఁ గన్గొని భృశం బగుశోకముతో గుహుండు నో
యన్న! త్వదర్థ మై యదె శయం బుపకల్పిత మయ్యె, దాన సౌ
భ్యోన్నతి నిద్రపొమ్ము శ్రమ డ మూడంగ, నీ విలు లుంఁడ నేటికిన్. ౧౩౨౦

ఉ. మానితరాజపుత్ర! సుకుమారుఁడ వీ విట నున్నవారలో
కాంబయంద త్రిమ్మరెడికర్కశదేహులు గాన జానకీ
జానిని బాగచూకత నిశాసమయంబున సప్రమత్తులై
పూనికఁ గాచు చుండుదుము డ పొమ్ము శయింపు యథాసుఖంబుగన్. ౧౩౨౧

ఉ. ఏమన గాము కంటఁ బ్రియుఁ డెవ్వఁడు నెందును లేడు నాకు నీ
భూమిని సత్య మిద్ది యనఁబోహము సత్యము పైఁ బ్రమాణ మా
నీమహితాత్మసత్కృపఁగఁదే మహనీయయశంబు ధర్మము
శ్రీమహితార్థముం బడయుఁశ్రేయముఁ గందు నుమిత్రనందనా? ౧౩౨౨

ఉ. జ్ఞానులు నేను నల్లఁడు డ సజ్యశ గావమున్ ధరించి సం
ప్రీతిగఁ గూర్చుమామకనుఁబూర్ణమునికన్ సమాదాన నప్రమా
దాతతరీతిఁ గాతుఁ జఱియింగబలుంబు లెగిర్చె నేనియు
ఖ్యాతిగ నాయులుంగని దొకండును లేదు సనాంతనింబున ౧౩౨౩

ఉ. జేంకకు మన్న లత్కఁబడు డ పోలి ననుక గుహు లేదు భితయేక
శంకయు నేని ధర్మమతి డ సర్వవిధంబుల నీవు గావఁగాఁ
బంకజనేస్రుఁ డైనరఘువద్యుఁడు సీతయు గొప్పనెల్లఁ
గొంకక పవ్వనింపఁగను డ గూర్కఁగ నాకది యెట్లు సాధ్య మో? ౧౩౨౪

→ { శ్రీరామచనవాసనిమిశ్రిత మైనగుఁబుమును లత్కఁబడు
గుహునితో జెప్పట. } →

ఉ. కంటికి నిద్రవచ్చునె, సుఖం బగునే బ్రదు కెన, మాననం
బంటునే భోగమున్, ప్రియహితా! దితిజామరతోటి నేనియు
గెంటఁగఁ జాలు గంటుకొన డ గేలిగ నట్టిమహాశ్వుఁ డిందు వా
ల్గంటియుఁ దాను జీర్ణశృణుకల్పితశయ్యఁ బరుంకి యుండఁగన్. ౧౩౨౫

చం.తపమునఁ క్లేశపాటున వెతం గని యొక్కని నాత్మతుల్య నా
యపరిమితప్రతాపుని నానాంతరవీధులఁ ద్రోచి యాజి దాఁ

గృహణతః ఔద్ధకాలము మహిమ ని యుండుట గల్గి మిత్రమా!

విపుల యనాధ నై చెడెడు ♦ వేగము సత్యము చూచు చుండుమీ. ౧౩౨౬

కం. ఏడిచి యేడిచి హోయని, చేడెలు గాసిల్లి సామ్యునివివద ధరపై

నేడుపురొద లే కాన్పువు, వీ డెల్లను నుండుఁ గాదె ♦ విగతధ్వని యై. ౧౩౨౭

కం. వనితామణి కాసల్యయు, జననాధాగ్రణియు నాదుఁజననియు నీరే

యినైన నెల్ల వారును, మని యుండుదురా యటంచు ♦ మది శంకింతున్.

కం. మనిన మనవచ్చుఁ జూచి నాజనయిత్రి మనంబు నిల్పి ♦ శత్రుఘ్నునిపై

మన నేర దనుచు నగచెద, జననుత మీనును రాముఁజనని తుణంబున్. ౧౩౨౮

కం. అనురక్తజనాకీర్ణయు, ననభుజననుభావలోకఁ నాహ్లాదద యా

ఘననగరి రాజుఁ గూర్చి వ్యసనసంకులయగుచుఁ జెడును ♦ సత్యము హితుఁడా.

ఆ. తనదు పెద్దకొడుకు ♦ జననుతచారిశ్రుఁ, చ్చియు మహానుభావు ♦ నయగుటాఘ్య

రాము సౌకుమార్యధాముఁ జూడక రాజు, మేనితోడ నెట్లు ♦ మెలంగువాఁడు.

కం. పతి నృపతి గతించుట గని, పతి యగుకొనియై బిడ్డు ♦ సత్వరముగ, నా

సరిగతిఁ గని నాజననియు, బతితోడిన లోక మనుచుఁ ♦ శ్రాణము విడుచున్.

కా. మించెకా మించె గతించె సర్వమును భూమినానాఁగఁ దీరాముఁ దా

నెంచెకా రాజుగఁ జేయఁ, శేయకంచు ము♦న్నే యిట్లు, నావ్యేతఁ దా

మంచుం జేరి భజించి యానృపతినిఁ గ్రాంతిఁబడవం నాశ్రయో

దంచత్కార్యము లెల్లఁ గీర్చెనను సిఁగ్గాఁగల్ తనూనంభవుల్. ౧౩౩౩

సీ. అక్కటా తండ్రికి ♦ సర్వస్వహాకముల, భరితశత్రుఁ గ్కులు ♦ పరిగఁ గీర్చి

రమ్యచత్వరముల ♦ రమణీయఁ ధములఁ, బ్రానాపిహాగ్యాదిభవనములను

వారముఖ్యుల రథఁవారణవాజుల, నవ్యతౌర్యక్రికఁనాదములను

హృష్టపుష్టప్రజాఁబ్రుంధంబులను సర్వికళ్యాణసంపూర్ణఁ కలనములను

తే. నిష్కుటారావచయముల ♦ నిశ్చయరసనూజనుహముల నొప్పుపేహోజ నాదు

తండ్రి యేలెడియారాజధానియందు, నంచరింతు వారిలు ♦ సమ్మదమున.

ఉ. అంతకు జీవయుక్తుఁ డయి ♦ యొక మెలంగుచు నుంక మేము ని

శ్చింత మరణ్యవాసమును ♦ చేసి ప్రతిజ్ఞను దీర్చి యాపయి

గాంతుమొకో యయోధ్య, మఱి ♦ గాదిలితంక్రివదాబ్జ మొయ్యద

ర్మింతుమె మిత్రమా! యనుచుఁ ♦ జెప్పుచు నుండ గతించె రేయియున్. ౧౩౩౫

కం. గురుసౌహృదమున లక్ష్యణఁ, డురుశోకమునం దపించు ♦ చుండఁగ గుహలుఁడు

బరిమూర్తిఁ గార్చె నశ్రులు, జ్వరవీశిత మగుమతంగఁజంబును బోలెన్. ౧౩౩౬

→ శ్రీగాముడు గంగను దాటఁ బ్రయత్నించుట. ←

ఉ. లాలితమూర్తి లేచి శుభఃకృత్తులు లక్ష్మణుఁ జూచి తమ్ముడా
యోని గతించె రేయి యరుఁగోడయవేశయు డాసె వింటి వే
మేలికలస్వసంబులను * మే ల్కొలిపెం బికకేకిలోక ప
త్రాస్తి, దరింపఁగాఁ జనునఁమా వడిఁ బాతెజిజాహ్మవీనదిన. ౧౩౩౭

చం. అనుడు సుమంత్రునికొ గుహుని * సాతఁడు మీరలు వింటిరే కదా
యనఁఘనిదేశమందుఁ దన * యన్నకడక నిలువక, గుహుండు చ
య్యనఁ దనమంత్రులం బిలిచి * యందఁ జరిత్రచయాదియుక్తనా
శను సమకట్టఁడీ దృఢము * వర్ణము నావికవంతముకొ వెసన్. ౧౩౩౮

చం. అనవుడు వారు గూర్చి తెలియఁబఱుపం దము నేలువానికికొ
విషయముతోడ మ్రొక్కి రఘువీరునకుకొ గుహుం డాడు దేవ! నా
నను సమకట్టు టయ్యెఁ బిదఁపం బని యెయ్యది? గంగ దాటఁగాఁ
జను నిక దీన చన్న రఘునశ్శేముఁ డెంతయు సంతసిల్లుచున్ ౧౩౩౯

కం. కృతకాముఁడ నైతిని నా, హితుఁడా! యీవస్తుతతుల * నెక్కింపుము నా
సతఁ డట్ల చేయ వీరులు, ధృతఖడ్గకలాపచాపఁదీప్తితనులై ౧౩౪౦
కం రాముండును లక్ష్మణుండు సే, తామహిళాయుక్తి గంగ * దాయఁగఁ గని నా
కేమి సొ వింకఁ జేపుమా, ప్రేమంబున ననుచునుంట్రి * బ్రయమునఁ గనుచున్

శం. శనకుకి కే! నాతని యఁగానుతి సంటి సుమంత్ర! యింక వే
చుము స్మరాలుపాలికిని * జాగరితృప్తముఁ బాఁనఁ జోకుమీ
చుచునుము కాల్మషకొ పనికి * స్వంపనముకొ విశి, మన్నివాసనా
క్తిని గంపస్త్రక్కుశంక్తిని సఁగిరిభిభక్తిని గాది యుండుమీ ౧౩౪౧

కం. ఇందాక మమ్ముఁ గూర్చిని, స్వంపనమునఁ దెచ్చి మేలు * నలిపితి కడు నా
నందించితి నికఁ బురికిం, బొందుగఁ జనుమా శతాంగఁముం గొని సరగన్ ౧౩౪౨

→ { సుమంత్రుండు త న్నరిణ్యమునకుఁ దోడ్కొని పోవ } ←
శ్రీరాము వేడుకొనుట.

చం అన విని నాతఁ డిట్లు లను * నక్కట లోకములోన నొక్కఁడే
దనమది సమ్మతింపఁడు గఁదా భవదీయఁసేనివాసముకొ
మనమున బ్రహ్మచర్యమును * మార్గన మార్గవవేదపారముల్
గనుఁగొనువాఁడ నిష్కామకా నిక నీ వరుగంగఁ గానకున్. ౧౩౪౩

కం. కృత్యులుల్లులు ననమున, నీకరఁకికొ నీవు శమ్ముఁ * డిల్లలును దుః
ఖులు రగుటను భవి న, వ్యాకులుఁ డై కడచి బ్రదుకువాఁ డెవ్వఁడాకో. ౧౩౪౪

ఉ. తమ్ముడు భార్యయుం గొలుచు ♦ దండక నీవు వసింది మూడులో

కమ్ములు గెల్చినంతప్రథం ♦ గాంతు మహాశక్తి! నీవు మమ్ము ఛ
ద్దమ్మున నిట్లు గూల్చితి గదా! యెటు లేగి దురాశ్వురాలు పా
పమ్ముల కిక్క కైవశఃపాలున నుండుము దుఃఖ ముండుచున్.

౧౩౮౬

చం. అని తనప్రాణతుల్యుఁ డగు నామహానీయునిఁ గూర్చి బిగ్గ రో

దన మొనరించి హా యనుచు ♦ ధారగ నశ్రులు గాఱఁ గొంతకుం

బనిమొయి నిబ్బరించుకొని ♦ మార్జనముం బొనరింప నీట న

య్యనఘునిఁ గాంచి రామవిభుఁ ♦ డాదట నెయ్యము మీఱ నిట్లనున్.

౧౩౮౭

→ శ్రీరాముడు సుమంశ్రుని సమాధాన పలుచుట. ←

కం. అయ్యా నినుఁ బోలినకడు, నెయ్యుడు రఘువులకు నెందు నేఁ గలఁడే, మా

యయ్య యెటు గుంర కుండునో, యయ్యనువు ఘటించ నీక ♦ యగును హితాత్మా.

ఉ. ఇంతగఁ జెప్పఁగా నలసె ♦ వృద్ధ మదీయవియోగదుఃఖలే

నావంశుఁడు కామభారచలితాశ్వుఁడు గావుటఁ జేసి, యాధరా

కాంతుఁడు కైక ప్రీతి కయి ♦ కార్యము నెయ్యది చెప్ప దాని నా

వంతఁ దిరస్కరింప నల ♦ దయ్య ఘటించువు గాక ప్రీతితోన్.

౧౩౮౮

తే. ఏతదర్థంబు గాదాకో ♦ నృపతివనులు, రాజ్యపరిపాలనము నేత ♦ రాగగరిమ

నెట్టిపనియందునేఁ దనువట్టిపట్టిప్పు నాధింపఁ జూచెన ♦ రెట్టు లైన.

౧౩౮౯

ఆ. ఎట్టు లైన నతని ♦ కేయప్రియంబుచు, నుదిలిపాటు లేక ♦ యుండునట్లు

లప్రమాదవృత్తి ♦ నుయుచు నుండుమా, యదియ నాదికోర్కి ♦ యనఘశీలి.

కం. అశ్రుణీశుఁడు మిక్కిలి, నృధుండును నార్యశీలుఁ ♦ డెఱుంగఁడు దుఃఖం

బింబజితేంద్రియుఁ డతినికీ, శ్రేష్ఠగ నామాలు నలిపి ♦ నాష్టాంగనతుల్

౧౩౯౦

మ. అనుమీ నావచనంబుగాఁ బతి కయోధ్యం బాయఁగా నయ్యఁగా

వనవాసం బొనరింపఁగా నలసెఁగా ♦ బాధల్ పడ వచ్చెఁగా

యని నేఁ జింతిల, లక్ష్మణుండు మదిలో ♦ నాగిం గొనం, డుర్వగా

తనియారత్నము దుఃఖముం గొనడు, తథ్యం బింత భూమిశ్వరా.

౧౩౯౧

కం. ఈ రే డబ్బంబులు సెం, చారముఁ గావించి వనులఁ ♦ జయ్యన రా, నక

ధారణికవ్యను లక్ష్మణు, గారామునఁ జూడఁ గలవు ♦ గ్రమ్మఱఁ దండ్రి.

౧౩౯౨

కం. అని చెప్పుము జనకునకుఁ, జననికఁ గైకకును దక్కుఁ జనయిత్రులకుఁ

గొనకొని మఱి మఱి చెప్పుము, యనఘ కుశల మడిగినాడ ♦ పండఱ సనుచున్.

ఆ. అవల నేను సీత ♦ యాయ్యుండు లక్ష్మణుం, డిమలనూక్తులొ

మఱిగినార మనుచు ♦ సంస్కృలపై వ్రాలి, మ్రొక్కినార మనుచు నొక్కి యనుము.

చం, పిలువగఁ బంచి కైకసుతు ♦ వేగ యథామతి యావరాజ్యమున్

నిలుపుము వానియందు; నశనిం గవుఁగింటను జేర్చి రాజ్యసం

కలితునిఁ జేయ మత్కలితఁగాఢశక్తి దొలంగు నందు న

ర్థిలి విదియింపు తండ్రికిని ♦ గ్రీతి చెలంగెడునట్లు మిత్రమా!

౧౩౫౭

సీ. భంగిండు పురిమున ♦ కనుడంచి సంశయ, ననుము నామాటగా ♦ నతనిలోడఁ

సంక్రియం దేర్పిఁ ♦ దగవు న్నింతువో, తల్లుల కారీతిఁ ♦ దగవు నలుపు

నీతల్లి కైకముఁపూతకు మిన్నగా, నలనుమిగ్రాదేవిఁ ♦ దలంపు మనుము

నాతల్లిఁ గొల్పి ♦ నయరీతిఁ బ్రోవు విశేషంబుగా నని ♦ చెప్ప వయ్య

౮. అప్పు చెప్పినట్లు ♦ యౌరరాజ్యంబును, బూను నీవు రెండుభువనములను

నుండువారి సౌఖ్య ♦ మొంగింపఁ జాలెద, నవని నేలు మనుము ♦ న్యాయ్యముగను.

➔ సుచంద్రుడు శ్రీరాము విడిచి పోరక పరితపించుట. ➔

ఉ. పొమ్మనుచున్ మర్పి రిప్పుఁబుంగవుమాటల నాలకించి దుః

ఖమ్మన నిట్లు పల్కు నుఁభూ! యుపచారము కాదు, దేన! నె

య్యమ్మనిఁ జెప్పవాడ భయ ♦ నుంపక, భిక్షుడకా యటంచు న్నే

హమ్మన నెఁ జెమింపుము, నఁయొకర! నామనవిన్ గ్రహింపుమి.

౧౩౫౯

తే. కడుపుదుఃఖంబునను గ్రాగుపడఁచి బోలి, తాపనీనపయోగార్థిఁ ♦ వత్సఁజించు

నాయకౌగిటకు నిన్నిటఁ బోయఁ బెట్టి, పుట్టుచనువాఁడ నాగతి ♦ యేమి తండ్రి!

కం. మును రామమున్ నుగుగి, మును గినినపురంబు నెడ ♦ మొగిఁ సెట్టివం

బును గినిన లేట వెనుకను, మునుగెడ గొప్పసాపుకొక మునను మహాన్

౧౩౬౦

కం ఈశ్వరీధముఁ గనుఁగొని, పోయి సూతాపతెషఁ బౌధతకేనా

వారిము హావిరముగఁ, వారిక కని బహుభిక్షుభిక్షు లగు టనుదే.

౧౩౬౨

ఉ. దూరిననాసి నైవనినుఁ ♦ దోయజగ్గె! తలంచి లోకులున్

నూరినకొగ్గఁ బట్టిలి ♦ పుంబును నీనును బాసియున్ నెఁ

దారినుభావనాగతి పఁగానిగా నిను నెంచి నీశుభా

కారిముఁ జూచు చుండెను ♦ కన్నులఁ గట్టినట్లు రాఘవా.

౧౩౬౩

ఉ. నీవును గంటివే కన యనిండెతనీ! భస్మవాసవే

భావిలలోకశోకము విలాపవిధంబును నన్ను నారధం

బీవిధఁ జూచి వెండియును ♦ నేడ్చెడివారిలు నారి లంతకు

నేవధముల్, సహింప నగునే ననుబోటికి దానిఁ జూచినన్.

౧౩౬౪

సీ. లక్కటా! మాతల్లి ♦ యయ్య నామిత్రకుం, డేడినా నే మనువాడ నేను

మేనమామింటికి ♦ నేను దోడ్కొనిపోయి, నిడిచి నీ వింక ♦ నడల వలదు

తల్లిరో యందునా థగ వెఱింగియు నెట్లు, లనృతంబు రోయక థ యాడువాఁడ
నసృత మాఁగ నేల థ యనెదవా నే నెట్లు, పాపపునత్యంబుఁ థ బలుకువాఁడ
తే. నీన్ను నీదేవి లక్షణు థ నీరజాక్షు

నెమ్మి వహించుహయములు థ నేఁ డ వెట్లు
మన్ని యోగంబునను దాము థ మరల నేర్చు?

రమ్యగుణసాంధ్ర దయఁ జూడు థ రామచంద్ర.

౧౩౬౫

కం సాధ్యంబు గాదు మరలి య, యోధ్యకుఁ జోవంగ నాకు థ సూరక, నా కా

రాఘవఁడవు పరపి కరుణా, నిధ్యాన మనుజ్ఞ నిమ్ము థ నీతో వత్తున్. ౧౩౬౬

ఆ. కాదు కూడ దనుచుఁ థ గరుణమాలుచు నాదు, ప్రార్థనంబు వ్యర్థఃపఱిచె దేసి
రథముతోడ నేను థ బ్రజ్జ్వలదగ్గికి, మే నొసంగువాఁడఁ థ జూ నిజంబు. ౧౩౬౭

కం వసముల నీదుతపంబున, కును విఘ్నముఁ గూర్చు గలవు థ క్రూరపుజంతుల్
గొనకొని వానిని రథమున, వినిహితములు చేయువాఁడ థ వివరింపు మెదన్.

కం. నీరథముఁ గడపు సౌఖ్యముఁ, గూరెడిభాగ్యంబు లేదు థ కోమలగాఢా
ఘోరాఠాణ్యముల న్ని, తో రా ముకు నొదు నన్నుఁ థ ద్రోచకు తండ్రీ. ౧౩౬౯

కం సన్నతి నీభయదార, ణ్యన్తుల నీ పజ్జ నుండ థ నాశ గొలిపెడిక
జమ్మి యల్ల కానీ, ర మ్మని యొకమాట యనవె థ రాజీవామౌ. ౧౩౭౦

కం. మిట్టలఁ బల్లంబుల నీ, గుట్టంబులు నిను పహించి, కొని పోయి శ్రమం
బిట్టింక నీకుఁ గొలుచుదు, నెట్టియలం బరమగతికి థ నేగెడు రామా. ౧౩౭౧

కం తలఁగక నీకుఁ ప్రాప్తము, చలతోఁ జేయుచు వసింపు థ దండక నీతో
మలయుచు నయోధ్య యేటికి, నిలింపతల మైన నేల థ నినుఁ గొలువంగన్.

కం దురితాత్ములు సురసగరిముఁ, జొరఁజాలనియట్లు లెట్లు థ చొరఁగా నేర్తున్
ధరణీశమత యయోధ్యా, పుర మే నొంటిగను గోలుఁబోయియు నిన్నున్. ౧౩౭౩

ఉ. ఉట్టట లూఁగెడిక హృదయ థ మొండుతలంపున నానుఁ జేసి, యీ
గుట్టములన్ శతాంగమునఁ థ గూరిచి నే రథచోదకుండ నై
చిట్టనచీద కీవు గడఁచేయఁగఁ గానఁ జతుర్దశాబ్దముల్
పట్టెను వాఱ భూమి యద్రుఃపత్ మిముఁ దోడ్పడిపోవ నూరికిన్. ౧౩౭౪

కం. నీసంగతంబున నన, వాసంబున నేండ్లు నాల్గుపది యొకశ్రుతి యా .

నీసంగతిఁ బాసిన శ్రుతి, గాసిం బడఁ జేయు నొక్కఁకల్పము వోలెన్. ౧౩౭౫

కం. భక్తుఁడ భృత్యుఁడ నీ కను, రక్తుఁడ మత్సావిమనుతఃపరణయుగ సేవా
నక్తుఁడ దృఢశక్తుఁడ నో, భక్తాచనశీల సన్నుఁ థ బాయఁగఁ దగవే. ౧౩౭౬

కం.పౌనఃపున్యంబుగ నిటు, దీనాలాపములఁ దన్ను * ధృతి చెడి వేడం
గా నిజసారథి కనియెన్, మానుగభృత్యానుకంపి * మహిజావిభుఁడనన్. ౧౩౭౭
సీ. పరమభక్తుఁడ వీవు * భర్తృవత్సల! నేను, నిజ మింత యెఱుంగనినిష్ఠుఁడనె?
యేనిమిత్తము పురి * కేగు మంటిని నిన్ను, వివరింతు నయ్యది * వినగదయ్య
నీయదుగుట చూచి * పోయె బో రాముఁ డం,చును సమ్మనాపిన్నజనని కైక
నావనిపోక కానందించి ధర్మజ్ఞుఁ, దండ్రిఁ గల్గిరి యని * తలఁప కుండు
తే. భరతుఁ డేలెడిరాజ్యంబుఁబడయనలయుఁ, గైక యనినాదుముఖ్యసంకల్పమయ్య
రాజునకు నాకుఁ బ్రియముగఁరథముతోడ, సగరికిని జని చెప్పుమానాదునుడులు.

←→ రామలక్ష్మణులు జడలు ధరించుట. ←→

సీ. అని యూఁజడించి యిట్లను గుహుఁ గనుఁగొని, జనయుతం బిచ్చోటఁజనదునిలువ
నాశ్రమవాసి నై * యర్హవిధంబుగ, మునిజనభూషణం * బనఁగఁ దగిన
నరనియమంబున * వర్తిలి తండ్రికిఁ, గరము హితంబుగ * ధరింతుతకు
సౌమిత్రికిని హితఁకాముఁడ నై జడల్, దాల్చెద మట్టిపాల్ * త్వరగఁ దెమ్మ
తే. నాఁగ నతఁ డట్లునేయ సౌందర్యధాముఁ, డైనరాముండు తనకును * ననుజనకును
జడలు గావించె నిట్లుంగి * జటిలుఁ డయ్యె, దీర్ఘగౌహుండు గుణనిధి * దేవనిభుఁడు.
కం.నారలవనసంబులు నిలు, జీరాడెఁగునిపెదజడలు * చెలు వొసఁగంగా

శ్రీరామలక్ష్మణులు చెన్నారీరి సాక్షాన్మనీంద్రులై యుంతన్. ౧౩౮౦

కం.వసిగొని యానల నైఖా,నసమార్గస్థుండు నగుచు * నళినాథుండు దా
నెన సహులక్ష్మణుఁ డై గుహుఁ, డుం గని యిట్లనిఁయె వ్రీతి * డెప్పులు డేలన్.
కం.జలకోశదుర్గజనపద,ములమ్ముల నప్రమాదమున వర్జియమా

చెలి! యేమటకుము తనవా,నిను దురారసితపాముఁగాజ్యం బరయన్. ౧౩౮౧

సీ. అని యాన తిచ్చి సఁరాగ్రణి నడిఁ జని, జనుకీ సౌమిత్రిసహితుఁ డగుచు
గంగాతటంబునఁ * గన్గొని నానను, నది వేగ తరియింప * మదిని గోరి
యన్న లక్ష్మణ సీవు * మున్ను నావికఁ బట్టి, కదలకుండఁగ దానిఁ * బదిలవటిచి
ఝామనప్పిని మెల్లి * నెక్కించి యనుపదంబున సీవు నెక్కుమీ * పొమ్మటన్న
తే. నాశనంతుండులక్ష్మణం * డట్లు సీశ,మున్న యెక్కించి తా నెక్కియన్నఁజూచి
సరిసిజాతుండు నెక్క నిఁపాద నీన, జ్ఞాతులనుజూచి నడపుడ * నావ యనుడు.

ఆ. రామచంద్రుఁ డంత * గ్రౌహ్మణక్షత్రయోగ్యంబు మంత్రవరము * నాశహితము
పొంటె జపముఁ జేసి * భూమిజాలక్ష్మణ,యైక్కి నాచమించి * యుల్లసించి ౧౩౮౨
చం.సబలు నిపాదనాథు గుహు * సారిధిస్తము నానుమంత్రుని
నిబిడదయాతిరేకమున * నిల్వఁ డటంచు ననఁజ్ఞ యిచ్చి నౌ

శబరులఁ దీవరింప దృఢఁ స్థారసమాహితకర్ణధార మై
సాబగుగ నేగె నోడ రయఁసుండురమై స్వహతాంబుపూర మై.

౧౩౮౫

←→ సీతాదేవి గంగను బ్రార్థించుట. ←→

తే. ఏటినడుమంశరంబున ధ కేగియచటఁ, దోయజాతాక్షి తనకేలు ధ దోయిలింది
యైక్కి భాగీరథీదేవిదిక్కుఁ జూచి, భక్తిపూర్వకముగఁ జల్పెఁ ధ బ్రార్థనంబు.

కం. అమ్మా భాగీరథి! నెయ్యిమ్మున నీదాశరథి వఁనాంతరివాసం

బిమ్ముగఁ దీచుచు పట్టుగ, సన్నలి రిక్షింప వచ్చు ధ సాగరుకొమ్మా!

౧౩౮౬

కం. ఈరే డబ్బంబులు చనిఁ, దీరిచి తాఁ డమ్ముతోడ ధ దేవీ నాతో

వారక నిను ముఱి గానఁగఁ, తేరఁగఁ గనవచ్చు చంద్ర, శేఖరుకొమ్మా!

౧౩౮౭

కం. టేమముగ మరలింపఁచు, నేమంబుగ సన్వికామఁనిచయముచేరఁ

వోయిమఱునీ నినుఁ బూజా, స్థానంబుల ముదితఁ జేయుదుం గడుభక్తిన్.

౧౩౮౮

సీ. దేవి! నీ వనఁగను ధ గేచలనదివోకో, త్రివధగా ఖ్యాతిని ధ దేజరిల్లి

బ్రహ్మలోకంబునఁ ధ బరఁగుచు నీలోక, నుందుఁ గంధీశునిఁజ్జాల వగుచు

తొళితక్కువఁన్నాతకలుంజ నై, యలరుని న్నెట్లొకొండఁ నేర్చుఁ

గరముఁ మోడ్చెనఁ ధ గాతుశ్శనిలకుండు, గ్రమ్మటి యే తెంచి ధ ప్రాప్తరాజ్యఁ

తే. డగుడు సీప్రీతిగాఁగ న్రాహ్మణు కిచ్చు, దాన నూర్చేలు గోవులు ధ మానితాన్న

వస్త్రములు నీకు వేసురాఁభాండములును, గరుణఁజూడుము పూని గంఁగాభవాని.

కం. నీతీరింబుల నుండడి, పూతఁజేత్రములఁ దీర్థముల దేవతలఁ

నీతముగాఁ బూజించెడఁ, బ్రీతిం గను గంగ కలుషవివరవిభంగా.

౧౩౮౯

కం. తనతమ్మనితో నాతో, ససఘుఁడు శ్రీరామచంద్రుఁ ధ డామోదమునఁ

వనవాసముఁ దీరిచి మఱి, చనుదేరఁగఁ గుశలిగాఁ బ్రసాదింపు దయన్.

౧౩౯౦

కం. అని వేడుచు నుండఁగ భూతనయ వడిఁ నావ గంగఁదక్షిణతటమున్

జనుడు నట డిగ్గి రిందఱుఁ, దనతమ్మునిఁ బల్కు దశరథప్రభవుండున్.

౧౩౯౧

శా సామిశ్రీ! యింక నేమటం దగదు రఁతాప్రక్రియన్, నిర్దశం

బే మానుష్యసమేత మేనియును నేర్పి మున్నుగా నీవు పా

మ్మా మార్గమ్మును జూచికొంచు, బసి నీర్హాపుత్రి యేతెంచు, నే

నో మీయిర్దఱు గాచుచున్ వెనుక యై ధ యర్వీజకున్ వచ్చెదన్.

౧౩౯౨

కం. కానవినిగ్తానుష్యపుఁ, గానన మిది కాన మపము ధ కడు హెచ్చరికన్

బూని పరస్పరరక్షను, మానక కావించుటయె సమంజసవిధ మా.

౧౩౯౩

కం. కడచినకార్యము చక్కం, బడుట యరిది కానఁ గడవఁబడుటకు మున్నే

కడుకొని యవధానుల మై, జననేమియు లేక రక్షునలుపఁగ వలయున్.

౧౩౯౪

మ. జనసన్దుర్గ మొకింత గానక మనోజ్ఞంబుల్ మహారామము
 ల్గాన జాక్షేత్రము లేమి లేకయును గంధర్వ గుండ్లు ముం ట్లొప్పి భీ
 జనకం బైనయరణ్యదేశ మిదె కంజాతాక్షి వైదేహీయు
 స్వినవానశ్రమ మింకిటం దెలిసెడిన్ ♦ నా లక్ష్యంబు డాచటన్ ౧౩౯౭
 కం.మున్నుగఁ జనుడును నాతని, వెన్నంటె త్తమాతనూజ ♦ వెలదికిఁ బిఱుండన్
 నన్నుతవీర్యుడు రాముడు, శ్రన్నన చను చుండె వారిఁ ♦ గాచుచుఁ గడఁకన్.
 కం.గంగాపరపారము నరు,గంగాఁగని తెప్ప న్రాల్పుకయ కడుద వేన్
 గంగా వారు సుమంత్రుఁ డ,భంగస్వధఁ జెందె గళితబాష్పం డగుచున్. ౧౩౯౯
 కం.ఆలోకపాలనిభులు స,మాలోకితచారుసస్యమహితాసను లై
 యాలోకబాంధవుఁడు మం,దాలోకుం డగుడు నిలిచి ♦ యస్వస్థమునన్. ౧౪౦౦
 చం.నళినదధాతు లొండొకవంసస్థిసీదను జేరి యిరువ్వుర
 దొలుత వరాహబుశ్యములఁ ♦ దొడ్డరురుం బృషతంబు నా మృగం
 బుల వధియించి నాల్గిటి, బుభుక్షేతు లొట భుజించి రంద, ఆ
 య్యులఘృపరాక్రముల్ తరణి ♦ యస్తమితుండుగ వార్చి రమ్యుడన్. ౧౪౦౧

→ శ్రీరాముడు తల్లివండ్రుఁ దలంచి దుష్కలంచుట. ←

సీ. జానకీనాథుండు ♦ సౌమిత్రిఁ గనుఁగొని, పల్లెల దాఁటివెల్పులిపాలంబు
 నందు వసించుట ♦ యాసుమంత్రుండును, నెడఁబాయఁ దొలిరేయియిదియకాదె
 కావునఁ గడిచినకార్యంబు దలపోసి,కొనుచు విచారంబు ♦ గొనకు మయ్య
 నిద్దురఁ జాలించి ♦ నెఱజగఁహుకత, నీరేయి మొనలుగ ♦ నిష్కటమును
 తే. సీత రక్షింపవలయును ♦ రాతురులను,లలనక్షేమంబు మనయంద ♦ నిలిచెఁ గాదె
 మనము తెచ్చినయాకులమహిని బఱచి,పండుకొనఁదగుశిలయొండుఁడిండుగాఁగ.
 కం.అని సుఖశయ్యాయోగ్యుం, డనఘుండు కూర్పుంకి నేల ♦ నవరిజనకుఁ దా
 విన నిం పగుశుభకథలం, జనవున వినిపించుచోఁ బ్రసంగవశమునన్. ౧౪౦౩
 సీ. అన్న లక్షణ! ధ్రువం ♦ బమ్మహారాజేంద్రుఁ, డడలుచు నాసుతుం ♦ డడవి కేసెఁ
 గా యనిపడియుండుఁ డైకయుఁ దనకోర్కి, తుద దాఁకెఁగాయనిఁతుష్టి నొందుఁ
 గాదె యామెయుఁ దనఁగాదిలిపుత్రుండు, శ్రన్తులుడునురాజ్యకారణమున
 నమ్మహారాజాస్రాణముఁ దీయదు గదా, యేమి సేయఁగలాడు ♦ నృద్ధు కైక
 తే. నలపులత్రాళ్లఁ జిక్కినవాఁడు దిక్కు,మాలినాఁ డేను దూర మీఁలీల వచ్చు
 కతనఁదెరువేమి తెలియకే, నెతలఁబడునొ,యేమిసేయదుఁదమ్ముడాఁయిప్పుడేను.
 కం.నేర్చి చెడ నాకు వ్యసనా,శర్తము మతివిద్రుమంబు ♦ జనపతి కగుటన్
 ధర్మార్థంబులకంటెను, ధర్మార్థ కామ మెంచెదన్ బలితముగన్. ౧౪౦౫

ఉ. కావన దేని లక్షణ నికారముమై నెటుచంటిమూఁగుఁడే
 గాదిలిపుత్రునిఁ మననుఁ గన్గొని స్త్రీలువానిఁ గ్రాచువుం
 బైదలిమాటఁబట్టి యిటుఁ పాయనొకో ననుఁ గంఠి పాసి న;
 త్పైది గనంగఁ జాలుఁ గునుఁమేఘశరాహతచిత్తుఁ డేమి నన్. ౧౮౦౬

కం.జాయాయుక్తుం డాకై, కేఁసునుతుఁ డొకఁడే సుఖతఁ గెరిలెడి నౌరా
 మాయురె ణోసలులేలెడు, నాయతధరణీస్థలమునఁ కధ్యక్షుం డై. ౧౮౦౭

ఆ. తండ్రి ముసలివాఁడుఁ గారుణాటపులందు, నే ననించి మిడుకుఁ చిట్టు లుంట
 నేకముఖముగాఁగఁ నేలఁడే రాజ్యంబు, నెల్లఁ గైతనయుఁ డేమి చెప్ప. ౧౮౦౮

కం.సార్థక మగుధర్మంబును, నర్థంబును విడిచి కామఁ మనుష్యుండు
 వృథుం డెవ్వం డాతఁ డ, నర్థంబులు దశరథువలెఁ ననుఁగొంచున్. ౧౮౦౯

కం.తననాథుని వధియింపఁగ, ననునీగతిఁ గాననములఁ నవయం జేయ
 ఘనరాజ్యమెల్లఁ గూర్పుఁగఁ, దననుతునకుఁ గైక మనకుఁ దాపుర మయ్యెన్.

తే. అతులసౌభాగ్యమదమోహి, రాశ్చయగుదు, నానయినికోపమునఁజేసిఁపాపబుద్ధి
 యెంత బాధించునో కదేఁ శాంతలైన, నాదుతల్లినినీతల్లి, నయమువిడిచి. ౧౮౧౦

కం.నాకయి జనని నుమిత్రయుఁ, జీకాకుపడంగ నేలఁ చెవుమావేగ
 వే కానఁగఁ జను మాయమ, నీకడ నుండియ యయోధ్యఁ కీపు కుమారా!

కం.ది క్షేదినకౌసల్యకు, ది క్కగుమీ నీపు గంఠిఁ ధృతిఁ గానల కే
 నొక్కండఁ జనుదుఁ దోడ్పాని, యిక్క-మలేక్షణును దడ విఁ కేలా యనుజా!

కం.యుద్రక్రియాచరిణి, సాగ్రగతిం గైక పగఁ బరాభసమును సో
 వ్రసగతిఁ గావించును, భిక్షము నాతిల్లి యనుచుఁ భరితున కనుమా ౧౮౧౧

కం.నాతిల్లియుఁ దొలిబామున, నేశిల్లినిఁ బుత్రకునినిఁ నెడఁబాపెనొ యా
 హేతువునఁ జూవె యిటులా, పూతచరిత్రకును దుఃఖములు ప్రాప్తించెన్. ౧౮౧౨

కం.కని పెంచి పెగ్గఁ జేసెను, మనిచెను బహుకష్టములనుఁ మలయుచు నన్నా
 జనని యిటు శలమువేళకు, గొనకొని విడిచితిని నేటిఁగొడుకను ఛిఁచి. ౧౮౧౩

తే. కన్నతల్లికి దరిలేనిగడునుదుఃఖ, మిడితిఁ గంటివె నే నెట్టిఁగొడుక నయ్య
 పుడమిలోను నాయట్టిపుత్రకునిని, గనక యుండెడిఁ గాకయేజననియేని.

చం.అటమట మయ్యె నాజననఁ మంతయు లక్షణ! యేమి చెప్ప, న
 చ్చటఁ దలికిఁ మువం బిడునుఁ శారిక కీముఁగాంచి యల్లదే
 కుటిలవిరోధిపాదమునఁ గొబ్బునఁ గాటిడు మంచుఁ బల్కియే;

గటగట యంతమాత్రమునుఁ గానయితిం గద మానవుండ నై. ౧౮౧౪

చ. ఎలమి మనంబ యేమి సుఖమియించె నను న్గని పుత్రు, సౌఖ్యముల్
కలుగక యున్న మా నెడిని ♦ గాక యయో యెటువంటిదుఃఖముల్
గలిగెను నానిమిత్తముగఁ ♦ గల్గియు నేమిఫలంబు చెప్పుమీ
యిలవయి నిట్టిపుత్రకుఁ, డృఢపృథ్విహీన మపింబ చూడఁగన్. ౧౪౧౯

ఆ. అడలు చుండుదాని ♦ కల్పభాగ్యకు గొడ్డు,రాలిఁజోలి యున్నయమలమతికిఁ
గొడుకుగాఁగఁ బుట్టి ♦ కూర్చిన మే లేది, పలుకనయ్య నీవ ♦ లలితచరిత. ౧౪౨౦
కం.నిర్భాగ్యురాలు గద నను, గర్భంబునఁ దాల్చి కనినకౌసల్య మహా
దుర్భరతంశోకప్రా,దుర్భాచంబున నలంగి ♦ దూపిలు చుండున్. ౧౪౨౧

ఉ. ఏనొకరుండనే పుషమి ♦ నెల్ల సయోధ్యను శాతబాణం
తానవిదారితంబుగ నొనర్చుగఁ జాలనె? కారణంబు లే
కేను బరాక్రమింపఁ దగునే? పరిలోకభయంబు ధర్మభీ
జ్ఞానము మాన్చెడి న్నును నానాధ్యమె పట్టము కట్టుకొంటయన్. ౧౪౨౨

తోటకము. అని పెక్కు తేటంగుల ♦ సత్పుయతా
ననుఁ డై విజనంపురంబున నా
యనఘాశ్శకుఁ డేడిది ♦ యానిశే యం
దొనరక మునివోలికి ♦ నున్న యెఁసన్. ౧౪౨౩

తోడకము. అలలు చలింపనియంబుధినా మం,టల పెను పాఱ ధఃపంజయునట్టుల్
నిలిపి నిలాపము ♦ నివ్వెట నుండక,లలివచనంబుల ♦ లక్షణుఁ డాడెన్.

↔ లక్షణుఁడు శ్రీరాము నూరార్చుట. ↔

ఉల్లాసము. నిక్క మింత గామచంద్ర ♦ నీవు వీడి నచ్చుట
దిక్కుమాలి యాయయోధ్య ♦ జేజు మాసి యుండెడిక
జుక్కతోడు లేనిరేయివొప్పనక; వ్యగ్రామతి
స్రక్కఁ దగునె నేను నీత ♦ స్రక్కమే నినుం గనన్. ౧౪౨౪

మత్స్యోకిలము. నిన్నుఁ బాసి ధరాతనూజయు ♦ నేను నొక్కముహూర్తమే
ని నిలం గలవారిమీ తమనీటిఁ బాసిపడేవల
ట్లన్న! యాజనకాగ్రుఁ డేటికి ♦ నంబ యేటికిఁ దమ్ముడే
నిన్నుఁ బాసిన ప్సర్గ మేటికి ♦ నిక్క మియ్యది రాఘవా. ౧౪౨౫

కం.అనుచు మును పున్నవృక్షంబునక్రిందను సెజ్జఁ గూర్చు ♦ బారి సుఖముగ నా
సనములు గొని రంపణుఁ దమ్మునిమాటల రామవిభుఁడు ♦ మోదంబు గనెన్.

కం.గిరిసానుగోచరము కేసరియగ్గము మాడ్చి రామసౌమిత్రిలు లో
దరసంభ్రమములు పాయుచు, గురుశౌర్యులు నిర్జనవనిఁ ♦ గొఱలిరి కేయిన్.

←→ శ్రీరాముడు భరద్వాజాశ్రమంబునకుఁ బోవుట. →

కం.అంతట నిర్దలనళినీ, కాంతునిబింబంబు దోఁప † గంగాయమునో
 పాంతపు దేశము భీకర, కాంతార మప్పచ్చపూర్వోక్తమృవిషయమున్ ౧౪౨౯
 కం.కనుఁగొనుచు యథాక్షేమము, గను వివిధధరారుహాలి † గాంచుచు దివసం
 బున నర్థమండలసమయమున లక్ష్మణుఁ జూచి పురుషముఖ్యుఁడు పలుకున్.
 కం అల్లదె ప్రయాగచుట్టును, బెల్లుగ దహనధ్వజంబువిధమున ధూమం
 బుల్లాసంబుగఁ గడురా, ఇల్లెడి ముని యచట నెలపు † చేకొనఁ బోలున్. ౧౪౩౧
 కం.గంగాయమునాతటిని, సంగమమునఁ జేరితిమి నిజం బదె వింటే
 భంగానోన్యవిఫుట్టనఁ, బొంగారు రసంబు విసఁగఁ † బోలెడి నిటకున్. ౧౪౩౨
 కం.రాజితనవ్యపదార్థము, చే జీవిక నడపువారు † చీల్చినకట్టల్
 భూజవిశేషములు భర, ద్వాజాశ్రమమందుఁ గంట † తమ్ముడ యనుచున్. ౧౪౩౩
 ఆ. అంత నవరకుభృదుఁ, పాంతదేశంబున, లంబమానరక్షఁబింబుఁ డగుచు
 నరుణకిరణు డమర † నాధన్య లిరిగిరి, యమున గంగఁ గలియునట్టిచోటగ౧౪౩౪
 కం.వెలయుభరద్వాజాశ్రమ, తలముం జేరంగ బెదరఁ † దన్యగపత్నుల్
 బలియురు ముహూర్తమాత్రం, బెలమిం జని చొచ్చి రాని, మేల్ మెల్లన్.
 నీ. ఆయాశ్రమస్థలి † పటు చేరి జానకీ, సహితులై తపసిదన్యఁగము సేయఁ
 గోరి యవను వేచి † దూరింబుఁగందున, నిలిచి తచ్చాప్రతిభావలన వార్తఁ
 బుచ్చి లోఁజొచ్చి సఘోషితిమ్యాఘ్రం, సంశ్రితప్రతునిఁ బ్రశ్నించెరితు
 నేకాగ్రచిత్తు సస్యోత్పత్తిబోధి, చక్షు మహాగ్నిని † సన్నిధిఁ గని
 తే యగ్నిహోత్రవిధానంబు † నాంశ మగుట, నాయ్య లక్షణజానకీయుక్తు డగుచు
 నళినలోచనుఁ డభివాదఁపం బొప్పి, పేగునుచును దనవేరు † వెండి పలుకు.
 నీ. దశరథ సుతులము † పశించన్! శ్రీరామ, లక్ష్మణులము నాచు † లలన జనక
 నందన కల్యాణి † గావెంటఁ జనుచుండె, నిర్భీకప్రత యయి † నిశ్చలుండు
 నాచిన్నదమ్మండు † సన్నుగమనించె, చంద్రీ కానలకు న † న్దరలు మనినఁ
 చంద్రీయాదేశంబుఁ † దలఁ దాల్చి వసభూమి, కేశెంచితమి మునిస్వత్తి నుండఁ
 తే. గాయలును గూర లశనంబుఁగాఁగ ధర్మగలిని జరియించువారము † హితమనీష
 యనుడు గోవును నర్థవంబుఁనంబువులను, నన్నరసముల ఫలములఁహాలి నొనఁగె.
 కం.మునివృగపక్షిసమేతుం, డసఘుని శ్రీరామచంద్రు † నర్చించి మఱి
 ఘనుఁడు భరద్వాజుడు రా, ముని కుశలప్రశ్న మడుగ † ముదితుం డగుచున్
 కం వా రిచ్చినయర్చుల రఘు, వీరుండు కైకొని సుఖోపవిష్టం డయినన్
 గూరిమిని భరద్వాజం, డారాముని కనయె ధర్మ్య † మగువాకృతులన్. ౧౪౩౬

ఉ. ఎన్నిదినాల కేను నిను ♦ నిచ్చటఁ గంటిని రామ, నీకు నీ
 బన్నముఁ, దండ్రి, తేర కీటు ♦ పంపుటయున్, వనిఁ జేరు టీకథల్
 మున్నుగ వింటిఁ, బుణ్యత్రయమున్ విజయంబు మహాపగోరుసం
 పన్నము కన్న మియ్యది, నివాసముఁ జైకొను మిందు నెన్నుదినన్. గరరం

సీ. అనుచు భరద్వాజఁ ♦ డాడ నాతనిఁ గని, యనియె శ్రీరాముఁడు ♦ మునివరేణ్య
 కడునుదయ్యుండ సంచుఁ ♦ గనుఁగొన నత్తు రా, నన్న పౌరులు మఱి ♦ బాసపదులు
 మాజానకిని నన్ను ♦ మఱి మఱి గావున, నిచ్చట నిల్వంగ ♦ నిచ్చగింప
 నుకుమారి బాసకి ♦ నుఖముగావర్తింప, నేకాంతతల మొందు ♦ నెఱుంగఁ జెవుచు
 తే. యచటికిని బోవువార మం ♦ చనిన లోక, వీరు నిటకు దశశ్రోశాదురమునను
 గంధమాదననిభ ఋతు, కపిసమేత, వాటి నుఖదర్శనము చిత్తకూట మమరు.

తే. రామ తచ్చిత్తకూటసంస్థితముశిఖర, వితతు లెందాఁకఁ గనఁబడుఁ ♦ పృథివి సంత
 దాఁకఁ గలప్రాణికింటుల, తలఁపులందుఁ, గలుషముండదు పుణ్యంబునలుపఁ బడును.

తే. అందు నూలులకొలఁదు లేం ♦ డ్లసమగీలు, రైరఋషితల్లజలు పెక్కు ♦ రాచరించి
 ఘోరతపమును దిచుము ♦ గూడఁ జనిరి, సహకాలశిరస్సు లై ♦ జగము లెన్న.

కం. అని విజన నుగుటచే లూ, కొదవించు మువం బటంచు ♦ నూహించెద; నీ
 సేవదోషపున నట నే నిట, సవయత నాతోడ నేని ♦ చను నింపంగన్. గరరర

కం. అనుచు భరద్వాజుం డా, యసఘాతీధి నద్వితీయు ♦ నానుజ నుపచా
 రినియల సంతుష్టుఁగఁ జీ, సెను మఱి గాముండు కథలు ♦ చెప్పుచు నుండున్

తే. సంజ కంబాయ లుపరిధి, శాత్రులంబు, నావరించెను బరపడి ♦ యనుజతోడ
 సీతతోడఁ దదాశ్రమసీమ విభుఁడు, సన్నతి వసించి వ్యధ పాయ ♦ సౌఖ్యముగను

కం. వేనిన మేల్కొని పూనిఁ ద, పోవిభవుం దాఁకింపుణ్యతలమునన్
 రే వ్రచ్చితి హాయిగ నెక్క, బోడంగ సెల విచ్చెనరె ప్రభూతపుంగరుణన్. గరరర

సీ. అనుచు భరద్వాజఁ ♦ డారిఘూతముతోడ, ననుఁ బోయి రిమ్ము పుణ్యప్రభావ
 చిత్తకూటంబు సువిశ్రామధురముగా, ఘనమధుయుత మగుఘట్టము వెండి
 నానాసగోపేత, మానితకీర్తిరొ, రిగ నేవితము మయాఁరనడకలిత
 మిభ రాజసేవిత ♦ మెంతయుఁ బుణ్యంబు, రిమణీయ నుగుఁ గాన ♦ రామ పొమ్ము

ఆ. సీమఁ దగిన నెలవు ♦ నిక్కంబ యచ్చటఁ, గనుఁగొనంగఁ గలవు ♦ కరిఘటలుచు
 మృగ సమూహములును ♦ గ్రీవావిలోలంబు, లగుచుఁ దిరుగు చుండ ♦ సంబుజాక్ష.

కం. ఘనముం జరులుం దిరిగెడు, కనులున్ నిర్దిష్టయంబుఁ ♦ గంధరతతులున్
 దరులున్ శుకపికనాదిత, తరులున్ నీసలికి పార్షి, దములగు ననుషన్. గరరర

ఉ. బల్లునఁ దెల్లవాటుటయుఁ ♦ శార్థినపుత్రులు నిండుఁ బ్రీతి నం
ధిల్లఁగ మ్రొక్కి మాని కష్టనీధ్రముచాయను బోవఁ బూనఁగా
స్వలిఖోక్తి వారలకు ♦ స్వస్థయశంబు ఘటించి సత్యవా
గ్విల్లభుఁ డేగ వెంట నుతఁచగముతోఁ జనుతండ్రిపోలికన్. ౧౮౫౦

← భరద్వాజముని రామునకుఁ జిత్రకూటమార్గముఁ దెలుపుట. →

సీ గామునిఁ గని మునిఁరాజేంద్రుఁ డిట్లను, జాహ్నువీమూర్త్యజాసంగమంబుఁ
జేరి యామీఁదఁ బశ్చిమముఖ మై పాటు,యమునతటం బట ♦ ననునరించి
చని చని యానది ♦ సత్వీరంబుగఁ బాటు,కడ రాకపోకలఁ ♦ గరము వాడఁ
బడుట యుల్లం బైనఁ బాటను గని యందుఁ, దెప్పు గట్టికొని మీ ♦ రొప్పుమీఱు
తే.యమున నట దాఁటి యచ్చట ♦ శ్యాను మనెడి
పెద్దనుటిచెట్టు బహుతరుఁశ్చర్మ మగుచు
సిగ్ధసేవిగ మగుదానిఁ ♦ జేరి మెలి
దీనన లొసంగ మ్రొక్కింపు ♦ తివఁబోడి. ౧౮౫౧

చం.నిలిచిన నిల్వఁ డందుఁ, దమి ♦ న్నొనె నేనియుఁ బోవ నేగుఁ డా
వల, నట కొక్కఁగ్రోశమున ♦ వర్తిలు నీలవసంబు వెండి రేఁ
గులు వెదురులో మనోజ్ఞము లఁగున్, బహు వారము లేగినాఁడ, నీ
చెలువపుఁద్రోన మార్దవము ♦ చిచ్చుభయంబును లేదు రమ్యమా. ౧౮౫౨

చం.అని ముని జాడఁ దెల్పి యనఁపూశక! నిల్చునె యన్న రాముఁడున్
విసయము మీఱు లెస్స యన ♦ నిర్మలసీలుఁడు పోవ లక్షణం
గనుఁగొని మానినాసనంకంపకుఁ బొమ్మల మూటఁ దమ్మఁడా!

మఱము సుపుయ్య లంచు నరఁమండనుఁ డాచుచుఁ బోయి యావలన్. ౧౮౫౩
కం.సీతాసతి మున్నగ యము,నాతటముం బట్టి పోయి ♦ నది నడిఁ జనుచో
టాతరణికులు గని చిం,తాతత్తురు యైరి యెట్లు ♦ దాఁటుద మనుచున్. ౧౮౫౪

ఉ. కట్టెల్లఁగ్రోవుఁ దెచ్చి, యెనఁకంబుగఁ దెప్ప బిగించి రావయ్య
గట్టిని యెండుబొంగులును ♦ గట్టి, యశీరము నైచి, మీఁదటన్
నెట్టన ప్రబ్బసీవెలను ♦ నేరెడుకొమ్మలఁ గూర్చి, సీతకున్
దిట్టము సత్పుభాసనముఁ ♦ గీర్చె సుమిత్రతనూజుఁ డంతటన్. ౧౮౫౫

కం.ఇందిరమాడ్కి సచింత్యను, సుందరి దరలజ్జమానఁసుదతిని సీతన్
ముందుగ రాముం డుడువము,నం దెక్కఁగఁ జేసి పిదపఁ నవనిజప్రక్కన్ ౧౮౫౬

కం.ఆమెపరిష్కారంబులు, నామెవననములును నాయుఁధావని మఱియన్
రాముండు కరినకాజము, లామహితస్థనమునందు ♦ నారోపించెన్. ౧౮౫౭

సీ. కదలక యుండఁగఁ జూకుత్తు లాతెప్పఁ బదిలంబుగాఁ జక్కఁ బట్టుకొనుచు
 సీత నెక్కించి నిఃస్థితిఁ దరించుచోఁ, గాళింది మధ్యభాగంబుఁ జేరఁ
 గరములు ముకుళించి ధరణీతనూభవ, యావాఁక హేవాక ననియె నిట్లు
 నిన్నుఁ దరించుచు నున్న వారము దేవి, నావలిప్రతము సాంతంబుఁ జేసి
 ఆ. సౌఖ్యముగను వెండిఁ చనుదేర దయఁ గన, నమ్మ మరలి పురికిఁ సరిగినపుడు
 గవులు వేయుఁ గల్గుఁగుటములు పందయు, నిచ్చుదాన నీకుఁ మెచ్చు గదుర.
 కం. అని మ్రొక్కు చుండఁ దెప్పయుఁ, జనె దక్షిణతటమునకును సరసకుజానం
 దనమునకు నంత వారలు, జనకజ నట డించివదలిఁ చయ్యనఁ దెప్పన్. ౧౮౫౪

←→ సీతారామలక్ష్మణులు శ్యామవటంబుఁ జేరుట. ←→

కం. యమునాతీరవనంబులఁ, గ్రమముగఁ గనుఁగొనుచు సరిగిఁ క్రమహరితవ
 త్రముల బహుశీతలం బగు, విమల శ్యామాఖ్యవటముఁ పీరులు డాయన్. ౧౮౬౦
 కం. స్యగ్రోధముఁ గని జానకి, వ్యగ్రత నిట్లనియె భూజఃపం శోత్తమ! న
 మ్యగ్రతి నాపతి నియమస, మగ్రతఁ గనఁ జేయుమా నమస్కృతిఁ గొనుమా.

క౨. నాయత్తలఁ గౌసల్య న, మేయచరిత వినుతగుణ సుమిత్రను మరలఁ
 వ్యాయతముదమునఁ గనఁ గుజ, నాయక దయఁ జూడు నన్ను నానతిఁ గొనుచున్.

సీ. అని వలగొన్నధారాత్తజఁ గనుఁగొని, సౌమిత్రితో రామచంద్రుఁ డనియె
 నీవు మున్నగ సీతఁ నెమ్మిఁ దోడ్కొని భర, తాగ్రజా! చనుము నేఁ సాయుధుండ
 నగుచు వెంబడి వత్తుఁ నరుగుత్రోచను సీత, లలితపుష్పం బైన ఫలముఁ నైనఁ
 గోరె నేనియు నీవుఁ గొనివచ్చి యిమ్ము నా, నట్ల కా కని యతఁ డరుగు చుండ
 తే. మత్తమాతంగయుగళంబుఁ మధ్యమునను, జను కరేణుకభంగినిఁ జనకతనయ
 వార లిరువురనడుమును వఱలు ప్రీతిఁ, జనుచు నుండెను వింతలఁ గనుచు నచట.

ఉ. ఎన్నడు ముచ్చు చూడనిమఃహిష్టవినోదకరంబు వృక్షమే
 గ్రొన్నన యేనియుం గునుమఃకుంజమ యేనియుఁ గానరాఁగ నా
 చిన్నది దానిపేరు రఘుశేఖర యెయ్యది? రామచంద్ర! యీ
 క్రొన్నన నేమి యందు? రని కూరిమిఁ బ్రశ్న మొనర్చు వల్లభున్. ౧౮౬౮

ఉ. నల్లవో! యెంతవింత ఛదఃపం బది, యీకునుమంబు సౌం పహో,
 వల్లన ముల్లముం గరఁచెఁ బాపురె యీనునుమోకరీవి నా
 నల్లలనామనంబుఁ గని యంతన యంతన తత్పదార్థముల్
 పెల్లుగఁ దెచ్చి యిచ్చు నవలీల సుమిత్రనుతుండు భక్తిమై. ౧౮౬౯

తే. వింత యిసుమయి జలము లత్యంతవృద్ధ

హంససారసరవము లై యమలమైన

యమునఁ గ్రోశంబు చని కని యచట హరిణ
మాంసమునఁ బూటఁ గడపి రామహింసనుతులు.

౧౮౬౬

తే. కేకికేకలుఁ గ్రోతులకిచ కిచలును, హస్తీఫీంకారములుఁ బర్వ యామునోప
వనమునందు ధరాత్మజ యలచుచోట, నేటియొడ్డున నిలిచి రహీనబలులు.

శ్రీరాముడు సీతకుఁ జిత్రకూటంబునందలి చిత్రములం జూపుట.

సీ. ఆరేయి యంతయు యచోట గడపి వేవిన రాముఁ డవనువు ననుజ¹ మెల్ల
మెల్కొల్పి యనియె సౌమిత్రి! వింటే నన్యశుకపికశారికాశుందరన్య
సము లింకఁ బయనింప నమయంబు నా నిద్ర, మత్తును గాసియు నొత్తి వైచి
లేచె నందఱు నిట్లు లేచి యాయేటిసీ,రముల స్నానాదికార్యములఁ దీర్చి

తే. చిత్రకూటంబునకు మునిసింహాదిప్తు
మార్గమునఁ బోవు చుండఁగ మానవేంద్రుఁ
డాసరోజాక్షిఁ గనుఁగొని యచటి చిత్ర
ములను నెల్లను దెలుపుచుఁ బోవు చుండె.

౧౮౬౮

ఉ. అల్లదె కంటె జానకి! పళాశ మహీరుహకాసనంబు లు
తల్లనుమాంచితంబు లయి పోణిమి దీప్తము లైనయల్లు రా
జులుచు నున్న వెల్లయెడ స్త్రీయమనోహరసూనవంక్తులఁ
బెల్లుగ మాలికావితతి వేడ్క ధరించినభంగి నామనిన్.

౧౮౬౯

కం. కనుమీ పూదినజీడులు, జనములఁ జేరంగనీక సరన్ ఫలప
త్రనిచయభరమున వంగెను, మనుగడ నే గంటి నిట్టి మ్రోకులు గలుగన్.
తే. తేనెటీగలు గూర్చిన తేనెపెరలు, రెండుతూముల తేనెతో నిండి వ్రేలి
యాడుచున్నవియ వెఘరుఁహస్తములను, గొండ కొండను ననుజ! కన్గొమ్మువాని.

కం. అల్లవిగో! సత్యహము, బుల్లసితమనోజ్ఞ కాననోద్దేశములఁ
బల్లవనుమతల్పంబులఁ గొల్లగఁ గూయంగ మాటు కూసె నెమిఘల్. ౧౮౭౨

ఉ. వారణమూఢరాజితము వల్లశకుంతనితాంతకూజితో
దారము చిత్రకూట మదె తమ్ముడ కంటివె తన్నగంబునఁ
జారుననుప్రదేశమున సారధరారుహవారమండితం

బై రహి మీటు పుణ్యతలమందు వసింపుద మన్న లక్ష్మణా.

౧౮౭౩

సీ. అని పల్కి శ్రీరాముఁ డనుజాండు సీతయు, దనతోడ రా జని ఘనముదమున
నానావిహంగమనాదనంకులమును, బహుఫలమూలసంపన్నమగుచు
సరసోదకంబును జారుతరంబును, మృజలతాద్రుమమండితంబు
వరతపోధనగణావాసఫలంబు నొచిత్రకూటనగంబుఁ జేరి యచట

¹ దీనివలన లక్ష్మణుడు ౧౮ సంవత్సరములు నిద్రలేకుండినవాఁడు కాఁడని యెఱుఁగుదున్నది.

తే. మనకు నుఖజీవనం బగు * మంజులంబు, బహుఫలమూలయుక్తంబు ప్రయదకరము
వివిధపుష్పితవల్లి కావిటపియుతము, నగుచు నున్నది లక్ష్మణా * వగతలంబు.

కం. పరమతపోవిభవులు ముని, వరు లీశైలంబునందు * వాసము గొని నా
రిరవుగ మనమును నీక్షితి, ధర మంద వసింప వచ్చు * దలఁగని ప్రీతిన్. ౧౮౭౫

→ శ్రీరాముడు వాల్మీకిమహర్షిని సందర్శించుట. ←

కం. అని రాముడు లక్ష్మణుతో, జనకతనూజాతతోడ * సద్భక్తి వేసం
జనియె మహాత్ముని వాల్మీకి, గన ముని కభివాదనంబు * గావించె నొగిన్. ౧౮౭౬

ఉ. ఆయనఘండు వారలకు * హర్షమునం దగుపూజ నల్పి వి
చ్చేయుఁ డటంచు స్వాగతము * సేమము ప్రశ్న యొనర్ప రాముడుఁ
న్యాయముఁ దప్పకుండఁ దమనామములుం దమరాక హేతు న
త్యాయతభక్తిఁ దెల్పి మునియూజ్ఞును గాంచి వచించెఁ దమ్ముతోన్. ౧౮౭౭

కం. గట్టివి వరదారువులం, గట్టుమ యొకయాకుటిల్లు * కడురమ్యముగా
దిట్టముగ నన నాతఁడు, కట్టెఁ గుటీరం బొకండు * డైరుహతతులన్. ౧౮౭౮

→ రామలక్ష్మణులు చిత్రకూటంబునం బృథ్వీనిర్మించుట. ←

సీ. గాలికి వానకుఁ * గంప మొందనిదాని, బాహ్యసరిణముల * బద్ధ మగుచు
భద్ర మై యొప్పెడు పర్ణశాలను గాంచి, శుశ్రూషమాణుడై * చూచు చున్న
యేకాగ్రు లక్ష్మణ * నెలమిఁ గాంచి వచించె, శ్రీరామచంద్రుఁ డార్జింప వయ్య
జంకతూంపంబును * జేయంగఁ దగుఁ బూజ, శాలకు ధిరవాస్తుశమన విధియుఁ

తే. బెక్కునాల్గిల బ్రతుక నభీష్ట మైన, వారలకుఁ గరణీయ మానవశ్యకముగఁ
గాన హరిణంబు నొక్కటి * గానఁ జంపి, తెమ్ము స్మరించుకొమ్ము విధిప్రసృతి.

చం. అనవుడు నాతఁ డట్టులె రయంబునఁ జల్లుంగ వెండి పల్కుఁ గ
న్నన హరిణామివంబుఁ బచనం బొనరింపు ధ్రువంబు మూర్తముఁ
దినము నటన్న లక్ష్మణుడు * తెప్పనఁ గృష్ణమృగంబుమాంస ము
గ్నిని బచనంబు నేసి కలఁ నెత్తురు పోయెడిదాఁక, ని ట్లనున్. ౧౮౮౦

కం. పరిపూర్ణాంగంబులతో, బరివక్వం బగుట రామభద్రా! కంటే
హరిణము తొల్లిటిభంగిన, కర మొప్పెను దీర్పు దేవతార్థముఁ గుశలా. ౧౮౮౧

సీ. అనవుడు శ్రీరాముఁ * డంబువులను దోఁగి, నియతి జపించి యానిభిలవిధులఁ
దీర్చి దేవగణాధి * ధృష్టిగాఁ బూజింప, నందఱు నిలు సొచ్చి * రంత ముదితుఁ
డయి వైశ్వదేవబలియు రాత్రవైష్ణవంబులు వాస్తుదోషముల్ * పోవఁ ద్రోయు
పుణ్యాహవాచనంబును శాంతిజపము లో, నగుమంగళక్రియ * లాచరించి

తే. యావగాజలంబుల స్నానం మాడి పినవ, గ్రూరభూతవృశాంతి పొల్పార బలుల
నిచ్చె శ్రీరామచంద్రుండు ధీతము చెలగ, శాస్త్రనిగదితరీతిఁ బ్రశస్తగతిని.

తే. ఆశ్రమంబున కనుహంప మైనవేది, చైత్యములు నాయతనములుఁ ధిక్క దీర్చి
వన్యమాల్యఫలాదులఁ ధి బక్ష్వమాంసములను దీర్థంబులను వేదకలితములను

తే. జవములను దర్భవితతుల ధి సమిధలను యథావిధిగ జానకీయక్షిఁ ధి బావనం బొ
సర్పి శాలాప్రవేశంబు ధి నడపి దేవసభను హరివోతె శ్రీరామచంద్రుఁ ధి పె.

శా. నానాపక్షిమృగాకులంబు సుచునోనవ్యద్రుమభ్రాజితం

పై నాగేంద్రమృగానునాదితము నై ధి హరిప్రతీరాధ్య సూ

కానక మాల్యవతీతటంబునను జోకక జానకీ గాఢపుల్

సానందంబుగఁ గ్రీడ నల్పిరి ప్రవాసాయాసంవిస్తృత్.

౧౮౫౫

➔ సుమంత్రుఁడు మరల సయోధ్యకుఁ బోవుట. ➔

సీ. దుఃఖార్తులై సుమంత్రుండుగుహుఁడుగాముఁ, గనుచూపుమేరదాఁకను దదీయ
కథ ముచ్చటించుచుఁగనుఁగొనుచుండి యానల నింటికేగి రాయలఘుమతులు
చని ప్రయాగమునందుఁమునిభరద్వాజుని, తోడ నుండుటయు సంతోస మార
నాగిరిగమనంబు ధి నానిహదాధిప, చారులవలసను ధి జక్క నెఱిగి

ఆ. గుహునిచే ననుజ్ఞఁ ధి గొని సుమంత్రుం డయోధ్యాపురంబునకు రథంబుఁ దోలు
కొనుచు సరిగె వనటఁ ధి గోపలగంధన, నాపగానగరిములరసి కొనుచు. ౧౮౫౬

మ. చనుచున్ మూడవజామువేళ గతహస్తిం బాట నిశ్శబ్ద మై

కన శూన్యంబుగఁ దోచు చున్నపురముం ధి గన్నీటితో జొచ్చి దు

ర్శనుఁడై వాజులు వారణంబులు ప్రజల్ ధి రాజల్ గనక హక భూ

తనయావల్లభశోకహవ్యవహదగ్ధం పైనచందంబునన్.

౧౮౫౭

ఉ. తోచుచు నున్నదంచుఁ బురిదోరముఁ జేరుచు లోనఁ జొచ్చి లోఁ

గ్రాచుచు నున్నదుఃఖమునఁ ధి గ్రన్నన పోవ సుమంత్రుఁ డార్జిమై

బూచి పురీజనంబు రఘుపుంగవుఁ డేడి యటంచు నాతనిక

వాచినయట్లు దుఃఖమున ధి వాచినమోముల నడ్డగించినన్

౧౮౫౮

కం. గంగాతీరమునక రఘుపుంగవుచే నాజ్ఞఁ గొంటిఁ ధి బోయిరి వారున్

గంగాతరణమొనర్చి యనంగా హా రామ యని జనంబులు వనటన్

౧౮౫౯

➔ సుమంత్రునిరథముం జూచి పౌరులు దుఃఖించుట. ➔

ఉ. హా యనువారు భూవతనయా యనువారు లిఁ కేటిజీవ మి

స్సీ యనువారు గుంపు లయి ధి చేసిడి దేమిఁక జచ్చినారమే

హా యనువారు దాననవపుణ్యసమాజవివాహవేళలం

దాయనఘాత్తు నింకఁ గన ధి నౌ నెటు లం చనువారు నై రటన్.

౧౮౬౦

సీ. ఆరామచంద్రుడౌ మాఁ మాదటఁ గన కున్నచున కేది సుఖకరఁ మానఘులార
 యాలోకహితుడౌముఁ నాలోకనము లేక, యగుప్రియం బింక నెద్దిఁ యూర్జులార
 యాననినాడు డాఁయంగ లేకయ యున్నఁ, బారి సుఖావహ మెద్దిఁ పుణ్యులార
 మన తండ్రినలెఁ బ్రోచుఁననఘుఁడు పెడఁబాయ, ది కేడ్చి మన కింకఁ దీనులార
 తే. యెంత నిర్భాగ్యులమొ కదాఁచింతసేయ, నట్టిధర్మాత్ముఁ డటువంటియనఘమూర్తి
 యట్టి హృదయాఘఃకట్టిదఁయాపరుండు, విడిచిపోయిన మని యిట్లుఁబడుకుచుండ
 కం. ఏది సుఖంబు నొనంగునో, యేది యెఱిగో ప్రియము జనులఁ కెల్లను తేమం
 బేదియొ కూర్చెడు నని సీ, తాదయుతుఁడు మనలఁ బ్రోచెఁ దండ్రియపోలెన్.

కం. వాతాయనగతపరసీ, జాతాయతఁగోచనలు ననవహ్యం బగుదుః

భాతురతం బలవించిరి, సీతానాయకునిఁ గూర్చిఁ చిత్తం బగలన్. ౧౮౯౩

కం. సారథి విహితాన్యుం డై, తేరిం దోలుకొని చనియెఁ దెప్పున భూపా
 గారమునకు సట డిగ్గి మ, హరయమున సర్విజనసమాకుల మగుచున్ ౧౮౯౪

సీ. దిట్టంబు లగునేడుఁ తొట్టికట్టులు దాఁటి, యరుగ సాధవిమానఁహర్ష్యరాజ
 మందిరాగ్రంబులఁ మాందయానలు నిల్చి, రామశూన్యం బైనఁసర్ధముఁ జూచి
 విపులహాహాకారఁవికృతస్వీరంబుల, నొండొరుఁ గనుఁగొని యుల్లి మెరియ
 నాయతవిమలసేఁత్రాంతంబు లం దుండి, కాల్యలు వాఱంగఁ గంటినీరు
 తే. పొక్కుచును నేడ్వఁ బ్రాసాదఁములను నంత, టంతటను నిల్చి దశరథునింతు లెల్ల
 మహిమసాన్నిధ్యమునఁ జేసిఁ మాందమంద, ముగను నీరీతి నేడ్చిరి మొగములుబ్బ.

ఉ. రామునితోడ నేగి యిటుఁ రామునిఁ గానలపాలు సేసి తా
 నే మని కోసలాశ్లాఙకుఁ నీతఁడు చెప్పెడి వాఁడౌ, యెట్లు లిం
 కేము మనంగ సాధ్య మెఱిగొ యీగతి నామెయు రాముఁ బాసి మే
 నోమెడి నట్టె దుష్కర మఁయౌ యెటు లోర్పు దురంతతాపమున్. ౧౮౯౬

←→ సుమంత్రుఁడు దశరథుఁ జూచుట. ←→

సీ. అనుచు రాచపడంతుఁ లాడు చుండఁగ విను, చమితశోకహుతాశఁ నార్చిఁగ్రాగు
 చున్నదో యన నొప్పుఁ చున్న రాజగృహంబునం దెనిమిదవకృత్యను సదీన
 మానసు నాతురుఁ మహితపుత్రవ్యథా, వ్లానుఁ బొందరగృహమధ్యమునను
 గాంచి ననుస్మృతిఁ గావించి శ్రీరాము, వాక్యంబు లెల్లను వరుసఁ జెప్ప
 తే. మానియై విని విశ్రాంతమానసియున, నేలపై బడి మూర్ఖిల్లఁ నేలజేఁడు
 బాహువుల నెత్తి హోయనిఁ భామ లెల్ల, రోదనమునేయ సాగిరి క్రూరగతిని.

సీ. కాసల్యము సుమిత్ర * బాసటగా నాకు, నెత్తి యిట్లనియె భూమికా! యీతఁ
డఘటనఘటనానఁమర్థునిమాత కా, ఆడవులయందుండి * యరుగుదెంచె
నింత యన్యాయంబు * నేఁ జేసితిని గదా, యని యేల లజ్జించె * దధిప యిపుడు
లే లేమ్ము పుణ్యంబుఁచాల నీకు లభించు, నేడ్చిన ఫలమింక * నేమి గలుగు
తే. నెవ్వతెకు నీవు జడిసి నీ * తేశువార్త, యైన నడుగవో యట్టిసీ, ప్రాణదయిత
కైక యిట లేదు సత్యంబు * గాన దిటము, దెచ్చుకొని మాట లాడంగఁవచ్చు నీకు.
మ. అని కాసల్య సతాంతదుఃఖమున మూర్ఛాక్రాంత యై నేల వ్రా
లిన శుద్ధాంతసరోజవత్రనయన * లీప్తికించి వశోరవం
బున నేడ్డం గని చుట్టుప్రక్కఁగలపూవులఁబొండ్లు పృథ్వాళి యా
వనవంతుల్ విలపించి రంతిపురి మ్రోవక హల్లకట్లోల మై. ౧౪౯౯

— దశరథుడు సుమంత్రుని రామలక్ష్మణుల వృత్తాంత మడుగుట. —

ఉ. అంతట మూర్ఛ దేటి మనుజుగ్రణి యాత్తమతాగ్రగణ్య
త్రాంత మెటుంగఁ గోరుమతిఁ * దాల్చిన నూతుఁడు కేలు మోడ్చి య
త్యంతవిషాదచిత్తుఁ బరితప్తు నవగ్రహ మైనరోగ మా
దంతిని బోలువాని వసుఁధాపతి డాసిన నంత నాజయున్ ౧౫౦౦

కం. ధూళిని బ్రుంగినమేనును, గాలువలై పాటుబాష్పకణములు మున్నే
వ్రాలినతలయును నార్చిం, దూలినమో మైన నూతుఁతోడం బలికెన్. ౧౫౦౧

సీ. అత్యంతమః యయి * యలరు ధర్మాత్ముఁ డే, చెట్టుమొదళ్ల వసించె నయ్య
రాచవిడ్డఁడు శత్రుఁనోచితుం డతికోమ,లుండు నేనేలవై * బండె నయ్య
యెన్ననిబడి నేగు * నిభరధభటతతి, వాఁ డేవనంబున * వనరె నయ్య
లేలివానమ్మగావఁగీని పేవితకాన, నమునఁ గొండిక లేట్లు * నవసి రయ్య

ఆ. బాల ముద్దరాలు * పరమపతివ్రత, యన్నపున్నె మెటుంగఁవట్టిసీత
వెంట నంటఁ బుత్రు * లొంటి మై కాలిడ, నరదము డిగియెట్టు * లరిగి రయ్య.

కం. కన్నారఁ గాంచినాడవు, మన్నందనయ్యగ్గ మడవి * మందర మశ్వేల్
పన్నుగఁ జొచ్చినగతిఁ జొరఁగ న్నీవే ధన్యతముఁడు * కావె మమంత్రా ౧౫౦౩

ఉ. ఏ మనె రామచంద్రుఁడు మ * తే మనె నయ్య సుమిత్రపట్టియక
భూమితనూజ యే మనియెఁ * బొమ్మను వేళను నిన్నుఁ జెప్పమా
యామహనీయుఁ డుండుతల * మాతఁడు దేని భుజించె నెట్లు? లే
సీమయిఁ దాల్చువాఁడ విని * యేనియు సాధులలో యయాతినాన్. ౧౫౦౪

కం. అని తన్ను నృపతి యడిగిన, విని కంతగతోరు బాష్పవికలరవుం డై
వనరుడుఁ బలుకులు దడఁబడ, ననియె సుమంత్రుండు రఘుకులగ్రణితోడన్.

— సుమంత్రుడు దశరథునకు రామవాక్యంబులఁ దెలుపుట. —

సీ. నామాఱు విదితాత్మఁ నాతండ్రి మ్రొక్కుమీ, సదములఁ బడి మొట్టఁ మొదటనూత

వారికి వారికి * వల సగురీతిగా, నాకుఁగా సభివాదఁనములు సేసి

శుద్ధాంతకాంతల * సుఖమెకా మీ కెల్ల, ననుచు నామాటగా * సదుగ వయ్య

మాతల్లిఁ గౌసల్య * మఱిగాంచి కుశలాభి, వాదనంబులు సల్పి * పలుకు మిట్టు

ఆ. లెల్లకార్యములను * నేమఱి కోయింతు! ధర్మనిత్య వగును * తగినవేళ

నగ్న్యగారవరత * నలయకు; పలిపాద, ములను గొలుము దేవుఁ * గొలుచునట్లు.

ఉ. మానముపొంతఁ బోక, యభిమానము దూరముఁ జేసి తేనిక

న్యూనకుఁ గైకకుఁ మనసు * నొన్వక యుండెడుమైఁ జరింపు, త

త్సూనుఁడు నేలతేఁ డనుచుఁ * జూడుము; రాజులు విత్తవృద్ధు లఁ

నానుడి నీ వెఱుంగవె? మఃనంబున నిల్చుము రాజధర్మముల్.

౧౫౦౭

చం. భరతుఁడు వచ్చినం గుశలఁవార్తలు మనవ్వవనంబుగాఁగ నీ

వరయుమ; యెల్లతల్లు లెడ * న్యాయపుష్పత్తి నంచరింపుమీ

ధరణిపతిత్వ మూని ముదితండ్రిని జిక్కులఁద్రోయఁ బోకుమీ

వరనృపభూరిభోగముల * వ్రాలుము తండ్రి వదించుపద్ధతిన్.

౧౫౦౮

చం. అని వదియింపు మంచు నయఁనాంబులు రాలఁగ వెండిఁ బల్కు నీ

జననిగఁ జూడ నయ్య యనుఁజా! సుతగర్భిని నాదుతల్లి, నం

చును గనుసీరు నించె గడుఁశోకమునకా ధరణీశ! పుల్లకో

కనడదళాక్షుఁ డామహిజఁకాంతుఁడు రాముఁడు మోము వ్రాల్చుచున్.

౧౫౦౯

— సుమంత్రుడు దశరథునకు లక్షణవాక్యంబులఁ దెలుపుట. —

సీ. సౌమిత్రియో రోషఁనంభ, మంబున రోఁజు, చును నిట్లు లనియెను * వినుము దేవ

యేయవరాధంబుఁ * జేయఁ గాసలఁ ద్రోచె, రాజపుత్రాగ్రణి * రామచంద్రు

మీరాజు చెప్పుమా * తేరకు మా కిట్లు, వ్యననంబు గలుగంగ * వలచుకైక

తుచ్చ శాసనమును * దొడ్లగాఁ దలఁ దాల్చి, చేయఁగారానట్టిఁచెనఁటిసేతఁ

ఆ. జేసె గార్యబుద్ధి * వానిగ వరదాన, లాభముననొ రాజ్యఁలోభముననొ

యేమి హేతు వైన * రామునిఁ బాయుట, నిష్కృతియును లేనిదుష్కృతంబ.

కం. దైవప్రేరణమున నిటు, గావించె నటంచు ననెదె * కలుగఁగ వలదా

దైవమునకుఁ గారణ మొకఁ, డావిధ మే దైన నున్న * నాడుము వినెదన్? ౧౫౧౦

కం. ఆలోచింపక మతి లే, కీలోకవిరుద్ధకార్య * మిటు చేసెను భూ

పాలుం డనియెదె దానికె, జాలిం గొనియెదము దాన * జనపతి యేడ్చున్.

కం.రాముడె భ్రాతయు భర్తయు, రాముడె ప్రియబంధువరుడు † రాముడె చుమ్మి
రాముడె నాజనకుండును, భూమిపు నెడ లేదు జనకబుద్ధి సుమంత్రా. ౧౫౧౩

ఆ. సర్వలోకహితుని † సర్వలోకప్రియు, ననఘు ధర్మరతు జనాభిరాము
రాము విడిచి యెట్లు † రంజంపఁ జేసెడు, ధరణి నెల్ల ననుము † దశరథునకు.

కం.ఇంతటిలోకవిరుద్ధపు, వింతలఁ బచరించు నీవు † విశ్వంభరకుఁ

గాంతుడ వెట్లగు దనుచు ను, మంతా నామాటగాఁగ † మహిపున కనుమా.

తే.అనియె; జానకియో యూర్పులొనర సోకు, సోకినట్లులు దిగ్భ్రమఁజూచుచుండె

గాని దుఃఖం బెఱుంగనికమలనయన, యేడ్చు చుండె మహారాజ † యేమి యనక.

కం.కనునీరు దొరఁగుచుండెడు, పెనిమిటిముఖపంకజంబు † వీక్షించుచు వా

డినమోముఁదప్పితో ననుఁ, గనుచు మహిజ బాష్పవారిఁ † గార్చుచు నుండెన్.

కం.సామిత్రి బాహుపాలితుఁ, డై మో మశ్రులను దడియ † నంజలితోడఁ

రాముండు నిలిచి యుండెను, భూమిజ నను రథముఁ గనుచుఁ † బొక్కుచు నిలిచెన్.

చం.అనుడు నృపేంద్రుఁ డిట్లనియె † నావలిశేషకథాంశ మింక వా

ళానుము సుమంత్ర! యన్న రఘుకుంజరు లంత జడల్ ధరించి గ్ర

క్కనఁ గుశచీరధారు లయి † గంగను దాఁటి ప్రయాగవంకగాఁ

జనిరి, సుమిత్రపట్టి రఘుచంద్రముఁ గాచుచు మున్నుగాఁ జనెన్. ౧౫౧౪

కం.అతని వెంబడిఁ జనె భూ,జాతయుఁ దన వెన్న రామచంద్రుఁడు రాఁగఁ

త్తాతలధన! యింతయుఁ గని, చేతము దుఃఖార్ణవమునఁ † జడిముడివడఁగన్

కం.మాపు మరలింపఁగ నీ, తావిభువేర్పాటు చూచి † తత ముష్టాశ్రుల్

లావుగఁ గాఱగ మరలన, భూవల్లభ! యవియు శోకపూర్ణము లగుచున్.

తే. ఇరువురకు రాజపుత్రుల † కేను మ్రొక్కి

నగపు సహియించి గుహునితో † వచ్చి యుంటిఁ

బెక్కుదినములు నే నంద † పిలువ నంపఁ

డా రఘూద్యహుఁ డనియెడిఁయాశఁ జేసి.

౧౫౧౫

→ సుమంత్రుఁడు తాను వచ్చుమార్గమునఁ జూచినవిశేషంబులఁ జెప్పుట. →

చం.మలమల మాఁడి యుండె సుమంజులకుట్టలకోరకావళుల్

సలసలఁ గ్రాగు చుండెను గొలంకులు నేఱులుఁ బల్కలంబులుఁ,

గలగల లాడు చుండెను నగంబుల నాకులు నెండి వత్త లై,

విలవిల పోవు చుండె బృథివీధవ! చిత్తము ద్రోవ వచ్చుచోన్. ౧౫౧౬

కం.మెదలపు కాకోదరములు, కదలపు వన్యేభములును † ఘాతుకమృగముల్

రొద యైన వినఁగ రా దట, నదమలగుణశీల! రామచంద్రభృశ్చారిన్. ౧౫౧౭

సీ. లీనపుష్కరపత్రః, లీనమీనవిహంగ, తప్తపద్మమృణాళః, తతులః గంటిః

బూర్వంబునట్టులు * పోరి జలజప్రసూ, నములేని ఫలజనుమములు గాని
కమ్మవాసన లించుకయు నీవు తోటలు, శూన్యంబు లైనవి * మాన్యచరిత
యొక్కడివిహంగంబు * లక్కడనే సోలి, పడి యుంట నవియును * బాడు దోచె

ఆ. నేమి చెప్పువాఁడ * నీయూర నొకనికే, దేటమొగము లేదు * మాటిమాటి
కూర్పు పుచ్చువార * లుర్వీజధవులేమి, నిలువుగుండెతోడ * నిలిచి చూచి.

➔ సుమంత్రుఁడు పౌరులదుఃఖమును దశరథునకుఁ జెప్పట. ➔

ఉ. రాముఁడు లేనిస్వందనము * రాఁ గని పౌరులు దుస్సహవృథో

ద్దామత రాజమార్గమునఁ * దల్లడ మందిరి, కాంత లన్ననో

భూమిప! సాధవీధులను * బొక్కుచు హా యని యేడ్చి, రింక నే

నేమి వచించువాఁడ ధరఃకీర్తన! దుస్సహలోకశోకమున్.

౧౫౨౬

కం. విమలాయతనేత్రంబులఁ, బ్రమదలు కన్నీటితోఁ బరపురవీతో

క్రమ మేది యేడ్చు చుండిరి, శమియింప వశంబు గానిఁసంతాపమునన్.

౧౫౨౭

కం. వీరలు నీవగవారలు, వీర లుదాసీనజనులు * వీరలు హితు లం

చోరాజ! నెఱుంగ నైతిని, వారక జను లెల్లవారు * వనరుదు నుంటన్.

౧౫౨౮

కం. సంతోషరహితలోకయు, సంతప్తహయద్విపార్తః, శబ్దార్ధితయుఁ

జంతానిశ్వాసయు భూ, కాంతా! కౌసల్య యనఁగఁ * గ్రాలెం బురియున్.

౧౫౨౯

కం. ఈరీతి సూతుఁ డాడిన, త్రోరమణుం డాలకించి * గాఢవ్యసనో

దారత దారితమతి యై, కూరినగడ్గదిక మంత్రిః, కుంజరు ననియెన్.

౧౫౩౦

➔ { సుమంత్రునితో దశరథుఁడు వన్ను రాముఁ డుండుచోటికిఁ } ➔
దీసికొని పొమ్మని చెప్పట.

సీ. పాపాభిజనభావ * బాలిశ కైకేయి, వినియుక్తిమై నవిఃపేకీ నగుచు

మంత్రకుశలు లైనః, మంత్రులు స్పృహలు, హితులు ధీయుతపౌరు * లింద టింద

మసల నొక్కరితోడ * మంతనంబుండక, స్త్రీ మోహమునఁజేసి * చేసినాఁడ

నేమియో మునిఁగి పోయినయట్లు నాహసం, బిది భవితవ్య మై * యేఱుపడియె

ఆ. గులవినాశమునకుఁ * గూడె యదృచ్ఛమై, యిట్టిఘోరదుఃఖః * మేను నీకుఁ

గొంచెమేని మేలుఁగూర్చియయండినఁ, బొమ్ము తోడుకొంచుఁ * బుత్రుకడకు.

కం. ఇప్పటికిని నాయానలి, తప్పక చెల్లెడినయేని * తనయునిఁ దెచ్చి

తెచ్చన రాముఁడు లేమిని, ముప్పొడవెడి బ్రతుక లేను * మూర్తం బేనిన్.

౧౫౩౧

ఉ. దూరము పోవు నేమొ యలఁతోయజమిత్రకులోద్వహుండు నా

లేనిని బన్ని న న్నటకుఁ * దెచ్చనఁ దోడ్కొని పొమ్ము సారథీ!

యారమణీయమూర్తి విమలాయతక్రీర్తి జగజ్జనాళిహృ
దావ్రిజవర్తి గాంచగలవాండ ధర్మ మని యుండగల్గినన్.

౧౫౩౩

ఉ. ఆనగుముద్దునెమ్మెగము ధ నామణికుండలమండితంబు లా
వీనులు నాప్రపుల్లదర్శవిందవిశాలవిలోచనంబు లా
జానుసుదీర్ఘబాహువులుఁ ధ జారుతరం బగువృత్తదంతముల్
గానకయున్న సంయమనిఁ గానగఁ బోక ధ్రువంబు సారధి.

౧౫౩౪

తే. ఇంతకంటెను దుఃఖ మిం ధ కేది గలుగు, నిట్టిదురవస్థలో నున్నయట్టిసేను
గన్నులారఁగ రఘరాముఁ ధ గాననైతి, నేనియు నుమంత్ర! ది క్కేది ధ యింకనాకు.

కం. హారామా రామానుజ, హారమణీమణి ధర్మాత్మజా దుస్సహదు

హృదయధ ది క్కటిన, ట్లీరితిని జచ్చునన్ను ధ నెఱుంగర మీరల్.

౧౫౩౬

సీ. అని తేడు ముగ్ధి దుఃఖాంబుధిఁ గౌసల్యదిక్కు మొగం బయ ధ దేవి రామ
శోకమహాభోగ ధ మై కంజనేత్రవధూరత్నవిశ్లేషపారగంబు
నై శ్వసితోర్ధ్వహస్త మై బాష్ప, ఫేనజలావిలాభిల మగుచు
హస్తవిశ్లేషమీనౌఘ మై క్రందితో, దీర్ఘరవంబు ప్రకీర్ణ కేశ

తే. శైవలంబును గేకయత్కృతలేంద్రపుత్రికాబడబాముఖమును నుదత్రు
వేగజము మంధరావాక్యవికటనక్రభీకరము పాపినవరవేల మగుచు.

౧౫౩౭

కం. రామప్రవ్రజ్యాయత, మామహితార్థవమునందు ధ నబలా యిపు డా

రాముఁడు దోడ్పడ కుండిన, నే మునుఁగుదు; దాట లేన ధ యీదుఃఖాబ్ధిన్.

చం. అనుజనమేతురాముఁ గన ధ నాశ జనించియుఁ గానలేన యో
ననితరొ యింతకంటెఁ బెనుఁబాపము గల్గునె యంచు మూర్ఖిలం
దనయునిమిత్ర మై హృదయనాథునిఁ గూర్చియు నిబ్బడింపఁగా
మనమున దుఃఖ మామహిళ ధ మాననిభీతి వణంకి వెండియున్.

౧౫౩౯

ఉ. భూతము సోకిన ట్లుసుఱు ధ పోయినయ ట్లయి గాముమాత యూ
నూతునిఁ జూచి యి ట్లనియె ధ నూతకులార్గణి! నన్ను రాముఁడు
నీతయు లక్ష్యణం డెచటఁ ధ జేరిరొ యచ్చట వీడు పుణ్య మా;
ఖ్యాతచరిత్రుల నివ్వించి ధ కాయము నిల్వదు పో నిమేషమున్.

౧౫౪౦

చం. మరలుపవయ్య తేరు గుణమండను లుండెడిదండకాటవి

నరగున నన్ను వీడు మిఁక ధ నానుతులం గదియంగ లేనిచో

నరుగుట నిశ్చయంబు యమునాలయసీమకు నంచు నేర్పిన

గరుణము దోప నారమణిఁ ధ గాంచి నుమంత్రుఁడు పుష్క మొక్కచున్.

← సుమంత్రుడు కాసల్య నూరాచ్ఛట. →

కం.విడువుము శోకము మోహము, విడువుము దుఃఖశ్రమంబు † విడి పరితాపం
బడవులలో దేవీ! నీ, కొడుకు చరించెడిని నీదు, కోడలితోడన్. ౧౫౮౨

కం.సౌమిత్రియు ధర్మరతి, భామారత్నంబ! రాముఁపదపంకజముల్
నేమములను విజితేంద్రియుఁ, డై మహితపరంబు నొంద † సర్వసేయున్. ౧౫౮౩
ఉ. రామునిమీఁద మానసము † రాజముఖమణి సీత నిల్పి తా

ధామమునందుఁబోలె జనఁతారహితాటవి నైజభంగియ
ట్లాఘత నొంది భీతియు రఁవంతయుఁ గానక ధీరయట్టు లెం
తో ముద మారఁగాఁ దిరుగు † చున్నది కాన దొకింతదైన్యమున్. ౧౫౮౪

కం.ప్రమదావనాంతరములం, బ్రమదామణి మున్నుతిరుగుఁభానిని జనశూ
న్యము లగు నడవులయందను, రమించుచు నున్న దమ్మ † రాగము మీఱన్.

కం.బాలికవలె బాలేందుక, బాలాలితనిటల యానిఁలానుత నిజహృ
త్పాలాధీనాత్మక జన, జాలచ్యుత వసులలోనుఁసలి రమించెన్. ౧౫౮౬

కం.తదధీనం బయి ప్రాణము, మది తగ్గత మగుచు నుంట † మహిజకయోధ్య
పద మడవి రాములేమి, న్నదిరాక్షికి వన మయోధ్య † నాథుం డుంటన్. ౧౫౮౭

ఉ. రాముని లక్ష్మణుఁ జనకఁరాజతనూభవ త్రోస నున్నయా
గ్రామములం బురంబులఁ దరంగిణులఁ ద్రుచువారఁ గాంచి పే
రేమియొ పీని? కెందుఁ జను † నియ్యివి? యే మది? యంచుఁ బ్రశ్నలఁ
గోమలి సేయుచుం జనియెఁ † గూర దొకింతయు శోక మాత్సలోన్. ౧౫౮౮

తే. మనపురంబున కొకక్రొశఁమాత్ర మున్న, యాటతోటను గ్రీడించుఁసరుసమునను
నడవిఁ దిరుగుచు నున్న దాఁయచులచిత్త, యామెకై నీవె దుఃఖంప † సగునటమ్మ.

సీ. ఇప్పుడు జ్ఞప్తి నా † కిం తియ కైకేయిఁ, గూర్చి తటాలునఁ † గోమలాంగి
యేమేము పల్కె న † వెల్లెదోఁపన యిప్పు, డని ప్రమాదంబున † జనకతనయ
పలికినవలుకులు † పలుకఁ బూనియును ద, తృప్తానమును ద్రిప్పి † ప్రమదకరము
లైనవాక్యంబుల † పనియె మధురముగ, దారె గానిని గాని † ఘోరవాత
తే. వేగమునఁ గాని యెండలఁవేడినేని, సంబ్రముననేని జంద్రాంశుఁసదృశకాంతి
వికృతినొందద యింతేని † విడువు చింత, తల్లి నీపాదమాన తఃఖ్యంబు సుమ్ము.

కం.అంభోజపత్రనిభము ను, ఛాంభోనిభితనయతుల్య † మయి రాజులనా
కుంభినిసుతముఖముకురము, జృంభము రవ యేని వికృతిఁ † జెందదు తల్లి. ౧౫౯౧

కం.లాఘోరసనిభపదములు, లాఘోరసహీనములయి † లలితసుకాంతి
సాఘోత్కమలముకుళములె, లక్ష్మింపఁగ నిప్పుడును నిఁలాసంభవకున్. ౧౫౯౨

ఉ. సొమ్ములహూదిప్రేమమున * సుందరి జానకి నూపురమ్ములన్
సమ్మతిఁ దాల్చి యే హృదయఁ నాగునితో నరిగాఁగ నేగువే
గమ్మునఁ బోవఁ బాదములు * ఘల్ఘలులు ఘల్లిన హేలవోలె మో
దమ్మున నేగఁ గంటిఁ జూపి * తల్లి యిఁ కేటికి నీకుఁ జంటిలన్. ౧౫౫౩

కం. శ్రీరాముబాహుదుర్గం, బారఁగఁ దా నాశ్రయించి * యడవిని బులులన్
గౌరుల సింగంబులఁ గ, న్నారఁగఁ గాంచియును భీతి * నందడు నుమ్మి. ౧౫౫౪

కం. వారికిఁగా మన కేనియు, భూరమణిఁ గూర్చి యైనఁ * బాగలకు మమ్మా
వీరిచరిత్రము ధీర మై, ధారిణి సత్కీర్తితోడఁ * దరలక నిలుచున్. ౧౫౫౫

చం. జనకుని మాజ్ఞఁ బూని తన నత్యము లోకములో రహించఁగా
మునిజను లేగుమార్గమున * మోదముతో ఫలపత్రభోజి యై
యనఘుఁడు నిత్యకీర్తి గను * నార్చిని గూరకు మన్న నామెయుం
దనయుఁ దలంచి యేడ్చెను ను * తా సుకుమార కుమార రాఘవా. ౧౫౫౬

➔ కానల్య దశరథునితో సతనిదుశ్చేష్టగుటించి చెప్పుకొని యేడ్చుట. ➔

చం. అని విలపించుచున్ సుదతి * యాశ్చర్యభం గని పల్కు భూమిపా!
తనరెడిఁ గాక నీ కిల నఁదాన్యుఁడు కారుణికుండు సత్యవా
గ్ధనుఁడు ప్రియైకవాది యని * గాఢయశంబు; సుఖప్రసృద్ధు లా
వనమునఁ బుత్రకుల్ సృపతి వర్యతనూజయుఁ గుండు శుక్లాకో. ౧౫౫౭

కం. చలికి వేడికి గాలికి, వలిగొనక తపింప క్లెం * నడిఁ బడక వనీ
స్థలిఁ దరుణి శ్యామ సుఖయుత, మలయున్ సుకుమారి సుఖత * మైథిలి చెపుమా.

ఉ. వప్పును నూరుగాయలును * బచ్చడులుం దననోటి కింపుగా
నొప్పుగ నంజుకొంచు మృదు * వోగిరమున్ భుజియించునీత హా
యుప్పును లేక చప్పిడివి * యుర్విని రాలినగడ్డిగింజ లే
చొప్పునఁ దా మెసంగెడినా * చూడుము దేవ! భవత్కృతంబులన్. ౧౫౫౮

కం. గీతంబుల మంగళరస, హతంబుల వీను లలర * సతతము విను నా
నీత యెటు వ్యాప్త హర్య, హృతతభీకరరవంబు * నాలించెడినో. ౧౫౬౦

ఉ. ఎక్కడఁ బవ్వళించెనా సు * రేశ్వర కేతనసన్నిభుండు దా
నక్కట నాసుతుండు పరిఃపూర్ణమహాభుజ మొప్పు దిండుగా
ది క్షిల లేనివానిపగిదిన్ నునుఁబచ్చిక మెత్తేపాన్పుగా,
ది క్కెవఁ డుండు తండ్రయ ముడిం గలుపించి వ్యధాల్లి ద్రోయఁగన్? ౧౫౬౧

ఉ. ఎన్నఁడు చూడఁ గల్గునొ క * దే వికచాంబుజపత్రవర్ణమున్
సన్నపద్యసౌరభల * సచ్చవసంబును బద్ధనేత్రమున్

బ్రహ్మనిశ్చైలుముంగురులఁగరమ్యమునై దరహాసభాసమా
 పున్నమచందురుం దెగడుఁపుత్రునిముద్దు మొగంబు నే నికన్. ౧౫౬౭
 తే. ఇంత లయ్యున నాగుండఁ యింత లింత, లగుచుఁ బెటలక యుండుట యరసిచూడ
 వజ్రసారమయంబు గావచ్చు నిక్క, మట్లు గాకున్న వే తున్నఁ లగుచుఁ బోదె.
 కం. నాకొడుకును నాకోడలి, నాకుం గావలయువారి యిట్టడపుల న
 స్తోకసుఖార్హులఁ ద్రోచితి, వేకాలమునందు భర్త యిట్టిఁడుఁ గలఁడే? ౧౫౬౮
 సీ. పదునేనవేట నావట్టి కానలనుండి, వచ్చెనే భరతుండు యనుధ నేలు
 చుంట రాజ్యమునకు యల్లసింపఁడుగాన, భరతుఁ డిచ్చిన నొడఁబాటుగొనఁడు
 శ్రాద్ధంబునకు యోగ్యుఁ బ్రాప్తఁ బిలువక, ధనలోభమునఁజేసి యధరణిమరులు
 తమవారలకు భోజనము పెట్టి యోగ్యుల, మిరియింపక కేతేరుఁ డనిన
 ఆ, నట్టివారియింట యింతమృతమేనియు వెండి, నుగుణవంతుఁ డైన సూరి యమర
 నన్నిభుండు ద్విజుండు యింతమృతమేనియు గ్రోల, నాఁగ విసమే మనము యాధ జగతి.
 కం. మును ము న్నడిచినవారలు, జనవర! బ్రాహ్మణులె యైన యింతమృతమేనియు గుడువఁ
 గొనరు తిరస్కృతవిప్రులు, విను శృంగచేన మైన సమృద్ధిభుజులట్టిల్. ౧౫౬౯
 కం. మును తమ్ముఁ డనుభవించిన, ధనమును రాజ్యంబుఁ బడవఁ దా నెలులు గొనుట
 ఘనమతి వరిష్ఠుఁ డగునా, తనయుండు జ్యేష్ఠుండు నగుట యధరణి! చెపుమా.
 కం. పరజంతుభుక్తశేషము, గురుబల మగువ్యాఘ్ర మెందుఁ గోరదు తినఁగాఁ
 బురుషవ్యాఘ్రం బేటికిఁ, బరభుక్తముఁ గోరు నేవఁపడక నుహీశా. ౧౫౭౦
 తే. యాతయామంబు లైనట్టి యాజ్యకుశేహ, విస్ఫులును బురోడాశంబు వెండి యూప
 ఖాదిరంబుల నెవఁడైన యింతమృతమేనియు, వాడుకొనునొక్కొ వెనుక సఁసంబులందు.
 కం. హృతసార మైనసురివలె, జ్యోతిసోమమునవమురీతి యింతమృతమేనియు నా
 నుతుఁ డేల యన్యభుక్తము, క్షీణిం గాంక్షించు; నంత యింతమృతమేనియు నొక్కొ
 కం. ఇంతటియవమతి సీతా, కాంతుండు సహించు నెట్లు యింతమృతమేనియు నిజవా
 లాంతముఁ ద్రొక్కిన వ్యాఘ్రము, శాంతతమై నోర్చియుంట యింతమృతమేనియు జెపుమా.
 చం. భువనము లెల్ల నొక్కటయి యింతమృతమేనియు నాతనూభవుఁ,
 లవమును భీతి గొల్పఁగ వలంతులు గావు మహారణంబునఁ,
 భువి నధర్మవర్తులను యింతమృతమేనియు ధర్మవంతులఁ దద్విధి
 దవిలినమానసంబునను యింతమృతమేనియు నిటు సైఁచెడిఁ గాక దుఃఖముల్. ౧౫౭౧
 చం. కలితనువర్ణపుంభుజిత యింతమృతమేనియు దహించు జాలెడి
 జలనిధి నేని భూతములసంఘమునేని యింతమృతమేనియు గాంతకాలున

ట్టుల యటువంటిసింహబలుఁడుఁ డ౯ వృషభాక్షుఁడు గండుమీనుచేఁ
బాలిసెడిచేఁపపిల్ల యనఁ ఁ బోయె హతుం డయి తండ్రిచేతనే.

౧౫23

ఉ. ఈవును ధర్మవేదివి నఁరేశ్వర! చెప్పుమ కన్నపుత్రునిఁ

నీ విటు గానలఁ నవయఁ నెట్టితిగా, యిది రాచవారు భూ
మీవిబుధార్యవర్యులును ఁ మెచ్చు సనాతనధర్మశాస్త్ర మెం
దే విధియించెనో విహితకృత్యముగాఁ దెక తేర కక్కటా?

౧౫2౪

కం.పతి మొదటిదిక్కు సతికిఁ, నుతుఁడు ద్వితీయుండు, ననుఁగుఁజుట్టం బాపై

గతి యయ్యెడుఁ బరికింపఁగ, గతి యన్యము లేదు నుమ్ము ఁ కాంతకు సధిపా!

చం.నవతికి నీవు దక్కి ననుఁ జాఁగఁగొట్టుట నీవు గల్గియున్

ధవుఁడవు లేనివాఁడ, వికఁ నానుతునిఁ పనిఁ ద్రోచి తీవ,నా

కెవరును లేరు చుట్టములు ఁ నేగెదఁ గానల కన్నచో మగం

డవు మని యుంటఁబోల, దిటు ఁ నాశము చేసితి నన్ను నన్నిటన్.

౧౫2౬

చం. హత మయి పోయె నీవలన ఁ జ్యోతల,మీవును మంత్రు లెల్లరున్

హతు లిక, నేను నానుతుఁడు ఁ నాశన మైతిమి, పౌరు లందఱున్

హతుల, నితాంతసమృద్ధముఁనఁ ధర నీప్రియురాలు నీనుతుం

డతులితభోగయుక్తు లయి ఁ హాయిగ నేలుచు నుండు రిం కిటన్.

౧౫2౭

చం.అనుచుఁ గఠోరభంగిఁ దను ఁ నాడిన భూపతి వించు శోకవే

దనను సహింసలేక పడి ఁ తాలిమి దూలి ధరాతలంబునఁ

వనిత నిజంబ పల్కెడి, ననన్యకృతంబు మహాఘ మేమి నే

నొనరిచినాఁడనో యనుచు ఁ నుల్లమునం దలపోత మున్గచున్

౧౫౨౮

→ దశరథుఁడు కౌసల్యను ఓమింప వేడుట. ←

కం.సోలుచు మూర్ఛును ధరపై, వ్రాలుచుఁ గౌసల్యమోముఁ ఁ బరికించుచుఁ జిం

తాలుశితమానసంబున, నాలోచన నేయఁ బ్రాక్ష్మతాఘము దోచెన్.

చం. తెలియమి శబ్దవేధు లగుఁతీవ్రశరంబులఁ జేసినట్టియా

కలుపము బుద్ధిఁ దోచినను ఁ గాతరుఁ డై ద్విగుణంబుగా మునిఁ

బాలియఁగఁ జేతకుం దనదుఁపుత్రునిపోకకు నుమ్మలించు చం

జలి ఘటియించుచున్ సతిప్రసాదముకై, తల వాంచి యిట్లనున్.

౧౫౨౯

చం.కరుణ దొఱంగ వెన్నఁడును ఁ గానిజనంబుల మీఁద నేని, నఁ

గరుణ ఓమింపు దేవి! కమఁగానక చేసితిఁ దప్ప నీయెడఁ,

గరములు మోడ్తు ధర్మరత ఁ కాంతలకుం బతి నిర్గుణుండయ్యెన్

గరము లసద్గుణం డయినఁ ఁ గాని సమక్షపుడైవతం బగున్.

౧౫౩౦

చం నిరుపమధర్మతత్పరపు * నిత్యము లోకులు నేయు మంచిసె
బృరల నెఱుంగు దీవు, గుణభాగ్యపు, పుంటిని నుప్పుఁ బెట్టదే
పరితపియించు న న్నిటులు * పల్కి? సుదుఃఖత వయ్య శాంతమున్
గరుణఁ దలంప రాదె? ననుఁ * గర్కశవాక్యము లాడఁ బాడియే? ౧౫౮౨

తే అనుచు దీనోక్తిఁ బ్రార్థించునధిపుఁ జూచి
భయము సంభ్రమ మొనవంగఁ * బ్రాణనాథు
నంజలిని బద్ధ మన శిరఃమందుఁ దాల్చి
నారి కన్నీరు గాచ్చ ప్రణాళిఁ బోలి ౧౫౮౩

చం. పలికె హృదీశుఁ బ్రాణధవ * పాదములం బడి వేడుదాన నా
జెలువను వేడికోలు దగునే? ననుఁ జంపఁగ నీకు న్యాయమే?
యలుకక తన్ను వేడుకొనునట్లు నిజేశ్వరు బాధపెట్టు నా
కలిక యిహంబునుం బరము * గానదు, దుర్గతి నొందఁ గల్గెడున్. ౧౫౮౪

చం. తెలియనిదానఁగాను జగత్తీరర! సత్యరతుండ వంచు ని
శ్చలపరధర్మమూర్తి వని * సత్యముఁ జెప్పెన విన్ను, నానుతున్
దలఁచుకొలంది యే మన నితాంతము భగ్గనిమండుఁ గడ్డులో
బలితపుఁబుత్రశోకమునఁ * బల్కితి, నన్ను శమింపఁగాఁ దగున్. ౧౫౮౫

కం శోకంబున ధైర్యము చెడు, శోకంబున నాశ మొందు * శ్రుత మఖిలంబున్
శోకంబున సర్విము చెడు, శోకము సరిపోలు వైరి * చొప్పుడఁ డెందున్. ౧౫౮౬

ఆ. వగఱుచేతితోడ * బాదినదెబ్బలు, పైఁచ వచ్చుఁగాని * పైఁచరాదు
స్వప్నిమైనఁ గాని * యాశ్చరికంబుగ, దాపరించు శోకఃతాపహ్ని. ౧౫౮౭

కం. ఏచునిశ లేక రాముఁడు, శాననవాసంబుచేయ * గడఁగినది మొదల్
మానవవర! శోకంబున, నేనేడులు గడచినట్టు * లేర్పడె నాకున్. ౧౫౮౮

కం. చింతించుకొలంది శోకం, బంతంతకుఁ బెరుగ నాగు * నభివృద్ధి నదీ
కాంతుఁడు తటినీవేగా, క్రాంతం డయి కాంచురీతి * గతి యేమి యొకో.

తే అనుచుఁ గౌసల్య యూరారప్ప * నస్తమించె, దినసనాథుఁడు రేగ్రమై * నవనవిభుఁడు
సలిహితోక్తుల వినియును * శాంతి లేక, కన్ను గూర్చెనువగపునఁ * గలకపడుచు

ఉ. మూఁతుమాత్ర, మంత నృపముఖ్యుఁడు మేల్కని యాత్మదోషమున్
గూరిచి చింత వేడివెలుఁగున్ గ్రసించెడిరాహుపోలికన్
ఘోరముగాఁగఁ బ్రకొనుడుఁ * గోడలినిం గొడుకుం దలంచి యా
త్మరమణేంద్రుఁ డాటవనిశ్శా నడురే ధవళాక్షి కిట్లనున్. ౧౫౮౯

—>దశరథుడు తాను జంపిన మునిబాలకువృత్తాంతముఁ గౌనల్యకుఁజెప్పట —>
కం.మే తైననను గీడైనను, శీలవతీ! మనుజుఁ డెద్ది * నేయుఁ బరులకుఁ

వాలాయంబుగ నది ఫల,కాలంబునఁ గుడుచు వేటు * గలుగదు చెలువా!

కం.వ్యాపారారంభమునం, బ్రాపించునొ దాన శుభము * పాపఫలంబే

ప్రాపించునొ యని చూడని,యాపురుషుఁడు బాలిశుండ * యగును గుణాధ్య.

చం.ఫలములు పూలకొల్లు లని * బాలిశుఁ డొక్కఁడు మావితోటలఁ

దళన మొనర్చి, యుచ్చొటను * నాటుచు మోదుగుచెట్లు, వానినిఁ

జలములు పోసి యక్కఱగ * సాకి, ఫలాగమవేళఁ జింతచేఁ

దలరు; విచారశూన్యలక్ష్మతంబులఁ గల్గుఫలంబు లిట్టి వా.

౧౫౯౪

కం ఈదృగ్విధకర్తములకు, నీదృగ్విధ ఫలము లనుచు * నెఱుంగక యెవఁడే

నాదటఁ బయ లొనరించిన, మోదుగుపెంపరినిబోలి * ముచ్చిరుఁ జమ్మి.

కం.అట్టుల యాప్రవణంబును, గొట్టి పలాశముల నాటి * కొనను ఫలంబుల

పుట్టఁగ రామునిఁ బాసెడు, నట్లుగ మతి లేని యేను * నడలెడ గంట.

౧౫౯౬

కం.పిన్నటనాటను జాపము, విన్ననుపునఁ దాల్చి శబ్దవేధిభ్యాతిఁ

జెన్నలరుచుఁ గావించితి, ముక్కొకపాపంబు నేను * మూఘుండ నగుచున్.

కం.బాలుఁడు విషముఁ మ్రుంగిన,పోలిక మోహమునఁ బాపమును జేయారఁ

లోలాక్షీ! కావించితి, వాలాయము దాని ఫలము * వలసెం గుడుపన్.

౧౫౯౮

ఉ. పామరుఁ డొక్కరుండు సుమభాస్వరతం గని కింశుకంబులఁ

గోమునఁ బెంచినట్లు సుమకోమల! నేనును భావ్యనర్థముఁ

నామదిఁ గాన లేక యిటు * నాశన మాటకు శబ్దవేధ్యజం

బామహితాఘముం జలుపు * టయ్యెను, దత్కంధ విన్ను చెప్పెదన్.

౧౫౯౯

చం.అకృతవివాహ వపుటికి * నబ్జముభి! యువరాజ నేనునుఁ,

బ్రకటితరీతి నయ్యెడిను * వానలకాలము దావరించె ద

ర్షకమద కామసంప్రచువివర్ధన మై, మహిసారముఁ నహ

స్రకరుఁడు పీల్చి ప్రేల్చుచు రఃసాస్థలి దక్షిణదిక్కుఁ జేరినన్.

౧౬౦౦

ఆ. వేడి మాయ మయ్యె * వెలసెనుమేఘముల్, స్నిగ్ధ కాంతితోడ * నీట బలిసి

కప్పకూఁత లెగసె, నొప్పుగ సారంగ, బర్హినినద చయము * పర్వమింట.

౧౬౦౧

తే. జడికి తెక్కలపైవైపు * తడియు చుండ, స్నాన మొనరించి నట్టు లై * శకునవికలి

గాలివానకు నూఁగునఁగ్రములు గలుగు, చెట్లకొమ్మల నెట్లెట్లా * చేరె నపుడు.

కం బోరున కురుసిన కురిసెడి, ధారలచేఁ దొప్పదోఁగి * దంతులచే వాః

పూరంబుల గిరినిశ్చల, వారిభవలెఁ దోఁచెనపుడు * వారిజనయనా.

౧౬౦౩

కం. గైరికధాతుమిళితగా, రామణనర్తముల శుద్ధః ధృవాసైలయేభుల్
వారక ప్రసహించెను గాం, తారానలభస్తయుతపృథాకులభంగినే. ౧౬౦౮

తే. వానకాలంబునందు నోవనజనేత్ర, యాకులారుణతోయంబు ధృవంబు నేలు
లోడ్డులను బొర్లి పాటుచు ధృవంబు; నేను, గన్రుతర మైనయానుభవకాలమునను

సీ. బాణి నై ణోదండపాణి నై తే రెక్కి, వేటమై దగిలిన వేడ్కకతన
సరయూతటంబున ధృవంబుగమహిషాది, ఘాతుకమృగములః ధృవకః జంప

రేవుమాటున నొక్కః రేవుఁట నొంటిగ, నుండితి విస్తృతచాపుండ నగుచు

నప్పు డాలించితిః జప్పు డేనుఁగుజల, మానురవంబునుఁబోనిదాని

తే. గటికిచీకటికతమునః ధృవంబు కెద్ద, చూడరాకున్న శబ్దంబుఁబాడపట్టి
గజమకా నెంచి యేసితిః గాండ మొందు, సర్పనన్నిభ మాధ్వనిచక్కటికిని.

కం. ఘనశరము పడినచోటన, విన వచ్చెన్ హయటంచు ధృవంబు బగుచున్
మనుజస్వర మచ్చట నొకముని నాశితబాణపాతమున నేలఁ బడెన్. ౧౬౦౯

సీ. పడి యిటు లనియెఁ దపస్వి నౌనాయట్టివానిపై బాణంబుఁపడుట యెట్లు
నరులు మిట్టాడనిపడురేయి నీటికై, వచ్చితి నేటి కెవ్వం డొనన్ను

వధియించెఁగా యిట్లు ధృవానికి నే నేమి, యెగ్గు చేసితి నొక్కః యెన్నఁ డైనఁ
బరహింసనము మాని ధృవంబుచు ఋషి నయి, యాకులు నలము లాహరముగను

ఆ. బొట్టపోసికొనుచుఁ ధృవాని జటాభారములను నాచీరములను గట్టి
యడవిలోన నుండుఁనట్టి నే నేడ నీ, క్రూర బాణమునను ధృవాలు లేడ. ౧౬౧౦

ఉ. ఎవ్వఁడు నన్ను జంపి యిటు ధృవంబు లేపరమార్థముఁ బొందఁ బోవునో.

యెవ్వని కేమి యెగ్గు ఘటియించితి నో, గురుత్వగుంబలెన్

బ్రున్వఁగఁ దిట్ట కుండుదురె ధృవాజను లాతని నిష్కలంబు గా

కెవ్వఁడెఁకేమి వాఱుకొను ధృవంబునర్థపుఁజేత దైవమా. ౧౬౧౧

సీ. లక్కటా! నామృతి ధృవంబు గాని నే, జరికాలముగఁ బ్రోది నేను చున్న
వృద్ధదంపతులఁ దండ్రినిఁ దల్లిఁ గలఁచిన, గుండెలు ర్భల్లనుఁ; ధృవాలువారు

నాచాపు విని నంత ధృవగురుల్ ది క్కేది, యింక నేగతిఁ జరియింపఁ గలరు

అవివేకి బాలిశుం ధృవయెవ్వఁడొ యొక్క, శరమున మువ్వర ధృవంబుంచి

తే. ననుచు గరుణోక్తు లాడిన ధృవాకించి, నంత విరవిర పోయె నా యవయవములు
పరమదుఃఖతుఁడైన నే ధృవయున్న, ధనువు బాణంబుఁ దమయంతఃధరణిఁ బడియె.

ఉ. ఉల్లుము ర్భల్లనంగ సరయూతటసీమకుఁ బోయి కంటి నే

బెల్లుగ నెత్తుటం దడిసి ధృవంబుఁ బెద్దఘటోదకుఁ డై ధరిత్రి మే

నెల్లను ధూళి బ్రుంగి నుమఃతీ! యవక్లిష్టజటాభరంబుతో

మల్లడిగొంచుఁ బొల్లుచును ధృవంబు వేదనఁ గుందుతాపసున్. ౧౬౧౨

కం.కంటిని గనివంతన నెఱిమంటలు గన్నులను గ్రస్తుఁ డుమాణవకుఁడు నన్
గంటసము లాడె వాలుం, గంటి యిట్లనుచు నేమిఁగా వచియింతున్. ౧౬౧౨

సీ. అడవులఁ బడియుండునట్టి నీ కేమి, యవకృతిఁ జేసితి ఁ నయ్య రాజ
గురువులు నను డప్పి ఁ గొని నీరు దెచ్చున్న, వచ్చి నీచేతను ఁ జచ్చి నాఁడ
నను నొక్క బాణంబునను గొట్టి దానన, యంధులు నృద్ధులు ఁ నైననాడు
జననిని జనకుని ఁ సంహరించితి వీవు, దప్పిచేఁ బెదవులు ఁ దడిపిఁగొనుచు

తే. నెపుడు వచ్చునొ కొడు కంచు ఁ నెదురు చూచు
చున్న వారలు సహియింప ఁ నోర్తు రెట్లు?
లిలచు బడియుండు న న్నెట్లు ఁ లెఱుఁగుఁదండ్రి?
శ్రుతము నాతపమును ఫలఁశూన్య మయ్యె.

౧౬౧౩

ఉ. కన్నులు లేవు రోయఁ, గొడుఁకా యని యేడ్చుచు నుండు రింట నా
యున్నవిధం బెఱుంగ, కెవఁరో వచియించెడివారు వారి, కా
పన్నులెఱింగి రేని నడువంగను నేరనివారు వార లే
తెన్నున నన్ను రోసెదరు ఁ ద్రిప్పురి త్రిప్పురి గుట్టగుట్టయన్.

౧౬౧౪

ఆ. నడువలేనివాఁడు ఁ నాగతి యెఱిఁగియు, నేమి సేయఁ గలఁడు ఁ నృద్ధుఁ డకట
గాలిఁ గూలుచెట్టుఁ జాలునే కావంగ, నుర్విఁ గూలుచున్నయొండుమ్రాసి.

చం. అరుగుము నీవ రాఘవ! రయంబునఁ దండ్రి వసించుచోటి కీ
వరుగకయున్న శాప మిడు ఁ నాగ్రహ మెత్తి దవంబు కాన నాఁ
బరువత నిన్ను నీక్షణమ ఁ భస్మము సేయఁ, దదాశ్రమంబుఁ బోఁ
దెరు విటు కాలిశ్రోవ యదె ఁ తెప్పున శాంతుని జేయు తండ్రిసిన్.

౧౬౧౬

కం. నీ వతని వేడుకొన్నను, నీవలనం గినుక గొనఁడు ఁ నీశర మింకన్
భూవర దీయుమ యనులు న, దీవేగం చినుకతిన్నె ఁ తీరునఁ గోసెన్.

౧౬౧౭

కం. అనపుడు బాణముఁ దీయమి, దనువేదన దుపుహంబు ఁ దానిం దీయన్
దనువు దొఱంగు న టంచును, వనటం బడునన్ను దీనుఁ బాలుం డనియెన్.

చం. అడలకు మయ్య తీయ భవఁదాశుగ మిప్పుడు బ్రహ్మహత్య వ
చ్చెడు నని, తప్పయంబు మదిఁ జేర్చుకు, నేను ద్విజంధఁగాను జూ;
పొడమితి శూన్యకాంతకును ఁ భూమిప వైశ్యున; కంచు వేదనన్
బుడమిని బొల్లి సొవ్వుసిలెఁ బోఁఁడు¹ పల్కఁగ లేక తోలుచున్.

౧౬౧౮

ఆ. నెఱికు నాటి యున్నకఱకు బాణమువానిఁ, బలుక లేనివాని ఁ వణికువానిఁ
బొరలువానిఁ జేప్తఁ పొలిసినవాని మేన్, ముడుచువానిఁ గాంచిములికిఁ బెఱుక

కం. ఆతండు నన్నుఁ గనుచున్, భీతుండై ప్రాణములను ఁ విడిచెన్ నే నా

పూతచరిత్రకునిన్ సర, యూతీరిశయాను గాసి, నూర్చెడివానిన్

౧౬౨౦

కం.జలములఁ దడిసినమేనిం, గలవానిని జూచి చూచి ఁ కళవళపడుచున్

విలపించితి విలపించితిఁ, జెలియా! నా కెట్టియఘము ఁ చేపడె ననుచున్..౧౬౨౨

కం.అని చెప్పి మునికుమారుని, మనమునఁ దలపోసి యెచ్చి ఁ మానిని కనియెన్

జనపతి మునిపతిఁ గానఁగఁ, జనుటయె నేమంబౌ కాక ఁ చనమియ మేలొ ౧౬౨౩

కం.పొరపాటున నాకెంతటి,దురితము ప్రాపించె ననుచు ఁ దురపిల్లుచు నేఁ

బరమోదక మాఘటిఁ గొని, యరిగితి వినియున్నుల్లోవఁ నాశ్రమమునకున్.

చం.నడువఁగలేనివారి, నయఁసంబులు గాననివారి, స్పృహ లై

వడఁకెడిమేనివారి, హతఁపక్షుగంబులఁ బోలువారలన్,

బడుగుల, నింత నే పయిన ఁ బాలుఁడు రాఁడు జలంబుఁ గొంచు నం

చడలెడివారి, మత్స్యతనిఁరాశులఁ, గంటిని యత్నహీనులన్. ౧౬౨౪

కం.మునిపుత్రునిఁ జంపినవె,నవ్వనటన్ వ్యాకులత నొందఁ సావంతము వెఱచే

తను గుండెలదర నాశ్రమ,మును డాసెడికొలఁది వగవు ఁ ముమ్మర మయ్యెన్.

తే. కాలిచప్పుడు వా రింత ఁ యాలకించి, యెంతసే పాయెరా తండ్రి ఁ యిదిగొ నున్న

యేటిసీటికి నీ వేగి ఁ యింతతడవు, తడయఁగాఁ జెల్లునా నీకుఁ గొడుకుఁగుఱ్ఱ.

ఉ. నాలుక లెండ మాకు నిట ఁ నాయఁ! నీటికిఁ బోయి యాటలన్

గాలముఁ బుచ్చు చుంటి గద ఁ కాలవిళంబన మైన రాఁడుగా

బాలుఁ డటంచుఁ బెన్వగవుఁపాటునఁ దూలెడి నీమత్సర్యియన్

నీకులు దెన్ను, యెన్నఁడిది ఁ నేరవు, నేడ యి దే పుత్రకా! ౧౬౨౫

ఉ. తప్పగ నెంచఁ బోకుము సుతా! నిచు నేనొ త్వేదీయమాతయెన్

దప్పులు పట్టి యుండినను ఁ ధన్యుడ వీవు తపోధనుండ! మా

తెప్పయు నీవ మాగతియు ఁ దృప్తియు నీవ యటంచుఁ బ్రాణ మే

మెప్పుడు నీవయి నిలువఁ నేటికిఁ బల్క వయో కుమారకా! ౧౬౨౬

అ. కనులు లేనిమాకుఁ గనులు నీ వనుచును, దిక్కు లేనిమాకు ఁ దిక్కు నీవ

యనుచు నమ్మి యుండఁ నగునయ్య నీ కిల్లు, మ మ్ముపేక్ష నేయ ఁ మహితచరిత.

అ. అనుచు నీరెలుంగఁననుదొట్టుపాటునఁ, బలుకు చున్నయట్టిఁపరమమునిని

జేరఁ బోయి చెనఁటిఁసేత భీతిల్లుచు, నల్లనల్ల నిట్టు ఁ లంటి నేను. ౧౬౩౦

ఉ. పుత్రుడఁగాను మీకు, మునిపుంగవ! పంక్తిరఘుండఁ బేరున్,

క్షత్రియుడన్, మహాఘమును ఁ సజ్జనగర్వితమైననీచచా

రిత్రము నల్పి పొందితిని ఁ రే సరయూతటభూమి వేటకై

గాత్రము డాచి హస్తమునఁ గార్తుకముం గొని వేచి యుండఁగన్ ౧౬౩౧

- చం.బుడబుడ మన్న నాదము తపోధన! నీకుల వింటి, నాదున
 న్వడి నది కుండ ముంచెడిరఁగం బని యెంచక దంతి నీళ్లు ద్రా
 వెడినులి వన్నభ్రాంతి వెనఁ ప్రేసి శరంబున దాసి తొమ్మునక
 బెడిదపుటము నాట ధరఁ ప్రీలినమాని నొకండుఁ జూచితిన్. ౧౬౩౩
- కం.అనఘాత్తులార! వనగజ,ముచు జంపఁగ నీట బాణముచు విడిచిన మీ
 తనయుని నది వధియించెను, వినిపించె నతండు తనదుఃస్వల్పాంతంబున్. ౧౬౩౪
- ఉ. ఆతనిమాటచొప్పుననఁ యాశుగముం బెఱుకంగ నాతఁడె
 హా తలివండులార! ముదిఁమంధకులార! యటంచుఁ గూలె నే
 నాతనిబోధపద్ధతి మహాత్మకులార! కనంగ నచ్చితిక
 బాతకి వీని మీమనసువచ్చిసరితి నొనర్చుఁ డిం కిటన్. ౧౬౩౫
- కం.మీనుతు నఘానంబున, నే సంపితి నిమిషముననుఁ నిజ మిది నేనో
 దోసిని ననుఁ గరుణింతురొ, శాసించురొ యిచ్చకొలదిఁ సలుపుఁ డటన్నన్.
- ఉ. పాపభయంబుచే వగపుఁపాటున నా యనినట్టి కర్కశా
 లాపము వీనులం బడఁ బ్రలాపము నేయుచు నుష్ణ బాష్పధా
 రావరిణాహ మారఁగ భరంపడి యూర్చుచు బల్లటిల్లుచుక
 దావున నున్న నన్న ముచిత్తల్పజుఁ డిట్లని పల్కె నాన్తుఁడై. ౧౬౩౬
- శా.వానప్రస్థునిఁ జంపి త్కత్రియుఁడె నిశ్శీవం జాలు? నా నశ్రయే
 ఘనభ్రష్టత మిక్కిలిం గనఁడె స్రజ్జాఘ్నావముం జేసింక
 ఘోనాధా! బ్రదుకంగఁ గంటి విటు పశ్చిన్నాన మారంగ న
 వే నీపాపముఁ జెప్పటక; శిరము కాదేక బోదె వేదక్కలై. ౧౬౩౭
- చం.ఎఱిగి యెఱింగియున్ ముని సహీనగపోధను బ్రహ్మవాదిక
 గఱకుశరంబునం దుచుపఁగఁ దల గూడెడి నేడుచ్రక్కలై
 మఱకునఁ జేయుటం గలిగెఁ మనఁడ నొంప, నెఱింగి చేసినక
 నెఱ రఘునంశమే చెడదెఁ నీ నన నెంతటివాడ వోవువా. ౧౬౩౮
- ఉ. ఎచ్చట మానుతుండు పశియెక స్వపఁ తోడ్కొని పొమ్ము మమ్ము నీ
 నచ్చటికిం, దనూజు రుధిరాగ్రశరీరుఁ బ్రక్షిణ్ణాటుఁడై
 చచ్చి ధరాఘ్రిక యమపశంకఁగుఁడై పడియున్న పుత్రు లో
 నిచ్చ జనించె జూడ ననఁ నేఁ గొనిపోయితి వారి నిడన్. ౧౬౪౦

—> ఋషి తనపుత్రునకై విలపించుట. <—

- ఆ. కాలక్షర్ణ మొందిఁ కూలిననిజపుత్రుఁ, దడవి తడవి చూచిఁ తండ్రి యనియె
 నేని పుత్ర! తండ్రి యే తెంచియుండిన, గండ మిడపు నీకుఁ దగు నె యిట్లు.

ఉ. అయ్యయో నాతనూజ! పలుకాడ విజేమిర, శోప మేలరా,
యియ్యెన నేలపైఁ బడిన ధేటికిరా, యొకమాట చెప్పరా,
నెయ్యము నాపయిం గలుగఁనేరద యేనియుఁ దల్లిఁ జూడరా,
తియ్యనిపల్కు పల్కర, మఁదిగ వగ పాయఁగఁ గాఁగిలింపరా. ౧౬౪౨

కం శ్రమమారఁగఁ గడుహృదయం, గమముగ శాస్త్రాది సకలకళల సవరరా
శ్రములందు నెవఁడు చదువఁగ, సమలమతీ యింక వీనులారఁగ విందున్. ౧౬౪౩

కం. ఎవఁ డింక స్నాన మొనరిచి, సవరగ సంధ్యాగ్నిహోత్ర సముపాసనముల్
సువిహితముగ నొనరుచు నన్, బ్రవిమలమతి భీతుఁ గొల్చుఁ బట్టి! చెపుమా.

చం. తిరుగఁగ లేనివారి, నొకఁదిక్కు నెఱుంగనివారి, నిత్యక
ర్తరికి శక్తి లేని మము ధాగమునం బలుకందమూలముల్
నరమతి సత్ప్రియూతిధికిఁ భాతిని మా కిడి నిండుఁ బ్రీతిలో
నరసెడువారి లెవ్వరికఁ హాతసయా! చన నీకు న్యాయమా. ౧౬౪౪

తే. కడుపుదుఃఖంబునను గడుఁ గ్రాగు చున్న నీదుతల్లిని గృహణను నిండుముసలిఁ
గనులు గాననిదాని నేకరణిఁ జెపుమ, నాయనా! యింక భరియింపఁ నాకువశము?

ఉ. పోకుము కాలువీటికిని యుత్ర! యిదే భవదీయమాతతో
వేకువ యైన వచ్చెదను వెంబడి, నిల్వము నేను జెప్పెదన్
మాఁగమరుగ సహింపుము యమా! గురులన్ మముఁ దోడి తేరఁగా
జేకుతఁ గాలయాపనము శిక్షకుఁ బాత్రుఁడు గాఁ డటంచునున్. ౧౬౪౫

చ. నిలువఁగ నెట్లు లోఁ దనయ ని న్నెడఁబొసి వ్యధాభరంబునన్
నలఁగుచు చిక్కు లే కిటు నశనంబుల న్నుగ్గఁగ, నాదుమన్వలన్
గలితనుహాయకుండు గతఁకల్లుఁ డాశమచుండు జాలి ని
న్నలుగఁడు కూర్గి గూరి యభయం బొసఁగున్ మముఁ జూచి సంతటన్. ౧౬౪౬

సీ. అభుము నీచేనెనయది లేదు పాపి యా, న్న నాయకుండు నిన్నుఁ జంపె బుత్ర!
దాన నాసత్యసత్తపముల బలమున, శస్త్రయోధులగతిఁ జనుము కలన
వెనుకంజ పెట్టక మునుపోనినను గూలు, శూరులలోకంబుఁ జేర వయ్య
సగరదిలీపులు శైబ్యసహుషఘంధు, మారులు జనమేజయారిజేత

ఆ. యరిగినట్టిగతికి నరుగుము పుత్రక! యేది గతియొ మునుల కెల్ల సాధు
పులకు భూమిదులకుఁ గలుగు నేగతి యట్టిగతికి నీవు చనుము హితచరిత్ర!

తే. ఏకవత్సిత్రతథు లనేకగోసహస్రదాతలు గుర్వర్చనాభిరతులు
యోగసంపరిత్యక్తదేహులును జనసి, యట్టివరలోకములకు నీ వరుగు నత్స!

ఆ. ఊర్ధ్వలోకలాభః ముల్లంబునను నిల్చి, గంగ సూర్యతనయః గలియుచోట
 సన్నియందొ నీళ్లయందునొ తమమేని, విడుచువారిగతికిఁ జూడుక! పొమ్ము.
 కం మానంశసంభవులకుఁ, లేవు నుమీ యధమగతులు యీ క్షేప్తు లగున్
 నీవధకుఁ గారణం బగు, నావానికిఁ గలుగుఁ గాక యవి నాపూత్రా! ౧౬౫౨
 కం. అని పనవి పనవి యేడ్చుచు, మునివరుఁ డుదకంబు లిచ్చెఁ మొగి బుత్రునకుఁ
 మునినుతుఁడు దివ్యరూపంబున శక్రునిలోడ నిల్చి పుష్కరపీఠిన్ ౧౬౫౩
 కం. గురులకు నిట్లనియెను మీ, పరిచారము నేత నాకుఁ బరలోకసుఖో
 త్కరములు ఘటిల్లెఁ గావునఁ, బరితపింపకుండు మీరు బ్రహ్మవిధిజ్ఞుల్.
 తే. వచ్చెదరు మీరు నక్షరభవ్రస్వలార, సత్వరంబుగ నంచు భాగ్యవరవిమాన
 మునను దివ్యశరీరంబునను దివంబుఁ, జేరఁ జోయె మునీంద్రకుమారకుండు.
 తే. తనయుఁ డీభంగి దివ మేగఁ దాపసుండు, నెలఁతలోఁ గూడి యతనికిఁ నీళ్లు విడిచి
 కరములు మొగిడ్చితనయంతిఁకముసనున్న, నన్నునచియించెడుఃఖసంతప్తుడగుచు

—> ఋషి దశరథు శపించుట. <—

ఉ. భూమివ! యేకపుత్రకు నపుత్రకుఁ జేసితి గాదె నన్ను, నిం
 కేమిభయంబు చా వనఁగ మృశ్యువుఁ గూర్చుము నన్ను నిప్పుడే
 ధీమహితుఁ శుచిఁ సుతునిఁ దేంకుఁ జంపితి జ్ఞానహీనతఁ
 హామిక దీక్షి ని నిదె భయంకరదుఃఖము గల్గె దిట్టెనన్. ౧౬౫౪
 కం. నాకిప్పు డిట్టిపుత్రశ్శోకంబును గూర్చుకతన మతశోకమునఁ
 భూకాంతుడ! నీవిటులే, యేకాంతము వనరి వనరి యీలైదు వింటే. ౧౬౫౫
 కం. తెలియక చేసినకతమునఁ, గలుగదు నుమి బ్రహ్మహత్యఁ క్షత్రియ! నీకుఁ
 గలిగెను దాతకు దక్షిణ, ఫల మన శీఘ్రంబ యిట్టిభంగియు నీకున్. ౧౬౫౬
 ఆ. ఇట్లు నాకు శాప మిచ్చి వలైఱఁగుల, వగచి పుత్రకునకు వార లిరువు
 రంతఁ జితను బేర్చు నగ్ని జొచ్చి దివంబుఁ, జేరఁ జనిరి యేమి చెప్ప నింక.
 తే. శబ్దవేధిశరంబున నయమింద్రు, బిడ్డ నేయుట బాణంబుఁ బెఱుకుటయును
 బాల్యమునఁ జేసినట్టిమాఁపాప మిపుడు, స్మృతికి వచ్చెను దేవిరో! చింత కతన.
 కం. ఆకలుషముఫల మీవిధిఁ, జేకూరె నపభ్యభుక్తి చేసినయేనిఁ
 బ్రాణ కున్న రోగము, హాకాసల్యా! యిఁ కేమి యనఁ గలవాడన్. ౧౬౫౭
 తే. ఆయుదారులవాక్యంబు లంబుజాక్షి
 యిపుడు సరిదాఁకె బుత్రశోకేధితార్తిఁ
 బ్రాణములు నేను విడుచుట ప్రాప్తమయ్యె
 నరులు మరులును మిక్కుట మయ్యెఁ దన్వి.

కం.కన్నులుగని రాకున్నవి, నిన్నుం గనలేను మానినీమణి నన్నున్

దిన్నగ స్పృశియింపు మటం, చన్నరపతి యేడ్చు చిట్టులనె వెఱ సతికిన్.

ఉ. రాముని కేను జేసినది * రాజముఖ! విను నాకుఁ జెల్లు, నా

రాముఁడు నాకుఁ జేసినది * రామునకే సరి, యెట్లు లంటివా

భూమిని నెట్టిదుశ్చరితుఁ * బుత్రునిఁ బాయువివేకి యుండునే?

యీమెయిఁ బొన్ను టన్న సుతుఁ * డెవ్వఁడు దంప్రిని సైఁపఁ జాలెశిన్? ౧౬౬౫

కం.యమపురి కేగినవారలు, తనువారిని జూడ సశమె * తస్వీ కానన్

క్షమ జీవించియి యుండఁగఁ, గమలాక్షుని రామచంద్రుఁ * గనఁ గాంక్షింతున్.

ఉ. రాముకరంబు సోకినను * రాముముఖాబ్జముఁ జూడఁ గల్గిలన్

భానురొ యంతకాలయముఁపజ్జఁ బోవక దక్కవచ్చుఁ జ

వ్కూ మది సంభ్రమించె, స్వప్న * మాటునడక నిరుఁ గాన నేరనే,

సేమ మిఁ కెల్లు గల్లుఁ, ద్వంద్వ * సేసెన రిద్దిగొఁ గాలికింకరుల్. ౧౬౬౬

కం.ఎన్నఁగ నింతును దుఃఖం, బున్నే నా కెందు మఁద * మొందెడివేళన్

గన్నారఁ గాన నైతిని, సన్నతమతి రామచంద్రు * పద్మణసాంద్రున్. ౧౬౬౭

ఉ. ఆసనిఁ జూడకుండెడు మఁహావృధఁ బ్రాణము శోషగిల్లెఁ దీ

శ్లోతఁతాచచ్చిదికిని * నల్పజలంబులయట్లు, లవ్వరా

పూతచరిత్రచారుముఖముం బదునేననయేటఁ గ్రన్థుఱన్

జూశురొ వారు నిర్జలంబుమా సుదతీమ. 3! కారు మానవుల్. ౧౬౬౮

ఉ. ఆసనినాయ తేషణము * లాఁచుణీయతపోన్నసంబు నా

జానగుకన్నుబొమ్మలు లంఘ్యభావ్య మెసంగుచెక్కులున్

శ్రీనుతశార దేందురుది * చిందెడిగాముముఖారవిందమున్

మానిని ధన్యు లౌఞులు * మానుగఁ గాంతురు వెండి వచ్చివన్. ౧౬౬౯

కం.చంపాసము నెఱవేటిచి, చను దెంచినపు య రామచంద్రుని ఋజుమా

ర్గియన్ శుక్రనిఁ గనుగతిఁ, గనుఁగొందురు పుణ్యతములు * కొతుక మమరన్.

ఆ. కానరావు కనులు * వీరులు విసరావు, చిత్తమోహమునను * జెలియ యేడఁద

టుచుకలైనయట్లు * తోచుచు నున్నది, యింద్రియములు లేవొ, యేముయెఱుంగ

ఆ. చమురు లేనిది న్వేచవులచందంబునఁ, జిత్తనాశమునను * జిగురుఁబోసి

యింద్రియంబు లెల్ల * నిట్టుట్టు వికలంబు, లయ్యె నేమి చెప్ప * నగునె యింక.

తే. ఏటి వేగంబు కూలంబు * నెల్ల సురలఁ

ద్రోయు చందంబునను నిన్లు * తోయజాక్షి

తనయశోకంబువేగంబు • నను ననాథు

వనటఁ గూల్చుచు నున్నది • యనుచు మఱియు.

౧౬౭౮

ఉ. హా! యను, నాదుముద్దుఁడనఁగూ యను, నెక్కడ కేగి తీవు రా

రా యను, నీవ దిక్కు గడఁరా యను, నన్ను భృశాఁగ్రి ముంపఁ జ

న్నే యను, నొంటి వీడఁ దగుఁనే యను, మద్దశఁ జూచియైనఁ జో

రా యను, నిట్లు నీకుఁ దగుఁరా యను నయ్యయై పుత్రకా! యనున్. ౧౬౭౯

కం. హా రాను! మహాబాహూ! హా రాకాచంద్రవదన • హా ప్రియపుత్రా!

హా రక్షక! యెట కేగితి, రారా యాయాస మణఁపఁరా పుణ్య మగున్. ౧౬౮౦

←→ దశరథుఁడు మృతుఁ డగుట. ←→

శా.కౌసల్యా! నినుఁ గూడ నేఁ జెఱిచితిం • గాంతా నుమిత్రా! నినున్

గాసింబెట్టితి, నాదుదాయ వగుకై • కా! మత్కుల్లోన్నూలినీ!

యీసంతాపము నీవ పెట్టితివి చంఁదీ! యంచు వావోపుచున్

జేసెం గాలము మధ్యరాత్రుమునఁ దా • నీ తేకుఁ జింతించుచున్.

౧౬౮౧

సీ. వేగుఁబోకట వందివిశ్రుతగాయకుల్, సూతులు వే లేవెఱి • చొచ్చి నగరు

మంగళాశీర్షవో, మానితస్తవములు, ప్రాసాద మం దెల్లఁ • బరఁగఁ జేయఁ

బాణివాదకు లంతఁబఱచి తెంచి తమ నేర్పు, మెయిఁ గరతాశముల్ • మిగులఁగొలువ

నారనంబున స్పృహఁలాలయగతపంజరస్థశాఖాస్థపఁత్రరథచయము

తే. మేలుగొని కలకల మనిలీలఁ గూను, వ్యాచృతంబులు పుణ్యశఃబ్దంబు లొలయ

వేణువీణారంబులు • విస్తరిల్లి, నిలియ మెల్లను రవమునఁనిండి యుండె. ౧౬౮౨

సీ. ఆనలఁ గల్గిన వాచిచక్షణకాటు, నీవగ్ధరచాళి • నిర్భలహరి

చందనసంపృక్తఁసలిలముల్ కాంచన, ఘటముల మజ్జనఁకార్యములకు

నినిచి మంజుప్రాశఁనీయాసులేపన, దర్పణాభరణవఃప్రసూమములను

గవ్యకల్ సిద్ధంబు • గావించికొని సర్వ, లక్షణసంపన్నఁలలితవిధుల

తే. నుండ నుదయంబుచకు మున్నఁయుచితరీతి; వేవినును రాక యున్నఁ బృథ్వీవరుండు

కారణం బేమి యనుచు శంకావిలోల, మతుల నుండఁగఁ జెంగట, మలయునతులు

ఉ. మెల్లగఁ జేరి యానృపతి • మేల్కొలుపం బయి జేయి నైచి య

ల్లలు నయంబు దోఁపఁ దను • వంటియు నిద్దురలక్షణంబు భూ

వల్లభునందుఁ గాన కెటుఁవైచినకాలును గేలు నట్టులే

చల్లగ నుంట, ప్రేలిడిన • శ్వాసము నాసికయందు లేమిచేన్

౧౬౮౩

కం. గుండియ లదరమిఁ గని యా, యండ్జనయనాళి కంప • మందుచు హృన్నా

ధుండు మనుట సందియపడి, యుండెను బ్రత్యాసగాత్యఃకోత్కర మనఁగన్.

కం.వడఁకుచుఁ బార్థివుఁ గనుచుం, దడఁబడఁ బాదములఁ జేక్కఁ దర్పించి మదిం
దొడరినశంకయె నిజ మని, మిడుకుచుఁ గోసలసుతాసమీపం బరుగన్ ౧౬౮౨

← దశరథమృతికై యంతఃపుర స్త్రీ లేడ్చుట. →

సీ. పుత్రకోకంబునఁ బాగలుచుఁ గౌసల్యయును సుమిత్రయు తేనియొద్దఁ జచ్చి
నట్టులు వెల్లనిఁమాన్యంబుతోఁ దిమి, రావృతతారకలట్లు తేజ
మాసి బొంది నునుఱుమాత్రతోఁ బడి నిద్రఁ, జెందియుండఁగ వాఁకిస్థితిని నృపతి
మృతిని గనుంగొని ఁ మెలతలు గొల్లున, హతయూథపతివశాత్తతులభంగి
తే. నొక్కపెట్ట యాక్రోశింపఁ నుల్ల మదర, లేచి కౌసల్యయు సుమిత్రఁ చూచి విభుని
దాఁకి గతజీవుడగుట సత్యం బెఱింగి, ధరణిఁ ద్రెల్లిరి ప్రాణాఁథా! యటంచు.

ఉ. నేలను ధూళి సోలిపడి ఁ నింగినినుండి ధరాతలంబునఁ
రాలినచుక్కయట్లు రుచి ఁ న్నాశిలి కోసలకన్య యుండినఁ
జాలఁగఁ దక్కుచేడియులు ఁ సంభ్రమపాటున రోదనధ్వనుల్
గోలున నింపఁగైకయును ఁ లోనగుకాంతలు పల్లటిల్లఁగన్. ౧౬౮౪

కం.చుట్టంబు లెల్లవారును, జట్టుకొని ధరాతలేంద్రుఁసుదతుల్ చేతుల్
వట్టుకొని పెక్కువిధముల, బిట్టుగను బ్రలాపములను బెరసిరి యంతన్. ౧౬౮౫

ఉ. శాంతదవానలం బనఁగ ఁ శంబరహీనమహార్ణవం బనఁ
గాంతవిహీనభాస్కరునిఁ కైవడి నున్నమృతుం బతిక వృధా
క్రాంత మనంబునం గనులఁ గాల్వలు కట్టఁగ బాష్పవారి భూ
కాంతుశిరంబు స్వాంకమునఁ గ్రాలఁగ రామునితిల్లి కైతతోన్. ౧౬౮౬

ఉ. ఓసి దురాత్మురాల! యిఁక ఁ నుల్లము చల్లనగా నకంబకం
బొసిరి యెల్లరాజ్యమును ఁ హాయిగఁ గైవస పెట్టుకొమ్ము, నీ
గాసి నహింపఁ జాల కిటు ఁ కాంతుఁడు స్వర్గముఁ జేరె రాముఁ డా
యాసము నొందెడిఁ వనుల ఁ హా నెఱవేఱెఁగ నీదుకోరికల్. ౧౬౮౭

కం.చోరభయనహిత మైనమహారణ్యమునందు నొంటి ఁ యరిగెడిసతినా
నేరీతి నుండఁగల నీ, యూరం బలిసుతుల విడిచి ఁ యూపిరితోడన్? ౧౬౮౮

కం.తనపాలిదైవతం బగు, తనమగని న్విడిచి బ్రతుకఁ దమకము సేయుఁ
వనజాక్షి యెవలె ధర్మంబును విడిచిన కైక దక్కఁ భూపలయమునన్. ౧౬౮౯

కం.పిసివారి దోష మెఱుఁగునె, పినఁ గింపాకంబుఁ దినడిఁవీటిఁదిరీతిఁ
బన గలరఘువంశంబును, మసిఁ గలిపె గయాళి కైకఁ మంధరకొఱకై. ౧౬౯౦

కం.చెనఁటినుడి నాలు చెప్పిన, జనపతి విని రామచంద్రుఁ నతితో వనికీ
బునిచె నటంచును వినినఁ, జనకుఁడు నాయట్లు లెంతఁనంకటపడునో. ౧౬౯౧

కం ఇక్కడ జనపతి యీల్లుట, దిక్కటి వైభవ్యమునను * దీనత్వమునా
స్మక్కుచునేనుండట తా, నక్కడ నాతనయుఁ డెఱుంగఁ * డకటా వనిలోన్.

ఉ. ఏ మచుకొందు నట్టడవి * నెన్నఁడు దుఃఖ మెఱుంగనట్టి యా
కోనులి మైథిలాశ్లేభవ * క్రూరమృగేంద్రతరతుఱుతు శా
ఖామృగసూకరాహిపుఘృగండకభీషణరావభీత యై
రాముని నాశ్రయించుచు భారం బగుకష్టము లెల్ల నోర్చెడిన్. ౧౭౯౩

చం.కనుఁగొన నల్పపుత్రకుఁడు * కానఁడు పెక్కురనైన, వృద్ధుఁడు
జనకుఁడు దుస్సహస్థిఁ బడి * సంపరితప్తుఁడు నై నశించు,నే
నును సలి నౌట సునతము * నూల్కొని యిదిభుతోడ నిప్పుడే
చనియెడఁ గాలుప్రోలికిఁ గృతానుశిఖాపరిదగ్ధగాత్ర నై. ౧౭౯౪

చం.అని పలవించు చుండ న్యనఃసారవిదుల్ చనుడెంచి తత్పరి
సనయత నూఱడించి యలఁక్షాపతిగాత్రము నూనకాఁగులో
సునిచి యనంతరక్రియల * నొప్పుగఁ దీర్చిరి రాజకార్యముల్;
తనయుఁ డొకండు లేమి నట * ధర్మవిదుల్ సృపుఁ గావఁ బంచుచున్. ౧౭౯౫

శా.తైలద్రోశిని నుంప భూరమణు శుద్ధాంతాంగసల్ చూచి భూ
పాలా! పోయితే యంచు నార్తరవలై * బాహుస్వయం బెత్తుచు
వాలాయంబుగ నెత్తి మోఁదికొనుచు * బాష్పంబులినాస్య లై
వ్రాంబం జొచ్చిరి హా పతీ చనిలివే * ప్రాణేశ యం చున్వీవై. ౧౭౯౬

సీ. సత్యసంధుఁడు రామఁచంద్రుఁడు ప్రియవాది, వాసె నీవుచు మమ్ముఁ * బాయఁదగు న?
చెనఁటికైకయి వేఱు * చేసెను శ్రీరాముఁ, బతిహంత్ర కడ నెట్లు * వచ్చు నిలువ
విధవల మగుచును * విభుఁ డగు నీకు మా, కెల్ల ది క్కన్న నీ * తేఱు డొకఁడె
యట్టిధన్యుండు రాజ్యశ్రీలఁ బడఁబాసె, జనితివి నీవుచు * స్వర్గపురికి

ఆ. మగని నిన్నుఁ జంపె * సుగుణి రామునిఁ బాపె, వీరు లక్ష్యణుని * విడిచి పెట్టె
ముద్దుఁగోడ లైసఁముగ్ధ నీతఁడొలంచె, ద్రుంప దింక నెవరి * దుష్టకై? ౧౭౯౭

కం.కైక యనుమాటలం బడి, యేకరణిని నిలువఁ గలమొ * యిచ్చట నని దుః
ఖాకులచిత్తంబుల నస్తోకంబుగఁ బొరలి పొరలి * దూపిల్లంగన్. ౧౭౯౮

కం పతి లేనినతిని దారా,పతి లేనిత్రియామఁ బోలి * పట్టనము ధరా
పతిలేమిని దేజోవర్జితమై శోభిల్ల కుండఁ * జంతాయుత మై. ౧౭౯౯

మాలిని. కలయఁగ జను లెందుం * గార్పఁగఁ బాష్పవారి
గులతరుణులు హాహఃఘోషముల్ నించు చుండఁ

లలి సలుకులు మ్రుగ్గుఁ బ్లానరా కెట్టియింటఁ
బోలుపు దొఱఁగి యుండెం ఁ బ్రోలు గుర్తింపకుండన్ ౧౭౦౦
కలితాంతము. భూమిశ్వరుఁడేడ్చుచుఁ బొంది విజ్ఞఁ భూమాజన మార్చినిఁ వ్రాలనిలఁ
శ్రీమన్రవి యస్తముఁ జేరఁ జ నెఁ భూమిం బెనుఁజేకటిఁ పాలెనుఁగెన్.
కం.సుహృదాపులు చేరియు న, న్నుహిపతిసుతు లేమిఁ జాచి ఁ మానిరి తనువుఁ
దహనము నేయక యాతని, గృహమందున యుంచి రతనిఁ గృతమతు లగుచున్.
మానిని. తామరసాఘ్నఁడు లేనివభం బనఁ దారలు లేనిత్రియామ యనం
గా మహితాత్ముఁడు భూపతి లేమిని గన్గడకంరనమాకులితా
యామనుహాషధచత్వరసంఘము ఁ నై పురి యొప్పు సరుల్ సతులఁ
స్తోమము లై చెడఁదిట్టుచు నుండిరి ఁ ద్రోహ మొనర్చినకైకైయినిఁ. ౧౭౦౩
సీ. తరువాతఁ నటువాతఁ దరణి దూర్పునఁ దోఁప, రాజకర్తలు ద్విజఁ రాజనరులు
గౌతమహాన్గల్యఁ కాత్యాయనులును మా, ర్కండేయజాబాలిఁ కాశ్యపులును
వామదేవుండును ఁ వల నొప్పు సభ దీరి, మంత్రియుక్తంబుగ ఁ మానవేంద్రు
వరపురోధ వసిష్ఠుఁ వంకఁ గనుంగొని, త్లాపతి స్వర్గంబుఁ జనుట కతన
తే. రేయినూజేష్టవిధముగఁ బోయెనునకు, రాజునిలకొగితుఁడయ్యెఁ రాముఁ డనుజ
తోడఁగానకుఁ జనియెఁ శత్రుఘ్ను యుక్తి, రాజగృహమున భరితులఁ ఁ గ్రాలువాఁడు
కం.ఘను లగురానుశులం డ, న్నని నైనను రాజఁ జేయఁచలయం బురి కొ
యనఘ! యరాజక మొనవిన, జనములు రాష్ట్రములు మిగుల ఁ సంకటపడవే.

←→ అరాజకత్వదోషవర్ణనము. ←→

కం.ధారిణి యరాజకము గా, వారిధినిచయంబు ద్విఁ వాఘారాప్తిఁ
వారక చపలాగర్జో, దారింబుగ నృప్తి నిడదు ఁ తగుసమయముగన్ ౧౭౦౬
కం.ధారిణి యరాజకము గాఁ, గారున బీజములు నాటి ఁ కాలపుజనంబుల్
ప్రైమ లొనర్చరు ఘనం, వారస్రవాంబు నన్ను ఁ వల నెది లేమిన్. ౧౭౦౭
కం.ధారిణి యరాజకముగాఁ, బూరుషనశేషింబు లగుచుఁ దారలరు పుత్రుల్
దార; అరాజకమునలే, వారిచు నిశ్శములు లేర ఁ యాంధ్రు మగలకున్ ౧౭౦౮
కం.అత్యాహిత మిటు గూడిన, సత్యం బెట నుండు నెందు ఁ శౌచం బుండుఁ
క్షీత్యధిపతి యొకఁ డుండుట, యత్యావశ్యికముగా మఁహర్షిప్రసరా. ౧౭౦౯
కం.ధారిణి యరాజకముగాఁ, జాగుతరోద్యానములు న్న, శస్త్రపుణబుధ్య
గారంబులు గలుగవు సభ, చేరిగు మానవులు నుడుఁ స్తిమితత లేమిన్ ౧౭౧౦
కం.ధారిణి యరాజకముగా, ధారిణిమరు లధ్వరములఁ దలఁపరు నలువఁ
గూరినవిఘ్నభయమున ను, దారులు ధను లయ్యు నిడరు ఁ దక్షిణ లెందున్.

కం.ధారిణి యరాజకముగా, రారాజన్నర్తకనట ధాన్యసమృద్ధి
 స్ఫూర్తిప్రసయాశ్రాసం, చారంబులు గనగ రావు ధాన్య సమృద్ధి మారన్. ౧౭౧౨

కం.ధారిణి యరాజకముగా, బేరులు లాభంబు గనరు ధాన్య బేహారములం
 దీనుప దగవులు తగునధి, కారులు లేకుంటఁ గొనుటఁ గడు లంచములన్. ౧౭౧౩

కం.ధారిణి యరాజకముగా, బారులు స్వేచ్ఛానున్నతి ధాన్య బహురమ్యకథా
 ధోరణి వెలయరు పలుసిం, గారంబులు చేసికొనరు ధాన్య కంజాతాత్ముల్. ౧౭౧౪

కం.ధారిణి యరాజకముగా, గూరిమిఁ గై సేత లొప్పు ధాన్య గొమిరెలుఁ గొమరుల్
 సారారామంబులను బ, చారిముల్ సౌఖ్యపడరు ధాన్య సాయాహ్లాదున్. ౧౭౧౫

కం.ధారిణి యరాజకము గా, స్వామిం జనఁ బోరు సతులు ధాన్య నల్లభయ్యత లై
 తేనులపై వరనుచునో, వారానచయంబుకొఱకు ధాన్య వనభూములకున్. ౧౭౧౬

కం.ధారిణి యరాజకముగా, భూరిధనుల్ గోపదనులు ధాన్య ప్రాద్దు మఱిగిన
 ద్వారములు తెఱచి నిన్రం, గూరరు చోరులభయన ధాన్య గుండియ లద్రువన్. ౧౭౧౭

కం.ధారిణి యరాజకము గా, వారిణరత్నములు ధాన్య వస్త్రాంచితముల్
 తీరుగ ఘంటానాదము, లారిగ ఘంటాపదముల ధాన్య సలవడదు చనన్. ౧౭౧౮

కం.ధారిణి యరాజకముగా, నారాచాభ్యాసమున విశంబడు పటుమా
 ర్వీరానము విన రా దెట, వీరులకుం జిక్కి మొక్కువిధమున లేమిన్. ౧౭౧౯

కం.ధారిణి యరాజకముగా, దూరవిషయగాము లగుదుఁ ధాన్య దోరపునస్తుల్
 బేరంబునఁ గొని యరిగెడు, నూరుభవుల్ సుఖతఁ జేర ధాన్య హుల్లీను బల్లెల్.

కం.ధారిణి యరాజకముగా, ధీరత యతి యొంటిగాఁగఁ ధాన్య దిరుగఁడు పండ
 దారి రవి గ్రంథుచోటన, కోరిం డట నన్న చాత ధాన్య గొఱుమి నొకఁడున్.

కం.ధారిణి యరాజకము గా, మూరదు యోగంబు ధాన్య ధాన్యమును; సైన్యంబుల్
 ఘోరారాతులచేతను, ధీరుఁడు పతి లేమి మొనలఁ ధాన్య దెగటాటి చనున్. ౧౭౨౦

కం.ధారిణి యరాజకము గా, నారతరాసందమునను ధాన్య జనములు పురిలో
 వారణ ఘోటకరధయా, నానూఘులు నగుచు నిచ్చ ధాన్య నరుగరు మానీ? ౧౭౨౧

కం.ధారిణి యరాజకము గా, బొరంగత మగుచు శాస్త్ర ధాన్య పటలిక జన మి
 చ్చారతి వనముల నుపవన, తీరంబుల వాదములను ధాన్య దేఱదు మహిమన్. ౧౭౨౨

కం.ధారిణి యరాజకము గా, నారయఁగా దేవతార్చనాగము సుమనో
 హారోపహారములఁ దమి, బారులును సదక్షిణముగఁ ధాన్య బరగింప రెటన్.

కం.ధారిణి యరాజకము గా, సారాగరుచందనాదిచగ్గలను వసం
 తారంభనృక్షములవలె, భూరమణకుమారు లెందుఁ ధాన్య బోలయరు సుఖులై.

1. 2 స్త్రీపురుష సుఖసంచారిము లిప్పటికిన్న మిన్నగాఁ బూర్వ ముండెనని యెఱుఁగుచున్నది.

3 పూర్వమున జనులు చోరధయములేక తలపులు తెఱచియుంది నిద్రించుచుండిరి. చోరులవలన, గలుగు నష్టి గ్రామాధికారులు కట్టుకొని రాజ్యా. ఇప్పుడు రక్షకభటులే

కం నీళ్లులు లేనిస్తవంతులు, స్థలీతత్వగాలి లేని * సారవంబుల్

వల్లపులు లేనిమాపులు, వల్లభువాలనము లేని * వసుధయు సమముల్. ౧౭౨౭

కం.కనఁ దేరికిఁ గేతనమును, ననలునకుం బొగయుఁ జెన్న * మగు నారీతిఁ

మనకును ధ్వజ మగుభూవలి, మనలోకము విడిచి చనె నఁచుర్వలపురికిన్.

కం.ధారిణి యరాజకము గా, నేరికి నెది సొంత మనుచు * నెన్నఁగ రా దెం

ఘోరక జనులోక రొకరిక, వారక మ్రింగుదురు మత్స్యవర్ణముభంగిన్.

తే. చిన్నమర్యాదు లగుచు నాఁ స్తికృత మూని, నృపతిచే మున్ను శిక్షితులఁ నీచజనులు

రాజు లేమిని జంకక * లేజ మెఱసి, స్వప్రభావంబు వాఁగెడువారు గారె. ౧౭౩౦

కం.చన్నుగ నిత్యము మేనికిఁ, గన్నులవలె జుమ్మి రాజు * త్కృజనములకున్

సన్నుతధర్మము సత్యము,లన్నిలుపుం జెడక బలకఁబాయుతుఁ డగుచున్.

కం.రాజే సత్యము ధర్మము, రాజే సత్కులజులకును * బ్రధితకులంబున్

రాజే తల్లియుఁ దండ్రీయు, రాజే హితవర్ధకరుఁడు * ప్రజలకు నెల్లన్. ౧౭౩౨

కం.దండధరవిత్తనాథా, ఖండలవరుణులను మీఱుఁ * గడిమిని భూపా

ఖండలుఁడు మహితసృష్టి సు, నుండితుఁడయి జగము లెల్ల * మన్నింపంగన్.

కం.సాధువుల ససాధువుల, త్కృధవుఁ డిల విభజనంబు * సలువనిచో న

య్యా! ధారిణివలయుమ్మ స, మేధితతమమున మునింగి * మిడుకదె చెపుమా.

కం.జీవితఁ జై యుండఁగ నే, భూవిభుఁడు త్వదీయవాక్యమును మీఱము పా

రావారము వేలనుచలె, నీవేలను జెప్పు నేల * హితవంకల్పా. ౧౭౩౫

కం.నృపతి యొకఁ డుండఁ జేసియు, విపినమగున్ రాష్ట్ర మిదియు * విదితము నీకున్

నృపుఁగా దశరథునుతు నీ, విపు డొసరించుటయె తగు ముఁసీంధ్రప్రవరా! ౧౭౩౬

➤ మంత్రిపురోహితులు భరతునకు దూతల సంపుట. ➤

చం.అనుడు పసిఘ్నఁ డా యనఘు * లాడినవాక్యము లెల్ల నాదటన్

విని భరతుండుఁ దమ్ముఁడును * నెమ్మిని రాజగృహంబునందు సౌ

ఖ్యనితలి నున్నవారు జననాశ్వములం గొని దూత లిప్పుడే

చని వడిఁ దోడి తేవలయు * సాగెడు నెయ్యది వారులేనిచోన్. ౧౭౩౭

నీ. అగు కగు నన్న సిద్ధాంధ్ర విజయు జయం, తాళోకనందనాఘాతదూత

లను గాంచిమునివల్కె * వినుఁడుకర్తవ్యంబు, జననాశ్వముల నెక్కించుఁడు వేగ

రాజగృహఖ్యపురంబును జేరంగ, నందుఁ గించిచోచ్చక * మొంద కీరు

భరతునిఁ గనుఁగొని * గరిమ నాయాజ్ఞగా, బలుకుఁడి శోకంబు * నభుకు లేక

తే. ఔమ మడిగిరి మంత్రివనిస్థిత లేదొ, ముఖ్య మైనట్టివని యుంటఁమున్నమైనఁ

డడవు నేయక రమ్మనినుడివినా ర,టంచుఁ జెప్పుఁడు మఱి యేమియనఁగ నలదు.

ఉ. చెప్పకుఁ డీర లాతనికి * సీతవిభుండు ప్రవాసి యౌట, మీ
యప్ప దివంబుఁ జేరె నని * యైనను, తేనికె గైకపట్టి కిం
పొ పుగువస్తుభూషణము * లుత్తము మైనవి కొంచు నేగుడి
తెప్పన, నన్న వారికి విధించి యొసంగినదారిబడైముల్ ౧౭౩౯

సీ. కైకొని వారు సావ్యిగారంబులకు నేగి, సమృతాశ్వములను * సరగ నెక్కి
పయన మై వలసినవస్తువు ల్లోని వసి, యున కెఱింగించి చయ్యనను జనుచుఁ
నపరతాలాఖ్య మానద్రీకి బడమర, యును బ్రలంబాద్రీకి * నుత్తరంబు
నగుచు నీ రెంటిమధ్యమునఁ బాతడిమాలి, నీనదిబడి నేగి * నెఱిగ హస్తి

తే. నాపురముపొంత జాహ్నువీనదిని దాటి
యవలఁ బశ్చిమముఖముగ * సరిగి జాంగ
లంబుత్తోవను బాంచాలకంబుఁ జొచ్చి
కొలఁకులను నదులను గనుంగొనుచు వారు ౧౭౪౦

సీ. చని చని కార్యవశంబున ద్రుతగతిఁ, దతజనాకుల శరదండ యనెడి
తటినిఁ దరించుచుఁ * దత్పశ్చిమతటస్థ, సత్యోపయాచన, త్తాజ మెఱిగి
చని కుళింగపురంబుఁ * గని యభికాళ మగ్ర, గ్రామంబు దాటి తత్ప్రాంతలసిత
బోధిభవన మనుభూధరంబుచు జేరి, యాజపూర్వమహీధ, వాసుభూతి

తే. మిథుమతిఁ గాంచి యందు దోసెఁడుజలంబుఁ
గ్రోలి తప మున్నపుణ్యవిప్రాలిఁ గాంచి
యంత బాహ్లిక దేశమధ్యంబుఁదూటి
పోయి యవల సుదామాఖ్యభూమిధరము ౧౭౪౧

సీ. విష్ణుపదంబును * వీక్షించుచు విచార, శాల్వలీతరువును * జారువాపి
కానదీపల్వలకన్రుతటాకాళిఁ, దిలకించుచును మృగద్వీపమృగేంద్ర
శార్దూలభీకరశత్రావోధి దృష్టించి, చని చని యావల * శ్రాంతతురగు
లైనదూతలు దూరయానంబు నడచి శీఘ్రంబునఁ గని గిరివ్రజపురంబు

తే. భగ్గకును బ్రియ మొదవింప * భర్తృవంశ, సుప్రతిష్ఠకుఁ గుల మోమ * నుమతు లైన
దూత లల్లంతరేయి సంప్రీతిఁబురి, జొచ్చి నిశే యెల్ల నొకచోటఁ * బుచ్చిరంద.

—> భరతుఁడు దుస్సప్సముఁ గని పరితపించుట. <—

కం. ఏరాత్రియందు దూతలు, చేరిరి తత్పురము నానిశీధినియందే

క్రూరసప్సము కైకకు, మారుండును గాంచి మిగుల * మల్లడిగొనియెన్. ౧౭౪౩

కం. వేకువన లేచి తత్సన్నిధి, వ్యాకులుఁ జైయున్న నిప్తశాదులు మిత్రుల్

కోక మణంపగ సభలో, బోకల నెన్నేని యుబునుపొకకుఁ బోనన్ ౧౭౪౪

కం. కొందఱు కథలు వచించుచు, గొందఱు హాస్యంబు లాడి యిందఱు నాట్యు
 దిం దిలకింపఁగఁ జేసియు, గొందఱు వాద్యముల నెఱపి యొక గా కున్నన్
 చం. ప్రియసఖుఁ డొద్దకుం జని సుహృద్భాను లందఱుఁ జాట్టి కొల్వీ నే
 ల యెడ ముసంబుఁ గాన? నని యలన వేడిన నాతఁ డిట్లున్
 నయమున మిత్రుఁడా! వినుము యాయతిదీనతకారణంబు ని
 శ్చయ మిది భీషణంపుఁగల యసంకటపెట్టెడి నేమి నేయుదున్. ౧౭౪౬

నీ. కలలోన మాతండ్రి యలినుఁ డై ముక్తకేశుం డయి శైలమ్ముననుండి పేడ
 మడుపులోఁ గూలికఁచూడ్చిని దా నందు, గప్పగంతులతోడఁ యగడఁగి నవ్వు
 కొనుచు దోసిటిలోనఁ గొని శైల మానిన, కరణిఁ దిలోదన, గ్రాసయ్యుఁ
 డలక్రిందుగా నుండి శైలంబు మెయి నిండఁ, బూసితానాశైలముననుమునుగఁ
 తే. గంటి శుష్కించి పోయె సాగరము లెల్లఁ
 గునలయాప్తుండు ధరణిపైఁ యాలఁబడియె
 జన్మచీకటి ముంచె జగమ్ము నెల్లఁ
 బట్టపేనుఁగునంతంబు యభగ్నుపడియె. ౧౭౪౭

అ. లగ్నిచల్లనడియె యనని బ్రద్దలు వాతె, నెంకిపోయెఁ జేట్టు యెల్లెండలఁ
 బొగయు చుండె శైలఁములు; నల్లయినుపవీరంబుమీఁద నల్లఁడంబు గలుగు
 తే. అంబరముఁ దాల్చి కూర్చున్న యాజిదన్ను, గృష్ణపింగళ లంగనల్ గేలి నవ్వు
 చుండ నెఱ్ఱిపూపునంప లమర, సఖిరంధమున దక్షిణాశకును జనియె. ౧౭౪౮
 తే. రక్తవాసిని యొక్కన్తు యాజుఁ జూచి, నవ్వుచుండెను; వికృతాననంబు గలుగు
 రాక్షసియొక్కన్తు నాతండ్రి, బ్రసథమునను, లాగుచుండఁగఁ గంటి నీలాగు కలను
 కం. ఈరాత్రి యిట్టిభయదా, కారపుఁగలఁ గంటి డీనఁ యాకుత్సనకో
 శ్రీరామునకో నాకో, యారయ లక్ష్మణునకో లయంబు ఘటిల్లన్. ౧౭౪౯
 కం. ఖరయుక్తవాహనంబు, నరుఁ డెవ్వం డేగుఁ గలను యాతిచిరముగాఁ
 బరఁగును నాతని చితిపై, నురు వగుభూమములు దీన యుల్లం బగలెన్. ౧౭౫౦
 చం. తడఁబడె మాట, కుత్తుకయుఁ యద్యయు నెండెమి, జత్త మన్ననో
 సుషివడఁ జొచ్చె, నెట్టిగడుఁగుండనపుచ్చుడి వింట గల్గునో,
 యుచుకుట మానసంబు మొగ యెప్పుడు మీయెడఁ బ్రీతిఁ బల్కు, నీ
 యెడ భయకారణం బెఱుఁగ యెత్తినభీతిని దల్లడిల్లెదన్. ౧౭౫౧

కం. ఏలొకొ నాస్వరయోగము, దూలె న్నాకాంతి మాసె యదయ్య
 వాలాయము కారణ మేమో లనమును దోప దయ్యో యుల్లంబునకున్. ౧౭౫౨

కం మును పెన్నఁ జెలుంగనియూ, పెనుఁజెడుకల వివిధగతులఁ బీడించుటచేఁ
సనుఁగుంజెలికాఁడా! నా, జనకున కేమో యటంచు సంతాపింతున్. ౧౭౫౫
కం. అని తనస్వప్న చరిత్రము, వినిపించుచు మిశ్రులకును వేదము గొనుచున్
జనకునిఁ దలంచుచు జింతా, వననిధి మునుఁగుచు నతండు వర్తిలు చుండన్.

←→ రాజమాతలు భరతునితో సంభాషించుట. ←→

సీ. తత్సమయమున దూతలు వచ్చి నృపుచేత, నృపవృత్తుచేత నర్పితులు నగుచు
క్షీతిపతిపాదముల్ చే నంటి భరతునిఁ, గని యిట్లు లనిరి యోఃత్తాకళత్ర
మీసేమ మడిగిరి మీపురోహితమంత్రి, లెల్లరు బయనింపు మీంక వేగ
యాత్యయికంబు కార్యంబు నీయొసరింపఁ, దగిన దున్నది యట నగలువస్త్ర
తే. ముల నొసంగిరి నీకయి తోలుత నిమ్ము, వీన వింశతికోటులు పృథ్విపతికి
మేనమామకుఁ బదికోట్లు నా నతండు, వానిఁ గైకొని యిట్లని వారి నడిగె.
సీ. మాతండ్రి దశరథమహిచతి కుశలియే, సౌఖ్యమా శ్రీరామచంద్రునకును
నారోగ్యవంతుఁ డే యనఘుఁడు సౌమిత్రి, సేమమే మానినస్థిమనకును
భద్రమే శ్రీరామభద్రునిమాతకు, నార్య ధర్మజ్ఞుఁ డైకనిరత
కామోదమే కదా యతి ధర్మ మతియైన, లక్ష్మణుజననికి లలితశీల
తే. కాశ్యకామ సదాచండి యతులకోప, శీలయును బ్రాజ్ఞమానిని చెనఁటి నాడు
తల్లి యారోగ్య యుక్త కదా మతేమి, పలికె మీతోడ మీరిట చచ్చునపుడు.
చం. అనుడును దూత లెంతోవిసయంబున నాడిరి మీర లిష్ట కో
రిననునవారికి నుఖమే శ్రీసతి పర్వ వరించు గాత ని
న్ననఘు గుణాధ్య! యేల యిక నాలము, వే పయనింపు మన్న నే
జనపతికి వచించి యిదె చయ్యన వచ్చెన నంచు బల్కుచున్ ౧౭౫౯
చం. భరతుఁడు తాతఁ గన్గొని పృపా! జనకుం గనఁ బోయి వచ్చెదన్
దొరపడు చున్నవార లిదె, దూతలు మీ రెపు డిచ్చయించినన్
సరగున నష్టె నత్తు నన నస్తుతి జెంది యతండు నాయనా!
గురులఁ బురోధ మంశ్రులను గూరిమి సేమపుమాట లాడుమీ. ౧౭౬౦
కం రామునకును లక్ష్మణునకు, ధీమహితద్విజుల కెల్లఁ దెలుపుము కుశలం
బీమహితకంబభాది, స్తోమము వారలకు నెల్ల సొంపుగా నిష్కా. ౧౭౬౧
తే. అనుచుఁ గాంచననిష్కసహస్రయుగముఁ, బదియునాహూర్ల వాజులభరతునకును
గంబభాజనవిత్తంబు లింబు మీఱ, నొసఁగె నత్కృతి మున్నగ నుల్ల మలర.
ఉ. బాసటగాఁగ నశ్వపతి పంపె నమాత్యుల సద్గణాధ్యపి
శ్వానులఁ ద్రోవఁ దోడుగ వెసం దనయల్లునకున్ యధాజతుం

దాన నిరావదుద్భవము * తైంద్రశిరంబుల దంతులఁ జవ్
ద్యాసిఖరంబులఁ భయదఁదంష్ట్రము లొపెనుఁ బ్రోదికుక్కలన్.

౧౭౬౩

→ భరతుఁ డయోధ్యకుఁ బ్రయాగం బగుట. ←

ఉ. ఇచ్చినవానిఁ గైకొనియు * నేమిముదం బెద లేక స్వప్నయా
నచ్చరితంబు దూత లిడుఁవావిరితీవరపాటు నెంతయే
నిచ్చ మెలంగఁగా భరతుఁ * డేగఁ గడంగినయంతఁ దాతయున్
నచ్చరితుండు మామయును * సమృతి వీడ్కొలుపఁ, రథంబులన్

౧౭౬౪

ఉ. తమ్ముడుఁ దాను నెక్కి సురభామము వెల్పడునీధుపోల్కి వే
గమ్మన నూరు వీడి బలకాండము గొల్వఁగ మండలొరుచ
శ్రమ్ముల నొప్పు తేల్లు తురగమ్ములు గోవులు నుష్టసంఘముల్
సమృతిఁ గొంచు భృత్యజనసంతతి వెంబడి రా మహాత్మ్యరన్.

౧౭౬౫

సీ. రాజగృహమునుండి * ప్రాజ్ఞులుం డై కొంత, చని సుదామాఖ్యంబుఁధునిని దఱిసి
యలివిశాలం బగుఁహ్లాదిని దరియించి, పశ్చిమముఖ మయి * పాటునని శ
తద్రు వేలాధానతటమున లంఘించి, యవరపర్వటముల * నాశ్రయించి
ఘనశిలావహనది * ననఘుఁడు దాఁటుచు, నాగ్నేయమున వృశఁయానురంజ

తే. కంబు నగుపురమును శల్యశక్తనంబుఁ
జూచి చైత్రరథంబునసాంపు మెచ్చి
గంగయు సరస్వతీయునాఁగ * రంగుమీఱు
జోడునదులను గాంచి యాసూర్యకులుఁడు

౧౭౬౬

సీ. వీరమత్స్యోత్తరభారుండవనిఁ జొచ్చి, కొండలనడుమనుగొమరు మీఱు
నలకుళింగంబు నానల యమునాతీరమున బలంబులుఁ దాను * ముదము మీఱ
విడిసి నేవలు దీర్చి * కడిగి గుట్టంబులఁ, దాము మజ్జన మాడి * దప్పి తీఱ
జలములు గ్రోలి యానల నీరములు లేమి, జలము లానదియంద * సంగ్రహించి
తే. ఘోరవనములలోఁ జొచ్చి * కుంజరంబు, మీఁద రాకొమరుండు దామింటఁ జనెడి
గాలివోలిక వానిని * లీల దాఁటి, చేరె భాగీరథినదీతీరభూమి.

౧౭౬౭

తే. అంశుధానాఖ్యదేశంబునందుఁ బ్రాగ్వటాఖ్యపురిని భాగీరథి * నధిగమించి
యవలఁ గుటికోష్ఠికానది * యవల ధర్మ, వర్ధనాఖ్యపురంబును * వరుసఁ గాంచి.

సీ. తోరణదక్షిణాధారిణి నుండి జంబూప్రస్థనామకపురముఁ జేరి
రమ్యవరూఢ మఁగ్రామంబు దరి వసీ,స్థలి నిల్చి తూర్పుగఁ * జనుచు నుజ్జ
హానంబునం బ్రియకారామమును డాసి, యచ్చట జవనంబు * లశ్వములను
రథమునకును గట్టి * రాజకుమారుండు, వానిని మెల్ల రాఁ * బలికి తూర్జ

ఆ. ముగను ద్రోవ నడచి ధి మొగి సర్వతీర్థంబు, నందు నొక్క రేయి ధి యనఘుఁ డుండి
యొప్పుగాఁగఁగదలి ధి యుత్తానికాదివా, హినులఁ గుటికహస్తీపుష్కకమున ౧౭౬౯
సీ. దాఁటి లాహిత్యపః త్తనసమీపమునఁ గ, వీవతిఁ దరియించి ధి వీరవర్చుఁ
డేకసాలంబున ధి నెఁగుస్థాణుమతిని, వినతంబునను గోమఃత్రిని గమించి
యధ్వసరిశ్రాంతి ధి యణఁగఁ గళింగపు, రంబున సాలవఃనంబునందు
నొక్కింత నిలిచి రే ధి తక్కుక యది దాఁటి, యరుణోదయంబున ధి భరతుఁ డాత్త
తే. పురము మనునిర్జితం బయి ధి సిరుఁగిమీఱు, నయ్యయోధ్యను గనుఁగొ నెఁవనివాధ
తనయుఁ డిట్టులునవ్రాఁత్రములు నడచి, తనదుపురమును జూచి సూఃతునకుననియె.

→ భరతుఁ డయోధ్యాదుస్థిస్థికి వగచుట. ←

ఉ. సారథి! కంటివే నృపతిఃసత్తమపాలిత మాచు యజ్విసం
వారములఁ శమాదిగుణఃభానురవాళుల వేదపారగో
దారచయంబులఁ వెలసి ధి తద్దయుఁ డెల్లనినుద్దఁ బోలుచుఁ
దూరపుదృష్టి కీపురము ధి దోఁచి ముదంబు ఘటించ దేహిణో. ౧౭౭౧

కం. మున్నెప్పుడుఁ గలకల మని, యన్నులపురుషులరనంబు ధి లతిదూరమునఁ
జెన్నుగ వినఁబడు నిపు డా, సన్నంబున కరిగి వినము ధి సారిధి యేలా? ౧౭౭౨

కం. కేళీలీలాలోబజ, నాళులు సాయంతనముల ధి నారామములఁ
హళిమెయి నుండి వేకున, నేలా చన రిండ్లకడకు ధి నియ్యెడ సూతా ౧౭౭౩

శా. నాకుం జూడఁగ సారథీ! పుర మరఃణ్యప్రాయ మై తోఁచెడిఁ,
రాకల్ పోకలు సేచు రెచ్చరుఁ బురిఁ ధి యానంబులం దేని, నా
నాకుంభింద్రతురంగమంబులపయి ధి స్వర్ణంబున స్లోకు ల
స్తోకక్రీడలు నల్పు రెన్న, రెదయుఁ ధి దోలాయితం బయ్యెడిన్. ౧౭౭౪

ఉ. మస్తశుకీపికంబులను ధి మంజులరంజకకందశంబులఁ
హత్తిన కేళి కారతి స, మాగతనుందరబృందసంగతిఁ
జిత్త మిగుర్చుఁ జేయుసరఃసీనుమచుందిరకందరంబులఁ
సత్త నెసంగుతోట లివి ధి సారథి! యేగతి పట్టఁ జూచితే. ౧౭౭౫

కం. రాలెడునాకులతోడను, నీరెడుశాఖాచయముల ధి వృక్షంబు లయో
గోలున నేడ్చెడి రీతిని, లీలాచ్యుతిఁ దోఁచె సూత ధి లీలావసులన్. ౧౭౭౬

కం. కనరా రొక్కరుఁ దోఁపు, వినరాదు విహంగరుత్తము ధి వీనుల కింప్రి
చనుదేర దగురుచందన, ఘనధూపమిశ్రమీరుఁకమ్మనితావుల్. ౧౭౭౭

కం. భేరీమృదంగవిణా, చాగునినాదములు తొల్లిఁచందంబున నే
లా రావు వినఁగ శకునము, లారయ మేల్లావు హృదయ ధి మాకులతఁ గనెన్.

చం.ధ్రువ మిది యెట్టులుగ శుభము • దుర్లభ మాను మదీయబంధులం

దవశతః శెందెడిక హృదయ • మారటపాటున నంచుఁ దత్పురిక

జవమున వైజయంత మనుసత్పథఁ గాంచినదావరసీమఁ జొ

చ్చి విజయ మధుదర్శకులు • చెచ్చెర రా వెనువెంట నేగుచున్

౧౭౭౯

చం.పరివరితులక మనము • బ్రద్దలు వాఱఁగ సూతుతో ననుక

గురుఁడు వసిష్ఠఁ డేమిటి కొఱో పిలిపించె నకారణంబుగక

దొర తొర రచ్చుటంచు ననుఁ దోచె నెదో యశుభంబు గల్గెడిక

విరవిర వోయె మేను గడుఁవిహ్వలభావము గాంచె జిశ్మమున్.

౧౭౮౦

చం.నృపతినినాశకాలమున • నేవి ఘటిల్లు నటంచు వింటినో

యిపు డవి యెల్లఁ దోచెడిని • నిచ్చట సారథి! పెంట లూడ్చుటో,

విపులనుధూవధూమములు • వెల్విడుటో, పచనంబు సేయుటో,

నపరికరంబుగా బలులు • సల్పుటయో, కన మీగృహంబులన్.

౧౭౮౧

కం.గేస్తులభవనము లెల్ల న,పాస్త్రశ్రీకంబు లయ్యెఁ • బ్రభ చెడిరి జనుల్

సిస్తుగఁ బూలవివణులను, రస్తులుగన రా వొకండుఁ • గ్రయ్యం బగుచున్. ౧౭౮౨

చం.లలుకపు, రంగవల్లుల జనానాథు లుంపపు, దేవతాగృహం

బుల రమణీయ మాల్యములఁ • బూసపు, మానసి మోముఁ హడఁగా

నలవడ దందుఁ బాడినినఁయట్టులు దోచెను, గుల్లు దొల్లిను

ట్టుల లసియింప వేలొకొ కళంబుం బరితాపము పుట్టె సారథీ.

౧౭౮౩

కం.కొన రచ్చు పైవైశ్యులు చింతను మునిగినవార లయి యః • ధాపూర్వముగక

గన రాదు వాడుమోములఁ, బని చెడి యున్నారె లేమి • భంగియు సూతా.

ఉ.కొవెలలందుఁ జైత్ర్యము • గూరిన పెంపుడుపుల్లులక వ్యగ్రా

భావములక శిరంబు లర • న్రాల్చి తొరంగిడి బాష్పవారితో

వావిరిపల్లటిల్లెడిని • వారిజనేత్రులు పూరుషుల్ దురం

తావిలస్పత్తి నార్జివడ • నయ్యె కళం బది యేమొ దైవమా,

౧౭౮౪

ఉ.మాటికి సూతుతో నిటులు • మాటలు చెప్పుదుఁ బోయి శూన్యశృం

గాటకవేత్తరధ్యముల • గాఢరజోరుణయంత్రదేహళీ

వాటకవాటఘాటముల • నర్జిలుచ్చినికాశ మైనయ

వీటిని జాచి దుఃఖమున • విహ్వలుఁ డై తల వాంచి వేగి నై.

౧౭౮౫

↔ భరతుఁడు కైకేయియింటికిఁ బోవుట, ↔

కం.జనకునిమేచకుఁ జని యట, జనకుఁడు గనరామి నతఁడు • చయ్యనఁ జనుడుక

జననీగృహంబులోనికిఁ, దనప్రసితసుతునిఁ బాచి • తతమోదమునన్. ౧౭౮౬

కం.కనకాసనంబుఁ దటుకున, జనయిత్రియు డిగినఁ జూచి • చరణంబులకుఁ
వినతుం డయినఁ భరతుం, దనయంకముఁ జేచ్చి శిరముఁ • దా మూర్ఖుఁడనున్.

శా.ఎన్నాల్లా యెనొ యూరు వీడి తనయా • యెంతే బధశ్రాంతిచే
నున్నావోకద? మేనమామ సుఖయై • యున్నాఁడుగా? యందు నీ
విన్నాల్లెట్లు ద్రోచి? తక్కుడ ముదం • బేపారెనా నీకు? నా
యన్నా కన్నులఁ గట్టు చుండితివిగా • యత్యంతము నా కిటన్. ౧౭౮౯

కం.అని యడిగిన నిజజననీకి, ననియెఁ భరితుండు నేటి • కాటునొకండుఁ
జనె నవ్వు రేలు మామన,దనముచు నే విడిచి లెస్స • తాతయు మామన్. ౧౭౯౦
కం.వా రిడిరి ధనము లెల్ల న,వారిగ నవియెల్ల మెల్లవచ్చుచు నుండఁ
దారిఁ ము న్నే వచ్చితి, దీరక సందేశహరులు • తీవర పెట్టన్. ౧౭౯౧

చం.అడిగినవాని నీవు చెపుమా జననీ! కనకాంచితంబు నీ
పడుకోనుపాన్పు శూన్య మయి • భాసిల కున్నది, రాచవారలుఁ
మిడికెద రేల దీనత? ననింద్యచరిత్రుఁడు తండ్రి యింద యె
ప్పుడు భవదీయగేహమునఁ • బొల్చును నే డిట లే డ దేమొకో? ౧౭౯౨

↔ కైకేయు భరతునకు దశరథుఁడు మరణించుట దెలుపుట ↔

చం.జనకుని జూడఁ గోరి యిటు • చయ్యప వచ్చితి నిందు మ్రొక్కగా,
వినయము మీఱ నాయనకు • వే నచియింపుము, పెద్దభార్యయిం
టను గలఁడే? యటం చడుగ • నందనుతో నచియించె ఘోరవా
ర్తను బ్రియబుద్ధిఁ గైక నిజఁరాజ్యచుహాశను మోహితాత్మయై. ౧౭౯౩

ఆ. యజ్ఞశీలుఁ డనఘుఁ • డననీధవుండు మ,హాత్ముఁ డధిక తేజఁ • డార్చునుగతి
యైల్లభూతములకు • నెయ్యది గతి నీదు,తండ్రి యట్టిగతికిఁ • దనయ యరిగె.
చం.అని వచియింపఁగా భరతుఁ • డార్చిని హా యని నేలఁ ద్రెల్లి చ
చ్చినగతి నుండి లేచి తన • చేతుల నెత్తి విలాపయుక్తుఁ డై
వనరుచు దిగ్భ్రుచుం గొనుచు • వ్రాలుచుఁ జూడుము సన్న నాయనా!
యను నెట కేగితో యను దఃయామతి స న్దనరాదొకో యనున్. ౧౭౯౪

ఉ. శారదరాత్రి యందు సమఃనారసశాత్రువుచే నభంబున
ట్టీరమఃసేయశయ్య మునుఁ పెంతయుఁ గాంతి వహించు, నేడయో
యారమణుండు లేమి జలఁజారివిహీనసభంబుపోలికఁ
నీరము లెండి నట్టిపెనుఁనీరధిచందముగాఁగఁ దోఁచెడున్. ౧౭౯౫

కం.అనుచును వదనముఁ జేలం,బునఁ గప్పి కురారకృత్రఃభూజం బన భూ
మిని వ్రాలి యేడ్వఁ గరి నా, నినుఁ డన నెల యనఁగ నొప్పునింద్రసమానున్.

కం.తనయునిఁ దనకరముల మెల్లిన లేవఁగఁ బట్టి యెత్తి * లాలించి జేడిం

గొని కాఱునీరుదుడుచుచుఁ, జనపు మెఱయఁ గైకె యనియె * శాంతమనమునన్.

కం.లే లెమ్ము రాజ! యేలా, యీలీలఁ వగచె దిట్టు * లిల వ్రాలి నినుఁ

బోలిననుమతులు వగతురె, కాలంబును మీఱి బ్రతుకఁగ నరువశమే. ౧౭౯౯

చం.చదివితె వెల్లవేదములు * సభ్యసునస్తుతవర్తనంబులఁ

బాదలితి, దానయజ్ఞ విధిఁ * బొల్పు నజన్మము మందరంబునఁ

మెదలురవిప్రభంబలెను * నీమతి, యేడ్పుట లాభ మేము నీ

మదిఁ బరికింపుమా యనుడు * త్నాఁ బడి పొర్లుచు నెట్టకే ననున్. ౧౮౦౦

ఉ. రాముని యావరాజ్యమున * రాజలఁ జేయునొ, కాక యజ్ఞమే

శ్రీమహితుండు తండ్రి యొనఁరించునొ, యంచును నాశ వచ్చితిఁ

భూమిధవుం గనుంగొనెడిఁపుణ్యము లేమిని గోర్కు లెల్లఁ గ

ట్టా మొద లాఱిపోయెను, నాడందయు వ్రీలెడిఁ దున్న తున్నతై. ౧౮౦౧

ఉ. ఏ మయి యుండఁ తండ్రి కిట * నే నరుదేరకమున్నె బిద్దఁగా?

నామయ మెద్ది? ధన్యులు గదా పితృ కార్యము లెల్లఁ దీర్చి రా

రాముఁడు లక్ష్మణుండును, ధరాపతి నేఁ జనుదేర మూర్ధముం

బ్రేమను మూర్ఖునండె తనఁమీన నొకింతయుఁ బ్రాణ ముండినన్. ౧౮౦౨

కం.ఘోరిని బ్రుంగిననామయిఁ, జాలఁగ ననురక్తిఁ దుడిచి * స్వకరంబుల నఁ

లాలించునాతఁ డెవఁ డిఁక, నాలీలాస్పర్శ మిడెడిహస్తం బేదీ. ౧౮౦౩

. ఉ. ఎవ్వఁడు నాకు భ్రాత, పిత * యెవ్వఁడు, చుట్టము నెవ్వఁ, డెప్పు నే

నెవ్వనికింకరుండనొ యహీనగుణాకరుఁ డైనరాముకై

చివ్వున వార్తఁ బంపు మీఁక * జ్యేష్ఠుఁడె తండ్రి వివేకశాలి, కే

నవ్వీభుఁడే మదీయగతి * యాటను వ్రాలెవఁ దత్పదద్వయిన్. ౧౮౦౪

కం.ప్రాకటధర్మజ్ఞుఁడు స,త్యైకరతుం డమృచరితుఁ * జాజనకుఁడు తా

నాకంబున కేగెడిచో, నా కేమని చెప్పు మనెనొ * న్యాయ్యహిలోక్తుల్. ౧౮౦౫

కం.జనకుఁడు కడపట న్నాకె,యని నట్టిహితంబు వినఁగ * నాశపడెద నం

చును భరతుఁడు పలికిన నా,తనికి యథాత్మత్వముగను * దరుణి వచించెన్ ౧౮౦౬.

కం.రామా యని నీతా యని, సామిశ్రీ యనుచు మిగుల * సంతాపముతో

భూమిశుఁ డేడ్పు చేడ్పుచుఁ, దా మేనిం బాసి విబుధఁధామముఁ జేరెన్ ౧౮౦౭

చం.అవిరళపాశపీడితమహాకరి నాఁగఁ దపించి చచ్చుచో

భవిజను లెవ్వ రాభవనఁపూజ్యుని రాము నసీతు లక్ష్మణుఁ

నవురుగ వెండి రాఁ గనఁగఁ జాలుదు రట్టిర ధన్యు లంచుఁ దా
నివి కడమాట లాడె ,నుటి యింతకు నాడఁ జొకం డటం చనన్. ౧౮౦౮
కం.విని రెండవయ్య ప్రియముం, దనజనని వచింప మిగులఁ జహతహాపడుచు
మనమున వివక్షణవదనం,బున భరతుం డనియె జననిఁమోముం గనుచున్. ౧౮౦౯
కం.అమ్మా రఘురాముఁడు దా, నమ్మహిళారత్న మైనఁయవసీనుతతోఁ
దమ్మనితో నెట కేగెనొ, యమ్మెయి జన హేతు వేము యాడుము తెలియన్.
కం.అని యడిగినఁ కైకేయియు, విన నప్రియ మైనవార్తఁ బ్రియ మనుబుద్ధి
దనయునకుఁజెప్పఁ దొడఁగెను, దనచేసినయట్టిపని యథాత్తప్తముగన్. ౧౮౧౧
—> కైకేయి భరతునకు శ్రీరాముఁ డరణ్యమునకుఁ బోవుటఁ దెలుపుట. <—

ఉ. నారలు గట్టి దండకవనంబున కేగెను బుత్ర! రాముఁ డా
ధారిణికన్యతోడఁ బినఁతమ్ముఁడు గొల్వ న టంచుఁ బల్కినన్
దారుణవార్తకు భయవిచారితమానసుఁడై స్వపంశకీ
లోరుమహత్త్వ మెంచుచును యోదరసద్గుణశంక నిల్లనున్. ౧౮౧౨

ఉ. కోరఁడుగా ధరామరునిఁకూర్చినవత్తము లెవ్వ యేనియు?
గ్రూరత దోషహీను ధనికున్ నిఱువేదను నొంపలేదుగా?
కోరఁడుగా పరాంగనలఁకూటమి? శ్రీరఘురామచంద్రుని
గారణ మేమి భ్రూణహునికైవడిఁ ద్రోయఁగ దండకాటవిన్? ౧౮౧౩

కం.అనవుడుఁ బండితమానిని,యును జవలయు నైన కైక యున్న
ట్టుఁ గామినీస్వభావం,బునఁ దనచేతకును దానఁ పొంగుచు మదిలోన్. ౧౮౧౪

ఉ. రాముఁడు గొంచెమేగ గొనఁడు యెవ్వఁడనియె
గాముకుఁ డై పరాంగనలఁ గన్నులనైన గనండు, వేదనే
శ్రీమహితాఘ్య నేనియు విశిష్టుని నొంపఁడు; నీదుతండ్రిని
రామునిఁ గాన కంప నినుఁరా జొనరింపఁగ నేన కోరితిన్. ౧౮౧౫

కం.తనమాటను నిల్చియె నీ,జనకుఁడు వని కనిచె రాము యహజన్మనితో
జనకజతోఁ బిమ్ముట బ్రియ,తనయుం గనలేమి వనటఁ దా మరణించెన్. ౧౮౧౬

ఉ. నీశాఁ కింతకార్యముచు నే ఘటియించితిఁ బుత్ర! మానుమీ
శోకము నీకుఁ గా నెదురుఁచూచెద రెల్లపుఁగోహితాదు ల
స్తోకధరావిభూతి వరఁశూరకులగ్రాణి నిన్నుఁ బూన్పఁగాఁ
జేసిన వయ్య ధైర్యముచు యిందము గ మృభిషేక మందఁగన్. ౧౮౧౭

కం.ఈనగరం బీరాజ్యం, బీనానాకోశచయము యెల్లను నీ వా
భూనాథునిసంస్కారము,గా నీయభిషేకవిధియుఁ గావించు ద్విజిత్. ౧౮౧౮

→ భరతుడు కైకేయిని దూషించుట. ←

చం. అనవుడుఁ దండ్రిచావుఁ దనయన్నయుఁ దమ్ముడు గాన కేగుటల్
విని భరతుండు శోకమున * వేగుచు నిట్లనుఁ దల్లితోడ నా
జనకునిఁ దండ్రివంటిరఘుఁచంద్రముఁ రామునిఁ బాసి యేడ్చు నీ
యనదకు పీనభాగ్యునకు * హాసిరి యేటికి రాజ్య మేటికిన్. ౧౮౧౯

ఉ. చండి! ధరాపతి గ్లాడపి * సద్గుణసాంద్రుని రామచంద్రుని
దండక మానిఁ జేసి భృశఁదారుణదుఃఖముమీఁద దుఃఖమున్
బుండున నుప్పు నిడ్డగతిఁ * బూని ఘటించితి నాకు; నానృపా
ఖండలుఁ డయ్యె చిచ్చు నొడిఁగట్టెఁ గదే నినుఁ బొంది మూఘుడై. ౧౮౨౦

ఉ. ఎక్కడ దాపరం బయితి * వే చెనఁటి! యిటు కొంపఁ గూల్చుఁగా?
సక్కట కాళరాత్రిగతి * నాధరణీశుని నీవ చంపితే?
మ్రుక్కడి! యీకులంబునను * మోహమునన్ సుఖ మెల్లఁ గూల్చితే?
దిక్కటి చచ్చెఁ దండ్రి కడుదీనత నిన్ను వివాహ మాడుటన్. ౧౮౨౧

మ. అనఘున్ సత్యరథాత్ము నాజనకు నేల చంప? నాయన్న స
జ్జనసమ్మాన్య సరణ్యభూములకుఁ బుచ్చుం గారణం బేమి? యిం
కను గౌసల్య సుమిత్రయుం గడుపుదుఃఖం బెట్లు సైరింతురే?
మనుటే దుష్కర మింక వార లిట సన్నాత వాసీదరిన్. ౧౮౨౨

మ. తతధర్మాత్ము డనుత్రమవ్రతుఁడు శ్రద్ధాభక్తియుక్తంబుగా
సతమున్ రాముఁడు గన్నతల్లిగతి నిఁ * సంభావనం దప్పఁడే?
సతసల్లోకయు దీప్తస్థినియు నా * నా తల్లి కౌసల్య స
న్మతిఁ దోఁబుట్టినదానిరీతి నిను సమ్మానింపదే ప్రేముడిన్? ౧౮౨౩

ఉ. ఆమహనీయపుత్రకుఁ గృతార్థుకు నారలు గట్టఁజేయుచున్
భీమనుహటవీఘలు * నెట్టియు దుర్బగురాల! కొంచెమేన్
నీచుడి గుండఁ జాలవ యనింవ్యచరిత్రుని శూరు సత్రుఘ్న్
రాముఁ బ్రవాసిఁ జేసియు దుర్భాత్తిక యేమిఫలంబుఁ గాంచెదే. ౧౮౨౪

కం. రామునియెడ నే నెట్టిఁడ, నై మెలఁగుట నీ వెఱుంగ * వైతివి లుబ్ధా!
యీమహితానర్థము ధర, కీమాడ్కిం దెచ్చి పెట్టి * తీవు కులఘ్నే. ౧౮౨౫

ఉ. శూరుకులార్గగణ్యులును * శుద్ధమనస్కులు రామలక్ష్మణుల్
దూరకు లైన నేబలముతో ధర నేలఁ గలాఁడ నింక? న
మేరునగంబుపొంతఁ గల * మేరువనం బన వారిప్రాపుచే
ధారణి నేలు చుండ వసుధాపతి యాజి యనన్యభేద్యుఁ డై. ౧౮౨౬

- తే. భూవిక్రమశాలు లాఁవారిచేతఁ, దాల్పబడయోగ్య మైనయీధరణిభరము
సన్నుబోటికి శక్యమే యెన్నిచూడ, నెద్దుబరువును లేగ దా నెట్లు మోయు.
- ఉ. ఓవుడు గాక బుద్ధిబలయోగబలంబులచేత ధారణిం
జ్రో పొనరింప, నట్లయినఁ బుత్రకగర్భిని వైననీడుబల్
పాపపుణ్యగోర్కి దీర్చుగను బాల్పడ నోపుదునే? దురంతహృ
త్తాపముచేత మాఁడు మిఁకఁ దధ్యము నీ కిది శిక్ష రాక్షసీ. ౧౮౨౮
- ఉ. రాముఁడు నిన్నుఁ దల్లినలఁ బ్రత్యయబుద్ధిని జూచుచుంటచే
నేమియుఁ జేయ నిన్ను మది నీయకొనం జూమి, గాకయున్న నిఁ
బూమెలమారి! దూరముగఁ బుచ్చి ముఖంపనె, యిట్టిబుద్ధి నీ
కే మని పుట్టినే, చెనఁటి హేయచరిత్ర నునంశపాంసనీ. ౧౮౨౯
- ఉ. మాకులనుందు జ్యేష్ఠుఁడ శ్చమాభర మెల్ల భరింప సోదరుల్
ప్రాకటభక్తిచే జనకుభంగిని నాతనిఁ గొల్చు టొప్పు, న
స్తోకపుధర్మ మీతెఱఁగు దోపదొ నీ, కిది యెల్లరాజుల
జేకొనుచుండు, మాయెడ విశేషముగాఁ గొనియాడఁగాఁబడున్. ౧౮౩౦
- తే. అట్టి ధర్మైకరతుల యనఘవంశ, సాధుచారిత్రశోభుల శస్త్రచరిత
యతుల మనియెడిపొగ రిప్పు మర్వీ గలసె, నీదుసంబంధమునఁజేసి నీచురాల.
- కం. నీపుట్టినయింటను గో, ప్రాచులఁగోన జ్యేష్ఠు ధరణిపతిఁగాఁ
జేఁట్టరె? నీతల నేలా పుట్టెనె యిట్టిచెనఁటియౌశయ మనతీ? ౧౮౩౧
- కం. ననుఁ జంప జాలునంతటి, ఘనతరదుఃఖంబు నీవు గలిగించితి గా
వున నీముష్టముఁ దీర్చిడి, పనికిన్ నేఁ బూసఁ జాలఁ బాపచరిత్రా. ౧౮౩౩
- కం ఇష్టముఁ దీర్పమి గాక యనిష్టంబును గూర్తు నిట్టి, నీ కిప్పుడె యా
శిష్టని స్వజనప్రియు నో, దుష్టాత్మిక మరలఁజేయుఁదం బురమునకున్. ౧౮౩౪
- కం. కొనివచ్చుటె కాదిట కాయనలప్రభు నేను మస్తిరాంతఃకరణం
బున దాసుఁడ నై కొలిచెద, జనపతిఁగాఁజేసి యతని సమృద్ధ మారిన్. ౧౮౩౫
- కం ఇటు భరతుఁడు కటకటఁ బడి, కుటిలాత్మికఁ గైకఁ దిట్టి కుటిలపడంఁగాఁ
బటుతరదుఃఖంబున నా, ర్భటు లొనరిచె గండరస్థఁపారిద్ర మనన్. ౧౮౩౬
- కం. అని పరుసము లాడియు నె, మ్మనమున సంతంత రేగు, మన్యుధతి ని
ట్లనియెను భరతుఁడు గైకం, గనుఁగొని రోషమున మేనఁ గంపం బెత్తన్. ౧౮౩౭
- కం. నీ పో యారాద్యము విడి, పాపచరిత్రా నృశంస బాలిశ యిటు ధ
ర్మాపాయము ఘటియించితి, వాపోవుము నేను దెగినవాఁడ నటంచున్. ౧౮౩౮

కం.భూరమణుఁడొ పుణ్యుఁడు నీ, తారమణుఁడొ తిట్టి రేమిఁ తత్పూర్వము నీ

కారణమున నురపురికి మహారణ్యానులకు వారఁ బరుగఁగ నొకటన్. ౧౮3౯

కం.కైకేయీ కూల్పుటచే, నీకులమును భ్రూణహత్యఁ యేప నిను నధో

లోకమున కరుగు నీకుం, జేకుఁడు సలోకసుఖముఁ సిద్ధము పతితోన్. ౧౮౪౦

మ. తిర మాక్రూరపుటైతితోలు గలయీఁదృగ్గోరపాపక్రియా

చరణాస్త్రము నిన్నుఁ గాంచినజగఁజ్ఞాతప్రియుం డైనశ్రీ

ధరణీజాపతి చెంత లేమి భయ ముఁ తృప్తిదైఁగా కక్కటా

ధరణీరాజ్యము నాకుఁ గల్గుటలు మిథ్యల్ దుష్టకష్టాతికా. ౧౮౪౧

కం.మన్నిగొని నాదుజనకుని, నన్నం గానలకు నెట్టి యపయశమున్ నా

కు న్నెఱిఁ దలఁగట్టితివే, యెన్నయమున జగతి శిరముఁ నెత్తి చరింతున్. ౧౮౪౨

ఉ. తల్లివి గావు నీవు, చెడుఁదాయవు నాకు, నృశంస కాముకా

చెల్లదు పల్క, నీమొగముఁ జెల్లదు చూడఁగ భర్తృఘాతినీ!

చెల్లరె రాముమాతయు సుశీల సుమిత్రయు లోనుగాఁగ నా

తల్లులు దుఃఖముం గనిరిఁ తథ్యము నీ విటు దాపరించుటన్. ౧౮౪౩

చం.లతులితధర్మశీలుఁ డగుఁనశ్వసతిప్రభువుత్రి వీవు గా

వతనికులంబుఁ గూల్పు నుదఁయంబయినట్టిపికాచి వేలనక

సతతసుధర్మనిఘ్నఁ డగుఁనత్యసరాక్రము రాముఁ గానఁ ద్రో

చిలిపి దివంబుఁ జేర్చితివిఁ శీఘ్రము తద్యధ నాదుతండ్రిన్. ౧౮౪౪

కం.లోకాప్రియ! నీకృతి నే, లోకములకుఁ జెడిసవాఁడఁ లుభా! భవద

స్తోకాఘము న న్నంటుట, రాకాసీ! తల్లి ననినఁ రావె కలుషముల్. ౧౮౪౫

తే. సన్నుతాచార యైనకొనల్య నకట, సుతవియ్యక్తను జేసి యేగతిని బడయ

నీవు గోరితివే సిరిఁ యెట్టిఘోర,నరకమునఁ బడదానవోఁ దురితశీల. ౧౮౪౬

ఆ. బంధుసంశ్రయండుఁ జరమ ధర్మిష్ఠండు, పెద్దవాఁడు తండ్రియుద్దివాఁడు

కొనలాత్మజాతఁకొమరుఁ డన్నియతుని, నెఱుగ వటవె క్రూరఁ హేయచరిత.

కం.కన సంగప్రత్యంగజాఁడును హృదయాబ్జాతజాతుఁడును నగుపుత్రుం

డెనసిన ప్రేమను దల్లికి, ఘనతరుఁ డగు వానిసాటిఁ గా రేబంధుల్. ౧౮౪౭

సీ. మున్నొక్కనాఁ డిలఁ దున్నుచుఁ దనసుతుల్, నాఁగటిమ్రాకులఁవ్రేగు కతన

మెడల వ్రేలఁగవైచిఁ పుడమిఁ గూలినమే ట్ట,మధ్యాహ్నమునను ధఃర్మజనురభి

పుత్రకోకంబునఁ జొరనయెడ్చిన, నశ్రువుల్ క్రిందుగఁ నరుగు చున్న

పురుషాతుడై బడఁ బుణ్యగంధము లైన,కన్నీళ్లు నురభివిఁగాఁ దలంచి

అ. శిరము మీఁది కెత్తి * పరికించి నభమున, నిలిచి యేడ్చు చున్న * నిర్ణరగవి
యొద్ద కేగి మిగుల * నుద్విగ్నుఁ డగుచును, మోడ్చుఁగోలఁ బలిక * మొదవుతోడ.
కం.మాలో మెదలుచు జగముల, మేలుం దలపోయినీకు * మిడుకఁగ భయ మే
లీల ఘటియిల్లె మాచే, గ్రాలదుగా నెందుభయవికారము గోవా! ౧౮౫౦
చం.సురపతి యిట్లు పల్కినను * జూచి నుపర్యవలధేను విట్లనున్
హరి హరి మీనిమిత్తమున * నాపద లే దెపు డేని, దుస్థితిన్
పరఁజెప్పిపుత్రులం గన నఁవారితిశోకము వచ్చె, గంటివే
ఖరకరతప్తదీనతను, కార్యయితంబుల నాదువిడ్డలన్. ౧౮౫౧
కం.బడుగు లయి యాడిగిలఁబడఁ, గడు ముక్కులు మూసి మేనుఁగాల్చుచుఁ గోలక
బొడుచుచుఁ దోఁకలు విఱుచుచు, బడియల మోఁడుచును గాసిఁపఱిదిరికాపుల్.
కం.పొడుముట నాకడపున నీ, యిడుమలఁ బడు చుంటఁ జూచి * యేమియుఁ జేయన్
వడి చాలమి నిటు వగచెడఁ, గొడుకుంబలె నిప్తతముఁడు * కోమలి కున్నే.
కం.వేలకొలందులు విడ్డలు, భూలోకమునందు నుండి * బొగలెడిసురిభిన్
జూలోమీవతి గని వని, తాళికి సుతచయమె పరమ * మంచుఁదలంచెన్. ౧౮౫౨
చం.అనమశుభప్రసృత్తము నఁమనజగంబులఁ బ్రోచుకోర్కీయున్
లసితనమృద్ధియున్ నిరతఁలాలితనద్గుణ చక్రవాళ మీ
ద్యసహజశీలముం గలనఁహస్తను తాధ్యము కామధేనువే
వ్యసనము నొంద రాము నెడఁబాసినకోసలకన్య నే మనన్. ౧౮౫౩
తే. ఏకసుత సాధ్వీ కాసల్య * హీనబుద్ధి, వైననీచే వివత్స యై * యడల కున్న
యట్టిపాపంబుచేత నోగట్టివాయి, యుభయలోకంబులను దుఃఖ * మొందె దీపు
మ. చని మాయన్న ను దోడి తెచ్చి, ధరణీసామ్రాజ్యధౌరేయుఁగా
వినయం బారఁగఁ జేసి, తత్పదములం * బెంపార సేవించి, యీ
జనకానంతరకార్యముల్ నలిపి, నే * సత్కీర్తియుం బుణ్యవ
ర్ధనముం గూర్చెడఁ జూచు చుండు జలధాఁరాపూర్ణనేత్రాంత వై. ౧౮౫౪
కం.పిలుచుకొని వచ్చి రాముని, నిలుపుదు రాజ్యంబునందు * నిజముగ మఱి నేఁ
దలఁగక చొచ్చెడ మునిజన, నిలయం బగుకాననంబు * నీవు కనంగన్. ౧౮౫౫
కం.కన్నులకొలుకుల మెదలెడి, కన్నీళ్లులతోడుతన్ సకలజనులు భృతా
పన్నులు కన నీచేసిన, యన్నీ చవుఁజేత శిశ్య * మానే సైఁవన్. ౧౮౫౬
కం.ఈయెడ నివ్వల దూఁకుము, హో యని దండకను జొరుమ * యురిపోతను వే
పాయము ప్రాణము వే తొక, ప్రాయశ్చిత్తంబు లేదు * పాపిని నీకున్. ౧౮౫౭

చం. అడవుల కంచినట్టియతుఃలాఘము వాయఁగ రామచంద్రునిఁ
గడువడిఁ ద్రోడి తెచ్చి జనఁ కాండము లెంతయు సంతసింపఁగాఁ
బుడమికి రాజుఁ జేసి కడుఁ బుణ్యుఁడ నయ్యెడ, నంచు నేలపైఁ
బడి స్మరిచోదితేభ మనఁ బా మన రోజుచు నుండఁ గ్రుద్ధుడై. ౧౮౬౧

చం. భరతుఁడు రక్తనేత్రుఁ డయిఁ పాఱఁగ వైచి విభూషణంబులఁ
బరిశిలించుచుం డగుచుఁ బ్రా లె మహాక్షయచుందు వ్రాలు నా
సురపతికేతువో యనఁగఁ జొక్కి య టుండియు వెండి లేచి ని
వ్వర గతి దీన మాతదెసఁ జూచి యమాత్యులతోడ ని ట్లునున్. ౧౮౬౨

ఉ. కోరినవాఁడఁ గాను సిరిఁ గుత్తితయోజన సేయఁ దల్లినిం
ప్రేరణ సేయ, భూమిపసఃమిశ్రిత మానభిషేకవార్తానఁ
జేరదు దూరదేశమునఁ జిన్నసహోదరుతోడ నుండుటఁ
ధారినకన్య రాఘవులుఁ దండక కేగు తెఱుంగ నేమియన్. ౧౮౬౩

కం. అని పెద్దయెలుంగున రోదన మొనరించుటయును వినిఁ ధన్వనిడి గొని యి
ట్లనియె సుమిత్రకుఁ గోసల, తనయామణి వింటె కైకఁ ధామమునందన్ ౧౮౬౪

←→ భరతుఁడు కొనల్యఁ జాడఁ బోవుట. ←→

ఉ. వచ్చినవాఁడు చూడ ఖలఃపర్తన కైకనుతుండు ధీర్ఘగు
కృష్ణరితుండు వానిఁ గనఁగఁ మదిగొల్పెడు సంచు దీన యై
వచ్చుట కుద్యమించెను విఃకర్ణత గార్భ్యము దోషఁ బ్రాణముల్
వచ్చునో పోవునో యనసఃపథును డత్సుతుఁ డున్న చోటికిన్. ౧౮౬౫

తే. భరతశత్రుఘ్ను లంత నాఁపుమనాధ్వ, యున్న యింటికిఁ బోయి తాఁ రుల్లమగల
శోకవేగంబునను ధరఁ సోలి యున్న, యంబ నాలింగనము చేసి యడల సతియు

చం. భరతునిఁ జూచి యిట్లు లనుఁ బ్రాజ్య మకంటకరాజ్య మెల్ల నో
భరతుఁడ! నీకు నీచలచుఁభంగి లభించెఁగదా షణంబులో
ఖరతరకార్యశీల యగుఁకైకతంబున; నింక తొమ్ముపైఁ
గర మిడి నిద్రపొండు కృతఃకార్యధురీణు రీపు తల్లియన్. ౧౮౬౬

ఉ. కట్టఁగఁ బంచి నానుతునిఁ గర్కశచీరములఁ వనంబులఁ
నెట్టఁగ నేమి వారుకొనెఁ సీజనయిత్రి నృశంసతామతికా,
గట్టిడి పంపకున్న ననుఁ గాఱవవిం బడ, నట్లు లైన నా
పట్టి హిరణ్యనాభ నెడఁ బాయక కూడి నుఖించి యుండుదున్. ౧౮౬౭

ఉ. అంపుము పోవుదాన వసుఁధాధిపునగ్ను లతో సుమిత్రతో
నింపుగ రాముఁడున్న యెడఁ కేర్పడ నాతఁడ సంస్కరించుఁ బా

లింపుము నీవ మాతృకములీమనతార్జితభావ్యవృత్తిగో

సంపదిభావ్యపూర్ణము రఃసాస్థలి నీసరి లేనిరాజ నై.

౧౮౬౯

←→ భరితుఁడు కాసల్యతో శఙ్ఖంబులు సేయుట. ←→

కం అని పరుసంబులు పలికిన, విని వుండున నూది గ్రుచ్చుచిధమైనను దుః

ఖనిహతిని ద్రెల్లె భరితుఁడు, వనితామణిపాదములను ధ వాలినమూర్ఖున్. ౧౮౭౦

శా.ఒల్లంబోయి యొకింత తేటి వినయం ధ బొప్పారఁ జేమోడ్పుతోఁ

దల్లి! యేటికి నింద లాడెదవు? ప్రోత్తా నీకు శ్రీరాముఁడ

బెల్లనాస్థిరభక్తి? నే నెఱుంగ నేవుత్తాంత మేపాఁమున్

గల్లల్ గావిని, యంత ద్రోహినాకా యన్నం గాసలం ద్రోయఁగన్. ౧౮౭౧

ఉ. రామునిపోక కొప్పినదుఃరాత్నుఁడు శాస్త్రసులభ మైనప్ర

జ్ఞామహిమంబుఁ బాయుత, సృశంసజసంబులఁ గొల్పుఁ గాత, దు

శ్చేముషి మేహసర్జన మశీతకరాభిముఖంబు సేయునా

చామరుఁ డేగుదుర్గతులఁచా లయి పోవుత ధర్మతత్పూ.

౧౮౭౨

ఉ. హామిక సుప్తధేనువు నిజాంఘ్రితలంబులఁ దన్ను వానికిన్

ప్రేమ యెసంగి నల్ల ఘనకృత్యములెల్లను జేయఁ బంచి తా

నేమియు నీయ కూరకయ ధ భృత్యునిఁ బంచెడివాని కేగితుల్

రామునిపోక కొప్పినదుఃరాత్నున కాగతు లబ్బుఁ దల్లిరో.

౧౮౭౩

ఉ. ప్రేమను భూతజాలముల ధ బిడ్డలఁబోలెను సాఁకు నట్టియా

భూమిపువట్ల ద్రోహమతిఁ ధ బూనెడివానికి, పష్టభాగమున్

నేమపుఁబన్ను లాగి యవనిం దయఁ బ్రోసనితేని, కేగితుల్

రామునిపోక కొప్పినదుఃరాత్నున కాగతు లబ్బుఁ దల్లిరో.

౧౮౭౪

ఉ. సామముతోడ మున్న తనసశ్రమునం దొగి నర్హక్షిణన్

గామము దీర నింత యెసఁగం గలవాఁడ నటంచుఁ బల్కి తా

నామఖ మైన వంచనము ధ లాడెడియాతఁడు పోవుదుర్గతేన్

రామునిపోక కొప్పినదుఃరాత్నుఁడు పోవుట గల్గుఁ దల్లిరో.

౧౮౭౫

ఉ. సామజఘోటకప్రకరసంకులశస్త్రసమాకులోగ్రసం

గ్రామమునందుఁ బాఠశిధరాపతికిన్, గురుదిష్టతత్త్వమున్

పోమరి యై మది న్నటచుఁకుంతున కేగతి గల్లు సందురో

రామునిపోక కొప్పినదుఃరాత్నున కాగతి గల్గుఁ దల్లిరో.

౧౮౭౬

ఉ. సోమరవిప్రభావిభవు ధ సుందరవిగ్రహు సింహశౌర్య నా

సావీరిని సింహసంహసను ధ సామచవిక్రము పూర్ణబాహువున్

రాము ధృఢాంసు రా జగుచుఁ రాజలు చుండఁగ భద్రపీఠపై

రామునిపోక కొప్పినదుఁరాత్ముఁడు చూడమి కల్లుఁగావుతన్.

౧౮౭౭

కం. దూరీకృతకరుణుండై, వార కజలిలోదనములఁ ఁ బరమాన్నముఁ దా

నూరక తినుఖలుగతి యూ, శ్రీరామునిపోక కొప్పు ఁ చెనఁటికిఁ గలుగన్.

౧౮౭౮

ఉ. తామసవృత్తిఁ బెద్దలను ఁ ధార్జ్యమునం గనువాని, కావు ను

ద్వామపుఁగ్రొవ్వునం దనఁపఁదంబునఁ దాఁకెడివాని, కొజ్జపై

నామున నిండఁ జెప్పుకుటిఁలాత్తునకుఁ గతి యెద్ది గల్లునో

రామునిపోక కొప్పినదుఁరాత్తున కాగతి గల్లుఁ దల్లిరో.

౧౮౭౯

ఉ. తా మది విశ్వసించినహితప్రవరుం జెఱుపంగఁ బూను నా

పామరుఁ డాత్మవమ్మకముఁబల్లి రహస్యముఁ జెప్ప దానినిఁ

భూమిజనాళికిం దెలుపుఁపూరుషుఁ డేగతిఁ బోవు నలదురో

రామునిపోక కొప్పినదుఁరాత్తుకుఁ డాగతిఁ బోవుఁ దల్లిరో.

౧౮౮౦

సీ. మేలునకును నుఱుఁ మేలు నేయనివాఁడు, మేలు మఱచిన యట్టిఁ బాలిశుండు

సజ్జనావలిచేత ఁ సంపరిత్యక్తుండు, సిగ్గు దిలంపని ఁ చెన్నఁటిఁడు

లోకమునకుఁ బగఁయై కలంగనివాఁడు, పెండ్లము బిడ్డలు ఁ భృత్యజనులుఁ

దనరియు గృహమునఁ దానొక్కఁడే మంచి, యన్నంబుఁ దినియెడిఁ యఘరతుండు

ఆ. తనసమానురాలి ఁ దారను గైకొక, సంత ఁ లేక చచ్చుఁజనుఁడు ధర్మ

మైనక్రియలు లేనిఁయతఁ డేగుగతు లగు, రాముపోక కొప్పుఁరాక్షసునకు.

౧౮౮౧

సీ. రామచంద్రునియూయఁరణ్య వాసము నన్యుఁలించిన యట్టియఁకించనుండు

తనయాలికడుపునఁ దనయాలిఁ గానక, యలమటించుచును నఁధ్యాయు వగుచుఁ

బరలోక మేగెడుఁవాఁ డగుఁ గావుత, వృద్ధుల బాలుర ఁ నృపతి సతుల

వధియింపఁ గలిగెడిఁపాపంబు భృత్యుల, విడిచినపాపంబుఁ ఁ గుడువఁ గలఁడు

ఆ. కల్లు లక్క యుప్పు ఁ గరళంబు లోహంబు, పలల మమ్మి పోష్యఁవర్గములను

శ్రోచువానిగతికిఁ బోవును శ్రీరాము, కాన కరుగు టెఱుఁగుఁకలుమబుద్ధి.

౧౮౮౨

కం. ఘోరాజి డాయఁ బాతెడి, భీరువు చేపడిన జంపుఁవిధమునఁ దల్లి

మారణ మొనరింపఁగ నగు, శ్రీరామునిపోక కొప్పుఁచెనఁటిని నిపుడే.

౧౮౮౩

సీ. కేలఁ గపాలంబు ఁ గ్రాలఁ జంపులు గట్టి, వేఁదుఱుపోలిక ఁ బిచ్చ మెత్తి

తిరుగుచు ధరణిని ఁ ద్రిమృటకాఁ డగు; నక్షపానంబుల ఁ నతివలండుఁ

దగు లగు మతి పతఁతంబుఁ గామక్రోధ, వశుఁ డగు రామునిఁపట్ల నంచ

కుండు ధర్మపుబుద్ధి ఁ గూలుఁ గావుత వాని, కెడ్లధర్మపుబుద్ధి ఁ యెనఁగుఁ గాత

అ. వాఁడపాత్రములను ధవలించు ధన మెల్ల, వానిసందితంబు లైనధనము
లన్ని దొంగపాలయగుత శ్రీరాముల,పట్ల ద్రోహ మెంచుపాపమతికి. ౧౨౮౪
కం.రవి యుదయించెడివేళల, రవి గ్రుంకెడివేళ నిద్దురం గొనుజడఁ జే
యవిధింబడు జనకనుతా,ధవుద్రోహియు నట్టియవిధిఁ దప్పకపడెడున్. ౧౨౮౫

ఉ. పాప మ దెద్ది గల్లు గురుభార్యను బట్టినసీచబుద్ధి, కే
పాపము గల్లు నిండకును ధర్మిని దగిల్చినయట్టికూళ, కే
పాపము మిత్రవంచనను బాటిలు, నాఘనపాప మొందు సీ
తాపతిఁ గైతవంబున వ్యధంబడఁ జేసినయట్టిద్రోహికిన్. ౧౨౮౬

కం.దేవతలయుఁ బితరులయుం, బావనమతి జనకులయును బరిచర్యకుఁ గాఁ
డేవాఁ డాపాపము సీ,తావిభునడ ద్రోహమెంచుతన్న రున కగున్. ౧౨౮౭
తే పెక్కుబిడ్డలవాఁడును బేదవాఁడు, జ్వరముచే బాధపడువాఁడు సంతతంబు
బహుళకష్టంబులకుఁ జిక్కివగచువాఁడు,నగును రాముని వనవాసమనుమతింప.

అ. చేతు లొగ్గినుతులు సేయుచు నాశను, గనులు మీఁది కెత్తి కనుచు దీనుఁ
డగుచు వేఁడువానియూసను వృథ సేయు,నమ్మ రాముపోక ననుమతించి. ౧౨౮౮
చం.అనువచునత్యధర్మరతు లైనమహాత్ములతోడి చెల్లి స
జ్జననుతీర్తియు నుజననత్రియ లీక్షణమంద పాయుతఁ
జననికి శ్రద్ధమీఱఁ బరిచర్య లొనర్చి కనరకారుఁ డా
జననిరొ రాముఁ గానలకు నాగఁగఁ జేసినపాపజాతియన్. ౧౨౯౦

ఉ. మాయలమారియుఁ గడునుమాటలమారియు దోషకారియుఁ
న్యాయముఁ దప్పి తేనికి వణంకెడివాఁడును లోభి యయ్యెడుఁ
జాయను ముట్టునీళ్లదించసంబున నొద్దన యుండి క్రీడలఁ
డాయనిదుష్టుఁ డాత రఘువంశనుపోకకు నొప్పునాతఁడున్. ౧౨౯౧

కం.ధర్మధర్మదారఁ గూడక, పరదారలఁ గూడుత్యక్తపరధర్మరతి
స్థిరుఁ డాత రాము నడవుల, కరుగఁ ఘటించినట్టి యాబాలికుఁడున్. ౧౨౯౨

ఉ. కూడును నీళ్లు నీక తనకుం గలబిడ్డలఁ జంపువిమ్రుఁడుఁ,
ఁదన చచ్చుబిడ్డలను దోరముగాఁ గనుబ్రాహ్మణుండు, లే
దూడలయాలపాల్పిదుకుదుష్టుఁడు, బ్రాహ్మణదత్తపార్షణ్యఁ,
గోడును రామచంద్రునకుఁ గూర్చినవాఁ డగుఁ జాన్చి తల్లిరో. ౧౨౯౩

కం.జలదూషకవిషదాయక, కలుషంబులు రెండు గలుగుఁ గావుత జననీ
పలుగాకి యెవఁడు రాముని, బలుగాసిం బెట్టెవిషవవాసముకతనన్. ౧౨౯౪

ఉ. నీరముఁ గోర డప్పి జనఃనీ! గృహమందున కల్గి మంచినీ
రార నొసంగ కేవియొ యుఁపాయములం జను మన్న పంచకుం
డారసి యుచ్చునీరముల • నాతని కిచ్చునతండు వోవుత
న్నారక మేగు నీదుప్రియఁనందనుపోకడ కొప్పు నాతఁడన్.

౧౮౯౫

తే తగవులను దాను మధ్యఘఁ • డగుచుఁ జెలిమి
నందు నొకనికి జయ మొందుఁనట్లు తెలుపు
వానిగతి యగు జానకీజానియెడల
సఖుము నెంచినవారలఁయరుగుగతియు.

౧౮౯౬

↔ కౌసల్య భగతు నూరార్చుట. ↔

శం. ఇటు పతిహీనయుఁ నుతవిహీనయు నై దురపిల్లతల్లినిఁ
బటుశపథాధి నూటడఁగఁ • బల్కియు దుగ్ధము పేర్చి నేల పైఁ
దటుకున వ్రాల నాయమయుఁ • దత్తుతుఁ గాంచి వచించెఁ దండ్రి! యెం
తటిశపథంబు లాడితివి • దారుణతాపముగల్గె ని న్ననన్.

౧౮౯౭

కం. నాదుతనూజవియోగము, చేతను దపించునాదుఁచిత్తము నీవా
జ్ఞాతంబుఁ బీడించియు, నాతనయా యుసులు నిలిపిఁనాఁడవు నాకున్. ౧౮౯౮
ఉ. తమ్ముడు లక్ష్మణుండు బలెఁ • దద్ద యదృష్టము నీవునఁ నుధ
ర్మముచు బాయ నన్నయెఁ • రాజులు పుత్రక! సత్యసంధతఁ
నెప్పుది సజ్జనుల్ చనెడినిస్సంఘలోకముఁ బొందు, మంచు నం
కమ్ము నల్పి కట్టుకొని • కాఱియ హో యని యేడ్చె దీన యె. ౧౮౯౯
కం ఇష్టయెని శోక మోహభ, రమ్ముర మూర్ఖులను నేల • వ్రాలుచుఁ గడుదీ
ర్ఘ ముష్టమ్ముగ రోఁజుచు, నున్ములికము నొంప రేయిఁయుం గడఁ గాంచెన్.

౧౮౯౯

↔ భరతుఁడు దండ్రిశపంబును జూచి యేడ్చుట. ↔

కం. వేకువ యగుచు వసిష్ఠుఁడు, కైకయసుతుఁ గాంచి పల్కు • గాఢప్రేమఁ
శోకింపకు మన్నా నీ, వీకరణిక ఫలము గలదె • యేడ్చుచు నుండన్. ౧౯౦౦
మ. అవనీనాథతనూజ! నీజనకుసంఘానక్రియల్ దీర్చుగాఁ
దవు నాకార్యము నిర్వహింపు మన నాశండుఁ ధృతిం బూని శా
స్త్రవిధికి దండ్రికి నార్థవదైహికములం • జల్పంగఁ దా నెంచి భూ
ధవనిద్రాగతతుల్యకాయము సుపీతతివ్విట్టయోదాత్తమున్.

౧౯౦౧

కం. నానారత్నపరిష్కృత, మానుజ్జ్వలహేమశయనఁమం దిధి కైకే
యీనందనుఁ డతిదుగ్ధతుఁ, డై నానాగతుల నేడ్చు • నారటపడుచున్. ౧౯౦౩

శా. రాజేంద్ర! యటు విప్రవాసి నగునే * రాకుండు ముక్ ధర్మని
 ప్లాజప్లాత్తుడు రామచంద్రుడు మహాశౌర్యుండు సామిత్రియుక్
 వ్యాజం బేమియు లేక కానలకు నీ * వాదిత్యలోకంబుఁ బో
 నోజ్ బాపురె యెంతసేసి తిట నయ్యో తండ్రి యెట్లోచ్చెదన్. ౧౯౦౪
 కం. నిరుపమనిర్మలచరితుఁడు, ధరణీతనయావిభుండు * తలఁగి చనుటకుఁ
 బరిపరివిధముల నేడ్వఁగఁ, బరికింపవు నన్ను నిచటివారి మహీశా. ౧౯౦౫
 కం. రాముఁడు వనులకుఁ జన వృద్ధామమునకు నీవు పోవఁ * దగుగతి యోగ
 ష్టేమంబుల నీక నెవ్వరు, భూమిశ్వర కూర్పువారు * భూజనములకున్. ౧౯౦౬
 కం. రాజ వగునీవు లేమిని, రాజిల్ల దనాథ మగుచు * రాష్ట్రంబు నిశా
 రాజ రహింపని రాతిరి, యోజను రాణింప దీయఁయోధ్య మహాత్మా. ౧౯౦౭

↔ భరతుఁడు దశరథున కుత్తరక్రియలు సలుపుట. ↔

నీ. అని పలవింపఁగాఁ * గని భరతునితోడఁ, బలుకు వసిష్ఠుఁ డోభవ్యచరిత
 ప్రేతకార్యములు తండ్రికిఁ జల్పు వనిఁబూను, మీవిచారము మానుమీ వటన్న
 నగుఁగాక యని యాతఁ * డాచార్యఋత్విక్కు, రోహితాదుల వేగ * రూఢి వెలయ
 సచుకట్టుఁ డనబహిఃస్థులి నున్ననృపునగ్నులను యథావిధిఁ దెచ్చి * రనఘు లైన
 తే. యాజకులు ఋత్విజులు నంతఃపవనిపాలు, శవము శిబికను నిల్పి బాష్పంబు లురల
 మోయఁ బరిచారకులు చల్లి * మున్ను వెండి, పైఁడి; చేలలు పశ్యచుచు * బాటలందు
 నీ. జనములు కొందఱు * చన మఱి కొందఱు, చందనాగరువులు * సరళపద్మ
 కము గుగ్గిలంబు భూషము వేయుచును బోవ, గంధాది బహువిధ * కాష్ఠములను
 బేర్చినచితమిఁదఁ * జేర్చి భూమిశుని, ఋత్విజుల్ మంత్రస * మేతముగను
 భరతునిచే నగ్నిఁ * బ్రజ్వలించఁగఁ జేసి, సామమంత్రంబులు * చదువు చుండ
 తే. నృపతికాంతలు పల్లకీ * లెక్కి వృద్ధ, యుక్తముగఁ బురి వెడలి వా * రున్నచోటి
 కరిగి సవ్యాపనవ్యంబుఁగాఁగఁ జుట్టి, రథిపుఁ గౌసల్య లోనగు * నబ్జముఖులు ౧౯౦౯
 కం. మించినవగ వారలు దుఃఖించినఁ దద్రవము మూడఁ * గీ డొక్కటిగాఁ
 గ్రాంచినహస్త మాక్రో, శించినగతి నెగసెఁ గరుణఁ * చేష్టాయుక్తిన్. ౧౯౧౦
 ఉ. వారక యేడ్చుచు * సతులు * పల్లకుల * సరయాతటంబున *
 జేరి పురోధలు * పచివ * శేఖరులు * మఱి తారుఁ బుత్రుతో
 నీరము వీడి యశ్రయత * నేత్రములం బురిఁ జేరి పండుచు *
 ధారిణి ఘనముల్ పది యథా * విధిఁ బుచ్చిరి సూతకంబుతోన్. ౧౯౧౧
 నీ. పదునొకండవనాఁడ * భరతుఁ డాశౌచంబు, దీర్చి పండ్రెండవ * దినమునందు
 శ్రాద్ధకర్తము లెల్లి * జరపి బ్రాహ్మణులకు , సమితధనాన్నర * త్నములు మేలి

చేలలు నిర్భరశ్వేతబాస్తికములు, గోవులు నూలులఁగొలది గాఁగ
దాసదాసీయాసఁధామవితతు లెల్ల, దానంబు లిచ్చెను ధండ్రిగుటిది
తే. మఱి త్రయోదశేదినమున ధామపతనయుఁ డస్థింపయనార్థమైయరుగుడెంచి
రోధనధ్వను లెనఁగనిరుద్ధబాష్పకంఠుడై చితిమూలంబుఁ ధగిదిసి యేడ్చె.
కం.నన్నప్పగించితివి మా,యన్నయయినరామచంద్రుఁహస్తమునకు నా
సన్నుతుఁడు కాన కరుగుట, నన్ను నిరాశ్రయుఁడుగా నొనర్చి తె తండ్రి. ౧౯౧౩
కం.కొడుకొక్కఁడ వానిని గాఁజడపులఁ ద్రోయుటను ననదయై యేడ్చెడనీ.
పడఁతిని గౌనల్యను నిటు, విడి యెచటికి నేగి తయ్యి ప్రియహితచరితా. ౧౯౧౪
కం.అని కాలుట నెఱుగ నై, పెనుబూదిని నిండి యున్నపిత్రస్థితలం
బును గని జనకునిఁ బలఁచుచుఁ, బనవి పనవి యేడ్చె నేలఁ బడియె మూర్ఖన్.
౮. ప్రక్కనున్నవారు ధట్టి యెత్తియుఁ గట్టు, పడలు నజ్జిధ్వజము సరణిఁబడియె
నాకపతితుఁ డగుయఁయొరిని డాసెడి, ఋషులభంగినచివులెల్లఁగదియ. ౧౯౧౬
నీ. భరతుండు నేలపైఁ బడిన శత్రుఘ్నుండు, జనకుఁగూఁగంబులను స్థరించి
సంతాపభరమున ధంజ్ఞావిహీనుఁ డై, యస్తత్తుపోలికి నుండి వెండి
తలపోసి తలపోసి ధండ్రిగుణంబుల, నిట్లని విలపించె నెద గలంగ
మంధరావ్రథన మమంధరకైకయీ, గ్రాహసంకులము వరప్రదాన
తే. మయగురుక్షోభమైనఁగూఁమహితశోక,నాగరింబున మముముంచిచనితెతండ్రి!
బాలు సుకుమారు సంతతఁలాలితాత్మ, భరతు విషనాడ నీ కెట్లు నచ్చె మనసు.
నీ. ఎస్వరో మ మ్మింక నేవి కోరిన నిచ్చి, బుజ్జగించెడివారు పుణ్యశీల
మాకోరుభోజ్యముల్ మాకోరుపానంబు, లింకఁ గొమ్మని యెవ్వఁ డిచ్చు దండ్రి
మంచిచేలంబులు మంచిభూషణములు, పిలిచి మా కీయంగఁ దలచు నెవఁడు
తగినబుద్ధులు నెప్పి తగవులు బోధించి, మమ్ము నెవ్వఁడు దిద్దు మహితచరిత
౯ తొడను జేర్చి మమ్ముఁబడికి ముద్దాడుచు, గారింపచు నింకఁ గరుణ నెవఁడు
నిన్ను విడిచి చెడక నిలిచిన ధారిణి, స్రవయవేళ నైన భంగపడదు. ౧౯౧౮
కం.ఇది కావలయునె పుత్రక, యిది కావలయునె యటంచు నీరీతి మముఁ
ముదమున బలవంతం బుగ, నది గోరిన నిచ్చవార ధన్వరో యింకన్. ౧౯౧౯
చం.జనకుఁడు స్వర్గ మేగనఁట సత్యచరిత్రుఁడు రామచంద్రుఁడన్
వనములదారిఁ బట్టె నఁట వచ్చునె నిల్పఁగ మేనఁ బ్రాణముల్
ననముల నైనఁ జొచ్చెదను విహ్వల నైనఁ జొరంగఁబాతెదన్
గని కని యాయయోధ్యఁ జొరఁగఁ మది గొల్పదు వారు లేమిన్. ౧౯౨౦

సీ. అనుచు సోవరు లిటు * లడలుచు భరణిపైఁ, గొమ్ములు విడిగినఁగోడె లనఁగఁ
బడినఁ దోవచ్చినఁవారును వినిపింపఁ, జేరి వేదాంతి వఁస్థివహాని
భరతునిఁ గనుఁగొని * జరిగెడిఁ బదియుమూఁ, కవనాఁడు పృథ కాలఁయావసంబు
చనున శేషాస్థిసంఁచయనంబు సాంతంబు, గావలదే యది * గాక మఱియు

తే. నాఁకలియు దప్పి శోకమోహములు జరయు

మరణ మనియెడి నిరుమూఁటి * మర్త్యుఁ డెవఁడు

పరిహరింపఁగ శక్తుఁడు? * భరత! తగు నె

యపరిహార్యంబునకు శోక? * మనుచు నుండ.

౧౯౨౧

కం అంత సుమంత్రుఁడు తదనుజు, చెంతకుఁ జని లేవ నైతి * చెప్పె నతనికిఁ

జింతాహరమగుభూతభ, వాంతయధాన్యత్ర మెల్లి * సంతటఁ గొమరుల్

౧౯౨౨

ఉ. వానకు నెండకుఁ నుడియుఁవాసవులెక్కెము లట్లు లొప్పుచున్

మానక కాఱుబాష్పములు * మార్జితులైనను వారి మంత్రులన్

దీనతఁ దక్కుకర్ణములఁ * దీర్పుఁ డటంచును వేగిరించి య

న్యూనముగా నమస్తము క్రీయోత్కరమున్ ముగియింప నందఱున్

౧౯౨౩

↔ శత్రుఘ్నుఁడు భరతు నూరార్చి మంధరను దన్నుట. ↔

కం ఇండులకుఁ బోవ శత్రుఘ్నుం డట రఘురాముఁ జూచుఁగోరిక నపుడే

దండకకుఁ బోవుతలఁ పెద,నింకినభరతునకు ననియె * నిర్వేదమునన్.

౧౯౨౪

కం.గతిచెడి వగచెడి భూత,ప్రతతుల కన్నింటి కెపుడు * ప్రభు వెన్వఁ డగున్

గతి యాతండ్రి మనకును, గతి యంచును జెప్ప వలెనె * కలుషవిహీనా.

౧౯౨౫

సీ. మన కన నేల సఁచుస్తభూతాళికిఁ, బట్టుఁగొమ్మగు రామఁభద్రుఁ డధిక

సత్వవంతుం డయ్యుఁ * జాలనిపోలికి, నాఁడుది పొమ్మనిసంత వనికిఁ

బోయె నౌరార ప్రభూతపరాక్రమ,వంతుఁ డాలక్ష్మణుఁసంతవాఁడు

జనకు నటుండుమం * చనక రాముఁడు నని, కరుగఁ దా నెట్లాగో * యనుమతించె

తే.నాఁడు దాడించు నట్లెల్ల * నాడి తన్నుఁగ్రోవలను బోవువానిని * దొలుతఁ దాన

నీత్యనీతుల నారసి * నిగ్రహింపఁ, దగదె? జనకుం డటంచును * దలఁపఁ దగునె?

మ. అని శత్రుఘ్నుఁడు పల్కఁ దూర్పునఁ బ్రతీహారంబునన్ మేనఁ జం

దనముం బూసి సుమాళిఁ దాల్చి నృపవఁశ్రుంబుల్ మణిహేమమం

డనముల్ మేఖల మధ్యమం దమరఁ ద్రాటం గట్టఁబడ్డట్టిక్రొ

తినిబోలెం జనుదేర మంధరయు నర్థిన్ దానిఁ దద్దావ్విర్భితుల్.

౧౯౨౬

ఉ. పట్టి దయావిహీనఁ గడఁపార్థివనందనుఁమ్రోల నిల్చి యీ

కట్టిఁడిచేతఁ బుట్టెఁ జుఱి * కష్టము లన్ని యరణ్యదేశమున్

మెట్టుట రామచంద్రుఁ, డనఁసీపతి స్వర్గముఁ బోక, యిచ్చ నీ
కెట్టులొ యట్లు సేయు మనఁ నెంతయు మండి సుమిత్రపట్టియున్.

౧౯౨౮

ఉ. అంతకు మూల మాచెడుగఁ యన్నుడి వీనుల సోకినంత నే
కాంతము సంతపించి యటఁ గల్గినవారల నెల్లఁ గాంచి భూ
కాంతుని మత్సహోదరులఁ గాతీయ పెట్టినయీనృశంస దు
శ్చింతన నిప్పుడే కుడువఁ జేసెదఁ జూడుఁడు తత్ఫలం బనన్.

౧౯౨౯

కం.వారు సఖిజననృత యగు, క్రూరచరిత్రకను నల్లఁ కుబ్జ నొగి బలా
త్కారమునఁ బట్ట నది తడ, గారము మార్త్రోయ నేడ్వఁ గని నృపసుతుఁడున్.

చం.కినుకను బట్టి నేలఁ బడిఁ కీ క్కనఁ దాఁచిన నద్దురాత్మ హో
యనుచును నేడ్పుచుండ సరఁయంబుగ నీడ్చెను నేల దానిని
గని యట నున్న దాసులునుఁ గాథతరాగ్రహయుక్తుఁ డైనయా
తనిఁ గని మూల కొక్కతెగఁ దాఁగఁగఁ బోవుచుఁ గంపితాంగులై

౧౯౩౧

ఉ. ఒండొరుఁ జూచి యందఱు సముగ్రత నీతనిబాట చూడఁగాఁ
జెండెడి మూలముట్టుగనుఁ జెచ్చెరి నిందఱుఁ, గోసలాత్మజన్
నిండుమతిఁ దయారతనుఁ నిర్బలధర్మచరిత్రఁ గావు మీ
గండ మటంచు వేడఁ దగుఁగా యని పాటిరి యామెయొద్దకున్.

౧౯౩౨

చం.మనుజవరేణ్యనందనుఁడుఁ మంధర మొట్టొ యనంగ భూమిమీఁ
దను బడఁ దాఁచి యీడ్చుడునుఁ దానిధరించినసొమ్ములున్ నివే
శనమును శౌరదాంబరముఁచా డ్పొసరించెను, గూర్గిదాసికిన్
గనుకనిఁ గైక యడ్డ మరుగన్ వెన నాపెను దిట్టెగ్రద్ధుడై.

౧౯౩౩

ఉ. తిట్టియు దారుణోక్తులనుఁ దిమ్ముచెడన్ వసిఁ దన్నఁబోయినన్
దొట్టినభీతి గైకయు సుత్రున్ శరణంబుఁ జొరంగ నాతఁడుం
చిట్టలుక న్పహించినను, మిత్రనుతుం గని సైఁవ వయ్య యీ
కట్టిడిఁ నెల్లప్రాణులనుఁ గాంత లనధ్యలు గారె తమ్ముడా.

౧౯౩౪

చం.అనఘుఁడు మాతృఘాతకుఁడఁ నంచును రాముఁడు నామొగంబునుం
గనుఁగొనఁ డన్న భీతి యెవఁ గల్గెనయేనియు నీదురాత్మఁ గై
కను బలి పెట్టినే యిలకుఁ గాతరఁ గుబ్జుచు జంప నల్కయె
త్తున సతఁ డేల పల్కు మనఁతో మొగమిచ్చి ఘ్రనంబు చూడుమా.

౧౯౩౫

తే. అనుడు భరతునిమాటలఁ నాలకించి, తోన కుబ్జును విశిచె శత్రుఘ్నుఁ డదియుఁ
గాళ్లపై బడియేడ్వంగఁ గైక దేర్చె, నురులఁ జిక్కినక్రొంచినాఁ నొరలుదాని.

→ రాజకర్తలు భరతుని బట్టాభిషేకము చేసికొనఁ బ్రార్థించుట. ←

సీ. పదియునాలవనాఁటిఁ యుదయంబునను రాజకర్తలు భరతునిఁ గాంచి యనిరి
పరమగురెం డైనఁ నరపతి తనజ్యేష్ఠతనయు రాముని లక్ష్మణుని వివాసి
తులఁ జేసి స్వర్గంబుఁ దోడన శానేగె, రాజపుమా కీవుఁ రాజతనయు
క మ్మిప్పుడైనయోగమున నీయరా, జకరాజ్య మిందాఁకఁ వికలపడదు
తే. వలయునభిషేకసద్వస్తువులను గూర్చి, పౌరులును మంత్రులును వేచిఁ నారు వీరె
పితృపితామహపాలితంబతుల రాజ్యమెల్ల వహించి మ మ్మెల్లఁ నేలు మనిన.
కం. అర్థిని సభిషేకపునువ, దార్థములఁ బ్రదక్షిణించిఁ తతభక్తిని ద
న్నర్థించునెల్ల వారికిఁ, బార్థివనుతుఁ డిట్లు పలికెఁ బరమప్రీతిన్. ౧౯౩౮

సీ. లోకులారా విండుఁ మాకులమునయందు, జ్యేష్ఠుఁ డద్భుండు రాజ్యేంద్రికును
న నిట్లు వల్కుంగఁ న్యాయమా మీకెల్ల, మాయన్న రామునిఁ మహిపుఁ జేసి
శేన పసిం చెదఁ గాననంబులలోన, నీరేడువర్షంబుఁ లిది నిజంబు
మాయన్న శ్రీరాముఁ మగలించి దెచ్చెద, సంతనకట్టుఁడుఁ సకల సైన్య
తే. ములను గూర్చుండు కొంపోదుఁ మున్నుగాఁగ, నెల్లయభిషేకవస్తువులెల్లవారు
రండు పట్టాభిషేక మఁగణ్యమునన, రామునకుఁ జేయువాఁడనుఁ రాగ మెనఁగ.
కం. సవనాగ్నిరీతిఁ దెచ్చెద, నవనీపతిఁగాఁగఁ జేసిఁ యభిషేకమహా
త్వమున ధ్యాయతనయాధపు, నవనీజచులార! నిశ్చయం బిది నుండీ. ౧౯౪౦

ఉ. పేరునమాత్రఁ దల్లి యగుఁ వేటిఁడి కైక సకామఁ జేయఁగాఁ
గోరఁ జూడీ, ధరాభరముఁ గూర్చి మదగ్రజునిందు నేన కాం
తారని వాసి నయ్యెదఁ బఁధంబులఁ దీర్చుగ మ్మిట్టుపల్లముల్
భూరికళిల్పివర్గములఁ బుచ్చుఁడు పంపుఁడు దుర్గవేత్తలన్. ౧౯౪౧

చం. అన విని వార లెల్లఁ బ్రమదాశ్రుతరంగితలోచనంబుల్
మనుజవరేణ్యపుత్రుఁ గనిఁ మానితవాక్కులఁ బల్కి, రన్నకుల్
గొనకొని రాజ్య మీయ మదిఁ గూర్చుతలం పది లెస్సదాన నీ
కనయముఁ గూర్చుగాక నిరపాయనిద్రై సిరి సంప్రమోదముల్. ౧౯౪౨
కం. నరవర! నీయాజ్ఞ ప్తిని, వరశిల్పుల మార్గవిదులఁ బంచితి మిపుడే
గురుభక్తుల ననుచును నిర్భరముదమున వారు చనిరిఁ పసులం దీర్చన్. ౧౯౪౩

→ పౌరులు వనమార్గంబును జక్కఁబఱుచుట. ←

సీ. అంత స్థలజ్ఞులుఁ యంత్రకుల్ ఖనకులు, సూత్రకర్త చణులుఁ శూరపరులుఁ
గమ్మరి వడ్రంగిఁ గమ్మటింద్రును గూలి, వాంద్రును మేదరవాండు బావి.

త్రవ్వవారును బేలుఁ దాల్లును మార్గదర్శకులును లోనుగాఁ జతురు లైన
పనివాండ్లు మున్నుగాఁ జనిరి సముద్రంబు, పున్నమరే పొంగిఁ పొరలరీతి
తే. గాసిఁ బడుదుమొయనక ప్రయాసచునక, రామచంద్రునిఁజూచెడిఁ ప్రమదమునను
దమకుఁ దామబయల్ దేటిఁ తరించనిరి, మూఁగియెల్లరుఁ దమకొఱఁముట్లుగొనుచు.

ఉ. ముండ్లును రాలుఁ జెట్లు మునుఁముట్టుగ నూడ్చుచుఁ, ద్రోవ కడ్డ మా
గండ్లను బూడ్చి లేనియెడఁ త్నాజసమూహము నాటి, గండ్రగో
డ్డండ్లను గత్తులం బొదలఁ డాకమెయి కొ విదళించి చక్కఁగా
బండ్లును బోవున ట్లడవిఁబాటలు తీర్చుచుఁ బోవఁ గొండజున్. ౧౯౪౫

సీ. కొండలు చొరరానిఁ కుటిలకాననములఁ, దగులంగఁ జెట్టిరిఁ ధగధగ మనఁ
గొండలు మట్టంబుఁ నొందించి రున్నత, స్థలులఁ బల్లంబులఁ సత్వరముగఁ
గొండలు పెదపెద్దఁ గుంటలు పూడ్చిరి, వంతెనల్ గట్టిరిఁ వలయుచోట
రాఁగొట్టునేలలఁ బొగుగఁ జదిపిరి, చెలువుకట్టలఁ గొన్నిఁ నఱకి రందుఁ
తే. గొండ అరిగట్టివాఁగులుఁ కొండవంక, లచిరిముగఁ జేసి రంబుధిఁ సనుక రించు
పెనుజలాశయముల నీరుఁ గననిచోట, మడుఁగులను ద్రవ్వెల్లెరుఁ గడియలోన.

సీ. గారపూతలతో నిఁగారవుఁగుట్టిను, తలములు పొసఁగించిఁ కొలఁకులందుఁ
బూలచెట్లను మఱిఁ మేలిస్వసంబుల, వక్షుల ధ్వజములఁ బరగఁజేసి
విడుదలపట్టులఁ వివిధసుచుంబులఁ గై నేసి చందనఁ గంధవారిఁ
జల్లఁగనాసేనఁ చనుత్రోవ సురపధ, మోయన శోభిల్లఁ నొప్పుమెఱసి

తే. యాజ్ఞ మేరకు నధికారులచటనచట, రుచిరతలముల భరతునఁ కుచిత మైన
సన్నివేశాలిఁ గూర్చిప్రశస్తతార, సొగసు చేసిరి మఱి పెక్కుఁ తెగల వాని.

సీ. మున్నినుముచు దుచ్చుఁ మునసినత్రోవలే, యెసఁగెను బరిఘానిం ద్రక్షి
భానురవీధులఁ బ్రాసాదపంక్తులఁ గన్రు సౌధములఁ బ్రాకారములను
ధ్వజముల సంబరతలముల నొరసెడి, నరవిమానకపోతఁ పాలికలను
నశ్యమైసురరాజునగరంబు దొరయుచు, నాజాహ్నువీతీరఁ మమరెఁ ద్రోవ

తే. చంద్రతారాసముత్కరఁ సహిత మైన, తారకాపథనిధ మయితనరె సపుడు
శిల్పవరనిర్మితం బయిఁ చెలువు మీఱి, యంతనాందీముఖము రేయియందు నెలమి.

సీ. సూతులు మాగధుల్ఁ స్తోత్రపారంబుల, శ్వశ్రేయసోక్తులఁ జదువు చుండ
యామదుందుభులు కోణాభిమాతంబులై, మొరయ శంఖంబులఁ మ్రోతలెసఁగ
భరతుండు మేల్కొనిఁ పరమమఃఖతుఁ డయి, నరపతి నేఁ గానుఁ నాకివేల
చాలింపుఁ డని చెప్పిఁ శత్రుఘ్నుఁ గనుఁగొని, కంటివే తమ్ముడాఁ కైక యెంత
తే. జగములకు నెల్ల నవకృతిఁ సలిపె నన్నుఁ, బ్రబలదుఃఖంబులకు నెల్లఁ బాత్రుఁ జేసి.
దశరథుం డేగె నదిఁ గర్ణధారహీన, తరి యనక రాజ్యలక్ష్మీయుఁ దల్లడిల్లె.

కం.మన కెల్లరకును దిక్కగు,ననఘుని శ్రీరాము వనికిఁ ద్రావ్యయేతర యై
 పనిచెను నాతల్లియ యే, మని యేడ్చెద నయ్య యిట్టిఁ యాగడమునకున్. ౧౯౫౦
 సీ. అని యేవ్వ శుద్ధాంతఃజనములు పలవించు, చుండ వసిష్ఠఁ డశ్రుత్రమార్ఘ
 రత్నమయం బయిఁ రాజ్యలొల్పవకూ,టంబును శిష్యగణంబు గొల్వఁ
 జొచ్చి కాంచనమయఁనుఖదవీరంబున, నాసీనుఁడై సేవకాళిఁ జూచి
 ద్విజుల సమాత్యులఁ బెద్దలఁ బిలుఁ డాత్యయికమొందు గలదు భూమిశసతుల
 తే. భరతశత్రుఘ్నులగు హితవరుల విజయు, నలనుమంతునితోడుతఁ ననఁగ వారు
 పిలువ హలహలశబ్దంబుఁ బలియ నచ్చి, రంద ఆశ్వరధాదిచాహసము లెక్కి.
 కం.వచ్చెడిభరతునిఁ గనుచు వి,యచ్చరవిభు నాకవాసుఁ లట్టుల యెదురై
 వచ్చి దశస్యంసను మును, పచ్చపుమతిఁ గొలుచునట్టుఁ లంశఁఁ గొలువన్.
 కం.తిమనాగనంశృతం బగు, స్తిమితోదకరత్నశంఖఃసిక తాప్రద మ
 ట్టమరె సభ భరతుచేఁ బూర్వము దశరథుఁచేతఁబోలెఁ రాణ దలిర్పన్. ౧౯౫౩

←→ వసిష్ఠుఁడు భరతునిఁ బట్టాభిషేకము చేసికొ మ్మని చెప్పట. ←→

సీ. ఆర్యజనాకీర్ణఁ మైనయాసభలోన, నర్హాసనంబులఁ నందఱకును
 నియమించి కూర్పుండఁ నయమున వచియించి, భరతుఁ డున్నంత నభాస్థలంబు
 వస్త్రాంగరాగప్రభావిభాసిత మయి, శారదసంపూర్ణఁచంద్రకలిత
 యామినియును బోలఁ నలరి వసిష్ఠుండు, లేచి యెల్లరిఁ బాఱఁజూచి కైక
 తే. తనయుతో నిట్లు వచియించెఁ ధర్మవిదుఁడు, మృదువుగా వశ్యనీతండ్రిఁపుధివి యేలి
 ధర్మపద్ధతి బహుళనఃఘాస్యవలెని, ధంఠి నెల్లను నీకిచ్చిఁ యరిగె దివికి. ౧౯౫౪
 తే. సత్యధృతిరామచంద్రుండుఁ సత్పురుషుల, ధర్మపద్ధతిఁ దలపోసిఁ తండ్రియాజ్ఞ
 నడువ నడవికిఁ జనియెనుఁ సశీనవైరి, వెన్నెలను బాయ లేనట్టివిధము దోచ.
 చం.జనకసహోదరప్రదముఁ త్కౌతల మెల్ల నకంటకంబుగాఁ
 గొనుము నిజాభిషేకమునుఁ గొబ్బునఁ గైకొను మంత్రిలెల్లరున్
 ఘనముదితాత్మ లీధరఃశిఁ నాల్గుదెఱంగుల నున్న తేండ్లు నీ
 కొనరిన రక్తిఁ గూర్తురు సముత్సుకు లై బహుళంపుఁగానికల్. ౧౯౫౬
 చం.అన విని భూరిశోకమునఁ నాత్మ నిజాన్వయధర్మ మెంచుచున్
 ఘను రఘురామునిం దలఁచిఁ గర్ణదపాటున నక్కుమారుఁ డి
 ట్లని కలహంసనాదమునఁ నాగురువరుని గర్హలాడె ఛీ
 యని గురు వంచ నిండుసభఁ యంచును గొంకక యారటంబునన్. ౧౯౫౭
 చం.గురుకులవాసి యై శ్రుతు లఁకుంతరీతిని నభ్యసించి యె
 ల్లరు మతి మంతుఁ డంచనఁ జెలంగెడి ధర్మరతాత్మరాజ్యమే

పురుషుఁడు నావలెం గొనఁగఁ జూనును? బంక్షిరభేంద్రుఁడట్టి నై
గురుఁ డగురామచంద్రునిఁ జిగిరిఁగ నంతటివాఁడెఱిసె?

౧౯౫౮

కం. పుట్టియు దశరథుకడుపున, నెట్టులు నే నవహరింతు ఁ నీరాజ్యము, నా
యట్టులె రాజ్యము రాముని, దిట్టగుటను మీర చెప్పఁజేడి ధర్మశాసన్.

౧౯౫౯

ఉ. ఓజమునన్ శిలీవనమాఁజుఁపముఁ డైనరఘూత్తముండు దా
నాజవిధాన రాజ్యరమ ఁ నందఁగ నన్యుడు పెద్ద యాట చే
భూజనశస్త్రధర్మగుణపూతుఁడు గావుట శ్రేష్ఠుఁడౌట నే
యోజనచేత నన్న ధర ఁ నూను మ టంటివి చెప్పమా మునీ?

౧౯౬౦

కం. జ్యేష్ఠుఁడు ప్రాయంబునఁ గడు, శ్రేష్ఠుఁడు గుణములను నట్టిసీతేశ్వరమఁ
నిష్ఠురతం గాంక్షింపఁ గ, నిష్ఠుఁడ నై యంత నేను ఁ నీచాత్ముఁడనే?

౧౯౬౧

కం. కలుషాశ్చక సేవిత మై, తలఁగక నిరయము ఘటించు ఁ దారుణవాపం
బిల నేను జలిపి యిత్సో, కులవంశమ్మున కక్షీరిఁ గూర్తున కాదే.

౧౯౬౨

ఉ. కన్నది చేసినట్టియనఁకార్యము నాకు రుచింప దేమి, మా
యన్న వనాంతరస్థునకు ఁ నంజలి చేసెద నింద యుండి, వి
ద్యచ్ఛత! యాతఁ డేలఁగలఁవాఁడు సుమీ భువనత్రయంబు, నేఁ
గ్రన్నన రాముఁడొకఁ జనఁగా మదిఁ బూనితి మాట లేటికిన్.

౧౯౬౩

కం. అన విని యెల్లసవస్యలుఁ, గనులను బ్రమదాశ్రు లురల ఁ త్కృతనయానా
భునిపై నిలిపిరి చిత్తం, బనంతర మిటు ననఁ దొడఁగె ఁ నానృపమతుఁడున్.

౧౯౬౪

మ. వినుఁడీ సభ్యులు! రామచంద్రుఁ బురికిఁ జిచ్చేయఁగా వేడువాఁ
డను నే నేగలి నైన, నాతఁడును రాఁజా నేను సౌమిత్రిమా
డ్కిని ఘోరాటవిలో వసించెదను జంఁడీ, రండు నాతోడ మీ
రును, నెట్లైన రఘూత్తముండు చనుదేరుం జేయుదుం దద్విధిన్.

౧౯౬౫

ఉ. పంచితి మున్నె యెల్లసనిఁనాంధ్రును ద్రోవలు చక్కజేయఁగా,
నెంచితిఁ బోవఁ దూర్ణముగ ఁ నే నని చెంత సుమంత్రుఁ జూచి నీ
వంచితరీతిమై మనబలావళి సిద్ధపడంగ మాత్ర నా
యంచినయల్ల చేయు మన ఁ నాతఁడు నర్హి నట్ల సేయఁగన్.

౧౯౬౬

శా. సేనానాయకులుం బురీజనములున్ ఁ శ్రీరాముఁ దోడైర భూ
మినాథాత్మభవుండు దాను జనఁగా ఁ మేకొంట విన్నంతలో
నానందంబున నింట నింటఁ దమి యోధాబ్రాహ్మణులున్ భర్తలన్
వే నింజారుప్రయత్నమున్ సలుపఁగాఁ జేరించి రాయాత్రకున్.

౧౯౬౭

ఉ. కొందఱు ఘోటకంబులను * గొందఱు కోడెలబండ్ల వెండియుం
 గొందఱు స్వందనంబులను * గొబ్బన సిగ్ధపడంగఁ గైకఱు
 శంకనుఁడు నుమంత్రుఁ గని * నాయరదంబును సజ్జితంబుగాఁ *
 బోందుగఁ జేయు మన్న విని * పొంగుచు నాతఁ డొనర్చె నాగజిన్. గాఁబు
 మి భరతుం డంత సుమంత్రుఁ జూచి ధ్వజనీ*వారంబుతో సాగుమీ
 భ్యుతో రామునిఁ దోడితేర మిగులఁ * వాంఛితు నా నాతఁడుఁ
 జరుసం దెల్పె బలప్రధానసగరి*వాస్తవమిత్రాళిక
 పురవిప్రదికజాతు లుష్టఖరస*దావహాదులం బోవఁగన్. గాఁబు

— భరతుండు శ్రీరాముఁ దోడితేరఁ బ్రయాణ మగుట. —

పీ. అథల వేవినఁ గైకఁ యాత్మభవుం డుశ్యమ్యందనము నెక్కి * మంత్రిగురులు
 డుమ్ముగాఁ జనఁగ నత్తున్ననాగముల్, నడుచు వెన్నంటుచు*ననసహస్ర
 మాయుధీయులు నొక్క*యలుచదివేవురు, నూలువేల్ గుట్టముల్ * మీఱి రాఁగఁ
 గైక సుమిత్రయుఁ * గౌసల్యతోడరా,యానంబులను హన్ * మార. జనియె.

తే. జూనకీనాథు లత్కణ*సహితుఁ గనఁగ
 నుత్సుకత వారికధ లెల్ల * నల్లునులర
 నొండొరులు చెప్పిఁకొనియ జ*నోక్కరింబు
 లెతట నున్నాడొ శ్రీరాముఁ * డేమె యనుచు. గాఁబు

నీ. ఎన్నఁడొక్కో యంబుభృన్నీలు స్థిరసస్వ, నాచానుబాహు మ*హాన్రతిఘ్న
 లోకసంఘాతై*శోకనాశనిదిగ్గం, గాంచుట యాతనిఁ * గనుటమాత్ర
 చాలుఁ గా మన మన*స్తాపంబు లెల్లను, విరియింపఁ జీకటిఁ * దరిణియట్ల
 టంచు నీరీతి భా*మించుచుఁ జారులు, నీతేనుకధ లెల్ల * జెప్పికొనుచుఁ

తే. గోమటులు రత్నకారులుఁ * గుమ్మరులును, గమ్మరులు గమసాలులుఁ*గంబళకులు
 గిందవొప్పివారు బేల్లాగ్గ*గములు నెమిలి,వినకకట్టువొండ్రును * బెజ్జగాండ్రు.

తే. సాలెలును జంపగాండ్రు*హాకులుఁ దల,యంటువాండ్రు నొడల్ పట్టు*నట్టివారుఁ
 సుత్రపుంబనివారును * గొల్లవారు, వెజ్జ లీడిగవాండ్రును * బెస్తవాండ్రు. గాఁబు

కం. కోడెలతో నట్టువులును, బొడబులును వారివారి*వాహనములపై
 వేడుక శుద్ధాంబరములతోడ విశేషము లాది*తోఁ జని రంతస. గాఁబు

చం. చని చని కొంతదూర మిటు * నాశ్వసనాగసయానపాళు లై

జనములు రామమిత్ర గుహ*సంపరిపాలితశృంగిబరముం

గనుఁగొనె జాహ్నువీతటిని * గాతుక మారఁగ రమ్యదేశమం

దుఃఖ పీడిసెం జమాతతియుఁ * దూర్జను యుచ్చట నిల్వఁ బ్రీతిమై

గాఁబు

మ. భరతుం డంతట వారిఁ గాంచి తరియింపఁ వచ్చు రే పిన్నదిఁ
వరగంగోదకపాలిఁ దండ్రికి నివాసం బే నిటం గూర్చెదఁ
నరగఁ మీరలు స్వోచితస్థలములఁ ఁ సంప్రీతి నిల్వొందు నా
నరుసం బారఁగ వారు నిల్చిరి యథార్హస్థానసంస్థాయు లై.

౧౯౭౫

←→ గుహుఁడు భరతురాకఁ గని సందేహించుట. ←→

ఉ. అంత నిమాదనేత గుహుఁ ఁ డాధ్వజనీచయ మెల్లఁ గాంచి యే
కాంతరయంబునం దనహితాభుల శిల్లరఁ జూచి కంటిరే
యంతము గానరాదు మతి ఁ నైన గణింపఁగ నట్టిసేన యీ
పొంతలఁ జేరె సాగరముఁ పోలికిఁ జూడ్చికి వ్రేగు గొల్పెడిన్.

౧౯౭౬

తే. ఖలుఁడు దుర్బుద్ధి భరతుండుఁ బలము లెల్లఁ గొలువ వచ్చె నిజం బదెఁ ఁ కోవిదార
కేతనమ్ము రథమ్మునఁ ఁ రీతి మెఱసె, వీనిబాటలు చూడంగఁ ఁ వేటు దోఁచె.

౧౯౭౭

ఉ. కట్టునొ చంపునో మనలఁ ఁ గైతనూజుఁడు తండ్రిచేత దా
నెట్టఁగఁ జేసి రామవిభుఁ ఁ నిర్జనభూమిఁ దదీయసంపదఁ
నెట్టన క్రూరుడై కొనియుఁ ఁ నేఁ డిదె కంటిరె సేనతోడ లోఁ
బుట్టినకింక రాముఁ బొరిఁపుచ్చఁగఁ బోయెడు నొండెఁ జూడఁగన్.

౧౯౭౮

ఉ. రాముఁడు నాదుభర్త రఘుఁరాముఁడు నాచెలి గాన నెట్టులే
నోమెద రామచంద్రుని, రఘోర్ధతి మీరలు గాంగతీరముఁ
దీమన మారఁ గావుఁడు వినివ్రత సేనలతోడ నావలం
దామిషమూలపక్షిసుఘఁలాదుల నింపుఁడు పెంపు మీఱఁగన్.

౧౯౭౯

కం. నావల నేమాటిని గొని, నావకు నావకును నూ టినంతబలాఘ్యుల్
కైవర్తకు లుండుఁడు నది, రేవుల నన్నిటను మీ గఠీణశ్రద్ధన్.

౧౯౮౦

కం. రాము నెడఁ శ్రీతుఁడేనియు, సేమంబున దాఁటుఁ గాకఁ ఁ చిటమట పడినఁ
భూమిశనందనుఁడు దా, నేమాడ్కిం జనునొ చూపఁనే యొకచేయిన్.

౧౯౮౧

←→ గుహుఁడు భరతునిఁ జూడ వచ్చుట. ←→

చం. అని మధుమాంసభక్ష్యము లుపాయనముం గొని వేగ వచ్చువీ
ఁ రుని గుహుఁగాంచి సూతుఁడు నిరూఢజవంబున నేగి కైకయీ
తనయునిఁ గాంచి రాఘవహితప్రవరుండు గుహుండు వచ్చె నీ
యనకు సువేద్యముల్ నకలఁ ఁ మైనవధంబులు దండకాటవిన్.

౧౯౮౨

చం. దరిసెన మి య్లువశ్యముగఁ ఁ దాశరథీ మన రామలక్ష్మణుల్
ధగణిజయుం జరించెడితథలంబు నెఱుంగు నిజంబు నాఁగ నా

భరతుడు తోడి తెచ్చునుడు • బంధుజనాన్విత బోయనాయకున్
బరువడి దోడితేర నృపవర్యుడు సత్కృతి దన్న నాతడున్. ౧౯౮౩

మ. రమణీయం బగుదేశ మియ్యది వరాఃరామంబునా నొప్పెడిన్
నుముదం ఖారఁగ నిందు నిల్వఁ దగదే • చూడంగ మీయిల్లె కా
కమలాక్షా! మము మోసగంపఁ దగునా • కారా దొడ్లో యున్నదా
గమవార్తన్ మునుమున్న పంప, నిట వేడ్కన్ నిల్వఁ బ్రార్థించెదన్. ౧౯౮౪

కం. కలవు ఫలమూలములు కొల్లలుగా వివిధంబు లగుపలములు నిషాదుల్
వలనుగ శుష్కార్థంబులు, వలసినయంతయును దేర • వలతు లధీశా. ౧౯౮౫

కం. కావున నీసేవలతో, నీవును నేఁ డింద యుండి • నిశ గడపి యిటన్
వేవినఁ జనంగ నగు ధా,త్రీవర నాప్తార్థసంబు • దీర్చు మటన్నన్. ౧౯౮౬

సీ. భరతుండు సంప్రీతిఁ • బల్కు మధురుసఖా! యింతసేన నొకండ • వెలమి గౌర
వింప నెంచితివి నీవివిధకామంబులు, నిత్య మభ్యుదయ మై • నగడుఁ గాక
యన్నరసము కంటె • నాదరణరసంబు, మేలు సీవల్కుల • మెచ్చు వచ్చె
గంగ దాఁటఁగరాదు • గహన మీదేశంబు, మాకు భరద్వాజఃసానియాశ్ర,
ఆ. మంబు దెరువు దెల్పుమా యన గుఁహుడనుఁ, బ్రకట శౌర్యఁ డైనఃసామభద్రు
నందు దుష్టబుద్ధిఁ • జెంద వేనియు దాశ,వీరవరులఁ బున్న • వెంట వత్తు. ౧౯౮౭

—> గుహుఁడు భరతునుద్దేశయి సంఘేహించి యడుగుట. <—

ఉ. కారణ మేమి యిట్లు బలఁగంబులతోఁ జన రాముమీదికిన్?
దోరపునందియంబు మదిఁ • దోఁచె,ననన్ మినువోలె నిర్హలుం
డౌరమణుండు పల్కె నకటా నను నీవు నచించినట్టియా
క్రూరపుఁగాల మెన్నటికిఁ • గూడకయుండెడుఁ గాక మిత్రమా. ౧౯౮౮

మ. అనుమానింపకు మయ్య నాయెడల మాఃయన్తన్ రఘూత్తంసునిన్
జనకాభున్ రఘురాముఁ దోడుకొని రా • నన్నాపి నై పోయెదన్
జనునే నీమది వేటుగాఁ దలఁస? నే • సత్యంబ యంటిం జామీ,
యనుడున్ నిర్భరసంప్రమోదభరితుం • డై బోయతేఁ డిట్లుచున్. ౧౯౮౯

ఉ. భన్యఁడ వీవ యోభరత • ధారిణిలోఁ గన రాను నిన్నుఁ బోల్
మాన్య లయత్న లభ మగుఁజ్ఞాతలమెల్లఁ బరిత్యజింప సౌ
జన్యము వేర్చి జూచెదు యశంబు ధ్రువంబు జగంబునందుఁ బ
ర్జన్యనిభున్ రఘూత్తమునిఁ • గ్రమ్మటుపం దమి గొంటి గావునన్. ౧౯౯౦

మ. అని సల్లాపము లాడు చుండ రవి డాఃయం బోయె నస్తాద్రి యా
మినియున్ వర్ధిలె సేన దీర్చ గుహుఁడు • మిత్రాన్వయం డర్థిఁ ద

మ్మునితోఁ గ్రన్ముటఁ బోయె శయ్యకు గుణాంభోరాశి యాగధృభా
 గ్వనివేశుం డగుధర్మముఁ పొగిలెం * గాకుత్స్థుచింతాన్యధన్. ౧౯౧౧
 కం.వనసహితప్రవృత్తుం,బును గోటరవహ్ని లోనఁ * బాగిలి పొగిలి కా
 బ్ధిసవిధమున సంతాపం, బసఖాత్మకువృషయ మంతఃకంతకు నేర్చెన్. ౧౯౧౨
 కం.రవికిరణశవహిమగిరి, యవిరళముగ మంచు గార్చునట్టివిధమునన్
 బ్రవితతశోకానలసంభవ మగుచెప్పటలు గార్చె * భరతుడు మేనన్. ౧౯౧౩
 సీ. ధ్యాననిర్దరశిలాతతులవినిశ్వాస,ధాతువులను దైన్యతరుచయముల
 యుసారంగసంబోహములను బ్రమోహనంతమృగముల * నసహనీయ
 సంతాపకీదకౌషధుల సమాక్రాంత,మగుశోకగిరితలమందుఁ బడిత
 భరతుడు దీర్ఘనిశ్వాసముల్ వుచ్చుచు, దుర్గనుం జై దిక్కు * దోప కేడ్చు
 అ. చుండె శమము లేక * యెల్లఁ బోవుచు భ్రష్టయూథ మైనవృషభః * మో యనంభో
 గుహుఁడు వతేనిఁ జూచికుతలపాటున నూట,డించుచుండె రాముఁ నెంచుకొనుచు.

—*— శుశులుడు భరతునకు లస్త్రమువృత్తాంతముఁ దెలుపుట. —*—

తే. ఆదల నిహవపరియే మహానుభావుఁ, ప్రైవలక్ష్యఁ యె గూర్చి యిట్లాడఁ దొడఁగ
 శరకావనకరచాలకరు వినిద్రు, భ్రాశృరక్షణపరు నిట్లు * పలికినాక. ౧౯౧౪
 తే.తండ్రి! నీరాటకై నుభిఃపంబు మేలి,శయన ముపకల్పితంబయ్యె * సౌఖ్య ముమర
 నందుఁ జని నిర్హంపు న్న * యాన మటఁగ,విశ్వసించుము నామాట * విభవహృదః
 ఉ. మానిశకాబ్రహ్మ! సుకుఁమారుడ వీ విట నున్న నీ లో
 కావలయుండ శ్రీమృరైశికర్మశయోహులు గాన జానకీ
 జానిని జాగరూత నిశాసమయంబున సప్రమత్తక
 బూనికఁ గాచుచుండుదుము * పొమ్ము శెయింపు యధానుఖంబుగన్. ౧౯౧౫
 ఉ. ఏమన రాముకంటెఁ బ్రేయః * డెన్వెడు నెందును లేడు నాకు నీ
 భూమిని సత్య మిద్ది యనఁబోహము సత్యమునఁ బ్రమాణ మో
 నీమహితాత్మసత్కృపఁ గదే మహాసము యశంబు ధర్మమున్
 శ్రీమహితాత్మముం బడయుఁ,శ్రేయముఁ గందు సుమిత్రసంకనా ౧౯౧౬
 ఉ. ధానులు నేను స్మరణ * సజ్యశరాసనముల్ భరించి సం
 ప్రతిగఁ గూర్చు మామకనుహృత్తమునిక సహదాదు సప్రమా
 దానభక్తిఁ గాతుఁ జుట్టరంగబలంబుల నెడ దాక్కి వి
 ఖ్యాతిగ నాఁచెఱుంగని దొకంబును లేదు సనాతరంబునన్. ౧౯౧౭
 ఉ. జంకకు మన్న లక్ష్యుఁడు * సన్నత గర్హణులు నెంచి ని
 శృంకమనీష మాకుఁ గడుఁజూలి నదిం, దొంగె,సర్పయా

పంకజనేత్రుఁ డైవరఘ్నః పర్యః పు సీతయు గొడ్డునేలపైఁ
కొంకక పవ్వళింపఁ గనుఁకూర్కుట నే? నది యెట్లు సాధ్య మహా? ౨౦౦౦

ఉ. కంటికి నిద్ర వచ్చునె? నుఖం బగునే బ్రదుకైన? మానసం
బంటునె భోగముల్? ప్రియహితా! దిలిజామరకోటి నేనియన్
గెంటఁగఁ జాలుఁ గంటుగొనఁ * గేలిగ నట్టిమహాత్ము డిందు వా
ల్లంటియుఁ దాను జీర్ణతృణకల్పితశయ్యఁ బరుండి యుండఁగన్. ౨౦౦౧

చంద్రపమునఁ గ్లేశపాటున వెతం గని యొక్కని నాశ్శతుల్య నా
యపరిమితప్రతాపుని వఃనాంతరవీధులఁ ద్రోచి యాజి దాఁ
గృహణతఁ బెద్దకాలము మఃహిన్ మని యుండుట కల్ల; మిత్రమా!
విపుల యనాధయై చెడెడు * వేగమ సత్యము చూచు చుండుమీ. ౨౦౦౨

కం. వీడిచి యేడిచి హోయని, చేడలు గాసిల్లిసామ్యసిలి పడ ధర్మపై
నేడుపురొడ లే కాన్పువువీ డెల్లను నుండుఁ గాదె * విగతధ్వని యై. ౨౦౦౩

కం. నవితామణి కొసల్యయు, జననాధాగ్రణియు నాదుఃజననియు నీరే
ంబుని నైన నెల్లవారును, మని యుండుదురా యటంచు * మది శంకింతున్. ౨౦౦౪
కం. మునిన మనవచ్చుఁ జామి నా, జనయిత్రి మనంబు నిల్పి * శత్రుఘ్నునిపై
మన సేధదు దుఃఖంబున, జననత పీరనువు రాముఁజనని ట్టణంబున్. ౨౦౦౫

కా. మించె మించె గతించె సర్వమును భూమినాధుఁ డీరామునిన్
ప్రించుం డై ధరణీశుఁ జేయకయె తాఁ * గీడొందు నిక్కంబు, దా
మంచుం జేరి భజించి యానృపతి నిఃస్వార్యాణంబునం బ్రైత్యకో
దంచత్కార్యము లెల్లఁ దీర్చెగరు సిఃస్థాధుల్ దదాత్తోద్భవుల్. ౨౦౦౬

సీ. అక్కటా తండ్రికి * నార్థవైదేహికముల, భరతశత్రుఘ్నులు * పరిగఁ దీర్చి
రమ్యచత్వరముల * రమణీయపథములఁ, బ్రసాదహర్ష్యాదిభవనములను
వారముఖ్యలచేత * వారణవాజుల, నవ్యతొర్యత్రికనాదములను
హృష్టపుష్టప్రజాబృందంబులను సర్వకల్యాణసంపూర్ణకలనములను
తే. నిష్కుటారామచయముల * నిత్యనరస, మాజనుహముల నొప్పి పేర్తోజ నాదు
తండ్రియే లెడియారాజధానియందు, సంచరింతురు వారలు సన్న్యసమున. ౨౦౦౭

కం. తనప్రతిసఁ దీర్చి ట్టేమం, బున వర్తిలురాముతోడఁ * బురికిన్ మరలన్
జనఁ గలమే మేమును నా, యచుఁగుఁజెలీ యంతపుణ్యమా మాకు నిఁకన్. ౨౦౦౮

కం. అని యారీతి నుమిత్రా, తనయుండు మహాత్ము డార్తిఁ * దరలుచుఁ బరిదే
వన మొనరించుచు నుండఁగఁ, జనియెన్ రే యెల్ల * నేమి సంభాషింతున్. ౨౦౦౯

కం.ఖరకరుండు దోచ జడలన్, ధరియింపగఁ జేసి యన్నదమ్ముల నేనే
తరియింపఁ జేసితిని నీ, సురతటినిఁ నీతతోడ * సుఖ మేపారన్. ౨౦౧౦
కం.కుంజరయూధవతుల్కలు, కొంజక జడలను ధరించికొని వల్కలముల్
రంజిలుచుఁ గట్టి భూసుత, యుం జనుదేరంగఁ జనిరి * యుగ్రయుధు లై. ౨౦౧౧

➡ గుహనిపల్కులు విని భరతుండు దుఃఖించుట. ➡

సీ. అనవుడుఁ గైకయీతనయుఁ డాయప్రియ, ముల విని యాధాన్యమున మృనింగి
సేంహసంహసనుఁ డక్షీణబలాఘ్యండు, సుకుమారమూర్తి యున్నగురు మటంచుఁ
బొక్కి మూర్ఖుల వ్రాలెఁ బొడువఁ దోత్రంబునఁ, బడియెడియేనుఁగుపగిది నంత
సరసన యుండెడిశత్రుఘ్నుఁ డాతనిఁ, గొంగిటఁ బట్టి దుఃఖమునఁ బొగిలె

తే. భర్తశోకార్దితలు నుపవాసకృశలు
భరతుత్పల్లులు నందఱు * సరగ వచ్చి
పుడమిఁ బడియున్నసద్గణిఁ * గొడుకుఁ జూచి
యేడ్వఁగాఁ, గ్రుచ్చి కానల్య * హితము దోచ ౨౦౧౨

కం.కడుపారఁ గన్నబిడ్డను, గడుఁ బ్రేమ గలట్టితల్లి * కాంగిటఁ గొనున
ట్లుడికెడిభరతుఁ దపోవతి, యడలుచు నిట్లనియె శోక * మారట పెట్టన్. ౨౦౧౩

చం.తనువున వ్యాధి లేదు గద * తండ్రి! నచింపు, భవద్వశంబ యీ
యనఘకులంబు జీవితము * ప్రాణము లన్నను నీవ మాకు, నీ
జనకుఁడు స్వర్గ మేగ రఘుచంద్రుఁడు కానకుఁ బోవ దీన వై
నినుఁ గని కాదె ప్రాణములు * నిల్వినదానను మేనఁ బుత్రకా. ౨౦౧౪

ఉ. అక్కట యేకపుత్ర నయి * యారట మొండెడినాదుపుత్రకుం
డొక్కట నాలితోడ విపి, నోర్వికి నేగెడిచోట వింటి వే
మొక్కొ నుమిత్రపట్టియెడ * నొండుప్రియేతరవారఁ దండ్రి! నీ
విక్కరణిం దపింప నిను * నెవ్వరు దేర్చెడివారు నాయనా! ౨౦౧౫

కం.అని యేడ్వనొక్కమూర్తంబునకుం దెలి వొంది మిగులఁ * బొగులుచుఁ గౌస
ల్యను నూరార్చుచు గుహనిం, గని భరతుం డిట్లు లనియెఁ * గళవళవడుచున్.

➡ భరతుండు గుహని సీతారాముల నిద్రాహరివిషయంబు లడుగుట. ➡

సీ. మాయన్న యానాటిఁ రేయి దా నెక్కడ, నవనిపైఁ బవళించె * నయ్య చెవును
వరసుకుమారి మావది నె యెచ్చటఁ బండె, నుండె నెచ్చట లక్ష్మణుండు నఖండ
దేని భుజించిరి * దేనిపై శయనించి, రంతయుఁ జెప్పుమా * యనిన గుహుండు
రామునిచరిత సర్వంబును జెప్పంగఁ, గడగెను బహువిధకన్యకలము

ఆ. లతులభక్త్యములను † నన్న పానాదులఁ, గొనుచు నేను జోవఁ † గూర్చి మీఱ
నాదరించెగాని † యంటఁ డొక్కటియును, క్షుత్రధర్మ మాత్మ † సంస్మరించి. ౨౦౧౭
కం. ఇచ్చట యుచితము మాకుం, బుచ్చుకొనుట తగ దటంచుఁ † బుణ్యాత్ముడు దా
మచ్చిక వచించి మరలం, బుచ్చెను నాయడినవస్థపుల నెల్ల నృపా. ౨౦౧౮
ఉ. ఆవల లక్ష్మణుండు విమలంబువులం గొని తేర సీతతోఁ

వ్రావి యుపాస ముండె మఱి † దక్కిననీరము నీయఁ దమ్ముడుకొ

వ్రావెను మువ్వ రంతట యథావిధి మానముతోడ సాంధ్యపూ

జావిధిఁ దీర్చి లక్ష్మణుండు † చయ్యన దర్శలశయ్యఁ గూర్చినన్. ౨౦౧౯

కం. ఆవడకయందు రాముండు, క్షౌపుత్రీయుక్తి నుండ † సామిత్రియుఁ ద
చ్చీపాదంబులఁ గడగియు, దాపున నిలఁబడక కొంత † దవ్వుగఁ జనియెన్.

→ శ్రీరాముండు పరుండినస్థలమును గుహుండు భరతునకుఁ జూపుట. ←

కం. ఆరేయి రాముండును సీతారమణియుఁ బండినట్టిదర్శ లివే యా

గారతరువుమూలం బిదె, కూరిమిఁ గను మిందు నిద్రఁ † గూరిరి వారల్. ౨౦౨౦

ఉ. సారతలాంగుళీత్రముల † శాతకలంబకదంబపూర్ణతూ

ణీరములక మహాధనువు † నిర్భరవృత్తి ధరించి చుట్టు సం

చారము జేసి కాచె రఘునత్తము లక్ష్మణుఁ డెల్లరేయి య

వీపుని వెంట నంటిలిని † విల్లును బాణము లూని నేనునున్. ౨౦౨౧

కం. కునుకక తెప్పక వ్రాల్చక, వెనుకొని యాత్మీయు లెల్ల † భృతకార్ముఖులై

చనుదెంచిరి నావెంటన, యనఘా కాచిలిమి యిట్లు † లాహరినిభునిన్. ౨౦౨౨

కం. అని గుహుండు పల్క సర్వం, బును విని భరతుండు మంత్రిముఖులతోడక

జవి యింగుదిమూలము రా, మునిశయ్యను జూచి యనియె † మునుగుచుఁ జింతన్.

→ రాముండు పరుండినస్థలముం జూచి భరతుండు పరితపించుట. ←

ఉ. కంటిరె తల్లులార! రఘుకాంతుండు నాఁటిత్రియామ నిందు నీ

కంటకదర్శశయ్యపయఁ † గన్ను మొగిడ్చి శయించె, నల్ల దే

కంటిరె నల్లి యున్న యది † కాయమురాపిడిగుర్తు లల్ల వే

యంటినఁ గందుమే నట కుశాస్తరణం బఁట! యేమి చెప్పుదున్. ౨౦౨౩

చం. అతులయశస్వీ యై దశరథావనినాధతనూజఁ డై జగ

త్తుతమతి యై కులీనుఁ డయి † దుర్భరవిక్రమశాలి యై జగ

త్పతి యగురాముఁ డాయజనతల్పవరంబులఁ బండు నాథుఁ డీ

క్షీతిఁ గుశతల్పసీమ నటు † చేర్చెనా మే నటు నిద్రఁ గూరినన్. ౨౦౨౪

- సీ. ప్రాసాదతతుల నుఁపురిగల విహరించు, నట్టిజేఁ డుండెనే * చెట్టునీక
 హైమతలాళి నుఁద్యానంబులం దుండు, ఘనుఁడు చరించెనే * కటికినేల
 మలయానిలము వీవఁ * దలిరుఁబాన్పులఁ బండు, ధన్యుఁడు కూర్చెనే * దర్భశయ్య
 మంగళధ్వనులు చెఱలంగ మేల్కొనునృప, వరుఁడు మేల్కొనియెనే * వాశితములఁ
 తే. బ్రోదిచిలుకలపలుకుల * మోదమునను, వినెడుపతి యెట్లు వినియెనో, వికటసత్త్వ
 పరుషరవముల వేనవేల్ * ప్రజలు గొల్ప, నుండునతఁ డెట్లు లుండెనో, యొంటినిచట.
- సీ. మొరనురానేలయే * వరహైమరాజత, ప్రాసాద మాయెనా * రామ నీకుఁ
 గఱకుదర్భలప్రోవు * నెఱిమించుమెత్తని, పానుపు లాయెనా * భ్రాత నీకు
 గారవృక్షముకొమ్మలూ రాణఁ బట్టున, నల్లినచేందువా * యన్న నీకు
 హాసగులియే * యువిదలు వీచెడి, వింజామరలగాలి * విభుఁడ నీకు
- తే. వందిమాగధనుతిగీత, వాద్యరవము, పరుషశాకనిదానమే * పరమపురుష
 కనకభూషణరాజనిఁప్పనము లకట, ఝిల్లికాగణరావమా * శ్రీయుతాంగ.
- కం.మతి మోస మయ్యెఁ గా కీ, శ్రీతి నిట్టిది సత్యమొండు * చెలఁగునె, కలచే
 నతిమోహపడితి నారఘు, పతి యెడన్ గటికి నేలఁ * బండుట యెడన్? ౨౦౨౯
- కం.తలఁపఁగఁ గాలముకంటెను, బలితము దైవంబు గాదు * పరికింపఁగ నీ
 యిల దాశరథిని రాముని, ఖలునట్టులు నిద్దురింపఁగఁజేసె గదా. ౨౦౩౦
- కం.జనకునినుత యట దశరథ, జనపతికోడ లఁట రాముఁసతి యట ప్రియద
 త్సన యట యాసీతయు, వని నేలను బండె నింతఃపాపము గలదే. ౨౦౩౧
- కం.ఇది మాయన్న పరుండిన, యది శయనము కఠినధరణి * నటు నిటు పొర్లన్
 జెదరి నలంగెను బూరియు, మృదుతనునకు దర్భ శయ్య * యే మనవచ్చున్. ౨౦౩౨
- ఉ. జానకియత్తమం బయినశయ్య యిదే, యిట నామె సొమ్ములన్
 మేన ధరించియే బడలి * నిద్దుర పొందె నటంచుఁ దోచెడిన్
 మానుగ నిందు నందు సవె * మంజులకాంచనసూక్ష్మరేణువుల్
 కానఁగ నయ్యెడిన్, విధినికారము నే మనవచ్చు దైవమా. ౨౦౩౩
- ఉ. భావనియత్తరీయ మిటఁ * బట్టుకొనెం గనుఁగొంటిరే కుశ
 స్తోమమునన్ దుకూలమునఁసూక్ష్మపుండ్రంతువు లిందు రాజలెన్,
 నామదినాధ్వీ యాసతికి * నాధునిశయ్యయే సౌఖ్యదాయి యా
 నేమెయి నున్న నద్ది వగ * వేది శయించుట నీత యియ్యెడన్. ౨౦౩౪
- చం.కటకట యెంతపాపుడను * గష్టపుజీవిని నానిమిత్తమై
 కుటిలత రాఘవుండు దనఁకోమలితో నిటువంటిశయ్యవై

గటికిధరిత్రి దర్శలను * గన్ను మొగుడ్చుట గల్గె దిక్కు లే
నటు వెత యింతకన్నఁ గలదా తలపోయఁగఁ గడ్చు భగ్గనన్.

౨౦౩౫

ఉ. పుట్టను సార్వభౌమకులము న్నెలిఁగించుచు, లోకసమ్మతిం
బట్టుగ సర్వలోకహితభావమునం జరియించె నీతికిఁ
బట్టయి, యట్టినుండరుడు * పద్దదళాక్షుడు రక్తలోచనుం
డిట్టికఠోరతల్పముపయిం బవళింపఁగఁ గల్గె నే మనన్.

౨౦౩౬

కం. ధన్యుడు మహానుభావుడు, మాన్యుడు సౌమిత్రియే సుమా కష్టదశఁ
వన్యస్థలి నన్నను సౌజన్యమునకా వెంట నంట * సమయజ్ఞం డై.

౨౦౩౭

ఆ. ధన్యరాలు సీత * తనపతితోడుత, వనికి నేగఁ గుతుక * మునను సరగ
మనకుచేష్టఁదలఁప * మనల రాముండు ప్రసాదదృష్టిఁ గనుట * సంతోషయంబు.

ఆ. దశరథుండు విబుధాధామంబుఁ జేరుట, రామవిభుండు గమానరాజుఁ బడుట
నారకాటి లేమి * నల్లాడునావిక, పోలె ధరణితలము * జాలిఁ బడియె.

౨౦౩౮

సీ. వనవాసి యైనను * వనజాతనేత్రుని, బాహురక్షిత మాటఁ * బత్తనంబుఁ
గొనఁ గోరఁ డెవ్వఁడు * గోరఁ జాలున దెట్లు, ప్రాకారములు గాచువారు లేక.
యేనుఁగుల్ గుఱ్ఱంబు * లేర్పాటె లేకయు, దెఱచినగవఁకులు * దెఱచి యుండ
దిక్కు లే కెదలను * దక్కి మోదంబులు, ప్రజ లున్న యాపాడుపట్టనంబుఁ

ఆ. బగతుఁ డెవ్వఁ డైన * భక్తుంబు విషమిశ్రితంబుఁ దినడిపడుడు * ధరణిఁ గలఁడె
మన్నిమిత్త మకట * యిన్ని త్రిపులు వచ్చె, బాచితంబుఁ జెప్పవఁడ వినుడు.

ఉ. పండెద నింతనుండి తృణాపర్ణచయంబున నొండె భూమిపై
నొండె, ధరించెదన్ జడల * నూనెద నారల నెల్ల వేళలన్,
బండులఁ గందమూలములఁ * బ్రాణము నిల్పెదఁ, దక్కు కాలమే
నుండెద హాయిగా ననిని * నోరిమి నన్నప్రతిజ్ఞఁ దీర్చెదన్.

౨౦౪౦

ఉ. ఏలెడుఁ గాక రామవిభుఁ * డీయిల లక్ష్మణుతోడ, నన్నకై
వాలినభక్తిఁ గాననని * వాసముఁ జేయుచు నాకుఁ దో డగూన్
బాళిని బిన్న తమ్ము, డట * బ్రాహ్మణముఖ్యు లయోధ్యలోన సీ
తాలలనేశుఁ బట్టము యథాధిధి గట్టి సుఖంతుగా కెదన్.

౨౦౪౧

ఉ. దేవతలార! మ్రొక్కెదను * దీర్పుడు నాయభికాంక్షితంబు నే
నావిభు రామచంద్రచరణంబుల వ్రాలి యనేకరీతులన్
వావిరివేడుకొందు, రఘువర్యుండు నామతిఁ బోవఁ డేని నే
నే వని నుండు నందు, సతఁ * డేటికి నన్ను నుపేక్ష సేసెడున్ !

౨౦౪౩

మ. అనుచు వేగుచు నుండ వేగుటయు నాశ్చర్యధీశనూనుండు త
ముని శత్రుఘ్నునిఁ జీరి రేయి గనులకా ధిమోద్వంగనక రామచిం
తనచే; నాగుహలు దోడితెమ్ము తటినికా ధిమోద్వంగనక రామచిం
రిని నా జాగరిణింబ నా కనుచు నీరీతిం బ్రసంగించుచోన్. ౨౦౮౪

ఉ. వచ్చి గుహలుండు గేల్తాగిది శస్థిత రేయి నదీతటంబునం
బుచ్చితివే నుఖంబాకొ చమూతతి కంచును స్నేహయక్తి వా
క్రుచ్చిన సేమ మెల్లరకుఁ ధిమోద్వంగనక రామచిం
యిచ్చకు నెక్క, గంగఁ దరియింపఁగఁ జేయుము మమ్ము నెల్లరిన్. ౨౦౮౫
కం. అని తీవరించి పలికిన, విని గుహలుండు నగరి కేగి ధిమోద్వంగనక రామచిం
జ్ఞనములఁ గని లేలెం డిఁకఁ, బనిగొని నావలను బూన్పఁ బడఁడి మీరల్. ౨౦౮౬

→ భరతుండు గంగానది దాటుట. ←

తే. సేన దాటింప వలయును శ్రీఘ్న మనఁగ, వారు రాజాజ్ఞఁ దలఁదాల్చి పంచశతము
నావలను దీర్చి పెద్దఘంటలు గవాక్ష, ములు పతాకలు కంబళములునుగలిగి

తే. స్వస్తికం బనుపేరఁ బ్రశస్తిఁగాంచు, గొప్పనావల నిల్విన ధిమోద్వంగనక రామచిం
జనులు మున్ను గఁ దల్లులు సకలసతులు, నెక్కి రందఱుఁ గుతుకంబులెదకు నెక్క

తే. అన్ని నావలలోన మే ధిమోద్వంగనక రామచిం
కానినాదంబు చెన్నగుదాని గుహలుండు, తేరి నాజకుమారులు దీవరముగ

సీ. ఆరోహణ మొనర్చి నావల శకటముల్, వస్తువు లన్ని యుఁ బడవలందు
నెక్కింప నవ్వేళ ధిమోద్వంగనక రామచిం
తమనివాసంబుల ధిమోద్వంగనక రామచిం
వారి పెన్నులివు ద్యోతక మంటె బెస్సలు, గాలిచావల నెత్తఁ గదలి చనియె

ఆ. సతులతోడఁ గొన్ని ధిమోద్వంగనక రామచిం
తతులతోడఁ గొన్ని ధిమోద్వంగనక రామచిం
కం. జంగమధరణీధరము లనంగఁ బతాకములతోడ ధిమోద్వంగనక రామచిం
రంగుగ బరికాండ్రురతో, గంగానది నీడికొనుచుఁ గమనీయగతిన్. ౨౦౮౭

ఉ. కొందఱు దాటి రీదుచును ధిమోద్వంగనక రామచిం
గొందఱు మ్రాకు లండఁగొని ధిమోద్వంగనక రామచిం
గొందఱు యానపాత్రములఁ గొందఱు కొలములం దరించి రా
యందఱు వారి వారి కను వైన తెఱంగులఁ బెక్కు రేవులన్. ౨౦౮౮

→ భరతుండు భరద్వాజమహర్షిని సందర్శింపఁ జోవుట. ←

ఉ. అ మ్మెయి నేగి యందఱు ప్రయాగ వనమ్మును మైత్ర మైనమూ
ర్తిమునఁ జేరి రంత నుచితస్థలమిం దొగి నెల్లవారి సా

ఖిమ్మగ నుండఁ బంచి మనుజుఁబాధిపుఁ డాత్మపురోహితాభితో
 సమ్మతిఁ బాదచారి యయి ధి య్యనఁ బోయె ఋషిప్రకాండమున్ ౨౦౫౩
 తే. జ్ఞానవృద్ధుఁ డపోవృద్ధుఁ జంభదమన,వరపురోధ భరద్వాజఁ బ్రవయుఁ జూడఁ
 బోవుచో మానినయ్యప్రభూతరమ్య,నగవిరాజిత మైనవనమ్ముఁ గనియె. ౨౦౫౪
 చం.కని యొకఁగోసునంద జనకాండము నిల్వఁగఁ బంచి, శస్త్రముల్
 ధనువును వీడి, మేనఁ బరిధానము మీఁదికి నుత్తరీయముం
 బొనరఁ, బురోహితాగ్రుఁ డయి ధి పోవ వసిష్ఠునిఁ జూచినంత నా
 సనముననుండి డిగ్గి తనఁభాత్రుల వర్ణ మొసంగఁ బంచుచున్. ౨౦౫౫
 సీ. మునిభరద్వాజుండు ధను వసిష్ఠునిఁ జేరి, యాతనిపిఱుఁదన ధి యరుగుదెంచి
 తన కభివాదనంబును ఘటించినవాని, దశరథసుతుఁ డని ధి తలఁచి మదిని
 నానుపూర్వ్యంబుగఁ నర్హ్యపాద్యంబుల, ఫలముల నొసఁగి నీబలములకును
 గోశమిత్రాధికిఁ, గుశలమకా యని, ప్రశ్నించి దశరథుఁపా తెటింగి
 తే. యుండుటను దాని నడుగక ధి యుండె నంత
 భరతుండు వసిష్ఠుండును మునిఁ బక్షిహరిణ
 వృక్షదేహాగ్నులకు నెల్ల ధి వేఱువేఱు
 గుశల మడిగిన నాయన ధి కుశల మనుచు. ౨౦౫౬

↔ భరద్వాజుండు భరతునిరాకకుఁ గారణ మడుగుట. ↔

చం భరతునిఁ జూచి రాఘవునిఁవై గలరక్తిని బల్కు, నేలుచున్
 ధరణిని నీవు వచ్చిననిదానముఁ జెప్పుము, నీదుచర్యలఁ
 దురితము దోచె, రామవిభుఁ ధి దొయ్యలితో ననుజాతుతోడుతఁ
 జరవనవానిఁ జేసె గద ధి స్త్రీవశుఁ డై నినుఁ గన్నయాతఁడున్. ౨౦౫౭
 ఉ. పోవచ్చినంత మాటనక ధి పోయె గదా పదునాలుగేండ్లు దా
 సమ్మతిఁ గాన నుండఁగఁ బ్రశస్తచరిత్రుఁ డపావనీలికఁ
 దమ్మున కెగ్గుగూర్చి వసుధాతల మెల్ల నకంటకంబుగా
 నెమ్మది నేల నెంచితివె ధి నిర్ణయపుత్తిని నైకనందనా! ౨౦౫౮
 కం.పాపాగ్జితంబు నింతటి,తీపా నీ? కనిన సతఁడు ధి దీనుం డై బా
 ప్పాపూర్ణనేత్రుఁ డై య,త్రాపనుఁ గని యిట్టు లనియెఁ దడఁబడఁ బల్కుల్.
 చం.అకట మహానుభావ! నినునంతటివాఁడును నిట్టు లెంచ వీ
 తకలుషు వ్యర్థజీవిని గదా? యొకపాపము లేదు నాయెడఁ;
 వికటకఠోరవాక్కులను ధి వీనులఁ గ్రుచ్చుట మేల; కైకపు
 త్రకుఁ డనునింద దప్ప నొకతప్పను గల్గదు సుమ్ము నాయెడన్. ౨౦౬౦

- ఆ. నేను లేనివేళ నిఘ్నర యై నాదు, జనని సల్పినట్టిచెనఁటిచేత
నామతంబు గాదు, నాయుష్టమును గాదు, దాన శంతనంబుఁ బూన నెడను.
- ఉ. పోవుచు నున్నవాడ రఘువుంగవుఁ దోడ్కొనిరా నయోధ్యకుఁ
బావనశీల! యాయనఘఃపాదయుగంబులమీఁద వ్రాలి న
ద్యావమునఁ ట్లమింపు మని, ప్రార్థన సేయఁగఁ బూనినాఁడ; నీ
తావిభుఁ డిప్పు డెచ్చట యథానుభవృత్తిఁ జరించుఁ జెప్పమా ౨౦౬౨
- జం. స్థిరకృప నన్న సంతట వసిష్ఠుఁడు లోనగువారు వేడినఁ
భద్రతునిఁ జూచి మఱాని యిటు, పల్కెను రాఘవవంశ్య! నీకు నీ
గురుహితృపృత్తియ్యఁ దమముఁ గోవిదసాధ్వనుయాయితల్ దగుఁ
బరఁగుము నిత్యకీర్తివఱు, భాసురతేజ జగత్త్రయంబునన్. ౨౦౬౩
- చం. ఎఱుఁగనివాఁడఁ గాను కరణీశ్వరసందన! నీమనంబు, నే
నెఱిఁగియు నీకుఁ గీర్తి ఘటియింపఁగ బుద్ధి దృఢీకరింపఁగా
బిటునవ నాడినాఁడఁ; బృథివీజయుఁ దమ్ముఁడుఁ గొల్వ రాముఁడుఁ
వఱతడిఁ జిత్రకూటగిరివర్చమునఁ, నిజ మే నెఱుంగుదున్. ౨౦౬౪
- కం. ఈవూట నిందు నిల్వము, నీవరిజనమంత్రిజనులు, నీవుఁ బ్రియమునఁ
రేపాడి పోవఁ జను నీ, తావతిఁ గనఁ గామితార్థదానప్రసాదా. ౨౦౬౫
- కం. అనవుడు నట్టులకా యని, జనపాలతనూజుఁ డానిశఁ నిలిచె నటఁ
ముని యాతిధ్యార్థము ప్రార్థన మొనరుప నాతఁ డాభరద్యాజు ననున్. ౨౦౬౬
- కం. ఇచ్చితిరి పాద్య మర్ఘ్యం, బిచ్చితి రాతిధ్య మడవి, ననఁగెడిదానఁ
సత్సరితా! తుష్టుఁడ నన, మచ్చిక నగ వంకురింప, మాని వచించెన్. ౨౦౬౭
- ఉ. ఏమియొ కొంచె మిచ్చుటనె, తృప్తి వహించితి, వే నెఱుంగుదుఁ;
భూమిప! నీకు సేనకును, భోజన మీయఁగ వేడ్క యయ్యెడుఁ
నామతి నీవు పోవుట ఘనంబు ముదం బిడు నాకు, వాహినీ
స్తోమము దూరమం దిడితి, తోడ్కొని రా నది యేల నావుడన్. ౨౦౬౮
- చం. మునివర! మీభయంబునఁ జఘ్నానివహంబులఁ దేను, రాజులే
జనపతివుత్తులేని జేతనంబునఁ ద్యాజ్యముచేత మే లగుఁ
మునివిషయంబు, లశ్వకరిఁముఖ్యబలాంగము లాశ్రమోటజు
వనిరుహపాలిఁ దీర్చు నని, వచ్చితి నొంటరిగాఁగ, నం చనన్. ౨౦౬౯
- కం. వలదు తడ వింక సేనలఁ, బిలిపింపు మటంచు మాని, ప్రియమునఁ బలుకఁ
బలఁగం బంతయు రా రఘుకులముఖ్యుఁడు పనిచె నంతఁ గురుకము మీఱన్

↔ భరద్వాజుండు భరతునకు విందు పెట్టుట. ↔

సీ. ఋషివరేణ్యుండగ్నిఃగృహమునఁ జొచ్చిము, మూఱువార్చియు ముఖఃపూర్ణనంబు
నిరుమాఱు నల్పి భూఃపరున కాతిధార్మి, మయి విశ్వకర్మ నాఃశాస్త్రన మొనరఁ
జేసి యాతిధ్యంబుఁ ♦ జేసెన సేనకు, విశ్వకర్మయఁ దప్ప ♦ వేగ వచ్చి
గృహసంవిధానంబు ♦ నిష్పద సేయుఁడు, శక్రాదిదిక్పతుల్ ♦ పకలవస్తు
తే. తతుల నరయుఁడు ప్రాక్కుప్రత్యక్కులందు, మింట నేలను గలిగినఃమేటిశదుల
కొన్ని యిత్తుజలంబులఁ ♦ కొన్ని సురను, కొన్ని మైరేయముల నిటఁగూర్చుఁగాక.

సీ. దేవగంధర్వవిశ్వావసుహూహూఁడు, హాహుండు నుభయవిధాఫురసలు
విశ్వాచియు ఘృతాచి ♦ వినుత యలంబున, నాగదంతయు హేమఃనగనివాస
హేమయు మిత్ర, కేశీశీఢ్యనామ్నియు మొదల్, బ్రహ్మాంధ్రులనుగొల్పుఁపద్మముఃఖులు
తుంబురుఁ డాచిగాఁ ♦ దో డొప్పు మేళంబు, తో రండు ధనదని ♦ తోషణదము

తే. వస్త్రభూషణసత్పత్రఃవంత మంగ
నాఫలము నైన వైత్రవఃనంబ రమ్మ
చంద్రుఁ డొనఁగుత భక్ష్యభోజ్యములు లేహ్య
చోష్యములు వివిధాన్నముల్ ♦ చొప్పు చెడక.

౨౦౭౨.

కం. పలు తెగ లగుపూవులచే, జెలు వగుమాల్యములు సురయు ♦ సిద్ధరసముతోఁ
దులితము లగుపేయంబులుఁ, గలిగింపఁగ నలయు శశి సకలమాంసంజుల్.

చం. అనుచు సమాధియుక్తుఁ డయి ♦ యమ్ముని శిష్య స్వరంబు తప్ప కా
స్థను గరముల్ మొగిడ్చి జపఃతత్పరుఁ డొచును బ్రాజ్ఞుండునై
వినుతి యొనర్ప దేవతల ♦ వేఱుగ వేఱుగఁ బేరువాడి చ
య్యన మలయాద్రిదర్ధరనుఃఖానిల మయ్యాడ వీచె హాయిగన్.

౨౦౭౩

కం. కురిసెను బువ్వులవాసలు, మొరసెను దుందుభులు దిశలఃముఖముల నెందున్
బెరసెను దివ్యామోదము, నెరసెను సచ్చరలపిండుఃసృత్యము లంతన్.

ఉ. అచ్చరమచ్చకంటుల లఃయాన్వితహారినుఖావహంబు నా
సచ్చపువీణాదములఃయం గెఱిఁగించెను వారిరాకలన్
మెచ్చులు గొల్చునారవము ♦ నిల్చినయంతన సేన లెల్ల నిం
పెచ్చుగఁ గాంచి రచ్చటను ♦ హృద్యము నొగృహసంవిధానమున్.

౨౦౭౪

తే. ఉర్వి సమతను గనె నైదుఃయోజనములు, నీలవైహార్యసన్నిభఃస్నిగ్ధశాద్య
లంబులొప్పారె నందు బిల్వంబు వెలగ, మాదిఫలములు పసనలుఃమావిడులును.

కం. వెలసెను నట నుసిరికలును, ఫలయుక్తినిజైత్రవనము ♦ పటతెంచె నద్దుల్
విలసితతలగతతరుసం, కలితంబులు నగుచు నటకుఁ ♦ గ్రన్ననపచ్చెళ్.

౨౦౭౫

సీ. చదరపుటిండ్లుఁ గుంజరవాజిశాలలుఁ దోరణంబులు, హర్ష్యవారములును
 సీతమేఘనిభములు † భృతతోరణంబులు, శుక్లమాల్యాకృతుల్ † సురసువాస
 నాన్వీతంబులు చతురస్రములై విశాలంబులు శయనాసనంబులు మఱి
 యానముల్ దివ్యరసాందితాన్నంబులు, వస్త్రముల్ నిర్మలభాజనములు

తే. నైసరాజగృహంబులు † నమరి యుండె

స్నానభోజనవసతులు † శయనగృహము

లోపై భరతుండు తదృశనోత్తమంబుఁ

జొచ్చె మునియాజ్ఞ మునిశక్తి † మెచ్చుకొనుచు.

౨౦౭౯

చం. అనుచరమంత్రియైకిని నృపాసనమున్ వ్యజనంబు ఛత్రమున్

గని యటఁ గైకయీసుతుండు † గాఢతరం బగుభక్తి వానికిన్

జనుచుఁ బ్రదక్షిణంబు రఘుచంద్రుఁ దలంచుచుఁ జామరంబుఁ గై

కొని సచివాసనంబునను † గూరిమి మీఱఁగఁ గూరుచుండినన్.

౨౦౮౦

తే. మంత్రులుఁ బురోహితులును గ్రమంబుగాఁగఁ

గూరుచుండఁగ నారాచకొమరు వెనుక

పై న్యవతియుఁ బ్రశాస్తయు † సరన నుండి

రంత దివ్యప్రభావమహారి మహిమ.

౨౦౮౧

ఆ. ఆముహూర్త మంద † యచ్చటఁ బాయన, కర్ణమితము లేర్చు † కైకతనయు

దాపునందుఁ బాతె † నావగాతలములుఁ, బాండుమృద్విలిప్తవసతు లమరె.

కం. సురకంజాతులు దివ్యాభరణవిభూషితలు బ్రహ్మఃపనుపున నపుడే

యిరువదివేపురు వచ్చిరి, యరు దండుచు నుండఁ జూచునట్టిజనంబుల్.

౨౦౮౩

కం. పవడంబులచే నవరత్నవిలాసముచేతఁ గాంచనంబున సౌబ గౌ

వివిధాలంకృతు లొప్పగ, నవలా లేతెంచి రథనాథునియాజ్ఞన్.

౨౦౮౪

తే. మరుజ నెవ్వరు సోఁకినమాత్రలోన, వెట్టి పట్టినయటఁ లగు † వికలమతిని

నట్టియచ్చర లరుదెంచి † రమరవనము, నుండి యిరువదివేపు రత్నోత్సవమున.

కం. తుంబురునారదగోపులు, డంబున నీరేజహితు విడంబించెడివా

రింబుగఁ బాడిరి మునియా, జ్ఞం బృథివీనాథతనయుఁసన్నిధియందున్.

౨౦౮౬

తే. మిశ్ర కేశి యలంబుసామీననేత్ర, పుండరీకయు వామన † పోడిమిగను

భరతుముంగల నాడిరి † పలుతెగ లగు, వైత్రరథవనసుమము లచ్చటికి వచ్చె.

కం. మారేడులు మార్గంగికు, లై రావులు నర్తకులుగ † వై తాండ్రులు నిం

పారంగఁ దాళధరులై, యారేయుముదంబుఁ గూర్చె † నమ్మునిముదలన్.

౨౦౮౮

తే. తాలతలకంబులును సక్తఃమాలకములు, సరశములుఁ గుబ్జ లగుచును † సంచరింప
 స్త్రీలరూపంబులం గొని † శింశుపలును, నుసిరికలును జంబూద్రుమఃవిసరములును
 తే. మాలతీమల్లి కాజాతిఃమంజులతలు, నమ్మహామునిసర్వస్వియాశ్రమమున
 శ్రవ్యతర మైననూక్తుల † శ్రవణపర్వముగనుభాషించి నుండఁగఁమూర్ఖులొప్పు
 మ. మదిరాపాయులు! రండు త్రాగుఁ డిదిగో † మవ్యంబు, నాఁకొన్నవా
 రిదిగోఁ బాయస మారఁ గ్రోలుఁ, డివె † కేవచ్చు మాంసముల్ మెక్కుఁడీ,
 పగఁడీ యంచును నొక్కనొక్కనికి శంఘాదేహ లెన్గండ్లు న
 మ్మద మారం దలయంటి న ల్లిడుచు నంభఃపూరముల్ పోయుచున్ ౨౦౯౧
 చం. జలుఁగుమడుంగు లిచ్చుచును † నీవిరులం గొని ప్రక్క నిల్చుచున్
 గలికి సురక సుపాత్రములఁ † గన్తుగఁ గ్రోలఁగ నిచ్చి యిచ్చి యి
 చెల్లువున సంచరింప మునిశీఘ్రతవాహనపుల్ గజాశ్వజా
 భులకును మేపు వెట్టిరి యఃపాథగతిఁ ఖరభద్రజాతీకన్. ౨౦౯౨
 కం. పేలలశో సారాయము, వాలాయము గలిపి చెఱకుఁపా లిడిరి మహీ
 పాలక సేనావాహన, జాలంబుల కెల్ల వెక్కఁసం బగుదాఁకన్. ౨౦౯౩
 ఉ. కట్టరు రాశు లశ్వములఁ † గట్టరు మావిటివాండ్లు దంతులన్
 బొట్టలు నిండ మెక్కి పడి † పొల్లుచు గుడ్డు లెఱుంగఁ జాలమిన్
 దొట్టినసర్వకామములఁ † దోరముగాఁ దని వొంది వెండి కే
 ల్పట్టి వియచ్చరాంగనలు † బల్వీడి వెంబడి రాఁగ సైనికుల్. ౨౦౯౪
 ఉ. పోమిఁక దండకాటవికిఁ † బోమ యయోధ్యకు నుండు మియ్యెడన్
 సేమము గల్లుఁ గాత స్వపఃశేఖరుఁ డొరఁఘరామమూర్తికిన్
 తే. మము గల్లుఁ గాక యలఁకేకయరాజతనూజపట్టికిన్
 బోమిఁక వార లెట్లయినఁ † బోదురు గా కని కూతపెట్టఁగన్. ౨౦౯౫
 నీ. ఆడెడివారును † బాడెడివారును, గూడెడివారును † వీడువారు
 నవ్వవారును మదిఁ † గ్రొవ్వవారును బరు, వెత్తువారును బూవు † లెత్తువారు
 నయి యెల్లసైనికుల్ † నాక మియ్యది పొ మ్మటంచుగర్జింపఁ బ్రహరీతమతిఁ
 దిని యుండియును నన్నమును మఱి తినఁగోరి, యును గడ్డు లేమికి † నుమ్మలింతు
 తే. చేటులును బరిచారికల్ † చేడియలును
 నూతనాంబరములఁ దాల్చి † రాతతముగ
 మునికృతాన్నంబు దక్క నశ్వనముఱొన
 రాజవేయరు ప్రాయ్య లాఁరాజభటులు. ౨౦౯౬
 కం. మావులు ఖరములు లొట్టెలు, గోవులు మృగసంతతులును † గుంజరములు నా
 నావికిరంబులు నాపో, కావటిలన్ ముదముఁగాంచె † నాసమయమునన్. ౨౦౯౭

కం.తల మాసిన మెయి మాసిన, వలువలుమాసిననరుండు * పరికింపఁగ న
 బ్బలముల్ లే డొకఁడును నాఁకలిగొన్న యతండు లేఁడు * కలికంబునకున్.
 కం.చలుడెగ లగుపలిచయముఁ, బలుఁజెగ లగుఫలచయములు * బహుకునుమగఁగో
 త్కలితధ్వజములు బంగర, తెలె లొప్పెను వేనవేలు * దివ్యము లగుచున్.
 సీ. ననపార్శ్వములఁ బాలు * పరిరుచిమంతంబు, లమలభేదపులు చ * న్నవియఁబిదికె
 మైరేయపాయసమాంసకూపంబులు, పెక్కులైయొప్పె నట్రిక్కులందుఁ
 గుక్కుటంబులయుఁ గేళులయు జింకలయును, నండినమాంసముల్ * నిండియున్న
 బంగానుపాశ్రమల్ * రంగానుచెఱకుపాల్, బావులు స్నానసంభావ్యము లగు
 ఆ. నురభిక్కుములుచు * గున్నిపించులు నువ్వుజలము లమరె మేలికొలఁకులందు
 దంతధావనార్హ * కాంతకూర్చాకృతు, త్రైసపుడక లెసఁగ * నన్నికడల. ౨౧౦౦
 కం.ఆవులమావులమైశీలు, రేవులు కమలోత్పలునుఁబృందంబులు నై
 పావనజలములు గలనఁ, బావులు మడుఁగులును శస్త్రుఁగర్గము వేటల్ ౨౧౦౧
 కం.మంచంబులు బంగారపుఁగంచములు రసాలరసము * గల డిగ్గియలున్
 మంచలవంగము లేలా, నంచయములుఁ గన్తుఁ బెహఁగు * జానగుకడవల్. ౨౧౦౨
 కం ముచ్చెలును బావుకోళ్లును, నచ్చపుఁగిలుచెప్పు లొప్పె * నద్దము లమరెన్
 మెచ్చిపకాటుకబరఁబలు, నిచ్చకోలఁది దువ్వనలును * నెన్నియొ యుండెన్.
 కం.తూర్ణంబుగ భక్షితములు, బీర్ణంబులు గావుటకును * జిత్రైషధనూ
 ద్వీంబు లయినజలములు, బూర్ణంబులు సౌస్థలులుఁ * బాలుపారె నటన్. ౨౧౦౩
 కం.కలఁబోలుచు నద్భుతము, చెలునం బగుమూనిపర్యుఁచేసినవిందున్
 దిలికించి యాజనంబులు, నలుకఁ దరము గానివింతపాటుం గాంచెన్. ౨౧౦౪
 కం.సందనమున నన్యతాంధో, బృందంబులమాడ్కి నెలమి * వెలయుచు మునిసం
 శ్రంసనుననమునఁ దజ్జుచు, లంనలు విహరింప రేయియంతయుఁ బోయెన్.
 కం.గంధర్వులు బృందారక, సింధురయానలును నదులుఁ * జిక్కినవి తపో
 బంధురుఁ డగుముని యాజ్ఞ ననుంధర విడి దివికిఁ జనియె * సురచయములతోన్.
 ఉ. త్రావినమత్తు మెక్కినపదార్థము నిక్కుమెయిన్ ధరించున
 పూవులతావి మేనఁ గడుఁబూసినగండమురీవి దివ్యభూ
 పావిభవంబు నస్త్రములఁసంచయముల్ పాలుపార సైనికుల్
 రే విలసిల్లివట్టులె సల్లీలగ నుంజిరి సర్వ మెంచుచున్. ౨౧౦౫
 కం.భరతుం డిగతి రాలిరి, పరివారముతోడఁ గడపి * పరువాతఁ జనెన్
 డరిసింప భరద్వాజుని, బరమర్షియు సతనిఁ జూచి * పరమశ్రీతిన్. ౨౧౦౬

బట్టపుదేవి, యీమెయ నుమా పురుషోత్తము సింహానిక్రముం

బట్టిగఁ గాంచె నయ్యదితిఁ మాధవుఁ గాంచినపోల్కి రామునిన్. ౨౧౧౬

ఉ. అల్లదె యీమె వామభుజఁ మల్లన నూడి దురంతవేదనన్

మల్లడిగొం చరణ్యమునఁ మ్లాసనుమం బగుగ న్నెరో యనన్

వెల్లనపాటి తోచునతిఁ విశ్రుతశీల నుమిత్ర, తత్పుత్రుల్

సల్ల లితప్రచారు లగుఁలత్కణుఁడుం బినతమ్ముఁ డీతఁడున్. ౨౧౧౭

ఉ. ఏపె మహాపరాధము మునీశ్వర! ప్రాణముమీఁదఁ దెచ్చె ని

మ్మాపుల కన్నదమ్ములకుఁ బాఠిపు స్వర్గతుఁ జేసె నట్టి దా

పాపిని మూఢచిత్త ఖలఁ భామిని నిష్ఠురశీల శార్యసం

ప్రాపితభోగ దుస్సుభగఁమానిని క్షైయి యిద్దియే నుమీ. ౨౧౧౮

తే. ఆర్యగూపిణి యైవయఃసార్య యదయ, పాపనిశ్చయ నాదుసంఘాపమునకు

మూలకారణ మైనట్టిఁమూఢురాలు, నన్నుఁగన్నదిగా నెంచుఁ సన్నతాధ్య!

కం. అని బాష్పగద్గదగ్వని, దనపలుకులు తొట్టుపడఁగఁ దర్కీకరరీ

తిని రోజుచుఁ గను లెఱుగఁ, బసవెడనాతనికి మానిఁపలి యిట్లనియెన్. ౨౧౧౯

కం. నీకల్లి నేల దూతెదు, భ్రాతృతయశా! రామవిభునిఁగహననివాసం

బాతతమభదం బగుఁ జువ్వా తపనుల కమరులకునుఁ ముచుదనుజులకున్. ౨౧౨౦

—> భరితుఁడ చిత్రకూటంబుపకుఁ బ్రయాణ మగుట. <—

కం. పయనింపుఁ డనిఁ మ్రొక్కుచు, హయగజరథవివిధవాహఁనాదులతోడన్

రయముఁ జనఁ బొచ్చెను యమి, నియమితమార్గమునఁ బుణ్యస్థింఘం దంతన్.

కం. హాటకభూషోదంచిత, ఘోటకముల స్వంధనములఁ గురుజనమున నే

ర్వాటుగఁ దీరిచి జనతాఁగిలు పయనించె నెక్కిఁ కతుఁకముతోడన్. ౨౧౨౩

కం. కంబరకత్కెరాజిత, కంబరకన్యకలు నీయఁగుల్ గంటలు మ్రోఁ

గం జనె జపికారున ఘుఁపుంజంబులు గర్జ లొలయఁ బోయెడిరీతిన్. ౨౧౨౪

కం. చినచిన్నని పెదపెద్దవి, కన నివిధము లై మహాఘోకలితంబులు వా

హనములు పోవం దొడఁగెను, జనియ భటావళియుఁ బాదసంచారమునన్.

కం. కను పుష్పహా కీఁదలి నా, యినతేజుల సుతుల ననెడియెలమిని దమవా

హనములఁ గొనల్యాదులు, చనిరి మహానన్నదమునఁ సత్వర లగుచున్. ౨౧౨౬

కం. భరితుఁడు తరుణాగ్నిమృత, కిరణనిభం బయినపల్లకిని నెక్కి చనన్

బరివారింబులు గొలువఁగ, సరిగను బెనుమేఘ మన మహానీకినియన్. ౨౧౨౭

కం. చని చని దక్షిణాపుండ్ర, పనచయముల దాటి గంగఁపరివేలను జొ

చ్చెను ద్రస్తపక్షిమృగ మయి, పెను పగువన మొక్కఁ డచటఁ పీరపరుండున్.

సీ. అపురూప మగునమ్మహానేనరాకకుఁ, గలగుండుపడుచు నఃక్కానలోని
వనగజంబులు పక్షిపాతె నాల్గొక్కుల, హల్లకల్లోలంబు లగుచు ఋక్ష
రురుష్యవతంబులు ధిరిసదీపనరాజి, నెక్కడఁ జూచినఁ బిక్కటిల్లె
వాహినీపతిఁ బోలు ధిరివాహిని వహ్నిబు, మన భూమి సంతయు నాశ్రమించెఁ
ఆ. జటులజపము లైనఁసైంధవంబులచేత, గంధసింధురములగణముచేత
బంధురంబు నైనఁవాహిని నడుచు చోఁ, గానరాదు దీర్ఘకాల మిలయు ౨౧౨౯
ఆ. ఇట్లు పోయి పోయి యెంతయు దవ్వగ.వాహనములు డయ్యి వాసవాభుఁ
డచొటు చేరి పలికె ననఁపు వసిష్ఠమా,నీంధ్రుఁ జూచి కంటెయివ్వనంబు.
కం.మనకు భరద్వాజుఁడు పల్కినదేశం బిదిగఁ చోచె ధిరి యది యగుఁబో
ఘనచిత్రకూట మీవాహిని మందాకినియ కంటిఁరే దూరమునన్. ౨౧౩౦

← భరతుఁడు శత్రుఘ్నునకుఁ జిత్రకూటవనంబు వర్ణించి చెప్పెట. →

కం.అనితజలదాభశోభా,లనితం బగుచన మటంచు లక్ష్మణుననుజ్ఞ
దెనఁ గన్గొని గిరిసానుల,పనఁ జెఱుచు మదద్రితుల్యవారణగణముల్. ౨౧౩౧
ఉ. సామజముల్ చనంగ రిభుసంబున రాల్పిడి యయ్యె, వృక్షముల్
కోమలసూనరాజులను ధిరిమృగ రాల్పెను, నూన్మకాత్యయ
శ్యామలవారివాహములు నంబువులం దొరఁగించుభంగి నై;
యామరకిన్నరోత్కరసమాచరితం బగుదేశ మల్లదే. ౨౧౩౩
చం.మకరనివాససాగరముమాడ్చి రహించె మృగాకులంబు గో
త్రకటదేశముం గనితె తమ్ముఁ తోలఁగ పైనికుల్ భయా
ధికగతిఁ బొఱు జొచ్చె నలుదిక్కులవాతవిఘాతశారద
ప్రకటవలాహకావళి నభిధృతిఁ బోలె మృగోత్కరంబులున్. ౨౧౩౪
కం.నల్లనిమేఘం బన రుచి, మొల్లమి గలకురుల నెగయ ధిరి వైచి భలుల్
పెల్లుగఁ బూవుల ముడిచిరి, యల్లదిగో దాక్షిణ్యులు లనఁగఁ గంట. ౨౧౩౫
కం.జనవర్జిత మీశైలము, జనతానంక్షీర్ణ మగుచు నంతఃభించె
మనపురి యయోధ్యరీతిని, గనులకుఁ బండువుగ నిపుడు కాంచితె దీనిన్.
కం.గిట్టలతాఁకున ధూళులు, బుట్టి నభోమండలంబుఁ బొడిగిప్పినఁ దా
నెట్టన గాలియుఁ జెరరం, గొట్టసి హ్లాంబు నాకుఁ గూర్చెడిభంగిన్. ౨౧౩౬
ఉ. రామునిఁ గాంచుకొతుకభరంబున నెప్పడిఁ బోవుపైనిక
స్తోమముఁ గంటె తేరుగమిఁతోరపునాడున కుల్కిపాటు నీ
భూమిధరంబువందలి ప్రభూతమనోజ్ఞమయూరపాళు లెం
తే ముద మొప్పు గూర్చె గనితే యవె సానువులందుఁ దమ్ముడా ౨౧౩౭

- ఉ. కన్నులతండు వయ్యెఁ గనఁగ నది కేళనాకరుల్య మై
యున్నది, తాపసాశ్రమము ఁ లుండెడు నిం దని తోచె, బుష్పసం
ఛన్నము లట్లు బిందుమృగఁసంలేతు లయ్యెనె, రామునాశ్రమం
బున్నెడి రోయఁ బంప సగు ఁ నొయ్యనఁ గొండొక నాధునైన న్యమున్. ౨౧౩౯
- చం. అన విని కొందఱ తేగి వని ఁ నక్కడ నక్కడ రోసి యొక్కచోఁ
గని పొగ డేగు చుంటఁ జని ఁ కైయిపట్టికె జెప్పి రద్దిగోఁ
గను మదె ధూమముం, గలుగఁగ నెటు నేర్పు జనంబు లేనిచో
టను బొగ, గాన నయ్యెడ దృఢంబుగ నుండురు రామలక్ష్మణుల్. ౨౧౪౦
- ఉ. వారలు గాక యున్న రఘుఁసర్వనితో సరి యైనమానులే
వారక యుండు రం దనిన ఁ వారిలమాటల నాలకించి య
వ్వారలతోడ ని ట్లనియఁ వాహినితోడుత నింద నిల్వడి
మీరలు; నే నుమంబ్రుడును ఁ మేటిగురుండును బోదుచుం చనన్. ౨౧౪౧
- ఉ. వ్యగ్రత సేన లందు నిలువన్, భరతుండును చౌ నున్నధూ
మాగ్రమునందు దృష్టి నిశి ఁ యాదటఁ బోవుచు రాము నందఱ మే
కాగ్రముఁ జేసి చిత్తమును ఁ హర్షవికస్వరుఁ డయ్యె రాఘవ
ప్రాగ్రభరుఁ వెసం గనుఁపంబువుగాఁ గెనుఁగొందు నం చెడన్. ౨౧౪౨
- ←→ రాముండు సీతకుఁ జిత్రకూటంబున వినోదిములు జూపుట. ←→
- ఉ. అక్కఁ గామచంద్రుండు ధృఢాశ్శబ్దతోఁ బరకాల మర్చిసి
మక్కువ నుండెయుం గుధరఁమంజులతెల్ గనఁ గ్రొత్తకొత్త లై
పెక్కుననొందుప్రీతి నిదఁ వేకుఁ గావ్రము తెల్లఁ దిద్ది తా
నొక్కడ సీతకుం దినఁ నుల్లము హస్తము నొందఁ జెల్లమున్ ౨౧౪౩
- చం. వారిహయఁ డాపులోమదకుఁ నెట్టులు దేసనిధుండుఁ బూపుచున్
ధరఃశిబ కిట్లు పల్కె వనితా! కను మీగరిసాంపుఁ జూచిన్
బర మగురాజ్యమున్ విడిచి ఁ సచ్చట నున్ సుహృదాళిఁ బొయుటన్
మొరమొరఁ గూర్చఁజూచు సుమీ యిసుమంతయుఁ బ్రసాదించె. ౨౧౪౪
- ఉ. లంబుజనేత్ర! యల్లదిగొ ఁ సంబరచుంబినితంబబోలుగో
లంబకవంబకీరమృదఁలాలితదేశము లొప్పు గంటివే,
యింబుగఁ గొన్ని పచ్చ నయి ఁ యింతమనెన్సటికన్రవాళివీ
తొంబరకైకద్యుతులు ఁ నై మజ్జిన్నయు రాతలెం జెలి ౨౧౪౫
- కం. క్రూరతఁ బాసి సేనగులు, ఘోరపు బెబ్బలులు దిక్కుగఁ గూటములందున్
బారురవాన్వీతనానా, వారివిహగతతులతోఁపఁ నది, రహించెన్. ౨౧౪౬

కం.సాలతినిశక్రియాశాం,కోలాన్తుశ్రీతమాలఙ్కుజతందుకన్య

హాళీయుత మై సుమఫల,జాలచ్చాయలనునొప్పు * చందముఁ గంటే. ౨౧౪౭

ఉ. కీరమనోజవాణి! యదె * కిష్కరదంపతు లేకచిత్రత

జూరివిహారలీలల సఙ్గాగ్రమునక రమియంచు చున్నవా

రారయ రోమహర్షణము * నయె; నిజాంబరఖగ్గపాళులక

భూరుహశాఖలందు నిడి * పొంపిరిపోవుముదంబు పెంపునన్. ౨౧౪౮

శ్వాక్రీడాదేశములం జరించెదరు వాఁరే చూడు విద్యాధరుల్

పీషాలంకృతమస్తకల్? సకియ యుద్ధేడించి భూభాగముక

గూడంబాటుజలప్రపాతములుఁ గన్గో దేవి మత్తోత్కట

వ్యాడవ్యూహకటప్రన్నదఝరివ్యాపారు మేపారెడిన్. ౨౧౪౯

కం.కనఁ గనఁ గనులకు విందుం, బాసరించెడి పెక్కదెగలఘ్రావులసలపుల్

గొని గుహ వెడలెడి తెమ్మెర, జనకసుతా! యెవనిమదికి * సమ్మద మిడదో. ౨౧౫౦

ఉ. నీవును లక్ష్మణుండుఁ దరుణిమణి! కొల్వఁగ నెన్ని యేండ్లు నే

నీవనసీమ నున్న మది * కించుకయుక్ వ్యధ లేదు, చారునా

నావిధవువృషకవృషులనన్యథ కాదిశకుంతసంఘసం

భావితచిత్రకూటమును * బాయక నేఁ జరియింతుఁ బ్రీతితోన్. ౨౧౫౧

కలి జనకునిబూణంబుఁ దీర్చుట, యనుజనకుం బ్రియముఁ గూర్చు * టనుఫలయుగ్గం

బాసరెను జన్మి యీనాననవాసముచేత పుల్లనజరశాక్షి! ౨౧౫౨

లే కలికి! యీచిత్రకూటసంగంబునందుఁ, జారుమాసనవాక్కాయసంయతములు

వివిధభావంబు లెల్లను * వేళ్ళ నరిసి,కొనుచుఁ గ్రీడింతువే నన్నుఁ * గూడి ప్రీతి.

కం.ఈవసవాసప్రతమును, దేవీ! మాపెద్దలెల్లఁ * డెలిపిరి యపవ

గ్లానహ మని సంసృతివా, శాసచ్ఛేదక మటంచు * నాదగియైన్. ౨౧౫౩

లే. వందలకొలంది చాఁవతా * లందు నిందు, నెందు సల్లగఁ డెల్లగ * నెట్టనగను

డెక్కురంగుల నొప్పాకువిధముఁ గంటెనారసారసంకాశ * వారువదన! ౨౧౫౪

లే. రేల నీరాల దమడాలు * లీలఁ గ్రాల, వేలకొలది మహాషధుల్ * వెలయుచుండు

స్వప్రభాలక్ష్మి దెసలందు * సతిలు చుండఁ, గొండ నెల్లడ శిశిఖాకోటు లనఁ.

కం.కొన్నిగృహంబులడంబునఁ, గొన్నియు నెలతోట లల్లు * కొండొకచోట

జెన్నారు నేకశిల నై, కన్నులపండువుగఁ జూడు * ధృఢరతలముల్. ౨౧౫౫

లే. భూమిఁ బెకలించుకొని వచ్చుపోల్కి జిత్త, కూటమొప్పారె బున్నాగఁకుష్మభూర్ష

పత్రములుమీఁదఁబరచుదుఁపుటులుగాఁగఁ, గాముకులతెమ్మిపాన్పులుఁ గ్రాలెనవిగొ.

తే. కాముకులమేనిరావులఁ ♦ గండిసలఁగి, యున్న తామరదండల ♦ యొప్పుఁ గనుమి
వారు బహువిధఫలముల ♦ నారగించి, విత్తవంబుల మొట్టెల ♦ విడిచినారు ౨౧౫౯
తే. వివిధమూలఫలౌదకవిశ్రుతంబు, చిత్రకూటంబు చెలువారు ♦ చెన్ను గనితే
సళిని వస్త్రాకసారయందమనురమణి! యుత్తరకుహావృషును మించియున్నదార.
కం.వసవాసకాల మెల్లను, వనితా! లక్ష్మణుఁడు నీవు ♦ వరమతిఁ గొలువన్
గౌనబుగ నిచ్చటఁ బుచ్చుచుఁ, జనువాడను బిడవ రాజ్యసంపదఁ బూసన్.

↔ శ్రీరాముఁడు నీతకు మందాకినీనది న్గర్జించి చెప్పట. ↔

కం.అని గిరిని దాటి మందాకినిఁ జూపి విచిత్రపులిసఃక్రీడితఁ జారు
వ్వససారసహంసాన్వితఁ, గనకసళిసలసితసదిని ♦ గాంచితె ముదితా! ౨౧౬౨
కం.చారుతరపుష్ప ఫలసం, భారంబులచేత వెలుఁగుపలుతెగ లగునా
తీరభవభూజములను గు, బేరసరసియల్లు వెలసెఁ ♦ బ్రేయసి నదియున్. ౨౧౬౩
కం.జంతువులు నీరు ద్రావెను, గాంతా! యచ్చోటఁ గంటెఁ ♦ గలుపిత మయ్యున్
గాంతంబై జల మమరెను, వింతబడం గగుచు మదికి ♦ వేడ్క ఘటిల్లెన్. ౨౧౬౪
ఉ. కాలము దప్పుకుండ ఋషిశాండము లందు జటాజనంబులం
దాలిచి దోఁగుచుండెడి ♦ దారుణనిష్ఠులు కొండ అల్లదే
బాలిక! యూర్ధ్వబాహువులు ♦ భాస్కరుఁ గొల్పిన రందుఁ గంటె వా
తూలచలన్త్రమాగ్రములఁ ♦ దూల సుమాళి సటించెఁ గొండయున్ ౨౧౬౫
నీ. ఒకచోట జలవాటి ♦ యుత్తమముక్తాశ,లాభికాంతి నెసంగె ♦ హాగికాత్రి
యొక్కరై హితభావ ♦ స్రకటనునోజ్జనై,తరాచి రాజ్యలై ♦ దతనితంబ
యొకవంక మధుసాంక,సుకరాంకశిరివార, ముయ్యుల లూఁగెడి ♦ నుత్పలాక్షి
యొకస్రక్కఁ దమి నిక్క ♦ నునిక సిద్ధజనాళి, నయ్యాళి తిరిగెడి ♦ వసజహణి
తే. గాలికిని బూలు తటముల ♦ రాంఁ గొన్ని
జలములను చేలెడిని గొన్ని ♦ జలదవే. ౩
వల్లువచనంబులను జక్రవాకతతులు
పూలపానుపు లెక్కడి ♦ లీలఁ దరణి. ౨౧౬౬

కం.లలానా! యామందాకిని, సలువారెడిచిత్రకూటసగముం గనినన్
జెలి! నిన్నుఁ జూచుకంటెను, సలుపురమును గనుటకంటె ♦ హర్షం బిడెడిన్.
తే. దమశమాన్వితు లగుచును ♦ దసముఁ జల్పు,ధూతకలుపులుసిద్ధులు ♦ దోఁగుకతన
నిర్జలం బగుమందాకినీజలముల, జలకమాడుము ననుఁగూడి ♦ తలిరుఁబోఁడి.
కం.చెలితో నాడెడువడవున, జలకేళులు నన్నుఁ గూడి ♦ సలుపుము నీటన్
వెలివమ్ములుఁ గెంపమ్ములుఁ, గలికి! మునుఁగ నీదుసాబగుఁ ♦ గని పెనుబజ్జన్ ౨౧౬౭

కం వనమృగములె పురజనములు, ఘనపవిత్ర మాయయోధ్యఃగా నీనదినిఁ

మనసరయువుగాఁ దలఁచుచు, వనజాక్షీ! సంతసమున • వర్తింపు మిటన్. ౨౧౭౦

కం నామాటను జనదాఁటని, సామిత్రి భజింప, నీవు • జానకి! సతివై

నామతి ననువర్తింపఁగ, నీమహి నింతకును సౌఖ్య • మితరము గలదే. ౨౧౭౧

కం. ఇచ్చుందాకిని మునుఁగుచు, ముమ్మాఱును సమధుమూలములఁ దివి నీతో

సమృత్తి నుండెద నే రా, జ్యష్ఠైన నయోధ్యయైన • నభిలాషపడన్. ౨౧౭౨

కం. కరటిఘటాశాలినియును, గరికేసరికిశపీతకమలయు సుమనో

భరవృక్షయు నగునీనది, నరుణీ! యెవ్వనికి ముడము • దనరింప దొకో. ౨౧౭౩

కం. అని రామామణికిని నా, యివకులుఁడు సుసంగత్రోక్తి • నిం పెనయఁగ నా

ధునిఁ జూపుచు శుభనయనాం, జననిభ మగుచిత్రకూటసానువునందున్. ౨౧౭౪

కం. ఇది పూతం బిది స్వాదువు, నుదతీ! యిది తప్త మనుచు • సాంపుగఁ బలము¹

మదవతికిఁ జూపుతేమి మి, న్నదియఁగ నాదంబు రేణుకాండం బెగసెన్. ౨౧౭౫

శా. ఆనాదంబున కుల్కి తద్గహనసత్త్వాభుల్ శకుంతాదులు^౨

నానాయూధములుం గలంగి దెసల • న్నగ్గోలుగాఁ బాటెన^౩

క్షౌనాగుం డది గాంచి లక్ష్మణునితోఁ • గంటే ధరా రేణునం

తానంబుల్ దివి దాకె భీషణమహానాదంబు పెంపారెడిన్. ౨౧౭౬

కం. కరులో కానరమో కేసరి భీషినిమృగములో • దిశాంతములకు న

త్వరముగఁ బాటెడి వేటకు, నరపతి యరుదెంచెనో, కనక శ్వాపదమో.

చం. కనుఁగొన నొక్కపిట్టయినఁ • గానఁగ రా దిట, దీనితత్త్వమున్

గనుఁగొని రన్లుటన్నఁ జని • గ్రక్కునఁ బుష్పితసాల మెక్కి తూ

ర్జను గని వెండి యుత్తరముఁ • బోలిచి చూడఁగ నందు ఘోర మై

తనదెస నచ్చు చున్న యొకదారుణసైన్యముఁ గాంచె డవ్వలన్. ౨౧౭౭

చం. ఘనరథనాగవాఙ్భటకాండవిరాజితభూరివాహినిన్

గని, యట నుండి రాముఁ గని • గ్రక్కున నార్పుము వహ్ని, నీశరా

ననముచు నెక్కు పెట్టు, మిఁక • జానకినిన్ గుహ నుండఁ బంపుమి,

మునుకొని తాల్చుమి కవచముం, బెను మోసము నచ్చె నన్న యా! ౨౧౭౮

← లక్ష్మణుడు శ్రీరామునితో భరతుండు సేసతో నచ్చుట దలుపుట. →

కం. అనవుడు లక్ష్మణుతో నోయసఘా! కనుఁగొమ్ము లెన్న • యావాహిని యె

వ్వనిదో నావుచు సైన్యముఁ, గనుఁగవనె దహించు నట్లు • కని మండి యనెన్.

చం. ఘనతరరాజ్యసంపదలు • గైకొని తా నభిషిక్తుడై పురిన్

మనల నధింప నచ్చెను జామో భరతుం డలకైకపట్టి, యా

ఘనరథమందు నున్నతప్రకాండము గ్రాలెడి గోవిదారకే
తన మదె చూడవన్న! మదిఁ దక్కుము సందియ మాతఁడే చుమా. ౨౧౮౧
ఉ. రాతులు మావటిండ్రు వెనఁరా నిటఁ జొచ్చి తాల్చి యాయుధ

వ్రాతము నశ్వనాగములపై వడిగా, మన మిప్పు చాపముల్
శాతశరంబులం గొనుచుఁ డైధర మెక్కుటా యింద యుండుటో
నీతుఁ పేది? చిక్కెడినిఁ నేఁ డనిలో భరితుండు భూపతీ. ౨౧౮౨

ఉ. నీకును నాకు నీతకునుఁ నిఘరకష్టముఁ గూర్చె, శాశ్వత
శ్రీకి నినుం దొలించె, మడిఁ జేర్చెనికారవిధంబు నట్టియా
కైకతనూజఁ డారిపుండుఁ క్రమృతఁ బైవడి వచ్చెఁ గంటివే
భీకరబాణపాతములఁ బీరిము నీ తొనరించి త్రుంచెడన్. ౨౧౮౩

చం. భరితునిఁ ద్రుంచుటందు నొకపాపము లేదని నాకుఁ దోచె, ధు
శ్చరితుని మున్ను కీడులనుఁ జల్పినవానిఁ బరిత్యజించినం
దొరయ దధర్మ మందురు ఘనసుల్, విను త్వక్తమధర్మఁ డీతఁ డా
సరణిఁ జరించె, నీయలుచుఁ జంపెడ, నేలుము రాజ్య నుంతయున్. ౨౧౮౪

చం. తనతనయుండు మచ్చరవిఠానముల ధరఁ గూల నేడ్చుచున్
గనుఁగొనుఁగాక రాజ్యభరకాముక కైయి మత్తహస్తీభ
గ్నసగమునట్లు, సానుచరఁ గైక సబంధవ వెండిఁ ద్రుంతు మే
దినియు నపార్థిపాన యయిఁ తేజము నొండెడుఁ గాక నిత్యమున్. ౨౧౮౫

కం. ఎండినపొదకుమీఁదఁ బ్రచండహుతాశనునియట్లఁ నత్కారభవో
ద్దండక్రధము శాస్త్రవ, కాండంబుమీఁద విడుతుఁ గాకుశ్చరరా! ౨౧౮౬
తే. చించి చెండాడి శాస్త్రనసన ల్లు, ఘోరసునిశితనారాచకోటిఁ బరపి
చిత్రకూటంబు రక్తపిశితసుస్కిముగను గావించువాఁడనుఁ జగము మెచ్చ. ౨౧౮౭
తే. శరవినిర్భన్నహృదయకుంజరతురంగి, మానవకళేబరముల ననునానమోద
మునను తిరుఁగాక శాపవదములును నిట్లు, చాపశరముణముక్తినిఁ జలుపువాఁడ.

➤ భరితునిపైఁ గినిసినలక్ష్మణుని శ్రీరాముండు శాంతిపఱుచుట. ➤

చం అనుచును గ్రోధమూర్ఛితుఁడుఁ డై రణయత్నము నేయు చున్నుల
క్షణుఁ బరసాంత్యనోక్తులనుఁ జాంతిపడంగ నచించు రాముండున్
బని గలదే మమిత్రనుతఁ బాణముచే నసిచేత వింటిచే
తను గురుచాపుండు సుమతిఁ జానుగ రా భరితుండు సోదరా! ౨౧౮౮

చం. జనకునిసత్యముం జెటిచిఁ నమ్ముఖమం దిట నన్నుఁ జూడ వ
చ్చినభరతున్ మనసి గతఁజివితఁ జేసియు లోకనిందలన్

గనుచు ధరాతలంబుఁ గొనఁ ఁ గార్యము లక్షణ! యేమి చెప్పుమా?

మనమున నీకు సంతరుచిఁమంతములే ధనముల్ మహామతీ? ౨౧౯౦

కం. హితబాంధవవర్గంబులు, మృలిఁజెందిన వారిధనము ఁ లేఁ గొన నొల్లక;

మృతసప్తస్వము లే విష, కృతభక్ష్యములట్లు చూచు ఁ టివెఱుంగ వొళి. ౨౧౯౧

కం. భూమియు ధర్మం బర్థముఁ, గామముఁ గాక్షింతు మీకుఁఁ గా రాజ్యంబే

మీమేలునకే కోరెద, సామిత్రి శత్రు మంటి ఁ శపథ మొనర్తున్. ౨౧౯౨

చం. జలధిపరీతభూచలయఁసంపద లేఁ గొన నా కసాధ్యమే?

తలఁగి సప్తర్షమార్గమును ఁ దమ్ముడ! శత్రుత నేనిఁ గోర, ని

స్తులితగుణాఘ్యఁ డైనభరఁతుండును సీవును నీదుతమ్ముడఁ

బాలువుగ లేనినాదునుఖిఁమున్ శిషి నీఱుగఁ ఁ యుఁ గావుతన్. ౨౧౯౩

సీ. భ్రాతృసన్మిలుఁ డెనిఁగి నీకుండు నిజమిల్ల, మొదలు నయోధ్యకును వచ్చి

నేను నీతో నీతఁడో నారినను గట్టిప్రవాచితుండ నై ఁ వినికి రాక

యాలకించియు నాకుఁ ఁ బ్రాణంబుకంటెను, ప్రాయతనంబొట భావించి నీతి

నాకులితేంద్రియుం ఁ డగుచు స్నేహాక్రాంత, హృదయంబునను జూడఁనేగుడెంచె

ఆ. గాని యొందు గాదు ఁ క్షేపైఁ గోపించి, యప్రియంబు లాడి ఁ యనఘజనకు

కగుణ వడిసి నాకుఁ ఁ గ్రమ్మట రాజ్యంబు, సీయ నచ్చె వింటె ఁ యింత నిజము.

కం. భరతుండు మనలఁ జూడఁగ, నరుడెంచుట యోగ్యనిధమ ఁ యగు; నతఁ డంతః

కరణంబున నేనియుఁ గీ, దరయఁడు మనయందు నీకు ఁ నలుగం దగునే? ౨౧౯౪

చం. వినుతగుణాఘ్య నీకు నొకవిప్రియ మెన్నఁడు సల్పె నయ్య యా

యసఘండు? తేర తేరికు భయంపడ దేటికి? నిట్టిమాట లే

సనియెనె? సందియంబు దగుఁనా? యింక నాడకు మిట్టు లాతనికొ

విసయము దప్పి నల్కినను ఁ విన్నది న న్ననిసట్టు లెంచెదన్. ౨౧౯౫

ఉ. ఎంత విప్లవయెనఁ గలఁడే తనతండ్రిని జంపుపుత్రుడఁ

సొంతముప్రాణతుల్యుఁ డగుఁసోదరుఁ జంపెడిభ్రాతయుం? గటా

యింతలు నీమనాలుకకు ఁ నేగతి నచ్చెను? రాజ్యకాంక్ష నీ

కంతఘనంబు యేని భరఁతా ధర వీనికి నిష్కటండునా? ౨౧౯౬

కం. ఊరకయ మాటమాత్రము, ధారిణి లక్షణున కిమ్ము ఁ తమ్ముడ! యన నేఁ

గూరిమి వల్లే యనుఁ జూచి, కోరిక లే ఎతని కంత ఁ ట్లోడిగ్గలిపె. ౨౧౯౭

ఆ. అనిన ధర్మశిలుఁ ఁ డైన రామునివాక్య, తరుల నాలకించి ఁ తద్ధితార్థి

లక్ష్యంబు మిగుల ఁ లజ్జచేఁ దనలోనఁ, గ్రుంగి యిట్టు లనియెఁ ఁ గుతిలపడుచు.

తే. మిమ్ముఁ గనుఁగొన మనతండ్రి • మేదిసీవి, భుండు దశరథుఁ డరుదేరఁ • బోలుసనిన
ప్రీతిని లక్షణుని జూచి • లాలితోక్తి, భావవిమఁ డైనశ్రీరామభద్రుఁ డనియె
నీ. మనలఁ జూడంగనే • జనవతి వచ్చెనో, వనవాసమున మనఁపడెడిపాల్లు
మదిలోనఁ దలపోసి • మనల నింటికిఁ దోడుకొని పోవ వచ్చె నంఁచును దలంతు
మనకు నై కాకున్న • మనుజేంద్రుఁ డీసుకు,మారి సుఖార్హను • త్కౌతనూజఁ
దలఁచి యెనను మనఁతండ్రి దశరథుఁడు, వచ్చు సత్యంబ యావచ్చు చున్న
తే. పవనజవనంబులును గోత్రఁవంతుములును, జారుతరములు నైనయశ్వములు రెండుఁ
దండ్రిశత్రుంజయం బనుఁదంతి దండు, మున్ను నడతెంచు చున్నవోయన్న! కంటె.

కం.కనఁబడ బెం దరసిన మన, జనకుని దివ్యంబు భువనఁజనపూజిత మై
తనరెడిప్వితచ్చత్రం, బనుమానం బయ్యె లక్ష్మణ! నామదికిన్. ౨౨౦౨

కం.నామాట వినుము లక్షణ, భూమిజము డిగుము వేగముగ రిప్పున నా
సౌమిత్రి యట్ల యొసరిది, రామునకుఁ ట్రొక్కి యొక్కప్రక్కగ నిలిచెన్.

చం. భరితుఁడు క్రందునందడిని • భ్రాతృలయాశ్రమ మార్చి చెందునం
చురుతర సైన్యసంఘము సఁగొత్తచుసీచును ధర్మబుద్ధిమై
నిరవుకొనంగ నిల్చె, నటు • లెంతయు సైన్యము నాధ్యాయోజనం
బిరవుకొనెం, బదంపడి మఁహీశమితండు వినీతవేషఁ డై. ౨౨౦౪

↔ భరితుండు పాదచారి యై రామాశ్రమంబు వెదకుట. ↔

ఉ. అన్నను జూడఁ గోరి గురుఁ నానఁజి గైకొని పాదచారి యై
తన్ను భజించి యున్నపినతమ్మునిఁ గన్దొని యెల్లవార మీ
యున్నవనంబులోపల రఘునాథముఁ గాల్పడ నారయంగఁ బో
లు న్నిలలావసీజనుల • లుల్గులుఁ గొల్పఁగఁ బొమ్మ నీ పటన్. ౨౨౦౫

చం. మనలను గొల్చి వచ్చు నసమానబలుండు గుహుండు బంధురా
జని పెసఁ గూడి; మంత్రిజనశేఖరులుఁ గురుపౌరవర్గముల్
వెనుకొనువారు నన్ను నిట • వేగపడఁ హృదయంబు వారిలఁ
గనుఁగొనుదాఁక శాంతి మదిఁ • గల్గఁగ నేరదు చుమ్ము తమ్ముడా! ౨౨౦౬

కం. రాముని ద్వుమబలుఁ డగు, సౌమిత్రి మహానుభావ • జనకాత్మజ నే
సేమముగఁ గాంచుదాఁకను, నామదికిని శాంతి లేదు • నాసోదరుడా! ౨౨౦౭

కం. వనజవళ నేత్రుఁ డగురా, మునిపూర్ణమధాంశుఁ డెగడుఁ మోముండమ్మిఁ
మనమారఁగఁ గన్నారఁగఁ, గనుదాఁకను నాకు శాంతి • గలుగు నటయాశ్వి.

కం. భూమిపలక్షణముతములు, రామునిచరణంబుజములు • రాగంబున నే
నామృతమునఁ దాల్చక, నామదికిని శాంతి లేదు • నాసోదరుడా! ౨౨౦౮

కం. మనతండ్రిదాత లేలిన, ఘనరాజ్యభరంబుఁ బూని * త్కృపతీ యగుచున్
మనయగ్రజుఁ డభిషేకముఁ, గనుదాఁకను నాకు శాంతిగలుగు నటయ్యా.

కం. ఎంతటిభస్మఁడా సీతా, కాంతసుధాంశూపమానఃకమనీయాన్యం
బెంతయు సంప్రీతిని నే, కాంతముఁ గను లత్కణిండు * కాకున్నమణి. ౨౨౧౧

కం. ధన్యాత్మిక సాధ్వీమూర్ధన్య మహాభాగ జనకరాజాత్మజ రా
జన్యనరుం దనభర్త నన్యమతిం గొలిచి వెంట * నంటెను గంటే. ౨౨౧౨

కం. నందనవనిని గుబేరుం, డందంబున నుండునట్లు * లవనీశ్వరుఁ డీ
నుందరగిరివరకూటం, బం దుండెడి దీని భాగ్య * మగునే పొగడన్ ౨౨౧౩

తే. వ్యాళపాలీనిషేవిత * మైవవనము, గామచంద్రుండు భువనాభిరాముఁ డిందు
నధిపసించుటఁ జేసి ధన్యత్వ మండ, ఘనత గన దెచ్చి రాముసాంగత్యమునను.

చం. అని వదియించి యాభరతుఁ * డవ్వనసీమను బాడచారి యై
చనుచును వాగ్గిశేఖరుండు * చారుసుమాగ్రము వైనశైలనం
జనితనగాళినుధ్యమునఁజక్కఁగఁ బోవుచు సాల మొందు డా
సిన నట గోచరించె రిషుఁశేఖరునాశ్రమసూత్రములముల్. ౨౨౧౪

కం. శ్రీరాముఁ డచట నుండు ప్ర, కారము భరణుం డెఱింగి * కడిలీదునరుం
డారఁగఁ బారముఁ గనిన ట, పారిమునమును వహించె * బంధుఁడుతుండై.

← భరతుండు రామాశ్రమమును జూచుట. →

చం. అనఘచరిత్రు లచ్చటిమహాత్ములు రామునియాశ్రమం బదే
యనఁ దనతోడిసైన్యముల * నచ్చట నిల్చి గుహుండు వెంట రా
జనె గురువత్సలుండును వెనక మునుమున్న వసియించె జ
య్యనఁ దనయైతల్లులను * నచ్చటికిం దొడితేర, నీగతిన్ ౨౨౧౫

కం. చనునెడ సీతాధవన, గ్వనకాంక్షను భరతునకునుసముండు సుమంత్రం
డును దావునంద శస్త్ర, స్థాని నెల్లయొంగఁ గెళుకొడు కనుజునకున్ ౨౨౧౬

తే. తాపనాగారనిచయమధ్యంగులందఱు
నున్నరామాశ్రమముఁ జూపు * గుచ్ఛనిని
నరుగుచును దూరమున నున్న * కుగ్గిభవుని
యాకుటిల్లును నుటజంబు * నారఁ గనియె. ౨౨౧౭

కం. తెలుఁగను చుటజమునకు ముం, పటఁ బూర్ణార్థంబు పుష్పతేతుంబుం బేక
ట్లఱిమిన మంటలు వే మఁగ, విశిచినకట్టిచుండు గాంచి * వీరుండు చనుచున్.

తే. రామలక్ష్మణులందుస్వాశ్రమము తెరువు, గుఱుతు తెలియంగసంపదగుర్బుగను
జెల్లకొనకొమ్మలను కుశఁచీరములను, గట్టియుండుట గనుఁగొ నెఁగ్గకనుతుండు.

కం. అడవుల మృగముల దున్ను, పిడకలఁ జలికాఁచుకొనఁగ * విడి కుప్పలుగా
నిడినవి చూచుచు సంతన, పడుచు నమాల్మ్యపక్షఁ దనదు, భ్రాతృకు సనియెన్.

కం.మనకు భరద్వాజుం డా,డినదేశం బిదిగఁ దోఁచెఁడిక నది మందా

కిని యిటకు ననతిదూరం,బున నుండఁగ నొప్పు నన్నఃపాలిచెడి నిచటన్. ౨౨౨3

ఉ. ఎత్తునఁ గట్టియున్నయవి ధృక్షములం నె నె నాగవేలికల్

చిత్తమునందుఁ జూడ ననఃసీమలనుండి యకాలమందు న

త్యుత్తమశీలి లక్షణుఁడు ధ నాయ్యనఁ గ్రమ్ముచోట గుర్తుగా

నిత్రైఱఁ గాచరించె నని యెంచెనఁ దమ్ముఁడ! చూడు మియ్యెడన్. ౨౨౨౪

కం.దంతాతంతిరణంబుగ, దంతులు పోరాడికొనుచు ధ దారుణభంగిఁ

దాంతి గన కాశ్రమంబున,ప్రాంతంబునఁ జనియె లోని ధ కరుగఁగరామిన్.

కం.పాయంప్రాతర్హ్నోమము,కై యేమగులను బుష్పలు ధ కలకాలంబుఁ

బాయక రక్షింతురు త,ద్వ్యాయతధూమంబు నిబిడ ధ మై తనరె నదో. ౨౨౨౫

కం.పురుషవ్యాఘ్రుని రాముని, గురుతరసంస్కారకరునిఁ ధ గోవిదవర్చుక

బరమ్మరిఁ జోలె నిం దే, నరుసంబునఁ గాంచువాఁడ ధ నకలుషచరితా. ౨౨౨౬

కం.లని కొండాకదూరంబుం, జని మందాకినిని గాంచి ధ సహచరతపితో

నను భరతుఁడు చింతాభర,విసతాసనుఁ డగుచు నీరు ధ పెడలం గనులన్.

కం.క్షీతిపతి వీరాసనను,స్థితఁడై రహిమీలు పురుషఃసింహుఁడు సీతా

పతి నిర్దననని నుండెడి, హతకుండ నాజ్ఞ మేలు ధ ప్రాణము రేలా. ౨౨౨౭

సీ. లక్ష్మణా నాకయి ధ యభిలషోఽభ్యంబులఁ, బోనాడి ననములఁబోనఁ బడియెఁ

జగతిశుఁ డేరామఁచంద్రుఁ డంచనియెడ,యవ్విత్తి జగ మెల్ల ధ నావరించె

రాముపాదంబుల ధ వ్రాలి సీతకు లక్ష్మణునకును మ్రొక్కెనఁ ధ మనసు దేఱ

ననుచు వాపోవుచు ధ ఎగుగుచు నాలుతా,గాత్యోష్ణచ్ఛదాఁ ధ యృత మయి

తే. విరివి యవుదానిఁ గుఱెఱచె ధ వేరెపోతె, నలల పువుదాని సూర్యఃక్రాయుధాభ

భాకనాధినశాస్త్రఃభయదవాఁడ,నాచిత్రము మోలుఁగులు ధ క్రక్కుదాని ౨౨౩౦

తే. అర్కరశ్మిప్రతీకాశఁ మగుచుఁ జూచి, దిగులు గోల్చును చూఱుల ధ దీప్తవదన

మగుచు శోభింప శరతితి ధ యహుఁచేత, భోగఁలినాఁడ నెంచుఁ ధ బాలుచుదాని

ఆ. పసిడియొటలలోడఁ ధ బసమీలుకరివాల,సంచయించెత ధ హతిహవి

బిందుతతులచేత ధ నుంచరిం బగుఁగ,కముఁచేతఁ దేజ ధ గ్రులుదాని ౨౨౩౨

తే. కాంచనాభరణాదిసఃసుందరంబు, హేగోధాంగుళి వ్రేలి ధ యసులకాయ

లమరుదానిని సింహాఁహ్వగి నుంంగి, బగిలకును నిద్రధృష్టమై ధ పరఁగుదాని

తే. ప్రాగుడగ్భాగనిష్కృతై ధ ప్రజ్వలిల్లి, తింశనం బగువేదిచే ధ నలిచునోహ

రింబు నపుహని నుద్యోః ధ హిమంబు నున్నప్పుడలను గాంచె నాఁవరగుణంబు.

↔ భరతుండు శ్రీరాముని దర్శించుట. ↔

కం.నిండుతమిఁ గొంతవడి భరతుం డారఁగఁ గాంచి తెలిసె. దోరింపుజహ
మండలితో నుటజానీ, నుం డగుశ్రీరాము నన్నునున్. ౨౨౩౫

సీ. కృష్ణాజనం బుత్తఃరీయంబు గాఁ జీర, నల్కలంబులు గట్టివస్త్రములుగఁ
బావకనిభుఁ డయి ధానిల్లు చానీనుఁ, డగుమహాబాహుఁ గంఠజాయతాక్షుఁ
జతురభివలయితఃత్వామండలేశు సింహస్కంధు ధర్మని త్యాసురకు
జావకీలక్షణఃసహితుఁ డై దర్భసం, స్తరణంబుమీఁచనుచాను మీటి
తే. శాశ్వతబ్రహ్మవైఖరి ధాను మిగులు, రాముఁ గని పరు వెత్తి చేరంగఁ బోయి
చూచివంతన యేడ్చుచు ధోకబాష్ప, వారి సందిగ్ధవచనుఁడై పలికె నిట్లు.

కం. ఉన్నతసింహాసనమున, సన్నుతిఁ జేయంగ జనులు నిభ నుండెడిమా
యన్నయె యిటువలె నడవు, నున్నాఁ డారణ్యమృగఖగోత్కరస్వతుఁడై. ౨౨౩౬
సీ. వెలి లేని దువ్వలువలను దాల్చెడి మహా, మహుఁడె యీజింకచఃర్థము ధరించె
బట్టనలబున సౌఖ్యపడ యోగ్యుఁడగుమకు, మారుఁడాయడవుల మలయువాఁడు
వలపులు చల్లుపూవులు దాల్చు సాబగుఁడా, తతఁజటాభారంబుఁ దాల్చినాఁడు
చందనచర్చల సందంబు మీఁబునా, యంగమా యీధూళి గ్రుంగినదియు

ఆ. మన్నిమిత్త మకట యిన్నిదుఃఖంబులు, సౌఖ్యపరుఁడు రామచంద్రునకును
సంభవించె జగతి సకి గన్నయాక్రూరు, బ్రతు కదేల యేల ప్రాభవంబు. ౨౨౩౭

కం. శన్నుతగతి విధియైగ, జేన్నంబులు నలిపి ధర్మసంపన్నుఁడుగా
నున్నయతండా యడవుల, నిన్నె టి మెయిగాని ధర్మ మెంచం గూర్చున్. ౨౨౩౮

కం. భచ్చుండై యిటు లేడ్చుచు, స్విన్నముఖాంభోజ డగుచుఁ జేరఁగఁ జన లే
కన్నను భరతుం డిలఁ బడె, నన్నా! యని యొండువలుకు సన లే కేమిన్.

కం. కన్నులనీళ్లులు కంఠంబు న్నెఱి మాటంగఁ గైకపుష్పంబు రామున్
గన్నెత్తి చూచి పిలిచియు, నన్నా! యని వేలుమాట సన లే డెప్పున్.

తే. గోదనము సేయు చంత శశ్రుష్కుఁ డప్పు, సాకమున్ బ్రాలె డిప్పు, బట్టియెత్తి
నీరజాక్షుండు వారి కన్నీరు దుడిచి, కౌగిలించుచు వారింకలకఁ బాపె.

తే. ఆవలనుమంత్రగుహలు నెఱయ్యమునడాయ, శుక్రగురుయుక్తులైపట్టి సూర్యచంద్రు
లనఁగ నొప్పిరి భ్రాతలు వననివాసి, జనములును గూడ దుఃఖించె గనుచువారి.

↔ శ్రీరాముండు భరతునిఁ గులప్రశ్న సేయుట. ↔

తే. జడలు ధరించి నారవస్త్రములు గట్టి, పుడమిఁ బ్రాంబలి యగుచును బడినకల్ప
భానుపోధిక దుర్దయ, దీనుఁ గృశ వివగ్ధ నెట్లెఱ్ఱా తా నానవాల్లు పట్టి.

తే. తనదు నెయ్యింపుటనుజ వాఁ స్తముల నెత్తి

రాముఁ డక్కునఁ జేర్చి శిరంబు మూరు
కొనుచుఁ శునతోడఁ గూర్చుండఁ ఁ గూర్చిఁ దిగిచి
కుశలసంభాషణముఁ జేసి ఁ విశవసఘటిత.

౨౨౪౫

ఉ. ఎక్కడ నున్న వాఁ డొకొ యి ఁ టి విట వచ్చుటఁ జేసి తండ్రి? నీ
ఎక్కడ రావుగా జనకుఁ ఁ డింటను జీవముతోడ నుండఁగా?

నక్కజ మెన్ని నాళ్లరిగఁ నయ్య నినుం గనిగొర్తు చిక్క వై
తక్కట దుగ్గమాటపులకై యిటు రాఁ బని యేమి తమ్ముఁ డా?

౨౨౪౬

ఉ. నీ విటు రా నెఱింగి మనఁ నేర్చినవాఁ డొకొ తండ్రి, నాకముం
జోషఁగ లేదుగా? మిగులఁ ఁ బూజ్యము రాజ్యము బాలకుండ వా
సేపు ధరింప భ్రష్ట మయి ఁ నెన్నది బాయదుగా? మహాత్ముని
భూవిభుఁ డంద్రినిం దినముఁ ఁ బూజలఁ దన్నుదు గాదె నాయనా?

౨౨౪౭

→ { శ్రీరాముఁడు కుశలప్రశ్న వ్యాజంబున భరతునకు } →
ధర్మోపదేశము సేయుట.

ఆ. సత్యశంకరుండు ఁ సకలధర్మవిదుండు, రాజసత్తముండు ఁ రాజసూయ
సైంధవాధ్వరముల ఁ సలిపినపుణ్యుండు, కుశలి యయ్య తండ్రి ఁ దశరథుండు.

కం. మనకులముగురువు విద్య, జ్ఞనవర్మండు బ్రాహ్మణుండు ఁ సారద్యుతి యా
మునివర్మండు వసిష్ఠుండు, మునుపటివలెఁ బూజితుండెఁ మొగి దాశరథి. ౨౨౪౯

కం. ఆమాడ్కి విడిచి వచ్చిన, నామాత సుమిత్ర, సాధుఁనందన సుఖు లే?
నీమాత పూజ్య కైకయి, యామోడముతోడ నున్న ఁ దయ్యా భరతా? ౨౨౫౦

కం. కులపుత్రుండును వినయము, గలవాఁడు బహుశ్రుతుండు ఁ కార్యజ్ఞుండు ని
ర్మలమతి యసనూయుం డయి, యల్లుమతి నీపురోధ ఁ యస్మితుం డగునే.

ఉ. ఘనమతి యగ్నిహోత్రముఁ ఁ గాఁగఁ బూనినవాఁడు, సన్మయా
వినియమ పేరి, ధీయుతుండు ఁ వెల్లు లోపల దుర్బరహవని
వ్లనుగలవాఁడు, హోమములు ఁ నల్పంగలట్టివి సల్పినట్టివి
వినిచెడివాఁడు, నై యుచితఁ వేళల నొప్పున నీపురోధయన్?

౨౨౫౧

నీ. చేవతలను చిత్తఁ చేవతలను నెల్లజనసుల గురువుల ఁ జనకసము

వృద్ధుల వైద్యుల ఁ విప్రుల సత్కృతిఁ, దన్నుచే? యర్థశాస్త్రప్రవీణు

నివ్యస్త్రసంపన్ను ఁ హితు సుధన్వాబ్దు ను, పాధ్యాయుఁ బూజంతుఁవా సభక్తి?

శూరులే కులజలే, శ్రుతవంతులే యాత్మసములె జితేంద్రియశాలు లొక్క

తే. యింగితజ్ఞులే నీమంత్రిలెల్లఁ దండ్రి? మంత్రి మే జయమూలంబు ఁ మహిపులకును
శాస్త్ర కోవిదు లైనట్టిసచివనరులు, దాని రక్షింతురా ప్రమాదంబు లేక?

కం. కావు గదా యెప్పుడుని, ద్రావకుండవు? మేలుకొనుడె? తగుకామునా?

నీ వాలోచింతె ధన, ప్రావీణ్యము లేచి యవరఃరాత్రములందున్? ౨౨౫౪

కం ఒక్కనితో నైనను మఱి, పెక్కురతో నైనఁ జేయఁవే కద మంత్రం?

బెక్కురణి నీదుమంత్రము, గ్రహ్నున వెలువడదుగాడెరాత్రమునందున్? ౨౨౫౫

కం. నయత లఘుమూలము మహా, దయ మగుకార్యంబు నిశ్చితం బగుడు మఱి

రయమునఁ జేయుచె? కార్యము, యయ మగుగతిఁ దడవు సేయఁగఁ దలఁపవుగా?

కం. సామంతభూమిపాలురు, నీమంత్రితకార్యసమితి? నెఱవేఱెడిమున్

దా మేమి యెఱుంగ కుందురె? యామీదనె యెఱుంగు చుందు? రా యెల్లప్పుడున్? ౨౨౫౬

కం. సులుయుక్తులనో తర్కము, వలననొ మఱి యెట్లు లైనఁ బరు లెవ్వరు నీ

వలననొ నీధీనచివుల, వలననొ యెఱుంగరు గదయ్య? వరమంత్రితమున్? ౨౨౫౭

కం. చండిగ వెయిమూర్ఖులకును, బండ్లితుఁ డొక్కొండు మేలు? భావించె మఱి?

గండంపుటర్థకష్టము, నింకినయెడ నతఁ డొనంగు? నిశ్చేయపమున్. ౨౨౫౮

ఉ. వేపు రడల యొక్కఁబది? వేపురు మూర్ఖులు గొల్పు చుండినన్

భూవిభు, వారిచే గలుగఁబోదు సహాయత, గాన నొక్కమే

ధావియు శూరుఁడుం బనుల? దక్షుఁడు నీతివిదుండు మంత్రిగా

త్యూవిభునని భూమివిభుఁమాత్రునినే ధనవంతుఁ జేసెడిన్, ౨౨౫౯

ఆ. గొప్పవారి నెల్ల? గొప్పకార్యంబుల, మధ్యములను మధ్యమంపుఁబనుల

సధము లైనవారి? సధమకృత్యంబుల, భృత్యజనుల నును తెచ్చేరిరాది? ౨౨౬౦

ఉ. ప్రేనుఁ గలారి, బెక్కులుపఃరీతులఁ దేరినవారి, బూర్వపున్

భూమిపు లాదిగా మనలఁ బూనికఁ గొల్పెడివారి, సత్యవా

ణీమత్తికర్తము ల్గులుగు, నిర్దులలన్, సచివాగ్రగణ్యులన్

గా మదిఁ జూచి శ్రేష్ఠ మగు, కార్యముల నియమించె శ్రేష్ఠులన్. ౨౨౬౧

తే. ఉగ్రదండంబుచేత నీ? పుర్విజనుల, బీడితులఁ జేసి తేని మో, మోడి నీదు

మంత్రవర్యులు నీవేపు, మార్గములకు, దలల నూచుచు నుండురాతగవు మాలి?

చం. ధనమును దుష్టమార్గమునఁ? దా నొడఁగూర్చి ననంబుఁ జల్చు శో

రినఖలు యాజకుల్, ప్రసభఃరీతి గ్రహింపఁగఁ గోరుకాముకున్

వనితలు ఏడనాడుగతి? నాయన! తీవ్రగతిఁ ధనంబులన్

బెను పొనరించునిన్ను బ్రజ? వీక్షణ సేయదుగా యనాదృతిన్. ౨౨౬౨

ఉ. లేరు గదయ్య నీకడ మఃలీమసచిత్తులు, దుష్టనీతివి

ద్యారతు, లాశ్మభృత్యజన, తాపరిదూషకులున్, సృపాలభీ

దూరు, లసూయకుల్ చెనటిఁ త్రొక్కుడుగూర్చు లభ్యత్వ శ్రీఁ
గోరెడివారు? వీరిఁ బతిఁ గూల్పఁడ యేనియుఁ జచ్చు వారిచేన్. ౨౨౬౫

తే. హృష్టఁడునుశూరవరుఁడునుఁధృతియుతుండు, సశ్చలుండునునుమతిప్రశస్తతుచియు
దక్షుండును బ్రీతి గలవాఁడుఁ దండనాధుఁ, డగుచు వఱలు నెనీ కిచ్చు నుగుణలోల?

చం. బలయుతులా, వరాక్షచువిభాసితులా, రణకేళిదక్షులా,
తొలిఁ దమపౌరుషంబులనుఁ దోఁపఁగఁ జేసినవారె, సైన్యము
ఘోలు? నటువంటివారలకుఁ గూర్తె మునంబును బారితోషికం
బుల సతులన్ సృష్టాత్మభవఁ పోణిమి నీవయిఁ గూర్చి యెక్కఁగన్? ౨౨౬౬

ఉ. జీతము బత్తె మిచ్చెదవెఁ సేవకకోటికిఁ గృష్టకాలమం,
దాశతకాలయాపన మొకప్పుడుఁ జేయవు గాడ? వేళకుఁ
వేతన మీయనట్టిచతిఁని న్నినుకం గనుచుండు రాభటుల్
ప్రీతి దొలంగి లిట్లుండునుఁ పక్కలుకీడులు ఘట్టు దానిచేన్. ౨౨౬౭

కం కులజలు ప్రధానులును నిశ్చలరక్తి న్నిన్నుఁ గంఠ్రఁ సమయం బైనన్
గలనను నీచై ప్రాణంబుల నీయఁ గడంగుదురె ప్రభాతప్రీతిన్? ౨౨౬౮

కం మనజనపనమునఁ బుట్టినఁపనుజం బండితు యధోక్షమాగ్ధస్థిరు ద
క్షిణఁ బ్రతిధాయతు నీమాతనుగా నొసరిం తె కార్యతత్పరమతివై. ౨౨౬౯

సీ. పరపక్షమున మంత్రిఁవరిపుఁజోహితయున, రాజసేనానికాఁరాగృహాధి
పతి లోనుగాఁ గలఁపఁస నెనమండ్రఁ దీర్థాఘోరిఁ దనపక్షమందు మొదటి
మూవుర విడి పడుఁ నేవురపృథ్తంబు, లరయఁ జారులను ముఁవ్వరను బరుల
కును దమలోఁ దమకును నెఱుంగఁగ రాని, యట్టుల నియమిం తె యమలచరిత

ఆ. పగతుఁ డగుటఁ సఱుమఁబడి మున్ను గిర్వంబు, చెడియు మరలనిన్నుఁ జేరె నేని
యబలుఁ డనుచు వానిఁ నవమానసృష్టిని, జూడకుండు వయ్యఁ నుగుణభూష.

కం. లోకాయుతికుల విప్రుల, నేకాలమునందుఁ గొలువఁవే కడ? వార
స్థాకానర్థచతుల్ సుమి, ప్రాకటవిపరీతమతులుఁ బండితమానుల్. ౨౨౭౦

ఆ. విద్యమానముఖ్యవివిధధర్మాగమ, విధుల దుర్బుధులునుఁ వికటశుష్క
వాదరతులు గానఁ వారితో సాంగత్య మెవలి యుంట మేలుఁ పుడమిపతికి.

సీ. వరదృశద్వారంబుఁ వారణఘోటక, రిధసంకులం బయఁ క్రాలుదాని
సంతతోతానములుఁ సంజితేంద్రియు లార్యు, లాత్మకర్తరతులుఁ నైనవిప్రు
రాక్షస్వశృణులచేఁ రాజిత మవుదాని, బహువిధప్రాసాదపటలి గలిగి
నైవ్యదనాస్తినిఁ హృద్య మూదానిని, నిత్యసంతుష్టినిఁ నెగడుదాని

తే. వీరు లగుమనపూర్వులు * విహితరీతిఁ, బాగునము నేసి నట్టియా * పట్టనంబు
 మనయయోధ్యను¹ సాగ్ధక * మహితనామి, కగను బాలింతువే తండ్రి! * కరముఁ బ్రీతి.
 నీ. నిలుకడ నెలపుల * నెలకొన్నవారిచే, శతయజ్ఞకలితసు * స్థలులచేత
 దేవాలయప్రవా * పావనసరసుల, సంహృష్టసరిపుణ్య * సతులచేత
 నొప్పుగా వరసమా * జోత్సరంబులచేత, నాకృష్టపశుసమూ * హములచేత
 సంతతాహింసక * జనసంఘములచేత, వాన సమ్మనిశాల్య * చులచేత
 తే. సత్త్వములు లేక సహృదయ * జనులచేత, వీతభయ్యులైనపౌరుల * వేలచేత
 గనకమఃకెఱా * స్వభాసిత * ఖులచేత, నొప్పు మనసీను నుఖముగ * నున్నదయ్య?
 తే. దున్నియి * జీవనము చేయు * చున్నవారి, పశువులను మేల్కొనుచును * బ్రతుకువారి
 పట్లఁ బ్రీతి నహింపుదే * వర్తకమున, బ్రదుకునీయా * క్రితులకు శుభంబు గలదె?
 కం. ఇష్టంబుఁ గూర్చి వారి కనిష్టంబును దీర్చి ప్రోతు * వే? జనములు నం
 తుష్టిని మన భూ * పతి విధి, దృష్టగతిం గాన విలయు * నెవ్వరి నైనన్. ౨౨౭౭
 కం. నీకాంతల మన్నింతువె? ప్రాకట రక్షితలెవారు * వారలవలుకుల్
 చేకొన కుండె? రహస్యం, బేకాంతమునందు నైన * నజేగింపవుగా? ౨౨౭౮
 కం. నాగవనము రక్షింతువె? బాగుగ ధేరుకలు² గలవె * పట్టఁగఁ గరులక?
 నాగాశ్వవశా³ర్జనమున, నేగతి సంతుష్టిలేక * యెసఁగుదువు కదా? ౨౨౭౯
 కం. దినముదినంబును విటువా, తను భూమిజనుల కెల్ల * దర్శన మిడు దే?
 యరుమానింతురు దేహం, బున కేమో నృపతి కనుమఁ * బాడచూపనిచోన్,
 కం. పనిచాం * ద్రను విచ్చలవిడిఁ, దనుఁ జేరఁగ నీచురా * తఱచుగ వారిఁ
 గనుఁగొనక యుండరా దిం, దును మధ్యమస్మృ * త్తి మేలు * దొరలకుఁ బూనన్.
 కం. ధనధాన్యతో * యనాధన, నినిదయసంగతములే ప్ర * వీరధటశరా
 సనధరయుతములె శిల్పక, జనయుక్తము లొనె దుర్గ * చయములు భరతా? ౨౨౮౦
 డ. ఆయము లున్నె దండిగ? వ్య * యంబును స్వోపయ చేయుచుండు దే?
 యేయెడ నీధనంబుఁ జన * నీయపు గాదె యపాత్రులందు? నీ
 వీయుదె యోధపాతిధి * హీనురమిశ్రులకు స్థనంబులక?
 జేయుదె దేవతాపితృల * చేతలకై ధన * హపనాహ్యమున్? ౨౨౮౩
 చం. అమలమనస్కు * డుడొ శుచియు * నాద్యుడు నె * నొకగుండు చోరక
 ర్థమునను దూషితుం డయినఁ * బ్రాజ్ఞుల నీ నిడుగంగఁబోక లో
 భమున వధింతువా? ఖలుఁడు * పట్టుపడంగ సకారణంబ చొ
 ర్యమునకు వానిచే ధనము * లంది వధింపక వీడవే కదా? ౨౨౮౪

¹ ముగ్ధమున జుంపిన సహృద్యుడైనది యయోధ్య. ² శివుక - ఆకరిగుండు. ³ వి = ఆకరిగుండు.

కం.ధనికునకును ధనహీనునకును వ్యవహారంబు పొసంగఁ గుటిలత మంత్రుల్
 ధనికునిొక్కముపై నా,శను గొన కుండఁగఁ బరీక్షింపలుపుచె వారిన్? ౨౨౮౫

కం.దోసమును జేయ కుండియు, శాసింపఁగఁ బడినయట్టిజనములయశ్రుల్
 వాసి చెడఁ జేయు భోగై,కానక్తు నృపాలుఁ బశుధఁనాత్మజహీనున్. ౨౨౮౬

కం.బాలుర వృద్ధుల నైద్యుల, నోలిని వశ్యులుగఁ జేయుఁచుందువు కాదే
 మేలిధనంబులఁ జ్రేమము,మై లలితోక్తులను మూఁడుఁమార్గంబులచేన్. ౨౨౮౭

కం.గురువృద్ధతాపసోర్వీనురచై త్యాతిథుల కెల్ల ఁ శుభసిద్ధాథో
 త్కూర దేవతాళి క్లెను, వరమతి వయి మ్రొక్కు చుండుఁవా కడుభక్తిన్? ౨౨౮౮

కం.అర్థముచే ధర్మంబును, సర్థము ధర్మంబుచేత ఁ నవి కామముచే
 వ్యర్థంబులు గాకుండ స,మర్థింతువె? సుఖము మరగి ఁ యవి చెఱుపవుగా?

కం.ఉదయంబున సర్థంబును, బదపడి ధర్మంబు ప్రొద్దుపడఁ గామం బ
 య్యది యెఱిఁగి యనుష్ఠింతువె? మది చెడి కలయంగ నీకుఁమా యొండ్రింటిన్.
 తే. సర్వశాస్త్రార్థ నిపుఁడు లాఁక్ష్యావిబుధులు, పారజానపదాళితోఁ ఁ బ్రత్యహంబు
 నీవుధరమీఁద సుఖ వయిఁ నెగడుటకును, బ్రార్థనముఁ జేయుచున్నారెఁరాజతనయ.
 సీ. అన్యతంబుపలుకుట ఁ నాస్తిక బుద్ధియు, ద్వీరసూత్రత క్రుధఁ ధీప్రమాద
 మాలస్యమును జ్ఞానిఁపాళికి దగ్గిసం, బీయ కుండుట పంచవృత్తితయును
 గార్యంబుపట్ల నొక్కండ యాలోచించు, బుట్టివానికి నెడుఁరేగు చుంట
 నిశ్చితకార్యంబు ఁ నెఱవేగ్విమియు సనన్దఃఖిలతోడ మంఁత్రంబు నేత
 తే. మంత్రముచు రితు నేయమి ఁ మంగళింబు, నైనకార్యంబులందు సఁనాదరంబు
 ననఁగఁ బరఁగెడిపదునాలు ఁ గైవరాజ,దోషములు లేక యుండె నిష్పృహచరిత.

కం.పదియును నైదును నాల్గై, న్నిది యేమిను మూఁడు నైనఁ నెఱవర్గములఁ
 నదలక విద్యలమూఁటిని, మదిఁ దలఁతువె? యింద్రియముల ఁ మర్దించితివే?
 తే. దైవమానుషవ్యసనము ఁ బ్రియతమవయ్య? ప్రకృతిమండల వింశతీఁవర్గములను
 మన్గణంబుల యీనంబు ఁ సంధి విప్ర,హంబు యాత్రయు దండవిధంబుఁ దలఁతె?

కం.నలుపురొ మువ్వురొ మంఘ్రులు, కలయంగ యోజంతె మంత్రఁకార్యము లెల్లఁ?
 దెలిసికొని వాగు వారిలు,పలికెడివిధ మెల్ల నీవు ఁ భావితె మదిన్? ౨౨౯౫

కం.ఫలయుతములె నీచదువులు? ఫలయుతములె నీధనములు ఁ పను లన్నియునుఁ?
 ఫలయుతయే నీదారయు? ఫలయుతమే నీశ్రుతంబు ఁ ప్రాజ్ఞవతంసా? ౨౨౯౬

కం.ధర్మార్థకామసహితము, శర్లద మాయుష్యకగము ఁ జనవరతనయా
 నిగ్గమతి నాచెప్పి,కర్మంబుల నెల్ల జనుఁఁగా మదిఁ గొంటు. ౨౨౯౭

కం. మనతండ్రియు మనతాతలు, మును నడచినయట్ల నడుతెఁగి మునుకొని శుభవృత్తిని జరియించెడు గాదే, యశఘాతక ధర్మమార్గఁ మాచరితం బే? ౨౨౯౮

కం. విను మధురాహారంబులు, గొనవుగదా యొక్కరుడవెఁగి కూర్చిని నీమేలును గోరుమిత్రవరులకు, ధనముల సంతృప్తి సేయుదా నలసినచోన్? ౨౨౯౯
కం. నరపాలుఁడు ధర్మంబునఁ, బరిచాలన సేసి ధరణిఁ బడవడి స్వర్గంబును గావున ధర్మము, ధరణీవరతనయ! విడువఁ దగ దే వేళన్. ౨౩౦౦

➤ భరతుండు శ్రీరామునకు దశరథుండు మరణించుట దెల్పుట. ➤

కం. ఆ వాక్కుల విని భరతుం, డావాసవనిభునిఁగాంచీ యనె వినయమునకొనానంటిధర్మహీనుఁడు, గావించు నె రాజధర్మకాండము లెల్లన్. ౨౩౦౧

చం. కలదు గదా సనాతనముఁగా మనలో నొక ధర్మ మగ్రజంఁడిని మని యుండఁ బిన్న వహియింపఁగరాదు ధరాధరంబు, సల్లలితనమస్తనస్తునువిలాస కయోధ్యకు నాదు వెంబడింజెలువుగ నేగుదెంచి యభిషేకముఁ గైకొను ముత్సవంబుగన్. ౨౩౦౨

కం. జనపతి నరుఁ డనువారిలె, యనుపమధర్మాగ్రసహితఁ మగునీపుత్రంబు నమానుష మని చెప్పుట, నసఘాదేవుఁడ నటంచు నాత్మం దలఁతున్.

సీ. కేకయత్కృపతిఁగృహమున నే నుండఁ జానకీలక్షణఁసహితముగను నడపులకును నీవుఁ నడచినయంతసే, దుఃఖాభిభూతుఁడైఁ శూన్యముగను మనతండ్రి స్వర్గంబుఁ బడనె లెమ్ముతండ్రికి, నుదకంబు లిమ్ముమేఁ ముభయులమును గార్యంబులెల్ల ముఁ న్నావించినారము, మీ రిరువురు సేయఁ మేకొనుండు

తే. ప్రియుండు నీళ్లను విడఁ దృప్తిఁ ప్రేతములకు గరముఁ బితృలోకమునను సత్సయ్య మగును దండ్రికిని నీవు ప్రియుడవుఁ తర్ద గాన లెమ్ము నీ వింకను నివాపఁ మిమ్ము శ్రీతి. ౨౩౦౩

తరళము. నినుఁ దలంచెయ యేడ్చుచున్ మఱిఁ నీదుదర్శనకాంక్షి యై, నినుఁ దలంగకయున్నబుద్ధినిఁ నేర కేమియుఁ గ్రిష్టఁగా, నసఘ! నీవిడనాడుటకొ, భవదాగ్నిపీడితుఁడౌచు, నీ జనకుఁ డక్కట యస్తమించెనుఁ జాల నిన్నె స్మరించుచున్. ౨౩౦౪

➤ పితృమరణంబు విని శ్రీరాముండు దుఃఖించుట. ➤

చం. అని భరతుండు తండ్రి విలయంబును వాసవముక్తనద్రపాతనమునుబోనివాక్యములఁ దారుణరీతిని విస్మయగానసంబున బలుగండ్రగొడ్డటనుఁ మూలముమట్టుగఁ ద్రుంపఁ ద్రెళ్లువు మృనిచయభూషితం బయింపఁపాడవమో యగ వ్రాలె రాముఁడన్. ౨౩౦౫

- ఉ. కూలముఁ గూలఁ ద్రోచి నెతఁగూరిన నిద్దుర పోవుదంతినా
వ్రాలినఁ జూచి తమ్ములును ధారిజలోచన సీతయున్ వ్యధా
బావలగు గ్రాగి రామునకుఁ ధిగినినీటను దేహ మంతయున్
జాలఁగఁ దడిచి; రంత రఘుఁచంద్రుఁడు మూర్ఛ దొఱంగి దీనుఁడై. ౨౩౦౭
- ఉ. కన్నుల బాష్పపూర మెసఁగఁ భరితుం గని యిట్లుపల్కు నే
మున్నది నా కయోధ్య నికఁ సుత్రముఁడా జనకుండు లేమి, లో
కోన్నతుఁ డెలిసట్టిది యయోధ్య యిఁక భరియింప నెవ్వఁ డో
యన్న సమర్థుఁ, డాదిభుజఁగాధిపుభారము గేది మోసెడిన్? ౨౩౦౮
- కం. ననుఁగూర్చి పనవి చచ్చిన, జనకుని సంస్కారవిధులు ధిగినిననుఁబోల్
తనయుఁడు దుర్జాతుం డా, ఘనమతికిం బుట్టి యేమిఁకార్యము చెపుచూ. ౨౩౦౯
- కం. భరతా! శత్రుఘ్నునితోఁ, బారి జనకుని ప్రేతకృత్యములు దీర్చితి వీ
వరయఁగ ధన్యుఁడు నా కా, వరమం బగువుణ్య మబ్బు ధిగినినను లేదే. ౨౩౧౦
- ఆ. దిక్కు లేక జనులు ధిగినినను లేదే. చీకాకు, పడుచు నున్న పురికి ధిగినినను పిదప
నైన నందుఁ దండ్రి, లేనికారణమున, మరలి వచ్చుటకును, మనసు రాదు. ౨౩౧౧
- కం. వనపాసము సంపూర్ణము, గను జలిపి యయోధ్య కేను ధిగినినను నన్నున్
గని దిద్దెడివా కెవ్వరు, జనకుఁడు లోకాంతరంబుఁ జనుటను భరతా. ౨౩౧౨
- కం. మును కృతసత్కార్యుని నను, వనతోడఁ గూర్చుండఁ జెట్టి, తండ్రి సుధోక్తుల్
విన నాడు శ్రవణసుఖముగ, విన నేర్పనె యింక నెన్ని విధముల వానిన్. ౨౩౧౩
- ఉ. హియని భార్యదిక్కు మొగఁమై తరుణీ! యింక నీకు మామలే
డామెనుగా, యి కెవ్వరిని ధిగినినను మాను యటంచు, లక్షణా!
నాయన లేనివాడ నయి, నాఁడెపుగా, యని యగ్రపూరిపూ
గ్గాయతలోచనుం డగుచు ధిగినినను పల్లటిల్లఁగన్. ౨౩౧౪
- కం. ధరణీతనయాధిపు సతి, కరణోక్తుల నాలించి ధిగినినను కాకుఁజ్ఞులు నీ
కృతకోసమునం గుంగిరి, ధరణీశ్వరుఁ డొచ్చి తలచి ధిగినినను ముందున్. ౨౩౧౫
- కం. ఉన్నతికిం దురగియై, మును దెచ్చి, సునాంత్యోతరవాక్కులఁ గా
ర్య ప్పొక జనుకును నినా, నొచ్చి నొచ్చి నగం ధిగినినను యనుచున్. ౨౩౧౬
- ఉ. మాను గింబుఁ జేరెననుమోటా చెలిం బు నాన్ బాసకీ
భామిని యగ్రపేగమనఁ ధిగినినను గననీ దెచ్చి మన్
రాముఁడు నామఁ దేచ్చి నునునంబులు వాఁడెగ నేచ్చి మన్
ప్రేముని బిల్చి తండ్రికిని ధిగినినను జనువాడఁ దమ్ముఁడా. ౨౩౧౭

ఉ. చీరము గారపిండియును † జెచ్చెరఁ జేర్చుము, పోవ నమ్ము ముం
దీరమఁజేయఁగి, బిదప † నేగుము నీ, వలువెన్న వచ్చెదన్,
దారుణ మైనకార్యముల † ధర్మపథం బిది, యంచుఁ బోవుచో
వారల నందునున్న తగు † వారలు దేర్చిరి సాంత్యవాక్కులన్. ౨3౧౮

కం. దాంతుండును విదితాత్ముడు, శాంతుండును రామభక్తిసంపన్నుడు స
త్సాంతుండు నిత్యానుగ్రహితుండు సుమంత్రుఁ డల్లమాటలఁ దేర్చెన్.
సీ. వారు దుష్టఖంబునఁ † బాదము బ్రడఁబడ, రమ్యపుష్పితవనరాజిరాజ
తంబు సుతీర్థ మై † యిం బైనమందాకినీనది డాయుచు † నిగ్గలంబు
శివమును నై కడుశీఘ్రంబుననుబాటు, చారుతీర్థమున యశశివీవరులు
ధరిణీశు మదిలోనఁ † దలఁచుచు నివె నీకు, నివె నీకు ననుచును † నిడిరి జలము
అ. లంత రాకుచంద్రుఁ † డంజలి నుదకంబుఁ, దీసికొనుచు యామ్యుఁదిశకుఁ దిరిగి
చటులశోకభారసంతప్తుఁ డగుచును, జనకుఁ గూర్చి యిట్టు † లనుచుఁ బలికె.

←→ రామలక్ష్మణులు దండ్రికి నివాపంబు లిచ్చుట. ←→

కం. నే నొనఁగెడువిమలం బగు, నీనీరమ్ము పితౄలోక † మేగిన నీకున్
మానుగ నక్షయసుఖసంధానచణం బగును గాతఁ † దండ్రి యచటన్. ౨3౨౧
కం. అని మందాకినీతీరంబున రాముఁడు భ్రాతృయుక్తముగను నివాపం
బును విడిచి యొండుకడకుం, జని యచ్చట నొక్కదర్భిసంస్థరసీమన్. ౨3౨౨
తే. గారపిండియు రేఁగును † గలిపి పిండములనునిల్పిసేతుండు † దలఁచి తండ్రిఁ
గన్నులను నీరు జడిగొనికాటు చుండ, నిట్లు లనుఁ బిండములఁ జూపిఁనృథతరాఢ్య
కంపురుషున కన్నం బెది యాపురుషుని దేవతకు నదియ † భుక్తి యు టెటన్
నరనర! భుజియింపుము కడుఁ, బెరిమన్ మా కన్న మైనపితౄకంబున్. ౨3౨౪

సీ. అనుచుఁ గర్తవ్యక్రియల నెల్లఁ దీరిచి, క్రమ్మటి చనియఁ బర్యవశము నెక్కి
యాకుటింటిని జేరి † హా యని భరతుఁ, క్షణులను గ్రుచ్చి శోకింబు గదురి
విలపింప వారల † విపులారవంబున, ధరిణీధరము ప్రతిధ్వనుల నీనె
నది విని భరతు నై న్యంబులు భీతిల్లి, భరతుండు శ్రీరామ † భద్రుఁ జూడె
తే. గావున నపుట్టె నింతటికలకలమ్ము, వినియె గాఁబోలుఁ దమతండ్రి † చనుట దివికి
ననుచు వారలు వారివాహనము లంద, వీడి పరు మైతి రాధ్వనిజాడఁ బట్టి. ౨3౨౬

←→ పౌరులు శ్రీరామునిపర్యవశాలకుఁ బోవుట. ←→

కం. కొందఱు గుఱ్ఱంబులపైఁ, గొందఱు నాగములమీఁదఁ † గొందఱు తేల్లెన్
గ్రండుగ సుకుమారులు చన, నందఱుఁ గాల్పడన పోయి † రాఢ్యలఘునకై .

- కం. మొన్న నె విడిచినరాముని, నెన్నాల్లో యునున యట్టు * లేకారుచు వే
గోన్నతి నాశ్రమమున కా,యన్నుఁ దమ్ములను జూడ * సరిగిరి లోకుల్. ౨౩౨౭
- కం భ్రాతృసమాగమంబును, జేతల్ల ప్రీతిగను జూడఁ * జెచ్చెరఁ జనఁగా
జాతీభురనేఱురావ, వ్రాతము దలఁపించె జలధరిసమాగమమున్. ౨౩౨౮
- కం గడబడ దడబడ నులివులు, దొడిఁబడి యక్కానలోని*దుంతలు దంతుల్
బెడివపుఁబులులుం బామును, గడగడ కొం డదురఁ బాటె * గవయన్మకంబుల్.
- కం. చక్రంబులచక్రంబులు, చక్రాంగంబులును సార*సంబులు సత్యు
హక్రాంశంబులు మింట న,నెక్రగతిం గూయఁ దొడఁగె * నవలనిభీతిన్. ౨౩౩౦
- కం. ఖగములు తారాదమున, వృగములు మనుజులును నేల * నెల్లెడఁ గ్రమ్మ
వగ నేలఁ గూరుచుండిన, నుగుణిమఁకి రాము నచటఁ * జూచెను జనముల్.
- కం. తిట్టుచుఁ గైకను మంథరఁ, బుట్టెఁడు బాష్పములఁ గనులు * పూరటిలంగా
నట్టె గనుంగొని రామునిఁ, గట్టా యని యెల్లపారుఁ * గాటియపడగన్. ౨౩౩౨
- ఉ. వారలఁ జూచి రామజనవర్షుఁడు తండ్రిని దల్లిని బలె
గూరిమిఁ గౌఁగిలించుకొనఁ * గొండలు రామునిఁ గూర్చు గౌఁగిలం
బారులు కొందఁ జాయసము * మాటికి మ్రొక్కిరి, బంధులన్ సుహృ
ద్యారము నాదరించె దగుభంగుల రాముఁడు సాదరంబుగన్. ౨౩౩౩
- కం. వారల యేడుపులులివు ల, వారిశృమై మిన్ను మన్ను * వారక నిండ
గైరికగుహలు వృకంగ, న్నార్గరచములట్టు లిచ్చెఁ * బ్రతినివ్వనముల్. ౨౩౩౪
- ↔ కాసల్య నుమిత్రును కానులక్షణులయేటినీటి రేవుఁ జూపి దుఃఖించుట. ↔
- కం అంతట దశరథధరణీ, కాంతుని కామినులు మున్ను * గా భూతనయా
కాంతునిఁ గనఁగ వసిస్థుం, డం తే ముదమునను వచ్చు * నెడ మార్గమునన్. ౨౩౩౫
- సీ. దేవు లెల్లరుఁ దిన్న * తిన్ననినడకల, మందాకినీకూల * మందుఁ జనుచు
రామలక్షణసేవి * తామిలత్థంబుఁ, గనుఁగొనఁ గాసల్య * కనుల వారి
ధారలు గురియంగఁ * దనపజ్జ నచ్చును, మిక్రాదిసతులకు * మెల్ల ననియె
దమరాజ్యముచనుండి * తలుసుఁగొట్టంబడి, నట్టి యనాధులు * ననఘచరితు
- ఆ. లంబువులకుఁ గాను * నరుగుదెంచెడి రేవు, చూడఁ డిదియ యమగు * జూడ లొప్పె
రాకపోకకలిమి * రావడి యున్నది, కంటివే నుమిత్ర * కష్టపాటు. ౨౩౩౬
- కం. నాకొడుకు నిమిత్త బై, నీకొడు కిబనుండి దినము * నీళ్లం బ్రీతిం
జేసాని పోవుఁ గదా య, స్తోకాతంద్రతను దాన * సుమహితచరితా! ౨౩౩౭
- సీ. ఇది నీచక్రగంబ * యీ హేతువున నీచు, పుత్రు గర్వింపదు * భవనవితతి
యన్న సేవయె పరి * మార్గమం చతఁ డట్లు, చేయు నానుగుణికే * చెల్లు నదియు
నాతనిగూకష్ట * మంతయుఁ దీఱదే, భరతుండు కోరిక * పడసె నేని
యని యెగుచును దక్షి. * గాగ్రదగ్ధులమీఁద, జనకునకై రాముఁచంద్రుఁ డిడివ

తే. యట్టియింగుదిపిణ్యాక ధ మతివ చూచి, తోడనుండెడి దశరథుఁచేడలఁ గని
యనియెఁ గంటిరె జనకునఁకై రఘూత్తముండు సవిధిగఁ బెట్టినఁపిండములను.

ఉ. దేవనమానుఁ డైనజగఁతీపతివయ్యఁడు శత్రుభోగసం
భావితుఁ డార్యమూర్తి పరిఁపాలితసాగరవేష్టితక్షుముం

డేవిధి గారపిండి తిను ధ నియ్యవి రామునిపంటిపుత్రుఁ డు

రీవిభుఁ డైనతండ్రి కిడఁ ధ వే టొకదుఃఖము భూమి నున్నదే.

౨౩౩౯

కం. అంగద! రాముఁడు దండ్రీకి, నింగుదిపిణ్యాకపిండ ధ మిడుటను గన్నా

రం గాంచియు నాడెంద మ, భంగురిదుఃఖమున వేయఁపఱియలు గాదే.

౨౩౪౦

కం. అన్నం బెది పురుషున కా, యన్నమె తద్దేవతలకు ధ ననువేదోక్తిఁ

మున్ను విని యుంటి మిష్టాడు, కన్నారఁగ సత్య మనుచుఁ ధ గనుఁగొను టయ్యెన్.

↔ కౌసల్యాదులు శ్రీ రామునిఁ జూచుట. ↔

చం. అని యిటు లార్చిఁ గూర సనఁతాండ్రుఁ డేర్చుచుఁ బోయి యాశ్రమం

బున దివి వీడినట్టిసురఁపుంగవుఁ బోలెడిత్యక్తభోగు రా

మునిఁ గని గొల్లు మంచు వెత ధ మున్గి రవంబుగ నేడ్వ రాముఁడ౯

జనులపాదపద్మములఁ ధ జయ్యనవ్రాలి నమస్కరించినన్.

౨౩౪౨

కం. వారు సుఖస్వగ్ధములగు, హరిమృదులపాఁబులఁ నిఁజాంగుఁబులఁ నీ

తారమణీశునివిఁపుదు, మారముఁ బోఁదుడిచి రింత ధ మాతలఁ గనుచున్.

౨౩౪౩

సీ. సౌమిత్రి దుఃఖించి ధ సాష్టాంగ మెగఁగిన, నాతని రఘురాము ధ సల్లచేయ

జానకి, చనుదెంచి ధ సంశ్లేషపూనయ న్నెయి, యత్సల కెల్లను ధ సత్రు లురిల

మ్రొక్కి నిల్చుండిన ధ సక్కటికంబునఁ, దిల్లి కూఁతునుబోలెఁ, ధ దగ్గ గ్రుచ్చి

వసవాసకృత దీన ధ వామాక్షీ వీక్షించి, కౌసల్య పల్కు సగగ్గదముగఁ

ఆ. దండ్రీ, జనకరాజ ధ దశరథేశుఁడు మామ, రామచంద్రవిభుఁడు ధ ప్రాణధవుఁడు

నైనసీపు నిట్టియడవులలో నెల్లు, దుఃఖపడెదవన్న ధ తోయజాక్షీ!

౨౩౪౪

ఉ. వాడినకల్ప, యెంత ధ రఁ వ్రాలి కృశించినతమ్మి, ధూళిచే

గూడినజాతిహాపము, మొగుల్ గుమి మాటినచందురుండు నాఁ

జూడఁగ నీమొగంబు భృతఁశోకభరణిజాగ్ని కాల్చెడిన్

హూడిగ నన్నుఁ గాష్టమును ధ గూక్షముగా శుచి గాల్చు కైవడిన్.

౨౩౪౫

సీ. అనుచు నీగతిఁ దల్లి ధ యడలుచు నుండఁగ, జంభారి దేవతాచార్యునకును

మ్రొక్కినరీతిని ధ మ్రొక్కి శ్రీరాముఁడు, శిష్టవినుతుఁడు సఁసిష్ఠునకును

నాతనితోడుత ధ నాసీనుఁ డైనను, భరతుండు నిజమంత్రి, పౌరయుతము

గాఁగఁ గూర్చుండఁ దాఁగరములు మోసిచి, భరతుఁ డేమనిరామఁభద్రుఁ మ్రొక్కి

ఆ. పలుకు వింద మనుచుఁ బ్రజలు వీనులు విచ్చి, వినుచు నుండ రాముఁ డనుజులైన
భరతలక్ష్మణులును ఁ జారులతో నభ్యయిక్తసనసవహ్ను ఁ లొప్పుఁ గనిరి.

→ శ్రీరాముఁడు భరితునిరాకకుఁ గారణం బడుగుట. ←

కం గురువత్సలుఁ డగుతమ్ముఁడు, భరితుఁడు తనుఁ జూడవచ్చు ఁ భావము నీతా
వరుఁ డెఱిగి కొఁగిలించుచు, సరసగతిని నడుగఁదొడఁగె ఁ సహలక్ష్మణుండై.

ఉ. ఏమిది నీవ మాకు వచ్చియింప వినన్ మన నయ్యె, నేల యీ
భూమికి నీవు నచ్చితివి ఁ పూనితివేల జటాజనంబు? నీ
వీమియి నారచీరల వఁహించఁగ నేటికి? రాజ్య మిట్లు నీ
వే మని వీడి తన్నననియెన్ భరితుం డిటు కేలుమోడుప్పతోన్. ౨౩౮౮

సీ. అన్న! చేమఁగరానియట్టికార్యము జేసి, మిముఁ బాసి వెనుక భూమిధవుండు
పుశ్రశోకంబున ఁ గాత్రంబు దొఱఁగెను, నాయంబ ప్రేరింప ఁ నారి యనక
యామాటఁ బాటించి ఁ యూశ్చయశోహర, మగుమహాపాపంబు ఁ నాచరించె
రాజ్యఫలంబును ఁ బ్రాసంపమయ కాక, విధవ యై యేడ్చుచు ఁ విపులఘోర
తే. నిరయమునఁ బడు నాతల్లి ఁ నిష్ఠురాశ్శ, యట్టియవవాదనిహతుండ ఁ నైనవన్ను
నీదుదాసుఁ బ్రసాదించ ఁ నీకుఁ జెల్లు, మఘుప్రపాలిక రాజ్యంబు ఁ మరలఁ గొనుము.

కం. కలప్రకృతిజనములును విధవలు నగు మనతల్లు లెల్ల ఁ వచ్చిరి వీరే
కులభూషణ! నినుఁ గన నిష్కలుషాశ్శక! మముఁ గరుణఁ ఁ గనుఁగొనఁ గదవే.

తే. పెద్దవాఁ డుంక రా జయి ఁ పిన్నతమ్ముఁ డలరుటలు మనవంశముఁర్యాద యగునె?
భరణవఱుండ వీవ యీధరిణి నెల్లి, రాజ వై సల్పమా హితఁరంజనంబు.

కం. కైరవబాంధవుచేతను, శారదవిశవోలె నిన్ను ఁ జనవఱిగా నీ
ధారిణి పొంది సనాధగ, సారసదశసేత్ర! వెలుఁగు ఁ జనహర్ష దయై. ౨౩౯౨

కం. నీసోదరుండన్ శిష్యుండ, దాసుండ సచివాళితో యథా యోగ్యగతిన్
నే సాష్టాంగసమస్మృతి, తో సాధువతంస! వేడుకుడున్ దయఁ గనుమీ. ౨౩౯౩

కం. పూజితమై శాశ్వతమై, రాజలి పితృవంబునైన ఁ ప్రజప్రార్థనమున్
భూజనవత్సల! మీఱన్, యోజనసేయంగ నీరు ఁ యోగ్యం బగునే. ౨౩౯౪

→ శ్రీరాముఁడు భరితునితో నీవు నిగ్దోషి వని చెప్పట. ←

చం. అని కనుంగందు శోకజల ఁ మల్లి దొనంకఁగఁ బాదపీఠిపైఁ
దనశిరమున్ ఘటించి ఁడి ఁ తద్దయు నూర్చుచు నున్నతమ్మునిన్
గనుఁగొని లేవ నెత్తి తనకొఁగిటఁ గ్రుచ్చి వచించెఁ దమ్ముఁడా!
చనునె భవాదృశుం డిటులు ఁ సల్పఁగ? నే మనువారు పామరుల్? ౨౩౯౫

కం. కులుజుండవు సాత్త్వికుండవు, నలఘువ్రతరితుండవును మహాతేజఁడ వీ
విల కై యింతటిపాపముఁ, డలపెట్టఁగ నైన నీకుఁ ఁ దర మెట్టులగున్? ౨౩౯౬

ఉ. కాపునఁ గొంచెమైన నపకారము నీయెడ లే దెఱుంగుదున్
 నీవును బాల్యహేతువున ధీమనిని దగ దిట్లు డిట్లు, న
 న్నా! విఘ్నేతమా నుమతు ధైర్యము దా రెడ మెచ్చుదారవు
 త్రావళిపట్ల కేవలమెయి ధాదర ముంచుట కైకనందనా?

౨౩౫౭

కం. కొడుకులు భార్యలు శిష్యులు, బుడమిని నేగతిఁ జరింపఁజోలు నటంచున్
 నొడువుదురో సాధువు లా, నడువున మరతండ్రిపట్ల ధీమని మనకున్.

కం. ధర్మభరితంబున నేకరణిని నర్హుడొ నిలువఁ ధానల నను నా

కరణిం గృహజనములు, ధరియించి చరింపు మనఁగ ధండ్రి తగండే? ౨౩౫౮

తే. ధర్మమార్గవిదుం ధైర్యతండ్రియందు, మనము జను లెన్నగౌరవం ధనిచినట్లు
 ధర్మభూషణ! మనకును ధర్మియందు, గౌరవం బుంబ మర్యాదగాదె చెల్లును?

ఆ. ధర్మశీలుఁడనఁగ నెల్లప్పుడండ్రియు, రాసు! పాము నీ సరిణమునకు

ననుచు నాజ్ఞ సేయ ధామజ్ఞ మీఱంగ, నాకు నర్హుగున ధన్యాయచరిత?

తే. నీవు రాజ్య మయోధ్యలో నెమ్మి దాల్చి, భుజనసత్కృతిఁబొందుముపూజ్యచరిత!

దండకావణివాటి నే ధనింబువాండ, హృదయజనములు దాల్చి యల్లు లేక.

కం. లోక మెఱుంగఁగ జనకుం, ధీకరణి విభాగపటిచి యెగ్గ దివికిన్

నీ కిచ్చిరభాగము నే, జేకొన ధర్మంబె నీచ ధైర్యము భరతా! ౨౩౬౩

కం. లోకగురుఁడు ధర్మార్థుఁడు, నీకుఁ బ్రమాణంబ కాదె ధనియతి జనకుఁడున్?

నీ కతఁ డిచ్చిరభాగము, నీ కుపభాగింప కుంట ధీమని సగునే? ౨౩౬౪

కం. జనకప్రదభాగం బీ, ననవాసము నాకు దీనిఁ ధదనాల్లేయల్

వని దీర్చుట గురుహిత మని, మనమునఁ నలపోయువాండ, ధమానితచరితా!

కం. నరలోక సత్కృతుఁడు సుర, చరనన్నిభుం ధైర్యతండ్రి ధనికిన యదియే

పరమాశ్రితము లోకేశ్వరభావం బైన నాకు ధనితన మిడునే? ౨౩౬౬

↔ భరితుండు శ్రీరాముని రాజ్యంబు గ్రహింపఁ బ్రార్థించుట. ↔

కం. ఆనాటిరాత్రి యూగతి, మానససింహులకు దుర్లభమయ మై చనియెన్

భానుం డుదయించిన నది, లోకమును జవతపంబులుం దీర్చి వెనన్. ౨౩౬౭

ఉ. రామునిఁ గొల్చి యుండిరి నగరప్రసరుల్ హితమంత్రియున్, నా

స్తోమమునందుఁ గొంతవడి ధమాపలునం దొకరుండు నేని యే

దేమియుం బల్కుకుండె, మఱి ధైర్యునిఁ గన్గొని కైకపట్టియుం

బ్రేమయు భక్తిగౌరవముం బెంపుఁ గనంబడఁ బల్కె నీగనిన్. ౨౩౬౮

ఉ. చెప్పితి బుద్ధి దల్లికిని ధైర్యుఁటిరీరిని నాకు దత్త మై

వి పుగుభాగ్యయక్తపుష్కలీవీధలి మీకు నొసంగువాండ నై

యిప్పుని బూని వచ్చితి సహీనగుణాధి! యకంటకంబు నా

నిష్పదమిన్ గ్రహించి యనఁనీశ్వర! నన్నుఁ గృతాఘ్నేజేయవే. ౨౩౬౯

అ. వానకాలమునఁ బ్రాచీనావహవేగంబునఁ, గట్టఁ దెంచుకొనుచు * నట్టె వచ్చు
వెల్లినాఁపరానివిధమున నీరాజ్య, మీపు దక్క నితరుఁ * డేల లేడు. ౨౩౨౦
కం.తురగమునడకను ఖరమును, గరుడునిగమనంబుభంగిఁ * గాకము పోలఁ

దర మగునే? యట్టులు నీ,వరమార్గము నెనయ నాకు * వశమే దేవా? ౨౩౨౧
కం.పరతంత్రుఁ డగుచు రక్షణ,భర మెఱుంగక యుండువాని * బ్రదు కే నుఖ మాఁ,
బరరక్షాభరమును దన,శిరమునఁ గలవాఁడు కష్టఃజీయి ముష్టి. ౨౩౨౨

చ. పురుషుఁడు విత్త నద్ది పెనుభూరుహమై మఱుగుజ్ఞవానికిఁ
వరగతి నెక్కరానిగతి * వర్ధిలుచు న్నునుఁబూత పూచియున్
బరమఫలాన్వితంబు నయి * వాలక యుండినఁ జెట్టుఁ బెంచు న
హ్నుమాన కేమి సంతసము * పుట్టఁగఁ జాలునా యూహ సేయుమా. ౨౩౨౩

తే. రామ మాకెల్లరకు నీచ * రక్షకుఁడవు, నీదుభృత్యుల మగుమమ్ము * నీచ యేలఁ
బూన వేనియుఁ బైయధఃమునకు నుపమ, యిదిమహాభుజ! తక్కిన * దెఱుఁగుమీమ.

తే. రాజ్యసింహాసనస్థు న * రాతిదమను, నిచ్చుఁ గాంచెడివారలు * నెమ్మిలోడ
రాష్ట్రమునవారు సచివులు * రాజవర్య, నిండు తేజన వెలుఁగుమా * ర్తండు నట్లు.
కం.నిను ననుసరించి వచ్చుచు, మచుజర్వభ! సింధురములు * మదమున గీఁకల్
నినుచును సంతఃపురగతి, పనితలు మోదమునఁ బొంగి * పడెదరు తృప్తిన్. ౨౩౨౬

కం.అనవుడు రాముని భరతుఁడు, వినయంబున వేడుచున్న * విధముం గని మే
లని శ్లాఘించెను నాగర,జనములు తదవ్వచనరిచన * సంతసపడుచున్. ౨౩౨౭

కం.విని దీనాలాపంబులఁ, దను నార్ద్రని వేడుచున్న * తమ్మునిఁ గని యిం
పెనయంగ ననునయించుచు, వినియతచిత్తుండు రామ * విభుఁ డిట్లనియెన్. ౨౩౨౮

➤ శ్రీరాముఁడు భరతునకు దుష్కభోవశాంతివాక్యంబులు చెప్పట. ➤

కం.తమ్ముఁడ! సరునకు స్వాతంత్ర్యమున్నదె యెన్నఁడైన * దనయిచ్చును లో
కమ్మనఁ గ్రున్నర దైవమె, యిమ్మెయి నమ్మెయిని లాగి * యలయించుఁ జూమీ.
కం.ధనములు నిధిసాంతంబులు, విను వృద్ధిమచ్ఛములును * విలయాంతంబుల్
జననము మరణాంతం బగు, నొనరెడిసంయోగములు వి * యోగాంతంబుల్.

అ. పశ్యోఫలమునకును * బడిపోవుటయె తక్కు, వేఱుభయము లేని * విధముగాఁగ
ధరణిఁ బుట్టినట్టి * సరునకుఁ జావు దక్కంగ నొండుభయము * గాన రాదు. ౨౩౨౯
కం.బలితపుఁగంబంబులు గల,నిలయము కాలక్రమమున * నెఱిచెడురీతిఁ

బాలుపు చెడం బురుషుఁడు ముదు,సలితనమునఁ జావుచేత * సమయం జూమ్మి.
కం.కడచినరే యంతటిలోఁ, గడచనియెం గాక మరలఁ * గ్రమ్మునే యె
క్కుడుజలములఁ గళవళపడు,కడలిఁ గలిసి నిండుయమున * గ్రమ్ము నొక్కో.

చం.పవలును రేయి పోవుచును ♦ బ్రాణులయాయువు నాహరించెడిన్
 రవియు నిదాఘవేళ స్వకఃఖంబుల వేడిమి సంబుజాలముం
 దివియువిధాన, నట్లగుట ♦ నీకయి యేడ్వ మిటెల యొడ్ల కై
 తవిలనచింత నేడ్చెదవు ♦ తమ్ముడ! యాయువు శాశ్వతం బాఁగో. ౨౩౮౪

కం. పొడమిన మడియుట సిగ్గము, నడచినయే న్నిలిచియుండినన్ వశి ఊణిం
 చెడి నీచూయువు; జన్మము, గడతేతెడిమార్గమేదో ♦ కనుఁగొమ మనుజా. ౨౩౮౫

కం. పురుషునితోఁ బుట్టును మృతి, పురుషునితోఁ గూడియుండుం ♦ బురుషునితోడన్
 దిరుగుచు నుండును దవ్వుగఁ, బురుషునితో నేగు మరలు ♦ బుద్ధిం గనుమీ. ౨౩౮౬

కం. ముడుతలు పడ నొడ లెల్లను, దడఁబడఁ బొదములు వెండి ♦ తల తెల్లపడన్
 మిడికెడివేళను నీ వే,వడువున నినుఁ గాచికొనఁగ ♦ వలఁతియొ చెపుమా. ౨౩౮౭

కం. ఇదె పుట్టె సూర్యుఁ డంచును, నదె సూర్యుం డస్తమించె ♦ నంచును లోకుల్
 మునమునఁ జూతురు; తమతమ, బ్రదుకులు ఊణంబు లగుట ♦ పరికింప రయో.

కం. ఋతు వాకటి పోయి త్రొత్తగ, ఋతు వరుదేరింగ హన్వ ♦ సృష్టిం గను నీ
 ఊతిజననంఘం బది తన, బ్రతికెడికాలంబుఁ దినుట ♦ పరికించదుగా. ౨౩౮౮

ఉ. కట్టెయుఁ గట్టె నేళ్లఁ బడి ♦ కంఠిని జొచ్చి తటానఁ గూడి యు
 న్నట్టుల యుండి పాయుగతి ♦ నాలును బిడ్డలు బంధు లర్థముల్
 పట్టునఁ జేరియుం బిదపఁ ♦ బాయుట కాలబలంబుచేతనే
 యెట్టును బాసిపోక ధ్రువ ♦ మియ్యది నమ్ముము చింతయేటికిన్. ౨౩౮౯

ఉ. ఇచ్చగ జీవయుక్తు లగుఁనిష్ఠజనంబులతోడ నొక్కటన్
 మచ్చికఁ గూడి యుండ మన ♦ మానక శక్యము గాక యుండఁగాఁ
 జచ్చెడివారి నాఁపుటకు ♦ సారవివేక! నశంబె వ్రాణి కీ
 విచ్చఁ దలంపు మేటిసఖు ♦ లేటిసహోదరు, లేటిపట్టుము? ౨౩౯౦

కం. త్రోవను నిలిచినయొకఁ డా, త్రోవన చనుపాంధజనము ♦ తోడన్ నేనున్
 మీవెంట వత్తు నను వహిఁ, బోనం చగుఁ బెద్దవారు ♦ పోయినత్రోవన్. ౨౩౯౧

కం. కావున నతిక్రమింపం,గా వశపడనట్టిత్రోవ ♦ గమనించిన యా
 జేవులకై శోకించిన, నేవిధమున మేలు గలదె ♦ హరిఁగింప వయా. ౨౩౯౨

కం. వయసు ప్రవాహము వంటిది, రయమునఁ జనుచుండుఁ గాని ♦ స్తన్మట దెవుడున్
 నియమింపవలయుఁ దనమది, నయముగ నుఖ మందఁ; బ్రజలు ♦ నవ్వనుభూప్తుల్,
 నీ. ధర్మాత్ము డై యుండి ♦ తతశుభావహ మైన, జన్మంబు లన్నియు ♦ జరపినాఁడు
 దక్షిణాదులచేత ♦ ధరణీసురాదిక, జనములనెల్లను ♦ దనిపినాఁడు

తనభృత్యవర్గంబు • ధరణీజనంబుల, హితదానములచేత • నేలినాడు
 చేకూలందిగ నీవి • చేసి యధేష్టంపు, భోగంబు లన్నియు • బొందినాడు
 తే. సాధుకర్తంబు లెన్నియో • చలివినాడు, పెక్కుకాలంబు ధరణీ జీవించినాడు
 నాకలోకసుఖంబుల • నందినాడు, తండ్రి కేటికి వగవ నాతండ్రి! చెపును.
 తే. జీర్ణమానుష దేహంబు • ఊతిని విడిచి, బ్రహ్మలోకవిహారపాత్రంబు నైన
 దివ్య దేహంబుఁ దాలిచి • తేజవిల్లు, జనకునకు నేల దుఃఖంప • నాధులీల. ౨౩౯౬
 కం. వావిరి యీగతి నేడువఁ, బోవఁడు ప్రాజ్ఞుండు నిన్నుఁ • బోలినశ్రుతిమ
 తోవీదుఁ డగు నే మునుకఁగ, నీవిధి శోకింపఁ గార్య • మే మగుఁ దండ్ర? ౨౩౯౭
 కం. ఎట్టిదశయందుఁగానీ, దిట్టతనముగలిగియున్న • ధీమంతుఁడు లోఁ
 బుట్టినశోకభరంబునఁ, బుట్టఁగనీఁ డశ్రుబిందుఁపులు సయనములన్. ౨౩౯౮
 ఉ. కాపున స్వస్థచిత్తుఁ డవు • గమ్ము విషాదము మాని యూరికిం
 బోవుము రాజ్యభారమును • బూనుము తండ్రి వచించినట్లు నే
 నీవనవాస మోర్తుఁ బదియేఁడులు నాలుగు, తండ్రియాజ్ఞ నే
 నే విఫలంబు సేత దగునే? యది ధర్మమే నాదుబాటికిన్? ౨౩౯౯
 కం. ఆతండే మనకుఁ దండ్రీయు, నాతండే మనకుఁ జుట్ట • మలుగావున నీ
 కాతని సమ్మానించుట, ఖ్యాతికరము నాకు నదియె • యగు సమృతమున్. ౨౪౦౦
 కం. పరలోక మందఁగోరెడు, నరుఁడు వయాపరుఁడు గర్భ, నైష్ఠికుఁ డైవఁ
 బరిపాలితగురువాక్యఁడు, ధరణిం గావలయుఁ జున్ను • ధర్మార్థవిదా. ౨౪౦౧
 కం. జనకునిసచ్చీపుము నీ, మనమునఁ దలపోసి యతని • మాటను నిలువఁ
 గొనకొనుము రాజ్యభారంబును బూను మిటల ననట • మునుగఁగ భరతా.
 ➡ భరతుండు శ్రీరామునితోఁ దనదుఃఖమునకుఁ గారణముఁ జెప్పుట. ➡
 తే. అనుడు శ్రీరాముఁ గనుఁగొని, యనియె భరతుఁ, వసఘనీంజినకుఁడిలింగదిచూపె
 చెట్ట ని న్నేమి కాతీయ • పెట్టె కను, మీరు నినుఁ బొంగఁ జేయంగఁజాల దార.
 కం. ఎటుక గల పెద్దలకు వా, రొలుగనియవి చెప్పు నీవె • యెఱుంగనియట్లుల్
 గుఱుకొని నందియ మడిగెదు, కలల లే కవ్వారి కలుక • గూర్చెడివాంఁచన్.
 చం. కనుఁగొనసట్టిచన్దువునఁ • గల్గెదు కామము, తద్విధింబునం
 గనుగొనువస్తువం దయినఁ • గల్గెదు కామము జ్ఞానికిఁ, మృతిం
 గనినమనుష్యమీఁదఁ బగ • గల్గెదు, తద్విధి నున్నవార్తపై
 జనవర! కాన నేనును విషాదము గూరిను దండ్రీకై మదిన్. ౨౪౦౫
 నీ. అడలె దేటికి నాఁ బరావరజ్ఞుండె ప్ప, దుఃఖపాలికి నింత • దూలిపోడు
 నీవు నాకైవడి • నెగడిలి నమరొవ, మా! సత్త్వసంపన్నుఁ • డగుమహాత్మ

సత్యసంగరుడవు * సర్వజ్ఞమూర్తివి, సర్వదర్శివి కడుఁ జతురమతివి

ధృతియుతుండవు భవస్థితివిడుండవు నీచ, సహింప రానట్టి నంకటముల

ఆ. సనుభవింపఁ దగునె * యది దలపోసిన, మాకు సుఖము గలదె * మాన్యచరిత
నిన్నుఁబోలువాఁడు * నిష్కరారణ్యశ్రీ, నవల నెట్లు దుఃఖపడక యందు ౨౪౦౬

ఉ. నే నటు లింట లేనియెడ * నీచచరిత్ర మదంబ నాకు నై

తా నిటు లోకగర్వితము * దారుణపాపము నాచరించె, ని

వైనియుఁ దల్లి యం చనక * యింతలు నింతలు తుండె తుండెముల్

గా నఱకంగఁ జాలుదును * గాని నిబద్ధుడ ధర్మరజ్జులన్.

౨౪౦౭

కం. పుట్టితి శుద్ధాన్వయమునఁ, బుట్టినయాజికిని ధర్మపుండ్రుల నే

నెట్టిన నేర్పితఁ గని కని, యెట్టులు గర్వ్యం బధర్మ * మే నొనరింతున్.

౨౪౦౮

చం. ఘనుఁడు గురుండు నృధుఁడును * గార్యవిదుండును జచ్చెఁ గాన నా

జనకుఁడు నిండుగోష్ఠి బహుమంబులు పక్కఁగరాదు గాక యే

మనుజుఁడు పూను నొక్క యొకఁ మానినిప్రీతికి నర్థధర్మనా

శన మగునట్టిక్రూరకలుఁపం బొనరింపఁగ ధర్మవేది యై.

౨౪౦౯

ఉ. కూడు వినాశకాలమునకున్ విపరీతపుబుద్ధి యంచు ని

ట్లాడెడు లోక మానుడి యధార్థముఁ జేసె నృపాలుఁ డిట్లు దా

నోడక శ్రోధమోహముల * నొప్పనికార్యముఁ జేసి, దాని కీ

వీడుగ సాధునృత్తి జరిఁయించి మరల్పుము తత్కృతాఘమున్.

౨౪౧౦

చం. జనకుఁడు కిల్పింపం బొకఁడు * సల్పినయేనియు దానిపాపమున్

జనకునిఁ బొందకుండఁ గృతి * సల్పినపుత్రుడె పుత్రుడెఁ జూచి

జనకుఁడు పాపముం బొరయఁ * జల్పినవాఁడును బుత్రుడొనొగో?

జనకునిఁ గావుమీ యతఁడు * సల్పినదానిని విస్మరింపుమీ.

౨౪౧౧

ఉ. ఎక్కడి తుత్రధర్మ మిది * యెక్కడి ఘోరమహావనీస్థలం

బెక్కడిరాజ్యపాలన మిదేటి జటాభరధారణంబు నీ

కక్కట! యిట్టిచేత దగఁవా! ననుఁ గ్రెను దండ్రి మిశ్రులన్

దక్కినపొరబంధుజనతం గృప నేలఁగదన్న మ్రొక్కెదన్.

౨౪౧౨

→ భరతుఁడు శ్రీరామునితో వనవాసం బతని కర్వగర్వంబు గాదనుట. ←

ఆ. ప్రాజ్ఞలోకవర్య * ప్రజలఁ బాలింపఁగ, దేన శక్య మగునో * మానవేంద్ర

పలలి కట్టిరాజ్యపట్టాభిషేకంబు, స్రగమధర్మ మనిరి * ప్రాజ్ఞ జనులు.

౨౪౧౩

సీ. ప్రత్యక్ష మగుప్రజాపాలనధర్మంబుఁ, బోకార్పి మిగులశంకాకులంబు

గాలాంతరఫలంబు * కలితలక్షణహీన, మనినిశ్చితం బగునట్టిగర్వ .

మేక్షత్రియుఁడు నల్పుఁ డీవు కష్టోద్భవ,ధర్మంబుఁ జలుపంగఁ డలఁచె దేని
నాలుగుజాతులఁపాలనసేత క్లేశాత్మక మగుట నయ్యది చరింపు
తే. మాశ్రమచతుష్టమున గృహస్థాశ్రమంబు, శ్రేష్ఠ మగు నని కాదొకోశిష్టమతము
ధర్మతత్పర నీయట్టిధార్మికుండు, దాని విషనాడఁ జూడంగఁ ధర్మమగునె? ౨౪౧౪
ఉ. పుట్టువుచేత స్థానమునఁ డబోడిమివిద్యల నీకుఁ బిన్న నే
నెట్టులు నీవు గల్గియును డనేలగఁ జాలుదు? ధీగుణంబుల
వృద్ధునఁ బిన్ననాట నినుఁ బాసి నిలంగను నేర నన్నయా!
యెట్టులు రాజ్యభారము వహింతునొ? పోవఁ జూచి యయోధ్యకున్. ౨౪౧౫
సీ. పారపురోహితఁ బాంధవప్రవరులు, గల రిట నెల్లరుఁ డగాన నిచటఁ
బట్టాభిషేకంబుఁ డబటిమ నొనర్తుము, పదపడి ధారిణీపాలనమున
కరుడె వృద్ధాధ్యకు డనరివరులను గెల్చి, పృత్రారిపోలె నీవెల్ల రలర
మూఁడుబుణంబుల డముచుముట్టఁ దీటిచి, మిత్రకోటులకు నమిశ్రులకును
౮. నిచ్చకష్టములను డనిడుచు మ మ్మెల్లరఁ, గాన వయ్య నిన్నుఁ డగాంచి హితులు
దేలఁ బ్రీతిఁ బగలు డదిక్క మొగంబుగా, రమ్యమగుణభద్రఁ డరామధర్మ. ౨౪౧౬
కం. నాతల్లి నిందవలనం, బూతగ నొనరించి తండ్రి డపుణ్యాత్ముఁడుగాఁ
బాతకమునకుం బాపుము, భూతముల మహేశునట్లు డప్రోవుము మమ్మున్.
కం. నామాటలు పెడచెవి నిడి, యీమహితారణ్యవాస డమీన దేనిన్
రామా! మీబడిఁ గానన, నీమకు నివసించ వత్తు డసిద్ధ మటన్నన్. ౨౪౧౭
ఉ. ఇంతయు నాలకించి పురి డకేకగ నీకొనకున్న జానకీ
కాంతునిఁ జూచి నైగమనికాయము లశ్రుల నింది హా యటం
చెంతటి ధీరచిత్తుఁ డరిఁ రే యని హన్వము గాంచె దల్లులున్
వంతను బొంది హా యనుచు డవ్రాలిరి మెచ్చిరి కైకపుత్రునిన్. ౨౪౧౮
→ శ్రీరాముఁడు భరితునితో నతఁడు రాజగుట ధర్మమని చెప్పుట. ←
చం. భరితుఁడు వేడ నిట్లు జహఁభంగుల రాముఁడు పల్కు నాజికిన్
బురుమటి కేకయాశ్శిజకుఁ డబుట్టిన నీ కిది చెల్లుఁ, కైకయా
పరిణయవేళఁ దాతకును డబ్రాజ్యము రాజ్యము శుల్క మిచ్చె భూ
వరుఁ డగుతండ్రి యామెనుతుఁ డబట్టముఁ గట్టగ బాస చేయుచున్. ౨౪౧౯
సీ. విబుధదానవయ్యుద్ధవేళ నీజనయిత్రి, పుషమితేసికిఁ దోడుపడినకతనఁ
బరమహంబున డవరములు రెం డిచ్చె, నామెయు వానిన డయడిగె నిప్పు
డిదియును దోషమే డయిందు నొక్కటి నీవు, రాజౌటయును నే నరణ్యములకుఁ
బోవుట మఱి యెండు డభూనకుం డివి యిచ్చె, గావునఁ చంద్రివాక్యంబుఁ బట్టి

అ. పదియునాలుగేండ్లు † శ్రమియింప వనముల, వచ్చినాడఁ దోడ † వసుధతనయ
లక్ష్యణుండు రాఁగ † లలితపద్ధతిఁ దండ్రి, సత్యవచననిష్ఠుఁ † జల్పుటకును ౨౪౨౧
కం.నీవును దండ్రిని నిజమరిఁగఁవింపఁగవలదే? యట్లు † గావున రాజ్య

శ్రీవిభవముఁ గైకొనుమీ, నావచనము వినఁగదయ్య † నాకొఱకైనన్. ౨౪౨౨
కం.జనకుని ఋణంబుఁ దీర్పుము, జనయిత్రియు సంతసింపఁ † జరియింపు గయం
డనునతఁడు దొల్లి గయయం, దనియె నుగీతములఁ బితరులందఱు వినఁగన్.

కం.జనకుండు పున్నామనరకమునఁ గూలక కానుఁ గాన † మొగి నాతనికో
ర్కిని దీర్చినుకృతుఁ జేయును, గనుకం బుత్రాఖ్యుఁ బరఁగుఁగ్గా నుతుఁ డెందున్.

కం.కలుగుదురు గాక తనయులు, పలువురు గుణయుతులు వేదపారగు లని కో
ర్కులు జనములు గోరఁగఁ దగుఁ, గలుగఁడయొక్కడైన బోవ † గయ కనునాశన్.

తే. రాజఋషు లందఱును నిట్లు † రాజపుత్ర! తలఁచుచుందురు గావునఁ † దండ్రి నీవు
నరకముచనుండి కాపుమీ † ధరణిజనుల, ననుజులొగూడి పాలింపు; మరుగుపురికి.

ఉ. రాజపు గమ్ము నీవు జనరాజికి, నే మృగపాళి కయ్యెదఁ
రాజను, దండకాటవికి † గ్రక్కనఁ బోయెదఁ, బొమ్ము వీటికిఁ,
రాజిలుఁ గాక నీకు దినరాజకరాతప మాంప ఛత్రముఁ,
భూపతిశాలశాఖ లిటఁ † బొల్పుగు నాకు నుఖప్రదంబులై, ౨౪౨౩

తే. తోడువడుచుండు నీకు శత్రుఘ్నుఁ డచట
నిచట సౌమిత్రి నాకుఁ దా † నెలమిఁ గూర్చు
మనము నలువురు తనయుల † మనఘచరిత
తండ్రి సత్యఘ్నఁ జేయఁగఁ † దలఁపవయ్య. ౨౪౨౪

— జాబాలి రామునితో నాస్తికవాక్యంబులు చెప్పట. —

కం.ఈలీల భరతు హితవా,ద్దాలంబులఁ దేర్పు రాముఁ † గనుఁగొని యట భూ
మిలేఖోత్తముఁ నగు జా,బాలి యధర్మోక్తు లిట్లు † పలికె హితేచ్ఛన్. ౨౪౨౫

చం.అరియఁగ సర్వముం దెలిసి;నట్టిమహామతి వీవు నీకుఁ బా
మరునకు యుక్తమైనమతి;మాంద్య మదెట్టులు కలె? నేల యీ
కరమునిరర్థకంపుమతి † గ్రక్కున నేగు మయోధ్య కింక నీ
భరతుండు గోరినట్టు జనపాలనశీలివి గమ్ము రాఘవా! ౨౪౩౦

ఉ. ఎక్కడితండ్రి? మానవున † కెక్కడిబంధువు? లేటిమాట, దా
నొక్కనిచేఁ గనం దగుప్రయోజన మెయ్యది? పుట్టువేళఁ దా
నొక్కఁడ పుట్టుఁ, జచ్చునడ † నొక్కఁడ చచ్చును, వెంట వచ్చునే
యొక్కఁడునైన? నెట్లుగుదురో తనవారలు కన్నవారలున్? ౨౪౩౧

ఉ. ఎక్కడితల్లి తండ్రి? మతిఃపీనత్నో యటు లంట, లేడు చూ
యొక్కని కొక్కడ డెందుఁ, బెఱియూరికిఁ బోవుచు బాట నిల్చి తా
నొక్కడ వేగినంత మఱియొందు కడం జనుపాంధునట్లు దాఁ
నక్కుచుఁ దల్లిసంక్రిధనదారిలఁ బోవుచు జీవి రాఘవా! ౨౪౩౨

కం. ఆవాసమాత్ర మియ్యవి, కావున వీనికిని బుధుఁడు ♦ కాంక్షయుఁ గనునే?
భూవరతనయా! నిన్నే, లా వివరీతంపుబుద్ధి ♦ యావేశించెన్? ౨౪౩౩

చం జనకునిరాజ్యము న్వీడిచి ♦ సంకటకారణకంటకావృతం
బుచు విషమంభు నైచెడుఁ పోకలఁ బోవఁగ నేల? సర్వభో
గనిచయపూర్ణ మాపురికి ♦ గ్రక్కనఁ బొ మ్మభిషేకసద్విధి
గొనుము, యథేచ్ఛసౌఖ్యముఁ ♦ గూడుము, వేచె నయోధ్య నీకునై. ౨౪౩౪

ఆ. తండ్రి, యెఁచు నీకుఁ ♦ దండ్రికి నీ వెవ్వఁ? డతఁడు వేఱు వేఱు ♦ యధిప! నీవు
దీని నీ వెఱింగి ♦ మానుగ మె మెల్లఁ, జెప్పినట్లు చేయఁ ♦ జెల్లు నీకు. ౨౪౩౫

కం. జనకుండు బీజమాత్రను, జననీజరమున శుక్లఁసంయుతరక్తం
బున నగుఁ బిండము దానె, జనియించును బ్రాణి దీన ♦ సందియ మున్నే. ౨౪౩౬

ఉ. ఎచ్చటి కేగఁగా నలె మఃపీశ్వరుఁ డచ్చటి కేగె, నెద్దియే
నిచ్చలు మర్త్యకోటులకు ♦ నిశ్చిశ్చిన్తము, దీనిఁ జూడ కే
పిచ్చితసంబుల నృధగఁ ♦ బెక్కువిధంబులఁ బల్కె దీవు, నీ
వెచ్చటఁ దండ్రి యెచ్చట? ని ♦ దేమిటి ప్రాక్షాలు విన్న నవ్వరే? ౨౪౩౭

కం ధర్మాంగంబునకొఱకై, కర్మంబుఁ జేయువాడిఁగానికి వగతుఁ
గ్గురుఁ డిందుచు నందుచు న, శర్మంబున వగచు; మేలు ♦ సౌఖ్యమె కోరన్. ౨౪౩౮

కం. అప్తక యని యాబ్ధిక మని, కష్టము పడిచేయువారు ♦ కర్మముఁగంటే
కష్టాదితాన్ననప్తము, శిష్టవినుత! యన్నముఁ భుజించునె మృతుఁడున్? ౨౪౩౯

ఉ. ఒక్కఁడు కూడు దిన్న మఱియొక్కనిపొట్టయు నిండు నంట హా!
యొక్కడి మాట, యట్లయిన ♦ నింటను శ్రాద్ధముఁ బెట్టి రేనియుఁ
మక్కున బాటసారికిని ♦ మార్గమునం దుదరింబు నిండునే?
టక్కులుగాక నిక్క మనుఁటలే మతిమంతులు విశ్వసించురే? ౨౪౪౦

ఉ. చేయుము యాగముల్, దపము ♦ సేయుము, దీక్ష వహించు, దాసముం
జేయు, మటంచు గ్రంథములఁ ♦ జెప్పిరి యనన్యధానాపహరులై
ధీయుతు, లవివ్వి నచ్చునె నుధీమణి, కానఁ బరంబు లేమి నీ
వీయెడ లభ్యభోగముల ♦ నేల తృణించెడు ధీరసత్తమా. ౨౪౪౧

తే. ధరణిఁ బ్రత్యక్ష మగుదానిఁ దలఁగఁద్రోసి, కొనివోతుంబు నమ్మునేఁచెనఁటి యైన?
భువనజననస్తుతంబు నాఁబుద్ధి వినుము, కట్టుకొన వయ్య వట్టంబుఁ గరుణమీఱ.

→ శ్రీరాముఁడు జాబాలిమతమును ఖండించుట. ←

మ. అని జాబాలి వచింప నాపలుకు సత్యాత్మండు సీతేశుఁడు
విని నిశ్చించలచిత్తుఁడై యనియె నోవిప్రా! మదగ్ధంబు నీ
వనునమ్మాటలు కార్యసన్నిభ మకార్యం బొ, హితాకారమ
య్యు సపథ్యంబును, గాన వాని విస నెట్లొర్తు జగద్గర్వమున్. ౨౪౪౩

తే. భిన్నచారిత్రదర్శనుల్ పేర్చి చెడఁగ
స్థలితమగ్యాదులును గల్గఁపప్రవర్త
కులును సగుచును మానంబుఁ గోలుపోయి

సభలదూషితు లగుదురు సత్య మిదియు.

౨౪౪౪

- కం. కులహీనునిఁ గులవంతునిఁ, బలువను సజ్జనుని శుచిని పాపిని శౌర్యా
గలితునిఁ బూరుషమానిం, దెలియఁగఁ దగు వానివాని నెఱివడవడిచేన్. ౨౪౪౫

సీ. నిక్క మనార్యుఁడై నెఱయార్చుపోలికి, శుచితావిహీనుఁడై శుచివిధంబు
లక్షణ్యునట్లు లఘుక్షణ్యుడై దుష్టశీలుఁడయ్యును సాధుశీలుమాడ్కి
శ్రుతిహితకార్యసన్నితలోకసంకర, మగు సభార్థము ధర్మ మనుచుఁ జెప్ప
నాయట్టివాఁడది న్యాయ్యుఁడను గ్రహింపఁ, గార్యవిచక్షణుఁ డార్చుఁ డెవఁడు
తే. లోకముల దుష్టశీలుని పోకనిందు, నన్ను జూడఁగ నేర్పు సన్మార్గదృష్టి?

నేన ప్రతినను గలిపి మున్నీట గీర్ణ మెచని కెఱిగింతు? నాక మే నెట్లు గాంతు?

→ శ్రీరాముఁడు జాబాలికి సత్య మవశ్యానుష్ఠేయం బని బోధించుట. ←

- కం. రాజే న్నాసికుఁడైనను, భూజనతతి యిచ్చుకొలది పోకలఁ బోదే

రాజేపోకలఁ బోయిన, భూజనసంచయము బట్టిపోకలఁ బోవున్.

౨౪౪౬

కం. సత్యదయాసూపక మయి, నిత్యంబుగ రాజవృత్తి నెగడును గాన

సత్యాత్మక మీరాజ్యము, సత్యంబేకుదురు సర్వజగముల కెపుడన్.

౨౪౪౭

- కం. సత్యంబె శ్రేష్ఠ మని యాదిత్యులు మునిపుంపులును దెలుతురు సతమున్

సత్యంబుఁ బలుకువాడే, సత్యంబుగఁ బరమపదముఁ జాలుం బొందన్.

౨౪౪౮

కం. పామునకు వెఱచినట్టులు, భూమిజనం బన్మృతవాదిఁ బోడగని వెఱచున్

శ్రీమద్ధర్మ సత్యము, పోముని! స్వర్గమును సత్యమూలము నుమ్మి.

౨౪౪౯

- కం. సత్యమున నుండు లక్ష్మీయు, సత్యంబే యీశ్వరుండు జగముల కెల్ల

సత్యము మూలం బంతకు, సత్యంబునకంటె లేదు శాశ్వతపరమున్.

౨౪౫౦

కం.దానంబును వేదంబును, భాస్యనము హోమంబు నిష్టః తప మిష్టంబుఁ

మాసక సత్యాశ్రయములు, కాన నరుఁడు సత్యపరుఁడు గానలయుఁ జూచి.

కం.ఒక్కఁడు లోకం బేతఁడు, నొక్కఁడు సంశంబుఁ బ్రోచు నుండు సరకమం

దొక్కఁడు స్వర్గతుఁ డొక్కఁడు, డిక్కరఁగిని భిన్నగతు ల వేలా చెపుమా?

తే. సత్యసంధుఁడ నగుచును జగతిఁ బరఁగి, బాస యొనరించి తప్పుట వాడి యగు నె

కాన జనకనియోగంబుఁ గా దటంచు, నెట్లు నన నేర్పు నయ్య నాయుట్టివాఁడు.

ఆ. లోభముననొ రాజ్యలాభంబుచేతనో, మోహముననొ బుద్ధిమోసముననొ

జనకు నెదుట ననిన సత్య మన్నేతువు, నజకఁజాల దేనికొఱకు నైన. ౨౪౫౫

కం.చలచేతన్ముఁడు సత్పథ,చలితుండును గల్ల లాడుఁజనుఁ డిష్టశ్రాన్ధం

బులు యోగంబులు పితరులు, నిలింపులు గ్రహింప రన మునీ! విన మొక్కో.

సీ. సత్యగార్హంబు ధర్మంబు సత్యాశ్రయంబు, బ్రశ్నోత్తముగఁ జూచువాఁడ నేను

ఽజ్ఞనాచరితంబు సత్యధర్మార్థంబు, నే జటాభారంబు నెఱిగిరింతు

ధర్మలేశాన్వితాధర్మంబు లుభులు, పాలుసుల్ స్మారులు వాపరితులు

నేవింపఁ దగిన దుఃఖానంపుక్షయ్యధర్మంబు విడిచితిఁ దాపసేంద్ర

ఆ. చుననుసంధు నఘము మాటి కాలోచింప, జహ్వచేత గల్లఁ జెప్పు చుండఁ

గాయమునను బాపకార్యంబుఁ గావింప, మువ్వినముఁ బాపములు లభించు.

కం.ధర క్షీణియశోలఘ్నంబు, పురుషుఁ సత్యకసిష్ఠుఁ బొందును దమిచే

సురభూమి కరుగుఁ దోడుగఁ, బురుషుఁడు సత్యంబు నెట్లు పోకాగ్నుఁ దగిన్.

సీ. ఎంత యీలోచించి యిది మే లటంచును, డిక్కుమాలల నీవు నొక్క యనిన

చెనఁటిధర్మం బెట్లు చేయఁగ నోపుదు? బాధివేంద్రునిముందు బాస జేసి

భరతునిమిత్రముగనువాక్య మే నెట్లు, తుంగలలోఁ ద్రొక్కి భంగవఱుతుఁ

బలి మున్ను నాయన్న ప్రతిసక్త కైకేయి, హర్షించె దా నేమి యాత్మ నెంచు

ఆ. నిపుడు మాటఁ దప్ప; విపినవీధులయందు, నియతభుక్తి గొంచు నిష్ఠఁ బూని

పూలఁ బండ్ల మూలఁజాలంబులను బిశ్మ, దేవతామరులకుఁ దృప్తి నిడుదు.

➡ జాబాలికి శ్రీరాముఁడు కర్ణం బవశ్యకర్తవ్యం బని చెప్పుట. ➡

కం సంతృప్తిం ద్రియతమ ధుత,చింతారతి లోకయాత్రఁ జేసెన త్రేడ్ధా

నంతుఁడనై నిష్క్రలుష,నాన్వితంబు నాధుకార్యసంగతి దనరన్. ౨౪౬౦

ఆ. కర్మభూమి దీనుఁ గావింపనలయును, బుణ్యకర్మములను బురుషు లెపుడు

వాయు నగ్ని శశియు సప్తకృతకర్మంబుల, ఫలముచేత వారిపదముఁ గనిరి. ౨౪౬౧

కం క్రతువులనూటిటి నొనరిచి, శతమన్యుఁడు స్వారపదము సందించెన్

పితౌగ్రతపోనిష్ఠు, నతులిరదిన మండఁ జాలి రఘుమహాసుల్. ౨౪౬౨

చం. అనుచును వెండి యాతపసిఁనాస్తికవాక్యముగఁ స్థరించి ఛీ
యని మదిలో నసహ్యపడి యాగ్రహ మెత్తి వదించె సత్యముఁ
ఘనతరవిక్రమంబు ననుఁకంపయు ధర్మము సాధువాద మా
ర్యనివయ దేవతాతిథిసమగ్ధయుఁ ద్రోవలు నాకవాటికిన్. ౨౪౬౩

ఉ. కావున నింతయుం దెలిసి యాదె ధరామరు లైకకంఠ్యసం
భావన వారివారికులఁపథతిఁ దప్పక ధర్మకార్యముల్
వావిరి చేయువారు? నినుఁవంటియధర్మపథాక్తు నాస్తికఁ
ఛీ విషమస్థబుద్ధి దరిఁ జేచ్చినతంఁద్రిని దూఱఁగాఁ దగున్. ౨౪౬౪

ఆ. చోరునట్టివాఁడు యుమ్ము బుద్ధుఁడు నాస్తికుండునుం దధాగఁతుండ నిజము
ప్రజకు శంకుఁ డైనవాఁడు నాస్తికుఁడౌట, యతని కెదురు విబుఘుఁడగుగ రాదు.

శా. నీకుం బూర్వులు నీకు మిన్నలు మహానిష్ఠాత్ములై కర్మముల్
సాకల్యంబుగఁ జేయ రే? యిహపరస్సౌఖ్యజ్ఞయశ్రీకు లై
జోకఁ శాశ్వతమూర్తులై నెలుఁగ రే? శుద్ధాత్ముల ట్లాటఁ దా
రేకాలంబున మంగఁగార్తకమహాభీష్టక్రియల్ సల్పు రే? ౨౪౬౫.

ఉ. దాసగుణప్రధానులు నితాంతవయామతు లార్యవర్య సం
తానసమేతు లప్రతిహతప్రభు లుశ్తమధర్మమార్గన
మ్మానులు వీతపాపు లసమానచరిత్రులు కర్మనిష్ఠులం
బూనెడిమానిసత్తములుఁబో మునివేషక! లోకపూజితుల్. ౨౪౬౬

చం. అనుచు సరోషభాషణము యాదుమహాత్ము నదీనసత్త్విఁ గ
న్గొని మునివెండి యాస్తిక మఁకుంతితసత్యము నైనవల్కు సా
నునయముగా వదించె నునుఁనోసరసన్నుత! కాను నాస్తికుం
డను, సస నాస్తికోక్తి, మఱి యాస్తి యటన్నది నాస్తి యెంతయున్. ౨౪౬౭

↔ బాబాలి శ్రీరామునితోఁ దన్ను యమంప వేడుట. ↔

సీ. బానకీశ్వర! ధర్మసంకటవేళ యత్నించినన్తశం బూని యీమ దలఁగఁ
ద్రోచుట యొప్పుది యూచి యే నిష్ఠుడ, రాజకం బనుమహాద్రవము దొడర
నాస్తికవాద మొనర్చితి నంతయ, కాని నాస్తికుడ నేఁ గాను వింటె
యన్యఁ డెవ్వం డేని యాస్తికవాదంబు, జేయఁ దద్వాదంబుఁ జెలుతు నేన
తే. ధర్మసంకటకాలోచితంబు సుమ్ము, నాదుప్రకృతపు నాస్తికవాద మిట్టి
ధర్మసంకటకాలంబు యాచరించె, నేని వెండి నాస్తికతను యానువాద. ౨౪౬౮

ఆ. కడఁగి నిన్ను బురికిఁ గ్రమ్మఁజింపఁగఁగోరి, భరతుఁ డిట్లు బాలిపడుటకతన,
నీయనుగ్రహంబు నెఱిపొందుకొఱకునై, యట్లు పలికినాడఁ నప్రభు సైపు.

→ { వసిష్ఠుడు శ్రీరామునితో జ్యేష్ఠుడు రాజ్యావృద్ధు డని } ←
పూర్వరాజవృత్తాంతముఁ జెప్పట.

- సీ. అనఁ గ్రుద్ధుఁ డైనరామునితో వసిష్ఠుండు, పలుకు జాబాలియుఁ బార్థివేంద్ర!
జనులగతాగతంబును జక్క నెఱుఁగుని, స్థరలింపఁ గోరి యఃప్రత్యక్షిఁ బలిక
లోకేశ! వినును యీలోకసముత్పత్తి, యభిల మేకార్ణవఁ మైనయపుడు
పునఁమి నిర్ధింపఁగఁబడెఁ బరంబునను స్వయంభువు బ్రహ్మ దేవాళిలోడఁ
ఆ. గలిగె నీట మునుఁగుఁత్రాతలంబును హరి, పోత్రి యగుచుఁ దేల్పెఁబుత్రయుక్తి
నవ్యయుండు నిత్యుఁ డాకాశభవుఁ డల, బ్రహ్మ జగముల్లొఁ బరఁగఁ జేసె.
- సీ. ఆయనకు మరీచి యతనికిఁ గళ్యపుఁ, డతనికి భాస్కరుఁ డాతనికిని
ఘనుఁ డుద యించెను మను వాతఁ డిత్వోకుఁ గనియె నయోధ్య నాతనికి నిచ్చె
మను వట్టు లగుట నాతని మూలపురుషుఁగా, నెంచు హితులమున కెల్ల నధిప
కుక్షి యాతనికి వికుక్షి యాతనికిని, సతనిపుత్రుఁడు బాణుఁ డెతులబలుఁడు
- తే. బాణవతి కనరఃస్యః డాఁక్షోణినాధుఁ, పాలనంబునఁ దన్మరః బాధగాని
కఱపు డామరములు గాని యకలగనయ్యె, సత్యధర్మగరిష్ఠుఁడై జరగుకతన. ౨౪౨౨
- కం. ఆతనికిని బృభుభూపతి, జాతుం డై క్షీరి గనఁ ద్రిశంకుఁ డతనికిన్
బ్రీతికరపుత్రుఁడై దివి, కై తనమయిలోడఁ జనియెఁ నతినత్యరతిన్. ౨౪౨౩
- కం. కలిగెం ద్రిశంకునకు ని, ర్మలచరితుఁడు సుతుఁడు ధుంధుమారఖ్యాతిన్
వెలయుచు యువనాశ్రయం డన, బలియుఁడు మాంధాత యతనిఁ పట్టియ రామా.
- కం. మాంధాతృతనయుఁ డయ్యె సు, నంధి యతనితనయులు స్రు, సనంధియు దృఢవీ
ర్యాంధుఁడు ప్రసేనజితుఁడున్, బంధురక్షీరి స్రు, సనంధి యభరతుం గనియెన్. ౨౪౨౪
- సీ. భరతుఁ డశితుఁ గాంచెఁ బగతుచు హైహయిల్, తాలజంఘలుశూరః తములువాని
నాహవంబున గంట యతఁడు స్రు, వాసిష్ఠా, చలిమిల ముని యయి యంచరించె
నతనియిల్లాం శ్రీరుద్ర యిటఁ జూడె ధరియింప, సవతికి విష మనయిసతి యెసంగె
నటఁ గర్షపష్టికై యావతి కాళింది, చ్యవననిచెంతకుఁ జని యెఱంగి
- ఆ. నంత నతఁడు సదయుఁడై పరి కామ కిట్లనియె నీకుఁబుత్రుఁడభిలలోక
విశ్రుతుండు నైరివిడయుఁడు సంకక, రుండు సాధుమతగుఁబుండు పుట్టు. ౨౪౨౫
- కం. అని దీవించి మ్రొక్కుచుఁ, జని యింటికి బన్ద నేత్రు యసరగర్భా
భుని సుతునిఁ గ నెగముతో, జనియించుటఁ జేసి యతఁడు యగరుం డయ్యెన్.
- కం. త్రవ్వించె నీరనిధి ము, న్నవిభుఁ డాతనితనూజు యడసమంజుఁడు దా
గ్రోవ్వన శిశువుల జంపఁగ, నెవ్వగవడఁ గానలందు నెట్టింపఁబడెన్. ౨౪౨౬

నీ. ఆయనమంజునఁ జంతుమంటుండు పుట్టె, నతఁడు దిలీపుఁ డన్యుతునిఁ గాంచె
నతఁడు భగీరథాఖ్యమహీశుఁ గాంచెనా, యనపుత్రుండు కకుత్స్థుఁడ౧ డార్యచరితుఁ
డతని పేరన కాదె యవ్యయజుల కెల్లఁ, గాకుత్స్థు లనఁగఁ బ్రఖ్యాతి గలిగె
నతఁడు రఘువుఁ గాంచె యతఁడు కల్తాషచాదుం డనఁ బురుషాదకుండు ననఁగ
తే. మఱియు సౌదాసుఁ డనఁగ నామముల నొప్పు

నతనిఁ గాంచెను; శంఖులుఁ డతనినుతుండు

దళములను గూడి జనకుని యలనఁ జచ్చె

నతనికొడుకు నుదర్యనుఁ డనెడుతేడు.

౨౪౭౯

ఆ. ఆనుదర్యనునకు యగ్నివర్ణుండు తత్పుత్రుండుగాఁగ శ్రీఘ్రుండు నయ్యె
వానికొడుకు మరుండు యాడు ప్రశుశ్రుకుఁ, గనియె నంబరీషుఁ యగనియెనతఁడు.
కం. మహిపతి నహుషం డతనికి, నహుషునకుం బుత్రుఁ డయ్యె యాభాగుం డా
మహితాత్మన కిరువురు నుతు, లహర్యధృతు లజుండు నుత్రతాఖ్యుండు నాఁగన్.
కం. ఆయజునకు దశరథవశి, దాయాదుం డయ్యె నతనితనయులలో నీ

వే యగ్రజాతుఁడవు రామా! యస్టేట నిలనేలుమా తండ్రివలెన్. ౨౪౮౨
కం. అనఘ! యిత్వోకులలో, దనయుండు జ్యేష్ఠుండు రాజ్యతంత్రముఁ దీర్చి
జనుఁ గులధర్మము విడువక, కొనుమీ రాష్ట్రంబు నేలుకొనుమీ ప్రజలన్.

↔ వసిష్ఠుండు శ్రీరాముని రాజ్యంబుఁ గొను మని వేడుట. ↔

మ. అనుచు న్వేండి వసిష్ఠుఁ డెంతయును న్యాయం బొర నిట్లీడు నో
జనపాలాగ్రణి రామ! పూరుషున కాచార్యుండునుం దల్లియున్
జనకుండు న్గురు లైరి మువ్వ రిల జన్మం బిచ్చుటం దల్లియున్
జనకుండున్, మఱి జ్ఞానదాత యయి యాచార్యుండు, నవ్వారిలోన్. ౨౪౮౪
కం. తనువు నొసంగినజనని, జనకులకంటెను నుబుద్ధిసంపదఁ గూర్చి

గనుటను నాచార్యుండు గురు, డనుపెనువుం గాంచి శ్రేష్ఠుఁ డయ్యెను రామా.
కం. ధరణీతనయాధవ నీ, గురువునకున్ గురుండు నేను యగుండును నీకున్

వరమతి నానుడి వినినను, బరఁగదు సన్న్యగతికి యంగము తండ్రి. ౨౪౮౬

కం. ధరణీమరులును వీరే, పురజనులును వీరే ద్విజులు యపుషులు వీరే

పరిపాలింపుము వీరల, బరఁగదు సన్న్యగతికి యంగము తండ్రి! ౨౪౮౭

కం. వరధర్మశీల వృద్ధయు, గురుమతి నీతల్లి యామె యగుటమి తగునా?

చరియింపు మామెనుడి విని, పరఁగదు సన్న్యగతికి యంగము తండ్రి! ౨౪౮౮

తే. సత్యధర్మపరాక్రమ యజానకీశ, ప్రార్థనముచేయు చున్నట్టి ధర్మతుపల్కుఁ

బట్టి వర్తించు టాత్మాతివర్జనంబు, గాదు నాపల్కుఁ గైకొమ్ము యకరుణ విూట.

← { శ్రీరాముడు వసిష్ఠునితో నాచార్యులకంటె దల్లిదండ్రులు } →
శ్రేష్ఠు లని చెప్పుట.

చం.అని విని రాముఁ డిట్లనియె * నార్యజనోత్తమ! పుత్రలభిక్ష
వనిగొని తల్లి దండ్రీ పడుపాటులకుం బ్రతి సేయ సౌనె? యిం
పునఁ దలఁ జూచి నీళ్లు, కడుపుం గని యన్నము, పోసి పెట్టి యెం
డను జలి గాలిఁ బ్రోతురు దిఃసంబును, వారలతుల్యులే యెరుల్? ౨౪౯౦

కం.తనుఁ దాను గాచుకొనఁ జా, లనిదశ నేమటక యెపుడు * లాలించుచు న
ర్థన మొనరింతురు నత్రియ, మును బల్కుదు రయ్య! వారు * ముచ్చట మీఱన్.

ఉ. కావునఁ గన్న తండ్రి కొడుకా! యిటు సేయు మటంచు మున్నుదా
నావిధి నాడ్చి సేసె గద * న్యాయ్యమె యాతనిపల్కు కల్గి యై
పోవఁగఁ జేయ? నాఁ గయికపుత్రుఁడు సూతునిఁ జూచి సారథీ!
నీ విట సేలఁ గూర్పు కుశఁ నిర్గత మాసనమున్ మదర్థ మై. ౨౪౯౧

ఉ. రాముఁడు పట్టచంబునకు * రా మదిఁ బూనెడిదాఁక నింద శా
లాముఖుండు నప్పిడి యిలాత్రిదశుం డధమన్యు¹వాకిటన్
మోమున గుడ్డ వైచుకొని * ముట్టక కూడును నీళ్లు నుండు న
ల్లెమియు ముట్ట కేను వసియించెద, నిశ్చయ మిద్ది నావుడున్. ౨౪౯౩

సీ. ఆసుమంత్రంకు రామాస్యంబుఁ జూచుచు, వేదీయండఁగ రఘుపీరుఁ డపుడు
తాన దగ్ధలతోడఁ * దల్పంబుఁ గల్పించి, కొనియున్ననాతని * కనియె రాముఁ
డన్న! యేయపకారము నీకుఁ జేసితి, వాకిటి కడ్డంబు * పండుటకును
నుత్రమన్యుడు² విప్రుఁ డొంటి ప్రక్కన పండు, దనసొమ్ముమరలంగఁ గొనుటకొఱకుఁ

ఆ. దల కిరీట మూని * ధరణిఁ బాలించెడి, ధరణిపతికి నిల్లు * దగునటయ్య
లెమ్ము విడుము భరత * యిచ్చుహాస్రతమును, మరిలి చనుమునాదుమాట వినుము.

కం.అన విని భంతుం డనుఁ బుర, జనులను వీక్షించి రామచంద్రుని మీరై
నను డేర్పరె మరలింపరె, యనవుడు వా రెల్లఁ బలికి * రాభరతునకున్. ౨౪౯౫

ఉ. కంటిమి రామచంద్రునిదిఁ * గల్గినచందముఁ, దవ్వచచ్చితుల్
వింటిమి లెస్సపల్కెడి వివేకధనుం డల తండ్రివాక్యమం
దుంటయె యిష్ట మీనుకృతి * కొండువిధింబులు ప్రీతిఁ గూర్చు, వీ
దంట మరల్చ మాతమి * దాశోధీ! యన రామచంద్రుఁడున్. ౨౪౯౬

ఉ. ఆపలు కాలకించి భరతా యిటు లౌ హితు లౌచుధర్మమే
ధాపసు లైనవారినుడి * దర్దయు నీమది వీరిపల్కులున్

¹ అశ్రమన్యుడు = అశ్రవణినికొనినవాఁడు.

² ఉత్తమన్యుడు = అశ్రవణినికొనినవాఁడు.

నాపలుకుం దలంచి మఱి * న్యాయ్యధంబునఁ బొమ్మ, తేచి
లా పడియుండ, నన్నును జలంబుల నంటుము దోషశాంతిక్తై.

౨౪౯౭

కం.అన లేచి భరతుఁ డటువలె, వినయంబున జలము లంటి * విశ్వజనంబుల్
విన ని ట్లనియె న్వినుఁడీ, జనములు నాపల్కు సరసఃసమ్మతరీతిన్.

౨౪౯౮

ఉ. కోరినవాఁడఁగాను ధరఁ * గూర్చు మటంచును దండ్రి, నెప్పుడు
గోరినవాఁడఁగా నిటులు * కుశ్చితస్థ త్రి జరింపఁ గైకయిన్,
శ్రీరఘురాముఁ డీయఁపఁ * జేరు తెలుంగను, దండ్రివాక్యమే
తిరుపఁ గార్యమేని వని * దేవరమాటుగ నేన యుండెదన్.

౨౪౯౯

←→ శ్రీరాముఁడు వనవాసానంతరము రాజ్యంబుఁ గొన నంగీకరించుట. ←→

కవిరాజవిరాజితము.

అసపుష్పఁ దధ్యహితోక్తికి విస్థితఁడై విభుఁడిట్లును బొర్లుతో
జనకుఁడు జీవితఁ డై విధియించినఁచందముఁ దప్పఁగ నొప్పునె యీ
తనికిని నాకును గావునఁ దద్విధి * దప్పఁగ నేఁడిట నొల్లఁ జూడీ
వని విధి దీర్చఁగఁజాలెడి నే నెటుఁభంగి భరం బిడ బాలునిపై.

౨౫౦౦

ఉ. న్యాయము పల్కెఁ గైక, వసుఁధాధిపుఁడుం జరియించె ధర్మమం
దీయనఘండు ధీరగుణుఁ * డీమ్యుఁడు టొంతుఁడు నృన్దనేననా
త్యాయతభక్తియుక్తుఁ డని * యాత్మ నెఱుంగుదు, సత్యశీలి కై
కేయిప్రియాత్మనూతికిని * ట్టేమము కల్గెడు నెల్ల వేళలన్.

౨౫౦౧

చం.వనమున నాలుగుంబదియఁవర్షము లుండి యనంతరంబు ప
ట్టనమున కేగుదెంచి ప్రకటంబుగఁ బట్టము నొంది యప్పు డీ
యనుజనితోడ నుండు నెటు * లంబ వచించినపల్కు దీర్తు నా
యనువునఁ బెద్దవాఁడ నని * యాడినఁ దీర్చిగ రాదె వీనికిన్.

౨౫౦౨

సీ. అనఁగ పంత్రిష్ఠు * లైవసిద్ధులు, నన్నదమ్ములపల్కు * లాలకించి
యద్దిరా యిట్టినుఁహత్తుఁ గన్నయా,నశరభుం డెంతటిధన్యతముఁడో
యని ప్రశంసించిరి * యాత్మల దశకంఠు,నధముఁ గోరుచు నున్నపరమమునులు
భరతునిఁ గన్గొని * పల్కిరి నీతండ్రి, తరియింపఁ గోరెడితలఁపు గల్గె

ఆ. నేని గ్రాహ్య మగును * జానకీధవుపల్కు,నండ్రిఋణముఁ దీర్చ * దగు నితనికి
గైకఋణము దీఱఁ * గాదె నీజనకుండు, స్వర్గలోకమునకుఁ * జనుట భరత.

తే. అనుచుగంధర్వసిద్ధు * లరిగి రిచ్చ, హృత్ప్రపదనాబ్జుఁ డగుచు సీతేశుఁ డపుడు
ముసులవాక్యంబులకుఁ జాలఁమోద మంది, వారి నెల్లరఁ బూజించె * గౌరవమున.

తే. అందఱకు నస్తుతం వైసయగ్రజాతు, వాక్యముల విని భయమున • వణకుమేన
హస్తములు రెండు జోడించి • యధికవినయ, గరిమ నిట్లను జానకీ, కాంతుఁ గనుచు.

చం. అతులపరంపరాగతని, జాన్వయధర్మము తీత్రధర్మము
మతిఁ దలపోసి తీర్పు దగు • మామకమాతృమనోరథంబు వీ
క్షీతితల మే నొకండఁ దమి • సేయఁ జామి భరియింప, భూప్రజా
వితతిమనంబు సంతసము, పెట్టఁగ నైనను నేర నన్న యా. ౨౫౦౬

కం. మనచుట్టంబులు యోధులు, మనసుహృదులు మిత్రజనులు • మాననితివుట
నిను నెదురుచూచువారలు, జనవర! వానకును హాలిక, జనములమాడ్కిన్. ౨౫౦౭

శా. అన్నా! రాజ్యము నొల్ల నీవ కొనవే • యద్భుండ వీ వంచు నా
పన్నుండై పడి పాదపద్మయుగళిం • బ్రార్థింపఁగా రాముఁ డు
శ్చన్నప్రేమను లేవ నెత్తి తనయు, త్సంగంబునం జేచ్చి భా
స్వన్నీలాబ్రతున్ మరాళరవుఁ గంజాతేక్షణం బల్కెడున్. ౨౫౦౮

→ శ్రీరాముఁడు భరతుని సమాధానపఱుచుట. ←

చం. అహితభయప్రదానచరి, తా! వినయాన్విత మిట్టిబుద్ధియున్
సహజముగా లభించినప్రశస్తగుణుండవు నీకు లక్ష్మ్యమే
మహిపరిపాలనంబు, మతిమంతులు మంత్రులు మిత్రులు సదా
విహితమే పల్కుచుండుదురు • వీరిమతిఁ ఘటియింపు కార్యముల్. ౨౫౦౯

ఉ. పాయును గాక లక్ష్మీ హిమ, భానుమనోహరమండలంబునన్,
బాయును గాక మంచు హిమ, వన్నగరాజమునుండి, వేలనే
పాయును గాక సాగరము • విశ్వము ముంపఁగ రామచంద్రుఁడున్
నాయన! తండ్రిసత్యవచనంబును దప్పఁడు, మాట లేటికన్. ౨౫౧౦

ఆ. కామ మైన నేమి • కడులోభ మగు నేమి, నీకుఁగాను గోరె • నీదుతల్లి
తల్లి తల్లిగాడె • తనయుఁ డాయమపల్కు, సేయ వలదె తక్కు, చింత విడుము.

→ శ్రీరాముఁడు భరతునకుఁ దనపాదుక లొనంగుట. ←

సీ. అనుచు వదించిన • యాదిత్యసమ తేజ, వన్నను గనుఁగొని • యనియె భరతుఁ
డన్న నీవింతటి, యచలప్రతిజ్ఞుండ, వైన నేనే మందు • నయ్య నిన్ను
నాయభాగ్యముగాక • మాయ రే యింతైన, నీమది గరఁగదు • నిర్లలాత్త
యారక పో నొల్లఁ • గూరిమి మోపుము, భర్తభూషితరత్న, పాదుకలను

ఆ. నీదుచరణములను • నెమ్మి నాశ్రీరామ, భద్రుఁ డట్ల యిచ్చె • భరతునకును
వానిఁ దా గ్రహించి • నఱవినభక్తిని, హస్తయుగముమోడ్చి • యన్న కనియె.

చం విను పదునాలుగేండ్లు రఘువీరి! జటాజనధారి నై ధృతిఁ
 దినములు లెక్క పెట్టుచును • దిన్ను ఫలంబుల, నూని వెల్పుఁ
 గొని నియంబుల, బాదుకలఁకుఁ వినిపించుచు రాజ్యతంత్రముఁ
 మనియెన; సగ్నిఁ జొచ్చెనఁ జుఁమా మఱుతేసట నీవు రానిచోన్. ౨౫౧౩

కం. అనవుడు నట్లుల కాని, ముని బాస యొనర్చి క్రుచ్చి • యతనిఁ శత్రు
 ముని నూతనఁ బల్కుచు ని, ట్లనియెఁ రాముండు కైకఁ యాత్మజాతోడన్. ౨౫౧౪
 కం. పోషింపుమి కైకను సం, తోషంబున; నాడె దేమొ • దూషణ మామెఁ
 రోషమున నిన్ను నీతా, యోషయు నేనును శిపింతు • ముద్దీశనుతా! ౨౫౧౫

మ. అనుచుం గిన్నుల నీరు గ్రమ్మఁ జని రఘునా నాయనా! యంచుఁ ద
 ముని వీడ్కొల్పు, నతండు పట్టకరిరాజ్యాధ్యంబునం బాదుకల్
 వినయం బారంగ నిల్చి రామునకు బాఁళిఁ మ్రొక్కె, రాముండునుఁ
 జనవారఁ సెని విచ్చె నైగచునచుఁ న్యస్తోచునుం బ్రాశ్రికిన్. ౨౫౧౬

కం. తను వీడ్కొన లే కేడ్చెడు, తనతల్లులు కల్లరికును • దండవదభివా
 దనములు ఘటించి చొచ్చెం, దనదుకుటీరంబు రోదఁ నస్వరయతుఁడై. ౨౫౧౭

↔ భరతుఁ డయోధ్యకుఁ బ్రమాణ మయి భరద్వాజాశ్రమంబుఁ జేరుట. ↔

సీ. భరతుండు శ్రీరాముఁ పాదుకల్ తలఁదాల్చి, తుష్టుఁడై రథము శఃత్రుఘ్నుతోడ
 నెక్కి పసిఘముఁ నీకుండు జాబాలి, వామదేవుండుఁ గ్రాఁగ్భూమిఁ జనిరి
 మంత్రియున్దంబుగ • నందాశినిఁ గనుమఁ, దూరుపుముఖముగ • దూర మిరిగి
 చిశ్రకూటము ప్రదక్షిణముగ నరుగుచో, స్థైరికధాతునిఁ కాయములను

ఆ. బాగ్యములును గనుచు • భరతుండు సేనతోఁ, జిత్రకూటమునకుఁ • జేయలంతి
 నట్లగ్ని తేజఁ • డగుభరద్వాజని, మాశ్రమంబుఁ గాంచె • నమలమతిని. ౨౫౧౮

చం. అరదము డిగ్గి కాల్పడన • యాయన డాయఁగ నేగి నమ్ముఁడై
 చరణములందు ప్రాలుటయు • నన్నరమార నతండు నాయనా!
 ఖరకర తేజ రామవిభుఁ • గాంచితివే? పను లెల్లఁ దీరెనే?
 భరత! యటన్న నానఁ డిటు • పల్కుఁ దపోధనశీతభానువున్. ౨౫౧౯

డి. అన్నపు నీ పటంటి, వృధ • యాటశిపా లయినాడ నంటి, నఁ
 మన్నన చేయు మంటి, దయ • మాలుట నీకును జన్మె యంటి, నేఁ
 గన్నుల నీరు పెట్టితిని • గట్టిగఁ బట్టితి బాదయుగ్గ, మే
 నన్నివిధాల వేడ మది • నిందుక త్రిప్పడ యేమి సేయుదున్. ౨౫౨౦

తే. మాగురుండును గడుబలి • మాలుకొనఁగ, రాముఁడనియెను మానినుఁ త్రామునకును
 జనకుఁ డాశిసరీరిని • వనములందుఁ, బదియు నాగ్లెండ్లు పసియింతు • బాస దీర్తు.

ఉ. ఆవృథచిత్తుమాట విని యాముని యిట్లను ట్నేనుయోగసం

పాదనచుంచువుల్ కనకపాదుక లిన్న యయోధ్య నేల నా

శ్రీనయితుండు ప్రాజ్ఞుఁడు చెచ్చెరఁ బాచుక లెక్కి వీని నెం

తే దయతోడ నిచ్చెను మునీశ్వర! భూపరిపాలనాథ మై.

౨౫౨౨

ఉ. పా మ్మన నిట్లు వచ్చితిని బోదు నయోధ్యకుఁ బాదుకాద్యయిన్

సమృత్తి గొంచు సన్న విని సంయమి యిట్లను సాధుశీలన్

శ్రమ్ముల నన్నుతుండ వఁట ధన్యచరిత్ర భవచ్చరిత్ర చి

త్రమ్యెకొ? మిట్టనీళ్లు లరుదా కనఁ బల్లవునేల కేగుటల్?

౨౫౨౩

కం. నీవంటిసుతుఁడు గలుగఁగ, భూవిభుఁ డగునశరధుండు ధువి విడిచియుఁ దా

జీవించిన వాడే యనఁ, బాననమతి భరతుఁ డెఱుగి వాచంయమికిన్. ౨౫౨౪

చం. తనపరివారము ల్గొలువ దాశరథుండు పురంబుఁ బోవుచో

నినతనయం దరించి కని యింపు దొలంకక జాహ్నువీప్రసం

తిని, వెన దాని దాఁటి చని తీరమునందలిశృంగిబేరస

త్తనమును జొచ్చి యన్నయును దండ్రియు లేనియయోధ్యఁ గాంచుచున్.

కం. నారధితో ననియె నిరాకార నిరానంద దీన గభితస్వర యై

సారమఱి నగరి యుండెడి, తీరును గను మనుచుఁ బురము దీనతఁ జొచ్చెన్.

←→ నిరానంద యైనయయోధ్యాపురి స్వర్ణనము. ←→
మధురగళిరగడ.

పిల్లులు గూబలు పెల్లవుదానిని, మల్లిడిగొను కరిమనుజులదానిని

శ్రీ లఱఁ జిన్ననిచికట్లలమఁగఁ, గాలనిశాగతిఁ గ్రాలెడిదానిని

గ్రహవీడితశశికాంతారీలిని, మహామతి తేజము మలిగినదానిని

నిగిరిన క్రాంగిన యింతుకనీళ్లను, సెగలను బొగిలెడిచిటువిహగములను

విలయముఁ గాంచుపివిధమత్స్యములను, సెలయే జనఁగను జెలఁగెడిదానిని

సనమున బంగరుఁచాయల మంచుచు, హవినున నణఁగినయగ్నిని బోలుచుఁ

జెదరినగజములుఁ జిట్టినధ్వజములుఁ, బదరినవాజులుఁ బగిలిన తేరులుఁ

గలిగి విరోధులు కలఁచిన డెగిలి, కలఁగినదం డనఁగాఁ దగుదానిని

ఘనము ధావనము పెల్లయి పెద్దతు, పానున గాలియుఁ బరిశాంతముగా

స్థిమితతఁ గాంచినసింధుతరంగము, గుమి నా మ్రోతలు గూడనిదానిని

యజ్ఞాంతంబున యాజకయాధము, యజ్ఞాయుధములు నన్నియుఁ బాయఁగ

వీతరసం బగువేడిని బోలుచు, నాతతజనశూన్యం బవుదానిని

లేబచ్చికఁ దల లీల వ్రాల్పక, యాబో తెడచన నటమట గొనియెడి

గోమండల మనఁగూడినదానిని, శ్రీమంతం బయి ధన్వంతరం బయి
తేజోయుత మయి ధన్వంతరం బయి, రాజులునుత్తమభరత్తశ్రేణులు
తీరగ రాలినఁ ధ్వజము దూలిన, హారం బనఁ గొమ్మరాతినదానిని
జలిపినపుణ్యము ధ్వజము మయి పోవఁగ, నిలఁ బడుచుక్కను ధ్వజమునదానిని
బంధరకోటులఁ ధ్వజమునూనంబుల, సంభరిత మయి వసంతాంతంబునఁ
గారున నగ్గిఁగి ధ్వజమరినతీగల, తీరునఁ గాంతులు ధ్వజమినదానిని
బేరము సారము ధ్వజము పేరును లేమిని, ద్వారము తెఱవనివణ్యస్థలమై
మలుఁగఁగఁగ జుక్కలుఁమబ్బున శశిశో, నెఱిమాసినయాఁనిశ నగుదానిని
నుత్తరక్షణలును ధ్వజముపైపడుతును, గత్తఁగ గడసినఁగల్గిందిర మన
దొరలెడికుండలు ధ్వజములెడిగోడలు, జరగుచుఁ బాడఁబుచ్చుచుందిలి యన
వీరుని బెడిదపుఁవింటను నెక్కిడ, నారాచంబున ధ్వజమునఁగ నైదులు
బిగి చెడి నేలను ధ్వజమినిజ్యాలత, నగ నగ చెడి జిగిఁపాసినదానిని
నాహవశూరుం ధ్వజశ్యాభరణ, పూహంబులచేఁ ధ్వజముపుగఁ దీర్చియుఁ
గలనికి నువయోగము గా కుండుట, తొలఁచుకొరముఁతోఁ బోల్చిని
గచ్చవమత్స్యనిఁకాయంబులచే, నచ్చు బయి శుష్కమౌంబుక మగుచును
గులము దొరలఁగఁ ధ్వజమువలము నెడలఁగ, హాళి చెడినకూఁపాళిని బోలుచు
వగపునఁ జర్చాభరణవిహీనుని, జగిచెడుమే ననఁజెలఁగిన దానిని
జడికారున బహుఁజలధరసంతతి, విడువక శ్రమ్మ రవిప్రభ నాఁగను
నొప్పుచు నున్నయఁయోధ్యాపురిఁ గని, యప్పుడు భరతుం ధ్వజముటఁ జొచ్చెను.

← భరతుండు మఠల నయోధ్యఁ బ్రవేశించుట. →

ఉ. స్వందనమంద యుండి తనసారథిఁ జూచి యయో పురంబునం
దెందును మున్నటట్లు కడుఁమౌనము లొశుభగీతవాద్యమున్
విందుగ వీనులం బడపు ధ్వజమిత్తచంఢనగంధమాలికా
బృందసుగంధబంధురవఁగిష్టనమీరము వీవ దియ్యెడన్. ౨౫౨

ఉ. రాముండు లేమి జూనె నగఁగంబునఁ బల్లకి మోయుఁచ్రాత్రుల్
సామజబృంహితంబులును ధ్వజమిత్తచంఢనగంధమాలికా
బేమియుఁ దోవ దయ్యె యొకఁరేనియుఁ జందనపుష్పమాలికా
స్తోమముఁ దాల్చి రాత్రి బరితోషములేమి వయోవిప్రంభితుల్. ౨౫౩

కం. హాళిం బునెలుపల వా, హాళిం జన రెనుఁ బుష్పహారవిభూషా
హాళి నైయి దాలిచి జన, హాళి రాముండు లేమి ధ్వజమందున్. ౨౫౪

కం. మాయన్న రాముతోడనె, యాయారికళావిలాస ధ్వజము జనఁ భా
రాయశిన్యతనీతయామిని, యో యనఁ గన్పట్ట సీమఁయోధ్యాపురియన్. ౨౫౫

కం. ఎన్నందు నచ్చునో మాయన్న జనోత్సవముతోడ • నందఱకును దా
నెన్నందు మోద మిడునో, పన్నుగ వేసంగిమబ్బుభాతిని సఖుఁడా. ౨౫౩౨

చం. యువయువతీజనావళుల • నొక్కరయేని మహాక్షంబునకే
సప్తరుగఁ డాఁకుటీకుగను • సంచరణం బొనరింప రించుమో
చ్చప్రవగ సింహహీనగుహ • నర్కవిహీనదిసంబు భూమిభృ
ద్భవనముఁ జొచ్చి సూర్యరహితం బగు మిన్న నున్నఁ బొక్కుచున్. ౨౫౩౩

←→ భరతుఁడు సందిగ్రామముఁ జేరుట. ←→

శా. అందుం దల్లుల నుండఁ బంచి గురుతో • నానన్వృతాఘ్నం దనుకొ
సందిగ్రామమున స్వసించిన దురింతం బైనశోకంబునకే
మ్రందం బోవక తాఘ్నోఁ గలను జామ్రా కాపురం బోయి నే
నందే కాపుర ముందు, నెల్లను నాకాఙ్ఘ్రీఁ ప్రి గావించుఁడీ. ౨౫౩౪

కం. భూమిశుఁ డరిగె దివికి, న్రాముఁడు నాగురుఁడు వనికి • నదచెను నట నే
రామాగమనము వేచెద, రాముఁడె రాష్ట్రమున కెల్ల • రాజు మహాన్తా. ౨౫౩౫

చం. అది వివి మంత్రులు న్గురుఁడు • నాశుభవాక్యము గారవించి స్వీ
ర్గదితము శ్లాఘనీయము హితంబు భవాదృశభ్రాతృవత్సలుం
డుదితయశుండు సన్నతకులోద్భవుఁడుకొ నిజబంధులుఁగఁ డి
య్యది ఘటియింతు నన్నఁ జరితార్థక యెవ్వఁడు సన్నతించఁడో. ౨౫౩౬

చం. అని తనయచ్చచొప్పునన • యాడఁగ మంత్రులు రాజు నారిధిం
గని ఘటియింపుమీ రథము • గ్రక్కున నా నతఁ డెల్లు సేయఁగా
జననుల కెల్ల మ్రొక్కి యనుజాతుఁడు దోడన గాఁగ ముందుగాఁ
జవ గురుఁ డాదిగా, సరిగ • శక్రదిశాభిముఖంబుగా వెళిన్. ౨౫౩౭

మ. దళము ల్లంగులు వారె రాఁగఁ దిమ్ముఁగ్ధింబందుఁ బాదాన్వయి
వెలయం జేసి స్థపాలనందనుఁడు సందిగ్రామముం జేరి మా
నిలలామంబును గాంచి యిల్లడగ మానీ! యుంచె మాయన్న య
స్థితప్రేమను రాజ్య మివ్వీ తీతియోగక్షేమముల్ పూనెడిన్. ౨౫౩౮

నీ. అని సచివాదులఁ • గినుఁగొని మాయన్న, చరణంబులకు ఛత్రీచామరములు
పట్టుడి యివియ మాప్రభుత గింక నహించు, సతులితకరుణ మాయన్న వీని
నాకు నిల్లఁ యిచ్చె • త్తుకన్యకాధవుం, డరుదెంచుదాఁక నత్యంతభక్తి
రక్షింతు వీనిని • రాముండు చనుదేర, నర్పించి మరల రాజ్యంబుతోడ

తే. నతని భజించి యపక్షి • నణఁచువాఁడ
నాయకకు రాజ్య మిచ్చుట • యందఱకును

సంతసం బిడు నదియ యశంబుఁ గూర్చు

మఱియు రాజ్యంబుకంటె నట్లుడుఁగు లెస్స.

౨౫౩౯

చం అని మునివేషయుక్తుఁ డగు నాభరితుం డలపాదుకాన్వయిన్

గనకపుసంహవీతి నిడి * కాతుక మారింగఁ గట్టి పట్టమున్

దినముదినంబు కార్యములఁ * దెల్పుచు వాసికి వొట్టి నన్నరా

కను మది వేచుచుం బ్రజ నుఖంపడ రాజ్యము సేయు చుండఁగన్. ౨౫౪౦

➔ ఋషీశ్వరులు చిత్తకూటంబు విడిచి పోవుట. ➔

సీ. అక్కడ శ్రీరాముఁ * డనుజనమేతుఁ డై, చిత్తకూటమున వసించు చుండి

భరతుండు పోయినపడవడి యచ్చటి, సంయమింద్రులు తనచాయఁ జూచి

గుసగుస లాడుచుఁ * గొంకుచుఁ జెప్పంగఁ, గనుబొమ్మ లార్చుచుఁ * గనులు గిరిపు

ఱొనుచును డాయుచు * ననఁ బోయి యేమేమొ, మ్రొంగుచు నీరీతి * మిఱుకు చున్న

తే. వీరిచంద మిదేమియో * వింతదోఁచె, నంచు శంకించి యెఱిఁగెన * నంచు నందుఁ

గులవతిని జూచి కేల్తోడ్చి * జలజశాంధ, వాన్వవాయప్రదీప మి * ట్లనియె నపుడు.

చం. మునివర! నాదుర్దనము * ముప్పటియట్టిది కాదొ, కాక నా

యనుజుఁడు పాడి దప్పె నొ కటా, పొరపాటుననేని ధారిణి

తనయయ మత్సర్యకయి * తావక సేవలనట్టులన్ సతీ

జనహితవృత్తిఁ బాసెనొకొ * సంభ్రమ మేటికి నొంద సంయముల్? ౨౫౪౨

➔ వృద్ధఋషి తమకష్టంబుల శ్రీరామునితోఁ జెప్పట. ➔

సీ. అనుడు వయోవృద్ధుఁ * డును దపోవృద్ధుఁడు, నైనయాముని వేషమానుఁ డగుచుఁ

బరమకళ్యాణస్వభావజానకియేడ, నందులోఁ నపసులయందుఁ దప్పి

నడచుట యది యేడ * నాయనా! నిస్సార్చి, యే సుమ్ము తాపసు * లిట్లు లగుట

రాక్షసతలిచేత * రాయిడివడి యిట్లు, లందఱు గుసగుసలాడువారు

ఆ. రాక్షసేంద్రుఁ డైన * రానాశతమ్ముఁడు, ఖరుఁడు నిర్దయుండు * పురుషభోజి

గర్వి పాపి సుజిత * కాశి నీ విట వచ్చి, నదియు మొనలు మమ్ము * నుదిల పెట్టు.

ఉ. ఒల్లరు వారు నీయిచటియున్నిని, మీ రిట వచ్చు టాదిగాఁ

బెల్లున మానికొటులకుఁ * బీడ నొనర్చుచు నున్నవారు హృ

ద్యల్లనికాశు లై బహుళ * దారుణభీషణహంపధారు లై

యెల్లడఁ బెల్లురేఁగి మము * హింస యొనర్చెన రేమి చెప్పదున్. ౨౫౪౪

తే. అన్తశస్త్రంబు లైనవదాగమును

మోద వర్షించి ముచులను * మోఁది చనిరి

పెలుచ దుష్టులు ఋషులముంగలను నిలిచి

ప్రాణములు దీసి చనిరి విశ్రాంత మొదవ.

౨౫౪౫

ఉ. డాగి మఱుంగుతావుఁ దటాలునఁ బైపడి కొన్ని చోటులఁ
జాగఱగొంచు స్రుక్కులను ధ నాశము సేయుచు హోమపహ్నులం
దోఁగఁగఁ జేయుచుం బగుల ధ నూకుచుఁ బాత్ర లుపద్రవింపఁగా
వేగుచు నున్నవారము వివేకసిధి! యొకభంగి నియ్యెడన్.

౨౫౪౬

ఉ. చచ్చినవార లేము యిటఁ ధ జచ్చిరి, చావక యున్నవార మే
నెచ్చటికైనఁ బోద మని ధ యిందఱు న న్భరిగొల్పు వచ్చి నా
రిచ్చటి కెంతోదవ్వున నశేశ్వర! నిర్భరపత్రపుష్పసం
పచ్చతురంబు భాసిలుఁ జూమా స్రుతనాశ్రమ మొండు రమ్య మై.

౨౫౪౭

ఉ. చేరెద మందు నిందఱము ధ చేన గలట్టిర యైన సీతతో
మీ రిట నుంట కానిపని ధ మేకొనుడేనియు వెంట రాఁగ నే
తేరుఁడు మీర లాఖరుఁడు ధ దేకువఁ బైపడకుండుమున్న, యా
క్రూరునితోడిపోరితము ధ గో డిడు దక్షున కైన రాఘవా.

౨౫౪౮

ఉ. మానివరుం డిటుల్ పలుక ధ మానవసింహము వారికి నమా
ధానము లెన్ని చెప్పిన యథామతిఁ బోయిరి వారు, రాముఁడున్
మానుల వెంటఁ గొందనుక ధ మార్గము పోయియు సాగనంపి య
మానివరేఱు మ్రొక్కి మునిమండనునానతి వచ్చె నింటికిన్.

౨౫౪౯

→ సీతారామలక్ష్మణు లత్రిమునియాశ్రమంబుఁ జేరుట. ←

చం.తపసులు చన్న వెన్న వసుధాపతి యించుక చింత సేయుచున్
నెవములు పెక్కు లున్నయవి ధ నే నిట నిల్వఁగరామి కియ్యెడన్
సపరిజనుండు మాతృజనసంయుతుఁ డాభరతుండు న న్గనెం
దపతపలాడడిక మనము ధ తద్దయు నయ్యది సంస్మరించినన్.

౨౫౫౦

కం.బంధురగుణుఁ డగుభరితుని, స్కంధావారంబు విడిసె ధ సవిధాననిఁ ద
త్పింధురవాజకరీవపు, గంధంబున నిలువ మేలు ధ గా దిచ్చోటన్.

౨౫౫౧

ఉ. కావున దీనిఁ బాసి యెఱఁగఁ జనుటే యుచితం బటంచు నా
మూవురు బైలుదేరి మునిముఖ్యుని నత్రిని జేరి మ్రొక్కినన్
భావము పొంగఁ బుత్రకులభంగిని వారల నాదరించి సం
భావన నాతిధేయ మిడి ధ భవ్యచరిత్ర పవిత్రస్పృహయన్.

౨౫౫౨

మ. తనయిల్లా లననూయ తాపసి మహాధర్మాత్మ తాఁ డాసినన్
జన కాధీశుతనూజఁ జూపి నతి! యీశుఁ ధ్వీలలామంబు భూ

తనయారత్నము గాఢవింపు మని ప్రీతస్వాంతుఁడై పల్కి యా
యనసూయామహిమంబు వాణొనియె రామాధీశుతో నీగతిన్.

౨౫౫౩

చం.చిను కనుమాట లేక నరఃజీవచయంబు ప్రదగ్ధమైనచోఁ,

ననదుతపంబునఁ ఫలవిఠానము మూలములున్ దశాబ్దముల్

పెనువడఁ జేసె గంగతటిఁ బద్ధతపంబునఁ దీప్రసిష్ఠఁడై

కొనఁ బదివేలయేఁడులు విఠకుంతితనర్వతపోంతరాయయై.

౨౫౫౪

తే. దేవకార్యనిమిత్త మీఁదేవి పదియు, రాతురుల నెల్ల నేకరాత్రంబుఁ జేసె

స్నాత యయ్యెను వ్రతములుఁ సామ్యశీః, తల్లివలె బూజ్య నీకు నోధన్యచరిత.

తే సర్వభూతనమస్కార్యఁ సాధుకీర్తి

కోపసంత్యక్త నిజక్రొకోటిచేతఁ

గనియె ననసూయ యనఁగఁ బొగడ్త జనక

తనయ మ్రొక్కింపు మీవు తాత్పర్యయ్యి.

౨౫౫౬

కం.అనవుడును రామచంద్రుఁడు, జనకసుతం గాంచి యనియెఁ బానకి! వింటు

మునివల్కులు వృద్ధతప,స్థిని వే కాన్పించుకొనుముఁ చేకుఱు శుభముల్.

౨౫౫౭

←→ సీత కనసూయ హితోపదేశంబుఁ జేయుట. ←→

సీ. పతిపలు కాలించిఁ ట్టితికన్య చని నృద్ధ, నొడ లెల్ల ముడుతలుఁ పడినదానిఁ

బండుముదిమిచేతఁ బాండురం బగుతల, వెండ్రుకల్ జడ లయిఁవెలయుదాని

నోరుగాలిఁ జలించుఁ చున్నయనంటి నా, మిగుల వణంకెడిమేనిదాని

ధాత్రిఁ బతివ్రతాధర్మంబె చూపంబుఁ జేకొన్నవిధముగఁ జెలఁగుదానిఁ

తే. గాంచి జనకతనూభవఃకరముగ్ధుఁడై, దనదువేర్వాడి మ్రొక్కి హస్తములుమోడ్చి

నిలిచి కుశలంబు లడుగ నానిర్మలాశ్చయమహాభాగతోడ నిట్లనియెఁ బ్రీతి.

ఉ. ఎంతటిపుణ్యశీలవొకఁడే జనకాశ్తజ! సాధ్వీధర్మ మే

కాంతముఁ బూని, బంధులనుఁ గల్గిని సౌఖ్యముఁ బాసి, మాన మా

నంతయు లెక్కసేయక, ననావళిక్ వ్రత మూని వచ్చుచి

కాంతునితోడ వచ్చితివిఁ కామిను లిట్టిరు గల్గిరే భువిన్.

౨౫౫౯

కం.నగరఘోషా విపినఘోషా, యగుణియొ నిర్ధనుఁడొ ఖలుఁడొ యతికాముకుఁడొ

మగనాటికిఁ దనపతియే, సుగతికిఁ గారణ మతండఁ చూడైవంబున్.

౨౫౬౦

చం.తనయొనరించినట్టిసుకృతంపుఁడవంబువిధాన జానకీ!

తను నిఖలస్థలంబులనుఁ దద్దయుఁ బ్రోచెడిప్రాణభర్తకం

ఁబను మఱి మేటిచుట్టమునుఁ నే నెఱుఁగం జామి, తాఁగలైనయా

వనిత లెఱుంగలేరు మగుఁవా! తగ వాఱిపోక పోవుచున్.

౨౫౬౧

చంతనవతి సక్ష సేనుక నితాంతల శాంతశరార్తి నిచ్చ మైఁ
జనియెడివారు, ప్రాణవిభుఁ ఁ శాసన పెట్టెడివారు, దుర్యశం
బున నరిగ్గర్వచమ్యతినీ ఁ బొల్పుటే పోవుదు రమ్మ! యిందు నం
దును గుణవోపమూఢ లయు ఁ దుష్టగుణంబు సుఖంబుఁ గూర్చునే. ౨౫౬౨
కం. ఇటువంటి చాటించుచు మదిఁ, దలఁచుచు మేల్గిల్లు శుభముఁ ఁ దప్పనిసాధ్యీ
తిలకము సనుస్థగ్ధంబులు చేసినవారిమాడ్కిఁ ఁ బొంతుఁ ద్రిదివమున్. ౨౫౬౩
చం సునుతినీ బుట్టినంటికిని ఁ బొచ్చినయింటికిఁ గీర్తిఁ దెచ్చునా
సునుహితసద్గుణశ్రుకరిఁ శోభిత సన్నుతిశీల సాధ్యీ యు
త్తమయశముం బరంపడి నితాంతశుభంబును బొంది నాకసా
ఖ్యముఁ గనుఁగాన భర్తృహితఁ కారిణి నై చరియింపు మంగనా! ౨౫౬౪
కం. అని యనసూయయు ననసూయను దను వచించినట్టి ఁ యప్పలుకులకుఁ
జనకతనూభవ యలగుచు, మనమున నిట్లనియె మందఁమధురమృదూక్షన్.

←→ సీత యనసూయవాక్యంబులకు మోదించుట. ←→

కం. నీవంటితవశ్శాలిని, యీవిధముగ ననుట చిత్రమే సాధ్యులకుఁ
నేవించఁ బ్రాణనాథుఁడె, దైవం బనుమాట దెలియుఁదానను దట్టి. ౨౫౬౬
ఉ. ఏపటి నృ సత్తహితుఁ డగు ఁ నేనియు భగ్త యుభేదబుద్ధిమై
నోపిక భక్తిఁ గొల్వఁ దగియుండుగ నేను జితేంద్రియుండు న్లా
ఘావరిపూతసద్గుణుఁడు ఁ కారుణికాగ్రణి ధర్మబుద్ధి మా
తాపితృవత్ప్రియుండు సగుఁధన్యుని రామునిఁ గొల్చు టబ్రమే. ౨౫౬౭
ఉ. తుల్యవిలాసకనుండు గుణశోభితుని రామవిభుండు తల్లిఁ గొ
సల్యచుశోలె సస్యస్యసఁసారసనేత్రుల జూచి భక్తి సా
కల్యము గా నదాటునను ఁ త్సోవిభుచూచినకాంత దోష సా
శీల్యము ప్రేమాత్మనుతి ఁ చేయు సహంకృతిముక్తివత్తుఁ డై. ౨౫౬౮
ఉ. హత్తిసగ్ధి నేను విపిఁనావళికిం జనుదెంచువేళ మా
యత్తయు, నావివాహననుఁయంబున సంబయుఁ, జెప్పినట్టివా
కోస్తలనుపా? నాటివది ఁ యుల్ల మునం దిపు డీపు వాసనిఁ
గ్రొత్తలు చేసి; తంగనలకుం బతిసేవయె సత్తపం బగున్. ౨౫౬౯
కం. పతిశుక్రూపన కాదే, సతి సావిత్రియు వెలుంగు ఁ స్వర్గమునందుఁ
బతిశుక్రూపను గాదే, యతివ భవన్త సకలిత ఁ మయ్యె దివంబున్. ౨౫౭౦
కం. దివిదేవత యగువోహిణి,¹ యువతిజనశ్రేష్ఠ యొకముఁహూర్తం బేనిఁ
స్వవిభుం దారావతి నె, స్తవులక చరియింపఁ గలుగుఁనా యెన్నండున్. ౨౫౭౧

¹ హోహిణి . ఈహోహిణి ౨౭ నక్షత్రములలోని హోహిణి కాదు.

చం స్థిరపతిభక్తిఁ జేసెడివత్రివ్రత లిట్లు జగన్ముతంబుగా
ధరణిఁ జరించి యాత్మకృతధర్మమునన్ దివిఁ బూజ్యమాన లై
పరఁగుదు రంచుఁ జల్లమునిపత్ని నితాంతముదాన జానకిన్
శిరమును మూరుకొంచుఁ దనుఁ జేరఁగఁ దీసి వదించె నీగరిన్.

౨౫౭౨

శా.అమ్మా! నీదుమనోజ్ఞపాక్కుల మహాఃప్లావంబు సంధిలై, గో
ర్కొమ్మా నీకు సభీష్ట మెద్ది సమకూర్తున్ మత్సవశ్యక్తే, నా
సమ్మాటల్ విని విస్మయంబు దరహాసాంకూరముల్ దోషఁగా
సమ్మానాక్షి భవత్కృపం గొవన లే దమ్మా యెదే న్నావుడన్.

౨౫౭౩

↔ అనసూయ నీతాదేవి కంగరాగాదు లిచ్చుట. ↔

సీ. ఆమాట లాలించి యధికతరప్రీతి, నాతపస్విని యిట్లు లనియె సతికి
నీమూల్యములు వస్త్రు మియాభరణములు, నీయంగరాగంబులీవిలేవ
మంతయు దివ్యంబు లిష్టంబు సంప్రీతి, గొప్పురో వీని గైకొమ్ము నీవు
వాడవు వీడవు నలవులు పోవవు, నీ కనుహూనము నెఱిగ నుండు

తే. వీని ధరియించి తేనియు విద్రుమోష్టి! లనదనూనశోభాయుతలలితదేహ
వగుచు నలరించెదవు నీవు ప్రాణవిభుని, వెలుది మంగళ దేవత విష్ణునట్లు. ౨౫౭౪

కం. అని ప్రీతి నొసంగిన న, జ్వనకతనూజాత వాని సంతసమునఁ గై
కొని పూతభక్తితో నమ్మునిపత్నికి మ్రొక్కి నికటమునఁ గూర్చుండెన్. ౨౫౭౫

కం ఇటు లంచునఁ గూర్చుండిన, కుటిలాలకఁ గాంచి యత్రికోమలి విడిచు
చ్చట లాడఁ దొడఁగుచును ముచ్చటమీఱఁగ ననియె రామచంద్రునిసతికిన్.

↔ సీత యనసూయకుఁ దనస్వయంవరమునృతాంతముఁ జెప్పుట. ↔

చం. ప్రరుచిరగాత్రుఁ డైవరఘ్నరాముఁడు విక్రమమార నిన్ స్వయం
వరమునఁ బెండ్లియాడె ననువారసు వింటిని, గాని నే నవి
స్తరముగ నాలకింపఁ బ్రచుదా! మది గొల్పుడుఁ దత్కథన్ వినన్
జరగిన దంతయుం జెప్పుమ సమ్మద మార నూశకుంతలా.

౨౫౭౬

సీ. అనవుడు జానకి వినవమ్మ వినుతు నా, జనకుఁడు జనకుఁడు యశ్రధర్త
రతుఁడు విదేహాధిపతి యొక్కనాఁడు దా, గ్రతు వొండు సేయంగఁ గడఁగి నేల
దున్నింప నాఁగటితుదతాకునను భూమి, పెల్లగిల్లఁగ నేను వెడలి రాఁగ
భూపతి ముష్టివిజ్ఞేపతత్పరుఁడు ధా, త్రిపాంసుకుంతితదేహ నన్నుఁ

తే. గాంచి యబ్బురపడి కన్నవోలె, స్నేహ మూరంగఁ దనయంకసీమఁ జేర్చి
మత్తనూభవ యిది యని మమత చేసె, గగనవాణియు నీమ నీకనన్య యనియె.

చం. అన ముద మంది హృదసి తాననుడై తనజ్యేష్ఠపత్ని కి

చ్చినఁ దనకూఁతువోలె నను స్నేహము పేరియె బెంచు చుండఁగాఁ

బనుపడె భర్తృయోగసులభం బగుప్రాయము, దానిఁ జూచి ని

ర్థని ధనసప్తికైవలె నిఁతాంతము చింతఁ దపించుచు న్నదిన్. ౨౫౭౯

కం.కూఁతులఁ గనునాతఁడు కాన్మాతలు విను వియ్య మాడిఁ గొలఁదులచేనో

లాఁతులచేనో తనతల, వ్రాతఁగొలఁది నిండు సంతఁవాడై యున్నన్. ౨౫౮౦

తే. ఇట్టిగుణధన్య కర్ముడై యెసఁగునట్టి

కాంతుఁ డెవ్వఁడు సజ్జనాగ్రణి లభించు

సంచుఁ జింతాన్ధనమున మఁగ్నాత్ముఁ డగుచు

దరిని గనఁ డయ్యెఁ బ్లనహీనుఁకరణిఁ దండ్రి. ౨౫౮౧

కం.నన్ను నయోనిజఁ గని యెందు న్నొప్పతిని మదనసూపుఁ ఁ దుల్యనిఁ గన కా

నన్నుతమతి దలఁచెను నా, ప్రన్ననితనయకు స్వయంవరంబు ఘటించున్ ౨౫౮౨

చం.అని తనకుఁ మహాధ్వరమునందుఁ బ్రచేతనుఁ డిచ్చియున్న యా

ధనువును నక్షయీశుగనిఁతాన మమానుషచాల్య మాటచే

జనపతు లెక్కు పెట్టఁ దమఁస్వప్నములందుఁ దలంపరానిదా

నిని దనపిల్వఁబంచుధరఁజేవిభుఁటికిఁ జూపి యిట్లనన్. ౨౫౮౩

కం.ఈవింటిని మోపెట్టిన, యూపరుఁడు నాదుపుత్రిఁ ఁ కగు నాధుఁడు నా

క్షౌవల్లభతతి మ్రొక్కుచు, రావడి యది యెత్తలేమి ఁ గ్రక్కనఁ జనఁగన్.

చం.అరుగఁగ గీర్థికాలము మహాత్ముఁడు గాధితనూభవుండు దా

శరభుల రామలక్ష్మణులు ఁ సన్నుతిమజ్జనకుండు సల్పుచ

ధ్వరమును జూడఁ దోడకొని ఁ నచ్చి నచించె విదేహనాథుతో

స్థరసుకుమారు లీన్మృతసుమారుల లాజకుమారు లర్థిలిన్. ౨౫౮౪

కం.చూపుము నీదాఁచిసశివు, చాపముఁ డెప్పించి రాసుఁచంద్రున కనినక

భూపాలుఁ డట్లు చేయఁగఁ, దాపసునుడి రామవిభుఁడు ఁ ధనువుం గదిసెన్.

కం.చాపం బనలీల సమూహోపం గొనరించి గుణ మురుగతిం దివియక

జూపలు బెగఁ జొందఁగ నది, కోపటి రెం డయ్యె నశనిఁఘోషము నిండన్.

ఉ. అంతట సత్యవాది జనఁకావనినాధుఁడు నన్ను రామభూ

కాంతున కీ జలంబుఁగొనఁ ఁ గైకొనఁ డయ్యెను దండ్రియిష్ట మా

వంత నెఱుంగరామి, నపు ఁ డాదట మజ్జనకుండు వంచె క్షౌ

కాంతుని మామగారి నటఁ ఁ గ్రచ్చుటఁ చోడ్కొనిరాఁగ దూతలన్. ౨౫౮౫

తే. జనకుఁ డంతట శ్రీరాసుఁచంద్రునకును, నన్ను నొసఁగుచు నుర్జిళానామధేయ

నాదుచెల్లెలి లక్ష్మణునకు నొసంగె, నట్లు రామున కనురక్తఁ నైతి నమ్మ. ౨౫౮౬

↔ అననూయ సీతకు సాయంకాలము వర్ణించి చెప్పట. ↔

కం. అన మునినతి శిరముఁ మూగ్ధుని కౌఁగిటఁ గ్రుచ్చి యనియెఁ ద గోకిలవాణి
విసఁ జిత్రము స్పష్టము తియ్యన గా భాషించితివి స్వయంవరచరితన్. ౨౫౯౦

ఉ. క్రుంకెను బ్రద్దు, చీకటులు ద గూడెను, మేతకుఁ జన్న పుల్లులుం
దెంకులు చేరి కూసెడిని ద నిర్రకుఁగా, నభిషేకవారికై
పంకజనేత్ర! చన్నమునివర్యులదే తడినార లూని పా
స్రాంకితహస్తులై మిగిలి ద రిద్దెసఁ జూడఁగన్ము జానకీ. ౨౫౯౧

ఆ. వీతిహోత్రునందు ద విధియ్యకై ఋషులు హు
తంబు సేయ మారుతమున కెగరు
ధూమములను గంటె ద తొగ రెక్కె పావురాల
మెడలజిగిన మెఱసెఁ ద బుడమిపట్టి. ౨౫౯౨

కం. పలుచగ నాకులు గలకుబ,ములు సైతము దూరమంద ద పాలిచియుఁ జీక
ట్లలమఁగ నాకులు నిండిన, చెలువునఁ గన్పించె; దెనల, చెలువు దొలంగెన్.

కం. అవ్వా! రేద్రిన్దురి న, శ్రవ్యములు చరలాడఁ దొడఁగెఁ ద దపసులమ్మగజా
తమ్ములు వేద్యనతరణతలమ్ముల శయనించె గంటె ద లలితేందుముఖ. ౨౫౯౩

ఉ. రాతిరి చాల నేగె, నుడురాజముఖ! గగనంబు తారకా
జాతముతో వెలింగెడిని ద జంగిక మేలిముసుంగుగా నదే
శీతకరుండు దోచె రఘుశేఖరు డాయఁగఁ బోగదన్దు, నం
ప్రీతి జనించె నిన్నుఁ గన ద వేమక ముచ్చట లాడుచుండఁగన్. ౨౫౯౪

ఉ. వారిజనేత్ర! నాయిడినవస్త్రము లాదిగ సీవు దాల్చె గ
న్నారఁగఁ జూడఁ గోరెద, నమఃకమునంద ధరింపవన్దు, నా
ధారి. శీకనయ్ యన్నియును ద దాల్చి నమస్కృత చేసి రామునిం
జేరఁగఁ బోయె దన్నుఁ గని ద చిశ్రమునక ముద మంద నాతఁడున్. ౨౫౯౫

కం జరగినది చెప్పుచును నా, భరణంబులు వస్త్రమాల్యపటలియుఁ దనకుఁ
గరుణను మునినతి యిచ్చిన, సరణిని వినిపించె రామచంద్రున కెలమిన్. ౨౫౯౬

ఉ. మానవదుర్లభం బయినమానితసత్కృతిఁ జూచి జానకీ
జానియు లక్ష్మణుండు నరుసంబునఁ బొంగి తపోధనాధ్యన
వ్తానన మంది కూర్చి రవిమండల మధ్ర మలంకరింప నం
ధ్యానియమాదికల్యవిధు ద లన్నియుఁ దీర్చి మునీంద్రకోటులన్. ౨౫౯౭

ఉ. మార్గము వేడ వారలు క్షమాధవనంపన! యెందుఁ బోవ దు
ర్గారచరిష్ణువు వికటమానభోజులు క్రూరహాసం

నర్గులు రాక్షసు ల్గలరు * మైలయు సోఁకఁ, బ్రమాద మూన, మా
వర్గమువారి మ్రింగుదుడు * వాసవసన్నిభ! దీని నాఁపవే.

౨౫౯౯

తే. అడవులకుఁ బోయి ఫలసంగ్రహంబు సేయు
సంయములు పోయి వచ్చెడిఁజాడ యిదియ
యిదియ మీకును దగుల్మోస * యేగ నయ్య
యనుచుఁ బ్రాంజలు లగుచు దీఁననలు పలుక.

౨౬౦౦

తే. సంయమింద్రులు మంగళాశాసనములు, పలికి తన్నంపఁ నమ్ముండు * జలజనయన
వెంటఁ జనుదేరఁ జొచ్చెను * వివినభూమి, నభ్రమండలమును జలఁజాప్తులీల.¹

అయోధ్యాకాండంతపద్యములు.

కం. రాంకారబీజమంత్రవ, రాంక సమస్తవశస్త్రహరిగుణచయాఽ

లంకార సకలసులభా, శంకానాస్తిక్యరుద్ధజనతాదూరా.

౨౬౦౨

వనమంజరి. గురుజనవాక్యసమాచరణానమ * కోపకామవిహీనధీ

పరమకృపాశ్రయ నిశ్చలచిత్తక * భ్రాతృసత్సరి కామదా

విరహితదుఃఖనుఖాంతరచేతన * విశ్వసన్ముత భూధవా

నిరుపమధర్మవిధాయి దయామయ * నిత్యహర్ష గుణోజ్జ్వలా.

౨౬౦౩

కమలవిలసితము.

భువనధిఖశరజఃముఖనయనాంక, ప్రవిదితపురకృతఃప్రధిశచరిత్రా

దివిజమనుజనుత * స్థిరతరచిత్రా, ధనవర భవహర * దశరథపుత్రా. ౨౬౦౪

— గ న్య ము. —

ఇది శ్రీమద్రామచంద్రచరిణాంబించమిళిం

దాయమాన మాససత్వ మహానైభవ వావిలి

కొలను రామచంద్రరాయతనూధన సుజనవిధేయ సుబ్బరాయ

నామధేయప్రణీతం వైసశ్రీమదాంధ్ర వాల్మీకిరామా

యణ మనునిర్వచన మహాకావ్యమునం

దయోధ్యాకాండము.

శ్రీ రామార్జుణమస్తు.

శ్రీ. శ్రీ. శ్రీ.

శ్లో. నమోస్తు రామాయ సలక్షణాయ, నమోస్తు చేవ్యై జనకాత్మజాయై

నమోస్తు వాతాత్తభువే వరాయ, నమోస్తు నల్మిక భవాయ తస్యై.

¹ ఈయనమానము రాఁబోవు కప్పమును నూచించును. మేఘు వాడవచ్చిన నూర్పునకుఁ గాంతి హీనతలేను. చూచెడివారికి వెలుఁగు లేకపోవును. అట్లులే రామని పీఠము నూహించునది.

శ్రీః.

శ్రీ సీతా లక్ష్మణ భరత శత్రుఘ్న హనుమత్సమేత శ్రీరామచంద్ర పరబ్రహ్మణేనమః.

శ్రీ శారదాయైనమః.

శ్రీమతే రామానుజాయ నమః.

శ్రీమదాంధ్రవాత్సీకి రామాయణము.

ఆ రణ్య కాం డ ము.

నారాయణ కరుణా

ధీనా దీనార్తిహరణ ధీమజ్జనర

తౌనియమా యవనగవి

ధానక్షమ యొంటిమిట్టదిశరధరామా.

౧

←→ శ్రీరాముడు దండకారణ్యము జొచ్చుట. →

ఉ. ధీరుడు రామభూవరుడు * తీవ్రపరాక్రమశాలి చొచ్చి దు

ష్టారమహావనిక, బహుళఘోరమృగావిలదండకాటవిక,

హరివిహరి తాపసజనాశ్రమమండల, మందుఁ గాంచె నా

నారమణీయభూమిరుహానవ్యము భవ్యము భూత సేవ్యమున్.

౨

కం.చీరకుశ వ్యాస్తం బై, సారాగమకాంతిపూరసంపద మింటక

భూరిద్యుతిదుర్గర్భం, పారవిమండలముభాతి * నమరెడుదానిన్.

3

సీ. నానామృగాక్షీ * మై నవ్యవిష్కిర, కాంత మై యపురఃకంజముఖుల

యాటల బాటల * సర్పావిధంబుల, హర్షదం బై విశాలాగ్నిశరణ

ములచేత స్రుగ్భాంఘములచేతఁ గృష్ణాజినములచే దర్భసంతతులచేత

నొప్పిరి నమిధల * నుదకకుంభంబుల, ఫలమూలతలుల రాజిల్లుదు స్వాదు

తే. ఘనమూర్తవనస్యసంబలితభూరి, ధారిణీరుహవారసంభార మగుచు
హోమబలిసత్కృతం బయి యుదితవేద, నాద మయి నీరజోజ్వలినళిని యగుచు.

కం. ఘనమూలాశనులును దాంతులుఁ జీరాజనధరులును య్యమణికృతానూ
జ్వలీ తేజ లగుపురాణము, నులు నిలువన్నీడ యయి మనోహర మగుచున్. ౫

కం. బ్రహ్మభవనతుల్యం బై, బ్రహ్మరషస్సీత మగుచు య బ్రహ్మజ్ఞము లౌ
బ్రాహ్మణకడంబములచే, బ్రహ్మస్థలచేతఁ గడుశుభం బగుతలమున్. ౬

ఉ. దాపునఁ గాంచి యాదశరథ ప్రభవుండు తదాశ్రమంబుఁ దాఁ
జాపము నెక్కు డించి చన యసంయమివరులు దివ్యతత్త్వ మే
ధావరిణితు లెంతయు ముగ్ధంబున వే యెదు రేగి కాంచి రా
త్నోపకుమారు రాముని యశస్విని జానకిఁ దన్ము లక్ష్యున్. ౭

➔ మునులు తమ్ము రక్షింప శ్రీరామునిఁ బ్రార్థించుట. ➔

ఉ. భాసురసంభవత్కముదఁ బాంధవ తేజని రామచంద్రునిఁ
శ్రీసహితుఁ సుమిత్రసుతు యస్సీతయశస్విని జానకీసతిఁ
మానరరక్షిపూర్ణ బహుమానపురస్కరయ్యుక్తి మంగళా
శాసనసంప్రయుక్తిని ప్రశస్తమతు ల్బుజయించి రాన్ధమై. ౮

కం. ఆరామునిసంహననం, బాహుపము సౌకుమార్య మా తేజంబుఁ
శ్రీరమణీయసువేదము, వారక కని యబ్రపడిరి యవనసంవాసుల్. ౯

కం. జనకనుతాపుణిని లక్ష్యుని శ్రీరామచంద్రు యసర్వియుషీశుల్
గనుఁగొని యచ్చెరుపాలున, ననిమేషత్వంబుఁ గనిరి యాఱనితృప్తిన్. ౧౦

చం. అతిథిని నమ్రహత్తుని సమస్తచరాచరభూతరక్షణో
న్యతిఁ దమవర్ణశాలకు యహులు దోడ్కొనిపోయి యానన
స్థితి నొనరించి యాయునల తేజలు స్వాదు ఫలప్రసూనసం
హతులు నిజాశ్రమంబుల సమర్పణచేసి మొగిడ్చి హస్తముల్ ౧౧

ఉ. ఈమునికోటి కింతటికి నీవె శరణ్యుడవీవె ధర్మర
క్షామహితుండు వోనుతయశా! గురువర్యుఁడుఁ బూజనీయుఁడుఁ
నావీమియు మాననీయుఁడును యశాసకుఁడు న్నపుఁ డీవ నుమ్ము మ
త్సావ్విమిది నీవ, నీవు వనఁధారిణినుండిన నూర నుండినన్. ౧౨

కం. ఇంద్రుచతుర్భాగము ధరణీంద్రుఁడు గొని ప్రజలఁ బ్రోచి యవతనయా! ని
స్తంధ్రత సతలోకుం చయి, సాంద్రసుఖము లనుభవించు యసంతస మారన్. ౧౩

కం. కాపున మే మెల్లరమును, నీవిషయమునందు నుంల యనీచే నపుడుఁ
గావంబడ నన్బు మో, భూవిరతనయాగ్రణీ! ప్రభూతపుంగుణన్. ౧౪

ఉ. నిర్భరతేజ! దండము మునిప్రకరంబుల మైన మా కసం
దర్భపుఁజేత, యాగ్రహముఁ దాల్చుగిలేము జితేంద్రియాప్తి, నీ

గర్భముఁ బోతె నీ కెపుడుఁ • గావగ మమ్ముఁ గగు నహోశ! ప్రా
దుర్భవదుత్పాపవరతఁ • దోయజనేత్ర! తిపోధనాస్యలన్.

౧౫

కం. అని యీగతి సేతాపతి, ననుజయతుం బూజ చేసి • యమ్మును బెల్ల
వనభవనుమఫలతతులను, గొన బగుమూలములఁ దన్వః • గూఢగఁ బ్రీతిన్ ౧౬

తే. సిద్ధసాధననిష్ఠులు • శిఖనమాను, లన్యతాపసవగులు • న్యాయస్పత్తు
లీశ్వరుని రాము నర్చించి • రెలమి మిగుల, వారువారు యథాన్యాయఃపద్ధతులను.

సీ. అంగీకృతాతిధ్యుఁ • డై రామచంద్రుండు, వేగుఁబోకటఁ గల్యఃవిధులఁ దీర్చి
విశ్వహనులచేత • వీక్షింపి య, ల్లాంబునం బోయి • పుణ్యమూర్తి
నానామృగాక్షిః • నానాతనూద్ధి, శాస్త్రాలనూకం • సైరిభాచ్చ
భల్లనమాత్రాంత • ర్ముల్లీనినాదిత, నిష్కూఢబహుశకుః • నిప్రవేక

తే. ధన్వన్తరుతాగుల్ల • వార వారి, హీనసలిలాశమారణ్యఃపుధివి దాని
నమమగనియెసుమిగ్రా • నందనుఁడును, బాసకీయు వెన్నడింపఁగ • సంతసమున,

↔ విరాధుండు సీత నెత్తినని పోవుట. ↔

సీ. ఆయెడ శైలశృంగః • గాభు మహోన్మయఁ, బుగుపాదు గంభీః • భూరినయను
వికటమహానక్తు • విషమోదరు సుదీర్ఘ, విషమబీభత్సైక్ • వికృతరూపు
హస్తఃగఁ గ్రొవ్వు క్రొ • న్నెత్తురు వడిసెడి, పులితోలు గట్టి త్రి • భువనములను
మ్రొంగెడునో యను • భంగి నాస్యము విచ్చి, యంతకరీత భూ • తాభిభీతి

తే. కారణం డయి నాల్గువ్యాః • స్త్రుములు రెండు
పుకములును మూఁడుసింగముల్ • పృషతదశము
హస్తీశిరమును శూలాగ్ర • మందు గుడిగఁ
గ్రుచ్చి పెడబొబ్బ లిడుచున్న • క్రూరుఁ గనియె.

౧౯

చం. అతఁడును రామలక్ష్మణు • నాజనకాశ్లేజఁ జూచి క్రుద్ధుఁడై
క్షీతితల మెల్లఁ బెల్లనరఁ • గేరి లయాంతకునట్లు భైరవా
తతనినదంబు నించుచు న • దాటున మీఁదికిఁ బాతీ బాసకీ
సతిఁ గొనిపోయి యంకమునఁ • జయ్యనఁ చేర్చి వదించె వారితోన్.

౨౦

ఉ. ఎవ్వరు మీర లీయడవి • నిట్లు జటాజినధానులై కడుం
గ్రొవ్వున ఖడ్గచాపశర • కోటి ధరించి చరింప భార్యతో?
జెప్పని యేల మానుల? క • నాధుచరిత్రకులార! చూప మీ
సన్వసి వేలు, పాపులరు • చావఁగలారు, మునీశదూషకుల్.

౨౧

చం. వినుఁడు విరాధనామకుడ • వీరుడ సభ్యతశఃప్రపాణి నై
మునిజనమాంసఖాది నయి • మోదమునం జరియింతు నీసనిక
మునుకొని పాపశీలుర మి • ముం బొరిగొం చని నల్లఁ ద్రావి యీ
వసితను నాదు పెండ్లముగ • వారక కైకొనువాడ నమ్ముడీ.

౨౨

- కం. అనుచు విరాఘుఁడు గావర,మునఁ బల్కినపల్కు విని ప్రభుభూతపుభీతిఁ
జనకసుత యోరుగాలికిఁ, బెనుపటి కంపించుకదలివిధమున వడఁకెన్. ౨౩
- కం. సీతానుతి సాధ్వసనుతి, దైతేయాధిపతియంకశతమున వణఁకెన్
వీతనహజముఖుచియై, సీతాపతి యనుజుఁగో నఁచించెను వనటన్. ౨౪
- ఉ. కంటివె లక్ష్యణ జనకుఁగాదిలిపుత్రిక నామభావ్య వా
ల్లంటి నితాంతసౌఖ్యరతఁ డ్దావరనందిని భవ్యశీల లో
నంటినభీతిఁ గ్రూరవనుజాధమునంకమున న్వణంకెడిన్,
బంటులంలిక న్న కెటుఁగంటినుహాపద వచ్చెఁ డమ్మఁడా. ౨౫
- ఉ. వీయది గోరి కానలకుఁ నేగు మనె న్నను మధ్యమాంబ కై
కేయి ఫలించె నిచ్చు డదిఁ డీ ప్రగతిం దనపట్టి రాజ్యముం
జేయుటమాత్ర, గోరిక విశిష్టజనప్రియు నన్నుఁ గానలం
ద్రోయఁగ ద్విరర్చినిమఁనోవిభుఁ గోరుట దీనికేకదా. ౨౬
- కం. జనకునిసురణముకంటెను, గన రాజ్యశ్రీహరిణముఁకంటెను సీతా
వనజాషీ నన్యఁ డంటుట, ఘనతర మగుదుఃఖమునకుఁ గారణ మయ్యెన్. ౨౭
- కం. అని శోక బాష్పయుతలో, చనుఁడై వగపడెడిరామఁచంద్రునిమోముం
గని క్రుద్ధుండై లక్ష్యణఁ, దనియున్ రోజుచుచు మారుఁతాశనలీలన్. ౨౮
- శా. గీర్వాణాధిపతేజ! భూతములకుం గీర్తింప నాధుండ వై
గర్వంబేది యనాధునట్లు కడుదుఃఖం బందె దేలన్న? కిం
కుర్వాణుండను నేను లేన? యిదె మత్కూరాస్త్రధారాహతిఁ
దుర్వారోద్యమబాహు కేలిని విరాఘు న్నేలపా భృషైవన్. ౨౯
- కం. భరితునిపైఁ బుట్టినదుర్భరకోపము నేడు వీనిపైఁ జైలముపై
సురపతి వజ్రము విడిచి, కరిణిని నే మించువాడఁ గాకుళ్ళనవరా. ౩౦
- కం. విస్ఫుటమద్యజ్వలవే, గమ్మగదిఘనిర మితనిఁ గ్రక్కున వక్షః
ప్రసోఘటంబుగ నాటుచు, బ్రస్ఫీతజవంబులం బఁరాసువుఁ జేయున్. ౩౧
- కం. అని బలియుండు సుమిత్రా, తనయుఁడు రాక్షసునిఁ జూచిఁ దరహాసములో
సన నెవ్వఁడ వోరీ యీ, పనమున నీ వేల తిరుగువాడవు ముఖన్. ౩౨
- కం. అని యడుగ నావిరాధుం, డనె వారలఁ జూచి యెవడఁ నని న న్నడుగం
గను జాలెడిమీ రెవ్వరు, చనియెద రెట కనిన రామఁచంద్రుం డనియెన్. ౩౩
- కం. తెలియుమురా యిత్వోకును, కుటులము డ్డత్రియులము వనఁగోచరులము ని
ర్మలవృత్తుల మెవఁడవు? కా, నలలోనఁ జరింపఁ గారణం బేమి? యనన్. ౩౪

వసంతమంజరి. విచుము నాజనకుండు జయఁ డనుఁపిరుఁ డంబ శతమ్రదా
ఖ్య నిఖిలావనిఁ గల్గుచనుజనిఁకాయ మెల్ల విరాధుఁ డం
చును వచించును నన్నుఁ దపమునఁ * సూర్యవంశ్య! వరంబు నేఁ
గొనితి శత్రుముచేత మరణముఁ * గూర కుండఁగ బ్రహ్మచేన్. 3౫
కం. ఛేదనభేదనముల వ్యాపాదింపఁగఁ బడక యుండఁ * బడసితి పరమున్
బైదలిని విడిచి పాటుఁడు, మేదిని బ్రదుకంగ నిష్ట * మేనియు మీకున్. 3౬

➔ రామలక్ష్మణులు విరాధుని వధించుట. ➔

చం. అన విని కోపరక్తనయఁ నాంబుజఁ డై రఘురాముఁ డిట్లనున్
వనుజకులాధమా! ఖలగుఁగా! యిటు మృత్యువు రోసె దీవు, న
న్ననిమొనఁ దాఁకియుం జనెదఁవా మెయితోడ, నటం చధిజ్య మా
ధనువున శాతమార్గాకఁదంబముఁ గూర్చి సురారి నేయుచున్ 3౭
ఉ. వెండియు రుక్మపుంఖమయి * విశ్రుతవాయునుష్కర్తవేగితో
చ్చండము నైనసప్తశితఁసాయకపంక్తి బుధారివక్ష ము
ద్దండతఁ దూఱ వైవ నది * దారితదానవదేహ తైల మై
దండిగ రక్తదిగ్ధ మయి * ధారిణి జొచ్చెఁ గృశానుశుల్యమై. 3౮
చం. శరజనితోగ్ర వేదనను * జానకి డింవియుఁ గేల శూలమున్
సరభనవృత్తిఁ గొంచు రఘుఁసత్తమయ్యుగ్ధముఁ గిట్టి యార్భటుల్
వరఁగ లయాంతకుం డనఁగ * వక్త్రము విచ్చుడు నన్నదమ్ములుం
గురిసిరి నిర్జరారివయిఁ * స్మారకలంబకదంబవర్ణమున్. 3౯
కం. ఆమార్గణసృష్టికి నగి, భీమవపుష్పంతుఁ డగుచుఁ * బెంచిన మేనిన్
భూమిని రాలెను విశిఖఃస్తోమము పతి పటపె వెండి * తోరపుములుకుల్. ౪౦
ఉ. వారలు వేయుశాతశరఃవర్షముఁ గన్గొని నవ్వె రక్తసుం,
డూరక వారునుం గురిసి * రుద్రఖగంబులు, దాన నొచ్చి దే
వారి వరంబు పెంపునను * బ్రాణము లెంతయుఁ జిక్కఁబట్టి యా
శూరుల వైచె వజ్రనిభఃశూలమున న్నగనంబు వెల్లఁగన్. ౪౧
కం. మండుచు వచ్చెడిశూలము, గండున రెండంబకముల * ఖండించెను గో
దండగురుఁ డశని మేరువు, గుం డన నది భూమి యద్రువఁ * గూలె న్నేలన్. ౪౨
కం. శూలమును గూర్చి కృష్ణవ్యాలంబులఁ బోలుతమకృపాణంబుల దో
రీల వెలుఁగంగ నడిచినఁ, గాలాంతకతుల్యుఁ డప్రకంపులఁ గేలన్ ౪౩
తే. పట్టుకొని యెత్తుకొని మింటఁ * బాట వాని
తలఁ పెటుంగుచు రఘుపతి * దమ్ము ననియె

నితనియిచ్చకొలందిని * నేగ నిమ్మ
దనుజుఁ డరిగిన దే త్రోవ * మనకు నసంగ.

౪౪

ఉ. మూఁపున వారి బాలకులముచ్చటఁ దల్చి నసంబుఁబట్టి పోఁ
దీఁపుర మద్ది గాంచి భయఃతీవ్రత జానకి దుఃఖభారమున్
పైఁపక యేడ్చె బిగ్గఱగ * సత్యరతున్ శుచి రాముఁ డమ్మ ని
ట్లెఁపఁగఁ గొంచుఁబోయెడిఁ గ * దే ననుజండు నయావిహీనుఁ డై.

౪౫

కం. నను మ్రింగు నిచట బెబ్బులు,లును దోడేళులును జిఱుతలును వీడుము వా
రిని నన్నుఁ గొంచుఁ బోమ్మి, దనుజోత్తమ నీకు మ్రొక్క * వక దయఁ గనవే. ౪౬
చం. ధరణిను తార్తివాక్యములు * దాశరథి లివి డైత్యుఁ జంపఁగాఁ
ద్వీరపడి రిందు లక్ష్మణుఁడు * వామఘజంబును రామభద్రుఁడా
శరుకుడిచేయియు న్నొక * సాంప్రసలాహకసన్నిభుండు శి
కరపవిధారఁ బర్వతముఁకైవడిఁ గూలె ధరాశలంబునన్.

౪౭

కం. ఆకరమున మోచేతుల, మోఁకాళులఁ బాదములను * ముష్టులఁ బైపైఁ
గాఁకమెయిఁ గ్రున్ని గ్రుద్దును, వీఁకం బైకొ యెత్తివిడుచుచు నేలన్ ౪౮
కం. నఱకినఁ గరవాలంబుల, గుఱుకొని శిశుబాణములను * గ్రుచ్చిన నేలం
జఱచిన నెట్లును జానని, కఱకుటనురఁ జూచి పలుకు * గాదిలితమ్మున్ ౪౯
కం. ఫితజనాభయదుఁడు శ్రీ, నీతాపతి వరములముఁ జేసి యనుర దా
శాతశరాసుఁ జానఁడు, గోతిని బాఁతంగి వృత్తిని * గూరడు ననినన్.

౫౦

తే. ఆవిరాధుండు రాముప * ల్కూలకించి, యిట్లు లను శివ్రయ్య సమర్థతేజ
యేను నీచేతఁ జచ్చి * నెఱుంగ నైఁ, బూర్వ మ్మహమున నిన్నుఁబురుషసింహ.
— విరాధుండు శ్రీరామునకుఁ ననశాపమువిధంబు నెఱింగించుట. —

సీ. కొనల్యనందనా * కరుణాశ్శ్రరాఘ, యెఱిగితిఁ దండ్రి మి * మ్మిప్పు డేను
ఈమహాభాగ నీ * తామహాదేవిని, లక్ష్మణు నీలని * లలితయశుఁడ
తొలుత గంధర్వండుఁ దుంబురుఁ డనువాఁడఁ, గ్రమము నప్పిచరింపఁరంభఁ గూడి
శ్రీదుండు శపియించెఁ * జేకొనుమీ రాక్ష, సాకృతి నని దాని * పడలి నేను

తే. బలుకవే శాపమోక్షణభంగి ననిన, దశరథసుతుండు రాముండు * దర్శకలన
నెప్పుడు వధించు ని న్నని * నప్పు డీవు, పొందెదవు తొంటిహా పని * మందలించె.

కం. శ్రీరఘరామా నీదయ, దారుణశాపంబు దొలఁగె * ధన్యఁడ నైతిన్
గూరిమి నె * విచ్చదవే, చేరెద నాకంబు మీకు * శ్రేయం బగుతన్.

౫౩

చం. ఇటు లొకసార్థయోజనము * నేగి కనుంగొను మందు స్వప్రభా
పటలహస్తవృత్తంగు శరభంగు శుభంబగు నీకు నె న్నహః

నటమున నావటిచి రఘుచర్య వదంపడి పొమ్ము, దీని ము

న్నటిపెదవారు ధర్మ మని * పల్కిరి చచ్చినసోకుమూఁకకున్ .

౫౪

కం ఏవాఁడు గుంత నిడఁబడు, నావాఁడు సనాతనంబు * లగులోకములం

దే వఱు; పైచలేను మహావేదనఁ బ్రాణ మెగసి * యరిగెడు ననినన్ .

౫౫

కం ఏనుఁగునకువలె లక్ష్మణ, దానవునకు గుంత యొకటిఁద్రవ్వ మటంచున్

దా నతనిసంర సీమను, బూనికఁ బొదంబు నుంచె * భూపవరుఁడన్ .

౫౬

కం. సౌమిత్రి ఖనిత్రముఁ గొని, యామానవభోజివార్షప్ర * మం దొకచిల ము

ద్దామహోరఁ ద్రవ్వ బలఁఫేమంబున వారు వాని * దృఢగతిఁ ద్రోయన్

౫౭

కం భైరవరవమునఁ గూతెను; శ్రీరాఘవు లతఁడు శత్రుఁబృంధంబులచేఁ

గూరఁడు మృతి నని వానిఁ బ్రహరింబులఁ జంపి రాబిఁలాంతరసీమన్ .

౫౮

ఉ. రాముఁడు లక్ష్మణుండును విఠరాధుని నీగలఁ జంపి హృష్టు ల

త్తై మహితాశ్చనంతలు * నబ్బిల మెల్లను బూడ్చి, కాంచన్

ద్దామశరాసనంబులను * దాలిచి, జానకీ జేరి చంద్ర భా

ధాములు మింటఁబోలె రుచిఁధాములు వెల్లి కౌసనంబునన్ .

౫౯

←→ సీతారామలక్ష్మణులు శరభంగశ్రమమునకుఁ బోవుట. →

సీ. జానకీ నూతార్చి * సౌమిత్రిఁ గని రాముఁ, డిప్పని దుగ్గమం * బేగ మనకు

సాధ్యంబుగాదు కష్టము శరభంగుని, దర్శింపఁ బడ మని * తులి వేగ

మాశ్రమోపాంతంబునందుఁ గనుంగొనె, దివ్యసూర్యానలఁతేజు గగన

యాసరథోత్సంగు * నమరచయానుగు, నుద్వి యంటక మింట * నుండువాని

తే. సుప్రభాభరభూషణు * శుద్ధవసను

హరిహాయునిఁ దన్నుఁ దనుఁబోల్చిఁహస్తవితతి

యర్థి భజియింప వెలిఁగెడుఁహరిని, బొండు

రాభ్రశశిబింబ నన్నిభఁచ్ఛత్రవిభవు.

౬౦

తే. చారుసూపవతీకరఁసారనధృత, భర్తవండమహాధనఁవ్యజనచామ

రావళీమృదులాండోశఁనైజనిత, మందమారుతచలితమిఁలిండంభు.

౬౧

కం సురగంధర్వలు సిద్ధులు, పరిమన్నులు గుములు గట్టి * పరమస్తుతులన్

గర మభినందింపింకఁగ, సరసన వెలుఁగొందువానిఁ * జక్కఁగఁగాంచెన్ .

౬౨

చం. పరమవిభాఽవిభంగశరభంగునిశోడుత ముచ్చటించు నా

సురవతిఁ గాంచి తమ్ముఁ గని * చూచితె లక్ష్మణ! వింత జాబ్బిల

ద్వీరరుచిమంతుఁ దీవ్రకరింతునివంతున నంతరిక్షం

చరణచణంబు నైనయొకఁస్యంధనమందు వెలుంగునాతనిన్ .

౬౩

ఉ. ఎట్టిహాయంబు లుండు నని యింద్రునకు న్నన మెల్ల విందుమో
యట్టివ యాకువచ్చనిహాయంబులు మింట రహింపఁ గంటివే
చుట్టి శతాంగముం గొలుచుశూరులు భూరికృపాణపాణుల౯
దిట్టలు శోణవస్త్రకులు ధీర్ఘభుజుల్ యువకుల్ సకుండలుల్.

౬౪

ఉ. హరివిహరహరివిపులాంచితవత్సులు శౌర్యదర్శుడు
ర్వాహులు ప్యామ్రుముల్పుగిడిఁ బ్రాయమునం గనఁ బంచవింశతి
స్ఫారసముల్ సురావళికిఁ సంతత మియ్యది ప్రాయ మాటచే
వీరలు దేవత, ల్నిలుండుఁ ధీరుడ నీవును నీత యిచ్చటన్.

౬౫

ఉ. వానివిధంబు నే నెఱిగిఁ వచ్చెద నంచు మునీశునాశ్రమం
బాప్యవసూతి చేరఁ జనఁ నాతనిరాకను గాంచి శక్రుఁ డ
మ్మానికి నేకతం బనియెఁ మానవపాలుండు రాముఁ డిందు రాఁ
బూనినవాఁడు నన్దనఁగఁ బోలడు నా కిపు డీతనిం గనన్.

౬౬

ఉ. ఈయన చేయఁగాఁ దగిన యెంతయుదుష్కర మైనకార్యము౯
జేయఁగ నిష్టు, ధన్యుఁడునుఁ జిష్టుఁడు నై పొగ డొందఁ బిన్దుట౯
దాయుడు ముచ్చటించు ననిఁ దానవవైరి వచించి మింటిక్తై
పోయె శతాంగయ్యక్తి, నిటుఁ బోవుడు నాపురుహూతుఁ డావలన్.

౬౭

కం. నృపకులతలకుండు రాముండు, చవలాయతనేత్రతోడఁ సహజన్మనితో
నవరిచ్చుడు సజ్వలనుం, దవసిం జేరంగఁ జనియెఁ దాత్పర్యమునన్.

౬౮

ఉ. చేరి మునీశుపాదములుఁ శీర్షము సోఁక నమస్కరింప న
వ్వారల నర్హపీఠములఁపై వసియింపఁగఁ బంచె మాని, నీ
తారమణుండు శక్రుండు కఠం బెది యిచ్చటి కేగుచేర నా
వారక సర్వముం దెలిపెఁ వాసపురాకకుఁ గారణంబులన్.

౬౯

← శరభంగుండు శ్రీరామునితో నింద్రునిరాకకుఁ గారణంబుఁ జెప్పుట. →

సీ. దాశరథీ! నేనుఁ దవమున తుద్రుడు, రాసదం బైనయాఁబ్రహ్మలోక
మును సమార్జించితిఁ ననుఁ గొనిపోవఁగ, వాసపుం డిచటికిఁ వచ్చినాడు
అధికప్రియుండ వాఁసతిథివి దావున, కరుడెంచి యుండుటఁ యాత్మ నెఱిగి
నిన్ను దర్శింపకఁ నే బ్రహ్మలోకంబుఁ జనఁగ నా కేమియుఁ మనసు రామి

౮. నిలిచినాడఁ, గలిగె నీదర్శనం బింక, దేవసేవితంబుఁ ద్రిదివపదము
నరుగువాడ మత్సఁమాగ్నితాత్పర్యశుభ,లోఁచవరుము గలడుఁ లోకవంద్య. ౭౦

౯. నర్హలోకభవముఁ బ్రహ్మలోకభవంబు, నైననుకృత మెల్లఁ మాననీయ
నీకు నొసఁగువాడఁ నెన్ని గ్రహింపుమీ, యనిన రాముఁ డనియెఁ ననఘమతికి.

చం.కొనెదను నేన నీనుకృతఃకోటుల నెల్లను, మేము నిల్వ నీ
వనమున వానయోగ్య మగుఁప టైది చెప్పు, మటన్నఁ బ్రాజ్ఞఁ డి
ట్లనియె సుతీత్యనామకమహాత్ముఁడు మీ కెఱిఁగించు నాతినిన్
గనఁ జనుఁ డీవనంబునన ఁ కల్లు నతండు ఘటించు శ్రేయమున్. 2౨

ఉ. ఈకడ నుండి మీర లెదుఁరేగుఁడు పాటుచు నున్న యల్లవం
దాకిని కందునందును గఁనం దగుఁ బూవుల లెప్పు, లద్దియే
మీ కరుగంగ మార్గము, నిఁమేషము నిల్వము తండ్రి! దేహముం
బోకడ పెట్టుదుం గుబునఁముఁ ఫణిరాజము వీడునట్లుగన్. 23

ఉ. దానిని నీవు చూచి మఱి ఁ తల్ల మటంచును వేఁడి మంత్రపూ
తానల మాజ్యధారల రఁయంబునఁ బ్రజ్వలితంబుఁ జేసి య
ద్దానను మాంసరక్తసహితంబుగ నస్తులతోడ భస్మ మై
మానియు వహ్నినన్నిభకుఁమారకసూపముఁ దాల్చి క్రమ్యుఁ. 24

చం.అనలమునుండి వెల్విడి మహర్షి సురాళిజగంబు దాఁటి చ
య్యనఁ జని బ్రహ్మలోకమునఁయందు సహనుచరుం బితామహుఁ
గనియె నతండు మానికిని ఁ గారవమారఁగ న్నాగతంబుఁ బ
ల్కెను, మునిశక్తికి న్నుగురుఁ ఁ గీర్తన చేసిరి విష్ణుమాత్మలై. 25

➔ మునీంద్రులు శ్రీరామునితోఁ దమకష్టంబులు దెల్పి శరణుఁ జొచ్చుట. ➔

ఉ. మాని దివంబుఁ జేర సతిమానుష తేజుని రామచంద్రు వై
ఖానసవాలఖిలులును ఁ గాత్రశయాను, లశయ్యనీరవ
త్రానిలభోజనుల్, సురపఁధాలులులున్, మహిశయ్య, లశ్మకు
ట్టానల తేజులున్, ఘనరఁసాంతరమగ్నులు, యోగలగ్నులున్. 26

కం.ప్రతులును సంప్రతౌఘులు, సతతార్ద్రవటుల్ మరీచిఁచయపానులు ని
ర్జితసకలేంద్రియులును సన్నతదంతోలూఖు లైనఁమానివరేణ్యుల్ 22

కం.ధర్మజ్ఞు లచలచిత్తులు, ధర్మభృదగ్రీయుఁ బరమఁధర్మజ్ఞుని స
త్కర్తాచరణధురీణుని, నిర్గులు శ్రీరామచంద్రునిన్ బలశాలిన్. 2౮

ఉ. చేరి రఘుత్రమా మనుజుఁశేఖర వేల్పులలో బలారి నా
శ్రీరఘువంశ్యకోటులను ఁ శ్రేష్ఠుఁడ, పుర్వికి భర్త, వీవ నీ
భూరిశయంబు విక్రమము ఁ భూనుతముల్, పితృభక్తసత్యవా
చారతి ధర్మనిష్ఠయును ఁ సంతత మొప్పును బుష్కలంబుగన్. 2౯

కం.నిను ధర్మవత్సలు మహాత్ముని, ధర్మజ్ఞుని మఱుంగు ఁ మొగిఁ జొచ్చితి మో
జనకనుతాహృదయేశ్వర, విను మర్థించెద మొకండుఁవిషయము నాథా. ౩౦

ఉ. ఏ మొకమన్వి చేయ మది • నెంచితి మిందునకై త్నమింపుమీ
భూమిధవుం డెవండు కరఃముం గొని యాటనపాలు పుష్కల
ట్లామనుజాచి బ్రోనఁడొ మహత్తరపాపము వాఁడు పొందెడి
రామ! య టాట భూమిజనరక్షయె కాగ్యము నేలతేనికిన్. ౮౧

కం.తనప్రాణంబులుపగిదిని, దనప్రాణముకంటె నీష్టతాపాత్రము లొ
తనయులగతి మనుజులఁ బ్రోచినపతి చిరకీర్తి బ్రహ్మచేఁ బూజఁ గనున్. ౮౨

కం.ఫలమూలంబులు మెనవుచు, నలఘుతపముఁ జేయునామహమ్ములు తపమం
దలినాలవభాగముఁ బ్రజ, నెలమిని రక్షింప తేని • కిడుదురు గాదే. ౮౩

శా.దీనార్తాచనదత్! విన్ను గలరీతిఁ బ్రహ్మభూయిష్ట మీ
వానప్రస్థగణంబు భూరిమహిమ౯ • వాసిల్లి త్వన్నాధమే
యైస౯ మిక్కిలి బాధలం గనెడి రామా దుష్టమాంసాశిసం
తానం బేఁపఁగ మాకు నిష్ఠభయదాఃసం బీఁగదే ప్రేముడిన్. ౮౪

కం.ర మ్మవిగో రాఘన కనుఁగొమ్ము వనంబునను నసురకాటులచే నా
శమ్మును గన్నమునీంద్రచ,యమ్ముల దేహమ్ములెమ్ము • లంతటఁ గన నొ. ౮౫

కం.పెంపట మందాకినితటిఁ, బంపానదిఁ జిత్రకూటపర్వతమున వా
సింపఁగ ఋషు లవాఱిరి, జఁపెను నొంచెను సుగారిఁసంఘము లీశా. ౮౬

చం.మునిజనవిప్రకారము నఃమోఘుబలా! సయిరింపలేమిచే
నిను శరణంబు జొచ్చితిమి • నీవ శరణ్యుడ వాసురాళిచేఁ
బొనుఁగుపడంగ నీకు, కృప • భూమితలంబున నీవు తప్ప మా
కును గతిలేదు, మావెతలు • కూలఁగఁ జేయవె జానకీపతి. ౮౭

↔ శ్రీరాముడు మునుల కభయం బొసంగుట. ↔

చం.అన రఘునాథుఁ డిట్లను మహాత్ముల రీ రిటు నన్నుఁ బల్కఁగాఁ
జనునె? త్వదాజ్ఞ వర్తిలుదు • సంయములార! యరణ్యసీమకుఁ
బనిగొని యాశ్చర్యకార్యముగఁ • బావుల నెల్ల నడంచి మీకు శో
భన మొనగూర్చి మజ్జనకుఁవాక్యము సాకుగ నేను వచ్చితిన్. ౮౮

కం.కాన మహాశలవం జగుఁ, గాననవాసంబు మాకు • గం డడఁతు ననిఁ
మానిజనశాస్త్రపుల నిఁ, సానుజమద్భాహుశక్తిఃసంపదఁ గనుఁడి. ౮౯

తే. ఇట్లు లభయం బొసంగి మునీశ్వరులకు, సత్యనిరతుండు లక్ష్మణసహితుఁ డగుచుఁ
జన సుతీక్ష్ణాశ్రమంబునఁజాడఁబట్టి, యెల్లదీప్తిజలును దనతోడ • నేగుదేర. ౯౦

ఉ. ఒయ్యన దూర మేగి విభులోదకవాహిని సంతరించె, దా
నయ్యెడ నంజనోన్నతఘనాభసహీధ్రముఁ గాంచి సంతతా

క్షయ్యఫలప్రతాననుమఃసంతతి వింతలు గొల్పుఁ గానలో
నయ్యమరేంద్రవంద్యుఁడు శుభాశ్రమముం గనఁ జీరమార్జ్యమున్. ౯౧

↔ శ్రీరాముఁడు సుశీఘ్రాశ్రమంబుఁ జేసెట. ↔

కం డాసి యటఁ దపసి ధూళీ,ధూనరితజటాకలాపు ధృతవాపుని సౌ
ఖ్యాసినయ్యుక్తునిఁ గని యి, ప్లునీతాహృదయనేత యాడెం బ్రీతిన్. ౯౨

ఉ. రాముఁడు నేను దాపననఁరా యనఘా భవనీయవగ్ధునో
ద్దామముదాన నచ్చిలి, యథామతి నాదరిన్పట్టెఁ జూడవే,
నా మునితల్లజుండు రఘునందనుఁ గ్రుచ్చి కవుంగిలించి నీ
తామహిచేశ! నేమము ముదంబు గదాయని వెండి యిట్లనన్. ౯౩

కం.సిచ్చినకతమునఁ గడు,పానన మై యర్హనాథఁవంతిం బై భూ
మిచర యాయాశ్రమ మెం, శోవెలయుదు నున్న దిపుడు ధుర్భరతేజా! ౯౪
తే. దేహమును వీడి యోవీర ధేవలోక, మేగ నొల్లక నీవచ్చుఁ టెఱిగి యింద

వేచి యున్నాడనీకొఱఁకై చుమయ్య,చచ్చి రీతిట మద్భాగ్యవశతఁ దండ్రీక్ష
కం.వింటిని రాజ్యభ్రంశముఁ,గొంటయు మునిహపుఁ జిత్తఁకూటంబున వా
ల్గింటియుఁ దమ్ముండును నీ, వుంటయుఁ గాకున్ధనరగ్యయుగ్రసుకౌర్యా! ౯౬

ఉ. ర మ్మని పిల్వినచ్చ సురఁరాజు నను నుకృతాప్తి దేవలో
కమ్ములు గెల్పినాఁడనట యాదుఁకాన్త్రాణి నీవు మత్స్రనా
దమ్మున భార్యతో ననుఁగుఁదమ్మునితో విహరింపు వాని; నా
బచ్చును గళ్యవర్షి యనఁ యెల్ల మహర్షిని రామచంద్రుఁడన్. ౯౭

చం.కొనెదను నీన నీనుకృతఁకొటి స్వయమ్మగ, మేము నివ్వనీ
ననమున వాసయోగ్య మగుపట్టది! నీహితబుద్ధిశక్తుల
వినిచెను గౌతమాన్వయుఁడు యిత్రుఁడు డాశరిభంగుఁ, ఉన్న నా
ముని మధుకొత్తిని ట్లనియె యాచరసాప్లుతుఁ డర్యుగ్రాస్తమున్. ౯౮

సీ. రామ యాయాశ్రమఁభూమియే రిమ్యంబు, గుణచంతమును ఋషిఁకోటు లిందుఁ
దన మాచరించు సంతతఘ్న సులాదులు, దండిగా నుండు మాత్తరిండతేజ
యకుతోభయం బైసయాశ్రమభూమిని,చ్చావిహారంబులు సలుపుమెకము
పిండు మాత్రను తపోవిఘ్నంబుఁ గలిగించు, నది తక్కు మతి యేభయంబు లేదు

ఆ. నిలు మటన్న ననియె యిర్దిల తేజ యా,మృగచయంబుశాతఁఖగకదంబ
ములను జంప నీకఁ గలుగు మనోవ్యధ, గానఁ బెక్కునాల్లు గాదు నిలువ. ౯౯
కం.లని యచట నిలిచి సాయంతనసంధ్యన్ వార్చి మానిదత్తాహారం .

బుచు గొని యారే లక్ష్మణ,జకమతాయుక్తి రామచంద్రుఁడు గడపెన్. ౧౦౦

- ఉ. వేవిన లక్ష్మణుండు పృథివీజయుఁ దానును గమ్మకల్వపూఁ
దావులు గ్రాలునంబువులఁ ♦ దాన మొనర్చి హుతాశఁడైవపూ
జావిధి దీర్చి పూర్వగిరిసానుతటంబున కేగుడెంచుఛా
యావరుఁ గూర్చి మ్రొక్కి ముని ♦ నంజలిఁ జేర్చి వచించె నీగతిన్. ౧౦౧
- మ. చెలువారణ సుఖస్థత్తి రే గడచె నీచేఁ బూజలం బొందుటన్
సెలవా మా కిఁకఁ, దీవరించిరి మునిశ్రేష్ఠుల్ స్వకీయాశ్రమం
బులకున్ రం డని దండకాలయులు, నేఁ ♦ బోవం దలంతున్ ఋషీ
శులతో, మమ్ము ననుగ్రహింపుము; తపశ్శుద్ధాంతరంగంబుజా. ౧౦౨
- చం. అనుచితమార్గస్థత్తి నడుమంతరపున్నిఁ గన్నడుమ్ములుం
డన రవి చేతులం గొఱపు ♦ లాని దహింపక మున్నె పోదుమే
యని చరణంబు లంటినఁ బ్రియంబునఁ గౌగిట నొత్తి యేగుఁడీ
జనకజ ఛాయవోలె నిను ♦ సంతతము స్ఫుజియించి వెంట రాన్. ౧౦౩
- ఉ. అచ్చపుఁబుణ్ణు లీఋషులు ♦ హోయిగఁ బొమ్మ యరిష్టపథతిఁ
విచ్చినతామరల్ మిగులఁవేడుకఁ గూర్చుకొలంకులున్ గిరుల్
నిచ్చలుఁ బూచునృక్షములు ♦ నెమ్ముల కేకలు నిర్లభాభి మీ
కెచ్చిన నిండుసమ్మదము ♦ నిచ్చును లక్ష్మణ! పోయి రావనా. ౧౦౪
- చం. అనఘ మదాశ్రమంబునకు ♦ నాదట వెండియు మీరు రండటం
చును సెల వీయఁగా భువనఁనుందరి జానకి చాపదండముల్
సునిశితఖడ్గతూణములు ♦ శూరవరాస్త్రిల నన్న దమ్ములన్
గొనుఁ డని యాయ వారలును ♦ గొంచు ధరించి ససజ్యచావులై ౧౦౫

➔ సీతాదేవి శ్రీరామునకు హితోపదేశంబు సేయుట. ➔

- కం. అందఱు చను నెడఁ దఱు రఘు, నందనువదనంబుఁ గాంచి ♦ నవలూ ప్రేమా
స్పందితహృదయంబున మృదు, మందమధురవచనరచన ♦ మానుగ ననియెన్. ౧౦౬
- సీ. నీవనుష్ఠించెడి ♦ నిష్టాప్రకారంబు, కామజవ్యసనముల్ కడకుఁ బాయ
వదలియు నొందఁగ ♦ వచ్చును గాదొకో, సూక్ష్మమార్గంబున ♦ శూరవర్య
కామజవ్యసనముల్ గలవొక మూఁ డందుఁ, బ్రథమంబు మిథ్యాభిభాషణంబు
దానికంటెను బరఁదారాభిగమనంబు, పగ లేకయును హింసఁపఱుచుటయును
అ. గీడు; నీ వసత్యమూడిన యది లేద, యింక నాడఁబోవు ♦ తెవుడు లేదు;
తలఁచు టైనలేదు ♦ పలుక నేటికి నన్య, దారసంగమేచ్ఛ ♦ ధర్మనిరత. ౧౦౭
- కం. లే దిప్పు డింకఁ గలుగం, బో దెప్పుడు వలపు పరులఁపూఁబోడులపై
భూదయితా! నీమది నే, న్నోదించెద వాత్తే దార ♦ మోదముఁగూర్చున్. ౧౦౮

చం.నిరతము సత్యధర్మరతి * నిశ్చలబుద్ధివి లక్షణాగ్రహ!

గురువచనశ్చితుండపు సకుంభిత సత్యము ధర్మ మెల్లను
స్థిరముగ నిల్చి నీయడం బతీ! విజితేంద్రియమైనవారికి
దొరకొను నస్తి, నే నొకగుడు భవదీయజితేంద్రియత్వమున్. ౧౦౯

నీ. మూలకవయది యగు * మూలముల వగలేక, యిశ్వరులప్రాణంబు * హింసనేయు
కౌన్త్యకర్మము రామభద్రా దొరంకొంటి, వీ విష్ణు మానులహేతువునను
దంశకాణ్యవాత్సల్య నసురుల, జంపక బ్రతిజను * జలిపి తీవు
యిది నిమిత్తంబుగా * నిందు వచ్చితి వీవు, తమ్ముండు భాణ్యోపండములను
తే. దాల్చి యిప్పుడు మీరండు * నరలు చుండ, దాచకీశుభంబు హితంబుఁ గోరు
దాన నగుటను నామది * దల్లికిన్, నామవిన్నప మాలింపు * నాథ కరుణ. ౧౧౦
ఉ. ఈరూపోక నాకు రుచియింప, దదేని యటంటి లేని నే
గారణముల్ పచించెనను * గార్తుకభాణ్యకృపాణాపాణ్యలై
వీరుల రీరు పోవు చట * వీచరుల గని యొక్క సీదియే
నారసము స్వీకరిం గలరు * నాగ యచే పగకారణం బగున్. ౧౧౧

కం. గంధఃపహంధపునకును, నింధనములపోల్కి డ్రితి, యేశ్వరతటికి
బంధురశత్రుంబునం, బంధము వర్జిల్ల జేయు * బల తేజములన్. ౧౧౨

↔ { సీత శ్రీరాములకు శత్రుసాంగత్యదోషమును చెలుపు } ↔
నితిహామం జెప్పట.

నీ. ప్రాణేశము నొక్క యడవి సత్యాత్మ్యండు, ధర్మతం జైనతపసి గలఁడు
కాననభగవద్గుణకాండంబు లం దతి, కరుణయు సమితరాగంబుఁ గలఁడు
అతనిశపంబున * కంశరాయముఁ గూర్చి, భటహంపధరుఁ డయి * కుటిలమతిని
వాసపుం డొకనాఁడు * భాసమాసకృపాణ, మిల్లడ యుంచి తా * నేగి దివికి
తే. న్యాసరక్షణతత్పరుం * ఛైవనియును, దాని ధరియించి చరియించు * గానలోన
ఫలములును మూలముల్ దెచ్చుటలైన, విడిచి పోవఁడు దాని న, వ్యవధిగూడవసి.
చం. ప్రతిదిన మిట్లు లాముని కృపాణముఁ దోకొని పోవువాడుక
రతి జనియించె దానినయి * కౌన్త్యము దానన కల్లె, నైజ మా
మతి చెడి క్రూరకర్ము డయి * మత్తత ధర్మనిధుల్ దొఱంగి దు
ర్గతి కతఁ డెగ, నెంతటినికారము కంటివె శత్రుసంగతిన్. ౧౧౪

తే. ఇదియు నొండు పురాతనవృత్త మధిప, శత్రుసంయోగకారణసంకలితము
ఆశ్రయాశుసంయోగమునట్టి దండ్రు, శత్రుసంయోగమును జూడ * సారబుద్ధి.
చం చనవున స్నేహభావమున * సారలోచన సీవు నెడ నెడ
కనుబహుమానవృష్టి నిది * కానని నిం దలఁపించిం జుమి

మనమున నీవెఱుంగనినుఁమూర్ఖము నేకుట గా దడెంత చూ
చిన రుచియింప దోసుజనశ్రేఖర నీ దగునెత్తికో లిటన్.

౧౧౬

చం.ధనువు ధరించి పోవుటయు ధర్మమునం బగ యేమి లేక యా
దనుజుల దండకాశ్రితులఁ ధారొక్కని చంపుట కాని కార్య మే
యనువున నెంతచూచిన నిఁరాగసులక నధియింపఁ బూనుటల్
జనసుతశీల! నామదికి యంతస మీయ దొకింతయేనియున్.

౧౧౭

కం.వీరులు మఱికానననం,చారులు నగు త్తప్రియులకు ధర్మనిజర
యైరంధమునకుఁ గార్చుక,ధారణ మగుఁగాక రిశ్మిచండము తగునే.

౧౧౮

కం.ఎక్కడిశస్త్రము కానన,మెక్కడ యోత్రం బదేడ నేటితపంబో
యిక్కార్థం బన్యోన్యము, మిక్కిలి వికటంబు చూడఁమీ ప్రాణేశా.

౧౧౯

కం.ఏదేశపుధర్మంబుల, నాదేశమునందు నశన ధర్మము కాదే
కాదే నని మునిసృత్తిని, మోదించెడినీకు నడన ధర్మమునన్.

౧౨౦

తే.శస్త్రసంభృతి మతి కలుఁవత్వ మొందుఁ
గానఁ గానల శస్త్రసంగతిని విడుము;
క్షుత్రధర్మంబు వహియింపఁ గార్య మగును
వెండియు నయోధ్యఁ జరియించుఁవేళ నీవు.

౧౨౧

మంజుభాషిణి. సిరియుక ధర్మ విడిది యేరీ కానలక
జరియించునీ విపుడు యెందుమింబలెక
దిరుగం దపోనియతి యేన మోదముం
బరఁగించు నస్త్రకును యామగారికిన్.

౧౨౨

కం.ధర్మంబున సర్థం బగు, ధర్మంబున సుఖము గలుగు ధర్మముచే న
త్కర్మంబులు ఫలియించెడి, శక్తికరా జగము ధర్మసారంబె కదా.

౧౨౩

కం.సుఖమున సుఖము లభింపదు, సుఖిరవ్రతములకు నీయమవధతులకు ను
న్ముఖుడైయొత్తజయించిన, సఖిలోత్తమ మైనధర్మ మలనదునాధా.

౧౨౪

కం.మానితసౌమ్యుడవుక శుచి,ధీనియతుండవును నీకుఁ దెలియని దున్నే
ప్రాణేశ ముజ్జగంబుల, నే నెంతటిదాన నీకు నీతులు నేర్పన్.

౧౨౫

చం.విపినతలంబులం దిరుగువేళ నహింసఁ జరింపరాదె, స్త్రీ
చపలత నాకుఁ దోచినది యసజ్జనవందిత యాడిలిక, ధర్మ
నిపుణుఁ డెనందు ధర్మములు నీకువ దేశ మొనర్ప, దమ్ముడుక
న్యపవర నీవు నారిసి జరింపుఁడు మీకు రుచించుచొప్పునన్.

౧౨౬

శ్రీరాముఁడు సీతకు నార్తరక్షణము పరమధర్మం బని చెప్పట. ౪౩౪

చం.అతులితభర్తృభక్తి నతి యాడినపల్కులు వించు ధర్మను
స్థితమతి రాముఁ డిట్లనియె ధీమతి భవదీయసత్కులో
చితముగ రాగతుల్యముగఁ జెప్పితి వియ్యోష ధర్మబుద్ధి నా
మతిగతిఁ బల్కెద న్విచుము మానుగ సంతయు బోధ మయ్యెడిన్. ౧౨౭

శా.నీవే పల్కితి కాదె త్కత్రియులకు నీనార్తరక్ష మై
దేవీ చాపముఁ దాల్చి నర్తమని, భీతికా మానినాథుల్లహా
భావుల్ దండకవారు తారి కదవే బాహుర్తి మై వచ్చి న
న్నీవే ది క్కని మర్పు చొచ్చి, రిత వాఁ నే వారిఁ బోసాం డనన్. ౧౨౮

చం.అడవులఁ గాయ కూర కడుఁపార భుజించి శరీరయాత్రలకొ
నడపుచు ధర్మపద్ధతి ననారతముకొ వ్రతులైన మానులకొ
విమననివైర మెత్తి కడుఁనిఘరవృత్తిచఛించుచున్న యా
చెడుగుల మానుమాదులకు జెప్పు మధర్మమై శ్రుంపఁ బూనుటల్. ౧౨౯

కం.దండక వసియించెడిముని,దండంబులు మమ్ముఁ జేరి యతమదుఃఖంబుకొ
గొండలుగఁ జెప్పకొని కా,వుం డనుచుకొ వేడ నేను మావుంబోడి. ౧౩౦

తే.అంఘ్రిశుశ్రూష దేర్చి సంఘముల లజ్జ,యయ్యెమీరలె ననుఁజూడఁనరుగుదేరఁ
గరుణ శమయింపుఁ డెవ్వీ మీఁకాంక్షితంబు, లేమిచేయుదునోవచియింపుఁడంటి.

ఉ. మానిని వార లెల్ల నొకఁమాటగ దండకలోఁ జరించునా
మానవభోజు లెల్లపును మాత్తురరీతిని హోమవేళలకొ
మానక బాధపెట్టుచును మారకు లై రెని దిక్కటంచు మే
మూనిసభీతి నుండఁగ నృపొత్తను మానుకృతంబు పెంపునన్. ౧౩౧

ఉ. వచ్చితి, వీవ దిక్కు, జనవర్య తపంబున రాక్షసాధముల్
చచ్చి వడకొ శపింపఁ గలశక్తి నహించి చిరార్జితంబు నై
హెచ్చినమత్తపంబులు వ్యయింపఁగ నొల్లక వారిచేతిలోఁ
జచ్చుచు నున్న వార మతిశాంతి వహించి సహించి బాధలన్. ౧౩౨

కం.సులభంబు గాదు తపమును, జలుపుట దుష్కరము విఘ్నసంతతు లెపుడకొ
గలిగెడుఁ గావున ననురలు, సొలయక మము ద్రింగఁ దిట్టఁ జూడము మరలన్.

కం.భావింపుము మాస్థిలి బ్రతి, గావింపుము మాతపంబు కడఁ గనుగలి సం
భావింపుము తమ్మునితో, నీవే మా కిచట దిక్కు నిర్మలకీర్తి. ౧౩౩

కం.అస విని సర్వముఁ దీర్చుగ, ననఁబోడి స్రవిన చేసిఁనాడను జమ్మి
తనువునఁ బ్రాణము లుండఁగ,నని తప్పట లేదు సత్యఁ బరిహిత మగుటన్. ౧౩౪

కం.న న్నాశ్రయించి కీడుం, దెచ్చున నెన్నఁడునుబోనివీనుల ననురుల్
 వన్నుగఁ జంపిరి నీవే, యెన్నును యింతకు విరోధఁ హేతువు నుమతి! ౧౩౭
 కం.విడిచెదఁ బ్రాణము వైన, స్వశిచెన నిన్నెసఁ నమ్మునొక విడిచెన నే
 విడుతునె స్రతిజ్ఞ నందుం, బుడమిసురలతోడఁ బల్కిఁముగ్ధా యెపు డేన్. ౧౩౮
 కం.మునిజనకార్యము పరిపా,లన మే నొసరింపవలయు ఁ బలనా వారల్
 నను నడుగకయుండిననుఁజనకనుతా స్రుతిస నల్పి ఁ చనునే విమనన్. ౧౩౯
 కం.స్నేహంబున మోహంబున, సౌహార్దంబునను బోధ ఁ సలిపితివి సరా
 రోహ మెచ్చితి బుద్ధులు, స్నేహవిహీనులకు నొరులు ఁ చెప్పుదు రిల వే. ౧౪౦
 చం.అనఘ భవత్కులంబునకు ఁ నంబుజపాణి భవచ్ఛరిశ్రీకృత్
 గన ననుచూప మర్జమగుఁజ్ఞానడిఁ బల్కితి నాకు నెప్పుడొక
 పనిత సద్ధర్మచారిణీవి ఁ ప్రాణయంబునకంటె మిన్న ఁం
 చును వదియించి లక్ష్మణుఁడు ఁ సుందరియుం జనుదేరి ధన్వీ యై ౧౪౧
 తే.¹అగ్రవర్తి యై శ్రీరాముఁడగుచుండెనువిద తనుచుభ్య మధ్యమంధుండెనీత
 మహితకోడండ్లదండనంభరణహస్తం, డోలి వెన్నంటె లక్ష్మణుఁ ఁ డొప్పవ్రేము.
 మానిని. నారము తానవసారసక్రీడనఁసారభవాసితభాసితకా
 సారములుం దటినీతటస్సైతఁసంచరనంచితనక్రయగీ
 వారములుఁ గిరిసుందరికంఠనఁపాతసుపూతర్పణీహరీ
 పూరములుఁ సుమమంజులకుంజకఁపుంజితగుంజకళంఠ్రములున్ ౧౪౩
 కం.భీకరసూకరపృథుడ,గ్రీవకర కాసరికరాగ్రవిస్తృతహిమవ
 చ్ఛీకరకరికేవలనిక,నాకరగహ్వరవితాన ఁ మానటఁ గనుచున్ ౧౪౪
 తే. అట్లు చని చని దవ్వుగ ఁ నంబరంబు
 లంబమాసదివాకగఁబింబ మగుచు
 డంబుమీఱఁగ నొక యోజఁసంబు చపరి
 మింబు గూర్చెడిరెమికలటాఁకంబు శుభము ౧౪౫
 కం.అలివీనులినీకృతముఁ, సలినిరలినరజాతఁనన్యము న్విజరా
 క్షలనాకలనాదితముఁ, బలదాననదిభవితానఁబాధశిశిటముం. ౧౪౬
 కం.కని మచుడహీన మయ్యెను, ఘనశిశిసంగీతజా ఁ సునకపూతరం
 బును సందు హృదయస్పృశఁజపకంబుగ నాలించి ఁ సామప్రియుఁ దాన్. ౧౪౭
 మాండకర్ణివృత్తాంతము ధర్మభృతుఁడు శ్రీరాముఁడఁ దెల్పుట. <—>
 నీ. తనుతోడఁ జనుచుచు,స్పర్శభృతుం డెను,మునిచనుఁ గనుఁగొని ఁ యనఘశీల
 యిది యేమి వింత మా ఁ కనఁ గోకుంకింపఁచున్, దీనిచరిత్రంబుఁ ఁ దెలియ వివరగ

వక్షస్య మేనిగోఽప్యంబును గా దేనిఁ, జెప్పవే యేమి యిఁచిత్ర మనిన
జానకీనాయకుఁనల్లాప మాలించి, సరసిస్థుల్లాంతంబు * సర్వమిట్లు

ఆ. తపసి చెప్పఁ దొడఁగె * ధర్మాత్త విని వయ్య, మాండకర్ణి య నెడిఁగండితపసి
గడునుడవముబలిమిఁ * గల్పించె దీనిని, సార్వకాలికంబు * చానుతఁము. ౧౮౮

కం. సంచాపుర మనఁబడు నది, యంచిత మగుదీని జూముఁసం దాశఁ డహో
పంచేంద్రియ నిస్సృహఁ డొనఁరించె బది వేలయేండ్లు * దృఢఁచుతిఁ దపమున్.

ఉ. నీరసమీరభృతుఁ డయి * నిష్ఠుర మైనతపంబు సేయునా
ధీరు సమీరమిత్రముఖఁదేవత లెల్లరుఁ గాంచి భీతులై
తా హొకచోటఁ జేర్పొని పదం బెది కోరెడినో యితఁ డదే
తీరున విఘ్నముం గొలుపఁ * దెర్విగు నంచుఁ డలంచి వంచనన్. ౧౮౯

కం. మోటుఁగులతులఁగలి గిటికొను, తెఱగన్ముఱ తేటనపిండఁ * దెన్ననఁ బంపఁ
మిటుమిట్లు గొలుపు తేజనఁ, బఱిగొని రాతపసిదిటముఁ * బడఁతుక లేపుర్. ౧౯౦

కం. నృప్తవరావరుఁ డగునా, శిష్టవరుఁడు సురలు కార్యఁసిద్ధిం గన నా
కృష్ణగుణఁ డైన మరుశర, నృస్థికి నచ్చగలనృప్తి * కెంతయు నణఁకెన్. ౧౯౧

కం. చేరినవారల దారల, గారామునఁ జేరి లోనఁ * గల్పించి గృహం
బాలామృతో నీకా, సారమున రమించు యోగఁసారము పెన్. ౧౯౨

కం. పావనయౌవనమునసం, భావన దేననవి శేషఁపరుఁ డై మునిదా
నావనజాతులతోడ మ, హాచననమున నుండునాద * మదియ మహాత్మా. ౧౯౩

కం. పాటలగంధులయిం పగు, నాటలరసభియును భూషణాభీనముల్
పాటలనినడము లీగతి, వాటంబుగ విసఁబడున్ నివాసరతేజా. ౧౯౪

చం. అనపుడు నీరజేక్షణఁడు * నబ్బర మందుచుఁ దోడఁ దమ్ముఁడున్
జనకజరాఁగఁ జీరకుశఁసంస్మతమున్ బహువిప్రపూర్ణమున్
గనుఁగొని యాశ్రమంబు ఋషి * కాండనమర్చితుఁ డై యటే మఱి
జనినతలంబె చొచ్చుచు దిశంబులు పుచ్చె శరాసపాశి యై. ౧౯౫

సీ. ఒకచోటఁ బదుమూఁడు * నొక్కచోఁ బదిరెండు

నొకయెడ నాలు గింకొక్కడను

నైదును నాటును * నాటునొక్కటి యొక

పాతి కెక్కువగ ముప్పాతికగను

మూఁడు నెన్దిది మాసములు రాముఁ డతిసుఖ

మారఁగాఁ గడపె నాఁయాయచోట

నావ్రకారంబు ఋష్యాశ్రమంబులయందు

జరిపెను బదియేండ్లు * చాపగురుఁడు

లే. మరల నల్లసుతీర్ణాశ్రమంబునకును
వచ్చి యచ్చోట నామునిచరుడు వేడిఁ
గొంతకాలంబు వసియించె * సంత నొక్క
నాడు రఘువీరుఁ డామునినాధుతోడ.

౧౫౭

←→ శ్రీరాముఁ డగస్త్యాశ్రమంబునకుఁ బోవ సుతీర్ణునిచే ననుజ్ఞ గొనుట. ←→

ఉ. ఈవసమం దగస్త్యుఁడు మునీశ్వరుఁ డుండెడినంచు నిత్యము

నే వినుచున్న వాఁడను మునిప్రవరాస్థు మే నెఱుంగ న
ద్యావుని యమ్మునీశ్వరుఁడనంబు గొల్వఁగఁ గోర్కె పుట్టె నీ
తావరజాన్వితంబుగఁ, దాదాశ్రమమార్గ మెఱుంగఁ బల్కవే.

౧౫౮

కం నావుడు సుతీర్ణుఁ డిట్లుచు, నీవిషయము నేన చెప్పు నెంచెడులోన

నీవే ప్రస్తావించితి, భూవర! సంతోష మయ్యె * బా మ్మచ్చటికిన్.

౧౫౯

చం. ఇట కోకనాల్గయోజనము * లేగితి వేనియు దక్షిణంబుగా

నట నొకరావితోపు గల * దండు మిళింపకబృందమందర

స్ఫుటదరవిందతుందిలవిశుద్ధజలాశయముల్ ఫలావళి

విలపమనోహరోరుప్పథివీరుహముల్ జలపక్షీసంఘముల్

౧౬౦

చం. కల వదియే రిమూఞ్మయ యగ్రస్థిసహోదరునాశ్రమం బట

నిలువుము రేయి, వేగినను * నీ వటమఁ జను దక్షిణంబుగా

నలవసపాళిపార్వమున * నామడ యొక్కఁడు పోవ నం దగ

స్త్రులపరమాశ్రమస్థుని * జూచెడు కన్నులవండు నై తగన్.

౧౬౧

కం. బహుపాదపసంస్కృతమై, మహితంతై సనతలంబు * మాసగుచుండున్

మహికన్యామఃశిల్పక్షణ, సహితముగ రిమింప నీకుఁ * జను సౌఖ్యముగన్.

౧౬౨

కం. యతిహిత! నీ వతనిం గని, మది గల్గినయేని యిపుడు * మంచిది చనఁగా

జతనం బొసరింపు మనన్, క్షీతిపరితనయుండు మానిసౌవుం గొనుచున్,

౧౬౩

తరలము. ముని వదించినశ్రోవచొప్పున * మువ్వనకు పని బోవుచున్

గనిరి శ్రోవలక్రేపణకు ఘనకంధరాకృతిబంధురం

బును ధరప్రదయంబును సుమపుష్కరివ్యవసంబులన్

గొనబుమీజీవవంకరంబును * గూర్చుమేలికొలంకులన్.

౧౬౪

చం. అవి గని రాఘవుండు హృదయంబు మురంబున బల్లవింపఁగా

నవరజతోప నిట్లనియె * నన్న యగస్త్యనితమ్ము నాశ్రమం

బవు నిది నిక్క మో మనకు * నమ్మునిచెప్పించిహ్మలన్నియున్

సవురుగ నున్న వీరనిని * జూతురంబు ముదాకరంబు నై.

౧౬౫

సీ. ఫలపుష్పకుట్టలఁభారాననతములై, తగులు గంటివె నేలఁ దాఁకు చుంటఁ
బరిహస్విపిప్పలఁఫలముల వగ రైచ, గంధంబుఁ గొని వచ్చెఁ గంధవహుఁడు
యచ్చటనచ్చటఁ న్రచ్చినకట్టై, ప్రావులు పడియున్నఁ వాలువుఁ గంటె
వైమూర్యకాంతులుఁ సఱచి కోయఁగఁ బడ్డ, దగ్బల నదె చూడుఁ ధరణిమీఁద
తే. నీలమేఘాగ్రనిభ నుయిఁ నెఱి నహించు, పానకామలధూమాగ్రఁ పటలిఁ గంటె
యదె వివిక్తంపు చేవులఁయందు ద్వజాలు, న్నవ్వి తామలరజ్జీఁహార విడిరి.
తే మనము వినిన యగస్త్యునిఁ మునుజువాశ్ర, మంబ గాదిహో యెఁండు లోకంబుమేలు
పడఁగనసురులనధియించిఁ ప్రజలఁజేర్చి, నక్షిణంబున నతనికిఁ దమ్ముఁ డితఁడు.

←→ శ్రీరాముఁడు లక్ష్మణునకు వాతాపీఠ్యులచరిత్రఁ జెప్పట. ←→

కం. వాతాపీఠ్యులు లనియెడి, భ్రాతలు బ్రహ్మన్ను లిచటఁ బ్రబలిరి దేవా
రాతులు మున్నొక్కప్పుడు, జాతిధరామరులహాసంసంపన నెలయన్ ౧౬౮

ఉ. శ్రాద్ధము నేడు రిందు ద్వీజఃస్వత్తములారి యటంచు నెంతయున్
శ్రద్ధ నటించి సంకృతమునం బిలుచున్ గృహమందు సర్వమున్
సిగ్ధ మటంచు మేషముగఁ జేసి నిజానుజా ద్రుంచి యిష్టించు
డధరణీసువర్చులకుఁ నామలంబె భుజింపఁ బ్లాచున్ ౧౬౯

తే. కుడిచి కూర్చుండి కడుపులుఁ దడవుకొనెడి, ధరణిసురులను గాంచి వాతాపిరమ్మ
టంచుఁ బిలుచును వాతాపిఁ యంతలోన, వారిపాట్రలు న్రచ్చి తావచ్చు నెలికి.

కం. ఈవిధముగఁ గ్రవ్యాదుల, చే వేలకొలంది విప్రఁ శేఖరు ల్లాన్
జావుం గూరి రగస్త్యుఁడు, దేవత లర్థింప వారిఁ దీర్చెన్ మహిమన్. ౧౭౦

మ. కలశీసూనునకున్ నిమంత్రణము పల్కెన్ వార లన్మాని య
ట్టుల కానిం డని యేగి సర్వమును గుడ్పున్ మెక్కి హస్తోదకం
బుల సంపన్న మటంచు నీయఁ గొనె నామోచంబుతో నంత ని
ల్వలుఁ డోతమ్ముడ యన్న భ్రాతవయి నేలూ భ్రాంతి రక్షోధమా. ౧౭౧

కం. నాకడుపునఁ బడి వెడలఁగ, మీకా సాధ్యంబు? వాఁడుఁ మేమాకృతితో
నాకుఁజీని బడి జీర్ణం, బైకాలునిపురముఁ జేరెఁ నది యెఱుంగవుగా. ౧౭౨

చం. అని చిఱునవ్వునం బలుకఁ నాతఁడు భ్రాతృనధం బెఱింగి హు
మ్మని పటురోష వేగమునఁ నమ్మునిముఖుని హింస చేయఁ బూ
నిన ననలాభదృష్టులనుఁ నీఱుగఁ జేసె ఘటోద్భవుండు చ
య్యన నలమానిసోదరుని, యాశ్రమ మియ్యది చుమ్ము లక్ష్మణా. ౧౭౩

చం. అనునెడఁ బ్రొద్దు గ్రుంకునమయం బగుడుం గృతసాంధ్యుడై మునీం
ద్రునిఁ గని మ్రొక్కి యాతఁ డిడుతోరపుమూలములన్ ఫలంబులం.

గొని యట రేయి వుచ్చి రఘుకుంజనుఁ డిర్కుడు దోచ మానితో

ననియె. మహాశక్తి కృపను * హాయిగఁ బుచ్చితి మిందు రాతిరిన్.

౧౭౫

కం మీయన్నను గనుఁగొనఁగాఁ, బోయెన మౌళి ప్రియే తపోధన యనుడున్

జీ ముం డటల నిమిసతి, గూఁడుగ మును విన్న త్రోవ * నేగుచు వారల్. ౧౭౬

సీ సుంజుగంజుల పుంజముల్ మాధవీ, కుంజముల్ బిల్వనికుంజములును

నాగులు బుత్తాలు తొలులును సుని, వారముల్ చిరిబిల్వ వారములును

సుంకరిందు * కుంజముల్ కుంజముల్, మధుపాస్త్ర మధుపూర్ణ మధుకములును

సుమనోహరామల సుమనోవరాక, నాగమతతులు పున్నాగములును

తే. దిమిశవనలు బహువిహంగ సుసమూహ

కలకలాంచితములు నైక తృప్తి సహములు

కరికరాకృష్టములు కపి కంపితములు

గమలంబువు గాఁగ గిల్లొనిరి పనిని.

౧౭౭

కం. తన వెరుకను గడుదాపునఁ, జను దెంచెడి ఘోషునకు * జనవరుఁ డనియెన్

గనితి వె స్పిగ్ధ నళంబు, ఘన శాంతవృగ ద్వీభాగఁ * గావున నిటకున్

౧౭౮

→ శ్రీరాముఁ డగస్త్యా శ్రమంబుఁ జూచట. ←

తే. అనతిదూరంబునంద మహాశక్తి నాశ్రమంబు గల డందు నిజమహిమంబుపేర్చి

నవనిమందు నగస్త్యవిఘ్నాతిఁ గాంచి, నట్టి మానీశ్వరుం డుండు నార్య విసుత.

తే. ప్రాజ్యధూమాకులనంబు * శ్రాంతలోక

మిశ్రమము జీమాలికా సుంకరంబు

శాంతవృగ యూధ ముతము నితాంబుష్య

విహగ నాదిత మయి యది * వెలసె గంటు.

౧౮౦

కం. ఈపు. ష్యం డీదిక్కును, గ్రాసించిన మొవలు శాంతి పరులై యసురుల్

లోపలఁ నటతల సుప వెజ, చూపుఁ జూచెదర కాని * చూవకు సూడున్. ౧౮౧

తే. ఇమ్మునీశ్వరు పేరట * నెనఁగుఁ గాదె, దిక్కుదక్షిణ మితనిని * దేశమునను

దీప్రకరుని నిరోధంపఁ * గినిరి వింధ్య శ్రేణి మిప్పటికిని నుండు * నేల నంటి. ౧౮౨

సీ. నీగ్ధాయ నైవరూప్య లేజనియూత్రి, నుము వినీతజనన ముంచితంబు

శుభగదస్పిత * నెలమి సేవించిన, మనకు శుభంబులు * మొనయఁ గలవు

వనవాస శేషంబు గినిము లీతనిఁ గొల్చి, యింద యుందుము మహానందముగను

నిచట గంధర్వాది నిచయ మీమితభోజుఁ, బరువుపాసించును * భక్తితోడ

తే. శకుండు కల్గె కూశ నృశంసకుండు, కామనృత్తుండు నిట బ్రదుకంగఁజాలఁ

డమరఘు సుతంగనా గాదు నిచట, నలరు ధర్మైకరతి నియతాశనముల. ౧౮౩

కం. ఈ యెడ సిద్ధులు తమతమ, కాయంబులు విడిచి సూర్యకల్పద్యుతి వై
హాయసయానములను ననుకాయంబులు దాల్చి దివికిఁ గమనించిరయా. ౧౮౪
కం. ఇందలిభూతావళిచే, వందితులయి దేవతలు స్త్రువంబుగ నిడుదుర్
బృందారకయక్షత్వము, లందంబుగ రాజ్యభోగఁ మైశ్వర్యంబుల్. ౧౮౫
కం వచ్చిలి మాశ్రమముంకున్, సచ్చరితా నీవు మున్నుఁ చని జానకి నే
నచ్చుటలు విన్నవింపుము, చెచ్చెరఁ జను మిన్న నట్లఁ చేయుచు నతఁడున్ ౧౮౬

←→ శ్రీరాముఁ డగస్త్యనకుఁ దనరాకఁ దెలుప లక్షణుఁ బంపుట. ←→

తే. ఆశ్రమపంబునం జొచ్చి యచట నున్న, కలశసంభవుశిష్యునిఁ గాంచి పలికె
దశరథుని పెన్దకొడుకు నీతాధవుండు, గానుచంద్రుండు చనుడంచెఁ రమణితోడ
కం మునిగన్బునాథముగఁ గామునిశిష్యుఁడ లక్షణుండుఁ మునివర నన్నున్
విసవే హితుఁడభక్తుఁడ, ననుకూలుఁడ నతనిఁ గొల్చుఁ ననవరతంబున్. ౧౮౭
కం. ననయంబుగ జనకునియూ, జ్ఞును వనముఁ జొచ్చితిమి ప్రశస్తచరిత్రున్
మునినరుఁ గనుఁగొనిఁ గోరెన, మనఘాత్యక విన్నవింపుమా మారాకల్. ౧౮౮
చం అనవుడు వలై యందు నతఁ డగ్నిగృహంబును జొచ్చి యస్తవో
ధనుఁ గని మ్రొక్కచున్ దశరథప్రభువుస్త్రిని గాములక్షణుల్
వసజలఁగి సీతయునుఁ నచ్చినవారలు నీదుసెన్వ
మనవి యునచ్చుమీ యనిరిఁ మానినరా! మున లేది? నావుడున్. ౧౮౯

←→ శ్రీసీతారామలక్షణు లగస్త్యశ్రమంబులోనికిఁ బోవుట. ←→

ఉ. భాగ్యము! రామచంద్రుఁ డిటఁ నచ్చునె యిన్నినినాని కేని, యా
యోగ్యచరిత్రరాకయి యుల్లుముసం దొగిఁ గాచి యుంటి, న
య్యగుగృహభక్తి వారలనుఁ నాదట సత్కృతిఁ నన్న మువ్వరిన్
భాగ్యవిధుఁ జరంబుననుఁ బొమ్మిట దోడ్పొని రమ్మ శిష్యుఁడా. ౧౯౦

ఉ. వారిని లోను రం డనకఁ నల్పనిజా గొనరించి తే లనన్
గూరినభక్తి నాతఁడునుఁ గొబ్బిన మ్రొక్కి ససంభ్రమంబుగన్
జేరి సుమిత్రచట్టి! రఘుశేఖరుఁ డెచ్చట నున్నవాడో యే
తేరుండు మీర లన్న మహిఁ దేకుమారునితోడ నాతఁడున్ ౧౯౧

చం. వెలుపల వచ్చి యందు రఘుపీరుని జానకిఁ జూపెఁ జూపినన్
సలలితరీతి మానివచఁనంబులు శిష్యుండు చెప్పి రాము న
స్థలితవిధిన్ బహూకృతునిఁగా నొనరించిన వారు ప్రోదిజిం
కల నలుపంకలం గనుచుఁ గ్రన్నన లోనికిఁ బోవు చయ్యెడన్ ౧౯౩

సీ. పరమేష్ఠిస్థానంబుఁ పావకశ్రీవిష్ణు, శక్రదివాకరఁ స్థానములును
బద్ధారిస్థానంబుఁ భగవిస్థానంబును, ధనదు ధాత విధాతఁ స్థానములును

ననిలునిస్థాన మసంతునిస్థానంబు, గాయత్రిస్థానంబు ధడచి పోవ
వనువునిస్థానంబు నరుణునిస్థానంబు, స్కందుని ధర్మనిస్థానములును
తే. ననెడి పూజాప్రదేశముల్ ధనుడు బోవ, శివ్యునిస్థానములై మునిశేఖరుండు
దనకు నెదు రిరుదేంగ ననుజు జూచి, కంటె నచ్చెడివాడె యధర్వమాని

→ సీతారామలక్ష్మణు లగస్త్యు దర్శించుట. ←

కం కాబోలు సతనితేజము, చేరిరికించితి నటంచు ధేరి రవినిభువ
దాఁ బడములు వ్రాలిన మఱి, పూబోడియు లక్ష్మణుండు బూర్ణశ్రద్ధన్ ౧౯౫
తే. మ్రొక్కి నిలుచున్న సమ్మనిఁగూర్చుఁ డెరిమి
రాము నతిధిగ గ్రహించి ప్రేమమునను
సర్వపాద్యాదు లొసంగుచు సర్వసలిషి
సేమ మారిసి కూర్చుండఁ జెప్పి పిదప ౧౯౬

తే. ప్రథితచరితుండు నైశ్వదేశంబు సలిపి, యగ్గ్యవిడి చక్కఁగావించియతిధిపూజ
ధర్మవిధులు వానప్రస్థస్కందశి, భోజనం బిడి తనరింగఁ బూర్ణశుప్తి ౧౯౭
తే తాను దొలుదొలు గూర్చుండి తనవేది
యంబలి ఘటించి గూర్చున్నయమలధర్మ
కోవిదుని రాముఁ గనుఁగొని కూర్చుమీఱ
నిట్లు లనియెను ధర్మంబు లెఱుకఁడంగ. ౧౯౮

కం హోమంబు సలిపి యతిధికి, శ్రీమహితా యగ్గ్యమిచ్చి నేవింపంగ నౌ
నామెయి జలుపనితపసి నిజామషముచు గూటనాక్షయిలు లట మెక్కున్.
ఉ. రాజపు సర్వలోకనికరంబుల కీపు మహాసంపదపు
భ్రాజితధర్మవర్ధిని విరాజితకీర్తిని మాన్యమూర్తిని
బూజకుఁ బూజయోగ్యుడవు భూపర సచ్చిల కూర్చింపనై
యోజ దలిప మాకు సుప్రతాపము మింతకు నొందు గలుగే. ౨౦౦

కం. అని ఫలమూలనుచుంబులు, శనివి కనన్ వారి కిచ్చి శదనంతర మా
జనకుతాధపునకు ముని, ఘనచాపాక్షయశరాదెఁ గనిపించి యనన్. ౨౦౧

→ అగస్త్యుడు శ్రీరామునకు నైష్ఠవాయుధంబులు సమర్పించుట. ←

సీ. ఈద్రవ్యమహానీయ హేమమణీభూషి, తాసమవిష్ణుశరసనంబు
నిర్జిత మగువిశ్వక్సే; సీశర, రాజ మమోఘంబు రవినికాశ
మబ్బజవస్త్ర మీయక్షయ్యసాయకములు శితబాణసంపూర్ణతాః
లనఘ సువర్ణాందితాసియుఁ గోశంబు, బాకారిదస్త్రముల్ భాను లేజ
ఆ. యాశరాసపమున నింద్రవిరోధుల, సంగంమునఁ జంపి శార్ఙ్గధన్వి
జయముఁ గొనెయి జమ్బుశేరుములు నవ్వియ, యసియుఁ దరకసంబులవియరామ.

ఆ. నటల జయము నీకు * వజ్ర, వజ్రంబును, ¹ గొనినభంగి వీని * గొను మటంచుఁ
దవ్వరాయుధముల * దశరథసుతున్నమున కొనంగి యిట్లు * లనియె మఱియు.

← అగస్త్యుఁడు శ్రీరామునితో సల్లాపంబు లాడుట. →

శా.రామా! లక్ష్మణ! శ్రీతిఁ జెందితిని మీఁగిల్ భూమిహయస్థులై
ప్రేమ స్వస్థన నిందు వచ్చుటను, దాకిం గాసి పాల్గెతి, రీ
రామారత్నముఁ జూడ వ్యక్తముగ నిశ్రాంతి^౨ మదిం గోకెడి,
భూమిశాశ్వత కోమలాంగి వ్యసనంబుం గాన దెప్పట్టునన్. ౨౦౪

ఉ. అట్టి కుమారి కష్టనిచయంబుల కెల్లను నాటచ్చులై
నట్టివనంబుల^౩ ధవునియందలిసిట్టల మైనభక్తిచే
నిట్టిలు నచ్చి దుష్కరము * నీమె ఘటించెను, గాన నీమె కె
ట్టెట్లు నుఖంబో యట్లు చరియింపుము సొంపుగ నిందు రాఘవా. ౨౦౫

కం. సృష్టి మొదలొకని జగమున, సృష్టమ్ముగ శ్రీలు మగని * సౌఖ్యదశం దా
రిపుం డని రంజింతురు, కష్టంబులు వచ్చె నీని * కడ కీడ్చు రియా. ౨౦౬

కం. మెఱపులచాంచల్యంబును, గఱకుఁదనంబునను నాఁకి^౪ గొప్పగుణిలును^౫
నెఱవడి గరుడానిలముల, నటపును దెఱవలగు నెందుఁ * ప్రసృతగుణంబుల్. ౨౦౭

కం. ఈనీయిల్లాలియెడం, గానంగా చాదు దోషకణమేనియు ని
మ్మానవతి నతీజనన, న్మానిరయ యనుంధి^౬నమాన తలంపన్. ౨౦౮

కం. ఈవైదేహియు లక్ష్మణుఁ, డీవును పసియింపఁ గలుగునీదేశము రా
మా! వితతాలంకృతమ్మై, పావన మగు నన్న రామభద్రుఁడు పలికెన్, ౨౦౯

కం. దారానుజయుక్తుడ నై, ఘోరాటవిఁ దిరుగునాదు^౭గుణములు నీకుఁ
గూరిచె ముగ మటు గాన ను, దారగుణా! నీమృపను * భన్యఁడ నైతిన్. ౨౧౦

ఆ. నీటివలను గలిగి * నిండాఠ నడపులు, గలుగునాశ్రమంబుఁ * గరుణ మీఱ
నానతీయ వయ్య * యచ్చోటఁ గాంబు, గడపు దీటు దాకఁ * గడపువాడ.
కం. ఇటు రాముఁ డడుగఁగా నొక, శ్రుతి యీలోచించి విగత^౮దోషుఁడు పలికెన్
స్ఫుటధీరతిహోష్టుతో^౯, బటుతరగుణభద్ర రామభద్రా! వినుమీ. ౨౧౧

కం. బహుమూలభూతక మై, బహుస్ఫుగసంకీర్ణ మగుచుఁ * బంచవటి యనన్
మహిత మగుతలము సౌఖ్య, సహ మిట కామిలు రెండు * నర్తలు దన్వై. ౨౧౨

కం. చని యట నాశ్రమసంస్థాన మొనరిచి యీనుమిత్ర^{౧౦}పట్టియు మీరు^{౧౧}
జకునివాక్యము నడపుఁడు, చనిగారి యెన్నయు వ్యవేయ^{౧౨}ననుయ్యాద్యంబుల్. ౨౧౩

¹ గొనిన భంగమున గొనిన (పల్లవు) నన్నమున కొనెననిగా నగ స్మరణము చాల
కాచుముఁ జరిపెనగు.

కం స్రుతివను దీరిచి ధరకుం, బలివై సుఖపడెడు రామభద్రా మరలన్
క్షీతివతి యయాతివలె దొలి, సుతుఁ డగు నీచేఁ దరించి * సుగతిం బడసెన్. ౨౧౫

కం. ఎఱిగితి నీసృష్టాంతము, గొఱలెడిదశరధ మహీశుఁకూరిమిచేతన్
గుఱుని తపోబలంబున, మఱియును నీలోనితలఁపుఁ మార్గముఁ గంటిన్. ౨౧౬

కం. కావున మీ రిట నాశో, నావాసముఁ జేయుఁ డనుచు * సనుమతి యిడియన్
బోవలయుఁ బంచవటి కని, నే వలసెం బెప్ప మీకు * నీరజసేన్. ౨౧౭

శా. రామా! యయ్యది శ్లాఘనీయము, గడకఁగఁమ్యంబు, గోదానరీ
శ్రీమన్నిమ్మగ దాపు, పండ్లు సుమనోబృంహంబు కొల్లల్, ఖగ
స్తోమంబుల్ మృగముల్ మహాద్భుతముఁ గూర్చున్ నిచ్చ, లేకాంశ, మొ
తే మోదంబు ఘటించు నీశ, కిట కెంతే దూరిముం గాదు సూ. ౨౧౮

కం. మీరును జానకితోఁ దృధారిణి వసియించి కాచి * తాపసజనమున్
బేరమి విహరింపుఁడు చను, దారి నెఱింగింతు నీకుఁ * దత్తమునకున్. ౨౧౯

మ. అదిగోఁ జూడుమ యిప్పతోఁపు రఘురామా! కాన నో; దాని కా
యదగాశం జనితేని మఱి యట డాయున్ మిమ్ము, నాపిమ్మటన్
బొదలున్ మిమ్ముతలంబు నిర్వణము, దద్దూర్చింప నిరిపంగ నం
దొదవుం బర్వత మొండు, పంచవటి పా * ల్పిన్వం జామీ చేరునన్. ౨౨౦

తే. నావుడును ముని కలినాడఁనం బొసర్చి, సెలవుఁ గొని రణవీరులు * నీతతోడ
సుద్ధృతాయుధహస్తైః * యొయ్యఁ జనిరి, పంచవటికిని నిసృష్టపథముఁ బట్టి.

→ శ్రీరాముడు జటాయువుం జూచుట. ←

సీ. అరుగుచో వారు మహాకాయు గృధ్రేశు, భూరివిక్రము వటభూజసంఘఁ
గని దైత్యుఁ డని * యెంచి కడిమి నీ వెన్నెడ, వన నాతఁ డనియె హాస్యంతసామ్య
భంగిని మధురోక్తిఁ * బరమసంప్రీతిని, నన్న మీతండ్రికిఁ * బరమసఖుఁడ
నా విని వార లానందంబుతో నాశ్శృజనకవయస్యని * సత్కరించి

ఆ. యేమి పే రటన్న * నెలమి నాతఁడు దన, పూర్వసంశకధను * బూర్జుమగను
శివుఁ దొడఁగె నిల్లు * శ్రీరాముడుత, సర్వహాజ్యసహితముగను. ౨౨౧

సీ. భూతస్పృహి బీజభూతులై మును ప్రజావతు లనఁ గలిగిరి * పరమయశులు
* అరిలో బ్రథముఁడు * వఱలఁ గర్షముఁ డన, విక్రీనుఁ డాశని * వెనుక శేష
ని. యెల్ పిమ్మట * స్థాణుమరీచ్యమ్రులును గ్రులుపు పురుస్కృతిమను గలిగిరి
యందె * రుండు ప్రచేతుఁ * డారణ బలహనుండు, నడ వివర్వింతు * లక్షయమతి

తే. కశ్యపుఁడు కడగొట్టుగాఁ * గలిగి రందు

దక్షునకు నః అచదిగురు, తనయ లుచ్చ

వింప నెనమంశ్ర వారిలోఁ డెండ్లి యాడఁ
గశ్యపుఁడు వారి పేరులు ధ కరుణ వినుము.

౨౨౩

తే. అదితి దితియును దనువును ధ నతులచరిత!
కాళియును గ్రోధవశ యనుఁకలికి తామ్ర
మనువు ననలయు నందురు ధ మానవతుల
నాంశ్రఁ గనుఁగొని కశ్యపుఁ ధ డనియె నిట్లు.

౨౨౪

కం.మీరు త్రిలోకీరక్షణభూరిక్షము లెనవారిఁ ధ బుశ్రుఁగ గనుఁడి

పేరిమి మత్తులుల నన, నారులు తోలిసల్వు రొప్పిఁసం దక్కుసతుల్. ౨౨౫

ఆ. సన్నతంపరై ధ సరవి ముప్పది ముప్పు, రైసనుతులఁ గనియె ధ నదితి యందు
వార లైరుద్రఁవస్వాశ్వినేయు లాదిత్యు లనఁగఁ బరఁగు ధ దేవవరులు. ౨౨౬

తే. దితికి దైత్యులు గలిగి రీక్షితీతలంబు, వారలదియ ససాగరఁననము మున్ను
దనువునకును నశ్వగ్రీవుఁ ధ డనఁగఁబుట్టె, గాళికకు నరకుండును ధ గాలకుండు.

సీ. కలిగిరి తామ్రకుఁ ధ క్రాంచియు భాసియు, శ్వేనియు ధృతరాష్ఠిఁచెలఁగి శుకియుఁ
గన్యక లేవురు ధ క్రాంచి యులూకాళి, భాసి భాసంబులఁ ధ బ్రసవ మయ్యె
శ్వేనియు గృధ్రాళి ధ శ్వేనంబులను గనె, ధృతరాష్ఠిహంసల ధ నుతగుణాధ్య
కలహంసచక్రవాకంబుల శుకియును, నతఁ గాంచె, సతకు విఁసత జనించెఁ

తే. గ్రోధవశకును బదుగురుఁకూఁతు లైరి
సురస మృగమంద హరి శ్వేత ధ సురభి భద్ర
మదయు మాతంగి శార్దూలి ధ మఱియుఁ గద్రు
కయును మృగియును; మృగికి మృగంబు లొదవె.

౨౨౭

సీ. మృగమందకును గల్గె ధ ఋక్షముల్ సృమరముల్, చమరముల్ హరికిసింహములుఁ
భద్రమదకు రామభద్ర యిరావతి, దానికి వైరావతంబు గజము [గవులు
మాతంగికిని బుట్టెమాతంగములువ్యాఘ్ర, మూలునుగోలాంగూలఁములునుగలిగె
శార్దూలికిని; దిగ్గజంబులు శ్వేతకు, సురభికి రోహిణి ధ సురుచిరాంగ

తే. మఱియు గంధర్వి, నాలు సంభవము లయ్యె
రోహిణికిని, గంధర్వికి ధ వాహవితతి;
సురస బహుఫణముల నాగఁనరులఁ గాంచె
గద్రువకుఁ బన్నగంబులు ధ గలిగె సయ్య.

సీ. మను వనుదానికి ధ మచజులు పుట్టిరి, గ్రాహణ క్షత్రియఁవైశ్యశూద్ర
లనువారు సర్వపుణ్యఫలనృక్షంబుల, నసలూఖ్య గినినెను ధ వినశయము
శుకి సుతానుతకును ధ నుతు లరుణండును, గరుడండు నాఁగను ధ గుగి రయ్యె
సురసశోఽబ్బు వాఁసువతికి గద్రువకును ధురణీధరింబును సహింహ

తే. వేయిపక్షగళిశేషుండు ♦ వెలసెనందు, నరుణసుశుంశను సంపాది ♦ కవరజుండ
 ననఘ సన్నజటాయు నటంపు శ్రేయి, కాశ్యజుడ నిష్టమేని సాయం బొనర్చు.
 కం. కాంతారము దుగ్ధము దు, ద్ధాంతము రక్షోన్వీశంబు ♦ రామా! మృగయా
 స్వాంతమున మీరు చర నే, కాంతంబుగ నున్ననీతఁ ♦ గడిమిం గాతున్. ౨౩౧
 చం. అనుచు జటాయువాక్యముల ♦ సంతయు నాట నాలకించి యా
 జవకహితుం గవులగిటను ♦ నన్నుతఁ గ్రుచ్చుచు మైత్రిగాధలఁ
 వినుచుచు నప్పగించి పృథ్వివీనుత నాతనికొ సహాయుఁడై
 యవసరుఁడు తోడఁ గాంగఁ జని ♦ రంవజుఁ బంచవటిం గనుంగొనన్. ౨౩౨
 కం. నడి గొని మండెడిజ్వలనుఁడు, మిడుతలు దహించుచుగతి నశిమిత్రజనములఁ
 బాప యడఁగింపఁగ బొచ్చెం, దొడి తొడి రాముండు తమ్ముతోడఁ బంచవటిన్. ౨౩౩
 కం. నానావ్యాళిమృగాయత, మానాపంచవటిఁ గాంచి ♦ యంబుజసేతుం
 డానందితు సౌమిత్రుని, మానితమధురోక్తి ననియె ♦ మన ముప్పొంగెన్. ౨౩౪

↔ సీతారామలక్ష్మణులు పంచవటిఁ బ్రవేశించుట. ↔

శా. అన్నా! పంచవటిప్రల్లిలి గలంబునన్ శైవదేశం బిదే
 కన్నారం గన నొ సుపుష్పితలతాశ్చజాతజాతంబు లో
 విన్నాణీ! పరికించి చెప్పు మీఁకఁ బృథ్వికస్యకున్ నీకు నా
 కు న్నిండార మునంబు నాశ్రమ మెటం ♦ గూర్పంగ నొ లక్ష్మణా. ౨౩౫
 ఉ. నీటికి నవ్రసగాక రమణీయచనీహృదయంగమస్థలీ
 వాటులు గల్గి మిట్టలును ♦ బల్లము లేక సమస్తదేశే మై
 గాటముగాఁగఁ బూవులును ♦ గట్టియలుం గుళలు- సమీప మై
 నే టగునైకతం బయినన్ నిర్గోదేశముఁ జూడుమీ యనన్. ౨౩౬
 ఉ. అంబలి చేసి బాసకినమక్షమునం దిటు విన్నవించె భూ
 రంజనశీల యియ్యడఁ దిరంబుగ మీరు శతాబ్దముల్ ముదా
 త్తం జరియింప మీకుఁ బరతంత్రుఁడ నే, నటుగాన మీరె నా
 కుం జేసవార నాజ్ఞయిం ♦ గో రెద మీకు రుచించుస్థానమున్. ౨౩౭
 చం. అనవుడు రాఘవుండును మహాశక్తి లక్ష్మణుమాట కేంతయుఁ
 దనరి ముదానఁ బోయి యుచితం బగుదేశము రోసి, తమ్ముకే
 'ని ననకేలఁ బట్టకొని ♦ లిలమెయి- వదియించె నీస్థలం
 బాజ! సమంబు పుష్పితసంగాన్విత మాశ్రమ మిందుఁ గూర్పుమీ. ౨౩౮
 తే. అది నాదిత్యసంకాశి ♦ మైసమిరభి, గంధఃపద్మాఁ గొమ రయి ♦ బంధురముగఁ
 బర్త సేవ మెనర్పింపన్మనసి, దాపురం మన్నయది నుమిత్రాతనాజ. ౨౩౯

కం సురుచిరిపుష్పితతగు నై, వరసారసహంసచక్రవా కాన్విత మై
పంచుర్ని యనినగోదా, నరి యిదె కక్షున్యు మగుచు ♦ నటలెడి గంటే. ౨౮౦

డి సుందరికందరంబులను ♦ సొంపుచు నింపు రిహింపఁ గేకికా
బృంద మనుందనాడమున ♦ నెల్లివ నల్లఁగ బూది కాచి యూ
నందము కందళింపఁగ ఘనంబులు భూమిరుహంబు లొప్పుగా
దండడి పర్వతంబు లివె ♦ దవ్వుచు దాపుచు గాక యుండెడిన్. ౨౮౧

తే. వెక్కుతావులఁ బైడియు ♦ వెండి రాగి, ఘనువులచేత నొప్పుధాత్రీశములు
వన్నెల నలంకరించినవారణములు, చెన్ను నహియించు చున్నవోయన్ని కంటే.
మత్తకోకిలము. సాలతాలతమాలతుంగుల నాలజాలసంధూకకు

ద్వాలవంజుల నక్షమాంబితానసిందుక చందనో

ద్వాలచంపకపారిజాతకచంబసిండుకపిశత

కోలకేసరచంభకింశుకకూటపాటలకోటున్

౨౮౩

చం. గిరులు రిహించె నీతలము ♦ శ్రీధీశమున్ మృగపక్షిలోకనుం
దరిమును బుణ్యదంబు నిటఁ ♦ దమ్ముడఁ బెన్నేవిభుండు బాసలై
వరగ వసంత మన్న వెసఁ ♦ బర్హికుటీరిము సద్విశాలమున్
ఖరకరవంశవర్ణుడు ♦ గట్టె మమత్రతనూజఁ జన్నకె. ౨౮౪

↔ లక్ష్మణుడు పంచవటిఁ బట్టశాల నిర్మించుట. ↔

ఉ. నేలఁ బునాది స్రవ్య కడుఁ నేటుగ గోడలు పెట్టి బొంగుకం
బాలను నిల్పి వానివయఁ ప్రక్క వెదుళ్లను బద్ధ జన్మివా
సాలు గుదిర్చి నారలను ♦ జక్కబిగించియు బోద తెల్లుచున్
జాలఁగఁ గప్పి దిమ్మెసను ♦ సారెకు దంచి సపాటగా మహిన్. ౨౮౫

సీ. గోదావరికిఁ బోయి ♦ క్రుంకి సత్వరుఁ డయి, పంపుఁ బూవులుఁ దెచ్చి, బలి యొనర్చి
శాంతికార్యంబుల ♦ నాంతము ల్లావించి, యన్నకుఁ గాన్పించె ♦ నాశ్రమంబు
సీతాసమేతుఁడై ♦ శ్రీరాముఁ డది చూచి, యానందరసభరితాత్మఁ డగుచుఁ
దమ్ముఁ జేరఁగఁ దీసి ♦ తనకొంగిటను గ్రుచ్చి, యనురాగ ముప్పొంగ ♦ ననియె నిట్లు
తే ఘనమతి! భవత్కృతమహాకార్యమునకు, నీడుగాఁ బారితోషకం జేమియాయఁ
గలను గావున నర్థిలఁ ♦ గొంగిలించి, నాడ నీశక్తి కేమనువాడఁ గుట్టి. ౨౮౬

చం. లనఘ తలం పెటుంగుదు నయన్త! కృతజ్ఞుడఁ బట్టి నిన్ దనూ
జనిగను గన్నతండ్రి యతిశుద్ధుడు ధర్ముడు నాదుపాలికిన్
విను మనియున్నవాడ యని ♦ నెమ్మి వచించి మఖంబుగా వసిం
చెను నటఁ గొంతకాలము విశిష్టుడు వేల్పు దివంబునం బలెన్. ౨౮౭

←→ లక్ష్మణుడు హేమంతముతువును వర్ణించి యన్నకుఁ జెప్పట. ←→

కం కాంతానుజ ముతుఁ డై నేఁ, కాంతసుఖము మీఱఁ నుండఁగా శౌరిదవే
భాంతమున నిష్టు మగు హే, చుంతము పొడనూపె సురుచిఁమంతం బగుచున్.

ఉ. ఆవల నొక్కవేకువ మఃహాత్ముఁడు రాముఁడు స్నాన మాడ గో
దారికిం జనంగ ననితాయుతుఁ డై బడిఁ బాత్రహస్తుఁడై
పోవుచు లక్ష్మణుం డనియెఁ • బొప్పియి యబ్బము దేన రాజులు
వావిరి నీ కిభిచ్చ మది • నచ్చెనుగా యలనీతి వియెడన్.¹ ౨౪౯

కం. బిఱు నెక్కి మేను ప్రజలకుఁ, గఱ కెక్కిను నీటి కననఁగాహ్యముగ నిలన్
మెఱుఁ గెక్కిఁ బైపువచ్చులు, నఱమఱ లే కాపుఁ డయ్యె • హస్తనహుండున్.

కం. పొంగల్లచు బొంగింతురు, ముంగడ దేవతలకు బిత్తముఖ్యులకు బుధుల్
రింగారు క్రొత్తభావ్యము, లం గడు గతపాపు లగుచు • లాలితచరితా. ౨౫౦

తే. నండయాత్రాభిరికిని • ధరణితులు
పరిమిగోంపనంపస్మతరులు ప్రాజ్య
కాము లయి జనుదులును • గ్రాలు చుందు
గాదె యన్నయ్యి యామంచు • కాలమునను. ౨౫౧

కం. వక్షిగాదిశయందు జగచ్చతువు రాశించు చుండ • శశ్యచ్ఛభా
లక్షణతిలకచ్యుతహరి, గాక్షి యనంగ నుత్తరిదిశ • యమరెడిఁ గంటే. ౨౫౨

తే. సహజముగ మంచుగడ్డలఁ స్థాన మైన
వాడు హిమవంతుఁ డీతటి • వేడి వెలుగు
మిగులు దూరగుఁ డొటను • మీతె సార్థ
కాబుద్ధిఁడై కాలమహిమంబునగ్గలికను. ౨౫౩

సీ. మిథ్యాహ్వాముల జచుల్ ముఖయ సుఖంబుగా, నింపైన నునువెచ్చయెండ లొప్పె
సరిలితార్కంబులై • చాయల జిల్లను, జలములుగ్రాలె దుఃస్వహము లగుచు
మృదుఃసూన్యంబులై • మిహికాస్పృశంబులై, పలిగాలి వీవఁగ • వనము లెల్ల
మానసంపంచారః హీనంబులుగ ముద్ద, కట్టు కట్టిననిజాంగములు గలుగు
తే జచులతో దివసంబులు • సాగు నివుడు, కానఁగా రానివెలివషకలనుగలిగి

పుష్కనీతములయి మంచుఁబూజవాటి, యాదగాలిని రే లిప్తఃస్పర్ధిఁ జెందె.
కం. వావిరి నిజసాభాగ్యం, బీవిధుఁ డహ్నున కొనంగి • హిమబిందువులన్
గావి గొని తేజ మతె నో, హివిరిచే గ్రుడ్డి యెనఁయర్దము పోల్కిన్. ౨౫౪

తే. నిండుపున్నమనాటి వెఁన్నెలరేయి, యివముచే మలిసం బయి • యెలమినీయ
దంపఁ గావిరివాటిసఃస్పృధికివన్య, మాడ్కి నుండియుఁడత్కాంతిఁమహిమ లేదు.

¹ హసములలో మార్గము నేనని భివద్ధిత.

కం.సహజంబుగ శీతలుఁడై, మిహికాయోగమున నిపుడు † మిహిరకులేంద్రా

రహి ద్విగుణితశీతలుఁడై, యహర్ముఖములందుఁ బశ్చిమానిలుఁ డొప్పెన్. ౨౫౮
కం.యచగోధూమవిరాజిత, మపుబాష్పచ్ఛన్నవిహిన † మర్కదయమం

దవిరళక్రంచీసారస,రనముల శోభిల్లు దొడఁగె † రాఘవ కంటే. ౨౫౯

తే.కలితఖర్జురసుమములకాంతి గలిగి, పూర్ణతండుల మగుశిరంబును నొకింత

వంచి యవరంగిబంగరువన్నె మెఱసి,యున్న నరిపైరుఁ గంటివే † యల్ల మలర

తే.మంచుతుంచర బెరసి వ్యాపించు చున్న

కిరణములతోడ సూర్యుండు † కరము దవ్వు

నందు నభ్యుదితుం డయి † చందమాను

పోలె నున్నాఁడు గనుఁగొమ్ము † పుణ్యశీల. ౨౬౦

తే.రామ పూర్వాష్టమునఁ బస † యేమి లేక

హాయిగా మేను సోఁకి మధ్యాహ్న వేళఁ

గించిదాపాండురంబులు † నించుకంత

యెఱువులై యున్నయవి చూచు † మెండ లిపుడు. ౨౬౧

తే.ఇవముతువ్వర రాలుట † నించుకంత, తడిసి యున్నట్టిపచ్చికతావులందు

హేళియారెండ వ్రాలినశీలఁ గంటె, మంచుబొట్టలు వ్రాలమాడ్కిదనరె.

తే.అపవియేనుగు పెనుడప్పి † బడియు మిగులఁ

జిల్లు మనియున్ననీటిని † నల్ల యదిగొ

నంటియును ద్రాచకయ తొండ † మల్లముడుఁచు

కొనుదు నున్నది తిలకింపు † కులనలంఘ. ౨౬౪

తే.నీటిపక్షులు గూర్చుండి † నీటి నెంట

మునుఁగఁగా జంకు చున్నవి † యనఘచరిత

దురమునను గోచలగువారు † చొరఁగలేని

తీరు డుఁపించుచును వానితెఱఁగు గంటె. ౨౬౫

కం.లో నీహారపుఁజేకటి, పైని యవశ్యాయతమము † పటుగతిఁ గప్పం

గా నిద్రించెడివిధమునఁ, గాననము విపుష్ప మగుచుఁ † గ్రాలెడి నన్నా. ౨౬౬

కం.ఆవిరిగ్రమ్మిననీటను, రావముచేఁ దలియఁబడెడి † రహి బెగురులక

దూవరమంచునఁ దడిసిన,యావాలుకపంక్తి నేఱు † లలరెడిఁ గనుమా. ౨౬౭

కం.ఇవ మదె పయిపయి రాలుట, రవికరములు మృదువు లగుట † రామా కంటే

ప్రవిమల మగుశిలమీఁదం, దవిలిననలిలములు శిలవిధంబుగ నయ్యెన్. ౨౬౮

కం.ప్రా లేయధ్వస్తంబును, బాల జరాజర్ధరతము † జాతెసి కింజ

ల్కారియు బినశేషం బగు, నాశీకముతోడఁ గొలను † నాణెముఁ బాసెన్. ౨౬౯
చం.కన నిటు వుండుచంటిచలి † కాలమునఁ భరితుం డయోధ్యలో

ఘనతరదుఃఖవేదనను † గ్రాగుచు, రాజ్యము మాని, భోగముల్

గొనక, తపస్వియై, నిదురఁ † గూరుచు నేలపయిఁ, మితాన్నమున్

గొనుచును, నీపయి గలుగుకూరిమిపెంపున నున్నవాఁడుగా. ౨౭౦

కం.ఇదియే వేళ కతండును, నిదురి † మేలుకొని యెటిసీట మునుంగఁ

గదుకొని ప్రకృతులు గొలువఁగ, సదమలమతఁ జనుచు నుండు † సరయువుఁ జేరెన్.

కం.గారామునఁ బెరిగిననుకు, మారుఁడు భరితుండు నుఖము † మరగిన యాతం

డేకీరి సపరిసలఁ, సారిసయనుండు గ్రుంకు † సరియువునందున్. ౨౭౧

సీ. మహనీయతరనుకు † మారుండు పీరుండు, సురుచిరానుదరుండు † సుందరుండు

రాశితసర్వధ † గృజుండు, ప్రాజ్ఞుండు, సత్ప్రచుదాపాది † సత్యవాది

నిర్దుష్టకారైక్యక † నిరితుండు భరితుండు, మత్తారిమదశోషి † మధురభాషి

యాబానుదీర్ఘ బా † హంగుం డరాగుండు, స్త్రీనిషేధుండు జ † తేంద్రియుండు

ఆ. భక్తిమేదురుండు † భవదీయసోదరుం, డిఖుభోగరాసి † యాసఁబాసి

స్వర్గమును జయించె † వనసీమఁ జరియించు, నిన్నుఁబోలి తపమునిష్ఠఁ దూలి.

చం.మనుజులలోనఁ దండ్రిని గు † మారుండు పోలఁడు పోలుఁ డల్లి నే

యనియెడిలోకవార్త సృథ † యై చనఁ గైకయిపట్టియందు; నే

మన నుతీలి యాజి పతి † యై, గుఁగి యాభరితుండు వుత్తరఁ డై

చనియెడి కైక యట్టి ఖు † శాతమసస్విని యూటయె ట్లొకో. ౨౭౪

చం.అన విని కైక నే † దుకు † నాడఁగి? రాఘవవంశనాథుత

త్తనయుచరిత్రఁ జెప్పుము ము † దం బగు, నే వసవాసనిష్ఠువై

మనము దిటంబు చేసియును † మాన్యని నభ్యరతుం దలంచినఁ

వనటను మా † నంబు కడు † బాలితవృత్తి భజించు లత్కణా. ౨౭౫

కం.ఆమధురభాషణంబులు, నామహిత సు † ధోక్తి హృద్యమై యమృతరస

స్తోమనిధం బయి యెపుడు †, నామనమున మఱపురాదు † నాయన వింటే. ౨౭౬

కం.నిచు భరితుని శత్రుస్సూని, జనకజ నే † గూడియందు † సమస్త పెన్నం

డొనరు నొకో యని వగచుచు, జనియెం గౌతమికి రామ † చంద్రుం డాడన్. ౨౭౭

కం.చని నీతానుజయుతుఁ డై, యినమునిపితృదైవతముల † నెల్లఁ గొలిచి యా

యనఁకుండు గిరిజానందులు, తనుఁ గొలువఁగ నుండు హరువిధంబున నుండెన్.

శూర్పణఖ శ్రీరామునిఁ జూచుట.

ఉ. ఆహతలక్షణుండు వసుధాత్తజ లక్షణుఁ గూడి గౌతమీ
వాహినిఁ దాన మాడి నిజపర్వకుటీరముఁ జేరి యందు ని
ష్ఠాహితకల్యృత్యముల * నన్నిటిఁ దీరిచి శాలిలో వరా
రోహయుఁ దానుఁ దమ్ముఁడు నిరూఢమతిం బని యిష్టగోష్ఠి కై. ౨౭౯

కం. ఆసీనుఁ డయి లనదితి, హాసంబుఁ జెప్పు చుండ * నాసౌమ్యుఁడు నీ
తాసహితుం డయి దివి జి, త్రాసంగతుఁ డైన చంద్రుఁరాణఁ దనరైన. ౨౮౦
కం. కతలు చెప్పు చున్నకాకుత్స్థునిఁ దేవ, విభు నదాటుగాఁగ * నిర్జరారి
యైరపంక్తివనఁ ననుజాత శూర్పణ, ఖాఖ్య సూచిచొచ్చె * నాశ్రమంబు. ౨౮౧
సీ. హర్యక్షనిభవతు * నరివిందవత్రాక్షు, సంతతోత్సాహు నాజాను బాహు
సలలితదీప్తాన్య * నజ్జనతోపాన్య, నింద్రసమాను గజేంద్రయాను
వర్జితనుకుమారు * బహుళజటాభారు, సమధిక ప్రియదర్శు * శశ్రుకర్శు
నిందీవరశ్యాము * సౌందర్యజితకాము, భూపలక్షణయక్తు * భూరిశక్తు

తే. రాముఁ గనుఁగొని కుసుమనా, రాచ శాత, బాణదారిశచిత్తెను * పాపశీల
రాక్షసాంగస యతనిఁ జేరింగ నచ్చె, స్పృహమిష్ట హహోహ * వికల్పిన్.

చం. సుముఖుని దుష్కభిమాని, విశుద్ధసుఖిని నిరసన, ని
త్తమశుభహావవేషుని నితాంతి పికార నిరసన
సమధిక భైరవస్వర, విశాలవిలోచను భీకరాక్ష, యా
భ్రమరవినీతకుంతలవిరాజితుఁ దామ్రశిరోజ, దక్షిణన్ ౨౮౩

తే. వామభాషిణి, తరుణుని * బలితదేహ, దారుణాకార ప్రియుని నుద్గాఢభయద
వేష యిట్లనుఁ బంచశరేషుదగ్గ, చిత్త యగుచును మోహంపుఁదత్తరమున. ౨౮౪

శ్రీరాముఁడు శూర్పణఖకుఁ డనువుత్తాంతముఁ జెప్పుట.

ఉ. ఎవ్వఁడ వీవు? చెప్పుము మునీశ్వరవేషముఁ దాల్చి భార్యతో
నివ్వసభూమిఁ జావనశి, తేషుచయంబుఁ బూని రాక్షసుల
క్రొవ్వున సంచరించు నెడ * గ్రుమ్మరి నేల? నిష్కృ మేమి మీ
రివ్వీధి నిందు నుండ? నన * నిల్లనియెడ ముజబుద్ధి రాముఁడన. ౨౮౫

కం. రామున కన్యతం బాచుట, యేమాత్రం దైవ గాదభీష్టం, బందు
రామానికలుమున దస, స్త్రీసహితావధి నింక * జెప్పెని నేల. ౨౮౬

సీ. ధరణీతలేంద్రుండు * దశదిగ్గనాముండు, ప్రసశ తేజఁ డొకండు * తేజస్వీ
నారాజకొడుకుఁ యం దగ్రిజంక నేను, రాముఁ డండును నన్ను * భూమిజనులు

నాతమ్ముఁ డీతండు • నా వెంటఁ జనుదెంచె, లక్ష్మణాఖ్యాతుండు • లలితగుణుండు
ఈతనిన్ నాభార్య • సీత యందుకు పేరఁ, దల్లిదండ్రుల సూజ్ఞఁ • దప్ప నోడి

౮. ధర్మకాంక్షఁ జేసి • ధర్మార్థ మై యిట, వచ్చినార మేము • ననిత వింటె
యింకఁ జెప్పు మెవతె • వివు? నీపే లేది? తధ్యమాడు మెవరి?దాన వీవు. ౨౮౭
తే. నీదునమనోజ్ఞ వేపంబు • నెఱిగ నంగ, రక్కసివిగాఁగఁ దోచెడు • నిక్క మనుమ
యిచ్చటికినీవు రాఁగతం • బేమి?యనిన, సత్యము వచింతు నో రాను;చంద్రవినుము.

←→ శూర్పణఖ శ్రీరాముని మోహించుట. ←→

సీ. నేను శూర్పణఖ నా • నెగడినరాక్షస,తరుణి నేనూపైనఁ • దాబ్బి నేర్పు
నీమరణ్యంబున • నేకతఁ జరియింతు, సర్విభయంకర • చరిత నగుచు
విస లేదె నీ వల • విశ్రమనునిపుత్రు, రాక్షసనాయకు • రాక్షణాఖ్య
నాతండె మాయన్న • యధికనిద్రాభు వౌ,కుంభకన్ధం డతి • క్రూరబలుండు
తే. దనుజచేష్టితదూరుండు • ధర్మచిత్తుఁ, డగువిభీషణుఁడును దోడు • లమరఁగూప!
తోడఁబుట్టువు లాఖరదూషణులును, సతులసంగ్రా మశూరు లో • యుండగాఁడ

ఉ. వారి నతిక్రమించి మది • వచ్చినచొప్పు చరించుచుండు, నా
కారమునందు నీసమునిఁ • గానమి నెందును నిన్ను నేను గ
న్నారఁగఁ గన్న దాది హృద • యంబున నీవ మగండు గాఁగ నేఁ
గోరితి నిన్నుఁ జేరితి న • కుంతితవృత్తిని బూరుషోన్మమా. ౨౯౦

ఉ. ఏ మనుకొంటివో నను మః • హీశ! యమేయతరప్రభావల
క్షీమిత పైర్వరసంచరణ • సిద్ధబలాన్విత; నామగండవై
హామిక సౌఖ్యముల్ పడయు • మా, యిది యేమిటిసీత రోత, నీ
కీమదిరాక్షి యర్హ యగు • నే వికృతాంగి విరూప యిస్సినీ. ౨౯౧

తా. ఏనే నీ కనుకూపభార్యను జూచి • యిల్లాలిఁగాఁ గొమ్ము న
న్నీనీసీతఁ గరాళ దుష్టనసిత • హేయఁ మనుష్యాంగనఁ
నే సీతమ్మునితోడ మ్రింగెద నిదే • నీ వేను శైలాటవీ
నానాకందరసుందరోర్వల మగం • డా! వేష్టఁ గ్రిడింతమా. ౨౯౨

కం. అనవుడుఁ జటున వొల్లయఁగ, దనుజాంగన కసమబాణ • తాడితకును వా
కన్యనిపుణుండు మృదులవాక్యం,బున విన్నప్తార్థయుక్తముగ నిట్లనియెన్. ౨౯౩

ఉ. అడితి దీనిఁ బండ్లి, ప్రియు • రా లిది నా, కెటు వీడ నేరుతు
జూడుము నిన్నువంటి పెను • సుందరికిఁ సవతాలిపోరు నా
వీడనిదుఃఖకారణము • వీనిఁ గనుంగొను శీలవంతు, నా
తోడుఁ, బ్రియానలోకను, సు • దుగ్ధర తేజని, లక్ష్మణాఖ్యునిన్. ౨౯౪

ఉ. వీఁ డనభార్యలేఁ, డతులఁపీరవకుండును, హోణ, ప్రాయపుం
బోఁడిమి గల్గునుండరుఁ, డఁపూర్వ, సతీమణిలాలనుండు, పూఁ
బోఁడి! భవత్సురూపమును * బోల్పుగ నీకపతిత్వయోగ్యుడౌ¹
వాఁడ, భజింపు వీని నసంపత్తుత నెండ సుమేరురీతిగన్.

౨౯౫

కం. అను రామునివల్కులు విని, దనుజాంగన కామమోహితస్వాంతమునన్
జని కని లక్ష్మణుతో ని, ట్లనియె నృధాకాలయాపనానహమతి యై.

౨౯౬

కం. నీచక్కఁదనమునకు సరి, యోచెలువను నేనె, నీకు * నాలయ్యెవ, న
న్నో చెలువుఁడ! కైకొమ్మి, వే చనుదమె వనుల గిరుల * విహరింపంగన్.

౨౯౭

చం. అన విని లక్ష్మణుండు పరిహాసముగా నను నేను బానిసీఁ
డను, ననుఁ బెండ్లియాడి యకటా చెలి బానిస వీవు నాడె నా
యనువునబ్జన్గిని మహాత్మున కన్నకు నేను బంట నై
మనుట యెఱుంగవో యిటులు * మాటలు చెప్పుడె నీ వెఱింగినన్.

౨౯౮

తే. ఆనన్పుధార్థునకునసిఁధార్థురాల, ముదిత నమలవర్ణిని వీవ * ముద్దు లొలుకు
భార్యవు కనిఘరాల వై * బ్రదుకు చుందు, వింత తలఁపవ నిన్నునే * నే మటందు.

తే. ఈవిరూపఁ గరాళను * నీయసతిని, నిర్ణతోదరి నృగను * నెట్టి నిన్ను
భార్యఁ కైకొను నిటువంటిపరమరూప, విడిచి మానవి నెవ్వఁడ * వేడ్కనేయు.²

కం. అని లక్ష్మణుండు పలికిన, విని యది పరిహాస మగుట * వెకలి యెఱుంగకే
చని పర్ణకుటీరములో, జనకనుతాయుతున కనియె * స్తరమరితై యై.

3౦౧

తే. ఈవిరూపను నసతిని * నీకరాళ, నిర్ణతోదరిఁ జేవట్టి * నీవు నన్ను
గారవింపవ మ్రింగి యీగరితనిపుడు, నవతిపోరాటములు లేక * సౌఖ్యపడుదు.

తరలము. అని కురంగకిశోరలోచన * నాయలాతనిభాషీ హు
మ్మనుచు రోహిణిమీఁదఁ బాటుమహాత్మరొల్క యనంగ రాఁ

గని మహాబలశాలి రాముఁడు * గ్రక్కునం బిగఁబట్టి కిం

కను సుమిత్రతనూజుతో ననుఁ * గంటె లక్ష్మణ రక్కసిన్.

3౦3

కం. నీచులతో నెప్పుడఁ బరి, యాచక మాడంగఁ గూడ * దక్కట యిడె నీ
తాచపలాక్షియు స్వస్థత, నేచందంబుననొ కాంచె * నెటు లోర్చి నగున్.

3౦౪

← లక్ష్మణుండు శూర్పణఖముక్కు సెవులను గోయుట. →

తే. ఈమహోదరి నసతిని * నీవిరూప
నీమదోన్మత్త రాకాసి * నిపున పట్టి
చేయుము విరూప నన్న నమేయబలుఁడు
కోపమున దానిముకు సెవుల్ * గోసె నసిని.

3౦౫

¹ నీకపతిత్వయోగ్యుడౌ :- (1) నీకు + అపతిత్వయోగ్యుడు. (2) నీక + పతిత్వయోగ్యుడు.

² ౨౯౫ - ౨౯౭ - ౨౯౮ పద్యములకు రెండర్థములు గలవు.

ఉ. ముక్కును వీచు లీకరణి • మొక్కులు నోయిన మొత్తుకొంచుఁ బే
రుక్కునఁ గారుమబ్బు వలె • హోయని కానయు మాటుమ్రోయ నా
రక్కసి బొబ్బ వెట్టుచును • రక్తము గాఱ వికారహవ యై
యక్కనుతోడ నేడ్చుచు వఃనాంతరవీధులఁ బాటి గ్రక్కనన్. ౩౦౬

తే. చని జనస్థానమందు రాక్షసపరీతుఁ, డైనసోదరు ఖరుఁ గని • యార్తనాద
మహర దివినుండివడియెడిపిడుగుపగిది, నేలఁ బడి పెద్ద యెలుఁగున • నేడ్చుచుండె.
కం. తడియఁగ నెత్తుట దేహము, పుడమిం బడి వికృతరూపమున నేడ్చెడున
ప్పడఁతుకఁ గని యాగ్రహమున, నుడుకుచు ఖరుఁ డిట్టు లనియె • నుగ్రాకృతియై.

←→ ఖరుఁడు శూర్పణఖ వికృతవేషమును జూచి కోపించుట. →

ఉ. ఎవ్వఁ డనాగసాచలమహిష్టవిషోడ్జ్వలకృష్ణనర్పమున్
గ్రాశ్వున ప్రేలితోఁ జెనకె • గ్రోలె నెందు విషంబు? గంఠమం
దెవ్వఁడు చుట్టుకోఁ గలిగె • హీనమనీషను గాలసాశ? మే
నెవ్వడి నేగి వాని యిదె • నేలను గూల్చెద, నెత్తు వీల్చెదన్. ౩౦౯

కం. బలవిక్రమసంపన్నపు, వలచినచో వలచినట్లు • వలచినవేషం
బుఁ దిరిగెద వీధుర్దశఁ, గలికీ యథాయ నెవఁడు • గలిగించె నొకో. ౩౧౦
కం. సురవరగంధర్వాదులు, బరమన్ను నే నెవండు • పరమాపకృతిన్
దురుసుఁ జేయఁ దెగించిన, గురుసాహసుఁ డెవఁడు చెపును • కూల్చెదవానిన్.

ఆ. సురలయందుఁ బాకఃసూదనుఁడును సహ

స్రాతుఁ డగుమహేంద్రుఁ • డైన నాకు
సప్రియంబుఁ గూర్చు • నడలెడి నా నెవ్వఁ
డొక్కొ నాకనిష్ట • మొసరఁజేయు. ౩౧౨

కం. నీరములు నున్న తీరము, సారస మా నెడువిధానఁ • జయ్యన నిదె నా
నారాచంబులనాతని, ధారణఁ బ్రవైది ప్రావేదక ప్రాణంబుల్. ౩౧౩

ఉ. స్రూరరణాంగణంబునను • గూలిచి వేసి స ఫిస రక్తముల్
ఘోరముదాశుగోత్కరిము • గ్రోలుగఁ గోరెను? శాతబాణని
ద్వారితమ్మనంబుఁ డయి • దారుణగృధ్రపత్రప్రిజాలి కా
హారముగా నెవండొ యిటు • లాటడి పెట్టె నినున్ సహోదరీ. ౩౧౪

ఉ. కావఁగ వాని దేవతలు • గారు సమస్థులు, కాకు నాకుసుర్,
చావు నిబంబు వానికిని • శాశశరాహతి సేవ దీక్షి నీ
వేదిధిస్తన వాని గుఱు • లేప్పుడ జెప్పును టన్న భ్రాతృవా
క్యాని? నాలకించి బహుశాస్త్రులు చెల్లి గౌరవగ ని ట్టునున్. ౩౧౫

శూర్పణఖ ఖరుసకు సీతారామలక్ష్మణున్పుత్రాంతముఁ జెప్పుట. —

చం.తరుణులు ప్రాప్తహులును † దాపసవేషులు సౌకుమార్యభా
స్వరులు మహాబలుల్ విశదఁచారిజలోచనులు † మృగాజనాం
బరులును వన్యమూలఫలభక్షులు దాంతులు ధన్యులు సహా
దరులును రామలక్ష్మణులు † దాశరథుల్ సుమి వారు రాక్షసా. 3౧౬

కం.భూవల్లభచిహ్నకింతు, లాచరిగంధర్వినాయః † కాభులు వారల్
దేవతలో మానవులో, భావింపఁగ రాదు తేజ † పరికించినచోన్. 3౧౭

కం.వారలమధ్యంబున నొక, నారీమణిఁ గంటిఁ దరుణి † సన్యమనోజ్ఞ
కార సమస్తాభరిణో, దార సుమధ్యమ సరోజః † దళనేత్ర నటన్. 3౧౮

కం.ఆయుఃపినిమిత్తంబుగ, నాయుద్ధజు నొక్క టగుచు † సదలిచి నన్నీ
చాయ ననాధసతింబలె, బాంధునిదురవస్థలకును † బాల్పటిచి యూ. 3౧౯

కం.ఆకుటిలశీలరక్త మ, నీకహతులవారినురువు † నెత్తురుఁ దమచే
నాకంతముఁ గ్రోలఁగ నిచ్చా కోరితి నిదియె మొదటిఁ యుభిలాష సుమీ. 3౨౦

ఖరుండు పదునాల్వరురాక్షసుల శ్రీరామునిమీఁదికి బంపుట. —

చం.అస విని దానిమాటలకు † నాగ్రహ మెత్తి ఖరుండు క్రూరుల
దనుజవరేణ్యులం బదియుఁనల్వర సంతకతుల్య తేజల
గని మనదండకాటవిని † గామినీతో మనుజుల్ శరాసనో
ద్ధరులు మృగాజనాంబరులు † దార్మోని నిల్పిరి వారి నిర్వహిన్. 3౨౧

తే. మీరు చంపుఁడు మాయక్క † మేలుపడియె, వారి నెత్తురు ద్రావంగ † శూరులార
యప్పకోరికి దీర్చంగ † నరుగుఁడనిన, వీరు లరిగిరి యాసతి † వెంట రాఁగ 3౨౨

శా.వాతోత్తిష్టఘనోత్కరంబుపగిది † వా లేగి యాభ్రాతల
సీతాయుక్తుల నాశ్రమస్థలసమాసీనప్రభావంతుల
దైతేయాంగన చూపఁ జూచి రలసీఁతానాథుఁ డారాక్షసా
న్వీరతఁ శూర్పణఖం గనుంగొని యను † ద్వీప్తాస్యఁ డౌలక్ష్మణున్. 3౨౩

ఉ. ఇంచుక నిల్వ మీ విచట † నీయెలనాఁగను గాచి వీరలం
ద్రుంచెద నన్న వల్లె యనఁదూర్ణము సజ్యశిరాసనుండు నై
కాంచనపుంఖబాణములఁ † గ్రొని కంజవిలోచనుండు దు
ర్వంచకరాక్షసాధములఁవంకఁ గనుంగొని పల్కెనీగతిన్. 3౨౪

సీ. రామలక్ష్మణు లనుభ్రాతల మే మల, దశరథుసుతులము † దండకాట
విని సీతతోఁ గూడ † విహరింప వచ్చిన, వారము ఫలమూలఁవారభక్ష

కులము తాపనులము * లలి ధర్మరతులము, దాంతుల మే మిటుదండకస్థని
నిచ్చ వసింతు మిశేల మాపై మీరు, వచ్చుట మి వృథుఁవర్తనులను
తే ముచులయా దేశమునఁ జేసి * యనిని గిట్టి, వచ్చి వధియింప వచ్చినవార మేము
ధైర్యవంతుల రేనియుఁ * దలఁగకుండు, బ్రతుకుపై నాశ గలిగినఁ బాణి పొండు.
కం. అన నాపదునల్వరు కింకను రామున కిట్లు లనిరి * కరముల వెలుఁగఁ
సునిశితశూలాముధములు, విను రామా మేము నచ్చునృతాంతంబున్. 3౨౬
ఉ. కోపముఁ బుట్టఁ జేసితి వకుంతపరాక్రమవంతుఁ డైనమా
భూపతికిఁ ఖరేంద్రునకుఁ * బోయెద రెం దిఁకమీఁద మేనితో
నీపదునల్వరిం గదిసి * యెక్కటి నివ్వఁగ నైన నేర్తువే
యేపున సంగరస్థలిని * నేడైత మార్కొనుమాటలేటికిన్. 3౨౭

←→ శ్రీరాముఁడు పదునల్వరు రాక్షసులఁ జంపుట. ←→

మ. ఇవె మద్బాహువిముక్తహోరపరిఘాహీనోజ్జ్వలచ్ఛాలముల్
దవులఁ వీర్యము విల్లుఁ బ్రాణములు బేలూ వీడు దం చంద తొ
క్కవడిం జిమ్మిన శూలసంఘముల లో * కస్తుత్యుఁ డాయన్నిటికె
రవలై నేలఁ దొరంగ నేసెను సువర్ణస్ఫార బాణావళిన్. 3౨౮
ఉ. ఏసియు నంతఁ బోక మనుజేంద్రవరుండు శిలాశితార్కభా
భాసురరుక్తపుంఖశిత * బాణచతుర్దశ మూని వింటఁ గ్రూ
రాసురసంహతిం గని బలారి శతారమునట్లు వైవఁగా
దూసి యురింబులఁ ధరిఁగి * దూతె శరంబులు, రాక్షసాధముల్ 3౨౯
తే. ఛిన్నమూలద్రుమంబుల * చెలువు దోవ, శోణితార్ద్రాంగులై గత * ప్రాణులగుచుఁ
బడిరిపుడమిని వారల * పాటు చూచి, భీతిగొని పాతె నాచువు * నాతి మరలి. 3౩౦
తే. పెద్ద పెద్ద సతముచు * భీషణముగ, నాజనస్థానమందు ఖరామరారి
సన్నిధిని బడ నిర్వాస * పల్లకియన, నాయనర్థసమాగత * కనియె నతఁడు. 3౩౧
ఉ. ఏమిటి కేడ్చెదే మరల * నెంతయుశూరుల రాక్షసేంద్రులఁ
నీమత మాచరింప నటు * నీబడిఁ బంచితిఁ గాదె? వారలో
మామకభక్తులుఁ హితులు * మాసరు కార్యముఁ జేయకుండ ధై
ర్యాములులుఁ సురిక్తు లప * రాజితు లాహవభూమి సోదరీ. 3౩౨
కం. ఈయేడ్పునకుం గారిణ, మేయది హానాథ యనుచు * నిటు పొర్రెద వే
లా యాశీవిషభామిని, చాయను ధర వ్రాలి చెపును * నందర్థంబున్. 3౩౩
కం. దిక్కి నే నుండఁగ నిల, దిక్కువ్వురు లేనియట్లు * దీనత నేలా
స్రక్కదు లే లెమ్మిక నా, కక్కడికధఁ దెలుపు విషవు * మాత్తను భీతిన్. 3౩౪

ఆ. అనిసఁ గనులనీరు * హస్తతలంబులఁ, దుడిచికొనుచు లేచి * తోడఁబుట్టుఁ
జూచి యనియె నాదుఁనూప దీర్చుఁగఁ బడు, సలుపు రసురవరుల * బలుల నీవు

←→ శూన్యణభు ఖరుని రామునివీఱికి యుద్ధముచకుఁ బోవుట. ←→

చం. పనుచుట నిక్క, మాయసురివరులు రామనిశాతఘోరిగో
పనికరిదారితాంగు లయి * వ్రాలఁగ నేల క్షణంబులోన భీ
తిని గొని పగవ్రావడిని * చెప్పున సేవ కేలు చెప్పుదున్
దనువునఁ గంప మిప్పటఁ * దాని దొంగితయుఁ జూడునూ ఖరా. 33౬

తే. ఘనరవిచూప ప్రసంగలిత మగుచు, సుహృత్తరహిత్రాసోర్ధిమాలి యయిన
భూరిదుఃఖాంబునిధిలోనఁ * గొని మునిగి, యున్ననను న్నుగ్గరింపుమాఁయూఱడించి,

ఉ. నీ కయి కూలివట్టిబజనీచరముఖులుయందు నాపయిన్
నీ కొనయింతయేని గయ * నిక్కముగా నుగిల గల్గె నేనియున్
నీకును రాముని దొడరి * నిల్వ బలంబు దిటంబు నున్న నే
దీ కనుఁగొందు వెప్పుడుచు * చెప్పున నంక కేగ గాక్షసా. 33౭

కం. నాకుం బగవాఁ నగునా, హాస్థినిని నీవు చంపఁ * గ నఁగవయేనిన్
బోకడవెట్టుదుఁ వ్రాణము, సీకడ నే నిపుడు నిజము * నిరవప్రప వై. 33౮

కం. నీవును నీస్తవ్యముతో, నావీరునివ్రోలు సంగిరావని నిలువన్
లే వని నామది దోఁచెడు, నీ వెచ్చట నానిఁ డచట * నెటి బలధృతులన్, 3౪౦

ఆ. శూరమాని వీవు * గొనుంటివా కావు, బలము గల వటంచు * భ్రంలి పడెడు
రాక్షసుండ వయ్య * రానుబుట్టు లను, మానవులను జంపఁ * బూన లేవు. 3౪౧

ఉ. రామునితోడ డీకొన దుఃఖంబున నులుచు శిశి గల్గినన్
భీనుబలంబుతో వెడలు * వేగి బలంబు దిటంబు చేనినీ
కిముహితాటపీఠము * నేటికిరా? కులపాంసనా! వెన్

బో పుటి యెండుచోటి కిటఁ * బూర్జుచు రాముఁడు బాగు చేసినన్. 3౪౨

ఉ. ఏ మరుకొంటివో రఘుకులేశ్వరు రాముని వానితమ్మనిన్
నాముకువీరులన్ నతికి * నన్నిటుచేసిన వీరు సంచు ను
ద్రామపిచింక చంకిక యుదారిగఁ గప్పిను మోఁదికొందు దుః

ఖామితత్వ యైన ననుఁరాధవుఁ డిట్టిను నా సొంతకున్. 3౪౩

←→ ఖరుఁడు సేనతోడ శ్రీరామునివీఱికి యుద్ధముచకుఁ బోవుట. ←→

చం. భవవహమానసంజనిత, బాధచుదాగ్రహమున్ సమృద్ధిచు
ల్లనణపయోధిభంగిని నళలం బిఁకఁ గా నణఁగింప, హీనమా

- నవు నొకక్షీణజీవిత మనంబున రాముని లెక్క గొందునే
భువి దనదుష్టచేష్టల నె ధోయెడి గాక స్వనామశేషుడై 3౪౪
- ఉ. ఏమన కేల యేదైన విధే చని రాము సహానుజుడో జేముం
గూడగఁ బంపువాడఁ జామి ధ్రువకతోరకుతారధార న
క్షీడరివేడి నెత్తురులు ధ కేలికొలందిని జట్టుకొమ్ము నీ
నూడు దొలంగ నన్న విని శూర్పణఖాసతి హృష్టచిత్తయై. 3౪౫
- కం. వెండియు మార్భ్యంబున ఖరుఁ, గొండాడిన నతఁడు యేగి ధ్రువతతో ను
చ్చండుని దళవాయిని బలుగండని దూషణుని జూచి ధ కడువడిఁ బలికెన్. 3౪౬
- సీ. పదునాల్గువేపుర ధ బలభీమవేగుల, సమరానివర్తుల ధ నాహాసికుల
నీలజీమూతసన్నిభసర్ణదేహులఁ, గూరుల హింసావిహారితుల
సింహవిక్రముల ముచ్చిర్తానుచర్తుల, సుద్యోగవంతుల ధ సుగ్రబలులఁ
గూర్పుకూ వేగమ ధ కోదండశరఖడ్గ, వివిధనాధనముల ధ వెలయునట్టి
తే. మద్రధంబును గొనిరమ్ము ధ మహిత తేజ
చనుదు ముచ్చుగఁ జాలస్యసంతతులకుఁ
జావు గూడగ శ్రీరామచంద్రునకును
జయము వెలయఁగఁ బేర్కందు ధ జగములందు. 3౪౭
- చం. లన విని దూషణుండు ప్రళయార్కనిభంబు మహారథంబుఁ జ
య్యన శబళాశ్వయుక్తముగ ధ నాతని మ్రోలను నిల్చు దప్ప కాం
చనలసితంబు హేమసుయచక్రము మత్స్యసుమద్రుమాద్రిప
క్షినికరచంద్రసూర్యగముఁ ధ గేతసఖడ్గకృపాణకింకణీ
వినిచయయుక్తము రథము ధ వే ఖరుఁ డెక్కి నమర్చ చిత్తుడై. 3౪౮
- ఉ. లంతట దూషణుండును మహాధ్వజనీయుతుఁ డై ఖరేంద్రుత
తాంతముఁ జేరి నిల్వ నతఁ ధ డాజ్ఞ యొసంగెఁ జనంగ నంత దు
ద్ధాంతజవంబునం గదలె ధ రావము దిక్కులఁ బిక్కుట్టిల్ల సం
భ్రాంతము లొచు సత్త్వములు ధ బమైరపోవగ సామ్యుస్థిలగన్. 3౪౯
- ఉ. భాసురశూలముగ్ధరికృపాణపరశ్వధఖడ్గవజ్రహూ
రాసిక పట్టిసాళిపరిఘాటిక కాత్మక బాణహస్తై
వేనము బీతు గొల్పుఁ బృథివీతల మెల్ల వణక రాక్షసుల్
రోసముతోడ వెల్విడిరి ధ రూక్షమతుల్ పదునాల్గువేపురున్. 3౫౦
- కం. ఖరుచిత్తు మెటిగి సారథి, సరభనముగఁ దేరు దోలె ధ సైన్యము వెంట
ధరణియ దిశలు విదిక్కులు, నెర వయ్యెం దవ్రధాంగనివిడధ్వనిచేన్. 3౫౧

¹ హలస్య సంతతులకుఁ జావుగూడగ, శ్రీరామచంద్రునకు జయమువెలయఁగ ననియు గ్రహింప వలయు. సరిస్వతి ముందుగా వానినొరి న ట్లాడించుచున్నది.

చం.గురుశరణోపయుక్తుఁ డయి ♦ క్రూరచరిత్రుఁడు నిర్జరారి భీ
కరఖరకంఠరావమున ♦ గాఢమహాపవనేరితంబు ప్ర
స్తర చయశృష్టి హేతుజలదంబు మఱొండుఘనంబు పొచ్చున
క్రూరణిని సారథిం బొడిచె ♦ గ్రక్కునఁ దోలుము తోలు మం చొగిన్. ౩౫౨

←→ ఖరునకు దుశ్శకునంబు లగుట. ←→

ఉ. ఈనెటి రాక్షసావళి సమీకసముత్సుకితాత్మ నా జన
స్థానము వీడ గార్దభముఁచాయచు మేఘము గ్రక్తోయ మా
వానను బెల్లుగాఁ గురిసె ♦ వాహ్యచయంబు యశృచ్ఛ బుష్పసం
తానచిత్రదేశమున ♦ దబ్బునజాతీపడె నమస్థలిన్. ౩౫౩

ఉ. శ్యామము లోహితాంత మయి ♦ యప్పుడు సూర్య సలాతచక్రమై
భీనుతరంబు నై పరిధి ♦ వేగమ చుట్టెచు, గ్రస్త తుక్కెపు
న్దేచునమిద్ధదండమున ♦ నెన్నది నొక్కొని యండ, విస్వరో
ద్దామము లై చెలంగె భయదంబుగ నందుఁ బలానశస్త్రముల్. ౩౫౪

ఉ. నక్కలు గూయఁ జొచ్చె దినఁనాఘ దెసం గని, శైలవాళిపెన్
వ్రక్కలఁబోలి నెత్తురులఁనర్జపుధారలు గార్చె మబ్బుపిం,
డొక్కటఁ జిక్కుచీకటులు ♦ నుర్వియు దిక్కులు దోఁపకుండఁగా
రెక్కొనె, వేళగామి దనఁరెన్ శీతజన్మపటాభసంధ్యయిన్. ౩౫౫

కం. ఖరునకు నభిముఖ మగుచును, ఖరతరరసములను నినిచెఁ ♦ గంకవృకాదుల్
పరునపుమంటలు గ్రక్కుచుఁ, బరఁగించెను సఱడు లెల్ల ♦ భయదస్వనముల్. ౩౫౬

సీ. పర్వంబు గాకయు ♦ భాను స్వర్భానువు, పట్టె దినేశునిపజ్జఁ గ్రమ్మె
నొకపరిఘాకారఁవికటకబంధంబు, తీవ్రసఁ బెనుగాలి ♦ తేసె నెదుట
దేజంబు చెడియె సంభోజబంధువు నిశ, గామియుఁ దారకల్ ♦ గ్రహచయంబు
ద్యోతలంబునను ఖద్యోతకాంతిని దోచె, సంతనపుధురోమఁసంఘ మగుచు

ఆ. శుష్కకంజ మగుచుఁ ♦ జొప్పుతెఁ గొలఁకులు, భూజతతులు విగతఁపుష్పములును
ఫలయుతంబు లగుచుఁ ♦ బాడతెఁ గెందూళ్లు, లలమె గాలిలేక ♦ యభిముఖముగ.

కం. శారీతతి కూచీవీ, చీరవముల సించె నపుడు ♦ చెలఁగెను భయదా
కారములను నిర్హతో, ల్కూరభసజ్యోతిరనిలఁకాండము లంతన్. ౩౫౭

చం. వడఁకె వసుంధరాస్థలి సఃపర్వతకానన మై యవార్య మై
యెడనుభుజంబు బిట్టద రె ♦ నెంతయు గర్జల నింపఁ బోయినన్
జడిను గొనెం గళం బనురఁనాఘనకుం గనునీరు గాతె నొ
వ్వడరె లలాటమందు జడఁ ♦ డాఁగఁడు యాత్రచు వీని జూచియన్. ౩౫౮

కం.భీతిస్తద మైవమహా, తావత్తంబుల నన్ని దెహించి బరికించియునున్
దైతేయభర్త రక్షో, వ్రాతంబుచు గాంచి నగుచు ధిగిగింపమునన్. 3౬౦

కం.ప్రకటముగఁ దోచునీయవ, శకునంబుల కేను జంకఁ పైనికులారా
వికలుఁ డగుఁ బిటికి వీనికి, నకుటిలభుజబలుఁడు వీని ధాన్యం గొనునే. 3౬౧

కం.జారల వైసను మచ్చర, ధారిల ధరఁ గూల్చు దంకిఁ దంకింపఁ జూడీ
యారాఘవుల నధింపక, క్రూరాహవానమందు వెనుకకున్ మరలుదున్. 3౬౨

ఉ. కోరిక దీర నాభగిని ధ్రువైకి గావుత వారిరక్షముల్
ఘోరసమికపండు మును గూరదు నాకుఁ బరాభవంబు లీ
మేరకు మీర సాక్షులు నుమీ యస్మత్తంబు వచింప నింద్రునికన్
జోర జయించినాడ నటఁ బొల్లుపచుష్టులచేత జస్తునే. 3౬౩

మ.లని గర్జింపఁగఁ దన్ని నాడమున రక్షోధీశు లానందవా
గ్ధిని దేలాడిరి కాలవాళముల బంధిఁబుట్టులై యున్దర
రృపకాంతౌగత దేవసిద్ధముషిరాజవ్రాతగంధర్వ లా
య్యన గోబ్రాహ్మణలోకసంగతజనేభ్య స్సవ్ స్తి యందున్ మజీన్. 3౬౪

మాలిని. జయతు జయతు గామఁ స్థంయుగే పిబ్విజైత్యా
న్నయగుణహితచ్చఁ వాశరా స్థంచు వింటున్
రయమునఁ జను బేరిన్ రాక్షసక్రూరసేనా
చయములఁ గని రింతకన్ సంభ్రమాత్సహాస్తిర. 3౬౫

సీ. ఖరుఁడు శతాంగవేగంబున వైస్వంసుఁ, నలమీతో చను సమాఘోష్యులును శ్వేస
గామి పృథుగ్రీవఁ కాలకాన్క యజ్ఞశక్తి సర్వాస్య దుర్భయులు మేఘ
మాలి పరుష మహామాలి నిహంగును, నుధరాశయము యశోహస్తి లతుల
వీరుఁడు సెకరివీరాంగుఁ డనఁ గను, బున్నిద్గ్రహానిఁ బడిని జనిరి

తే. యంత దూషణు గొల్చి ప్థూలౌతుఁడును బ్ర
మాధియు మహాకపాలుండు మజీ శ్రీశిరుఁడు
ననఁగ నల్పును చనిరి యుద్ధాభికాంత
నిజపదోద్ధాతరజములు నిశ ఘటించ. 3౬౬

కం.ఖరకరనిశాకరులప్రె, బురుగతిఁ జనుగ్రహచయంబుఁ పోలిక రక్షో
వర్షసైన్యము సరగం జ నె, ఖరకరకులమణులఁ దాఁకఁ గలపాప్రియ మై. 3౬౭

← గాముడు లక్ష్మణునకు యుద్ధవశకునంబులఁ జూపుట →

ఉ. అతరుణంబునన్ రఘుకులగ్రాణి యెల్లెడ నారదోచును
తృప్తము లెల్లఁ జూపి పినశమున కిట్లనుఁ గంటె పృథ్వా

భూతభయావహం బగుప్రభూతనిశాచరనాశసూచనో

త్వాతము లెల్లెడం బ్రబలెఁ దప్పదు ముప్పు ఘట్టిలఁ జూడఁగన్. 3౬౮

కం.చానఁగలవారిమోములు, వే విన్నదనంబుఁ జెందుఁ విగ్రహమందున్

నీవననము సప్రభ మై, శ్రీవెలసి ప్రసన్నమగుదుఁ జెల్వారెఁ జూచి. 3౬౯

సీ. గర్వభారుణములై ధిరనిస్వంబులై, రిక్తభారంబులై ట్రాలెఁగంటు

చదల మేఘంబులుఁ చలియించు చున్నవి, మచ్చాపములు సభూఁసుంబులగుచు

జ్వలియించె శరములుఁ వనరాజుఁ గలవిహంగంబులు నులివువంఁవంబుఁ జూడఁ

బ్రాణగొడ్డం బైనభయ ముప్పుతిలు వేగ, శత్రువుల్ చప్పురుఁ జయము మనకుఁ

తే. గల్గు గడుఘోర మైనసంక్రామ మొదపు

నదరెడిని మఱి మఱి కుడిహస్త మిప్పుడు

రాక్షసాభయంకరాఁరావములును

భేరికాభాంకృతులు నవెఁ వివంగ నియ్యె. 3౭౦

కం.అపద రాఁగల దని మది,లోపలఁ దోవఁగఁ మిసీసిఁ లోలుండు గొకా

యావన దొలఁగునుపాయము, వేపూర్వించు చేరికొనునుఁ విమూప్రజ్ఞన్. 3౭౧

← { శ్రీరాముండు నీతాలక్ష్మణులు గుహ నుంకఁ గనిచి } →
యుగసన్నద్ధుఁ డగుట.

కం.తావున శరచాపంబులు, వావిరి ధరియించి నీవుఁ నెదేహిఁ బ్రభూ

తాననిరుహనిబిరీస, గ్రావాంతరదరికిఁ బొమ్మఁ శివలుము లెన్ని. 3౭౨

కం.బదు లాడితి వేనియు నా, పదములపై నాన నుమ్మఁ బూసంతుఁ డెచ్చిన్

గదనప్రియ! శూరుడ వం, చెద నొలుఁగుదుఁ గలవు పీఠిన్లెఱ వధింపన్. 3౭౩

కం.అం దొకయింతయు నానుది, సందేహము లేదలైనఁ స్వయముగ రక్షో

బృందంబుఁ జంపఁగోరెన, ముందుగ నీ వరుగుసుప్పుఁ మునుకొని త్వరమై. 3౭౪

కం.శరచాపంబులు దాలించి, ధరణీసుతతో నుమిశ్రుతనయుం డరుగన్

సరి వెల్లిరిగా వారని, పరమముదంబునను రామభద్రుండు గడఁకన్. 3౭౫

చం.అనలనికాశభూరికవఁచావృతుడై పెనుఁజీకటిం బొగన్

గొననికృశానునట్లు రుచిఁ గూరి యుత్తరనిశాతబాణముల్

ధనువును గేలఁ బూని గుణధారుణరావము దిగ్వితాననే

దన మొనరింప నిల్చె పనుఁధాచువుత్తుఁ డుదీర్ఘగ్రాస్త్రుడై. 3౭౬

సీ. అప్పుడు గంధర్వుఁ లాదిగా దేవతల్, చారణుల గుంబులై సమరశర్మ

నాస్త్రైఁ జనుదెంచి యంబరమ్మున నిల్చి, బుష్కలంబొదలతోడఁ నిట్లు లనిరి

స్వస్తి గోబ్రాహ్మణేభ్యోస్తు యేత్రిభువనా, నా మభిసంగతా భీమయాబు
 నీచరాణా పౌలస్త్యనిచయాణా రణే రామ, చంద్రమహీశ్వరో జయతు జయతు
 తే. చక్రపాణి ర్యథా రణే సర్వదైత్య, పుంగవా న్నంచ మతి ధర్మబుద్ధి నృపతి
 వీరుఁ డొకరుఁడు పదునాల్గు వేలు చెనఁటి, సోఁకు లెల్లగునో యనిఁచూతమనుచు
 కం.కౌతూహలమున నుండిరి, జాత్రోగ్రహమాపినాకి, సమవేషం జా
 భూతాధికభీత్యానవా, సీతాపతిగూఘం గాంచి ఁ చేడ్చడ జగముల్. 32౮

↔ ఖరసైన్యము రామునిం జూచుట. ↔

సీ. అంత గంభీరనిఁద్రావయు ఘోరవ, ర్షాయుధధ్వజయునా సమరసేన
 చటులపాఁచుంకారంబు ఁ చాపటంకారంబు, భేరిభాంకారంబు భీమరథిక
 వరులధిక్కారంబు పదదధక్కారంబు, తోఁపఁ దోతెంచుదుఁ దుములముగను
 నారవంబునకుఁ గాంతారమందలిజంతు, నికరంబు భీతల్లి నిఖిలదిశల
 తే. బఱచి పఱచి నిశ్శబ్దంపుఁబట్టుఁ జేరి, తిరిగి చూచెను రాక్షసవరులసేన
 రామచంద్రునిఁ గదియ సంగ్రామకేళి, పండితుఁడు దాని నల్పఁ పాఱఁ జూచి.
 శా.వింటఁబాణముఁ గూర్చి యీడ్చి పుభుఁగీర్వరానుపాళీమరు
 ల్లుంటాకుండు గఁ దెచ్చికొంచుఁ గినుక¹ లోలాటుఁడై కల్పపు
 స్తంబుల్ గ్రక్కుకృతానుచందనుగుచు స్తతౌధ్వరాలంభము
 క్కంటింబోలి దివ్యక్షు భీకరతరాకారంబునం గ్రాలినన్. 3౨౦

కం.భీమణిరోషం డగురఘు, భూషణవేషంబుఁ జూచి భూతములు మహా
 ఘోషంబునఁ బఱచెను సం, తోషము చెడి భూరిభీతిఁ గ్రొక్కటపడుచున్.
 కం.ధ్వజకోదండాధరణ, వ్రజజాప్యలదగ్ని తుల్యవర్షాస్పిత మై
 రజనీచరసైన్యము పం, కజహితజనివేళ జలదగణ మన నొప్పెన్. 3౨౨

↔ ఖరుఁడు సేనతోడ శ్రీరాముఁ దాఁకుట. ↔

కం.క్రుద్ధు రిపుఘాత రణన, న్నద్ధు నవప్తబ్రచాపు సరపతితనయుఁ
 బద్ధాంగుళిత్తుఁ గని ఖరుఁ, డిద్ధగతిఁ సూత పఱపుఁమీ యట కనియెన్. 3౨3
 ఉ. ఆతనిఁ జాట్టి రాత్రిచరు లార్భటి నింది రతండు తారణో
 పేతకుజాకృతిఁ వెలిగి భీమశిలేషుపరంపరల్ వెనఁ
 వ్యాతతరీలి వైచె నృపు ఁ నందఱుఁ బట్టినశూలమునగ్గర
 వ్రాతపరశ్వధాను లనివారణ వైచిరి వారిజాక్షుపై. 3౨౪

కం.కాండములతోడ మదవే, తండంబులతోడ ఘనరథంబులతోడఁ
 మెండుగఁ బై పడి రసురులు, చండాంశుకులావతంసుఁ జేక్కాడంగన్. 3౨౫

¹ సహజముగ కాంకుఁడు కాలినఁ దూరముననున్న వస్త్రము మీఁదఁగవ్వకొన్నట్టులు కోపముచు
 గార్యాధిమై తెచ్చుకొనెను.

కం.ధారాధరనంఘము జల,ధారాపూరములచేత * ధరణీధరమున్
బోరన ముంచెడిగతి శర,వారంబులు రాముమీఁద * వర్షించి రోగిన్. 3౮౬

కం.పారావారము తటిసి,పూరము లోఁగొనెడిరీతిఁ * బురుషోత్తముఁ దా
క్రూరతరనాధనంబుల, నారాచవితానముల యీణంబున నణఁచెన్. 3౮౭

ఉ. ధీరత దీప్తనజ్రనిహతిన్ న్యధఁ గూరినిభూరిశైలమో
నా రఘువీరుఁ డుగ్రముగ * నాటిసనాధనకోటి నింతయున్
గారణఁ బొందఁ డయ్యె మెయిఁ * గాఢజిరక్తముతో దినాంతమే
ఘోరుచయాన్యతార్కుఁడన * నొప్పె నవీనవిలాసభాసి యై. 3౮౮

ఉ. అక్కట రామచంద్రు నుగ్మణాంబుధి నొక్కనిఁ జుట్టు ముట్టియీ
ముక్కుడిసోఁకుముఁక లిటు * మోఁదెడినే యని దేవతల్ ఋషుల్
మిక్కిలి పొక్కిరింత మితిమీఱినకిన్క రిఘూత్తముండు దా
గ్రక్కున మండలీకృతను * కారుకుఁ డై విశిఖోత్కరంబులన్. 3౮౯

→ శ్రీరాముండు ఖరుసేనను నులుమాడుట. ←

ఉ. నూలులు వేలు దుర్విషహానూతనసూర్యజదండతుల్యముల్
తేటి గనంగ రాక పటుతీవ్రత వైచిన రాక్షసాళులన్
దూటి కృతాంతపాశగతి * దోఁపఁగ వారల మేను వ్రచ్చి న¹
స్లేలులఁ దోఁగి యగ్ర పద * మేగె జ్వలిద్దహనార్చు లోయనన్. 3౯౦

ఉ. ఎన్నఁగరానిబాణముల * నేసియుఁ గోసియు వ్రచ్చి క్రుచ్చియున్
బన్నుగ శత్రుసంఘముల * బాహులఁ గాళుల నూరులం దలల్
క్రొన్నగల్గ ధ్వజాగ్రములఁ * గుప్పలు కుప్పలు వెట్టెఁ గ్రోధసం
ఛన్నహృదంతరాళుఁ డయి * శత్రులు తత్రతి మంద రాముఁడన్. 3౯౧

సీ. కాంచనభూషణోదంచితహయముల, నాదులతోడుతఁ * జమరి చమరి
మావటివాండ్రతో * మత్తగజంబుల, నంత లంతలు దునుమాడి యాడి
రథికసారథులతో * రథనికరంబులఁ, గలుకుటంపరలచే * నఱకి నఱకి
పటుతరగర్వదుర్భరభటచ్చటలను, గూరబ్రద్దలువోలె * గోసి గోసి

తే. మండలీకృతచండకోదండదండ,సర్వతోముఖనిర్గళ * చ్చటులవిశిఖ
ఖరగభస్తిఖరాంశునికరణివెలుగ, ననురతితిభీతి గూవెట్టె * సంగలార్చె. 3౯౨

కం.శుష్కం బగుచని దవశో,చిష్కేశునిచేతఁబోలె * జిత్రంబుగ నా
పుష్కరనేత్రునిచే నా,ముష్కరపరపాళి యూఁచ * ముట్టుగఁ గూలన్. 3౯౩

ఉ. వారలలోనఁ గొందఁ జని * వారణవారణవిక్రమక్రముల్
శూరులు మండలాగ్రస్యగ * శూలపరశ్వధహస్తు లై బలో

¹సలేలు = నెత్తుటిప్రవాహము.

దారుని రాము నైచిన నితాంతశితాశుగసంహతిన్ వెసన్

వారలనాధనంబులును ధివారిశిరంబులు ద్రుంచె నొక్కటన్.

౩౯౪

కం. శరములు కరిములు శిరిములు, శరాసనములు గూలి యమరశశ్రులు చావన్

బరికించి తక్కుననురో, త్కరము వెఱచి పఱనదొడఁగె ధిరుమాటునకున్.

సుగంధి. మానవేంద్రముశ్శతమాగ్ధిణాసహిష్ణు వై

వైన తేయపక్షజాతవాతధూతభూజనం

తానరీతి భీతయాతుధానకోటి యోటమై

దీనస్థితి బాఱ జొచ్చె దేవవైరి డాయఁగన్.

౩౯౬

నీ. వారల కెల్లను ధిరతఁ గల్పించి, భీషణరోషుఁడై దూషణుండు

కాకుశ్చస్థిలకుఁడై గవినినతోడన, మునుపటివారును మూఁగి తోడరి

నాలతాలశిలాది, నాధనంబులతోడఁ, బైపడఁ జొచ్చినఁ బార్థివుండు

ఘోరతరాశ్రుతఁ గురియించె శరవృష్టి, యనురలు పిఱివోవఁ కని యొసర్చు

తే. రోమహర్షణమయ్యెసం గ్రామ మహ్న, డంఱి బోవక యనురు లఃత్వంతరోష

మొనప దెనలందుఁ జేకల్లు గదుర నొక్క, పెట్ట వైపడి రామునిఁ జుట్టి ముట్టి.

వర్ధర. ఘోరప్రాణానిఖణ్ణాకుటిశరశ్రుతు ల్లుప్పగా మిఁద గుప్పన్

జ్యారావోద్భిన్నశస్త్రాఽచ్చయహృదయపుటీసద్దుఁడై కంఠరావో

దారుం డై శస్త్రుఘాతాగ్ధముగ భయదగాంధర్వనారాచ మేసన్

నీరంధ్రం బై దిశాశుల్ నిశితఖగతతిన్ నిండ నీతేకుఁ డంతన్.

౩౯౮

శా. ఆగాంధర్వమహాస్త్రసంజనితనానాకారఘోరాస్త్రసం

పూగాంధీకృత మయ్యె వోయసుము, దివిం బూఘంఘ మోఘంఘుఁడై

సాగఁ, సేనయుఁ దూలి న్రాలి పడి నాశం బంది తుక్తున్నలై

ప్రేగుల్ ప్రస్నిసి సోలి కూలి తుమురై బీభత్స మై పాడఱిన్.

౩౯౯

కం. శరనికరాదానంబును, శరసంధానంబు మోక్షశరగమనంబుల్

పరికింప రాశులు కరచరణనికృంతనము డక్కఁ స్పృహ్యాహమునన్.

౪౦౦

కం. ఆలోకగాంధర్వుండు గురాలోకుండుఁ గాఁగ దెసలఁ నలమఁగ నిరులా

భీలపుగతి ర్మునుశిర, జాలమ్ములు గ్రక్కుచున్నచందముతోఁచెన్.

౪౦౧

కం. తగులుట నొగులుట చచ్చుట, పగతురు ప్రోవులుగ నేలఁ బడుటయుఁ జూడన్

యుగవృక్షులు వెలసెను గుఱి, వెగ డంఱరి మింటఁ జూచువేల్పులు మానుల్. ౪౦౨

నీ. ఉష్ణీషములతోడి యుత్తమాంగంబులు, నవనిఘై బడి దొరఁగొడు చుండ

సంగదకటకసమన్వితవాహువుల్, కట్టలు కట్టలై క్రాలు చుండ

త్రౌమహస్తంధాగ్ధికరణై గృత్తంబులై, కుఱువులు ధరనిండఁ బఱచి యుండ

వివిధవిభూషణాన్వితజానుసంఘముల్, ఖండఖండంబులై కదిమి యుండ

తే. చండవేదండరథహయః పృశ్చచామ, రథ్వజన్యజనంబులు * రవరవలుగఁ
బుడమి నిండాది నిశ్శేషభూతజాత, భీతిజాతక మయ్యె దృశ్యమముగను. ౪౦౩

కవిరాజవిరాజితము.

విజిగిన తేతులు గూలినశూరులు * వ్రీలినకేతువులు గొడుగుల్
తెరిచిననోరులు పాతెడివీరులు * ద్రెల్లినగౌరులు పొన్లుహరుల్
తజిగినచేతులు తున్నినమూసులు * తాతెడిభీతులు మిక్కుట మై
తెరిగి గజి రాక్షససైన్యము సర్వము * దీఱుచు నుండఁగ దూషణుడున్. ౪౦౪

—> దూషణుడు శ్రీరామునితో యుద్ధముఁ జేసి చచ్చుట. <—

ఆ. ఐదువేల కఱకుటనురుల రామచ, ధార్థ నుంప వార * లశనితుల్య
శూలఖడ్గబాణజాలస్వము మున్ను, గాఁగఁ గవిధుఁ జూచి * కడిమి మెరిసి ౪౦౫
మ. శరవర్షంబున వారిసాధనములం * జక్కాడి వర్షంబు పైఁ
దొంగఁగం బొల్పునృపంబుభంగి రఘునాశుం డొప్పి సక్రోధుఁ డై
శరధారాస్త్రతి దూషణాన్వితముగా * సైన్యంబు దైన్యంబు నొం
ద రణోర్విం జెల యేగి కార్త్యుగిలుచందంబు బారఁగా ముంచినన్. ౪౦౬

కం. రోషంబున శాస్త్రసచయ, దూషణు డగుదూషణుండు * దోర్బలలీలా
భీషణుడై వజ్రనికా, శేషువులం బఱపుటయును * నినకులుఁ డలుకన్. ౪౦౭

చం. తురమునఁ జాపముం దునిమి * క్రూరచతుశ్చిత్రమార్గాహతిఁ
హరులను నాల్గిటిం జదిపి * యావలఁ గూలఁగ నేసి సూతుకం
ధరమును సగచంక్రమున * ధాత్రి శరత్రిక మూని దూషణుఁ
బరువడి వక్షముం జొరఁగఁ * బాధిసవర్యుడు వైర దైశ్యుడున్ ౪౦౮

ఉ. కాంచనపట్టవేష్టితము * ద్వైధరిశృంగనిభంబు దేవతా
సంచయమర్దనక్షమము * శంకువిక్లిప్తము వైరిరాక్షసో
దంచితముఁ మహాశనిశః తారనమంబు విరోధిపట్టన
ప్రాంచితగోవురోద్దళనబంధుర మాపరిఘంబు గ్రాలఁగన్. ౪౦౯

కం. ఉక్కుమిగిలి సంభసముగ, నక్కరణిని మీఁదఁ బడఁగ * సరుదేరఁగఁ దా
గ్రక్కున నిరుశరములఁ దొడి, రక్కునునిరుకేలు నఱకె * రాముండు వడిన్. ౪౧౦

కం. కరయుగముతోడ నాయన, పరిఘము ధరఁ గూలె వాసఃపథ్వజ మనఁగన్
గరములు దెగ నసురుడు వడె, ధరణిని నివ్వారదంతఃపంతి యనంగన్. ౪౧౧

ఆ. అసురు నిహతుఁ జూచి * యఖిలభూతంబులు, మేలు మేలటంచు * మెచ్చె రాము
సంతోస దూషణాంతకు పై రోష, వివశు లగుచు ససురఃపీఠపరులు ౪౧౨

కం. స్థూలాక్షుఁడు వట్టినముఁగ, శూలంబు మహాకపాలఁగురవైరియు నా
భీలపరశువుఁ బ్రమాధియుఁ, గేలం గ్రచ్చుచును వేగఁ గిట్టి కవియఁగన్. ౪౧౩

సీ. మైధివీపతి శితఃపూర్ణణపంక్తిను, హాకపాలశిరంబుఁ సవనిఁ గూల్చి
నుహితబాణమునఁ బ్రమాధిని నధియించి, స్థూలాక్షుకనుల బాణాళిఁ గూరి
పంచసహస్రరాత్రించరివరులను, బంచసహస్రరోఽముల నొకట
ఖండింపఁగా దూషణుండు సస్యైయ్యఁడై, రూపజీవోక ఖరుండు చూచి

అ. కినుక గదుర నీచఃమనుజునిచే జచ్చె, దూషణుండు సేనఁతోడ మీరు
చని వధింపుఁడతనిఁననుచు యోధులఁ బంపి, తాను జనియె రాముఁడాఁకుమతిని.

➔ కాలకాన్తుకాది సేనాపతులు పన్నిద్దఱు శ్రీరామునిచే జచ్చుట. ➔

సీ. కాలకాన్తుక మేఘఃపూలి మహామాలి, దుష్టయు యజ్ఞశత్రులు విహంగ
ముండును రుధిరాశఃనుండు సర్పాస్యండు, స్థిరపృథ్వీగ్రీవుండుఁ కేసేనగామి
విశ్రుతబలి కరఃపరాక్షుఁడును బరు, ఘగ డనువారు పండ్రైండుమంది
దశవాయు లొక్కటఁ దాశరథిని దాఁకి, విశిఖచయంబులఁనృప్తి గురియ

అ. వారిబాణములనుఁ వారింది రాముండు, వజ్రతుల్యబాణఁవ్వుమునను
దరులఁబోలె నఱికిఁ ధరణికి బలియిచ్చె, నిర్జరాదివరులఁ నిమిషమునను. ౪౧౪

కం. కర్ణాకారేఘుల నా, కర్ణాంతము లాగి నూటిఁ ఖలశతకంబుఁ
దూర్ణులు వేయింటను సముద్దీర్ఘబలుం డగుచు సేసెఁ దెగ వేపు రినిన్. ౪౧౫

ఉ. కూలిన చాపదండములుఁ గుప్పలు రాలిన భూషణంబులుఁ
వ్రాలిన ఔక్కియంబులునుఁ బ్రస్థలువాటిసస్యందనంబులుఁ
జోలుగఁ గాఱురక్తములుఁ చాలిఁక సన్నవిధంబు దోఁపఁగాఁ
గాలునిసంటయి ల్లనఁగఁ గ్రాలె రణాపని రక్తపంక మై. ౪౧౬

అ. రక్తసిక్తులగుచుఁ ముక్తకేశంబులతోడ ధరణిఁ బడినఁదుప్పదివిజ
వైరిచయము కేశఃవర్ణంబుతో నిల, కుశసమేతవేదిఁగొమరు దాల్చె. ౪౧౭

కం. పదునాలుగువేపుర దు, ర్థదుల మహాక్రూరకర్మరాక్షసవరులఁ
బదికుఁడు నెక్కటినరుఁ డగు, సదమలమతి రామమూర్తిఁచంపెం గడిమిన్. ౪౧౮
కం. దురమునకుం బూనినయూ, యిరువాఁగున నప్పు డొప్పిఁ రిల జీనముతో
ఖరుఁడు త్రిశిరుండు శాత్రున, హరుఁ డగురాముండుఁ దక్కినంతయుఁ దీతెన్.

➔ త్రిశిరుఁడు శ్రీరామునితోఁ బోరి చచ్చుట. ➔

చం. ఖరుఁ డది చూచి రామునకుఁ గట్టెదురై చనఁ బూన వాహినీ
వరుఁడు త్రిశీర్షుఁ డడ్డపడిఁ వాసవమర్దన సేచు గల్గఁగాఁ

బరుపయి నీవు పోవు టిది ధాన్య మె? రాముని గీముఁ బట్టి మ
చ్చరములఁ ద్రుంచి వైతు నిముఁసంబున, బాస నొనర్తు వింటివై. ౪౨౧

చం. అతనికి నేనొ నా కతఁడొ యంతకుఁ డయ్యెడు, నిల్చి చూడమి
హతుఁడుగ రాముండుం జనుదు యంత నిజాలయము ముదాన, నే
వృతుఁడుగ నై నీ నతని మేటిగణంబుఁ గిట్టి పట్టి యు
ద్ధతి నడఁగింపు, మన్న నతఁ డట్లగుఁ గావుతఁ బొమ్మటం చనన్. ౪౨౨

చం. చనియెఁ ద్రిశృంగపర్వతముఁచాడ్చున న్యందన మెక్కి రామునై
సునిశితబాణజాలముల యజోరున నర్జునుఁ బోలె వైచి క్రం
దున జలసిక్త మైనపెనుఁదుంగుభి నాఁ ద్రిశిరుండు గర్జలఁ
నినిచిన, విల్లు ద్రిప్పుచును యస్థిరబాణము లూని రాముఁడనె ౪౨౩

చం. త్రిశురుని వైచె నాతఁడును యదీవ్రతరాగ్రహస్పల్తి రేగినఁ
దశరథు నాత్మ సూతికిని యాకివిరోధికి నద్భుతావహం
బశమతతీవ్రతం దగె వృథాధిపదంతిరణం బనంగ, నా
త్రిశిరుఁడు భల్లకత్రయ మురీణగలి నృచుపాలభాగమున ౪౨౪

ఉ. క్రుచ్చినఁ గోప మెత్తి రఘుకుంజరుఁ డిట్లను రాక్షసాధమా
మెచ్చిలి నిన్ను సూరుఁడవు యెత్తనిపూవులువోలె బాణముల్
క్రుచ్చిలి నాలలాటమునఁ యగొమ్మిడె మచ్చురవాళి యంచుఁ బెం
పచ్చుపడంగ వానియురంఘండు శరంబులు నాలుగుం బదిన్ ౪౨౫

ఉ. నాటంగ వైచి గుఱ్ఱముల యనల్లిట సూతుని నెన్నిదింట నొ
క్కేటనుఁ డెక్కెముం దునిమి యపుద్వికి దాటునిశాటువక్ష మా
సోఘటముఁగాఁగఁ దీవ్రశరపూగము వైచిన వీతచేష్టుఁ డై
పోటటి చచ్చి నేలఁ బడె యూర్వనికృత్తనిజోత్తమాంగుఁ డై. ౪౨౬

ఉ. ఆతనిపాటుఁ గన్గొని ఖరరాశ్రయ సేవకరాక్షసుల్ మహా
భీతిని బాటి రెల్లయెడ యెబ్బులిఁ జాదినలేళ్లు వోలె నా
భీతుల నెల్లఁ ద్రిప్పికొని యేరిలుకఁ ఖరుఁ డిందు రాహుస
ట్లతతలీల నాదశరథాధిపనందను మార్కొనం జనన్. ౪౨౭

←→ ఖరుఁడు శ్రీరామునితో రణం బొనర్చుట. →←

సీ. అని దూషణప్రీతీగ్నాదుల గతిఁ జూచి, గుండె రుక్మసంగ ఖరుం డి దేమి
విక్రమం బవుర దోర్బిక్రమంబుల, బదునాల్గువేవురఁ యధితబలుల
త్రిశిరుని దూషణఁ యిక్కక ఖండించె, రాముఁ డెక్కటి నేమిభీమబలము!
కానిమ్ము మాచెడఁ గాక యుద్ధింద్రుని, నముని మార్కొనిసంపదంబు వోడ -

తే. గవిసి యాశీవిపోషమః కాండములను, గుప్తఃసూరలుగా వైచి ధి గణము మీటు
చ. ప్రశస్త్రకళాదిసామర్థ్య మెల్లఁ బ్రకటితంబుగఁ జలి పెను ధి రణము ఖరుఁడు.
మ. సకలాశాపరిపూరణంబుగ మహాశస్త్రాస్త్రసంతానముల్

ధ్రువబీభంగముతోడ రాముపయిఁ జొప్పున నప్ప నీ కేసినన్
వికలత్వం బొకయింత లేక నిజదోష్విక్రాంతి దీపింప సా
యకముల్ దుర్వివహస్సులింగచటులఁవ్యాపారిముల్ గ్రక్కునన్

౪౨౯

శా. ఆకాశం బవకాశహస్యముగ నేయన్ బాణజాలావృతం
డై కానంబడఁ డయ్యె సూర్యుఁ డటు లన్యోన్యప్రభూతార్థులై
త్వకాంతం డసురాధినేత పెనఁగన్ ధి శాతాశుగాళి ఖరుం
డాకాసల్యతనూజు నొంచె సృణి మత్తానేకపంబుంబలెన్.

౪౩౦

ఉ. నొంది యుగాననానశమృతం దలఁపించుచు నిల్చి ఘోరరా
త్రించరకోటితోడఁ గడుఁదీవ్రత నీతఁడు పోరి పోరి తా
నించుక డయ్యెఁడే యుచు ధి నెంచె, మృగేంద్రపరాక్రమున్ ఖరున్
గాంచె నరేంద్రుఁ డల్పపుష్పగంబును సింహము చూచుకొనిన్.

౪౩౧

కం. క్రించుఁడు భాస్కరసన్నిభ, కాంచనరథతలముపందుఁ ధి గాండాననముం
జంచద్గతిఁ ద్రిపురుఁ బా, శాంతితకరశమనుభంగి ధి నవనిపుఁ గదిసెన్.

౪౩౨

←→ ఖరుఁడు శ్రీ రాముకవచంబు భేదించుట. →←

చం. వనదహనంబు డాయుశలభం బన రామునిఁ దాఁకి విల్లు చ
య్యనఁ గరిలాఘవంబు మెఱియన్ దృఢముష్టితలంబు ప్రయ్యఁగా
సునిశితబాణముల్ నఱిపి ధి సూర్యనికాశకలంబస్తంభం
బున రఘువీరుకంకటము ధి భూమిపయిం బడ నెసఁ దీవ్రఁడై.

౪౩౩

చం. కవచము నేలఁ గూల్చి లయఁకాలభయంకరగర్జలట్టియా
రనములు నించుచున్ శతశఃరంబు లసంఖ్యముగాఁగఁ గప్ప భూ
ధవుఁడు ఖరామరారి శరఃతాడితుఁడై గతఘామవహ్నినా
మివుల వెలింగె భీషణసమీకతలంబున రోషదీపుఁడై.

౪౩౪

ఉ. కోపము హావముం గొనినఁకొపున నాతనిహపు మావఁగా
నేపున నన్యచాపము మునీశ్వరవత్తము నైష్ఠనంబు నీ
తాపతి పూని రోపము ధి దారుణాశిఖి ఖరధ్వజంబు ధా
త్రిపుతంబుఁ జేయ నది ధి ద్రెల్లె మరాజును సూర్యుఁ డోయనన్.

౪౩౫

ఉ. సంగరమృతకోవిదుఁడు ధి శాతశిరంబు రామచంద్రును
ర్షాంగము లోలి ధూటఁ బ్రదఃరాగ్ర్యచతుష్కము వైచి రక్షసి

క్తాంగునిఁ జేయ, మూర్ధమును * నాయతబాహు లురంబు నాటఁగా
లింగునఁ గ్రుచ్చి దా నొకట * రెంటును మూఁటను రాముఁ డాఖరున్. ౪౩౬
చం.ఊక విభుండు వెండియుఁ ద్రుఁయోదశబాఁములూని వైరి పెం
పఱఁగ నొకంటఁ గాడియు హఁయంబుల నాల్గట సూతు నొక్కటఁ
బిటుసన మూఁటిచే నొగయు * వేగమ యక్షము రెంటఁ ద్రుంచి త్రు
చ్చట నవలీల బాణయతఁచాఁముఁ ద్రొంచెను ద్వానశంబునన్. ౪౩౭
కం.సతి వెండియుఁ బదుమూఁకన, శితశరమున ఖరుని మేను * చీల్చిన నతఁడుఁ
హతసారథి హతహాయుఁడై, షీతికిని లంఘించె గదన * గేలం గొనుచున్. ౪౩౮
కం.లద్భుత మగుకాసల్యా,ప్రదృష్టచారిత్రమునకుఁ * బుష్కరివీధిఁ
ముద్భాసంబునఁ బొదలుచు, సద్భాసముతోడఁ బూజ * నలిపిరి వేల్పుల్. ౪౩౯

→ ఖరుని శ్రీరాముడు నిందించుట. ←

చం.గద గొని నిల్చియున్న ఖరుఁ * గాంచి ధరాతనయాధవుం డనుఁ
మృదువుగ హృన్వణంబులగునిష్ఠుగవాక్కుల రాక్షసాధమా!
గొదకొని తేరులుఁ హులుఁ * గుంజరముల్ పాలుపార గర్వి వై
యదయత లోకదూప్య మగునాటడిచేతలు చేసి తిస్సిరో. ౪౪౦
కం.తాపముఁ గూర్చు జనులకుఁ, బాపంబులఁ జేయువాఁడు * పరమేశ్వరుఁ డేఁ
బ్రాపించుఁ గీడుఁదప్పక, పాపాత్మా నీవిధంబుఁ * బలుకఁగ నేలా. ౪౪౧
చం.భువనవిరుద్ధ మైనపనిఁ * బూని యొనర్చుచు దుష్టచిత్తుఁడై
పావనున సంచరించుఖలుఁపొం గణఁగింపఁగఁ జూతు రెల్లరుఁ
భవనసమాగతోగ్రఫణిభంగిని; ధూర్వు స్వలోభ కామసం
భవకలుషంబులం జెడును * బ్రాహ్మణి దా నడగండ్లచేబలెన్. ౪౪౨
ఉ. ఏమిఫలంబుఁ బొందెనవా * హీననిశాతుఁడ! దండకాటవీ
భూమిఁ జరించుసాధుమునిఁపుంగవులఁ వరధర్మనిష్ఠులఁ
హామికఁ జంపి చంపి; కలుఁపాత్ములసంపద శీర్ణమూల మా
భూమిరుహంబుభంగి నిలఁబోవదు దీర్ఘముగా దురాత్మకా. ౪౪౩
కం.బుతువులు సమకూరినచో, షీతిజము తగుపూలు పూచుఁచెలువున నరుఁడు
ద్ధతిఁ జేసినయఘములఫల, మతఁడ యనశ్శంబు నొందు * నయ్యయివేశెన్. ౪౪౪
కం.విసమును గూడినయన్నము, గ్రసించినవానిసగిది * గలుషఫలము లౌ
దాసఁగులు పాపాత్ముం డెటు, వెసఁగుడుచుం; బాపఫలము * వృధ పో దెప్పుడున్.
ఆ. పాప మాచరించుపాపాత్ములు భువనాహితార్థులైనయట్టిఖలుల
సంహరించుటకును * జననాధుచే నాజ్ఞ, బొంది వచ్చినాఁడఁ * బాలునుదిండి. ౪౪౬

ఉ. పాములు పుట్టలోనికిని * బాతెడుభంగి మదీయమార్గణ
 స్తోమము సీతేరమునఁ * దూటి నినుక సహసైన్యమిత్రుఁగా
 నీమము కంఠార్ద్రమును * నేఁ డిటఁ జూపర చూతు రాక్షసా. ౪౪౭

చం. నిరయము నొంప యుగధరిణీస్థలి మామక తీవ్రమార్గణో
 త్కరముఁ గూలియున్న నీచు * గాఢముదాన విమానసుస్థితుల్
 దురుసున నీచధించినప్రశుల్ గనుఁగొందును, కాటిపండున
 పురుఁ భవచ్చిరింబుఁ బక * వైచేద నీబల మెంతో చూపుమా. ౪౪౮

చం. అని తను నాడు రామచునుఁజాధిపుఁ గన్గొని కోపరక్షలో
 చనుఁ డయి నవ్వి రాక్షసుఁడు * చప్పడిమూఁకను జంపినంతనే
 కనుఁగవ కానలేక కడుఁగర్వమునకా నిను నీవ మెచ్చుకో
 ఘనక లభించునే? ఏచు వికతనముల్ బలియుండు పల్కునే? ౪౪౯

నీ. పాదుషకాలి యశాబలవంతుఁ డేయెడఁ, దాఁజెప్పునే న్వకృత్యములఁ బొగడి
 నీచు లౌధారీణీనేతలు నీచుట్లు, రజ్జు లాడెదరు నిరర్థకముగఁ
 దనమహాకులప్రసూతత్యంబుఁ జాటుచు, ననవసరంబుగ * మనుజుఁ డెవఁడు
 మృత్యుకాలంబున * మేకొనుఁ బొగడుకో? దర్భాగ్రమున నున్న * దహనుమాడ్కి
 తే. నిట్టి నీచు నీవ పొగడుకోఁబట్టి తెలిసె, నీలఘుత్వంబు; గడఁగొని * కేల నిలువ
 ధాతుచిత మప్రకంప్యమా * ధరణిధరముచోప్పుమైచున్ననన్నిటఁ * జూడవొక్కొ.

అ. పాశహస్తఁ డైనభాస్కరసూనుఁడు, జగము లన్ని బారిసమరుమాడ్కి
 నీగదానిహతిని * నిప్పుక నినుఁ జంపఁ, జాలువాడఁ జూడు * స్తవ్వహీన. ౪౫౦

ఉ. ని స్సనఁ బూనుకొన్నచు నశనేకము లున్నవి, పల్కనొల్ల, నా
 సన్నదినాంత మయ్యె, రవి * జూఱిన యుద్ధవిఘాత మబ్బెడిక
 జన్నసురారిపాళులకుఁ * జయ్యనఁ ద్వద్వధ సశ్రుమార్జనం
 బున్నచి చేయఁగాఁగలుగు, సుత్తమకార్యము, మాట లేటికిన్? ౪౫౧

→ శ్రీరాముఁడు ఖరునిగదను ఖండించుట. ←

చం. అని గడఁ గేలఁ ద్రిప్పి మనుఁజాధిపుఁ బిడునుబోలె వైచినక
 ఘనతతన్మక్షగ్తుముల * నాశ మొనర్చుచుఁ గిట్టి రాఁగ మిం
 టన రఘురామచంద్రుఁడు ఘనప్రదరప్రకరంబునకా వడిక
 దనుకలుగాఁగఁ గూల్చె పక * చోరిపునంత్రబలంబునంబలెన్. ౪౫౩

ఉ. కూలిది దిగ్బానుఁ బెగడుకూళను ధర్మతాత్మఁ డిట్లనుక
 శ్రేలితి వేమియో బలముఁ పెంపుచు జూపితి వింతమాత్రకే

బాలిశ! రజ్జు లాడితివి + బాణవిదారిత మై ధరాస్థలిఁ
దూలిననీగదం గనుము + తూర్ణము రమ్ము వచఃప్రగల్భుడా.

౪౬౨

కం కూలిన రాక్షసులకు బాహ్మణిని మార్జిన మొనర్చునని యాడిన
యాలాపము లస్పృతము లై, యీలోని వెలసె ౧౦౮ + హీనచరిత్రా రజ్జు
కం.గరుటామంతుం డమృతము, హరియించినరీతి నీదు + ప్రాణము లినిగో
హరియింప నాశరంబులు, నురుగుల నెత్తుటిని గ్రోల + నుసలెడు మహియున్.

ఉ. ధూళిని బ్రుంగ మేను నిజదోర్మగ ముచ్చిని జూచి దుగ్లభా
లోలవిశాలనేత్ర సవిఃలోలతః గాఢిటఁ జేచ్చుచాడవునఁ
నేలను గ్రుచ్చి దీర్ఘమగునిద్దరవోయెద, సంతి తొమ్ములఁ
గే లిడి నిద్రవోయెదరు + కీర్తితపుష్పలు సంయమిశ్వరుల్.

౪౬౩

సీ. రాక్షసా! మచ్చరప్రకరంబులను జన,స్థాన మిప్పుడు హాశస్థాన మైన
నిర్భయతను మునిసికుంబములు సంచ,రించు నీచండ్రికఁ + గొంచ కెదను
భయపెట్టురక్కెసల్ + భయముపాటున పలు, దెసలఁ బొడవదు చూ + దిక్కులేక
కన్నీళ్లఁ దడిసినవిన్ననిమోముల, నీ కనుహవ లోనీదుభార్య

ఆ. లిట్టిమగని నిన్నుఁ + గట్టికొంటును నిప్పు, తెలిసి శోకరసము,తెఱుగుఁ గామ
సౌఖ్యములకుఁ బాసి + చని నిరర్థకజీవ, లగుదు రింక రాక్షసాపశడుండ.

౪౬౪

ఉ. ఓరి నృశంస నీచ విను + మోరిదురితాత్మక విప్రకంటకా
క్రూరమనీష మీవలనఁ + గూరినభీతిని మానిపుంగవుల్
దారు హవిస్సు నగ్ని నిడుదాఁకను సంశయలోలచిత్తులై
సారెకుఁ గంప మొందెదరు + సాగు నొకో యింక సట్టిచేతలున్.

౪౬౫

కం.అన విని ఖరతరచనం,బున ఖరుఁ డిట్లనియెఁ బ్రాణములు వోయెడివే
శను గూడ గర్వపడియెదు, మనుజాధమ! నీ వదెట్టిమానిసి వొక్కో.

౪౬౬

ఉ. కాలము దీటినాతఁ డెఱుఁగం గలఁడే యిది పల్కవచ్చు నీ
లీల వచింపరా దనెడిలీలలు, కార్య మకార్యముఁ మదిఁ
జాలు నొకో తలంప మతిఃసత్త్వము వాసి వడింద్రియప్రభల్
దూలుటఁ జేసి; నీవిధము + దోచెడి సట్టులు గాఁగ రాముడా.

౪౬౭

చం.అని కలయంగ నాల్గుదెస + లారిసి దవ్వన నున్న పెన్నగం
బును మొద లంటఁ బీఁకి కనుబొమ్మలు నాట్యము లాడ టివ్వు టి
వ్వన వడిఁ ద్రిప్పి నెత్తురులు + పుట్ట రదంబుల మోవి నొత్తి యే
పున గుఱి చూచి చచ్చితివి + పో మనుజుఁ ధమ యంచు వైచినన్.

౪౬౮

→ ఖరుడు శ్రీరాముచే హతుం డగుట. ←

ఉ. వచ్చెడు దానిఁ జూచి రఘునర్యుడు శాతకలంబకంబులన్
బిచ్చెలు పిచ్చెలై పడఁగఁ † వ్రేల్చిడి ద్రుంచి యలంతిఁ బోడ యీ
కుచ్చితుఁ డంచు దీప్త మగుఁ కోధముఁ దాలిచి మేనఁ జెన్నుటల్
పిచ్చిల రక్తనేత్రుఁ డయి † భీకరమార్గణసంచయంబులన్

౪౭౩

ఉ. చిల్లులు వోవ మీను వెనఁ † జేసిన నెత్తురు కొండవంకనాఁ
బెల్లుగఁ దొర్ల వేదనను † బెల్కుటి తాళఁగలేక మత్తు సం
ధిల్లఁ గృతాస్తుపైఁ బడఁగఁ † దేకున తివ్వన రాఁగ నెత్తు చి
ప్పిల్లెడుమేనివానిఁ గని † వెన్నడు గుంచి జవైకగామియై.

౪౭౪

ఉ. కాంతిని బ్రహ్మచండమునఁకంటె ఘనం బగుపానకాభదు
ద్దాంతశరంబు శక్రము † గ్రక్కునవైవఁగఁ బిడ్డువోలె నా
శాంతము మాటుమ్రోయఁ జని † నాఖరువక్షము గాఢఁ గూలె నా
ద్యంతము వధుఁ డొండు ద్రిపుఁరాంతక దగ్ధఖిలాంధకుం డనన్.

౪౭౫

కం. ఫేసమున నమచి పవిధా, రారితానిని సృత్రబలులఁగమణును శ్రీసీ
తానాథునిమార్గణమున, మానసభుగ్వరుండు గూలె † మహి భస్మితుఁ డై.

౪౭౬

→ మహాన్సులు శ్రీరామునిఁ బ్రశంసించుట. ←

ఉ. అంతట గుంపుగూడి ముదితాత్ములు రాజయుషుల్ మునుల్ ధరా
కాంతునిఁ జేరి యిట్లనిరి † గౌరవ మార మహాత్మ నిన్ను నీ
ప్రాంతముఁ జేరఁ బంప శరభంగునిఁ జూడఁగ వచ్చె నాఁడు పా
కాంతకుఁ డామహాన్సులు నుపాయమునన్ నినుఁ జేర్చి రీయెడన్.

౪౭౭

శా. త్రుంపింపం గలుపాత్మకంబు సమరఃస్తోమంబు నిన్నిందు ర
ప్పింపం గల్గెను, దీరె మాపనులు, నీపే చెన్నుచున్ హాయి రా
ణింపన్ మౌనులు దండకాటవిని దండ్రి! యింక ధర్మంబు దీ
పింపన్ నిచ్చలు సంచరించెదరు నిర్భీతిన్ స్వధర్మంబులన్.

౪౭౮

కం. అను నీజోసన చారణ, జనయుతముగ దేవతలును † జననాథుని పై
ఘనపుష్పసృష్టి గురిసిరి, వినువీదిని నిండె దుందుభిధానంబుల్.

౪౭౯

శా. బౌరా యేమిపరాక్రమం, బరిరె యే † మాదాక్ష్యసత్త్వంబు, ల
య్యారే యాపదునాల్గువేలు మనుజుఁదానీకముల్ దాఁక నీ
శ్రీరాముండు పదాతియై యొకఁడ త్రుంఁచన్ వానినిన్ భీకరా
కారుం డై ఘటికాత్రయంబునను సాక్షాద్విష్టు వో జూడఁగన్.

౪౮౦

↔ సీతాబద్ధులు శ్రీరాముఁ జేర వచ్చుట. ↔

కం.అని కొండాదునుఁ దను తను,నునుకులకుం జనిరి లోనిమనిశిత మాటఁ

గన వచ్చిననుర; లంతం, జనుదెంచెను లక్షులుండు ✦ జానకితోడన్. ౪౨౧

కం.విజయి యయి యచటిమాని, వ్రజములు పూజింపఁ దోడ ✦ రా లక్షులుండుఁ

గజగమనంబునఁ జనియెను, నజితపరాక్రముండు స్వాశ్రమావసరి జేరన్. ౪౨౨

కం.అంతట నాతని శత్రుని,హంతను బరమస్థులకు నుభావహు మద్రా

క్రాంతయయి భర్త జగతీ,కాంతుని వైదేహి గాంచి ✦ కాఁగిటఁ గ్రుచ్చెన్. ౪౨౩

కం.ఉక్కునఁ బేరెక్కినయా,రక్కనులం ద్రుంచి మానిరాజనుతుం డై

చెక్కు చెమర్చినరాముని, నక్కువలహితాస్య మతీయు ✦ చక్కున నొత్తెన్. ౪౨౪

↔ అకంపనుఁడు రావణుచకు ఖరాదివధస్థులైంతముఁ జెప్పుట. ↔

సీ. అట నకంపనుఁ డనుననురుండు వడి జన,స్థానంబునందుండి ✦ తరలి పోయి

లంకాపురముఁ జొచ్చి ✦ లంకేశ్వరునిఁ గాంచి, రాజ! జనస్థానరాక్షసా

ఖరుఁ డాదిగాఁగ నంఁగ్రానునీధిని జంఁగ,బడియె నెట్లెట్లా నేఁ ✦ గ్రాణుఁ

దక్కించుకొని యాయుఁడంతముఁ బొప్పిగ, వచ్చితి నన దశవదనుఁ డనర

తే.కనుల నిప్పులు రాల నాతనికి ననియె, నెనఁడురా యోరి మిక్కిలిపృష్ఠస్పృ

నాజస్థానమును గూల్చినాఁడు నేఁడ, డెట్టిలోకంబునందు వాఁ డింక

డి నాకపకార మేదియు నొనర్చి నుఖంపడ లేకు నిక్కమా

నాకపదంపచాణులును ✦ యక్షపవిష్టులు, దంశి దంశితుఁ

వీకునఁ చేయుదుఁ దహనువేడిమి దగ్గ మొనస్స మృత్యువుఁ

జోక పధించెనం బవనసూర్యులఁ గట్టరఁ గాలఁ బెట్టెదన్.

చం.అనిన నకంపనుండు భయ ✦ మంది విభూ! యభయం బొసంగె దే

నిని నిజముఁ నచింత నన ✦ నీ కభయం బిడినాఁడఁ జెప్పుమీ

మనమునఁ గొంక కల్గ నన ✦ మానవభోజననాశుతో నకం

పనుఁ డనియెం గరద్వయము ✦ భక్తిభయంబు మోడ్చి యొగతిన్. ౪౨౫

ఉ. మానితవృత్త బాహుఁ డసమానబలుండు వృషాంసుఁ డిందుతు

ల్యాననబింబుండుఁ దళెరఁధాత్మజఁ డుత్తమకీర్తి బాణకీ

లానలమూర్తి రాముఁ డపరాజితవిక్రముఁ డాతఁడే జన

స్థానముఁ బాడు చేసెను వెనక ఖరదూషణసంయుతంబుగన్. ౪౨౬

కం.అన విని పెనుబా మన న,ద్దనుజవరుండు రోజుచుఁ యథాస్థితి చెపుమా

చనుదెంచెనొ యింద్రామర,జనయుతుఁ డై యటకు రామచంద్రం డనీన్. ౪౨౭

↔ అకంపనుడు రావణునకు శ్రీరామువరాక్రమంబు వర్ణించి చెప్పట. ↔

కం. తెలుపుమ యన రావణుతోఁ , బలికె నకంపనుడు రామభద్రుని తేజో
బలవిక్రమవిధ మంతయుఁ, గలది గలట్టుగను వీతఁగర్వం డగుచున్. ర౪౦
తే. విల్లు పట్టెడివారిలోఁ నెల్ల మేటి, బహుళదివ్యాస్త్రునుగుణసంపన్నవర్చుఁ
డాహసమునఁ బురందరుఁనంతవాఁడు, రామనాముఁడు దివ్యపరాక్రముండు.

ఉ. ఆతనిసోదరుండు తనయన్నకుఁ దుల్యుఁడు శక్తి, దుందుభి
స్థీతరవుండు రక్తసరఃసీరుహనేత్రుఁడు లక్ష్మణుండు కం
బాతముఖుండు, నన్నకును సంతతముం గడుఁగూర్చు నగ్నికి
నావృతమురీతి, వారివలసం జెడియెన్ మనపట్టు దండకన్. ర౪౧

ఉ. రా రనిఁ దోడు దేవతలు స రాఁడు బలారియు, రాముఁ డొక్కఁడే
క్రూరనిశితబాణములఁ గూల్చెను రాక్షసగోటి నెల్ల, బం
గారపుఁబింజతూపులు తెగఁగ విడి వెల్లిడి పంచవక్తయు
క్రొరగవంక్తు లొచుననుఁరోత్తములన్ గబళించె నాజలోన్. ర౪౨

కం. ఏయే తెఱఁగుల దిగులున, నేయే తెరువులను బోవు సెల్లవగఱ క
య్యాయీ తెఱఁగుల మఱి నా, మూయివధంబులను దోచు సని రాముండున్.
కం. ఈ నఱిఁ బా డయ్యె జన, స్థానం బన నాలకించి సదశవదనుడు రో
మానసమున ననె సరిగెడ, నే నిద మానవులఁ బట్టి సహింసింపంగన్. ర౪౩

చం. అనిన నకంపనుం డనియె స నానృపువిశ్రుతవిక్రమంబులన్
విను మనుజేంద్ర! కింక గొనె నేని యసాధ్యుఁడు, నిండు వెల్లి నేన్
ఘనతరబాణపంక్తి నరికట్టు, సతారము సగ్రహంబు నొ
ఘనపదమున్ శరంబులఁ బగల్గున్ జామీ రఘురాముఁ డుద్ధతిన్. ర౪౪

శా. శ్రీమంతుం డతఁ డుద్ధరింపఁ గలఁ డుర్విన్, లీలఁ గూపారవే
లామర్యాద నడంచి యంబునిధి కీలాలంబులన్ వే జగ
త్సేమం బెల్లను ముంపఁ జాలు గురుశక్తుం, డంబురాశ్చర్యం
బామూలంబు హరించు, మారుతమునే స నాకట్టు బాణంబులన్. ర౪౫

చం. ఘనతరవిక్రమంబునను స గాఢమహాయశుఁ డాతఁ డెల్లలో
కనికరమున్ హరించియును స గ్రస్తుఱ సృష్టి యొనర్పఁ జాలు, నా
మనుజమ్మగేంద్రుఁ డీ ప్రజల స మానుగ నట్టులె చేయు, నీకు నా
మనుజవరుం డసాధ్యుఁ డని స మన్వత మియ్యది పంక్తికంధరా! ర౪౬

ఉ. ఈ వొకఁ డంచుఁ బల్కు నది స యేటికి లోకమునందుఁ గల్గర
క్షోవరలోక మంతయును స గూడియు నాతని డాయలేదు పా

పావహక్తృకుండు దివిజాలయముం జొర నేరనట్లు; లా
భూవిభుఁ జంపుయ్యుక్తిఁ బరిపూర్ణమనబున విన్న చెప్పెదన్.

౪౭౪

↔ { అకంపనుఁడు రావణునితో సీతాపహరణము } ↔
శ్రీరామవధోపాయంబుగఁ జెప్పట.

ఉ. ఏ మని చెప్పువాఁడ ననుఁరేంద్ర! రఘూత్తముభార్య సీత నా
భామ త్రిలోకసుందరి యిభప్రతిమాననుయాన యావనో
ద్దామ నితంబినీమణి యుదంచితరత్నవిభూషితాంగి, యా
సామజవైరిమధ్యకును ఁ సాటి జగంబున లేదు భూమిపా.

౪౭౦

కం. సురలను గంధర్వుల న, చ్చరలను నాశరుల నైన ఁ జానకి నెవయం
దరుణీమణి లే దనఁగా, నరనతుల వచింప నేల ఁ నమదమరేంద్రా.

౪౭౧

కం. ఆమెను నీవిటఁ దెచ్చినఁ, గామి రఘూత్తముఁడు చచ్చుఁ ఁ గాంతావిరహో
ద్దామానలమునఁ బడి యన, నామాటల నాలకించి ఁ యనురేంద్రుఁ డనున్.

↔ రావణుఁడు మారీచుం జూడఁ బోవుట. ↔

శా. కానీ నేవఱువాత నేగి ధరణీకన్యామణిం దెత్తు మో

దానక నీ విఁకఁ బొమ్మటం చనిపి దైత్యస్వామి సూర్యాభతే

జోనిస్తుల్యము రాసభాంచితము నై ఁ శుభ్రంబు నౌ తేరిపైఁ

దా నొక్కండుగ సూతయుక్తుఁ డయి యథాస్థినుడై వెల్విడెన్.

౪౭౩

కం. వినువీడి జనెను నాస్యం, వన మయ్యెడఁ దోఁచె మేఘతతిమధ్యమునకా

గొనబారుచంద్రమండల, మన నటు చని తాటకేయుఁనాశ్రమమందున్

౪౭౪

తే. అవతరించిన మారీచుఁ ఁ డగుచుదెంచి, భవ్యము లగునమానుషభక్ష్యభోజ్య
ములను దృప్తునిఁగాఁ జేసి ఁ పూజ సలిపి, యర్హ్యపాద్యాదు లర్పించి యనియె నిట్లు.

కం. సేమంబే యనురేశ్వర, సేమంబే రాక్షసులకుఁ ఁ జెచ్చెర నీ విం

దీమయి నరుదెంచుటచే, నేమో కల దనుచు శంక ఁ యెద జనియించెన్.

౪౭౬

ఉ. ఆనుడు లాలకించి యనుఁరాధిపుఁ డిట్లఁచుఁ నండ్రి! రాముఁ డకా

మానవుఁ డొక్కరుం డునుఱుమాలిచి రక్షకకోటులకా జన

స్థానముఁ బాడు చేసె రణశౌండత, నాతనిభార్యఁ దెచ్చుచో

మానుగ నాకుఁ దో డగుము ఁ మానుతు నాపగఁ దద్విధంబుగన్.

౪౭౭

↔ మారీచుఁడు రావణునకు శ్రీరామునితోడివిరోధంబు వల దని చెప్పుట. ↔

కం. నావుడు మారీచుం డను, నేవాఁ డొకా నీకుఁ దెల్పు ఁ హితశత్రుం డై

యావైదేహినిగూరిచి, యేవాఁ డొకా నీదుచేటు ఁ నెదురుం జూచున్.

౪౭౮

ఉ. నీకు హితుండు గాఁడు ధర్మశీనుతఁ దెచ్చునినట్టివాఁడు, ము
 ల్లోకము లేలువానికిని * లోలత శృంగము భంగ మొందఁగాఁ
 జేసినఁ జేయ నెవ్వఁడు? ప్రసన్నవిహారగదంష్ట్రఁ బీకఁగా
 నీ కెఁడో వచించె? నిటు * నిద్రితు నిక దలఁ దన్నె నెవ్వఁడో? ౪౯౯

చం. సురవరవైరి భూనుతవిశుద్ధకులాభిజనాగ్రహస్త మై
 యురుతరశౌర్యదాన మయి * యుగ్రభుజార్ధశనద్విపాణ మై
 పరజనభీకరం బగుచు * వాలెడురాఘవగంధహస్త నిక
 దురమునఁ దేజిచూచుటకు * నూల్కొన కిప్పుడు రాక్షసోత్తమా. ౫౦౦

మ. కలహంశస్థినిసంధివాలమును రక్షింపఁకాండసత్తాప్రహం
 బుఁగుస్ఫూరికలంబనన్నభిము శా*తానిస్ఫుగద్దంష్ట్రమున్
 బలితం బైనస్థసింహమూర్తి నిదురన్ * మ్రాన్పాటు మై నుండఁగాఁ
 జేలముం బూనుచు నీవు లేనఁ దగునే * చర్చింపు లంకేశ్వరా. ౫౦౧

౪౦ దాచావహారము భుజాటోపాధికపంకమును బట్టుశర్మోద్ధిమున్
 దీపితఁబోవు మగునీ, తాపతిపాతాళమందుఁ * దగదు పడంగన్. ౫౦౨

కం యిమియింపుము లంకేశ్వర, శమమున లంకరును బొమ్ము * స్వసరులతోడన్
 రఱియింపుము నననీమను, రమియించుత భార్యతోడ * రాముఁడు ప్రీతిన్, ౫౦౩

౪౧ ముచును మారీచుం డిటు, తను బోధింపఁగను విబుధ*దమనుఁడు నల్లే
 యనుచును లంకాపురికిని, జని తనమందిరముఁ జొచ్చె * సంతృప్తుండై. ౫౦౪

→ చూర్పణఖ లంక కేగి రావణుఁ జూచుట. ←

సీ. ఈరేచువేపురు * క్రూరరాక్షసవరుల్, ఖరుఁడు మూషణుఁడు త్రిశిరుఁడు లోను
 గా నొక్కరాముచే * గవనతలంబునఁ, నాలుట గనుఁగోని * తోలికొనుచు
 భూరిరావమున వా*పోవు చరన్యదుష్కర క్షేపరామువిక్రమముఁ గాంచి
 యుద్విగ్న యగుచును * నుగుఁడి జనె దశకంఠరత్నము లంకాపురంబుఁ
 తే. గదియ నరిగి విమానాగ్రగతుని సేవ
 తేజ సురిపరివృతసురరాజుఁబోలి
 సచివయుతుఁ డగువాని భంగస్కరినిభంగు
 కాంచనాననమును యథా*కామతముగ ౫౦౫

తే. జాతరూపవేదీ*జాజ్వల్యమాన, జాతవేదనిగతి నొప్పునకలఁదే
 భూతగంధర్వతాపన*జాతిముగ, క, జయ్యుఁ డగువాని శయచునినాటివాని ౫౦౬

కం. అనురమరవిషమసంయుగ, రస సతులితనిశితకులిశ, ప్రహరణకలి*
 ల్లసితప్రణ సురకరిసర, భవవంతకృతకేణకలిత, పటువశ్యతలన్ ౫౦౭

కం. ఇరువది నిడుకరములు పది, శిరములు వింజామరములు * క్షేతచ్ఛత్రం
బురువిపులోరము భూపతి, వరలక్షణములును గలుగువానిని వీరు * ౫౦౮

తే. స్నిగ్ధవైడూర్యసంకాశు * నిగనిగత్సు, వర్ణ మణికుండలుని మహావదను శుక్ల
దశసు విష్ణుద్రాది¹ సాధనశతాన్య, శత్రుతాడితు నామాత, సకలదేహు * ౫౦౯

కం. అక్షోభాన్యననిచయ, ప్రక్షోభాను సకలభూరి, ననుధాధరసం
ప్రక్షేప్తను సురవరబల, విక్షేపకు రాక్షసైక, విభు భీప్రదునిన్. * ౫౧౦

తే. అన్యదారాభినుర్భు * సఖిలదిన్య, శత్రుయోక్తను దాపస, సప్తతంత
విఘ్నకరు భోగవతి సర్వవిభుని వాసు, కిని బరాజితుఁ జేసి ప్రధనమునందు * ౫౧౧

కం. తక్షకుని నొడిచి తద్వన, జేక్షణ హరియించి హరిస, కేంద్రమునందు *
యక్షవతి గెలిచి పుష్పక, మాక్షణమునఁ దెచ్చినట్టి, యతిశూరివరున్. * ౫౧౨

కం. నందనచైత్రరథంబుల, సుందరనుగునళిని గినుపు * చోపుడనాశం
బందించినబలి నుదయం, బందెడిరివిశేషులఁ గేల * నాఁగెడు బలియున్. * ౫౧౩

సీ. హాయన లోకముల్ * హాయనదశసహ, స్రకము తపంబును * జలిపి మున్ను
పరమేష్ఠిఁ గూరిచి * శిరములు దెఁగోసి, యర్పించి పూజించి * యతినిచేత

దైతేయ దేవగంధర్వపిశాచప, తంగోరగములచేతను మనుష్య
జాతీతరములచే * సంక్రామమున మృతి, లేకుండ వరిములఁ * జేకొనుచును

ఆ. హోమములను జెడిచి * సోమంబు హరియించి, ప్రాప్తమజ్జములను * బాడుచేయు
బ్రహ్మహంత దుష్టు * బాణకర్కశు దయా, హీను నహితరతుని * నింద్రవైరి.

ఉ. రావణు సర్వభూతచయ, రావణు నిర్జరలోకలోకవి
ద్రావణు సట్టహాసకృత, దైవతకంజముఖాగర్భవి

స్రావణు భూరిదోశ్చయః, రాక్రమభంజితగాఢదంతకై
రావను లోకపీఠనప, రాయఁ గుత్తిశధీతురాయణున్. * ౫౧౪

కం. రాక్షసకులవర్ధనుఁ బ్రశస్త్యక్షుర్యాంశకుని భూషణాంకృతున్
వీక్షించి నిజభ్రాతను, రాక్షసి హూర్విణఖ భయభంగింబునఁ బలికెన్ * ౫౧౫

➔ శూర్పణఖ రావణు నిందించుట. ➔

ఉ. మంతరు లాలకింప నవమానముపాటును దుఃఖపాటు మ
ర్త్యాంశకుఁ డట్టెచూడఁగ దురాగ్రహ మెచ్చి ప్రనుశ్శ! దుర్గదా!

సంతతకామభోగములు * జాల్కుడ మౌచునిరంకుశుండ వై
చెంతల నిన్ను మ్రొంగ వెనఁ * జేరినమిట్టిని గానలేవుగా. * ౫౧౬

చం. సంతతము గ్రామ్యభోగముల * సక్తుఁడు రక్తుఁడుఁ గామనృత్తుఁ
క్షీతివతిని * స్తశానపుశి, ఖంబలే లోకులు గౌరవించుచే?

¹ విష్ణుచక్రము = ఇది సుదర్శనము గాదు. ఈపేరిటి యాయుధము విశ్వామిత్రుఁడు రామున
కువదేించిన శస్త్రములలో నొకటి.

- మతిచెడి రాజ్యకార్యములు * మానుగఁ దాన యొనర్పనట్టిభూ
పతి సహకార్యజాలుఁ డయి * పా డయి పోవు స్వరాజ్యయుక్తుఁ డై. ౫౧౮
- ఉ. చారుల నేరి నుంపక విచారవిదూరతఁ జౌరణోటికిఁ
సారెకు దర్శనం బిడక * చాటున మాటున నుండి కార్యపుం
భారములందు నెవ్వరివొ * మాటల నమ్ముచు నస్వతంత్రుఁ డౌ
త్తైరమణేంద్రుఁ బంకముచు * సామజరీతి నరుల్ ద్యజింపరే. ౫౧౯
- చం.తమతమపెత్తనంబు చెడఁ * దారు స్వతంత్రులు గాక ధారిణీ
రమణులు వేరిచేతఁ దమరాష్ట్రము నేలుగఁ జేయఁ జూతురో
శ్రమమున వారిచేత జలరాశి నగంబులపోల్కి మున్ని రూ
పము చెడిపోవు చుండుదురు * ప్రాభవముల్ ముచు మున్నె నాశిలన్. ౫౨౦
- ఉ. నీ కపకారము న్నెఱప * నిచ్చలు నందులు రోయు చుండి నా
నాకనివాసదానవగణంబులు చారవిచారదూరతఁ
బ్రొకటబుద్ధిచంచలతఁ * గ్రాలెడు నీ వెటు లింక రాజునై
యీకరఁజే మనంగఁ గల * వీయిలఁ బ్రాణముతోడ నేనియున్. ౫౨౧
- కం.పో దింతకుఁ బసితనమున్, రా దేమియుఁ దెలివి నీకు * రాక్షస మఱియున్
లే దెఱుక వలయుపట్లఁ, భూదయితుఁడ వగుచు నెట్లు * పాలు పొందెద వో.
- కం.వేగుల బండ్డారంబుల, బా గగునీతులను నెవఁడు * పరతంత్రుం డౌ
నాగబ్బితనపునున్నీ, డోగద్దటి ప్రకృతి జనుల * కుద్దియ నున్మా. ౫౨౩
- కం.దూరస్థపువిషయంబులఁ, జారులచే నెఱుంగుఁ గాన * త్తైరమణునకున్
దూరపుఁజూపరి యనుపే, రారయ సార్థకము; లేద * యది నీయందున్. ౫౨౪
- కం.ఈ నెఱిగ నచివవర్గము, మానక సేవింప నుభము * మరగుట నేచం
దాన నెఱింగెను స్వజనవి,తానజనస్థానలయముఁ * ద్వదైవ్యులచేన్. ౫౨౫
- కం.పదునాలుగువేపుర రణ,పదమున ఖరిదూషణాది * బంధుయుతముగా
సదమనముచేసెఁ ద్రిజగ,ద్విదితంబుగ రాముఁ డొకఁడ * వింటిబలమునన్. ౫౨౬
- ఆ. నీసహోదరాధి * నిర్మూల మొనరించె, ఋషుల కెల్ల నభయ * మిచ్చి కాచె
నిష్ఠయంబుఁ జేసె * నీవండకాటవి, సాంప్రబలుఁడు రామ * చంద్రుఁ డిపుడు.
- చం.పిసినివి, వేగువారలకు * వేతన మీయపు, లెన్న మత్తుచే
వనపడి కార్యతంత్రముల * వారికి వీరికి మందబుద్ధి నై
యసమఱి మీఁ దెఱుంగవు, భయంబు స్వదేశమునందుఁ బుట్ట నీ
విసిరొ యెఱుంగ విందనుక * నేమని ని న్నవచ్చు రావణా! ౫౨౭

ఉ. కొంచెపుజీత మిచ్చునపుడు • స్తూరుని మత్తుని గడ్వీతుక శకుక
ముంచినవేళ నావదలు • మోటుకొనం డొకభృత్యుడేనిఁ, గో
పించు చకారణంబు యతిభీష్మత నామిక దన్నుఁ దాన భూ
పించు నసభ్యు భూపతిని • సేకులుకొ స్వదనంబె చంపెడిన్. ౫౨౯

చం. తెలివిగఁ గార్యతంత్రములు • దీర్ఘక యావదలందు శంకచే
జలితుఁడు గానిభూపతికి • సంపద లెల్లను వేగ రూపటం
బలుచనిగడ్డిపోచకు సమూనుఁడు వాఁ డయి దుఃఖ మొందఁగాఁ
జలకనఁ జూతు రెల్లరును • శోకముఁ బొందరు వానిభంగికిన్. ౫౩౦

మత్తకోకిలము. ఎండుకట్టెల మంటిపెళ్లల • నేనియుక్ మఱి దుమ్ముచే
నొండు కార్యము కల్గుఁ గాని సమూహ చేయఁగ రాజుగా
నుండి భ్రష్టత నొందినట్టిసశ్రోత్తముం డొకగవ్వకేకా
ఖండితాపితనంచయా! కొఱఁగఁడు నిక్కము నమ్ముమీ. ౫౩౧

తే. కట్టివిడిచిన వస్త్రంబుఁ • బెట్టి తీసి, నట్టిమాల్యంబుఁబోలుచు • నననివిభుఁడు
రాజసముననుండి తా • భ్రష్టుఁడైన, నాతఁ డంతటివాఁడేక నిరర్థకుండు.

ఆ. ఆప్రమాదబుద్ధియయి యన్ని యెఱుఁగుచు, నింద్రియముల గెలిచి కృతము దెలిసి
ధర్మశీఁబుఁడైన, ధారిణీనాథుండు, చిరముగా నుఖండు • సిరులతోడ. ౫౩౩

కం. నయనంబుల నిదురించియు, నయదృక్కుల మేలుకొని యశయ ముండి రుషా
దయలను వ్యక్తముఁ జేసెను, నయకార్యుని సృపతిఁ గోలుచు • సఖుజనంబుల్.

చం. వెదకిన లేదు నీయెడను • వీఁకిడి యిట్టిగుణంబు లొక్కటేక
గదనమునందు రిక్కను లకాలలయంబున దంశకాటవిక
సదమర మాట నీ నెఱుఁగఁ • జాలవు చారులు లేరు, శస్త్రులక
మదిని నువీక్ష చేసెదవు • మానితసౌఖ్యరసావశాత్తతన్. ౫౩౫

తే. దేశకాలవిభేదంబుఁ • దెలియలేవు, గుణము దోషంబు నెఱిగెడికొలఁది లేదు
కాన నోరక్కనులతోడకలిమిఁ బాసి, వ్యవసముల నొందెదవు చూడువైశమీవు.

చం. అని తనదోషజాలములు • నాడిన రాక్షసలోకధర్త యా
ధనబలదర్పదర్పితుఁడు • తద్ద విచారముఁ జేసి యిట్లనుక
గనుఁగవ జేపుటింపఁగను • గ్రక్కన మాడెడిచుప్పనాతితో
ననుజ! వచింపు సర్వమును • వచ్చటివార్త లటంచు వెండియున్. ౫౩౭

ఉ. రాముఁ డనంగ నెవ్వఁడు పరాక్రమ మెట్టిది గూప మెట్టి దా
రాముఁడు దంశకాటవికి • రాఁగత మేమి ఖరాదిరాక్షస

స్త్రీమము నేమియాయుధముతో వధియించెను జెప్ప మన్న నా
భామిని చెప్పఁగాఁ దొడఁగెఁ ధానుకులేందుచరిత్ర మంతయున్.

౫౩౮

←→ శూర్పణఖ రావణుతో శ్రీరాముని వర్ణించి చెప్పట. ←→

సీ. నిమదబాహులవాఁడు • వెడఁదకన్నులవాఁడు, వక్కికృష్ణాజినాంబరమువాఁడు
దర్పకసూపుఁడు • దశరథతనయుఁడు, రాముఁడు భయనవారాగ్రముండు
హేమపట్టావృతభీనుచాపముఁ దాల్చి, చిమ్ము బాణముల సర్పమ్ము లట్ల
కాండసంధానంబుఁ • గాండవికగ్నంబుఁ, గాండప్రయోగంబుఁ • గాన నైతిఁ

ఆ. బండియున్నపైఁ • వడగండ్లవ్రేటున, నేలఁ బడెడిరీతిఁ • గూలు చున్న
సేనమాశ్రఁ గంటిఁ • జెప్పుదు నేమని, యతనిజనము బలము • నస్త్రబలము.

కం. ఖరదూషణసహితంబుగఁ, బరఁగినపదునాల్గువేలు • పటురాక్షసులఁ
సరి మూఁడుగడియలను దా, శరముల నుఱుమాడె నొకఁడ • చరణస్థితుఁడై.

ఆ. లభయ మొసఁగె దండకాటవిమునులకు, స్త్రీవధంబు శంకచేసినట్టి
యన్తుఁడొక్క చేత • నమ్మెయినో విడువంగఁ బడుట నోర్పు • బ్రదికి యిటకుఁ గరగ

ఉ. వచ్చిటి, రాముతమ్ముఁ డనివారిణ లేజుఁడు లక్షణండు దా
వచ్చు సమంబు రామునకు • వాలి మహాగుణసంపదఁ సతం
బచ్చపుభక్తిఁ గొల్పును మహాగ్రహశీలి యజయ్యుఁ డాజిలో
సచ్చరితుండు రాము నపసన్యభుజంబు బహిశ్చరాసువున్.

౫౪౩

←→ శూర్పణఖ రావణుతో సీతను వర్ణించి చెప్పట. ←→

సీ. రాముని ప్రియదార • రిమణీయసంచార, యురుక్కిర్తికలిత రంభోనులలిత

చంపకసుమనాసఁ • చంద్రికాచరిహాస, సౌందర్యసదన రాకేయచదన

పతిహితమతిపూర్ణ • భవ్యకాంచననర్ల, నీలకుంతలభార • నీలిసార

హర్యక్షునిభమధ్య • యఖిలలోకారాధ్య, సీతాభిధాన సుశ్రీనిధాన

ఆ. మవరల్క్ష్మిహోలే • నావసలక్ష్మి నా, వెలుఁగు చున్నయదియు • వేల్పుఁజెలులఁ

గిన్నరాంగనలను • గీర్తితగంధర్వసతులఁ గంటి నిట్టినతిని గాన.

౫౪౩

ఉ. కంటిని యక్షకాంతలను • గంటిని గింపురుమాంబుజాతులఁ

గంటిని దైత్యకామినులఁ • గాని రఘూద్వహుదేవివంటి దై

కంటికిఁ బండు వాకలువఁకంటిని మూఁడుజగంబులందు నేఁ

గంటయు వింట లేదు గజఁగామినిచంద మిఁ కేమి చెప్పుదున్.

౫౪౪

కం. ఎవ్వనికి సీత భార్యయొ, యెవ్వని గవుఁగింటఁ జేర్చు • నింతి యెలమిచే

నవ్వాడు ముజ్జగంబుల, నవ్వాసప్రకంటె నధికుఁ • డై వర్ణిల్లున్.

౫౪౫

ఉ. ఆరమణీలలామ యసఃమాంచితరూప మశీల యావనో

దారవిహార నీకుఁ దగుదార సతీమణి కీవె యర్హుడౌ

పూరుషుఁ డంచు నిద్దటను ధోలిచి చూచి ధరాత్మజాతఁ దో

తేరఁగ నందుఁ బోయితిని ధేరకు ముక్కును గోలుపోయితిన్.

౫౪౬

కం. అట్టాడుచు నట నిట సత్తియట్టునకుం బోవ మోసః మది గని తనక

న్మెట్టిగ లక్షణుఁ డదయత, మొట్టి యని యటవఁ గోసె ముక్కుం జెవులున్.

కం. నీ వేగి కన్నులారఁగ, నావగత్తెయను బూర్ణిమాబ్జాస్యఁ గనన్

బూవిలుతు వేల్పుదానరి, వై విడవే బిగువు గిగువు నాక్షణమందున్.

౫౪౭

ఉ. పమ్మిన ప్రేమ జానకిని ధార్యగఁ దైకొన నిష్ట మేని లే

తెమ్మవనవ్యపాదమును లేవఁగ నెత్తు జయార్థ, మందుఁ బో

పొమ్మిపుడే, రఘూత్తములఁ బోర వధించి యనాధ నీతఁ దే

తెమ్మ, సుఖోపభోగములఁ దేలుము తత్సతీతోడ రావణా.

౫౪౮

ఉ. రామునిచేతఁ జచ్చినఖరప్రముఖాసురకోటిహింస నీ

కేమియుఁ బ్రేమ యుండిన సహీనముదంబుగ వారి కెల్ల నా

రామునిఁ దోడివారలను రాక్షసరాజ! వధించి రమ్ము, నీ

కీమియి సన్మతం బయిన నేగుము నేడటకుం దిరుండ వై.

౫౪౯

కం. రుచియించె నేనియును నా, వచనంబులు నీకు సమరఃపల్లభ! వేవే

విచికిత్సాహీనుఁడ వై, విచికిలగంధిఁ గ్రహింప వెడలుము మఱియన్.

౫౫౦

ఉ. నీబల మెంతమాత్రమొ మునిస్త్రకర్తాన! మున్ను చూచి యా

పై బలవత్క్రొతంబుగ నృపాలసుతఁ హరియింపఁ బూనుమీ

దేబెలువోలె డండకను దీక్షిసయాఖరదూషణాదిర

క్షోబలవీరులం దలఁచి చూచి ప్రతిక్రియకై కడంగుమీ.

౫౫౧

→ రావణుండు రహస్యంబుగ మారీచాశ్రమంబునకుఁ బోవుట. ←

సీ. అన రోమహర్షణం బైనశూర్పణఖవా, క్యంబుల విని రావణాసురుండు

మంత్రులతోడుత మంతనం బుండి కార్యంబుచందంబును నాత్మ నఱిగి

వారికి సెలవిచ్చి పనిచి తానును బోయి, యోజించి కార్యంబు లున్న తెఱఁగు

తనతలపోతవిధంబునఁ గలమేలు, హానియు వానిబలబలములు

తే. నట్టె యోజించి యిద మిశ్కమనుచు నిశ్చయించి స్థిరబుద్ధి వాహనఃకృపాముఁ జేరి

గూఢగతి సారధిని చేరు గూర్చు బనుప, నతఁడు గ్రక్కున సమకట్టెనన్యందనంబు.

సీ. కామసంచారంబుఁ గాంచనాంచితమును, ఖరపిశాచవదనఃఖరయతంబు

సంబుదధాన్యమా నరద మంబుధి డాయ, ధవళాతపత్రంబు ధవళ మైన

వాలవ్యజనమును * వాలంగఁ గాంచన, కుండలంబులు తేజఁ * గురియ నెక్కి
 స్నిగ్ధవైహర్యసన్నిభుఁడును వింశతి, కరుఁడును బంకికంధరుఁడు నగుచు
 తే. దర్శనీయపరిచ్ఛదతతుల వెలింగి, భయదదశశీర్షశైలంబు * పగిది నొప్పి
 చంచలాబలాకసహితశరద మనంగఁ, స్త్రాచరితుండు మునికంటఁకుండు చనియె.
 నీ. శీతమంగళతోయఃపూతసరిస్సుల, బహుపుష్పఫలస్పృశ * పటలిచేత
 వేదీసమావృతవిస్ఫుటాశ్రమముల, సాలతాలతమాల * నాళికేర
 కదళికాఢకిపూగ * కన్రుస్పృశంబుల, నాగసుష్కరంధర్వకిన్న
 రాఘలచేత సత్వంతమితాహరి, మునులచే జతకామఃఘనుల చేత
 తే. నజుల వైఖానసుల చేత * ననఘమాష, నంశజులచే మరీచప * వాలఖిల్య
 గణముచేతను సిద్ధచారణుల చేతఁ, జెలఁగువేలాప్రదేశంబు * జేరఁ జనియె. ౫౫౫
 నీ. ఆటలఁ బాటలఁ * బాటన వేలుపుఁ, బాటలాధర లెల్ల * నీటు మెఱయ
 నంచలుఁ క్రాంచులు * నంచితంబుగ స్వర, నంచయంబులఁ జెవుల్ * నించు చుండ
 హారసంభారముల్ * హరివిశాలముల్, నీహారతుల్యముల్ * నిర్మలములు
 వరమనోహరగీత * వాదిత్రసంజుప్త, దేవయానంబులు * దేజరిల్లి
 తే. నచ్చరలను గంధర్వవియచ్చరులను, నిజతపోబలజితలోక * నిచయఘనుల
 మఱియు నిర్యాసరసమూల * మహితచంగ, నాగచుధరాచుహంబుల * నంద మగుచు
 తే. ఘ్రాణశృష్టికరంబులై * క్రాలువను, నేత్రశృష్టికరంబులై * నెగడుస్థులు
 శ్రవణశృష్టికరంబులై * చాగుధ్వనుల, హృదయశృష్టికరంబుగఁ * బాదలుదాని
 కం. ముక్తాప్రవాళనీరజ, సక్తము నిర్మలతటాక * చంచల్లహారీ
 యుక్తము మరీచగ్భు, న్యస్తము నై విశ్లేధాన్య * చనితాయుత మై ౫౫౬
 కం. కరితురగస్వందనసంభరితం బయి హృన్య మైన * పట్టనవికల్ప
 బరికించుచుఁ దమైర లై, సురినగరసమాన మైన * సుందర వేలన్. ౫౫౭
 నీ. కనుఁగొని యటఁ గాంచె * ఘనసన్నిభుల బయి, శతయోజనాయత * శాఖ లొప్పు
 పెనుమణ్ణివృక్షంబు * మును వైన తేయుండు, కవణంబుగా గజక * చ్చపముల
 గోళలో నిటికి తా * గొబ్బనఁ జని దానికొన్నును న్రాల భా * రమ్ముచేత
 బల్లున విటిగిన * వాలఖిల్యాదులు, తప మందుఁ జేయుట * నయ దలంచి
 తే. ముక్కునను దానిఁ గొని జర * మెక్కుడుగను
 జనుచుఁ ద్రోవనయెంటికా * లను భుజించె
 నామిషము నిషాదవిషయ * మంత చెఱిచి
 మునుల ముక్తుల నొనరించి * ముదముఁ జెంది. ౫౬౦
 కం. ద్విగుణీకృతవిక్రముఁ డయి, గగనంబున కెగసి యినుప * కమ్ములకిటికీల్
 పగిలిచి డులిచి మిఁమియ, మగునింగృహంబు సమృత * మతఁడు హరించెన్.

తే. అట్టితాపనగణజుష్టః మైనదాని, నరుణసోదరకృతచిహ్నః మైనదాని
పేరున సుభద్ర మనఁగనుఁ జెలయుదాని, వటకుజంబును గనిదాఁటిఁ జనధి ననుర.

ఉ. అం దొకచోటఁ బావనవఁనాంతరిసీమ మితాశనుండు న
స్పందనిజేంద్రియుండు మృగఁచర్మధరుండు జటాభరుండు నై
పొందుగ నార లూని తపఃముం బచరించుచు నున్న తాటకా
నందనుఁ జేరఁ బోవఁగ ఘనంబు నమానుష మైనరీతిగన్. ౫౬-౩

కం పూజించి పావనోదక, భోజనములఁ దృప్తుఁ జేసిఁ పారి మఱి పలభు
గ్రాజం గని సేమమె కద, రాజా యీలోన నిట్లుఁ గాఁ గత మేమి. ౫౬-౪

→ రావణుండు మారీచుతో జనస్థానవృత్తాంతముఁ జెప్పుట. ←

కం. అసవుడు రావణుఁ డిట్లను, వినుతంద్రీ! నాదువాక్యఃప్రస్థరమును నేఁ
జనుదెంచితి నార్తుఁడ నై, కన నీయాస్తునకు నీవఁ గలివి మహాత్మా. ౫౬-౫

సీ. నీ వెఱుంగుదు రజఃనీచరేశ్వర జనస్థానంబునందు నాఃతమ్ముఁడైన
ఖరుండు దూషణుండునుఁ గాచిలిచెలియలు, చుప్పనాతియు నతిశూరుఁడైన
త్రిశిరుండు లోనగుఁతీవ్ర తేజులు చతుర్దశసహస్రానురుల్ రమణ నాదు
నాదేశమునఁ జేసిఁ యూవాస మొనరించి, బహుఘర్షిరతులనుఁ బఱచు చుంట

ఆ. యట్టివార లివుడుఁ జెల్లిన క్రుద్ధులై, వివిధసాధనముఁపేతు లగుచుఁ
గూడి యొక్క పెట్టఁ క్రూరతి రామునిఁ, జెనిచు నతఁడు కోపఁచిత్తుఁ డగును.

మ. పరుషం బాడక యొక్కఁడని విశిఖఃవ్యాపారకోదండుఁడై
సరిగం గూల్చెఁ జతుర్దశాసురిసహస్రంబుం ద్రిశీర్వాదులఁ
నరుఁడుం దాసు బదాలి యై ఖరు బలిఁ శక్రానిక దూషణుఁ
వరుసన్ సూపము మాపెఁ, జల్పె నభయఃవ్యాయాచుమున్ దండకన్ ౫౬-౬

కం జనకుండు వెడలం గొట్టి, ననములు నతితోడఁ జిక్కి - వసరెడువృషపాం
ననుండు కుశీలుండు తీక్ష్ణుం, డనయుం డజితేంద్రియుండు దఃపూరిహితుండున్.

కం. భూతాహితలో లాస్తుండు, వీతసుధస్థుండు మిగులుఁ పీతఁడి పగళున్
హేతువు లేకయె నాయను, జాతకు ముకుసెప్పును కోసఁ న్నన్యవసదమునన్. ౫౬-౭

→ రావణుండు మారీచుని దోడుపడ వేడుట. ←

ఉ. కావున వానిభార్య సురఃకాంతనుబోసిసుహృద జానకీ
నే వెనఁ దేరిఁగాఁ జనెదఁ నీవు సహాయుండు గమ్ము, తమ్ములున్
నీవును నాకు బాసటగఁ నిర్దిరికోటుల నైన నాజ్ఞా
భావన సేయువాడఁ దృణభంగి నిజం బిది రాక్షసోష్ఠ మా. ౫౬-౮

ఉ. కావున నాకుఁ దోడ్పడుము • కానను నీకు సముండు వీర్యనం

భావన నేని దర్శనదుఃపాయములందున యేని నాజిలో

నీ నొవరింప లేనియవి • నిస్తులమాయలు లేవు లోకమం

దీవిషయం బెఱింగి కడ • యే నిట్లు వచ్చితి నిన్నుఁ జూడఁగన్.

౫౭౦

ఉ. ఏ నొవరింపఁగాఁ దగిన • దెయ్యది యంటివ యేని విస్తు జాం

బూనదచిత్రబిందుమృగఃఃఘూర్తి ధరించి చరింప రాముఁడ౯

జానకి యున్న యాశ్రమముఁచక్కటి; భ్రాతలఁ బంపుఁ బట్టఁగా

మానిని, రాహు చంద్రుప్రభ • మాడ్కి హరించెద నొంటి మైథిలిన్.

౫౭౧

కం. జాయావియోగకర్మితుఁ, డై యడలెడిరామచంద్రు • సంత సధింతు౯

హాయిగ సుఖయింతును మఱి, మాయయ్యా సలుపు మింతఃమాత్రం బనినన్.

శా. మారీచుండును రావణుం డనినరాఃమత్తైధవోదంతముం

దీర విస్మయము గుండె ర్పుల్లు మనఁగా • నిశ్చేష్టుఁ డై కంపి యై

నో రెండం గనుచూపు నిల్చిగొన నెండున్వాతెఱి నాకుచు౯

ధీరత్వం బఱి ప్రేతకల్పుఁ డయి దైఃతేయాధిపుం జూచుచున్.

౫౭౨

కం. రామపరాక్రమవిజ్ఞం, డౌమానవభోజ భీతిహతచిత్తత ను

త్రామారికః శనకును గడు, సేమముగా నిట్లు పలికెఁ • జేమోడుపుతోన్.

౫౭౩

➔ మారీచుండు రావణునకు శ్రీరామునిబలపరాక్రమములు దెల్పుట. ➔

కం. అనయము ప్రియవాక్యంబులు, సనియెడిజను లెందు నులభు • లప్రియ మయ్య౯

గనఁ బథ్యమైనసూక్తిని, ననువాడును వినెడివాడు • నరు డనురేంద్రా.

౫౭౪

ఉ. ఆమహనీయవిక్రము గుఁణాధికు రాముని బాశహస్తను

త్రామనమాను నీ కెఱుఁగఁరాదు చలాత్తుఁడ! వేగు లేమిచే

రామున కాగ్రహంబు మది • రాఁజక యుండెడిఁగాక యీజగ

త్త్రోని మరాక్షసం బగుచుఁ • దూలక యుండెడిఁగాక నాయనా

౫౭౫

సీ. నీప్రాణములు నిట్టనిల్చిపఁ దీయఁగ, జన్మమెత్తదు గదా • జనకతనయ

ధారిణిసుతనిమి • త్తంబుగ నాకేమి, కలుగ కుండెడుఁగాక • కన్యములును

గామఃపుత్తుఁడ వీవు • గావుట నాధుండు, గాసి గాకున్నె లం • కాపురంబు

స్వచ్ఛందవస్త్రత్తిని • జరియించు నినుఁ గూడి, పాడు గా కుందురా • బంధుజనులు

ఆ. నిన్నుబోఁటికుమఱి • నిష్ఠురశీలుండు, పాపమంత్రితుండు • ప్రభుతఁ గాంచి

తన్ను రాష్ట్రమెల్లఁ • దసవారితోఁ గూడ, మూలమట్టు చెఱుచుఁ • మూర్ఖు డగుచు.

ఉ. కాఁ డయ కాడు రాముఁ డిల • త్పత్రియపాంసనుఁడుం గుశీలుఁడు౯

గాఁ డయ లోభి ధర్మగుణః • కాండవిహీనుఁడు గాడు తీక్ష్ణుఁడు౯

గాఁడు సమస్తభూతహితఃకార్యవిదూరుఁడు గాఁడు శానకుఁ

రాఁ డయ తండ్రి, నెట్టివను ధ రావణ! నీ కెవ రట్లు చెప్పిరో.

౫౭౯

కం.తనజనకుఁడు కైకయిచే,తను వంచితఁ డగుట గాంచి ధ తండ్రిని ఋజువా

దిన జేయఁ గైకప్రీతికి, జనకుని ప్రీతికిని వనికిఁ ధ జనై జ్యోతసుఖుఁ డై.

౫౮౦

కం.విను రఘురాముఁడు కర్మశుఁడును గాఁడు కళావిహీనుఁడుం గాఁ డవశుం

దును గాఁడు నిక్క మింతయు, నవృతము దుశ్శృతములేల ధ యాడెదు తండ్రి.

౫౮౧

ఉ. రాముఁడు ధర్మమూర్తి యపరాజితసత్యపరాశ్రమండు, ను

త్రాముఁడు దేవతాతతికి ధ రాణ విభుండు సమస్త మాజగ

త్సోమముపాలికిఁ, నుమతి ధ సూర్యునికాంతి హరించునట్లు స్వో

ద్దామనుశీలగుప్త వసుధాసుతనా హరియింపఁ జూడఁగన్?

౫౮౨

కం.శరణీలామాలికలఁ, దరి జేరఁగ రాని దాని ధ సురింధనసం

భరితంబు సంప్రదీప్తము, వరరాఘవవహ్నిఁ బడఁగఁ ధ బాఁజగఁ డగునే.

౫౮౩

శా.చాపవ్యాదితదీప్తవక్త్రుని మహాఽస్త్రజాప్తులు సామర్థునిఁ

జాపోద్దీప్తితపాశధారిని విపక్షవ్రాతసంహరు నీ

తాపద్వాయతలోచనాహృదయనాధశ్రాద్ధదేవుఁ నుఖ

వ్యాపారానువు లెల్లవీడి చన నేలా తండ్రి డాయఁ వెసన్.

౫౮౪

కం.జనకాత్మజసంబంధంబున రాముం డప్రమేయపురుషేజం డ

య్యెను నట్టిరాముచాపము, తనుఁ గావఁగ నున్నసీతఁ ధ దరమా తేరిన్.

౫౮౫

కం.సింహారమ్మం డగునర,సింహునిపద్మాక్షి సత్యశీలాధ్య వ్యవే

తాంహశ్చరితను రాక్షస,సింహా! డాయంగఁ బోకు ధ చెప్పితి హితమున్.

౫౮౬

కం.విను ప్రాణముకంటెను రా,మునకుం బ్రియహితను సీత ధ మోహముచేతఁ

వనవహ్నిశిఖను బట్టఁగఁ, జనుపోలిక నిగ్రహింపఁ ధ జనకుము శుభ మా.

౫౮౭

కం.కొనసాగనియీకార్యము, పనిపూని మరారి! యేమిఁఫలము గుడిచెదో

విను మతనికంటఁ బడితే, పని సంతటఁ దీటు నీదుఁనాయువ్యంబున్.

౫౮౮

ఉ. రామునితోవిరోధమును ధ రాక్షసనాయక! కొంటి వేని నీ

కామితరాజ్యభోగనుఖకాండముఁ బ్రాణముఁ దక్కఁ బోదు, నీ

కేమియుఁ గొంతకాల మిల ధ నింకను సౌఖ్యపడంగ నిష్టమే

రాముచునంబు నొచ్చువని ధ రావణ చేయకు మయ్య వేఁడెదన్.

౫౮౯

చం.చనుము పురంబు, ధర్మహితఽస్త్రము లైఁవిభీషణాదులం

గనుము సభఁ, మదిం దలఁచుకార్యమునందు గుణగుణంబులఁ

వినుము, బలాబలంబులను ♦ వెండియు స్వాన్యబలప్రమాణ మొ
య్యన మది నిశ్చయింపుము, హితహిత మెంచి యొసర్ప కార్యమున్. ౫౯౦
కం.నాకుం దోచిన యిది యిది, యాకోసలరాజపుత్రు ♦ నావాపమందున్
నీకు నెఱి గాదు డాయఁగఁ, జేకొను నాబుద్ధి నీకుఁ ♦ జెలఁగు శుభంబుల్. ౫౯౧
→ మారీచుఁడు రావణుతో శ్రీరాముచేఁ దాను బడినపాట్లు దెలుపుట. →
నీ. విసవయ్య దశకంఠ ♦ విపులాతలం బెల్ల, వేయిగజంబులవిపులబలముఁ
దాలిచి పర్వితోఁతృలహపంబున, నీలజీమూతసన్నిభశరీర
కాంతితో సంతృప్తకాంచనకుండలధారి నై పరిఘాయుధంబుఁ బూని
లోకంబు భీతిమై ♦ నాకులపాటొంగ, దంకకాటవిఁ దపోధనులమాంస
తే. ములను మెక్కుచుఁ దిరుగఁగ ♦ మునీవరుండు
గాధిజుఁడు భీతి దశరథుఁ ♦ గాంచి యిపుడు
భయము ఘటియిల్లె మారీచువలన నాకు
రామభద్రునిఁ బనుపవే ♦ క్రతువుఁ గాన. ౫౯౨
చం.అనవుడుఁ గొశికోత్పులకు ♦ నానరపాలకుఁ డిట్లునుం దపో
ధన పసివాఁడు రాఘవుఁడు ♦ ద్వాదశవత్సరుఁ డస్త్రకాశలం
బును గలుగండు కాపునఁ జఘ్నాసహితంబుగ నేన వచ్చి యా
దనుజులఁ ద్రుంచి మీకును నితాంతము సంతన మారఁ జేసెనన్. ౫౯౩
శా.ఆమాట ల్విని కాశికుం డనియె రాజా! రాముఁ డొక్కండు గా
కామాంనాశనవర్యునిం చలసక్షంఘాఁ జాలఁ డెవ్వండు, నవ
ధామస్తోమము నీవు గామట ప్రసిద్ధంబే కదా సైన్యముల్
సేమం బొంగ నుండ ని మ్మిచటనే ♦ శ్రీరాముఁ గొంపోయెనన్. ౫౯౪
కం.బాలుం డయ్యును నాతఁడు, చాల్క రాక్షసుల నొంప ♦ సమధికతేజో
లాలితుఁ డగుటను నీకుం, జాలశుభంబులు ఘటిల్లు ♦ ధ్యౌధవచంద్రా. ౫౯౫
కం.అనుచున్ రామునిఁ దోడ్కొని, చని విశ్వామిత్ర మాని ♦ సంతోషమునన్
దసయాత్రమును సందకఁ, బనిపూనెన్ సరమునకును ♦ పన దేశమునన్, ౫౯౬
ఉ. ఆయెడ రాముఁ డేకవసనాంచితుఁ డై, శిష్యులై, సరోజప
త్రాయతనేత్రుడై, మెఱయుఁబోటకమాలిక లీల ప్రేలఁగా,
శ్రీయతమూర్తి యై, ముఖముఁచెల్వముచందముఁ జాటు చుండ లేఁ
బ్రాయము, విల్లు మీటుచును ♦ స్వద్యుతిఁ గాన వెలుంగఁ జేయుచున్ ౫౯౭
కం.పాడతెంచు బాలచంద్రుని,నడువున శోభిల్లి లబ్ధవరగర్వమునన్
గడువడిఁ జనుదెంచితి న,య్యెడకున్ మేఘాధ కాంతి ♦ యెనక మెసంగన్, ౫౯౮

చం. ఇటు చనుదెంచునన్నుఁ గని యింతయు భ్రాంతుఁడు గాక చాపమున్
బటుగతి నెక్కు పెట్టఁ బని బాలకుఁ డంచు నువేక్షఁజేసి యా
జటిలుని వేదిచాయకు వెఱసం జనుడు న్ననుఁ జిమ్మె రాముఁడన్
జటులశరంబువం బడఁగఁ సంక్రమునన్ శతయోజనంబులన్. ౪౯౯

కం. ఊపిరితో నను విడుచుటఁ, గూపారమునందు మూర్ఛఁ గూలియు నెంతో
నేపునకుఁ దెలివిఁ గని లం, కాపురికిం జనితి తేడఁ గర్వం బూడన్. ౬౦౦

కం. బాలుఁడు నకృతాస్తుం డగు, గోలయె న న్నట్లు పఱచెఁ గూలిచె సైన్యం
బాలమునకు నిపు డెత్తిన, నేలా వచియింప రాక్షసేశ్వర! ఫలమున్. ౬౦౧

ఉ. కావున రామునిం జెనకఁ గార్యము గా దని నీప్రయత్నమున్
రావణ! యావఁగా వలసె ధామనితోఁ బగ గొంటివేనియున్
బోవదు రిత్త కయ్యనియు భూరితరావద రాక్షసాళికిఁ
నీన ఘటించి నట్ల యగు నిక్రము నమ్ముము పంక్తికంఠరా. ౬౦౨

ఉ. శ్రీహలు సొంపు పెంపుఁ దనఁరింపఁగ నిం పగునున్నరంబులన్
గూడి చరించు నీయసురకోటికిఁ దాపము క్షీమఁ గూర్చుఁగాఁ
జూడికు, భర్తహస్త్యశలఁ మందరి సాధివితాన లంకయుం
బా డయి పోవఁ జూచెదవు మైథిలికై విను రాక్షసాత్తిమా. ౬౦౩

ఉ. పాపముఁ జేయ కెంతయును బావనరీతిఁ జరించు చుండియున్,
బావులనంగతిం బరుల పాపములం జెడుఁ జమ్ము సజ్జచం;
దావన నొందుఁ బన్నగజాలాశయమందలిచేపపిండు, నీ
పాపమునన్ సుఖానుభవభవ్యులఁ జూచెదు నేలపాలుగాన్. ౬౦౪

కం. ఏపాప మెఱుంగకున్నను, నీపాపముకతన దివ్యనిరుపమమణిభూ
మాపటలదిన్యచందన, లేపనయుతరాక్షసానాళిం దెగఁ గనెదే. ౬౦౫

చం. అనిమొనఁ జావఁగా మిగిలి నట్టినిశాచరు లాశ్చదారలం
గొనియునొ వీడియో దెసలకుం బరువైతఁగ దిక్కుమాలి లం
కను గలకొంప లెల్ల శరఁకాండనూతాశనహేతిపాళిచే
తను దెగఁగాలి నీ ఆగుట తప్పక చూచెదు నీవ రావణా. ౬౦౬

కం. పరదార వలచుకంటెం, బరికింపఁగ వేతె భూరిపాపము గలదే?
సురవైరీ నీభార్యలు, తరుణులు పదివేలు లేరె తర్కింపు మదిన్. ౬౦౭

ఉ. కమ్మ స్వదారలోలుడవు కావుము నీదుకులంబు రాక్షసా
నమ్మదిగా సునూప లగు, నీప్రియభార్యలతోడఁ గూర్చి మి

త్రమ్ములతోడ నింకయుఁ జిరంబుగ సౌఖ్యము లండఁ గోరితే
నెమ్మెయి రామచంద్రునకుఁ నె గ్గొనరింపకు చాటి చెప్పితిన్.

౬౦౮

మాలిని. నలదు వలదు సీతాఁచారిజాక్షి గ్రహింపఁ

జెలిమికలిమి నీకుం ఁ జెప్పెదం, గాదటంచుఁ

బలిమిని గ్రహియింపఁ ఁ బంధుమిత్రాళితోడఁ

గలవు కలనఁ గూలఁ ఁ ట్లునుతానాథుచేతన్.

౬౦౯

←→ { మారీచుడు రావణుతోఁ దాను రామునిబారిఁ బడి
తప్పించుకొన్నవిధముఁ దెల్పుట. } →←

శా.ఎట్టెట్టో విడిపించె న న్నపుడు ధాత్రిశుండు సంగ్రామముం

దెట్టటాడక విన్ను చెప్పెదను దఁవ్వొత్తంబు నూత్నంబు, నే

నట్టల్ సుక్కియు రాముచేఁ బడి యిదేఁ యారణ్యవిధిఁ బడిఁ

దిట్టల్ దైత్యులు జింకఁగూపముల నేఁ తే నిన్ద తే నుద్ధతిన్

౬౧౦

తే దీప్తజిహ్వయుఁ బెనుమేను ఁ దీర్ఘనంస్త్వ

లమరు ఘోరమృగం బయి ఁ యగ్నిహోత్ర

గృహములను దీర్ఘములఁ జైత్ర్యఁనృక్షములను

గ్రుచ్చురితి మాంసభోజి నై ఁ క్రూరమతిని.

౬౧౧

తే. దండకారణ్యతాపసఁకాండములను

గూల నడిచియ రుధిగంబుఁ ఁ గ్రోలి వారి

మాంసముల మెక్కుచు నధర్మమార్గపరత

నొడలు దెలియక మత్తెక్కి యొక్కనాడు.

౬౧౨

సీ. తాపస వేషంబుఁ ఁ దాల్చి మితాహారయుక్తి భూతావనాఁసక్తిగల్గు

రామభద్రుఁడు మహావ్రత ధరాకన్యయు, మిత్రతేజండు సామిత్రి యుండు

చక్కటికిని బోయి ఁ చిక్కెరా ముని యని, పూర్వవైరంబును ఁ బుద్ధిఁ దలఁచి

వాడిగొమ్ములు వంచిఁవేడిమి దీపింప, బుద్ధిహీనుడ నై ఁ పొడువఁ బోవఁ

తే జాప మెక్కిడి నాయున్న ఁ చాయఁ జూచి, గరుడమారుతనివ్వనఁకలితవజ్ర

సన్నిభాశుగములమూఁటి ఁ సరగ విడువ, నుఱికితిని వానివేగంబుఁ నెఱుఁగుకతన.

కం. కావున నే బ్రతికితి నా,తోవచ్చినవారు వాడిఁతూపులు దాఁకఁ

బోవిడిచిరి ప్రాణంబుల, నేవానికి వశము రాము ఁ నెదిరియు బ్రదుకన్.

౬౧౩

చం. విడితబలాఘ్యఁ డైనరఘుఁవీరునిబారికిఁ దప్పి యెట్టెటో

బ్రదికితి నాఁటఁ గోలె నిట ఁ రాక్షసనాయక! సస్త్వసింఁచి ని

- ర్థదమున యోగయుక్తి మునిఃమాడ్కిఁ జరించుచు నున్నవాఁడ, నా
హృదయముపాటు నే మనుదు * శ్రీరఘురాముని సంస్మరించినన్. ౬౧౫
- కం. భూరిధనుస్సు మృగాజిన, నీరంబులు దాల్చి చెట్టు, చెట్టున దళకం
తా! రాముఁడు గనఁబడడి న, నారతముం బాశహస్తుఁ * డగుయముపోల్కిన్.
- ఉ. రాములు వేనవేలుగను * రావణ! తోఁచెద రెల్లవేళలఁ
రామమయంబుగాఁగ విపిఁనంబు సమస్తము గోచరించెడిఁ
రాముఁడు లేనిచెట్టులను * రాముఁడ కన్నడు, నప్పిన్నమందుమఁ
రామునిఁ గాంచి బొబ్బరిలి * రాత్తుల నిద్దుర లేక కుందుదున్. ౬౧౭
- కం. రామునిచే రస విబుధవి, రామా! వెఱ చెప్ప నేల * రత్నము రథముల్
రామ లని రాదిశబ్ద, స్తోమము చెవిబడిన మనము * ముడివడు భీతిన్. ౬౧౮
- చం. వలవదు నీకు రామునెడ * వైరము, యుద్ధమునందు నమ్మహా
బలు నెనయంగ లేవు, రఘువర్యుపరాక్రమ మే నెఱుంగుదుం,
బలి నముచిఁ వధింపఁగ సమర్థుఁడు, శక్తుఁడ వేని నీవ య
చ్చలమునఁ బోరు, కానియెడ * సైరణ సేయుము బంధుతామృతిన్. ౬౧౯
- కం. నే వనుధఁ గొన్నిదినములు, జీవించుట యిష్టమేని * చెప్పకు మయా
గావణ! నాతో నానీ, తావిభుకథఁ జాలుఁ జాలుఁ * దలపై వచ్చున్. ౬౨౦
- ఉ. పెక్కురుసాధువుల్ జగతిఁ * జెద్దయు ధర్మరతాత్ములయ్యునుం
దక్కినవారిదోషమునఁ * దారు సశించెద, రట్లు నేను నీ
ముక్కడి సీతలం జెడుట * చూఢియ, నీబడి రాను నేను, నీ
యిక్కృతి నీ కభీష్ట మగుఁనృత్తిఁ జరింపుము, నన్ను వీడుమీ. ౬౨౧
- కం. రాముఁడు నిస్తులసత్వోద్ధాముఁడు పటు తేజఁ డధికదర్పస్థైర్య
స్థేముఁడు రాక్షసలోకవి, రాముఁడు గా నేల నీకు * రావణ చలువన్. ౬౨౨
- ఉ. హామికతోడ నాదశరఃధాత్యజులఁ మనచుప్పనాతి దా
నే మని డాసె? సంతఁ జన * కీను మెయిం బెరరేచె నాఖరుఁ
స్తోమముతోడ వాఁడు చని * దొమ్మి యొనర్చి గతించె రాముచే,
రాముఁడు చేసినట్టియపరాధ మ దేదియొ పల్కు రావణా. ౬౨౩
- కం. చుట్టములహితముఁ గోరుచుఁ, బట్టుగ నాయాడుమేలుపలుకులు చేఁదై
తట్టిన రామునిచే నని, గిట్టదు సహబంధుమిత్ర, క్షీరిగ ననినన్. ౬౨౪
- కం. యుక్తంబు క్షమము నగుత, తున్నాకిని గొనఁడయ్యెఁ దనకె * శుభ మని మరణా
సక్తుం డౌషధములను విరక్తిని గ్రహియింపనట్లు * రావణుఁ డాత్మన్. ౬౨౫

→ { రావణుడు మారీచుని బరువంబు లాడి బలాత్కరించి } →
తోడువడ నంగీకరింపఁ జేయుట.

కం. ఈ వొప్పన నయహితవా, చాచతురత బోధ నేయుఁ నచివాగ్రణి మా
రీచు విధిచోదితుఁడు ఊణ, దాచరవతి పరుషఫణితిఁ | దా ని ట్లనియెన్. ౬౨౬

శా. మారీచా! నిను నెవ్వఁ డీకథల సంభాషింపఁగాఁ గోరె? నో
రారం బ్రేలితి వేలరా చవుట బీజావాప మోనాఁగ వ్యా
హారంబు? మనుజుండు మూర్ఖుఁడును బాపాత్ముండు రాముండు; నా
యారాజస్య నెడఁటవుంబనులు నీవా నేర్తు భేదింపఁగన్. ౬౨౭

ఆ. ఆఁడుదానిమొఱుగు | లాలించి రాజ్యంబుఁ, దల్లిఁ దండ్రి హితవిఠానములను
విడిచి తత్తు ణంబ | నడచు చరణ్యంబు, లందుఁ జొచ్చె నెంతఁమందుఁ డతఁడు.

కం. నీవ కన ఖరనిహంతకు, భూనరతనయునకుఁ బ్రాణఁములకుం బ్రియ యా
శ్రీవైదేహి గ్రహించెద, నీవశమా త్రిపు నాదుఁనిశ్చితబుద్ధిన్. ౬౨౮

ఉ. వాసవుఁ డాదిగా విబుధఃపర్లము లైన మదుద్యమంబులక
వీనమునంతఁ ద్రిపు వన | నీ వటరా ననుఁ జక్కదిద్దఁగా?
వాసి గుణంబు దోషము నుపాయ మపాయము చెప్పు మన్నఁ గా
దే నచివుండు చెప్పఁదగుఁ | దెల్పిగఁ గార్యవినిశ్చయంబునన్? ౬౩౦

కం. ఇది యె ట్టని ప్రభు వడిగిన, బ్రదుకం గాంక్షించుమంత్రి | బద్ధాంజలి యై
మదిఁ గలరీతి నణంకున, విదితము సేయంగఁ దగును | వెర వొనరంగన్. ౬౩౧

కం. హితమును మృదుపూర్వము స, ప్రతికూలము శుభము నైనఁవాక్యముచేత
బతికి వివరింపఁ దగు స, మృత మగుగతి మంత్రి వినయఁమండనయుక్తిన్. ౬౩౨

కం. మానాన్యు డైనభూపతి, మానవివర్జితము లైనఁమహితశుభాక్తుల్
వీనులఁ బెట్టఁ డదెంతటి, మానినీ వచియించె నేని | మారీచుండా. ౬౩౩

ఆ. వాసవాగ్నిసోమః భానుజవరుణుల, విక్రమాఘ్నములును | విపులసౌమ్య
దండములుఁ బ్రసన్నః తయుఁ దాల్చు భూపతి, యెల్లవేళఁ బూజ్యఁ | డింతనిజము.

ఉ. నీవును ధర్మముం దెలియఁ నేరక కేవలమోహితుండవై
యేవియొ కాఱు లాడెదవు | హీనమతీ! పనిపొంతు రాఁగ, ని
న్నీ విషయంబునం దడిగె | నెవ్వఁడు కీడును మేలు? నీకృతి
నీ వొనరింపు సాహ్య మని | నే వచియింప ని లేల ప్రేలగన్? ౬౩౪

నీ. వినుము నీసాయంబుఁవిధము నచించెద, రజతబిందువులచే | రమ్య మైన
బంగరుజింక వై | రంగుగ రామాశ్రమముపొంత రామునిఁచుహితయెడుటఁ

దిరుగు చుండుము నీదుఃఖిరుఁ గనుంగొని, విస్తయపడుచును † విభునితోడఁ
బద్ధాయతాక్షి నిఁ † బట్టితెచ్చుచు నంత, దవ్వుగఁ గొనిపోయి † దాశనిధిని
తే. జానకీ లక్ష్మణా! యని † చావుపూత
రామవాక్యానురూపంబుగా మహీజ
వినఁగ వేయుమ యద్దాన † వికల యగుచు
మెలఁత రామునిఁ జూడ సౌమిత్రిఁ బనుచు.

౬౩౬.

కం. సౌమిత్రియు సౌహృదమున, రాముని నెమకంగఁ జోవు † రాకొమరులు పో
రామునిరామ హరించెద, నామఘవుఁడు శచినిబోలె † హాయిగ నేనున్. ౬౩౭
తే. ఇంతమాత్ర మొకర్చి నీ † వేగవయ్య, యిచ్చ మెయి నర్థరాజ్యంబు † నిచ్చువాఁడ
ముందు నీ వేగు కార్యసంఘూర్తిపొంటె, నిన్ను నెనుకొందు రథమున † నిర్జరారి.
కం. వంచించి రాము నీత గ్రహించి రణముమాట లేక † యేగడ సుఖ నై
యించుక నేవున లంకకుఁ, గొంచెవుఁబని దీని నీవు † గూర్చక యున్నన్. ౬౩౮
ఉ. కూరుచువాఁడ మృత్యువును † గొబ్బున, నీ కిది సమృతంబయ్యె
గోరిక సంఘటింపు, మటు † గూడ దటంచును బ్రేలెడే బలా
త్కారమునక ఘటించెదవు † తప్పదు, తెల్విని దెచ్చుకో, సుఖో
దారత నుందు రే బ్రతికి † ధారిణివప్రతికూలభాషణుల్? ౬౪౦
కం. అట కేగ నందియముమృతి, యిటఁ బ్రేలుచు నున్న ధ్రువము † మృత్యువు నాచే
నటు మేలో యిటు మేలో, పటుమతి యోజించి కార్య † పరుడవు కష్టి. ౬౪౧

↔ మారీచుండు రావణు నిందించుట. ↔

కం. అని రాజకరణి ముద లిడ, విని మారీచుండు పరుషవికటోక్తుల న
ద్దనుజాధిపునకు ననియెం, గనఁగాఁ బ్రతికూల మైనఁగతి నీగతిగన్. ౬౪౨
సీ. పుత్రభృత్యామాత్యమిత్రాన్వితంబుగాఁ, జేటు గూర్చెడి యిట్టిచెనఁటిపనిని
రావణా! యేపాపిరా నీకు జోధించె, సుఖముగా నీ వుంట † చూడనేక
యేకుచ్చితుఁడొనీకు, మృత్యువక్తముఁ జూపె, బడుపొయ్యటంచు నుపా సమునను
బలహీను లగుభనత్పరిపంథు లిట్టివు, బలవద్విరోధాన † భంగపఁగఁ
ఆ. దలఁపుఁ గూర్చినారు † తెలియంగ లే వది, హితముఁ జెప్పనట్లుహీనుఁ డెందొ
నీదుకూల సేత † నీవ నశింపఁగఁ, గోరుచున్నవాఁడు † కుటలబుద్ధి. ౬౪౩
శా. లేరా నీకు నమాత్యవర్యు? లిటు తెల్విం బాసి వర్తించు నిక
గారా దంచు వచింపరా? హితముఁ బల్కం జూడరేక వారలే
లా రక్షోధిప? భూమి నింకఁ గల రే † ప్రాణాన? దుర్మార్గసం
చార్య భావతి దిద్దనట్టిసచివుల్ † చాకున్నఁ గీడఁ దుడిన్. ౬౪౪

కం.జనవతి ప్రసన్నః ధైవను, మౌనయును ధర్మార్థకామములు సచివులకున్

వినుము విపర్యయమునఁ బ్రజ, వనటం బడు మంత్రుల కవి ధ వ్యర్థంబు లగున్.

తే. రాజమూలంబు విజయధర్మంబు లగుట, రక్షితప్రస్థండు సర్వదా ధ రాజవరుఁడు
క్రూరుఁడవినీతుఁడును బ్రతిఃకూలుఁ ధైన, నృపతియెట్టులురాజ్యంబునేలఁగలఁడు.

కం.క్రూరులు ప్రధాను లైనను, భూరమణునితోడఁ గూలిఃపోదురు తారున్

సారథి మందుం ధైనను, వారువములు వానితోడఁ ధ బడు గుంతలలోన్. ౬౪౭

ఉ. పెక్కురుసాధువుల్ జగతిఁ ధ బద్దయు ధర్మరతాశ్చ లయ్యునున్

దక్కటివారిదోషమునఁ ధ చారు సశీతురు బంధుయుక్తు లై

నిక్కున భూవిరుద్ధమతి ధ నిష్ఠురుఁ ధై పతి రాజ్య మేలినన్

నక్కలు గాచుమేఱ లన ధ నాశముఁ బొందెడువారు లోకులున్. ౬౪౮

ఉ. నాయెద నాకుఁ గాఁగ వ్యసఃనంబు జనింపదు సుమ్ము కాకతా

లీయముగాఁగ వచ్చినబలివపుఁ జేటున, కీవు మూర్ఖతన్

న్యాయముఁ దప్పి యింద్రియజయంబు గణింపక ద్వునీష న

త్యాయతనేనతోఁ జెడెద ధ వంచుఁ దపించెద ద్వన్నిమిశ్రమై. ౬౪౯

కం.ననుఁ జంపి రామచంద్రుఁడు, నిను వెంటనె చంపుఁ జుమ్ము ధ నిక్కము నీశ

శ్రునిచేఁ దునుమంబడి యో,దనుజకులాధీశ నేను ధ ధన్యుఁడ నగుదున్. ౬౫౦

ఉ. ఆరఘరాముకంటఁ బడి ధ సప్పుడె చచ్చినవాడ నేను, నీ

వారముఁగోహరించి హతుఁ ధ డయ్యెదు నమ్ముము బాంధవాళిశో,

వారిజనేత్ర నెత్తికొని ధ వచ్చితి వేనియు నీ న దేడ నీ

యూ రది యేడ రాక్షసకులలోశము లెక్కడ నే న డెక్కడన్. ౬౫౧

వనంతతిలక. నీమేలు గోరి యిటు ధ నేను హితంబుఁ బల్కెన్

నామాట నీ వెద సఃనాదృతిఁ జేసె దయ్యో

యే మందు రావణ సుహృజ్జనపథ్యవాక్యం

బేమాడ్కి మృత్యుగతుఁ ధ డేర్పడ నాలకించున్. ౬౫౨

చం.లని యగు లేశ్వరుం గని భయంబునఁ బోదము లెమ్ము రావణా

ధనురసిబాణచాణి వసుఃధాతనయాపతి మద్వధోద్యమున్

గనుఁగొన నిట్టనిల్చిన దిఃగాలునఁ జావఁ గలూఁడ, రామచం

ద్రుని ననిఁ దాఁకియుం ససులఃతో మరణం గలవాఁడుఁ గలునే. ౬౫౩

తే. దండధరదండమున నిహఃతుండ వైన, నీకు నాకును సరిపోయె ధ నేస్త మిచటఁ

జేటుకాలంబునకుఁ దగుఁచెనఁటిబుద్ధి, జేసి చెడిపోవుని న్నేమి ధ చేరునమ్ము.

తే. నాయనా యిదే పోవుచున్నాడ నీకు, స్వస్తి యగుగాత మనినను * సంప్రహృష్ట
చిత్తుడై పల్కురాక్షస * శేఖరుండు, దనదుకొంగిట జేర్చి యాతనిని దమిని.
శా. సైరా యిట్టులు మాటలాడ వలదా * శౌండీర్యయుక్తంబుగా
నారం జూచిన మద్వచస్పరణిగాహా యిప్పుడై తీవు పో
మారీచుండవు పూర్వ మెవ్వడవో, మామారీచుఁ డట్లాచు నే,
యాగోహింపుము రత్నభూషితమనీయస్యందనంబుకా వెనన్. ౬౫౬

→ రావణమారీచులు పంచనటికిఁ బ్రయాణ మగుట. ←

ఉ. నచ్చెద నేను దోన, యట * నచ్చి ధరాసుత మోసగించి నీ
యిచ్చను బొమ్ము, నేనును మహీసుత యొంటిగ నుండ బల్లి మైఁ
జెచ్చెర సంగ్రహించికొని * చేరెద లంక, నటంచుఁ దద్రథం
బచ్చలపాది యెక్కి చన * నాశ్రమమండలి దాఁటి చయ్యనన్. ౬౫౭
చం. చని చని రాక్షసేశ్వరుండు * శైలసరిద్వసభూరిరాష్ట్రవ
త్తననగరంబులం గడచి * దండకలో రఘురామునాశ్రమం
బును గనితేరు డిగ్గి కరముం దనకేలఁ గదించి మిత్రుతో
ననియె సరంటిచెట్లు గలఁయద్దియె రామునివాస మోసఖా. ౬౫౮

→ మారీచుండు మాయామృగం బగుట. ←

సీ. మనము వచ్చినయట్టిఁవనిని గానిచ్చున, ననఘమణీర్థశృంఖలాగ్రములును
దెలుపు నల్పును గలఁలలితముఖంబును, గెందవ్వికల్పజా * లంద మైస
యాస్యంబు నింగ్రసీలాభ శ్రవణములు, కించిదభ్యస్తతఃక్రీచ మొనరి
నీలదళాధరం * బోలిఁ గుండేందువృక్షాభంబు నుండు * నబ్జ కేస
తే. రిములఁ బోలెడివీపు పార్శ్వము మధూక
కాంతి వైహార్యనిభభురంగణము మితను
జంఘలును గల్గి వాసనఁచాపతుల్య
మూర్ధ్వపుచ్ఛంబు మెఱుంగులఁయొప్పు గలిగి ౬౫౯
కం. నిమిషంబున మారీచుండు, రిమణీయం బైనహరిణారాజం బగుచు
గ్రమముగఁ దిరుగుచు రామాశ్రమముకా వెలిగించె నాయురణ్యమునంమన్.
ఉ. బాసకి బేలుపుచ్చ దనుజప్రసరుం డట లేఁజిగుల్లులకా
మానుగఁ ద్రుంచు, లేఁగనవునం జరియించు, గ్రసించు, వెంకి రం
భానవగేహకంబుల సమందగతికా విహించుఁ, దన్ను న
బైనస చూడఁగల్గుతలఁమందు యథామతి సంచరించెడున్. ౬౬౦
కం. పటచుక దవ్వగఁ బచ్చికఁ, గజచుక పృగఁ నూకాపమును * గలయుక ధ్వనికా
వెఱచుం జను చురలుకా వా, తెఱచుం బన్నుండు కోన్ని * తెఱుపులయంచున్.

కం. ఆశ్రమముఁ జేర వచ్చుఁ, మైశ్రమము హరించునట్లు * మహిఁ బచ్చికపై
విశ్రమ మొనరఁ బరుండు గ, తశ్రమ మైనట్లు లేచి * తటుకునఁ జొపున్. ౬౬౩
కం. పలురంగుల మెయిబిందులు, తథుకొత్త చివాలటంచు * దాఁటుక దోఁటక
నిలుచుండరలుక మరలుం, దొలఁగుక మలఁగుక హఠారంగు * దోరము గాఁగన్.

ఉ. మందలనుండి వచ్చు నవఁమండలచిత్రగతిం జరించు నా
నుందరి చూడ నిట్టటులు * చూచును నిట్లు చరింపఁ గాననం
బందలియన్యజంతుచయ * మాదట డాసియు మూరుకొంచు వే
చిందఱవంద నై భయముఁచేఁ బఱచుక దశదిక్టటంబులన్. ౬౬౪

కం. మృగవధరతుఁ డయ్యును నా, మృగలోచన మొనగింప * స్పృశియించును ద
న్యగముల మఱుఁ గిడుచును నై, జగుణముఁ దత్కాలమంద * జానకి నెమ్మిన్.

➔ జానకి మాయామృగంబును జూచుట. ➔

కం. కుసుమావచయక్రీడా, లసమాన యశోకచూతఃకలాలితసుమనో
విసరంబులఁ గోయుచు నా, యసమానమృగంబుఁ గాంచి * యబ్బర పోయెన్.

తే. హరిదంతోష్ఠి విస్తయఃహసితనేత్ర
న్నేహపూర్వంబుగాఁ జూచెఁ * జిత్రమృగము
మదిరలోచన తనుఁ జూచి * మునము గొనెడి
కొలఁది నదియును వింతవేఁడ్డల నొనర్చు. ౬౬౫

తే. పసిడి వెండిజగుల్ మీఱుఁప్రక్క లమరఁ, గాన వెలిగించుచిత్రమృగంబుఁ గాంచి
రండు రం డని సతిపిల్వెఁ * బ్రాణనాథు, సంభృతాయుధులక్ష్మణు * సత్వరముగ,
శా. చేర న్వచ్చి సుమిత్రవట్టి కని యాఁజింకం గడుక శంకచే
శ్రీరాముం గని యిట్లు వాకొనియె, మాఁరీచాసురుం డేతదా
కారం బూని మునీశపాళి మృగయాఁకాంతౌకతోర్వీశులక
గూరుం డై వధియించు నీయడవిఁ గాఁకుఞ్ఞానవ్యయగ్రామణీ. ౬౬౬

కం. మాయావి యల్లయనురుఁడె, మాయామృగహవ మెత్తి * మలయును గంధ
ర్వాయతపురి యట్టిది యీ, కాయము నిక్కంబు గాదు * కంజదళాక్షా. ౬౬౭

➔ సీత మాయామృగంబును బట్టి తెచ్చుని కోరుట. ➔

ఉ. కంటిమె వింటిమె కనకఃకాంతిమణిమయ మాయమృగంబు, నా
కంటికిఁ జూడ మాయ యనఁగా, శుచిహాసిని భర్తఁ జేరి వా
ల్గంటి మఱింది నాఁగి నిజఃకాంతునితో మృగచర్మమందు వో
నంటినమక్కువం బలికె * బ్రాణధవా! విను మాన గొప్పిడిన్. ౬౬౮

ఉ. దాని మహాభుజా! లఘువిధంబునఁ జ్ఞుము, కేళి కాను, నీ
కానసమందుఁ జూడమె మృగంబులభల్లుకకిన్నరాఘల
వానరచామరంబులను * వానికి నీకుతోభగల్లనే?

కానము దీనితుల్య మగుఁ కాంతమగంబు నిజంబు వల్లభా.

౬౨౩

ఉ. జంకలు లేవె లోకమునఁ * జిత్రస్మగంబుల నెన్ని చూడ, మీ
పొంకపువ న్నయుం జనవుఁ పోడికి కంటిమె దేనియందు? న
ల్వంకల మేనికాంతులు దళంబుగఁ జల్లుచుఁ గానలోన నే
ణాంకునిఁబోలి యున్నది ప్రియా! దయ దానిని బట్టి తేగదే.

౬౨౪

తే. ఔర రూపంబు బలిబళి * యరె లక్ష్మీ, స్వరమునంపద బళిర ప్రశస్త మనఘ
మద్భుతం బైనయీలేడి * గ్రాణనాథ, లాగుచున్నది నామది * బాగుగాను.

ఉ. జీవముతోడఁ బట్టుపడఁ * జిత్రము గల్గునె దీనికంటె నొం
డావలఁ, గాననస్థితి సహస్తము చెందఁ బురంబుఁ జేర మో
దావహభూషణం బగును * సంతిపురంబు సలంకరింపదే
భాననచేసి చూడుము నృపాంశిరోమణి! మద్వచస్థినితుల్.

౬౨౬

కం. భరతునకుఁ మీకును నా, కరయుము మాయత్తలకును * వ్యక్తంబుగ నీ
హరిణము విప్రయజుకము, పురుషోత్తమ దీనిభంగి * బుద్ధిం గనుమీ.

౬౨౭

తే. ప్రాణములతోడ నెయ్యది * పట్టుపడఁ, పోయినను దీనిచ్చర్మ మఃమేయముదముఁ
గూర్చుఁ బచ్చికబృసిమీఁదఁ * బచ్చి దీనిఁ, గోర్కిచేసెద నీతోడఁ * గూరుచుండ.

చం. అది యిది లేదు గావలయు * నంచుఁ బతి వ్యథపెట్టు లెంతయుఁ
సుదతికిఁ గ్రూరమైనవని * సుమ్ము, మదాశయ మిద్ది, యైన ని
య్యది తనమేనికాంతిఁ గడునచ్చెరువుఁ ఘటియించె నా కనక
విదితపరాక్రముండు మృగవిస్మయకారణవర్ణశృంగముల్

౬౨౮

కం. కాంచనరోమంబులు ర, త్నాంచితశృంగములు నీరజాప్రప్రభయుఁ
మిరిచినసత్త్రంబుల, సంచును వెర గొల్పు మిగుల * సమృద్ధపరుఁ డై.

౬౨౯

←→ శ్రీరాముండు లక్ష్మణునకు సమాధానముఁ జెప్పుట. →

కం. సీతావాక్యము విని మృగ, రీతిం గని యానపడుచు * శ్రీరఘువతి భూ
జాతావ్రచోదితుం డై, భ్రాతం గని యిట్లు లనియెఁ * బరమముదమునన్.

౬౩౦

ఉ. కంటివె లక్ష్మణా! ధరణిఃకన్యకకుం గలజంకయాశ, ము
న్గంటిమె యిట్టిరూపమును * గల్గుమృగం, బింకఁ గల్గ నేర్పు నే,
వింటిమె సంసంబునఁ గుఁబేరవనంబున నైవ నుంట, మి
న్నంటెను దేజ హాటకసమంచితబిందుకబృందరమ్య మై.

౬౩౧

తే. రోమములు స్రుతిలోమానులోమమును
గొనబు మీఱెడి నావలింఁచినను వెడలె
మేఘమున నుండి వెల్వడుఁమెఱుఁగువలె
నగ్నిశిఖివోలు నాలుక ఁ యానసమున.

౬౮౩

తే. ఇంద్రనీలసమంబయి ఁ యెసఁగు మోము, ఁఖముక్తానిధంబగు ఁ జకరసీమ
మేలిసాందర్యములదీవి ఁ మృగముదీవి, యె నిమానసమును హరిఁయింప లేదొ.

కం. నానారత్నమయము జాం, బూనదశుభవర్ణకళిఁముఖ గూఢంబుఁ
మానుగఁ గనఁ గరఁగఁదె యే, మానసమును గాల నీతఁమా పేమిటికిన్. ౬౮౪

సీ. ఆమిమార్గము విహారార్థంబు మృగముల, ధానుఁబ్బులైనట్టిఁధరణిపతులు
మృగయాభిరతిఁ ద్రుంతుఁపుధ్వితీతలేంద్రులు, ధానువుల్లఁగి హేమఁధననిచయము
లాభేటమునఁ గాదె ఁ యార్జింతు శుక్రసం, కల్పకల్పితవస్తుఁ కాండము లన
వనుధేవైరునకు సఁబింబును పసమునఁ, గలిగినదే ఁదా ఁ లలితచరిత

తే. యర్థకాముకు లెట్టిపదార్థమందు, నానచేతను వనచారు ఁ లగుచు దాని
సంగ్రహించెదరో య్భి ఁ శాస్త్రవేత్త, లైనవిబుఁధులు దానినే ఁ యర్థమంద్రు.

కం. ఈమృగఁసఁకాంచనమయ, మామహితాజనమునందు . సననీసుతయఁ
దా మేలుపడియె నాలో, సామిశ్రీ! కూచునుండు ఁ సన్న్యమారిన్. ౬౮౫

కం. మృదులతఁ బ్రసన్నిగాంచిన, కదలీప్రియకీప్రవేశిఁకాచర్తముగఁ
విదిత మగుమేషచర్తము, మడిఁ జూడుము దీనితో సమానంబగునే. ౬౮౬

కం. ధారిణి యీమృగరత్నము, తారాపథమందు వెలుఁగుఁడైనతహరిణం
బీరెండు నాకుఁ జూడఁ, గారమణీయములు దక్క ఁ గావు నిజముగన్. ౬౮౭

→ { శ్రీరాముండు లక్ష్మణుతో మారీచమాయయేని } →
మాయామృగం బవశ్యనధ్యం బని చెప్పట.

ఉ. నీవు వచించినట్టు రజఃనీచరమాయయ యేని దీనిదు

ర్వాన మడంగఁ జంపుటయె ఁ భవ్యము చూ, యిటు తాటకేయుఁడే
కావలుఁడై మునీశ్వరజిఃఘంసువు నై చరియించుచున్ సృపా
లానలి రాఁగ వేటలకు ఁ నట్టె వధించును వారి వంచనన్. ౬౮౮

ఉ. ఏవున దీనిఁ జంపుటయె ఁ యెంతయుఁ గార్యము పూర్వమిందు వా
తాపి యనంగ రక్కసుండు ఁ తాపనగర్భములందుఁ జొచ్చి యా
లోపలనుండి తేలువలె ఁ లానతదీయపిచిండుఁడొచు హిం
సాపరుఁడై చరించు వషసానమునం దొకనాఁ కగస్త్యుచేన్. ౬౮౯

కం.భక్షింపంబడి యాతఁడు, కుక్షి వేడలి భేన నున్నఁ ఁ గుంభభవుం డా
రాక్షసునకు ననియెన్ హృదయక్షి భముగాఁగ నగుచు ఁ నమరవిరోధీ! ౬౯౨

తే. సరకు సేయక బ్రాహ్మణసంతతులను, నీదు తేజంబునను జంపి ఁ నిష్కరతను
బాపచరితుండవైతి విఁస్పాట నీవు, జ్వే మై పొమ్ము నాగర్భసీమ ననియె. ౬౯౩

కం. ఈతండును జూడఁగ నా, వాతాపిని బోలఁడా యవశ్యము ఘటసం
జాతునిచే నతఁ డీల్గిన, భాతిని నాచే నితండు ఁ పైవడి చచ్చున్. ౬౯౪

కం. సన్నాహంబున జానకి, బన్నుగ రక్షింపు మీవు ఁ పదిలంబుగ నీ
కన్నియపై నున్నవి మన, యున్ని ప్రయత్నములు కావుమా సతి శ్రద్ధన్. ౬౯౫

కం. ఈమృగమును నధియింపఁగ, నో మెల్లపునఁ బట్టుకొనఁగ, నో నేఁ బోదున్
సౌమిత్రి! కంటె జానకి, యామృగచ్ఛంబుఁ జూచు ఁ వ్యామోహంబున్. ౬౯౬

ఉ. కావున నొక్క శాతతరఁకాండమునన్ హరిణంబుఁ ద్రుంచి నే
నావరచర్మముం గొని రఁయంబున వచ్చెద, నంతదాఁక నీ
తావరవర్ణినిన్ మిగులఁ ఁ దత్పరతం గడు నప్రమాద మే

ధావిభవంబు మీఱఁగ నఁదా వరిరక్ష యొనర్చు తమ్ముడా. ౬౯౭

మత్తకోకిలము. దత్తుడున్ దృఢసత్తువ్వుడున్ మతిఁ దైర్యయుక్తుఁడు లక్షణా!
పక్షిరాజ జటాయు వియ్యెడ ఁ బాసపై చరియింపఁగా

రక్షణంబు ఘటింపుమీ యుడుఁరాజింబనమాన్యకున్
దీక్షఁ బూని ప్రమాద మేది ప్రతిక్షణంబును శంకి వై. ౬౯౮

↔ శ్రీరాముడు మాయన్ముగమువెంటఁ బోవుట. ↔

కం. లని మున్వంపులవిలుఁ గొని, కనకశృంగున్దలముఁ ఁ గనదొనలును న
మ్మనుకులుఁడు కట్టుకొని వెనఁ, జనె మీయూమృగముఁ బట్టు, సంరంభమునన్.

ఉ. వింటిని గేలఁ బూని వెనుఁ వెంటస వచ్చెడురాముఁ జూచి లోఁ
డంటమలాడ గుండెలు తటాలునఁ గన్నడ కేగి వెండియున్

గంటికిఁ దోఁప దూరముగఁ ఁ గాంచి రిఘూత్తముఁ డుగ్రవేగుఁ డై
వెంట నె కూడఁబాట నది ఁ వృక్షచయంబుల డాఁగుఁ దోఁచెడున్. ౭౦౦

సీ. చేపడె నిదె యని ఁ వే పట్టఁ బోయినఁ, జేంగున మెల్లపునఁ ఁ జొకలింపు
గడుదవ్వు చనె నిది ఁ గడు సంఘ నిలిచినఁ, దారసంబున నటఁ ఁ దారు చుండుఁ

బగువువాటుచు దీనిఁ ఁ బట్టెద నని పాటఁ, బొదలలోపలఁ దూటియొడిగియుండుఁ
జిక్కఁ బో యిది యని ఁ చే చాఁపఁ బోవఁ జివుక్కున నొక్కవైపు ఁ చిక్కకుటుకుఁ

తే. దోఁచుఁ దోఁపకుండుఁ దూరంబుచను డాయ, నెదురు వచ్చు మిగులఁ బెదరి చూచు
మాటు మొగము పెట్టు ఁ మాటాడు. తారాడు, లేతగనపు మేఘుఁబోలె నిరుగు.

మాలి. కనఁగఁ గనఁగఁ గాంతుల్ * గ్రక్కుచున్ నిల్చు ధన్వీన్
గనుచుఁ గనుచుఁ బాటు * స్థప్త్యగాఁ జిక్కకుండన్
మునుఁగు వెఱును బాణంబుం గనున్ మింట నాడన్
వనుల దరుల డాఁగున్ * వంచనన్ గాసి మ్రాఁగున్.

2౦౨

సీ. వెఱచెఁ బో యని విల్లుఁచుఱుఁ గిడి డాయంగఁ, దిన్నతిన్నగ ముచుఁమున్నువోవుఁ
జంపెదఁ గా కంచుఁ * బాసంబుఁ దీసిన, బెదరినభంగిఁ గుప్పించియెగయుఁ
దనవెంట వచ్చెడుఁజననాథుఁ జూడని, యట్టు లై వచ్చి క * నాడుచుండు
రద్దు సేయక పొంచుఁరాములీలాగతి, నోరచూపులఁ జూచు * నొంటికంట

ఆ. మఱుఁగుఁ జేరు బయల * మెఱయును మబ్బుల, నడిమిచందురుండు * నాఁగ నిట్లు
కాన వచ్చి కొంత * కానరాక యొకింత, నేగెఁ దీసికొనుచు * నెంకిన్ వ్రప్ప 2౦౩

సీ. ఒకమాటు పొదలలో * నొదిగి నట్టులె యుండు, నంచునఁ జేరద * వ్వరిగి యుండు
నొకసారి నేలపై * నొయ్యనఁ బన్నుండు, జే నాఁచునంతలోఁ * జిక్కకుండు
నొకతూరి నాయాసవికలత నిలుచుండు, బడలె సంత * చేగఁ గఁనప్పడక యుండు
నొకపారి వింతవేడుకల నాడుచు నుండు, బట్టఁ జూచినయంతఁ * బాటు చుండు

ఆ. వికటహరిణ మిట్లు * గిక్కురించి నంచించి, యటమటించి మిగులఁ * దటమటించి
మోసగించి మాయముంచి తాబెలించి, తచ్చనలను రాము * దవ్రప్ప లాగె. 2౦౪

కం. అంత రుషావినశత సంభ్రాంతుల డయి రామవిభుండు * బడలిక నిలిచెన్
బ్రాంతమహావృక్షచ్చా, యాంతరమున శొద్ధలమున * సంతట నదియన్ 2౦౫

కం. జింకలమందలలోపలఁ, బొంకంబుగఁ గూడి మాడి * పొదలుచుఁ దోచెన్
సంతటతలమున రాముండు, బింకంబునఁ బట్టఁ బోవఁ * బెక్కుటి యుటికెన్.

ఉ. వెండియు వృక్షమండపదీపిత మై కనఁబడ రామచంద్రుండు
నితాంతరోషమున. * ద్రుంచెద దీని నటంచుఁ బూని మా
ర్తండరుచిప్రపంచభయద్రుహిణప్రవిన్దితాస్త్రము
ద్దండత నారిఁ గూర్చి మృగదానవుని గుటి చూచి వైచినన్.

2౦౬

→ { శ్రీరామునిబాణముచే మారీచుండు హాల్క్షణా } →
యని యెఱచి చచ్చట.

శా. ఆనారాచము తాటకాతనయుమా, యాదేహముం దూటి వే
గానన్ వానిద యాహృదిం బగుల ఫట్కారంబుతోఁ జేల్చుగా
నానాకీశవిరోధి తాటిపొడ వా, యస్త్రాహతి నిట్టిపా
టై నేలం బడె బైరవారవముతో * నల్పాయు వీరీతిగన్

2౦౭

చం. మరణముఁ గూరుచుం దనదుఁమాయశరీరము వీడి యెట్టు లా
ధరణితనూజ లక్ష్మణుని * దవ్రప్పగఁ బంపును, రావణుండు నే

కరణి హరింపఁ గల్గు నలకంజదళాక్షి నటంచు యోజనా
 పరుఁ డయి యర్హభంగి రఘువర్ష్య నెలుంగునుబోలు నెల్లునన్. ౨౦౯
 కం.హాసీత లక్ష్మణా యని, మానరరవ మార నజచి * మనుజాదుఁడు నై
 జాసురసూపముతోడ నీ,జానుపు * విడిచి యవని * నాక్షణము పడెన్. ౨౧౦
 తే. హేమమాలి మహాదంష్ఠ * హేమభూషుఁ, జిత్ర కేయూరమంజిత * శితకలంబ
 నివాతు రాక్షసరూపు నిర్మిన్రభయన, వేషు రక్తాంగు క్షీతితల * నేష్టమాను ౨౧౧
 మ. కని సౌమిత్రి వచించినట్టి యలవాక్యంబుల్ మదిం దోఁపఁగా
 జనకాపత్యముపై మనం బరుగఁ గౌ * సల్యా త్తజం డాత్మలో
 ననుజం డియ్యది తాటకాతనయుమా * యల్ పో యటం చెంచె మ
 త్సునిశాతాస్త్రనిహన్యమానుఁ డితఁ డా * దోహటనాఘంఢె యౌ. ౨౧౨
 కం.హాసీతా లక్ష్మణా యని, యాసురనాథుండు బిగ్గ * సజచుచుఁ జచ్చె
 భూసుతయును సౌమిత్రియు, నేనందమువార లైవో * యెలుంగు * వినుటన్.
 కం.అని భీతి మేనఁ బుంకలు, జనియింపఁగ నొండుమ్మగముఁ * జంపినమాంసం
 బుచు గొని యాశ్రమభూమికిఁ, జను చుండెను రాముఁ డెంతో * సత్వీరుఁ డగుచున్.

←→ సీత లక్ష్మణుని రామునకు సహాయంబుగఁ బొమ్మనుట. ←→

ఉ. అక్కడ భర్తృకంఠసదృశార్తరవంబును నాలకించి య
 మ్మక్క! యిదేమి లక్ష్మణ! రయంబునఁ బల్కిడు రాముఁ జూడ నా
 కక్కట గుండె ఝల్లు మనఁ * బ్రాణము తత్తటలాడఁ జొచ్చెఁ దా
 నక్కటి యెందుఁ జిక్కెనొ మ * త్తేమి ఘటిలైనొ యేమి సేయుదున్. ౨౧౩
 చం.అటచుచు నున్నవాఁడు భవదగ్రజుఁ డాతనిఁ గావఁ బోగదే
 బిటబిట, నాదుతమ్ముఁ డతి * వీరుఁడు బాసట యౌ నటంచు నె
 త్రైటఁగున నాసలం గొనెనొ * ధీరుఁడు రాక్షసకోటి ముట్టఁ బె
 ల్కుటి హరినందయావృతము * కోడవిధంబున నుచ్చులింపఁడే. ౨౧౪
 కం.అని చెప్ప లక్ష్మణుండును, దనయగ్రజ శాసనంబుఁ * దలఁచి చనక ని
 బ్బినఁ గని కుపితాత్తిక యై, జనకతనూజాత యిల్లు * సౌమిత్రి కనున్. ౨౧౫

←→ సీత లక్ష్మణునిఁ గోపించి పలుకుట. ←→

శా.సౌమిత్రి! భవదగ్రజాతునకుఁ గ * ఘ్నంబైనయూకాలమం
 దేమాత్రంబును నీవు దోడ్పడఁగ నూ * హింపంగను * లేమి నొ
 రా మిత్రాశ్రతి సంచరించెడిమహా * ప్రత్యర్థి వం చెంతు దు
 మ్మావీ! రాముఁడు నీకు నేడెడుగులం * గవించె నో సంచకా. ౨౧౬

చం. ఎఱిఁగితిలెమ్ము నీతెఱుగు ధర్మము లక్షణ! రామచంద్రుఁడఁ
గఱి యభిలాష చేసెదవు ధర్మము చిత్తుడ! నానిమిత్త మా
మొఱి చెవులారఁగా వినియు ధర్మము మై నడు గెత్తి పెట్టికి
ట్లుఱి తిరుండ వైతి, విలు ధర్మమును నుజనుండు నిల్పునే!

2౦౯

ఉ. అన్నకుఁ జేటు గూరుట ప్రాయం బగు నీ కెవ సేవ హామన్నపై
నున్న నిజంబు నీవు వని ధర్మము ముఖ్యము రాముకై కదా
యన్నిరఘాత్మప్రాణమున ధర్మము వచ్చినవేళ నేమిగా
న న్నిటఁ గాచి యుండెడు మనంబున జీవకంఠ యెంత చెప్పినన్.

2౧౦

కం. భీతహరిణాక్షి యీగతి, భీతహరిణిచందమునను ధర్మము బాప
వ్రాతములు దొరఁగఁ బలికిన, ద్విధానయామణిని గాంచి సామిత్రి యనున్.

→ లక్షణుడు సీతకు సమాధానముఁ జెప్పుట. →

చం. వదిన! యి టేటి కన్య భయపాటునఁ గుండెడు, నీమనోహరుఁ
ద్రిదశమనువ్యయక్షణిఁ దేవవిరోధిపితౄచనాయకుల
కడనమునందుఁ దాఁకియు ముఖమును నిల్వఁ గలారె? వారికిఁ
బ్రదుకులు దీపుగావె? మఱి ధర్మము లంతటిచేఁచె యేరికిన్?

2౧౧

చం. ఇటు తగు నన్ను నీకు పచిఁచుంపఁగ, రాముఁ డవధ్యుఁ డెందు, నె
క్కటి నిను వీడి నాకుఁ జనఁ గా లెటు లాడెడి, ముజ్జగంబు లొ
క్కటఁ బయి నెఱేనేని ననఁగి సత్ప్రతిఘోషధ్వజంబునే
దిటముగఁ రాముఁ డాశుగ తఁగిం బరిమార్చును దీర్పు నందఱన్.

2౧౩

కం. నమ్ముము నామాటను మది, నిన్నులముం గనుము దేవి ధర్మమును శ్రీ
ప్రస్తున మృగముం జంపి ను, ఖమ్మగ నీట వచ్చి నేల ధర్మముపడఁగన్.
కం. రామునివర్ధింపఁ గా దది, యేచూ చూపయె రవంబు ధర్మముగించె జమి
యే మన గంధర్వనగర, మా మాడ్కిని కలుగఁ జేసె ధర్మమునుం జే.

2౧౫

ఉ. ఇల్లడపెట్టి పోయె నిను ధర్మము రాఘవుఁ, డన్నుహాత్తువ
లెల్లను బొల్లు చేసి యెటు ధర్మము, లేగుదు, వైరము పూని యున్నవా
రల్లఖరుండు వచ్చినదియొదిగ రాక్షసు లెల్ల, వారలే
కల్లరవంబు నించెదరు ధర్మముకులె నతి యేల చింతిలన్.

2౧౬

→ సీత లక్షణుని నిష్ఠురంబులు పల్కుట. →

కం. అని సామిత్రి వదించిన, జనకతనూజుగ కోపసంకర్షవిలో

చనయె పరుసనివాక్కుల, ననియె ఋతవాది యెవఁ ధర్మములక్షణునిన్,

2౧౭

- ఉ. ఓరిదయావిహీన విసః * రోరిన్మశంస యనార్య పంచకా
యోరి సుసంశపాంసన గుఃఖోన్నతుః జౌరఘరాముచేటు నీ
కారయ సమృతం బిది యధార్థము ను వ్వుటుకానిచోటఁ గ
న్నారఁగఁ గీడు గాంచి యిటుఁ లాడెదవా చెడుగా దిటంబుగన్. 2౨౮
- కం. కా దిట్టిది చిత్రము దా, యాదులు ప్రచ్ఛన్న వేషుఁ లై నిత్యంబున్.
లో దయ మాలుచు నీవలె, నోదుర్మతి కీడు నేయఁ నులుకరు వింటే. 2౨౯
- శా. నీవే వచ్చితో కైకయీతనయుఁడే * నిన్నంపెనో కానిమా
యావేషం బిటు లూని నాకొఱక దుష్టా! యెంటిమై నొంటివాఁ
జౌవాత్సల్యపయోధి రాముబడి ఘోరారణ్యముల్ సొచ్చి దు
ర్భావా వచ్చితి వీవుదోడ్పడఁగ సద్భాచంబునన్ వచ్చితే. 23౦
- కం. నీకోరికయో మఱి యా, కైకేయీతనయతలఁపా * కడఁ గనునటరా
యాకమలాక్షునిభార్యను, గైకొందునె యెంచువానిఁ * గలలో నైనన్. 23౧
- కం. రాముండు లేకయుండిన, నీమేనన్ నిలుపుదాన * నే ప్రాణంబున్
సౌమిత్రి! నీవ చూడఁగ, నే మరణించెదను గనుమ * యీనిమిషమునన్. 23౨

↔ లక్ష్మణుఁడు సీతపైఁ గోపించి రామునొద్దకుఁ బోవుట. ↔

- చం. అని విసరానివాక్కు లిటు * లాడిన జానకిఁ జూచి మేనియం
దొసర గగుర్పు రోఁజి కరియుగ్గము మోడ్చి జితేంద్రియుండు ప
ల్కెను బదులాడఁగా మనసు * లే దిఁక, దైవత మీవు నాకు, ని
ట్లనుచితనిష్ఠురోక్తి జనఃకాశ్యజ వింశలుగావు స్త్రీలకున్. 233
- చం. ఇది సహజంబు లోకమున * నింతుల కెల్ల, విముక్తధర్మదు
ర్వృద్ధయలు చంచలాత్తికలు * నెంతయుఁ గ్రూరులు భేదకారిణుల్
ముదితలు, కొఱ్ఱు గాల్చి చెవిలోపలఁ గ్రుచ్చిపయట్టు లయ్యెనో
మద వతి నీదువల్కు రవఃమాత్రమ యేని సహింప నేర్చునే. 23౪
- ఆ. సాక్షిభూతు లగుచు * సర్వసనేచరు, ల్వీనడివారు గాక * విశవముగను
న్యాయవాది నగుచు * న్యాయంబుఁ బలికిన, నన్ను నీఁ నిస చెఁసంటిపల్కు 23౫
- కం. ఫో పో పాడుగ నీ విపు, డే వాపిషంబు స్త్రీత్వ * మిల సహజముగాఁ
గోవన గురువాకృష్ణితు, నీవగిది స్వన్నసంశయించినకతనన్. 23౬
- కం. పోయెద రామునికడ కిపు, డే యబలా! నీకు స్వస్తి * యెసఁగుత దేవీ
యాయటవిదేవతావళి, పాయక రక్షించుఁగాక * పద్మాక్షి నినున్. 23౭
- కం. నాకు నిమిత్తము లెంతయు, భీకరమై తోఁచె రామఃపీరునిజోనే
నీకడకు వచ్చిచైదేహీ! కందునా కనఁగలేనా * యిచ్చుట నిన్నున్. 23౮

చం.అనుచు నుమిత్రపట్టి దనుఁ జూడిన జానకి బాష్పపూరముల్

కనుగవఁ గాఱ నేడ్చుచునుఁ గర్ణకతోరముగాఁగఁ బల్కు నేఁ

దివన విషంబు, గౌతమినిఁ దీతెగ, నే నురిపోతఁ జత్తు, వ

హ్నిని బడుదానఁ, గాక పరునిఁ స్పృశియింతునె కాలిప్రేలనేన్. 23౯

కం.అని పల్కి బిగ్గ నేడ్చుచుఁ, దనయుదరము బాఁదుకొనుచుఁ దనహస్తములన్

జనకజ యుండిన లక్ష్మణుఁ, డనునయములు పల్క మాటఁ లాడదు సతియున్. 2౪౦

కం.సౌమిత్రి యంతనించుక, కైమోడ్చున సతియొనర్చిఁ కదలి పలుమఱున్

భూమిజఁ గనుచుం గుపితుఁడు, దామది గొల్చుకయుఁ బోయెఁ ద్వరఁ జని నట్టుల్.

↔ రావణుఁడు యతివేషము ధరించుట. ↔

సీ. అది సందుగాఁ గొనిఁ పదిశిరంబులసోఁకుఁ, డాసీత డాయంగఁ సరుగ నెంచి

సన్నాహివేషంబుఁ సరిగన ధరియించి, శ్లేష్మకాషాయవఁ, స్త్రుంబుఁ గట్టి

వామభుజంబునఁ వఱల యష్టి కమండ, లువులు ఛత్రముసిగఁలును వహించి

పావలు దొడిగి యుచుద్వాక్షి సోవరు, ల్విడిచి పోవఁగ రవివిధులు లేని

తే.సంధ్య నలమెడియరు లనఁ శశివిహీన, రోహిణిని డాయుగ్రహమనఁ స్రురబుద్ధిఁ

గదిసి నాతని రాకకుఁ ట్టారుహములు, కదల వయ్యె సమీరంబుఁ మెదల దయ్యె.

కం.వావిరి త్వరఁ బాఱెడిగో, దావరి మెల్ల మెల్లనడిచెఁ దద్దయ భీతిన్

రావణుఁ డభవ్యుఁడీటు న, ద్భావపుహాసముఁ దృణాశృతము కూప మనన్ 2౪౩

ఉ. తాలిచి ప్రాణనల్లభుఁడుఁ దవ్యుగఁ బోవుటకై తపించున

బృలను నూత్నచంద్రనిభఁభాలను బార్వణీతథాననన్

నీలసరోజలోచన వినిర్మలపీతదుకూలఁ గాంచి దు

శ్రీలుఁడు కాలుసోవరుఁడుఁ చిత్రను జేరెడిమాడ్కిఁ దోవఁగన్. 2౪౪

ఆ. పద్మహీన యైనఁపద్మను బోలుచు మేనికాంతి దెసలఁ మెఱుఁగువెట్టు

నాశ్రమాంతరమునఁ నాసీన యెయన్న, యెంటిదానిఁ జంచలోపమాంగి.

↔ రావణుఁడు యతివేషంబున సీతయొద్దకు వచ్చుట. ↔

కం.పంచశరశరావిష్టుఁడు, పంచసమయి రావణుండుఁ ప్రహరవంబున్

నించుచుఁ జేరెం జని యా, చంచలలోచనకు వినయఁనంగతిఁ బలికెన్. 2౪౬

కం.రమణీ పీతనువాసిని, రమణీయసుచగన్దఁ గాజనిభాసన్

కమలనుదామాలంకృత, సునినినలఁ వెలిగ దీవు, కలికి యెవతెవే. 2౪౭

కం.ధరణిమో క్షీణిమో వెన్నుని, తరుణిమో పైవీచి పుష్పధన్వనిసతిమో

హరిణీ సురమణిమో యో, కరిణిగమనా వదించుఁ కలహాపంబున్. 2౪౮

సీ. నీరదంబులు శుచిఃస్నిగ్ధముల్ సమములు, కుట్టఁజిఖరులేఁ కుందరదన
నేత్రముల్ రక్తాంతఃనిర్మలద్విగ్ధముల్, నీలతాంములె విశాలనయన
చారువీనంబు విశాలంబు జఘనంబు, కరికరాకారముల్ ఁ కలికితోడలు
మిట్టలు వట్టువల్ ఁ మిగులసంహతములు, సంప్రసన్నితములేఁ స్తనము లబల

తే. తాళఫలనిభములును గాంతములు వీన

రోద్ధముఖములు స్నిగ్ధముల్ ఁ యువతి నీదు

విరిపిచనుదోయి రత్నప్రసవేకభూష

ణాంచితమ్ము దివ్యక్షుప్తాద్వంచకమ్ము.

2౪౯

కం. చారుస్థిత చారుదతీ, చారువిలోచన విలాససాగర మకచా

హారిక రాంతమితవల, గ్నా రమణీ సంచితోరు ఁ కఠినకుచాధ్యా.

2౫౦

కం. వారక శైవలినీవాః, పూరము తీరంబుఁబోలెఁ బాలఁతుక నీపుణ్

సారెకు నామనమును సరి, నీరుహలోచన హరించి ఁ చెలఁగెడు గదవే.

2౫౧

ఉ. చూచితి దేవకాంతలను ఁ జూచితి యక్షసరోరుహక్షులన్

జూచితిఁ గిన్నరీమణులఁ ఁ జూడ్కికిఁ బండుపునేయువారలన్;

జూచి యెఱుంగ నోసుదతి ఁ సుందరితావిభవంబునన్ మృగీ

లోచన నిమ్నఃఖోలు నొకఁలోలవిలోచన భూతలంబునన్.

2౫౨

కం. ఓకోమలి నీప్రాయము, నీకోమలతావిభూతి ఁ నీఁపం బా

లోకింప నిచట నడవిని, నేకాంతం బుంట వెట్టి యెత్తెడి నాకున్.

2౫౩

ఉ. పొమ్ము లతాంగి యింటికిని ఁ భూరిభయంకరకామసూపు లై

త్రిమృరుయామినీచరులు ఁ దీయక యిందుఁ జరింతు గాన నీ

విష్మయి నొంటి నుండఁ దగఁవే తగ వే చను రమ్యహేమసా

ధమ్ముల నిష్కుటాళి నుచితం బగు నీకు నలంకరింపఁగన్.

2౫౪

కం. పరమాలయము పరభోజ్యము, పరవస్త్రము పరవరుండు ఁ పర మగు నీకుఁ

పరమేచకలోచన నా, పరమాభిప్రాయ మిదియ ఁ పంకీజనేంద్రా

2౫౫

ఉ. నిక్కపుదేవకన్య పనిఁ నే మది సమ్మితి రుద్రకాంతవో

నిక్కముగా మరుత్పతివా ఁ నెమ్మి వచింపుము దేవకిన్నరుల్

మక్కువ నిందు రా రిదియు ఁ మానవభోజాలవాస మాట, నీ

వెక్కడి దాన వెక్కటి చెల్లీ యిట నుండఁ గతంబుఁ జెప్పుమా.

2౫౬

కం. పులులుం గ్రోతులు సింహం, బులుఁ జిఱుతలు నెలుఁగుబంట్లఁ ఁ బురుకంకంబుల్

దళముగ నిందుఁ జరింపఁగఁ, గలికీ! నీ కెట్లు భయముగలుగదు చెప్పుమా.

2౫౭

కం. మదయుతములు ఘోరంబులు, మదావళము లిందుఁ బెక్కు ఁ మలయుచు నుండన్

మదిరాక్షి మది భయమ్మును, బాదలక యెట్లున్నదానఁవో కదె చెలువా.

2౫౮

ఉ. ఎవ్వరిదాన వీవు మదిఁగ్రేక్షణ! యెవ్వలై వీ విటటికే

యివ్వవి జన్వనీ! తిరిగెఁ దెక్కటి రక్కసమూఁడ లెన్నడున్

గొవ్వన నంచరించు నిటఁ గ్రూరతి, నావుడు విప్రవేషునా

క్రొవ్విరిఁజోడి నత్కృతులఁ గొబ్బనఁ బూజ లొనర్చి వెండియున్.

౭౫౯

←→ సీత యతివేషంబున నున్నరావణు నత్కరించుట. ←→

సీ. తమఁకి పాత్రకునుంధఁధారి యాద్వైజవేష,నహితు నపాయదఁగృనుని వాని

ద్వేషింప దుస్సాధుఁ విప్రునిభంగిన, పూజించి యిట్లనుఁ బుష్పగంధి

యిదిగొదర్భాసనంబిందుఁగూర్చుండుమి,యిదె యర్హమిదె పాద్యమివిగొ సిద్ధ

వనజాతఫలములుఁ త్వన్నిమిత్తం బివి, యారగింపుము తనిఁవార ననుచుఁ

ఆ. బలుకు చున్నయట్టిప్రతిపూర్ణభాషిణి, నానరేంద్రపత్నిఁ నవనితనయ

నాత్మవధముపొంటెననురలోకేశ్వరం, డవహరింప మనసునందుఁ బూనె.

౭౬౦

తరలము. వనికి వేటకుఁ జన్మభర్తయుఁ భ్రాతృత్వే జనుడెంచునా

యనుచు నాలుగుదిక్కులఁ జలఁజాయతాక్షి వనీదిశన్

గనియెఁ గాని రిఘూత్తముల్ పొడఁకట్టరైరి, యధాస్థితఁ

ననకుజంబులు దోచు చుండెనుఁ భామచిత్తము కందఁగన్.

౭౬౧

←→ సీత మాయాయతికిఁ దనవృత్తాంతముఁ జెప్పుట. ←→

ఉ. తన్ను హరించుభావమునఁ దానవనాధుఁడు ప్రశ్న సేయఁగా

సన్నతశీల వీఁ డతిధిఁ త్తాసురసగ్యుఁడు మద్విధంబు నే

నున్నటు చెప్పుకుండిననుఁ నుగ్రరుషన్ శపియించునో యటం

చెన్నుచు మూర్ఛమాత్ర మెదఁ నిట్లని చెప్పఁదొడంగె వానికిన్.

౭౬౨

సీ. మిథిలాధినాధుఁడైఁ ప్రథితమహాత్ముఁడౌ,జనకావనీశునితనయ నేను

సీత యందురు నన్నుఁ శ్రీగాముభార్యను, సర్వకామసమృద్ధఁజనసుఖములఁ

బదియు రెండేడు లిఁకెవ్వకులయింటను, గడపితి నేదియుఁ గడమ లేక

యంతటఁ బదియు మూఁడవవత్సరంబున, రామాభిషేకకార్యంబు పొంటె

లే. రాజు మంత్రులతోడ మంత్రంబు నేసి, సర్వసంభారములఁ గూర్చుఁ జతుర కైక

య నెడినృపుభార్యశనహృదఁయాధినాధుఁడైనమామూను కృతపఁశాత్ముఁడేసి.

కం. నావతి ప్రవ్రాజనముచు, నావసత్యం బైనభరతుఁనభిషేకంబున్

భూపాలుని సత్కాత్మిని, నావఁటి వరద్వయంబుఁ నాకాంక్షించెన్.

౭౬౪

కం. తిన నన్నముఁ గొన నీరిముఁ గన నిద్దుర యేమియైనఁ గానిమ్మా రా

ముని నీ వభిషేకించిన, జననాయక నాకు నుసుటుఁ సరి యింతటితోన్.

౭౬౫

కం. అని పలికెడి కైకేయికి, ననఘుఁడు మామామ సార్థకార్థంబు లివే

కొను మని యెంతయు వేడిన, విన దాయిల్లాలు మగనివిన్నవ మేమిన్.

౭౬౬

కం. ప్రతిభలరహితం డగునా, సతి కిరుపదియేనుసమల, ప్రాయం బవు డీ
క్షీతిః బుట్టువాదిగాఁ గన, హితగుణ నా కవుడు పదియఁ ననిమిది యేడుల్.¹

సీ. రామనామంబునఁ బ్రథితుండు జగతిని, సత్యవంతుండు గుణశాలి శుచియు
నీరజాతాయతఁ నేత్రుండు నాజాను, బాహుండు భూతావళిహితాత్ముఁ
డట్టి నాపెనిటుటఁ కాలిముచ్చట దీర్చి, సభిషేక మొనరింపఁ డయ్య దశర
థుండు కామాస్తుడై వెండి తండ్రిని డాయ, వచ్చినరామునిఁ బలికె కైక

ఆ. వినుమ రామ నీదు, జనకునియానతి, భరతునందు రాజ్యభార మునిచి
వని వసింపు మీపుఁ వర్షము ల్పదునాల్గు, జనకు సత్యవాదిఁ నలుపవయ్య. ౭౬౫
కం. అని కైకయి వచ్చియించిన, విని యకుతోభయుఁడునాదు, విభుఁ డాపలుకుం
గొని నిశ్చలవ్రతుం డయి, చనుడెంచెన్ జనకు సత్యసంధునిఁ జేయన్. ౭౬౬

తే. ఇచ్చునే కాని యొరులచేఁ బుచ్చుకొనఁడు, సత్యమాడున కాని యసత్య మాడఁ
డట్టివేళల నివియ చూఁ దిట్ట మైన, రామచంద్రునివ్రతములుఁ బ్రహ్మతేజ. ౭౭౦

సీ. రామువైమాత్రేయఁ డైమించు లక్ష్మణ, నాముండు శూరతాధాముఁ డన్న
కును సహాయుం డగుఁ ననిగోన విజితారి, యతిదృఢవ్రతుండు ధర్మాత్ముఁ డతఁడు
మా వెంటఁ జనుడెంచెఁ మహితధనుష్పాణి, యగుచు రాముండు జటియగుచుఁ దపసి
యాకృతిఁ గైకొని యనుజతో నాతోడ, దండకాటవి జొచ్చెఁ దండితారి

తే. కైక వలనను రాజ్యంబుఁ గరిమఁ బాసి, మేము మువ్వర మివ్వవీభూమిఁ దిరుగు
చున్న వారము మూర్ఖ మిం దుందు వేని, వచ్చు నాభగ్గ వన్యాలిఁ దెచ్చు వివ్ర.

కం. తావక నానుము గోత్రము, భూవిబుధా! కులము సత్త్వమును నిక్రముగా
నావిష్కృతి సేయు మి టి, లా విహరించెవపు దండకాటవి నొంటిన్. ౭౭౨

కం. అని త న్నడిగినసీతా, ననజాక్షికి ననియె నుగ్రవర్తనుఁ డగున
ద్దనుజేంద్రుండు తీవ్రంబుగ, విసవే యోసీత నాచుఁ నృతాంతంబున్ ౭౭౩

➡ రామండు సీతకుఁ దనచృత్తాంతంబుఁ జెప్పి యామెను దురుక్తలాడుట. ➡

ఉ. ఎవ్వనిపేరు విన్న జగఁ మెల్లవణంకు సదేహదైత్య మై
యేవ్వండు రాక్షసావళులఁ కెల్లను నాయకుఁ డట్టివాఁడ నో
క్రొవ్విరిఁబోణి రామండుఁ డగోమలి ని న్గనిసంతనుండియున్
బువ్వలుకానిలీలలకుఁ బోదు మనంబు స్వహరపాళిపై. ౭౭౪

ఉ. ఎంతటి నో ఎంతంగఘోరఁ నేవున నే హరియించి తెచ్చితిన్
సుందరి! వారి కందఱకుఁ సొంపుగ బేసిరి గమ్ము, నాన
స్తందిర మామహంబునిగఁ మధ్యమున. నగిమూర్ఖ దేవతం
దుం దిర మైనలంక, యటఁ దోయజలోచన! నన్ను బొందుమీ. ౭౭౫

¹ సీతాదేవిక భూమిమీఁదఁ బుట్టిన మొదలైనవలె వివాహము. ఆమె భూమిలోఁ జనవ
త్సము లుండెను.

ఉ. అక్కడి భర్తహార్యముల * నక్కడి నుండరనందనంబులం
దక్కడి సాధవీధికల * నక్కడి చారువిహారభూములన్
బెక్కువమక్కువం జెలఁగి * పెంపును సొంపు రహింప నుండె దే
నిక్కడి భీకరాటవు లి * వేల రుచించెడి నీకు మోహినీ 22౬

కం.నాభార్యవైన నిను న, ర్వాభరణోపేత లైనయభ్రాతులు శ్ర
ద్ధాభక్తుల భజియించెద, రోభామిని యేనువేవు * రుత్తమకులజల్.¹ 22౭

↔ సీత రావణ నిష్ఠురంబులు పలుకుట. ↔

కం.రావణుఁ డిటువల్కిన నీ, తాననజాతాక్షి తీవ్రతరరుచుచే ర
క్షోవిభుఁ దృణీకరించుచు, నీవిధమున మాటు పలికె * దృఢమానస యై 22౮

కం.భూమిార్ద్ర మన నకంఠ్యుఁడు, భాఁచురపతి యుదధిఁగ * నక్షోభ్యుఁడు శ్రీ
రాముఁడు నావృద్ధయేశుఁడు, రామానువ్రతను నేను * రాక్షసరాజా. 2౨౯

కం.శ్రీమహితలక్షణుఁడు పట, భూమిజపరిమండలుండు * పురు తేజఁడు న
త్యామితరక్తుఁడు రాముఁడు, రామానువ్రతను నేను * రాక్షసరాజా. 2౩౦

కం.రాముఁడు సరకేసరి సిం, హామితవిక్రాంతగామి * హరితుల్యుఁడు దే
జోమేదురభుజపక్షుఁడు, రామానువ్రతను నేను * రాక్షసరాజా. 2౩౧

కం.భూమిశకుమారుఁడు సమ, సోమసమాననుఁడు సద్యశోభరతుండఁ
రాముఁడు జితేంద్రియుఁడు శ్రీ, రామానువ్రతను నేను * రాక్షసరాజా. 2౩౨

ఉ. చెన్నఁటిసక్క వీవు, నను * సింహి నుదుర్లభఁ గోరువాఁడవా
నన్ను ఖరాంశుదీధితిని, నా స్పృశియింపఁగ నీకు శక్య మా?
యిన్నెటి రామచంద్రహృదయెశ్వరిఁ గోరుట మందభాగ్యుఁడా
కన్నుల నిపై కాంచెదవు * కాంచనవృక్షచయంబు రాక్షసా. 2౩౩

ఉ. నిష్ఠురదుఃఖుధాకుపితఁ, నిగ్ధిరవేగమృగేంద్రగూఢిపా
ద్యేష్టకరోరదంష్ట్రును * బీకఁగఁ బూనుట, ధారణీధర
శ్రేష్ఠము మందరింబు నఱచే హరియింపఁగ నూనుట సర
జ్యేష్ఠపరమూశ్మమాశ్మసతీ * నీ వెడఁ గోరుట యోదురాత్ముఁడా. 2౩౪

చం.పటుతర కాలకూటవిషఁ, పానముఁ జేసియు సౌఖ్యరీతిఁ గో
రుట, శితసూచికాగ్రములఁ * గ్రౌఢ్యన లోచనమార్జనంబు సే
యుట, పెనుబండ్ కంఠమున * నుండఁగ నంబుధి చాట నెంచుటల్
చటులఁదాక్రమప్రకటఁ, సశ్రద్ధపరమూత్తముభార్యఁ గోరుటల్. 2౩౫

కం.కాలాయసశూలాగ్రము, పై లాఁగులు వేయఁగనుట * ప్రజ్వలితాగ్నిన్
జేలాగ్రంబున ముడుచుట, నాలుక నసి నాకు టగును * నను నీశానుటల్. 2౩౬

¹ రావణవాక్యముల రుద్రముల గ్రహింపవలయు. కామార్జన నోటి భక్తియందగ నొకటి.

కం ఖరకర హిమకరులను నీ, కరతలములఁ బట్టుకొనుటఁగాఁ దలఁపుము భీ
కరశరీరఁడగు శ్రీరాముని, పరమప్రియ నన్నుఁ బట్టఁ భావించుటయున్. ౭౮౭

చం హరిన్పుగధూర్తకంబులకుఁ సంబుధికుల్యలకుఁ విహంగరా
ద్వ్వరపికవగ్ధనంబులకుఁ వారణమూషక బర్హిమద్గులఁ
బరమసురాస్త్రికుంజలవిభాసితచందనపంకవారులం
బరఁగెనునంతరంబె రఘుచర్యునకుఁ విను నీకు రావణా. ౭౮౮

కం. కాంచన సీసములకు రా, యంచకు గ్రస్తకును గల్లునంతర మే యా
నందితగుణి రామునకు, స్వంచకుఁ డగునీకుఁ గలదుఁ పరిశీలించన్ ౭౮౯

ఉ కర్బురపుంఖసంకలితఁకాండవిభాసితచాపహస్తుఁడై
బర్బరపాణి రాఘవుఁడుఁ వానవతుల్యుఁడు నాకుఁ గల్లఁగా
దుగ్భల నంచు నీవు ననుఁ దోర్బలవృత్తి హరించి తేనియుం
గర్బురనాథ మక్షికముఁ గల్గినయాజ్యమ నొదు నీ కెటున్. ౭౯౦

కం. అని దృఢమతిఁ బరుసంబు, ననియు వెఱఁ గాలిఁ గదలుఁనలఁతియరఁటియో
యన గడగడపడఁకఁగ న, ద్దనజుఁడు భయపెట్టఁ బలుకుఁ దనకులబలముల్.

➔ సీతకు రావణుఁడు తనస్వహాసముఁ జూపి భయోక్తు లాడుట. ➔

చం. విపులబలాట దేశపరివేల్లితభ్రూకుటియై సురారి దు
ష్కపితకఠోరవాక్యములఁ గోమలి కిట్లను నన్ను నేమిగాఁ
జపలన్పుగాక్షి చూచెనవుఁ శంకరమిశ్రనహానరుండ య
క్షువుఁడు విమాతృజంబు దశఁకంకుండ రావణనామధేయుఁడన్. ౭౯౧

సీ ఎవ్వనిఁ గని భీతిఁ మృత్యువుఁ గని నట్లు, పటచు గంధర్వాహివతగవితతు
లెవ్వని ననిఁ దాఁకిఁ హేత్వంతరింబున, సరివాహనుం డోడిఁ పరువు వాతె
నెవ్వనిభీతి సఁమృద్ధినున్నజపురి, వీడి శ్రీమఁడు చేరెఁ వెండికొండ
నెవ్వఁ డాతనికాముఁగేర్చుచున్నుచి, మానంబు నొడిచె స్వయానముగను
తే. నట్టివామోముఁ జూచిఁ నడలి నడలి, నడఁకి తడఁబడి పటతురుఁ వానవాది
విబుధులెవ్వఁడు గలచోటఁ వెఱచిగాలి, వీవఁ డున్మాంశుఁ డగుఁడలిఁ వెలుఁగుగాఁగ.

కం. ఎట నెట నే నిలిచినఁ జన, నట నట నల్లాడ దొక్కఁ యాకే జెల్లఁ
బటురయము వదలి నదులును, గుటిలాలక పాట వెఱచిఁ గుదివడి నిలుచున్.

సీ. క్రూరులై భీకరాఁకారులై వెలసిన, రాకాసిజనులచేఁ జోకఁ గూడి
పూర్ణమై ప్రాకారక్షీర్ణ మై కాంచన, కత్నోవృతతులఁ సంభ్రమ్యనుగుచు
వారిణాదులమణిఁతోరణాదులఁ బొల్చి, తూర్వనినాదగాంభీర్య మగుచు
నుద్యానచరశోభిఁతోద్యానసర్వరు, నూనఘోషావళిఁస్థాన మగుచు

తే. మత్పురము పొల్చు సాగరమధ్యమునను, శక్రపురితూర్వ మగుచు నిర్విప్రవిభవ
మలర లంకాఖ్యపట్టనఁ మురుఁజోడి, కానఁగారెమ్మ కన్నులకటపు దీపి. ౭౯౫

తే. అందు నాతోడ నీవు సాశనంద వగుచు

మందగమనరొ క్రీడల * నుందు వేని

డెందమునయందుఁ దలఁపఁగఁ * గందె మచుజ

నుందరీబృందముల నోసికుందరదన.

౭౯౬

కం. మానుషమరసుఖములఁ జం, ద్రానన యట మరగి యనల * నాశ్శః దబ్బతుశే

మానవు గతాయు వగునొకహీనుని దుర్బలుని భాగ్యహీనుని రామున్. ౭౯౭

మ. తనగారాబుకుమారు రాజ్యమున సంస్థాపించి నీమామ జ్యే

ష్ఠునిఁ దన్నున్ నిరసించ హీనబలుఁడై * చొచ్చెన్ ననాంతంబులన్

జనునే నీకటువంటిదుర్బలుని రాజ్యభ్రష్టు నల్పాయువున్

వనచారి న్నునివేఘుఁ గట్టుకొని యేక్ష్యం గానలో నుందరీ.

౭౯౮

ఉ. నీ కిది ధర్మ మా నటవె * నిష్ఠురబీలిని! పంచబాణబా

ణాకులితాంతరంగమున * నానమెయిం దమిఁ దాన వచ్చి ని

న్నోకమలాక్షి వేఁడికొనుచున్ననిశాచరలోకనాథునిం

బ్రాకటలీల నేల కనఁమానముగాఁగఁ దృణీకరింపఁగన్.

౭౯౯

ఉ. భీమ! నిరాకరించి ననుఁ * బినుట వేఁగదు మాగుకాశలంక

భారిణి మున్ను దాఁ జరణతాడితుఁ జేసి పునానవున్ నిస్సంఘ

గూరినయ్యుర్వీతరుణికోపున, రాముఁడు యుద్ధభూమి నా

గోరికి సాటిరాఁడు, ననుఁ * గూఁడుటకు న్నది సంశయించెదే.

౮౦౦

తే. నీయశృప్తంబు సంకుట * నీరహిణి

వచ్చినాడను ద్రోవంగ * వలదు నన్నుఁ

బొందుమీ యసఁ గ్రున్దయై * భూమిజాత

పరుషవాక్కులదశకంఠుఁ * బలికె నొంటి.

౮౦౧

←→ సీత రావణు నిందించుట. →

ఉ. ఏమిర యక్షగుహ్యకగఁజేశ్వరుఁడై మఱి భూతవిందులై

ధీమహితాత్ముఁ డాధనదఁదేవులతమ్ముఁడ వొచునా యఘం

బీమయిఁ జేయఁ బూనితి విశీయజితేంద్రియు బుద్ధిహీను నిజ

భూమిపుఁ గాఁగఁ బొంది పొరిఁపోదు రివశ్యము సర్వరాక్షసుల్.

౮౦౨

కం. హరిహయనతిఁ బాలోమిని, హరియించియు నైన బ్రదుక * నగుఁ గా కెట్లె

నరబలుఁ డగురామునినుం,దరి నను హరియించి బ్రతుకఁ * దరమా నీకున్. ౮౦౩

మత్తకోకిలము. దుష్టచిత్తుఁడ వజ్రహస్తునిఁలోయజాక్షిఁ బులోమజ్జ

శ్రష్టశీలుఁడ! యాపొందిచి మఁసంగనచ్చును గాక యు

తృప్తతేజఃఁడు రామచంద్రునిఁ గూర్చి ననుబోటి నీ
కష్టవాక్యము లాడి చేరెడు * కాలునిఁ సుధఁ ద్రావినన్. ౮౦౪
కం. అని పలుకునీతవాక్కులు, విని దశకంఠుండు కోపవివశం డగుచుం
దనకరములఁ జఱచుచు ననె, వినవే నావిక్రమము వివేకవిహీనా. ౮౦౫
ఉ. ఎత్తుదునో ధరాతలము * నేపునఁ జేతులఁ బట్టి మింటికిఁ
మొత్తుదునో రణంబునను * మొట్టులు పెట్టఁగ మృత్యుదేవతఁ
రుత్తుదునో హిమాచలము * హృత్త బ్రద్దలునాట సూర్యునే
నొత్తుదునో శరంబుల మహోదధినీరముఁ ద్రావి నైతునో. ౮౦౬

కం. వెంబరవిత్తా! కామసు, ఖంబులఁ గలిగించునన్నుఁ * గామాకృతి నా
ఘం బరికింపును యని చూ, పెం బడఁటికిఁ దనదుహువు * భీతిం గొలువన్. ౮౦౭
శా. మాయాభిక్షుకహాపము న్విడిచి దుర్భాగండు పంక్త్యాస్య మా
స్వీయాకారము సూర్యకల్పదహనో, ద్వేలంబు సంతప్తగాం
గేయోదంచితకుండలంబును గ్రుధాఃకీర్ణాక్షము న్నేచక
చ్ఛాయాభ్రప్రతిమానముఁ శరశరాఃసస్పీశకాలాభమున్. ౮౦౮

కం. రక్తాంబరధరుఁ డై సం, రక్తాక్షుం డయి నిదాఘురవి తేజస్సం
స్కకు నిట్లవియెం గ్రూ, గోక్తుల దై త్యేశ్వరుఁడు సముజ్జ్వలభీతుఁ డై. ౮౦౯

→ రావణుఁడు సీతను బలాత్కారముగ నెత్తికొని పోవుట. →

మ వినవే సీత భవభీమానవిభునిఁ * విష్వక్సెనాభ్యాతునిఁ
గనఁగాఁ గోరెదవేని న స్థలయుమీ * కల్యాణి! జ్ఞాన్యుండ నే
ననురక్తుండను నీకు సప్రియుమఁ జేయం బోన నెన్నండు నా
మరుజు నీవీడుము గూడు నన్నుదనుజుఁ * మాంగళ్యసంభాత్రి నై. ౮౧౦
ఉ. ఏమని మోహ ముంచితివె * యేమిగుణంబులఁ జూచి మెచ్చి తే
యోమతిహీనురాల! యొకఁ యుగ్మలిమాటను బట్టి రాజ్యముఁ
భామ సుహృజ్జనంబులను * బాయుచు వ్యాళనిషేవితాటవిఁ
దీనున మేది క్రున్మరెడిదియనిఁ బండితమానిసీమణి.

కం. అని ప్రియవాదిని సత్ప్రియఁ, గనలున రావణుఁడు పత్నిఁ * కామ

జనకజను బుధుఁడు రోహిణి, వినువీదిని బట్టునట్లు * వెన

కం సీతాశిరోజముల డా, చేతఁ సలచేతఁ దొడలు * శీఘ్ర

యాతతఖరయుత మగుతే, రాతలమునఁ దోచఁగా

కం. దారుణవిభీషికల నా, స్మరుఁడు బెకరించి యె

జేరిచె శతాంగమునఁ గమ, లారమణీహాపిఁ

కం.న్యన్యప్రాయుని భృశతీక్ష్ణాత్వంశస్ఫురితదంష్ట్రుః | సద్రిసమానుకౌ
దైత్యునిఁ గని వనదేవత, లత్యర్థభయంబునకౌ వనాశులఁ బాతెన్. ౮౧౫

కం.రావణగృహీత యార్తా,రానంబున నటచె రామ | రామా యని యా
శీవిషవతి యనఁ బొరలెడి,యాచనిత నణంచి యెగసె | ననురుఁడు దివికిన్. ౮౧౬

కం.ఉప్పరవిదిని నీగతిఁ, దెప్పునఁ జనుతేరిమిఁద | దీప్రాతురయై
యాపుడితి వేఁడు అనఁగా, నిప్పగిదిని నేఁజ్చె భ్రాంతిఁపూవయయ పోలెన్. ౮౧౭

→ సీత రామలక్ష్మణులఁ బేర్కొని యేడ్చుట. ←

కం.హో లక్ష్మణ గురుపరసే,వాలోలా యీగనమునఁ | బాపాత్ముండు
య్యోలాపున నను మ్రుచ్చిలి, వాలాయము చనెడి నెఱుగఁవా భూరిభుజా.¹

కం.జీవితమును సుఖ మర్థముఁ, గేవలధర్మాగ్రముగను | గీష్పఱచిననీ
వీవిధి నధర్మగతిఁ గొని,పోవఁగ నన్నుర కావఁవో రఘురామా. ౮౧౯

కం.అవినీతు లైనదుర్దన,నినహంబుల కెచ్చుడుకౌ విఁనేతుఁడ వయ్యకౌ
బావరునఁ బాపముఁ జేసిడి,యవినీతు దశాస్యునేల | యణఁపపు రామా. ౮౨౦

కం.పాపులఁ బాపఫలంబులు, ప్రాపింపపు తోడుతోన | పరివక్ష్యములై
ప్రాపించుఁ గాలగతి నో,పావీ యసురేంద్ర పండుఁపైరులమాడ్కిన్. ౮౨౧

కం.కాలోపహతనునంబున, నీవీలం బాపకృతికి | నేతెంచుటచే
బాలిశ! పొందెన వాయరి,కాలునిచే జీవితాంతఃకరదుఃఖంబున్. ౮౨౨

కం.లయ్యో యిప్పుడు కైకయి, నయ్యురతోఁ గొర్కి దీర | నెఱ సుఖయిండుకౌ
గుయ్యిక హరియించుటచే, నియ్యధముఁడు ధర్మశీలుఁగల్గిలి ననున్. ౮౨౩

ఉ. వేమెలు మ్రొక్కుదాన నటఁవీసలి నున్నఫలప్రసేవకో
ద్దామములార భూమిరుహఁదండములార లగామిలార యో

వోయమచరిష్ణులార యయఁయో రఘురామునిఁ గాంచి చయ్యపకౌ
రామ! హరించె సీత నిదె | రావణుఁ డంచు వచింపరే దయన్. ౮౨౪

సుందరశృంగాన్వితమా, నందన మోమూల్యవంత | ప్రస్తనణగిరీ
దారకారి యిదె నీ,సుందరి హరియించె రామ | చూడును యనుమా. ౮౨౫

౧ నీ కిదె సారస, కాండసితగరుద్వీలాసఁగౌతమి యాకో
డ నీవే,తండగమన మ్రుచ్చిలించె | దశముఖుఁ డనుమా. ౮౨౬

౨ ధన్యులంబులయందు నుండునో
ట | దండక వాసము చేయు చున్నవా

౩ నాయకులార నమస్కరించెదకౌ
రామతి నాగతి యెల్ల జెప్పరే. ౮౨౭

కం.రామా నీ ప్రాణములకుఁ, భ్రేమాస్పద యైన యట్టి ప్రియను బరవశో
భూమిజ హరించె రావణుఁ, డోమఁగఁ జను మనుచుఁ జెప్పఁబో గిరులారా. ౪౨౮
కం.నాపయి దయ నింతటివా, చాపుణ్యము గట్టుకొన్న * సరగున రాముం
డేవున విడిపించును స్వస్థాపిత నైనను యముండు * దాచిన యేనిన్. ౪౨౯

➔ నీత జటాయువుం జూచి పలవించుట. ➔

కం.అని విలపించుచు నతి యొక, ఘనతరువున నున్న గృధ్ర కాంతు జటాయు
గనుఁగొని దుఃఖభయంబులఁ, బెనఁగొనుమతి లోడఁ బిల్వఁ * బద్ధయెలుఁగునన్.
ఉ. అయ్య జటాయువా! యిదె దుఃరాత్ముఁడు రావణుఁ డుగ్రకర్షణ జై
కుయ్యిడు చుండ నన్నుఁ గడుఁ, స్మృత దిక్కెది లేనిదాని నా
నియ్యెడఁ గొంచుఁ బోయెడి నహీనబలుఁ జతకాశిఁ గ్రూరు దు
ర్జయుఁ దురాత్మ నాయుధుని * సాధ్యము గాదె దిరింప నీ కనిన్. ౪౩౧
మత్తకోకిలము. అన్న! తంత్రి! జటాయువా! దురితాత్మఁ డీయసురుండు న
న్ని న్నెఱిగి హరియించి యేగెడి * నిట్టి నాదురవస్థల
విన్నవించఁగదయ్య యిప్పుడ * వేగ మేగి నమస్త మా
యన్నదమ్ముల కోమహాత్మక * యార్త నక దయఁ బ్రోవుమా. ౪౩౨

➔ జటాయువు రావణుని దూషించుట. ➔

చం.కుటకుటకూర్క చున్నవిహంగుండు జటాయువు నీత సేయునా
మొఱి విని లేచి రావణుని * ముగ్ధ ధరాసుతఁ గాంచి రావణా
యెఱుఁగు సనాతనోల్లసదహీనసుధర్మరతుండ సత్యధి
గొఱలెడివాడ గృధ్రపతిఁ * స్మరబలుండను నే జటాయువన్. ౪౩౩
కం.రాముండు సర్వజగద్ధిత, ధీమహితుఁడు చాళరధి సుధీమంతుఁడు ను
త్రామాప్వతితుల్యుఁడు భూస్తోమంబుల కెల్ల రాజు * నురశాత్రవుఁడా!
నీ. ఆలోకనాభునిల్లాలి యశస్వినీ, నీతను హరియించఁ * జెల్లు నటర
ధర్మతత్పురుఁ డైన * ధారిణీవతికిని, బరదారహరిణంబు * భావ్య మటఁగ నవటర
దానిలో విను రాజుదార ముఖ్యంబుగఁ, గాపాడఁ దగు సంతాన వటర
పరిదారిమర్శనభావంబు నీచంబు, ధీరగర్జిత మాట * తెఱ్రార చరిత
ఆ నీకు బుద్ధిగాదు * నీరజహీచనఁ, గొంచుఁ బోవ విడుపుచుఁ దలఁపు * ప్రాజ్ఞతతికి.
యాశ్చ దార రక్ష్య * యగురీతిఁ బరసతుల్, రక్ష్య శ్రుగ్ధతంబు
ఆ. ధర్మనిరతు లైన * ధారిణీపాలురు, కాంక్షపడరు ప్రద్యుష్టాశ్ర * విశదముగను. ౪౩౬
లైనధర్మములకు * నర్థకామములకు, విను

- కం. ధర్మార్థకానుములకు ను, కర్మపరుం డైనరాజుఁ ఁ ఘనతరనిధి యా;
ధర్మము పుణ్యము పాపము, యర్థిలి విను రాజములఁ ఁ మై వర్జిల్లున్. ౮౩౭
- కం. పాపవృథావ చపలా, యేఁగిదిం గంటి పి వఃపీనశ్రీలక్ష్మ
బాపాత్ముఁడు నురయానముఁ, బ్రాపించినరీతి నాధుఁ బాపాచరణా. ౮౩౮
- కం. పుట్టఁగ వచ్చినగుణములు, కట్టలతోఁ గాని పోనఁ కలుష్కాత్ములకుఁ
గట్టిగఁ జెప్పింబుధులు, పట్టునె మనమునకు నిలువఁబడునె లిం మై. ౮౩౯
- ఉ. నీనగరంబునందొ మఱిఁ నీవిషయంబునయందొ జానకీ
జాని విరోధ మే మయినఁ జల్పెనురా? యిటు లేల రితక
య్యానకుఁ గాలు న్రవ్వె యనఁఘాత్తునిరామునిపట్ల నేరముం
బూనితి చేయఁగా వినుముఁ మోసము చేకులు నీకు దీనిచేన్. ౮౪౦
- ఉ. దానవలోకనాథ యతిఁనర్పితఁడై యతిసృష్టఁడై జన
స్థాననివాసి యాఖరుఁడుఁ చచ్చెను శూర్పణఖానిమిత్ర మై
పూని రఘుద్వహుం జెనకఁ పూరుషపుంగవుఁచేసినట్టికా
రానిది యెద్ది తత్సలినిఁ రానణ నీ విటు మ్రచ్చిలింపఁగన్. ౮౪౧
- మాలిని. నలదు వలదు రక్షోఁవల్లభా నీవు నీతఁ
బలిమిని గొనిపోవం బాప మాభావరుండుఁ
డెలిసినయెడ నిన్నుఁ దృప్తిచేసే దహించుఁ
గులిశమునను నృశ్రుం గూల్చుజంభారిమాష్కిన్. ౮౪౨
- కం. కొంగున నాశీవిషము భుజంగమముఁ ముడిచి మెడకుఁ జముపాశముఁ జ
క్కంగ బిగించిఁగినియు నెఱుఁగంగాఁ జాలవు దురాశఁ కాఁగలకీడున్. ౮౪౩
- కం. మోసఁగం యంతభారమె, మోసం నలకొనఁగనలయుఁ మొగి రోగముఁ డేఁ
కేవస్తు వెంత యెఱుగునొ, యావస్తువు నంతె లినుటఁ యర్థము కుమతీ. ౮౪౪
- కం. ఏకార్యంబునఁ జెడినో, లోకమున యశంబుకీర్తులుఁ ధర్మంబుఁ
జేకుఁజునొ దేహభేదం, బాకార్యము బుద్ధిమంతుఁడగునె చేయన్. ౮౪౫
- చం. లఱువది వేలయేం డ్లిపుడుఁ ప్రాయమునక నురవైరి నాకు నే
యఱగొఱలేన యేలితినిఁ హాయిగఁ బ్రేక్షక మైనరాజ్య మీ
పుడది గొట్టియకాసముఁ నొప్పగువాఁడవు విల్లు తేరు మై
మఱువు శంబులుం గలుగుఁ మాసటి వే ముదుకండ, నైననున్. ౮౪౬
- ఉ. హసకిసిఁ హరించుకొనిఁ సాఖ్యముగాఁ జన లేవు చెప్పిలిక
నేను గనంగ నీవ యవఁనీతనయక నునినైగమార్గముఁ

- బూనిక న్యాయహేతువులఁబోలికగా మారియింప నేర వో
దానవ! పౌరుషంబు గలఁదా నిలుమీ నిమిషంబు పోరఁగన్. ౮౪౭
- కం.మున్ను ఖరాసురువలె నీ, విన్నేలక దీర్ఘనిద్రఁ యేగెడు రాముం
డెన్నియొ మాటులు దైత్యుల, మన్నిగొనినయట్లు పిలుకుమార్చు న్నిన్నున్.
కం.శూరులు రాజకుమారులు, దూరగతుల్ గాఁగఁ జూచి ఁ తొయ్యలి నబలక
గూరినభీతిని బాతెడ,వా రక్కన! కొనుచు ; నేమివలఁతని జేయన్. ౮౪౮
- మ.వివరా నామెయిఁ బ్రాణము ల్లుగఁ బృథ్వికస్యకఁ జానకీ
వనజాతాయతవత్రనేత్రను రఘుస్వామిప్తఁ జిత్రేశ్వరిక
గొనిపోనీ నిదె ప్రాణగొడ్డ మయినంఁ గూర్తుం బ్రియం బామహఁ
త్తునకుఁ రామున కాజికీ వెలయుదుఁ ఁ దుర్వారవిక్రాంతిచేన్. ౮౫౦
- ఉ. పోకుర పోకు నిల్వ నిలుఁ పోఁ గల వెం దిఁకఁ బంక్తికంఠ నక
దీనిని విక్రమంబుకొలఁదిక నమకూర్తు రణాతిభేదముక
జోక గ్రహింపుమీ కనుమిఁ శూరత నిన్నె రథంబునుండి య
స్తోకజనంబునక ధరణిఁ ద్రోయుదు వృంతమునుండి పండనన్. ౮౫౧

↔ జటాయురావణులయుద్ధము. ↔

- చం.లది విని పంక్తికంఠుడు దుర్వారాహరోషవశాత్తుఁ డౌచు ని
ర్యదీకనుల ని్ఘంఘురులుఁ రాల జటాయువుఁ దాఁకెఁ దాఁకినక
జేదల మహాత్రవాతధుతఁసారఘనాఘనయు గ్గభంగిగక
ఛదయుతమాల్యవంతములఁచందమునం గనుపట్టి రిద్దఱున్. ౮౫౨
- ఉ. వారికి నద్భుతాహవముఁ వర్తిలు చుండఁగఁ బంక్తికంఠుడుక
ఘోరనిశాతబాణములుఁ కుప్పనఁగూరలు గృధ్రరాజుపై
వారక వృష్టిగాఁ గురియఁ వాని జటాయువు చండతుండశా
తోరునఖాగ్రపాఠులనుఁ నుర్వరఁ గూలిచి పేర్చి తీవ్రతన్. ౮౫౩
- ఉ. దానవుగాత్ర మెల్ల స్రణిఁతంబుగ గోళ్లను గాళ్ల గీటి యెం
తే నొగు లొండఁజేయ ననుఁరేశ్వరుఁడై యమదండతుల్యతా
మానితఘోరశాతపిశఁ మార్గముల్ గుఱిగా జటాయువా!
వీనను జచ్చి తి ననుచుఁ పే వయిచెం దెగ నిండఁ దియ్య . ౮౫౪
- ఉ. వానికి నీడఁజోక సురిఁవైరింధస్థ సబాష్పలోచనక
జానకీ జూచి వైరిఁయిఁ నాహరికస్వము దొఁపఁ గింకీ ము
త్తానిచయాన్వితంబు శితఁకాండసమన్విత మై సహపముక
దా నిరుతుంట్టలై పడఁ బతంగకులూగ్రణి క్రుంది వైచిసన్. ౮౫౫

ఉ. వే తొకవిల్లు వుచ్చి కొని * విక్రమవంతుడు రావణాసురుం
డాటనికన్న బాణనిచ * యాధికవృష్టిని ముంప గూట నో
టాటినపక్షి యో యన జటాయువు కొండొక నేపు చిక్కియున్
మీటినపక్షి వేగమున * మీటి శరంబులు విల్లు ద్రుంచుచున్ ౫౫౬

సీ. సురవైరిఘనశరావరము పతాహతిఁ, దుత్తుము రై నేలఁ * దొరఁగఁ జేసి
కాంచనోరశ్చందో * దంచితదన్యపి, శాచాన్యఖరముల * తమను గూల్చి
కామగంబు త్రివేణుకలితంబు పావకార్చిష్క మారధము ధరిత్రి డొల్చి
చంద్రనన్నిభసిత * చ్చత్రంబు నగ్రాహి, నవ్యజనంబుగఁ * జదుచు సేసి
తే. ముక్కునను సూతుల పట్టి * నొక్కిత్రుంప
భగ్నచావుండు హతయంత * పాతితార్చ్యఁ
డగుచు ధారిణిఁ ద్రెల్లె నురారిసేత
యంకమున బిగ్గ గ్రహించి * యవనిసుతను. ౫౫౭

ఆ. భగ్నచావుఁ డగుచు * భగ్నవాహనుఁ డయి, నేలఁ ద్రెల్లినట్టినిర్జరారిఁ
గాంచి భూతకోటి * ఖగరాజ మెచ్చెను, మేలు మే లలంచు * మేలినతుల.
కం. ముదుకం డగుటను బడలిన, విదితబలున్ గృధ్రరాజ * వీక్షించి మహా
ముదమున మింటికి నెగ సెను, మదిరాయత నేత్రతోడ * మనుజాశనుఁడున్. ౫౫౮

ఉ. పోవుచు నున్నయాయసురపుంగవుఁ గాలచి జటాయు వంతఁ డెం
పావహిలంగ నడ్డ మయి * యాతనితో నను వజ్రతుల్య బా
ణావరీధిపితుం డయిన * యారఘనాయకుడేవి నీవు గొం
పోవుట రాక్షసాన్వయము * మూలముతోఁ జెడిపోకకే చుమీ. ౫౬౦

→ రావణుని జటాయువు పరుషోక్తు లాడుట. ←

అత్తులతో బంధులతో, బుత్తులతో నచివనైనవ్యపూగంబులతోఁ
నిలతో గరళంబుఁ బవిత్రం బని ప్రాగెదేవి * వేకవిహీనా. ౫౬౧

కం. రా. కలముం దమమదిలోఁ గానఁగ లేక బుద్ధిలోపమున జడుల్
రేగి య న్న బాసరిచి, తోఁగుదురు విపత్తునందుఁ * దుది నీకరణిన్. ౫౬౨

కం. కాలుఁడు పాక. నీమెడఁ, బోలం బిగియింప నెందుఁ * బోయిన నీకే
లీల మృతి దప్పు మీ నము, గాలం బెరతోడ మ్రింగుగతి నైతివిరా. ౫౬౩

చం. లలవి యెఱుంగ నేరికి చుహాత్తులతోఁ బగఁగొంటి, వారు నీ
కలఁతులు గారు, నీ విటు నీ శ్రమవాసిని సంగ్రహించుటన్
బలితపుఁగోప మెత్తి సహాబాంధ్రుగఁగ రణంబులో నినుం
బాలియఁగఁ జేయువారు, చెడిపోవుము పోకుము రోరి రావణా. ౫౬౪

కం.భీరుత్వంబున నీకర,భోరువు హరియించి కోచఁ ద యుజ్జితకద విది లో

వారయ జగంబు దిట్టెడి,చోరునికర్కంబు గాకఁ ద శూరునివిధమే.

౮౬౫

కం.శూరుండ వేనియు నిలుపుము,రా రావణ మూర్త మొండుఁ ద రణమున నీవు

గూరెదవు పెద్దనిద్దుర, నారామునిచేత నీదుఁననుజునిపోల్కిన్.

౮౬౬

కం.మరణం బాసన్నం బై,పారసిన స్వవినాశమునకుఁ ద బానరుచు నఘముం

బురుషుం డట్టియకార్యము, దురుసున నీ విపుడు సేయఁ ద దొడఁగితి వసురా.

కం.పాపానుబంధకార్యం, బేపురుషుండు లోక మెల్లఁ ద నేలెడువాఁ డే

నావరమేష్ఠియ యేనియు, బాపాత్మా!చేయఁ బూనుఁ ద బ్రాభవ మఱిగన్ ?

చం.అని హితనీతివాక్యములఁ ద నాడి జవంబున వ్రాలి వీపుపై

దనసఖిపాలి నాతని విదారితగాత్రునిఁ జేసి వేగముం

బానుఁగువడంగఁ జేసె మదఁముం గొనిరేగ గజంబు మావటే

డనుపమితాంకుశంబున రయంబునఁ దాఁ గుదియించునై వడిన్.

౮౬౯

కం.తనఖరనఖరంబులచే, దనముఖవిశిఖమున దైత్యుత్తల వెండ్రుకలక

ఘనబలుండు మెఱుక దైత్యుండు, కినుకఁ బెరవఁ గొఱకొనుచుఁ ద గిట్టునఁ దిరిగెన్.

కం.తిరిగియు సవ్యాంకంబున, ధరణిమతం బొదివి పాణిత్తలమున వ్రేసె

గురు వేగమున జటాయుని, నరుణజుఁ డది తప్పఁగొట్టిఁ ద యభిముఖుం డగుచున్.

కం.వామకరంబులు పదియును, భూమిపయిం దొరంగఁ దుండఁమునఁ జిదుమఁ గర

స్తోమము వెంటనె పుట్ట వి,పామితదంష్ట్రాహు బొదవునట్టులు పుట్టెన్.

౮౭౨

ఉ. అంతటఁ బంక్తికంఠుండు దురంతరుమానవదీప్తనేత్రుం డై

కాంతను వీడి ముష్టిపదఘాతములం బతగావ్యయోద్రు దు

ద్ధాంతపరాక్రమం బడరఁ ద దాఁచిన నేచెను బోరు ఘోర మై

కొంతనడిక శకుంతపునకుం బలలాశనలోకభర్తకన్.

౮౭౩

→ రావణుండు జటాయువుజెక్కలు నఱకుట. ←

కం.ఆయెడ శ్రీరామునకై, వ్యాయామము సేయు చున్నఁ పతగేంఁచునిపా

దాయతపశుంబులు కౌ,క్షేయకమున నసుర నఱకఁ ద ష్మితిఁ గూల్చెన్.

౮౭౪

కం.నఱకెన నేలక వ్రాలుచు, గొఱ కొఱ మని కుత్తకండు, గుట్టును టుండక

బిటు మఱిన జటాయువునకు, దెఱవ స్వబంధునకు బోలెఁ దీనత నేడ్చెన్.

౮౭౫

తే. కాలజీమూతనిభుఁ డయిఁ ద నేలఁ బడిన,పాండురముగ గ నె రావణుండు శాంత

దాపదహనునిమాడ్కినిఁ ద ధరణికస్య, రాజనవాశ్రమనికటోర్విఁ ద వ్రాలియున్న

← సీత రామలక్ష్మణులఁగూర్చి యాశ్రోశించుట. →

ఉ. కంఠగతాయు నాశకునః కాంతునిఁ గౌఁగిటఁ గ్రుచ్చి యాపిక్తీ
కంఠి భృత్యార్తి బాష్పములు † కాల్యలు గట్టఁగ నేడ్చి నిట్లు, ని
ష్కుంతత పౌఖ్యదుఃఖములఁ † జూపు శరీరజుష్టణంబు లు
త్కంఠ దొలంగఁ బింగళపత్రత్రిముఖాంశజకంఠరావముల్. ౮౭౭

ఉ. ఈమృగపక్షీసంతతియు † నిప్పుడు పాణెడి సిన్నఁ గూర్చి యే
మామకదుర్దశం దెలుప † త్కౌఠవ నీ విపుడే నెఱుంగ వా
రామ! భవత్పతీగతపరాభవ మింతకు నీ వెఱుంగఁగా
లేమిని నాదుదుష్కృతము † లేశముగా దని నిశ్చయించితిన్. ౮౭౮

కం. నన్నుం గావఁగఁ బూనుట, నిన్నీచునిచేత మడసె † నీవుణ్యధనుం
డిన్నీఁజోడ్బులఁ జొరా, మన్నిర్బుతి యడేల యితిని † యనఁగా నిచ్చున్. ౮౭౯

శా. రామా! కావఁగ రమ్మ లక్ష్మణ! వెనక † రక్షింపుమా తండ్రి! ను
త్రామద్యేషి హరించి వే యరిగెడిఁ ధాత్రీభవక నన్నటం
చీమాడ్కిఁ వినువారుగాక రఘునంశేశుల్ సమీపక్షిత్తిఁ
దా ముంటల్ లభియించెనేనియు నుదా † ర్తధావన ము చేర్పఁగిన్. ౮౮౦

చం. కదులొనిబాష్పవారి జడి, కాఱ సమీపధరారుహంబు న
మృగవతి తీఁగెనాఁ బెనఁగ † మానవభోజియు వీడు వీడు మం
చదలిచి బంకెన ల్వలి! † యట్టై సతీమణి కేశపాశముల్
వదలక పట్టి యిడచె సమస్తరి తనుకొ సిగఁ బట్టి యిఁప్పఁగిన్. ౮౮౧

శా. రామా రామ రఘూత్తమా యని మహా రావంబు మై నేడ్చి నా
శ్యామారత్నశిరోజము ద్దిగిచె రక్షింధీశుఁ డవ్వేళ దు
ష్టే సద్భావంతనమావృతం బయి యమః ప్యాదంబు నై యిఁజగ
త్తోని యుల్ సచరాచరంబులు నగిం † దూరెఁ విషణ్ణంబు నై. ౮౮౨

ఉ. వీవడు † శుశుం డవుడు † వెన్నోఁబొత్త దివాకరుండు రా
జీవభవుండు లో నెఱిగి † సీతను రావఁబుఁ గేచు చుండుటల్
కావర మెత్తి, చక్కఁజేఁ † గార్యము పొన్ననె, శోకమోదముల్
దేవముఖు ల్బుజించిరి † త్రవ్యధ రావ.ప చేటు చూచుచున్. ౮౮౩

← రావణుఁ సీత నెఱ్ఱుకొని పరు వెత్తుట. →

కం. రామా రామా యనుచును, నె నుత్రి యనుచు నేడ్చుఁ జనకతనూజక
వ్యోమసధంబురఁ గొని యుద్ధామఁబంబునను బఱచె † దశకంధరుఁడన్. ౮౮౪

- ఉ. నీరద దేహుడైనరజఃనీచరుచెంగట స్వర్ణవర్ణ త్రా
కామమెఱుంగునాఁ బూలిచెఁ గాలికిఁ బై నెగయున్ సతీమణి
భూరిసుయాంశు కాంచలముఁ పూర్వసుధాశనలోకభర్తయున్
మారుతమిత్రదీప్తిగిరిఁమాడ్చి రహించెను చేటు దోఁపగన్. ౮౮౫
- కం.తరుణీమఃశి ధరియించిన, పరిమళభరితములు తామ్రపంకజదళముల్
సురిశాత్రవనాయకుపై, మరుదాహతిఁ దొరఁగి ధరణిమండలి జొల్లెన్. ౮౮౬
- కం.ఆకల్యాణిదుకూలం, బాకాశమునందు వెలిగెఁ హటకరుచి న
స్తోకాశపమున రవిశోభిక్వృతధారాధరంబుఁ నెఱిచూపట్టన్. ౮౮౭
- కం.ఆసురనాథాంకగ యగు, నానుందరి సునసవక్ష్మఁ మారామూడు తో
వాసింపమి భాస్విదు, వాసి దఱుగఁ దూఁడులేనిననజం బనఁగిన్. ౮౮౮
- కం.సులలాటము కురుళాంతము, సలలిత మవ్రణము పుల్లసారససమ మా
జలజాక్షి మోము పాలిచెను, జలదంబును వ్రచ్చి తోచుచుండురుఁ డనఁగిన్. ౮౮౯
- చం.సలలితశుక్లదంతమునుఁ జంపకకుట్టలత్యువాసమున్
విలసితహటకాభరణాభిభ్రమముం బతదుత్పతత్సకం
తలమును బక్వబింబభూసవ్యతరోష్ఠము రావణాంకసం
కలితసతీముఖంబు దివిఁ గ్రాలె దినోదితచంద్రబింబ మై. ౮౯౦
- కం.ఎంచగ నీలాంగానుగు, నంచునఁ గాంచనసువర్ణఁ యచనీసుత దాఁ
గాంచనకాంచిక హరినీలాంచిత యై నట్లు పాలిచెఁ సంబరవీధిన్. ౮౯౧
- కం భాసురతస్తనువర్ణో, ద్భాసితభూషామనోజ్ఞఁ పంకజగార
శ్రీసీతమొగులుచెంగట, వాసించినమెఱుంగు వోలెఁ వర్జిలు చుండెన్. ౮౯౨
- తే. పగడపుందీరఁ జోలినఁపడఁతి సీత, స్ల సగుమేనివాని నాఁ న్నదింజిఁ
బంగరుపుకత్వచేత నిబద్ధమైన, వారణంబువిధంబునఁ వఱుఁ జేసె. ౮౯౩
- కం.చంచలనేత్రాసంభృత, కాంచనభూషావితాసఃఫుల్ ఫులినదో
దండితరాక్షసవతి రాఁగించె సశంపారిసిశముఁ సీరిన మనఁగిన్. ౮౯౪
- చం.జనకసుతాశిర స్ఫులితఃపారుసుమంబులు నేల వ్రాలు చ
స్తనుజుడు పాఱువేగమునఁ దద్దయు సుల్లను జెట్టి కొన్ని యా
తనిమెయిఁ జట్టుచుం దిరిగెఁ దారిక లోలి సుపర్వచుందిరా
వనిధరినాథుఁ జట్టి చెలువంబుగఁ గ్రుచ్చును చున్నరీతిగన్. ౮౯౫
- కం.ధరణీతనయోదంచిత, నరరత్నవిభూషితంబుఁ పదకటకం బు
ర్వీర జాతి పడియె మధుగ, స్వరయతముగ మెఱుంగుదీగఁచక్రచూపగిడిన్.

సీ. రావణుం డారాముఁరచుణి మహాఁ ల్కనాఁ, బ్రసభంబునను గొని ఁ పాటు చుండ
 నాసతియగ్ని వఃస్థాభరణంబులు, దివినుండి చుక్కల ఁ ట్లచనిరాలె
 స్తవతలఁబ్రవృత్తచంఁద్రద్యుతిహారాళి, యాకాశగంగనా ఁ నమరెఁ బడుచుఁ
 బడఁటిని ఖగయుక్తఁపవనకంపితదుల్, ధూతాగ్రముల భీతిఁ దొలఁగు మనియెఁ
 ఆ. స్రస్థమీనజలచఁరంబులతో ధ్వస్త,నలినతతులతోడఁ గొలఁకు లెల్ల
 నూర్పు నిలచియున్న ఁ యుత్తమసఖనాఁగ, భూమినుతకుఁగాఁగఁ ఁ బొక్కు చుండె.
 కం.కలయఁగ నెల్లెడ నెరయుచు, బలితపుసింగములు పులులు ఁ పక్షులు మృగముల్
 తలఁగనిరోసంబున ను, గల్గినీడలజాడఁ బఱచె ఁ గను చుప్పరమున్. ౮౯౮
 చం.ఉరలఁగ నిర్ఘ్రాశ్రుగణ ఁ ముచ్చితశృంగకరంబుల గుహం
 తరతలనిర్గతానిలనఁదంబునెపంబున నేడ్చె నర్చిభూ
 - ధరములు వంచనాపహృతఁధారిఁకికన్యవిపద్దశాప్తికీఁ,
 సరసిజమిత్రచుండలము ఁ సాగెను దీనత వెల్ల వెల్ల నై. ౮౯౯
 ఉ. ఎక్కడిధర్మ మింక నిల ఁ నెక్కడినీత్యము నార్జనం బయో
 యెక్కడ నాన్యశంస్య మది ఁ యెక్కడ నిక్కుటిలుండు జానకీఁ
 దిక్కఱినట్లు వంచనను ఁ నిఘరతం గొనిపోవ లోకమం
 దొక్కఁడు నైనఁ గా దనఁ ఁయో యని యేఁచి భూతసంఘముల్. ౯౦౦
 కం.వ్రేలెడుమోములతో భయ,లోలత మృగశాబకములు ఁ లురదశ్రులతో
 బాలామణి చనమార్గము, వాలాయము చూచి చూచి ఁ వనరుచు నుండెన్.
 చం.కనుఁగొనుచున్ ధగాతలముఁ గన్పరవంబున రామ లక్ష్మణా
 యని పలవించుచున్ దెసల ఁ నడ్డము రారె మహాశ్శు లెవ్వరే
 నని తిలకించుచుం జనుమృఁగాక్షిని గాంచి వణంకుమేనులొ
 ప్పన వనదేవతావితతి ఁ బోరన యేడ్చె మహాస్వనంబునన్. ౯౦౨
 చం.పెరిగినతారహారములు ఁ బీటలు వాఱినయోష్ఠబింబమున్,
 గరఁగినచిత్రకంబుఁ గనుఁకాటుక, వ్యాకులకుంతలంబులున్
 బరఁగునతిమఁకి నిజవిఁనాశముపొంపె గ్రహించి రావణుం
 డరుగ వివర్ణవక్తయు భయవ్యధితాత్మయు నౌచు నీతయున్. ౯౦౩
 కం.రోదనరోషములను నెఱ,జాదుకొన న్నేత్రయుగళి ఁ జనభీకరు వ్యా
 పాదరతాత్మకు మర్దవి, భేదనముగ నిట్లు లనియె ఁ బెట్టిదపునుడుల్. ౯౦౪

➔ నీత రావణు నిందించుట. ➔

ఉ. ఏమిర సిగ్గు లేదటర ఁ యేకత మే నటు లుండఁ జూచి నీ
 వీమెయి మ్రుచ్చిలించుకొని ఁ యెత్తినభీతిని బాటిపోయె దే

నీమటుమాయయే కద వనికా మృగరూపముచేత నామనో

రాముని దవ్వుగాఁ బనిచె * రాక్షసవంశదవాగ్ని హోత్రుఁడా.

౯౦౫

ఆ. నాదుమామసఖుని * నన్ను సంరక్షింప, మొనసి వచ్చినట్టిమునలిగ్నద్దఁ

బెద్ద పెనఁగి నీవు * పిలుకుమార్చితి వార,యెంతశూరుఁ డపుర * పీనచరిత. ౯౦౬

ఆ. వీరు చెప్పుకొనెడిబింక మేమియు లేక, కలనిలోన నన్ను * గెలువ లేక

దుష్టరాక్షసుండ * దొంగిలి పటచెదే, యహహ యేమి నీమహాబలంబు! ౯౦౭

ఉ. ఈదృశ మైనగర్విత్తశుఁ హేయపుఁగార్యముఁ జేసి యన్య యా

ప్రైవలి దొంగిలించికొని * పాతెదు భీతి దురాత్మ బాలిశా

లేవట రోరి సిగ్గు లనఁలేకముఁచి నిను శూరమాని వ్యా

పాదర తాత్తుఁ గాంచి మగఁవారు హసించురు సుమ్మ నీమఁడా,

౯౦౮

ఉ. ప్రేలితి కాటుకూఁతలను * బెద్ద బలంబును శౌర్య మంచు ఛీ

కాలువనే దురాత్మ కలఁకాల మక్షీరియు వంశనాశమున్

బోలఁగఁ జేయుకార్యముచు * బూని తినీ నిలు పోటుబంట నై

చాలు ముహూర్త మంతఁ జనఁ * జాలుచె యీమెయిలోడ నీగతిన్.

౯౦౯

తే. చాపువరువునఁ బరువెత్తి * చనెడినిన్ను, నననివల్లభుఁ డేమి చేయంగఁ గలుగు

నేది నిల్వము క్షణమాత్ర * మిందు నీదు, ఘోరకృత్యఫలంబును * గుడువఁజేయు.

కం. భూవరపుత్రులకంట, స్నీ విష్ణుడు వడితివేని * నీసైన్యములున్

నీవును ముహూర్త మైనను, జీనముతో నుండఁగలవె, * చెనఁటిచలాశీ.

౯౧౦

ఆ. కారుచిచ్చు రేఁగఁ * గాననాంతరములఁ, బులుఁగు దానిఁ జేర * జలములేని

యట్లు నీవు వాఁియంబకములఁ దేటి,చూడనైన లేవు * సోకుజేడ.

౯౧౧

మ. వినరా నీకు హితంబుఁ జెప్పెద ననున్ * వే వీడుమీ నానుడుల్

వినవేనికా భృశమత్సరధర్మణుఁడవు * వేశంబునన్ భూమిభృ

త్రునయుం డాత్తనహోదరాన్వితుఁ డనికా * దర్పించి యర్పించు నీ

తనువుం గంకన్మగాలగృహ్రతతికిం * దన్వం గొన న్విందుగిన్.

౯౧౨

శా. ఏమోకోరిక నన్రహించికొని నీ * వెంటే వడిం బాతెదే

నామాట లివ్వను నీవ్రయత్న మది యెన్నం డైన సాగంగఁ బో

దోమాయూచి మదీయ భగ్గ నవిజయ్యున్ లోకనాధోపమున్

రాముం బాసి చిరంబుగా బ్రదుక నేరక శాస్త్రవాధీన నై.

౯౧౩

కం. కృపణుఁడు మృతికాలంబున, విపరీతమ్ముల భుజించువిధమున నీవున్

జపలత నీసేమం బే, వ్యవగతమతి నెఱుంగ లేవు * పాపాత్ముఁడా.

౯౧౪

కం.పథ్యముచే దగు నరునకుఁ, దథ్యము చానున్నవేళఁ ♦ దగులదు నుమి వై
తథ్యము నా నుడికిని నా,తిథ్యమునకు నిన్ను నీడ్చి ♦ దినకరనుతుఁడనన్. ౯౧౬

ఉ. ఇంతటివాపకార్య మొక ♦ యింతయుఁ గొంకును జంకు లేక ని
శ్చింతతఁ జేయఁ బూనుటను ♦ జెచ్చెరఁ గాంచెదు హేమభూమిరు
ట్పుంతతి, నీఁదె దప్రచయ♦ స్వము వైశరఃశిం, గలాఁడవున్
సావంతమునందు నమ్మ మశిఃపత్రివనంబునఁ గ్రీడ సల్పఁగన్. ౯౧౭

కం.సంతప్తహేమపుష్పా,క్రాంతము వైడూర్యదళము ♦ కాలాయనశా
తాంతదృఢకంటకచిత్తము, నంతకశాల్మలిని గలవ ♦ యాలోకింపన్. ౯౧౮

ఉ. లల్పచరిత్ర యంతటిమహాత్ముని వంచన చేసి మేనిలో
నిల్పఁగ నేస్తువా యునులు ♦ నిర్భ్రుఁకుడా విషపాయిథంగి నీ
కల్పము నేఁటితో ముగిసె ♦ గాలభటోత్కటపాశబద్ధనిన్
వేల్పులనూడ! రాఘవుఁడు ♦ ని న్వధియించెడి నెందుఁ జొచ్చినన్. ౯౧౯

ఉ. భ్రాత్రయుఁ దోడు లేక ఖి ♦ రాక్షసులం బదునాల్గువేపురన్
జేతులతీట పోఁ దుమురు ♦ నేసె నిమేషములోన రాముఁ డా
ఖ్యాతనుహాస్త్రవేది నునఁమథుఁడు భార్యను మ్రుచ్చిలించుదు
ద్దాతుని నిన్ను సైఁచునె దుఃఖంబున వ్రక్కలు చెక్క కుండునే. ౯౨౦

కరిబృంహితము. ఇట్లు పలుకుచుఁ బెక్కువిధముల ♦ నేడ్చి కరుణము దోఁపఁగాఁ
దిట్టుచును ఘనశోకభరమున ♦ దీన యయి స్మృతి దప్పుచున్
గట్టిగను విలపించి పొరలుచుఁ ♦ గంప మొనరఁ దపించుచో
దిట్ట యయి యనురాధముఁడు నృపుఁడేవి గొని చనె బాపియై.

→ నీత తనయాభరణంబులు కవులముందట వైచుట. ←

చం.లతఁ డటు పోవుచుండు నొకఁ ♦ డైనను గావఁగ రామిఁ బొక్కుచున్
క్షీతిసుత కాంచి భూమిధగశృంగచరత్కపిపంచకంబు నీ
క్షీతిరుహచారు లేనియును ♦ జెప్పక యుందురె రాముతోడ నా
గతి యని కొంగునన్ ముడిచి ♦ కాంచనభూషలు వారి ముంగలన్. ౯౨౧

ఉ. వైచెను వైచు టాఖలుఁ డఃవారణసంభ్రమసాధ్యసాత్తుఁ డై
వే చనుచుంటఁ గన్గొనఁడు ♦ నృక్షచరావళి నిర్ని మేష మా
లోచనముల్ వహించుచు విఃలోలవిశాలవిలోచనామణిఁ
జూచెను రామ రామ యని ♦ శోకమునం బలవించు చుండఁగన్. ౯౨౨

ఉ. ఆసురభర్తయుం గమరఃయంబునఁ బంపను దాఁటి తీక్ష్ణనం
ప్లాసహితాహికస్యకఁ దొడన్ ధరియించినభంగి దోఁచు బృ

ధీవసుత మృత్యుదేవి ననఁ డెంపున బల్లి గ్రహించి పర్యతా
శీవరసీనదీవసుల ఁ లీల నిరస్తశరంబుపోలికన్.

౯౨౮

ఆ. వడిగ దాఁటి నక్రఁపారీనతిమితిమిం, గిలచయాన్వితంబు ఁ జలధి డాసి

తీతెఁ జో నురారి ఁ దీనితోనన సిద్ధవితతిఃపూర్ణుఁ డగుచు ఁ వేగి యగుచు ౯౨౯

←→ రావణుఁడు సీతతో లంకఁ జొచ్చుట. ←→

చం.తననగరంబు లంకను నతంత్రగతిం బొరఁబాటి రావణుం

డనయత సీత నుంచెఁ దనయంతిపురంబున దైత్యశిల్పి ము

న్ననువుగ శాంబరీనుదతిఁ యట్టుల, యంతఁ బిశాచకాంతలఁ

గనుఁగొని మీరు హెచ్చరికఁ గావలి యుండుఁడు సీత కెప్పుడున్.

౯౩౦.

ఉ. కాంతలఁ గాని పూరుషులఁ గాని యిటం బొరనీయ కుండఁ, డే

కాంతము స్వర్ణరత్నవనఁ నాదుల దేనిని సీత గోర నా

వంతయు నడ్డు చెప్ప కిడుఁ డానయుఁ గల్గినయేని మేనిపై

నింతి నెఱింగియే నెఱుంగఁకేఁ బరుషంబులు పల్కుఁబోకుఁడీ.

౯౩౨

కం. అని యిట్టి లాజ్ఞయిడి య, మృదుజాశనుఁ డంతిపురము ఁ మాని యి కేమే

నను వగుఁ జేయుగ నని నర,మున మోహితుఁ డగుచు నెంచి ఁ పురుబలయితమున్

←→ రావణుఁడు జనస్థానమునకుఁ గాపు పంచుట. ←→

కం. అష్టపలాశినిఁ గనుఁగొని, స్పష్టంబుగ ననియే మీరు ఁ చనుఁడి మీమీ

యిష్టాయుధములఁ గొనుచు న, వష్టంభముతోడ వేగ ఁ వని దండకకున్.

౯౩౪

సీ. అందు హతస్థాన ఁ మగుజనస్థానంబు, నందు నిల్వఁడు మీరఁ లందఁ జరిగి

మున్ను ఖరాసురుం ఁ డున్నచో టది మీరు, సాధ్వనపడక రోపంబు చలము

పొడువ మారంగఁ ఁ బరికించు చుండుఁడు, మున్ను నే నుంచినయన్నిశాట

నాథుల ఖరదూపఁణప్రముఖులఁ జంపె, రాముండు దాన వైరంబు పుట్టె

తే. వైరనిర్యాతనమునకు ఁ వలను రోయు, వాఁడ ధైర్యంబుకంటెఁ గోపంబు మించె

జానకీనాథు రణమునఁ ఁ జంపి కాని, యాద మఱచి నే నిద్రింప ఁ నసురులార.

ఉ. కావునఁ బేద వ్రోమును ఁ గాంచినయట్లు ఖరారిఁ జంపి సా

ఖ్యావహస్పత్రి నుండుఁ, జని ఁ యయ్యెడ కీరలు రాముపోకలఁ

రేవగ లప్రమాదగతిఁ ఁ ద్రిమృతి కాంచుచుఁ దన్వీశేషవా

ర్తావళి నాకుఁ బుచ్చుఁడు, నృపాత్మజులఁ వధియింపఁ బూనుఁడీ.

౯౩౬

కం. మీబలమును మీ శౌర్యం, బే బహురణములను జూచి ఁ యెఱుంగుట మిష్టే

యాబలితపుఁగార్యంబున, సౌభారకమునకుఁ బూన్పు ఁ టయ్యె నటంచున్.

౯౩౭

ఉ. ఈనటి నింపు పెంప ననుఁ రేంద్రుఁడు పల్కిన రాక్షసాప్తకం

బాసతిఁ జేసి, రావణునిఁ యాసతిఁ జేసి జవంబు మై జన

స్థాన మలక్ష్మ్యదర్శనులుఁ దారుణభంగిని జొచ్చి, రీగతిఁ

జానకిఁ దెచ్చి రామునడఁ శాశ్రవ మూని విమోహి మోదిలన్.

౯౩౩

కం. వితతబలిస్థాదిత్యా, హితులను నెనమండ్రఁ బనిచిఁ యెఱిమిం గొనుచున్

జితదిక్పాలుఁడు తనలోఁ, గృతగృత్యుడఁ ననుచు బుద్ధిఁపీనతఁ దలఁచెన్.

౯౩౪

→ రావణుఁడు నీతకుఁ దనసాధంబుఁ జూపుట. ←

కం. వెంశియు నుమశాండాసన, చండతరాశుగనితాంతఃసంతాడితుఁ డై

దంశితుమరరాజుఁడు వే, తండగమనసీతఁ దలఁచిఁ తలుకునఁ జనియెన్.

౯౩౫

చం. చని యట దైత్యనేత నిజఁ శాసితదైత్యసతీపరీత, లో

చనయుగభీగభత్సలిలఁబాత, నతాస్యవరాంబుబాత, భూ

ర్యనిలసమాహతోడుపనిఁభాతినమాకులధీనమేత, ద

ర్శనవిముఖకృతాత్మముఖఁసాగరజాతను, నీతఁ గన్గొనెన్

౯౩౬

ఉ. తోచులు తన్నుఁ జట్టుకొనిఁ తోసిన నివ్వెఱి తిచ్చపాటు దఁ

లోఁచఁగఁ జిక్కి స్రుక్కుమ్మగఁలోకవిముక్తకురంగిఁ బోలుచున్

ద్రాఁచన దీర్ఘనిశ్చేసఁరాజి నిగుడ్పుచు నున్నదానిఁ దాఁ

బూచి బలాత్కృతిఁ నగరుఁపోడిమిఁ జూపఁగఁ బట్టి లాగుచున్.

౯౩౭

కం. ముద్దియలు వేలకొలఁదులు, నిర్దపురతనములతోడఁ నెఱి గలమేడల్

మిదైలు నగళులు వన్నెల, ముద్దులు గొలిపెడిశకుంతఃములు గలయింటన్.

౯౩౮

కం. స్నాటికరాజతదాంతక, హాటకవైడూర్యవజ్రఃహరిస్తంభో

త్కూటము కాంచనతోరణ, గ్నూటము సోపాన మెక్కిఁ సతి కనురుఁ డనున్.

సీ. ఇదె చూడవే నీతఁ హేమదంతనమేత, పూతవాతాయనఁ వ్రాతములను

నదె చూడవే భామఁ హృదయంగమోద్ధామ, ధామనిర్జితసోమఁ ధామములను

నటు చూడవే గోలఁ హారికేభిలోల, బాలపాదాంగనాఁబాలములను

నిటు చూడవే చానఁ యింపుసాంపుల నీన, మానితనవనవోఁద్యానములను

తే. జూచి లే యల్లకొలఁకులఁసాంపుపెంపు, కొమరుఁజలుకలపులుగులఁగుంపుఱంపు

నెల్లపుష్పితప్యంబుఁ లింపు నింపు, మగుచో యింకనైన నీమంపు దింపు.

౯౪౦

చం. అని యిటు లాశ్చర్యదృశ్యభవఁనావళిచందము మందయాన దాఁ

గనుఁగొనఁజేసి మోసపడఁ గ్రన్లుఱ నిట్లను నన్నుఁ గొల్చుచున్

గొనకొని యెప్పుడుండుదురుఁ కోటులు ముప్పదిరెండు రాక్షసుల్

వగిత తబిరుచు మేఁ ప్రభుత్వఁ వాలెద నిందఱ నేలుచున్ సతీ!

౯౪౧

కం.పరిచర్యల నొక్కొక్కవని, యరయఁగ నొక్కొక్కవేపుఁ రసురవరేణ్యుల్
పరిగణనము నేయక బా,లుర ముదుకలఁ గలరు సుమ్మిఁ లోలాక్షి యిటన్. ౯౮౨

ఉ. ఈవరమందిరావళులుఁ నీమనమానసుపూజ్యరాజ్య మిం
దీవరనేత్ర! నాయనుఁగుఁ దేవులు వేలకొలంది వెండి నా
జీవనమున్ భవద్వశముఁ జేసెద, నిన్నిటి కీవ యిప్పుడే
దేవివి కమ్ము లెమ్ము పరిఁదేవన మేటికిఁ గొమ్ము నన్ బతిన్. ౯౮౩

ఉ. ఏల దురంతతాపమునఁ నేడ్చెద విట్లు! మదీయవాక్యముల్
లాలన నాదరింపుము విలాసిని! మే లగుమార్గ మిద్దియే
యాల మిఁ కేల యేవో యడియూసల నేటికి వేఁగె, దర్పమే
బాలిక! పుష్పచాపశరఁ బాధితునిన్ ననుఁ ద్రోసి పువ్వఁగన్? ౯౮౪

ఉ. ఏ మని యెంచి తే కునలఁ యేక్షణిన్ శతయోజనాయతం
బై మహితో గ్రగాక్షశనః హస్తసమాన్వత మైన లంక? సు
క్రాయముఖానురాసురులుఁ దాయుఁగ నైనను లేరు, నాకు సం
గ్రామమునందు యక్షసురఁ కాండములున్ సరిరావు బల్లిచేసన్. ౯౮౫

రాముఁడు రాముఁ డంచు నొకఁ రాజ్యవిహీనుని దేబ జోగినిన్
వేయలు నల్ప తేజుని నఁ నేకవిధంబులఁ గూర్చి యేడ్చె దో
భామిని! నీకు యోగ్యుఁ డగుఁ భర్తను నేనె, సనున్ భజింపుమీ
శ్యామరొ! యశావనంబు సతఁ మా పిఱికి సనుఁ గూడు హాయిగన్. ౯౮౬

ఉ. ఏటికి రిశ్తయాన నుదతీ రఘురామునిఁ జూతు నంచు, ని
చ్చోటు మనస్సుచే నయినఁ జొచ్చి నినుం గన వాని కా నట్టి?
త్రాటను గట్టఁగా వశమే తన్వీ నభోగతవేగితానిరా
ఘాటనదాగతిన్, శిఖశిఁఖానిచయంబును బట్టి శక్యమే. ౯౮౭

ఉ. లోకమునందు లేడు వినుఁ లోలవిలోచన మామకీన బా
హుకులపాలిత న్నినుఁ బరాక్రమన్వృత్తిని నన్ను గెల్చియున్
దోనొనపోవువాఁడు, విబుధుల్ సచరాచరభూతకోటులున్
నీకు సవర్యుఁ జేయుఁ,దరుణి నను నేలుము రాజ్యభూతితోన్. ౯౮౮

కం.శంకాతంకం బేటికి, లంకారాజ్యంబు నెల్లఁ లలనా యభిషే
కాంకిత వై యేలుము నీ,కింకరుఁగా నన్నుఁ గొనుముఁ క్రీడిలఁ దేలన్. ౯౮౯

కం.ముచు నీచేసినపాపము, వనవాసాయానమున నివర్తించెను నీ
యొనరిచిన్ పుణ్యఫలములు, కనకాంగీ నీవు పొండఁ గాలం బొదవెన్. ౯౯౦

కం ఈచందన మీసరములు, నీచామీకరవిభూషణః • లిద్దఱ మిచటన్

వాచాఽగోచరసుఖలీ, లాచతురతః బూసి ముడిచి • లలిఁ దొడుగుద మే. ౯౫౦
మస్తకోకిము. ఇంచుఁబోడిరొ పుష్పకాఖ్యసమిద్ధ మైనవిమాన మ

భ్యంచదర్శవిభావికాసము • యక్షు సగ్రజాఁ బోర ని

ర్జించి తెచ్చితి హృద్య మయ్యెడఁ • శేరి యిద్దఱ మెంతయున్

జంచదిష్టసుఖోపభోగముఁ • జాన! పొంచుచు నుండమా. ౯౫౧

కం. నదనము తామరసశ్రీ, నదనము నునుముద్దు గుల్కు • చండము చెడె నీ

యరనున రోదనమున నీ, యదనద నెద వదలి నేలుమా నన్న దయన్. ౯౫౩

కం ఈరీతి సనురుఁ డాడఁగ, నారీమణి వైటకొంగునం దనవదనం

బారఁగఁ గప్పుమఁ గన్నుల, నీ రోడిక గట్టు చుండు • నివ్వెఱ నుండెన్. ౯౫౪

చం అది గని రావణుం డను ధరాత్మజతో సతి! ధర్మలోపబు

ధ్వునితము సిగ్గు చాలు, వల • దూరిక యేడ్వఁగ, ధర్మలోప మిం

ఁడిని వచియింపుమీ, కన ఋషీశులు దైవకృతానుబంధమున్

మది గణియింప రోటు, నినుఁచూ పలుమాట లిఁ కేలు మ్రొక్కి. ౯౫౫

౬. జానకి త్వత్పదాంబుజరఃజన్మి కాన్వితశీర్షయుక్తిః జం

ద్రాసన వేడువాడను, దయూనుతి నేలుము నీచదాసుఁడన్

సూనశ రాక్షిఁ జిక్కి యిటు • యోనృతరోక్తులు పల్కి. గాఁడ నో

మానిని! రావణుండు నొక • చూనవతిం బర మంటి మ్రొక్కునే. ౯౫౬

తోటకము. అని యీగతిఁ బల్కి డశశాస్త్రిఁడు దం

జనకాశ్శజ నాశ్శను • సంతసిలెన్

వనితామణి నచ్చను • నా కిఁకఁ బో

యని యంతక పాశెను శాశ్శకుఁ డై. ౯౫౭

← సీత రావణుని బదునొక్క లాడుట →

కం. పులరాశెనుఁ డిటు పల్కి, న, పురుకులు విని సీత దూఁభరకచ్చిత మై

పులుపోచ యడ్డముగఁ దాఁ, బలికన్ నిగ్గీతి ననురఁపాలకుతోడన్. ౯౫౮

సీ. సత్యసంధుఁడం పరిఃస్థాత మస్థిరుఁడును, ధర్మసేతువు సగుఁడశరీరునకుఁ

బుర్రుండు ప్రభువనఃపూజ్యుండు రాముండు, విప్రుతనాముండు • విపులసేన్రుఁ

డాయతబాహుఁ డత్యంతధర్మాత్ముండు, ప్రాణవిభుండు దైవంబు సుమ్ము

నిన్నుఁ జంపగ నున్న • నిస్తులవీరుఁడు, సహలక్ష్మణుండు హరిస్కంధుఁ డాతఁ

తే డవని జనియించె నిత్యైకుఁసన్వయమున, నేమియో ప్రేలెదవు రాముఁడెదుట నీవు

నన్నుఁ జెనకెయ యుండిన • నిన్నునంద, ధరకు బలిపెట్టి యుండుఁడోభరునిమాడ్కి.

- ఉ. భీకరరూప మంచుఁ బట్టుభీమబలాభ్య మటంచు రాక్షసా
 నీకము నెన్నె దీ విచట • నిర్విష మాచును దామ్య మ్రొల ద
 ర్వీకరరాజి యట్లు తల • వ్రేలఁగ వైచి పశుక్ మదీశచా
 మీకరిపుంఘ బాణతతి • మ్రొంగఁగ వీచులు గంగయొ క్ల నన్. ౯౬౦
- చం.వరమున దేవదైత్యుల కవధ్యుడ వైనను నాదుభర్త కాఁ
 కరమును గల్గఁ జేసి బ్రదుకక వశమా రణనీచు నీకు, న
 ధ్వైరమున యూపబద్ధపశుభంగిని నీవు మనంగఁ జాల వా
 శంవర! రామభీకరనిశితశరాలికి గోచరుండ వై. ౯౬౧
- కం.రాక్షస! క్రోధోద్దీపిత,చక్షువులక నిన్ను రామచంద్రవిభుండుక
 వీక్షించిన దగ్గుడ వై, నీక్షీతిఁ దస్మణమ కూలవే నీచమతీ. ౯౬౨
- శా.ప్రాత్రేయీంశుకబింబముక వసుమతిం • బాతంబుఁ గావించు, దో
 గ్లి న్నాశము వైనఁ జేయు జలధిం • గ్రీడాగతిక శోషిలక
 హేలారీతిని జేయఁ జాలుఘనుఁ డానిస్తువీర్యుండు ప్రో
 యాలిక రక్తను బంది నుండి విడఁ జేయం జాలఁడే రక్కసా. ౯౬౩
- కం.గతరముడవును గతాయువు, గతేంద్రియుఁడు గతబలుఁడవు • కావుట యి నీ
 కతమున వైధవ్యంబునఁ, గుటిలపశుక లంక యేటి • కో యూహగరున్. ౯౬౪
- కం నాపతిపార్శ్వంబును నెడఁ, బావుటచే నన్ను నబలఁ • బావాత్మా యీ
 పాపంబు సిభోదర్శం, బేసాటియై గాదు చూడుమీ నీ కెటులున్ ౯౬౫
- ఉ. దైవబలంబుఁ గల్గు మహితద్యుతిమంతండు ధర్మ శీలి స
 ద్భావుఁడు నిర్భయండు వితతప్రతిమానవిహీనసూరతక
 గేవలుఁ డుగ్రస్తవ్యస్పృగఃకీర్ణమహాబి సున్నవాఁడురా
 రావణ బాణవర్షమునఁ • గ్రక్కఁగఁ జేయు ధనదబ్బలోధశుల్ ౯౬౬
- కం.కాలవశులైన పురుషులు, కాల ప్రేరిణముఁ జేసి • కార్యములందుక
 జాలఁ బ్రమాదము పడుదురు, మే లని దుష్కార్యములను • మేకొంఘ సుమీ.
- కం.అట్టివివాశేవుఁగాలము, పుట్టెం జమి నీకు సమరఃపుంజములకు నీక
 గట్టికొని యున్నసతులకు, నిట్టి సనుక నీవు బల్లి • నిటఁ దెచ్చుటచేన్. ౯౬౭
- తే. క్రతువు మధ్యంబునందు స్రుఘ్నాండమండి,శంబు బ్రాహ్మణమంత్రపూతంబు వేది
 మాలఁ డంటఁగ వశమె యాఁలీల సతిని, రామపత్నిని నెక జూడరా దురాత్మ. ౯౬౮
- ఆ. ధర్మనిత్యుడైన • దశరథ సుతవర్య, ధర్మపత్నిసాధ్వీదరమె నీకు
 రాక్షసాధముండఃకూడుశ్చరీతుండ,పాపి సన్నుఁ దాఁకఃబాలిశుండ! ౯౬౯
- కం.అరవిందబృందముల నన,వరతము రాయంచలోడ • వరకేభీత
 త్వర యగుహంసాంగన యే,కరణిఁ దృణస్థంబు నీయకాకిని గనెడిన్. ౯౭౦

చం.తనువు విసంజ్ఞు రుయ్యది మఃదంబునఁ గట్టెన వేని కట్టుమీ

‘కనలునఁ దిందు వేని తిను * కా దనుదానను గాను, నాకు నీ

తనువును జీవితం బయిన * దానవ! రక్ష్యము గాదు రోరి, నా

మన మిది మన్వశంబ యనఃమానము పాల్పన నొల్ల నమ్ముమీ.

౯౭౨

కం.అని పరుసంబుగ వాకొని, కనరున మఱియేమి యనక * త్కౌకన్యక యం

దీన సనుగుఁడు భయపంద, ర్భనముగ నిట్లనియె గ్రోధఃసందీప్తుండై.

౯౭౩

→ రావణుఁడు సీతమీఁద రాక్షసస్త్రీల కావలి యుంచుట. →

మ.విను సీతా పదిరెండుమాసములలో * విశ్వాసపూర్వంబుగా

ననుఁ గామింపఁగఁ గోర వేనియును నంతం బ్రాతరాశార్థ మై

నిను నావంటలవారు తున్కులుగ ఖండింపం గలా రంచు న

ద్దనుజం డచ్చటికాపుకఱైల కనుఁ * దైత్యాంగసల్ వింటిరా.

౯౭౪

ఉ. దింపుఁడు దీనిక్రొవ్వు కసి * దీఱఁగ నంచు వచింప వారు నై

లింపవీరోధిఁ జూచి ముకుళింపఁ గరంబులు పాదఘట్టనో

త్కంపితభూమిభాగుఁ డయి * దానవనాథుఁడు దీని నిష్ఠ నా

పంపునఁ గొంచుఁ బొందు సుమఃపల్లనపుష్పలతావిక్షేప్త మై

౯౭౫

కం.మానిత మైనయశోకో, ద్వాసమునకు నంద మీర * యనవరతము ర

క్షానియతి నుండి యీనన, జానన నరయుండు కడురఃహస్యము గాఁగన్.

౯౭౬

తే. ఘోరదర్శనలార వి * కారరూప,లార మాంసాస్త్రభోజనః * లార సతిని

బెడినముల నొండె మెత్తనిఁనుడుల నొండె, నశమునకుఁ దెండు ననగజఃపథువునట్లు.

కం.అని చనిన ననురవనితలు, జనకసుతం దోడుకొనుచుఁ * జని రవవరతం

బును సర్వకాలఫలపుష్పనికరములు గలయశోకఃపవతలమునకున్.

౯౭౭

కం.పిడువననగవున మిగులఁ, సుషిరడుచును నాఁడుపులులు * చుట్టుకొనంగా

మిడికెడుహరిణి యనంగాఁ, బడఁతుక రాకాసిగుమికి * వశపడి యుండెన్.

౯౭౮

కం.అమ్మగువ దుస్సహస్యం, నమ్మన సంగ్రస్త యగుచు * నవయుచు దృఢపా

శమ్ములకట్టలఁ జెక్కి సు, ఖ మ్మెఱుఁగనియూఁడుజంకకరణిని నుండెన్.

౯౭౯

కం.భీకంవికటేక్షణ ల, స్తోకము భయపెట్ట మగున * దూలుచు నుండెన్

శోకమున దయితుఁ బఠినిఁ, శ్రీకరు డైనతము నెపుడఁ * జింలించు చెడన్.

౯౮౦

→ రాముఁ డవశకునములఁ గని పరితపించుట. →

ఉ. అక్కడఁ గాచురూపిఁ బు * లాశి మృగాకృతిఁ బూని యున్నయా

టక్కఁగి డ్రుంచి యాశ్రమము * పాముత్వీరం జనుడెంచుచోట పె

స్వక్ష్మశివారుతంబు విని * రాముడు దారుణ మీరవంబు నా
కెక్కుడుకీడుఁ దెల్పె, ననుఁగ్రేంద్రులు మ్రింగరు కాదె జానకిన్. ౯౮౨

మ. ఖలమూరీచుండు మగ్రవానుకృతి బిగ్గం గూసె, నానాద మా
జుజాతాక్షియు లక్ష్మణుండు విని రా * సంభ్రాంతు లై తత్సతీ
తిలకప్రేషితుఁడై నుమిత్రనుతుఁడెంఁతేవేగ నన్ రోయుచున్
జెలువం గానల పీడి వచ్చు నటపైఁ * జేఁటేమి గా నున్నదో. ౯౮౩

ఉ. ఎక్కుడిపైఁడిజింక, నను * నీగతిఁ దాటకనూతి దూరమున్
దక్కక తెచ్చి నాశరముఁతాఁకునఁ జచ్చుచు నీత లక్ష్మణా
చిక్కితి నిం ద టంచఱచె * సిద్ధము దీనను జూడ జానకిం
ద్రెక్కిన నున్నవారు రజఃనీచరు లేపటుమాయచేతనేన్. ౯౮౪

సీ. కాన నేకత ముండు * కలికికి నాతమ్ముఁగుఱ్ఱకు సేమంబు * గోఱలుఁ గాక
తెగనివైరముగల్గె * దితిజలతో జన,స్థానవాసంబు నిదాసముగను
ఘోరనిమిత్తముల్ * గొల్లలుగాఁ దోచె, నఱచుచు నున్నవి * నఱడు లెందు
నేకీడు మూఁడునో * యెది కనఁ గల్గునో, యేమి సేయుదు వార * లెట్టు లైరొ
తే. యనుచు దీనతఁ జనుచోట * సఖలపక్షి
మృగవిశాసము సవ్యంబు * నేగు చతుల
భీకరారావములు నింపఁ * బృథ్విసుతను
దమ్ముఁ జింతించుచును బోయెఁ * దడయ కెండు. ౯౮౫

→ రాముడు లక్ష్మణుం జూచి నీతఁ దలంచి దుఃఖించుట. ←

ఉ. పోవుచు నిట్లు లాశ్రమము * పొంతకు నేగ నదూరమంద నీ
తావిభుఁ డేగుదెంచుతనఁతమ్ముని దీనతరాస్యుఁ గాంచి దుః
ఖావలచిత్తుఁడై కదిలి * యాతనిసవ్యకరంబుఁ బట్టి తా
నీవిధి నార్తి దోష ననియెం బరుషంబును మార్దవంబుగన్. ౯౮౬

శా. అయ్యో లక్ష్మణ యేమి చేసితివి నీ * యానీత నీ వొంటిగా
నయ్యాగగ్రాతలంబున స్వదలి యేలా వచ్చి తిం దక్కటా
యయ్యన్ను మనుజాశనుల్ మెనవిరో * హా కొంచునే పోయిరో
యయ్యా సందియ మింత లే దశుభమే * యత్యంతముం గల్గెడిన్. ౯౮౭

శా. అన్నా! లక్ష్మణ! చూడఁగాఁ గల మొకో * యన్నారి జేవంబుతో
నున్నన్ సేమముగాఁగఁ, గంటివె యదే * యగ్రంబుగాఁ గూసె నా
సన్నంబై వఱడుల్ ఖగంబులు మహాఃసత్త్వంబులున్ సూర్యసం
పన్నాశాభిముఖంబు లై, శుభ మెటుల్ * ప్రాపించు నోతమ్ముడా. ౯౮౮

కం.హానిమువలె దోచినయూ, ఖరదైత్యుడు వాలకమునఁ గడువత్సవనున్

సరగఁ గొనియేగ నెట్లో, పొలిపుచ్చితి వాని మోసపోకలు దెలియన్. ౯౮౯

తరలము. అదరె వామవిలోచనంబు, ప్రహర్ష మేమియు లేదు నా

మదిని, నాశ్రమభూమి నిక్కము గ మానినీమణి లేదురా

సువతినిఁ హరియించిరో తమఁసూడు దీటఁగ రక్కసుల్

ముదిత దా మరణించెనో వనిలోనఁ ద్రోసయె తప్పెనో. ౯౯౦

ఉ. ఇమ్మున సౌఖ్యముల్ విడిచి యెంతయు నాపయిభక్తి దండకన్

ద్రిమ్మరి రాజ్యహీనుఁడును దీనుఁడు ద్రిమ్మటకాఁడు వైసనా

కమ్మెయి దుద్దిశింపిని సహాయముగాఁ జరియించుజానకిం

దమ్ముడ వీడి వచ్చితివి నాసతి యేగతిఁ బట్టెఁ జెప్పుమా. ౯౯౧

ఉ. ప్రాణ సహాయురా లెవలెఁ బాసి ముహూర్తము యేని దేహసం

ప్రాణపరాయణత్వమునఁ దాళఁగఁ జాల, ధరాపతిత్వగి

ర్వాణపతిత్వముల్ కమలఁపాణి యెవర్గుక యొద్ద లేనిచోఁ

బోణిమిఁ గోర నట్టిపువ్వుఁబోణి ధరాత్మజ యేది లక్షణా. ౯౯౨

ఉ. ప్రాణముకంటె నాకుఁ బ్రియ యైనమహీసుత సీత దండకన్

ప్రాణముతోడ నున్నదియ పల్కవయా, పదునాలుగేడుల

క్షీణముగా వనీఫలి వసంతి నటన్నమదుక్తి బంధరీ

వేణినెపానఁ గల్గి యయి పెంపటఁ జేయదుగా కుమారికా. ౯౯౩

కం.సీతాకారణముగ నే, వీతాసుడ నైన నీవు వేపురి కరుగన్

జేతము రంజిలఁ గామా, న్నీత యగుచు భరితుమాత విలసిల్లుఁ గదా. ౯౯౪

కం.సుతరాష్ట్రసహితఁ గైనను, పృథపుత్ర తపోవ్రతాధ్యః పృథుశీలిని స

న్నుతగుణ కౌసల్య యదేగతిఁ బుత్ర మెఱింగి కొలునఁగా నేర్చు నయో. ౯౯౫

కం.వచ్చెన నాశ్రమమునకును, నచ్చరితా సీత ప్రాణసహితయ యేనిన్

జచ్చెన నిచ్చట లేదే, నచ్చిగురుంబోణి యూశ్రమంతరమందున్. ౯౯౬

కం.ముద్దులు గులికెడినవ్వున, ముద్దియ నాకెదురు వచ్చి మురిపంబున మేల్

సుద్దులు చెప్పన యేనియు, బిడ్డెన నాశ్రమముఁమ్రోలఁ బెక్కులిఁ కేలా. ౯౯౭

కం.చలుకుము లక్షణ జానకి, గలదా ప్రాణంబుతోడఁ గడ తేజినదా?

పలలాశులు భక్షించియో, యెలనాగను నీవు చిత్త మేమటి యుండన్. ౯౯౮

కం.బాలిక యవిదితదుఃఖ సుశీల సలీల సుకుమారి సీతాసతి యా

గోల మదీమవియోగం, బేలాగునఁ దాళఁజాలు నెలు వగచెడినో. ౯౯౯

కం.నీచుఁడు శ్రూరాత్ముఁడు మా,రీచుఁడు వంచకుఁడు నాదుఁరీతిని నిన్నున్
వాచాకుశలత నఱచిన, నోచెల! నీకును భయంబు ధి నొదవెనె చెవుమా. ౧౦౦౦
ఉ. మామకకంఠనిస్సవసఃమానవిరాఘము నాలకించి యా

భూమిజ భీతిఁ జెంది నినుఁ ధి బొమ్మని సంతనె నానిమిత్త మై
యీమెయి వచ్చినాఁడవు మఃహీజ మహాటవి నొంటి వీడి, దు
ష్టామిషభగ్వితానమున ధి కంఠర మిచ్చితి నూడు దీర్ఘగన్. ౧౦౦౧

కం.ఖరవధమునకును వగచెడి, సురవైరులు నందు గాంచి ధి సుందరి నెట్లే
బరిమార్చి యుండు నిక్కము, పరికింపవ చూవె యింతఃపట్టు కుమారా. ౧౦౦౨
కం.మునిఁగితి దుఃఖనముద్రము,నను బడితిం జెడితిఁ గూలి,నాఁడను సింకే
మనుదం జేయుదు నీగట, పొనరుట ప్రాప్తవ్య మంచు ధి బుద్ధిం దలఁతున్. ౧౦౦౩
మంజుభాషిణి. అనుచున్ విలాసవతి ధి నాత్మ నెంచుచున్

జనియెం బిపాస తుధ ధి బాలి గొల్పు మో

ముచు వాడఁగాఁ దొలఁగ ధి ముప్పు, స్వాశ్రమం

బున కింతిలేమి నటఁ ధి బొక్కి యేడిచెన్. ౧౦౦౪

కం.తనయుటజమునకు వచ్చుచు, దనుఁ జూడఁగ వచ్చియున్నతమ్మునిఁ గని యి
ట్లని ప్రశ్నించెను దెరువున, జనకసుతాధవుఁడు శోకఃసంతప్తుం డై. ౧౦౦౫

→ రాముఁడు లక్ష్మణుని సీతను విడిచి యేల వచ్చితి నని యడుగుట. →

ఆ. ని న్నెద నమ్మికాదె హరిఃణీనయనన్ నని నొంటి వీడి యో
యన్న యి టేను వచ్చితిని ధి న్యాయమె నీకు నరణ్యమధ్యమం
దన్నవలామిహిన్ విడిచి ధి యాసరబాదర పాటు తేర, నిన్
గన్నదియాది నామనము ధి కాతరతన్ నహియించె లక్ష్మణా. ౧౦౦౬

కం.సీతావిరిహితుఁడవు నీ, వేతేగుట దూరమంద ధి యే గనినంతన్
జేతం బగలెను నదరెను, సాతమ్ముడ వామబాహు,నయనంబు లయో. ౧౦౦౭

చం.అన భృశదుఃఖతప్రమతి ధి యె యను లక్ష్మణుఁ డార్చి దూలురా
మునకు స్వతంత్రతన్ మతివిమోహముచే నిట రాను, గావరే
జనకజ లక్ష్మణా యనుచు ధి శబ్ద మరణ్యమునందుఁ గల్గినన్
విని సతి వామ్మ పొమ్మనియె ధి నీపయిఁ జెల్లిని భీతి నేఱ్ఱుచున్. ౧౦౦౮

కం.ఈరీతిఁ దీవరించిన, నారీతిలకంబుఁ గాంచి ధి నయమున నెంతో

దూరము నమ్మిక పుట్టఁగ, ధీరగుణా నిన్నుఁ గూర్చి ధి తెలిపితి మఱియున్. ౧౦౦౯
చం.వదిగ! యి టేటికమ్మ భయఃపాటునఁ గుండెదు, రాక్షసాధిచే

గదనమునందు రామునక ధి కల్లు భయం? బది యేటిమాట యి

య్యది రఘురామువ ల్కనుచు ధాతృ స్ఫురింపదు, దైత్యుఁ డెవ్వఁడో
యదను నెఱింగి యిట్లటచే ధాతృ నెప్పుది నిష్కరింపుమీ.

౧౦౧౦

కం. దేవతలనైన గడిమిని, గావంగాఁ జాలు నట్టికడిదిబలుండా

యీవిధమున నీచంబుగ, వా విడి ననుఁ గావునునుచు ధాతృ సతీ?

౧౦౧౧

మ. ఎవఁడో యేమినిమిత్తమో యటచే దట్టి నమ్ము మాయన్న యా

రవముం బోలఁగఁ బాహి పాహి యని యాఠావంబు వైస్వర్య మా

త్త విలోకింపఁగ రాముకంఠ మని నఘ్నరాదు శాంతింపుమీ

తవునే నీకుఁ గుయోషి తాజనముచందం బంది దుఃఖంపఁగన్.

౧౦౧౨

ఉ. పుట్టినవారిలో జగతిఁ బుట్టెడువారలలో గిహ్నాత్ముఁ

గిట్టి రణంబునఁ గెలువ ధాతృ వారలు కల్గ రన్తు లో

దొట్టినభీతిఁ బో నడిచి ధాతృ జలలోచన స్వస్థిత్త వై

దిట్టపు గ మృజయ్యుండు సతీ రఘురాముండు దేవకోటికేన్.

౧౦౧౩

కం. నావుడు సతిమోహితమతియై ననుధాకస్య యనియె ధాతృ

నీవు ననుఁ గోరి కల్పష, భావుఁడ వైతట్టికోర్కి పారముఁ గనునే.

౧౦౧౪

సీ. తెలిసెను తెమ్ము నీతెఱఁ గల్గ భరతుండు, నీవు సంకేతంబు ధాతృ

ఠాని రాము వెను వెంటఁ బను దెంచితివి నీవు, కాకున్న దనయన్న ధాతృ

బలుకరింపని యట్టి భ్రాతయుఁ గలుగునే, ప్రచ్ఛన్నచారి శాత్రువుఁడ నగుచు

నానిమిత్తంబుగా ధాతృ వెంటబడి, సంతరాన్వేషి వై ధాతృ దెంచి

ఆ. తనినఁ బెదవు లదుర ధాతృ హంబున రిక్త, నేత్రకుండ నగుచు ధాతృ

యాశ్రమంబునుండి ధాతృ దెంచినాడ నో, యన్న యున్నవిధము ధాతృ నాడినాడ.

→ { రాముండు లక్ష్మణుతో సతండు సీతను విడిచి వచ్చుట } →
తగనివని యని చెప్పుట.

కం. అని లక్ష్మణుఁ డన దశరథ, తనయాగ్రణి శోకమోహాతాపార్దితుఁ డై

యను సీత విడిచి వచ్చుట, యనఘా సరిగానికార్య ధాతృ సేమి యిఁకన్.

౧౦౧౬

ఉ. ఆడుది కింకచే గఱకు లాడ నటంచును గోప మెత్తి నా

వాడిమగంటిమిఁ దనుజ, వారణమందలి శక్తిమత్స్వముఁ

బోడిమి నీ వెఱింగియును ధాతృ బొల్తుకఁ గానల విడి వచ్చితే!

వేడియ కాని నీయెడ వివేకము లేదు గదయ్య తమ్ముడా.

౧౦౧౭

కం. అంగన నినుఁ బల్కిన దని, చంగునఁ గోపించి యిట్లు ధాతృ

సంగతమే? నాయాజ్ఞా, భంగముఁ గావించి తిదియుఁ బాడియె నీకున్.

౧౦౧౮

సీ. హరిణూపంబున * నాశ్రమంబుననుండి, ననుఁ గొని తెచ్చినదనుజఁ డిదిగొ
నతులశరం బొందు * సవలీల నే వైవ, దానితాఁకున మృగతనువు విడిచి
కేయూరభూషణాఃశీయుత దేహుఁ డై, ప్రాణముల్ ద న్నెట్టా * పాసి పోన
సగుధపైఁ బడి యున్నవాఁడు దురాత్ముండు, దారుణం బైనమద్బాణఘాత

ఆ. మోర్చిలేక యాతఁ * డూపిరి విడుచుచు, నెద్ది వినుటఁ జేసి * యిచటి కీవు
నాతివిడిచి వచ్చి నాఁడనో యాపెను, రవము నించె నాదు, రవముపోల్కి. ౧౦౧౯

←→ రాముఁడు వర్ణశాలలో సీతలేమిఁ గని దుఃఖించుట. ←→

కం. అని బిజ బిజఁ జనురామున, కును శ్రీ డాకన్ముకదలఁగూలెం బదముల్
దనువు వణఁకంగఁ దొడఁగెను, గని యాయవలక్షణములఁ * గళవళవడుచున్.

మం. కలదా యింకను సేమ మానుదతికిం * గంజాక్షి నేఁ జూడఁగాఁ
గలనా యంచు నిజాశ్రమస్థలిని వేగన్పూర్తిమై జొచ్చి లోఁ
గలనాదామఁకి లేమి గాంచి భృశశోకభ్రాంతచిత్తాకృతిఁ
గలఁకం బాటుచుఁ గే ల్విడుచ్చుచును భూకన్యామనోనాథుఁడనన్ ౧౦౨౧

సీ. సీమంతినీమణి * లేమిచే హేమంతమునఁ బద్ధిని యనంగఁ * బాలుచుదాని
నేడుచు చున్నట్లు * వాడిననుమములు, శకునాళి గల్గుఁగ్మములదానిఁ
గాంతిహీనంబుగఁ * గ్లాంతమృగం బగు, చ్యుతవనదేవతాతతులదాని
విప్రక్రిష్ణాజనవిప్రవిద్ధబృహీక, కటకుశం బగుచును * గ్రాలుదానిఁ

ఆ. బాడు పెట్టినట్లు * ప్రభచెడి యున్నట్టి, స్వాశ్రమంబుఁ జొచ్చి * యరసి చూచి
సీతలేమి దెలిసి * చిత్త ముత్తలపడఁ, దలఁచి తలఁచి యేడ్వెఁ * దరుణఁ గూర్చి,

సీ. అవహరించిరొ కదే * యనురులు పగఁబట్టి, ఘాతుకమృగములే * కాంతఁ దినెనొ
యే హేతువున నైన * నెం దేని యరిగెనో, దాఁగియున్నదొ వినో, దంబుపొంతు
ఫిరువుగానఁ గాంతారంబు జేరెనో, ఫలపుష్పములఁ దేర * వలచి చనెనొ
స్నానార్థ మేగెనో * సరసులపొంతకు, నంబువులకు నేటి * కరిగె నొక్క

ఆ. యేమి సేయువాఁడ * నెక్కడ వెదుకుదు, నందుఁ జొత్తు నిందు * నెవరి నడుగ
ననుచు రోసి రోసి * యంబుజాతేక్షణఁ, గనులు వాఁచునేడ్చె * నినకులుండు.

ఉ. వేఁదులు గొన్నయట్లు, నెఱవెంగలిరీతిని, బిచ్చి యెత్తెనాఁ
గాఁ, దలతిక్కయో యన, వికారపుదృష్టి వెడంగుభంగిఁ, దా
మీఁదులు చూచు దుఃఖభరమేదురరక్తవిలోకనంబులన్
మోఁదుకొనున్ శిరంబుఁ దనముంగయిచే నిఁక నేది ది క్కునన్. ౧౦౨౪

←→ రాముఁడు సీతను వెదకుట. ←→

చం. పరు విడుఁ జెట్టుచెట్టునకుఁ * బాటును బల్విడి గుట్టగుట్టకున్
జరగును బుట్టబుట్టకును * సాగును దొందర వాఁకవాఁకకున్

గరము విలాపయుక్తుఁ డగుఁ గాఢతరార్తి మహాభీమున్లు నన్
 వరఁకులు పెట్ట నీకుఁ దగఁవా మగువా యని యెచ్చు దీనుఁ డై. ౧౦౨౫
 సీ. బింబమా! రుచిరకఁదంబమా! కంటివే, బింబోస్థిని గదంబఃప్రియను బ్రియను
 గీరమా! పక్షమాః! లూరమా! కంటివే, కీరవాణిని బిల్వఃహరికుచను
 సాలమా! మృగచక్రః! వాళమా! కంటివే, సాలప్రియను గృష్ణఃసారసయనఁ
 గకుభమా! చెవును వేగ యిభమా! కంటివే, కకుభోరుఁ గరిరాజఃగమన రమణిఁ
 తే. దిలకసూనమ! ప్రియనతిఁ దిలకనగమ! నీవ యైనను గంటివె నలఁతఁ జెవును
 యింబు మీఱఁగ జంబు! నిజంబు చెవును, జంబునున్నిగ్ధఁ గంటె వనంబులోన.
 కం. శోకాపహమ యశోకమ, శోకోపమాతాత్మ నన్నుఁశుభ మగుఁ ద్వన్నా
 మాకలితునిఁ జేయఁ గదే, యాకలకంఠీవిధంబు నని నాతోడన్. ౧౦౨౬

సీ. తాళమా! యింత కాంతాళమా, చెప్పమా, తాళఫలస్తనిఁ దార లేదె
 చూతమా నీదయఁ చూత మానుతన, చూతఫలస్తనపాణిఁ జూడలేదె
 నీపమా! వృక్షోపనీపమా యియ్యెడ, నీపనుమాధరఁ నీవు కంటె
 జంభమా! యింతటిజంభమా చెప్పమా, జంభపయోదంబఃజూడఁ గంటె
 తే. పాటలాధరఁ గంటివేఁ పాటలంబ, నవవయస్థను గంటివేఁ నవవయస్థ
 సరళభూజమ! కంటివేసరళహృదయ, మల్లికావల్లికా కంటెనల్లికాంగి. ౧౦౨౭
 కం. కరిణీ! కరినాసోరువు, హరిణీ! హరిణాక్షి భృంగమా! భృంగకచన్
 హరివర! హరివరమధ్యను, గరిగమనన్ మిర లెందుఁ గానఁగ లేదే. ౧౦౨౮
 సీ. మీ రైనఁ జెప్పరేఁ మీలోన నున్నదే, నృగవిలోచన చారుఃమృగములార
 నీ వెఱుంగుదు చూడఁ నెలఁత యేగినజూడ, గజరాజ! గజరాజఃగమనలీల
 శాన్దూలమా! నీకుఁ జంకే చెప్పమా, యింతి యెం దరిగెనో యెఱుక కలదె
 కలకంఠమా! నీకుఁ దెలిసి యుండఁగవచ్చు, గలకంఠకంఠిని గాన లేదె
 తే. హంసమా! నీవు కంటివేఁ హంసయానఁ, గీరమా! నీవు కంటివేఁ కీరవాణి
 భ్రమరమా! నీవు కంటివేఁ భ్రమరవేణిఁ, జెప్పరే మీరు కరుణించిఁ నీతలెఱుగ.

కవిరాజవిరాజితము.

నిలు నిలు మేగకు మోకలికి! యెరఁ నిర్దయమే మరుపూములికి!
 యలుగఁగ నేటికి ప్రాణసఖ! పరియాచకమా యిది చంద్రముఖ!
 కులుకుచుఁ గుల్కుచుఁ బర్విడెదే కనుఁగొంటిని లే జగిచీర యదే
 పలుకవు శోపమ నీలకచా! ననుఁ బాలన సేయుము కుంభకుచా! ౧౦౩౧
 చం. అడిగినవాని నీ ట్లడిగి యాడినమాటయె వెండి యాడి బ
 ల్పడి మును పోయి చూచినతలంబులకే మఱిపోయి యాత్తులో

నడలుచు సోలి సొక్కుచును * నారట మందుచు నార్జి గుండు చా
యడవిని ధారిణీతనయ * నంతట రోసియుఁ గాన కెయ్యెడన్.

౧౦౩౨

← సీత రాక్షసహత యైన నని యెంచి రాముఁడు పలవించుట →

కం.వ్యాలోలచేతమున ని, ట్లాలోచించెను రఘూత్తమాగ్రణి యయ్యా
బాలామణి పలలాశన,జాలంబులచేతఁ జిక్కినమయఁగఁ బోలున్.

౧౦౩౩

కం.అంగనను బట్టి రక్కసు, లంగంబులఁ బంచికొంచు * హర్షంబున ను

ప్పొంగుచు నుందురు నాలేమిం గట్టా యెంతచెట్ట * మ్రొంగను సీతన్.

౧౦౩౪

సీ. చారుకుండల మబ్జసఖ మైన నెమ్మోము, కాంతి వాసెనా కదే * యింత కయ్యె

హరిచంపకవర్ణ * తారహారో దీర్ఘ, యజవంగ నమరులు * సజకి రేమొ

పల్లవకోమల, బాహువుల్ తెగఁద్రుంచి, కొఱకెదరో యింతపఱకుఁ బగఱు

చెఱకుతుంటనుబోలె * విఱిచి నెన్నడుమును, భక్షించు చున్నారో * పాపమతులు

ఆ. గుంపు విడిచి చనినకువలయాక్షిని వనస్య, సత్త్వచయము లెల్లఁ * జంపుపగిడి

గానలోన నొంటి * గా వీడి నే బోన, నంబుజాక్షిఁ జంపి * రసురఖలులు ౧౦౩౫

కం.అన్నా! లక్ష్మణ స్త్రీకై, నన్ననలామిన్న వనిఁ గ * నంబడియెనె యో

చిన్నారికన్నియా! నా, కన్నారఁగఁ జూడఁ గలనె * కాంతా! సిన్నున్.

౧౦౩౬

కం.విలపించుచు నిటు రాఘవుఁ, డలఘుగతిఁ వనము వనము * సరయుచు శ్రమచే

బిలుచుచు నిలుచుచుఁ దొలఁగుచు, మలయుచు దూషిల్లె వెకలి * మాడ్కిన్ సతికై.

కం.దీనుం డై భయశోకా, దీనుం డై యాశ్రమాంత * దేశమునఁ బరి

ద్యూనుం డై ధుతపస్సువి, తానముఁ గని చేతు లెత్తి * తగ్గయు నేడ్చెన్.

౧౦౩౭

శా. ఏరా లక్ష్మణ! సీత లేదు గదరా * యెచ్చోటికిం బోయెనో

క్రూరం బైనమ్మగం బెదే మెన వెనో * కొంపోయిరో యెవ్వరే

సీరేజేక్షణఁ బాసి నిల్వఁ గలనా * నే నొక్కమూర్ఖంబు, క

న్నారె నాచెలి! నిన్నుఁ జూడఁ గలనా * హా మానినీరత్నమా!

౧౦౩౮

కం.డాగిగొని చెల్లమాటున, దాఁగురుమూఁతాడి నన్నుఁ * దపియింపింపం

గాఁ గాలమె యిది యోయెల, నాఁగా! పరిహాస మేల * నన్నేలఁ గదే. ౧౦౩౯

కం.బాలామణి! నీచెలిమిని, గేళీరతి మరగి తిరుగు, శ్రీడామృగముల్

హేలావతి! నినుఁ బాయుట, వాలాయము నేడ్చు చున్న * నడు వెఱుఁగుదువే.

శా. భామారత్నవియోగభారమున స్వీగం బేగ నాతండ్రి యే

మేమీ రాముఁడ! యిందు వచ్చి తిటు లీ, రేడేండ్లు దుర్గాటవీ

సీమావాసముఁ జేయు మం చన న? యిస్సీ తిత్తెనా కాల? మం

చీమాడ్కిన్ ననుఁ గల్గిరినిఁ బలుకుట * స్వేచ్ఛావిహార౯ శతన్.

౧౦౪౦

¹ వెకలియై యనక 'వెకలిమాడ్కి' అనుటచే శ్రీరాముఁడు వెకలివలె నటించినకాని నిజముగా కోపిడికుడు భ్రాంతచిత్తుఁడు కాలేపని యెఱుంగవలయు.

ఉ. చక్కటి లేనిపూరుషుని * సద్యశ మెల్లను బాయుభంగి నో
చక్కెరబొప్పు! శోకమున * సంతపియింపఁగ నేను దీనతఁ
మక్కువలేక పోవఁ దగుఁనా సనుబోఁటికిఁ, నిన్ను బాసి నే
నక్కడ కేగువాడ? నిక * నేగతి మేను ధరింతు? సం చిటుల్ ౧౦౮౩
కం. బిసరుహలోచన వెదకుచు, ననలున మునిఁగినగజంబునట్టులు భృశదు
ర్వ్యసనమున మునుఁగునన్నకు, ననదృశహితసూక్తి నిట్టు * లను లక్షణఁడున్.

←→ లక్షణఁడు రామునకు సమాధానముఁ జెప్పట. ←→

ఉ. ఏమిటి కన్న! శోకమున * నెంతయు వేఁగెద వీడరీర్షురీ
భూముల లోవల్లోవలను * బొల్బుగుకానలఁ గోనలఁ గుహా
సీమల భూమిజఁ వెదకఁ * జేపడ కుండునె! ధీరవర్యు లె
మ్మా మహిజాత కానఁ దిరుఁగాడఁ బ్రియంపడు టి వెఱుంగవే. ౧౦౮౪

మ జలకేళి విహరింపఁగాఁ జనియెనో * చంద్రావృ ఘల్లాబ్జసం
కులసీరాకరతీరమే తఱిసెనో * కూలంకషల్ చూడఁగా.
వలపుంఁగైనెనో మఱుంగువడెనో * వామాక్షిహాసార్థ మై
తెలుపుల్ చూత మ టంచునే మనకు భీతిం గొల్పునే డాఁగెనో. ౧౦౮౬

ఉ. ఎక్కడ కేగఁజాలు దరఁభేషణ వే జతసంబు చేసినఁ
జిక్కపానె శోకమునఁ * జిక్కకు మన్న నృధాన్యధామతిఁ
దక్కు మ టన్న రాఘవుఁడు * తమ్మునివాక్యము లాలకించి తా
గ్రక్కన లేచి వెండియును * గాంతను రోయఁ దొడంగెఁ గానలన్. ౧౦౮౭

ఉ. కొండలు గుట్టలుఁ సదులుఁ * గోనలుఁ గానలు మేల్కొల్పంకులుఁ
వెండియు రోసి రోసి పృథివీమితఁ గానక భ్రాతలోడ నీ
దండక నెల్లఁ గాంచితిమి * దండుగ యయ్యెను గాదె మత్తవే
తండనుయాన యెం దరిగెఁ * దమ్ముడ యే మిఁకఁ జేయ సం చనన్. ౧౦౮౮

కం. సౌమిత్రి యిట్లు లను శ్రీ, రామా పొందెదవు మరల * రాజీవాక్షిఁ
వామనుఁడు మున్ను బలిమిని, భూమిని బలియొద్దఁ గొన్న * పాలుపున ననినన్.

కం. వెతకితి మీసర్వంబును, వెత యొక్కటె కాక లేదు * వెలఁదుక యెందుఁ
క్షీతిధరము బహుళకందర, మతివను నిక నెందు నెమక * నను వగు ననుచున్.

కం. వ్రాలుఁ మూర్ఛల నేలను, సోలుఁ దుఃఖమునఁ దూలు * శోషిలి ప్రేలుఁ
బాల! సీతా! సీతా!, యేల్కైతివె య టంచు * నేడ్పుచుఁ బొరలున్. ౧౦౯౧

కం. తమ్ముం డూఱటగా వా, క్యమ్ముల నే వేవొ చెప్పఁ * నైకొనఁ డెద శో
కమ్మున సీతా! యని కడు, నుమ్మలికం బందుఁ గుందు * నుత్తలమందున్. ౧౦౯౨

కం. నీరజలోచనఁ గానక, నీరజలోచనుఁడు ధర్మనిరతుఁడు నుమనో

సారాచోపహతాత్ముఁడై రోదన మారఁ జేసెఁగి నతివా! యనుచున్. ౧౦౫౩

←→ రాముఁ డున్నత్రువలె దుఃఖించుచు సీతను రోయుట. ←→

ఉ. కన్నుల మ్రోల లేకయును ఁ గంజశరవృథ మ్రోల నున్నయా

కన్నీయఁ గూర్చి దుర్బచముఁగా వ్యసనాత్రిని బల్కు జానకీ!

క్రొన్ననలందు నీకుఁ గలఁకూరిమి పేరిమి బాధపుష్పసం

పన్న మశోకశాఖఁ గొని ఁ మాటుగ డాఁగితిలే యెఱింగితిన్. ౧౦౫౪

కం. కడలీదండనిభంబులు, కడ లీలావతిరా నీదుఁకమ్రోరువు లా

కడలీనంపుతములె యై, మదిరేక్షణ యవిగోఁదోఁచె ఁ మఱుఁగిడ వశ మే. ౧౦౫౫

అ. కర్ణికారవనముఁ ఁ గర్ణాంతలోచన, నవ్వులాట కరిగి ఁ పువ్వుల కని

నన్ను నాలిగొనఁగఁ నాయమా యోబాఁబ! నిన్ను గానలేక ఁ నేను మిడుక.

కం. హేలనపర వగు తెఱుఁగుదు, హేలావతి యిదియు సమయఁమే గేలి గొనఁ

బాలా గాసిలితిని నా, కేలా పరిహాస మిట్టి యెడరున నడవిన్. ౧౦౫౬

సీ. అన్న! లక్ష్మణ! సీత ఁ యన్న నో యని రాదె, మ్రింగిరో పరులు హఁరించివారొ

కన్నీరు దొరఁగ మృగంబులు రక్కసుల్, సీతను దిని రని ఁ చెప్పు చున్న

వెటు పోయితే తన్వి ఁ యెం దున్నదానవే, కైక కోరిక నీదుఁకతనఁ దీరు

జానకితో వచ్చి ఁ జానకీ గోల్పోయి, యె ట్లంతిపురిలోని ఁ కేగువాఁడ

తే. రిత్త యంబేద రాముఁడు ఁ సత్తలేదు, నిర్దయం డని పలుకరే ఁ నిఖిలజనులు

కాంత లేకున్న సౌఖ్య మేకరణిఁ గాంతు, లేబరము గాదె యిల్లాలు ఁ లేనిబ్రదుకు.

ఉ. క్రచ్చఱఁ దీర్చుచున్ మన మరణ్యనివాసము, నూరి కేగినన్

వచ్చిరి కూఁతు రల్లుఁ డని ఁ వచ్చి మముం గన మైథిలుండు నిం

పెచ్చఁగ డ్దేమమా యనిన ఁ నే మని యాతనిమోముఁ జూతు, నా

సచ్చరితుం డెఱింగి తనుఁజాతఁ దలంచి తపించి మూర్ఖులున్. ౧౦౫౭

సీ. *నాకోడ లేదిరా ఁ నాయనా! యని సంత, మాయన్తు కే మని ఁ మాటు పలుక

రామ! జానకి యేదిరా యంచు నమగు మీ, యన్తు కే మనఁగ నోరామ నాకు

ధారపాసితివ సీతను గాన కని ముసి, ముసి నవ్వుకై కేముసి వచింతు

వదిసె రాదాయె నే ఁ మిది యని ప్రశ్నించు, తమ్ముల కేమి యుత్తరము లిడుదు

తే. సీత రాదాయె రాముండు ఁ చేతఁగాక

యసురవాతను ద్రోచె నిల్లాలి ననుచు

నెల్లదము నేయుజనులనో ఁ రెల్లు మూయఁ

జెప్పుమా తమ్ముడా! యేమి ఁ చేయువాఁడ.

కం. పోనీ భరతునిపురి కే, రా నే పో స్వర్గ మేగ ధరాకేందుముఖ

హీనుడ నై చనుటను నది, కానంబడు శూన్య మగుచుఁ ధరాకేందుమోలన్. ౧౦౬౧

→ రాముఁడు లక్ష్మణుని నయోధ్యకుఁ బోవుచుట. ←

సీ. తమ్ముడా! నీ వింకఁ దడయకు మిచ్చటఁ, బొమ్మయోధ్యాపురంబునకు వేగ
బిగియార భరతునిఁ బ్రేమఁ గొఁగిటఁ గ్రుచ్చి, యనుము నామాటగాఁ నతనితోడఁ
జరముగా రాజ్యంబుఁ జేయుమీ భరత! రామునియాజ్ఞ యిది యని యనుము
మాయమ్మ కైకకు ధీమాయమ్మకును గోస, లాత్తజ కెఱఁగు నాఁయాజ్ఞ నీవు [నీవు
తే. అడిగితిని జాల ననుమ మాఁయమ్మతోడ
నీతపోకయు నాచావుఁ జెప్పవయ్య
యామె నెల్లవిధంబుల ధరయ రయ్య
పోయిరా నాయనా! నీకుఁ బదలు శుభము. ౧౦౬౨

కం. నను నీవు కాచి తిరుగం, బని లే దింక లక్ష్మణా! శ్రీమాసుత లేదే
దనువునఁ బ్రాణము నిల్పఁగ, విను శక్యము గా దటంచు ధీమానుజ డైనన్.

కం. హెచ్చిలుతాపభరమ్మున, నచ్చసలాక్షిని దలంచి హావడి గొని యా
ముచ్చిరి ముచ్చిర లక్ష్మణుఁ, డుచ్చలితమనస్కుఁ డగుచు నుత్తలపడియెన్. ౧౦౬౩
అ. స్నేహమోహశోకనిస్టులసంతాప, భరముపేర్చి దాను ధరము కుంది
తనదుదుఃఖమునకుఁ దన యట్ల తపియించు, ననుజతోడరాముడనియె మఱియు.

కం. శోకముపై శోకం బ, స్తోకము నాగుండె లవియఁ దూలించెడి; నీ
లోకంబున ననువంటిమ, హాకిల్పిషకారి గలఁడె యన్యం డొకఁడున్. ౧౦౬౪

కం. తొలిబామునఁ బాపపుంబను, లెలమిని నెన్నెనిఁ జేయ నీబామునఁ ద
త్ఫల మై చేకూరెను ని, స్తులదుఃఖముమీఁద ఘోరదుఃఖం బిట్టుల్. ౧౦౬౫

ఫం. అనుపమరాజ్యనాశము, హితాప్తవియోగము, తండ్రిచావు, నా
జననిని బాసి వచ్చుటయు ధర్మము దేహము నిర్దిహింపఁగా
వనగతదేహకప్తమునఁ వంబున నన్నిటి విస్తరించితి
వనితను బాయ నింధనవివర్ధితవహ్నియ యయ్యెఁ గ్రమ్మఱన్. ౧౦౬౬

కం. అనురుం డెవ్వఁడో జానకీ, బ్రసభంబునఁ దిగిచి పట్టి పాఱగ దివి సా
ధ్వసమున నపస్వరంబున, దెసమాలినభంగి నేడ్వఁ దే ఖోమలియున్. ౧౦౬౭

కం. లోహితచందనలిప్తము, లై హృదయము లైసనీరజాక్షీకుచముల్
లోహితధారలు గాఱ న, యో హతకుం డెవఁడో వీడ నొప్పుట కున్నే. ౧౦౬౮

కం. అమృదుమధురాలాపం, బామచకకేశభార మాదుచిరం బై
గోముఖోనుమోము రాహువు, చే మిడికెడుసోముపగిదిఁ జెన్నుట కున్నే. ౧౦౬౯

సీ. తాళహారవిహారహారికంధరః జీల్పి, నెత్తురు ద్రావిరో * నీచమతులు.

నే నొంటి విడిపోవఁ గానలో రాక్షసుల్, హింసింపఁ గురరినా * నేడ్వకున్న
యిదియ గోదావరి * యిది ప్రియురాలికి, నతులితప్రియ మిందు * నరుగుడెంచు
దినము దినం బిట * వసజాక్షి యుందునే, యుండదు రా దెప్పు * ఊంటి నిటకు

అ. నీశీలానునోజ్ఞ * దేశంబునందు ను, దారశీల మున్ను * దా వసించి

కాంతహాస నవ్వు * గదుర నీతోఁ బలు, మాట లాడె నాస * మక్షమందు. ౧౦౭౨

కం. పద్మాస్య పద్మలోచన, పద్మములకు గౌతమికిని * వచ్చె నొకో తా

నద్దంబు విడువ దెన్నఁడు, పద్మిని నేఁ డేకతంబ * వచ్చు నె యిటకున్. ౧౦౭౩

కం. అనమనుమవినరసరసము, భసలీకీర్తివిహంగ * భరితం బగునీ

కుసుమకుడుంగము డాసెనొ, పొసంగదు సతి పిటికి యొంటిఁ * బూనునె రాంగన్.

కం. నీకుఁ మ్రొక్కెద భవనకృ, తాకృతసత్యాస్పత్య! * యాదిత్య! రవీ!

నాకాంత యెందుఁ బోయెనొ, యేఁగినుండేని కొంచు * నేగెనొ చెపుమీ.

కం. పవనా! నీయెఱుంగనియది, భవనాలిని లేచు పొలతి * పొలిసెనొ లేదే

నవఁ డైన హరించెనొ యీ, దవనీమలఁ జిక్కెనోటు * తడయక చెపుమా. ౧౦౭౪

కం. అని యీగతిఁ గౌసల్యా, తనయుఁడు పలవింప భూరి * ధ్రాన్యాన్వితఁ డి

ట్లనుఁ గాలోచితవాక్యం, బసఁగుఁడు లక్ష్మణుఁడు రాము * నారట మడవన్. ౧౦౭౫

ఉ. శోకము మాన వన్న! వెత * సాక్షి. లేపింపకు మన్న! ధైర్యముం

జేకొన వన్న! దీనతఁ గృశింపకు మన్న! తబోదరీమణి

బ్రాకటరీతి రోయువము * రాఁగద వన్న! మహాత్ము లెందు న

స్తోకము గుండ రన్న! కడు * దుష్కరముల్ ఘటియించు వేశలన్. ౧౦౭౬

కం. అని యీగతిని నుమిత్రా, తనయుం డెన్నేనిశాల * ధైర్యముఁ బలుకన్

విన నొల్లక దుఃఖించుచు, జనకసుతాధవుఁడు మఱియు * సౌమిత్రి కనున్. ౧౦౭౭

తా. పొమ్మా లక్ష్మణ! గౌతమీనదికి నా * పూజబోడి పోనోపుఁ బ

ద్మముల్ గోయఁగ నన్న లక్ష్మణుఁడు ప్రో * తస్థిరముం జేరి నీ

తమ్మా! యోవదినా! యటం చఱచి ప్ర * త్యాలాప మాలింపలే

కమ్మార్గంబున నెల్ల రోసి కమలా * స్వం గాన కవాన్వర్తయున్ ౧౦౭౮

కం. రామునకుఁ దెలిపి యిట్లను, నామహిళారత్నమున్న * యడ పొడ గానన్

భూమిజ పలుకదు పిలిచిన, నా మహిషసుతుండు దాన * నదినిం గనుచున్

కం. తల్లీ! గోదావరి! నా, పల్లవపద నీత * యిందు * వచ్చె నె చెపుమా

జాల్లకపాణి యె * టెగెనొ, యెల్లాఁపి హరించె నొక్కొ * యెవ్వం డైనన్. ౧౦౭౯

చం. అనవుడు భూతకోటి చెవుమా చెవుమా యని యెంతచెప్పినన్

మనుజవరుండు వేడి ననుఁ మానముఁ దాల్చె సురారిభీతి నా
ధుని; నది మాటు పల్క దింకఁ దోయజలోచన యాశ లేద; త
జ్జనకునకున్ మదంబకునుఁ జానకి యే దన నేమి చెప్పుదున్.

౧౦౮౩

కం. ధారిణి గోల్పడి వన్యా, హారంబులఁ గడుపు నించునగచా ప్లేల్లన్

దూరంబుగ నెట్టెడియా, సారసదళనేత్రయెందుఁ జనియెనొ వనిలోన్.

౧౦౮౪

కం. ఏ మనుబంధులు లేమిని, రామను బెడఁబాసి హాగఁరంబుల స్రుక్కన్

యామవతు లింక బహుళా, యామవతుల్ గావె లక్ష్యఁగా! యే మనఁగన్.

౧౦౮౫

తే. అహహ జానకి నా కిపుఁ డబ్బె నేని, యీజనస్థానమందాకినీజలములఁ

బ్రస్తవణగిరి గేల్లే, రాజలంగ, నేకటలు వాయఁ దిరుగనే యింతిశోడ.

← అడవిమృగములు రామునకు నీతపోబడి సూచించుట. →

సీ. కంటివే లక్ష్యణా! కాననమృగములు, సారె సారెకును నాచాయఁ జూచి

యేమియో చెప్పంగఁ నింగితం బెఱిగించు, చున్నవి యెఱుంగునో యవతిజాడ

మృగములారా! మీరఁ లెఱుంగుదు రే నీతపోబడి యని బాష్పములు దొరంగ

శ్రీరాముఁ డడిగినఁ జివుకున నవి లేచి, దక్షిణముఖము లై తరలి మోర

అ. లాశనమున కెత్తి యామృదిక్కును బట్టి, వారిమోముఁ గనుచుఁ బఱువుపాట

వానిబాసఁ దెలిసి వరమతి లక్ష్యణం, డన్నతోడ నిట్టు లనియె నపుడు.

౧౦౮౬

సీ. నీత యే దనుచుఁ బ్రశ్నించిన నినుఁ జూచి, దివి భువి దక్షిణాదిక్కుగాంగఁ

గానిపించెడిని మృగములు నైబుతదిశ, పోదమా యాదెనఁ బోవు చోట

జానకి లభియించునదుపాయ మబ్బచే, నావుడు లె స్తుని నళిననేత్రుఁ

డనుగతలక్ష్యణం డై యరుగుచు నెల్లి, రోయుచుఁ బోవుచోఁ ద్రోవబోన

తే. నేలపైఁ బుష్పచయములుఁ రాలి యున్న

వడువుఁ గనుఁగొని దుఃఖతఁస్సాంత్రుఁ డగుచు

వానిదెనఁ జూపి రఘువంశఁసర్ధనుండు

శిష్యునకు నిట్లు లనియె గన్గదిక దనర.

౧౦౮౭

కం. ఈమమములు వనమున నేఁ, గోసి ధరాశనయ కీయఁ గోమలి ముడిచెన్

భాసురవేణిని శ్వసన, త్కాసూర్యులు కాచి రిట్లుఁ మత్ప్రీతికి నై.

౧౦౮౮

కం. అనుచు మహాభుజఁ డగులక్ష్యణుతో వదియించి ధర్మనద్యావుం డ

ల్లనఁ జని ప్రస్తవణాకులఁ ఘనశైలేంద్రంబుఁ గాంచి యిరుణ్ణి ననున్.

౧౦౮౯

తే. అబల సర్వాంగసుందరి యవనిభృద్వరా! మనోహర మగువనఁరాజిఁ జూడఁ

బడియెనానీతనీచేత విడువఁబడుట, నొంటి నాచేత నడయాడు చుండ నిచట.¹

¹ ఇందుఁ జెల్లాలంకారము గూడ. ప్రక్రముఁ బ్రత్యక్షుడ మివశ్యువందే కలదు. పీఠిక చూడుడు.

కం.అనఁగఁ దనయట్ల పలికిన, వని త్సుద్రమృగంబుఁ గనరుఁపంచాస్య మనఁ
వనరుహనయనుం జాగిరి, గనుఁగొని యిట్లనియెం గెంపుఁ గదురం గనులన్.

కం.బంగారువన్నె గల నా,బంగరుబొమ్మను మృగాక్షిఁ ఁ బర్వతమా! చూ
పం గడఁగ వేని నాశం,బుం గావించెదను నెత్తముల గిత్తిములన్. ౧౦౯

కం.అని పర్వతమును రాముఁడు, జనకసుతం గూర్చి యడుగఁ జైలంబు ప్రసీ
ధ్వనినెవమున బదు లిడి యా,వనితామణిఁ జూప కున్నఁ వసుధాధవున్.

కం.మంచితనంబున సతి న,ర్పించిన సరి కాకయున్నఁ బృథివీధర! కా
రించెద శరముల మసి గా,వించెద నిన్నిపు వేరువెల్లంకులలోన్. ౧౦౯

కం.చిగురుంబోణితెఱంగును, దగువిధమునఁ జెప్ప కున్నఁ దమ్ముడ! నదిదీ
రిగిరించెద నని కినుకం, దెగఁబల్కుచుఁ జూడ నొక్కఁడెన నేలపయన్. ౧౦౯

←→ రాముఁడు సీతాదేవిభూషణాదుల నేలపైఁ జూచుట. ←→

చం.ఇట నట భీతి గొంచుఁ బరువెత్తినజానకిపాదచిహ్నముల్
స్ఫుటముగ నామె వెన్నొనెడిఁసోఁకుల తేనివి పెద్దపాదముల్
త్రుటితధనూరధంబులునుఁ దూఁణియు నిందును నందు ప్రీతి యుం
డుట గని సంశ్రమించుచు నశనుంగునహోదరుతోడ నిట్లునున్. ౧౦౯

సీ. చూడుమా లక్షణ! ఁ సుదతి ధరించిన,జోమాలెపూసలు! సొన్నునగలు
మాల్యముల్ ధరరాలెఁమహినింఁ డైడిపూ,నలువోలె రక్తబిండులు రహించెఁ
గావున నాసతిఁ గామరూపాసురుల్, ఖండించి ఖండించి ఁ ఖండములుగ
భ్రష్టించి రని యెంతఁ బడఁతికై యిద్దఱు, పిరువీకులాడుచు ఁ బిరుడు లగుట
తే. రాక్షసులు తమలోన సంశ్రామునకుఁ
దొడరి యిట్టై రటంచును ఁ దోచె నాకుఁ
గాక యుండిన నిచ్చోటఁ గార్త్యకాది
ఖండములు రాలుటకు నేమిఁకారణంబు. ౧౦౯

కం.కాంచనభూషాన్విత మై, చంచన్వణిమాక్షికాదిఁసంగత మై రా
ణించెడివి లేరిదొ యీ,సంచున నిట విఱిగి పడినఁచందం బెటులో. ౧౦౯

కం.తరుణార్కనిభము చామీ,కరకృతము విదూరజమణిఁఖచితం బగుచున్
ధరణిపయిఁ దుచుక లగుచును,దొంగిన యది కవచ మెవరిఁదో చూసఁ గలన్.

అ. శతశలాక మైనఁఫత్రంబు దివ్యమా,లోపశోభితంబు ఁ నుర్వివిఁద
భగ్నదండ మగుచుఁబడియున్న దిట్లాట, కేమి హేతు వొక్కఁడె పరి దొకఁ

కం.హేమతనుత్రాణంబులు, భీమాకృతు లురుతనువులు ఁ శీఘ్రశావో
ద్ధామాస్యంబులు ఖరములు, భూమంజలిఁ దెరలె నెవరి ఁ వోయిని లలఁపన్.

నీ. దీప్తాగ్నినిభ మయః * తేజరిల్లుధ్వజంబు, విఠిగినయదియు నేవీరునిదియొ
యగ్రముల్ దునిగిన * యక్షమాత్రస్వర్చపుఖిబాణంబు లేపురుషునివియొ
నించినబాణముల్ * నించిన ట్లున్న వీదొనలను గంటివే * తునిగి వడియొ
నాకచేత వగ్గంబు * లొకచేత సెలగోల, యెసగి సారధి చచ్చె * నెవరివాఁడో
౮. చెవులఁ గుండలములు * శిరమునఁ బొగయుఁ, గొమరుమీఱ నేలఁ * గూలివారు
చామరములు దాల్చుజను లిరువ్వి రిడెచూడు, మెనరివారో వీరు * హితచరిత్ర.

←→ రాముఁడు దేవతలపైఁ గోపించి జగత్సంహారముఁ జేయఁ బూనుట. ←→

౯. ఈవిధ మంతయుం గనఁగ * శెవ్వఁడో రాక్షసుఁడే యి టీవనికొ
నావనితొ హరించె నని * నాకు నిజంబుగఁ దోచెఁ దమ్ముఁడా
యీవఱి కేమొలే యనుచు * నెంచితి నిం కిట జీవితాంతకం
బై విడరానినూడు దనుఁజూవలితో ఘటియిల్లె దీనిచేన్. ౧౧౦౪
కం.హృతయో మృతయో సలి భ,క్షితయో రాక్షసులచేత * క్షీణితుత రక్ష
స్తతిచేతఁ జిక్కఁగా న,తృతధ్వం బైనఁ గావఁ * జాలదు కంటే. ౧౧౦౫
కం.క్షీణితుత యవహృత యై భ,క్షితగా సామిత్రిమరులు * కెలనము దీర్చకొ
మతి గొనరు వీర నా కవ,కృతిఁ జేసియు ట్లేముముగను * శెరలడివారల్. ౧౧౦౬
౧౧. భువనసంఘములను * బుట్టింపఁ బొలియింప, శక్తి గలిగి కరుణ * సాధు బైన
యట్టిపురుషు లక్ష్యఁగా! యెల్లవా రవ,మానవఱుచు వారు * జ్ఞాన మేది. ౧౧౦౭
కం.లోకహితయుక్తు సాధువుఁ, బ్రకటకరుణాత్ము దాంతు * బలహీనునిఁగా
లోకంబు దలఁచు సత్యము, నాకథ యిపు డట్టి దయ్యె * నాయన వింటే ౧౧౦౮
కం. * కుట్టినచోఁ దే లందురు, కుట్టకయే యుండె నేని * కుమ్మరపురుషం
చెట్టును లక్ష్యము నేయరు, కట్టిడిజను లిదియు జగము * శ్రమము కుమారా.
కం.నాయెవఁ గలసద్గుణతతు,లీయెవ దోషంబు లగుచు * నేర్పడఁ గద కా
నీ యసురభూతచయములు, వాయక కను మిప్పు డెట్టిపాటులు వడునో. ౧౧౧౦
కం.కఱ కఱ మని తొలిమిలపైఁ, గఱకు వెలుంగు దోచి శీతఁకరు తేజంబుకొ
బిఱబిఱ హరించు గతిసే, బిఱునున మృదుగుణము లణఁచి * వెలిఁగెదఁ గనుమీ.
కం.రాక్షసపిశాచకోటుల, యక్షులగంధర్వతతుల * నవనీజనులకొ
వీక్షింపు మొక్కఁ డేనియు, నీక్షణమున సుఖముగాఁగ * నెనఁగెడి నేమో. ౧౧౧౨
చం.హతమరుసర్కపావక మహాప్రభ మై మధితాద్రిశృంగ మై
గతిరహితగ్రహంబు నయి * స్కన్ననిశాకరబింబ మాచు శో
షితజలరాశిసంఘ నయి * చిన్నలతాద్రుమగుల్మ మై జగ
స్తతి పాలియంగఁ జేసెద శీతప్రదరవ్రకరవ్రభాకులన్. ౧౧౧౩

మ, అదిగోఁ జూడు మదస్త్రబాణనిచయః॥ వ్యాస్తంబు నాకాశమున్
బ్రిదులం జేసెద వోమచారులను సంపీడింతు ముల్లోకముల్
నుదతిం జెక్కు- చెమర్చు కుండ విబుధుల్ యాపంగఁ దా రొల్ల లేక
విదితామోఘమదీయవిక్రమ మిదే॥ వీటింతు గా కేడ్చుచున్. ౧౧౧౪

సీ. అతఁకుతలము నై యాకల్లోల మై, చెల్లాచెదరు నయి యెల్ల చెదరు
పచ్చముచాడు నై యపంచబంగళ మై, పాండవబీడు నై యపగులు వాటి
మఱి పటాపంచ మై యమామకీనాకర్ణ, పూర్ణబాణానళీపూర్ణభవన
మిపు డమర్యాద మై యేర్పడఁ గల దిదే, చూడుమీ లక్ష్మణ యాసాక్షి సోలి

ఆ. వ్రాలి తూలి వ్రేలి యూలి యీచేనతల్, యక్షరాక్షసాళు లదవదపడి
పటుతర్హదీయః॥ బాణనికృత్తు లా, వారు వీరె యోర్పు॥ వారు నన్ను. ౧౧౧౫

కం. నాముద్దురాలి నీతను, సామంబునఁ దెచ్చి యాయఁ యాలక యున్నన్
సౌమిత్రి! భవనత్రయ, యేమెయి గూఢఁబాసా చూడుమీ నాశక్తిన్. ౧౧౧౬

చం. అని కటముల్ చలింప భయః॥ దాసమరోపకపాయితాక్షుఁ డై
ఘనతరకార్థకంబు వెనఁ గైకొని భీషణపన్నగోపమం
బనుపమ లేజ మైనవికటాశుగ మొందు గుణంబుఁ గూర్చి యి
ట్లను ననుజాతుతోడఁ బ్రళయగ్నివిధంబునఁ దేజవిల్లుచున్. ౧౧౧౭

కం. ఏవిధి జరయుచు మరణం, బేవిధిఁ గాలం బర్చుట మెట్లనివార్యం
బావిధిఁ గోపప్రాప్తిని, నేవిధి నప్రతిహతుండ యే సౌమిత్రి. ౧౧౧౮

కం. నల్లలితచరిత్రస్థితముఖ, మెల్లగ నర్పించిరేని యే లగుఁ గాదే
నెల్లల నుడికింతును జామి, హల్లోహలముగ జగంబు యని రోషింపన్. ౧౧౧౯

←→ లక్ష్మణుడు రాముని శాంతునిఁ జేయుట. ←→

సీ. నీతాపహరణకర్షితుఁ దవ్యమానుని, సాంస్తకాగ్నియోజను జగంబు
నిర్దగ్ధముగఁ జేయ యనివారం దగువాని, నజ్యోతోదండంబుచాయఁ జూచు
చున్నవానినివేడియూర్పులూర్చెడువాని, బ్రళయరుద్రునియట్లు వెలుగువాని
నెన్నఁడుఁ గోపించి యెఱుంగనివానిని, రాముఁ గన్గొని నుమిఁ గ్రాసుతుండు

ఆ. పెదపు లెండ ముఖము యెల్ల వెలుఁ బోసఁగ, నిట్లు లనియె భూతహితరతుండ
వెప్పుడు శాంతమతివి యమృదువపు తగు నయ్య, కోప మెత్తి నైజగుణము విడువ.

ఉ. ఇందునియందు లక్ష్మీయు, సహీనతరిప్రభ సూర్యసందును
దండడియోర్పు ధాత్రిని, సదాగతియందు సదాగతిత్వ, మ
స్కందగతిం దిరం బగుచు యే నగు; నిన్నియుఁ గీర్తితోడ నీ
యంద వనించు నిత్యముగ యావడి పెట్టఁగఁ జన్నెలోకముల్? ౧౧౨౦

సీ. ఆకురాధ మెవ్వఁడో యాచరించిన నెల్లజగముల సమయింపఁ దగు నటన్న
యీభగ్గు మైనతేఁ రెన్ననిదో యేల, యెవనిచే హత మయ్యెఁ నెఱుకపడదు
తునిసినగొటిజలుఁ దొరలిన నేమి యై, నెత్తురుబొట్ల నీనెల యొప్పె
సైన్యంబు పోరినఁచందఱు లే దొంటి, కాని దురం బయిఁ కానఁబడియెఁ

అ. గాన నొకనికై జగంబుల నెల్లను, యాపు మాపఁ దగునెఁ దూక్షవృత్తి
రాజు లైనవారుఁరాజిల్ల వలదె మా,ర్దవము శాంతి యుక్తఁనంద మొనరి. ౧౧౨౨

కం.నీ వఖలభూతములకుం, గేవలము శరణ్యుఁ డవునుఁ గీర్తిత పరమం
బై వఱులు గతియుఁ గాపున, నేవాఁ డొకొ నీ విపత్తిఁ కెలమిం గాంచున్. ౧౧౨౩
తే. సురలు గంధర్వదానవుల్ఁ గిరులు నదులు, సీకు విప్రియ మొనరింపఁ నేర వయ్య
ఋత్విజులు దీక్షితునిపట్లఁ నెగ్గు దలఁచ, జాలనివిధాన యోజింపుఁ శాంతమతిని.

ఉ. కేల శరాననంబుఁ గొనిఁ క్రేవల నే నడ తేరఁగాఁ దప
శ్రీలురబాసటన్ నెమకుఁ నీతను బర్వతకాననంబులన్
తైలగుహాతరంగిణులఁ సారసకైరవవాటికాళులం
దాలిమి దేవతాదిభువనంబుల నెంతయు జాగరూకతన్. ౧౧౨౪

కం. అప్పటికి మంచితనమున, నప్పింపరయేని నీతఁ నమరులు మీఁదం
దప్పక కాబోచిత మగు, నప్పనిఁ గావింప న్యాయఁ మగుఁ బో నీకున్. ౧౧౨౫

మానిని. సామముచేతను శీలముచేతనుఁ సాధుమతీ! వినయాదులచే
భూమితనూభవ చేపడ కున్ననుఁ భూవరనందన! యాపయి ను
త్రాచుకతోరసుసాధనసన్నిభఁ రాజతపుంఖశ రాఘములన్
నీమదివచ్చినచొప్పున లోకముఁ నీలుగఁ జేయుము యుక్త మగున్. ౧౧౨౬

కం. అని పాదంబుల వ్రాలుచు, వినయంబున మఱియు ననియెఁ విపులతపమునన్
ఘనసత్కర్తములను నినుఁ, గెనె జనకుఁడునుధనుసురలుఁ గాంచినభంగిన్. ౧౧౨౭

కం. వరకేవలయుష్మద్గుణ, పరవశుఁ డై తండ్రి నిన్నుఁ బాయుటచేతన్
సురలోక మరిగె ననుచున్, భరతుఁడు మన మెల్ల వినఁగఁబలికెను గాదే. ౧౧౨౮

కం. కాకుత్స్థవర్య! నీ వే, శోకము సహియింపలేకఁ న్రుక్కెడ వేనిన్
లోకమున నల్పపత్నులు, ప్రాకృతులూ సైచువారుఁ పటుదుఃఖంబుల్? ౧౧౨౯

కం. వలవంత నీ వె జగములఁ, బొలియింపఁగఁ జూచె దేనిఁ భూప్రజల కెవం
డలవడును గావ దిక్తె, వెలుగే చే న్నేయఁ గాచుఁ వెర వెయ్యదియో. ౧౧౩౦

సీ. నహుషనూతి యయాతిఁ నాకంబునొందియు, నవివేకి యయి దుఃఖఁ ముండ లేదె
మనపురోధకసింహముని సుతశతమును, గన నొక్కవారి వారుఁ చనరె దివికి

భువనవందిత సర్వభూతధాత్రి ధరిత్రి, గడగడ లాడదే ♦ వడఁకు గదుర
భువనచక్షుస్సులు ♦ బూజ్యులు సూర్యజైవాత్మకుల్ గ్రహములవాతఁ బడరె
తే. యెంతటిమహాత్ములైన ను♦రేంద్రులైన, దైవసంకల్పమును దారు ♦ చాటఁ గలరె
కష్ట మెఱుఁగక కాలంబు ♦ గడిపినారె, ప్రాణులకు మేలు కీమ స్వభావ మధివ.
కం.హృత యైనను మృత యైనను, క్షీతితనయ తదగ్ధ మీవు ♦ చిత్తం బగలన్

వెత నొంద వలదు పామరు,గతి శోకము కార్యలాభకరమే చెపుమా. ౧౧౩౩
కం.నినుబోటి సత్యదర్శను, లనయము దుస్సహతరాన్తు ♦ లంటిన యేనిన్

మనముననేనియు వగ గొన, రనఘా నిర్విణ్ణదర్శనాఘ్నిలు గానన్. ౧౧౩౪
కం.వరమతి నాలోచింపుము, సరి యగునే నీకు నిట్లు ♦ సంతాపింపన్

గురుబుద్ధి శుభాశుభములు, పరికింతురు నైజమేధబలమున విబుధుల్. ౧౧౩౫
కం.కనరానిదోషగుణతతు,లను గలిగి యనిశ్చితపుఫలంబును నౌక

ర్థనిచయముల నొనరింపక, మనుజుం డిటుసౌఖ్యదుఃఖమగున్ డగునే. ౧౧౩౬
కం.ఈవిధమున రామా! ము, స్త్రీవే బోధించినాడ ♦ వీ విపుడు వగన్

హానిడి పడియెద వేనియు, దేవగురుం డైన నీకు ♦ డెలుపం గలఁడే. ౧౧౩౭
కం.నీనిశ్చలమతి సురలకు, నేనియు దుర్లభము వగవునెచ్చున యుష్మత్

జ్ఞానము స్రుస్తు మైనను, మానక బోధింప వలసె ♦ మఱకువ దీక్షన్. ౧౧౩౮
కం.నో రెఱుంగని నరులను నప,కారులు గానట్టిసురలం ♦ గారింపకు నీ

శూరతఁ దలంపు భవదవ,కారిం గని పట్టి దండున్ ♦ గాఁ జేయు మనన్. ౧౧౩౯

→ రాముఁడు లక్ష్మణువాక్యంబుల శాంతుఁడై నీతను వెదకుట. ←

శా.నారంభైననుభాషి తార్థముల నాసౌమిత్రి యన్నంతనే

సారగ్రాహి తదగ్రజండును మహాసారంబుఁ గైకొంచుఁ గో

పారంభం బుపసంహరించి ధను ♦ వాధారంబుగా నిల్చి వ

త్సా! రామం గన నెందుఁ బోవ మెది సేయం బోలు భావింపుమా. ౧౧౪౦

ఉ దీపత రాముఁ డిట్లనిన ♦ ధీరుఁడు లక్ష్మణుఁ డన్న! యీజన

స్థాన మనేకభూరిమృగసంకులకందంశైలదుర్గసం

తానము కిన్నరాళిభవనప్రచయాన్విత ముగ్ర రాక్షసా

ధీనము భూరిభూరుహతతిప్రవిక్రీర్ణము గానఁ గోమలిన్

౧౧౪౧

కం.ఇం దే రోయఁగఁ దగు నీ, చందంబునవాడు బుద్ధిపంపన్నుఁ డని

వృండుం డగు నాపదలం, దెంచేనియు గిరులు కదలునే గాడ్పునకున్. ౧౧౪౨

కం.అని పలికిన రాముఁడు తత,యనుజుఁడు వెనువెంట రా వసనావని సర్వం

బును రోసెఁ గ్రోధవశతన్, ధనువున యురశరముఁ గూర్చి ♦ తాలిది కేలన్.

➡ రామలక్ష్మణులు జటాయువును జూచుట. ➡

కం. ఇటు వెదకుచుఁ జనఁ జన నచ్చట నొకచో భూరిశైలసంకాశుని నె
త్తుటఁ దోఁగియున్నపుణ్యుని, జటాయువు మహానుభావు శకునిప్రవరున్ ౧౧౪౦
కం. వీక్షించి పలుకు ననుజాని, శిక్షితపరిపంధి కంటె ధీతను వీడె
భక్షించె నిజము గ్రద్దె, రాక్షసుఁ డే యున్నవాఁడు ధ్రువులు చునుఖయై. ౧౧౪౧
కం. వీనిని మద్ధోలేషుని, శానంబులఁ జీల్చువాఁడఁ దడయక యని నీ
తానాయకుఁ డభిముఖుఁ డై, పూనఁగ శర మొండు వణకె ధూతల మెల్లన్.
కం. నెత్తురు లాలలు గ్రక్కుచు, హత్తినమరణాంతబాధ ధరింతుమున డ
గ్గుత్తికతోడ విహంగను, సత్తముఁ డిట్లనియె రామచంద్రునితోడన్. ౧౧౪౨

➡ జటాయువు రామునకు నీతాపహరణపుత్రాంతముఁ జెప్పుట. ➡

కం. ఆయుష్షంతఁడ! యోషధి, నోయన పని నెద్ది రోయు ధర్మమునో మీ
రాయంగన నాప్రాణం, బీయెడ రావణునిచేత ధృత మీరెండున్. ౧౧౪౩
ఉ. నీవును లక్ష్మణుండును వశిష్ఠీతి నొంటిగ వీడి చన్నయా
పాపని నీత నెత్తికొని ధర్మని రావణుఁ డుప్పరంబున
బోవును నుండు జూచి యొక ధర్మ పూవున సద్గమ దాకి వానితో
లావునఁ బోరి తద్రథ మిలాసలిఁ గూల్చితి వాని డొల్చితిన్. ౧౧౪౪
కం. అదె నే విజిచినచాపం, బదె తూఁకి మదీయపక్షపాతసారిధి వా
డదొ తేరు నేను డస్పిర, ముదుక నగుట నతఁడు ఖడ్గమున నాతెక్కల్ ౧౧౪౫
కం. తెగ నఱికి తెఱవఁ గొనుచున్, గగనంబునఁ బఱచెఁ బరిక్షింకండు మున్నే
మగువకయి చంపె నీవుం, ధగవే వెండియును జంప ధర్మరథపుత్రా. ౧౧౪౬

➡ జటాయుదుష్పిక్కి రాముఁడు దుఃఖించుట. ➡

చం. అన విని బాష్పపూర్ణముఖుఁ డై ద్విగుణీకృతతాపస్త్రుఁ డై
ధను పలు పాటవైచి సృపతల్లజుఁ డాతనిఁ గొంగిలించి హ
యని వివశాత్తుఁ డై పడి సహానుజుఁ డై పలవించె నొంటివా
నిని పనిఁ గాలిత్రోవఁ బడి ధర్మసంబులు పుచ్చుపుణ్యునిన్. ౧౧౪౭
ఉ. తమ్ముడ చూడుమీ యకట ధర్మనిరాజ్యమువేటుపాటు భీ
ష్మగుణకాననస్థుని ధర్మపాటు ధర్మాత్మజాత నిం
దిమ్మెయిఁ గోలుపాటు విహగేశ్వరు త్రుంగుచుపాటు నాయభా
గ్యిష్టుచంటివో కనితె ధర్మనిరాజ్య నోవు గృహను నేనియన్. ౧౧౪౮

కం. ఘోరార్థితావ మాటఁగఁ, బారావారంబుఁ జొరఁగఁ బాటితి నేనిన్
 నీరము నాదార్యాగ్యము, పేరిమి శోషిల్లు నేలఁ బీటిక లెగయున్. ౧౧౫౪

కం. శాకంతును నిర్భాగ్యుఁడు, లోకంబున లేడు పరివిలోకించినచో
 నీకరణి దుస్తరం బగు, ప్రాకటదుర్వ్యవసనవాగుఁడం జిక్కుటచేన్. ౧౧౫౫

కం. మనజనకునిమిత్రుం డీ, యనఘుఁడు ముదుకఁడు విహంగమాధిపుఁ డయ్యో
 వినిహతుఁ డై పడియెకు ధా, త్రిని నాదురదృష్టవశతఁ దీనతఁ గంటె. ౧౧౫౬

కం అని జనక స్నేహమున, ననుజనితో లూసపఱ్ఱుఁ నప్రసవక్తున్
 దనకేలఁ దడవి యేదీ, యనఘా! నాప్రాణతుల్యఁ యని ధర వ్రాలెన్. ౧౧౫౭

↔ జటాయువు రామునకు సీతావృత్తాంతము సవిస్తరంబుగఁ జెప్పట. ↔

ఉ. తెప్పిటి లేచి లక్ష్మణునిదిక్కుఁ గనుంగొని కంటె తమ్ముడా
 యిప్పురమోపకారి విహఁగేంద్రుఁడు నాకయి పూని తెంపువెం.
 పొప్పుఁగఁ జోరి కూలి కొఱఁయూపిరితోఁ బడినాఁడు, పల్కున
 చొప్పును దోఁవ, దెల్లు కడుఁసూక్ష్మ మటంచును బయ్యి కిట్లునున్. ౧౧౫౮

శా. ఓధత్యాయ్యకులాధినాయక! జటాయూ! పల్కనేడేని నీ
 తాదేవిఁగుటియించి నీవధముచందంబున్ ధరాకన్య నే
 లా దైత్యుండు హరించె? నాతఁ డెద నల్లం గారణం బేమి? మి
 త్రా! దేవ్యాన్యము చంద్రతుల్య మెటు తత్కాలంబునం దుండెనో? ౧౧౫౯

ఉ. ఆమెయిఁ గొంచు నేగ దురితాత్ముఁడు తన్ను ధరిశ్రీకన్య దా
 నే మనుచుండె? సప్పులుకుఁ లేర్పడఁ జెప్పుమ, దైత్యుఁ డెట్టివాఁ
 డేమెయివాఁడు? వానిపురఁ మెయ్యది? శౌర్యుని దెంతమట్టు? తం
 ద్రీ! మన మారఁగాఁ బలుకఁవే నతి నెట్లు హరించి యేగెనో? ౧౧౬౦

ఉ. ఈవిధి రాముఁ డాడ విహఁగేంద్రుఁడు మెల్లన విచ్చి తెప్పలన్
 భూఖిభు నల్లఁ జూచుచు నశుం గడు నీరేలుఁ గొప్ప రామ! మా
 యావి సమీరదుర్దీశఁమాకులవిస్తృతమాయ గూఘఁ డై
 రావణుఁ డేగె మింటను ధరాసుత బల్లి హరించి క్రూరుఁ డై. ౧౧౬౧

కం. ఔడిదపునంగరమున నే, బడలిస ననుఁ గాంచి మీఁదఁ బడి తెక్కలఁ దా
 నడివ్రమున నడిచి యనురుఁడు, కడువడి దక్షిణముఖంబుఁగాఁ బరువె ల్లెన్. ౧౧౬౨

కం. రామా! కన్నులు దిరిగెడి, నామనము వశంబు గాదుఁ నాయన! కావుల్
 దా మెడలెను బ్రాణంబులు, హేమాగము లవిగొ నభయఃకృతకేశము లై.
 ఉ. ఆయమగారి భూమితనఁయూ హరియించినమూర్తముం గనన్
 బోయినసాము న్వామి వెనఁ జొందుట తప్పదు, తత్తక్షాన పై

తేయుఁడు తన్నుహూర్తము మఁదిం దెలియం, డది వింద యందు, నీ
జాయ హరించి వాఁడు బడిశంబును మ్రింగినచేపయట్టు లా. ౧౧౬౪
కం.వ్యధవడకుము జనకడకై, ప్రథితగుణా! నీవు ద్రుంచి రాక్షసనాథున్
బ్రథనమున మరల సతిఁ గొని, పృథుయశ మొప్పారఁ బురికిఁ నేగెడు నెమ్మిన్
కం.లని తెలివి చెడక యింతయు, మనుజేంద్రునిలోడఁ బలికిఁ మఱియు వచింపన్
జను నెడ మాంసము నెత్తురు, ఘనముగ వక్త్రంబునుండిఁ క్రక్కుచుఁ బైపై.
కం.బొరనుఁడు విశ్రవనకున్, గౌరీవల్లభునిమిత్రుఁనకు సోదరుఁ డం
చీరీతిఁ జెప్పునాలో, నారవయూపిరియు నక్కటా వెడలి చనెన్. ౧౧౬౫
కం.నుడువుము నుడువు మటంచుం,బుడమివిభుఁడు కేలు ముడువఁబులుఁగులఁజేడున్
విడిచి తనువు దివికిం జనె, నుడుకుచు రాముండు చూచుఁ చుండఁగ వెతచేన్.
కం.ఎఱు పొత్తఁ గనులఁ దుండముఁ, దెఱచుచుఁ దల ప్రేల్వవైచిఁ స్థిరఁ బాదంబుల్
విటివిగను సాచి దేహము, తఱచు వణక నునుఱు విడిచిఁ ధరవైఁ ద్రెల్లెన్.

↔ జటాయుమృతికి రాముఁడు శోకించుట. ↔

ఉ. ఆపడియున్నగృధ్రము జటాయువుఁ గన్గొని రాముఁ డాశ్లేసం
తాపము దోప నిట్టు లనుఁ ఁ దమ్మున కీతఁ డనేకవర్షముల్
పాపపురశసావళిఁఁ బట్టగుడండక నిర్భయంబుగా
నేపున నుండియుం దుదకుఁ నిచ్చటనే మృతుఁ డయ్యెఁ గంటివే. ౧౧౬౬
కం.బాలత్వం బాదిగ నిట, వేలకొలఁదియేఁడు లిచ్చఁ విహరించి తుదిన్
గూలి యిచటఁ బడియెఁ గదే, కాలము దాటంగ రాదుఁగా యెవ్వరికిన్. ౧౧౬౭
ఉ. కంటివె లక్షణా! జనకశక్త్యకఁ గావఁగఁ గోరి దేవతా
కంటకుతోడ డీకొని యఖండవిహంగమ రాజ్య మాయువున్
రెంటిని బాసి నాకయి ధరిత్రిసయిం బడినాఁడు; ధాత్రివై
గంటిమె యెన్నఁ డిట్టియపఁకారపరున్ సముదారుఁ బుణ్యునిన్. ౧౧౬౮
కం.శూరులు శరణ్యులును హిత,చారులు సాధువులు ధర్మసత్పథవస్తుల్
ధారిణిఁ గల రెల్లయెడన్, ధీరగుణా! యరసి చూడఁ దిగ్భక్తులనేన్. ౧౧౬౯
కం.నాతండ్రియట్ల పూజ్యుఁడు, స్థితయశుఁడు మాన్యుఁ డితఁడుఁ ప్రియుఁడును జమ్మి
యీతనిపాటు గనుంగొన, నీ తాహరణార్తి సముసెఁ జిత్తమునందున్. ౧౧౭౦

↔ రాముఁడు జటాయువున కగ్నిసంస్కారదులు చేయుట. ↔

కం.సామిశ్రీ! చితఁ బేర్చును, యీమత్కార్యాగ్నిసహతుఁ నీవతఁగేంద్రున్
నీమమున నగ్ని దరిచి య,భామతి దహియింతు ననుచుఁ దదభిముఖుం డై.

తే. ఏది గతి యజ్ఞశీలుర * కేది యాహి, తాగ్నులకు సవరావర్తు * లైనవారి
 కుర్విదాతల కట్టియ * నుత్తమగతి, కరుగు మత్సంస్కృతి మదాజ్ఞ * నమితసత్త్వ.
 కం. అని పులుఁగుతేనిఁ జితపై, నునిచి శిఖం గొలిపి రఘుకుఁలోత్తిముఁ డాడ్రిక
 దనచుట్టమువలె దహనం, బును బొనరించి రోహిమాంస * మునఁ బిండంబుల్.
 సీ. ఘటియించి లేబచ్చి * కను వాని నిల్చి ద్వి, జాతులు మానవప్రేతమునకు
 న్వర్గసంప్రాప్తికై * చదివెడుపితృసం, బంధమంత్రముల జ * పం బొనర్చి
 గోదావరిన రాచఁగొమరు లిద్దఱుఁ దోఁగి, గ్రద్దతేనీకు నుద * కంబు లీయ
 మిగులదుష్కరమును * మేలికీర్తికరంబు, కార్యంబుఁ గావించి * కదనమునను
 ఆ. మృలిని గాంచి యున్న * గృధ్రదాజు మహర్షి, కల్పుఁడైనయవని * కాంతుచేత
 సంస్కరణముఁ గాంచి * చనె శుభపుణ్యో, కముల కంతఁ బుణ్య * కర్తనిధులు.
 కం. మన సెల్లి నతనిపై నిడి, మనమునఁ దదాప్య * క్రములను * స్థరియించుచు భూ
 తనయాధిగమనవాంఛను, వనసీమం జనిరి విష్ణు * వానపులక్రీయన్. ౧౧౭౯

✠ లక్ష్మణుఁ డయోముఖుని విహవఁ జేయుట. ✠

చం. పడమరదక్షిణంబుగను * బ్రాగ్ధిరపుత్రకు లేగి కొంత యా
 యపవిశి మూఁడుకోసులు మ * హాటవిఁ గ్రాంచముఁ జొచ్చి యంధుఁ దా
 రెన నెన మార్గభేదమున * పృథ్విమునీపలఁ గూరుచుండుచుక
 బడఁతుక గోయుచుం జనిరి * వ్యాళమృగాండిజబంధురాటవిన్. ౧౧౮౦
 ఉ. దానిని దాఁటి తూర్పుగ * మ * తంగవసంబున మూఁడుకోసులక
 గోన రసాతలాభ మయి * ఘోరమృగం బయి శాశ్వతాంధ మా
 దానిని డాయఁ బో నలఁతి * దవ్వున భీకరదైత్య లీక్ష్మం
 స్థానన ముక్తమూర్ధజ మృ * గాదన లంబపిచింప వారలన్ ౧౧౮౧
 చం. కనుఁగొని చేర నచ్చి మును * గాఁ జనులక్ష్మణు నాఁగి కేట నా
 తని బిగిఁగొఁగిలించి తమి * దానవి యిట్లను నీకుఁ బెండ్ల మా
 దును జనుదెన్న యాడుకొనఁ * దూర్ణసుజీవితకాల పంథయుక్
 ననతటిసీతటాళిఁ; బ్రియ * నాధ! యయోముఖ యంధ్రు న న్లనల్. ౧౧౮౨
 కం. అనుడు మమిత్రాపుత్రుఁడు, కనలున ఖడ్గంబు దూసి * ధీణమున ముక్కు
 జనులుక్ వీనులు నఱకిన, వనితయు మొట్టాడు చరిగె * వచ్చినప్రీతన్. ౧౧౮౩
 కం. అది చనఁ జనుచో గహ్వర, పదమున సోదరులు రాముఁ * బలికెం దముం
 డెద చెదరె నెడమబాహువు, నదరెడి నశుభంబు గలుగు * సని తోఁచఁ జమి.
 కం. అన్నా! నావలురులు విని, సన్నాహంబునను నుండు * సంకట మెదొ గా
 నున్నది పంచులకము ను, కున్నిశ్చియజయముఁ దెప్పె * గూసెసి వింటి. ౧౧౮౪

చం. అనె నిటు వార లిద్దరు వఁనాంతరవీధుల రోయుచుం జనన్
 ఘనతరనివ్వసంబు వనఁకాండవిదారణదక్షమై నభం
 బును నిబిరసవాతపరిపూరితముం బచరించి విచినన్
 విని యిది యేమటంచు నటవీన్ధిలి రోయుచుఁ గాంచి రొక్కెడన్.

౧౧౮౬

➔ రామలక్ష్మణులు కబంధునిచే జిక్కుట. ➔

మ. గిరిసంకాశుని భూరిషముని శిరోఁగ్రీవావిహీనున్ మహా
 ఖరరోమాస్పతు నీలమేఘనిభు మేఘస్ఫూర్జధురోఁషు భీ
 కరనక్షస్థులలాట దేశగపితంఁగస్సారపత్నయతా
 గ్నిరుచిస్సితశుభేతరైకనయనుఁ స్తవ్యస్తహదంష్ట్రునిన్.

౧౧౮౭

మ. అటవీశక్తివృగద్విపాదికవికర్తాకర్షణలాప్రలం
 పటునిన్ యోజనదీర్ఘబాహుయుగళున్ మార్గస్థితున్ భీముఁ బ్ర
 స్ఫుట ఘోరాన్యుఁ గబంధుఁ గాంచి తఱియంఁ బోవంగ నాదైత్యుఁడున్
 బటుదోర్దర్ప మెలర్చ నాయువురన్ బాహుయగిం బట్టినన్.

౧౧౮౮

కం. ఖరతర తేజోయుతతను, ఛరులు భయంకరశరాసఁధరులు కృపాణీ
 కరులు మహాబలు లిద్దఱు, పరుచేతికి జిక్కి కీడుఁపడి రవ్వేళన్.

౧౧౮౯

కం. ధీరుఁడు శూరుఁడు రాముఁడు, ధీరతఁ గోల్పడఁడ విగతఁధృతి తమ్ముఁడు కా
 మారమున¹ ధృష్ట మూసమి, చే రామునితో విషణ్ణఁచిట్టుం డగుచున్.

౧౧౯౦

కా. అన్నా! నాగతిఁ గంటె చిక్కితిని దేవారాలిచే వీనివా
 త న్నన్నుం బడ వీడి పర్విడుము దాఁద వీసయే న్నెల్లలేన్
 జెన్నారన్ సతిఁ గాంచసేర్పు పని లోఁచెన్, రాజ్యలక్ష్మీసుసం
 పన్నత్వంబునఁ గ్రాలువేళ నను మఁర్పిం బోకుమి యెన్నఁడున్.

౧౧౯౧

కం. అని సౌమిత్రి వచించిన, విని రాముఁడు నీవు నిట్టివిధమున పగిలన్
 జనునె యనుచుండఁగ న, న్దనుజుఁడు వారిలకు ననియె ఁ దాఁకాఁఁగితిన్.

౧౧౯౨

ఉ. ఎవ్వరు మీరు? చాపనిశిఁ తేవ్వసు లూని విమాణు లట్టు లి
 ట్టిఁగిని నేల క్రున్నరెదఁ రెంతయు నాఁగొనునాదునోటిలో
 నివ్వొధిఁ గూల నేమిటికిఁ నిచ్చటికిం జనుడెంచినారు? మీ
 కెప్పలసక మనంగ పశఁమే యిఁక, నిండెను నూఱునర్జముల్.

౧౧౯౩

కం. అని క్రొ వ్విడర వచించెడి, దనుజుని పలు కాలకించి తమ్మునితో భూ
 తసయావల్లభుఁ డను మోమున వెల్లడనంబు దోఁపఁ మునుగొనువగచెన్.

కం. కష్టంబు మీఁదఁ గష్ట మ, నిష్టంబుగ దాపరించి యిటు మనుగడకే
 రిష్టంబు గూర్చె వ్యసనం, బిష్టాంగన లభ్యపడకయే పోయె గదా.

౧౧౯౪

¹ జన్మకాలమునబట్టి రామలక్ష్మణులకు భేదము రెండుదిగములే యైనను బాహుసపరిమాణ భేదమున
 బట్టి లక్ష్మణుఁడు నిఁకాఁడని తెలియవగు.

కం. అన్నన్న! కాలశౌర్యం, బెన్నెటి నవ్యాహతంబా యెఱిగితే భూమున్
 త్పన్నప్రాణులపై నిను, నన్నుదుఃఖములచేత * నవయగఁ జేసెన్. ౧౧౯౬
 చం. గురుతరధైర్యవంతులు నఁకూటబలుల్ కృతహస్త లాజి దు
 ధరవర తేజ లయ్యిరికి * తామయ సేతువువోలె బీటుపో
 దురు సుమి కాలమో యనఘ * తోడ్పడ కెంతయుఁ దప్పినచ్చినన్;
 బరఁగునె దుష్కరం జగుచోఁ * బ్రాణుల దైవము చంపఁ జూచినన్. ౧౧౯౭
 కం. అని తనమది దిటపఱుచుచు, నినవంశవరేణ్యుఁ డుండ * నిట్లనుఁ బులలా
 శనుఁడు ననుఁ జూచి నివ్వెఱి, గన నేటికి మిమ్ము నోటికడి విధిచేసెన్. ౧౧౯౮

➔ రామలక్ష్మణులు కబంధునిబాహువుల నఱికుట. ➔

ఉ. ఈగతి సోకుఁ డాడఁగ నహీనపరాక్రముఁ డుగ్రవిక్రమో
 ద్యోగముమై నిజాగ్రజనితో నను లక్షణుఁ డింక వీఁడు బ
 లే్యగమ నిన్నునన్ను జలిపెట్టకమున్న శతాసిధార రి
 త్తో గురుబాహుయగ్గమును * గూర్చుట మేలు వధింపరామిచేన్. ౧౧౯౯
 కం. వీఁడు మహాబలముం గల, వాఁ డెంతయుభీమ మైనవపువుగలాఁడన్
 దూఁడరి మనలక మ్రొగెడు, వాఁడిమి జగమెల్ల గెలిచి * వర్ణిలు చుంటున్. ౧౨౦౦
 కం. ప్రతికారశక్తిహీనుల, మృతిఁ గూర్చుట పాడిగాదు * స్పృహవ్యులకున్
 గ్రతుమధ్యానీరముఁ బశు, తతిఁ గూల్చినభంగిఁ గుత్తితంబు మహాత్మా. ౧౨౦౧
 కం. అను లక్ష్మణువాక్యంబులు, విని దనుజుఁడు వారి వాత * వేసికొనంగన్
 గను నింతిలోన నానృప, తనయమయిల్ దేశ కాలశస్త్రవిధిజ్ఞుల్ ౧౨౦౨
 కం. రాముఁడు దక్షిణబాహువు, సౌమిత్రియు సవ్యభుజముఁ * జటులాసిహతిన్¹
 భీమగతి నఱక వాఁడును, భూమిం బడె దిగ్ధరాదిపుల్ ధ్వని నిండన్. ౧౨౦౩

➔ లక్ష్మణుఁడు కబంధునకుఁ దమవృత్తాంతముఁ జెప్పుట. ➔

కం. దీనుండై దోరుగళవి, హీనుండై దనుజనర్కుఁ * డెవ్వరు మీరిల్
 గానఁ బని యేమి యనఁగా, వానికి లక్ష్మణుఁడు పలికె * న్వచరత మెల్లన్. ౧౨౦౪
 సీ. ఇత్యోకుపంశభ * వేంద్రుఁ డీయనఁకుండు, రాముఁ డటందురు * ప్రజలు దనఁజ!
 మాయన్న యితఁడు లక్ష్మణుఁ డంఘ్ర నాపేరు, దేవప్రభావుండు * దేవితోడ
 దండకాలివిలోన * నుండె సుఖంబుగ, నసురులు మాయచే * నంబుజాక్షి
 మ్రుచ్చిల నామెను * రోయుచు నిట వచ్చి, నార; మెవ్వఁడ వీవు * కారణం బ
 తే. దేమియొ కబంధ మైనయాశక్తి విహింప?
 సురమునను నోరు జంఘలయొప్పు లేదు

¹ రామస్య దక్షిణోబాహు' వన్నట్లు లక్ష్మణుఁ డెవ్వడు రామనకుఁ గుడిప్రక్క నుండువాఁడు గనుక వాకి కట్లు వాచునయ్యెను.

పొరలు చున్నాడ వన వాడు • సురచయేంద్రు
వాక్యములు స్మరియించుచు • నెఱలి ప్రీతి.

౧౨౦౫

→ కబంధుడు రామలక్ష్మణులకుఁ దనవృత్తాంతముఁ జెప్పట. ←

కం.ఉత్తర మిట్లను నోరఘునత్తమచరులార! మీకు • స్వాగత మా నా
హస్తినభాగ్యంబున మిము, నిశ్చయే బాడగంటిఁ జేతు • లివి హోగంటిన్. ౧౨౦౬

ఆ. అవినయంబుచేత • నబ్బె నీవికృతంపు, నూపు దాని యున్న • నూపు నీకుఁ
జెప్పువాడ వినుము • శ్రీరామచంద్ర! నిర్వక్రసుగుణసాంద్ర! • రాఘవేంద్ర!

కం.సోమఖరధానువిబుధ, స్తోమధసపమాన మైసః • సుందరసూపం

బేమును చాల్చి జగంబుల, రామా! విశ్రుతిని గంటి • రమణీయతకున్. ౧౨౦౭

కం.ఆమి క నే నీహాశము, తో మునులు • గహనచరులు • దూలఁగ భీతి

వేము గోడాడించుచు, దామసమతి స్థూలశిరునిఁ • దలరఁగ జేయున్. ౧౨౦౮

కం.శాపాయుధుఁ డాసంయమి, కోపంబునఁ దిట్టె నన్నుఁ • గుచ్చిత మగునీ

సూపంబున బెడరించెద, వాపాపీ! హాప మిదియె • యగుత సతంబున్. ౧౨౦౯

కం.అని తిట్టిన శాపాంతం, బసఘా! కరుణింపవేయ • టంచును వేడె

వని రాముఁడు నీకరములు, దునిమి దహించినను గల్లు • దొల్లిటిసూపున్. ౧౨౧౦

కం.అని యాస తిన్నె శ్రీయుత, ననుసంజాతుండ నేను • దగ వికృతశరీ

రిని నగుటకు లక్షణ! శక్రునికోపము కారణంబు • క్రొవ్వున సతనిన్. ౧౨౧౧

కం.రా రన్నని రణమునకుం, జీతిఘోరంపుఁడపముఁ • జేసి విధాతం

గోరుట దీప్తాయువ్యం, బేరి నాసము లటంచు • నెంది వెకలి నై. ౧౨౧౨

కం.ఆతఁడు శతారధారా, పాతంబున శిరము గుదియఁ • బడ వక్షమునం

దాతతనగ్ధిని గడుపున, వీతదయుం డగుచు నణఁప • వేడితిఁ జంపన్. ౧౨౧౩

కం.ఎంతయు వేడిన ననుఁ దా, నంతకుకడ కనుపఁ డయ్యె • ననృతమే భాషా

కాంతుని పలు కని నీతా, కాంతా! రెంటికిని జెడితిఁ • గావరి మాటన్. ౧౨౧౪

కం.ఎటు లయ్యా! నే బ్రదుకుదు, నిటు లాహారంబులేక • యేగతిఁ దినుదు

గటకట భగ్నముఖుండ విఘటితశిరస్సక్లితలుఁడఁ • గరుణింపు మనన్. ౧౨౧౫

కం.సురపతి యాముఁడు నిడు పగు, కరములు వదనంబు దంష్ఠ్రి • కలు జతరమున

గరుణించె దాన ద్విపక్షే, సరిశాస్త్రాలాదిసత్త్వ • సంతతిఁ దినుదున్. ౧౨౧౬

కం.రాముఁడు లక్ష్మణయుతుఁడై, నీమహితకరాలి నిశిత • నిస్త్రింశహతి

భూమిఁ బడ నడువ నిర్జర, ధామము నీ కబ్బు నని బుఁధప్రభు వరిగెన్. ౧౨౧౭

ఉ. అమునిమాట సమ్మి వికృతాకృతి వేగమ పాయఁ గోరి నే

నేమృగ మేపదాగ్ధమును • దృష్టిపథంబునఁ బడ్డ బట్టిన

రాముఁడు చిక్కఁడే యని ఘోషం బగునాశను నేదియేని నీ

యామడలోనఁ దోచిన రఁయంబునఁ బట్టుదు నోటఁ బెట్టుదున్. ౧౨౧౯

కం. ఆహానిసరుఁడు చెప్పిన, రాముఁడ వీచే మహాత్మ! ♦ రణతలమున! ని

న్నీ మెయి వధియింపఁగ లే, కేమగపంతంబువార ♦ లేనియు రామా! ౧౨౨౦

మ. మతిసాచివ్య మొనర్తు, మిత్రవరు సంఘాదింతు, న న్నగ్ని సం

స్కృతుఁ గావింపుఁ డట న్న రాముఁ డనియెన్ ♦ స్వేచ్ఛన్ జనస్థానమం

దితుఁడు స్నేనుఁ జరింప రావఁబడు నాఁయిల్లాలి గిల్పాడె; దు

ర్భతిపేరొక్కటి మే మెఱుంగుదుము, శౌర్యం బేని రూఠంబు చేన్ ౧౨౨౧

చం. అతనినివాస మైనఁ దెలియంబడ, దాతని నీ వెఱింగినన్

మతి చెడి కానకాన దెసఁమాలి చరించెడిమమ్ముఁ దీవ్రదుః

ఖతుల హితప్రవర్తనులఁ ♦ శేవలసత్కృపఁ జూచి చెప్పవే

స్థితి గతి యిట్టి దంచు నఱఁసేయక వీర! యహాఽపకాని నై. ౧౨౨౨

కం. కుంజరిము లప్పు డప్పుడు, భంజించిన శుష్క కాష్ఠఁవటలంబులు ప్రో

వుం జేర్చి బలమునను నిన్నుం జతన మొనర్తు నీదుఁగుడిమైఁ గాల్పన్. ౧౨౨౩

కం. ఎవ్వఁడు హరించె జానకి, నెవ్వలనం దాచినాఁడా ♦ కృపచే మా కా

నవ్వడి తెలివి శుభమునన్, నివ్వటిల నొనర్చునయ్య ♦ నీ వెఱిగిన నాన్. ౧౨౨౪

ఉ. తీఁపురముల్ ఘటించి కొని ♦ తెచ్చినయివికృతంపునూపుతో

దోఁపుడుపోయితిం దెలివి ♦ తోయజలోచన సీతగాధయున్

దోఁపదయిల్లు నాతనువుఁ ♦ దూర్ణుడు కాల్చిన దాఁపరిని యా

దాఁపఱికంబు సంతయును ♦ దాఁపక నీకు నెఱుంగఁ జేసెదన్. ౧౨౨౫

కం. అవటమున నన్ను వెస నిడి, సవిత పరిశ్రాంతహయత ♦ బాఱక మున్నే

సవిధగ దహియింపుము మఱి, యననిను తాహర్చి దెలియుఁనతని వచింతున్.

ఉ. వాని నెఱుంగఁగాఁ గలుగుఁవాఁ డొకరుండు గలండు, వానితో

మానుగ న్యాయమాగ్ధమున ♦ మైత్రి యొసర్చుము, కారణాంతరం

బైనఁ జరించె వాఁడు భవఁనావళి నెల్ల, నతండు ధాత్రిపైఁ

గాననిచోటు గల్గ, దుష్కారము నీ కొనరించు నావుడన్. ౧౨౨౬

←→ కబంధుఁడు స్వస్వరూపంబు నొందుట. ←→

చం. తోఱటను వానిదేహమును ♦ దోఁపి సుమిత్రసుతుండు మండుచె

న్గొఱవులు దెచ్చి కాష్ఠమునఁ ♦ గూరిచి వహ్నుల నూలుకొల్పఁగా

నెఱచిని నేతిముద్దకును ♦ నీ డగు దేహముఁ గాల్ప నగ్నియున్

జాఱుకరి గాక మండుఁ డయి ♦ చూఁడుచు నుండఁగ వారు చూడఁగన్. ౧౨౨౭

ఉ. మండేడునుంటనుండి యసమానవినిర్మలచేలుఁ దుజ్జ్వల
 స్తంధననుండితుండు. ఖషధంబున కున్దమనం బొనర్చి శ్వే
 తాంజయుక్త మైననురయానమునకొ దిశ లెల్ల వెల్లఁగా
 నుండి కబంధుఁ డిట్లనియెఁ నుర్విజఁగాంచు తెఱంగు రాముతోన్. ౧౨౨౯

మ అవఘా! రామ జగంబునందు పడుపాఁయజ్ఞుల్ శ్రీయాశీవిమ
 ర్యనముం జేయుదు రందు దుష్కినిసమాశ్రాంతుల్ సమాపస్థు లౌ
 జనులకొరొసి ఘటింస్తు మైత్రి నిపుడోఁ జాయూనిమిత్తంబు నీ
 వనుజానీతుఁడ వాచు నీచదశచేఁ నాయాసపాటొండవే? ౧౨౩౦

→ కబంధుఁడు రామునకు సుగ్రీవునితో మైత్రి చేసికొనఁ జెప్పట. ←

ఉ. కాన భవశృమాసదశుఁ ఁ గాంచి ఘటించుట మేలు మైత్రి, కా
 దేనియు నీదుకార్యము తుదిం గను పెట్టులా తోఁపవఱు రా
 మా! సగచారి క్రుద్ధుఁ డయి యన్ననురాధిపసూతి వాలి రా
 జ్యానకుఁ గాఁగఁ దాఁచగ వనాటచతుష్కసహాయుడై వెతెన్. ౨౨౩౧

ఉ. పావనఋశ్యమాకగిరిఁ బంపతటిం జరియించుఁ, బేరును
 గ్రీవుఁడు, వీర్యవంతుఁడు సరీణచరిత్రుఁడు సత్యవాది స్ర
 జ్ఞావిభవుండు ధీరుఁడు స్రశస్త్రపరాక్రమశాలి వానితో
 నీవు పొనర్చు నెయ్యమును నీప్రియుగాలిని రోయ బాసఁ జొ. ౧౨౩౨

కం. ఏలా దుఃఖించెడు సరపాలా! యెవ్వరికి నైనఁ భవిత్వ మిలక
 దూలం బుచ్చుఁగ పశమే, కాలము దూరికృమంబుగా యెవ్వరికిన్. ౧౨౩౩

కం. గమనింపు మాచటి కిన్నక, యమలమతీ! యిచటనుండి యతిజనమున న్నే
 హము సుగ్రీవునితోఁ జేయుము వాడు మహాబలుం డనుత్తమగుఁడున్.

ఉ. వంచన యింతలేక, యొకఁవానరుఁ డెయ్యది చేయనోపు నం
 చెంచక, చెల్లి నేయుము కపీశునితోడుత వహ్నిసాక్షిగా;
 సందితవీర్యవంతుఁడు, సహాయతఁ గోరినవాడు, మేలు గా
 విండుఁ గృతజ్ఞుఁ డెల్లకపివీరుల కేలిక, కామరూపియున్. ౧౨౩౪

కం. మీ రాతనిచాంఛితమును, దీరువఁ గల రతనికోర్కిఁ దెప్పన మీరల్
 దీరిచిన దీర్చు కున్న న, వారిణి మీకార్య మతఁడు, వలనుగఁ గూర్చున్.

సీ. అతఁడు ఋక్షరజనియాత్మసంజనితుండు, జలజాపు నౌరసంభవుండు
 పంపాసరోవరప్రాంతదేశంబున, సగ్రజుఁ డగువాలి ఁ కాత్మక దలఁకి
 చరియించుచున్నాడు ఁ సకలాయుధంబుల, నంటి ప్రతిపచేసి ఁ యతనితోడ
 నెయ్యం బొనర్చుము ఁ నిర్దారకులయిక్క, లతఁ డెఱుంగనియవి ఁ యవని తేవు

తే. తరణికిరణాలి ప్రసరించు ధరణిలోనఁ, గలనదీనదపర్వతః కాననముల
 రోయఁ గవులను బంచి నీజాయ వెదక, వార్తఁ దెప్పించు నమ్ముము ధీర్జిహ్వాత.
 కం. నీదువియోగముకతమున, భేదంబునఁ గుందు చున్న ధీతిసుత సవ్యా
 పాదుఁ డగురావణసిప్రా, సాదంబున నుండువార్తఁ శఙ్ఖుఁడు దెలియన్. ౧౨౩౮
 కం. ఆరావణునినిశాంతము, నారసి పాతాలోకమం దుండినయేక
 మేరువుకొన నుండిన నీ, తారమణిం దెచ్చుఁ జంపి ధైర్యచయంబున్. ౧౨౩౯

←→ కబంధుఁడు రామునకుఁ బంపామార్గంబుఁ జెప్పట. →

నీ. అనుచు నీతాప్రాప్త్యుపాయంబు వచియించి, పల్కు వెండియును గబంధుఁడిచట
 నుండి స్రవించిగా నొప్పు చుండువనాళి, ఫలపుష్పముదాయకలిత మగుచు
 మారేళ్లు నేరేళ్లు, మంచిగన్నేరులు, గోగులుఁ బనసలు ధీరగుచెట్లు
 రావులుఁ మావులుఁ గ్రోవులు ముంతమా, మిడులు వారిజములుఁ గడప లాది
 తే. గాఁగ ధరణీరుహంబులు గలవు పెక్కు,
 చెట్లు లెక్కియొ ఫలములు గొట్టి నేలఁ
 ద్రోచియో మీరు మెనవుచుఁ ద్రోవఁ బోవ
 నవులఁ బుష్పితతరువనం బలరు చుండు. ౧౨౪౦

కం. నందననుందర మై నివ్యందమధురనంబు నగుచు నభలర్తుఫలా
 స్పందితవిటపియతం బై, పొందగువన ముత్తరకురుభూముల కన ర్దౌ. ౧౨౪౧
 కం. ధారాధర ధరణీధర, వారంబులఁ బోలి పక్ష్యఫలభారసతం
 బై రమ్యవిటపయత మై, శ్రీరంజలు నచట నచట పృక్షచయంబుల్ ౧౨౪౨
 కం. ఆచెట్లు లెక్కియొ యిలఁ, ద్రోచియొ ఫలములను నీకుఁ దోరము గూర్చుకొ
 నీచిన్నతమ్ముఁ డటపై, వేచనినం గొండకొండ విసినముఁ గనుచున్. ౧౨౪౩

←→ కబంధుఁడు రామునకుఁ బంపాసరిన్పు న్గించి చెప్పట. →

మానిని. సారసరాజమరాశరధాంగకః చారురవంబులు, శైవలవ
 స్నీరములుక, సికతాతలరాజితనిర్మలగాఢసమావసు తా
 తీరములుక, నవసారసక్రైరవదివ్యసుగంధిఘమంఘమహాః
 పూరములుక, విలసిల్లఁగఁ బంప యపూర్వముదావహ మై యెసఁగున్.
 ఆ. పథముఁ దెలియనట్టివనచారిపక్షులు, ముదము మీఱఁ దిరుగు నదగు బెడరు
 గొనక నరులు తమ్ముఁ గూడ నచ్చిన వైన; నేతిముద్ద లట్లు భాతి మెఱయు.
 డ. మీరలు గండుమీలుఁ జోఱిమీలును రొయ్యలుఁ గొట్టిచేప ల
 వ్వారిగ బొమ్మడాయలును వాలుగలుక మ్మటి ముండ్లులేని వా.
 వారిచరంబు లెన్నియొ నివాసము చేయు సరోవరంబునక
 గోరిన వెల్లునం గొనుఁడు; గూల్పుచు పానిని దమ్ముఁ డమ్ములన్. ౧౨౪౬.

తే. ఒలిచి చర్మంబు టెక్కలు డులిచి వైచి
యినుపకాడలకును గ్రుచ్చి యనలమందుఁ
బక్ష్వ మొనరించి చిక్కనివాని ముండ్లు
దీసి సద్భక్తి నీకయి తెచ్చి యిచ్చు.

౧౨౪౭

చం. తనివి సనక భుజించి సవతామరసామలగంధ మై సుఖో

జ్ఞనకనుశీతలం బగుచు డ్ధాటికరావ్యవినిర్మలంబు నై
యనిశము మోడహేతు వగునక్కమలకరవారిఁ గ్రోలుమీ

యనుజుఁడు పద్మపత్రపుటియం దొగిఁ దేరఁగ హాయి మీఱఁగన్.

౧౨౪౮

కం. వాలుమెకంబులు నీరము, గ్రోలుతమిఁ టొప్పుకొనుచుఁ గోడల రీతిఁ

వాలాయము వచ్చుట నర, పాలా! కానంగఁ గలవు పంపతటమునన్.

౧౨౪౯

కం. నుమనోభరరంజిత మగు, కమనీయకుజాళి శీతకాండము సంధ్యా

సమయమునఁ జచారము గొని, యమలమతీ! యుల్ల మలర నటఁ గనెదు సుమీ.

←→ కబంధుఁడు రామునితో శబరికి దర్శన మి వ్వుని చెప్పట. →←

సీ. విరిదమిగులువలు వరసుమనశ్చిత, సక్తమాలతిలకనవ్యతరులు

సంతసం బిడు మీకు జనము లాపూవులు, ధరియింప రెవ్వరుఁ దరణికులుఁడ

వాడవు లోడిమెల నూడ వెన్నండును, నచట మణింగసంఘమివరుండు

తప మొనరింప నాతనిశిష్యగణములు, వస్యముల్ దేరంగ జనిని దిరుగ

తే. సమృహాత్మల చెప్తుట లవని వ్రాల, వాన జనియించె నవి గాన వనుమతీశ!

యట్టిసుహిమంబుఁ గాంచె నాయ్యనఘులచటు, వీడి చన వారివరపుడు వీడ దధిప!

కం. చిరజీవిని శ్రమణీమణి, వరధర్మచరిత్ర శబరిః స్వర్గముఁ జేరున్

దరిసించి దేవసము నన, వరతంబు సమస్తభూత పందితు నిన్నున్.

౧౨౫౦

ఉ. ఆమహి నాగపాళి చేరలాడుచు నుండియు సమృతంగు తే

జోమహిమాన నాశ్రమమునూరెల జేరఁ దొకఁడు, దత్సరో

భూమికిఁ బశ్చిమంబునను బొల్పును గుహ్యతరాశ్రమార్వి, యం

దామహిభావతంసము నిరంతరముం దప మాచరించెడిన్.

౧౨౫౩

కం. బృందారకవననిభ మై, నందనసంకాశ మగుచు నవ్యగరుత్త

ద్భృందాకుల మగునావని, నందింపఁగలాడ వీవు నానాగతులన్,

౧౨౫౪

సీ. ఆమెను గనుఁగొని యరుగుమీ యావల, బంపసరోవరప్రాంతమునకు

నచ్చట సుమభారహారిశైలము ఖుశ్య, మూకంబు పోలుచు ననేకపమల

సమృద్ధమునఁ జేసి సౌఖ్యంబుగాఁ గొండ, నెక్కంగరాదది నిక్కువంబు

ఆమలపై నిద్ర నందువాఁ డేసాము, గలలోనఁ గాంచు మేల్మనిసయంత

తే. దానిఁ బడయును; బాపు లాధరణిధరము
పైకిఁజనరాదు; చని నిద్ర, క్షణానిసను
రాక్షసులు వారిఁ బ్రహరింతు, రామచంద్ర!
బ్రహ్మనిర్మిత మియ్యది, శార్థవేంద్ర!

౧౨౫౫

తే. మనికి గొనుచు మతంగాశ్రమంబునందుఁ
బంపయెడ్లునఁ జేరలాడువారణముల
పోతములు గీక లిడినను, భూమిధరము
మీఁదఁ జక్కఁగ వినవచ్చు, మిహిరవంశ్య.

౧౨౫౬

కం. జలధరవర్ణంబులునై, ఖలితము లగుకరులు మదముబలమునఁ దమలోఁ
గలహించి తోఁగి నెత్తుటఁ, దొలఁగి చనువేఱు వేఱు, త్రోవల చటన్. ౧౨౫౭

కం. విమలం బై శీతం బగు, కమలాకరవారిఁ ద్రావి, కాననగజముల్
తమిమీఱి నచ్చల యథే, చ్చముగా విహరించు సౌఖ్యసమృద్ధమతులన్. ౧౨౫౮

సీ. ఎలుఁగులఁ బులులను, నింద్రనీలచ్ఛాయ, చృగములఁ గన శౌక, మెడలు నీకు
నాపర్యతమున మహాగుహ యొక్కటి, యుష్విశ యొచ్చారు, చుండు నదియు
రాతి పెన్నాతచే, గ్రాలెమ నద్దానిఁ, జొరఁగఁ బూనుట నుఖకరము గాదు
తద్గుహకును దూర్పుద్యౌరంబుకడ నొండు, నుంచి చల్లనిసీటిమడుఁగు గలదు

తే. ఆజలాశయిరంబు, తేజరిల్లు, హరిఘలమూలయుత మయి, హరిణనికర
యై నాగుహ సుగ్రీవుఁ, చుండు నయ్య, వానరచోటుమ్మయతుఁడయి, వాలిభీతి.

కం. ఎపుడేనియు గిరిశిఖరము, నుపరితలమునందు నిలుచు, చుండు న టంఛు
విపులాధీశులకును విశే, దపడవ చియించి మింటఁ, దరలుచు నిలువన్. ౧౨౬౦

కం. పొమ్మని సెలవిచ్చిన వాఁడు ముదమునఁ బోయి రాముఁడుం దమ్ముఁడు శీ
ఘ్రమునఁ బడమటిదెస గో, త్రమ్ములు మధుమధురఫలయుతమ్ములు వనముల్

కం. తరువులు గనుచుం జని భూ, ధరముసమీపమున నాటి, తమిఁ బుచ్చి తమో
హరుఁ డుదయించిన నిర్మల, తరివారిమనోజ్ఞ పంప, తలముం గనుచున్. ౧౨౬౨

కం. వరుణదిశాతీరంబున, నరిసి యచట శబరి రమ్య, మగునాశ్రమమున్
బరికించి చేరఁ జన న, తరుణియు నెన లేచి మోడ్చి, తనహస్తంబుల్. ౧౨౬౩

→ రామలక్ష్మణులు శబరిం జూచుట. ←

కం. వారలపదములు సోఁకఁగ, సారిమతిన్ మ్రొక్కి పాద్యజల మిడి తగున
తామ్రము లెల్ల యథావిధిఁ, దీరిచి నిలుచున్న రామ, దేవుం డనియెన్. ౧౨౬౪

సీ. నీతపోవ్రతములు, నిర్విఘ్నతంబు లై, సాగుచున్నవి గదా, గాఢశీల!

యాగ్రహమునయందు¹, నాహారమునయందు, నియమంబు గలదుగా, నిర్మలాశ్ర

¹ అగ్రహము = పుట్టుక

నీనియమంబులు • నెఱవేఱు చున్నవే, మనసు నిమ్మళ మయి • యొనరు నమ్మ
గురుపరిచర్యలు • కొనసాగు చున్నవే, సఫలంబులా యవి • చారుచరిత

ఆ. యనుచు రాముఁ డడుగ • సత్ప్రబోధనురాలు, సిద్ధసమృత యగుఁ సిద్ధురాలు
కొనలేయుఁ జూచి • ఘనభక్తియుక్తి ని, ట్లనియెఁ దన లేఱంగు • వినయమునను.

సీ. ఇపుడెకా ఫలియించె • హితగురుశుశ్రూష, నిన్నుఁ జూచుటఁ జేసినిర్మలాత్త
యిపుడెకా సిద్ధించె • దపములు వ్రతములు, నీదర్శనంబున • నీరజాక్ష
యిపుడెకా నాజ్ఞ • మెల్ల సార్థక మయ్యెఁ, గనులార నినుఁ జూడఁ • గొనలేయ
యింక నెకా స్వర్గంబు¹ • నే నేగఁ గందును, దివుట నిక బూజింప • దేవవర్గ్య

ఆ. నీవయార్థదృష్టి • నిహితపాతక వైతి, సరివిదారి! యక్షఁయంబు లైన
పదము లందుదానఁ • బరమభవ్యచరిత్ర, యఘలతాలవిత్ర • యసితగాత్ర.

ఉ. శ్రీరఘురామ! నేఁ బరిచరించుచు నుండునమద్గుహాత్మముల్
సారతపోధనుల్ చనుచు • స్వర్గముఁ జేరఁగ మీరు చిత్తకూ
టోరుధరంబునం దునికిఁయుం బినతమ్ముఁడు నీవు నీయడక
జేరఁగ వత్తు రంచును విశిష్టగతిక షుముఁ జూచినంతటన్ ౧౨౬౭

చం. బడవెడు నవ్యయం బగునఁనుత్తమలోకము లంచుఁ జెప్ప న
మృద మెదఁ గ్రచ్చు నీకొఱకు • మంచివి మంచివి యేటి కోరి పె
క్కుడెగల వన్యసంతతులఁ • గూరిచి యుంచినదాన; నన్న ని
ర్విదళితవైరి జ్ఞానపదఁపీఠరిణ్య దృఢాత్మమానసన్ ౧౨౬౮

చం. శ్రమఃశిని గాంచి యిట్లనియె • రాముఁడు త్వద్గురుసశృభావముక
శ్రమఃశిని యాదనుప్రభవునన్నిధి వింటిని, గన్నులార నా
శ్రమమువిచిత్రముల్ గనఁగఁ • జాలఁ గుతూహల మఁయ్యి వానినిక
గ్రమముగఁ గానిపింపు మది • గల్గినయేని యటన్న నామెయన్. ౧౨౬౯

→ శబరి రామలక్ష్మణులకు మతంగాశ్రమమునందలి వింతలు చూపుట. →

సీ. ఇదె ఘనాఘనతుల్యఁమృగపక్షీసంకీర్ణ, మైనమతంగవఁనాంతరంబు
ఇచ్చటఁ దమమంత్రభృశశక్తిఁ దీర్థముల్, కల్పించి మాగురుల్ • గ్రాలినారు
పడమటివేది మఁతాన్వీములు నణఁకుచేతులఁ బూలఁ బూజలు • సలిపినారు
వారితపఃశ్రభాఁనంబున వేదులు, నేడును వెలిగించె • నిఖిలదిశల

ఆ. నిట్రుపానములను • నిర్దశసత్త్వలై, పడువలేమిఁ జింతఁనంబు సేయ
సప్తనాగరములు • చనుదంచె నిచటికిఁ, జూడనయ్య రామ • సుగుణధామ.

ఉ. తానము లాడి నల్కపరిధానము లీద్రుమశాఖలం దిడక
మానవనాథ! యాఱ పవి • నాగురువర్యుతపంబు పెంపునక

¹ స్వర్గము - వైకుంఠము. జ్ఞా. విద్యేపాదపి గోవిందం దమహాపాత్రిక స్వర్గక ।

స్తూనత నొంద కున్నవి సుమంబులు చూడుము దేవపూజయం

దానియమాఘ్య లుంచివది యాదర మార సుశీలతానిధి.

౧౨౭౧

కం. వింటివి వినఁదగుదానిని, గంటివి వన మెల్ల నింకఁ

దంట లగునాదుగురువులఁ, గంటకుఁ జన నాన తిమ్మ

కం. అచ్చెలువవలుకులను విని, మెచ్చుచు శ్రీరామవిభుఁడు

వచ్చెను నీదుసపర్యలు, నచ్చరిత! యథాసుఖంబు

ఉ. ఆజనకాత్మజేశుఁ డిటు

స్తాజనచేల యాయతజటాస్పత యోగనమిధనహ్నులం

నోజమెయిం గళేబరము

రాజితదన్యదేహ యయి

౧౨౭౪

➔ రామలక్ష్మణులు పంపాతీరంబుఁ జేరుట ➔

కం. ఆసతి యిగతిఁ బరగతి, దాసిన నేకాగ్రచిత్తుఁ

వాసవనిభుఁ డగురాముఁడు, మాసరముదమునను బల్కె

శా. ఏమీ వారలనత్రభాషము! ల వెం

సామిశ్రీ! మృగముల్ పులుల్ చనవు పాచ్చు

తాముద్రాంబులఁ దీర్చినారము శుభోదర్శంబుగా నీయెడన్.

౧౨౭౬

ఉ. హాని దీతె, సాఖ్య మిఁక

గ్రీవుఁడు సంచరించెడి గిరిం గడుదూరము లేదు,

గ్రావము, సూర్యపుత్రుఁ డటఁ

పోవలదా యింక మనము

గ్రావము, సూర్యపుత్రుఁ డటఁ

పోదము లెమ్ము పద్మహితపుస్త్రునిఁ గానఁగ వేగ,

తాదయితుక వదించు విను తద్విషయంబునయంద నామనం

బాదటఁ దీవరించె బడమా యని వాంలు చేరి పంపనున్.

సీ. సానాలతాక్షిర్ణ, నన్యభూరుహపూర్ణి,

నివ్యందమకరందనీరంధ్రదరవింద,

బుండరీకవితానపురుక్షైరవాదీన,

నిబిడకాంతులచేత

తే. గుధముఁజోలిన యాపంపకొలఁకుఁ గాంచి

నియమసముదారజనసమస్వీత మైన

నియమసముదారజనసమస్వీత మైన

దానిమహిమకు మిగులఁ జోడ్యంబు నొంది

కనులపండువుగా దానిఁ గనుచు నరిగి

౧౨౭౯

తే. దానికిని నాతిదూరానఁ మాననీయ, మగుమతంగపరసమునఁ నాధరాధి

పతికుమారులు దోఁగి తఁ త్ప్రాంతరమ్య,వనములను దిలకించుచుఁ జనుచు నుండ.

తే. లలితలలికావిరాజితఁతిలకబీజ, పూంకరవీరికుండభాంఘీరసచ్చ

పర్వకేతకనిచుళామ్రఁవణవిభాసి,త మయి భూషితప్రమద నాఁ దనరుదాని

తే. కీరకోయష్టి కాన్తునఁహరిపక్షి, గణవిశాదితవనమునుఁ గనుచు నెలమి

నరిగి మఱి పంపఁ జేరి నీతాధినేత, దమునకు నిట్లు లనియె రాగమ్ము దొలఁక.

కం. ఈపంపాతీరంబున, నేపారెడుముశ్యమూకఁపుధినిధర మం

దాపుణ్యుడు సుగ్రీవుం, డీపట్ల వసించుచుండుఁ నిష్ఠులతోడన్.

౧౨౮౩

కం. దీనుడ నై రాజ్యశ్రీ, హీనుడ నై నీతఁ బాసి యెటు మనవచ్చుక

గాన దివాకరతనయునిఁ, గానఁగ నీ వరుగ వయ్యఁ కార్యము పొంటన్. ౧౨౮౪

కం. అని లక్ష్మణసహితుండై, యినకులపంద్రుఁడు విషాదభృతాపితుఁడై

తనయనుఁగుఁడమ్ముతోఁ బంపను దృష్టిమనోహరైకభాగముఁ జేరెన్. ౧౨౮౫

మానిని. ఈవిధ దుఃఖకరంబులఁ గానలఁ నెల్లను దాటి క్రమంబుగ వి

ఘ్నావళిఁ బ్లాయఁగఁ జేయుచు దివ్య ప్రయాణము చేసి మనోజ్ఞనా

నావిధపక్షీసమాకులఁ బంపనుఁ నన్యజలాశయస్థును నా

భూచరినందనయుగ్మను గాంచి యపూర్వముదంబున నుల్లసిలెన్. ౧౨౮౬

ఆరణ్యకాండంతపద్యములు.

కం. రామా! గుణధామా! రిపు, భీమా! సౌందర్యకామ! విశ్రుతతేజ

స్సీమా! శుభనామా! రుచి, నీమా! లనదొంటిపిట్ట, నీతారామా! ౧౨౮౭

చం. అయగతి వందనీయ దురఃవాప్తపదార్థరజైకచేతనో

చ్చయనువిదూర యింద్రియవశంగత దేహిభృశార్తిమోక్షణ౨

న్యయదయ యాజవంజవనిబద్ధసదైకగతి మహామతి

జయజయ ధర్మభృద్వర ప్రశస్తనమస్తగుణైకమందిరా. ౧౨౮౮

మందాక్రాంత. ధీరా! యూర్ధ్వేశ శుచినముచి, ద్వేషిదిక్పాంఖ్యపద్యో¹

దారారణ్యప్రధితచరితోద్దామ వాత్సల్యసీమా

గ్రూరరాతిక్రధనకలితఁగ్రూరకోపా యపాపా

వారాశీడ్డాకచురుగుపా భక్తహృత్ప్రదనద్దా. ౧౨౮౯

¹ ఐది చిహ్నంబులూ న్యూయ బ్రాహ్మివని, యారణ్యము ౮, శుచి = అగ్నిదిమ్మ. రంజవది, ననుచిద్వేష చిహ్నం = మాన్యు కు చిది. ౧౨౮౯ పద్యము.

— గ ద్యము. —

ఇది శ్రీఘద్రాచుచంద్రచరణారివిందమిళిం
దాయమాన మానసత్వ మహావైభవ వావిలి
కొలను రామచంద్రరాయతనూభవ సుజనవిధేయ సుఖ్యరాయ
నామధేయప్రణీతం బైనశ్రీమదాంధ్రవాల్మీకిరామా
యణ మనునిర్వచనమహాకావ్యంబునందు
నా రణ్య కాండము.

శ్రీ రామా ర్పణమస్తు.

శ్రీ. శ్రీ. శ్రీ.

శ్లో. నమోస్తు రామాయ సలక్షణాయ, నమోస్తు దేవ్యై జనకాత్మజాయై
నమోస్తు వాతాత్తభువే వరాయ, నమోస్తు వల్మీక భవాయ తస్యే.

శ్రీః.

శ్రీ సీతా లక్ష్మణ భరత శత్రుఘ్న హనుమత్సమేత శ్రీరామచంద్ర పరబ్రహ్మణేనమః.

శ్రీ శారదాయైనమః.

శ్రీమతే రామానుజాయ నమః.

శ్రీమదాంధ్రవాత్సీకి రామాయణము.

కెస్పి-ంధాకాండము.

చరణజోవికసిత

వాచంయమిహృదయకమల ♦ వారితశమలా!

భేచరభూచరవినుత న

నేచరనరపరమమిత్ర ♦ నీరదగాత్రా!

౧

←→ రాముడు పంపాతీరంబున సీతావిరహంబునఁ దపించుట. →

కం.రాజీ వేందీవరర్పుష, రాజీసువిరాజమానః | గమణీయ శ్రీ

యోజితసరసిం గని రవి, తేజఃడు లక్ష్మణునితోడ ♦ దీనత వసరెన్.

—౨

కం.పంపాలోకనసమృద్ధ, కంపితసర్వేంద్రియుండు ♦ కంబాలశరాఽఽ

కంపితహృదయుండు రాఘవుఁ, డింపుగ లక్ష్మణునితోడ ♦ నిట్లని పలికెన్.

౩

కం.విరిదమ్ములుఁ జెంగల్వలు, సురుదిరవైహార్యవిమలః | శోభనజలముల్

పరిసరవివిధద్రుమములుఁ, బరఁగెడి సౌమిత్రి కంటె ♦ పంపతెఱంగున్.

౪

కం.కొండలు శిఖరంబులతో, నుండుగలిం గొమ్మ లెనఁగుఁ | నునర్వీజంబుల్

మొండుకొనఁ బంపచూట్టును, గొండాడఁగఁ దగినవనులు ♦ గొఱతెడిఁ గంటె.

౫

కం.భరతునిదుఃఖంబున నతి, హరణంబున శోకతప్తుఁ ♦ డై వనరెడి నన్

గురుతరనగుహాపీఠా, భరమున మాధవుండు ముంచి ♦ శాధించె నయో.

౬

- కం.శోకార్దుడ నగునాకును, నీకాసారంబు మిగులనిం పొనగూర్చెన్
బ్రాకటవిచిత్రవన మై, శ్రీకరశీతోదకంబు ధిత్తసుమం బై. 2
- కం.ఉరగానుచరిత మయ్యను, సరసి మృగశకుంతనికరసంకుల మయ్యెన్
నరసీరుహనీలాబ్జోత్కరసంఘన్నంబు నయ్యెన్ ధతహర్ష మిడెన్. ౩
- కం.రమణీయనీలవీతము, లమలినశాద్యలము లవిగొ ధ సతులితశోభక
ద్రుమసుమనమర్చితము లై, కమనీయము లయ్యెన్ రత్నకంబళము లనన్. ౪
- కం.నుమభరనమృద్ధములు కొనకొమలు విరాజిల్లుతురుల ధ గునుమవిలసిభా
గ్రము లగులతాళు లాన్యం,తము గొగిటఁ గ్రుచ్చివట్లు ధ తనరెడిఁ గంటె. ౫
- సీ. పరిమళభరితుఁ డై ధ నరసుఖానిలుఁ డయి, ప్రబురమృద్ధగుఁ డయి ధ ప్రసవఫలము
నోహయం డయి వసంతుండు చెన్నారెడి, దోయదజాలంబు ధ తోయములను
గురియుభంగినిబుష్పతరువులు సుమముల,వర్నించు చున్నచైభవముఁ గంటె
కటకురానేలల ధ గాననద్రుమములు, రాలిచెఁ బూవులు ధ గాలి విసర
తే.రాలురాలినపూవుల ధ లీల బెగసి, యాడఁగరువలికొమరుండు ధ చూడ నయ్య
యలరు లలరినకొమ్మల ధ ననిలుఁ డూచి, స్థానచలితాళిమిషను గీతంబు నెఱపె.
- కం.వరభృతలలితరవంబుల, నరుసంబుగఁ నరులకొమల ధ నాడించు నటుల్
గిరికందరమును వెడలుచు, నరగానము సేయునట్లు ధ పవచుం డొప్పెన్. ౧౨
- కం.కరువలి బైబుగ వీచిన, బెరయఁగ నొండొంటితోడ ధ విరిసినకొమ్మల్
సురుచిరగతి మాలిక లనఁ, బరిఘవిలెం గంటె వృక్షవారములందున్. ౧౩
- కం.చందనశీతలుఁ డగుచును, మందానిలుఁ డిపుడు పుగ్ధామహితామోదం
బెందును వెలయఁగ బడలిక, కుంద సుఖస్పర్శుఁ డగుచుఁ ధ గొమరుగ వీచెన్. ౧౪
- కం. తేనియవలపులు వెలసెడి,కానసముల మదమిళిందకమ్రారవసం
తానమిషంబున ద్రుమములు, గానము లొనరించె నాడఁ ధ గరువలి వేర్చెన్. ౧౫
- కం.నైతములఁ బుట్టి పూవుల,గుత్తులచే నిండియున్నకొమ రగుచెట్టుల్
హత్తఁగ నొక్కటిగ మహీభృత్తి పెనుపూలరాసివిధమునఁ దోచెన్. ౧౬
- కం.సుమసంఘన్నశిఖరములు, సమీరణోత్తేవగాఢసంచలితములున్
భ్రమరావతంసితంబులు, ద్రుమములు గానం బొనర్పు ధ దొరఁకొన నయ్యెన్. ౧౭
- కం.నిలు వెల్లెఁ బూచి గోగులు, లలిమెయి నవరంజితోడవులం దాలిచి పై
వలెపాటుగఁ బైడిజరి,వలువలు ధరియించుజనులవడువున నమరెన్. ౧౮
- కం.వింతశకుంతరవంబుల, నెంతయు నాక్రాంత మగుచు ధ నెనగి వసంతం
బంతస్తాపముఁ గూర్చెడి, గాంతాహీనునకు నాకుఁ ధ గడు దుస్సహ మై. ౧౯
- కం.భామావియోగదుఃఖోద్దాముడ నగునన్ను మిగులఁ ధ దడియింపించెన్
కాముడు; జయఘోషంబున, వేమణు కొవెలలు నన్నుఁ ధ బిలిచెడి దుష్టిన్. ౨౦

- కం.రమ్యవననిర్హరంబుల, సమ్యగ్జ్యోత్సంబు లగుచుఁ ♦ జారురవంబుల్
సౌమ్యగతి నించి నాకు న, శౌమ్యత్పరితాప మిడియె ♦ జలకుక్కుటముల్. ౨౦
- కం.తమ్ముండ మన మాశ్రమదేశమ్మున మున్నుండ నిట్టిచాగురవమ్ముల్
త్రమ్మిన చానకి విని కడు, సమ్మదమున నన్నుఁ బిలిచి ♦ సంతోషించెన్. ౨౧
- కం.నానామంజులరవము ల, నూనంబుగ బహుశనీషః జోత్కరములు త
మ్మాన లతికాకుడుంగవి, తానంబుల వ్రాలు నవ్విధంబును గనుగూ. ౨౩
- కం.కమ్మనియెలుగులు నించుచుఁ, బచ్చినతమి జాతిపురుషః పడులతోడన్
సమ్మదమునఁ గ్రీడించె ఖగమ్ములు శ్రమరమ్ములు బయః కాటులు గాఁగన్. ౨౪
- కం.పాదపములు సత్యాహవ, యోదితరవముల వనప్రియోత్తమకలప
న్నాదంబుల నామది నుమ, కోదండానలము మిగుల ♦ గుర్వనరించెన్. ౨౫
- తే. నెటి నశోకగుళుచ్ఛము ♦ ల్నిష్పలుగను, షట్పదధ్వని మంటలఁచవప్పడుగను
దొగరుఁజిగురులు కీలలఁపగటుఁ చాల్చి, నిరిగొ నామనిచిచ్చు నఁన్నె ర్చె నిపుడు.
మత్తకోకిలము. ఈమనోహరకోకిలారన ♦ మీసుపుష్పితకాననం
జై మహిం జెఱు పొననంశము ♦ హర్షనం చి సతకుక్
వాసుకోచన మంజుభాషిణి ♦ బంభరాకర బౌసి యిం
కేమికార్య మనుంగుఁనమ్ముండ ♦ యేను జీఁముఁ దాల్చియున్. ౨౬
- మత్తకోకిలము. ఏచి పూచినపూవునీరము ♦ లెజ్జెం గన నౌచు నా
యాచకోవిలోచనం గనులూరఁ గానమిఁ బుష్పనా
రాచహతవసంతవర్ణితః రాగ కారణశోభతు
క్రాచితాన్నుండ నై కృశించెన ♦ నయ్యె యెల్ల సహింతునో. ౨౭
- మత్తకోకిలము. కానరాక విదేహకన్యక ♦ గ్రాలఁజేసెను శోకమున్
కానవచ్చి వసంతులన్ శ్రమః కాంఁబిందుల నూన్పడిన్
మానినీ మణి బౌసివేదన ♦ మాఁడుచుండఁగ నీవసం
తాసలుం డెటువంటిక్రూరుఁడొ ♦ యయ్యె నన్ను దహించెడిన్. ౨౮
- చం.పవనము వీచినన్ రెపరెవన్ స్ఫటికంబుగవాడుముల్వలెన్
మివులఁ బురుల్ లసింపఁగ నెఁమిట్టి నటించెడిఁ దమ్ముఁ జెంటులున్
దవిలి భజింపఁ జాట్టుకొని ♦ తర్దయు మమ్మన సొక్కుచున్ పంసో
భవసరీరీతాత్మ నసుఁ ♦ బంచశిరార్తి మఱింత వేఁచుచున్. ౩౦
- ఉ. ఆడెన్ నమ్మి జూచి కెలవార మయూరియుఁ దాను నిఁజఁగా
వీడనిమగ్నధార్తి నదె ♦ వేటులపంచల తెక్కు లాచ్చుచుం

గూడఁగఁ జోవుచుఁ మృదులఁకూజితముల్ వెలయంగ బర్హి నా

జాడను జూచె న న్నగెడిఁచందముగాఁ గనుఁగొంటె లక్షణా.

3౧

కం.కావల శిఖావలము ప్రియ,మానిని సమరుండు కొనుచు † మఱుఁగండు నుమీ

కావఁ గదా యిది ప్రియతో, మానుగ వేడుకలఁ గ్రీడ † మరగెను దమిచేన్. 3౨

ఉ. హిర వశంతకాలమహిఁమాలిశయంబు శకుంతజాతులఁ

భాషిఁ జిన్నమందియును † దద్దయు రాగభరంబునం బతిఁ

జేరియ విల్చె నాశిఖని † సీతయు రక్కసుచేతఁ జిక్కఁదే

గూరిమి లోలనేత్ర సనుఁ † గూడఁగ రాదె ససంభ్రమాత్మయై.

33

మత్తకోకిలము. లట్టి నాప్రియురాలి జానకి † హరికుంతలఁ బాసి నే

నెట్టు లక్షణ సంతరింతునా † యీవసంతముఁ గంటివే

తొట్టుతేనెల మేలిపూవులతో వనంబులు నిండి యి

ప్పట్టువఁ నుమచాళి నాయెడ † వ్యర్థమయ్యెడి నయ్యయో.

3౪

మానిని. ఎంతయుఁ గాంతలు దొంతర లారియు † సీకుమమంబులు తేటిగముల్

రంతులు సేయచు వెన్నొన ధారిణి † రాదెడి నాయెడ వ్యర్థము లై;

కాలతీశలారవముల్ నిగిడించుచుఁ † గామము నా కెసఁగింపఁ బత

త్సంతతి నల్పెడి నొక్కొ పరిస్పరఁసల్లపనంబులు పిల్చులచేన్.

3౫

కవి.ఎచ్చట నాప్రియ యున్నదొ, యచ్చట సీపుష్పసమయ † మమరిస నిక్కం

బచ్చపలాక్షియు నావలె, ముచ్చిరుఁ గందర్పశర్పఁమూర్ఛిత యగుచున్.

3౬

ఉ. బావకి యున్నచోటను వఁసంతము కల్గదు, నన్నుఁ బాసి యా

చాన గహించు నెట్టు లది † బోనగు నేనియుఁ, గల్గెఁ బో యయో

దానవకోటి చుట్టుకొని † తర్జనముల్ పలుకంగఁ బూర్ణవం

ద్రానన యేమి సేయఁగల † దార్తిని వెల్పెలఁ బాటుమోమునన్.

3౭

కం.శ్యామ మృదుపూర్వవచనో,ద్దామ మనోఽభిరూఢ్యఁభామ దళచ్ఛి

ధామదళనేత్ర యుద్యతామ యగుచు సురభివేళఁ † గాయము విడచే.

3౮

కం.ఇట్టులు నామదిఁ దోఁచెడిఁ, బట్టుగ నీవేళ జనకభవ కొమిరెయుఁ దా

నెట్టన మగనా లగుటను, నెట్టును మద్విరహమును సఁహింపదు తాల్కిన్.

3౯

కం.తమ్ముఁడ నీకారమణి మ,న మ్మెప్పుడు నిలిచియుండు † నాయందే నా

కమ్మదిరాక్షిమణియం, దిమ్ముగ భావంబు నిలుచు † నెల్లప్పుడుఁ దమిన్.

౪౦

ఉ. ఈనుమసౌరభానిలుఁ డఁహీనమఖావహాశీతలుండు నై

భాసిలు చుండియున్ సకియ † పజ్జను లేమిని నగ్ని కల్పుఁడై

- గాసిలఁ జేయఁజొచ్చె ననుఁ ధామినిఁ గూడి చరించువేళ నెం
తే సుఖదుండు నేఁ డిటు దఃపింపఁగఁ జూడెడి నేమి పాపమో. ౪౧
- ఉ. ఈవలుగాకి కాకి మును ధేము సుఖంబుగ నుండఁ బేరిమిన్
జూపుచు మింటిపైఁ జెవులు ధూడెడిభంగిని గూయుచుండు, ని
జ్ఞో పువ్వుఁజూచి లేమి ముదఁ మూరఁగఁ తెక్కు విదుర్బులొడ శా
ఖావటలంబులం గునియఁగాఁ ధడఁగెన్ ముదమూరఁ దమ్ముఁడా. ౪౨
- కం.మహిళావియోగమును నీ,విహగమే సూచించె నాఁడుఁ వెండియు నసలా
మిహియోగము సమ్మోదా,నహరుతముల నిష్ఠ డెటుకఁపటిచెడి నెమ్మిన్. ౪౩
- కం.విరులం గొనలన్ వెలసెడి,తరులం గూర్చుండి పక్షి,తతి రమ్యముగాఁ
దెరలన్ ధైర్యము కామము, పెరుగఁ గావించె వింటెఁ వివిధరుతంబుల్. ౪౪
- కం.లలిఁ బవనక్షిప్తంబుం, తిలకపు మంజరిని వెన్కొన్ నెన్ పట్టువమా
పలలితకామమదోద్ధత,జలజాక్షిం బ్రియను మగనిఁచందము దోఁపన్. ౪౫
- కం.పేర నశోకం బయ్యు న,వారిగఁ గామిజనశోకఁవర్ధన మిని యా
మారుతధుతగుచ్ఛంబుల,సారెకు నను భయముపఱుచుఁచందము నొందెన్. ౪౬
- కం.పూవులు నిండం బూసిన,మావులు గనుఁగొంటు విభ్రమస్థయమతు లా
పావనవిలేవనకసం,భావిత మానవులఁబోలి ధాసితె రుచులన్. ౪౭
- సీ. పంపావనంబులఁ సాంశార నట నటఁ, గిన్నరుల్ దిరిగెదఁ రన్నుటె
ప్రతిఫలించినతాలఁభాస్కరుఁ బోలిన,కోకనదంబులఁకొమరుఁ గంటె
యాష్టోదకర మగుఁకర్ణూరహల్లక,హంససారసరాజిఁతాంబుఁ గంటె
తరుణార్కనిభవట్టుఁబచ్చ దాహతకేస, రాజ్ఞాన్మృతజలాశయంబుఁ గంటె
- ఆ. చక్రవాక యుతము ధారువనీ ప్రది,ధానరంజితంబుఁ దప్పికలిమిఁ
జేరియున్న లేళ్లఁ గారులపిండు న్నే, పంప యింపుసొంపుఁ పెంప వెలసె. ౪౮
- కం.కరువలితాఁకున రేఁగిన,తరఁగలచేఁ దాడితములుఁతామరపూవుల్
నరసత సుయ్యెల లూఁగెడు, సరణిన్ రహిమితెఁ గంటెఁ సౌమిత్రి యటన్. ౪౯
- కం.శతప్రపత్రలోచన, శతపత్రప్రియను పుల్లసారసగంధన్
క్షీతికన్యకఁగనలేమిని, బ్రతుకఁగ నే నొల్ల నేలఁ బరువుగ ననుజా. ౫౦
- కం.బౌరా కామునికుటిలత, దూరగతం బ్రాణతుల్య ధర్మభద్రన్
జూతురభద్రవాదిని, స్ఫూరగతిం దెచ్చె నిపుడుఁ స్థానంబునకున్. ౫౧
- కం.పూచినతరువులకలిమిని, నేచి వసంతుండు నన్నుఁ నేఁపఁడు యే
నేచందంబున నైనను, నేచుదు సౌమిత్రి కామునిన్ సమీయింపన్. ౫౨

కం.రమణీసంగతి నెయ్యవి, రమణీయము లగుచు నాకు ధ రాగముఁ గూర్చెన్

రమణి నెడఁజాయ నవియే, రమణీయతఁ బాసి కడు విరాగముఁ గూర్చెన్. ౫౩

కం.తామరమొగ్గల రేకుల, నామోదముతోడఁ గందునా యన నవి నా

భామినిదృక్కోకంబుల,తో మాదిరి గొనుట వానిఁ దోఁపం జేయున్. ౫౪

తే. పద్మ కేసరసృష్టఁడై ధ వసుమతీరు, హంతరవినిస్సృతుండు నై ధ యదిగో వాయు

వంగనామణినిశ్వాసభంగినొంది, యనముగతి వీచెడినిమనోహరుఁడునగుచు. ౫౫

కం.పంపాదక్షిణతలమున, నిం పగు నెత్తములఁ గంటి వే సామిత్రి

పెంపార విరియుగోగులసాం పగు కాంఠములఁ బరమశోభాధ్యములన్. ౫౬

చం.పురుతరథాతురాగతయభూషితుఁ డీగిరిరాజు కంటె ము

త్కరముగ వాయువేగనువిఘట్టితసాంద్రరజంబుఁ జిత్తవై

ఖరులను రేఁపు చుండెడిని ధ గమ్రనుపుష్పిత పత్రహీననుం

దరవరకింశుకంబులను ధ దద్దయు సానులు ప్రజ్వరిల్లెడిన్. ౫౭

సీ. మాలతీ కరవీర ధ మాధవీ మల్లికా, వల్లికావేల్లిత ధ వరతలముు

సిందువారక బృందఃకుందవాసంతికా, సంతానగుల్లినీ ధ చాతుర్యము

వంజళ మంజళ ధ వకుల చంపక నీచ, చిరిబిల్వ కేతికీ ధ పరిణామము

నారంగ మధురంగ ధ నాగరంగ కురంట, పాటలాగ్ధాన చూర ధ పటలామృతము

తే. శింశువృక్షాంబు కేతకఃకింశుకములఁ, జంపనస్పందనసర్వసంకేతులను

గురువక శిరీష లినిశ కేసర సువర్ణ, శాబరాగములను గంటి ధ నానుప్రసాదము. ౫౮

కం.పూచినశిఖలను గలలతి, కాచయములు దుట్టుకొనఁగఁ ధ గంట పంపఁ

బూచినద్రుమములు సాంప్రచురీచుల నిగిడించు చూఁచెఁ ధ గ్రీడం గొన్నుల్. ౫౯

కం.కరువలి కాడెడువిటపోత్కరములతో నెలమిఁ దమ్ముఁ ధ గదియఁగ రాగిన్

దరువులు వాని మదిరచిన, సరతరుణులువోలె లతలు ధ పరిరంభించెన్. ౬౦

కం.తరువుం దరువున్ ధ రణీ, ధరమున్ ధరమున్ నచంబు ధ తత వనముం గా

మరుతుఁ డనేక రసజ్వల, సరుసిం చెడినరునిమాడ్కి ధ సరిగెడుఁ గంటె. ౬౧

కం.పెల్లుగవిరిసినపూవుల, మొల్లము నై మధురగంధములు కొన్నితరుల్

సల్లలితకుట్టలంబుల, మొల్లమిచే వెలిగె నీలములు కొన్నితరుల్. ౬౨

కం.అదె రాగమత్తమధుకర, మిది రమ్యం బిదియె స్వాద ధ విదియె యపుడే

కద విరిసిన దని యెంచుచు, మువమున ఝంకృతులఁ గునుమములఁ దాఁ దవిలెన్.

కం.మాటుగొని భూరుహముల న, దాటున వెలివచ్చి తేనెఁ ధ దవిలినరక్తిన్

జాటుగ ముటియొక భూరుహ, కూటముఁ జేరంగఁ దేఁటి ధ గొబ్బునఁ జనియెన్. ౬౩

- కం.తటచుగఁ దమకుం దా మిల, నెఱసిన యొఱవైనవిరులఁ నెఱిగలనేలల్
తెఱకొనును హాయిగా నిటఁబఱవనిపూఁబఱపు లగుచుఁ భాసితఁ గంటే. ౬౫
- కం.పలుపలుపన్నెలయలరులు, గలయఁగ సానువుల రాలిఁ కమనీయము లై
విలసించెఁ బసిమిశ్రేపులు, వెలిపాన్పులలీలఁ గంటిఁవే సామిత్రి. ౬౬
- కం.కునుమనమయంబునఁ ద్రుమ, వినరంబుల సుమచయంబుఁ విరివిం గంటే
కునుమోశ్శంసిత తరువులు, పసమితఁ గనన్ యెట్టిప్రక్కలఁ గనినన్. ౬౭
- కం.సాటికి ననోన్యస్థంబును, బోటికివలెఁ బూచి లెస్సఁ భూజములు వరీ
పాటిగఁ దేటులమ్రోతల, మాటికి నొంఁపొంటి గేలిఁమాటలఁ జీరెన్. ౬౮
- కం.ఈకారంఁదనశకునము, ప్రాకటశుభవారి మునిగిఁ రమణియఁ దానున్
నా కతనుతాప మొదవ రి,తికేలిం గూడఁగిం గఁదే సామిత్రి. ౬౯
- కం.మందాకినితటినికి నీ,యందంబు మనోజ్ఞభంగిఁ యలనడుట జగం
బందు మనోరమగుణముల, నెందును విఖ్యాతిఁ గాంచెఁ హృష్టిప్రద మై. ౭౦
- కం.కనులారఁ గనుచు నానతి, మనసారఁగ సిందు నుండఁ మరగితి మేని
విను స్వేద మాయయోధ్యయు, మనమున స్థిరియింపఁబాలఁ మాన్యచరిత్రా.
ఆ, వానిసూటలైఁ పనుమితినుతతోడ, డంబుమీఱు శాద్వీరింబులందు
నే రిమింపఁ గలుగఁ నేటికిఁ జింతింతు, నుబునుపోక కైసఁ నున్నవాని. ౭౧
- కం.గృపులు మొగఁపఁజఁ దలిరుల, సప్త రగునాకులను మిగులఁపంపన్నము లై
ఛని మీఱుతరులవనముల, రవరవల్ వేందు తెత్తైరా నా కనఘా. ౭౨
- కం.జక్కనలు బెగురులు జల,కుక్కుటములుఁ గ్రొంచములునుఁ గూజద్విజముల్
పెక్కులుజింకలుఁ బందులు, మిక్కుట మగుపంపఁ గంటేఁ మిక్కిలి వెలిఁగెన్. ౭౩
- కం.సామోదద్విజచయములు, శ్యామామణిఁ జంద్రముఁగింఁ సారసనేత్ర
నామనమునకుం దెచ్చియు, గామము నాలోనఁ గొలఁదిగడవం జేసెన్. ౭౪
- కం.హరిణీచయసంగతములు, హరిణంబుల సానుభూములందం గనుమీ
హరిణీశాబకనయనా,విరహీకృతు నన్ను దీనుఁ వీక్షింపవనా. ౭౫
- కం.మత్తద్విజసంఘంబులు, నెత్తమ్మల మొత్తమ్మలనుఁ నెమ్మిది దిరుగఁ
హత్తిసతమి నట నిట నా,చిత్తముతహతహల నేమిఁ చెప్పుదు ననుజా. ౭౬
- కం.కాంతాసహితుఁడ నై యీ,కాంతసుకాంతారమున నిఁకామము దీరఁ
జింతాచ్యుతిఁ జరియించిన,యంతఁ గదా నాకు న్వస్తీఁ యగు సామిత్రి. ౭౭
- కం.పావనపంపావనములఁ బావనపోతముల నేనుఁ బావని సీతా
భావినితో నేవించిన, జీవము మెయి నిలుచు నొంటఁ నేమము గలదే. ౭౮
- కం.పంపోపవననమీరము, సొంపుగ బినసూనకుముడఁసుమనురభితమున్
లంపటము దీఱఁగా నే,వింపంగల వారు పో భువిన్ ధన్యతముల్. ౭౯

కం.అనీరేజవిలోచన, యానవయావనవిలాస ధారాకాచం

ద్రావన యేగతి విరహోద్ధీనత వివశాత్త యగుచు ధృతి మన నోపున్. ౮౧

చం.అనఘుండు సత్యవాది మహితాత్ముడు ధర్మరత్నైకశీలుఁ డా

జనకుండు గోష్ఠి మాకుశలసంపద ప్రశ్నము చేసి యల్లుఁడా!

తనయకు సేమమా? యనిన దానికి నే మని చెప్పువాఁడ మా

నిని నెవఁడో హరించెను వశీస్థలి నంచు వచించువాఁడనే. ౮౨

కం.ననుఁ గన్నతండ్రి వన్నున్, వనములఁ బడు పొమ్మ లన్ను ధవళాక్షియు న

న్ననుగమనం బొవరిచె సజ్జనసుతమార్గమున నట్టిసతిగతి యేమో. ౮౩

తే.రాజ్యహీనునిఁ గృపణు నిర్భాగ్యతముని

వెంటనంటియు సడవుల ధంబ విశక

యున్న రస కరుదెంచిన యువతిఁ బాసి

యేమి గని మేనఁ బ్రాణంబు లేను నిలువ. ౮౪

సీ. కందునా నేఁ గొమ్మ ధు మ్మనుకమ్మని, యద్దంపునిద్దంపు, ముద్దుమోము

విందునా వీనులఁవిందుగాఁ దులలేని, యెలనవ్వు హాస్యంపుఁగలికిపలుకు

ఉందునా తాఁ గుండుఁనొంద నట్లంగజ, బాధితు ననుఁ దేజఁబలుక మరల

మందునా నే నిక ధంధయానను బొంది, డెంద మానందానఁ గందలింప

తే. నేమిరా సేయువాఁడ నే నేగఁ బురికిఁ, దల్లికొసల్య మృదుభావ తనయ! రామ!

యేది నాకోడ లం చన నే మటంచు, జెప్పు మనెదవురా నన్ను శిష్టవినుత.

కం.చనుమా లక్షణ పురికిని, గనుమా సౌభ్రాత్రరతునిఁ దైకతనూజ్ఞ

మనుమాట కల్ల నే నిక, సమమానము లేదు జనకునాత్మజ లేమిన్. ౮౫

కం.అని యనవోలెఁ బరిదేవనముం గావించుచున్నవలనుం గని యి

ట్లను నమయోచితహితగతి, సవయోక్తుల లక్ష్యంబుం ధంబతాప మఱన్. ౮౬

→ లక్ష్యంబుఁడు రామునకు ధైర్యోక్తులు చెప్పుట. ←

కం.అన్నా ధైర్యము పూనుము, చన్నే నినుఁబోటి ధీరసత్తముండును నా

పన్నతఁ గుండఁగ వగవకు, మన్నా నామనవి వివగఁగదన్నా యన్నా! ౮౭

ఉ. ఇట్టిది గాదె లోకమున ధిష్టజనంబులఁ బాసినంతటన్

బుట్టెడిఁ దీవ్రదుష్ట మని ధిష్ఠిని లెస్స యెఱింగి యాత్మలోఁ

జట్టములందు స్నేహమును జొప్పకు, స్నేహబలంబునం గదా

నట్టన వత్తి మండఁగను నేర్పెడి నీకుల నాని యుండియున్. ౮౮

ఉ. జార్త యొకింతయేఁ దెలియఁవచ్చినపిమ్మట భారిచేసుతా

హర్త తనంతటం జెలియ ధర్మణ సేయును నీకు, జేయఁజే

ధూర్జత భోగితోకమునఁ ఁ దూతిన బానకితోడ మాంసభు

గ్భర్త హరివ్ర సూజతరభాగముఁ జొచ్చినఁ జించి చెండెదన్.

౯౦

కం.పత్తికి నై ధీజనతారత్నమ పగవకుము భృతినఁ గ్రాలుము సతి నే

యత్నమునను సాధింతము, యత్నింపక చెడినకార్య ఁ మగుటయుఁ గలదే. ౯౧

శా.ఉత్సాహంబునకంటె లేదు బల మాంయుత్సాహమే శక్తి యా

సోత్సాహం డగువాని కియ్యదని లే ఁ దొక్కండు దుస్సాధము

సోత్సాహం డగువానికార్యములఁ బ్రత్యూహంబు లే దెందు నే

నుత్సాహం బొకఁ డానువిశా కనఁగ నా ఁ నుర్వీసుతఁ రాఘవా. ౯౨

కం.వెనుకకు నెట్టుము శోకము, కొనియాడకు కామవృత్తిఁ గోవిదుని మహా

త్తుని నుకృతాత్తుని రామా, నిను నీవ యెఱుంగ కున్న ఁ నేనే మందున్. ౯౩

చం.అనవుడు బోధితాత్మఁ డయి ఁ యాయనఘండును శోకమోహముల్

మనమున మాని ధీరత సమంచితరీతి వెనక ర్పురీదరీ

వనములఁ జూచుచు నమదవారణగామి చనక సుమిత్రనం

దనుఁడును నప్రమత్తుఁ డయి ఁ ధర్మబలంబులఁ గాచుచుం జనెన్. ౯౪

—> సుగ్రీవుఁడు రామలక్ష్మణులఁ జూచి భయపడుట. <—

ఉ. ఈవహి ఋశ్యమూకకుఁధఁరేంద్రసమీపతలంబునందు నా

భూవరసంపనుల్ దిరుగ ఁ భూరితరాద్భుతగర్భనీయుల

దేవసమానవిక్రములఁ దేకువ గన్గొని కొండమీఁదిను

గ్రీవుఁడు చేష్టలం దొఱఁగి ఁ కీప్యఁ జొచ్చెను భీతచిత్తుఁ డై. ౯౫

హ్లాదిసి. కనుఁగొనినంత నె ఁ త్స్యవరసుతుల

వనచరజీర్వులు ఁ వారనివెఱచే

జనిరి వనాటనిశాంతము సుఖదం

బును నగునాశ్రమముల వడిఁ దఱియన్. ౯౬

కం.వీరుల గురుతరభద్రా, కారుల సోదరులఁ జూపఁకాండకృపాణి

ధారుల రాఘవులను బల,సారుల రవిసూతి చూచి ఁ శంకితుఁ డగుచున్. ౯౭

చం.తడతటలాడ గుండియలు ఁ దద్దయు దిక్కుల నెల్లఁ జూచుచు

దటుకున నిప్పు ద్రొక్కినవిధంబుగఁ దత్తఱఁ బొద మొక్కచో

ద్రుటియును నిల్చి కాకలుషదూరులఁ జూచుచు వీడి స్వస్థలం

బటమట నందు నిల్వక భయార్జితుఁ డై భృశశోకతప్తుఁ డై. ౯౮

సీ. ఉండినచోటన ఁ యుండుట మేలొ ప,లాయనం బొట యత్యంతశుభమొ

యని తలపోసి తా ఁ ననుచరయతుఁ డయి, సచివుల కనియె నీచందమునను

గంటిరే వారల ధనుశుభాకారుల, వీరులఁ గాసారశ్రీరమునను
వా రెవ్వరో కాని ధవచనామతిఁ జేసి, నారచీరలు దాల్చి నారు గాక
తే. వాలిని నాకు విడువనివైర ముంటు, వాలివంపున వచ్చినవారు వారు
కపటమునిరూపముల నటుఁగాక యున్నఁ, దావసుల కేల శరచాపధారణములు.

చం.లనవుడు వార లావరశరాసనహస్తులఁ జూచి గుండె ర్పు

ల్లన శిఖరంబునుండి శిఖరాంతర మల్లలనాడ దూకుచున్

వనగతజీవజంతులు ఘనంబుగ బెగ్గిలి పాఱ దుర్లభా

జనితకుజాళి ద్రెళ్లఁ జెయిఁజాఱినపాదరసంబు నట్టి లై.

౧౦౦

కం.బిక్కఁడు పోయినత్రోవ మఱొక్కఁడు చన కెల్లవార ధలుకుచు నడిమై

నక్కొండ కొండుప్రక్కన, యొక్కటి యై సూర్యపుత్రునొడ్డను నీలువన్.

౧౦౧

→ హనుమంతుఁడు సుగ్రీవుని భయకారణ మడుగుట. ←

ఉ. తామరసాస్తంభభవుని ధాయుచు వాయునుతుండు పల్కు నీ

కేమిటి కయ్య యీవెఱ పిఁతుటికిఁ బాతెడు వాలిభీతిచే

నీమల ఋశ్యమూకము గఁదే యిట వాలిభయంబు నున్నె? శా

ఖామృగసాధ! వాలియును ధగానఁగరాఁ డిటు లేల తొట్రిలన్.

౧౦౨

ఉ. క్రూరునిఁ బాపకర్మ నలఁక్రొత్తులతేనిని గాన నెందు నీ

భీరుత కేమి హేతువు, కపిత్వ మహాఁచరితార్థ మయ్యె నేఁ

డారయ లేవు పూర్ణముగ ధలఘుచిత్తత, సర్వభూతసం

వారము నెట్లు ప్రోచు సృష్టవర్మ్యుడు జ్ఞానమతింగితచ్యుతిన్?

౧౦౩

కం.మతివిజ్ఞానేంగితసం,చ్యుతిలేక యొనర్పవయ్య ధసగ్రీవ క్రియా

తతి యనుచు శుభము పల్కిన,హితు మారుతి శుభతర్కొనిననుతుఁ డనియెన్.

మ. హనుమా! భీతి జనింప కుండెడినె యాఁయబ్బాతపత్రాక్షులన్

గనదాజనునుదీర్ణబౌహుల మహాఁకాండాసికోదండులన్

వినుతోత్తేజుల దేవపుత్రనిభుత్వ ధవీందినన్, వాలియే

పనుపవా రిట కేగుదెంచి రనుచున్ ధభావించితిన్ నామడిన్.

౧౦౪

ఉ. మేదిని రాజు లెల్ల బహుమిత్తులు, వారల విశ్వసింపఁగాఁ

గా దెద గూఢచారుల నికారవిధంబునఁ బంతు, కానివా

రాద దొలంగి యున్నసమయంబున రంధ్రము రోసి తారు ప్రా

మాదికబుద్ధి పొందక ప్రమాదావమున్ ఘటియింతు వారికిన్.

౧౦౫

ఉ. వాలి యుపాయశాలి నిరపాయకశీలియు దీర్ఘ దర్శి భూ

పాలకులెల్ల రట్ల కద ధవైరులఁ ద్రుంతురు, తచ్చరిత్రము

త్రే లగుఁబో యెఱుంగ నెటు ధీనియుఁ బ్రాకృతు నందుఁ బంచీ, యీ
వేళను నీవు ప్రాకృతునివేషముఁ గైకొని వారి డాయఁగన్.

౧౦౭

➔ సుగ్రీవుఁడు హనుమంతుని రామలక్ష్మణులయొద్దకుఁ బంపుట. ➔

కం. పొమ్మా వ్యాభాషణరూపముల నింగితము భేదభంగులఁ దద్బా
వమ్మునిజమ్మును శుద్ధియు, సమ్మకముగఁ దెలిసి యంజనానుత రమ్మా.

౧౦౮

చం. పలుకులనేర్చు పెంపునను ధాననుబోధకనేత్రవక్తచే

ప్రల నెద వారు నమ్మఁగఁ బ్రశంస యొనర్చి మదాభిముఖ్యి మై

వెలయఁగఁ జేయు మిట్టు లటఃప్రీతి చావశరాసిధారు తై

కలయఁగ సంచరించుటకుఁ ధారణ మే మని ప్రశ్న సేయుమీ.

౧౦౯

ఉ. వారలు నిర్దలాత్ము లని ధావాయునుతా! మది నీకుఁ దోచినన్

సారెకు వెండియుం బలుకుచంపములం బరికింపు వారివ్యా

పారములందు సత్యము సభగము నావుడు నట్లుగాక యం

చారఘువీరు లున్నెడ మహాత్ముఁడు వాయుజుఁ డేగ నెంచుచున్.

౧౧౦

➔ హనుమంతుఁడు భిక్షువేషంబున రామలక్ష్మణుల యొద్దకుఁ బోవుట. ➔

ఉ. వంచకబుద్ధిచేతఁ గపివన్యఁడు వానరరూపు మాని య

భ్యంచితభిక్షురూపమున ధగ్గరినుండి స్పృహలు రందు వ

ర్థించుచు నున్నచోటికిని ధెప్పన దాఁటియుఁ జేరఁబోయి ని

శ్చంచలస్థితి మై వినయసంపద వారల కర్థి మ్రొక్కుచున్.

౧౧౧

కం. సుమనోజ్ఞము సౌమ్యము నగు, విమలోక్తుల ముచ్చటించి ధిధిహితగతి భూ

రమణులఁ దనువుచు నిట్లను, స్వయంతంబును సూర్యతనయసమృతసూక్తిన్.

౧౧౨

సీ. ఎవ్వార లయ్య! మీ ధివ్యసదేశంబు, నకు వచ్చుటకుఁ గారణం బ దేమొ

రాజర్షి దేవతాప్రతిమానులరు ముని, రాజవేషులరు సువ్రతుల రరయ

వరవర్ణులరు సరోవరతీరకుజముల, నొప్పుగాఁ జూచుచు ధనున్నవారు

మిముఁజూచి వనిలోనిమృగములు పక్షులు, కనుకని పటచెడి ధగడుభయమున

తే. మీతనూశోభ నీననిఘ్రాతజలము, మెఱుంగు పెట్టినయట్టులు ధనెవహించె

ధీరులరు తప్తహాటకఃదేహులరును, మంచిప్రాయంపువారిలు ధమాన్యులార!

సీ. హర్యక్షవీక్షణుల్ ధహర్యక్షవిక్రముల్, హరిచాపనిభచాపహస్తులరును

శ్రీమంతులరు వృషశ్రేష్ఠవిక్రములరు, హస్తహస్తాభభానివీతులరు

సుందరాకారులు ధబృందారకాభులు, శత్రుసంహరణసుక్షములు మీరు

పారిబారి నిశ్వాసములు పుచ్చుచున్నారు, భయపెట్టుచున్నారు ధపక్షిగణము

తే. భద్రసింహాసనాద్వలు ధ్రువాజ్ఞలార! నారచీరంబులను గట్టి వీరులార!

జడల ధరియించి యారీతి జటలఃఖోలి, తిరుగ నేటికిఁ జెప్పరే కరుణమీఱ.

కం. అనుపమ తేజంబున గిరి, వసులం నెలిఁగించు చున్నవా రనోన్యం

బుచు నములు విపులవత్సులు, ఘనబాహర్గళులు దివ్యకాంతిస్ఫీతుల్. ౧౧౫

కం. ఆకాశంబును విడి యల్కవోకగ భూతలముఁ జూచి పోవచ్చినయా

లోకహితశీతకిరణుల, రేకను దోచెదరు చెప్పరే మీ రెవరో. ౧౧౬

కం. పరిఘోపమానములు నుం, సరములు నాజానువులను దగవృత్తంబుల్

వరభూషార్ద్రంబులు మీ, కరములు సువిభూషితములు గావేమిటికో. ౧౧౭

కం. సవనంబు ససాగరమున్, దివిజాలయ వింధ్యశైలదీపితమగు నీ

యవని సమస్తము నేలఁగఁ, దవ్వవారలు నిరువు రిట్టిదశ గననేలా? ౧౧౮

కం. చిత్రంబులు శ్లేష్టంబులు, జిత్రవిలేపములు హేమచిత్రిత మగునా

సుత్రామవదికి నమములు, గోత్ర నదృష్టంబు లిట్టికోదండంబుల్. ౧౧౯

కం. తూణంబులు శత్రుజన, ప్రాణాంతకనిశ్చయస్థహాహిస్సాయ

హృణంబులఁ బూర్ణంబులు, నాణెంబులు భద్రదర్శనంబులు చూడన్. ౧౨౦

కం. కడునిడుదలు కడుఁబఱపులు, బెడిదంబులు నుదిరిపసిడిఁ బెరువరులును మీ

యడిదంబులు కుప్పనమున్, విడిచినవిసదారు లనఁగ వెలసెడి నారా. ౧౨౧

ఉ. ఈవిధి నింతపల్కిన న దేటికి మాటు వచింప రయ్య? ను

గ్రీవుఁడు నా నొకానొక హరిప్రభు వ్రతమధ్యభీలి సం

భావితపీఠాకుఁడును భ్రాతృనిరాకృతుఁడై మహాన్యభా

త్సౌవలయంబునం దిరుగుఁ గాతరభాషముతోడ దీనుఁడై. ౧౨౨

సీ. మీతోడి చెలిమిని మేకొన నాతఁడు, పనుచు మీయొద్దకు వచ్చినాడ

నాతనిసచివుండ వాతతనూజుండ, హనుమంతుఁ డనువేరియగచరుండఁ

గామసూపధరుండఁ గామసంచారుండ, హరితనూజుహితంబు నాశ్చ గోరి

మస్కరియాకృతి మాటువేషముఁ దాల్చి, ఋశ్యచూకమునుండిఁ యిటకు వచ్చు

ఆ. టయ్యె నని వచించి యతఁ డొక కుండిన, నతనిమడికి జిశ్ఠ మలరు చుండఁ

దనదు చెంత నున్నతమ్మునిఁ గనుఁగొని, కొనలేయుఁ డనియె గారివమున. ౧౨౩

→ రాముఁడు లక్ష్మణుతో హనుమంతునిఁ బ్రశంసించి చెప్పుట. →

కం. ఘనమతి యగునుగ్రీవుని, యనుగుంబ్రెగ్గడయ యీతఁ డనఘా మన మె

వ్వనిఁ దలఁచు చుంటి మార్గవి, తనయుఁడె తా నిట్లు మనల దాయఁగ వచ్చెన్.

సీ. నయ్యంబుఁ దియ్యంబు నేర్పు దీపింప నీ, వాక్యజ్ఞానకుఁ బ్రతివచన మిమ్ము

బుగ్వేదముచు జక్కఁ నెఱుంగనివాఁడు యజుర్వేదధారణాశూన్యబుద్ధి

సామవేదమునఁ బ్రాజ్ఞత్వంబు లేనివాఁ, డీగీతిభాషింపఁ జేసెఁ దావుడు
 వ్యాకృతి యంతయుఁ వల్లించె నిజముగ, నెన్ని మాటులొ యీతఁ ఁ డింతసేపు
 ఆ. మాట లాడ నొక్కమాట యేనియు నవ, శబ్దితంబు గాదుఁ చక్షువులనొ
 ముఖముననొ లలాటఁమున బొమ్మందునో, దోషమొక్కఁ డైనఁ దోష దెందు.
 చం. కొనుకులు లేక విస్తరముఁ గూడక శంకకు సందునీక య
 ద్రుత మవిశంబితంబు నయిఁ తొన్నులు పోవ కురోగ్గలైకను
 స్థిత మయి మధ్యమస్వరముఁచే నలలారెడి వీనివాక్కు సం
 స్కృతమును సక్రమంబు శుభఁ మెంతయు హృద్యము నై రహించెడిన్. ౧౨౬
 తే. అనఘ యీతనిత్రిఫలఁవ్యంజనస్థ, మైనచిత్రనచోగతిఁ యాగ్రహమునఁ
 జంపఁ గల్గినై కెత్తుఁశత్రు నైన, నెలమిఁ బొందింపఁ జాలకఁ యేల పోవు ౧౨౭
 కం. భూతలనాధుం డీశ్వర, దూతను గడియింపఁ జేసిఁ తోడఁగి నపని యే
 రీతిన గడ గనఁ గాంచును? ఖ్యాతిం గను నెట్లు సిద్ధఁకార్యశయం డై? ౧౨౮
 కం. ఏతాదృగ్గుణగణనము, పేతుం డగుదూత నిలుచుఁ నెన్ననికడ నా
 భూతలపతికార్యంబులు, దూతముఖంబున నె తీరుఁ ధ్రువ మని యన్నన్. ౧౨౯
 ✠ లక్ష్మణుఁడు హనుమంతునితోఁ దమవృత్తాంతముఁ జెప్పుట. ✠
 మ. అల వాక్యజ్ఞుఁడు లక్ష్మణుండు వెన వాక్యజ్ఞుఁడు హనూమానుని
 బలికెం బండితవర్య సూర్యజుప్రభావంబుఁ గుణామేయతఁ
 దెలియఁ వింటిమి యీతనిఁ వెదకుచుఁ ఁ ధీవర్య మే మిందు రాఁ
 గలిగెం జమ్ము, త్వద్దుక్తకీశపతివాక్యం బేము హుంబునన్ ౧౩౦
 కం నీవు వచించినవిధముగఁ, గావింపంగల మటన్నఁ గాలికొడుకు ను
 గ్రీవునిజ్ఞయంబుఁ గోరుచు, వావిరి సఖ్యంబుఁ గూర్చుఁ వారికి నెంచెన్. ౧౩౧
 చం. పనివడి సూర్యపుత్రుఁ గనఁవచ్చిన వార మటన్నమాటకుఁ
 హుమయఁ బొంగి సంతసమునన్ రవిపుత్రుఁ డలంచి యింక నా
 తనిపని యెల్లఁ జక్కఁబడుఁ దధ్యమ యిట్టిగు కార్య మూని యా
 తనిఁ గనఁగోరువార లఁటఁ తప్ప నె యీతని రాజ్యలబ్ధియున్. ౧౩౨
 చం. అని తలపోసి యాప్లవగుఁ డాచగతీవతిఁ జూచి ఘోర మా
 వసులను బంపతీరమునఁ భ్రాతయు నీవును గ్రుమ్మరంగి నే
 లన రఘురామచోదితుఁడుఁ నై హనుమంతున కానుమిత్రసం
 దనుఁ డనియెన్ రఘురాత్మముకథం దెలియన్ మొనరింటినుండియున్. ౧౩౩
 నీ. ద్యుతిమంతుడును మహామతిమంతుడును నగు, దశరథుం డను పేరిఁ ధరణివిభుఁడు
 ధర్మసత్పరుఁడు స్వధర్మంబునను జతు, ర్వర్ణపాలన మనాశ్రయము సలిపెఁ

బగతుఁ డేరికిఁ గాక * పగ యొక్కఁడును లేక, భూతాళి మాటటఁధాత యగుచు
నియతిఁ దప్పకయ యగ్నిప్రహముఖుచుహోత్ర తు లాస్తదక్షిణల్ * గాఁగఁ జలిపె
తే. సతనినొడుకులలోపల * సగ్రజుండు, రామనాముండు వినుతపఃరాత్రముండు
సర్వభూతశరణ్యుండు * జనకవాక్య, పారగుఁడు రాజచిహ్నసంపన్నుఁ డితఁడు.

మ. ధరణీరాజ్యముఁ గోలుపోయి వన్నికై * తల్లంగ వెన్నంటితిన్
ధరణీకన్యక భార్య నీతయు దినాంతంబుండు మార్గండునిన్
బర మాకాంతులభంగి వెన్నొనియె నీప్రాజ్ఞానుజాతుండ త
ద్వరధీపద్మణరాజకిన్ నశుఁడ నై * దాన్యంబుఁ గావించెదన్. ౧౩౫

ఉ. పేరున లక్ష్మణుండఁ గృతవిజ్ఞ సుఖార్హ మహార్హ భూతర
తారతు రాజ్యహీను ప్రియకాంతను నీతను గామరూపి కాం
తారమునం దెనండా యొకదానవుఁ డోడక మ్రుచ్చిలింప మే
మారమణీలలామ గహనానళులన్ వెదకంగ నొక్కఁడన్. ౧౩౬

← { లక్ష్మణుండు హనుమంతునితో రాముండు సుగ్రీవ } →
సాచివ్యము గోరి యుండుట చెప్పుట.

కం. శాపముకతమున దానవ, గూఢముఁ గనినట్టివనుండు * రూఢిగ మాతో
భూవుత్రిజాడఁ దెలియఁగ, నోపెడి సుగ్రీవుఁ డనునాకోవిభుఁడున్. ౧౩౭

కం. అని చెప్పి యతఁడు స్వర్గముఁ, జనియె యథాసుఖముగా నిజం బిది నీకున్
నిదిచితి మాయిరువురకును, దినకరతనయుండె యింక * దిక్కు కపీంద్రా. ౧౩౮

కం. లోకాధినాధుఁ డై మును, ప్రాకటబహువిత్తదానఃపటిమంబున ను
శ్లోకుం డగురాముండు ది, వాకరసుతు శరణు జొచ్చె * వాయుతనూజా. ౧౩౯

కం. దీనశరణ్యుండు ధర్మవి, తానైకసువత్సలుండు * దశరథుఁ డాభూ
జానిసుతుండు శరణ్యుండు, వానరపతి శరణు జొచ్చె * వాయుతనూజా. ౧౪౦

కం. లోకంబుల కన్నింటికిఁ, బ్రాకటశరణంబునున్ శరణ్యుం డగునీ
కాకుత్స్థుండు మధురవు ది, వాకరసుతు శరణు జొరఁగ * వచ్చెం జువ్వి. ౧౪౧

కం. ఎవనిప్రసాదంబున నీ, కువలయమున జనము లెల్లఁ * గొఱలు సుఖత నా
యననీవుఁ డగురాముండు, సవినయముగఁ గీశపతిప్రసాదముఁ గోరెన్. ౧౪౨

ఉ. మానితసర్వసద్గుణసమంచితు లాధరణీవరాగ్రణుల్
మానుగ వేనిచేత బహుమానము గౌరవ మండు చుండి రా
దానివరేణ్యుఁ డొదశరథప్రభుపుత్రుండు లోకవిశ్రుతుం
దీనయశీలుఁ డిప్పుడు కపివీర్యరునిన్ శరణంగుఁ జొచ్చెడిన్. ౧౪౩

- కం. శోకాభిభూతుఁ డగును, శ్లోకుఁడు సుగ్రీవు శరణుఁ ఁ జొచ్చెను గరుడా
 లోకనముల నతఁ డీతనిఁ, జేసొను టర్హం బటంచుఁ ఁ జెప్పుచు జాలిన్. ౧౪౪
- ఉ. కన్నుల బొప్పపూరములు ఁ గార్చెడి లక్ష్మణుతోడ వాయుజం
 డిన్నెటి యీజ తేంద్రియత ఁ యీమతివైభవ విట్టిశీలనం
 పన్నత గల్గమిమ్ముఁ దనభాగ్యమునన్ రవిజండు గన్గొనన్
 నన్నుతశీలురార! హరిఃసత్రమునృత్తము నాలకింపుఁడి. ౧౪౫
- ఉ. అన్నగువాలి సూడు గొని ఁ హానడి పెట్టి పురంబు వెల్పిడన్
 దన్ని తదీయభార్యను నధర్మమునన్ హరియింపఁ గాన నా
 పన్నతఁ గుందె మీ కిపు డవశ్యము సాయముఁ జేయు జానకిం
 బన్నుగ రోయుకార్యమున ఁ మావృశకిశనహాయసంపదన్. ౧౪౬
- కం. అని తేనె లాలుకుపలుకులు, హనుమయు రాఘవునిఁ జూచి ఁ యనియెన్ మరలన్
 జనుడెండి సుగ్రీవునిఁ, గనుఁగొన నన లక్ష్మణుండు ఁ కపిపుంగవునిన్. ౧౪౭
- చం. అలరుమనంబుతోడుత సమర్థవిధిం గొనియాడి రాముతోఁ
 బలికె మరుణీనూభవుఁడు ఁ భవ్యమనమ్ముఁడు సత్య మాడెడిన్
 గలదు ననాటనాధునకుఁ ఁ గార్యము నీ వొనరింపఁ గానఁ బే
 రెలమిని బొందు మింకఁ గృతఃకృత్యుండ నైతివి నీవు రాఘవా. ౧౪౮
- ఉ. మోముప్రసన్నభావమును ఁ మోదమునం బలుకాడుభంగులన్
 సామము మీఱి వ్యక్తిముగఁ ఁ జల్పుప్రసంగముభంగిఁ జూడఁగా
 నేమియు మోస మీకపికుఁలేశ్వరునందుఁ గనంగరాదు రా
 మా! మన మిప్పు డందుఁ బదమా హనుమంతుండు కోరునట్లుగన్. ౧౪౯
- చం. అనవుడు రామచంద్రుండు తథాస్తన మారుతి భిక్షుసూపుఁ జ
 య్యన విడి నైజహువమును ఁ నయ్యనవంశ్యుల సంపదేశమం
 దునిచి ప్రహృష్టుండున్ సుమతియుగ్రజపుండు యశస్వి సూర్యసం
 దనుఁడు చరించుచున్నెడ కుఁదారగతిం జని డించె వారలన్. ౧౫౦
- ➡ హనుమంతుండు రామలక్ష్మణులను సుగ్రీవుకడకుఁ దీసికొని పోవుట. ➡
- ఉ. ఆయెడ వారి డించి దివసాధివనందనుఁ జేరి సూర్యజా!
 యీయనఘుండు రాముండు సుమీ మతిమంతుండు నిన్ను డాయ మి
 త్రాయితేజఁ డొననుఁగుఁదమ్ముడు లక్ష్మణుతోడ విచ్చె వి
 న్నాయతసత్యశౌర్యుండు మహాత్ముండు సూర్యకులప్రజాతుఁడున్. ౧౫౧
- కం. రాముండు తేజోజితను, త్రాముండు దశరథసుతుండు ఁ ధర్మమతిన్ ని
 స్సీముండు పితృవాక్కరణోద్ధాముండు సతితోడ విసినధరఁ దిరుగు నెడన్. ౧౫౨

కం.రావణ హృతనిజదారుడు, పావనతర రాజనూయవరమఖముఖదీ

తౌవిధిని శతసహస్రము, గోవుల దక్షిణల నిచ్చి, గురుమతితోడన్.

౧౫౩

కం తవమున సత్యబలంబున, విపులాచక్రంబు నేలి, విపులయశుం జౌ

న్యచితనూజం డీయెడఁ, గపివర! నీశరణు జొరఁగఁ గనుకించె జామీ.

౧౫౪

ఆ. పూజనీయతములు, పురుషోత్తములు రామ, లక్ష్మణులు కపీంద్ర, లలితయశులు

సీదు చెలిమిఁ గోరి, నేఁ డిట నచ్చిరి, చేరఁ జదుము పూజఁ సేయు మనిన.

౧౫౫

→ సుగ్రీవుఁడు గామలక్ష్మణులతో సంభాషించుట. ←

కం.పావనివాక్యంబుల ను, గ్రీవుఁడు రాఘవులవలనికెరలెడిభీతిఁ

బో విడిచి సంతసంబునఁ, బావన మగుమనుజరూపు, పరఁగఁగ వచ్చెన్.

౧౫౬

కం.వచ్చి రఘూత్తములకుఁ దా, నచ్చపుమతి నర్చ లిచ్చి, యనురాగము పెం

పెచ్చఁగ రామునిఁ గనుఁగొని, యచ్చండకరాత్మజాతుఁ డను నీరీతిన్.

౧౫౭

కం వీరుల రని ధర్మగుణో, దారుల రని సర్వభూతృతతవాత్సల్యా

ధారుల రని చెప్పెను సా, మీరి యధార్థంబు భవదఃమేయగుణాభుల్.

౧౫౮

ఉ. మానవలోకపాలకకుమారకులార! మహాత్ములార! యీ

వానరుతోడ సఖ్యమును, వారక మీరు ఘటింప నెంచినన్

మానుగ నింతకంటె బహుమానము నుత్తమలాభ మెందు న

న్నాను న? నేనె ధన్యుడను, నొక్కటి చెప్పెద విన్తు రాఘవా!

౧౫౯

→ రాముఁడు సుగ్రీవునితో సఖ్య మొనర్చుట. ←

కం.నాతోడ నెయ్యి మానఁగ, త్వాతలవర! నీకు నిండుసమృత మేనిన్

జేతను జెయి వైపుము నా, చేతిని నిదె సాచినాఁడ, స్థిరమర్యాదన్.

౧౬౦

ఆ. అవదనము విని రాముఁడు, భావంబున నలరి తనదుఃపాణితలము ను

గ్రీవుకరంబున నిడి సంభావించెను హృద్యమైత్రి, బరిరంభించెన్.

౧౬౧

కం.భీతుకరూపం బంతట, నృత్యచరవరుండు హనుమ, వీడి సమిధలన్

సాక్షాత్కపిరూపంబున, నాక్షణ మొడఁగూర్చి నగ్ని, నందు రగిల్చెన్.

౧౬౨

కం గనగన మండెడివహ్నికి, వనసుమముల నర్చ లిచ్చి, తారిసడుమఁ బా

వని నిలుప రామరవిజాలు, నినుపారుతమిం బ్రదక్షిణించిరి యధిన్.

౧౬౩

కం.నేస్తం బిటు ఘటియించి మ, నస్తాపముఁ బాసి వారు, నందితమతు లై

శస్త్రభూలోకనముల, సిన్తుగ నొండొరులఁ గనుచు, జెందరు తృప్తిన్.

౧౬౪

చం.కఱవునఁ బద్మయట్లు రఘుకాంతుఁడు వానరకాంతుఁ డిట్లు పె

న్నుట వగుసంతసంబుమెయి, నొండొరులన్ మెయిపుల్కజాడుకో

నెఱమలిఁ జూచు చుండఁ గపిఁ నేత రఘూత్తముతోడ నిట్లనున్
దొఱసితి నీదుచెల్లి మనఁదుఃఖసుఖంబులు పొందె నైక్యమున్.

౧౬౫

కం.అని బహువర్ణం బగునొకఁఁడుఁనుపుష్పితశాఖ విఱిచి ఁ కపికులపతి యు
ర్విని వైచి రాముతో నొ,య్యనఁ గూర్చుండె దానియం దమలమతిన్.

కం.హనుమంతుండును నొకచం,దనశాఖం దేర రాముఁతమ్ముండు ప్రీతిఁ
ననయముగ నందుఁ గూర్చుండెను సప్పదు రాముతో విఁసీతుం డగుచున్.

➔ సుగ్రీవుండు రామునితోఁ దనకు వాలి చేసినయపకారముఁ జెప్పట. ➔
ఉ. నీరజమిత్రనందనుండు ఁ నెమ్మిఁ దలిర్పఁగ నిట్లు పల్కు నీ

తారమణా! మదగ్రజుండు ఁ దారుణవిక్రముఁ డైనవాలి న
స్మీరస మెత్తి రాజ్యమున ఁ కెంతయుఁ బాపి, హరించి మత్సరిఁ,

గ్రూరత నెట్లఁ గొండలను ఁ గుట్టల నిట్టులు ప్రాణభీతి మై
కం.అల్లాడుచు నున్నాడను, జల్లనికరుణార్తవృష్టి ఁ జనకనుతాహృ

ద్వల్లభ! వాలిభయం బెవఁ, బొల్లునడం బ్రాణదానమును నా కిమ్మా.

కం.అనవుడు ధర్మజ్ఞుండును, ఘనధర్మనుసత్తులుండు ఁ కాకుత్స్థుం డా
ననమున నెలన ప్పొలయఁగ, ననచరనాధునకుఁ బ్రీతి ఁ వఱలఁగఁ బలికెన్.

➔ రాముండు సుగ్రీవునితో వాలిం జంపఁ బ్రతిజ్ఞఁ జేయుట. ➔
కం.ఉపకారఫలము మిత్రము, కపినాయక నేను జక్కఁగా నెఱుంగుదు నీ

చపలాక్షిని పొరియించిన,విపరీతచరిత్రుఁ డ్రుంతు ఁ వెఱవకు వాలిన్.

తే.కంకవశ్రప్రతిచ్ఛన్నఁకంబు లైన,మచ్చరంబు లమోఘముల్ ఁ మహితశీతము
ఖములు ఋజుసర్వముల్ ద్రుంచుఁగవృత్తచరితు,గాఢరోషభుజంగమఁగణము లట్లు.

మ.ఇదిగోఁ జూడుమువాలి నేల హతుఁడై ఁ యీ ఘోరబాణంబులన్
మద మేదంగ వికీర్ణ వర్విత మనన్ ఁ న్రాలంగఁ గన్నార నా

ముదితుం డై హరినూతి పల్కు రఘురామున్ నీప్రసాదంబునన్
మదిరాక్షిమణి పూజ్యరాజ్యరమ సంప్రాప్తింప మోదిలైదన్.

కం.ఎటు నాపగతుని వాలిని,దటుకున వధియింప వచ్చుఁ దత్పృథ్వి వే
చటులాంబక యొనరిచి నా,పటుసంకటములను బాపి ఁ పాలింపు మనన్

కం.సరసిజనువర్ణవైశావ్య,నరసమములు జానకీఁ,నాటేశసశా
చరనాధులడాకన్నులు, సరవిం జలియించె దత్త్రుసంగము జరుగన్.

➔ సుగ్రీవుండు రామునితో సీతను దాను గొనివచ్చు నట్లు చెప్పుట. ➔
సీ. వెండియు నిట్లనుఁ ఁ జండాశుచందనుం, డారామచంద్రుతోఁ హర్షమునకు

మత్సరివాగ్దానిఁ మారుతపుత్రుండు, తెలిపె మీ రడవి కేఁ తెందినట్టి

హేతువు మైథిలిఁ నీతతోఁ దమ్ముఁడౌ, సామిత్రితో నసంస్థలులయందుఁ
గ్రుమ్మర నీజాయఁ గూళనిశాటులడు, చెంత మీరలు లేని, యంతరంబు
తే. సజీగి హరియించి పోవుచుఁ గృత్రునేత
నాజటాయువు వధియించి యరిగ ననుచు
ననఘ భార్యావియోగజ మైనదుఃఖ
మేను బాపెద వగన నీ కేల యింక.

౧౭౬

కం. శిష్ట యగునాతలోదరిఁ గష్టాత్ముఁ డతండు దాఁచుఁ గా కెయ్యడనేక
సప్తామ్నాయశ్రుతి యన, స్పష్టంబుగ నామె దెత్తుఁ వగవకు మయ్యా!
కం. ఉండిన రసాతలంబున, నుండిన నాకాశమునను నుగ్ధలిఁ దెత్తుక
జండాంశుసంశదీపక, ఖండేందునిటాల నీకుఁ గా నర్పింతున్.

౧౭౮

ఉ. సమ్ముము నాదుసత్వవచనమ్మును రాక్షసదానవార్యనీ
కమ్ములు నొక్కటెచు నెసకమ్మునఁ బూనియు భూతనూజ జీ
ర్ణమ్మును జేసేకోఁ గలవెఁ రామ! విషాన్వితభక్ష్య మెందు జీ
ర్ణమగునయ్య భక్షకులఁ నాశముఁ జేసెడిఁ గాక తూర్ణమున్.

౧౭౯

చం. విడువుము దుఃఖమున్ వినుతవీర్య! భవత్సతి నేను దెచ్చెడక
దొడితొడిఁ బంక్తికంఠఁ డొకఁలొయ్యలి లక్షణ! రామ! రామ! యం
చడలున విస్వరంబున నిజాంకతలంబున నేడ్చు చుండఁగా
విడినడి పాతె మింట, నలబిత్తరి నీతయ, నేఁ జెఱింగితిన్.

౧౮౦

కం. దర్శికరభామినివలె, నుర్వీవర! మిగులఁ గంపఁ మొండెడిభాషన్
బర్హిపదశముఖునొడిలో, నుర్వీధరగతుల మేనుఁ నున్ననలుపురున్

౧౮౧

←→ సుగ్రీవుఁడు రామునకు నీతాదేవి వైచినభూషణంబులఁ జూపుట. ←→

ఉ. కంటిమి మచ్చెకంటియునుఁ గాంచి మముం దనయుత్తరీయమం
దంటఁగఁ గట్టి భూషణచయంబులఁ బాఱఁగ వైచె నేను, న
న్నింటిని దాచినాడ నవసీధరకందరమందు, నీదువా
ల్గంటివొ యేమొ చూడు మవిఁ గ్రన్నన తేరఁగఁ బంతు నావుడున్.

౧౮౨

కం. ఏలా! కాలవిలంబన, మీలీలం దేరఁ బనుపఁవే మిత్రమ నా
హేలితనూజుఁడు చని భూపాలిం గొని తెచ్చె నివిగొఁ నని కనఁబఱిచెన్.

౧౮౩

ఉ. చీరచెఱంగు భూషణునుఁ జేతను గైకొని శోకవారి నీ
హారము సారసారి ననఁ సములు గప్పఁగ రుద్రవృష్టి ధై
హారమణీ ప్రియా! యనుచుఁ నారిటపాటున నూర్చె నాయలం
కారము తొప్పు నొత్త కినుకం బిలవన్నగ మూర్ఛనట్లుగన్.

౧౮౪

కం ఘనమూర్ఖ వ్రాలి తమ్ముని, గని స్మారుడు రాక్షసుండు * గ్రహించి చనన్
దనమేనివరిష్కారము, అను ధారిణి వైచి నీత * లక్ష్మణ! చనియెన్. ౧౮౫

కం వీనిని బచ్చికపట్టుల, జానకి పడవైచె నిజము * సకలవిభూషణ్
మానుగను జెక్కుచెదరి క, నూనములయిగొల్లియట్ల * యున్నచి కనుమా! ౧౮౬
చం అనవుడు లక్ష్మణుండును నిజాగ్రజతోడుత నిల్లు పల్కు నో
యసఘ! యెఱుంగఁజాల వనితాంగడముల్, గుఱితింపలేన యీ
గొన బగుకుండలంబులను * గోమలి కేను దినంబు బాదవం
దన మొనరించుచుం గనుట * నాతివ యందియ లే నెఱుంగుదున్. ౧౮౭

←→ రాముడు సుగ్రీవుని రావణాశ్రాంతము నడుగుట. ←→

ఉ. అంచు వదంపఁ బెంపుగొనునారటపాలున సూర్యనందనున్
గాంచి హితుండు! ప్రాణములకంటఁ బ్రియం బ్రియరాలి నెందు వీ
క్షించితి వయ్య రాక్షసునిచేపడి పోనగ? దుఃఖదాత యీ
వంచకుఁ డెందు నుండుఁ? బరివారియుతంబుగఁ గూల్చు నాతనిన్. ౧౮౮

ఉ. జానకి మ్రుచ్చిలింది, పెనుసంకటముం గలిగించి, దోష ము
న్యూనముగాఁగఁ బెంచి, తనయువధిఁ దానుగ నాత్మమృత్యుదే
వీనిలయారరాగ్ధము * వీకునఁ బాయఁగఁ దట్టిపట్టి యీ
దానవుపాంట లోకము నదానపమున్ ఘటియింతుఁ జెప్పుమా. ౧౮౯

కం. చెప్పుము వనమునఁ దస్కరు, చోప్పున బలవంతముగను * సుగ్రీవా! నా
కప్పురగందిని మ్రుచ్చిలు, నప్పాలను బట్టి యిపుడ * హతుఁ గావెంతున్. ౧౯౦

←→ సుగ్రీవుఁడు రామునకు ధైర్యముఁ జెప్పుట. ←→

మ అన సుగ్రీవుఁడు బాష్పగుచ్ఛగళుఁడై * యయ్యా! నిజం బేను న
ద్దనుజాధీశునివాసమున్ బలముఁ నతానినుర్భయమున్ శక్తి యే
నిని నానీచునిదుష్కులం బెఱుంగఁ, గానీ ధైవ నే మామె నీ
వనితారత్న మెటేని ని న్దలయు ప్రోనల్ చేసెనన్ సమ్ముమీ. ౧౯౧

మ. వినుమీ నాదుప్రతిజ్ఞ నీచునుండు దేవిక రోసి యెందున్న నా
దనుజున్ బాంధవపుత్రమిత్రయుతు యుద్ధదోషి భంజించి నీ
మన ముల్లాసముమీఱఁ జారుషము సంభావించి నీప్రేయసిక
నినుఁ గూడన్ ఘటియింతు శీఘ్రమునఁ దండ్రి నమ్మ నావాక్యముల్. ౧౯౨

చం. అడలకు మయ్య, తెంపు విడనాడకు మయ్య, దిలంబు లేజమున్
విడువకు మయ్య, పెంపు సెడ * వేదనఁ గుండకు మయ్య, దేవ! యీ

- వడువునఁ గుందువారలె భవద్విధు లైసమహాత్ము? లయ్యె నీ
వెడఁద నెఱుంగ వే వగపె • హేతువు లాఘవవృత్తి కెయ్యెడన్. ౧౯౩
- ఉ. చేడియఁ గోలుపోయి వెనుఁజిక్కుల నేనును జిక్కి స్రుక్కనే?
యేడుచు చున్నవాడెనె? మహీశ్వర ధైర్యముఁ బాసినాడెనె?
మూడుఁడఁ గ్రోతి నే నయిన • ముద్రియ కై వగనన్, సునీతులన్
బ్రోడవు ధైర్యవంతుఁడవు • పోలునె నీ కిటు లోమహాశ్మకా! ౧౯౪
- సీ. దొరఁగెడికన్నీరు • తోరంపుధృతిచేత, సరికట్టి మరలింప • సర్వమయ్య
సప్తేవంతుఁడు వ్యవస్థాచూపకం బైన, ధైర్యంబు విడనాడఁ • దగు నటయ్య
వ్యసనాగ్రసప్తులఁ • బ్రాణార్థి వెఱి నిజబుద్ధిమై ధీరుఁడు • పొలుచు నయ్య
యెప్పుడు వగచు ధీహీనుఁడు శోకాబ్ధి, బరువోడి నీట నా • సురుంగు నయ్య
- తే. హస్తములు మోడ్చి వేడెద • సనఘచరిత
నెయ్య మెద నెంచి నన్ను మన్నింప వయ్య
యింతయును వగపున కెడ • మీకు మయ్య
పారుమం బూత గొనవయ్య • సూరివర్య. ౧౯౫
- ఉ. తోకపరాయణాత్మనకు • సూర్యకులాగ్రణి లేవు సౌఖ్యమున్
శోకవిలీనచిత్తునకు • లోప మగున్ ఘన తేజ మంతయున్
శోకభారాభినన్నునకుఁ • జొప్పడు జీవితసంశయంబునున్
శోకము నుజ్జగింపు రిపుఁసూదన! కేవలధైర్య మూనుమీ. ౧౯౬
- ఉ. స్నేహముచే హితం బిటులు • చెప్పు గడంగితిఁ గాని రామ సం
దేహము లేదు నీకు నుపదేశము చేయఁగ నెంతవాడ, నా
స్నేహము గౌరవించి యిటు • చెప్పినవాక్యము లాదరించి యీ
మోహముఁ బ్రశ్నదాహమును • మోఁచ్ఛవఁ జేయుము రాజనంగనా! ౧౯౭
- ఉ. నెయ్యముఁ దియ్యమున్ వెలయ • సీరిజబంధససూనుఁ డాడినన్
గ్రయ్యలనెయ్య రై విడక • కాత్రుడునశ్రువులం జేఱంగునన్
జయ్యన నొయ్యవం దుడిచి • సాజపుఁబ్రతిముఖోడఁ గ్రోతిగా
జయ్యన నయ్యినావ్యయఁడు • చేరంగ దీని ప్రియంబు నెక్కొనన్ ౧౯౮
- ఉ. క్రుద్ధి కవుంగిటం బలికె • గూరిమిమీఱ వయస్యఁ ధైర్యయా
యచ్చపుమేలు కోరుసుగుఁగొధకుఁ డెయ్యది చేయ సర్పిహాఁ
బొచ్చెము లేక తీఱములఁ • బూనిక నీవుచు నిప్పు డట్టు లో
నెచ్చెలి యుక్తకార్యమును • నెన్ని నొనర్చితి నన్నుఁ దేర్చుటన్. ౧౯౯
- ఉ. అక్కటవేళ నాదుకొనునట్టిరు బంధువు లన్న మిత్రమా!
యెక్కడ వాకు లభ్యపడు • నిట్టిహితాశ్నుఁడు చుట్ట మందలొ

నిక్కరణిః విపద్దశలః హీనత నొందినవేళ, సక్కటా
 నిక్కపుంజుట్ట మీపు, మది యిర్మలతం గనె నీదువాక్కులన్. ౨౦౦
 ఉ. చేయుము యత్న మింక సరస్వతీహాసేత్రను దుష్టుబుద్ధి జై
 తేయుని రాత్రకర్తృసనిఁ దెప్పున రోయఁగ, నిప్పు డేను సక
 జేయు మటంచుఁ బల్కెనపు యెప్పుము జరిగెను, వాసకాదునం
 దాయిత మైచమేలిమడి యల్లు నలుంపుము నచ్చు మిగ్రమా. ౨౦౧
 కం.విపులాభిమానమున నే, నిపు డాడినభావణంబు యల్లున నీహ
 కపివర! యేమో లే యని, యచకర్షించుము నత్తవ్వి యని సమ్ము మెనన్. ౨౦౨
 కం.ఆడ ననత్యముఁ బూర్వం, బాడుటలే దింక నెన్నఁ డెవను హితుఁడా
 వీడుము శంకను శచధం, బాడెన సత్యంబువీఁచఁ నమృతచర్మిన్. ౨౦౩
 కం.హిత మగురామునివాక్యముఁ, ప్రతినయ నాలించి కీశఃపరియుక్ సచివుల్
 వితతమునంబును గొని గీ,గఁబుం నలువోసికొని యచకర్షించుము నత్తవ్వి యని సమ్ము మెనన్. ౨౦౪
 కం. ఏకాంతంబునఁ దమయ, స్తోక సుఖస్వభావ, సంత యున్యతసూజం
 డేకాంత మురి తనవని, చేహరె నిజం బటంచుఁ యెప్పుములోనన్ ౨౦౫

➔ సుగ్రీవుడు రామునితోడి మైత్రిని గొనిమీడుట. ➔

నీ సౌమిత్రి విను చుండఁ జానకీహనితోఁ, బలికె నిట్లని కపిఃపరిపృథండు
 నిర్దరతతి కైసఁ నే ననుగ్రాహ్యుండఁ, జైవి నీయాట్రినుఁ హానుభావుఁ
 డొదవుట మిగ్రుంజై యుకయింత నలఁచి, నీమనఁచుంబునఁ నిర్భరాధి
 పత్యమేనియఁ గందుఁ బలుక నేటికి నాడు, గాఢ్యంబుమాటను బ్రభునరుండ
 ఆ. రాఘవాన్వవాయఃపిత్తుంబుతోఁబుత, సేస్తి మొనరుకౌశలఁ నీను
 బంధుకోటులకును య్రాణమిగ్రుంబున, జాఢ్యంబున జైవి యుగ్రాని ౨౦౬
 ఉ. నీ కనుహవమిత్రిఁడను నే నను నీచ క్రియక్రమంబుగా
 నాకినుతా! యెఱింగెనపు నామది గొప్పిను నాగుణంబులం
 బ్రాకటలీలఁ జెప్పుకొనఁ యన్వయగద్యవృత్తానానాక
 స్తోకపుఁద్రీతి నిశ్చలముఁ నూ ధృతి ధ్వానుల మందుచుంబులన్. ౨౦౭
 కం.సాధువు లగున్నేహితులమ, హాధవమును నెండి జైవి యాభరణంబుల్
 సాధువు లగువారిలు వి,ర్వాగముగ నభేదబుద్ధి యానితు రియ. ౨౦౮
 కం.అలిగనికుఁడొ నెలువేదయె, తతమఃకరుఁడొ ను శత్రువుఁడొ నిం
 దితదోషుఁడొ నిర్దోషియె, హితుఁ డొక్కఁడె పరమగౌ యహీనగుణాధ్య. ౨౦౯
 కం.ధనములు పోయినఁ గానీ, ఘనసుఖములు నాశ మైయి యహీనగుణాధ్య. ౨౧౦
 దనువే పోయినఁ గానీ, తనమిత్రినికార్యమునను దగు చ్చెందున్ ౨౧౦

కం. అని శ్రీయము లాడుసుగ్రీ, పునివచనము లాలకించి • పురుహూతవిభా

ఖని యగుసుమిత్రతనయుఁడు, వినుచుండఁగ నొ సటంచు • విభుఁడుం బలికెన్.

సీ. అంత సూర్యాస్తజం • డవనీరుహముశాఖ, నప్పటినుండి యున్నట్టిరామ

లక్ష్మణులను గని • లలితశాఖార్థంబు, నలుదిక్కు లొయ్యనఁ • గలయఁ జూచి

యనతిదూరంబున • నలగులచే నిండి, యాకులు మిక్కిలి • లేక సమద

మట్టుపాంచిత మైనఁసాలశాఖ నొకండు, గొనివచ్చి వైఁగఁ గాఁ • గునలయేళ్ళ

ఆ. రుండు గూరుచుండ • నొండట్టిశాఖను, హుమ దెచ్చి లక్ష్మణునకు వైచె

నంద టిట్లు తీతనుఁభాసీను లై యుండ, భానుకులున కనియె • భానుజండు. ౨౧౨

డి. వేరము మై మదగ్రజుఁడు • వీడు ననుక వేడలంగఁ గొట్టి నా

దార హరింపఁగాఁ దలను • దాఁపఁగఁ బ్రాణభయార్తి ఋశ్యమూ

కోరుధరాధరాన నెటు • లుండెద సంకటపాటునక జగ

ద్వాంధ్రయావనోది! ననుఁ • బాలన సేయు మనాథు దీనునిన్.

౨౧౩

చం. అన విని పిన్ననవ్వు దొలఁకాడఁగ నిట్లను రామభద్రుఁ డో

యశఘుఁడ మేలు సేయుట వయస్సునిచిహ్నము, శత్రులక్షణం

బనఁ బడుఁ గీడుసేత, భవవజ్రబుఘ్న హరియించి నట్టి మూ

గుని వధియింతుఁ జూడు మిదిఁగో నిపుడే మది గుంస నేటికిన్.

౨౧౪

చం. అతులమహాజనంబులు మహాద్యుతిమంతము లుగ్రరూపనం

గతములు హేమపుంఖములు • స్కందవనోద్భవముల్ హరిస్తరు

ప్రతిమము లుగ్రరుప్తఫణిభంగిని శాతతరాగ్రముల్ సుమీ

ధృతియుత! నాశరంబులు నధింనును వానిని భీతి మానుమీ.

౨౧౫

కం. పవిత్రారాహతిఁ గూలిన, యవనీధిర మనుగ వాలి • యఘుమతి ప్రర్లక

దివనాధిపసందన హర్షవికాసము దోఁపఁ జూచి • సంతనసమమీ.

౨౧౬

కం. అను రామునివచనంబులు, విని సుగ్రీవుండు హర్షవికసితముఖుఁ డై

వనజాక్షు మేలు మే లని, సవయంబుగఁ బ్రీతిమైఁ బ్రశంసించి మఱిన్.

౨౧౭

కం. దేవా శోకార్తులకును, నీవే గతి యగుట శోకనిహతుఁడ నగుటక

నీవు చెలి వాట నేఁ బరి, దేవన మొనరింతు నిట్లు • దేవురు దోషన్.

౨౧౮

డి. చానకసాక్షికంబుగను • బాణిని బాణిని వైచి మైత్రి సం

భావనఁ ప్రాణదానమును • స్పృష్టముగాఁగ నొసంగుటక ధృతిక

దేవర ప్రాణమిత్ర మని • నెచ్చుది నమ్మి మదీయచిత్తముం

బానకుభంగి నెల్లప్పుడు • మాడ్చెడి దుఃఖముఁ జెప్పఁ బూనితిన్.

౨౧౯

కం. అని యింతనట్లు పలికియు, గనుఁదమ్ముల వెల్లివిరియఁగా బాష్పంబుల్
 పెనుడగ్గుత్తిక పడి యా, ననచరపతి పలుక లేడఁ ఁ పాశ్వం బొకఁడనన్. ౨౨౦

కం. ధీరుఁడు సుగ్రీవుఁడు త, ద్వారిని వారించి తుడిచి ఁ బాష్పములు మహా
 దారధృతి నూర్చుచును రఘు, వీరునితో నిట్లు లనియె ఁ వెండి నిజకథన్. ౨౨౧

— రామునితో సుగ్రీవుఁడు వాలి దన్నుఁ బరిభవించినవిధంబుఁ జెప్పట. —
 సీ. రామ యావాలి తా ఁ రాజయి యేలఁగ, యువరాజునై నేను, నుంట నాఁడు
 పెలుచ నుచ్చానచంబులు దూషణములాడి, క్రూరుఁడై వెడల నన్, ద్రోచినాఁడు
 నాప్రాణములకంటె ఁ నాకత్తిప్రియ యైన, యాల్లానిని హరి, యించినాఁడు
 నాప్రియమిత్రుల ఁ నాదుసంబంధుల, జెఱసాలలందు దాఁ జేర్చినాఁడు
 తే. విడక నాప్రాణములఁగన్ను, వేసినాఁడు, చంపఁగా నన్నుఁ బెక్కురఁ ఁ బంపినాఁడు.
 చెనఁటి యుక్తుల నెన్నియో ఁ చేసినాఁడు, చెప్ప శక్యంబె యాతఁడు ఁ చేయుకీడు
 ఁ. ఆతఁడు పంపఁ బంప మఱి ఁ యంచఱ నేనును జంపఁ జంప ని
 ట్లోతరణీప్యవంశ్య చను, మన్నది కాలము, దాన నేకదా
 యాతరుచారిస్థమును ఁ నేనును మిమ్ములఁ జూచినంతనే
 భీతి ద్రోణిల్లిమి ఁ భీతి నెవండు కలంగ కుండెడున్. ౨౨౩

కం. కేవల మీహనుమత్ప్రము, ఖాచనిరుహచరులు తగున, హోయలుగా నే
 జీవించి యున్నవాఁడను, దేవా పలుకప్రములను ఁ దేవురువడుచున్. ౨౨౪

కం. నే నిలువఁ దారు నిలుతురు, నే నడచినఁ దారుఁగూడ, నే నడచెడ రీ
 మానితచరిత్రు లిటు నా, ప్రాణముఁ గాచెదరు చూపె ఁ బంధువతంసా. ౨౨౫

ఉ. ఏ లతివిస్తరంబు జగ, దీశ్వర చెప్పెన సంగ్రహంబుగా
 వాలినవిక్రమంబు గల, వాఁడు సరాక్రమహేలి వాలి రి
 ప్వాళులపాలి కీలి హతుఁడై ధరఁ గూలినఁ గాక నాదు దుః
 ఖాలి యడంగునే కుడుపు ఁ హాయి యెనగ్గునె నిద్ర వచ్చునే. ౨౨౬

కం. అలమిన నావనటలకుం, బలికితిఁ గడవలను దుఃఖ, పాటున రామా
 యిల దుఃఖతుఁడో సుఖ యో, చెలికానికి నెపుడు దిక్కు ఁ చెలికాఁడె సుమీ. ౨౨౭

ఉ. అంతయు నాలకించి వసు, ధాధిపుఁ డి ట్లను వాలితోడ నీ
 కింతవిరోధ మె ట్లాదవె ఁ నెల్ల వచింపుమ యాలకించి నే
 నంత బలాబలంబులను ఁ నారిసి కార్యము చక్కఁబెట్టెదన్
 జింతిలఁబోకు ధైర్యమును ఁ జేకొని వల్కును యానుపూర్విగన్. ౨౨౮

ఉ. నీయవమానపాటుకథ ఁ నే విని నంతన నామనంబునన్
 బాయనిత్రప్ర మాకినుక ఁ ప్రజ్వరిలెఁ జలదాగమంబునం

దాయతవేగ మాజలమునట్టులు చిత్తము కంపమొందె నీ

దాయయ నాదుదాయ యని * తథ్యము నమ్ముము వానరేశ్వరా. ౨౨౯

కం.విలు మోపెట్టకమున్నె, యెలమిని నీవార్తఁ బెలుపుమీ గుణులతికఁ

వెలలినచో నాబాణం, బింఁ గూలె నటంచు నన్నుమీ నీవైరిన్. ౨౩౦

కం.అని రాచువిభుఁడు పలికిన, నిసజుఁడు నిజసచివయుక్తి * హృస్వం డగుచుకొ

దనకును దనయన్నకు నొదవినవైరిముకధఁ దొడంగ * పినిపించంగన్. ౨౩౧

↔ { సుగ్రీవుఁడు రామునితో వారికిఁ దనకు విరోధము } ↔
నచ్చినకారణముఁ జెప్పట.

నీ. మహితగుణుం డైనమాతండ్రికిని వాలి, జ్యేష్ఠసుగుఁడు నేఁ * జిన్నవాఁడఁ

దండ్రికి నాకును * దద్ద ప్రేమాస్క్రుతే, వర్జిల్లు వాలి, పూర్వంబునందు

మాతండ్రి గడచన * మంత్రిలుఁ బౌరులుఁ బరమసత్తుశముగఁ * బట్టభద్రుఁ

జేసిరి వాలిని * భాసుర మగుకపి, రాజ్యంబునందు నోరామభద్ర

తే. నిజకులాగతరాజ్యంబు * సుఖణముగను, నియతఁ బాలింప వాలి నే * హిశనుబుద్ధి

వినయ మేపారఁగా బంటునిధిము దోచ, నేనుతక కొల్చు చుండితి * నల్లవేళ.

ఉ. ఈవిధిఁ గొంతకాలము నశ్వేశ్వర సాగినచుంతమీఁద మా

యావి యనంగ దుంచుభికి * సన్న ముముం డనువాసప్రయత్నం

వావిరి వైర మొక్కయొక్కనాఁగనిమిత్తము కల్గి వాలిపైఁ

జేసను బాటుదండచను నిశీఘముచంద జను లెల్ల గూర్కంగన్. ౨౩౩

కం.కిష్కింధాద్వాంఠమునకొ, నిష్కంపితవృత్తి నతఁడు * నిలిచి నిష్ఠనింపకొ

బుష్కరిధర మన దవకొ, చిష్కిశునిబోలె వాలి * చిటమటపడుచున్ ౨౩౪

ఉ. నిద్దురపీడి మంచుచు ధ్వనికొ విని దిగ్గన లేచి రోషి యై

యద్దిర పాన్పు దూకి సరయంబుగ నాననిమీఁదఁ బోవఁగా

ముద్దియ లేనును* విసతి * మ్రొక్కుచుఁ గాదిది వేళ నిల్వ మం

చొద్దికఁ జెప్పఁగా విసక * హున్తుని శ్రోసి చ నెక రయంబునను. ౨౩౫

ఉ. ఒంటిగఁ బోవువానిఁ గని * యుల్లమునం గల భక్తివేర్షి వె

నొంటిని, దవ్రసం గల నశుం బయివచ్చెడి వాలిఁ జూచి లో

నంటినభితి సోకుఁడు జవాతశయంబునఁ బాటఁబొచ్చినకొ

భింటను దోచుచున్న యొసీరిజవైరి వెలుంగు దొడ్చుచున్ ౨౩౬

ఉ. వెన్నడి మేము పోయితిమి * వీరుఁడు దానవుఁ డంత నల్లరీ

చచ్చుము దుర్గముకొ బిలము * సైగతముం గని యందుఁ బొచ్చె మా

- యన్నయూఁ బోవఁ బూని యిటు * లాడె ననుం గని రాకు మితఁ నిం
దు న్నిలు మీనిశాచరునిఁ * ద్రుంచి వెనఁ జనుదెంతు నావుడున్ అంత
- ఉ. ఎంతయు వేడుకొంటి సెల * విన్నుని తోఁ జనుదేర నాత్మఁజా
వంతయు నొప్పుడయ్యె, దనయంఘ్రులపై శవధంబు సేసి, నే
నంత బింబువాకిట నృ*పా నిలుచుండఁగ వాలి చొచ్చె దు
ద్దాంతపరాక్రమంబునఁ శ్రు*ధామతి నాతనితోడఁ బోరఁగన్. అంత
- మ. ఒకయేడాది నరేంద్ర యే నటుల శ్వ*భ్రాంశంతమం దుండితిన్;
వికటంబై బిలమందునుండి వెడలెన్ * నెత్తుర్ నభీనంబుగాఁ
బ్రకటంబై వినవచ్చె రాక్షసులగర్జల్ యుధనిధాతుఁడై
వికలారావము వాలి చేయునటు నృ*సివాధ నచ్చెన్ ధీమత్. అంత
- కం. ఏపు చెడి వాలి వైశ్యుని, చేపడి నురఁపించె ననుదఁ * జంతించి మన
స్తాపార్థిమతి నయి బి*మపాటియా కొండ మూసి * ఘోరఁగూర్చిన్. అంత
- తే. ఉదకకృత్యంబుఁ దీర్చి నే * నొయ్యఁ బూకి, నచ్చి యవాళి కథ పెలిపుచ్చునెలి
నెట్టకేలకు నచిపు లెఱ్ఱెల్లొ గర్వ, మంతయు నెఱిగ్గు రా*జ్యంబునందు
కం. నిలిపిరి; న్యాయము దప్పక, యిల సేలుచు నుంటిఁడై * నిర్దోషుని మఱ
బలుఁ డగువాలియు నచ్చెం, గలఁకను నభిషిక్తు సన్ * గణానికన్. అంత
- శా. ఏరా దుర్మతి నీవు తమ్ముడ నటం * చే నెంచి కాండే బిల
దావరం బం దటు నిన్ను నిల్పితి? బలి*ప్రత్యక్షోఁ బోరున
న్నారీతిం డిగనాడి రంగ్రము మహా*హార్యులచే నెల్పల
నే రాకుండఁగ మూసి పచ్చి యిచటన్ * శ్రీభాగలాక్షుండవై అంత
- కం. ఉన్నాడవు తమ్ముడవే? చెన్నఁటి యని నన్నుఁ దిట్టి * చెచ్చెను మరా
నన్ననచివారి నందఱు, గన్నతపడఁ బట్టి ప్రోచె * భారాశాలన్ అంత
- కం. అన్నెటి రేఁగెడియతనిన్, బన్నుగ నే నిగ్రహింప * భల ముండియు మా
యన్న గదా యని భక్తిని, బున్నెంబుఁ దలంపఁ బ్రో*ములనై వచ్చెన్. అంత
- ఉ. ఉక్కున రాక్షసాధముని * నుక్కడఁగించి పురంబుఁ జేరు నా
యుక్కురి కే నెదు ర్చునుచు * నుక్కిన మేది నమన్నరింపఁ దా
నొక్కడు మంచిమాటనడ * యుజ్జని మూతి విగించి*ంచు నా
దిక్కును జక్కఁ జూడఁడు మ*దిం గొనఁ దిత్త ప్రసాదగుడ్డియున్. అంత
- కం. వెండియు దురాగ్రహంబున, మండ్రుకపినుం * లేకు * మానితభాసా
కాండముల విన్నవించితి, దండ్రుకపి * బడి * గర్భ * మానితభాసా అంత

సీ. మాయదృష్టంబున * దాయ మాయావిని, మడియించి వచ్చితే * మహితశౌర్య
దిక్కులేనట్టి యీ * దేశంబునకు నాకు, దిక్కు నీవే కడ * ధీరచరిత
బహుశీలాకము చంద్రభాసురచ్ఛత్రంబు, నేను బట్టదఁ గొమ్ము * నిర్ధలాత్మ
యొక్కయేడాది నే * నుంటి బిలద్వార, మం దార్తితోడ నో * యవనినాథ
తే. యంత నెత్తుగు వెల్లువ * లంత కంత, కెక్కుడై పాట పాగె నాగరక్కనులర
వంబు వినవచ్చెఁగాని నీధ్వని యొకింత, మైన వినకుంటి దుఃఖాభి * నడలు చుంటి.
తే. కొండ నొక్కటి గొనివచ్చి * గుహముఖంబు, నందుఁ బడవైచి శోకంబునంది కుంది
డెందము కలంగియు నలంగి * యందు నిలక, పురముఁ జేరితి నిక్కంబు * పురుషవర్ణ.
కం. వనట ముఖంబునఁ దోఁపఁగఁ, జనుదెంచిన నన్నుఁ జూచి * సచివ్రలు రాజ్యం
బును ననుఁ బూంచిరి వలదో, యని నే వాదాడఁ గరుణ * సరయుము దేవా. ౨౫౦
ఉ. రాజపు నీవ కమ్ము, యవరాజుగ నుండెద మున్నునోలె నే,
రాజును లేమి రాజ్యము సరాజక మానని మంత్రిపత్తముల్
యోజన చేసి నన్ని * నియుక్తునిఁ జేసిరి, నేను గోర నీ
రాజుతనంబు, స్క * కమ్ముఁ గొమ్ము, ననుకొ డమింపుమీ. ౨౫౧
శా. అ తమ్ముఁజేను, యెడల వ్రోహం బేమియే నంచ, నక
న్నింపం గను, వ్రాల్చె బరములక * హస్తంబులక మోడ్చునాఁ
ప్రే విడనాడఁ డింతయుని ధిక్కారంబు మానండు న
ప్రే చెప్పఁగరాని వన్ని యనె భాశ్రీశా యతం డావలన్. ౨౫౨
చం. ప్రకృతుల మంత్రివర్గము సభక * జతగూరిచి నన్నుఁ హాపి వా
రికి నిటు వల్కు, నొక్కనడు * లేయి ని శొటుండు యుద్ధకాంక్ష మై
వికటముగాఁగ నన్నిలువ * వేగమ నే నిలు వీడి పోవ నీ
నికృతిరతుండు నావెనుక * నే చనుదెంచుట మీ రెఱుంగలే. ౨౫౩
కం. మాయదురుర గనుఁగొని మా, మాయావియ భీతిఁ బటచె * మానక యాదై
తేయుని వెన్నడి పఱచితి, నీయఘటెలుండు వెంట * నేతెంచెఁ జూడి. ౨౫౪
ఉ. అట్టులు పర్వ పాటి గహ * నాంతరభావివరంబులలోని కా
ద్భిండు చొచ్చె, నేనును మదిం బగ డింపక పోవఁ బూని యీ
కట్టిడితోడ నే నసురఁ * గాలునిఁ గూరిచి వచ్చుదాక ని
ప్పట్టన నిల్చి, మేను మస * పస్తనముం జొర నొల్ల శాత్రవున్ ౨౫౫
కం. పారిగొనక యంచు బిలముఖ, ధరిణిని నీతనిని నిలిపి * తడయక నేనుక
సరభనముగఁ పొచ్చి బిలం, బరసితి నరసితిని దుష్టుఁ * జొనాయసురన్. ౨౫౬

కం. ఏ డొక్కటి చనె నంతట, వాడును గనఁబడియె నాహానంబున వానిన్
 వాడిమి గలబంధులతోఁ, బోడిమి చెడఁ ద్రుంచి మరలి * పురి కరుదేరన్ ౨౫౭
 కం. శ్రో నఁ గననేర నైతిని, భూవివరము శైలపిహితభూతం బగుటన్
 వావిరి సుగ్రీవా సుగ్రీవా యని యటవ నటవఁ * గి మ్మనఁ డొకఁడున్. ౨౫౮
 కం. వెడలఁగఁ ద్రోవయుఁ గానమి, విడివచ్చిన యతనియెల్లు * వినరామిని నేఁ
 బడునడలు నేమిచెప్పుదుఁ, గడుపునఁ జేపెట్టి కలఁచుకైవడి నయ్యెన్. ౨౫౯
 కం. ఇట్టడలుచు బిలముఖమున, గుట్టను బదఘాతములను * గూలిచి నే నె
 ట్టెట్టో వచ్చితి; సిరికై, యెట్టిమహాఘంబుఁ జేసె * నితఁ డెఱిగితిలే. ౨౬౦
 కం. అన్నగదా యని యెంచక, యన్నీచుం డెంతసేయ * నెత్తెను; వీఁడున్
 మన్ననకుం బాత్రుడె? యని, పన్నే కాంశుకముతోడ * నగరము వెడలన్ ౨౬౧
 కం. కొట్టెను నాభార్యను జేపట్టెను నేఁ బ్రాణభీతి * బహుభూములలో
 నెట్టిన తిరిగియుఁ దుద కీ, గుట్ట నతఁడు చేరరామిఁ * గొనితి నెలపుగన్. ౨౬౨
 కం. అపరాధము చేయకయును, విపరీతపుంగవ్వములను * వేఁగెదఁ గంటే
 కృప సర్విభూతరక్షక, కృపఁబని రక్షించి యతులక్ష్మీం గనుమీ.
 చం. అనపుడు రామచంద్రుఁ డిటు * లాడెను మిత్రున చింత మానుమీ
 సునిశితమచ్చరంబులను * నూడు దొలఁచెద, నెంతదాఁక నా
 యనుపమపాపచారుఁడు మఁదత్తులకుం గనరాకయుండు నం
 దనుక సుఖండుఁగాక పరఁదారరతాభిరతిన్ విమూఢుఁడై.
 కం. నాదుఃఖమువంటిదెకా, నీదుఃఖం బంచు లెన్న * నెఱుఁగుదు నేనున్
 నీదుఃఖం బడఁగించెద, మోదించుము సిచ్చఁ గిశఁముఖ్యా యనినన్. ౨౬౩

➔ సుగ్రీవుఁడు రామునకు వాలిబలపరాక్రమంబులఁ దెలుపుట. ➔

ఉ. హర్షికానభాసురముఁఖాంబుజఁ డంబుజమిత్రసూతి రా
 జర్షభుఁ బల్కునిస్తులయఁశా నిజ మియ్యది లోకపాపి పా
 మర్షభవద్విముక్తశితఁమార్గణకోటి యుగాంతభాస్కరో
 ధర్మకరాపివోలె ద్రుటిఁ * గాల్చి యొనర్చును బూదిప్రోవుగన్. ౨౬౪
 ఉ. విసను వాలిపౌరుషమఁహద్భుతవిక్రమధైర్యసంపదన్
 మానక యేకచిత్తమున * మానవపాలక యాలకించి యా
 పై నయశీల యెయ్యది యుపాయమొ యయ్యది సేయ నయ్య, పున్య
 తాననగంబు లెత్తి భుజివర్పితుఁ డన్ననకాయ లాడెన్. ౨౬౫
 ఉ. తూరుపువార్ధినుండి యలఁబోయపుదిక్కునవారిరాశికిన్
 సారబలుండు దక్షిణపుంగ్రమునుండి యున్దశ్చక్ర కా

చారపరుండు నిత్యమును • సారసమిత్రుఁడు రాకమున్నతా
వారువ పోయి వచ్చును జవంబున ను స్సని యూర్ప కింతయున్. ౨౬౮
కంతనబలముం బ్రకటింపఁగ, ఘనతర వనతరుచయంబుఁ • గరదండమునన్
దురుకులుగాఁ బడ నడుచును, ననఘాత్మక చెప్పఁ జిట్ట • లాతనిబలముల్. ౨౬౯

➔ సుగ్రీవుఁడు రామునకు దుందుభివృత్తాంతముఁ జెప్పుట. ➔

సీ. దుందుభినాముండు • దుంతసోఁకుఁ డొకండు, కైలాసశిఖరనిఁకాశ తేజఁ
డమర సహస్రనాఁగాధిక బల ముగ్ర, సరదానబలమున • వార్ధిఁ జూచి
తోయధినాథ నాఁహో యుద్ధమునకు వచ్చెదవె యం చనఁగను • జేటుకాల
మటు మూఁడి పలికెడునాతని కనె నబ్ధి, యమశేంఘ్ర నీతోడ • నని యొనర్చు
ః. నెంతవాడ నేను • నీశ్వరుమామ శైలాధినేత తావనాశ్రయండు
బహుధురీదరీవిభాసితుఁ డగుహిమవంతుఁ డతఁడు నీకు • వంతు వచ్చు. ౨౭౦
1. అనువతని భీతునిం గా, దనుజుఁడు దలపోసి చనియెఁ • దన్ద వడి శరా
శముశరముభంగిని, ఘను హిమవంతునిఁ గనంగఁ • గలవాస్రియుఁ డై ౨౭౧
శనశృంగార్ద్రంబుల్గఁ బ్రానుగంఢోపలము లెల్లఁ • బృథివిం ద్రెల్లం
లించిన గిరి శత్రువునఁ హవముతోడ శృంగగత మై పలికెన్, ౨౭౨
ను నే యేచెద ను నిత్యం బెంతో ధన్యుండవే
2. బుల్ల కౌశ్రయుండ ను దుఃస్వప్నాత్ముడై యాతఁడన్
3. అను భీతుండవ యేని యుద్ధమును గావించిపంగి లే పేని నా
కని చేయంగల వీరుఁ జెప్పు మన సిఁహకరాగ్రి యమ్మాటకున్ ౨౭౩
4. ఘ. చెలగున్ వాలి యనంగ వాసరుండు కిష్కింధిన్ మహాధీరుఁడన్
బలియుఁ డాతఁడు శత్రుత్వముండు మహాప్రాజ్ఞుండుఁ డైశ్వర్యమా
గ్నెలగుఁగ న్వంధ్యరణంబు నీ కొనఁగు యుద్ధచ్ఛాను నన్ముండ వే
జేలగూఢం గనఁ బొమ్ము వాని నిపుడే • సర్వంబు చక్కఁబడెన్. ౨౭౪
కం. నముచికి వాసవుపోలిక, సనునారీ నీ కొనంగు • నాహవభిక్షన్
నముచినిఘోరనమతుఁ డని, హిమశైలము కోపయ్యక్తి • నిటు లాడుటయున్.

➔ దుందుభి వాలిమీఁదికి యుద్ధంబునకు వచ్చుట. ➔

ః. బంధురవిప్రిమాఘ్న డగుఁపాపపురాక్షసుఁ డంత రోషగ
దావంధతఁ బాపఘట్టనా • నల్లలనాడ ధరిత్రి యేకి
ష్కింధకుఁ గానరాకృతిని • జీరె నిశాతవిమాణధారల్
శింఘరభంగి శృతములఁ • జీల్చెను దావరకవాటదేశమున్. ౨౭౬

- కం. జేషికాశునఁ బటమొగు లన, విడివడి రక్కసుఁడు కర్ణభేదనముగ దం
దడి దుందుభి దుందుభివలె, నెడ నెడ ధ్వనియించును రహించుచు నున్నన్.
- కం. అంతఃపురగతుఁ డగుచా, కాంతకనుతుఁ డాలకించి * యానాదు నిశా
కాంతుఁడు తారలతోబలె, నింతులతో వచ్చి యసుర * కిట్లు వచించెన్. ౨౭౮
- ఉ. దుందుభి వీవు నే నెఱుఁగుఁడు ననుజోత్తమ యేల యీగలిక
మందమలిక ధ్వనించెదవు * నానగరంబున దావరసీమఁ, బొ
మ్మెందులకేని భూమిపయి * నింకను నూపిరితోడి నుండఁగా
డెందము గల్గెనే ననఁ గడిందిబలఁభ్యుఁడు దైత్యుఁ డిట్లనున్. ౨౭౯
- ఉ. గోలల మున్ను దంభములు * గొట్టినయంతనె మేలు వచ్చెనే
వానినవిక్రమంబు గల * వాడవయే నరుడెమ్ము పోరికి
వాలి భవద్భూబలము * నాఁ డెఱుఁగం దగు నట్లు కాదయే
దాభేద వేగుఁడఁకఁ బ్రియదారిలతో రమియింపు మంతకున్. ౨౮౦
- ఉ. పొమ్ము భవద్భూహమ్మనకుఁ * బొంపిరివోవఁగ మిత్రగోటికై
యిమ్ము ధనమ్ము దానముగ * నెల్లయనుంగుజనాళికాగిలిక
గొమ్ము, విలాసినీజనులఁ * గూడుము, చూడుము పట్న మెల్లి, రా
జ్యమ్మున నీనముక నిలుపు * మావల రమ్ము మదం బణించెదన్.
- కం. మత్తుఁ బ్రమత్తుని సుప్తు న, నాత్మాయుధు నిన్నుఁ బోలె * ససహాయుధ
హత్తుని మిత్తిం గూర్చిన, హత్తును జమి భ్రాణహత్య * యగచరవర్యా! ౨౮౧
- పం. లన విని మందహాసరుజ్జరాననుఁ డైనిజదారఁ దారఁ ద
క్కినన్యగలోచనావళుల * గేహముఁ జేరఁగఁ బంచి రక్కసుం
గని యసురోళ్లమా పిఱికికండ యెనంగద యేని మత్తుగఁ
ననుఁ దలఁపంగఁ బోకుఁడు రణంబున కియ్యది వీరపాణి సూ. ౨౮౩
- కం. సరికింపు మనుచు జనకుఁడు, సురనాథుఁ డొసంగిపట్టి * సుందరకార్త
స్వరమాలిక మెయి దాలిది, సరభసముగఁ దాకె రాక్షసప్రాసరన్. ౨౮౪
- ఉ. పైవడి వాని బిట్టిదిమి * పారుషమారఁగ వాని శృంగమూల్
చేపడ టిప్పటిప్పనను * జెచ్చెర నాతనిఁ ద్రిప్పి హీనుఁ డై
లోపడ నేల మోఁడుటయు * లొల్లిగ వీనుల నెత్తు గాఱఁగాఁ
బైవయి వాఁడు ద్రెల్లియు నపారబలంబున లేచె ధీరు డై. ౨౮౫
- కం. మోఁకాళుల మోచేతుల, మ్రోకులఁ బెనుశిలల వాలి * మహిషాసురుని
వీకమెయి దాచె దానికి, సోకుఁడు జంకక యెదిరై * సురపతిసుతునిన్. ౨౮౬

తే. ఒండొరుల గెల్పుకోరికి • యుద్ధమాడ, నంతకంతకుఁ గపిబల • మతిశయిల్లె
సైంధవద్వేషిదనుజునిఁనత్తవైమెల్లఁ, దోడుతోడుత ఊడించె • దోయజాతు.

➔ మతంగుడు వాలిని శంపించుట. ➔

సీ. హీనబలుండౌట • యెఱిఁగి యవ్వాలి యుఁ, బిడికిటిపోలులఁ • బీచ మడచి
దనుజకళేబరంబును గేలఁ బై కెత్తి, వెన యోజనంబున • విసరి వైచె
విబుధారిలోట ప్రవింతునెత్తురు మతంగ, గాశ్రమమునఁ బడె • ననిలుకతన
నది గని మాని మహాగ్రహాయుక్తుడై, పరమదురాత్ముండు • బాలిశుండు

ఆ. జ్ఞానహీనుఁ డెవ్వఁ • డీనెత్తు నాపయి, వైచె దుష్టబుద్ధి • పాపి యనుచు
వెలికి వచ్చి చూచె • నిల గతానుం డయి, పరవ్రతంబువోలె • బడినవాని ౨౮౮
కం. మహిషాసురుఁ గని యెవఁ డీనహిఁ జేసె నటంచుఁ జూచి • స్వతపశ్శక్తి
మహిజాటుండు బలమదధూర్వహుఁ డై పొనరించినట్టిఁపని యంచు మదిన్ ౨౮౯

౦. తెలిసి యది విసరి చిమ్మి, బలియుని వాలినిగుఱించి • పలుకోమమునన్
బలుబద్ధి యనురతనువుం, యిమిని నిట వైచి యాశ్రమస్థలితరువుల్ ౨౯౦

౧. యిల నెల్ల నల్ల యు, నెఱచియుఁ బడవైచి వనిని • హేయంబుగఁ దాఁ
చెఱవనచేట యునులు పాయుం గాక దీనిఁ • జొచ్చినమాత్రన్. ౨౯౧

౨. నూగము మా, మకమహితాశ్రమము దీని • మర్కటపతి యో

౩. ణమే, ప్రకటంబుగ యమునిమందిరంబుం జేరున్. ౨౯౨

౪. సైగవారలు జవంబున దీనిని బాసి పొండు, పో

రేనియు రేని సూర్యుఁ డుదయించినపిమ్మట నిందుఁ గ్రోతి నన్

గానఁగఁ గల్గు నేనియు నికారము గాదు శపించితిం జుడి

మానక వేచవే లగునమల్ శిల లై పడియుండ నియ్యెడన్. ౨౯౩

కం. బిడ్డవలె నేను సాకిన, దొడ్డవనంబందుఁ గవులు • దుడుకుతనమునన్

గడ్డలుఁ బండ్లును నాకులు, మడ్డితనంబునను చూపుమాపఁగఁ జ న్నే. ౨౯౪

కం. అని యిట్లు మాని తిట్టిన, వనచరవర్గంబు వెఱచి • వాలిని డాయన్

జన నిట్లను నాతండుం, బని యేమీ యిట్లు మీరు • పరువున రాగన్. ౨౯౫

కం. హరిమతంగాశ్రమసం, చారవనేచారులార • సౌఖ్యము లే దే

గారణ మే మన వాలికి, వారలు మునిశాపవిధము • వాక్రుచ్చుట యున్. ౨౯౬

చం. అది విని వాలి భీతి మునియంతికముం జని కేలు మోడ్చి యో

నదయ త్నమింపుమీ యనుచు • సారెకు వేడినఁ గిన్నఁ బాయకే

నదనములోని కేగె, మునిశాపభయంబున నేగి యార్తుడై

యది మొద లిందు రాఁడు కనఁనైనను నోడును వాలి యిగిరిన్. ౨౯౭

- కం. ఆతఁ డిటఁజొరఁగ రామని, ఘాతయశా తెలిసియుండుకారణమున ని
 ర్భీతిఁ జదియింతు నిం దదె, దై తేయుని యస్థి రాశి * ధరమున కెన్నయె ౨౯౮
- కం. నేలఁ బడి యున్న యది పర, కాల! మహాసాలన ప్రకంబును గంటే
 వ్రాలినకొమ్మలు నిండఁగఁ, బాలించి కనంగఁ గానఁబడదు మహాత్మా. ౨౯౯
- కం. ఈమహితనాలముల ను, త్రామనుతుం డొక్క టొకటి * తనభుజశక్తికొ
 వేమఱు నివృత్తంబుగ, నామిక ఘటియించు నిన్న * హేయుం డగుచున్. ౩౦౦
- కం. చెప్పితిఁ జామి యాకపివరు, గొప్పభుజాబలము విధముఁ * గొనఁగొని నీ కే
 చొప్పున నాతనిఁ జంపఁగఁ, జొప్పుడునోచెప్పు మన్న * సుగ్రీవునితోన్ ౩౦౧
- కం. ఎలనగవున లక్ష్మణుఁ డనుఁ, గలితయశా యేమిసేయఁగ నంద్రనుతుక
 బాలియింపఁ జాలు రఘుకుల, తిలకుం డని నమ్మె దనినఁ * దీవ్రాంశుజుడన్. ౩౦౨
- ఉ. భద్రగుణాపురందరునిపట్టి బలంబున నేడునాలముల్
 చిద్రము లొండఁజేసె నవ * లిలగ వేమఱు నొక్క టొక్కటికొ
 రాద్రశరాన నొక్కటను * రాముఁడు వీసను నొండు ద్రుంప న
 త్సుద్రబలుం డటంచు హరిఁసూనునిఁ జంపు నుంచు నమ్మెదన్.
- కం. వెంశియు లక్ష్మణ రాముఁడు, కొం డనఁదగు ననురయెమ్ముగూఁడును
 బెండుగ నిరునూర్ధనువులు, చండగతిం జిచ్చు నమ్మఁజాలుదు ననుచు
 కం. పలికియుఁ దనలోఁ గొండాక, దలపోసి వచించె నిట్లు * దశరథసుతు
 బలనంతుఁడు భువి విస్మృత, బలపోరుష శాలి వాలి * ప్రథనములండు
- ఉ. దుర్జయుఁ డార్యవర్య గురుఁడోర్బలనిస్తులకౌర్యరాశి సం
 భర్జితసూరలోకుఁడు ను * పర్వులచేత నసాధ్య మంచు సద
 వర్జిత మైనకార్యముల * వాలి ఘటించె న బొటచేఁ గదా
 యూర్జితభీతి నియ్యెడ రఘూత్తమ డాఁగి చరింతు నెప్పుడున్. ౩౦౩
- ఉ. వానియజయ్యవిక్రమము * వానియధృవ్యపుఁబోరుషంబునుకొ
 వానియదగ్రరోషమును * వానిమహాజవన త్వేసంపదల్
 మానవనాథ యెంచి యనుమానముతో వెను వెంట నీమహా
 వానరు లోలి రాఁగ నెఱఁబాయఁగ నొల్లరు ఋశ్యమూకమున్. ౩౦౪
- కం. మిత్రుని సుజనశ్లాఘా, పాత్రుని నినుఁబోల్ మహానుభావునిఁ గనుటకొ
 మిత్రజనవత్సలా! హిమ, గోత్రము ప్రాపబ్ధినట్లు * కుండు దొఱఁగితిన్. ౩౦౫
- ఉ. నీదుసమగ్రదైర్యమును * నీదుస్వరూపము నీదుప్రజ్ఞయుకొ
 నీ దగుమాటచందమును * నీదుగభీరత యిన్ని చూచినన్

బూదిమటుంగు నీ పునఁగఁ డ బోలెడ వైనను యుద్ధమేదినిన్
నీకుపరాక్రమంబు నృప డ నేఁ గనులాంఁగఁ గాన నెన్నఁడున్.

3౦౯

చం ఆతిబలశాలి వాలినుమహాద్భుతకర్తము లెన్నో నేచు జూ
చితి, నటు లోట పెద్దిగులు డ చెందెడ నంచు వచింప రాముఁడున్
స్థితలసితాననాబ్బుఁ డయి డ నెచ్చెలి కిట్లను నాబలంబు నీ
మతి నిటు నమ్మవేసి కనుమా నిను నమ్మఁగ నే నొర్చెదన్.

3౧౦

➤ రాముఁడు దుందుభి కళేబరమును బాదమునఁ జమ్ముట. ➤

తే. అనుచు సుగ్రీవు నూరార్చి డింపకులుఁడు, దుందుభిశరమును జమ్మె, దూలవోలె
గాలియుంగుటమున నవలీలగాఁగ, యోజనంబులు పది దాఁటి డ యుర్విఁ గూల.

చం. అది గసి నూర్యసూతి మనుజాధిపమాళి వచించు రాఘవా
యిది మును వాలి చిమ్మినపు డ జెంతయు మాంసముతంబు నూత్నమ
య్యదియుచు గాక వాలి రణమందు శ్రమంపడి యుండె మమ్మెఁడున్
గొడకెడ నిన్ను నమ్మ రిఘుశకుంభర నేఁ డిది శుష్క మాటచేన్.

3౧౧

౪౪ పచ్చిది యెండిన, దిష్టుడు మీయిర్వరం దహీనబలమునన్
యెఁందో నమ్మిఁ, జెప్పఁగ లే నయ్య నిజము డ చెప్పితి నీకున్.

3౧౨

యీశరాసము, తూపొక్కిటి గూర్చి తిగిచి డ తోరపుశక్తిన్

యె క్కసాలం, బేపునఁ బడ నడిచి తేసి డ యెక్కువ నీవే.

3౧౩

నిన్నుఁ బ్రోయొర్థమ్ముగ నేఁ గోరి నాదుఁ ప్రత్యయమునకున్

మ్మిది నీం కేది మిఁస, ర్థమ్ముం గాంక్షింపఁ జమ్మి డ రాజవతంనా.

3౧౪

.. ఈకరికరనిభిచాపము, వీకున సజ్యంబుఁ జేసి డ వికటకలంబం

బాకగ్గాంతము లాగి బ్రవైకగతిన్ విడు మనశ్య డ మగ మిలఁ గూలున్.

3౧౫

కం. బలితపుఁదేజున రవివలె, నిలఁ గలభరణీధరముు డ హిమవంతుపతెన్

నలుగాల్గన్ సింగిము వలె, నళినాటానీవె మిన్న డ నరసంఘములన్.

3౧౬

➤ రాముఁడు సాలసన్తకంబు భేదించుట. ➤

చం ఆనవుడు రామచంద్రుఁడు దిఁనాధిపసంచరు నమ్మఁజేయఁగా
ఘనతరకాన్తుకంబు వెనఁ డ ధైర్యకొని తొంచనవుంభిమార్గణం
బును దొడి సాలముం గుఱిచి డ పోవిడిచెన్ గుణ ఘోరటంకృతి
స్వనము కలంబపక్షజరఁపంబు దిగంతములందు నిండిగన్.

3౧౭

కం. ఆనాయక మునునడిఁ జని, మాసాలము లేచు డ నతికి యగ మగలంగా

దూసి చని భూమిఁ జొచ్చియుఁ, డా సరిగున వెడలి చేరె డ వనస్థానింబున్.

3౧౮

కం. సాలమ్ము లేడు చెడిదవు, వాలమ్మున బిలును దటిగిఁ | వ్రాలఁగఁ గడు నా
భీలమ్ముగ నది గని కపి, జాలమ్ములతోడను బాణఁజవగరిమకు నై 3౨౦

కం. అచ్చరువడి మెడఁ గ్రుచ్చిన, యచ్చపుహారములు వ్రేల | నవనిని దలచే
నచ్చరితుఁ డంటి మ్రొక్కుచుఁ; బొచ్చెము లే నట్టిప్రీతిఁ | బునరుత్థితుఁ డై 3౨౧

చం. కరములు మోడ్చి పల్క మహిఁకాంతునితోడ భవచ్చరావళిఁ
హరిహాయయుక్త మైనయమ్మ, తాశన కాండము దైత్యవంశముఁ

బారిగొనఁ జాలు దీవు, రణభూమిని వాలియు గీలి లెక్కయే,
వరుణబలారితుల్య హితవత్సలు ని న్ననఁ దీత దుఃఖముల్. 3౨౨

కం. సామంబుల నేడిటి గురు, శైలంబు రసాతలంబు | శర మొక్కంటఁ
జలిచి వైచిన నిన్నును, నాలంబున నెదురు నెవ్వఁ | డార్తశరణ్యా. 3౨౩

ఉ. అంజలి మోడ్చి వేడెద మహార్తక రాఘవవంశదీప నా
సంజలిఁ బాపుమీ యహితు | నిగ్దయు సోదరహూపు వాలి వీఁ

కం జేముఁ గూర్పు నాకొఱకుఁ, గా నని దీపత వేడ సూర్యపు
త్రుం జేనవారిఁ గాఁగిటను | గ్రుచ్చి నచంచెను భ్రాతృసమృత్తిన్. 3౨౪

←→ సుగ్రీవుఁడు తోలిసారి వాలిమీఁదికి యుద్ధమునకుఁ బోవుట. ←→

కం. పోదము పద కిష్కింధకు, లే దిఁక నాలంబు హాళహాళిం జని మును నీ
సోదరు సోదరహింసకు, మోదంబునఁ బిలుము యుద్ధమునకుఁ రవిజా. 3౨౫

చం. అని రఘురామలక్ష్మణులు | నానగచారిగణంబుతోడఁ జ
య్యనఁ జని పృథ్వీజాలముల | నానృత మైనమటుంగుఁదావునఁ

సనమున నిల్చి రంతఁ గపివర్యుఁడు మున్నగఁ బోయి గర్జిల్లె
నినిచి నభంబు పూరటిల | నిష్ఠురు వాలిని బిల్చె దొమ్మికిన్. 3౨౬

కం. అనినడము విని బలరిపు, సూనుం డస్తాత్రి దోచుఁ సూర్యనిపగిదిఁ
దా నరుగుదెంచెఁ జివ్వకు, మాననికోపమున లేఁగి | మండుచు సరగన్. 3౨౭

ఆ. అంత ఘోరతుముల | మైనకయ్యము సాగె, నన్నదమ్ములకు భయావహముగ
నంబరంబునఁ బుఁథాంగారికగ్రహ, ములకుఁ బోలె నటుకు | కలఁక లేక. 3౨౮

కం. పిడుగులఁ గేరడ మాడెడి, పిడికిళ్లను దలములం బ్రభీకరగతి వా
రడుచుచు నుడుగక పోరిరి, పిడిగ్రద్దులకయ్య మిట్లు | పెరుఁగుచు నుండన్. 3౨౯

ఉ. చే విలు దాల్చి రాఘవుఁడు | చెచ్చెర సజ్యముఁ జేసి యశ్వినీ
దేగితనూజలట్టు లయి | తేజమునందు నుహవశౌర్యసం

భావనలందుఁ దలవ్వి లయి | భాసిలువారలఁ గాంచి వీడు స
గ్రీవుఁడు వీడ వాలి యని | కీనయు భేద మెఱుంగఁ గాలమిన్. 3౩౦

ఉ. అంతక రాశుగంబు లులితాస్తుడు రాముడు వీడఁ డయ్యెఁ, దా
నింతటితోన నింద్రసుతుఁ నేటుఁ నొచ్చి దినేశసూతి యం
తంతల నున్న రాముడెనఁ జైనను జూడక పాటిపోయె స
క్లాంతిగ రక్షసిక్తుఁ డయిఁ గాటపుఁగింకను వాలి తోలఁగన్. 33౧

చం. పరువిడి ఋశ్యమూకగిరి భాగవనాంతముఁ జేరెఁ జేరినన్
హరిహయపుత్రుఁ డందుఁ బొరఁ నాత్మఁ దలంకుచు శాపభీతిఁజే
బురురుమఁ బల్కి ఛీ బ్రతికిఁ పోయితి పోర యటంచు గ్రక్కునన్
మరలి పురంబుఁ జేరె, నటఁ మానవపాలుఁడు లుత్థఁబండునున్ 33౨

➤ వాలిని జంపమికి సుగ్రీవుఁడు రాముని నిష్ఠుర మాడుట. ➤

కం. హనుమయుఁ దోఁ దోఁతేరగ, వనచరపతి దీనుఁ డగుచుఁ కపిసరుఁ డనియెన్. 33౩
జని యెదుర నిలువ వారలఁ, గని సిగ్గున మోము వాంచిఁ కపిసరుఁ డనియెన్. 33౩

ఉ. నన్నుగ నీవగాక్రమముఁ నా కటు చూపియు వాలిఁ బ్రియఁ బో
పొమ్ము రణము సేయ ననిఁ భూవర నన్ బెరచి నైచే
నిచ్చెయిఁ జంపఁ జేయఁ దలఁపెత్తుట కేమి కతంబు? యెమి లా
భమ్మును బొందవో పగతుఁవాతను స నృపఁ డ్రోసి రాఘవా? 33౪

ఉ. చంపుము వాలి నందు నినుఁ సత్వేనా యట పేడినట్లు నొ
ప్పింపను వాలి నందు మునుఁప నచియింపఁగరాదె? యట్లు లే
సింపుగ నెప్పుటట్ల యిటఁ నే పడియుండెనె? యేటికయ్య నన్
బంపుట చావుఁబబ్బలకుఁ బొ లొనరించుటకా మహామతి? 33౫

➤ రాముఁడు సుగ్రీవునితోఁ దాను వాలిం జంపమికిఁ గారణము చెల్పుట. ➤

కం. అని కరుణంబుగ దీనతఁ, బసపురవిజ ననియె రామభద్రుం డోనా
యన యేటికిఁ గోపించెడు, వినుమీ నే దివ్యశరముఁ విడువనికతమున్. 33౬

కం. హపున పయనున బొడుపున, జూపున వేషమున నడకఁసాంపున గాంత్యా
లాపంబు సప్రేమి నధృతి, హపింపఁగఁ దుల్య లినుపురుణ్ మీ రనఘా. 33౭

కం. కావున మీయిరువురిలో, నేవాఁడో యింద్రతనయుఁ డెఱుంగఁగలేమిన్
జీవాంతకఘోరాశుగ, మే విషవన చుమ్మి నిక్కఁ మియ్యటి హితుఁడా. 33౮

ఉ. ఎప్పుడు రిశ్త వోపదు కపివీర్వర మత్కరముక్తసాయకం
బిష్టము మీపయన్ విడువఁ నెవ్వరిఁ ద్రుంచునో మూలనాశనం
బుప్పుతిలంగ ని న్దగుఁ నొప్పుమి పుట్టును గాదె యంచు నే
సప్పుడు బాణముఁ విడువఁనైతి శమింపుము మిత్రరత్నమా. 33౯

కం.లరయమి లాఘవమున మ,చ్చరమున నినుఁ గూల్తునేని ♦ జగముల నెల్లె

హరిసర శాశ్వతముగ నా,గురుమాధ్యము ప్లితనము ♦ కుదురుగ నిలుచున్. 3౮౦

కం.దత్తాభయఘాతంబు మ,హాత్మరపాపం బటంచు ♦ సంగురు ప్రాయ

శ్చిత్తంబు లేదు దానికీ, చిత్తంబునఁ దలంపు మింత ♦ స్నిగ్ధజనాఢ్యా. 3౮౧

కం.సౌమిత్రి నేను సేతా,భానుయు నీచేలిలోని ♦ వారము నీవే

యూమహితవసంబున మా, కోమహితగుహాధ్య దిక్క ♦ స్రుతము మాత్మనీ.

ఉ. నమ్ముము నన్ను మిత్రము మనఁజూపన సందియ మందఁబోకుమీ

పొమ్ము మఱొక్కమాటు సురభిపుంగవపుత్రునితోడఁ బోరఁగా

నిన్నురి యేదియో గుఱుతు ♦ నే నెఱుంగంగ ధరింపు మేన, మూ

ర్తిమ్ముగ మచ్చరాభిహతి ♦ ధారిణి గూలఁగఁ జూచె దాతనిన్. 3౮౩

కం పెల్లిగను బూచియున్నది, యల్లదె గజపుష్పలిక ♦ యది సౌమిత్రి

తెల్లముగా నీ వానర,నల్లభుకంఠమున నర ♦ నైపును యిపుడే. 3౮౪

కం.లనవుడు సౌమిత్రియు దానిని గొని చనుడెంచి నైన ♦ నీరజహితపు

త్రునిమెడ వివరీతంబుగ, ఘనలారాయుక్తసూర్యకరణి వెలుంగన్. 3౮౫

తే. సంజవేళ బలాకనంఁచరుముతోడ, నొప్పు మిబ్బవిధంబున ♦ నొప్పి యతఁడు

గామవాక్యంబునను ధృతి ♦ గాజింగఁజనియెఁగిష్కింధకును రాఘవచంద్రుతోడ.

➡ రాముఁడు సుగ్రీవాదులతోడఁ గిష్కింధయొద్దకుఁ బోవుట. ➡

సీ. మిత్రసుతుండు,సుమిత్రాసుతుండును, ననకు మున్నున్నగాఁ ♦ జనుచు నుండు

ననిసీవాఱునుంఁచనలారనాచుక,వానరుల్ వెన్నంటి ♦ వచ్చుచుండఁ

గాంచనభిషిత్తుసశరాసమును, సర్కాభబంబు ♦ లమరఁ గేల

సట సటఁ బుష్పభాఁరాసలంబికుజాళి, నిల్లిలోదకధను ♦ సకరములను

తే. సుందరము వైనకందరంబుండములను, మంజునాచులంబుండతఁకుంజములను

వికిరికిరసమాకులొగ్రీవీధిములను, వాటములు నెరగిరికూటంబాటములను. 3౮౭

కం.మొగిలతో నైఁదిపుఁజగియాకులతోడఁ దమ్మి సంగవ్యుతో

సగ మీఠిడియకనులతోఁ, నగు తూఁడుల నొప్పు కొలుకుదాటులఁ గనుచున్

కం.కారండుచకాండంబులు, నారి ములు నంగురములు ♦ జగికుక్కుటనం

వారిములు జర్రవాకము, లాగిగ ధ్వనిచేయఁ గని జలాలాశయతలులన్. 3౮౯

కం.గుట్టల మెట్టల మదిలోఁ, దట్టిదిగు లింత లేక ♦ తమఁ బచ్చికను

స్వట్టల మేయుచు లేఖలు, నెట్టన నిహరింపఁ గనుచు ♦ నిండుముదమునన్. 3౯౦

చం.ననమున జంగమాద్రులన ♦ వారిధరాభము లైతి నకమున్

గొనకొని వే కలంచుచును ♦ గూలములం దను జెల్లకొమ్మలు

- దునియలు గాఁగఁ ద్రోయుచును • దుమ్ములు నెత్తినఁ జేల్లుకొంచు నొం
టిని విహరించుచుండడి యశనకపరిత్నము లుండఁ జూచుచున్ 3౫౯
- కం.చనుచు హుటాహుటిపడకలఁ, గని ద్రుమపండంబు వనముఁ • గాకుత్సం డ
గ్గునిపట్టి కిట్టులనియెం, దనమది కన్యని మహాద్యుతంబు ఘటించన్ 3౫౯
- ఉ. ఉన్నర వీడిఁ గార్హగులుఁనొప్పున మిక్కిలి కారుకొంచు నా
చోప్పున నెల్లడఁ నిగిడి • సుందర మైనయనంటిచెట్టులున్
దొప్పలుదోర లై కడుఁ గుఁతూహలమున్ సనుకూర్చె మిత్రమా
చెప్పఁగదయ్య యే మిది విచిత్రము నాకుతుంబు దీరఁగన్. 3౫౩
- కం.అని యడిగిన నడచుచునే, యినజం డి ట్లనియెఁ నన్యఃపిష్టారామం
బునకథ యిది శ్రమనాశన, ముఘమునిననంబు సత్సలంబుయుతంబున్. 3౫౪
- ఉ. సప్తనాభ్యు లైనమునిఁసతము లేద్యు రిధశ్శింస్కులున్
తప్తులు నేచునాళ్లఁ బవనంబును మెక్కుచు నంబుశాయు లై
సప్తశతంబు లేండ్లిచటఁ • జల్ని మహానృత ముగ్రనిష్ఠఁడే
ప్రవహయద్యుతుల్ చనిరి • స్వర్గముఁ జేర శరీరయుక్తు లై. 3౫౫
- కం.వారలమహిమను ద్రుప్తా, కారానృత మివ్వనంబుఁ • గానఁగనే బృం
వారకచనుజవయంబులు, నేరపు సున్ని శృశాల • నిభరభీదన్. 3౫౬
- కం.చొర విందుఁ బట్టులేన్ నన,చరములునేన్ జొచ్చె నేని • సంబ్రమమలిచేఁ
దిరుగుచు నుండెడు సందే, నరసరి వెలి రా వ వెన్నినాళ్లకు నైనన్. 3౫౭
- కం.భూషణశింజితముం బరి,తోషణకరగీతవాద్యఁతూర్వంబులు స
ద్భాషణములతో శాస్త్రవశోషణ వినవచ్చు దివ్యఃసురభియు వీచున్. 3౫౮
- కం.త్రేతాగ్నుం వెలిఁగెడి సట, వాతచయోద్భూతధూమఁవారము కుజసం
జాతాగ్రంబుల సదిగొఁ గ,పోతాంఘాగుణుచిం బ్రభూతం బయ్యెన్. 3౫౯
- కం.ధూమచయూచ్ఛతమస్తక,నీరుల నేతదవీచిఁశిష్టానజ
స్తోమంబులు ధారాధరి,ధామయుతవిదూరజాతఁధరిములుఁ బోలెన్. 3౬౦
- కం.అనుజనితోడ సమ్మనుల • కంజలి సేయుము ధర్మశీల యు
మ్మనులకు మ్రొక్కువారిలకు • మూడ దొకింతయు చేహోగ మం
చన సనుజండుఁ దానును సమంచితభక్తి నమస్కరించి చ
య్యన సది దాఁటి ద వ్యగుప్రయోగము పోయి యటం గనుం గొనెన్ 3౬౧
- శ్రే. వాలిపాలితకిష్కింధ • భద్రసూక్తి, యిట్లు రామానుజగచ్ఛఁరేశయ్యక్తి
నుదితసముదగ్ర,తేజం డిఁనూనశక్తి, మరణం జనుడెంచె శత్రుసంహరణరక్తి. 3౬౨
- కం ఈగీతి నెల్లగును బా,కారితనూబాతపత్యనాంతికమున దు
ష్టారణ్యతోముహూ భూ,లూరుహపాలీపినద్ధమేదిని నిలువన్. 3౬౩

- రాముడు సుగ్రీవునకు భయము పాయ నుత్సాహోక్తులు చెప్పట. →
 పీ. అంత సుగ్రీవుఁ డత్యంతరోషంబున, నలుగడ లఱ్ఱెత్తి కలయఁ జూచి
 ఝంఝూతరఃపురఃపురవారిభరగర్జ,లను బోలుగర్జలు * నినిచి బాల
 తరణితుల్యుఁడు క్రియాదత్తు రామునిఁజూచి, హరివాగురావృతఁయరీత్రరక్షి
 తంబు కిష్కింధపఁ త్తన మిద్దియే సుమ్మి, వచ్చితిమిందు నోఁవాసవాభ
 తే. మున్ను వాలిని జంపెడ * నన్నప్రతిస
 సఫలముగఁ జేయ నిదియ చూ * సమయ మయ్య
 లతికలకు వసంతాదికాఁలంబురీతి
 ననిన రఘురాముఁ డిట్లను * సర్కజానకు. 3౬౪
- పీ. పామిత్రి నీకంఠనీమను గూర్చిన, గజపుష్పచిహ్నంబుకతన నీవు
 చుక్కచాలుల నొప్పునూర్చుచే భాసిల్లు, విపరీతగగనంబువిధముగాఁగ
 వెలిఁగెను వాలిచే * గలుగునీభయ మెల్ల, బాణ మొక్కంటన * పాపువాడఁ
 గానిపింపుము భ్రాతృకంటకు నవ్వాలి, సంతతో నాఁ డంత * మందుఁ జమ్ము
 శ్రే. నుడు లి వేటికి నాకంటఁ * బడియు వాఁడు, మరల జీవంబుతోడుత * మరలనేని
 యుప్పు డేమైన దూపింపుఁమనఘచరిత, యంతకును గర్హిత న్యాఁయంబుగాడు.
 కం. కన్నారఁ జూచితివిగా, మున్నాసాలంబు లొక్కఁమొగినే డిల్పై
 మన్నారచంబునఁ బడ, నన్నెఱిఁ దలపోయు వాలి * హతుఁ డౌట కిటన్. 3౬౫
- కం. ఎన్నివివత్తులు మునుఁగుచు, నున్నా వరధర్మలో * మొల్లమిఁ గల్గె
 ము న్నన్నఁ జాడ నొక నే, నెన్నం డాడంగఁ బోవ * నిని నిజ మనఘా. 3౬౬
- చం విడుపుము సంభ్రమంబు నెఱవేచ్చెద నాధుప్రతిజ్ఞ వానచే
 మధులను ననన్యవంతముగ * మానుగనిం ద్రుఁ డొకర్పుభంగి, లో
 బడియకు మెట్టిగర్జ బలఁజాననసూసుఁడు విన్నమాత్రే నే
 యుడుకుచుఁ జోరికై నడచునో యొనరింపుమ యట్టిగర్జాన్. 3౬౭
- ఉ. క్రచ్చుట ధైర్యశాలి జితఁకాశి పరాక్రమశాశి వాలి ము
 న్నొచ్చినవాఁడు గాఁడు త్వరఁనూసబలంబున నట్లు గావున
 నచ్చు నవశ్య మిందు, ననఁవారిజనేత్రలగోష్ఠి నున్నచో
 హెచ్చును గాదె దుగ్ధ మఁదట్టివివేకి వాఁడోత్తమా. 3౬౮
- కం. శూరులు వైరికృత తిర, స్కారంబును నైవలేరు * స్వబలము ప్లేక్
 నారీజన సన్నిధి నొక, వారిదురాగ్రహముఁ జెప్పువలయునె చెప్పుమా. 3౭౦
- సుగ్రీవుఁడు వాలిని రణంబునకుఁ బిల్చుటకై సింహనాదముఁ జేయుట. →
 కం. ఇటు పలికిన రామునిప్ర, స్ఫుటవాక్యము లాలకించి * సుగ్రీవుఁడు ది
 క్పటలసోఽటముగా గళ, రటనము స్ఫూర్తధునిభంబు * రహి నఁగించెన్. 3౭౧

ఉ. గుండె లగబ్బుకీశపరు, పూరవిరావము నాకించి గో.

కాండ మరాజకావనిని, గర్విశదుష్టులు పట్టరాంగ వే

తండనుయాన లార్చిని యఃగ్రాయథ లై పకువెన్నెనట్లుగా

రెం టొక్కతోన బోవక గఃష్టిజుంబున బాటె దిగ్బునున్.

32౨

కం.సంగరభగ్నుము లైవతు, రంగంబులగలిని బజచె, రయమున మృగముల్

నింగి విడి పడియె ధరణి బ, శ్రంగంబులు ఖీణపుణ్యతః గ్రహము లవన్.

కం జీమాతభయదగ్ధో, ద్రామగళార్భకుని రవిజుఃధావసం బెనఁగెన్

భీమానిలహతిచంచలి, తామితకల్లోలవాగ్ధి, కామ్రేడిత మై.

32౪

➔ యుద్ధమునకుఁ బోవుచాలిని దార యడ్డగించుట. ➔

తే. సర్వసూత్రక్రంపనశ్చక్త మైన, తునిసంభవుగర్హ శుద్ధాంతగతుఁడు

వాలి వినంత మన మెల్లఁ, దూలిపోయె, దుస్సహం భాననకినుక ప్రాదుర్భవించె.

తే. అధిగోపవరీతనఁ, రావంగుఁ డగుట, సంజకెంబాయ లీ నెడఁ, శక్తసుతుఁడు

సోపరాగనహస్రాంశుఁ, నోజ నపుడు, కానఁబడియెను దేజోవిహీనుఁ డగుచు.

తే. వికటదలప్యకగాళుఁడు, ప్రకటకోపభారమునఁ బ్రజ్వలిద్యహ్నిః, ధాతి వెలిగి

నలినములు పీడి నైర మృణాళయుక్త, మైవముడు గన నుండె విహీనకాంతి.

చం. చటులమహారనంబు తనఁజూనుల నించుక సోకినంత నీ

పటపట సంక్లు గీఁడుచును, బాదతలాహల భూమి బ్రహ్మలై

శ్రుతితము గాఁగ వాలి చను, దోయజలోచన తార యడ్డ మై

స్ఫుటశరసాహృగంబు మదిఁ, బొంపిరిపోనఁగఁ గొగిలించుచున్.

32౮

కం. కల్యాణోదర్కంబుగఁ, గల్యాణి నచించె భీతి, ఘనసంభ్రాంతి

గర్భింబున రే ముడిచిన, మాంబుములె విడు ధురసఁపూగతరుషున్.

32౯

కం. అరుణోదయ మైవను నీ, వరుగంగా వచ్చుఁగాని, యనికై యిపుడే

యరుగిను నీ కనమానము, నరికిని గౌరవము కల్గి, సరియుము బుగ్గిన్.

౩౩౦

చం. కదనము సేయ నిష్ఠ చను, గాంధముగా, దిటు లంటకుం గతం

బిది యని చెప్పెనఁ గవిజుఁ, డింతకు మున్న భవనబ్రలోఁధా

సహసన మయుఁ బాతయెను, సశ్వవిహీనత, నింతిలో

కొడుకక నిన్ను యుద్ధమునఁకుఁ ధృతిఁ జేగుట శంక తోఁచెనెన్.

౩౩౧

కం. ఆరోష్ఠవిధముఁ జూడఁగఁ, బే రొష్ఠులంబు చుము, పెనుజతనము సా

ధారిణముగఁ దోచదు పెను, కాణ మెది యేని గలుగఁగా నోవుఁ జుమి

కం. ప్రా పెన్వెడు లేకలు యి, ప్లవునఁ జీను దేనిఁ బును, నెంతు బలిశస్త్రం

గ్రామ దొంగొసక యుండిన, నాపగిరి గళిననాద, మడిగించెడినే.

3౩౩

కం తెలివియు నేంపు నతనికిఁ, గలిగినయవి పుట్టుతోన * కానఁ బరీక్షించు
 తులశుధునితోడతఁ గా, కలఁతుల మది నమ్మి యాతఁ * డరుదేఁ డనికన్. 3౮౪
 సీ. ఆకథ యంతయుఁ * బ్రాతఃశ మున్ననే, మనయంగదనిచేతఁవినినదాన
 నతఁ డరణ్యంబున * కరిగి తా నచ్చుచు, వేగులు చెప్పఁగా * వినియె నంట
 విను మయోధ్యాధిపతినయులు వీరులు, రాఘవుల సమరదుర్జయలు, వారు
 రామలక్ష్మణులు దురాసునం బగుఋశ్యమూకంబు నీదుత్తమునికే * డు
 తే. పడఁగ వచ్చినవా రంట * వారిలోన, గాముఁ డహితసమూహాన్ని రాముఁ డెఱుల
 విలయసమయప్రధాముఁడు * వినుతఁడై, ధాముఁ డుచితానుచి * తానీముఁ డధః.
 ఉ. సాధులవాసస్థలము, ప్రశస్తిమహాగతి యూర్తితోటికే, *
 సాధితపాలి కాశ్రయము * బంధుగోకికి నేకపాత్ర, వ
 రాధితశాస్త్రాకాశకవంగప్రలిపచుభ్రాతీలి, నల్లభా
 భూభర మెల్లధాతులకుఁబోలె గుణం * క్కె 3౮౫
 కం జనుకుని సూక్ష్మశివాదిగ, నొనరించెగ * యిట్టి ముగ్ధులనితో
 సని దుష్ట ముతోడ మహా * క్షుణ్ణుతోడ నె * యెఱుఁగె మోసము
 కం నీనేర మెఱపాడువలె, నే నాడెఱుఁగా గాను * నెఱుఁగె గె
 బూసకు గామాట * నిరుపమా నాదు నెఱుఁగె చా *
 ఉ. వీరవర్ణన గాము నెడి * వేగమునము సొమ్ము మే
 దారిసి నాకుఁ దోచినటు * ప్తాముఁ డెప్పున వినెఁగ
 నేరహి సప్త వాక్య ఘటింబుము, కుంఠితు యోజ్యమం
 గూర్చునాను సెల్పము, ముహులుతోనె మిగ * కెనిన. 3౮౬
 కం నామనవి వినుము సీతాశ్శాంతివితోడ * భాగ్యము నీకుకొ
 ధీమహితుఁడు సీతమ్మని * మచ్చుకెంఁగు * యానామతా. 3౮౭
 ఉ. బక్కఁడె నీకుఁ దమ్ములె, గు * ట్తెగఁ దానిశుభ్య నిం
 దొక్కనిఁ జూపుమి * నవినయంబున, సీమిసంకవాఁ
 డొక్కఁడ కాదు, రాఘ నెట * నుం గ్రేడి నున్నఁ, జూఁబమా
 కక్కనపుంసంసంకొట * గాదు ను కే * యెఱుఁగెఁబు. 3౮౮
 ఉ. తమ్ముడు గాఁడ నీ కతఁడు * దా నెఱుఁగె నాతఁ డొక్క గ
 ర్భమ్మనఁ గా * పుట్టితిరి * బం * ఁడు సీతు నలను నా
 నమ్మక మట్టి తాట * న్వవస తన దా * మానకా
 ర్యస్యం గొరవించి భవ * క * నెల్లు * యెఱుఁగె.

ఉ. నీహితురాల నే ననుచు • నెప్పుది నమ్మెన వేని నావయిక

స్నేహముకల్గి నాప్రియముఁచేతియు నీకు నభీష్ట మేని యా

ద్రోహము మాను, తమ్ము నెడఁ • దోరపు నెయ్యిముఁ జూపుమీ, వృధాఁ

పోహము గాదు, నీకు నిది • యొక్కట మార్గములే దిఁ కేదియన్. ౩౯౩

మత్తకోకిలము. ఆలకింపుము ప్రాణవల్లభ • యాగ్రహంబును మానుమీ

కేలి నొడ్డుచు విన్నవించెదఁ గీర్తి యుక్తముఁ బధ్యమున్

మేలు గాదు విరోధ మూన నఁమేయవిక్రముతోడ దం

భీతిపాదన లేజాతొ రఘుముఖ్యుతోడ శమింపుమీ. ౩౯౪

కం.విధువదన తొర హిత మీ,విధిమున నెంతయు వచింప • వీనుల నిడఁ డా

బుధపతితనయుం డారా, విధి మూఁడిన మువ్వఁ డేల • విను విహితోక్తుల్. ౩౯౫

↔ వాలి తారకు • సూధానము జెప్పి యుద్ధమునకుఁ జోవుట. ↔

• సూదార మేఘోద • నఖిల తతార • తతనీతికధా

లలాడఁ బరరి శ, తార తజుడు కినుక • నంగన కనియెన్. ౩౯౬

ముఖ యి టాడఁ డి నే? తమ్ముఁడా పాఁడు? ని

భమాలు డగు • సింహార్జునుల్ చేసి ప్రో

యుద్ధమునకుఁ నాఁ బిల్వ విద్యేషి యై

ంఘో? శూరుఁడ నీతి పోకోప్రాణముల్? ౩౯౭

జిత్తి పరిమున వెన యిడనిదురస్థులకుఁ

మునఁద్రుభవము నహింసఁజెల్ల • భవ్యము మృతియౌ ౩౯౮

కం.తానట శూరుం డట మానక గడ్డఁ ననికి • మహితారభటిక

నే నట హినుడ నట శినినీ సైరింప నెట • వచ్చెనె వ్రాతల్. ౩౯౯

కం.రాముఁడు నాకపకారిము, ఘటియించు నుచు • భయపడకుము ధ

గ్రామితరతుఁడు శృతజ్ఞుఁ, డిగ్మాంబుముగ • శింఘరించు ననున్. ౪౦౦

చం.మరలుఁడు మానినీచయము నవతీమణి నీవు, నావయిక

దిర మగుభ క్తిసంపదను • దక్షిణయు నే నెఱుంగుదున్

దురమున కేగి నీమఱిది • దో. మణించి నచ్చెఁ

దరుణిహ ప్రాణముల్ గొనను • నొంచెదఁ గాష్టసుష్టులన్ ౪౦౧

ఉ. క్షీణపగాక్రముం డతఁడు • నేనెఱింప నేర, నా

ప్రాణముమీఁద నొట్టిదుదు • భావి జయంబుఁ గోరి నా

జోణ ప్రదక్షిణించియు భృశవ్యధఁ కృచ్చి హృదిని

చాణిజ మంత్రకంఠయుగ • వ్యస్త్యయఁ బంచి స్త్రీభ్రతోన్ ౪౦౨

తే. అంతిపురమున కరిగె నాఁయంబుజాక్షి, గూరెలుంగుననేచ్చుచుఁ ♦ దూర యిట్లు
మరలి గృహమున కేగఁగ ♦ హరివిభండు, నిస్తులాగ్రహమునఁ బురి ♦ నిర్గమించి.

← వాలి శుగ్రీవుల ద్వితీయయుద్ధము. →

సీ. నిబిడరోషంబున ♦ నిష్టూర్పు విడుచుచు, శత్రుదర్శనకాంక్ష ♦ సకలదిశలు
కలయంగఁ బరికించి ♦ కనియె దీప్తానిల,ధాము నవప్రభు ♦ హేమపింగ
ళుని సూర్యపుత్రుని ♦ గని సముత్సాహి యై, చేల చక్కబిగించి ♦ చాలఁ గినుక
ముష్టి వై కెత్తి సఃముఖముగఁ జనఁ దన, కెదు రేగుదెంచెడి హేమమాలి
ఆ. వాలి సంశుమాలి, వరతనూజాఁడు గాంచి, యెదురనడిచె నదరు ♦ బెదగు లేక
తనకు సభిముఖముగఁ ♦ జనుదెంచుతమ్ముని, గాంచి యీసు పెంచి ♦ కడకఁ బలికె.

మ. ఇదిగో సన్నిహితాంగులీకలిత మాఁనీముష్టినిం జూడరా
భిరుంబో యన నీచయిం బడుచు నిఁజ్ఞేదించు నిన్నిప్పుడే
చెదరంబాటకు మన్ననాతఁ డిదె ముష్టిం జూడుమీ నీతలం
జదియం గొట్టెన నొక్కపోటున నె యక్షీణప్రతాపోన్నతిన్. రం౧

చం. అనవుడు గ్రుద్ధుఁ డై కదిసి ♦ యట్టె ప్రగాఢపుముష్టిఁ గొట్టినన్
దనువునఁ గొండనంకవలెఁ ♦ దద్దయు నెత్తురు గాఱ సూర్యజం
డును నొకసాలముం గొని కఃపన్వడి దిర్గిరఁ ద్రిప్పి మోఁడె నా
ఘనబలశాలి వాలి తనుఁకంపము పెంపున విహ్వలించఁగన్. రం౨

కం. గురుభారసమాక్రాంతము, తరణి మహావాతనిహతిఁ ♦ దరలెడిమాడ్కిన్
హరిసతుగురుసాలహతిన్, హరిహయనందనుఁడు వణకె ♦ సతివికలుం డై. రం౩

చం. అనిలనువర్ణవేగులు మఃహాబలశాలులు వాలిసూర్యజాల్
ఘనతరవర్ణమానదృఢఃకాయు లజయ్యు లమిత్రమర్దనుల్
గొనకొని బీటువోక వెఱఁగూడక యోటమి లేక యంబరం
బున రవిచంద్రబింబములపాలును నొప్పిరి యుద్ధభారిణేన్. రం౪

కం. గురుబలవీర్యయుతుం డగు, హరిహయసుతుశౌర్య మంతఃకంతకు హెచ్చెన్
హరితనయుశౌర్యసారము, దరతరమ పటుత్వ మెడలి ♦ తఱుఁగం జొచ్చెన్. రం౫

తే. పాక శాసనసుతుచేత ♦ భగ్గుదర్పు, డయ్యుఁ బరిధుతవిక్రముఁ ♦ డయ్యు రోష
మునను జెలరేఁగి లాఘవంబునను భాస్క, గ్రాత్రజుఁడు పోరుచుండె సఃసంతశక్తి.

కం. సామర్థణవేగిత ము, ప్రాముష్టిఁ గరాకరిన్ సఃసార తరువులన్
హేమాహేమి లోర్పిరి, కామముగఁ ఎదాపదిన్ సఖాసఖుఁ దిరు లై. రం౬

ఉ. ఒండారులన్ వెనం గిదిసి ♦ యుగ్రతఁ దాఁతురు స్పృహతోటచే
నొండారులం బడం దిగిచి ♦ యుగ్విని నొంతురు గాఢముష్టిచే

నాండ్మరులన్ ముఖముఖ సముద్ధతిఁ దాఁకుదు రిదవీర్చ్యై
భండన మిట్లు వారలకుఁ వర్తిలె వాసవస్మృత్యుద్ధమై. ర౧౨
కం.బల మఱి క్రమక్రమంబుగ, బలరిపునుతుచేత ఘాతఁపడి సుగ్రీవుం
డలసి పరికించు మఱి మఱి, సలుదిక్కులు నేలఁ జూచుఁ సలిగులి యగుచున్. ర౧౩

→ రాముఁడు వాలిని నేలఁ గూల్చుట. ←

ఉ. భూరితరాత్రిఁ జొక్కురవిపుత్రుని దుస్థితిఁ జూచి యుగ్రతే
జోరమణీయమూర్తి యరిఁసూదనదత్తుఁడు రాసుచంద్రుఁడన్
ఘోరశరంబు వాలివధఁకుం దగుదానిని దీసి నూర్చిటం
కారము మీఱ వింటను సఖింజజవంబునఁ గూర్చె దిశఁడై. ర౧౪
కం.ఆజ్యాతలఘోషణమున, ద్యోజ్యాస్థలిఁ దిరుగు వనఖఁగోశ్శరమృగముల్
ప్రాజ్యధయాధీనములై, త్యాజ్యముగ నిజాయనాళిఁ యవనిం గూలెన్. ర౧౫
కం.దంభోళిభయదరవసం, రంభంబునఁ బిసుగు నా నిఁరృశరం బా
జంభారితనూభవభుజ,జృంభణ మడఁగంగ వశ్యఁసీమం నాటెన్. ర౧౬
కం.ఆశరమిటు నిజవత్తో, దేశంబున నాట రాకఁతిధి నిషమందున్
నాశితశక్రధ్వజ మనఁ,గా శతమఖనుతుఁడు గూలెఁ గతసమ్ప్రప్తఁ డై. ర౧౭
ఉ. ఘోరకుహారధార ధరిఁ గూలినవృక్షముఁల్లు వాలి త
స్థూరశరాహతిన్ పనుధఁ గూలుటయున్ నడిఁ హేలఁపట్టుగా,
ధారిణి తేజఁ బాసఁ గుముఁదప్రియహీనభంబుమాడ్కి; నా
వీరుఁడు నేల వ్రాలియునుఁ వీడఁడు తేజము విక్రమానువుల్. ర౧౮
కం.వాసవదత్తం బగుత,ద్యాసురమణిఖచితకనకఁదామనరము తే
జోఽనుపరాక్రమలత్తులు, వాసవి నెమ్మఁ నిలిపిఁ భాసిలఁ జేసెన్. ర౧౯
తే. మేలికాంచనమాలికఁ మేన వెలుగ, వాలివిక్రమశాలి యాఁవేళ వెలిగె
సంజకెంజాయ రంజలుఁజలధరంబు,తోడ నీ డన నొప్పి యేఁజాడఁ జూడ. ర౨౦
కం.భర్తాంచితమాలికతో, మర్కోద్ధాటంబు సేయుఁనుహితశరముతో
నిర్బల మగుదేహముతో, స్వర్ణహివనుతుండు మూఁడుఁనన్నెల నొప్పెన్. ర౨౧
తే. వీరునకు వాలి కహితసంఘోరునకును, స్వర్గమార్గప్రభావనఁ శాలి యైన
రామకార్తుకముక్తనాఁరాచవరము, పరమగతికారణం బయ్యెఁ గ్రధనమునను.
సీ. విగతార్చి యైనట్టిఁవీతిహోత్తుఁడువోలెఁ, గల్పాంతవతితథాఁస్కరుఁడువోలె
సుకృతంబు సమసినఁ సురలోకముననుండి, యననిపైఁ బడినయఁ యూతివోలె
నామ హేంద్రునిమాడ్కిఁ సతిదురాధన్యుని, శక్తినిఁజోలె సఁసహ్యబలుని
హరివిపులారింస్కుఁ హరివిశాలాక్షుని, ద్వివసవను మహాఁద్విర్భృభౌహుఁ

ఆ. దన్నుఁ గూల్చిపట్టివర్చిత మెచ్చుచు, నతనిఁ జూడఁ గోరి యట్లు నల్ల
దెసలు చూచు వాలి యదృఢపరాక్రమకీలి, దాసె రామవిభుఁడు యతిముతోడ.

←→ వాలి రాముని దూషించుట. ←→

- కం. ఇటు తను డాసినరామునిఁ, బటుతరవిక్రము సుమిత్రపట్టిం గని పు
స్ఫుటధ్వయుతము మృదువును, గలుపును నగురీతిఁ గీతః కాంతుఁడు పలికెన్. ౪౨౪
- శా. రామా నీవు సరేంద్రపుష్పిణుఁడవు శాస్త్రాస్థానసంపేదివి
స్థేమశ్రీనిధివిం గులీనుఁడవు సప్తజండువుం గీర్తికా
ధామీభూతుఁడ విట్టివాఁడ నయి యున్నక్షోణిలో నేను మా
ర్థమై యుండఁగ నన్నుఁ ద్రుంప గుణ మెఁమో దాని భాషింపుమా. ౪౨౫
- కం. రాముఁడు కథణ్ణానోద్రాముఁడు జంహితరతుండు యతతకారణ్యశ్రీ
ధాముఁడు సమయజ్ఞుఁడు నని, నీనుహితయశంబు భూతనికరము పొగడన్. ౪౨౬
- చం. దనుము శమంబు నోరిమఱు యగ్రము ధైర్యము సత్యముం బరా
క్రమముచు వెండి దండ మసరాఘులయందున యివ్వ రాఘవా
సముచితసద్గుణంబులు రివాపతులం దిని నేను నమ్మి జ
న్యమునకుఁ దార వల్లును య నాడిగ వచ్చితి నిందుఁ జచ్చితిన్. ౪౨౭
- ఉ. రాముఁడు సత్కులుండు గుణగ్రమ్మఁడు నే నొరుతోడఁ బోరుచో
నే మని వచ్చు నాపయికి యే మని న న్వధియించు నంచు నే
నీమెయి నెంచి నీమొగ ము యెట్టిదో నేఁగనియుండమిం జమి
యిమెయిఁ బోరి డాసితని యనియ్యెడఁ గ్రాణము ధారవోసితిన్. ౪౨౮
- ఉ. వచ్చిక కప్పి యున్న పెనుబావిని బోలెడువాని, బూచిలోఁ
జచ్చును బోలువాని. నృపః శేఖరధగ్ధనువేషధారి చా
నచ్చుఁ బాపచారుని, గతూ నిను మాయలమారి నంచు నే
నిచ్చుఁ దలంప నైతి మతిఃపీనతచే నిటు లైతి రాఘవా. ౪౨౯
- ఉ. నీమొగ మే నెఱుంగి, విను నీ యతకారము పట్నమందు నే
నీనును నేని యెప్పుడును యతనివాఁడను గాను, గాననా
గామము దీర నెయ్యగయు యతయలఁ గూరిలు మెక్కు చుండుశా
ఖామృగ మేను, సన్ధునుఁడు యాతా మే మొగుతోడి బోరిగన్. ౪౩౦
- ఉ. రాజనదస్వయంబున ధరిక జనయించి యగ్రీతవేదకుఁడై
తేజన మీటి సందియము యదీరగ నెల్ల నెఱింగి యిన్వే డి
యోజను యగ్రవేషముచు యాపగఁ దాల్చి యగ్రముత్తుండై
భూజనతాఽహితంబుగను యానునొ క్రూరపుంజర్య స్పృగన్. ౪౩౧

తే. రాజకులమునఁ బుట్టితి * రాను నీవు, ధర్మనంతుండ వనుకీర్తిఁ * దనరినాఁడ
 విట్టిక్రూరచరిత్రుండ * వేటికయ్య, పెద్దమానిసివలెఁ బెరుఁగఁదిరుగ. ౪౩౨

కం. సామము దానము శౌర్యోద్దామత సత్యంబు ఓనుయు * ధర్మము ధృతియుఁ
 రామ యపరాధివండము, భూమిధనగుణము లందు, * బుద్ధిమదగ్రున్. ౪౩౩

కం. ననచరులము ఫలమూలము, * దిని జీవించుమృగములము మే మనఁగా
 విను నీవో పురుషుండవు, మనుజువరుండవును బుద్ధిమాలితి వింటే. ౪౩౪

కం. ఇలయో పసిడియె వెండియె, కలహింపఁగఁ గారణములుగా? నాదు ననీ
 ఫలమూలంబులపై నా, నలు గొంటివె? వాని కొక్కొ - చంపితి నన్నున్? ౪౩౫

కం. విను నయము దుర్జినయమును, ననుగ్రహము నిగ్రహంబు * నను నివి వరుసఁ
 గన నగుఁజూ సజ్జనచు, ర్జనభూమిపతులయంద సంకీర్ణము లై. ౪౩౬

ఉ. రాజులు సేవచ్ఛ వచ్చినటు * రాదు చరింపఁగ, నీవొ యింద్రియో
 ద్వేజకన్పత్తిఁ గామ మెది * వేళిను ముఖ్యముగాఁగఁ గోపి నై
 రాజచరిత్రసంకరము * గ్రాలఁగఁ జాపపరాయఁడనై
 యాజిఁ గాలు ద్రప్వీ మరి, మాదఁ దలంపవు ధర్మహీనతన్. ౪౩౭

తే. లగ్న మార్జించుటందు మఃర్యాదలేదు, శ్రద్ధ యను మాటలేదు ధ * ర్మంబునందుఁ
 గామవృత్తుండ వగుచు నిగ్రహములేని, యింద్రియము బీడ్చినట్లెల్ల * నేగె దీవు.

కం. అపరాధము చేయనినను, విపరీతగతిఁ నధించి * వికటశరమునఁ
 నృపకుల ! యే మని చెప్పెదొ, యపవాదము వోవ నజ్ఞఁ నావళిపథలోన్. ౪౩౮

ఉ. వోరుఁడు ప్రాణిహింసకుఁడు * నూచకుఁడుఁ గురుతల్పగుండు భూ
 మీరమణఘ్నుఁడుం బిరిసి * మిత్రధి రామయల్గ వధించునా
 క్రూరుఁడు నాస్తికాధముఁడు * గోఘ్నుఁడు సగ్రజకంటె మున్నుగా
 దారగ్రహించుతమ్ముఁడును * దధ్యము నారకవాసు లిందఱున్. ౪౩౯

కం. నినుఁబోల్ సుజనులు నాతో, * లును గప్పరు తాఁక రెముకలును మాంసంబుఁ
 దివరు మణి వెండుకల నే, ననికిం గొన లేల నన్నుఁ * బరిమార్చితివో. ౪౪౦

తే. విమగోళులజంతువు, లందు రాను! యాభీనయు నేదుఁబంది తా, * బేలు నుడుము
 చెవు, పిల్లియువనుని * యవనినుఁచు, కనవతులకుఁ దగును భ, క్ష్యంబు లగుచు.

కం. నాయుష్కులు నాచ్ఛము, హేతుముగఁ బరిత్యజింతు * రెందు మనీషుల
 నాయజిచి గును రెవ్వరు, నాయమ నీ కిట్టిచండఁగఱముం జంపన్. ౪౪౩

తే. అకట సర్విజ్ఞ యగుతార * యాశిసట్టి
 సత్యవాక్యంబు హిత ము, క్ష్యంబు చేసి

తెలివి నూలుట వచ్చి తత్సృము నిదిగో
ననుభవించుచు నున్నాడఁ నగ్గుకులుఁడ.

౪౪౪

తే. నీవు నాఘఁడుగా నవనీశుంబు, పొలుచు చుండు ననాథగాఁ భూపనర్వి
క్రిందుఁ డగుఘాత్యుపతి దాసఁడించి నట్టి, సరమశుభశీలంపన్నఁ సమవోలె.

తే. నికృతిపరుఁడవు శకుఁడవు, నీచమతివి, దంభవిజితేంద్రియుండువుఁ నశనిఘంఘా
పరమశీలుండు సుమహానుభావుఁ డతని, కడువు చెడ నెట్లుపుట్టితిఁ కతిసశీల?

తే. ఛిన్నచారిశ్రకక్ష్యంబుఁ శీలవిమిత, ఘృమాగ్లాతివర్తియుఁ ద్యక్షధర్మ
స్పృశియు నగురామహస్తీచేఁ జిక్కి నేడు, కాలుఁజూడంగ వలసెఁగుత్సర్గవశత.

తే. పెద్ద లెల్ల ఛీఛీ యవఁ బెంపు దొలఁగు, నిట్టియశుభ మయోగ్యంపుఁ గృతినొనర్చి
యేమి మొగమున నుజులుఁ యెదుటఁ బడెన, వేమి యందు నచించెనఁ విట్టిసనికి.

కం. మగతనముచు నెఱిపితి కడ, తగవులకుం దిగనియాయుఁ దానీచున్మె

బగ గొన్నవిరోధులయెడ, మగతన మది లేద యెట్టిఁగుగవాఁడ వొకో. ౪౪౫

కం. నాకంటి కెదుటఁ బడి నీ, వే కలహము చేసి యుంటిఁ వేనియుఁ ద్రుతిలోఁ

బోకలమారీ! నీకుం, జేకూర్చనె దుంతకాతుఁచే గౌండమున్. ౪౪౬

కం. కనుచాటగునీచే మృతిఁ, గనవలసెన్ నేను శౌర్యకలితుఁడ నయ్యో

దనివారఁ ద్రాని నిద్రించి నద్రాగుచుపోతు సాముఁచే జచ్చినటుల్. ౪౪౭

ఉ. నీకథ నా కొకింతయుచుఁ నీ వెఱిఁగింపవు గాక మున్ను, నీ

వేకతనన్ దినేశసుతుఁనిష్ఠము సల్పంగ న న్వధించితో

యాకపటాత్తు రావణునిఁ నాజిని గొట్టి గళంబు కట్టి పె

న్నీకున నిందుఁ దేనె? పృథివీసుతఁ దోడ్కొని రానె పూటలోన? ౪౪౮

కం. సాతాళంబున దాచిన, త్సౌతనయన్ సాగరమునఁ మణుఁగుపఱచినన్

శ్వేతాశ్వతరిం బూర్వము, శ్రీతురగగ్రీవునట్లుఁ చెచ్చెరఁ దేనె. ౪౪౯

ఉ. ఏ విబుధాలయంబుఁ జనఁ నెంతయు నహ్లాదు రాజ్య మేమి సు

గ్రీవుఁడు దాయ గాన ననుఁ మృత్యువుఁ గూర్చుట యెప్పుఁగాక నీ

వీనికటంపుఁగ్ధతినిఁ హించేతుఁ జేసితి విట్టిసేత యో

త్సౌతన! యుక్తకార్యమునఁ గాఁ దగి దుగ్ధ ముగ్ధ మూటచేసి. ౪౫౦

కం. పుట్టినవారికి నెప్పుడో, గిట్టుట సహజంబ దానిఁకిన్ సగఱు నీ

కట్టిఁడిచేతకు నుత్తర, మెట్టు వచించెదవో చూడఁమి యుక్తి యెదేన్. ౪౫౧

కం. అని నో రెండఁగ శరహతిఁ, దను వెల్లును నెరియ శాధఁ తాళఁగ లేదున్

గనుఁగొనుచు రాము నూరక, వనఁగరపతి యుండ విగతఁవర తేజం డై. ౪౫౨

➔ రాముడు వాలిదూషణములకు సమాధానము జెప్పుట. ➔

సీ. ధర్మార్థయుతము హితంబును బగుషంబు, గా విచేతనుఁ డయి ♦ కని వచింపఁ
గాంతిఁ బొసినదిసఁకాంతునిపోలిక, సంబువుల్ లేనిమేఘంబురీతిఁ,
జల్లారి యున్నవై ♦ శాస్త్రవరుచందాన, సవసిపై బడినయూయగచరేంద్రు,
ధర్మగుణసహితముగ రాముడు పల్కు, ధర్మార్థకానివిధంబ యొండ
తే. తాకికాచార మొండఁ దలంపలేక, బాల్యమున నన్ను దూషింప ♦ ఫలము గలదె
యడుగ వాచార్యసృష్టబుధార్యచరుల, బలుక నేటికిఁ గ్రోలిచాఁపల్యమునను?
సీ. తైలకాననవనఁసహిత నిఘాయుర్వి, యిత్తోకలదిగ నీ ♦ వెతఁగికొనుము
ఇందలిమనుజులు ♦ మృగముల బక్షుల, బాలింపఁ దూలింప ♦ వారె విధలు
ధర్మకామాగ్ధతఁ శ్రవ్యజ్ఞండు బుజుశీలి, నిగ్రహానుగ్రహఁనిపుణశక్తి
భరితుండు గ్గిలా ♦ భరితుండు దీనిని, బాలిండు చున్నాడు ♦ వాలి నేడు
తే. సత్యము నయంగు విసయంబు ♦ శౌర్యమెప్పు, పాలుపాల వసించునో ♦ కాలదేశ
వేది యతఁడ తదాజ్ఞచే ♦ విశ్వమునను, ధర్మరక్షణవాంఛ నిఁస్తంద్రరీతి రక్షి
కం. నేనును సుజ్ఞానంబులు భూజనులు చరియింతు; మొదడు ♦ సలువఁగఁ జాలు
హనిని ధర్మంబునకును, నానిశ్చలధర్మశీలఁ ♦ వనని భరింపన్? రక్ష
కం మేము సప్తధర్మము తప్పక, భూమిం గల్గిధర్మహీనఁపురుషులు భరితా
జానుహినును దంకించక, మేమీ దోషంబు దీని ♦ నెలుఁగం జెప్పుమా. ర౬౦
ఉ నీవును ధర్మము విడిచి ♦ నిధురగర్హితశాలి నై
యేవపుఁగానుశ్రుతము నె ♦ యెంతయు ముఖ్యముగాఁగఁ జూచుచున్
భూవిభునీల దప్పిలివి ♦ పోలునె నీ కిది? నీచరిత్రము
భావన సేయలేక గరుఁపంబుల నన్యుల నేని దూఱగన్. ర౬౧
చం జనకుండు నన్న విద్యులును ♦ సన్నుతి జెప్పినవాండు మున్ముఖున్
వనచరిపేగ! ధర్మపథఁవల్లలకుం దమతండ్రులే సుమీ
యనుజుండు సన్మణాంచితుడు ♦ నౌతనశిష్యుండు నాశ్శత్రుత్వఁడన్
దనయునియట్టివారు; వరధర్మము సున్ని ప్రమాణ మింతకున్ ర౬౨
చం తనుచరి ధర్మసూక్ష్మమనిఁగానిము రా డెఱుంగన్ సుహృదుధి
వసుకుని నేనియున్, హృదయఁవాస్తవ సత్యచరాచార్యుడే
పరమశుభాశుభంబులను ♦ గొగుగఁ దాఁదెలియంగఁ జాలు, నీ
తరమె యథావిధిం దెలియ ♦ ధర్మముశస్త్వము మూలముల్లుగన్? ర౬౩
కం. విను నీవు చులుడవు నీ, కును మూలము చులుసులు ♦ క్రిందెఱులు మిక్కిల్
జనుసాంఘనితఁ జేరిన, జనుసాంఘుండు పోలె గనఁగఁ ♦ జాలుడ తగవున్?

- కం. నాపల్కుమాటలను, వినుమా పల్కెద స్పష్టముగను • మదిఁ గేలమున్
గోపంబుచేతనే యభి, శాపంబులు పల్కి టిట్ట • జనకుము నన్నన్. ర౬౫
- చం. నినుఁ బొరిగొన్న కారణము • నే నచియించెన విన్న సత్సనా
తనవరధర్మమున్ విడిచి • తమ్ముడు జీఁముశోష నుట నా
యనఁబునిభార్య నీన్నుష రుఁహంగనఁ గూడితి వీవు కాంచు
త్తని దురితంపుఁబద్ధతిని • దీనిని గా ననఁ దేని చెప్పమా. ర౬౬
- కం. పోవిడిచి ధర్మమార్గముఁ, గేపలదుష్కామి నగుచుఁ • గుంటుచును స్వో
యాచుజునితఁ బట్టుట, నీవిధి నంకింప నలస • నియ్యెక నిన్నున్. ర౬౭
- కం. ధర్మంబు విడిచి జపహిత, కన్యాచారింబులకును • గడన స్వగుచ్ఛఁ
నిర్ధర్యానం దిరిగెడి, దుర్గదునకు నంశ మొకఁడ • పుట్టి మగున్. ర౬౮
- ఉ. పుట్టితి త్కత్రియుండ నయి • గూరియశోనిధ నాభిరాము మై
నెట్టనకీర్తిఁ గన్నుచుచఁనీవతివంశమునందు నట్టిగా
పట్టిని, ధర్మమెంచ కతిఁపాపముఁ జేసికామఁబుట్టు ని
నెట్టులు చూచి చూచి సహిఁముంతు శమింతును నీవ చెప్పమా. ర౬౯
- కం. తనసుతతోఁ జెలియలితోఁ, వనత్మునిభార్యతోడఁ • వగులుకుమటికొ
ననచరివర! సభ యొక్కట, వినియమితం బయ్య దంఁపివిధిశాస్త్రములన్. ర౭౦
- కం భరితుండు రాజు మేమో, ధరణిపునాదేశమునను • ధర్మతరులఁ
ధరఁ దిరిగి యరిసి యుచితపు, సరణిఁ శిక్షింతు మార్యజనసప్నాగిన్. ర౭౧
- కం దుర్జనశిక్షయు ధర్మో, పార్లనముచు జేయు చుండు • భరితుండు మేమున్
వర్జితన్యాధుల మై, కర్షంబు నుపేక్ష సేయ • కార్యం బగునే? ర౭౨
- ఉ. పావనమైత్రి నామదికి • వానిరినాయక! లక్ష్మణుండు ను
శ్రీవుండు నొక్కఁడూప సుమి • శ్రీమహి దాసులు తత్సంబు లౌ
నీవరశౌర్యశాలి ఘటిఁయింపఁగఁ జాలును నాకు మేలు, నే
నేవిధి నేమిపేతువున • నీతనసఖ్య ముపేక్ష సేయుదున్? ర౭౩
- కం. వనచరవన్యులసన్నిధిఁ, బొనరించితి నేను బ్రతినఁ • బుగ్గునృపమునన్
ఘనబల! బాస యొప్పియుఁ, జనునే నాయట్టివాఁడు • చలియింపంగన్. ర౭౪
- సీ. నీవు పాలించుననీ శైలధారిణు, లైలవౌకు లైనమా • నగును గాద
దుష్టశిక్షణమును • శిష్టరక్షణమును, బృథవిశుచకు నెందు • విధియ కాద
యనుజనిభార్యాగృహములారీఁ గొని వాసఁ, గట్టపెత్తముతోడ • నెట్ట లేదె
తమ్మునిభార్యను • దగిలినవానికి, శిష్ట పథం బని • చప్పుఁ బడిదె

అ. యతనితోడ నేను • సన్నిపాక్షికముగఁ, జెలిమి సేసి హితము • సేయుటకును
బ్రతిన సేయ లేదె • చల్కి బొంకఁగఁ జన్నె, యే దనత్యమిందు • నెఱుంగఁ జెపును.

కం. సన్నతధగ్ధోపేతము, నిన్నిమహాకారణముల • వృక్షచరేంద్రా
నిన్ను నధింతులు ధర్మం, బన్నెఱిఁ దలపోయుమా మ హాబలశాలి! ౪౭౬

కం. ధర్మ మె-కింగిసమిత్త్రుఁడు, ధగ్ధచరిత్రునికు నెపుడఁ • దగు సాయపక్ష
ధగ్ధజ్ఞుఁడ విది నీఖల, కర్మమునకుఁ బొచితంబుఁగాఁ దలఁపు మదిన్. ౪౭౭

కం. చారిత్తవత్సలంబులు, సూరిజనాంగీకృతములు • సుజనాచరితో
దారము లగుమరుసూపులు, పీర! ప్రమాణములు నాకు • వినుమా వానిన్. ౪౭౮

—> రాముఁడు వానికి ధగ్ధశాస్త్రవాక్యంబులు చెప్పట. <—

కం. జనములు పాపముఁ జేసియు, జననాథులచేతఁ దాము • శాసితు లగుచున్
ఘనసుకృతాత్మలు రీతిన, జరుచుందురు నాకవిభునిఁదదనంబునకున్. ౪౭౯

కం. చోరుఁడు చౌర్యముఁ జేసిన, భూరమణునిచేత శిక్షఁ • బొరిసియె కాదే
నారఁ బ్రవిముక్తుఁ డగుచునొ, వీరమణీ! పాపమునను • విమవంబడెడిన్. ౪౮౦

కం. దోసముఁ జేసింపారిన, శాసింపఁగ నేరనట్టిజడమతి తేఁ డా
దోసమును దాను బొందుచు, వాసవసుత ధర్మవిధము • నచ్చెనె తెలియన్? ౪౮౧

కం. స్థితయశుం డగుమామాం, ధాతయు శ్రమణుం డొకంబు • ధగ్ధము చెడ నీ
రీతిన పాప మొనర్చిన, నాతని దండింపఁ డా భయంకరలీలన్? ౪౮౨

ఉ. ఎత్తనగోలునంద ననుఁధత్వం లారయలేక ధర్మమున్
మట్టిలి కొందఁ టుండియును • న్యాయవిమర్శనవేళ నిండుజా

గ్రత్తు వహించి పాపజనఁకాండములం దగురీతిఁదండనం
బత్తఁగఁ జేసి పాపనిచయంబు శమింపఁగఁ జేయ రే కపీ. ౪౮౩

కం. కానఁ బరితాప మందకు, మానిత మీవధము ధర్మఃపూర్ణముఁ దలఁపన్
దీసన్ మాకు స్వతంత్రత, వాసరవర! లేదు శాస్త్రబద్ధుఁ మగుటన్. ౪౮౪

చం. అదియును గాక యొండొకమహత్తరహేతువు విన్న దాన నీ
మది గలసందియంబు నతిమన్యువు పాయును నీ వెఱుంగమిన్

బదరుచుఁ గాఱు లాడుట లనంబుచు నామెనఁ గిన్నయేనియున్
గొడుకును గాని లేదు కపికుంజర వస్తుము నాదువాక్యముల్. ౪౮౫

సీ. వలపన్ని యుదు లొడ్డినది త్రవ్వె యోదంబు, లేర్పాటు గావించి • యెన్నోయెన్ని
యేనివిధంబుల • నేమృగంబుల నైన, నెదు రుండి యేని మా • టికుచు నేని

భయపడి పడియున్నఁ • బరువు వాఱుచు నున్న, సప్త నిల్చియుయున్న • నిష్టుగాను
మా న్నొగంబున నున్న • మాంసాభిలాషులు, మానవుల్ చంపుట • గాన వొక్క

తే. పాప మయ్యెడఁ గలిగెనే * పరమధర్మకోవిదులు వేట పో గొకో * క్రోతి వీవు
నేను క్షత్రియుఁడను గాన * నీవు రణము, సలిపినను జల్లు కున్నను * జంప వచ్చు.

ఉ. చాల వ్రణామయార్తునకు * శస్త్రచికిత్సకునట్లు ధారిణి
పాలుఁడు దుర్లభం బయిన * బంధురిధర్మము జీవరక్ష భ
ద్రాశియుఁ గూర్చు లోకులకు * నారసి వా రది యెల్ల కుండినన్
బాలన నేయఁగాఁ బ్రభువు * పాల్పడి యుండుట వాసలోత్తమా. ౪౮౭

ఉ. కావునఁ జంపరాదు షీతి * కాంతునిఁ, దిట్టఁగ రాదు, విప్రియం
బేవిధి నాడ రాదు, పరి * హేలనముం బచరింప రాదు, త
ద్భూవిభుఁ డొండు చెప్పఁ బనిఁబూని తిరస్కృతు లాడ రా, దిలన్
దేవతలే నరాకృతిని * ద్రిస్తురు చుందురు ధర్మరక్ష కై. ౪౮౮

ఉ. కేవలరోష మూని పరికింపక యింతయు ధర్మసూక్ష్మము
వావిరి నన్నుఁ దిట్టితివి * నాల్కకు నచ్చినయట్లు క్రోతిరా
జా! విను తాతదండ్రులప్రశస్తవుధర్మము వీడ నైతి, వా
తీవిరి పాయ నన్ను నిఁకఁ * దిట్టదె తిట్టుము మెచ్చు మెచ్చినన్. ౪౮౯

చం. అనుచును రామభద్రుఁ డిటు * లాడినవాక్యము లాలకించి యా
వనచరవల్లభుండు నృప * వల్లభుదోషము లేమిఁ జూచి తా
మనమునఁ జాలఁ గుండె గొఱిమాలినకాటులు ప్రేలితిం గదా
యనఘు నటంచు, ధర్మవిధి * యందు నునిశ్చితుఁ డౌచు నిట్లనున్. ౪౯౦

↔ వాలి రామునివాక్యంబుల సమాధానపడి తన్ను క్షమింప వేడుట. ↔

శా.రామా! నీ విపు డాడినంతయు యథార్థం బయ్య నందేహ మం
దేమాత్రంబును లేదు మాదృశులు నె * హీనాశులే నిన్నుఁబోల్
ధీమత్పుణ్యుల మాఱు పక్కఁగను శ * క్తిస్సేతు? లజ్జాని నై
యేమేమో యనినాఁడ మ్రొక్కెదను దం * డ్రీ! నన్ను మన్నింపవే. ౪౯౧

ఉ. నీ వనఁ గేవలుండవె వి * సీతుఁడవుం బరమార్థతత్త్వధీ
కోవిదతల్లజుండవు న * కుంఠితకారణకార్యసిద్ధులన్
నీవరబుద్ధి యెప్పుడు ను * నిశ్చయముం గడుసుప్రసన్నమున్
దేవర! నన్ను బోటులె మ * తిన్ నినుఁ దప్పులు పట్ట నేర్పుదుల్? ౪౯౨

కం. ధర్మముల నేమి చేయ క, ధర్మములం జేసి యిన్నొ * ధర్మేతరదు
మ్మర్దుడ నైతిని నన్నున్, శ * ర్మద! ధర్మోక్తి గరుణ * శమియింపఁ గదే. ౪౯౩

ఉ. శ్రుంగ నెడంద నే నిటులు * కూలుటకుం, బ్రియదార తారకై
యంగద లేదు, బాంధవుల * కై రవయేనియు సంగలార్చి, హే

మాంగదు నాదుముద్దునుతు • సంగదు లోనఁ దలంచినంత నా
కుం గలదుఃఖపాటు రఘుకుంజర యే మని చెప్పఁ బాలుదున్.

౪౯౪

↔ వాలి యంగదుని రామునకు సప్పగించుట. ↔

ఉ. ఒక్కఁడే నాకుఁ బుత్రుఁడు, గుఱివోస్తగుఁ డాశఁడు, నే న దెంతయో
మక్కున లాలనంబును • మానుగఁ దెంచితి, నిప్పు డిట్లు నే
దిక్కటి నేల వ్రాలఁ గని • దీనతఁ బోయితే తండ్రి యంచుఁ దా
స్రుక్కునొ వీతనీరసంఁసుంబలె నంచును దల్లికిల్లెనన్

౪౯౫

చం. మరగిసవాఁడు నాచనపు • మానఁ డొకప్పుడు నాదుపొత్తు, నా
కరయఁగ నొక్కఁడే తనయుఁ • డాతఁడు బాలుఁడు, దాఁకుసప్పులన్
నెరవుగఁ దానుగా నెఱుంగఁనేరఁ, డిఁ కేగఁ బట్టి పోవునో,
ధరణిప నీవ దిక్కు, విను • తల్లియుఁ దండ్రియు నీవ వానికిన్

౪౯౬

కం. ఉంపుము సమానురాగం, బింపుగ సంగదునియందు • నివతనయునిస్త్రై
ద్రుంపుము వాల స్తుంపుము, పంపుము కార్యముల సేవ • పరమగుణాధ్య! ౪౯౭

కం. భరతునిపై లక్ష్మణుడై, బరంగించెదు నెట్టిప్రీతి • భద్రగుణ! భా
స్కరనుతుడై సంగదుడై, బరంగింపఁగవయ్య యట్టిపరమప్రీతిన్.

౪౯౮

ఉ. భాసురశీల తార సుతఃపస్విని నాయెసరించినట్టి యా
దోసముచేతఁ దాను గృతఃదోషయ భానుజుషట్ట, దాని పై
లూసున భానునంగనుఁడు • హీనతఁ జూచుచు సానమానఁగా
నానలిఁ జేయకుండుఁగ దయఃపరతన్ నియమింపు మాతసిన్.

౪౯౯

ఉ. మీకు నణంగి స్రువ్వురుచు • మీ హృదయంబు నెఱింగి కొల్పినన్
మీకరుణాబలంబునను • మేదిని యేలుట చెప్పనేల? యా
నాకపరంబు నైన సముపార్జన నేయఁగఁ జాలి యుండు, నో
శ్రీకం! పంకజాక్ష! యిగి • సిద్ధము సత్యము నే నెఱుంగుదున్.

౫౦౦

చం. చలనదు పోకు పోకు మని వాగ్యండు రాముఁ డటంచుఁ దారి దా
బలుగఁబుట్ట వదించినను • బాహుక నిలలనన్ రిఘూత్తమ
కలనను నాప నాతి గోపి • కావ దివాకరిసూతితోడ నే
పెలుచిన యుద్ధముం నీ లవ • నే చనుఁధంచిత జానకీశ్వగా!

౫౦౧

కం. లని మ్రొక్కి యూర కుండిన, విని రఘుకులదీపకుండు • విశ్రుతధర్మం
బున నెనఁగుసూక్ష్మచు నా, వనచరనాయకుని శాంతిపలుచుచు బలుకున్.

←→ రాముఁడు నాలిని సమధానపఱచుట. ←→

సీ. వగవకు మయ్య యోవనచరాధీశ్వర! యీవిషయంబున • నించు కేని
మానిమిస్తేంబుగ • నైనఁ జింతింపకు, నాశ్శకు నై యేని • యడల వలదు
నీ వకృత్యంబున • నిష్ఠుఁడౌ పౌటఁ బ్రాయశ్చిత్త మేను జేయంగ వలసఁ
గారణం బున్నను • గార్యంబు గలుగును, గారణం బీవ యకార్యపరత
తే. నేను గార్యంబు నిన్ను దండించుకతన, దండితుండయి దండ్యుండు • దండనీలి
దండనము నేయునట్టియాతండు నిరయ,వధమునను బోరు నిర్దిష్ఠపరితనూజ.

ఉ. చేసితి వీ వకార్యమును • జేసితి నేను సమర్థుడండిమున్
బానిశి వీవు పాపమును • బాధవినిర్మలశుద్ధపాపమున్
ధానుర్ధగ్ధసర్థిని • బాయక పొందెద వింక దీని కా
యాసము నీను రోసమును • నందకుమీ, విధి దాట శక్యమే. ౫౦౮

కం. అంగదునిఁగూర్చి నీమది, నంగద వహియింపఁ బోకుమా నీకొమరుం
డంగుగ నీ క్షేమలౌ యాభంగియ రవిజనకు నాకుఁ • బరమప్రీతిన్. ౫౦౯

చం. అనవుడు ధర్మమార్గచరిత్రాని రామునినావ్విదువాక్యముల్
విని మది గొంతుఁ గాసి హరివిరుండు పల్కు మహానుభావ! త్వ
త్సునిశితమార్గాకాగ్ని సనుఁ • జూడుటఁ దెల్పి దొఱంగి లిట్టిరిన్
సను ఊయింపరయ్య రిఘునందన! యింద్రసమాననిక్రమా. ౫౧౦

←→ వాలివృత్తి విని తారి కిష్కంధ వెడలి వచ్చుట ←→

కం. అని ప్రత్యుత్తర మేమియు, నన లే కాశ్రపునహేతు • నగుసూక్తులకున్
బెను సగుమూర్ఖుఁ డ్రుంగఁ, పనచరినాథుంఁడనేలఁ • బడియుండె వ్యధినీ.

కం. పెల్లుగలిలాద్రుపాతిఁ బడి, ప్రిన్లు గడు నొచ్చి బాణఃప్రీతితనుఁ దై
త్రైస్లుట నడుగులపటినుయు, సర్లగఁ బడియుండె వాలి • శరవేదనచేన్. ౫౧౧

సీ. అక్కను రామబాణాపాతిఁ డనభర, పొలియుట విని సహస్రశ్ర యగుచుఁ
దార దుస్సహాకేకభారంబునను భయవేగానఁ గిష్కింధ • వెడలి వచ్చె
సంగదపరివార • మగుకీశనగ్ధంబు, చాపపాణిని రామచంద్రుఁ జూచి
బెదరి నట్టిక్కుట • చెదరి పాణిని వేగ, హతయాధిపంబు మృగాళివోలె

తే. వారలను రామబాణానుబంధు లట్లు, పఱచువారలఁ గని తార • పలికె నిట్లు
లన్నఁ జంపించె బిన్న రాజ్యంబు కొఱకు, నేల మీ కీభయంబు హాసీంద్రులార!

కం. ఇన్నాల్లి మీర లెల్లరు, నన్నైలింపాధిశాఘానాశ్శజ నశ్యం
బు న్నెఱిబలసి భజించియు, జన్మి యిపు డెల్లు పఱు • న్నెగుహలకున్. ౫౧౨

↔ వానరులు తారకు వాలిపాటు దెలుపుట. ↔

చం.అను సతివాక్యముల్ విని వనాకసు లెల్ల సయ్యకికంబుగా
నని రిటు జీవపుత్ర! యిటు ధర్మముగా దరుదేర, బొమ్ము, నీ
తనయునిఁ గాచుకొ, మృకట ధండధరుం డిటు రామరూపి యై
వనచరనాథు దూరతలఁపాతిశరంబులఁ గూల్చె దేవేరి! ౫౧౦

కం.గుండ్రాల నడిచి చెట్టులఁ, దీండ్రంబుగ మోచి వాలి ధేకువతోడఁ
గోండ్రిల్లుచుండ రాముఁడు, వేంఢ్రపుఁబువినిభశరములు ధేయుచుఁ గూల్చెన్.
కం.వానవనన్నిభ తేజఁడు, వానవి యిటు గూలఁ జూచి ధారనిభృశసం
త్రాసమున నెల్లక్రొత్తులు, దూసిరి పురముఖముగాఁగఁ దొట్రిలఁబడుచున్.

కం.గవఁకుల నెల్లడఁ గా పిడు, మవధానమునం జరింపు మంగదు సదైవ
భవమున నభిషేకించిన, సపురుగ భజియించు నెల్లశాఖామృగముల్. ౫౧౧

ఉ. ఓరుచిరాననా! యిచట ధనుండుట నీకు నభీష్ట మేని చే
కూరుఁ బ్రమాద, మెట్లనినఁ గ్రొత్తులు భార్యలు లేనివారలు
దారలు గల్గియుం బరులదారలఁ గోరెడివారు వచ్చి యీ
యూరను నిండు వారు మును ధూర్వహింపఁగఁబడ్డవారితోన్. ౫౧౨

కం.వారికిని నూరివారికి, వారనికలహంబు లెపుడు వర్తిలు ననుచు
వారికిఁ దోచినగతి నను, వారికి నల్పాంతరగతఁవానరతతికిన్. ౫౧౩

తే. చారుహాసినీ వచియించెఁ గారియంబు
నరసి తనకును బ్రతిహాస ధైర్యభంగి
వాడువాతినమొగముతో వఱద కట్ట
బాష్పములు చేలచెఱఁగునఁ బాపిహుచు. ౫౧౪

ఉ. లక్కట యట్టిభర్త మహితాత్ముఁడు వానరసింహమూర్తియే
దక్కక నాకుఁ బోయె నఁట ధారిణిరాజ్య మింకేల? నాకు నిం
కెక్కడిపుత్రకుండు? తను వేటి? కివా నను నుద్ధరించెడి?
జక్కఁగఁ బోయెదఁ నృపతిసాయకవిధధవాంష్ఠిమూలమున్. ౫౧౫

↔ తార వాలిం జేరఁ బోవుట. ↔

సీ. అని విలపించుచు హస్తతలంబున, మొగిఁ దల తల తొమ్ము మోచిహుచు
జనుదెంచి దానవసంహతిసమన్వరి, సమరానివర్తిని స్వరుసమూహ
ముల వానపుఁడు శైలములఁబోలె గొండల, మీటువానిని గాలి మీటుజవము
గలవాని మేఘాఘంకరసమువాని, సమరనాయకవిక్రమాభిరాము

తే. శూరపాతితు శూరుని * నైరినినద, మణఁచుభీమగళారవు * నంత నంతఁ
జూచి సంధులు ప్రిదులంగ * స్రుక్ష్మపడుచు, జేరఁ జనుదెంచె వానర*వీరుకడకు.

ఉ. ఓలిని వృష్టిపిచ్చుటను * నొప్పఱు మేఘముఁబోలువాని, శా
ద్ధూలము మాంస హేతువున * రూక్షముగా వధియింప నేల్పైఁ
గూలినసింహమో యనఁగఁ * గూలినవానిని, నాగ కారణ

వ్యాధివిరోధనిర్లభిత*హరిసవేదిక చైత్యసన్నిభున్. ౫౨౦

కం. వాలి ననుత్తమచాపము, ప్రాలంబము గొనినరాము * రామానుజ భూ
పాలురచెంగట నిలిచిన, వాలినహోదరునిఁ గాంచె * వరశుభమతియున్. ౫౨౧

ఉ. వారి సతిశ్రమించి నిజ*వల్లభుఁ జేరి శరైకవిధుఁ డై
ధారిణిఁ గూలియున్నవతిఁ * దన్వి గనుంగొని దుష్టహాగ్నిదు
ర్భారమునన్ ధరం బడి భ*రం బగునిద్రను మేలుకొన్నయ
న్నారినిబోలె లేచి ప్రియ*నాథ! మనోహర! యంచు నేడ్చుచున్. ౫౨౨

ఉ. దారుణమృత్యుపాశములఁ * దద్దయు సందితుఁ డైనపెన్నిటిన్
సారెకుఁ జూచి యేడ్చువడినన్ * సుకుమారుఁ గుమారు సంగదున్
సారసమిత్రనూతి గని * సైవఁగరానిమహర్తి దుఃఖకూ
పారమునందు ముగ్ధఁ బయి*పై సరుదేరఁగ వేడిబాష్పముల్. ౫౨౩

→→ తారావిలాసము. →→

ఉ. దారుణబాణతాడితు మ*నద్విగదాభు మహేంద్రతుల్యనిక
దార భృశార్థిభారవరి*తప్తమనోంబుజయై హృదిశునిక
జేరి కవుంగిటం బొదివి * చెట్టు సమూలముగాఁగఁ ద్రెల్లిన
ట్లారమణాంగయప్తివయి * హా యని వ్రాలె విలాపయుక్తయై. ౫౨౪

సీ. ఏపాటిరణముల * నేపాదనీ కిట్టి, పాటబృనే నేఁడు * ప్రాణనాథ
యసపరాధిని నేను * హా యని పలవింప, బదులు మా టాడవే * ప్రాణనాథ
నాదోష మే మొకో * నాయకా! న న్నిట్లు, పాసి పోవఁగ నీకుఁ * ప్రాణనాథ
యేమాత్రమైన నీ * కెదు రాడి యెఱుంగ నా, పాపమా కోపమా * ప్రాణనాథ
తే. ప్లవగనాయక లేలెమ్ము * పరమతల్ప, మందు శయనింపు, భూపతు * లెందునేని
కటికి జాలను బండుట * గలిగె నొక్క, యెట్లు లేనోర్పుదాన నీ * విట్టులున్న.

కం. ఎంతప్రియ మొక్కొ ధరణీ, కాంతపయి న్నీకు ధరణి*కాంతా! యిటు నేఁ
జెంతన యుండఁగఁ జచ్చియు, నింతయుఁ గవుఁగిలిని విడువ * విది యర్హంబే ౫౨౬

కం. సురపురి తెరువున ధర్మ, స్థిరగతి! కిష్కింధ*బోలు * శ్రీపురి నీకుం
దొరకెనొకో కా దేనియు, బరమశుభాస్పవము దీనిఁ * బాయఁగఁ దలఁ తే. ౫౨౭

సీ. ఇంక' నెవ్వరిఁ గూడి యెలమి మై విహరింతు, నారామతలములఁ బ్రాణనాథ
మధుగంధిసుమములఁ మన్నించి నా కింక, నిచ్చువా రెవ్వరు యౌనయనాథ
ప్రాణేశ్వరీ యని యెవ్వరిని పంపితిని, బిలుతు రిం కెవ్వరు లలితరూప
యెప్పుడు వచ్చునా హృదయేశుఁ డని తమి, నెదు రెవ్వరికిఁ జూతు విదితయశుఁడ

ఆ. నాదునాశ లెల్ల నాశనం బయ్యెనే, సంతసంబులెల్ల సమసె నయ్యె
దేవ నిన్ను బాసి దిక్కటి గీస నై, మూలయింట నేను మూల వలసె. ౫౨౮

సీ. *ముగిసెనా నేటితో జగిమిఱ సాగసారి, నీతోడవిహరించునీటు లెల్ల
దీతెనా నేటితో దియ్యనిమురిపంపు, బలుకులు నీతోడ బలుకు లెల్ల
గ్రుంగెనా నేటితో రంగారునీహపు, భంగికై మదిలోన బొంగు లెల్ల
సమసెనా నేటితో సరి నెంతలచేత, ఎల నొప్పు గనుగౌరవంబు లెల్ల

ఆ. నెవ్వరిడు నాకు నింతులలో నని, పొగరు పడుదు నిట్లు లగు లెఱుంగ
నాదుగర్వ మడప నానాధ నీ కిట్టి, పాటు గూర్చె నేమి పడుట్రహ్మ. ౫౨౯

సీ. *నానుభదుఃఖము నానాధ! తనవిగా, నెంచిపాలించెనఁ రెవ్వరింక
పెన్ననగతములు మన సిచ్చి మచ్చి, నెవ్వరితో నచియింతు నింక
నెవ్వరిఁ గనుగొని యెల్లవారును నన్ను, నిచ్చమన్నించెనఁ రింకమీఁద
నెవ్వనిప్రాపు నే నెవ నొప్పు నిచ్చుచు, పృథ్విమై విహరింతు నింకమీఁద

ఆ. నెననిసుఖముకొలకు నెఱుఁపై జీవిండు, నేనుసఖముఁ గోరి యింక నుందు
సన్నో యిన్నియూస లేవేవియో యుండ, నేటితోడ నెల్ల నేలఁ గలసె. ౫౩౦

కం. నీయట్టివిధుడు నన్నుం, బొలుచు నీగుణకళాలపై బడి యుండ
చేయితునుక లే పోదు, నానూహ్యవయం బిచ్చు నాశము కాదో. ౫౩౧

కం. తమ్మునిఁ బురి వెళుంగా, పుని పుట్టించి వానిపొలించి బలనం
తమ్ముగ నేలి దానినెల్ల యిట్లు గుఱుచంగ వలసె లాలితనీహపా. ౫౩౨

కం. నీమెలు గోరి ప్లవగ, నవ్వెవా! హృత మాడలేడ హనుల నిషి తే
వ్యామోహంబున నన్నీ, భీ మాటాడకు మటంచు జన్మొట్టితిగా. ౫౩౩

ఉ. మానిశీలూప! యాచననమంచితడక్షుల దేవకాంతల
మానద! తావకీవలసమానసనోహరకాంతి జేప్ప న్నా
ధీవలఁ జేసికొంచు సుమతీ! తమి నేలవె? యిన్నినాస్తి నక
వానరనాథ! యేలి శగవా యిలు నొంటిగ డించి పోవగన్. ౫౩౪

ఉ. వారిణసత్త్వ పో నుదు నల్లని నే బలిమాలు చుండినక
నాచు నొకతండ్రి పోచము నాకేసయట్లుగా బలా

తూరముగాఁగ నీడ్చిసవిధంబునఁ జోరికి చచ్చి పప్పుడే
యారసి జీవితాంతకరం మంచు నెఱింగితి నీకుఁ గాలమున్.

౫౩౫

ఉ. మాసనమందు దుఃఖ మనుసూత యెఱుంగను, ధైర్య మెట్టిదో
యేను దలంప నిందనుకం నిట్టి దటంచును నీదు మన్ననన్,
దీనత నెల్లకాల మింకఁ నిజనిదుఃఖముచేఁ గృశించుచున్
వాసనాధ! యెల్లు నిష్పవాత్సవము దిక్కటి నీ సహించెనన్.

౫౩౬

ఉ. రార కుమార! నీజనకుం రమ్యగుణాకరు ధిగ్ధిగ్ధుఁగ
న్నారఁగఁ జూడరా యిపుడఁ హో యిదె చూ కనెనని, యింక నీ
కోరినయేని నీదుజనకుం గనుభాగ్యము లేగు రిన్న, నీ
వేరిని నాయనా యనును నింకను గెల్గుచురా కుమారకా.

౫౩౭

ఉ. చూడుము వీడె యంగదుడఁబు నిరంజనలారఁగి! సౌఖ్య మెన్నడఁగ
వీడినవాడుకాఁ డభిలషితంబు గోమునఁ బంపఁ బెట్టె, వా
యోడెడి నీదుమున్న, యయయో కడుఁగోపిని బిన్నతండ్రి, నే
జాడను గొల్పువాడొ, కపిసత్తను! యేగతిఁ బట్టి పోవురో?

౫౩౮

చం. అని పతిమీఁద న్రాని స్వరఁగాధిప! గూఁపఁడె నీసుతుండు నీ
కను లొకయంత విచ్చి కనఁగఁగఁ దగదే? యిటు లేని యేవ్వ నా
యన! యని తేర్పు రాదే? శిరఁ మాగట మూర్ఖున రాదే! దూరముం
జనియెక హాక్కమాట కడఁపారికిఁ జెప్పఁగి రాదె బుద్ధిగన్.

౫౩౯

చం. కటకట నిన్నుఁ జంపి ఘనఁకార్యము చేసెను రామభద్రుఁ, నీ
చ్చట దిననాధసూతియెడఁ జల్లినబాసను గిర్చి యప్పు న్ర,
స్ఫుటముగ నీఁగె; సూర్యసుత! నూడు దొంగఁగఁ నన్నఁ జంపి తిం
కిట రుమతోడ రాజ్యరమ యేలుము భీతి తోఱంగి హాయిన్.

౫౪౦

కం. వల్లభ యిదె నీవెక్కురు, వల్లభ లిట నేడ్చువారు వల్లభ యనుచున్
బల్లెత్తి మాట యొక్కటి, స్లంఘింపంగ రాదె చతురమనీమా!

౫౪౧

చం. అనవుడు వానరీచయము లంగదఁ గ్రుచ్చి పృథ్వీకుఁగూర్చి యి
ట్లనియుఁ గవీంద్ర! ముద్దుసుతు నింగిదునిన్ గుణసన్నికృష్టఁ జ
య్యన విడనాడి పోవఁ దగునా పరిదేశము నిచ్చు పోవుచో
వనచరనాథ! నీకు నిది భావ్యము గాదు తలంచి చూడుమా.

౫౪౨

సీ. వీర! పుత్రుని నన్ను నిడిచి దీర్ఘప్రవాసంబు పోవఁగ నీకుఁ జన్న చివురు
యిటు పోవఁ దప్పేమి యాచరించితి మొక్కొ, నేడైన సుతుడైన నిర్లత

నేఁ బ్రమాదంబున • నేరంబె చేసిన, క్షమియింపవే నన్ను • జారుశీల
 నీవరిణంబుల • నేని దెవ్రాలెదఁ, గరుణింపవే నన్ను • గపివతంస
 తే. యనుచుఁ గరుణంబుగాఁ దక్కువనచరీచ
 యంబుతోఁ దార యేడ్చుచు • నటమటించి
 పరిమనుతశీల తనప్రాణభర్తదాపు
 సంస న్రాయోపవేశింబు • నందఁ దలఁచె.

౫౪౩

→ హనుమంతుఁడు తార నూరాచ్ఛట. ←

కం. తారాధిమును బాయుచు, దార ధరాస్థలిని రాలు • తద్విధమున నా
 తారాధిపతుల్యానన, తార ధరణీ న్రాల హనుమ • తరుణికి ననియెన్. ౫౪౪
 ఉ. మానిని యేల యేడ్చునవు • మానుము, నేహి కెఱింగి యేని య
 జ్ఞానముచేత నే నతఁడు • నల్పిన్ద్రమ హేతుభూత మై
 మానక మేలుగీళ్లను సమంచితరీతిని నాతిరిక్త ము
 న్యూనముగాఁగఁ గూర్చు జను • నొక్కట నాపరలోకసీమకున్.

౫౪౫

చం. మగువరొ నీటిబుగ్గకు సమానము దేహము లెల్లవారికి
 వగవఁగ నీకు నీవ తగుపద్ధతి, యన్యుల కేల యేడ్చెదో?
 తగఁ గడుదీన వీ వితరుఁడైనవము కై యనుకంప మందెదే?
 జగమున నెవ్వఁ డెవ్వనికిఁ • జారుమతీ! పలవింపఁ జెల్లెడిన్?

౫౪౬

ఉ. బాలకుఁ డంగదుండు పరిపాలకురాలవు నీవ వానికిఁ,
 బాలిక జీవపుత్రకవు • భావిశుభార్థము లెల్లఁ గూర్చుగాఁ
 జాలుదు నింతమాత్రమును • స్వాంతమునం దలపోత మాని యి
 ట్లెల శరీశముక విడువ • నెంచెదు? దుఃఖము తెల్పి బాపెనే?

౫౪౭

ఉ. భూతలమందు భూతములు • పుట్టుట గిట్టుట రెం డనిత్యముల్
 పూతమనీషిణీ! యెఱుంగువో, యిటు గావున నార్థవైషికం
 బై తగు సచ్చభంబులనె • యర్హము సేయఁగ, నైషికక్రియా
 జాతము సేయ రాదు పరిపాఖ్యముఁ గూర్చుగ నెంచువారికిన్.

౫౪౮

చం. హరివరోటి నేలెను సహస్రములం బ్రముతార్బుదంబులం
 బరమమతిఁ స్వకీయులను • మన్నెను బెక్కువిధాలు, ధర్మత
 త్వరుఁ డయి శాస్త్రవృష్టశుభతత్వవిధిజ్ఞత సామదానశాం
 తిరతిఁ జెలంగి వీడెను క్షీతిం గపినాథుఁడు దుఃఖ మేటికిన్.

౫౪౯

కం. అంగదునకుఁ గపిధల్లుక, పుంగవులకుఁ గీశరాజ్యమునకున్ నీ వో
 'యంగన! దిక్కిఁక నీపై, సంగతిగా నిలిచినదియ • సకలభరంబున్.

౫౫౦

కం.మానుము శోకము మెల్లగ, మానిని! నీసాయమునను ధ మానితగతి నీ

మానుడు రాజ్యము సేయ మ,హానందము సందఁ గలుగు ధ నడలకు మిట్టల.

కం.ఏమినిమిత్తము సంతతి, భూమివయిం గనఁగఁ గోరుఁ ధ బురుషుడు నేను

భామా! యది ఘటియిలైనను, భూమిపునకుఁ జేయుఁగాక ధ పుత్రులు క్రియలన్.

కం.తీరిచి కపివతికిని సంస్కారము నుతు రాజ్యమునను ధ స్థాపించి వేతన్

దూరంబుఁ జేసె దనవుడు, దార హనూమంతునకును ధ చ నిట్లయెన్. ౫౫౩

← తార హనుమంతునకుఁ బ్రత్యుత్తర మిచ్చట. →

కం.వినుమీ యంగదనన్నిభ,తనయశతముకంటె శౌర్యశుభ్రై సమరా

వనిఁ ద్రెల్లిననావల్లభ,తనువు కవుఁగిలింత వరము , తథ్యము కీశా! ౫౫౪

ఉ. ఎవ్వతె నయ్య నేను బలఁగేశ్వరుసంస్కరణంబు దీర్చుగా?

నెవ్వతె నయ్య సంగదుఁ గఁపీశ్వరరాజ్యమనందు నిల్చుగా?

నవ్విధు లెల్లఁ దీర్చుగ సమర్థుఁడు చూసతండ్రి యింక, నే

రవ్యయు నాకు నేమిటికిఁ ధ బ్రాణాధిపం డరుగంగ వ్వర్థమున్. ౫౫౫

తే. అంగదునివిషయంబున నాంగునేను!

యేను యోజంపఁ దగి లేదు

కొడుకునకుఁ దండ్రియే మిఠ్యై బంధు

వరయ జనయిత్రి గాఁ నవ్యూరివతంస.

కం.వరముననే నిహముననే హ సంశ్రయముకంటె ధ సత్యుత్తమమున్

బరికింప లేదు నే నిక, ధ నుభిముఖనిహతుశయ్య ధ సగుఁ బండ ననన్.

← { వాలి ను శ్రితఁ దాను జేసినయవకారము } →
 ఎఱపు మని చెప్పుట.

కం.అంతట గుట్టునులునఁ గాంతుఁడు శావనంబు మెల్లఁగాఁ బుచుచ్చు దాఁ

జెంతను గనె సంగదుఁ దడు,పాంతంబునఁ బ్రాప్తవిజయు ధ సర్కాత్తభవున్.

సీ. కని పుష్పమైనవాఁక్కున స్నేహపూర్వంబు,గా నిట్టు లను దివాకరతనూజ

నుగ్రీన! నీవయి ధ సూడు చాటితి నని, యనఘ దూషింపకు ధ మయ్య సన్ను

భావిఫలం బట్టు ధ పట్టి యూడిచి బలా,త్కారంబుగను దెల్పి తలఁగఁ జేసె

మనవిద్వజ్జనునొక్కమాటుగాసౌభ్రాత్ర,మునఁగూడినుఖయింపఁ మొనయదయ్యె

తే. దమ్మఁడా! దైవకృత మాది ధ దప్పఁ జేయ, మనకు శక్యమే నేనిక ధ మనఁగఁ జాల

నీవనేవరరాజ్యంబు ధ నలమి నీవు, కొమ్ము పాలించుచుండుమీ ధ నివృత్తముగ.

కం.జీవితమును రాజ్యంబును, శ్రీవైభవమున్ ధరిత్రి ధ త్రిజగద్వినుతం

బై నఱలిననట్టి-ర్త్రిముఁ బో విడి చనువాఁడ నుగుణఁభూషణ దివికిన్. ౫౬౦

← వాలి సుగ్రీవునకు సంగదు నప్పగించుట. →

గంధర్వసంఘం నది ధేనియు దుష్కర మేను జెప్పినన్
 సోమేంద్ర సేయఁ దగు ధూవర! కంటివె బాలుఁ బ్రజ్ఞనిన్
 ? గాఢచయఃసాపితవక్త్రుని సౌఖ్యపాత్రు స
 మ్మోఽమీ సే నవుడు ముద్దుగఁ బెంచిన చిన్ని బాలకున్. ౫౬౦

తే. అంగదుని నా ను నా ప్రాణములకు, మిన్న యగువాని నన్న! నీ కన్నకొడుకు
 నట్లు సాకఁ గల సమస్తవశల, దాతవును ద్రాత వీవె నాతనయనకును.

చం. భయపడునట్టిచోట బాపుము వానికి, విక్రమంబునన్
 రయగతి నీకుఁ దూర్పుఁ యరంబున రాక్షసపాలిఁ ద్రుంపదు
 ర్జయుఁ డయి నీదుముంగట క్రాలుఁ జూచి, యనుసంపక్రస్థం
 చయములు వీడు నల్పు, రణ ఘడు జంకఁ డొకించు కేనియున్. ౫౬౩

సీ. అనఘ సుషేణునితనయ యాత గాఢార్థనిశ్చయ నిష్ఠితాత్మ సుమ్ము
 బొల్పాలికన్జానమందుఁ బండితుగాల మిని మే ని పలికినట్టి
 పని యపశ్యము నల్పువలయును గొంకకి టికి నీయింతి చెప్పి
 నట్టిదేదియుఁ దప్ప దయ్య యిం కొక్క టివ. దిఁ బదిలపఱుపు

తే. రాముకార్య మవశ్యకఁ ర్తవ్య మెల్లఁ దప్ప, శంకయొక్క
 చేయకుంట యధర్మంపుఁ జేతనుటియు, నవమగ్న
 ఉ. నే మరణించి సంతట సనేచరవల్లభ! శ్రీదొఱం
 దామము దివ్య ముష్ణ యిది దాల్చి వధింపుము శత్రుల్

శ్రీమహితం బుదార మయి చల్వగుకాంచనము యిద్ది, నా
 నామిహిరాత్మజుండును గ్రహగర్భితచంద్రుడువోలె సుఁడై. ౫౬౫

కం. తనయగ్రజవచనంబుల, ఘనతరశాంతంబుఁ దాల్చి కాంచనమాలన్
 గొనియె ననుష్ఠాతుం డై, తనుజాతునిఁ జూచి వాలి తగ విటు పల్కెన్. ౫౬౬

← వాలి యంగదునకు నీతి చెల్పుట. →

తే. దేశకాలంబు లెఱిగి వర్తింపు కొడుక, యమ వహింఁ ప్రియాప్రియసంగతులన
 సౌఖ్యదుఃఖంబులోన్చితఃపుయములను, వలనుమీఱఁ గ సుగ్రీవువశుఁడవగుము
 కం నాపట్ల నీవు చనవుం, జూపుచు వర్తించి నట్లు సుగ్రీవు నెడం
 జూపి చరించిన నావలె, జేపట్టుచు లాలనంబు యిడు నిన్నున్. ౫౬౮

కం ఈతనియహితులతోడను, నీతనిశాత్రులమిత్రబృందము తోడన్
 రీతిచెడి మైత్రి సేయకు, మీతనికార్యములు సేయు మెం తయు దాంకిన్. ౫౬౯

కం. చేయకును యతిన్నేహము, చేయకు మన్నేహ మెపుడు † చెడు గీరెండుక
బాయ కెన జాగరూకత, నాయన! మధ్యస్థపథమునక వ్రలిలుమా. ౫౨౦

↔ వాలి మరణించుట. ↔

కం. అని చెప్పి గ్రుడ్లు గిరగిర, మని త్రిప్పుచు తీవ్ర బాణహాలిఁ బీడితుఁ డై
గనఁబడ భీకరరదములు, ననచలోరకేశుఁ డెపుడు † ప్రాణము విడిచెన్. ౫౨౧

తే. అగచరసమూహ మెల్ల † హా యనుచు నేడ్చెఁ
జూడఁ గిష్కింధ గన్పట్టె † శూన్య మగుచుఁ
బర్వతోద్భావగహనముల్ † భాతి దప్పి
పాడు పడినట్లు దోచెఁ దత్ప్రభువు వోన. ౫౨౨

సీ. ఎవనివేగంబున † నెడలి కాననములు, బుచ్చెఘసంబంధభూరుహములు
వెనువెంటఁ జనుదెంచు † ఘురుఁ డట్లు చేయంగఁ, బాలువాఁ డెఁడింకి † సత్త్వగరిమ
గోలభగంధర్వకుంజరుతో నొక్కపదునేనువర్ణముల్ † పగలు రేయి
యనక యుద్ధము చేసి † యవినీతు పోత, వర్షంబునను నేలపాలు చేసి

ఆ. మాకు నెల్ల దిగులు † మానిచి రక్షించె, నట్టివీరుఁ డేడి † యకట యిపుడు
చూడలేముగాదె † శూరకులార్గళి, నింక నొక్కసారియేని యనుచు. ౫౨౩

కం. గోపలి యాల్చిన గోవులు, ప్రాపతి హర్విక్షకలితభయదాటవిలో
నేపటిసవిధము దోచుగ, వాపయిరి క్రోతు లెల్ల † వసచరపతికిన్. ౫౨౪

కం. మృతపతివనముఁ జూచుచు, వితతవ్యసనాబ్ధి మునింగి † విూపించుచుఁ ద
త్పతిఁ గ్రుచ్చి పడియెఁ దారయు, హతవృక్షముతోడ న్రాలునాశ్రితలతనాన్.

↔ వాలిమరణంబునకుఁ దార యేడ్చుట. ↔

కం. ఇటు న్రాలి వాలిముఖమునఁ, గుటిలాలక ముఖముఁ జేర్చి † కులిలపడుచుఁ దా
నిటు లను నానుడి విన కీ, కటికిలిల మేను చేర్చుఁ † గలిగి డె నాథా! ౫౨౬.

కం. నీ కెంతటిప్రియురాలో, నాకంటెను భూమిదేవి † నగచర దాకిఁ
నాకనులయెదుగ నాన్గి, పాకలనం దేర్చి మాటలొడవు నాతోన. ౫౨౭

తే. ఆర్య! సుగ్రీవునశ మయ్యి † సార పిథయు, వీరి న హానికఁఱియ, పృథ్వియందు
శూరవరుఁ డన నాసూర్యసుతుఁ డెగాక, బలియు రెవ్వగు నినుఁ దాకి † బ్రదికినారు.

కం. వానరగోలాంగూఢి, తానము నీ నంగదండు † నర్జయు నేడ్వక
వీనుల నిడ వేటికి మా, దీనాలాపంబు లిదియుఁ † డెఱంగి నీకున్. ౫౨౮

తే. మున్ను నీచేతఁ బగ తెందు † మన్ని గొనినొ, యల్లిదగువీరశయనంబునంద నీవు
యుద్ధసత్ప్రియ! కూలి తే † శుద్ధవంశ్యనాథ! యెం దేగితివి న స్తునాథఁ జేసి. ౫౨౯

కం.మారు లగువారు కన్యల, శూరుల కొనఁగంగ రాదు • చూచితివె మహా •

శూరునిభార్యను నేగతి, వారక హత వైతి నింద్యఃవైదవ్యమునన్. ౫౮౦

ఉ. మానము న్యూన మయ్యెఁ, బరఃమం బగునన్గతి రిత్త యయ్యె, నెం

తేని నగాధదుఃఖజలఃధిం బరిమగ్నగ వైతి, రాయి యే

మో నిజ మీయెడంగ, యిటు • మోహనగాత్రుఁడు భర్త చావఁగాఁ

గానఁగఁ గల్గియుం జెడదు • ఖండము లై శతధావిభిన్నమై. ౫౮౨

కం.నా నెయ్యెఁడు నాదైవము, నానాధుఁడు నాహితుండు • నావల్లభుఁడున్

నానిధి యేకచరాగ్రణి, హా నన్ను ననాధఁ జేసి • నాకం బరిగెన్. ౫౮౩

ఆ. తనయు లెంద టున్న • ధాన్యసంపదలున్న, ధనము పూర్ణముగను • దనరియున్న

మగఁడు లేనియట్టిమగువను గని జనుల్, విధన యంద్రుగాదె • వెలితిదోవ.

కం.ఆరుద్రపురుగుడాలున, భారుచిరం బైనమ్మదువుపాన్మునఁబోలెన్

నీరుధిరమండలంబున, వీరవరా! నీవు పండ • విధి యేర్పడెనే. ౫౮౪

కం.నెత్తురులు గాఱఁ బైపయి, మెత్తినగతి దుమ్ము గ్రమ్మ • మెఱుంగు చెడిన నీ

మెత్తనియిత్తను వెలువలె, నిత్తటి నేఁ గాఁగిలింతు • వృక్షచరేంద్రా! ౫౮౬

కం.ధన్యుఁడు పో నుగ్రీవుఁ డ,నన్యవిదిత మైనవైర • మారాఘవరా

జన్మనియొందుశరంబున, శూన్యముఁ గావించుకొనియె • నువిహితధంగిన్. ౫౮౭

కం.తనువుఁ దొఱంగిననిన్నుం, గనుఁగొను టొక్కండెగాక • గాఢంబుగ టొ

మ్మున నాటినశరముకతమ్మునఁ గాఁగిలఁ జేర్చ వలనుఁమొనయన యయ్యె. ౫౮౮

చం.అని యిటు తార యేడ్వఁ గుఢఃరాంతరకందరలీనసర్పధం

గిని సురరాజపుత్రతనుఃకీలితబాణముఁ బాప నీలుఁడున్

ఘనశర మప్పు డస్తగిరిఃనాయకకూటనిరుద్ధఁ డైనయా

దినకరు వీడి నచ్చుఘటఃతేజ మనన్ మహితారుణద్యుతిన్. ౫౮౯

తే. ఆననాట్రప్రాండదేహంబునుండి, నెల్లువలు వాతె నెత్తురుల్ • కొల్లలుగను

బవ్వితాగ్రంబునందుండి • పాఱుచున్న, తాన్రుగైరికసంపు క్షధార లనఁగ. ౫౯౦

కం.శరహతి ధరణిం గూలిన,తరుచిరపతి ప్రాణనాధుఃతనువునధూళిన్

దరుణిమణి సయనోదకఝరచిచే మార్జనము చేసె • సర్వాంగములన్. ౫౯౧

తే. అంగదుని జేరఁదీసి యాఁయబల యనియె, గంటివేపుత్ర నీతండ్రిఁగన్నులారఁ

బావకర్తంబుచే నైనఃవైరమెల్ల, నేటితో మేనితోఁ బాసె • నేలఁ గూలి ౫౯౨

చం.ఇదె కడసారిరా కొడుక • యిప్పుడె తండ్రికి నీవు మ్రొక్కు మీ

యువయదివాకరాధతనుఁ • డొక్కండ కాలునివీటి కేగు నా

వదలనిభక్త నాతఁడును * వాలిపదంబుల వ్రాలి తండ్రి! యం
గదుఁడను నేను మ్రొక్కెదను * గైకొనవే యని మ్రొక్కెఁ, దారయన్. ౫౯౩
ఉ. నాయక! చూడ వేరి? ప్రియఁనందనుఁ డీగతి నీకు మ్రొక్క డీ
ఘాయువు గమ్ము పుత్రక య * టంచును దీవన లాఁక వేరి? నా
ధా! యిటు నేనుఁ బుత్రుఁడు మృగాధిపహింసిత మైనగోపతిఁ
బాయఁగ లేనిధేచువు సవత్సము నా నడలంగఁ గానవో. ౫౯౪

తే. చటులసంగ్రామయజ్ఞంబు * సలిపి నీవు, జానకీనాథనాయకఁజలముందు
సవభృథన్నాన మర్హమే * యాచరింప, బల్కి నగునన్ను పిడనాపి * ప్రాణనాథ!
కం. ఏదీ రణమున నీకై, మోదించి బలానురారి * మున్నిచ్చినయా
గాదిలిపసిండ్చివారము, లేదీ నీయురమునందు * లీల రహింసన్. ౫౯౬

కం. అస్తంగతుఁ డగుసూర్యు ప్రశస్తమహాశోభరత్నసానువు విషదా
సిస్సున రాజ్యశ్రీ నిను, నస్తమితుఁ విడువ దయ్యె * నఁ గ్రాసేశా. ౫౯౭
మత్తకోకిలము. అక్కటా హిత మెంత చెప్పిన * నాలకింపకపోయి తే

నొక్కిచెప్పియు నడ్డగింప నిఁనుఁ నమర్థను గానుగా
దిక్కుమాలిన దాననైతిని * దేవ! నే నుతుఁడోడ, న
న్నొక్కటఁ నినుఁ గూడి నల్లభ * యుజ్జగించెను లక్ష్మియున్ ౫౯౮
—→ మగ్రీవుఁడు వాలికై దుఃఖించుట. ←→

ఉ. అంగదుతోడ నిల్లు కడు * సంగర నంగన నంగలార్చ నా
భంగి గతానుఁ డొచుఁ దనఁభ్రాత ధరాథలి యున్న రీతి నా
రం గని సూర్యనందనుఁడు * గ్రమ్మెడు బొప్పజలంబుతోడ వం
తం గడుఁగూరె నింతకును * దాన కదా కత మంచు నెంచుచున్. ౫౯౯

ఉ. ఆసతిమోముఁ జూచి హృదయంబు కలంగిన మెల్ల మెల్లగా
వాసరనాథనందనుఁడు * భాసురసర్పనమానబాణబా
ణాసనపాణి రాముని నిజాశ్రితనయతుఁ డొచు దీర్ఘని
శావసము నించుచుం గదియ * వచ్చి రఘూశ్రముఁ గాంచి యిట్లనున్. ౬౦౦

మత్తకోకిలము. ఈవు పల్కినబాస డీరె న * లేంద్రచంద్రను గూఁకపి
క్షోవిభుశ్యము నాకు నబ్బెను * గాని రాజ్యసుఖంబులఁ
జీవితంబునఁ గలునాశ నశించె నన్ను క్షమింపుమా
భూవరా! మన నొల్ల నిం కిటఁ * బోదు నన్నకుఁ దోడుగన్. ౬౦౧

సీ. మాయన్న దేవేరి * మహితశోకంబును, బురమునవారంబొక్కచంద
మంతటివాఁడు మామయన్న నాకారణంబునఁ గ్రాణములువాసి * భూమిఁ బడుట

బాలుఁ డంగదుఁడును * బ్రతుకునొ బ్రదుకఁడో, యనుసందియంబిన్ని * యరసిచూడ
రాఘవా నామది * రాజ్యభోగములందు, నాన చేయదు చూ య * ధార్థముగను
తే. రోషమునఁ గ్రోధమున నతిఃసూక్షవిప్ర
ధర్మమున నగ్రజునిమృతి * ధరణినాథ
మున్ను నాకు శభిష్ట మై * మొససెఁ గాని
యిపుడు దుస్సుహతాపంబు * హెచ్చె నుదిన.

౬౦౨

మత్తకోకిలము. అన్నఁ జంపి సురాధిపత్యము * నైనఁ బొందఁగఁ గోర ము
న్నున్నయట్టులు ఋశ్యమూకతఁటోర్చి నుండు స్వచ్ఛత్తిమై
నిన్నుఁ జలప యథేచ్ఛ మేగుము * నీ వ టన్న మహాత్మున
ల్కన్నజిం దగునట్టివానికిఁ * గ్రౌర్య మిట్టిది నా కగున్.

౬౦౩

ఉ. సోదరుఁ డన్నఁ గేవలుఁడె * హారవశేన మనుశ్రముండు వ్యా
పాదితుఁ జేసినాఁడ నటుఁనంటినుహత్తుని; రాజ్యలాభన
మోసము భ్రాతృన్ద్విధనఁముం బచరింపఁగఁ గల్గుదుల్గు మిం
డేది ఘనంబో యందు గణిఁయింపను గామపురస్కృతుండ నై.

౬౦౪

ఉ. చంపఁగ నొల్లఁ డయ్యె నను * సంగరభూమిని శక్తిగల్గి తాఁ
బెంపును శ్రేణియుం దలఁచి * బీరము గల్గినవాఁడు గాఁ, నే
డెంపరి నైదురాత్మతను * ద్రెళ్లఁగఁ జేసితి నీతిరీతిఁ జిం
తింపక యట్టివానిని వ్యతిక్రమ మొగ్గితి బాలిశుండ నై.

౬౦౫

చం. బలితపుఁజెట్టుకొమ్మ సను * బాఁదిన నేలను వ్రాలి మూర్త మే
విలవిల తన్నుకొం చడల * వీరుఁడు న న్గని యూఱడించుచు
జేటుపకు మింక నీట్లు లని * సాంత్యనవాక్యము లాడి వుచ్చె, నా
యలఘుగుణాన్వీతుం గినిసి * యంతకుఁ జేర్చితి నింద కోర్చితిన్.

౬౦౬

తే. భ్రాతృభావంబు మఱి యార్యభావ మధిక, ధర్మమును రక్షితంబు లీధన్యచేతఁ
గ్రోధముచుగామమును మఱి * క్రోతిగుణము, దృష్టమయ్యెనునాయందుఁశిష్టవర్మ

సీ. అతుల సుదంతనీయంబును బరవిర్ది, నీయంబు స్వసవేక్షఁజీయ మయి య
నీచ్చనీయం బైసఁనిస్టులపాపంబు, విశ్వహపునిఁ జంపి * వృత్రనెరి
యొడిగట్టుకొన్న య * స్వపరన భ్రాత నిర్దించి నే నిట్లు లాఁగిరించినాఁడ
నింతునియఘము మఁహీజలద్రుమచని, తలు పంచికొనిరయ్య * తమకుఁ దార

తే. క్రోతికిల్బిషమును బంచుకొను నెరండు, పాపశీలుఁడ నీచుఁడఁ * బరమగర్హి
తుండ లోకాపకారకార్యుండఁ; వాన, నీర్లు పల్లంబునకు నేగి * నిలుచు నట్లు

ఉ. ఘోరతరార్ధి ముంచె ననుఁ * గోవిద వర్య; యధర్మసంయుతం
బారఁగ నంశినాశకర * మా నకృతంబు ఘటించి పౌరస

త్కారము యావరాజ్యమును * కైకాస నన్యఁడఁ గా నటన్నచో

గౌరవయుక్త రాజ్యరమఃకా తగువాఁడను ధగ్ధతత్పరా?

౬౦౯

తే. భ్రాతృసథవాలమును దావభరళిరోవి, పాణహస్తాక్షులును నగుచటలక్క

షేభ మిటు సంప్రసృతమై * యేటిగట్టుఁ బోలె ననుఁ గూల్చు చున్నది * పుణ్యచరిత!

తే. స్వర్ణమును జక్కఁ గ్రౌచ వివర్ణ మగుచు, చుసటువిడనాడుభంగినా * మదిని గలుగు

సాధుసృత్త మీపాపసంసర్గమునకు, రోయుచు నివర్త మయ్యెఁ బూరుషవరేణ్య!

తే. మత్కృతం బైనఘోరక * ల్లషముకతన, దుస్సహం బైనయంగదుఁదుఃఖమునకు

వీరవరు లైనకాననఁచారు లెల్ల, సగముప్రాణాన నున్నారు * చారుశీల. ౬౧౨

కం. కలుగకె నుతు లందఱకును, గలఁడే నుజనుండు నుమతి * కడునశ్యం డై

యిల సంగదుఁ బోల్తునయ్యఁడు, కలదే సోదరునిఁ గూర్చుఁగలదేశంబున్. ౬౧౩

కం. బ్రదికినచోఁ దారేయ్యఁడు, బ్రదుకును దారయును * వానిపరిపాలనకై

బ్రదుకనిచోఁ దనతనయ్యఁడు, బ్రదుకదు తారయును నిక్కుఁసం బది రామా!

తే. అస్సతో బుక్రతో నెయ్యి * మలరుసొంబె, దీపితాగ్నుల విడిచెద * శేహ మేను

వీరె యున్నారు వానరఃవీరు లెల్ల, నీత రోయఁగఁ దదావృత్తఁ * జెప్పు నీకు. ౬౧౪

ఉ. నే మరణింప నీదుఁని * నిల్వఁగఁ బోవదు నే నెఱుంగుదున్

రామ నలంతి పీవు సుకఃరంబుగ సర్వముఁ జక్కజేసికో

నే మని వంశనాశకుఁడ * నీమియి బ్రాణములన్ భరింతు? న

య్యో మహితాగనుండను రఃఘూత్తమ నాకు ననుజ్ఞ యీయవే. ౬౧౬

తే. అనుచుఁ బల్కుకపీశువాఁక్యముల వినుచు

శత్రుమర్దనచణరామఁచంద్రుఁ డపుడు

కన్నులను బొప్పపూరిముల్ * కాటుచుండ

నార్తుఁ డయ్యె ముహూర్త మయ్యసఘ్నునట్లు. ౬౧౭

➤ రాముఁడు తార నూతార్పఁ బోవుట. ➤

చం. తమ తమఁబోలువాఁడు త్రిజఃగత్పరిరక్షణకర్త రాముఁ డా

సమయమునం గనం జనియె * నారెకుఁ ద న్ననుదాని శోకసం

భ్రమపరిమగ్నఁ దారను సఃమాశ్విససేచ్ఛను మంత్రిముఖ్యులున్

విమలవిలోచనం గదిసి * వేర్పడఁ జేసిరి వాలినిన్ సతిన్. ౬౧౮

కం. అవస్థదళవిలోచన, యావద్దదళాయతాక్షు * నాభీలమహా

చాపశరపాణి మార్తంధోపమనహజన్రభాసముజ్జ్వలగాత్రున్. ౬౧౯

తే. సాధువర్తను రాజలఃక్షణసమేతుఁ, బురుషవ్రతముని నదృష్టఃపూర్వఁ జూచి

చారుశీలవలీమణి * న్వాంతమందు, సితఁడ యీరామభద్రుఁ డం * ఁంచినొనుచు

కం. హరిహాయతుల్య దురాసదుఁ, బరమ మహాత్మకుని రామభద్రుని జాయన్
దరుణి వ్యసనాభిషీడిత, పరివిహ్వల యగుచుఁ జనియెఁ బరమజవమునన్. ౬౨౧
తే. మేటిగుటికాని రాముని ఁ మెలఁత మిన్న, శోకసంభ్రాంతభావ విశ్రుద్ధస్తవ్య
దృఢమనస్విని గనుఁగొని ఁ యిట్లు లనియె, భర్తృసధజాతపరితాపభరము పేర్చి.

←→ తార దన్నుఁ జంపు మని రామునిఁ జూచి ప్రలాపించుట. ←→

సీ. అప్రమేయుఁడవు దుఃరాసదుఁడవు నీవు, విజితేంద్రియుఁడవును ఁ విశ్రులైక
ఘనధార్మికుఁడవు సత్క్షయ్యకీర్తివిని వి, చక్షుణుఁడవు డను ఁ క్షమకు సాటి
క్షతశోపమాక్షుండఁ వతుల బాణాసన, బాణపాణివి మహాబలుఁడ వనఘ
యత్తమసంహాసనోపేతుఁడవు మర్త్యవిగ్రహాభ్యుదయము ఁ విడిచి దివ్య

తే. విగ్రహాభ్యుదయంబున ఁ వెలసె దీవు

సతిని జంపిన యాయొండు బాణమున నె

సన్నుఁ ద్రుంపుము రామ! నానాఘం గందు

వాలి సుఖయింపఁ డయ్య న స్వరలి యెందు.

౬౨౩

ఉ. ఆర్యసరేణ్య యాసరసిఁజాక్షుండు నాకమునం దలంక్రియా

కార్యవిచక్షణల్ కునుమఁకాండవి రాజితశేఖరిల్ మహా

వార్యతికా భజించినను ఁ న్రాండు హాయిగ సన్నుఁ గానమిన్

భార్యను భర్తనుం గలుపుభవ్యయశంబునఁ బోగ దే నృపా.

౬౨౪

ఉ. నాకమునన్ వసించియును ఁ నాపతి న న్నెడఁబాసి యుండుటన్

శోకము విన్నబాటు గొని ఁ స్రుక్కుడు నుండు నిజంబు దేన నీ

వేకరణి మనోహరనఁగేంద్రతటంచాన నీతఁ బాసి య

స్తోకము గుందితో యటులఁ చూడుమ యన్యుల కైనవేదనల్.

౬౨౫

ఉ. ప్రాయపుఁబూరుషుండు తనఁ ప్రాణసఖం బెడఁబాయఁ గల్గునా

యాయుత మైనదుఃఖభర ఁ మంతయు నీవు నెఱుంగుదే కదా

యాయెడ వాలి న న్విడిచి ఁ యెంత తపించెడి నొక్క రాఘవా!

ప్రేయము తచ్చరంబున నె ఁ వేగమ నేఁ జని కాంతు నల్లభున్.

౬౨౬

ఉ. స్త్రీవధ పాతకం బనుచుఁ జింతిలఁ బోకు మహానుభావ! నే

నావిభునాత్మే నన్నమతి ఁ నన్ పథియింపు దయార్థబుద్ధిమై

నావిభుఁ జంపినట్ల, రఘునాయక! వేదము శాస్త్రసంఘముల్

వావిరి మ్రోయు భర్తకును ఁ భార్యయ యాత్మ య టంచుఁ జూడుమా.

౬౨౭

ఉ. కూరిమి భార్య భర్తకును ఁ గూరిచి దానము సేతకన్న లే

దారయ యొండుదాన మని ఁ యందురు జ్ఞానులు, నన్ను నాప్రియన్

గూరిచి తేని ధర్మ మెవఁ • గూరిచి పుణ్యము యబ్బు, నన్ను సం
హరిము చేసినట్టియఘ • మంటదు నిన్ను నృపాలకాగ్రణి!

౬౨౮

ఉ. ది క్కెద తేనిదాన, సతిఁదీనను, భర్తయుఁ బాసిపోయె, నీ
మొక్కశరంబు మైచిడిచి • యూపిరిఁ బాపుము, నీకు మ్రొక్కెదఁ,
దిక్కరితుల్యగామి వంధీయుఁకుఁ గాంచసమాలి వాలి నే
నక్కట వీడి నిర్విఁ గలఁనా చిరకాలము జీవయున్ నై.

౬౨౯

↔ రాముఁడు తార నాశ్వాసించుట. ↔

కం. అని వనపులారఁ గనుఁగొని, యనియె రిఘూశృముఁడు దుఃఖ • మాటఁగ నిట్టుల్
చనునె విరున్ధపుమతి నీ, కనఘాశ్శిక! వీరభార్యఁనై పహియింపన్.

౬౩౦

తే. నిఖిలజగములు ధాతచే • నిర్మితములు, తరుణి! సుఖదుఃఖ యోగముల్ ధాతచేతఁ
గలుగు చుండును గాన దుఃఖంబునుఖము, బ్రహ్మచేసినయది యనిపలుకు జనము.

ఉ. ధాత వధించినట్టులు గఁదా సకలంబును నర్తిలున్, వశం
బే తరుణి! విధాతృకృతి • నింతయు మీఱఁగ, వీరపత్ను లీ
రీతిని దుఃఖ మందుదురె • ప్రీతి వహించెదు యాసరాజ్యసు

స్థీతునిఁ బుత్రుఁ గాంచి యనఁ • జెప్పెనువేష దొఱంకె దుఃఖమున్.

౬౩౧

కం. హోరు మని యేడ్చునంగెడు, దారను సుగ్రీవుఁ గాంచి • తత్సమశోకుం
డారఘపతి లక్ష్మణుతో, వారిని సూరాచ్చె నాంత్యోనచనంబులచేన్.

౬౩౩

కం చచ్చినవారికి నేడ్చిన, వచ్చు నె నీశ్చయసంబు • వారికిఁ జెపుఁడా?

యిచ్చ నసంతరకార్యముఁ, గ్రచ్చఱ సలుపంగఁ దొలపఁ • గార్యము గాదే. ౬౩౪
కం చాలును లోకముతోపా, టిలీలను బ్రేతమునకు • నేడ్చుట నేమోఁ

గాలంబు మీఱి యాచుర, జాలుదు రెద్దాని మీరు • సలుపంగఁ జెపుఁడా. ౬౩౫
కం నియతియె లోకనిదానము, నియతి క్రియసాధనంబు • నిక్కము చుండి

నియతియె భూతావళును, నియమింపంగఁ గారణము పఁసెవదలారా!

౬౩౬.

ఉ. ఒక్కఁడు దేనినెన్ జేలువ • నోవఁడు కర్మగఁ, జేయఁ గార్యమున్

జక్కఁగ నెవ్వఁ డేనియును • జూలఁడు చూ పెరచేస నెవ్వనిన్

నిక్కముపో న్యభావమున • నిత్యము లోకము వర్జిలుం జుడి

తక్కక, తత్సన్ధిభావము సంతంబును గాలపరాయణం బగున్.

౬౩౭

కం. కాలము దాటదు కాలముఁ, గాలమున కపక్షయంబు • గలుగఁడు చుండి

కాలము న్యభావముననే, క్రాలెడి న్యనియమును సద్ది • కడవద యెపుడున్.

౬౩౮

కం. కాలం బెఱుంగదు చుట్టముఁ, గాలమునకుఁ గారణంబు • గలుగఁడు కడిమిన్

గాలము చిక్కదు మిత్రులు, కాలమునకు లెరు సశిము • గాదాశ్శుకున్.

౬౩౯

తే. కాలపరిణామమునఁ గల్గుఁ గార్యజాత
మనుచు మతిమంతుఁ డుండఁగఁ నర్హమెపుడు
ధర్మ మర్థంబు కామంబుఁ తనకుఁ దాన
కలుగుఁ గాలక్రమంబునఁ దొలఁగఁ దెట్లు.

౬౪౦

తే. అట్లు కావున వాలి ముఁ న్నాచరించి, నట్టిధర్మార్థకామఫలాలిఁ జెంద
నరిగె నిట నుండి నాకంబుఁ నతుల మైన, తనదుపరిశుద్ధధామంబుఁ గనుచు నిట్లు.
కం. తనధర్మగుణముబలిమిని, మును విజితం బైనస్వర్గమును గైకొనఁగాఁ
జనె డాఁపక ప్రాణంబులఁ, జనునే యిటువంటిశౌర్యశాలికి వగవన్. ౬౪౧
కం. ఈపౌరుషైకధనియుం, బ్రాపించె ననుజ్ఞమంపుఁబడ మిఁక నేలా
తాపంబునఁ బడ మీరలు, వే పూనుఁడు కాలయోగ్యవిధికృత్యములన్. ౬౪౩
—> లక్షణుఁడు సుగ్రీవునితో వాలి సంస్కరింపఁ బ్రయత్నింపఁ జెప్పుట. <—

కం. రామవిభుఁ డిట్లు లాడఁగ, సౌమిత్రియు దుఃఖభారజలధినిమగ్నుం
డౌమిహితనయుఁ గని హిత, సామోక్తుఁ నిట్లు లనియెఁ నమయార్హముగన్.
సీ. లే లెమ్ము సుగ్రీవఁ వాలికి నీకఁ జ్రేత, కార్యంబుఁ దీర్చుఁగఁ గడఁగరాదె
తారాంగదులఁ గూడిఁ దహనకార్యముఁ దీర్పు, మెండుగందపుఁజెక్కఁలిందుఁ దేర
నాజ్ఞ సేయుము చూడుఁమంగదం డెట్టులు, దీరుఁ డైయున్నాఁడౌఁ తేర్పు మతని
హస్తమాల్యంబులుఁ వలసినఘృతశైల, గింధముల్ దేర సంఘిదునిఁ బంపు
తే. నగర మెల్లను నీయధీనంబు సుమ్ము, విడువుమా బాలిశత్వంబుఁ వీరవర్గ
తారుఁడా లెమ్ము శిబికనుఁ ద్వరితముగను, ద్వరముమేలందురిటువంటిఁతరుణమందు.
కం. జత కూర్పుము నహనార్హుల, ద్రుతగతిని సమర్థులైనఁతోరపుబలులన్
వేత మాను మనుచు వానర, పతితో వచియించి రాముఁపజ్జకుఁ జనియెన్. ౬౪౬
సీ. అంతఁ దారుఁడు సుమిత్రాత్మజనాజ్ఞ సం, భ్రాంతుఁడై గుహఁజొచ్చిఁపటుజవమున
భద్రాసనయుతంబుఁ పక్షికర్తాంచితిం, బగక్రర్థభూషితంఁ బమలచిత్ర
పత్తినమేతంబుఁ వరజాలవాతాయ, నాన్వితంబును జిత్రహారగతము
విశ్వక్రర్మకృతంబుఁ విమలసిద్ధవిమాన, సన్నిభంబును దారుశైలసంయు
తే. తంబు కృత్రిమకందరితంబు రక్త, చందనవిలిప్తమును బుష్పబృందపద్మ
హారసంఘన్నమును నుదఁయార్కవర్ణ, మైనశిబికను గొనివచ్చి యందు నిలిపి.
తే. దానిఁ గనుఁగొని రాముండుఁ తమ్ముతోడ, నిట్లు లను వేగ వాలినిఁ నిందుఁ నుంపఁ
బనుపుమీ ప్రేతకార్యంబుఁ పరఁగ వేగ, మాచరింపుమ యన, దానిఁ నాలకించి.
కం. వాలినదుఃఖంబున నిల, వ్రాలుచు సంగదుఁడు దివసఁరాజసుతుండున్
వాలిని శిబికను జేర్చి సు, మానిని నిత్రమున నగలఁ నన్నించి వెనన్. ౬౪౯

ఉ. ఇందు సమస్తదానములు * నిర్ధమణీవసనాదు లాదిగాఁ

బొందు వనేచరుల్ శిబిక*పూర్వ మతుల్యసమృద్ధభూమిభృ

ద్దండము తార్థ్యదైహిక ముదారత సల్పెడిరీతి లోటు లే

కుండ నొనర్చుఁ డందుఁ బ్లన*గోత్రముఁ డానతి యిచ్చె సంతటన్.

౬౨౦

కం. తారుఁడు లోనగువారు కు,మారకు సంగదునిఁ జుట్టి * మహితాక్రోశో

దారరవంబుల నేగి ర,పారవ్యధ వాలి శిబిక*పజ్జను గుము లై.

౬౨౧

కం. తారానతి మొదలుగఁగల,నారులు వీరా యటన్న * నాదంబులతో

సారెకు నాక్రోశించుచు, న్వారాటుతుశిబికపజ్జఁ * జనిరి మహాగ్నిన్.

౬౨౨

తే. వానరీనాదములచేత * వనులు గిరులు

మాటుమ్రోయుచు సవి యేడ్పుమాడ్కి నుండె

నిర్దసం బగునొకయేటి*నీటియొడ్డు

నందుఁ జితిఁ జేర్చి రిసుక న*నాటు లపుడు.

౬౨౩

తే. వాహకులు డించి యచ్చట*వాలిశవము, జరగిరే కాంతమున కాన్తి*భగితు లగుచుఁ

దార శిబికాశయితుఁ గపి*వీరు డాసి, యంకమునఁ బలిశిర ముంచి * యడలె నిట్లు.

←→ శిబికయం దున్నవాలిఁ జూచి తార యేడ్పుట. ←→

సీ. హా వానరేంద్ర! మహారాజ! హృదయేశ! హా మహాశూర! మహార్హ దేవ!

నన్ను మన్నించు నా*మన్నన యే మాయె, గన్నెత్తి నన్నేల * కాన విపుడు

ఇందఱు నీకయి * వందుచుచున్నారు, గూడవే వారల * నుందరాంగ ,

విగతాసు వయ్యును * వీర నీ నెమ్మోము, కళకళ లాడుచుఁ * గాంతి దేతఁ

ఆ. గ్రంకుచున్న మూర్ఖ*మోమరారుకాంతిని, బ్రదికి యున్న వాని*పగిది గాఁగ

నొప్పుచున్న దయ్యె * యెప్పుడు చూతునో, కపికులేంద్ర నిన్నుఁ * గఱపు దీఱ.

కం. ఆరణ్యతలమునం దొక,నారాచముచేత నీదు*నారులకును ము

త్తోరాణఁ దొలఁచి కాలుం,డే రామాకృతిని గొంచు * నేగెడు నిన్నున్.

౬౨౬

కం. నీకు సదా వల్లభ లై, నీకూర్తికఁ బాత్ర లైన*నీప్రియురాం ద్ర

య్యో! కాలినడన దివ్యగ, నీకడ నిరుడెంచు బలుఁగ*నేర న దేలా.

౬౨౭

సీ. ఈరాజములు లెల్ల * నీరచుఁబలె కదా, పలుకరింప నదే * వానరేంద్ర

నీతమ్ము డదె యేల * నెన సూరఁ బలుకవు, పోలు నే నీకిది * పురుషవర్య

వీర మహారాజ! * తారుఁడు లోనగు,సచివులు మంత్రంబు * సలుప రాదె

పురజనుల్ వీర నిఁ*బారిఁ జుట్టి యున్నారు, సెల విమ్ము తగురీతి * లలితరూప

తే. వీర లందఱు పోయిన * వేడ్కమీఱ, మనము చెల రేఁగి యుత్కట*మదనవృత్తి

రమ్యవనసీమలను విహారంబు సలుపు,చుండ మోగాథ! యేల నీ * పూరకుండ.

←→ అంగదుడు వాలిని సంస్కరించుట. ←→

కం. అనుచు విలపించుతారను, వనజాక్షులు పట్టి * లేప వనరుచు సుగ్రీ

వునితోడ నంగదుండును, దనజనకుని జేసెను శేష్య * తగ వగురీతిన్ ౬౨౯

కం. చిరముగఁ బ్రవాసి యగుచును, బరలోకం బేగుకీశఁడనిపృథున కిడెన్

గరుణముగ నేడ్చు చగ్గిని, హరిసుండు ప్రవక్షింపించె * నపసవ్యముగన్. ౬౩౦

తే. శక్రతనయుని నీరీతి * సంస్కరించి, విభహితంబుగ నుదకముల్ * విడుచుకొఱకు

శీతజల మైనశుభనదిఁ * జేరి భాను, పుష్కతారలు నంగదఁపూర్వకముగ ౬౩౧

కం. వాలికి నుదకంబుల నిషి, రీతిల సమాసతోఁకుఁ * డియ్యకఱుజుడున్

హేళిజతోఁ ప్రేతక్రియ, లోలిన్ జరిపించె బ్రత * ముశ్యలపడఁగన్. ౬౩౨

కం. విగ్రహమునఁ గూలివలస, యగ్రజనకు దహనకాంక్షి * వంతయుఁ దీరెన్

నృగసుసమ్మం డై యా, యుగ్రాంశుసుతుండు రామునొద్దకు వచ్చెన్. ౬౩౩

←→ హనుమంతుండు రాముని సుగ్రీవునకుఁ బట్టాభిషేకం బొనర్చు వేడుట. ←→

కం. క్షిన్నాంశుకు బహుదుఃఖవి, పన్నున్ సుగ్రీవు సచివఁపటలి భజించెన్

బన్నుగ నిందఁబు గొల్పఁగఁ, జెన్నార్క పృథుండు ముసుల * చే బ్రహ్మవలెన్. ౬౩౪

ఉ. అంతటఁ గాంచనాగ్రివిధుఁ * డంచితబాలవిగ్ధనాననం

డెంతయు భక్తి కేల్పగించి * యిట్లను మారులి రానుచంద్రుతోఁ

జంతలు దీక్షి యీడ్ల వగ * శేఖరుఁ డెట్లుచు జెందరానిభూ

కాంతత నొండ నీకనుణకల్పిని రాఘవసంశయగ్ధనా! ౬౩౫

కం. నీ వనుమలించినను సుగ్రీవుండు కిష్కింధఁ జేరి * శీశానళితోఁ

గావించును గార్యంబులు, దేవా! నున్నాఁకు డగుచు * దివ్యోషధులన్. ౬౩౬

ఉ. హరిమణిపరీమళను, మాదులు మీ రట కేగుడంచినన్

నారపుభక్తఁ బూజును * నల్లు, నడే గుహ రండు పోద మం

దీరు కృతాభిషేకునిఁగ * నీతనిఁ జేసి కవీంద్రకోటికిన్

గూరుపుడి మువం నిలఁ * గోవిందకన్యకు పల్కుఁ బావనిన్. ౬౩౭

←→ రాముండు సుగ్రీవుని పట్టాభిషేకంబున కనుమతి యిచ్చుట. ←→

చం. జనకునియాజ్ఞఁ జేసి చొరఁ * జూలను బట్నము నేని పల్లెనేన్

హనుమ! చతుర్దశాబ్దములు * హాయిగ నర్కజుఁ డూరు చేరి చ

య్యన సభిషేకముం గొని య * ధాగమపద్ధతిఁ గీశరాజ్యముం

బొనరుచుఁ గాత మంచు రిఘు * పుంగవుఁ డర్కజుతోడ నిట్లనున్. ౬౩౮

కం. ఈయంగదు యవరాజుఁగఁ, జేయుము నీతో సముండు * చేవను మఱియున్

మీయన్న పెన్దోడు కితఁ, చేయనువున యావరాజ్య * మీతనికిఁ దగున్ ౬౩౯

సీ. సలిలాగమం ధైర్యశ్రావణమాసంబు, తొలుతటియది వానఁ నెలలయందు
 వారికసంజనుఁ వర్జిలు మానచ, తుష్కంబు వచ్చె నుద్యోగమునకు
 నిది వేళ గాదు నీఁ వేగుము పురి కేను, సౌమ్యైశ్వర్యేష దీప్తిశైలగుహను
 వసియింతు నిచ్చటఁ వల నొప్పి యున్నది, గాలి రమ్యంబు విశాల విదియుఁ
 తే. గుముకసారనయితములుఁ కొలఁకులెల్లఁ, గౌర్గికము సద్గుణైష దశశతసదృశ
 యత్నమును జేయు మీవు నీఁ వరిగి పురికి, రాజ నగుము సుహృత్ప్రీతిఁ రంజిలంగ

— సుగ్రీవపట్టాభిషేకము. —

సీ. అనెడురామునిచేతఁ నభ్యనుజ్ఞాతుఁడై, కిష్కింధ కేగి సుగ్రీవుఁడపుడు
 వానరకోట్లభిఁవాదనం నొనరించి, బలసి నెన్నుటఁగలఁ బౌరులెల్ల
 సాగిలఁబడి సమస్తాకరంబు లొనరింప, వారి ముఖంబు నెల్లఁ హరినచన
 పద్మతఁ దేర్చి స్వశ్రావ్యసంతోషపురం, బును జొచ్చి తారకుఁ యొక్క మాన్చి
 తే. వెలికి జను దేర వానరఁవీరు లెల్ల, నాది తేయబొంబు బలారిఁజూతె
 హళి నభిషేక మొనరింపఁ హేళినుతుఁడు, దిన్వ తేజోయుతుం డయిఁ తేజరిల్లె.
 సీ. తపనీయభూషితఁ భవళాతపశ్రంబు, స్వగృహంబాంచితఁచామరిములు
 సర్వరత్నంబులుఁ సహృదయంబులు, సత్సీరశృంగిఁ సాలకుసుమ
 తతులు ధాన్యంబులుఁ సితవస్త్రులేపనంబులు సుగంధులు స్థలఁజలజములును
 నగుసుమసంతతుఁ లగరుచంపదిన్యగంధము లక్షతల్ కాంచనంబు
 తే. వ్యాఘ్రచర్మంబు నేయియుఁ నడవిపంది, తొలు చెప్పలు గనగనల్ మేలిపెరుగు
 తేనె సమకూర్చుమిశ్రితంబును రోచ, నంబు నుత్తమ మగు లేపనంబుఁ గొనుచు
 సీ. పదునాఱుకన్యలుఁ పరమహర్షమున రా, భక్త్యుపణిపస్త్రఁ పలలిచేత
 ద్విజుల సంతర్పించిఁ విధివిహితంబుగ, దగ్ధపరిస్థిత్తలమునందు
 జాతవేదుని నిల్చి పూతమంత్రంబుల, హోమంబుఁ గావించి యుచితభంగి
 మంత్రవేదులు చిత్రమాలోచితశోభిత, ప్రాసాదతలమునఁ రమ్యభద్ర
 తే. వీరిఁ బ్రాజ్ఞాభిముగఁ గపివీరనర్యు, నిలిపి, బహుళనదీనదనీరములును
 సాగరాంబులుఁ గొనివచ్చిఁ స్వగృహంభములును నిండించి బంగారుఁకలశములును,
 తే. వృషభశృంగంబులను ముంచిఁ విధిహితము
 మైందుఁడును ద్వివిదుఁడు గంధమాదనండు
 గజుఁడు గవయ గవాక్షులుఁ గాడ్చుపట్టి
 జాంబవన్నశరభులుఁ సన్నదమున.

౬౩౪

కం. ఋభునాయకు వసుసంఘం, బభిషేక మొనర్చురీతిఁ నతిపరిమళన
 ద్విభవం బగునీటను గపి, విభు నభిషేకించి రపుడుఁ వెలసినరక్షిన్.

౬౩౫

కం.పొంగుచు నుగ్రీవుండును, నంగదుని రాముచెప్పినట్లుల యువ రా
జంగా నొనరించినఁ గపి,పుంగవులును మే లటంచుఁ బొగడిరి తుష్టిన్. ౬౨౬

కం.రాముని లక్ష్మణ మెచ్చిరి, ధామములఁ బతాకతతులఁ ధ్వజతతులఁ శా
ఖామృగము లెత్తఁ దేజస్సొనుంబున నగరి మెల్లఁ శోభిల్లెఁ గడున్. ౬౨౭

కం లభిషేకవార్త తులిత, స్వభువకు నెఱిగించి యొక్కసతి రుమతోనున్
స్వభిమతసుఖములఁ దేలుచు, విభవమున రహించె శక్రు విభవమునఁ గపియున్. ౬౨౮

← రామలక్ష్మణులు ప్రసన్నులగుమాఁ జేరుట. →

సీ. రామచంద్రుం డంతఁ సౌమిత్రితోఁ గూడి, వ్యాఘ్రహరితురీ వాన్వితంబు
తతవిధగ్గులఁ తాగూఢమును బహుత్కృతుహంజాతఁసంకులంబు

వానగోవుచ్చఁ వారిభల్లూకబి, డాల సేవితమునుఁ నీమేఘ

రాశినిభంబునుఁ రమ్యజలాశ్రయం, బైనప్రసన్నాద్రిఁ కరిగి యతని

తే. కనియె నీగుహఁ గంటిచేఁ యిదివిశాల

మగుచు రమ్యంబు మితవాయుఁ నగుచు వెలసె

వానకా రెల్లఁ గడవఁగఁ బ్రమద మొప్ప

నుండుటయె యిందు లక్షణాఁ యుక్త మగును. ౬౨౯

సీ. ఈగిరిశృంగంబుఁ పృథ్వీశనందన, తెల్లన యెఱ్ఱనఁ నల్ల నైన

రాలచే ధాతువర్ణంబుచే లహరీద, రీపాలిచేఁ బెక్కుఁ పృథుతతుల

చే మయూరవిహగఁస్తోమనాదంబుచే, సిందువారకడంబఁకుండగ్గు

మాలతీసర్వార్థఁ నాశీసుమాళిచే, హృదయంగమంబు నై యెసఁగెఁ గంటె

తే. చారుచిత్రలతావృతఁ మై రహించె

రమ్యమై యున్న వెందు గోరంటచెట్లు

గుహయు నున్నత మగుచునుఁ గొమరు మీతె

యుక్త మగు నెల విది మనఁ ముండుటకును. ౬౩౦

కం.కమలాకర మది గంటివె, కమలాకరచారుఘ్నఁకమలాకరమై

విచులం బయి మనగుహకున్, సమీపతలవర్తి యగుచుఁ సంతస మిచ్చెడిన్. ౬౩౧

ఉ. తూరుపు నుత్తరంబు గుహఁ దోచెడి వాటపుఁబల్ల మై సుఖం

బారెడి జల్లు కొట్టమినిఁ నావెనుప్రక్కను మిట్టు గావునన్

మారుతమున్ మితంబ యగుఁ నాయన దొడ్డది చాఁపఱ్ఱాయి యెం

తో రహి గూర్చె భిన్న మగుఁతోరపుఁగాటుకకుప్పఁబోలుచున్. ౬౩౨

సీ. ఉత్తరంబున మఱి యొండుశృంగముఁ జూడు, భిన్నాంజనచయంబుఁజేర్చి గనుచు

నాగపిఠఁబోలి వ్యాస్త మై యున్నది, నక్షిణంబున నొండుఁధవశశిఖర

మొప్పెడిగైలాసఁ జూయన ముందటఁ, బ్రాచీనవాహినిఁ పాతె నదిగొ
నడు సొకింతయు లేకఁ యలత్రికూటంబున, జాహ్నువీనదికినిఁ నాటి యగుచు
తే. నాఁ తాలతమాలతఁకోలజాల,తిలకకృతమాలహింతాలఁలలితవకుళ

చారువానీరవృక్షఁసరళ వేణు,పాదపంబులఁ జెలఁ గెడిఁభంగిఁ గంట ౬౨౩

కం.లట నట నానాకృతు లై, విటపితతుల్ తీరమందుఁ వెలసెడిఁ గంట

స్ఫుటచననాభరణాన్విత,కుటిలాలకచండముననుఁ గొమ రొప్పంగన్. ౬౨౪
చం.విమలవిహంగమప్రకరఁవిశ్రుతనాదము నై పరస్పరా

సమసమరిక్తచక్రవయఁసంపరిశోభిత మై మనోహర

శ్చమపులిసస్థలం బయి నిఁ తాంతము సారసమానసాలయ

భ్రమరయుతింబు నై నదియుఁ భాసీలె నవృన్దెలంతయో యనన్. ౬౨౫

సీ. ఒక చోట హృదయంగఁమోత్పలంబులకూట, మొక బాట రక్తాబ్జఁనికరఝూట

మొకక్రీన కైరవఁముకుళసంఘముచేవ, యొకశ్రోవఁ జ్ఞనములఁయొప్పుతేవ

యొకవంక నెమిళులఁప్రకటకేకలబింక, మొక తెంకిఁ గొంచలఁ నొనరుపొంక

మొకస్రక్కఁ జంపనఁప్రకరంబు రుచినిక్క,నొకయిక్క మా నులఁయునుకు లెక్కఁ
తే. జూచితే యీతరింగిఁకిఁ సొంపుమీఁతె,నార! యెంతమనోహరఁ మైన దిదియు

నిందెమిచము వసంత మాఁనందముగను,జరముదూరంబుగాదు కిష్కింధ యిటకు.

కం.విన నయ్యె గీతవాద్య,ధ్వనులున్ నర్దత్త్వవగమృదంగరవంబుల్

కని రుమను రాజ్యరమయును, మనమున హర్షించుఁ గాదెఁ మర్కటవిభుఁడున్.

కం.అని యాప్రప్రణాద్రిని, నినకులుఁడు వసించె నందుఁ నెల్లనుఖంబుల్

పొసరియుమునముం గానఁడు,తనప్రాణపదంపుభార్యఁదలఁచుచు నార్చిన్. ౬౨౬

కం.తూరుపుమలఁ బుట్టెడినీహారకరుం జూచి చూచిఁ వృథితాత్మం డై

హరిశయనంబు గలిగియుఁ గూరుకుఁ గొనఁ డొక్కనాఁడుఁ కునలయపతియున్.

కం.పొంగి చనుదెంచుశోకము,నం గాతెడిబాష్పములనుఁ నవసెడిశ్రీరా

ముం గినుచుఁ దుల్యదుఃఖం, డింగద శమియింప నిట్టుఁ లన్నం డేర్చున్. ౬౨౭

↔ లక్ష్మణుడు రాము ననునయించుట. ↔

కం.లన్నా! యీగతి దుఃఖవి,పన్నతఁ గృశియింప నీకుఁ భావ్యం బగునే

పన్నుగ నీ వెఱుంగవె దుఃఖోన్నతిఁ గార్యములు నాశఁమొందు నటంచున్. ౬౨౮

ఉ. నీవు క్రియాపరుండ వవఁనీధవ దైవపరాయణుండవు

నీ వతిధర్మశీలుఁడవుఁ నిస్తులపదవ్యవసాయి వాస్తికుం

డీవు మహాత్మ కూళ ననుఁదేశ్యరు సంగరింగమందు బా

హవిభవం బెల్లర్చు దునుఁమానఁగ నీస్తువె ధైర్యహీనతన్?

ఉ. చేయుము శోకవేగమును • జెచ్చెర నాశము మూలముట్టుగాఁ,
జేయుము సుస్థిరంబు ధృతిఁ • జేకొనుచున్ వ్యవసాయ మెట్టులున్,
జేయుము ధర్మసమున్ సకల • సేవకపుత్రకమిత్రయుక్తదై

తేయుని, న్యాయమే యిటులు • దీఱనిచంతలఁ గుండు చుండుగన్? ౬౯౩

కం. ఆతతగరివనజలధిస, మేతం బగుభూతభాత్రి • నేనియుఁ దలక్రిం

దై తరలఁజేయ నేర్తువు, దైతేయుం చేటిలక్క • దర్పస్థానా. ౬౯౪

ఉ. ఎచ్చెను వానకాల, మిఁక • ఎచ్చు సదే శరదాగమంబు, లో

నెచ్చినతాల్కి తేచి సహి • యింపుము, పిన్నుట రానకొనురున్

గ్రొచ్చెదు గాక బంధుహితఁకొఱుఁగో, దగువేళ సిన్ను నే

నెచ్చరికంటు నాహుతికి • నేడ్డెఱ రేచెడి వహ్నినో యనన్. ౬౯౫

కం. అని లక్ష్మణుండు పల్కినఁ, దనకు హితము శుభము వైసతద్వాక్యంబుల్

మనమున నిల్చి సుహృత్తముఁ, దన నెయ్యనిఁ జూచి యనియె • ధరణీశుఁ డిటుల్.

ఉ. తమ్ముడ నీవు క్రియు హితమ్ముచు నెయ్యము సత్యశౌర్యద

ర్పమ్ము లెసంగఁ బల్కుటను • బాసితిఁ గాగ్యవినాశకారిడుః

ఖమ్ముచు విక్రమమ్ముఁ గొని • కాచెవ నీవచియించినట్లు కా

లమ్మునకై, ప్రసన్నతఁ జెలంగెడుదాఁక సదీకవీశ్వరుల్. ౬౯౬

కం. వీరుం డగుపురుషుం డుప, కారికి మఱుమే లెటేని • కావించుఁ బ్రతీ

కారముఁ జేయక మఱచెన్, గ్రూరుఁడు నొప్పించు సుజనఁకొటలమరమున్. ౬౯౭

చం. అన విని లక్ష్మణుండు జనఁకాత్తిభవాపతితోడ రామ! నీ

వనినఁబు సర్వ మొప్పెడి వఁనాటచయూధిఁ • డ్విస్తేళఁ దాఁ

బనిఁగొని చేయఁ సాయమును • వానలు నిల్పెడిదాఁక నోరుపున్

గొని యిట నుండు మీనెలు • గూల్తువుగా కరికోటి నావలన్. ౬౯౮

→ వర్ష రు వర్ష సము. ←

కం. అన విని తమ్మునిఁ గనుఁగొని, చనుదెంచెను గంటె వృష్టిసమయము మబ్బుల్,

పెనుఁగొంపల్లెన నభమున, ఘనముగ వ్యాపించె నిల్లు • గవియఁగ ధరణీన్. ౭౦౦

కం. దివి దినకరకరిములు వర్షవరసములు నెల్లఁద్రాచి • నైపుణి మెఱయన్

సవమానగర్భ యగుచును, సపురుగఁ బ్రసవిం చెడిన్ రఁసాయన మిట్టుల్. ౭౦౧

కం. వనధరణీశ్రేణులచే, వినువీదికి నెక్కిపొయి • వేడివెలుంగున్

నునుఁగుటజ్ఞానసమమములఁ, గొనబార నలంకరింపఁ • గూడెడిఁ గంటే. ౭౦౨

తే సంచకెంబాయు యెడ నెడ • సంచలంగఁ

తతముపాంశర మిగుచు సంతములయందు

స్నిగ్ధములు చైనమబ్బు ల్కాచింపిచేల

ములను గట్టినపుండునా * వెలసె నభము.

౨౦౩

తే. మందమారుతనిశ్వాసఃఖృంద మగుచు, సాంధ్యరాగపటీరరంజనముఁ గనుచు
సభ మాపాండురం బగునసభ యుక్తిఁ, గామపరిపీడితునిభంగిఁ * గ్రాలె గంటె.

తే. ఘర్జసంతప్త యై నవఃకాండములను, దొప్పదోఁగుచు నార్తి దోఁదూయమాన
యైనజనకాశ్చభవ యన * నవని బాష్పపూరములు రాల్చెఁ గంటివే * ధీరచరిత.

కం. జలదోదరముక్తంబులు, సులలితకన్హారనికరఃసుఖశీతలముల్

లలిఁ గైతకపరిమళములు, చెలువుగ జాఱంగ వచ్చుఁ * జేరలకొలదుల్. ౨౦౬

కం. కేతకధూళీలిప్తం, బాతతఫుల్లాద్ధునంబు * నయి యిగిరి ని

స్థూతారిభాస్క రాత్మజ, భానిని ధారాభిషిక్తఃపటిమం గ్రాలెన్. ౨౦౭

కం. జలదము కృష్ణాజనముగ, జలధారలు దోఁచు చుండ * జన్మిదములుగా

వలిగాలి నిండ గుహల౯, మల లోపైను శ్రుతులు చదువుమనుజులమాడ్కిన్.

కం. ఒక పగుకడానిబంగరు, మెఱుఁగుల నెఱితుఱఁగలింత * మించినమించుం

గొఱడాలఁ గొట్ట దూఁకట, మొఱి యిడువటు వనఁగ నభము * మొగసెడి వింటె.

తే. అకట లక్ష్మణ! నీలమేఘాశ్రితంబు, కార్తెఱుం గెట్లు చలియించెఁ * గంటి వయ్య
రావణనియంకమందొ ధఃరాతనూజ, వ్యసనభరమున నణఁకెడిపడువు దోఁప.

తే. నీలఘనములచే నవఃలిప్త లగుచు, దిశలు నష్ట గ్రహాబ్జదీధితులతోడ

సంగనాయుతులకు హిత * లయ విభాగ, మేర్పరింపఁగరాక తా * మెనఁగె నిపుడు.

తే. ప్రకటవర్ణాగమమున కుత్సుకము లగుచు, నచ్చటచ్చట నావిరి * వచ్చు చుండఁ
గామసందీపనంబుగఁ * గ్రాలు చున్న, కొండమల్లెలు చఱియలఁ * గొమరు మీఱె.

ఉ. దుమ్ములు మాసె, మారుతము * దోలఁ దొడంగెను జల్లుగా, మెయిన్

జెమ్మట లూఱుటల్ సమసె * నిల్చెను వీవనతోడి బోలి, దూ

రమ్మగ నేగియున్నప్రజ * గ్రచ్చుఱఁ జేరెడి స్వావయంబుల౯,

నిమ్మళమార భూపతులు * నిల్చిరి యాత్రలు వోక యూరులన్. ౨౧౩

ఉ. మానసవాసలాలసఃమంచితహంసలు దాఁగె నెందునో

మానుగఁ జక్రవాకములు * మంజులరీతిఁ బ్రియాప్తి రాజల౯

బూనిక నేకధారగను * బోరున పాములు వ్రేలునట్లుగా

వానలు రేఁగ సాగ విఁక * బాటలలోఁ బయనింప బండ్లపై. ౨౧౪

చం. అనఘ! క్వచిత్ప్రకాశ మయి * యభ్ర మదే క్వచిదప్రకాశ మై
కనఁగఁ గ్వచిత్క్వచిత్కుఢరఃకాండనిరుద్రము నై తరంగచా

లనరహితాభిపోలికఁ జెలంగెను ; సర్వకదంబపుష్పమే

ళన మయి శైలధాతుతతులఁ నిబిడాదుణ మై నదీతతుల్

౭౧౫

తే. కేకికేకానుయాతముల్ • ప్రాకటముగఁ, గ్రోత్రనీళ్లను వహించిఁగోకు మీఱ
దూకుచును బాటు చున్నది • తోర మైన, వేగమునఁ గంటివే నువివేకఛన్య.

తే. సారతరరసయుత మయి • వట్టదములఁ, బోలు నేరేడుపండ్లను • గాలికతన
నవని వ్రాలినపలువన్నెలగువివక్ష, చూతఫలముల భుజియింతు • చూవె జనులు.

తే. ప్రకట మైనబలాకమాఁలికలతోడ, మించుఁడెక్కెంబుతోఁ గొండఁమేల్కి దాల్చి
రణతలంబున నున్నవాఁరణములట్లు, గర్జ లిడు చున్న వవిగో మేఘంబులెల్ల.

కం. యవనము జడిఁ దని వొందఁగ, లివ గొనుచును నెమిలిపిండు • లీల నటంపఁ

దప వర్షింపఁగ మబ్బులు, నపురుగ నపరాహ్లావేళ • జా నయ్యె వనుల్. ౭౧౯

కం. నలిలాతిభార మొదవఁగ, జలధరములు గర్జ లిడుచు • నబలాకము గా

బలితపుగిరిశిఖరంబుల, నిలిచి నిలిచి లేచి పోవు • నెఱిఁ గనుఁగొంటే. ౭౨౦

తే. గర్భధృతికిని మేఘాభిఁకామ మగుచు, దండ కేగెడుకొక్కెరఁపిండు మింటఁ

గట్టఁబడి మారుతాహతిఁ • గదలు చున్న వెల్లదామరసరమన • వెలసె గంట.

ఉ. వెల్లుగ నింఁద్రకోపములఁపిల్లిలు రాలఁగ నిందు నందు భౌ

జల్లడిలేతవచ్చికలఁసీమలసొంపున ధాత్రి శోభిల్లె

మొల్లపుటెట్టుపట్టునను • మొగ్గ కనీదను గుట్టఁ గాంతి రా

జల్లడిచిల్కఁతెక్కిఁజిగిఁచీరను దాల్చినకాంతయో యనన్.

౭౨౨

కం. శ్రన్న సది కడలిఁ బాతెను, బన్నుగఁ గొక్కెరలు మేఘఁపటలముఁ దారెన్

వెన్నుఁడు నిద్దురఁ గూరెను, జెన్నగుకాముకయుఁ బ్రియునిఁచెంతం జేరెన్. ౭౨౩

కం. చెలఁగె నెమిళ్లలయాటలు, కలిగెఁ గదంబముల విరులఁ • గ్రాలెడికొమ్మల్

వెలిఁగె మహి నన్యవనముల, మెలఁగె నమప్రీతి నాలు • మే లగుకోడల్. ౭౨౪

ఉ. అడెను, జంత వాడె, దొలఁకాడెను, బాడెను, జంచలత్వముఁ

వీడెను, జాలు గూడె సరవిఁ, వడి నూడనిఁబాడె నయ్యెడఁ

వేడుక నెమ్ములుం విరహిఁగీనిచయమ్ములు, సద్వనమ్ములుఁ

జోడుగజమ్ములుం, గవులు, • బోరని వానలు నెల్లవాఁకల్గున్.

౭౨౫

ఉ. ఎత్తినవేడ్కతోడ సెలఁయేటులపొంతలఁ గ్రంతలఁ మదం

బెత్తినహత్తిమొత్తములు • నెంతయుఁ గేదఁగిపూలవాసనల్

కుత్తుకబంటి గ్రోలి గిరిఁకూటపతజ్జిఁమ్రోత కుల్కుచుఁ

మత్తనటచ్చిఘానలసఁమాజమ్ముతో ధ్వని నించు దిక్కులన్.

౭౨౬

- ఉ. ఇమ్ముగఁ బూవుఁ దేనియలఁ నిచ్చకొలందిని ద్రావుచున్ నిమే
షమ్మున మత్తు గాంచు నళిఁసంఘము లిప్పుడు వర్షధారవే
గమ్మునఁ దాడిత మ్మయి దిఁగాలన గాడ్పడుచుం గదంబపుం
గొమ్మల ప్రేలు చున్నయవిఁ గోల్పడి యెల్లమనంబుఁ జూచి తే. 2౨2
- కం. చిప్పిల్ల రసము చల్లని, నిప్పలపొడిచాయ విరిసిఁ నేరెడువండుల్
కప్పఁగఁ దేటులదాఁటులు, కప్పినగతి జంబుతరులఁ గ్రాలెడిఁ గొమ్మల్. 2౨౮
- కం. సాదామనీపతాకము, మేదురగంభీరరవముఁ మేకొనఁగ సమి
స్తేడిని నుద్యగజముల, మాదిరిఁ గనుపట్టెఁ గనితేఁ మబ్బులు మింటన్. 2౨౯
- ఉ. శైలవనానుసారి యయిఁ నత్పథమం దొకనాగ మేగుచో
నోలిఁ బిఱుండ నొండుస్తనిఁ తోదయ మాటయు నాలకించి తా
హాళిని యుద్ధకామ మయిఁ యచ్చటఁ జేరె నొకండు దంతి యం
చాలము సేయఁగా మరలెఁ నాద్వీరదంబును జూడు లక్షణా! 230
- కం. ఆడెడిభంగిని గొన్నీయుఁ, బాడెడిగతిఁ గొన్ని మత్తుభరమునఁ గొన్నిన్
జూడఁగఁ బలు తెగల వనుల్, వేడుక శిఖిమధుపకరులఁవృత్తుల నొప్పెన్. 23౧
- కం. లలితకదంబార్జునకం, దళరుచిరము నూత్నవారిఁతతపూర్ణంబున్
గలితమనశిఖావలస్ప, త్యలసిత మయి పానశాలఁ యన విని యొప్పెన్. 23౨
- తే. శక్రదత్తంబు లగుచునుఁ స్వచ్ఛము లయి
ముత్తైములఁబోలుబిందువుల్ఁ మోదమునను
బత్తపుటఁగ్నములను బిఁపానఁ గ్రోలు
బహుళవర్ణచ్చదము చక్రవాక సమితి. 233
- తే. భ్రమరతిం త్రీతామధుఁసంస్వంబు, కప్పలొండ్రి మించెడికంఠలాళ
మంబుదమృదంగనాదంబుఁ లింబుమీఱఁ, గాననంబుల సంగీతకంబు వెలసె.
- తే. గొన్ని నెమిళ్లు పాడంగఁ, గొన్నియాడఁ, గొన్నినిలునంగఁ జెట్టులఁకొమలకొనలఁ
గొన్ని వ్యాలంబబర్హుఁబోత్తములు, గా వనంబుల సంగీతకంబు వెలసె. 23౪
- కం. మబ్బులయుఱుములఁ గప్పలు, నిబ్బర మగుదీర్ఘకాలఁనిద్రను విడి వే
రుబ్బన నానాధ్వను లా, గుబ్బతిలన్ వానధారఁకున్ మోదించెన్. 23౬
- చం. కులుకుమెఱుంగుజేక్కవ లఁకుంఠమదంబునఁ గ్రాల, నుగ్గు నొ
డ్డులను నళిక్రమించుచుఁ గడున్ మద మెత్తఁగఁ బుష్పముల్ ఫలం
బుల నుపహారముల్ గొనుచుఁ బోయెడిఁబో తటిసీనవోధలున్
గెలవునఁ దూర్జయానములఁ గేరుచుఁ బ్రాణవిభం గనుంగొనన్. 232

- తే. కాలుకొండలతో బద్ధమూలము లయి, కాలుకొండలమాడ్కిని * నీలమేఘ
పటలసంసక్తములు నవ*వారిపూర్ణజలదములు నీలకాంతుల * జోనుమీఱె. 23౮
- తే. ఉబ్బి కేకలు వైచుమఃయూరతతులు, శస్త్రకోపనమన్నితః శాద్యలములు
హరివాసన లీను నీ*పార్జునములు, గ్రాలువనులందుఁ జరియించెఁ * గరులు కెరలి.
చం. నిరవధికాంబుధారలను * నీటు దొలంగిన కేసరంబులన్
నురుచి దొఱంగి యున్న బిస*మానములన్ మధుపాలి వాసి ని
ర్భరరుచి రేన్ధకేసరధు*రంబు కదంబకదంబకాళిఁ జె
చ్చెరఁ జని వ్రాలె, హీనదశ * చేకుఱ మైత్రిఁ దలంఁత్రై చంచలుల్. 2౪౦
- ఉ. ఎంతయు భూరిసమ్మదగఁ జేంద్రము హృష్టిలసన్దవీంద్రమున్
శ్రాంతమృగేంద్రమున్ రుచిర*సంపదుదంచితభూధరేంద్రమున్
దొంతులు మేఘబృందముల*తోఁ బరిభేలితనిర్జరేంద్రమున్
శాంతనరేంద్రముం గనితె * సాదృతి లక్ష్మణ వానకాలమున్. 2౪౧
- కం. జలనిధిఘోషంబు దినం, తులు గొట్టుచు గగనతలము*తో రాయుచు నే
ల్లులఁ గొలఁకుల బావులఁ జె, రుద్రుల నేకముఁ జేసె మేఘ*పూగము గంటె. 2౪౨
- ఉ. జోరున నేకధారగ వాసుంధరఁ బర్వంగఁ జిన్నచీకటుల్
దోరపుసర్పముల్ గురియఁ * దో డయి గాలియు టిప్పు టిప్పునన్
గ్రూరత వీవఁగా నదులు * కూలము లుర్లగఁ బొంగి యెవ్వయో
దారులఁ దప్పఁత్రోవల ని*తాంతరయంబునఁ బాతె నియ్యెడన్. 2౪౩
- చం. ధర జనతాభిషిక్తు లగు*ధారిణినాయకు లాత్మవైభవం
బరుదుగఁ జూపురీతి నమృ*తాశననాయకదత్త మై మహా
నురుదుపనీత మైనఘన*మండలిచే నభిషిక్త మాచు భూ
ధరతతి గానిపించెడిఁ గ*దా నిజసూపము శ్రీయుతంబుగన్ 2౪౪
- ఉ. రిక్కలతోడి మిన్ను ఘన*బృందముచేత ముసుంగుఁ గాంచె, నే
ప్రక్కన నున్నవాఁడొ కన*రాఁడు దివాకరుఁ, డీధరిత్రియుం
బెక్కున నీటఁ దృప్తిఁ గొనె * బేరినచీకటి ముంచె సర్వమున్
దిక్కులు తెల్వి మాసె నెది * దిక్కు యెఱుంగఁగరాదు లక్ష్మణా! 2౪౫
- చం. తర మిడి వారిధారలను * ధౌతము లై ధరణీధ్రకూటముల్
కరము విరాజితంబు లయి * క్రాలెడి ప్రేలడిమేలిముత్తైపున్
సరములపోడిమిం దనరు * శైలతటాగ్రపతత్ప్రాతకో
త్సరములతోడఁ గంటివె ము*దంబు ఘటించెను భోగిక్రైవడిన్, 2౪౬

ఉ. కొండలనుండి బాటువెడఁ జ గొండల గుండులు ద్రోవ కడ్డమై
యుండిన వానిఁ దాఁకి వడిఁ యొప్పులున్ నిర్గుహళు లియ్యెడఁ
దండిగఁ జింది ప్రక్కలనుఁ నవ్వము లయ్యె గుహాభులక విసం
బండువుగాఁగఁ బాడుశిఖిఁ మండలి వాలిటిహారవలు లె.

282

ఆ. మదనకదనములను ♦ మదవతుల్ సురపురి, ననగఁ బెనగఁ బెరిగి ♦ హఠవల్లి
సంఘ ముద్వీఁ దెరలు ♦ చందంబు దోపగఁ, దోయధార లురలఁ ♦ దోరముగను.
కం.వికిరంబులు డాఁగుటచే, ముకుళించెడి నీరజాతములపంకులచే

వికసించిడిహోజులచే, సెకవేలుపు క్రుంకు టాత్రం • జింతింపం దగన్. ౭౪౯

కం. శ్రీవ యిది హింక యిది యని, భావింపగ రామి నడగఁగఁ బగ యెలగోల్ సే
నానిసరము వెనుదియంగ, భూవల్లభదండయాత్రి, పాసుపడఁ జావ్రి. ౭౫౦

కం.అనఘా యీభావప్రపదం,బున సామామ్నాయపఠనఃమునకుఁ విప్రుల్
ఘనమతు లుపక్రమించెద, రినకుల! యధ్యయననమయ ః మిది యగు కథనన్.

కం.శృవాకృత్యంబులఁ జో నిడి, మహితపదార్థములఁగూర్చి * మనభరతుం డ
 పృహ నాపాధి మొదల వ్రత,సహితుండయి యుండు నయ్యె * శ్రద్ధాయక్తిన్.

కం.పురి నుండి వచ్చునన్నుం, బరికించి యయోధ్యజనము † పరఁగించినదు
 ర్భరరవముం బురిడించుచు, సరయూనది వేగ పాటు † సరవం బగుచున్. ౭౫౩

ఉ. భావుకమైన యిట్టియెడ * బాధితవైరి సదాదుఁ డౌచు ను
 గ్రీవుఁడు రాజ్యభోగములఁ * గ్రీడలు నల్పుచు నుండుఁ గాదె, నే
 నో విగతాత్మదారుఁడ సముజ్జితరాజ్యాఁడ నై నదీతలు
 ట్టేవలెఁ గూలిపోయెనఁ గ్రుమంబుగ నైవఁగ రానియ్యార్జితేన్.

కం.ఈ కారు దుర్గమం బస్తాకంబు మదీయహృదయశోకానలమున్
భీకరనత్తున్డు రావణుఁ, డేకైవడిఁ బార మొందుఁ గృత్యము మనకున్. ౭౫౫

ఉ. ఏమి యొనర్చు వాడ ధరణీశ్వర చెప్పు మటంచు వేడ శా
ఖామ్యగనేత మార్గము లగమ్యము లంచును నెన్నినాళ్లకో
ప్రేముడి భార్యఁ గూడె నని * పెద్దయుఁ బో మనకార్య మంచు నే
నేమియుఁ బల్క నైతి, నతఁడు చనుదెంచెడి యుక్తవేళకున్.

కం.ఉపకార మెఱుంగువాఁ డా,కపివర్షుఁడు గాన వేతుఁ * గాలంబునకై
విపులమహానదులయుఁ ద,త్తపివాళు ననుగ్రహంబుఁ * గాంచెడిదాఁకన్. 242

కం.వీరుం డగుపురుషుం దుప, కారికి మఱుమే లెటేని * కావించుఁ బ్రతీ
కారముఁ జేయక మఱచెడి, కూర్చుడు నొప్పించు నుజనఁగోటులమనమున్.

చం.లన విని లక్ష్మణుండు జనశతభవతితోడ రామ! నీ

వని నటు సంస్థ మొప్పెడి వనాటచయాధిపుఁ డర్హవేళఁ దాఁ

బనిగొని చేయుసాయమును ఁ వానలు నిల్పెడిదాఁక నోరుపుక

గొని యిటు నుండు మంత రిపుఁ గూల్పఁగ నా నని పల్కె నంతటన్. ౨౪౯

→ కామవరతంత్రుఁ డగు సుగ్రీవుని హనుమంతుఁడు బోధించుట. →

కం.తోలఁగఁగ మెఱుంగులు మబ్బులు, చెలఁగఁగ హంసారవంబు ఁ శ్రీమంతంబై

మెలఁగఁగ వెన్నెల దిక్కుల, వెలుఁగఁగ వినువీది మిగులవిమలం బగుచున్.

సీ. కని మహాభోగభాగవ్యసమృద్ధుఁ గామైక, వరతంత్రు సజ్జనభవ్యమార్గ

దూరగు ధర్మార్థదూరమానసు విని, వృత్తకార్యుని బ్రహ్మదోత్రమాభి

రతనిరతుని మనోరథజాలసంప్రాప్తి, రేవగల్ హాయిఁ జరించువాని

దారతోదారతో ఁ హరిసదోదార, ఫేలావిలోలు డై ఁ క్రాలువాని

తే. నందనంబున బృందారశకేందుముఖులు, బృందములు గట్టికొలువఁ సానందుఁ డైన

వానవునిబోలి విహరించువాని నచివ, వారవిన్యస్తస్థపకార్యభారుఁ డగుచు

ఉ. పన్నుగ రాజ్యతంత్రములపట్ల విమర్శము లేనివాని, ను

త్సన్నధరాధిపత్యగురుశంకు, నిదేశవిహీను, సర్వదో

త్సన్నమనోజసాఖ్యరతు ఁ వానరనాయకు, డాని తత్త్వసం

పన్నుఁడు కాలవేది హితపథ్యయధార్థనయోక్తి సూరియున్. ౨౬౨

కం.సామమృదుభాషణం డగు, సామిరి నచించె వినయసంపదను యశ

శ్రీమహు లొదవెఁ గపిస్వామి! మిత్రులకార్యమొకఁడమిగిలెం జచ్చి. ౨౬౩

కం.కాలమెఱుంగుచుఁ దల్ల, త్కాలంబున మిత్రులందుఁ ఁ దగుపద్ధతి భూ

పాలుఁడు వర్తింప యశోజాలము రాజ్యంబు కీర్తి ఁ శౌర్యము పెరుఁగున్. ౨౬౪

కం.పండుంబును మిత్రనువృత్తి, త్కండుంబును గోశబలము ఁ త్కౌవతి యీనా

ల్లుండిన లెస్సగు రాజ్యమ, ఖండసమృద్ధిం దనర్చుఁ గపిలోకవరా! ౨౬౫

తే. వృత్తసంపన్నుఁడవు నీవు ఁ చిత్త మెపుడు

తతనిరత్యయపథమును ఁ దగిలి యుండు

వేగ హితకార్యమును నెఱవేర్చుపొంటె

యత్నమును జేయఁ దగు నీకు ఁ నగచరేంద్ర. ౨౬౬

కం.తనపనుల నెల్ల వదలియుఁ, దనమిత్రునికార్యమునకుఁ ఁ దత ముత్సాహం

బును గొని చరించునాతోడు, కనఁ డెప్పు డనర్థకంబుఁ గపికులతల కా! ౨౬౭

కం.కాలాతిక్రమణంబుగఁ, జాలఁగ మిత్రార్థమునకు ఁ సమకట్టి నరుం

డేలీల నెంతగాసికి, బా లైనను మిత్రకార్యపరుఁ డన రతనిన్. ౨౬౮

← హనుమంతుడు సుగ్రీవునితో నీతను వెనకింపు మని చెప్పుట. →

ఉ. కావున మిత్రకార్యము సకాలమునంద యొసర్పు మీపు, స
ద్యావ! విదేహజన్ నెమకఁ బంపుము, కాలము మీతె మున్నె, ప్ర
జ్ఞావిభవుండు త్వద్వశుఁడు ధ్యైవతి సత్వరుఁ డయ్యఁ గాలమున్
బోవుట తా నెఱింగియును బూనఁడు చూనిచు మెచ్చరింపఁగన్. 2౬౯

ఆ. నీదువంశ మిలను బిలిపెను జరకాల, మైత్రి కర్ణుఁ డైనమాననీయుఁ
డప్రమేయమహిముఁ డత్యులితసుగుణి యారాజచంద్రుఁ డైనరామవిభుఁడు.
కం. ఆతండు నీకు మున్నగు, ఖ్యాతంబుగ మేలు చేసె సతనికి నీవున్
బ్రీలిం గూర్చుగ వలదే, వేతరుచరవరులఁ బంపవే సమకూడన్. 2౭౦

కం. కాలాతిక్రమదోషము, గ్రాలదు పరు లెచ్చరింపకయ మును చేయన్
గాలాతిక్రమదోషము, గ్రాలడిఁ బరులెచ్చరింపఁ గార్యము సేయన్. 2౭౧

కం. ఉపకారము లేకున్నను, సృపతీ! యుపకృతి నొసర్పు బీతియ నీకున్
విపులశ్రీరాజ్యంబులఁ గృప సేసినరామునెడ నిఁ కేమని చెప్పున్. 2౭౩

కం. ధృలియుతుండవు బలినుతుండవు, హితచరితుండ వీవు వాసరేశ్వర యేలా
క్షీతిపతికార్యముఁ దీర్చుగఁ, దతవాసరకోటిఁ బంపఁ దడసితి విష్టుల్. 2౭౪

ఉ. నీ విట బాసలై చనక బిల్వినయంతనె రాముకార్యమున్
బోవునె రిశ్తయై? నిశితభూరితరావళిచే మనుష్యభు
గైవతపన్నగావళులఁ దక్షణమాత్రన పిల్కుమార్చుగఁ
జేవ గలండు, నీప్రతిసఁ చేయుట యెట్టిదా చూడఁ దాడెన్. 2౭౫

కం. ప్రాణంబునకును జేంకక, రాణన్ మేల్ చేసె నీకు రాముఁడు నీవున్
రాణువతోఁ జని యాతనీ, రాణిని నెమకింపు సంబంధంబున ధరణీన్. 2౭౬

చం. అనిమిషదైత్యమారుతఖగహిగణంబులు కూడియేని రా
మునకు రవంతయేని భయముం గలిగింపఁగ లేవనంగ నే
మని వచియింప రాక్షసచయంబును, నీ కుపకారి ధైర్యయా
ఘనునకు మాఱుమే ల్గులుపఁగా గమకింపుము వాసరేశ్వరా. 2౭౭

కం. మంటను వింటను జలముల, మంటల బలితలమునందు మహితజనమునన్
గుంటు వడక కవు లెల్లరు, దంటలు చన నీ వనుజ్ఞ దయచేసితివేన్. 2౭౮

కం. పాటించి యెట్టికార్యము, బాటవమునఁ దీర్చ నేరుపరు లోవారల్
కోటికొలందులు ధరణిరు, హాటులు గల కేది సేయ సగుముద లిడుమా, 2౭౯

ఉ. నావుడుఁ గాలయోగ్యవహనప్రభవాలవనంబు లెల్లను
 గ్రీవుడు చక్కఁగా విని హఃరిధ్వజనీపతి నీలుఁ జూచి నా
 నావనచారియూధపులు * నాదుననుజ్ఞ వదేనునాళ్లలో
 రావలయున్ నసైన్యముగఁ * బ్రాణముఁ దీయుదు రాక తక్కినన్. ౨౮౦

కం.లని చాటింపుము తారా,తనయుండును నీవు వేగ * తగువస్థతులఁ
 బనిపూనుఁడు కార్యంబున, కని సుగ్రీవుండు చొచ్చె * నంతిపురంబున్. ౨౮౧

← శరత్కాలంబున రాముఁడు సీతావిరహంబునఁ దపించుట. →

చం. వెలియఁగ వానలున్, నభము * వెల్లన నెల్లడఁ దోఁపఁ, జంద్రమం
 డలము విశుద్ధమై తనర * నవ్యశరద్రజనీలలామ ని
 ర్మలశశికాంతిచందనము * రమ్యముగాఁగ నలందఁ, గ్రోతిజ్జేఁ
 డలఘుసుఖంబుఁ జెంద, సమయంబు నతీతము నొందఁ, జూచుచున్. ౨౮౨

కం.తోలఁగఁగ మెఱుఁగులు మబ్బులు, చెలఁగఁగ హంసారవంబు * శ్రీమంతం బై
 మెలఁగఁగ వెన్నెలదిక్కుల, వెలుఁగఁగ వినువీదిమిగుల * విమలం బగుచున్. ౨౮౩

కం.మానితశైలాగ్రనమా,సీనుండై రామవిభుఁడు * సీతాతరుణిఁ
 మానసమునఁ దలపోయుచు, నూనినశోకమున నిట్లు * నువతాపించెన్. ౨౮౪

కం.వరసారసారవారవ, వరసారససారమధుర*వంబు చెలంగఁ
 వరసంబుగ నాశ్రమమున, సురమించును నేఁడు నాకు * సుఖ మిడు పెట్టో. ౨౮౫

కం.కుసుమితతరువిసరంబుల, లసదప్తాపదవినిర్మలంబుల శుభ మా
 నసమానసములఁ గనుచుం, గుసుమాంగి య దెట్టు లడలు*నో నే లేమిన్. ౨౮౬

కం.కలభాషిణి మును పలుకఁగఁ, గలహంసరవంబుపోల్కి * గని యెఱుఁగుదు నే
 లలితనకలాంగి నిపు డే,చెలువునఁ దెలియంగలాఁడ * సీతారమణిన్. ౨౮౭

కం.మక్కువ నొక్కటఁ దిరిగెడి,జక్కవకవరవళి విన్న * జలబాషీ యయో
 యెక్తైవడిఁ దపియించునొ, దిక్కటి ననుఁ బాసి మిగుల * దీనత నొంటిన్. ౨౮౮

ఉ. ఆవనజాతపాణి మఱి * యాయనిమేషవిలోలనేత్ర హా
 యావరపల్లికాలలిత * యాయమృతాసమకీరవాః* లే
 కీవనజాకరంబులును * నీతటిసీవరతీరదేశ మిం
 దీవనకాననోత్కరము * లిం పొదవింపవు సంచరింపఁగన్. ౨౮౯

కం.శారదగుణనారాచ,స్ఫూరుఁడు కాముఁడు వియోగ*భాతార్తను సీ
 తారమణిని సుకుమారిని, గారింపక యున్నెమ్మత్సు*కారణ మగుచున్. ౨౯౦

కం.చాతకము నీటికై పురు,హూతునకుం మొఱుట పెట్టు*నోజను గొన
 ల్యాతనయుఁడు విలపించెను, సీతావనబాషీకై విశేషవ్యధచేన్. ౨౯౧

కం. ఏకాంతవిసంజ్ఞం డై, యేకాంతమనంబుతోడ * నేకాకృతి నీ
తాకాంతకు దురపిల్ల ని, లాకాంతుని జూచి సత్ఫలగ్రహణాప్థన్.

౨౯౨

←→ లక్ష్మణుడు రామునిదుఃఖముఁ బొపుట. ←→

ఉ. వింతపథంబులం దరిగి * వేగమ వచ్చి సుమిత్రపుత్రుఁ డ
త్యంతవిషణ్ణచిత్తుఁ డయి * యన్నయిదే మిటు నీదుభారివి
క్రాంతి పరాభవంబు గొనఁ * గామవశాత్తుండ వౌట యర్హమే?
చింతలఁ గుండె దయ్యె ధృతిఁచేఁ బని దీర్పంగ నర్హమా నెడన్.

౨౯౩

చం. మన మిపు డాచరింపఁగ నమంజసకార్యము నెంచి, ధీవ్రసా
దనమును గాంచి, కాలమువిధంబుఁ దలంచి, స్మరించి వానరేం
ద్రునిపెనుఁబ్రాపు, దేవతలనుఁ భజించుట లోగ్రహించి, దు
ర్జనగణదూర! ధైర్యమునఁ * గ్రాలుము, వ్రాలుము విక్రమంబునన్.

౨౯౪

కం. శ్రీనిలయ! త్వత్సనాధ మ, హీనందన సులభ యగునె * యితరులకును వై
శ్వానరకీలలలోఁ బడి, మానవుఁ డెవ్వండు వీర! * మనఁగాఁ జాలున్.

౨౯౫

చం. అని హితముం బ్రియంబును నయంబును ధర్మము సామ మొప్పఁగా
ననియెడితమ్మువాక్యముల * నాదట రాఘవుఁ డాలకించి నా
యన! భవదీయసూక్తి హిత * మాను దురానద కార్యచింతనం
బును దగుఁ దత్ప్రయత్నమును * బూనఁగ నొప్పు నటంచుఁ బల్కుచున్.

౨౯౬

←→ శరద్ధ వర్ణనము. ←→

సీ. పదపడి రాముండు * పద్మపలాశాక్షి, దలఁచి లక్ష్మణుతోడఁ * బలికె శార్తి
వేగంటి ధారిణి * విపులధారలచేతఁ, దన్ని పైరులు స్రోచి * ధన్యుఁ డయ్యె
ద్రుమభూమిధరపురోగమఘనంబులు మ్రోగి, వర్షించి బడలికఁ * బాపుకొనెడి
కారుమబ్బులు దెనల్ * కాటుక పట్టించి, విమదవ్యివము లట్లె * వేగ మేదె
అ. నంబుగర్భములు మహావేగములు కుట, జార్జనాతిపరిమళాన్వితములు
జృంభితములు నైన * యెలగోలుగాలులు, విసరి విసరి వీచి * విరతి నొందె.

౨౯౭

కం. వారిధరవారముల మద, వారణసంతానములయు * బర్హితులయున్
వీరవర! కొండవంకల, యారావ మ్మొక్కమాటె * యణఁగెను వింటె.

౨౯౮

కం. ఓలిని వారిదధారల, జాలున నిర్జలము లైన * శైలంబులన్ర
స్థాళులు విచిత్రకాంతుల, చే లిప్తము లైనరీతిఁ * జెలఁగెడి నారా.

౨౯౯

కం. వ్రీశావతి నవనంగమ, వేళను జఘనములఁ జూపు * విధముగను శర
త్కూలంకషయన్ పైకత, పాళుల మెలమెల్లఁ జూపు * భంగులు కంటె.

౩౦౦

కం. శారదిశాఖాతతులం, దారాగణతరణికుముదఃపరికరణములన్

వారణనత్తమముల నిజ, సారద్యుతిఁ బంచి యమరే ♦ శారద యనుజా, ౮౦౧

కం. శారదగుణాత్తయును నా, నారుచిరద్యుతియు నైనఃసవ్యశ్రీ శా

లారుణకరబోధిత మగు, నీరేజాకరమునందు ♦ నెఱ నెఱిఁగాంచెన్. ౮౦౨

కం. ఘనసారవృక్షనుమవా, సన లై మత్తాళిబృందఃపుంకారము లై

గొనబుగ మదవారణముల, కును దర్పము రేఁపె గాడ్పుకొదమలు వనిలోన్.

నీ. జంట జంటలు గాఁగ ♦ శైవాళినీపులి, నావళియందుండి ♦ యరుగుదెంచి

కొలఁకులఁ గ్రీడింపఁ గుతుకంబు గొని తమ, తెక్కలు విచ్చుచు ♦ తేసి యాడి
పుప్పొళ్లు బుక్కాముఁపొళ్లుగా మెయినిండ, నెలమిసి నొండొంటి ♦ నెదురుకొనుచుఁ

జక్రవాకంబులుఁ ♦ జక్రాంగకంబులుఁ, గేళిఁ దేలుచు నున్నఃలీలఁ గంటె

ఆ. మదము దొట్టఁ దిరుగు ♦ మాతంగములయందుఁ, గ్రొవ్వి తిరుగులాడుకొడెలందు

నీగు తేటి పాటు ♦ నిమ్మగాతతులందు, బుతువులత్తిదోచె ♦ నెన్నొగతుల, ౮౦౪

ఆ. చూచి మబ్బులేనిఁ చుక్కదారిని దమ, పించియములనగలు ♦ విడిచి ప్రియలఁ

దలఁగి కాంతి దొఱఁగి ♦ ధ్యానముల్ సేసెడి, నెమ్మిసిండు వనుల ♦ నెమ్మి జాఱ.

చం. గరగరజేళువాపసేడిః గారపుఁగాంతులు నిండ దిక్కులన్

నెరవిరినిండువ్రేఁకనను ♦ నేలకు వంగినొమ్మ లెల్లెడన్

గరమును నేత్రవర్షముగఁ ♦ గ్రాలఁగ ఘు మ్మని కమ్మవాసనల్

నెరయఁగఁ జేయుమంకెనల ♦ నీటు వహించె వనాళు లియ్యెడన్. ౮౦౬

మ. కరిణీసంతతి వెంట నంట నళినీఃకాండప్రియంబుల్ కరుల్

వరనూనోత్థితముల్ మహావనతటిఃవాహ్యళినంసక్తముల్

గురుదానోత్కటముల్ మహామదరసాఃలోలంబు లై మందనం

చరణస్థితము లయ్యెఁ గాననములన్ ♦ సౌమిత్రి కంటే కదా. ౮౦౮

చం. చెలఁగె నభం బదే చికిలిః జేసినవాలులడాలునన్, నదీ

జలములు నన్నగిల్లె నెలఁజే వ్వన మెక్కుమెలంతనడ్డునా

జలరుహాశీతవాతములఁసంచరణం బొనరెన్, దిశాతతుల్

కళకళలాడుచున్నవి ప్రఃగాఢపుఁజీఁకటి తమ్ముఁ బొసినన్. ౮౦౯

ఉ. వేడి వెలుంగుకాఁకలకు ♦ బీటలు వాఱఁ దొడంగెఁ బంకముల్

మాఁడినయట్లుగా ధరణి ♦ మాటికి రేఁగెను సాంద్రధూళి, మ

న్నీడులు వైరకోపముల ♦ నీఁగఁగ నొండొరులన్ జయింపఁగాఁ

బోడిమి చండయాత్రఁ జనఁ ♦ బూనఁగఁ గాల మి చయ్యి లత్తణా. ౮౧౦

ఉ. పాంకముగా శరత్సుగుణఃపుంజనుతుష్టశరీరశోభ ని

శృంకముగాఁగఁ గ్రుమ్మరుచు ధ సాంద్రముదంబునఁ జోతరించి పెన్

హుంకృతు లొప్పు గొమ్ము లొకఁ యోరగ వ్రాలుచుచున్ ఖణిల్లనన్

అంకెలు వైచి చివ్వుకును ధ అక్కెడిఁ గాళ్లు పృమాళి మందలన్.

౪౦౦

చం.నలినశరప్రవీడితముఁనంబునఁ దీవ్రగతానురాగ మై

కులచయనంయుతం బగుచుఁ ధ గూరిమి మీఱఁగ మందయాన మై

సలలితభంగిఁ దోఁపఁగ వశాచయ మాత్మమదున్ నిజేశ్వరున్

దలఁగక వెంట నంటెడిని ధ దమ్ముడ చూచితె కాననంబులన్.

౪౦౧

కం.తోడవు లగుమేలిపురులన్, విడిచి నదీతీరమునకు ధ వెడలఁగ హంసల్

వడి గద్దించిన మరలెడి,వడువున దైన్యమునఁ జనెడిఁబద్మలఁ గంటే.

౪౦౨

కం.జక్కవల నీకుకోల్లను, జక్కఁగ దిగు లొంద నెగిచి ధ సామజములు అం

పెక్కఁగ నలినాలంకృత, మక్కొలకుం గలఁచి కలఁచి ధ యంబులు గ్రోలెన్.

కం.అస లుడిగి విమలజలములు, నిసుమును వెలుఁగఁ గ సభేనుఁబృందం బగుసా

రసరావరణితటిసీ,రసముల సారసచయంబు ధ రమణం గ్రుంకెన్.

౪౦౩

చం.ఎడవక దూఁకు చున్న సెలఁయేళుల చప్పుడు, వృద్ధి గొంచుఁ దా

ముడుగక మ్రోయు చుండెడిమఁయూరరవంబులు, గాలిమ్రోతలున్,

ముడుగక కట్టఱట్ట యని ధ మ్రోగెడుకప్పులనాదుఱంపులున్

బొడ వడఁగెన్ ముదంబు చెడ ధ భూరిపలాహకగర్జతోడుతన్.

౪౦౪

కం.పెక్కులవన్నెలసాములు, బక్కటిలి నవోచితాబ్జఃపరిలీనము లై

బొక్కలు మాఁడఁగ నాఁకట, బొక్కలు వెలువడి చరించు ధ బును బును మంచున్.

కం.చంచచ్చంద్రకరస్ప,ర్శాంచిత ముద్వీకచతారఃకాన్వీత యారా

మించఁగ రాగము సంధ్య త్ర్యంజించెడి సంబరముఁ దాన ధ చెలువుగఁ గంటే.౪౦౫

కం.ఉదితశశిరమ్యముఖ తమి, విదితోడువ్యక్తచారుఁవిమలాంబక కా

ముదకొముదీనసన యయి, యిదె రే వెలిచీరఁ దాల్చుఁనింతిం బోలెన్.

౪౦౬

ఉ. పండినయెన్నుజొంపములు ధ భాసిల ముక్కుల నారసావళుల్

దండిముదంబునన్ మొగులుఁదారిని మారుతవేగధూతముల్

నిండుజవంబునం బఱచె ధ నిర్మలశీలక! పెక్కువన్నెపూ

దండలు గూర్చి నింగి యనుఁతామరసాక్షి ధరించినట్టు లై.

౪౦౭

ఉ. నీధ్వరగొన్నహంస మయి ధ నిర్మలకైరవవారయుక్త మై

యద్ధిర పే రగాధపుజలశయమందలిసీర మొప్పెడిన్

రద్దు వడంగ మేఘములు * రాకనిశాకరుతోడఁ జుక్కలన్
ముద్దులు మూటఁగట్టునభ * ముం దలఁపించుచు నూర్తిభాధవా.

౮౨౦

ఉ. రాణ దలిర్పఁగా లలితఃరాజమరాళకులంబు చుట్టు నొ
డ్డాణముఠివిఁ దాల్చుఁ, బ్రకటస్ఫుటనీలసరోజవద్ధముల్
పోణిమి మీఱు పేరులను * బోలఁగ, నూతులు భూషితాంగ లా
నేణవిలోచనామణులయింపు వహింపఁగఁ గంటె లక్ష్మణా.

౮౨౧

సీ. గోపాలబాలురు * కొమరొప్పు వాయంపఁ, బిల్లఁగ్రోవులఁ బుట్టు * ప్రియరవంబు
రెవరెవ మని వీచు * రేపటిపూటల, యెలగాలి జనియించు * హితనదంబు
ప్రేండ్లపూవుంబోండ్లు * పెరుఁగుచిల్లఁగఁబుట్టు, ఘంఘముమమనియెడి * కొమరుటులివు
చియ్యపట్టినకోడ * లొయ్యన నసగూట, సారెకు నినుచు హం * భారవంబు
తే. లేగలను విడుకాలంబు * గాఁగ నవియు, నాఁగొనుటను సంజేయని * యుజుచునాడు
చేలకును జెట్లకును జను * హాలికులని, నాద మిప్పుడు తఱచగు * నగరములను.

చం. సలలిత వేఁకికాకుసుమ * సంచయభూరివిభాసమాన మై
పలుచనికోమలంపునును * బయ్యెర కొయ్యన సంచలించుచున్
వలివపుఁబట్టుబుట్టపు బె * ణంగు వహించిన తెల్లుపూవులన్
గులుకుమెఱుంగుకూలముల * కోమలికంబును గంటె తమ్ముడా,

౮౨౩

చం. ప్రకటవనప్రచండమధు * పానకళాభృశశౌండవృద్ధహ
ర్షకభనలీప్రకాండయుత * సమృద్ధతాండవితద్విరేధముల్
మికమలరేణుగౌరతను * శోభ వహించి మదంబుప్రే * గొం
చక పననానుయాత్ర నదె * సల్పుచు నున్నవి చూడు లక్ష్మణా.

౮౨౪

ఉ. తేతెను వారిపూరములు * దెల్వీ వహించెను గైరవావళుల్
దేతెను గొంచపిండునకుఁ * దీయనినాదము, పక్ష్యసుస్థితిన్
మీఱెను శాలికావనులు * మెల్లన వీవఁ దొడంగ వాయువుల్
జాఱుట వానకాల మిదె * చంద్రుఁడు సాంద్రరుచిన్ వెలింగెడిన్.

౮౨౫

తే. మేల్చి మీనోపదర్శిత * మేఖల లయి, యలసగతు లయ్యె వాహినీ * జలజవదన
లతులరతులను బ్రియులతో * పనఁగి పెనఁగి, వేగ వసివాల్లు వడిచను * వెలఁదులనఁగ.

కం. జక్కనలన్ శైవాలపుఁ, బెక్కునలన్ తెల్లుపూవు * వెలిచేలములన్

మిక్కిలి నదిముఖములు సొం, పెక్కెను నతిముఖములట్లు * భృతవత్రములై. ౮౨౬

కం. వనముల వికసితబాణా, ననముల మధుపానమత్త * పట్టరణమహా

స్వనముల నుద్యోతబాణా, ననదండుడు మరుడు సలుపు * సంచారములన్. ౮౨౭

తే. తతము జగతికి జీవనధాన మొసంగి, యేల్లు చెఱువులుఁ గొలఁకులు * నెల్ల నించి
భూమిఁ బైగులఁ బంటలఁ * బొనఁగఁ జేసి, యంబుధరములు నవ్వుంబు * లయ్యెవిపుడు.

తే. నుప్రసన్నోదకంబులఁ శోభతోడ, నింబుమీఱిన కురరీరఁవంబుతోడ

హఃఁ దిరిగెడిజక్కవఁపాళిశోడ, సరసు లెల్లను దోచెను * సరసముగను. ౮౩౦

కం. కొండలచఱులఁ శ్యామా, దండము బంధూకకోవిదారాసనముల్

దండిగ వాసన లీనుచు, నుండెడియేడాకులరఁటు * లొప్పెడిఁ గంట. ౮౩౧

కం. పులిసతలంబులఁ గురుల, విలసనముల సారసముల * విహరణకేళుల్

సులలితరథాంగదంపతి, కలకలనాదములు వెలసెఁ * గడురమ్యములై. ౮౩౨

కం. పరిపంధు లైననృపతులు, పరస్పరజయాభిలాషఁ * బయనించుటకై

పారి యత్నముఁ జేయ నిదే, తరుణము సౌమిత్రి యింకఁ * దడయం జనునే.

➔ సుగ్రీవుఁడు సమయ మతిక్రమించినందునకు రాముఁడు విచార పడుట. ➔

ఉ. వాసరనాధపుత్రుఁ డిట * వచ్చినవాఁడును గాఁడు, యత్నమే

జేసినచోడ లేదు, గడఁచెన్ శతవర్షము లొచుఁ బ్రాచ్యమన్

మాసచతుష్కముక్కట సుమాశమునన్ ననుఁ గూడి యాడునీ

తాసతిఁ బాసి శోకమునఁ * దత్తఱలాడెడినాకు లత్సణా! ౮౩౪

ఆ. చక్రవాకి భర్తృసంగతిఁ బాయక, చనెడిరీతి విషమఁవనమునకును

నాటతోట కరుగునట్లరుదెంచెను, భర్తృహితసమేత * బాల సీత. ౮౩౫

ఆ. ఆలు లేనివాఁడు * నార్తిఁ గుండెడువాఁడు, బుడమి నెల్లఁ గోలువడినవాఁడు

నకటా! ప్రవాసి * యంచు నాపై దయ, రాదు తండ్రి! కీశరాజునకును. ౮౩౬

ఉ. పోయెను రాజ్యమెల్లఁ, బరిభ్రాతీ గన్గె ధనుజేంద్రుచేత, నీ

వా యను దిక్కు లేదు, కడువందిరి యేడ్చుచు నున్నవాఁడుతా

బాయకుఁ గాఁగఁ గామి యయి * నవ్వుతి నాశరణంబు నొండె, నం

చాయగచారి నాయెడ సనాదరబుద్ధి వహించె దమ్ముడా. ౮౩౭

కం. తనకార్యము నెఱవేఱుట, మనతో నే మనుచు యునతిఁపూర్ణకార్యం

బును దలఁపఁడు తనసమయం, బును మఱచె సకాలమునను * భూజచరుండన్.

➔ రాముఁడు లక్ష్మణునిఁ గిష్కింధకుఁ బోయి రిమ్మనుట. ➔

కం. పొమ్మా కిష్కింధకుఁ గనుఁ, గొమ్మా యామూర్ణ భోగఁకుటిలితమతి నీ

విమ్మాడ్కి ననుమ నావచ, నమ్ముగ సౌమిత్రి వ్లవగఁనాభునితోడన్. ౮౩౮

తే. అథ్థలై యాశ్రయించినయర్హుకును

మున్నె యుపకార మొసరించియున్నవారి

కాడియును బాస తప్పచు † నాశ చెఱుచు

వాఁడె పురుషాధముం డందు † ప్రాజ్ఞజనులు.

౮౪౦

తే. పాపమో పుణ్యమో మున్ను † పలికినట్టి

పలుకు నప్పక సత్యంబు † పక్ష మూని

నడచునవ్వీకుఁడే చుమీ † పుకమియందు

దండియశ మొందుఁ బురుషోత్తమముండునాగ.

౮౪౧

కం. తనపనులు చక్కఁబఱచిన, తనమిత్రుల మఱచునాకృతఘ్నుఁడు చావన్

విను మాతని పీనుంగును, గననైనను గనవు శునక † కంకళివాదుల్.

౮౪౨

కం. అని యెప్పు మతఁడు నిజముగ, ఘనతరమత్కనక పృష్ఠ † గాఢవికృష్ట

స్తనితాగృటవిద్యున్నిచ, యనిభశరాసనముఁ జూడ † నాసం జేసెన్.

౮౪౩

కం. ముడివడ్డబొమలతో నే, నుడికెడుచిత్తంబుతోడ † నుగ్రతఁ దివియన్

బిడుగులు క్రక్కెడునల్లియ, బెడితపుటులి వతఁడు గోరె † వెండియు వినగన్.

కం. ఎఱిగి యెఱింగియు మది నా, నెఱి నెఱియున్ బాణశక్తి † నీబాసట దా

నుఱుఁడు గడే మననమయము, మఱచెం దనపనులు దీరి † మరగుట సుఖముల్.

కం. తనచెలిమి వాలివధ మే, బనిపూనుట యేల యేమి † బాస యొనర్చెన్

మనకు బడికారు చనఁ జల్చును సర్వము మఱచెఁ దనదు † పని నెఱవేఱెన్. ౮౪౬

కం. వాసలు వెలిసినతోడ నె, నే నిట కరుదెంచువాఁడ † నిక్కం బనియెన్

వాసనెలల్ నాలుగుఁ జనఁ, దా నెఱుంగఁడు సైవీరకేళితత్పరుఁ డగుచున్. ౮౪౭

కం. ఇష్టజనగోష్ఠి దీరుచు, నిష్టంబుకొలంది త్రావి † యెఱుంగఁడు మనయూ

కప్తము దయఁ దలఁపఁడుగా, శిష్టనుతా! దుఃఖమునను † జేడ్పడు న్నాపై. ౮౪౮

ఉ. కాపున లక్ష్మణా! చనుము † గాఢమదాగ్రహతుల్యరీతి ను

గ్రీవునితోడ నిట్లనుము † కీశపతి! మును వాలివన్న యా

శ్రోవను గంప మొల్పి దలఁచుశ్చవనాత్మజమార్గ మీవునుం

బోవకు వానరా! సమయముం దలపోయు మీఁ కేని సీమదిన్.

౮౪౯

కం. వాలిని నొక్కని శరమునఁ, దూలం బుచ్చితిని మున్ను † ద్రోహమతిన్ స

త్యాలాపము గమనింపని, బాలిశు నినుఁ ద్రుంతుఁ జమ్ము † బంధుయతముగన్.

ఉ. వాసరరాజ, నీపలుకు † బాసను మీఱకుమీ, సనాతనం

బైనసుధర్మపద్ధతిని † నాఱడి పెట్టకుమీ, త్వదగ్రజం

గానఁగఁ బోకుమీ నిశిత † కాండములన్ ధరఁ ద్రెల్లి, యంచుఁ దీ

ప్రానలతేజ నానుడిగ † నాడును యెయ్యది యుక్త మంతయున్.

౮౫౦

కం. దేవనిభుఁ డిట్లు భృశరో, హవిష్టుం డగుచుఁ బలుకఁ ననుజుండును ను
గ్రీవు నెడ నదేవిధముగ, వావిరికోపంబుఁ దాల్చిఁ పరబలనిలయున్ ౫౫౨

←→ లక్ష్మణుఁడు రామునితో నుగ్రీవునిఁ దాను వధించెద నని చెప్పట. →

ఉ. కామము ప్పేర్చి దీనుఁ డగుఁకంబదళాక్షునిఁ జూచి పల్కు నౌ
రా మది సాధువృత్తముఁ దిగస్కృతి చేసి నువ్వుత్తవ్విలాభజా
తామితభాగసౌఖ్యములఁ నాత్మ గణింపఁడు, రాజ్యసౌఖ్యముల్
భూమిప నాశ మొందిననుఁ బుద్ధి స్థరించును నిన్ను నయ్యెడన్. ౫౫౩

కం. తుచ్చగ్రామ్యునుఖంబుల, నిచ్చించుచు మతి దొఱంగిఁ కృత మొంచనియా
పుచ్చి కటె రాజ్యసంపద, మచ్చరముల వాలి చనినఁమార్గము చనుతన్. ౫౫౪

ఉ. కోపము నాఁపఁజాల రఘుఁకులజర! త్రుంచెద నే నసూన్యతా
లావునిఁ గీతనాయకు నిఁలానుత రోసెడిఁ గాక యంగదుం
డేవున నన్న నాత్మభయఁదేవు శరాసనహస్తు శత్రుసం
తాపనదక్షు ఘోరసముదాయదురాగ్రహ రాఘవుం డనున్. ౫౫౫

←→ రాముఁడు లక్ష్మణుని శాంతిపఱచి కిష్కింధకుఁ బంపుట. →

చం. తలఁచు నె నిన్నునంటిగుణాధన్యుఁడు నింతటిపాపకార్యముం
జలుపఁగ? మానవన్న, మనఃసఖ్యముఁ బూర్వపున్యత్రభంగియున్
దలఁచి యథాప్రకారముగఁ దద్దయుఁ బ్రీతిఁ జరింపు లక్ష్మణా!
కలుషము నద్వివేకమునఁ గ్రాచుఘనుండు సరోత్తమాఖ్యుఁ డౌ. ౫౫౬

చం. ఇది మది నుంపఁజోకు, ప్లవఁగేశ్వరుతోఁ బరుసంబు మానుచున్
మృదు వగువాక్యవద్ధతినిఁ హెచ్చరికింపుము, కృపకాల మ
య్యది తనవిస్తరించుట యటంచును శాత్రవవీరహంత న
ద్ధృది వచియింప నాతఁడు నిన్పుత్తనిజాశయుఁ డౌచుఁ వేగి యై. ౫౫౭

కం. వాసవచాపనిభం బగు, భానురకోదండ మూనిఁ ప్రతిలయకాలుం
డై సామిత్రి సశృంగో, ద్భాసితమందరనగంబుఁపగిది రహించెన్. ౫౫౮

ఉ. అన్న వచించినట్లు తనఁయాడఁగయుక్తము లైనమాటలున్
దన్నుఁ గవీశుఁ డాడెడివిధంబును గీష్యతితుల్యబుద్ధిసం
పన్నుఁడు లోఁ దలంచుచునుఁ బాదతలాహతిపాతితాశ్వక
ర్ణోన్నతసాలతాలమహిఁజోత్కరుఁ డై శిల లెల్ల నుగ్గుగన్. ౫౫౯

కం. సామజముం దలఁపించుచుఁ, గామక్రోధభవరామఁఘనకోపాగ్ని
స్తోమాన్యతుఁ డయి భయపం, జౌమారుత మనఁగఁ జనియెఁ నతితూన్యముగన్.

కం. పుట్టినపనితోందరచే, దట్టినయ్యుద్రేకమునను • దనకుడిపదముం

బెట్టుచు దవుదవుగఁ దా, నిట్టలపున్నేగమునఁ జ॥ నెం బురిచాయన్. ౮౬౧

కం. దట్టంపుగిరులనడచును, బట్టనమును గీత రాజఃపాలితముం దా

నట్టయెడుటఁ గని కపిపై, బుట్టినకోపమున నధరఃపుట మదరంగన్ ౮౬౨

→ లక్ష్మణుని జూచి క్రోతులు భయపడి పరువెత్తుట. ←

సీ. పురబహిష్కరుల వా॥ నరవర్యులను గాంచె, వారు నామానవ॥ వర్యుల గాంచి

కరముల గిరిశృంగతరువుల గొనదాన, బహిష్కంధనంబుల • జ్వలనుఁ డనఁగ

ద్విగుణితాగ్రహండుగాఁ దేజీమాడఁగ లేక, లయకాలుడోయనిభయముగదుర

గుంపులై కపులు దిక్కులవెంటఁ బాటుచు, సుగ్రీవభవనంబుఁ • జొచ్చి వేగ

తే. సాగ్రహం డయి లక్ష్మణుఁ • డరుగుదెంచు

విధముఁ దెలుపఁగఁ దారతో • వివిధగతులఁ

గామి యై కేళిఁ దేలుచుఁ • గపికులేంద్రుఁ

డంతిపురి నుంట వివఁడు వా • రాడునుడులు.

౮౬౩

సీ. సచివసందిష్టులై • శాఖామృగాగ్రణు, లద్రినాగాబ్ధాభు • లైనవారు

దశనాగవిక్రముల్ • దశగుణోత్తరబలుల్, సామజాయుతసత్త్వసంగతులును

వికృతదగ్ధులును • ద్వీపపరాక్రముల్, ద్రునుహస్తు లగుచును • దుర్గములను

బ్రాహ్మకారములయందుఁ • బరిఖలక్రేవల, విక్రమోదగ్ధులై • వెలసి రంత

ఆ. నన్న నడెడిబాధ • యగచరనాధుప్ర, మాదపాటుఁ దలఁచి • మనమునందుఁ

దీప్తకోప మెనఁగ • దీర్ఘోష్ణముగ నూర్చు, నెడల జేపుటెంప • వీక్షణములు. ౮౬౪

తే. ధూమయుతపావకుం డనఁ • దూపుములికి, జహ్వగాఁ జావదండంబు • శీర్షముగను

దనదు తేజంబు విషముగఁ దనరురామ, సోదగుండు పంచవదనమా॥ నురగ మనఁగ.

→ { సుగ్రీవునకుఁ దనయాగమనవార్తఁ దెలుపు మని } ←
లక్ష్మణుఁ డంగదుఁ బంచుట.

చం. ప్రలయకృశానుతుల్యుఁ డనఁ • బ్రజ్వలించి భుజగేంద్రుఁ డోయనా

గతితమశాగ్రహంబునను • గ్రాలెడునాతని జేర నంగదుం

డలమనసాధ్వపంబునను • నారటపాటున రాఁగ నాతని

వలనుగఁ జూచి పల్కెఁ జని • పట్టి పచింపుము పిన్నతండ్రికిన్. ౮౬౬

మ. మదద్వర్షార్ద్రముఁ డైవలక్ష్మణుఁ డిదే • మాటాడ నీతోడఁ దా

మదిలో నగ్రజాదుఃఖపాటునకు సంభ్రాంతుండు సంతప్తుఁ డై

కదిసెన్ ద్వారతలంబు నీ కతనివా॥ కన్యం బైన నాలింపఁగా

నెడలొగల్గిన నాచరింపు పసచా॥ రీ! యుక్త మామూర్ధమున్. ౮౬౭

౮౬౭

కం.అని వదియించి జవంబునఁ, జనుదెచ్చున శోకయుక్తిఁ జని జనకునకున్
 జననికి రుమకును మ్రొక్కుచు, వినిపించె నుదంత మెల్లఁ జిశదతరోక్తిన్. ౮౬౮
 కం.మనవి మోహితచిత్తుఁడు, మమమత్తుఁడు ఘనసుషుప్తిమదితుం డయి యం
 గదుమాటలు వినఁ డిసజుఁడు, నుదమత్తుల కెచట కెక్కుమనవుల్ గినవుల్. ౮౬౯
 కం.చంఢాఘనిభుని నృపుఁ గని, గుండెలు పగులంగ భీతిఁ గ్రోతులతుటుముల్
 దండను గిచ కిచ మని రవ, మొండొండ నిగిడ్చెఁ గరుణఁ యుదయింపంగన్.

➔ సుగ్రీవునకు మంత్రులు హితము బోధించుట. ➔

సీ. ఆమహారమునఁ జల్లన మేల్కని, వ్యాకులహారభూఁషాకులుండు
 మవవిహ్వలరుణఁమహిశలోచనుఁడు తా, రాశ్విజవాకవ్యంబుఁ లాలకించె
 సంగదునుడి వినిఁ యతనితో నచ్చిన, దారదర్శులఁ జనుఁవారుఁ గీశ
 పతి కిష్టనచివులుఁ స్లక్షప్రభావాఘ్ని, లగ్ధ ధర్మంబులఁ నైకగతులఁ
 ఆ. బలుక వచ్చియున్నఁ పార్థసనుతుఁ గూర్చి, వృషనిమాడ్కి సముపవిష్టుఁ డైన
 ప్లనగ నాఘశోడిఁ బ్రస్తాన మొనరించి, హితము దోచ నతనిఁ కిట్లులనిరి. ౮౭౦
 కం.భ్రాతలు రాజ్యసుఖశ్రీ, దాతలు నీమిత్రవరులుఁ చాశరథులు భూ
 మీతలభరభరణార్హులు, నాతతనత్యాత్ములుఁ మహాభాగవరుల్. ౮౭౧
 కం.ఆయిరువురందు నొక్కఁడు, దాయఁగ లక్ష్యుఁడు చాపధరుఁ డై రాఁగా
 నాయతిబలుఁ గని భీతిని, గూయిడు చున్నవియు వింటెఁ గ్రోతులు తేడా.
 కం.తనయన్న పుత్ర నేదో, సుపడి నీతోడఁ గార్యపన్నతి బలుకన్
 జను దెంచి నీకుఁ జెప్పఁగఁ, బనిచెం దారేయఁ గినుకఁ బదటముపడుచున్.
 కం.చూడ్కులన కపుల మాడ్చెడి, మాడ్కిని నున్నాఁడు సుతులఁ మఱి బంధువులన్
 దోడ్కొని చని పదములఁ బడి, వేడ్కొనుమీ యతని కోపవేగము దీరన్. ౮౭౨
 తే. రాజ ధర్మాత్ముఁ డైనశ్రీ, రామవిభుఁడు, చెప్పి నట్టులు చేయుముఁ చిత్త మునిచి
 నీవు పలికినవాక్యంబుఁ నిలిపికొనుము, సత్యవాది పటన్న ప్రశస్తిగనుము.

➔ లక్ష్యుఁడు వచ్చినవార్త విని సుగ్రీవుఁడు భయపడుట. ➔

కం.అని చెప్పఁ గినుక దశరథ, తనయుఁడు నిలుచున్నవాఁడుఁ తనవాకిట సం
 చనుసంగదునుడి విని యా, సనమునఁ జలియించు చనియెఁ సచివులతోడన్.
 ఉ. ఆడను గీడుమాట, యెదుఁ రాడను వారికిఁ, జెడ్డ సేయఁగాఁ
 జూడను, రామచంద్రుననుజుం డిటు లేటికిఁ గోప మూనెనో?
 యాదిరో రంధ్రముల్ వెదకుఁనట్టివిరోధులు లేనిపోనివిన్
 గీడొనరింప నాకు రఘుఁ కేసరితోడ, నిఁ కేమి చేయుచున్. ౮౭౩

కం.తొలువొలుత యథాస్థితిగాఁ, జెలియం దగు నతనిబుద్ధిఁ తీరు నతండుఁ
జలుప నిట నిశ్చయించిన, యలవిధమున్ హితులచేత * నతినిపుణముగన్. ౮౭౯
కం.భయపడను లక్ష్మణునకుఁ, భయపడ నొకయింత రామభద్రున కైనఁ
ప్రియమిత్రుఁడు హేతువు లేకయె కుపితుం డగుట కేను * గళవళపడెదన్. ౮౮౦
కం.నులభము మిత్రులఁ జేర్చుట, కలసిన మఱి మైత్రి చెడిక * కాపాడుటయే
బలితపుఁగష్టము మది చం,చల మగుటను శ్రీతి చెడును * స్వల్పంబునకేన్. ౮౮౧
కం.రాముఁడు నా కొనరించిన, యామేలున కేమి సేయ * నగుఁ బ్రతికృతిగా
నామదిఁ దానిం దలఁచిన, నేమో భయ మొనవె నెద్ది * యీ డగుఁ జేయన్.

→ హనుమంతుఁడు సుగ్రీవునకు హిత ముపదేశించుట. ←

కం.అనవుడు సుగ్రీవునిఁ గని, హనుమంతుం డనియె వింత * యానే నీ వా
ఘను కొనరించినమేలును, మనమున విస్తృతిని గనమి * మార్తండునుతా! ౮౮౩
సీ. ఆరాఘవేంద్రుండు * వీరవరేణ్యుండు, శక్రాధవిక్రము * జడువు లేక
శ్వత్తియార్థము గాదె * వధియించె వాలిని, బ్రణయకోపం బూని * పార్థివుండు
పనిచె నిజానుజ * ఘనబలు లక్ష్మణు, నీవు మత్తుండ వై * యెఱుంగ లేక
కాలంబు దాటుట * లీలమై నుండిన, సతఁ డెచ్చరింపఁగ * నరుగుదెంచె
తే. విచ్చెఁ గపురంపుటనఁటులు * హెచ్చె మింట
నిర్దల గ్రహనక్షత్ర నికరములును
విచ్చుమొగ్గయ్యె మేఘముల్ * విశదకాంతు
లలమె దిక్కులఁ గొలఁకుల * నావగలను. ౮౮౪

తే. జైత్రయాత్రకు నిది తగుఁనమయ మగుట, వారలను గానఁ బోకున్కి * వారునిన్ను
మత్తునిగ నెంది రదియ నిమిత్తమూని, వచ్చె నిచటికి సౌమిత్రి * వానరేంద్ర!
కం.హృతదారుఁడు దుఃఖార్తుం, డతులమహాత్ముండు రాముఁ * డనుచుట ననుజం
డతిపరువము లాడినచో, హిత మని సహియింపఁ దగుఁ గ * పీశ్వర నీకున్. ౮౮౬
కం.అపరాధివి వారియెడం, గపినాయక! దోషహరణకరణక్షమ మా
నుపమ మఱి యెద్ది లే దిక, నిపు డంజలిఁ జేర్చి మ్రొక్కు * మీ సౌమిత్రిన్.
కం.భూనాధనియుక్తులు నయి, మానవపతిమేలు గోరు * నుంతులు హితముఁ
మానక నచింప నర్హము, గానఁ జామీ భయము విడిచి * కలతెఱఁ గంటిన్.
కం.కొపించి రాఘవుం డురు,చాపంబును గేలఁ గొనిన * ససురాసుర మై
దీపించు జగము సంతయు, స్థాపింపఁ గలండు తనవశం బయి పరఁగన్. ౮౮౯
కం.తలఁచుచుఁ బూర్వోపకృతిం, దలఁగక మఱుమేలు సేయ * దలకొనునీ వా
లలితాత్ముని వేడినచో, నలుగంగా నెట్లు నేర్చు * నాతఁడు మరలన్. ౮౯౦

చంతరలుము పుత్రమిశ్రసహితంబుగ, నాతని జేరఁబోయి నీ
కరములు మోడ్చి మ్రొక్కు, సతి * కాంతువశంబున నిల్చునట్లుగా
హరివర! నిల్వ నీదుసమయంబును దప్పక తదవశంజ నై
యరమర మేల నానుడి హితార్థముగాఁగఁ బరిగ్రహింపుమా. ౮౯౧
తే. రామ రామానుజాజ్ఞ శాఖాన్యుగేంద్ర, తలఁగిచనఁ జిత్తమం దేనిఁ * దలఁపవలదు
నీమన మెఱుంగుఁ గాదె సుత్రాచునిభుని, సానుజనిరాము మానుషమైనబలము.

← లక్ష్మణుఁ డంగదునితో సుగ్రీవునంతఃపురంబుఁ జొచ్చుట. →

నీ. అచట నంగదుచేత * నానాగతుఁ డై సుమిత్రాత్మజుఁ డరిగె గుహంతరమున
భూరివిక్రము లైసదావరపాలురు లేచి, ప్రాంజలు లై నిల్వఁబడిరి గాని
కుపితఁ డై రోఁజెడిన్య పనుతు డాయంగ, సాధ్వీసనశమునఁ * జనఁ జొకండు
రత్నమయం బయి * రమణీయ మై దివ్య, మై పుష్పితారామ * మగుచు హర్ష
తే. సాధినంబుధ మగుచును * సర్వకామ, ఫలుల సుమముల రాజిలి * లలితదేవ
యక్షగంధర్వపుత్రకీ * శాశిచేత, దివ్యమాలాదిధరులచే * దేజరిలుచు. ౮౯౩

తే. చందనాగరుపద్మాళిసంతతులను, గారమై రేయమధురిసంపూరములను
నధికవాసిత మైనమహావధముల, మేలిసెలయేల్లఁ గాంచె సౌమిత్రియచట.

నీ. అంగదుగృహము మైందాలయంబును గజద్వివిదగవాత్సులపీల్లు గవయ
శరభవిద్యున్నాళిసంపాతినూర్యాక్ష, వాయుతనూజల * వాసములును
పీరిబాహుసుబాహు, తారసు షణుల, నలనీలకుముదుల * నిలయములును,
జాంబవంతుం డుండు * శాలయు దధివక్త్ర, సదనంబును సునేత్రు * సత్తలము
తే. మతి సుపాలునఁబొందు * మందిరంబు, పాండురాశ్ర, ప్రకాశముల్ * ప్రకటధాన్య
ధనసతీజననీబిషముల్ * ఘోరజవుండు, శ్రోరఁ గనుఁగొందు వరిగె సహోషమతిని.

ఉ. పాండురనాలంపుతము * బాధమరాచమున్ మనోజ్ఞ మా
ఖండల గేహసన్నిభము * కాంతి గిరిశగిరిప్రతీషమున్
దండిగ సర్వకామఫలధారిణిజోత్కరరాజితంబు నా
ఖండలదత్తదివ్యసగ * కల్పితసౌఖ్యము దీప్తిమంతమున్. ౮౯౬

తే. దివ్యమాల్యానృతంబు దే * వ్యమాన, తప్తకాంచనతో రణో * ద్భాసితంబు
నాయుధీయాచితద్వార, మైనసూర్య, తనయమందిర దేశంబుఁ * గనుచు వేగ.

కం. బలియుండు నిరంకుశగతి, నిలయము, జొరఁబాటి పద్మినీకాంతుఁడు దోష్ట
తలముం జొచ్చెడిక్రియఁ గ, క్షుల నేడిటి సరగఁగడచి * చనుచు సుమతియున్ ౮౯౮

తే. హైమరాజతవర్ణంక * దామములను, సురుచిరవరాసనాళి నా * స్తరణములను
రమ్యతర మైనయంతిపు * రంబుఁ జొచ్చి, తతవయోరూపగర్విత * సతులఁ గనియె.

కం.సమగీతపదాక్షరమున్, విమలమనోజ్ఞస్వరంబు • వీణారవమున్

రమణీయభూషణోత్తమ, రమణుల హరిణుల వినియె • రాఘవుఁడు కనెన్. ౯౦౦

కం.ఆపోవనివారు నభూ, మాపరిలిప్తాంగకులు నఁచారుతరిపటి

దీపితమాలోరస్మృలు, రూపింపఁగ లేకు వాఁడునిశేపకులన్. ౯౦౧

కం.రాజితమణిమయనూపుర, కూజితములు మేఖలలయ, కుంచితరవముల్

రాజకుమారుఁడు విని లజ్జజాప్తమనస్కుఁడయ్యె • సౌధమునందున్. ౯౦౨

కం.ఆనాదము విని కుపితుఁడు, జ్యోనాద మొనర్చి నిండ • సకలదిశలు వే

వే నడచి యువతిరిహిత, స్థానంబున నిలిచె రామ, తాపార్దితుఁడై. ౯౦౩

కం.ఆహార్యోవమును విని, ప్రామాసనమందు వణకె • నగచరవలియున్

సౌమిత్రి వచ్చెరా యని, మోమును వెల వెల్లె బాట • ముంచినభీతిన్. ౯౦౪

↔ లక్ష్మణుని సమాధానపఱుప సుగ్రీవుఁడు తారను బంతుట. ↔

శా.తారేయుం డటు వచ్చి తన్ బిలువఁ జెంతం గ్రాలుతారాసతిన్

నీరేజాప్తమతుండు గాంచి యనియెన్ • నీరేజవత్రేక్షణా!

శ్రీరామానుజఁ డెంతయున్ మృదుల మాఁచిత్తంబువాఁ డెప్పుడున్

భూరిక్రీధనశాత్తుఁడై యిపుడు రాఁ బూనంగ నేహేతువో. ౯౦౫

కం.కారణములేక సాధువు, పూరుషవస్త్రముఁడు కోపఁమును బూనం జే

నేరముఁ గావించిలిమో, యారని నా కెఱుంగఁ జెప్పఁమా బుద్ధిమతీ! ౯౦౬

కం.కాడేని నీవ వే చని, భూదయితకుమారుఁ గాంచి • పురుసాంతోర్వీక్షిన్

సాదరమతిగాఁ జేసి ప్ర, సాదంబును బడయుమీ విఁశాలను నేన్ద్రా? ౯౦౭

కం.పరిశుద్ధమనస్కుఁడు నినుఁ, దరుణీ! కని కోపగింపఁ • దలఁపడు శాంతిం

బొరయు, నుహఃశ్శకు లెప్పుడు, గరితలయెడ దారణంబుఁ • గావించరుగా. ౯౦౮

కం.మునునీవు సాంత్వ్యచనం, బున నతనిఁ బ్రసన్నచిత్తు • మొగి జేయుము నేఁ

జనుదంతు వెనుక మృగలో, చన! యీశితకమలవయను • సందర్శింపన్. ౯౦౯

↔ తార లక్ష్మణునితో సంభాషించుట. ↔

కం.అనిన మదవివాల్మీకియుఁ, జనె నడుగున నడుగు నిడుచు • సౌమిత్రిని డా

యను లంబమానరత్నరీ, శనయై సమితాంగయప్తి • సహలక్షణయై. ౯౧౦

కం.చరుడెంచు వానరేంద్రుని, వనితఁ గని మహాత్ముఁ డతఁ డఁవాఙ్ముఖుఁడై స్త్రీ

జనసన్నికర్షమునఁ దాఁ, గనలు శమింపఁగ నుదాసఁగతి వర్తిలెన్. ౯౧౧

తే. పానవశమున సిగ్గుచు • బాయఁ దట్టి

జనవరతనూజస్పృష్టిప్ర, సాదమువచు

జనపు మెఱుగు మహాగంబు † సాంత్వపూర్వ
మయినవాక్కులఁ దారి యి † ట్లనియె నపుడు.

౯౧౨

ఉ. త్సావరసందనా' కినియఁ † గారణ మెయ్యది' యుష్మ దాఙ్గ దాఁ
గావర మెత్తి యెఱ్ఱఁ డిటఁ † గా దని చేయక యుండువాఁ, డతం
కావిలవృత్తి శుష్కమహిఃజాన్మశకానన మేర్పునహ్నికీ
లావళి దూఁక నెవ్వఁడొకొ † యానపడున్ శలభంబురీతిగన్

౯౧౩

కం. చంచలనయనామఁగి నిర్వంచనముగ సాంత్వపూర్వఃవాక్కులఁ దనఁ బ్ర,
శ్చించిన సనియెం బ్రణయో,నంచిత మగుసూక్తి రాముఃతమ్ముడు సతికిన్. ౯౧౪

↔ { లక్షణుడు తారతో సుగ్రీవుఁడు సమయాతి } ↔
శ్రమణంబుఁ జలుపుట చెప్పట.

శా. ఏమీ భర్తృహితాత్మరాల! మది నిం † తే నీవు యోజింపవా?

కామోద్రేకిత సర్థధర్మవిధులం † గానండు, కావింపఁడున్

భూమిపాలనమున్, గణింపఁడు మమున్ † భూరివృధాయక్తులన్,

సామాత్యం డయి నీమగండు సతి! పానం బెప్పు సేవించెడిన్.

౯౧౫

కం. నాలుగు నెలలను గడు విడి,గోలా! నీమగండు లెస్స † గ్రోలుచు మదికన్

గాలము చనుటను గేలిం, దేలుచు నెఱుంగండు నీవు † జెలువఁగ రాదే. ౯౧౬

కం. పానంబును గొనియాడరు, మానిని! ధర్మార్థసిద్ధి † మదిఁ గలుగుమతుల్

పానంబు చెఱుచు నర్థము, పానంబే ధర్మకామభంగముఁ గూర్పున్.

౯౧౭

కం. ఉపకారి కొనర్పమిఁ బ్ర,త్యువకారము ధర్మలోప † మొన వెడి నర్థం

బవగత మగుఁ గామము చెడుఁ, జపలాక్షీ! సుగుణమిత్ర,సంయ్యతిచేతన్. ౯౧౮

తే. లర్థకామవరిష్ఠుని † నమలచరితు, సత్యధ్వవరాయణ † సఖుని విడిచి

ధర్మహాని ఘటించెను † దక్కినట్టి, రెండు విడనాడె నీదునుగండు తార! ౯౧౯

తే. కార్యతత్త్వజ్ఞరాల! శాఖామృగేంద్ర,విభుఁడు కార్యంబు నిట్లు గాఁపించినాఁడు

కాన మాకీకఁ జేయ నొకార్య మెద్ది, చెప్పుమీనీవ చక్కయోజించి యిపుడు.

తే. అనిన నతనిధర్మాగ్రసమాధియున్, మతులమధురపృభావ మైఁనట్టిసలుకుఁ

దార యాలించి వారలకారియమ్ము, దెలిసి పతికార్యవిశ్వాసకలితుఁ బలికె.

↔ తార లక్షణుని సమాధానపఱుచుట. ↔

ఉ. కోపము సంహరింపు నరకుంజర! కా దిది కోపకాలమున్

గోపము సేయ నొనె యనుకూలచరిత్రుల నాత్మ బంధులకా?

మీపనియందు శ్రద్ధఁ గలఁనిర్మలచిత్తుప్రమాదపాటు సం

తాపితవీరవైరి! తగదా యమియింపఁగ నిచ్చు బోఁటికిన్.

౯౨౦

కం.బలవంతుఁ డైననుజుండు, బలహీనుఁగిమీఁదఁ గోపఁపడు నె కుమారా!

యీ శాంతిసత్త్వ ముంకుం, దల మగునీబోటి కినియఁ ఁ దలంచునె యకటా.

కం.ఎఱుంగుదు రామునికోపము, నెఱుంగుదు కాలంబు చనుట ఁ యారలమే లే

నెఱుంగుదుఁ బయి మాకార్యము, నెఱుంగుదు నే నర్హమాశ్చ ఁ నెఱుంగుదునైనన్.

కం.తెలియుదుఁ గామబంబునఁ, గలుగునుదివికారమాఁపఁగ నా రా దనుచున్

దెలియుదు సుగ్రీవుం డే,జలజాక్షునితోడఁ గానుఁగ్తుఁ డగుటయున్. ౯౨౫

తే. ఆగ్రహమునకువశ మైనఁయట్లు నీదుబుద్ధి చిక్కఁదు స్వతంత్రముంకు వశ్య!

కామరతుఁ డైనచునుజుండుఁగాంచు నయ్య, దేశకాలార్థస్థముల్ ధీరహృదయ?

కం.ననుఁ గూడి కావవృత్తంబున లజ్జాహీనుఁ డయ్యెఁ ఁ బురుషాగ్రహి! నీ

యచుజని వాసరవల్లభు, ననఘా! యమియింపుమీ దయఁబొందుగదా. ౯౨౬

చం.నిరఘతపోభికాములు వినిగ్ధులధర్ము నొనుహన్తులే

పరఁగుచుఁ గామతంత్రు లయి ఁ బంధురమోహపశాఙ్గి నైనచో

గురుచలస్వభావుఁ డగుఁగ్రోతి యహో గురుసౌఖ్యస్థితిమై

బరఁగుచు నుంట చిత్తమై కృపాగుణభూషణ! నీర చెప్పుమా. ౯౨౭

కం.అనుచు మహార్థపువాక్కులు, వనితామణి పల్కి వెండి ఁ ననజాక్షునితో

నను మదవివాహ లీలగఁ, దనపెనిమిటికిఁ హితంబు ఁ దలకొనురీతిన్. ౯౨౮

కం.జేతనము సేసెను మున్నే,క్షీతివాధశనూజ నీదుఁకొలనముఁ దీర్చు

రతిపతివిధేయుఁ డయ్యను, క్షీతిరుహచరవల్లభుండు ఁ కినియఁగ నేలా. ౯౩౦

కం.బలయుతులు కామరూపులు, పలువురు కోపానఁగోల్లు ఁ పర్వతవానుల్

బలిముఖులు వీరె వచ్చిరి, సలిలాశయచరులు కార్యసాధనశక్తుల్. ౯౩౧

ఉ. అంతపురంబులోపలఁ బఁరాంగన లుండుగు, చూడ దోష,మున్

స్వాంతముతోడ నిల్చి తిలఁ ఁ జా లింక రమ్మ సుశీలరక్షణం

బెంతయుఁ జేసి తి విటు, లహీనగుణా విను మైత్రిచేత న

తాస్వీతులు నాశ్శమిత్రజనదారలఁ జూచుట దోషమా? యనన్. ౯౩౨

→ లక్ష్మణుండు సుగ్రీవునిఁ జూచి నిష్ఠురంబు లాడిట. ←

ఉ. దేవనిభంబు తన్ను నుదతీమణి పిల్చుటఁజేసి కార్యపుం

దీవరపాటుచేతఁ జని ఁ దివ్యమహాధరణోజ్జ్వలాంగునిన్

దేవధవాఢీదుర్జయుని ఁ దివ్యసుమాంబరు దివ్యరూపు సు

గ్రీవు సతీనమావృతునిఁ గీర్తిపరున్ మృదుతల్పసంయుతున్. ౯౩౩

కం.కని జేపుటింపఁ గన్నులు, కనలున లయకాలునట్లు ఁ గ్రాలంగ రుమా

వనితాయతుఁ డాధాన్యరతనయుండు గనె విపులనేత్రు ఁ దశరథపుత్రున్. ౯౩౪

సీ. అప్రహేత తేజః * నాగ్రహావిష్టు స, మాగతుః బురుషసింహంబు రోషి.
 నిశ్చస్మాను పహ్నిప్రభాదీప్తుని, భ్రాతృశోకసుతపు * బలవదస్త్రి
 నారః గనుంగొని * వ్యధితేంద్రియుం డయి, తతఃపరిష్కృతహరిః ధ్వజమువోలె
 హేమాసనమునుండి * యిలలయి దుముకంగ, శశివెంటఁ జనెడిసత్కృతచయము
 తే. లట్లు రుమమును దక్కినతయంబుజాతను, లొకటఁ బీరములను డిగ్గ * నుజ్జీకి రింతఁ
 గేలు జోడించి వడఁకుచుఁ * గీశవరుఁడు, కల్పనృతముపోలికఁ * గ్రాలుచుండె.
 కం. తారావృతశశిపోలిక, నారసనేత్రాసమూహాసంస్మృతుని వనీ
 చారిని రుమాద్వితీయునిఁ, స్రురాగ్రహయక్తి మనుజుకుంజరఁ డనియెన్. ౯౩౬
 కం. నిజసురియుఁ గృతజ్ఞుండును, విజితేంద్రియుఁ డధికకరుణ * వెలసెడిసత్వా
 భిజనయుతుం డైనమహీభుజుఁడె సునిగా లోకమునను * బూజ్యుం డెందున్.
 కం. మే లొసరించినవారికి, మే లొనరింపఁగను బ్రతిస * మేకొని గర్జం
 బేలికముం గావించెడి, బాలిశుకంబెక ఖలుండు * పలుకు మెందున్. ౯౩౭
 ఉ. మాపునపట్ల బొంకినను * మాపులు నూజిటిఁ జంపుచాప మా,
 నాపునపట్ల బొంకినను * నాలను వేయటిఁ జంపుచాప మా,
 భావము దప్పి పూరుపుని * పశుమునం దనృతంబుఁ బల్కినక
 వాదిరి తన్ను నాశ్రిజనఃకర్ణముఁ జంపును మూలముట్టుగన్. ౯౩౮
 కం. మును మే లొసరించినహిత, జనములకుఁ మరల మేలు * పలువం దలపో
 యని నీచుండు కృతఃకుండు, వినుమా వధ్యుండు భూతఃపితృకి నెల్లన్. ౯౩౯
 కం. వినుమా కృతఃకుండు గనుంగొని, కిరుకను వచియించె ముచ్చు * కీశపతీ భూ
 జననందితుఁడు స్వయంభువు, మనమున నిపు డైన నెఱుంగుమా ధర్మవిధిన్ ౯౪౦
 కం. ధరిణీసురునిం జంపిన, సురఁ ద్రాగిన మ్రచ్చిలింప * సువ్రతము చెడక
 బరఁగును బ్రాయశ్చిత్తము, ధరనిష్కృతి లేదు నూ కృతఃకుండు కెందున్. ౯౪౧
 తే. తొలుత రామునిచేఁ గృతాఙ్గండు వగుచు, మాటు సేయనికరమున * మానహీన
 కుటిలుఁడవునీవు మఱికృతఃకుండువు నీ వ, నాద్యుఁడవు నీవు కల్లరి * వగచరేంద్ర!
 ఉ. చెప్పుమ నీవె రాఘవునిచేతఁ గృతాఙ్గండు నై ప్రతిక్రియం
 దప్పక నీవు చేయఁగ మనంబునఁ గల్గిన సీత రోయఁగాఁ
 దెప్పునఁ బూన వేల? సుదఃతీరతనకునిఁ గల్లరిని నిక
 గప్పయెలుంగుచామ వని * కానకపోయెను రాముఁ డక్కటా. ౯౪౨
 ఉ. ఏపరి దీనవాక్యముల * నేడ్చిన ని న్గని జాలిచే నయో
 చాప మటంచు నాశ్శఁ గొని * పాపరితా! దురితాశ్శ! నిన్ను సం

ప్రాప్తితరాజ్యః జేసె రఘుభర్త మహాత్ముడు, మేల్దలంపఁగా

నోపయేని ని నిపుడఁ ద్రుతఁ బంచును వాలిఁ జేరఁగన్.

౯౪౫

కం. అలవాలి చనినమార్గము, కలుషాత్మక మూఁత వడదుఁ

దలఁపుము సత్యము పట్టుము, తలఁపకుమీ యన్నత్రోఁ

కం పవినన్ని కాశముల రా ఘనచాపవిముక్తశాతఁ

నవివేకి! కననికతన విభవములనే మరగి రాముఁడనిఁ

౯౪౬

←→ తార లక్ష్మణుని శాంతి పఱుచుట. ←→

కం. అని కొఱవిఁ జూడినట్లుగ, ఘనకోపమునన్ నదించుఁ

గనుఁగొని యిట్లుఁ దారా, చనబాయతనేత్ర సాంత్యోపచనరచనలన్.

౯౪౭

చం ఇట్లు సరిగాదు నీకు వచిఁయింపఁగ లక్షణ, వాచరేంద్రుఁ డీ

కలుతరభాషణంబు వినఁగఁ దగఁడున్, మఱి యందుచున్ సము

త్కటరుష నీదునా వెడలఁ, గఁ డకృతజ్ఞుఁడు, కాఁడు క్రూరుఁడున్,

గుటిలుఁడు గఁడఁ, కాఁడు హతఃకుండు హరీశుఁ డసత్యవాదియున్.

౯౪౮

ఉ. సారబలాధ్య! యన్యులకుఁ నాధ్యము గానిమహారణంబునన్

సారసనేత్రు రామునిప్రసాదమునన్ స్థిరీకీత రాజ్యమున్

జారుసుఖంబులున్ రుమనుఁ సంపదలన్ ననుఁ బొందినాఁడు, మి

మ్మాంక మెచ్చెడిన్ మఱపుఁ నొందఁడు మీయొనరించుసాయమున్.

౯౪౯

కం. కడుదుఃఖపడుట మీదయఁ, గడుసుఖముల నిపుడు గాంచిఁ

కానఁడు గడువున్ గడచన విశ్వమిత్తుని, వడవున నీకీశవిభుఁడుఁ

వాస్తువ మనఘా. వాస్తువ మనఘా.

౯౫౦

కం కానునకుఁడు ఘృతాచీ, భామినికిం జిక్కి యేండ్లుఁ

శ్వామిత్రుఁడు ధర్మాత్ముఁడు, దా మది నొకదిన మటంచుఁ

దలఁపఁగ లేడే. నేమపుఁగాల మెఱుంగఁడి, రామానుజ! ధేమి చెప్పఁ

బ్రాకృతజనులన్. నేమపుఁగాల మెఱుంగఁడి, రామానుజ! ధేమి చెప్పఁ

౯౫౧

చం జనవర! దేహార్థమిదిఁ నాధ్యము గాదు విడంగ, దానిపై

మన సిఁహ శ్రాంతుఁడై తనివిఁమాలక కాల మెఱుంగఁ డయ్యె స

జ్జననుతీల! దోష మిదిఁ నైపుము, నిక్క మెఱుంగ లేక నా

యన! జడునట్లు నీవు కినియం దగునా? విను మింకఁ జెప్పెదన్.

౯౫౨

కం నినుబోఁటి సత్వోయుక్తులు, మనమునఁ జక్కనివిమర్శమాలి

గినుకకు లోపముదురె? రవి, తనయునిపైఁ గినుక మానుఁ

ధర్మజ్ఞుర! గినుకకు లోపముదురె? రవి, తనయునిపైఁ గినుక మానుఁ

౯౫౩

కం ననుఁగాని రుమను గానీ, ధనధాన్యవసువులు గానిఁ

తనకపిరాజ్యం బును గాని విడుచు రాముని, పని కీతం డనుచుఁ

దలఁతుఁ బరమసయాధ్యా.

➔ సుగ్రీవుడు కపిసేనల రప్పించినవార్త తార లక్ష్మణునకుఁ దెలుపుట. ➔

సీ. ఆహవంబున రావణాసురు వధియించి, రోహిణితోడఁ జంద్రునివిధాన
జనకజతోడ రామునిఁ గూర్చు సుగ్రీవుఁ, డింతటిశంక నీ ఁ కేల చెప్పుమ?
నూఱువేల్కోటులు ఁ నూఱువేల్ ముప్పది, యా ఆయుతంబులు ఁ నసురవరులు
గల రయ్య లంకను ఁ గలన వారల నెల్లఁ, జంపక రావణుఁ ఁ జంపరాదు
ఆ. తోడులేని యొక్కఁతోయభావతనూజ, చేతఁ జచ్చు నెట్లు ఁ ఖ్యాతబలుఁడు
దశముఖుం డ టంచుఁ ఁ దత్త్వ మెఱింగిన, వాలి చెప్పె దానిఁ ఁ బలుకుదాన. ౯౫౭
కం. మీఁ కనిఁ దోడ్పడుపాంతు వ, నాకొనిచయుంబు లిటకు ఁ నరుదేరఁగ ము
న్నే కావించె నిదేశం, బీకపిరుండు గడుపు ఁ నేగడి నేడే. ౯౫౮
కం. వారల నెల్లఁగ దోడ్కొని, శ్రీరామార్థంబు సిద్ధి ఁ సేయఁగఁ దా నే
తేరఁ దలంచి కపీశుఁడు, ధీరవరా! యటకు బయలుఁదేఱఁడు సుమ్మి. ౯౫౯
కం. గోలాంగూలశతంబులు, వాలినవిక్రములు ఋక్షవరులు గ్రోతుల్
చాలఁగఁ గోట్లకొలండులు, హాళి నినుం గొల్చువార ఁ లయా! యిపుడే ౯౬౦
ఉ. మానుము కోప మోపురుషమండన! నీదు మొగంబుతీరు బాన్
లానలతుల్యనేత్రముల ఁ నారసి యీకపిరాజు సంగనల్
మాననిభీతి జేప్పడిరి ఁ మాకును దొల్లిటిశంక చొప్పుడే
వానరనాథుపట్ల వినుఁవాసము గూర్చుము ప్రీతిఁ దేర్చు మీ. ౯౬౧

➔ సుగ్రీవుడు లక్ష్మణుని సమాధానపలుకుట. ➔

చం. అనిన మృదుస్వభావుఁ డగు నారఘవంశవిభూషణుండు త
ద్యసితసంధర్షనూక్తిఁ గొని ఁ దారుణకోపము మానె, సూర్యసం
దనుఁడును గ్లిన్నవస్త్ర మనఁ ఁ దన్నుపసూనుభయంబు వీడి కాం
చనమయచిత్రమాల్యము వెఁసం ద్యజియించి మదంబు పాయుచున్. ౯౬౨
కం. వినయమునఁ బల్కు లక్ష్మణ, మునుపోయినకీత రాజ్యమును శ్రీకీర్తుల్
జననుత రామునిదయచేతన మరల లభించె నాకుఁ ఁ దద్యము సుమ్మి. ౯౬౩
ఉ. అంతటివిక్రమాఘ్ననకు ఁ సంతటినైజఘనక్రియాదిశా
క్రాంతమగ్నిగ్ని కేడు ప్రతిఁకారము నేయఁగ నోపువాడు? భూ
కాంతుఁడు నీత నొందు, నలకావలురావణుఁ డ్రుంచి వైచు, నా
వంతయు శంక లే దయిన ఁ నయ్యెద నేను సహాయమాత్మండన్. ౯౬౪
కం. ధరణీకుహముల నేడిటి, ధరణిని ధరణీధరంబు ఁ దారితములుగా
శరమున నొక్కటఁ జేసిన, వరబలునకు వేలుతోడుఁపా టది యేలా? ౯౬౫

కం.ఊకించి ధనువు మీటిన, తంకృతి గిరిసహిత మై వండుంకును ధరయున్

బింకనుటి యట్టిమేటికి, నింకొక్కఁడు సాయపడఁగఁ నేలా చెపుమా. ౯౬౬

కం.వైరి యగురావణానురు, భూరిచమూతతులతోడఁ బొరి గొనఁ జనునా

శ్రీరామునివెంబడి గో,త్రావమణకుమార! యిదిగొఁ రా సిద్ధుండన్. ౯౬౭

తే. ప్రణయకారణముననొ విశ్వాసముననొ, యీభవద్దానుఁ డొకవేళఁ నించుకంత
తప్పినడచినయే ట్లుమితప్రస్థఁ డగును, గలఁడెయొకఁ డైన నవరాధిఁగానివాఁడు.

→ లక్ష్మణుఁడు సుగ్రీవునిఁ బ్రశంసించుట. ←

సీ. అని వచియించుమహాత్ము సుగ్రీవునిఁ, గని యిట్లు లనియె లక్ష్మణుఁడు ప్రీతి

వినయసంతుఁడవు నీఁ వనఘ ది క్కౌట మా,యన్న సనాధుఁ డై యమరె నయ్య

నీపారిశుద్ధ్యంబు ఁ నీదునార్జవమును. నీప్రభావంబు నిన్నింటిఁ జూడ

లలితవానరరాజ్యఁలక్షిని భోగింప, నద్దుండ వీవు కీశాగ్రగణ్య

౮. నీదుసామ్యమునను ఁ నిర్ధరారాతిని, రామవిభుఁడు చంపు ఁ రణమునందు

ధర్మకలితగుణ కృతజ్ఞ జత్వీరవర్య, యుక్త మయ్య నీదుసూక్తి మిత్ర. ౯౬౯

కం.ఘనసామర్థ్యము గలిగియుఁ, దనదోష మెఱింగి యెవఁడు ఁ దానిం బలుకున్

వినయంబున మాయన్నయు, నివతనయా! నీవొకండు ఁ నిద్రలు తక్కన్. ౯౭౦

చం సముఁడవు రామభద్రునకు ఁ శౌర్యపరాక్రమసాహసంబులం,

దమరెను దైవతంత్రమున ఁ నచ్చుపు నెయ్యము మీకు, లెమ్ము పో

దము, తరుణీవియోగజనితవ్యథఁ గుండెడి రాముఁ డేర్పు మా

విమనునిపల్కులన్ విని కఃపిప్రభు! దూఱితి నిన్ను నైపుమీ. ౯౭౧

→ { సుగ్రీవుఁడు హనుమంతునితో వానరులనిమిత్తమై మరల } ←
దూతలఁ బంపు మని చెప్పుట.

సీ. అని లక్ష్మణుఁడు పల్కు ఁ నినజాఁడు తనచెంత, నిలుచున్న హనుమతోఁ ఁ బలికెనిట్లు

హిమవంశమునను మఁ హేంద్రవింధ్యంబులఁ, గైలాసమందర ఁ వైలములను

దరుణార్కవర్ణభాసురముల సాగరాం,తాద్రులఁ బశ్చిమాశాద్రులందు

సంధ్యాభ్రసన్నిభఁజలజాప్తనిలయంబు,నందుఁ జరించు వఁనొకనులను

తే ఒన్ద తాళవనంబునఁప్లవగవరుల, నంజనాంబుదనంకాశకుంజరాభు

లయినయంజనపర్వతఁహరివరులను, స్వర్ణవర్ణమనశ్శిలావాసకపుల. ౯౭౨

కం.మేరువున ధూమ్రుగిరిని మ,హారణమున హరికానఁనాంతరసీమన్

మైరేయిపాయు లగుదు,ర్వావమహాజ్ఞపుల ఘోరఁవానరపతులన్. ౯౭౩

తే. మనులయాశ్రమసీమల ఁ ననములందు, భూమి నెల్లడ నుండెడిభీమబలుల

వానరుల నెల్లఁ బిలిపింపు ఁ వానరేంద్ర, సామదానాదివిధులను ఁ జోగు వలదు.

కం.దూతలఁ బంచితి మున్నాఁహూతికి నై భూరిజపులఁ నుద్వదిడిం గీ
 శాతతగణములఁ బంపుము, జాతత్వరూఁగులను జేయఁ సచివా వారిన్. ౯౭౫
 కం.కామాస్తకకపీంద్రుల, సోమరు లైనట్టిదీర్ఘసూత్రుల మునుము
 న్నామహితశాసనంబున, నామిరీ పిలువఁ బంపుఁ చయ్యనఁ గపులన్. ౯౭౬
 కం.వలిముఖుఁ డెవఁ డీయాజ్ఞను, బలుచన గావించి రాఁడొఁ పదిదినములలో
 నలసృవశాసనదూషకు,తలఁ దీయించెదను వాయుతనయా చుమ్మి. ౯౭౭
 సీ. వేగ పంపుము నూల్లఁ వేలు కోట్లుగ నిష్ట, క్రోతుల దిక్కు దిక్కునకు నీవు
 మేఘపర్వతనిభుల్ఁ మేఘపథం బెల్లఁ గప్పుచుఁ జనువారుఁగాక యిపుడ
 తావు లెఱింగినతరుచరుల్ కవు లుండు,తలములకును బోయిఁ పిలువనిమ్మ
 యనవుడు హనుమయుఁ సఖలదిక్కులకును, బనిచె నాక్షణమందఁ స్లనగవరుల
 తే. వారు విహగోడుపథమునఁ భూరివేగమునను జని సింధుకందరంవనములందుఁ
 గలుగుక్రోతులకును రాముఁకార్యవిధముఁ, డెలిపి పనుపంగ వారునుఁదీవరముగ.

↔ వానరసేనలు కిష్కింధకు వచ్చుట. ↔

కం.లయకాలసన్నిభం బగు, భయదపునుగ్రీపునాజ్ఞఁ బ్రవగవరేణ్యుల్
 రయమునఁ జనుదెంచిరి ది,కృయములు ప్రచ్ఛాదితముగఁ సమరోత్సుకులై ౯౭౮
 సీ. అంజనగిరినుండిఁ యంజనసన్నిభుల్, మూఁడుకోటులు కీశముఖ్యనరులు
 సస్తాచలమునుండిఁ హోటకదేహులు, పదికోట్లు వచ్చిరిఁ స్లవగవతులు
 గిరిశాలయమునుండిఁ హరికేసరద్యుతుల్, వేకోట్లు వచ్చిరిఁ వీర్యధనులు
 వలిమలఫలమూలముల మెక్కుక్రోతులు, వేవేలకోటులుఁ వేగ వచ్చె
 తే. వింజనులనుండి యొకకోటివేలకపులు, కదలి వచ్చిరి భీషణాంగారకాభు
 లరుగుదెంచి రసంఖ్యాకఁ హరులు క్షీర,వారినిధితీరగులు నాళికేరభుజులు. ౯౮౦
 కం.హరిమండలమున్ మ్రింగెడి,సరణిని జనుదెంచె తైలసరివవనీకం
 దరకానననిలయం బగు,హరిమండల ముచ్చ రాఘవాధం బగుచున్. ౯౮౧
 ఉ. కాననచారులం బిలువఁగా మునుపోయిన వానరాళి యెం
 దేని మహేశ్వరుండు ఘటియించె మహాధ్వరమున్ మనోహరం
 బై నెగడంగ నట్టిశిశిరాచలసీమ మహాద్రుమంబునున్
 మానుగఁ గాంచె నల్లనవఁనంబున నాజ్యపయోన్న సంగతిన్ ౯౮౨
 ఉ. నానిననేలఁ బుట్టినమఃప్రమదాకరకండమూలసం
 తానము సత్ఫలంబులు సుధారుచిమంతము లై రహించు న
 వ్వానిని నెవ్వఁడేని యొకఁ పారి మెసంగిన మాస మాఁకలిం
 బూనఁడు, కీశు లట్టిఫలములములున్ రుచిరప్రసూనముల్. ౯౮౩

కం. ఇనుమతునకుఁ బ్రీతిగఁ గైకొని పుడమిం గలుగునట్టిఁ క్రోతుల నెల్లన్

వినియమనము చేసి వెనం, జనుదెంచిరి మున్నుగాఁగఁ సరిచన గడవున్. ౯౮౪
కం. ఇటు వచ్చి కానుకల ముంగట నుంచి కపీంద్ర యెల్లకపులకు గిరిని

ఘట్టసింధువాసులకుఁ బ్రహ్మటముగ మీయాజ్ఞఁ జెలువఁ బూలుపుగ పాదున్
కం. చనుదెంచిరి కిష్కంధకు, నన సుగ్రీవుండు మిగులఁ హర్షంబున నా
వనచరులకానికల్ గొవి, చనుడీ యని సెల వొసంగెఁ స్వభవనములకున్.

➤ లక్షణసుగ్రీవులు సేనతోడ రామునియొద్దకుఁ బోవుట. ➤

సీ. వారికి సెల విచ్చిఁ వానరవతి తాను, నృపతి గృతాథులంఁ చెందుకొనియె
సామిత్రి యంత భాగ్యరపుత్రుఁగని రాముఁ గనఁబోవఁదగునొకోయనఁగనాతఁ
డగుఁగాక కలదె మీయాజ్ఞఁ ప్తి కన్యధా, త్వం బని తారాదిఁవనితలకును
సెల విచ్చి మీరునుఁ శీఘ్రమ రంజని, వానరవరులకుఁ నాన తిడిన

ఆ. నంగనాదర్శనక్షణల్ హస్తములను, మోడ్చి యందుండఁ బల్లకిఁ మోయువారి
నాదుశిబికను గొనిరండుఁ కాదు జాగు, సేయ నన వారు నట్టుటఁ చేయుటయును.

కం. ఎక్కుము లక్షణ యని యతఁ, డెక్కిన సుగ్రీవుఁ డెక్కి యిరుగడలందున్
జక్కనిచామరములు పెం, పెక్కిన శ్వేతాతపత్రఁ మెలమిం గూర్చున్. ౯౮౫

ఉ. భేరులు మ్రోచు శంఖములఁబిట్టలివుల్ పరఁగంగఁ గీశగ
ద్వారవముల్ చెలంగఁ గపిఁరాజ్యరమావిభవాభిరాముఁ డై
శూరులు శస్త్రపాణులునుఁ జాట్టును జేరి భజంప నేగి ధా
త్రీరమణుండు పొల్చు నెడఁ దిగి నలక్షణుఁ డై నభక్తి మై. ౯౮౬

కం. రాముని డాయఁగఁ జని కర, తామరసంబుల మొగుడ్చుఁ దక్కిన క్రోతుల్
భూమిశుమ్రాల నటువలె, జేమోడ్చునభయముభక్తిఁ చెలఁగఁగ నిలువన్.

కం. నాళీకముకుశరాజిత, నాళీకాకరముమాడ్కిఁ నవ్వం బగ్గి
శాళీసైన్యముఁ గని భూవాలుం డిససుతునియెడఁ గృపాళుం డయ్యెన్. ౯౮౭

➤ రాముండు సుగ్రీవునకు నీతిఁ చెలుపుట. ➤

కం. తనపదముల వ్రాలినయా, యితనయుని లేవ నెత్తి యెలమిని గవుఁగిం

టను జేరిచి కూర్చుండును, యని యతఁ డాసీనుఁ డగుడుఁ నర్థిలి ననియెన్. ౯౮౮

తే. ధర్మ మర్థంబు కామంబుఁ దగినరీతి, విభజనము సల్పి యుచింతంపువేళఁ దెలిసి
పాని సేపించు చుండునాఁ ప్రాజ్ఞతముఁడు, న్ననగనాయక రాజునాఁ బ్రథ నహించు.

తే. ధర్మమార్గంబు విడిచి యర్థంబు మఱచి

సర్వదా కామమంద యానక్తి గలుగు

సతఁడు వృక్షంబుకొనకొమ్మయందుఁ గూర్చి

నేలఁ బడి మేలుకొనువానిఁ ఁ బోలు చుండు.

౯౯౮

కం. శత్రువులకా వధియించుచు, మిత్రుల సమకూర్పుకొనుచు ఁ మెలఁకువతోడఁ

ధాత్రిఁ ద్రివర్గఫలమునకుఁ, బాత్రుం డగురాజు ధర్మఁపథవ్రతి యగున్.

౯౯౯

కం. ఖద్యోతనందనా యిది, యుద్యోగము సేయ మనకు ఁ సుచితసమయ మా

సద్యస్సభఁగూర్చుము సచి, వాద్యులతో మంత్ర మిప్పు ఁ డాలోచింపన్.

౯౯౯

➔ సుగ్రీవుఁడు రామునితోఁ దాను వానర సేనల సిద్ధపఱుచుట తెలుపుట. ➔

చం. అనవుడు నాతఁ డిట్లను మహాత్మక నష్టమహావిభూతియుఁ

వనచరరాజ్యలక్ష్మీయు ఘనం బగుక్తియుఁ గంటి నీదు నీ

యనుజుని సత్ప్రసాదమున ఁ సవ్యయభంగిని వెండి మాఱుమేల్

పొనరువ నెంచఁ డెవ్వఁ డలఁపూరుషుడే సతతంబు నిందున్.

౯౯౯

సీ. రాజేంద్ర! భూమిచక్రంబునఁ గలిగిన, స్లవగగోలాంగూలభల్లుకముల

బలియరఁ బిలువంగఁ ఁ బంచిత దేవగం, ధర్మపుత్రులు ఘోరఁదర్శనులును

గామరూపధరులు ఁ కాంతారమాగ్ధవి, జ్ఞానులు తమతమ ఁ సేన లొప్ప

నూలులు నూలువేల్ ఁ నూలులక్షలుమణి, యయుతముల్ శంకువులర్చదములు.

తే. ఖర్వమధ్యాంతములును సాగరపరార్థ

ములును వచ్చుచు నున్నారు ఁ బలిముఖేంద్రు

లల మహేంద్రవరాహముల్ ఁ హాటకాద్రి

మందరాభులు వింధ్యాద్రిమందిరులును.

౯౯౯

కం. కావలు సహబాంధవు నా, రాజులు వధియించి యుగ్రరణమున యష్ట

ద్దేవిని గొనితెచ్చియు నో, దేవా! యర్పించువారు ఁ దేవర కింకన్.

౯౯౯

తే. అనిన నాతని యుద్యోగ ఁ మంతఁ డెలిసి, కుట్టలిత హస్తఁ గాఁగిటఁ, గ్రుచ్చిమోద

గరిమ పకసితమేచకఁకంజతుల్య, దర్శనీయుఁడు భాస్కరాఁ త్తజన కనియె. ౧౦౦౦

➔ రాముఁడు సుగ్రీవునిఁ బ్రశంసించుట. ➔

ఉ. చిత్ర మటయ్య భాస్కరుఁడుఁ ఁ చీకటులం దివి సూపు మాపుటల్

వృత్రివిరోధి లోకులకు ఁ వృష్టులచేత ముడంబుఁ గూర్చుటల్

ధాత్రిని శీతలంబుగ మఁధాకరుచేయుటయుఁ భవాదృశుల్

మిత్రులకుం బ్రతిక్రియగ ఁ మేలొనరించుట పౌమ్యభూషణా!

౧౦౦౧

కం. మిత్రతమాభవ నినుఁ బోల్, మిత్రవరుఁడు మిత్రతతికి ఁ మే లేయుటయుఁ

జిత్రమే నేనిక వెలయుదు, జైత్రుడ నై కలన నీదుఁసాహాయ్యముఫన్. ౧౦౦౨

కం మతి నే తెన్న యెఱుంగుదు, నతత్ప్రియవాది వనుచు * సఖ నీ వే న
మృతుఁడు నుహ్మన్త్రిత్రుఁడవును, బ్రతతయశా! నాకుఁదోడువడు మివ్వేళన్.

ఉ. నాదయితఁ హరించె దనఁనాశముపొందెను రావణుం డను
హ్లాదుఁడు వంచవఁ శచిని * నర్కతనూభవ ముఁ హరించి న
ట్లాదితిజాధముఁ శితశఁరావళిఁ ద్రుంచెద నాపులోమునిఁ
మాదితుఁ జేసినట్టిబలఁనూదనుపోలికి నంచు నుండఁగన్.

౧౦౦౪

←→ వానరసేనలు రామునికడకు వచ్చుట. ←→

నీ ఇంతలో నాకాశ * మంతయుఁ బెనుధూళి, నావృత మయ్యెఁ దీఁవ్రాంశుకిరణ
జాలంబు తేజంబు * సమసి కుంతిత మయ్యె, దిక్కులు రజమున * నిక్కు చెడియె
తైలకానననదీఁసహితవసుంధర, గడగడ మని కడువడఁకఁ జొచ్చె
ధరనన్నిభము తీక్ష్ణదంష్ట్రము దుర్దాంత, బల మసంఖ్యం బగుస్థవగసేన

ఆ. మహిని నిండె నిమిషమాత్రమునం దొప్పి, రద్రిసాగరాపఁగాలయులును
గామరూపధరులు * గర్కశ దేహులు, జలదరవులు గహనఁవరులు కపులు.

కం. తరుణారణవద్దలు సిత, కిరణాచ్ఛలు నీరజాత, కేసరదీప్తుల్
హరులు పదివేలకోటులు, సరభసముగఁ గొలువ వచ్చె * శతవలి యటకున్.

కం భీషణరోముఁడు శాత్రువ, దూషణుఁ డగుతారతండ్రి, * తోతెంచెను సం
తోషంబుతో నుషేణుఁడ, శేషము పదివేలకోట్లసేన భజింపన్.

౧౦౦౭

నీ. కోటిసహస్రముల్ * శ్రోత్రులతో రుమ, తండ్రి యేతెంచెను * దారుఁ డపుడు
కమలకింజల్కసంకాశుండు త్రుణార్క, వదనుండు ప్రాజ్ఞుండు * వరతరస్వీ
హనుమంతుతండ్రి, సహస్ర మనీకముల్, భజియింపఁ గేసరి * వచ్చె వేగ
శిషీతభీమవిఁసక్షగవాతుండు, కోటివేల్ కపులతోఁ * గొలువ వచ్చె

తే. రెండుకోటులు సేవింపఁబురువరులు, ధూతపరిపంధి యరుడెంచెఁధూమ్రుఁడటకుఁ
బననుఁడునుమూఁడుకోటులుస్థవగవరులు, బలియఁబొడచూపెవానర, ప్రభునిమ్రోల
కం. నీలాంజనచయకాయుఁడు, నీలుఁడు పదికోటు లగువఁసేచరములతో

తైలాటు తైదుకోటులు, వాలఁగ గవయుండు నటకు * వచ్చినయంతన్.

౧౦౦౯

ఉ. కోటిసహస్రసంఖ్య గలఁశ్రోత్రులతోడ దరిముఖుండునుఁ
గోటులుమూఁటితో గజుఁ డకుంతిత లేజులు కోటికోటివేల్

పాటిగఁ గొల్ప నశ్వీజులు * బాధబలుల్ దివిదుండు మైందుఁడుఁ

గోటి దశాచ్ఛసేవితుఁడు * గొబ్బున వచ్చెను జాంబవంతుఁడన్.

౧౦౧౦

కం. వింతబలుల్ శతకోటులు, చెంతలఁ గొలువంగఁ గపులు * శీఘ్ర గతి రుమ

జ్వీంతుండు వచ్చె వానర, కాంతునిదేశమున భూమి, కాంతునిఁ గొలువన్.

౧౦౧౧

ఆ. కోట్లునూలువేలు * క్రోతులు గొలువంగ, గంధమాసనుండు * కదలి వచ్చె
 నైదుకోట్లుగొలువ * హరివరుల్ తారుండు, తారకావిభావిహారి వచ్చె. ౧౦౧౨
 కం.చనుడెంచెను దారేయుండు, జనకనిభవరాక్రముండు * చయ్యన నటకున్
 దనుఁ బద్మసహస్రంబులు, వనచరశతశంకువులును * నలనుగఁ గొలువన్. ౧౦౧౩
 కం.వీరుఁ డగునిద్రజానుండు, కూరిమిఁ దనుఁ బదునొకొండుఁకోటులు నననం
 చారులు గొలువఁగ వచ్చెను, సారతరజవంబు మెఱయ * జనపతి కడకున్. ౧౦౧౪
 కం.కుంభినిపక్షద్రవిణా, రంభుండు రంభుండు వచ్చె * రవితేజాఁడు వి
 స్రంభార్హులు దోర్విభవో, త్రంభులు లఘోయతము లభదంభతఁ గొలువన్. ౧౦౧౫
 కం.దుర్ముఖుఁ డనుష్ఠవగుండు న, హర్షభూమార్తాండతేజఁ * డరుడెంచెను బ
 ర్హిర్ముఖంశజకీశులు, కూర్మిని దనుభక్తి రెండుఁకోటులు కొలువన్. ౧౦౧౬
 కం.కైలాసశిఖరిశిఖరో, త్రాలాకారులు బలిష్ఠతరుచరకోటుల్
 వేలు దనుఁ గొలుచుచుండఁగ, గాలితనూజాతుఁ డటకుఁ * గ్రచ్చట వచ్చెన్. ౧౦౧౭
 చం.నలుఁ డరుడెంచె వీరులు వనాటవరుల్ శతలక్షకోట్లు డఁ
 గొలువఁగఁ, గొల్వఁగా దధిముఖుండును వే పదికోట్లు కీశనా
 భులు చనుడెంచె, వహ్నికుముదుండును దారుణరంహుఁ డైనదో
 ర్బలి యలరంహుఁ డుగ్రశరభ ప్రముఖస్థవగోత్కరంబులున్. ౧౦౧౮
 కం.వచ్చెను వెండియు శైలన, ముచ్చయముల నదుల వనుల * నుండడివారల్
 వచ్చిరి వారలసంఖ్యల, నిచ్చలముగఁ జెప్పవచ్చునే యెవ్వరికిన్. ౧౦౧౯
 ఉ. మ్రొక్కిడి పోవువారుఁ గపిముఖులు కొండలు కేలుమోడ్చులన్
 బ్రక్కల నిల్చువారును ప్లవంగచయంబులు గర్జ లాశలన్
 బిక్కటిలంగ నించుచును * బెంపు రహింపఁగ దూకులాడుచున్
 గ్రీక్కటియన్ ఘనావృతహారిం దలఁపించె హరింద్రుఁ డయ్యెడన్. ౧౦౨౦
 తే. బాహువిక్రమశాలు లౌష్ఠవగవరులు
 కిలకిలారావములతోడఁ * గెరలి వచ్చి
 తమ్ము నెఱిగించుకొనుచును * దరణిజనకు
 శిరము వ్రాలిచి మ్రొక్కుచు * నరిగి రంత. ౧౦౨౧
 కం.ఉచితం బగుపద్ధతి సం, కుచితాంబరముఖ్యు లగుమఁ * గొండలు కీశుల్
 రచితాంజలు లై నిలిచిరి, ఖచరాత్మజనొద్ద వినయగరిమ రహింపన్. ౧౦౨౨
 కం.వారల నెల్లర రఘుపతి, కారఁగ నెఱిగించి వారి * నారసి తగుతై
 లారణ్యంబుల మీపరి, వారంబుల నరసికొంచు * వర్తిలుఁ డనుచున్. ౧౦౨౩

➔ సుగ్రీవుఁడు రామునకుఁ దనసేనల నివేదించుట. ➔

సీ. మువలఁ గావించి రామునిఁ జూచి సుగ్రీవుఁ, డనియె మద్విషయస్థుఁ డైనకపులు
కామరూపులు మదఁసామజతుల్యులు, విక్రమవంతు లవక్రగతులు
దైత్యసంకాశులు ఁ దారుణాకారులు, సంజితక్షములు ప్రశస్తబలులు
ఖ్యాతపరాక్రముల్ ఁ వ్యవసాయపరులు భూమ్యంబుచారులు గహనాలయులును
ఆ. గోట్లకొలఁది వచ్చి ఁ కూడి యున్నా రిదె, నీదుకింకరులను ఁ నెమ్మి గనుము
స్వామికార్యవరులు ఁ జవ దాఁట రాజ్ఞును, నీదుపనుపు సేయ ఁ నేర్పు గలరు.
చం. ఇది భవదీయసేన, చరియించు భవద్వశ మాచు నింక, నె
య్యది యుచితంబు నేయ నది ఁ యానతి యి, మ్మిటనున్నప్రోతులన్
విదితము నాకుఁ బూనినపనిన్ నెఱవేర్చు సమస్థు, లైన నీ
మదిఁ దలపోసి యుక్తమగుమార్గమునం బనిఁ గొమ్ము వీరిచేన్. ౧౦౨౫

కం. అనవుడు రాఘవుఁ డిట్లను, నినజనిఁ గొంగిటను గ్రుచ్చి ఁ పృథ్వీసుత దా
మని యున్నదొ లేదో యిం,దనుకను దశకంఠపీఠఁదగుఁ దెలియంగన్. ౧౦౨౬
ఉ. రాసణువానదేశము, ధరాసుత యుండెడిభంగి, మున్ను సు
గ్రీవ! యెఱుంగవచ్చినను ఁ గేరుచు నావలికార్యభంగులన్
నీవును దోడ్పడన్ సరగ ఁ నే విధియించెద, దీనిఁ దీర్చుగా
నీవె సమగ్రశక్తుఁడవు ఁ నేరము నేనును నాదుతమ్ముఁడన్. ౧౦౨౭

ఉ. ఇంతకుఁ గార్య మెల్ల ఘటియింపఁగ మా కిట నీవె దిక్కు, పృ
త్రాంత మెఱుంగు దంతయు, యథాక్రమ మారఁగఁ బంపు మీవ, వి
త్రాంతుఁడ వర్థవేదివి సకాలవిదుండ! ద్వితీయమిత్రుఁడున్
స్వాంతమునందు మాహితము ఁ వాంఛ యొనర్చెద వే నెఱుంగుదున్. ౧౦౨౮

➔ తూర్పున సీతను వెదక సుగ్రీవుఁడు వినతునిఁ బంపుట. ➔

చం. అనవుడు రామలక్ష్మణసమక్షమునంద గిరీంద్రతుల్యునిన్
ఘననిభఘోషునిన్ వివతుఁ ఁ గ్రచ్చఱఁ బిల్చి వదించె దేశకా
లనయయుతుండ వెల్లపనులన్ విహితాహితతత్త్వవేదినిన్
వనచరనాథ! సోమరవివంశ్యులు లక్షలు గొల్పు చుండఁగన్. ౧౦౨౯

ఉ. తూర్పుదిక్కు నీ నరయఁ ఁ దూర్ణమ యేగుము రావణాసురా
గారము భూమిపుత్రికయి ఁ కాననశైలనదీనదంబులన్
వారక రోయుమీ నరయఁవాహిని గంగను శాశికా మనో
హారిణి సింధు సూర్యజను ఁ యాముసభాధరమున్ సరస్వతిన్. ౧౦౩౦

- సీ. మహిధరవనయుతఃసుహి కాలమహి బ్రహ్మ, మాల విదేహముల్ ధూళిపంబు
కాళి కాపురము మాఁగధమహాగ్రామముల్, కోశకారులపురి, కోసంబు
నిన్నియు వెనకుండి యిందీసరాక్షిని, దశరథన్నుష రాముఁడయిత నీత
జలధలోపు నున్న శైలపత్తనములు, మొగి మందగిని లాఁముక్తిఁడులును
- ఆ. నోష్ఠకర్ణకులును ధనుగ్రలోహములు, నేకపాదకులు సహీనజవులు
భూరిబలులు నరులు ధనుపాదకులు గర్జ, చూడు లుండుస్థలులు చూడ వలయు.
- ఆ. సరవిగాఁ గిరాతఃచరుములు కనకాంగ, వారములును ద్వీపవాసులైన
యానురూపభుజులు సంతస్థులు, నరపుచారులుండుధరణు లరసి. ౧౦౩౨
- చం. చని యటఁ బుష్పితంబును ధనుసారపునౌకల లంఘనంబులక
గనఁ దగు నేడుఖండములఁ గ్రామయవాఖ్యము¹ స్వస్థిరౌద్యకం
బనఁబడున్దీపముల్ గడచి యాచలఁ బుష్కరచుంబిశృంగకం
బును శిశిరాఖ్యశైలమును ధనుసింహుహవనవాటి రోయండి. ౧౦౩౩
- సీ. అది దాఁట రిక్షజలాన్వితంబు నగాధ, మతిశీఘ్రగమనంబు నైనశోణ
నదము వర్ణిలును నుచికి నెడరి, సచ్చటిరమ్యత్రాదాదికముల
నైదేహితోడి గాఁచును మీరు నెమరుకొను, పుష్పితప్రభవముల్ బహుళరమ్య
వాహినుల్ తోటలు వాహినీశాంతర, ద్వీపముల్ దన్నక వెదకవలయు
- తే. నచట నంబుధలోన మహాఘోషులు, చిరఘోషితంబు లనురిలు సరవిజాత
భవునంబున ఛాయలఁ బల్లుచుండు, దాని గీర్వాణమునన దాటి పోయి
- ఉ. లోహితవారియుక్త మగులోహితవారిధిఁ జూచుచుం గపి
హృదయములారి మీ రరిగి ధూరితిరం బగుకూటశ్యాంబు
లోహమణీస్థము విషమలోచనశైలనిధంబు బక్షిరా
క్షహము డేశిల్పింబు, కీలితముం గనుఁ డందు రాక్షసుల్ ౧౦౩౪
- సీ. మందేహనాసుకుల్ మహితభూకృతుల్, వివిధసూపులు పృథివీధరాళి
శృంగారతలముల ప్రేలాడుచును బ్రహ్మ, తేజంబునను బ్రతిదివము భాష్క
రోదయవేళల నుదకంబులును వారు, వినిహతులై నుటి ప్రేలుచుందు
రచ్చట ధవళాధ్ర, మనుకరించుచు నున్న, శీరోవ మనడికూపార మొప్పు
- తే. నదియు నూర్పుల చూక్కిఁహరివితతి, సమభిలంకృత మైనట్లు సరస మగును
బరమదుర్ధర్మ మది యందుఁ బార్థివేంద్రశ్రుతికి రోయఁడు రావణానురనితోడ.
- చం. విమలపయోధిమధ్యమున విశ్రుత మై ఋషభాఖ్యపర్యవృత్తం
బమరు సితప్రభాలసిత మైనవదన్యగుంధ యుక్త మా
నుమముల నొప్పు హేమమయఁనుందరభూరుహపూర్ణ మై యటక
శ్రమహరదర్శనీయసుసంస్పృ రిపించు సుదర్శనం బనన్. ౧౦౩౫

¹ దీని నిపుడు జానానందురు.

తే. రజతకేసరరంజితఃరాజతాబ్జ, మైనయాకొలనన్ రాజహంసతతులు

పోలె గిన్నరచారణఃబుధగణంబు, లచ్చరలుఁ గేళిఁ దేలంగ ధనుగుదెంతు.

శా. ఆక్షీరాంబుధి దాఁటినం గలదు భూః శాత్ర్యంతభీత్యావహం

బక్షీణౌర్వచుహోమ్రధాజనితఘోటాస్యస్ఫురదవహ్నిసం

లక్షీభూతము నాజలాబ్ధి లయవేళన్ సర్వలోకంబు లా

సాక్షాద్బాహుబహువాతఁ బడి భః స్తంభౌ సమూలంబుగన్.

౧౦౩౯

కం ఎంతసమర్థము లగుజల, జంతులు బడబాగ్నిఁ జూచి ధనాధ్యసవేగా

క్రాంతము లయి కూపెట్టఁగఁ, జెంతల వినవచ్చుఁ బ్లవగఃశేఖరులారా. ౧౦౪౦

చం. అలజలసాగరంబునకు ధనావలఁ బోఁ బదుమూఁడు యోజనం

బులు గలజాతహూవశిల ధాన్యు సువర్ణనగంబు దానిపై

లలితశశిప్రకాశుని నిలాధరుఁ బన్నదళాక్షు వేళిరం

బులఫణిరాజు నీలవటఃమోదితుఁ జూడుఁడు మీ రనంతునిన్.

౧౦౪౧

ఆ. ఆమహాశ్వునకును ధనమరుచుఁ గేతు వై, కనకతాల కేతు వోనరి యుండుఁ

ద్రిశిర మదియు శైలశృంగస్థితంబు పూర్వావధిగను దేవతాభి నిలిపె. ౧౦౪౨

సీ. అటమీఁదఁ గనకమయం బగునుదయాద్రి, కొమరారుఁ దచ్చైలఁకోటియందు

నాకస మొరయుచు ధాతకమయ మయి, శతయోజనవితర్ది జానుమీఱు

నాలతాలతమాలఃజాలకకర్ణికా, రమ్ములు సూర్య తేజఃస్థు లగుచుఁ

బుష్పనంతమ్ము లై ధానువారు నయ్యెడ, యోజనవిస్తార ధాన్యస్థితంబు

తే. యోజనదశంబు గలశృంగ ధాన్య చుండు

సామసన మనఁబడు నందు ధాన్యమనుండు

మును త్రివిక్రముఁ డగువేళ ధాన్యనిచి పదము

గొలిపె రెండవయది మేరుఁకూటమునను.

౧౦౪౩

కం. దినపతి జంబూద్వీపంబునయుత్తరభాగమునను ధాన్యగిరి దిరుగుచుఁ ద

ద్వనశైలశృంగగతుఁ డై, కనవచ్చున్ దక్షిణంపుఁగడవారలకున్.

౧౦౪౪

తే. అందు భాసిల్లు చుండుదు ధర్మవర్ణు, లమితతేజలు వాల ఖిల్యాఖ్యమునులు

కర్మశత్రుత్వ తైన్యైఃఖానసులును, దాని ప్రక్కనియదియ సుధర్మనంబు. ౧౦౪౫

తే. ఇష్టహాద్వీపమునయందు ధాన్యప్రాణి, సంఘములకును నేత్రతేజఃబు గూర్పు

భూరితేజంబు వెలుఁగుఁదత్పూర్వకుధర, వనగుహాశృంగములరొయవలయునతిని.

కం. అరుణాంశుద్యుతిచామీ, కరకుధరమహాప్రభానిఃకాయము తనపైఁ

బరుగుటను బూర్వసంధ్యయుఁ, గరము విరాజిల్లు రక్తకాంతులచేతన్. ౧౦౪౬

చం ధరణికి లోకపాలికిని * ద్వారముగాఁగను దొల్లఁ జేయుటఁ
సంసిజసంభవుండు, కుటి * నారసమిక్తప్రచారస్వతిఁ-
బరుగుట, నాడ్య మాచు నది * స్రస్థుఁ మయ్యెను బూర్వదిక్కునా
నరయుండు నీత నందు గహానాంతిరన్నిర్భకంశరింబులన్.

౧౦౪౮

ఉ. ఆయుదయాసనీధరమునావల దేవత లుండుచోటు, ప్రా
లేయకరార్కదీప్తు లట * లేశముఁ బాఱమి నిగ్గు నిండు, నా
చాయ సగమ్య మందనుక * సాధ్యము పోవఁగఁ గాన మీర లా
చూయెడ నోర్చదేశముల * యందును రో యుండు భూమికన్యకన్.

౧౦౪౯

చం. చని యుదయాద్రిదాక మహిజాతను రావణవాసదేశముఁ
గని నెలలోన నియ్యెడకుఁ * గ్రన్థులుండి యటమున్ను రాక న
క్కినయెడ మీరు వధ్యులరు * కీర్తిగఁగింపుండు సిద్ధశూర్య లై
జనకజ నెట్టులేని కని * చయ్యన రండు సుఖంపుఁ డావలన్.

౧౦౫౦

➔ సుగ్రీవుండు హనుమదాదులను దక్షిణదిక్కున రోయఁ బనుచుట. ➔

సీ. పురుహూతదిశ రోయ * హరివీరులను బంచి, దక్షిణదిశ రోయ * దక్షులైన
యగ్నిసంభవు నీటు * హనుమంతు సారస, సంభవతనయుని * జాంబవంతు
గజని సుహోత్రుని * గనయు శరారిని, శరగుల్లని సుషేణు * వరబలాన్యు
ఋషభగవాక్షుని * ఋభుభిషగ్దాతుల, మైందద్వివిదుల న * మందబలుల

తే. గంధమాదను విజయు నుల్కాముఖాఖ్యు, సంగదాదుల విదితబలాతిజప్రణ
బంపఁ దలపోసి యొకకొంత * బలము మున్న, వనిచె వెంట నెయామ్యది * గృభమునకు.

ఉ. వారలఁ జేరఁ బిల్చి సమస్తరి దిశాగతదుర్గశైలకాం
తారవిధంబు నిట్లను న * నంతలతాద్రుమయ్యక్తముఁ నహ
స్రాయశిరఃప్రక్షీర్ణ మగునుగ్రధరంబుమంబు వింధ్యముఁ
భూరిజయంకరాహిచయఃపూర్ణము సర్వవ యక్ మహానదిన్.

౧౦౫౧

సీ. విపులగౌతమః¹ గృష్ణ * వేణి మహానది, గురుభః² నేవిత * వరదనదిని
మేఖలోత్కలలను * మేలిదళాంగోరు, పట్టనముల నశ్వ * సంతయిందు
మఱి యవంతి విదగ్ధ * మహిషిఋషికముల, సంగ కాశీకలిం * గాంగతలుల
ధరనదీకంశరోద్ధరదంశ కాటవి, గోదావరి³ నొకింత * కొదన లేక

తే. పాలితి నరయుండు మఱి యంధ్ర * పుండ్రచోళ

పాండ్య కేరళవిషయాళి * బహుళచిత్ర

పుష్పితాటవి చందన * భూజయత మ

యోముఖం బగుసహ్యద్రి⁴ నీమఁ గనుఁడు.

౧౦౫౩

¹ గౌతమి = వింధ్యపూర్వభాగమునఁ బ్రవహించు గోదావరి పాంతరము భాగవతి.

² దండకారణ్యమునఁ బ్రవహించుచు.

కం. ఏవారికిని నవారిగ, నేవారి శివప్రసంగంఁ జితనిర్మల మా

కావేరిని జలనిధిపతి, దేవేరిని గనుఁడు సురసఃపీఠిహితంబున్.

౧౦౫౪

ఉ. ఆమలయాద్రి రాజులు మహాజను దివ్యముషీత్వైర్మహా ఘనుఁ

గామితముల్ ఫలింపఁగ నగస్తుత్యునిఁ గాంచి నమస్కరించి మీ

రామహనీయునాఁడఁ గొని యావల నెగుచు దాన్రుప్రణామ

ద్దామసుభీకుభీరకవిఁతానయుతంబును సర్వజ్ఞప్రమున్.

౧౦౫౫

కం. తిలకింపుఁడు చంకనవనకులసంఘన్నంబు దీప్తకోటియుతం బై

యెలప్రాచయపులు పతిం, గలయఁగఁ జనురీతి జలధిఁ గలయఁగఁ జనెడిన్.

కం. ఆనల దివ్యము నవము, క్తావారవిభూషితంబుఁ గనకాంచితమున్

శ్రీనిలసితపాంశ్యకవాటాచనిఁ బరికింపుఁడీ నఁనాటనరేఖ్యుల్.

౧౦౫౬

చం. వననిధిరీరముం గదిరి వానరులార! తరించుమాగ్గముం

గనుఁగొనుఁ డభిలోపల నగస్తుత్యుఁడు మున్ను మహేంద్రస్వైముం

బానరఁగ నిల్చె సయ్యదియు మున్గినయట్టులు దోచు చుండెడిన్

గనకమయంబు సర్వలతికారుచిరంబు సన్ని సేవ్యమున్.

౧౦౫౭

కం. వినుఁ డందు యక్షచారిణ, జనములు సిద్ధులును ద్రినశఃపతులును గుములై

యనయంబుందురు శక్రుఁడు, చనుడెంచెడు నెల్లవఃస్వసమయములందున్.

౧౦౫౮

కం. వననిధిమధ్యతలంబున, మనుజులకు నగమ్య మగుచు మూనుగ శతయో

జన మాయత మై దీప్తము, దనరెడి సందెల్ల సీతఁ దగు నెమకంగన్.

౧౦౫౯

చం. లదియ తలంబు సస్యంబు దుఃఖాన్నంబు శక్రసనుసభంబు నొ

నదితినుతారిసేత వసుఁగాశ్లేథవాన్రుతఃసాధి రావణం

డనయుఁడు గ్రాలుపట్టె మఁ డెటను మిక్కిలిజాగహుకులై

వదలక యింతమాత్రమును వారిక రోయుఁడు మర్కటాగ్రుణల్.

౧౦౬౦

కం. ధిక్షేణజలనిధినడుమను, రాక్షసి యంగారికాఖ్యఁ గ్రాలెడు నదియున్

రూక్షత భూతవ్రాతము, భక్షించును గాయ నొడసిపట్టి కడంకన్.

౧౦౬౧

సీ. ఆయెడ బాసకి నరసి హెచ్చరిక మై, సట లేమి నిస్సంశయంబు యనుచుఁ

దోచిన నావలఁ దూర్లంబు చనుఁ డొక్క, యోజనశత మందు నొప్పుచుండు

సిద్ధచారిణచయః సేవిత మై చంద్ర, మార్యాంశుతులిత మై సౌబగుమిటి

యంబుధినీరసమాన్మితమై మింటి, నొరియుకూటములచే నొజపు వెలసి

తే. పుష్పితకనామగిరి యెండు భూధరంబు

కనకశృంగంబు రాయుచుఁ గమలహితుఁడు

వక్షిణాయరమున వచ్చు ధానిరజిత

శిఖరమును గొల్చు శశి కపిశ్రేష్ఠులార!

౧౦౬౩

కం. మేలును మఱచినవారలు, కూళలు నాస్తికులు స్పృశుధరముఁ జూడం

జాలరు మీరును శిరములు, శైలంబు నమస్కరించి చనుఁ రోయ నటన్. ౧౦౬౪

సీ. అప్పుర్వతము దాటి యగుగఁగఁ బదునాలు, గామజ దుర్భగ్గ మైనసూర్య

వంత మ్ గిరియొప్పు వైద్యుత మావల, సందు మూలఘలాదు లారగించి

తేనె లానావ్దింది ధీరఁ బథిశ్రమ, మావలఁ గుంజర మనెడిగిరిని

గాంచుఁ డన్దుల విశ్వేశ్వర యగస్త్రియ, కొక్కమందిరిము నిం పొదనఁ గూర్చె

తే. నదియు నామడ వెడలుపు నంతకుఁ బది, యంత లెత్తును గలిగి హేమాంబితంబు

దివ్యరత్నోజ్జ్వలం బయి తేజరిల్లు, దానిఁ గనుఁగొనుఁ డమ్మహాధరమునందు

కం. భోగివవాసుకి నిలయము, భోగవతీనామ మొసరి పురుదుర్భగ్గ

భోగమహాకక్ష్యం బయి, నాగావిత మగుచు నొందుఁబగరిం బమరున్. ౧౦౬౬

కం. అయ్యహిసగరాంతరమున, నయ్యెయెడఁ గలవు చుండు రహస్యశంబుల్

చయ్యన నవి యన్నియు మీ, రొయ్యన నెమరుకును జనఁగ నురుహపం బై

కం. ఋషభాకృతిఁ గన నయ్యెడి, ఋషభాఖ్యధరాధరం బహిసమణిశ్రీ

విషయము దివ్యజ్వలనత్రిష మగుగోశీర్షకంబు దీప్తి గలదియున్. ౧౦౬౭

సీ. పద్మకళ్యామలవర్ణ మాచందనం, బమరు నగ్గిరి వాని సవధరింపుఁ

డంతియకాని మీ రంటఁ బోకుండు వానిఁ, స్మారగంధర్వులు రోహితాఖ్య

లార రక్షించెన రనవరతంబును, బభ్రుశైలూఘులు శుభ్రశిర్వు

వులును గ్రామణి నాగఁ గలరు గంధ ద్వేంద్రు, లేవురు సూర్యసమిధతేజ

తే. లందు రవిచంద్రనహ్నిసమాంగు లైన, పుణ్యకర్షులు నివసింపు భూమి గమను

గాఁగ రాజులు నగ్గిరి గలరు స్వర్ణజతులు దుర్ధను లనఘులు సిద్ధకృతులు.

ఉ. దానిని దాటి పోవఁగ నుదారుణ మై పితృలోక ముండెడి

గాన మనుష్యకోటికి సంగమ్యము నె యమరాజధాని య

ద్దానిని జాట్టి యుండు భయదం బగుచీకటి యంతదాఁగ నే

వానరులార! మీరు చెనవచ్చును బోవ నసాధ్య మావలన్. ౧౦౭౦

కం. ఈనిఖలము మఱి యింక నే, వేనియుఁ ద్రోవలను దోచ నేమియు విడ కే

మానవపతికాంతను నవధానంబున రోయవలయుఁ దక్షరమతులై. ౧౦౭౧

ఉ. మానములోనఁ గ్రమ్మటి యమానుతఁ గాంచితి నన్నవాఁడు సౌ

ఖ్యానమభోగవైభవచయంబు నెప్పుడు మత్సమానుఁ డె

హాసః జెలంగుచుండు మఱివానికి నన్యము మత్ప్రియంబు లే
 దీనకలాపనిఁ మిగుల * నెక్కుడుదోషేయుఁ జల్లు మయ్యెడిన్. ౧౦౨౨
 కం.మీరలు విక్రమనత్వోద్బాదులు సన్వంతభవులు * తతవిపులగుణా
 ధారులు జనకసుతామఁ, నేరీతిగ జైనఁ గనుఁడు * కృతయత్నులరై. ౧౦౨౩

←→ సుగ్రీవుఁడు సుషేణాదులఁ బశ్చిమదిశ రోయఁ బనుచుట. ←→

తే. హనుమదాదుల నిట దక్షిణాశ కనిచి, భీనువిక్రముఁడును దశఃమామ యైన
 తారతంత్రిని జలదాఘఃజీరి కేలు, మోడ్చివినయంబుదోషఁగఁ మ్రొక్కియనియె.
 ఉ. ఏచినభీమవిక్రముని * నింప్రసమద్యుతియుక్తు భూరిధై
 ర్యాచలు శౌర్యదర్పగహఃనాటపరీతు మరీచిపుత్రు మా
 రీచుని శేముషీలనదగ్గరీణచరిత్రు ఖ గేంద్రతుల్య మా
 రీచుల శూరులం గణిపఁదిష్ఠుఁడు గాంచి వచించె నీగతిన్. ౧౦౨౪

నీ చనుఁడు సుషేణాదివనచరులార మీ, రెల్లరు శ్రీరామునింతి వెదక
 రెండులక్షలుక్రోధిఁకాండలబుత్తో బశ్చిమముగ సురాష్ట్రంబు * మహిత బాహ్లి
 కంబు శూరంబు భీమం బనుదేశముల్, విపులపురాణజ్ఞనవదచయము
 పున్నాగగహనంబుఁ * బొగడవనంబును, మొగిలికాంతారముల్ * మొగిని గనుఁడు
 తే. సశ్చిమంబుగఁ బాటునాఁపగలు మునుల

కాననంబులు కొండలు * గహనములును

మరుతలంబులు ఘనశిలామండలములు

వెదకుచును బశ్చిమాంబుధిఁ * గదియఁ జనుఁడు.

౧౦౨౬

కం.తిమినక్రాయుత మఱి, భయము నీరధిఁ గాంచి తీరఁబహు కేతకపం
 డములం గానుగుతోపుల, రమియింపుఁడు నారికేరఁరాజితవనులన్. ౧౦౨౭

ఉ. అం దనుకూలసంగతమఁహఁ ద్రిననీచయంబులందు శ్రీ

సుందరి జానకీ బలనిఁ ఘోదనవైరిని రావణాసురుఁ

బొందుగ రోసి దాఁటి చని * పూనికమ్మై మురచీపురంబునన్

సుందర మాజటిపురిని * జూడుఁ డనంతినిఁసంగలోపనున్.

౧౦౨౮

చం.పురములు రాష్ట్రముల్ జనులు * పోనఁగరానిసనీతలంబులున్

దొరి నోరి చూచి సింధునది * తోయధిఁ జేరెడుచోటఁ జూడఁడి

ధరము మహాద్రుమాళికలితం బురుకూటశతంబు గల్గునం

బరవరిచుంబిహేమగిరిఁ * బక్షక కేనరియక్తనానువున్.

౧౦౨౯

కం.తిములన్ మత్స్యంబుల నా, గములం గుధరాగ్రకూటఁగతనీడములన్

గుములుగఁ గొని చని యాసిం, గము లుంచును దిరుగు దృష్టకరు లవ్వోటన్,

చం. అనఘచరిత్రులార! గిరియంతయు నారసి వేగ నూలుయో
జనములు గల్గి చూడఁగ నసాధ్యతరం బగుపారియాత్రకాం
చనగురుశృంగముఁ గనుఁడు * సత్త్వగిరిష్ఠులు కామహాపులం
దనలసమాను లుందురు నిఁరంతర మిర్వదీనాల్గుకోటలున్

౧౦౮౧

కం. గంధర్వులు దృఢవిక్రమ, సింధురశాత్రవులు వారిఁ * జేరకుఁ డీరల్
బంధురఫలమూలముల మ, దాంధతఁ గాచెదరు వారి * లంటకుఁ డెవియున్.

కం. సీతాసతి నట రోయుఁడు, భీతిఁ బని లేదు మీకఁపిత్వమునలనన్
బూతవిదూరజవన్దా, భాతతనద్వజ్రదృఢమహాగిరి యొప్పన్.

౧౦౮౩

కం. నానాద్రుమృతికానం, తాపం బది దాని వజ్రధర మండు ముఁడి
మానుగశతయోజననమ, మై నేల యెసంగుచుండు * నతిచిత్రముగన్.

౧౦౮౪

సీ. ఆనలఁ గలగుహ * లన్నియు వెదకి పోవఁగఁ గంధిని జత్తుర్ధాభాగమునను
జన్తనంతం బయ్యెలెసరిం బుండు, నందుఁ దోచెడి సహస్రారచక్ర
మది విశ్వోద్రవం * బది గాచుదానవ, చర్య హయగ్రీవుఁ * బలచజనునిఁ
జంపి మురారి తఁచుక్రంబు శంఖంబుఁ, గైకొనె నానానుకంధరముల

ఆ. వెదక నలయు సీత * విబుధారి నానల, పష్టియోజనముల విశాల మైన
రజతశృంగయుతవరాహాఖ్యపర్వతం, బుండు వార్ధిలోన * గండు మీఱి.

౧౦౮౫

కం. ఆతతకుధరంబునఁ బ్రాస్త్యోతిపపుర మొప్పు నందుఁ * గూరాత్తుం డా
ప్రతేయుఁడు నరకుఁడు నిర్భీతి వసియించుఁ దన్ద్రోకటకములన్

౧౦౮౬

సీ. కలయఁజూచుచుఁబోవఁ గాంచనాంతరినిర్గ, రంబును మఱియుఁ బ్రస్తవణయుతము
నగుసర్వసౌవర్ణ * మనుకొండ గల దందు, జలపాతమునకు మాతెలుఁగు లిచ్చుఁ
గరిసింహశాస్త్రాలక్రివితానంబులు, హరిహాయు నెచ్చట * నమరు లెల్ల
నభిషిక్తుఁ జేసి రాయవనీధరంబ చూ, మేఘసంతం బని * మెప్పు గాంచె

ఆ. నదియు దాఁటి పోవ * నఱువదివేలభూ, ధరము లుండు నందుఁ * దరణివర్ణ
కనకమయజకుజాళి * గ్రాలుఁ బుష్పితమయి, చూడఁజూడనింపు * సొంపు గూర్పు.

ఉ. వానికి మధ్యభాగమున * వాలెడి సుతేర మేరుపర్వతం

బానగరాజఁ జూచి కమలాపుఁ డొసరిగె వరంబు ప్రీతుఁ డై

మానితు లై త్వదాశ్రయులు * మాపును తేపును గాంచనాంగముల్

పూనుచు మత్ప్రసాదమునఁ * బొల్పుచు నుందురు శైలనత్తమా!

౧౦౮౮

కం. నీపయి వసించుదేవక, లాపము గంధర్వముఖులు * లలితప్రభచే

దీపితను లై శుభర, క్రాఘనసూర్తి నుండు * రుక్మినతంనా.

౧౦౮౯

శా.విశ్వాదిత్య మరుష్వసుప్రముఖుఁడన్ • విభ్యాసు తానిర్జదుల్

శశ్వత్భక్తి ద్వితీయసంధ్య దినముం • జామికరాద్రిఘ స
స్తాశ్వం గొల్తుగు భూతకోటికి సహస్రాంతం ఉద్యత్యాంగుఁడై
విశ్వంబెల్లను జీకటికొ మునుంగఁ దా • వేంచేయు నస్తాద్రికిన్. ౧౦౯౦

సీ. పదివేలయూషం • భాస్కరుం డర్థము, హస్తంబు పోయి శిలోచ్చయంబుఁ
జేరు నాపర్వతశృంగాగ్రమున హరిన్, సన్నిభ మైసప్రాసాదనిచయ
భరితుహాదిన్యభవసంబు రాజులు, విశ్వకర్షకృత మై • వివిధపక్షి
సంకులితం బయి • చారుభూజాతిశోభిత మయి పరుణనివేశ మొనరు
తే నస్తగిరిమేరుగిగులకు • సంతరిమున, శ్రీనువర్ణయంబును • జత్రవేది
కంబు దశశిముచు నయి • క్రాలునొక్క, తాలనృతంబు లోచనోత్సవముగాఁగ.

సీ. అతులతపోనిస్థుఁ • ఉధకధర్మిన్యుఁడు, మేరువాఙ్మనాఁ • పేరఁ బరఁగు
బ్రహ్మతుల్యం జందు • రాజుల్లు నొక ఋషి, నాతనిఁ గని మ్రొక్కి • యంబుజాక్షి
వార్త మీ రిడుగుఁడు • నానయలార ని, శాంతంబునను నీరఁజాతహితుఁడు
తిమిరంబు నిందాఁక • దేజంగునను జోపి, యస్తశైలంబున • కరుగుచుండు

ఆ. నెఱుంగ రాదు మనకు • నే మున్నదో యట, పై సభ్యరంబు • పరఁగు నిరులు
నస్తిభిరి దాఁక • నరిగి రావఁజనిని, యంబుఁ గాంచి సీత • సరసి రిండు. ౧౦౯౨

చం. ఒకనెలలోన రాసలయా • నుండఁగ రా దటమిఁద న్వోడేజ్
వెకలితసంబుకన్ నిలిచెనేనియు వధ్యుఁడు వాఁడు మీరలుం
బ్రకటపరాక్రమాస్యులరు • చూచు మపేక్షుఁడు నచ్చు వెంట నా
వికటబలాస్యనాజ్ఞ మయి • వేచుచుఁడీ గురుఁ డీతఁ డెల్లకన్. ౧౦౯౩

కం. ఈతని ముఖ్యునిఁగాఁ గొని, సీతాసతి వెనకి కార్యశిద్ధుల రయినన్
భూతలమునఁ బ్రతికృతిచే, ఖ్యాతిం గనవచ్చుఁ జాడి కృతార్థుల హగుచున్.
తే. చెప్పినదె గాక యింకేమి • చేయఁ కగిన, యట్టి దున్నను దేశకాలార్థహితము
గాఁగ యోజించి చేయుఁడీ • కపివరేణ్యులార! పశ్చిమదిక్కుగా • నరుగుఁడీరు.

— సుగ్రీవుఁడు శతవలిని సుతేరమున రోయఁ బనుచుట. —

కం. తనమానుఁ బశ్చిమంబుగఁ, బనిచి వనచరేశ్వరుండు • బలసంపన్నుఁ
ఘను శతవలిఁ గనితనకును, నివకులునకు హితముగాఁగ • నిట్టిని పలికెన్. ౧౦౯౪

సీ. ప్రాతేయకుధరంబు • రాజుల్లు నుత్తర, దిక్కుగా శ్రీరాముఁడేవి వెదక
నీయట్టివానరుల్ • నినుఁ గొల్వ నూఱువేల్, యనుతమాజలతోడ • నరుగవయ్య
యీకార్యమును దీర్చి • త్నాకాంతునకుఁ బ్రియం, బారిఁ జేసితి మేని • యప్పువలన
విడువంగఁజి • యగ్గనిమలండుఁ కృతకృత్యులందుఁ నుత్తముల మై • యుచురె గలము

ఆ. మనకు మున్నుప్రియముఁ జనకజాపతి గూర్చె, బ్రతిహితంబునేతఁ జ్రధ యెసంగ
జన్మ మగచరేంద్ర! • సఫలంబు నొనరింప, వెరవు గాదె శుభవిఁ వేకధుర్య గంఠ
కం. ఉపకారి గానివానికి, నుపకారముఁ జేయ జన్మ • మొప్పు సఫల మై

యుపకారిక నుపకారముఁ, గపివర్యా! చేయఁ జెప్పుఁగా వలయు నొకో. గంఠ౪
చం. ఇది మది నుంచి రాముజలఁ జేక్షణ జానకి యేమిపద్ధతిఁ
విదితగ నానా యట్టిగతి • వీడక మీరు చరింపఁగాఁ దగు
సవమలచిత్తులార! యనిశంబు హి శైవుల రాట మీరలే
చదురున వైన నీసృపతిఁ సత్తముకార్యముఁ దీర్చు బాడి యా. గంఠ౫

ఆ. ఎల్లభూతములకు • నీతండు పూజ్యండు, రాముఁ డహితజనపుఁరంజయుండు
మహితకరుణ గలఁడు • మనమీఁదఁ గావున, వసుల గిరుల నెడక • వలయు నీత.

నీ. మొప్పునఁ జని మీరు • మేచ్చదేశంబున, శూరసేనపులిండుఁ ధారిణులను
బ్రహ్మ మన్తక • భరత కుహర్వులఁ, గాంభోజ యనన శకంబులందు
నారట్ట బాష్ణిక • పౌరవ టంకణ, ఋషికంబునను జీనవిషయములను
బరమచీన నిహార • దరద తలంబులఁ, బ్రలేయపర్వతఁ భాగములను
తే. దేవదారు వనంబులఁ • దేహ మిగులు. లోఁద్ర పద్మక పండాళి • లోలనేత్ర
నీత వెదకంగ నూయు దుర్నిశుఁ జైన, పంక్తికంఠునితోఁ గపిప్రముఖులార!

కం. సోమశ్రమంబుఁ గనుఁగొని, భూమిధరవరముఁ గాళఁమును గని యవలఁ
భూమిజను జక్క వెదకుఁడు, దీనుసమునఁ దటదరీప్ర • దేశములందున్. గంఠ౬

నీ. ఆపర్వతము దాఁటి • యట పోవఁగ నుదర్మ, నాఖ్యప్యృత ముండు • నది తరింప
నానాశకుంతవి • తానసమాక్తిర్మ, దేవసఖాద్రియుఁ • దేజరిల్లు
నానల శతయోజనాయతదేశ మ, గ్రాచశైవానినీఁత్యజ మగుచు
సత్త్వశూన్యం బయి • సాగుచు నుండు నా, కాంతారమును వేగ • గడచి చనినఁ
తే. దోఁచుఁ దైలానైలంబుఁ తొలఁచు వెతల, నచటఁ బొందురమేఘాభఁ మతులకనక
మండితముశ్రీరభవనంబుఁ పాండురాభ్ర, కాంతిఁ బొలుపారెడిని విశ్వోక్తర్మకృతము

కం. అహోదనిదాసం బయి, కష్టగోచీవరాజ్యఁ కైరవయుత మై
సుహృసదండజ మైదే, వస్త్రికావతులు¹ గొలువ • వజ్రులును గొలువన్. గంఠ౭

ఉ. అచ్చరమచ్చెకంటులు విఁహారము సల్పుడు దానిపొంత నై
యచ్చరజాతి యక్షనిచఁయంబులు గొల్వఁ గుబేరుఁ జెప్పుడు
ముచ్చటదీర గ్రీడలను • మోదితుఁ డయ్యుడు మీరు రావఁబు
సచ్చరితాగ్రగణ్య యగుఁజానకిని నెమకుండు తత్ఫలినన్. గంఠ౮

¹ సప్త, అంబులు - సచిదానంద

కం.ఆవలఁ గ్రాంఛాద్రిని గనుఁ, డావివరము దువృషేత * మందుఁ బ్రమాదా
భావముగఁ జూరుఁ డుందురు, దేవార్చిణు లర్కసములు * దివ్యమహర్షుల్. ౧౧౦౬

కం.తక్కినగుహలును జఱులును, లెక్కకు మిగిలినదరిసృష్టికటకములున్
జక్కఁగ వెదకుఁ డవృక్షం, బక్కడఁ గలకామతైల * మామానసమున్ ౧౧౦౭

కం.చొరరాదు మానసాహ్వయ,గిరి సురదానవుల కేని * గిరిపార్శ్వములం
దరయుఁడు క్రౌంచము దాఁటినఁ, బరఁగెడి మైనాక మనఁగఁ * బగ్వతవరమున్.

కం.అందు మయదానవుఁడు దా,నందంబుగఁ గట్టుకొనిన * యాలయ ముండున్
గందరసానుతలంబుల, సుందరి వెదకంగ వలయుఁ * జుండీ మీరల్. ౧౧౦౮

కం.ఘోటకములు లగుయువతుల,వాటంబులు గలుగు * వాని వడిఁ గడచినచో
మేటు లగువాలఖిల్యుల,కోటులు సిద్ధులును దపము * గూడెన రెపుడున్. ౧౧౦౯

తే. వందనీయులు వారలు * పరమతపము, పేర్చి గతకల్పమాత్ములై * పేర్చు చుందు,
మిగులువినయంబుతోడుత * మిథిలకన్య, వార్త వారల నడ్డుఁడు * ప్లవగులార!

కం.ఆసిద్ధాశ్రమతలమున, భాసురకనకాబ్జపీఠోన్మైఖానసనా
మానమసరస్సు గల దట, భాసిలు బాలార్కనిభవిభాహంసంబుల్. ౧౧౧౦

తే. ఐలబిలుప్రియవాహనం * బనఁగఁ బరఁగు, సాగ్వభౌమాఖ్యనాగంబు * సంతతంబు
వచ్చు నచ్చోటికిని వశా,వళులు గొల్వఁ, దత్సరిఃప్రాంతముల మీరు,దగును వెదక.

సీ. ఆనరోవరమున * కావల నష్టచం,ప్రదివాకరంబు న * తారకంబు
నివృయోదము మిన్ను * నిశ్శబ్ద మగు; మును,అందు స్వయంప్రభు * లర్కునట్ల

వెలిఁగించు చాన్దలి * విశ్రమించెదరు మీ, రది దాఁట తైలోద * య నెడియేఱు
పాఱు నానదిరెండు,ప్రక్కలఁ గీచకా,ఖ్యాతవేణుకుడుంగ * గణము లుండు

తే. నవియ యాగారముగ సిద్ధు * లైనవార, లావ లీవలఁ బోవ రా * నమరి యుండుఁ
బుణ్యపురుషావలికి నెల్ల * భోగభూము, లున్నరవుఁ గురు దేశంబు * లొప్పియుండు.

కం.చంచదైవ్విదూర్యదశో,దంచిత మై నవ్యకాంచ * నాంబుజ యుత మై
మించినమనోజ్ఞనళినీ,సంచయములతోడ నదులు * చాలఁగ నొప్పున్. ౧౧౧౧

తే. అచట రక్తోత్పలములవనా? గలుగు
నచటినీరాకరంబులు * హాటకాభ
ములును దరుణార్కవన్నిభములును నగుచుఁ

బటిమ మీఱును గన్నుల * పండు వగుచు. ౧౧౧౨

తే. మేలిసల్లనిరతనాల,మిసిమితేకు, లచ్చ మానవరంజిడా * లకరువులును
గలుగుసల్లనికలువలఁ గలుగు * లైన,కోలఁకు లెల్లడ సౌబగారుఁ * గొమరు మిగిలి.

తే. ఆణిముత్యాల రతనాల ధారా మిఱు, నిమకదిబ్బలతో నీళ్లు ధవన నసంగు
సగ్గి కీడయి జాళువానిగు దేటు, కొండ లెల్లాడ జెన్నారు ధండి బలిసి. ౧౧౧౮
కం. ఎల్లవుడు బూలు పండ్లును, బెల్లుగ నై వులుగుగములు ధేలకొలదు లై
మొల్లవుదావులు సోకును, గొల్లులు నై కోర్కు లెల్లఁ గురియుం జెట్టుల్.

ఉ. అచ్చటి కొన్నిగుంట్లు వివిధావృతి చేలము లీనుఁ, గొన్ని లై
లోచ్చయముల్ సతీపురుష, యోగ్యములు నిఖలర్తు సేవ్యముల్
ఇచ్చకు వచ్చుసత్ఫలము ధంతయుఁ గూర్చును, వెండి కొన్నియున్
మెచ్చగురత్నసంతతుల ధేలివిభూషణ నిచ్చు బెచ్చుగన్. ౧౧౨౦

సీ. అనుపమచిత్రహేమాసనశయనాళి, గ్రావోత్తములు కొన్ని ధాచు సచట
భక్త్యపాసంబులు ధహనునఃకాంతమా, ల్యంబుల నీను ద్రుమంబు లచట
నయ్యెడఁ దొయ్యలుల్ ధోరినుల్ యావన, భౌజితల్ నుగుణసంపన్న లుండు
గంధర్వసింధనాగపూర్ణహకిన్నర, విద్యాధరసమితి ధేక్క మిఱు

తే. దరణి తేజస్సు లై తమతలిరుబోండ్ల, తోడ విహరింతు కామముల్ ధోరములుగ
రలిపరాయాణ మగుచు నుకృతకలాపకర్త మగు చుండు నట జనకాండ మెల్ల.

తే. అఖిలభూతమనోహర ధగుచు నందు, మందహసయుతంబుగ ధమగువగములు
నించు సంగీతవాదిత్రనిస్వనంబు, జాను మిఱుగ విసవచ్చు సంతతంబు. ౧౧౨౨

కం. ముదితుండు కానివాడును, ముదితను లేనట్టివాడు ధముచ్చటకేనిన్
మొదలుట లేదట గుణములు, పొదలు మనోరమతః బూటఁపూటకుఁ బ్రజున్.

తే. దానిని దరించి పోయి యుత్తరము గాఁగఁ

జూడుడు పయోధి దానిలో ధసోమశైల

మనఁగ హేమమయం బగుసచల ముండు

నింప్రవిధిలోకవాసులు ధగంధ్రు దాని.

౧౧౨౪

కం. తపనుడు గలదేతంబులఁ, దపనుని తేజమున వస్తుతతివలె సచటన్

దపనుడు వెలుంగకయుఁ ద, త్తపనీయరుచిం బదార్థతతి గానబడున్. ౧౧౨౫

కం. భగవంతుడు విశ్వాత్ముడు, తగ నేకదళాత్మకుండు ధదర్పకహరుడన్

జగతీప్రప్త విధాతయు, నగచరవరులార! యుండు ధరావాసముగన్. ౧౧౨౬

కం. ఉత్తరకురుభూములకును, నుత్తరముగఁ బోకుఁడీ సురోత్కర మేనిన్

సత్తంబు గాదు సోమకుఁభృత్తును జేరంగ మీర ధలీక్షించి గిరిన్. ౧౧౨౭

కం. మరలుఁ డమర్యాదంబును, సరవిప్రభ మవల నెఱుగఁ ధమట నే ముండున్

హరులార! మీరు నాచే, బరిక్రీత మగదితంబు ధవసుధయుఁ గనుఁడీ. ౧౧౨౮

కం.భామామణిః గాంచుటచే, రామునకుఁ గడుంబ్రിയంబు ధామనకంఠైఁ
నామనికి సధికమోదం, బోమరుదనలాభులార ధామనకంఠైఁ. ౧౧౨౯
కం.అంత మదగ్నితులై యే, కాంతము హితబాంధవాళి ధామనకంఠైఁ
శాంతవిరోధులరై మీ, స్వాంతంబున కెక్కఁ దిరుగుఁ ధామనకంఠైఁ.

➔ సుగ్రీవుఁడు కార్యభారము హనుమంతుపై మోపుట. ➔

చం.హనుమను జూచి వానరకులారాగ్రణి యీతఁడె కార్యసాధకుం
డని మది నిశ్చయించి యనిలొత్తజు విక్రమవంతుఁ గాంచి యి
ట్లను ముదమార నోవనచరాగ్రణి! యప్పుల నిప్పులక సురా
వని గగనంబునందు ననివార్యము నీగతి నే నెఱుంగుదున్. ౧౧౩౧

కం.సాసురము సగంధర్వము, సాసురరిపుసర్పమనుజుసంఘము సధరం
బోసామిరి! ససింధువు, నౌసకలధరిత్రి నీకు ధామనకంఠైఁ. ౧౧౩౨

కం.జవమునఁ దేజంబున లాఘవమున గమనంబునందుఁ ధామనకంఠైఁ
బవమానతనయ! పిత యగు, పవమానునితోడ నీడు ధామనకంఠైఁ
నత్తువు నీవున్. ౧౧౩౩

ఉ. ఓకపిలోకనాథ! భవదున్నతతేజముచేతఁ జూచినక
నీకు సమంజుభూత మవనీస్థలి లేదు బలంబు బుద్ధి య
స్తోకవరాక్రమంబు గుణదోషవిచారణశక్తి దేశకా
లైకసదానువృత్తియు సయజ్ఞ తిరంబుగ నుండు నీయెడన్. ౧౧౩౪

కం.కావున హనుమా! రాఘవు, దేవిని సాధించి మరలఁ ధామనకంఠైఁ
బీవే చేయఁగ వలయును, నా విని రాముండు యోజనచు జల్పె నిటుల్. ౧౧౩౫

➔ రాముఁడు హనుమంతుచేతికిఁ దనముద్రిక నిచ్చుట. ➔

అ. కార్యభార మెల్లఁ ధామనకంఠైఁ హనుమంతు, నందు నిడియె ధామనకంఠైఁ
కార్యసాధనమున ధామనకంఠైఁ, నిశ్చితార్థమున, నిశ్చయంబు. ౧౧౩౬

అ. పూర్వోక్తము లైనభూరికార్యములచే, బేరు నన్నకంబుఁ ధామనకంఠైఁ
భర్త నచ్చినట్టిబంటు గావునఁ గార్య, ఫలము వీనినలనఁ ధామనకంఠైఁ
కం.వ్యవసాయోత్తరుని హరి, ప్రవరుని గని మానసమునఁ ధామనకంఠైఁ
యవనీపతి తన్ను ధ, న్యువలె భావించి వైడియుంగర మొండన్. ౧౧౩౭

మ. తనపేరుంగలయట్టిదానిఁ గొని నీతాభర్త ప్రీతిక మరు
త్తనయుం గాంచి కపింద్ర! గీనిఁ గొనుమీ ధామనకంఠైఁ
పిన నమ్ము సతి నాదుదూత వని నిష్ఠితీ నియం, గీతనే
తనియొంబును నీవ దీర్తు వని యాత్మం దోచె విరాగ్రణి. ౧౧౩౮

కం.నీవిక్రమసంపదయును, నీవిపులం బైనబలము ✱ నీయత్నము సు
గ్రీవునిసందేశముఁ గన, నీవలన నె కార్యసిద్ధి ✱ నిక్కముగ నగున్. ౧౧౪౦
చం.అతిబలసింహవిక్రమ యఃసల్పపరాక్రమ మూని జానకీ

సతి నెలు గాంచ నౌ నటులు ✱ సల్పము కార్యము, నేను నీబలా
శ్రితుఁడ న టన్న నుంగరముఁ ✱ జేకొని మూర్ధమునన్ ధరించి స
మృతిఁ గరముల్ మొగిల్చి పదఃసుంజరులన్ నతి చేసి నిల్పినన్. ౧౧౪౧

↔ వాసరులు సీతను వెదకఁ జొవుట. ↔

కం.ప్లవగర్షభుండు సర్వప్లవగులఁ దిలకించి రాముఁడని సిద్ధింపఁ
జవమునఁ జని నాచెప్పిన,యవనీతల మెల్ల వెదకుఁ ✱ డన నక్కపులున్. ౧౧౪౨
చం.ఎడలనిభక్తిచేతఁ దమయైలినవానినిదేశ మూని పే

న్దిదుతలదండువోలె నవఃసీఘ్ర మెల్లను నాక్రమించుచున్
గడువడిఁ బోయి రందు హరిఃకాండముతో విసతుండు తూర్పుగాఁ
బడమరగా సుషేణుఁ డనుఃవాసరవర్షుండు పోయె నర్థిలన్. ౧౧౪౩

చం.శతనలి యుక్తరంబుగను ✱ సాగెను దక్షిణదిక్కుగా మరు
త్పుతుఁడును దారుఁ డంగడుఁడు ✱ తోడుగ రాఁ జనుచో సతారమున్
గతబలదంబు శుద్ధ మగుఃఖంబునఁ జంద్రుఁడువోలెఁ బోవు వోన్
మతలమునందు వాసరసఃమాజములుం దనుఁ జుట్టి కొల్వఁగన్. ౧౧౪౪

తే.తరణిసూనుండు కవుల యఃకాతధంబు,గా ననిచి సంతసించె నుఃఖంబుఁ గాంచి
రామలక్ష్మణులంతఁ బ్రసన్నవణమునను, గాచి యుండిరి మాసంబు ✱ గడుపు దీఱ.

కం.తెచ్చెద నేనే సీతను, వ్రచ్చెద రావణునిఁబట్టి ✱ రయమున నని గా
ఘోచ్చానచోక్తులనుగీ,శోచ్చయములఁ గూయఁ దొడఁగ ✱ నొక్కఁ డొకండున్.

కం.అఱచుచు బిగ్గఱ రదములు, గొఱకుచు దెస లెల్ల నద్రునఁ ✱ గూయుచుఁ దోకలో
చఱచుచు సింహరవంబులు, నెఱపుచుఁ బరు వెఱ్ఱుచున్ ✱ సేవచు లుండన్. ౧౧౪౫

కం.నేనే రావణుఁ గిట్టి మహానీకమునందుఁ బట్టి ✱ యణగఁగఁ గొట్టెన్
జానికి భయమున వణకఁ, దే నేగ్గును మీర లింద ✱ నిలుపుండు క్రోతుల్. ౧౧౪౬

కం.అంచు నొకరుండు పల్కినఁ, ద్రుంచెన నృతముఁ గిరూఁ, ధూలించెద నెం
డించెద సింధువు ధరఁ గార్పించెద జానకిని వే హఃరించెద నేనే. ౧౧౪౭

కం.అనవుడు నొకకపి నేయొజనశతమున్ దాటువాడ ✱ జవమున ననఁగా
విను నే దాటుదును జవు,క్కున సంతకు నెక్కు డనుచుఁ ✱ గ్రోతి యొకఁ డనున్.

కం.భూమిని బాతాళంబున, భీమమహీధరములందుఁ ✱ బెనుఁ గోనల ని
సీమాబ్ధి నడ్డులే కు,ద్దామగతిం జనుదు ననుచుఁ ✱ దరుచరుఁ డొకఁడున్. ౧౧౪౮

కం. ఇటు లొక్కొక్కడు తన తన, పటుజనస్తవ్వములు దెలియఁ ♦ బలుకుచు దర్శి
 ద్భటుఁ డైకపిరాజేంద్రుని, కటతలమునఁ బలికె నధికఁగల్గి మెలర్చున్. ౧౧౫౨

↔ { ముగ్ధిపుడు రామునితోఁ దాను భూమండలముఁ
 జూచినవిధానముఁ జెప్పుట. } ↔

నీ వానరవరు లిట్లు ♦ వయనించి చనఁ గీశ, రాజవద్యునితోడ ♦ రాముఁ డనియె
 నీ కెట్లు దెలియు నీనిఖిలభూవలయంబు, చెప్పుమా యన భక్తిఁ ♦ జెప్పఁ దొడఁగె
 దుందుభిదైత్యుండు ♦ దున్నయై రా వాలి, మలయంబు దాఁకఁ దఁగ్గంగ నతఁడు
 తద్గహఁబిలమును ♦ దరమునఁ జొచ్చిన, వానిఁ జంపఁగఁ జొచ్చె ♦ వాలి దాని
 తే. నే గుహాద్వారమునను విఁసీతి నుంటిఁ, గడనె సంవత్సరం బన్న ♦ క్రమ్యుఁడను
 నెత్తు వఱదల బిలమెల్ల ♦ నిండె నంత, వాలిహతుఁ డయ్యె ననిచాలఁవగపు చెంది.

కం. కొండనుజోలిన యొక పెను, గుండుం గొనివచ్చి యిడితి ♦ గుహవాకిట దై
 త్యుండును వెడలఁగ నేరక, చండాంశుతనూజఁ జూడఁ ♦ జనుఁగా కనుచున్.

తే. లంతఁ గిష్కింధకును వచ్చి ♦ యన్నచచ్చె
 గాక యన నిశ్చయించి నాఁకాంతలుగను
 దార రుమను గ్రహించి విస్తారరాజ్య
 భార మేను వహించితి ♦ బంధుయ్యక్తి.

౧౧౫౫

చం. పదపడి వాలి దానవునిఁ ♦ బట్టి వధించి పురంబుఁ జేర నే
 ముదమున గౌరవంబునను ♦ మొక్కి భయంబున రాజ్య మిచ్చితో
 మదలులితేంద్రియం డగుచు ♦ మచ్చర మూని దురాత్ముఁ డై ననున్
 సదనముఁ బాయఁగొట్టి మఱి ♦ చంపఁగఁ బూనె నితాంతకోపి యై. ౧౧౫౬

కం. నానదిపులతో నేనును, వేసరక పవల్లు రేలు ♦ వే పరు విడఁగెన్
 రోసంబున నాతండును, గాసి గనక వెంట నంటె ♦ గలహప్రియఁ డై. ౧౧౫౭

తే. కొఱవిచక్రంబురీతిని ♦ కొఱలుదాని, గోష్పదం బన నొప్పఁగఁ ♦ గుతల మెల్ల
 సద్దమునఁ జూచినట్టుగ ♦ నపుడు గంటిఁ, బఱచి పఱచి పడంబులు ♦ వాఁపు చూప.

నీ. తూరుపుగా నేగి ♦ లోరంపుద్రునుములు, సరసులు నదులును ♦ శైలములును
 నుదయవర్షితము ఊరొడముఁ గనుఁగొని, వెనుకకు మరలితి ♦ వీరుఁ డెగవ
 నంత దక్షిణమున ♦ హరివింధ్యాద్రివృత్తాని జందనఁపాలి గంటి
 నది వీడి వరుణాదిఁ శాభిముఖుండ, నై, యస్తాద్రి లోనగుఁనవియుఁ గంటి

తే. యక్షపతిధిక కేగి హిమాచలంబు, మేరుపు సముద్రమును గంటి ♦ శూర్యవర్య.
 తలను దాఁపఁగ జేసెఁడుఁతలము లేద, యంత హనుమంతుఁ డిట్లనుఁనాదరమున.

చం.మున్ను మతంగమాని హరిఃముఖ్యునెడాటమునన్ సమన్వయఁడై
 యిన్నగ మెక్కెనేనియు మోహిస్తలి వానిశిరంబు ప్రక్కలై
 క్రన్నన కూలు నం చనియె ధరాజవరా! యది నాకు నిప్పు డా
 త్తి న్నెఱిదోఁచె నన్న విని తద్విధిఁజేసి సుఖించితిం జమీ. ౧౧౬౦
 కం. ఈవసుధాధరగుహకు నృ,పా! వాలియు రాఁడు శాపభయమున; నేధా
 శ్రీవలయము ప్రత్యక్షము,గా వానవలేజ నాఁడు ధగంటి ననంగన్. ౧౧౬౧

→ వినతాదులు సీతను గానక వచ్చుట. ←

సీ. లట సీత వెదకంగ ధనర్కతనూభవుం, డానతిచ్చినయట్లు ధారివరులును
 నరిగి దుర్గంబులు ధనద్రులు నగరముల్, నదులు సరస్సులు ధనభము పొదలు
 కాననతలములుఁ ధగడుహెచ్చరిక మీఱఁ, బగళుల రోసి మా ధపగుడునొక్క
 యెడఁ జేరు చుండిరి ధహితఫలద్రుముల,లోఁ జూచి తత్ఫలాఘలు భుజింతు
 నే. యామినుల నందఱును జేరి యీశ్వరచిత్త
 ములను జెప్పచు నిద్దురఁబోదు రవల
 నిఖిలభూమండులం బిట్లు ధనెమకు చుండ
 మాన మగుడును వానరుల్ ధమగిడి రిందు. ౧౧౬౨

ఉ. తూరుపుదిక్కు రోసి విసృతుం డరుదెంచెను వ్యర్థఁ జూచు, గౌ
 బేరదిశం జరించి హరిఃవిప్రముఁ డాశతవల్కలభ్రమ్యుఁడున్
 వారుణదిక్కుఁ జూచి వెన ధనచ్చె నుపేనుఁడు మాన మైన, వా
 రారవిసంశయ్యుక్తుఁ బ్రవఁగాధిపుఁ జూచి వచించి రీగతిన్. ౧౧౬౩

చం. వెదకితి మెల్లయాళ్ళుఁ బృథివీధరముల్ వనముల్ గుహాళులున్
 వెదకితి మెల్లపల్లియలు ధనిమ్మగలున్ విషమస్థలంబులున్
 మదనఁజి గాన మెందు వనఁమండలి భీతిదనత్తవ్యోటులన్
 జిదిమితి మెందు లేద సతి ధసీత నిజం బిది వానరేశ్వరా! ౧౧౬౪

ఉ. ధీరుఁ డుదారసత్త్వకులఁదీపకుఁ డద్రచరేంద్రరత్న మా
 మారుతసూతి రామవిభుఁమానిని యుండెడిదక్షిణాశక్తై
 శూరజనంబుతోఁ జనియెఁ ధజూచియ వచ్చును భూమిఃస్వ నే
 తీరున నైన నంచును బ్రతీక్ష యొనర్చిరి వాయుజాదులన్. ౧౧౬౫

→ హనుమంతుఁ డంగదాదులతో వింధ్యంబున సీతను వెదకుట. ←

కం. తారాంగదసంయుతుఁడై, మారుతి రవిసంభవోక్తఁమహిమండలమున్
 జేరంగ నరిగె నిటు కడు,దూరంబుగ నరిగి శ్రోతిఁతుటుములు వింధ్యన్ ౧౧౬౬

చం.గహనములున్ నగగ్రములు ♦ కాననసీమలు భూరివృక్షముల్
 గుహలును బర్వతంబులును ♦ ఘోరభయంకరదుర్గ దేశముల్
 సహనముతోడ నన్నియు దిశల్ పరికించెను గాని యెయ్యెడన్
 మహినుత లేద వెండియును ♦ మర్కటముల్ ధృతి నేకచిత్తతన్ ౧౧౬౭

కం కందరబృందంబులచేఁ, దుందిల మై చొరఁగరానిదుస్సహదేశం
 బందు శ్రమంపడి వెదకుచు, సం దంద వసించి మెక్కె ♦ నమలఫలాదుల్. ౧౧౬౮

కం.నిర్జల మై శూన్యం బై, నిర్జన.మై గహన మగుచు ♦ నిఖిలమృగాఢీ
 గర్జనల మించు నావని, వర్షించియు నెమకి యట్టివానిని గొన్నిన్. ౧౧౬౯

సీ. అకుతోభయులు కపు ♦ లన్యదేశం బొందు, ఫలములుఁ బూలు నాకులును లేని
 వృక్షముల్ గలదాని ♦ హీనతోయము లైన, యేళులు గలదాని ♦ మూలములును
 దొరకనిదానిని ♦ గరులు మృగంబులు, వ్యాఘ్రముల్ దున్నులు ♦ భవ్యములగు
 వనగోచరంబులు ♦ పతులు గనరాక, పాడిడినట్టులు ♦ పరిఁగుదాని

తే. ధ్వాజములు గాని పొదరులుఁగాని యోష,ధీసమూహంబులును గాని ♦ తీఁగె గాని
 లేద యచ్చట స్నిగ్ధసాఁమోదవికసి,తస్థలిపద్మినులఁ దుమ్మెదలును గనవు. ౧౧౭౦

తే. సత్యవాది తపోధనఁసత్తముండు, కండ్ల డనుమాని తనబాలకుండు షోడ
 శాబ్దగుండు తన్మహావిద్యామందుఁ దప్పి, కానరాక సశించినకారణమున ౧౧౭౧

కం.ఆధర్మాత్మఁడు దాని దు, రాధర్షము పక్షిమృగనిర్లప్తము విజనం
 బై ధర సశరణ్యముగా, నేధితోపమునఁ దిట్ట ♦ నీగతి పట్టెన్. ౧౧౭౨

కం.ఆనగకందరములలో, నానదులను గాననముల ♦ హరిసంఘము ల
 బ్రాసనను గాని హర్తను, దానవపతిఁ గాని కనక ♦ దానిన వెదకన్. ౧౧౭౩

కం.భీమంబుగ లతి కాచయ,దామసమావృతుని నొక్కదానవుఁ గ్రౌర్య
 ద్దాముని సురనిర్భయుఁ గని, దీమనమునఁ గీశుల్లెఱిగిదృఢపరిహితులై ౧౧౭౪

కం.నిలువంబడ వారలఁ గని, యలుకక చచ్చితిరి పొండ ♦ టంచును ముష్టిఁ
 బలియుండు గొని పై కుటికినఁ, దలఁచుచు నారక్కనుండ ♦ దశముఖుఁ డనుచున్

ఆ. అంగదుండు వాని ♦ సజచేతఁ గొట్టిన, నెత్తు గ్రక్కి వాడు ♦ నేలఁగూలఁ
 గొండ గూలినట్లు ♦ క్రోతు లంతటఁ దత్ప్రదేశమెల్ల వెదకి ♦ దిటము మీటి.

తే. అన్యగహనంబు నొక్కటి ♦ యరసి యందు, సీతఁ గానక ఖన్నులై ♦ చేరి యంద
 ఊక్కచో నొక్కవృక్షంబుఁనొద్దఁ జేరి, కూరుచుండిరి దీనతఁగూరుమదుల.

↔ అంగదుండు కపుల సుతానిహవలుచుట. ↔

కం.అపుడు మహామతిమంతుఁడు, సుమరిత్రాంతుండు వాల్మీనుతుఁ డిట్లు లనెన్

... .. నానుగూఁ గా శ్రమం బఁలునాస్యకృతములన్.

ఉ. కంటిమి దుర్గసంఘములు † గంటిమి ఘోగదరీగిరింద్రముల్

గంటిమి గవ్వారంబులను † గంటిమి భూచిధునీవనీతతుల్

కంటఁబడలగ లేదు సురఃకన్యకఁబోలెడినీతయేని వా

ల్లంటిని గొంచుఁ జన్నసురఃకంటకుఁ డౌ దళకంఠుఁ డేనియున్.

౧౧౭౯

కం. మన మగుగుడెంచి కాలము, చనియెం బెద్దయు మహాగ్ర, శాసనుఁడు నుఁడీ

యినజుండు గాన గుమిగా, మన మందఱ మరయ వలయు † మహిళామణినిన్.

కం. అలసత నిద్రయు శోకముఁ, చొలఁగఁగ నిడి రోయవలయుఁ † దోయజగంధిఁ

దెలివియు నుత్సాహము వ్యథఁ, దలఁగుట యివి కార్యసిద్ధిఁ † దప్పక కూర్చున్.

కం. చనఁ ద్రోవ లేకయును ని, న్వనసీమను వెదకవలయు † వనజదళాక్షిఁ

మనమున విసునక వదలక, పనిచేయుచు నున్న ఫల మఃపశ్యము గలుగున్.

ఆ. చాలు నింతసేపు † సంతపించుటయును, గనులు మూసికొనుచుఁ † గడపుటయును

మనకుఁ దగదు మతియు † మార్తాండపుత్రుండు, తీక్షణుండుఁ డగుట † తెలియ లేర?

కం. మహితాత్ముఁడు రామునకును, సహిమకరతనూజునకు భయంపడవలయున్

సుహితమిది యనుచుఁ జెప్పితి, గహనచరుల్ సల్పుఁ డిచ్చ † గల దేని యటుల్.

కం. కాకున్న మనకు సేమం, బాకార్యముఁ జెప్పుఁ డన్న † సంగదువాక్యం

శాకర్ణించి పిపాస స, మాకులమతి యైనగంధఃమాదనుఁ డనియెన్.

౧౧౮౫

కం. అంగదువాక్యము మీకు సు, సంగతము హితంబు మేలు † సమకూర్చును గా

సం గావింపుఁడు సతి నా, భంగిని వెదకుదము దుర్గఃపర్వతగుహలన్.

౧౧౮౬

కం. తరణితనూజుఁడు చెప్పిన, సరణిని గిరిదుర్గవితతి † సకలము మహియం

దరయఁగఁ దగు నన వెన లే, చిరి కీశులు దక్షిణమున † నీతను వెదకన్.

౧౧౮౭

ఆ. చనుచు శారదాభ్రఃసన్నిభంబును దరీ, మంత మతులశృంగఃవంత మైన

రజతశైల మెక్కి † రమ్యకోద్రవనంబు, సప్తపర్ణననము † సకల మరసి.

౧౧౮౮

కం. విపులపరాక్రమయుతు లా, కపివీరులు తిరిగి తిరిగి † కందరయత మా

విపులాధరమెల్లను రో, సి పరిశ్రాంతాత్ములై విఃచేతను లగుచున్.

౧౧౮౯

తే. బడలి పర్వతమును డిగ్గి † బయల నొక్క

వృక్షమూలంబునందు నొక్కింత నిలిచి

శ్రమ మొకించుక పాయంగ † నెమకఁ దొడఁగి

రల్లవింధ్యాద్రి నలుప్రక్క † హరులు పూని.

౧౧౯౦

➔ హనుమదాదులు ఋక్షబిలంబుఁ బ్రవేశించుట. ➔

సీ. అనిలమతుండు తాఃరాత్మజతారసం, గతి సింహశాస్త్రులఁయుతతలాళి

నావగల్ శిలలు మఃహార్షులను రోసి, కొండపైఁ గోణపఃకోణమునను

గపులతో నుండ నగ్గడువును గడచెల్లె, హనుమంతుఁ డంత నన్యోన్యనికట
 తలవర్తులుగను మైంఁదద్వివిదాంగద, గజనుషేణగవాక్షఁగవయశరభ
 తే. గంధమాదనులను నిల్పి ఁ క్రమముగాఁగ, తైలజాలాశృతం బగుశశమనదిశను
 గలుగుదేశంబు రోయంగ ఁ బలిత మైన, తుత్పిపాసలకును జక్కి ఁ సొమ్మసిలుచు.
 తే. నీరములు రోయ వల్లికావారవృతము, ధనుజసంరక్షితం బైనఁ ఘనబిలంబు
 ఋక్షబిల మనుదానిని ఁ వృక్షచరులు, గాంచి రం దుండి యార్ద్రపక్షాఁచితములు
 తే. అంబుజాతపరాగరక్తాంగకములు, క్రాంచసారసహంసచక్రములు రాఁగఁ
 జూచి సురభిత మగుచును ఁ జొరఁగరామి, విస్తయవ్యగ్రచిత్తు లై ఁ వీరు లెల్ల.
 కం. నానాసత్త్వాక్షీర్ణము, దానవనిలయోపమంబు ఁ తతభీతిద మా
 దానిసి బిలముం గనితమ, మానసముల ముదము లేక ఁ మఱికున చెందన్. ౧౧౯౮
 నీ. వనకోవిదుండు పాఁనని యిట్లు లను దక్షిణంబునఁ గలుగునఁనంబు లెల్ల
 వెదకితి మెందును ఁ బృథివీజ గనరాదు, పెల్లుగాసిలినార ఁ మెల్లవార
 మీబిలంబుననుండి ఁ యివె నీటఁ దడిసిన, జక్కవల్ కొంచ లంఁచలును సార
 సంబులు వెడలెడి ఁ సత్య మియ్యది సలి, లంబులు గలుగుకూఁచంబొ మడుఁగొ
 తే. బిలమువాకిటఁ బచ్చచెట్టులును గలవు, గానఁ జొత్త మ టం చనఁ ఁ గపు లచంద్ర
 తపనమును గాఢతీమిరావృతంబు రోమ, హర్షణం బగుదాని ధైర్యంబు పూని
 కం. చొచ్చెడుచో మృగపక్షీన, ముచ్చయముల వ్యాఘ్రహరిన, ముత్కరములఁ దా
 రచ్చెరువుగఁ గాంచిరి కడుఁ, బొచ్చెము పడఁ దేజ కనులు ఁ పురుశౌర్యంబున్.
 నీ. నిజవాయువేగంబు ఁ నిష్ఫలం బయ్యెను, బిర బిర పోవుచు ఁ భీమవివిధ
 వృక్షసంకుల మైనఁ వివరంబునం దొక్క, కపికేలి నింకొక్కఁకపి గ్రహించి
 యాఁకలి దప్పుల ఁ సలసట మతి చెడి, జీవితాశలు వాసి ఁ చేప యెడలి
 సలిలాగ్ధు లగుచు యోజనమొందు పోయి న్ర, కాశాభిరామ మాఁదేశమొందు
 తే. కపులు తిలకించి రటఁ బావకప్రభములుఁ, గాంచనచ్చాయములు నైనఁకర్ణికార
 సాల తాల తమాలముల్ ఁ చంపకములు, నాగ వంజళ కకుభ పుఁన్నాగతరులు.
 నీ. రాజతన్తబకముల్ ఁ రక్తకిసాలముల్, లలిక లావీడముల్ ఁ లలితరుక్త
 భూషణభూషితంబులు విదూరజకృత, వేడికల్ బాలార్కవిశ్రమములు
 వైజసపుష్పతిఁ, భ్రాజమానంబు లౌ, పూతహిరణ్మయభూజములును
 గరుణార్కసన్నిభఁ, తివసీయనీరజ, యతము లై నీడజాఁవృతము లగుచు
 తే. నీలవైహార్యపద్మినీజాల మెలయఁ, బసిండిచేఁచలు తాఁబేళ్లు ఁ బలిసి యుండ
 న్నిలంబైనజలముల ఁ నెటి నహించి, తమ్మిగొలఁకులు రాజెల్ల ఁ నెమ్మి గనిరి.

కం ముత్తైపుజాలరులను నెటి,హత్తిసయవరంజమేల్ గవాక్షంబులు నై

చిత్త మిగిరింపఁ జేసెడి,క్రాత్తపసిడి వెండి మణులఁ గొమ రగునిండుల్.

కం.పవడముల దొరయఁ బూచిన,యవనీజంబులును గాంచనాళులు మణిహే
మవిచిత్తశయాసనములు,హవఃనించెడుయాసములును గ వారిచయము గ నెన్.

సీ. స్వర్ణరాజతకాంస్యభాజనచయములు, నగరుచంగనపదార్థావళులును
నిం బగుభక్ష్యమూలంబులు ఫలములు, బానీయములుఁ దీయఁజేనియలును
దివ్యాంబరంబులు ఁ దివ్యకంబళములు, నజినసమూహంబు లందు నందు
సగ్నిహాత్రసమాన గల,కాంచనరాసులఁ గవులు గనిరి

తే. వెండి సందందు వెడకుచు వీరవరులు

చీరకృష్ణాజనాంబరస్త్రీ నొకర్లు

దాపసిని గాంచి యొక్కెడఁ గ్రస్తహృదయు

లగుచు వెటగుస నిలిచిరి యచట నచట.

౧౨౦౧

➔ హనుమంతుఁడు స్వయంప్రభతో సంభాషించుట. ➔

కం హనుమంతుఁ డంత సమ్మది,ననితం గని కేలు మోడ్చి భయభక్తుల ని

ట్లను నెవ్వతెవ్వరి వీకనకంబులు బిలము మఁబల గారము చెవుమా. ౧౨౦౨

కం.అని మతియుఁ బలుకుఁ దాపసి, ఘన మగునాకటచు డప్పి గానిలి మే మె

ల్లను బెనుఁజీకటిఁ గన్నులు,గనరాని ధరాబిలంబుఁ గని యిద్దానిన్. ౧౨౦౩

కం చొంబాటి దీనఁ గలయ,బుర్రుపురబద్ధాములపెల్లుఁ బొడగని కడు న

చ్చెరువున దిగ్బాగు గొని వెతి, దురపిల్లితి మెల్లరమెది తోవక చింతన్. ౧౨౦౪

సీ. తరుణార్కసన్నిభతపనీయృక్షమ్ము, లీళుచిభోజ్యంబు లీఫలాళు

లీనిమానంబులు నీవెండిగృహములు, మణిజాలకగవాక్షమండలములు

ఫలపుష్పసంతముల్ సరిమళవంతముల్, కనకమయంబు లాహ్లాదుహములు

సమలజలంబుల హాటకపద్మముల్, గలిగె నెవ్వనితపోగరిమచేత

తే. గనకర్షుషములు కచ్చపకాంక్షములును

గలసి విహరించెడి నిదెల్లు తెలుప వస్తు

నిన్ను నీమహిమయు నేరినిరుపమాన

తపమునను గల్గె నిదియును జెవును దయను.

౧౨౦౫

➔ స్వయంప్రభ హనుమంతునకు ఋక్షబిలవృత్తాంతము జెప్పట. ➔

తే. అనుచు నీరీతి సామిరి యడుగుటయును, సర్వభూతహితాత్మిక న ఘోష

యనియె నిట్లని మయుఁ డనునసురనేత, మాయలాడిది నిర్మించె మాయచేత.

తే. రమ్య మీ స్వర్ణగృహము నిర్మాత మున్ను, దనుజులకు విశ్వకర్తయ్యా! దనుజభర్త
యితఁడు వర్షసహస్రకం * బధికతీపముఁ, గానలోఁ జల్చి నీరజఃగర్భచేత. ౧౨౦౭
తే వరముగాఁ గొనె శుక్రునిఁస్సావతేయ, మైనశిల్పింబు నెల్ల నాఁయతులమహిమ
సర్వకామేశ్వగుండయి * చారువనము, గల్పిత మొనర్చి యం దుండ * వేల్పు తేఁడు
కం హేమానక్తుని మయు సం, గ్రామంబున వజ్రధార * ఖండించెఁ జమి
హేమకు మయుఁ డొసఁగెనునీ, హైమగృహము వనము నిందు * సమరునునుఖముల్.
తే. నృత్తగీతవిశారద * హేమ నాదు, కూర్మిసఖ యామె దివ్యసంకూటవాటి
ప్రాప్తవర నయి నేను గాఁపాడు చుండు, వరతనూజను మేరుసాఁవర్ణి కేను. ౧౨౧౦
కం. పేరు స్వయంప్రభ కానన, చారీ! మీ రెవరు దుర్గఁచయముల ఘనకాం
తారములఁ దిరుగ నేటికి? నేరినిమిత్తంబు? కంటి * రెట్టులు దీనిన్? ౧౨౧౧
కం. ఈమూలంబుల ఫలముల, నీమహితపదార్థములను * నీపానీయం
బామెతగాఁ గొని తీరఁగఁ, గామం బామీఁదఁ బలుకఁ * గడఁగుఁడు చరితన్.

←→ స్వయంప్రభ హనుమంతునిఁ గపులవృత్తాంత మడుగుట. ←→

కం. అని తాపసి మఱియు ననె, వనచరవరులార! మీకు * ఫలభక్షణచేఁ
దనుభేదము దీక్షన నే, వినఁదగిన భవచ్ఛరిత్ర * వినిపింపుఁ డనన్. ౧౨౧౩
కం. కలది కలయట్టు మారుతి, పలుకం దొడఁగెన్ మహేంద్రఁవరుణాభుఁడు భూ
తలపతిఁ దశరథతనయుఁడు, సలలితచరితుండు రామఁచంద్రుం డర్థిన్. ౧౨౧౪
ఉ. తమ్ముఁడు లక్ష్మణుండు నిజఁదార విదేహతనూజ సీతయున్
సమతీఁ దన్నుఁగొల్పఁ జని * సారసనేత్రుఁడు దండకాటవిఁ
గ్రున్నరు చుండ నాయనఘుఁగోమలినిం బ్రసభమ్ముచేతఁ బా
ర్థిమ్మునఁ గొంచు నేగెఁ జమి * రావణనామక రాక్షసేశుఁడున్. ౧౨౧౫
కం. త్రౌనల్ల భుమిత్రుఁడు మృగీపుం డనువాసరుండు * కీశపతి మమున్
రావణ సీతను వెదకఁగ, వైవస్వతదిశకుఁ బంప * వచ్చితి మిట్టల్. ౧౨౧౬
కం. దక్షిణ మంతయు రోసి బు, భుక్షయు నీర్వట్టు మమ్ముఁ * బారి బాధింపన్
ప్రక్షిణజవుల మై యొక, వృక్షమునీడన్ వసించి * వెత గొనుచు నటన్. ౧౨౧౭
కం. ఆననములఁ దెలి వేదఁగ, ధ్యానపరాయణుల మగుచుఁ * దడ వుండియుఁ జిం
తానీరధిపారంబును, గానక యట నిటను వెదకఁగా నొక చోటన్ ౧౨౧౮
కం. ఇరులం గురియుచుఁ దీఁగెలఁ, దరువుల సంఘన్న మగుచుఁ * దనరారెడి యీ
గురుబిలముం గనితిమి పు, వృహంసకకురరతతులు * సంక్లిన్నములై ౧౨౧౯
కం. అంచితగతి వెదలఁగ నే, మంచిది యీబిలములోన * మనమెల్లఁ బ్రవే
శించుద మని యన ననుమా, నించి కపుల్ వలైయనుచు * నిబిడతమమునన్

కం.దీనః బరస్పరమును గే, లూనికఁ బట్టుకొని వచ్చి యుష్మన్నికట
 స్థానముఁ జేరితి మిది మా, పూనినకార్యంబు భృశబుఃఖుత్తృపలన్ ౧౨౨౧
 కం.గాసిని మాప్రాణంబులు, పో సమయం బయ్యె నీదుఃపుణ్యంబున మూ
 లాసమఫలములఁ దినుటం, బాసె శ్రమము మాకు నెల్లఁ య్రాణము మరలెన్.
 కం.కోరెదరు కీశనాథులు, చారుగుణా! మాటుమేలు య సలుపఁగ నీకున్
 గారియ మున్నను జెప్పము, తీరుతు మిపు డనఁగఁ గపితఃకరిం గని ప్రీతిన్. ౧౨౨౩
 తే. అనియె సర్వజ్ఞ యైనస్వయంప్రభయును, మీరు పలికినపలుకుల యెచ్చు వచ్చె
 ధర్మచరి నౌట మీచేయఁదగినకార్య,మేది లే దన హనుమంతుఁ డింతి కనియె.

→ స్వయంప్రభ కవులను బిలమునుండి వెడలించుట. →

ఉ. వృక్షచరాధినేత విధియించిన మాసమయంబు మీఱె నీ
 ఋక్షబిలంబునందుఁ జరియింపఁగ, మమ్ము బిలంబునుండి సా
 ధ్వీ! క్షమఁ జేర్చుమీ గడువు య తిత్త గతాయువు లెల్లరున్ దయా
 వీక్షణవంక్తులం బఱపి యిందఱఁ బ్రోవు భవత్ప్రసన్నులన్. ౧౨౨౫
 తే ధర్మచారిణి మాకుఁ గర్తవ్య మైన, కార్య మెంతయుఁ గలిగియు య గహన మైన
 యీబిలంబునఁ జిక్కినఁ హేతువునను, జలుప లేమైతి మేమియు య సత్య మమ్మ.
 కం.అనవుడు దీనిం జూచ్చియు, దనువులతోఁ బోక యనఁగఁ య దలఁతు నసాధ్యం
 బని కావున నియమతపం,బున పెంపున నుద్ధరింతు య మూయుడు గన్నుల్.
 కం.అనిమీలితలోచను లై, చనుట యశక్యం బనంగ య సర్వస్వనగుల్
 కనులన్ మూసిరి కరములఁ, బెనుబిలముఁ దరించుకాంక్ష య శేరెమువాఱన్.
 తే హస్తరుద్ధాననములఁ గీ!శాలి నెల్ల, నిమిషమున నుద్ధరించి యానియశశీల
 వారి నూరాచ్ఛి యిది వింధ్యఁ ధారిణీధ్ర, మిదియె ప్రప్రసాదం బనుఁపుభుధరంబు.
 కం.వనచరులారా! యది యే, వననిధి మీకెల్ల శుభము య వఱుటత నేనున్
 జనియెద భవనంబున కని, చనియె స్వయంప్రభయు నాత్మసవనంబునకున్. ౧౨౩౦
 కం.ఘోరతరం గాభీల మ,చారం బభిగర్జితంబు య నరుణాలయమున్
 ఘోరం బగునాగరమున్, వీరవరుల్ విస్మయమున య వీక్షించి రటన్. ౧౨౩౧

→ అంగదుఁడు గడువు మీఱినందులకు విచారపడుట. →

చం.విలసితపుష్పభారపుష్పివీరుహసంచయవింధ్యపాదన
 త్రులమునఁ గూరుచుండి కపిదండము పూచినతీగెలం గడుం
 బొలిచినమాధవావనిజము ల్గని డాసె వసంతవేళ యం
 చకుకు వహించి నేలఁ బడె య నయ్యెడ నప్తనిదేశకాల మై. ౧౨౩౨

తే. అవుడు సింహవృషస్కంధుఁ డతులవీవ, రాయతభుజుండు ప్రాజ్ఞుండ, నైనయంగ
దుండు వృద్ధుల శిష్టుల ఁదండజేరి, యిట్లు లను వారి నూరార్చి, హితము దోచ.

చం. వెడలితి మిందఱుం బ్లవగ, వీరవ రేఘునిశాసనంబునన్
గడవనె మాన మొందు బిలగవ్వారమందు నెఱుంగ రొక్కగుఁ
గడఁగితి మాశ్వినంబునను ఁ గాలముసంఖ్య యతీత మైచనెన్
నుడువుఁడు మీఁదికార్యమును ఁ నూల్కొన మీరలు నీతికోవిదుల్. ౧౨౩౪

ఉ సమైనబంట్లు మీరు నిజ, నాధిపితాచరణుల్ సమస్తకా
ర్యమ్ములు దీర్చి నేర్పిరులు ఁ ఖ్యాతపరాక్రమయుక్తులుం గదా
యమ్మెయి రాజనాథు మెయి ఁ నందఱు వెల్వడి తీర్చి రామున్
శ్యమ్మును నన్ బురస్కరుఁగ ఁ నాదటఁ జేసితి రింత చేసియున్. ౧౨౩౫

కం. అకృతాస్థుల మై మరిలిన, శకవీర్యతు లగుదు మేల ఁ శంకింపఁగ దీ
ప్రకరజాసందేశముఁ జే, యక యెవ్వఁడు మనఁగ నోపు ఁ హాయిగఁ జెవుఁడా.
కం. పోయెను నీచుమితకాలము, చేయంగల దేది లేదు ఁ చేప్పడి మనమున్
బ్రాయోపవేశ మొక్కటి, చేయం దగునదిగఁ దోచెఁ ఁ త్రిమునందున్. ౧౨౩౬

←→ లంగదుఁడు భేనోపాయోక్తులు వచించుట. ←→

చం. ఇనసుతుఁడో న్వభావమునఁ నే కడుఁదీక్షుఁడు, తాన యిచ్చ రా
జును సయి యున్నవాఁడు, నృపఁసుందరివార్త యెఱుంగ లేక పో
యిన నవరాధముం దలఁచి ఁ హింస యొనర్చు, క్షమింపఁ డేమియున్
గనుక సుయ్యక్త మిచ్చట నె ఁ కాలము దీఱుట యందు నెంచెదన్. ౧౨౩౭

కం. మన మెల్ల మరిలి పోయిన, ధనదారినుతా, యాదితతి వీడ్వడిఁ జం
పును ఘోరిమరణ మచటికిఁ, జని చచ్చుటకంటె నిందెఁ సమయుట మేల్. ౧౨౩౮

తే. యావరాజ్యంబు నా కిచ్చి, నట్టివాఁడు
భానుజుఁడుగాఁడు సద్గుణభద్రుఁడైన
రామభద్రుండు, పూర్వవైరింబుఁ దలఁచి
సమయ మిచ్చు డబ్బఁ గపిరాజు ఁ చంపు నగున్. ౧౨౪౦

కం. జీవించియుండువఱ కగు, నాననటం గనఁగ నేల ఁ నామిత్రంబుల్
గావునఁ బుణ్యద మగుపా, రావారముగోధమునను ఁ బ్రాణము విడుతున్. ౧౨౪౧

కం. అని తారానుఁడు డాడిన, విని శాఖామృగవరేణ్య, వితతులు దుఃఖం
బునఁ బొగులుచు నాతనితో, ననె నిట్లులు లోనఁ గరుణఁ యలముకొనంగన్.

←→ కపు లంగదువాక్యంబుల నామోదించుట. ←→

చం. ఇనసుతుఁడున్ న్వభావమునఁ నే కడునుగ్రుండు రామభద్రుఁ డో
తనప్రియురాలిమీఁదిమమ, తం దపియించెడివాఁడు కాన నీ

తను బొడకాన కేగినను † దధ్యము రామునిఁ బ్రీతుఁ జేయఁగా
 వనజహితాస్తసంభవుఁ డవశ్యము నిందఱఁ జంపుఁ గ్రూరుఁడై ౧౨౪౩
 కం. అపరాధులైనవారలు, నృపుడాయఁగ రాదు నీత † నెఱుకీ దొరకినఁ
 గపిరాజుఁ గనఁగఁ బోదము, వివరీతం బైనయమునివేళ్లంబునకున్. ౧౨౪౪
 చం. అనుడు భయార్దితావనిరుహటలవాక్యము లాలకించి యి
 ట్లయెను దాసుఁ డేటికి మహావ్యధ నొందెద రీబిలంబునం
 దుఃపసియింత మియ్యది నుదుర్గము నిర్భరవృక్షభోజ్యవా
 వనవనపేయకంబు భయవార్త విసంబడ దెట్లు చూచినన్. ౧౨౪౫
 కం. అందు మన ముంటిమేని పురందరుఁడే గాక కీశరాజేనియు సం
 క్రందననిభకౌసల్యానందనుఁ డే జెనక లేఁడు † నగచరులారా! ౧౨౪౬
 కం. అంగదువాక్యంబులకు నునంగత మగుతాదవచనసంరణిని విని యే
 భంగిని గీఁచొదవదొయబ్బంగియ తగు సనుచు † పులు పలుకన్. ౧౨౪౭

← హనుమంతుఁ డంగదుని సమాట. →

కం. తారానందనుతోఁపితఁ, దారాధవఁజేఁడైన, తుల్యు వ్యా
 హరింపఁగ నంగదుచే, నారాజ్యము హృతఁ పుటంచు † హనుమ దలంచెన్.
 కం. వదునాలుగుగుణములు నెని, మిదియంగము లుగ్గురుశుద్ధమేధయు బలనం
 పద నలువిధములు గలఁ డని, మది వాలితనూఁచి, నెఱిగఁ † మరుదాత్మజుఁడన్.
 తే. శుక్లపక్షాదిఁ గాంతిచే † సాబగు మీఱు, చంద్రుఁ డనబలవిక్రమసాంద్రతేజ
 ములను నభివృద్ధి గనువాని † బలమునందు, జనకతుల్యుని బుద్ధిని † శక్తిగరుని
 తే. శుక్రనీతిని వినునట్టిశక్రబోఁడఁ
 దారుపల్కులునిన శ్రద్ధ † దాల్చు వాని
 సకల శాస్త్రవిశారదు † స్వారికార్య
 మునఁ బరిశ్రాంతి నూగాన్వి † మొనసి హనుమ. ౧౨౪౮
 తే. వానరులలోన వారిలో † వారిలకు ను
 సాయముల నాలుగిటను మూఁడనయపాయ
 మును బ్రయోగించి ధేను † పుట్టఁ జేసి
 నారిలో వారు ధేదించి † పలుకు చుండ. ౧౨౪౯
 కం. కోపోపాయసమన్విత, మాపలుకుల భీషణముగ † నంగదునకు భీ
 త్యాపాదకుఁడై గంధవ, హావత్యము పలికి మఱియు † నను నాతనితోన్. ౧౨౫౦
 శా. తారానందన! తండ్రికంటఁ గడు యుద్ధక్రీడ విన్నాణివి
 భారం బొకపిరాజ్య మంతయు వహింప నేర్తువుం దండ్రీయ

ట్లారణ్ యోజన సేయు మీకపులు నిత్యం బస్థిరస్వాంతగుల్
 దారాత్మీయులఁ బాసి నిన్ని చట నేలూ కొల్లు రెల్లప్పుడున్. ౧౨౫౪
 చం. ఏదుటన చెప్పెదన్ వినుమ యెట్లు సుహృత్తుఁడు బాంబవంతుఁడన్
 విదితముగాఁగ నీలుఁడును యీడరొ సూర్యజ నల్ల నేనునున్
 వదలను, సామదానగుణవర్గముచేతను దండవద్ధతిన్
 గొడగొని యైన వీరలను యూర్పుకొనంగను జాల వేమిటన్. ౧౨౫౫
 కం. బలహీనుతోడఁ బగ గొని, బలవంతుఁడు బ్రదుకఁగలఁడు యాతీతనూజా!
 యిల బ్రదుకవాంఛ గలిగిన, బలహీనుఁడు బలియుతోడఁ బగ గొనఁ దగునే?
 డ. చెప్పఁగ వింటి నిప్పుడు వఃసింపఁగ వచ్చు బిలంబులోన మే
 లొప్పఁగ నంచు లక్ష్మణునియుగ్రశరంబుల కిద్ది లక్ష్మ్యమే?
 యెప్పుడో కూల్పుడే? పవి సుఁరేంద్రుఁ డలంతిపనిన్ ఘటించెఁ దా
 గుప్పి శరాళి లక్ష్మణుబ్బునఁ జెక్కఁడ దీని దొప్పగన్. ౧౨౫౬
 కం. కులిశాశనిసన్నిభః 'రముల నేని చీల్చు యగురుతిక్షణశరం
 బులు గలవు పెక్కు 'యగుదీపకుఁ డగుసుమిత్రునిమరునియొద్దన్. ౧౨౫౭
 కం. బిలమున నుండితి వేనియు, బలమునఁ బినతంద్రితోడఁ బగ గొని తేనిన్
 నిలునక కృతనిశ్చయు లై, వెలలి చనుదు రెల్లకపులు యిమలమనీషా! ౧౨౫౮
 కం. ఆలుం బిడ్డలఁ దలఁచుచు, జూలఁగ నాకట దినంబు యశ్రమపడుచును దుః
 ఖాలయశయ్యల వనరుచు, వాలినుతా! నిన్నుఁ గపులు యవదలెదరు సుమీ.
 కం. హితకాము లైనబంధులూ, హితులున్ నిను విడిచి పోవ యత్నినభీతిన్
 మతిచెడి వణకెవపు సదా, గతికి వణకుత్పణముకంటె యగడులాఘవ మై.
 కం. సామిక్రియావిముఖు నిను, భీమంబు దురాసదంబు యేగానివృత మౌ
 సౌమిత్రిశరస్తోమం, బేమిటికి వధింపకుండు యెంచుము నిన్నున్. ౧౨౬౦
 డ. రమ్మ విసీతి మాబడిని యరాజ్యమునన్ నిను నిల్పు నానుపూ
 ర్యముగ నీపితృవృన్ద్రులు భవద్ధితకాముఁడుధర్తకాముఁడున్
 జమ్మ దృఢప్రతుండు కడుశుద్ధుఁడు సత్యవ్రతిజ్ఞుఁ డౌట న
 స్తమ్మ మొకప్పు డైన నిను యాత మొనర్పఁడు సూర్యపుత్రుఁడున్. ౧౨౬౧
 కం. నీతల్లియందు మీగులం, నీతి గలుగువాఁడు తన్ని యిత్తము జీవో
 పేతుండును సంతానా, పేతుఁడు యవరాజ యచటి యేగుట యెప్పున్. ౧౨౬౨

— అంగదుఁడు సుగ్రీవుగుణముల నిందించుట. —

తే. అనవుడును గంధవహనుతుఁడవినయయుతము

రాజసత్కారయుతము ధర్మర్పింబు నైన

పలుకు లాలించి వచియించె * వాలితనయుఁ

డాశ్యగత మెల్ల నాప్లవఁగాధిపునకు.

౧౨౬౫

ఉ. సైర్యము నాత్మమానసికఁశౌచము నార్జవ మాన్యశంస్యముఁ

ధైర్యము విక్రమంబుఁ గపిఁనాయకుపట్లను లేమి వింతయే?

యార్యను జీవయత్తుఁ డగుఁనగ్రజాభార్యను మాతృతుల్యఁ దాఁ

గార్జ్యము కా డటం చనకఁ కైకొనువాఁ డెటువంటినీచుఁ డో.

౧౨౬౬

కం. వెలుపల వైరులు దాఁకిన, నిలుపుము నీ వనుచు నన్న * నిలిపినఁ దా నే

బలముఖము మూసి నాతఁడు, శలఁపుము దెలియం గలంఁడ * ధర్మవధంబున్.

కం. పాణిం బాణిని వైచి వ్ర, మాణము గొని వనియుఁ దీర్చి * మహితాత్ముఁడు దాఁ

బ్రాణముఁ గాచిన నట్టియ, రీణనుతిఁ పఱచె నెవరిఁకృత మతఁ డెఱుఁగున్.

తే. అవనిజాతను వెనక వఁనాటనమఱి, బంపుటయు లక్షణుని భీతిఁపలనఁ గాని

ధర్మలోపభయంబును * దాల్చి కాదు, తలఁచునే యిట్టివాఁ డెందు * ధర్మవిధము.

కం. చలచిత్తుఁడు స్మృతిహీనుఁడు, కలుషాత్ముఁడు కృతియుఁ దెలియఁ * గానఁడు వానిఁ

గులజఁడు బ్రదుకఁగ నాశం, గలయాశ్వుఁ డెవండు నమ్ముఁగలలో వైసన్. ౧౨౭౦

తే. గుణముకలవాఁడు గాని నిఁగ్గుఁబుఁడు గాని

పుత్రకుని గాజ్యమును నిల్పఁ * బోలుఁ గాక

వైరితనయుండు ఎగునన్నుఁ * బ్రాణయక్షి

నీరజాప్తనుతుం డేల * నిలుపువాఁడు.

౧౨౭౧

ఉ. నెల్లడి చేసితిఁ హృదయఁపీఠిని గల్గినమంశ, మెల్ల నేఁ

దెల్లము సాపరాధుఁడను * దీనుఁడ శక్తియులేని వాఁడు నే

నల్లపురంబులో ననదఁయట్లయి యుండుగ నెట్లు నేర్కొన?

ద్వల్లిభుండుఁ రహస్యవిధి * బద్ధుని దండితుఁ జేయు న న్నెఱున్.

౧౨౭౨

తే. క్రూరుఁడును వంచకుఁడు దయాఁదూరఁ డితఁడు

రాజ్యకారణమున నెన్ని * బ్రదుకనీడు

బంధనాత్మక మగుఘోరిఁబాధకంఠె

వేగితుల మేలు ప్రాయాపఁవేశనంబు.

౧౨౭౩

కం. హరివరులారా యిండ్లకు, నరుగంగా ఎచ్చు మీకు * నానతి యిడితిఁ

బురి కేను రాను నిందే, మరణముఁ గాంచుటయె భద్రఁమాగ్గము నాకున్. ౧౨౭౪

కం. శుభబలయత్తుల రఘువుల, నభివాదసపూర్వకముగ * నడిగితి ననుఁడు

ప్రభు నుగ్రీవుఁ బితృవ్రస, నభివాదసపూర్వకముగ * నడిగితి ననుఁడి.

౧౨౭౫

కం. మామాత రుమాదేవిని, సేమంబా యనుచుఁ బ్రశ్న * సేయుం డట్లే

మామాతను దారను మీ, రోముఁడు దుఃఖాపనోదఃసూక్ష్మఁ గరూణన్. ౧౨౭౬

తే. నాదుజనని సహజముగ * నందను నెడఁ
 ప్రీతి గలయది తనపతికై తపించు
 సదీయు సచ్చీల నామృతి * నాలకించి
 మడియుట నిజంబు దా నెల్లు * మనఁగఁగలదు.

౧౨౭౭

←→ అంగదాదులు ప్రాయోపవేశంబు సేయుట. →

కం. అని వృద్ధుల కెల్లను దా, వినయంబున మ్రొక్కి దర్శింపితతులపై గో
 దన మొనరించుచుఁ గడుదు, ర్తునఁ డై భూస్థలిని గపిఁగమారుఁడు పండెన్.
 ఉ. ఆర్తిని వానిపాలుఁ గని * హా యని కన్నుల నీరుగాఱ వై
 కర్తను దూఱుచున్ శతమఖిప్రభవుం గొనియాడుచుం బురా
 వర్తనముల్ గణించుచును * బ్రాయము గోరుచుఁ గీశకోటి శ
 ధ్యర్తను జుట్టి యాతనిమతంబు నెఱింగి జలంబు నంటుచున్.

౧౨౭౯

తే. అంబునిధియుత్తరంపుఁదీరంబునందు

దక్షిణాగ్రము లై యొప్పుదగ్ధలందుఁ

బ్రాజ్మఖంబుగఁ గూర్చుండి * ప్రాప్తమరణ

మగుట మే లని చింతించి * యగచరాళి.

౧౨౮౦

తే రామవనవాసమును దశరథునివృత్తియు, నలజనస్థానపథము జటాయువధము
 భూమిజాహరణము శక్రీపుత్రునిహతి, రామకోపంబు వానరస్తోమభయము.

కం. తలఁచుచును బేరెలుంగున, విలపింపఁగ కైలనిభకపిప్రసరతతుల్

జలదంబు లులుమఁ బ్రతిరవముల నిడుగతి సగుహ మగుచుఁ మొరసెన్ గిరియున్.

←→ సంపాతి యంగదాదులఁ జూచుట. →

ఉ. ఏతలమందుఁ గీశచయ * మిట్లు మృతీచ్ఛ వనించె నాస్థలిన్

ఖ్యాతబలప్రతాపుఁడు జటాయువునన్న సుద్ధీజీవి సం

పాతి యనంగ గృహస్థతి * పర్వతకంఠరవాసి యెరి సం

ప్రీతిని పచ్చి యిట్లనియె * హృష్టమనస్కత నుల్లిసిల్లుచున్.

౧౨౮౩

కం. బ్రహ్మంబు ప్రాణికోటికిఁ, గావించును రక్ష దగిసంగతిఁ గానఁ గదా

యీనిధిఁ జరకాలమునకు, నానంకకుఁ దెచ్చి యిచ్చె * నవ్యాశనమున్.

కం. పిఁగచరవరులను నొక్కొక్కనిఁగొ దినదినముఁ దిందుఁ * గ్రమముగ వీరల్

గన మరణం బనఁగా విని, హనుమకు నుద్విగ్నుఁ డైనఁ యంగదఁ డనియెన్.

సీ. భక్త్యులుభం బైనఁపఱ్ఱిని గంటివే, సీతావదేశంబుఁ చేత యముఁడె

ప్లవగమండలికి చఁపాయంబుఁ గావింప, నిచ్చోటి కీగతి * నేగుడెంచె

శ్రీరాముకార్యంబుఁ ♦ జేసినయది లేదు, రాజాజ్ఞ మనము దీర్చుగను లేదు
 ఇంతలోఁ జనుడెంచె ♦ నీమహాపాయంబు, కపికోటి కెల్ల నాకస్తికముగ
 తే. నవనికన్యకకును బ్రിയంబారఁ గూర్చి, గా జూయువు చేసినకార్య మెల్ల
 వింటిమే కద మసమెల్లఁ ♦ బివవ సట్టిభంగి మస కెల్ల నిప్పుడు ♦ ప్రాప్తమయ్యె.
 తే. స్నేహదయలను మనవలె ♦ జివకోటు, లహహ పశుసషిజాత్యాదు ♦ లైన వేఱు
 వేఱఁదమయంతశ్రీరఘువీరునకును, బ్రయముఁగా విందుఁ గ్రాణముల్ విడిచియైన.
 తే. అవనిజాపతి కుపకార ♦ మాచరింప
 ధర్మవిదుఁడు జటాయువు ♦ తనువు దొఱఁగి
 ప్రియము గావించె గాఢ యాఁరీలి మనము
 గాసిఁబడినార మారాముకార్యమునకు. ౧౨౮

కం. కాంతారంబుల నన్నిటఁ, గాంతామణి వెదకి వెదకి ♦ కాసము మఱి జీ
 వాంతంబును బ్రాప్తిం చెను, జింతింపఁగ నేల మృతికి ♦ సిద్ధుల మగుటన్. ౧౨౯
 కం. ఖండితుఁడై రావణుచే, భండనమున నీల్లి పరమపర మేగి ఖగేం
 ద్రుండు కపినాథభయము, క్షుం డయి ధన్యుం డితండె ♦ కువలయమందున్. ౧౩౦
 తే. దశరథేశుండు దా మృత్యువిశేశం గనుట
 బృధివికన్యక ననుర హరించుకతనఁ
 గృహరాజు జటాయువు ♦ మృత్యుండు నగుటఁ
 బ్రవగులకు జీవనంశయాశ్చర్య ఘటిల్లె. ౧౩౧

శా. త్కౌకన్యామణితోడ రామవిభుఁడు ♦ సౌమియ్యం గానక
 • గాకల్ రాఘవతప్త బాణమున నుగ్రాహాశ్శం డిట్లుట
 శ్రీకాకుత్స్థునియొత్తిన విభుధనైరిన్రాతముల్ గూర్చు
 క్షేకేగూనిదానికారణమునం ♦ గాఁగల్గె నీకష్టముల్. ౧౩౨

→ సంచాలి యంగిదాదాలతో భాషించుట. ←

కం ధరణీపతితులు కవులు స, కరుణం గగుహలితనయకఙ్కితకధ విన్
 గురుచలితమతి ఖగేశ్వరుడు, పరితాపకరింపు గాఁగఁ ♦ బలికెన్ వారిన్. ౧౩౩
 ఉ. ఎన్నిదినిలకో విసతి ♦ నియ్యెడఁ దమ్మునిపేరు, గ్రాణముల్
 కన్నప్రియుండు వాఁడు, కడుఁ ♦ గంపిలె నాహృదయంబు తివ్వెగ్గ
 విన్నను, దండక దనుజువీరున కాతని కేల యుద్ధ? మా
 పన్నత యెట్లు గల్గె? నది ♦ పల్కెద వెవ్వెడ వీవు వానరా? ౧౩౪
 కం. గిరినుండి నన్ను దింపఁగఁ, బరమమలిక వేడువాడ ♦ బలియుండు తమ్ముం
 దురుసుగుణజ్ఞం డాతని, పరితీర్చిన వివరఁగల్గెఁ ♦ బలునాళ్ల కిటన్. ౧౩౫

కం సీతా పతిజనకుం డగు, త్నాతలపతి దశరథుండు • సఖుఁ డెట్లయ్యెన్
 నాతమ్మునకును జెపుఁడా, భ్యాశయశోధన్యులార • కాంక్షింతు విసన్. ౧౨౯౬
 కం. ఖరకరుఖరకరములఁ గపి, సరులారా! నేను దగ్ధఃపశ్చ్రుఁడ నగుటన్
 గిరి డిగ్గఁజాల నన్నుం, బెరిమం గొనిపొందు మీసఃమీసమున కనన్. ౧౨౯౭

→ అంగదుఁడు సంపాతికిఁ దమవృత్తాంతముఁ జెప్పట. ←

కం. గొడకొనుదుఃఖంబున గ, న్నదికిం దడఁబడెడి గ్రద్ధఃగళంసము వినిన్
 మది నన్ను రైరి తద్భీతిదక్కంబునకుఁ గపులు • దిగు లుదయింపన్. ౧౨౯౮
 తే. మనలనెల్లరి భక్షించు • మాన దిదియుఁ, గాన వల దని కొందఱుఁకపులు పలుకఁ
 జాన నాయత్తఃపశ్చియును • జడు పి దేల?, యిరిగి వేగంబ ధన్యుల • మగుట తగదె.
 చం. అని చని దాని నెత్తికొని • యద్రుని డింపఁగఁ గొంప అంగదుం
 డనియెను దానితో విను విహంగమవల్లభ! స్వర్ణగర్భతో
 నెనయువలీముఖేంద్రుఁ డలఁబురుక్షరజం డనువిక్రమాఘ్నఁ డా
 యనకును బుశ్రులిరువురు మఃహాఘబలుల్ గల రుద్రవిప్రముల్. ౧౩౦౦
 కం. వాలియు సుగ్రీవుం డన, వాలియ నాతండ్రి యతఁడు • వర్ణితుఁ డయ్యెన్
 వాలినవిక్రమమునఁ గా, ర్యాభి లనేకములు సెలిపి • యద్భుతరీతిన్. ౧౩౦౧
 చం. సకలజగత్ప్రభుండు రఘుఁచంద్రముఁ డాణిసుటించు రాముఁ డ
 త్యక్తులవస్త్రనుండు తనఁదారను దమ్మునిఁ గూడి తండ్రియూ
 జ్ఞకు బదు లాడ నోడి కడుఁన్యాయ్యవధిస్థుఁడు గాన ఘోరదం
 డక నడతెంచి చొచ్చె; వికటస్త్రియఁ డొ దశకంఠుఁ డయ్యెడన్ ౧౩౦౨
 కం వారు జనస్థానమున ని, హారిము సలుపంగ రాముఁసంగినను బలా
 త్కారంబుగఁ గొని చనఁగా, శ్రీరామునిజసకుసఖుఁడు • గృధ్రే శుండున్ ౧౩౦౩
 తే. అగుజటాయువు రామునిఁమగువఁ జూచి
 యామె విడిపింపఁ గోరి మేఘాధ్వమునను
 జనెడిరావణుఁ దాఁకి తత్ప్రస్థందనంబుఁ
 గూల్చి ధరమీఁది నిలిపె సఁకున్సలయాక్షి. ౧౩౦౪
 కం వెండియుఁ బోరు నెడన్ శ్రాంతుండును వృద్ధుండు నొట • దోషాటునిచే
 ఖండితపక్షుం డై వడ, భండనమున నిట్లు విహగఃపతి మరణింపన్. ౧౩౦౫
 తే. జానకీభర్త యాతని • సంస్కరించి, యుత్తమం బైనగతి స్కూర్చి • హస్తఁ జేసె
 నాదుపినతండ్రి సుగ్రీవఁనాముతోడ, సఖ్య మొనరించి చంపె నాఃజనకుఁ బిదప.
 కం నాతండ్రి, లోడ సదివో, పేతుం డయి గొడగొడక వఃహించెఁ బితృవ్రసం
 డాతరశికులుఁడు వాలిఁ బ, రేతుం గావించి రాజ్య • మిచ్చె హితునకున్. ౧౩౦౬

కం వానరపతినుగ్రీవుఁ డఃసూనవిభుప్తిప్రతిష్ఠా • నొంది మహీజన్

గానఁగ మముఁ బంచెను రా,మానుమహీజన్ మేము నచట • నచట నెరకుచును

కం.తిరిగితిమి కాని భాస్కరు,కరముల రాస్మ్రులను జూడఁ • గాననిధంగిన్

ధరణిజఁ గానము దండకఁ, జరియించును హెచ్చరికను • సతి నెమకెడి చోన్.

కం.అజ్ఞాననశంబున ధ, రక్షా! విన్మృతము బిలిమ్ము • మహిగతము మయ

ప్రహరచితముఁ జొరఁగా,నాజ్ఞయిశినమాన మరిగె • నచట నె మాకున్. ౧౩౧౦

కం.రాజాజ్ఞాబద్ధుల మీ,యోజం గడు వెల్లఁ జనియె • నూరిక చనిన్

మాజీనంబులు దక్కవు, రాజితమతి! దానఁ జేసి • ప్రాయము గనుటల్. ౧౩౧౧

కం.రామునకును గవినేతకు, సౌమిత్రికిఁ గినుక పుట్టఁ • జలిపితి మేనిన్

మామేనుల నును అుండదు, నామాటనిజంబు గృధ్ర,నాథా! యనినన్. ౧౩౧౨

→ సంచాతి కపులతో జగ్గాయువు తనతమ్ముఁ డని చెప్పట. →

సీ. ప్రాయోపవిష్టులై • ప్లవగులు దీచులై, కన్నీర్లులొక దమకధ నచింప

సంచాతియును మహాన్వనమున నిట్లను, రావణుచేత నిఁ గ్కర్ణతుఁ డైన

యట్లు మీ రనినజటాయువు నాతమ్ముఁ, డతనిపాటును విసి • చునచయ్యు

నైఁచెద దగ్ధసంక్షతను వార్ధకమునఁ, బగ దీర్చుకొనునంతఁబలము లేమి

తే. నృత్రవధ పూర్వమునఁ బ్రవఁర్తిల్లు చుండ, నన్నదమ్ముల మాశ్లేజఃవాతిశయము

దెలియ నన్యోన్యవిజగీష • దివికి నెగసి, చండకరమండలము డాయఁజనఁగఁ దివిరి.

కం.వలయము లేర్పడఁ దిరుగుచు, జలధరమార్గమున మేము • చనుచో రవియున్

దలమిఁదికి రా సరిగా, నలజడిఁబడె దమ్ము డంత • ననురాగమునన్ ౧౩౧౩

కం.ఆతని నాపక్షంబుల,చేతం గప్పితిని గాని • చిత్రాంశుమయా

భాతతోచులఁ గమరుట,నాతనురుహఁయుగము వింధ్యఃసగమునఁ బడితిన్. ౧౩౧౪

కం.నే నిచ్చట వసియించుట,చే నాయనుజాతువార్త • చెమఁ బడదయ్యెన్

నా సతనిఁ గాంచి తారా,మానుం డిట్లను జటాయుఃసోదరుఁ డెనన్ ౧౩౧౫

కం.నా వాక్రుచ్చిన దంతయు, నీవును వినియుందు గాఁ • యెఱిఁగితి వేనిన్

ధీరర్జునుఁ డగురావణు,నావాసము దవ్వు దాపా • యాడు మిటన్నన్. ౧౩౧౬

కం.తన కనుహసం బగుగతి, ననచంతటికిన్ ముదంబు • వర్ధిల సనియన్

వినుఁడీ శౌర్యవిహీనుం,దను గ్రద్దను దగ్ధపక్షుఁ • డను నే నయ్యున్. ౧౩౧౭

→ సంచాతి కపులకు రావణునునికిఁ జెప్పట. →

సీ. రామకార్యం బిది • ప్రథమకర్తవ్య మా,కార్య మైసను వార్ధకమునఁ జేసి

బలము క్షీణించెను • బ్రాణముల్ శిథిలముల్, గాన మిక్కిలి చేయ • లేను గాని

మాటమాశ్రము తోడుపాటు గావించెద, నెఱుంగుదు వితలాది యెల్లలోక
ములును ద్రివిక్రమమూర్తి యై విష్ణుండు, జగములఁ గొలచినచంద మెల్ల
తే నిర్జరాళి రాక్షసశివయములకు, నైనసంగ్రామవిధముల • నమృతమునకు
గాఁగ సంభోధిఁ ద్రచ్చినశ్రమము నేను, జక్క నెఱుంగుదు కాంతారిచారులార!

ఉ. కంటిని రావణానురుఁడు • కైగొని పోఁగ మింట నొక్కవా
ల్లంటిని బ్రాహ్మపుంజెలిని • గ్రుచ్చునమస్తవిభూషణాచితఁ
గంటను బెప్పుముల్ దొరిల • గాత్రవిధూనిన మాచరించుచు
గెంటుచు మేనిసొమ్ములను • గీళ్ళడి యున్నత్రిలోకసుందరిన్. ౧౩౨౦

కం. ధరణిధరాగ్రంబున భాస్కరుకాంతియొ కాక నీలజలనస్థతటి
ద్వీపమో యన నారిమణి, సరకాశేయంబు దైత్యవరుపై వఱలెన్. ౧౩౨౧

కం. రామా యని లక్ష్మణ యని, యామానిని యేడ్చెఁ గాన • నామయే నీతా
భాసు యని తలఁతుఁ జెప్పెన, నామనుజాశనునిలయ • మాలింప రియా. ౧౩౨౨

కం. బొరసుఁడు విశ్రవనకున్, గౌరీవల్లభునిమిత్రునకుఁ దమ్ముండుఁ
బేరను రావణుఁడు మనం, బొరఁగ వసియించు లంక • యనునగరమునన్. ౧౩౨౩

కం. జలధిని నూతామకలోఁ, గల దొకగీప్వంబు విశ్వోక్త్యకృతం బై
చెలునం బయి యదియే చుడి, యిల లంక యనంగ రాక్షసేశ్వరుపురియన్.

తే. పసిఁడివాకిండ్లు బంగారుపంచటరుఁగు, లమరి రవివర్ణవస్త్రసమావృత మయి
తనరుఁ దత్తురి రావణాంతఃపురమున, షీతిజ ననరుచు నుండు రక్కాసు గాఁ.

తే. జలధి తనకు సగర్హ • నాగరమున, నొక్కశశయోజనము పోన • నుండు లంక
దక్షిణంబుగ నటు చని • రాక్షసేంద్రుఁ, జూచి ఫలసిగ్ధి గని రండు • శూరులార!

కం. త్వర సేయుండు మిరలలు మీ, గురుతిరివిక్రమముఁ జూప • గుజచరులారా!
పరికింప జ్ఞానదృష్టి, మరిలెన రీతెల్ల ఫలితఁనుహితాగ్ధకు లై. ౧౩౨౪

సీ. ధాన్యంబుఁ దినుఖిసఃపతులు కుళింగాది, చక్షుల కెల్లను • బ్రధమగతియు
అసనీరుహభవంబు • లగుఫలాదులు దిను, వాయుసంబులకు ద్వితీయగతియఁ
గ్రాంచకురరథాసగతి మూఁడవది యగు, నాల్గవగతియు శ్రేష్ఠంబులకును
గ్రస్తల కైవసగతి గల్గు బలవీర్యయావసశాలిచ, క్రాంగములకు

తే. నాఱవది గతి వైనతేయముల కవుల, వైనతేయునిసంతతి • వార మేము
ఇవట నుండియ నీత లంక కేతుఁ గందు, గలదు సౌవర్ణదివ్యాక్షిబలము మాకు.
కం. వైసర్గి బలమునఁ దిను, గ్రాసము వీర్యంబుచేత • గనుఁగొందు మనా
యాసంబుగ యోజనశత, మోసాధుగుణాశులార • యుత్తములారా! ౧౩౨౫

కం.దూరమున నుండుదానినీ, జేరం జని తినుట మాకు • సిద్ధం బయ్యెన్
ధారిణిఁ దమపాదంబుల, చేయనఁ గలవానిఁ గోల్తు • చీరీ భుజించున్. ౧౩౩౦

కం.గర్విశ్శ మగుకార్యంబును, బర్హిర్గుఖవైరి చేసి • బలిముఖులారా!
యర్హంబుగ మద్యాత్మని, బర్హణమున కయ్యెడున్ భ•సత్కృతి ప్రతిగన్. ౧౩౩౧

కం.రోయుండు జలనిధి దాటును, పాయము వనధిం నరించి • యవనీసుత మీ
రాయెడఁ గని ధయ్యల రై, జే యని కిష్కింధ మరలఁ • జేరుండు సరిగన్. ౧౩౩౨

చం.వననిధి నేను నీళ్లు విడు•నన్ నిలయున్ మృతిఁ గూరినట్టి నా
యనుజున కీరు తోయనిధి•యంతికనీమను వన్ను జేర్చుడి
యనఁ గవు లట్లు చేసి పతఃగాధిపుఁ గ్రమ్ముటఁ దెచ్చి తొల్లిరీ
తిని నట నిల్చి రాఘవుని•దేవియువంత మెఱుంగవచ్చుటన్ ౧౩౩౩

↔ జాంబవంతునితో సంపాతి సీతాస్మతాంతముఁ జెప్పుట ↔

కం.సంపాతివాక్కుధారన, సంపాతంబువను మిగుల • సకలకపుల్ హ
ర్షింపఁగ భల్లుకనాసుం, డింపెనఁగఁగ లేచి యనియె • గృధ్రేశునకున్. ౧౩౩౪

ఉ. ఎక్కడ నుండు నీత? సతి • నెవ్వరు చూచిర? హర్ష రాక్షసుం
డెక్కడివాఁడు? సర్వము ఖ•గేశ్వర! తెల్చి నలీముఖాళికె

దిక్కయి ప్రోవుమీ; రఘుపతిప్రకటస్వరుతుల్య బాణముల్
ముక్కడి యెవ్వఁ డొక్కొ మది•లోఁ దలపోయఁ డొకింతయేనియన్. ౧౩౩౫

కం.అనవుడు సీతాహృతి నే, వినినవిధము వక్ర తెఱఁగు • వికచాంబుజలో
చన యుండుతావు మరలన్, వినిచెద విస రియ్య న్లనగ•వీరవరేణ్యుల్. ౧౩౩౬

కం.తెక్కలు విఱుగుట దీనత, నిక్కొండన యుండ నాఁడ • నిట్టిఁడ నాపై
నెక్కొనుభక్తి సుపార్శ్వం, డక్కఱగొని భక్తిఁ గూర్పు • నాత్మజుఁ డగుటన్.

కం.అతికామము గంధర్వం, కతివేలం బైనకోప • సుహిచయములకున్
అతిభయము మృగంబులకును, సతిమాత్రపుక్కుత్తు మాకు • నగచరులారా!

సీ. అటు లౌట నొక్కనాఁ • డాహంకాయ్ నై, యాఁకట నే నెంతో • యటమటింప
నర్కుఁ డేగిన వెన్న • నామిషహీనుఁ డై, నాపుత్రకుండు నాదు•దాపుఁ జేర

స్పృహలు కోపస•మృద్ధులు గావునఁ, బదరితి వానిఁ బి•పాసకతన
నాతండు నన్ను స•మాధానపఱిచి మ, హేంద్రాద్రి సరికట్టి • యేను వనధి

తే. సత్త్వచయమును గుంపు లై • చనెడి త్రోస
నాగి తల వ్రేలఁగా వైచి • తూఁగుచుండి

కంటి భిన్నాంజనాద్రినీ•కాశుఁ డొకఁడు
కొంచుఁ జన సూర్యసమ తేజఁ • గొమిరె నొకతే.

కం ఓరంబు దొరికె నని మతి, నారంగఁ గృతనిశ్చయంపఁ నైతిని వాడుక
గోరె ననుఁ దెను వొసంగఁగ, సారమతీ! నవినయముగఁ సరి పొ మ్మంటిన్. ౧౩౮౦
కం. హేయగుణుడైనఁ దన్నుం, దాయం జని వేడఁ జంపఁ దలకోనఁ దనఁగా
నాయట్టియాతఁ డిట్టి, చేయునె యటువంటివనినిఁ జరిజీవివరా! ౧౩౮౧

కం తన తేజంబున గగనమె, కొనిపోయెడి నేమె యనఁగఁ గొబ్బున వాడుం
జనె ఖచరులు ననుఁ గనుఁగొని, యనిరిన్నా! బ్రతికి తీ వహా భాగ్యమునన్.
కం ఎట్టెట్టో చనె నతఁ డి, పుట్టున సతితోడ; నీకుఁ భద్రం బిఁక నం
చిట్టు వచింపఁగ నాతని, పుట్టువుఁ గథ నడుగ సిద్ధఁ పూగం బనియెన్. ౧౩౮౩

ఉ. ఆతఁడు రామణ్యుఁ, డనుఁరావళి కెల్ల విధుండు, జానకీ
సీతను రాముభార్య నవిఁసీతి బలాత్కృతిఁ గొంచుఁ బాటెడి
భీతిని, రాముత్కుణులఁ బేర్కొని యేడ్చుచు భ్రష్టభూష యై
జాతమహాన్యధం బడెడిఁ చారువిలోచన సీత యాఁ జూచి. ౧౩౮౪

కం అని యని రనుచునుగాలము, చని వచ్చిన నానుతుండుఁ సకలము నొడివె
వినియును నిది యనురునినై, జని శక్తిని జూప మననుఁ చాలద నాకున్. ౧౩౮౫
కం. తెక్కలు విఱిగినవఱ్ఱిని, నక్కరఁగిని దేని నైనఁ నేటు నేయుదు? నే
వాక్కును బుద్ధియు గుణమును, దక్కుట మీశక్తి కగువిధంబు వచింతున్. ౧౩౮౬

సీ. ఎది రాము కార్యంబొ, యది నాదు కార్యంబు, సత్య మియ్యది, లేదుఁ సందియంబు
మీరలు బలియురుఁ మేధావులును గపి, పతిచేతఁ బంపంగఁ బసినవారు
సమరంబునను దురాసదులరు సురల కే, రామలక్ష్మణులనాఁరాచవితతి
ముష్టగింబులఁ బట్టిఁ నజ్ఞ నష్టగఁ జేయ, నైన రక్షింపంగఁ నైనఁ జాలు
తే. సగుప్ర తేజంబు గలఁడు దశాన్యుఁ డైనఁ గడుసమన్తులు మీకు దుష్కరము లేదు
జాగిఁకేటికి బుద్ధినిఁ శ్రయము తగును, బనుల వెనుదీయ రెపుడు మీఁవంటిఘనులు.

→ సంపాతి నిశాకరముపితోఁ దనకు నైనసంభాషణంబుఁ జెప్పట. →

కం. అనివానరసంఘంబులు, దనుఁ జుట్టఁగ నున్న వాలితనయుం గనుము
జనితప్రత్యయమతి యై, యనియెను సంపాతి మఱియుఁ హర్షం బెనఁగన్. ౧౩౮౭
సీ. సద్దు చేయక మీరుఁ శాఖామృగములార! వినుఁడు సీతోదంతఁ మనుచుఁ బలికి
యంగదుతోడ నిఁ ట్లనియె నీవింధ్యంబు శిఖరంబునను రవిసెగకు దగ్ధ
పఱుంప నై మూర్ఛఁ బడియుంఁ యిరుమూఁడు, దినము లాపిన్తులఁ దెల్వీరాఁగ
నలుదిక్కులను జూడఁ దెలియ రా దొక్కటి, చక్కఁగ మఱిచూడఁ సాగరంబు
తే. శైతలటినీసరస్సులుఁ జూధివేల, గోచరింపఁగఁ గందఁకూటయంతము
నమింపవీగజాన్త, మౌనగళి, శాశ్వతీర్థ మిది వింధ్యఁ మనుచుఁ దోఁచె. ౧౩౮౮

కం.మును పిచట నిశాకరుఁ డను,మునియొక్కఁడు తపము ఘోరముగఁ గావించెన్
జన నెనిమిదివే లేఁడులు, జననుతుఁ డాతండు చేరి • స్వర్ధామంబున్, ౧౩౫౦

సీ. ఆముషీశ్వరుఁడు నాఁయనుజుని నన్నును, గడుమచ్చికను జేసి • గారవించు
కతన నాతనిఁ జూడఁ • గాంక్ష దలిర్పఁగ, నెగ్గుడు దిగ్గు డై • యెంతయేని
వాఁడిమొన ల్లలఁపరునపుదర్శల, యచనికి విషమవింధ్యాద్రి నుండి
దిగి గాసిమై నెక్కి • బుగులువాసనగల్గి, పూచనికాచనిభూరుహంబు ,

తే. లేక భాసిల్లు నమ్మునిలోకచంద్రు,నాశ్రమాంతికమున నొక్కయగమునీడ
విశ్రమించితి మునిరాక • వేచి యతఁడు, వచ్చె నీరాడి యుత్తరఁవదనుఁ డగుచు.

ఉ. ధాతను బ్రాణికోటివలెఁ • దాపనవర్షుని వ్యాఘ్రసింహసం
ప్రాతసరీస్థపాహిస్థమఁరంబులు నర్కలి వెంట నంటుచున్
త్వైతలల్లభుండు నిజఁసాధముఁ జేర నమాత్యపంక్తియ
ట్లాతఁడు లోని కేగ నవి • యన్నియు స్వేచ్ఛఁ జనె న్నుదంబునన్. ౧౩౫౧

ఉ. అమ్ముని నన్నుఁ జూచిప్రమఁదాతిశయంబున లోనఁ జూచ్చియున్
గ్రమ్మటి కొంతసేవటికె • నన్నుఁ గనుంగొని యగ్నిదగ్ధప
క్షమ్ములు మేన గాయములు • గల్గుట ని న్గఱులింపఁ జాలఁ బూ
ర్వమ్మున గృధ్రముల్ గలపు • వాయుజవమ్ములు గ్రద్దతేఁడులై. ౧౩౫౩

ఉ. భ్రాతలు కానుగూపగులు • వారలలోపలఁ బెద్ద యైనసం
పాతిపి నీవు, నీయనుఁగుఁభ్రాత జటాయువు, మానుషాకృతిన్
స్థితమతిన్ మదంఘ్రియుగఁసేవ యొనర్చు మ, నీకు తెక్క లే
హేతువుచేతఁ గూలఁగత • మెయ్యది? శిక్ష యొనర్చె నేఁ డొకో? ౧౩౫౪

← సంపాతి తనకు తెక్కలు గాలినవిధము నిశాకరునితోఁ జెప్పట. →

సీ. అనవుడు ని ట్లంటి • నలజడిచేతను, ప్రణబాధ సిగ్గున • వ్యాకులేంద్రి
యుండ నే నగుటఁ బ్రత్యుత్తర మీఁజాల, గర్వాంధతను బరాఁక్రమము తెలియఁ
గోరి కైలాసాద్రిఁకూటస్థు లగుబుషి,వర్షులసన్నిధి • సూర్యబింబ
మస్తాద్రిఁ జేరెడుఁనంతలో దానిని, జేరఁగఁ బన్నిదఁమారిఁ బలికి

తే. యొక్కపరి మింటి కెగసి మే • ముక్కు మెఱసి

వింటఁ జనుచుండ నగరముల్ • వేఱువేఱు

బండికండ్లంతలై కానఁబడియె నచట

నచట విన నయ్యె వాద్యబ్రహ్మవృక్షములు. ౧౩౫౫

కం.రంగుగ లోహితవాస,స్సంగత లగునంగనలను • సంగీతకళా

సంగలఁ గనుఁగొనుచును జేరఁ గలిగితి మిర్వరమును • రవిమార్గంబున్. ౧౩౫౬

నీ. అచ్చట నుండి మే ధూలోకనము సేయఁ, బచ్చికపట్టయ్యె ధవనతలంబు
కొండల నిండినఁకుతలంబు గులకతాల్, నెఱప మఱింగినఁ నేల యయ్యె
నావగావృత మగుఁనవని నూల్పోగులు, చుట్టినచేం డయి యచూడ నయ్యె
మిహికాద్రి వింధ్యంబు యేరువు మడువున, నాగంబులట్లు కాఁనంగఁ బడియె

తే. మేనఁ జెన్నట దుఃఖంబు ధూననమునఁ
గలిగె గిరగిర తిరిగెను ధగన్నవోయి
యామ్య మిది పశ్చిమం బిది యనుచు దిక్కు
దెలియ దయ్యెను శూన్యమై దెసలు దోచె.

౧౩౫౭

కం.లయనమయశిఖిశిఖానం,చయము నిర్లగ్నమైనఁజగములచందం

బయి తోచె లోకమంతయు, సయకొపదవన్య మాకు నట నుండి కనన్. ౧౩౫౮

చం.కనుఁగొన సాధనంబు లగుఁకన్నులు దిగ్భ్రమఁ బొంది యుండుటఁ

మనమును వ్యాకులంపడియె ధూనక మేము దృఢప్రయత్నతఁ

గను లొకయింత విచ్చి గ్రహఁకాంతునిఁకంక గనంగ భాస్కరుం

డును ధరణీప్రమాణము తఁనుం గొనియుండుట గంటి మంతటన్.

౧౩౫౯

చం.ఒకపలుకైనఁ జెప్పకయె యుద్వికి డొల్లె జటాయు నయ్యెడఁ

జకచక సేను వచ్చి యనుఁజాతుని గప్పితి నాదు తెక్కలఁ

సెకలను వానిదేహ మటు చెక్కు చెరుర్చిన కాని యెట్లా తి

గ్గకరిమరీచిదీధితులఁ గాలెను నాయెఱకల్ తుణంబునన్.

౧౩౬౦

కం.అతఁడు జనస్థానంబునఁ, బతితుం డయి యుండు ననుచు ధావించితి నీ

క్షీతిధరమున నేఁ బడితిఁ, గతి చెడి యొక మొద్దు వోలె ధగమరుట తెక్కల్.

కం.తమ్ముండును తెక్కలు రాజ్యమ్ము పరాక్రమము పోవ ధగగతుల జీ

వ మ్మేల నిలువ నని యచ,లమ్ముననుండి యిలఁబడఁ దలంచితఁ జావన్. ౧౩౬౧

→ నిశాకరుఁడు సంపాతికి తెక్కలు మొలచు నుపాయంబుఁ జెప్పట. →

చం.అని వినిపించి యేడ్పుటయు ధూన మొనర్చి ముసూర్త మత్తపో

ధనుఁ డనె నీకుఁ గ్రమ్మట ఛదమ్ములు గల్గెడి వెండి సత్త్వముల్

గనులును విక్రమంబు తొలిలాగున లభ్యము లాను జమ్ము, సే

వినితఁ బురాణమం దొకభవిష్యముఁ గంటిఁ దపోబలంబునన్.

౧౩౬౩

నీ. ఇత్యోక్తినందనుం ధిల మించు దశరథుం, డనుభూమిభర్త యాతని సుతుండు

ప్రకటతేజుడు రామభద్రుండు జనియించు, నాతండు జనకవాక్యానుసారి

యయి లక్ష్మణుం డనుఁననుజునితో పర,ణ్యాళిఁ జరింపఁగ సతనిభార్య

దానవేంద్రుఁడు జనస్థానంబునందుండి, హరియించి యామె కాహారములను

తే. నాశ చూపును గాని యాఁయతులసాధ్య, తాఁక దొక్కటి యేని నిఁతాంతదుఃఖ
మగ్నమై యంత నిగ్జగ్రమంఠలికిని, దుష్టభం బగునమృత మింద్రం డొనంగు.

ఉ. దానిని నింద్రుడై మని ఁ తత్త్వ మెఱింగి తదన్న మందు నా
క్షానుత యగ్రభాగమును ఁ గైకొని ప్రాణముతోడ నుండిన
గాని యమృతభావమును ఁ గాంచిన గాని పలక్ష్యుండు నా
ప్రాణవిభండు గామున కటంచును భూస్థలి నుంచు భక్తిమై.]¹ ౧౩౬౫

కం. రాముని దూతలు క్రోతులు, వామాక్షిని వెదకి కొనుచు ఁ పశ్యేద రిటకుఁ
భూమిజస్మత్తాంతము శాఖామృగములకుఁ వచింపఁ గలుగు శుభంబుల్.

కం. ఎందుచు బో వలనదు నీవిం దుండుము హీన మైనఁ యిట్టిదశను నీ
వెం దుగఁ గలవు? తెక్కలఁ బొందెద విట దేశకాలమున నెదురు గనన్.

తే. నీకు తెక్కలు మొలపింప ఁ నేర్పఁ గాని
యిపుడ యటు సేయఁగా నుత్సహింప నై
భువనహిత మైన కార్యంబుఁ బూని నీవు
పతగవుంగవ చేయంగ ఁ వలసి యుంట.

౧౩౬౮

కం. సురవరునకు ముచులకు భూసురవరులకు నిర్జరులకు ఁ సుహితచరితు లౌ
ధరణీవగనంపనులకుఁ గుంముప్రియము నీవు సేయఁగా వలయుఁ జూచి. ౧౩౬౯

తే. మహితక్షీర్తు రామలక్ష్మణులఁ జూడఁ గలదు కొండంతయాశయుఁ ఁ గాని యంత
కాల ముద్విని గాయంబుఁ గావి ముండుఁ గై మొల్లుగు గానఁ జ్యజింతు మేను.

← సందర్భానికి నుండు తెక్కలు మొలచుట →

సీ. అని పెక్కుగతులఁ దఁత్యావృత్తముఁ డెంతో, సన్న నాశావసించి ఁ సన్నుతించి
పొమ్మని చెప్పి తాఁ బోయె లోనికినంత, నీకొండమీదికిఁ నెట్లొ మెల్ల
నెక్కి యందుండి నే ఁ నెదురు చూచుచు నున్న వాఁడ మీరాక క్షేప్రసగులార!
యెనిమిది వే లేండ్లు ఁ చనియె నే నోర్పుమై, గాలదేశంబులఁ గావి యంటిఁ

తే. దవసినుడి సమ్మి యాతండు ఁ విపుల విడిచి, నివికి నేగిన సేమను ఁ ధృలి దొఱంగి
పెక్కువిధములఁ జింతచే ఁ స్రుక్కి స్రుక్కి, కల్పబడుచున్న వాఁడ దుఃఖంబుచేత.

సీ. చక్షునా యంచును ఁ జితనంబుఁ గావించు, మానివాక్యంబున ఁ మరలుచుండు
సేమి జీవన మని ఁ యెన్నడు మునిబుద్ధి, తిమిరంపుదినియ యై ఁ తెల్పి నిచ్చు
రావణు నెఱుఁగుట ఁ రామకాంతను సేల, కాప నై తని పుత్రుఁ గర్వించు
దశరథు నెయ్యంబుఁ దలఁచి యైనను నొంటి, నేడ్చునీతను గావ ఁ నెంచఁ డయ్యె

తే. సేమిపుత్రుం డటంచును ఁ నెంచు చుండు, ననుచు నీరీతి సందాతి ఁ యగచరాభి
కల్గఁ దనకథఁ జెప్పంగఁ నింతలోనఁ గవులు చూచుచు నుండు తెక్కలును మొలచె

¹[కుండలికరః మైనభాగము ప్రత్యేచము.]

చం. అరుణరుచిఁ వెలుంగుగఱు * ల ట్లుదయింపఁగఁ బొల్పుమేనిఁ దా
 సరుణసుతుండు చూచుకొని * హర్షవికాసమనస్కుఁడై నిశా
 కరమహిమంబుచేత నెఱకల్ మొలదెంచెను వెండి కంటిరే
 పరుపపువేళఁ గల్గుబలఁపారుమముల్ గల వంచుఁ దోఁచెడిన్. ౧౩౨౩

ఉ. ఎన్నివిధంబులఁ నెమరుఁ * డీరు ధరాసుత నిష్ఠు నాకు ను
 త్పన్నము లైనతెక్కలవిధంబుఁ గనంగను విశ్వసింప నా
 నన్ననలాను గన్గొనుట * యాజ్ఞ నొసంగుఁడు మింటిలో వ వే
 గోన్నతి మున్నువోలె జన * నోపుదునో పరికింపఁ గోరెదన్. ౧౩౨౪

కం. అని చన ముద మొదవఁగ న, న్వనచారులు సంప్రలభపారుషు లగుచుఁ
 జనకజ రోయఁగ నభిజి, త్రనుమూర్తము వేచి చనిరి * యవనిజదెనకై. ౧౩౨౫

↔ వానరులు సముద్రతీరంబుఁ జేరుట. ↔

ఉ. ఈగతి రావణక్షయము * గృధ్రము చెప్పఁగ నాలకించి యు
 ద్వేగము దక్కి యెల్లపుధిఁపీరుహచారివరేణ్యు లంత నా
 భోగముదంబునం గెరలి * పొంగుచు గంతులు వైచుచుఁ మహా
 భాగను జూచుకొరిక నఁపాంపతిరంబుఁ జేరి యయ్యెడన్. ౧౩౨౬

తే. అన్నిజగముల ప్రతిబింబ * మనఁగ నొప్పు, దక్షిణాంబుధి యుత్తరతటముఁ జేరి
 సారబలులందు నన్ని వేళింబు చేసి, పాఱఁజూచిన మెయి గగుఁర్పాటు పొదల.

సీ. ఆస్యముల్ విచ్చి మహాకాయములు దాల్చి, చరియించువిశృంభసృష్టవయము
 లమరఁ దరంగనఁమాకులం బయి యొండు, స్థమున నిద్రించుచందముగను
 నొండెడఁ గ్రీడించునొప్పింబుచు గాంచి, చుటియొక్కచో గిరిమాత్రనుయిన
 వారిచే దనరారి * పాతాళతలవర్తి, దాన వేంఱుచేతఁ * దటమటించి

తే. వారిదాధ్యమువోలె దుఃస్వార మగుచు, రోమహర్షన మైన నీర్వామిఁ గాంచి
 చింతలకుఁ జిక్కి యింక నేమి * నేయవచ్చు, దీని నెట్లులు దరియింపఁ * డీరుననుచు.

కం. ఘన మగుభయమున దుఃఖంబునఁ గట్టు పడంగఁ గీళఁపుంజము తారా
 తనయుఁడు మతిమంతుం డి, ట్లనియెఁ వారలకు ధైర్య * మాత్తల నిలువన్.

చం. వలదు విపాదముం గొనఁగ * నాపిరిదోషము దుర్విపాద మా
 బలితపు, గ్రుద్ధపన్నగము * బాలునిఁ జంపెఱిరితిఁ బూరుషుఁ
 నిలుగఁగఁ జేయు దుఃఖము వసించరులార! పగాక్రమంబువే
 శల వెతఁ గూరుక్షుద్రున కలబ్ధము పోవురుపార్థ మేదియున్. ౧౩౨౭

ఉ. రే యిటు లేగ వానరవరేణ్యులు వాలిజఁ జట్టి కొల్వఁగా
 నాయనఘుండు నిర్జరనమానృతవాసపుమాడ్కిఁ బొల్పుచుఁ

జేయఁగలట్టికార్యమును * జితననేసె; నెవండు చాలుఁ దా
రయసమీరణాత్తజాలు * గ్రిక్కఁగ నాకపిసేన నిప్పొగన్.

౧౩౮౧

←→ అంగదుఁడు కవుల సముద్రంబు దాటఁ బ్రేరించుట. →

కం.హరిప్పొద్దులఁ దక్కుచుమూ,వరులం గని యూఱుడిలఁగ * వాలితనూజం
దురుమతి సర్థవదుక్తులఁ, బరమముడం బెసఁగ నిట్లు * పలికెఁ గరిమన్.

సీ. ఏమహాతేజాఁడో * యీసాగరిము దాటు, శైలాటపతి సత్యసంఘఁ జేయు
నేమహాబలుఁడో నూఁతామడ లంఘించి, స్థవగులభయ మెల్లఁ * బాపనోపు
నెవ్వనిమహిమచే * నిటనుండి చని యింట, నాలుబిడ్డలఁ గూడి * యలరఁ గలుగు
నెవ్వనికరుణచే * నెలమి సుగ్రీవుని, రాచులక్షణులఁ జేరంగఁ గలమొ

తే. యట్టిసామర్థ్యమును గలహరివరుండు, సాగరంబును లంఘింపఁ * జాలువాఁడు
గలిగె నేనియు నీసైన్యకాండములకు, సభయదక్షిణ నొసఁగుత * మాశుగతిని.

కం.అని తారాతనయుండు పల్కిన నొక్కండేని సేనఁ * గిమ్మన డయ్యెన్
వనచరవాహిని యించుక,యును గడలక మెదల కున్న * యువరా జనియెన్.

చం.బలియురలోన శ్రేష్ఠులగు * బాఢసరాక్రమక్షీర్తియులున్

విలసితనత్కులీనులరు * విశ్రుతకార్యధురంధరత్వసం

కలితనమన్యులుం గడ నఁగొకనులార! చనంగరానితా

వులు ధర లేవు మీకు నెటుపోయిన నేనమయంబునందు నేన్.

౧౩౮౫

తే. కావునను మీరు కీశాగ్రఁగణ్యులార! యెవ్వ రెవ్వరు జలనిధి * నెంతదప్పు
దాటఁ గలవారొ మీశక్తిఁ * దలంచి చెప్పు, డనిన నాతసి కనిరి నఁనాటవరులు.

←→ అంగదునితోఁ గవులు వారివారి లంఘనశక్తిఁ జెప్పట. →

కం.గవయ గవాక్ష సుపేణులు, ద్వివిదుండు మైందుండు గజాఁడు * విధిసంభవుఁడన్
జవశాలి గంధమాదనుఁ, డవితధవిక్రముండు శరభుఁ * డనిరి శ్లొలమిన్

సీ. పదియోజనంబులు * వార్ధి దాటుదు నంచుఁ, బలికెగజం డనుఁ * స్థవగవరుండు
ఇరుపదియామడ * యరుగఁ జాలుదు నని, యనియె గవాక్షుండు * హర్షమునను
మున్నదామడ దాట * మొసయుదు నంచును, గవయుండువాస్త్రుచ్చెఁ * గడిమిమెఱయ
నలుపదామడ దాట * నలవు నాకగు నని, శరభుండు పల్కెను * తాపి యగుచు

తే. నేబదామడ తరియింతు * నేనటంచు, గంధమాదనుఁ డనియె నిఁష్కంపమతిని
మైందుఁ డనునాతఁ డర్పిదామడ తరింప, నుత్సహించెద నని పల్కె * నుల్లసులర.

కం.ఔబృదియామడ ద్వివిదుండు, నిబృరముగఁ దాను దాట * నేస్తు ననఁగఁ బె
న్నుబ్బున సుపేణు డెనుబది, గొబ్బున లంఘింతు ననుచు * గొదుకక పలికెన్.

సీ. అంతటఁ దన్తర్కటావళి నెల్లను, నగురీతిఁ బల్కి పృథ్ధతముఁ డైన

జాంబవంతుండు పల్కు * శాఖామృగములార! గలివిక్రమముకొంతగలిగి యుంటిఁ

గాని పూర్వం బిడ్డు * కడుముదుకడ నైతి, బ్రాహ్మంబుపారంబు * ప్రాప్త మగుట
నది యటు లుండుఁ గా * కర్మనంశజులును, నర్కజుండును దను * యాత్మలందు
తే. నీనుహాకార్యమును మన * మెట్టులేసి, చేయఁగలవార మని విశ్వసించినారు
కాన దీని నుపేక్షింపఁ * గాదు నాకుఁ, గాలభేదాన నిపుటికడిమిఁ దలఁప గర్హం

ఉ. తొంబదియామడల్ చనఁగ * దోగ్బుశక్తియెనంగు నంచుఁ జ
త్తంబునఁ దోచె నాగనున * దార్ధ్యమ యింతియ కాదు మండు పూ
ర్వంబు మహాబలింధ్రుఁడు స * నం బొనరింపఁ ద్రివిక్రమావతా
రంబున నొప్పువిష్ణువును * గ్రన్నన నేను బ్రదక్షిణించితిన్. ౧౩౯౧

ఉ. మానవవేళ సప్రతిమ * మైనబలంబు జనంబు గల్గెనా
కావయస్సెఁ జెల్లె, ముది * యాపహిలెక, గమనంబు మంద మై
చేరయుఁ బాసె, గాన నెటు * చేసిన వింతకు మించి వాఁడిమైఁ
బోవఁగఁజాల, దాన ఫల * ముం గనిపింపద, యేమి నేయుదున్. ౧౩౯౨

కం. అనవుడు భల్లూకాధిపుఁ, గొసయాడుచు ననియె వాల్మీకి * యాడు కిటు నే యో
జనశతము దాట నేర్చును, ఘనశక్తిని మరలి రాఁగఁ * గలనో లేనో. ౧౩౯౩

ఉ. నా విని జాంబవంతుఁడు న * నాటవరేణ్య' త్వదీయశక్తి సం
భావిత మెంత కైవ విను * మా శత మైవ సహస్ర మైవను
బోవఁగ నేర్చు వామదేవ * బోయి జనంబుఁ గ్రమ్ముజంగనుక
లావు రహించు నీకు, నయి * ఁక సరిగా దను నీకుఁ జేయఁగన్. ౧౩౯౪

చం. పనిగొనువాఁడు తేజతనిఁ * బంపఁగఁ జెల్లదు భృశ్యకోటికిఁ
బనిగొన నీకుఁ జెల్లుఁ బరి * వారల వీరిలఁ గంపి నాయనా!
వనచరికోటి కింతటికి * న్వామివి నీ కగుట నిర్వరం
బులు గడు రక్షణీయుడవు * పూనిక మాకుఁ గళిత్రముం బలెన్. ౧౩౯౫

కం. నేనలకు నెల్ల సభిపతి, మానక రక్ష్యుండు లోక * మగ్యాన యిచ్చాఁ
గాన నిను మేము గాపఁగా నగుఁ గా కొంటిఁ బంపఁగా నర్హుబే. ౧౩౯౬

ఉ. అంతియ కాక కార్యమున * కంతకు మూలము నీవ, యర్హు
త్వంతము సర్థమూలమును * నాదటఁ గాన నటంచు నీతి భా
షింతురు కార్యకోవిదులు * చెట్టునమూలము లెన్న యున్నచో
నెంతయుఁ గల్గుఁగాచె వ్లవ * గేశ్వర! దారుఫలప్రమానముల్. ౧౩౯౭

చం. అనఘ సుధీనుధీరతల * గాకర మై తగునీవు కార్యనా
ధనమున కెల్ల మూలమవు * తధ్యపరాక్రమ మాగురుండవుకా

వనచరలోకనాథ గురుః పర్యతనూజుడ వట్టు లాట ని
 స్తుచుగొని కార్యము స్పలుప ధ నూన్కొనువారము చూ కుమారకా. ౧౩౯౮
 కం. అనవుడుఁ దారాతనయుం, డను నే బోకున్న నెవ్వఁ డరుగఁగ నోపుకొ
 మనలోఁ గావున మనకుం, జనుఁ బో ప్రాయోపవేశసంస్థిత¹ మరలన్. ౧౩౯౯
 చం. హరిపతియానతిం జూసఁ కయ్యెడ కేగిన మేనితోడ నుం
 టరిది ఖరాంశునూనుఁడు సఃసుగ్ధ డనుగ్రహనిగ్రహంబులకొ
 బారిగొను నింపఱకొ గడువు ధ పుచ్చియు వ్యగ్ధుల మాదఁ బోన నే
 కిరణిని గార్య మొండుగతి ధ గాదో వచింపును నీవ తద్విధన్. ౧౪౦౦

తే అనిన భల్లుకలోకేశుఁ ధ డనియె వాలి
 తనయుతో నీడునిక్కార్యమునకుఁ గొఱత
 గలుగ నేరదు నుమి కార్యకరుని నిపుడు
 ప్రభుతనూధన! ప్రోత్సాహపఱుచువాడ. ౧౪౦౧

కం. అని స్లవగేంద్రుఁడు స్లవగేం, ద్రుని లంఘనకేళికోవి, దుని నేకాంతం
 బున హాయిగఁ గూర్చుండిన, హనుమం బ్రోత్సాహపఱుప ధ నారంభించెన్. ౧౪౦౨

↔ జాంబవంతుఁడు హనుమంతునిఁ బ్రోత్సాహపఱుచుట. ↔

కం. ఏమియుఁ జేయఁగఁ దోఁపక, మోముల ద్రెంగుంబు వ్రేల ధ మురి దొఱఁగినశా
 ఖామృగసహస్రములఁ గని, ధీమంతుఁడు వాయుతనయు ధ దృష్టించి యనున్.
 డ. ప్రాకటసర్వశాస్త్రచణ! ధ వానరవీరవ రేణ్య! పాననీ!
 యొకత మిట్లు మానము వహించి రమించుచు మాట లాడ వే
 లా? కమలాస్తనూనునకు ధ నార్ఘ్యువీరులకుఁ బలంబునకొ
 వీకునఁ దేజునం బురుడు ధ నీ వపు దెంతయు నెంచి చూచినన్. ౧౪౦౪

నీ. వినతాతనూజుండు ధ విదితమహాబలుం, డాకశ్యపుని సుతుం ధ డండజాత
 కాంతుండు గరుటాలమంతుండు నీరధిఁ, బాముల హరియించి ధ పఱచు చుండ
 నెన్ని మాఱులొ కంటి ధ సన్నీడి జేంద్రుని, పక్షంబులకుఁ గలఁబలము జవము
 నీబాహులకుఁ గల్గు ధ నిక్కంబు వానికి, వీనమం నైతనను ధ దీనివోవు

తే. తేజమున బుద్ధిబలమున ధ దృష్టిని జగతి
 న్నెల్లవారలకంటెను ధ నెక్కు డీవు
 నిన్ను నీవేల యెఱుఁగవు ధ నిర్ధలాత్మ
 యేమి కత మిది యోజింపు ధ మోమహాత్మ! ౧౪౦౫

↔ జాంబవంతుఁడు హనుమంతుని జన్మవిధంబుఁ జెప్పుట. ↔

చం. ఇలపయి నంజనాఖ్య జనియించెను నచ్చరమిన్న పుంజక
 ధ్ధల యను ఖ్యాతహాప యొకఁ శాపముచేతను గీశకాంత యై

యలకపినేత్ర కుంజరున * కాత్తజ యై నిజకామితాకృతిగ్

గలివి ధరింప నే ర్చెనని * కేసరి య న్నపికాంతుపత్నియై.

౧౪౦౬

చం.లలితసురూప యౌవనవిలాసిని యాకపికాంత యొక్కనాఁ

డెలమిని మానుమాకృతి వహించి విచిత్రమనోజ్ఞభూష యై

కులుకఁగ మాల్వసంచయము * కోమలచారుదుకూలరమ్య యై

జలదసీకాశరోచి యగుశైలతటంబున సంచరింపఁగన్.

౧౪౦౭

ఉ. ఆననినాక్షీరక్షదశమా శుభ వీతదుకూల మప్పు శై

లానిలకారణంబునను * నల్లనఁ బాయుడు నుబ్బగుబ్బుల్

మా నగున్మత్తవీరసమంచితసక్తులు సూక్ష్మమధ్యకాం

తాననముల్ పిలుందులు శుభాకృతియుం గని మోహితాత్ముడై

౧౪౦౮

కం.మారశరాహతి స్తుక్కి న,మీరణుఁ డాసాధ్వీ బాదివి * మేలిభుజములఁ

గూరిమిని గాఁగిలింపఁగ, సారసదళ నేత్ర యనియె * సంభ్రాంతమతిన్.

౧౪౦౯

ఉ. ఎన్నఁడు నాపతివ్రతము * నియ్యెడ నాశముఁ జేయఁ గోరె? నా

నన్విరిఁబోగికిం బవనుఁ * డంగన నీవయిఁ జిత్త ముంచి నే

నివ్వధిఁ గాఁగిలించితిని * నింతియ నీకొకకీడుఁ గూర్చునో

జవ్వని భీతిలఁ వలదు * స్పర్శనుఁడం జామి నే యశస్వినీ.

౧౪౧౦

కం.ప్లవనంబున లంఘనమున, నవలా! మత్సముఁడు నీకుఁసందనుఁడు మహా

జవనుఁడు వరాక్రమాఘ్నిం, డవితధనత్త్వండు ప్రాజ్ఞఁ * డంగన కలుగున్.

కం.అనవుడు నీజనయిత్రియు, మనమున ముద మంది యేగి * మహిధరగుహలోఁ

గనియె న్నినుఁ బ్లవగోత్రము,ననువమయశనీవు నుదయఁదర్శుని వనిలోన్.

౧౪౧౧

చం.కనుఁగొని యొక్కనాఁడు ఫలకాంక్ష దివంబున కుద్గమించి యో

జనములు మూఁడునూల్లు చని * చండక రాతపతప్రదేహి వై

నను మది వైనఁ గుండక దిశప్రభు డాయఁగవచ్చునీవయిఁ

ఘనతరకోప మూని శచిఁకాంతుఁడు వజ్రమువైచై తీవునన్.

౧౪౧౨

కం.ఆమహితవజ్రపాతి నీ, వామహనువు భగ్న మగుట * వఱలెను నీకుఁ

భూమిని హనుమంతుం డను, నామము నీపాటు గని ఘనం బగుకినుకన్.

౧౪౧౩

కం ఇంచుకయు జగత్ప్రాణుఁడు, సంచారము గొనక యుండె * జగములు మూఁడు

సంచలిత మయ్యె వేగో,దంచితగతి వచ్చి నురలు * వ్యాకులమతులై.

౧౪౧౪

చం.కినిసిగఁడు దేర్చుడును * గీతవరా! నినుఁ గాంచి నీరజా

సనుఁడు వరం బొసంగె దయ * శస్త్రములఁ మృతిలేక యుండ, వ

జ్రనిహతినీవు నొవ్వమికి * సంతన మంది మృతివృతంత్రతఁ

గనికరమార నిచ్చె వెయిగన్నులవేలుపుజేడు పావనీ!

౧౪౧౫

తే. కేసరికి భీమవిక్రమా • తేత్రజుడవు, మారుతున కౌరనుండవు • మహితతేజ
మునను బ్రవనంబునను సరిపోలు దీవు, కన్నతండ్రికి నాయనా! • కల్ల గాదు.

ఉ పోయెడి మాకుఁ బ్రాణములు • పుణ్యమతీ మముఁ గావ నయ్య ధై
ర్యాయతదాత్మ్యవిక్రమములందు ఖగేంద్రునిమాటుమూర్తి వీ
వీయచలాళికాననసఃమేతధరిత్రిఁ ద్రివిక్రమాకృతిఁ

వాయుజ! యిర్వదొక్కసరి • వచ్చితిఁ జమ్ము ప్రదక్షిణంబుగన్. ౧౮౧౮

కం.లన్ముతంబుఁ దరుదు వేళను, నమరులశాసనముచే ముహూపధిలతలఁ

సమకూర్చితి నాతీఁగెల, నమృతం బుదయించె జమ్ము • యమితప్రజ్ఞా. ౧౮౧౯

తే కలిగె నా కప్పు డనమానఃబలము జవము, పోయె నాకాల మెల్లను • బుణ్యశీ
స్మద్ధుడను మణి పరిహీనఃవిక్రముడను, నిప్పు డి ట్టైతిఁ జింటింప • చేరుఁగము.

ఉ. ఈ వన సర్వసద్గుణసఃమేతుడ వోష్టవగాగ్రణీ! ధర్మ

లావుచ దూరిలంఘనకఃలావిభవంబున నీవ మేటివొ;

నీవలె నేగ నేదీయును • నేరమ భూతచయంబులందు, నే

దీ వెన నీవిజృంభణముఁ నేపును జాపఁగదయ్య మారుతీ. ౧౮౨౦

కం.లెమ్మా హరిశాస్త్రాలా, యిచ్చుహితార్థము దాటు • మీష్టవగానీ

కమ్ములు యుష్మజ్జనవీర్యమ్ములఁ గనుఁగొనెమనానఁ • గ్రాలెడి ననఘా. ౧౮౨౧

కం.మున్ను త్రివిక్రముపోలిక, సన్నుత మగునీదుశక్తి • సకలముఁ జూపఁ

గన్నారఁ జూడఁ గోరెన, రన్నా కపివరు లుపేక్ష • యుద్ధిమై యనుచున్. ౧౮౨౨

కం.బుక్షధవుడను పెరరేనగ, నాక్షణమున హనును రేఁగి • హరిసైన్యమ్ముల్

వీఁగఁగ పార్సింబున, నక్షయముగఁ దనదుహప • మప్పుడు పెంచెన్. ౧౮౨౩

↔ జాంబవంతునివాక్యంబుల హనుమంతుడు విజృంభించుట. ↔

చం.లలపున నూలుయోజనము • లంబుధి దాటు విజృంభమాణుఁ ధై

చెలఁగునరాక్రమాభ్యుదయఃసిద్ధుఁ బ్రసిద్ధు బ్రవంగనాధుఁ గీ

శులు గని తత్క్షణంబ తమఃకోకము వీడి ప్రహృష్టచిత్తులై

కలకలనాదముల్ నలివి • గంధవహత్రజు సంస్తుతించుచున్. ౧౮౨౪

ఉ. జే యని ముక్తద్రివిక్రమునిఁ చెల్వ వహించి యెసంగినట్టి నా

రాయణ లోకు లెల్లఁ గనిఁనట్టులు వానరు లెల్ల వీర్షయా

మేయముదంబులం గన సఃపూరనుతుండును మేను వెంచి య

త్రాయితసంప్రవర్ధితబంధుశ్రేణి నల్లల నార్చె వాఁమున్. ౧౮౨౫

కం.గిరిగహ్వరస్థితకేసరిఁ బోలి ప్రభంజనాశ్శఃజాతుండు రేఁగఁ

హరివరనుతుండై తేజోఽనితశం బగుపంఘమునను • వెలుయఁగఁ జొచ్చెన్.

కం. అప్పుడు పరనజువదనం, బొప్పెను నెట్టుగను గ్రాగి యుండెడు పెనమున్
 దెప్పుచుఁ గణకణ మని పొగ, కప్పనినిప్పుకలకుప్పఁకాంతి రహింపన్. ౧౮౨౮
 ఉ గగ్గురుపాటు మేనఁ జెలఁగం గపిమధ్యమునుండి లేచి తా
 దిగ్గున నృగ్ధకీశులకు ధీరుఁడు మ్రొక్కి వచించె వీర్యస
 మ్యగ్ధతఁ బగ్వృతాగ్రముల నైనను జిమ్ము సమేయశౌర్యభా
 క్కగ్గిగనప్రచారుఁడు సుఖతాశనమిత్తుఁడు శీఘ్రగామియున్ ౧౮౨౯

➔ హనుమంతుఁడు కప్పులతోఁ దనపరాక్రమంబుఁ దెల్పుట. ➔

ఆ. ప్రబువేగుఁ యగుప్రభంజనునొరసపుత్రకుండు స్లననభూరికర్త
 మునను నాకు సముఖఁ గనరారు జగముల, నీవు వత్తుఁ దండ్రితోడ వినుఁడు.
 నీ. పర్తునా వేమాటు యాత్రి మి న్నొరిసెడి, తపనీయగిరికిఁ బ్రదక్షిణంబు
 ముంతునా సప్తకఁకాంతారగిరియక్తభువిఁ గగోత్థాంబుధిపుష్కరములఁ
 జిమ్ముచునా మింటిఁ కెమ్మెగా సక్రయుగ్వనధి జంఘూరుజఁపంబుగరిమ
 వలగొందునా మింటఁ బటచుఖగాధిపు, విసతాతనూజుని వేయిమాటు
 తేలుచుదగ్గుని నిటనుండిఁ కదిసి కూడఁబాటి యపరాద్రిఁ జేరియాభాన్మరుండు!
 గ్రుంకకయమున్న యెదురేగిఁకూడునాడ, మండు చుండెడిమార్గండ్లమండలంబు
 తే. అచటనుండియ ధారిణి సంటకుండ, వెండి యిచటికి రా నేర్తు వేగిమునను
 గగనగోచరమున్ నెల్లఁ గడిమిమెఱసి, దాటి పోవంగనేర్తు నుత్సాహమునను.
 ఉ. ఇంతలు సుస్కలై చెంగఁగ నీయిలఁ జీల్తునొ, సాగరింబు నెం
 డింతునొ, పర్యతంబులను నెట్టిన చేతులఁ బిండి పిండిగా
 దంతునొ, నూకువేగిమున దాగుణనీరధి నాచువెంట రి
 ప్పింతునొ, యేమి గుంచితిరి ధీమణికాయుని నాంజనేయునిన్. ౧౮౩౩
 ఉ. తివ్రసఁ గ్రీకపోలిక నెఱికి దివి నేగ లతాకుజంబులన్
 బువ్రసలు చివ్రస న్నెగసి పోణిమి నావెరువెంట వచ్చుచో
 నవ్వినువీడి దారికసమాంతమార్గమునెల్లు దోచెడున్
 దవ్రసఁ జూచుచూపఱకుఁ దధ్యమునాచనుమార్గ మంతయున్. ౧౮౩౪
 కం. పై కెగయుచుఁ గ్రిందికి దిగు, చాకాశంబునను వేగఁ ముగిసెనన్నున్
 వీకాశంబుగ భూతానీకంబులు చూడఁ గలవుఁ నివ్వెగొనుచున్. ౧౮౩౫
 కృ. ఆకాశమున మహాంబుద, నీకాశుండ వగుచుఁ గెప్పి నింగిని మ్రింగెన్
 కేసాన్నగీరిఁ జనఁగ వనాణోపరులార! కనెదఁ రయ్యా నన్నున్. ౧౮౩౬
 కం. సడికించుచుఁ బర్యతమున్, నుడికించుచు సాగరంబు నుద్దవిశిన్ నే
 పరికించుచు మేఘంబులఁ గడలిని దరియింతుఁ గనుఁచుఁ కపిసింహంబుల్.

కం.బలమున వేగమున మహాబలునకు వినతాత్మజునకుఁ బాటిగ వత్తున్
గల రే నాబడి రాగున్వృత్తేడును గాడ్చు దక్కఁ బరు తెవరేనిన్. ౧౮౩౮

తే. మొఱుగు మొఱుసినరీతి నిఁమేషమాత్ర, సంబరంబున కెగిరి యాఁలంబ మేది
కడలి దాటఁ ద్రివిక్రమాకారుఁడైన, విష్ణుభంగిని గ్రాలెద విస్మయముగ.

కం.వీడుఁడు చింతల ముదముం, గూడుఁడు స్థవగేంద్రులార! కోమలిఁ గాంతుఁ
వీసనిబుద్ధిబలంబునఁ, గీ డొవవదు మనసుచేష్ట కెరలెడి నట్టుల్. ౧౮౪౦

చం.అనిలశకుంతనాయకసమాధికవేగము పేర్చి పేయియో
జనమున నైన దాటగను బాలెన నంచుఁ దలంచెదన్ స్వయం
భుని పరమేష్ఠిహాసమునఁ బొల్చిన యేని ననఁజె డైన యిం
ద్రునికరమందు నున్ననుధ దోర్బలశక్తి హరించి తెచ్చెదన్. ౧౮౪౧

కం.లంకను బాఁ తగలఁగ నక,లంకగతిం బెఱికి వెంట లాగుకొని చనన్
బింకమున నేర్చు చని నిశ్శంకంబుగఁ దోఁచె బ్రవగఁసత్తములారా! ౧౮౪౨

మ.అని గర్జించెడిభూరితేజః బ్రవగాఁధ్యక్షున్ నిరీక్షించి య
వ్వనచారుల్ కడువిస్మయంబున ముదాఁవాప్తిం జెలంగన్ మగు
త్తనయుం గన్గొని జాంబవంతుఁడు జగత్పాతక! వీరలో
కనుతా! కేసిపుత్ర! బంధుజనశోకం బార్చి తో నాయనా. ౧౮౪౩

కం.కాపున నీమేల్లోరెడి,గూననచరచక్రవాళి మెల్లను దమిఁ గా
ర్యావాప్తిక గావించు శుభావహముగ నీకు మంగళాశాసనముల్. ౧౮౪౪

కం.తపసులప్రసాదముహిమం, గవిస్ఫుర్ధులమఱిని గురులకరుణాగరిమన్
గవీరలోకనాయక, విపులమహార్జును దాటి వెలయుము క్షిప్తన్. ౧౮౪౫

→ హనుమదాదులు మహేంద్రాద్రి నెక్కుట. ←

చం.నిలిచెద మేకపాదమున నీ వరుదెంచెడుదాఁక నిందు నీ
బలిముఖయోధయాధములఁప్రాణము లెల్లను ద్వంద్వతంబు లం
చెలమిని బల్క వాసరుల కిట్లనుగాడుపువట్టి చాలదీ
యిలయు మదీయలంఘననుఁహిమ రయంబు నొకింత హైవఁగన్. ౧౮౪౬

సీ. ఆమహేంద్రాద్రినుఁహశిఖరంబులు, చటులస్థిరశిలాసంకటములు
నానాద్రుమవికీర్ణ మానితముల్ గాతు,నిష్కంధకాంతముల్ నిష్కరములు
కాపున నవి యోపుఁ గడలి నూతామడ, దాటంగ నేగు నుఁతానూ మొప్పు
నాపాదముఁభుట్టనంబును దాళంగ, నని వాసరులతోడ నద్రి యెక్కి

తే. వివిధస్మృతతాగుల్ సృతము సకలమృగని పేవితశాద్వలం బగణితోరు
నిత్యపుష్పఫలద్రువు నీరపూర,సంకులము సింహశాగ్ధాలచరిత మగుచు.

కం.మత్తేద్విజగణరణితము, మత్తమతంగజయతంబు మహానీయం బా
నత్తైమున విహరించెను, బ్రతం బుప్పొంగఁ బ్రవగఁజేఖరుఁ డంకన్. ౧౮౪౭

నీ పనమాననందనఃపాదవీడిత మయి, సింహాభిహతదంతిఃచెలువుఁ దాల్చె
 షీతిధరంబును విప్రఃకీర్ణిలోచ్చయ, మై వారిపూరంబు • నట్టె గ్రక్కె
 బెనరెడున్యృగములు • కదలెడుకుజములు, నెగిరెడివిమాగము • లెడయు పా...
 సత్తు లొగంధర్వఃచతుశ్రయోమిఘ,నంబులు డాఁగు ఫణాధరములు
 తే. దనరి దొంలెడితాలు శీఃదాఁకుచుండఁ, గర్మశార్థిని నిట్టూర్పుఁగాడ్చు లోలయ
 నర్థనిస్సృతఃఫణుఁచే • నానగంబు, వెలసె సపతాశరీతిని • వెఱపు గోలుప.
 తే. ల్రాససంభ్రాంతమునిజసఃత్యజ్యమాన,శిద్ధిలోచ్చయములు గ్రాలె • దారుణోరు
 కాననాంతరిసార్థవిఃసీనపాంఘ, పోల్కిఁ దలఁపించుచును; వాయుఃపుత్రుఁ డవుడు.
 రం.గంఘోద్భుతచిత్తుఁడు కపి,సింహము జననాధికుండు • శ్రీమహిముఁడు ద్వి
 ల్పంహారికుఁడు మనస్వి సు,సంహతమతి యయ్యె లంకఁ • జన సవ్యేభన్. ౧౮౫౧
 కిష్కింధాకాండాంతపద్యములు.

కం మాయాతీతా నిజగురు,మాయాకలితానతార • మాయావినుహః
 మాయాధఃకరణచణః, మాయామయదివ్యదేహ • మాయామోహః ౧౮౫౨
 పసమయూరము. స్నిగ్ధజనపాలనవిశిష్టసుచరిత్రా! ముగ్ధశరజీవితయఃమోహపరిశ్రా!
 దుగ్ధనిధివాన బుధఃతోషణవిదగ్ధా! దిగ్ధసరిసీజుఃసృగ్ధర రమేశా!
 కాంతి. భామాభయదా కృపాభువనా
 భూమిరుహచారిఃపంగవహః
 గామైకశిలాపురాత్రయణా
 సోమాననబింబ • సోమనుతా ౧౮౫౩

— గ ప్య ము. —

ఇది శ్రీమద్రామచంద్రచరిణారవింశమిళిం
 దాయమాన మానసత్వ మహావైభవ వావిలి
 కొలను రామచంద్రరాయతనూభవ సుజనవిధేయ సుబ్బరాయ
 నామధేయప్రణీతం జైనశ్రీమదాంధ్రవాల్మీకిరామా
 యణ మనునిర్వచనమహాకావ్యంబుండుఁ

కిష్కింధాకాండము

శ్రీ రామా ర్పణ మ స్తు.

శ్రీ. శ్రీ. శ్రీ.

శ్లో. నమోస్తు రామాయ సలక్షణాయ, నమోస్తు దేవైస్య జనకాత్మజాయై
 నమోస్తు వాతాశ్శభవే వరాయ, నమోస్తు వల్లీక భవాధు త్యై.

